

*algebra subst. (arab. *gabr*, v. *Lokotsch*, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 631) medic. i. q. restauratio ossium fractorum - Wiederherstellung von Knochenbrüchen: GLOSS. Roger. I A 1,6 p. 520,42 dicuntur facientes -a, id est carnis sanatores vel ossium fractorum reparatores. WILH. SALIC. chirurg. 3^{tit.} p. 341^A liber tertius de -a.

*algedo, -inis m. (ἀλγηδόν) dolor - Schmerz: AURELIUS 1 p. 489,1 acridinem multam (sic ed., algedinem multum cod. Augiens. 120 et Vindob. 68; inde GLOSS. med. p. 88,4) habet febris tetratus.

*algema, -ae f. (ιν.: l. 14) (ἀλγημα) dolor - Schmerz: 1 de mente: ABBO SANGERM. bell. 3,71 -am (gloss.: dolorem) mentis anquirunt talia. 2 de stomacho: Ps. GALEN. frg. 5,20 -a hoc est tumor vel fervor.

*algeme(i)nda v. *almeinda.
algeo, alsi, -ere. 1 frigere - frieren: WALTH. TER. Ioh. 1 p. 1140,14 esuriendo, sitiendo, -endo (cf. GODESC. GEMBL. paneg. 4,33 [MGScript. VIII p. 561]). BERNH. GEIST. palp. 2,19 bello sudavi . . . et alsi. 2 frigidum fieri - kalt werden: a proprie: HUCBALD. ad Karol. 35 (MGPoet. III p. 611) prius -entes quam vita relinquet artus. in imag.: CARM. Bur. B 53,2,5 (de schismate) scintilla caritatis alserat facta iam cinis. b translate: GODESC. GEMBL. paneg. 5,8 (MGScript. VIII p. 562) probitas mundi laudatur et -et.

adi. algens, -entis. frigidus - kalt: 1 de hieme: WANDLB. mens. 349 brumae. 2 medic. de complexione frigida humorum: Ps. OTHO med. 155 error -is stomachi.

algesco, -ere. sterilem esse - unfruchtbar sein: ALDH. virg. II 418 quamvis . . . iamdudum . . . sterili matrix Elisabethae -ret alvo.

adi. algescens, -entis. medic. i. q. complexione frigida humorum effectus - durch kalte Säftekomplexion hervorgerufen: Ps. OTHO med. 146 splenis tumor -s hepatische.

*algiditas (alligi), -atis f. algor - Kälte: ANON. astrolab. p. 372,4 Saturnalibus . . . alligiditatibus.

algidus, -a, -um. I frigidus - kalt: A proprie: 1 gener.: ALDH. ad Acirc. 94,5 linquit dum spiritus -a membra. virg. II 1099 aquora. WALAHR. Wett. 716 frigora. al. 2 medic.: a algore parum sensibilis - gefühlkalt, frigid: Ps. OTHO med. 139 matrix. b subst. neutr. de complexione frigida humorum i. q. frigidum - das Kalte: ALBERT. M. animal. 12,48 res, quae sunt . . . calidae et humidae, . . . coagulantur -o et per hoc videntur frigidae sicut sanguis. B translate i. q. obstinatus - verstockt: CARM. Cenom. 13,4 -a corda foyens dogmate.

II algens - frierend: EGBERT. fec. rat. 1,921 plangit Adonis interitum Venus -a. ABSAL. serm. 50 p. 284B martyres rigoribus -i.

*algocera, -ae f. orig. et signif. inc.: Ps. AVIC. anim. 1,1 p. 38 accipit spinam alicuius piscis et mittit subtus -am et permaneat ibi per mensem, inveniet ipsam spinam vermen, qui est centipes.

algor, -oris m. plur.: l. 59sq. 64,66.
1 frigus - Kälte: a gener. de hieme: EGBERT. fec. rat. 1,996 -r acerbus. DECRET. Frision. A 8 p. 53,5 -r et calor: x solidi. ALBERT. AQUENS. hist. 11,15 in mense Decembri, mediis -bus. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 50,20 hyemis -e. VINC. PRAG. annal. a. 1145 p. 661,50 inter fruteta et -es nivium. al. b medic. de complexione frigida humorum: WALTH. AGIL. med. 13 p. 112,25 urina alba . . . -em epatis significat eqs. 2 status algendi - das Frieren: a gener.: RAHEW. gest. 3,1 p. 167,23 cum perpetuis rigeant -bus Polani. de modo paenitentiae: ARNULF. SAG. invect. 3 p. 95,12 luere multis ieuniis et -bus. b medic. de febri: HUGEB. Willib. 3 p. 92,8 febricitando, totiens -e frigans et totiens calore estuans.

*algora subst. (orig. inc.) spuma maris salsa, halosachne - Salzauswitterung: DYASC. p. 31^A alosathne . . . quod nos -a (algeram Simon Januens. clav. s. v. alga marina et algera) vocamus.

*algorismus, -i m. (arab. ḥuwārizmī, v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 890) script. et form.: alch-: l. 17. -izm-: l. 73g. -os: l. 11.

1 species artis numerandi secundum Indos (ab Abū 'Abd-allāh Muhammad ibn Mūsā al Ḥuwārizmī tradita) - Art der indischen Rechenkunst: ANON. algor. Salem. p. 2,1 liber -zmi. p. 2,5 quae (ars) -zmus inscribitur. p. 3,18 prima species -zmi additio dicitur. ANON. algor. Hann. p. 27,24sqq. -us dictus fuit, qui hanc artem invenit; unde arti a se invente nomen eius tradidit; dicunt alii . . . nomen artis huius tractum ab eo, quod est -os, id est alba harena eqs. VITA Herm. Ios. 41^{ln.} cifram -i. Ps. AVIC. anim. 6,15 p. 288 -us, arithmeticæ. 6,16 p. 311 per multiplicationem -i. EBERH. ALEM. labor. 939 -i bis quinque figuræ. ALBERT. M. metaph. 4,1,6 p. 212^a,4¹ scientia -i et de pugnis numerorum et scientia abachi et huiusmodi. al. de titulo libri: CATAL. biblioth. Becker 115,63 alch-us. 2 alba arena - weißer Sand: l. 11.

*algorista, -ae m. qui algorismo calculat - einer der nach dem Algorismusverfahren rechnet: ANON. algor. Salem. p. 8,34 radicum subtractio necessaria magis quidem mathematicis quam -is.

algosus, -a, -um. (alga) algis tectus vel confertus - von Meertang bedeckt oder erfüllt: ALDH. carm. eccl. 4,5,5 remis. virg. I p. 230,23 spumosis -isque remorum tractibus. AMARC. serm. 3,365 paludes.

algu, -us n. (?m.: l. 27) frigus - Kälte: MIRAC. Bert. 1 p. 509,40 -u fere loeto tenus profligatus. REGIN. hymn. 8,2 (AnalBoll. 49 p. 364) sustinebat famem, sitim -u et fortissimum.

50 *alhidada, -ae subst. (arab. 'idada, v. J. Frank - M. Meyerhof, Ein Astrolab aus dem ind. Mogulreiche. 1925. p. 28) script.: ha-: l. 43sqq. alli-: l. 37. -dala: l. 37. form. sing.: nom. -a: l. 37,43. gen. -(a)e: l. 40,43,46. acc. -a: l. 40,44sq. abl. -a: l. 41sq.

55 regula in parte aversa astrolabii sita, verticulum - auf der Rückseite des Astrolabs befindliches Lineal (cf. J. Frank - M. Meyerhof l. c.): GERB. (?) astrolab. 2,12 -a (alli-, -dala var. l.), id est verticulum, quod nos radium dicere possumus, quod ad instar regulæ extensum superponitur tabulæ. 3,4 ipsum -a . . . summitas -ae . . . si posueris a super vigesimum diem Aprilis. 5,1 insidente -a linea orientali. 21 dum sol pervenerit ad ipsa signa in -a. ANON. geom. I 3,1 mediclinium (alhidada suprascr. cod. D). 3,6 directa ipsius hal-a . . . linea . . . partium supra hal-a apparent . . . cuius- cuncte proportionis triangulum hal-a in quadrato ipso efficerit. MATHEM. var. Bubnov p. LXI,1 per foramina -e. ibid. al. (v. ind.).

50 *alhigera, -ae f. (arab. hīgra, v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 863) discessus Mahumeti e Mecca - Auszug Mohammeds aus Mekka, Hedschra: CHRON. Albr. a. 607 hic est primus annus -e secundum Sarracenos. a. 1143 p. 837,21 hic erat annus -e DXXXVIII; -a autem dicitur sublimitatio in prophetam eqs. a. 1213 p. 898,43sqq. Baader alia v. alius p. 465,72.

55 *alliacum v. *alliacum.
1. alias adv. 1 de tempore i. q. alia vice - ein anderes Mal: THIETM. chron. 6,58 nos hoc modo pacienter ferre et -s . . . nocere. 2 de loco i. q. alibi, alio - anderswo, anderswohin: LIUTG. Greg. 2 p. 68,12 quo se -s verteret non habens. GODESC. SAXO theol. 9,3 p. 204,21 dicit -s Dominus: 'sic erg.' (OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 65,5 aliis vel -s hoc dicendum relinquimus. al.). NIVARD. Ysengr. 2,602 -s illi tutius esse foret. al. 3 de modo: a aliter - anders: AMALAR. epist. 1,2 mihi videtur, si tamen vobis non -s, oportere scribi eqs. HROTSV. Gong. 571 haut -s quam. CHART. Const. 45 (ed. K. Beyerle, Konstanzer Grundeigentumsurk. 1902. p. 55,11) domibus per incendum vel -s devastatis. al. b ceterum, alioquin - im übrigen, sonst, andernfalls: LEX Sal. Merov. 76 (rec. B) -s de vita componat. EINH. Karol. 19 p. 25,9 licet -s felix. HROTSV. Gall. I 9,2 -s non evademus. al. sin -s: WALAHR. carm. 32,8 visere si poteris, sat erit . . . ; sin -s, rescrive. PASS. Kil. I 13 sin autem -s. al. c alia notione - mit

anderer Benennung: SALOM. II. epist. 34 Nemidonenensis episcopus, -s episcopus de Spira. OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 93,30 dissonum (absonum -s dissonum A). *al. d alia relatione - anderweitig:* DIPL. Heinr. III. 208^a p. 276,3 -s eam (*villam*) commutare. e -s . . . -s i. q. partim . . . partim -einal . . . zum andern: LAMB. HERSF. Lull. 3 p. 310,17 -s CCCLXXV milibus, -s pene totidem milibus cesis.

2. *alias v. *alies.

(*aliatio, -onis f. OTTO FRISING. chron. 8,9 p. 402,23 est . . . transitus . . . de esse ad aliter esse; id est transitus, ut facto nomine dicam, -is a faciendo aliud vel alterationis a faciendo alteratum.)

alibantes i. mortui GLOSS. med. cod. Trev. p. 148,23. v. ThLL. s. v. abantes.

alibi adv. 1 *alio loco - anderswo:* BEDA hist. eccl. 4,17 p. 244,24 non -i quam in medio eorum . . . sepulta *abbatissa*. EINH. Marc. et Petr. I 4,17 p. 263,52 non -i (aliubi 1 p. corr.), sed ibi. HRABAN. epist. 36 p. 471,39 *apostolus* ait . . . item -i ait. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 285,48 non -i nisi in synodo Romana. saepe. 2 -i . . . -i. q. hic . . . illic, partim . . . partim -hier . . . dort, teils . . . teils: GODESC. SAXO conf. p. 63,18 cum -i atque -i . . . fateatur Augustinus. RUORG. Brun. 33 p. 34,13 -i singulos, -i binos inclusit. 3 *aliorum - anderswohin:* FORM. Augiens. C 20 illum -i . . . dirigere. ANNAL. Quedl. a. 1020 p. 85,49. al. 4 *aliunde - anderswoher:* CHART. s. Viti 8 (QuellErörtBayerGesch. XV p. 10,38; a. 1253) -i quam de ecclesia sancti Petri eligere abbatem. CHART. Const. 54 (ed. K. Beyerle, Konstanzer Grundeigentumsurk. 1902. p. 63,33) pretii, quod -i habere possent. 5 *in enumeratione i. q. alio modo - auf andere Weise:* LEX Baiuv. 16,11 et si mancipium alioquin si dicit: 'istum egs.'; et -i: 'dux egs.'

*allicumque adv. *alio quolibet loco - irgendwo anders:* CHART. march. Misn. II 188 (a. 1145) si . . . -e . . . exequia . . . celebrabitur.

alibrum v. alabrum.

alica (ha-, -qua, -ga), -ae f. (ἀλική) 1 *spelta contusa - Splitgräben:* PAUL. AEGIN. cur. 169 sucum -e ([3,28,10 ἀλικος]. AESCALAPIUS 4 p. 7,34 aliquem s.). 196 p. 121,13 ex condro et oriza et -a. ibid. al. (v. ind.). remissius: ABBO SANGERM. bell. 3,80 apogenum aliquam (gloss.: annonam) ampliet altum. 2 *spelta - Spelt:* ANTIDOT. Glasg. p. 155,13 farina de sicale aut de -a. GLOSS. III 111,16 St.-S. aliga amari (sim. 173,30. 200,14 h-a. cf. Ahd. Wb. I. p. 312). GLOSS. Salern. p. 10,32 spelta -a (ALPHITA I p. 273,43). v. et *alix.

alicastrum (ha-) n. *ador - Einkorn (Triticum monococcum L.):* GLOSS. III 111,19 St.-S. h-um einkorn (173,31. 200,15).

*alices subst. (orig. inc.) *extensio alarum vel corporis - das Ausstrecken der Flügel oder des Körpers:* GLOSS. Salern. p. 14,2 -es sunt alarum per fumositudinem extensiones (cf. ALBERT. M. animal. 6,22 vapor faciens extensiones et -es in gallina. 23,79 [de falcone]). 19,22 qui oscitando patitur extensiones et -es ex spiritu fumoso grosso.

allich(l)mus v. alethinus. alictus v. alietus.

alicubi adv. 1 *a aliquo loco - irgendwo:* EIGIL Sturm. 7 quando -i noctabat. HRABAN. epist. 21 p. 428,1 -i in hoc opere nostro. al. b *in aliquem locum - irgendwohin:* ANSCAR. mirac. Willeh. 6 (5) -i (aliquo var. l.) devenire. al. 2 *hic et illic, interdum - hier und da, bisweilen:* HRABAN. epist. 2^a p. 383,29 pro m littera -i virgulam . . . notavi (postea: aliquando). *in enumeratione:* HRABAN. epist. 3 p. 386,20sq. -i . . . -i. ALBERT. M. meteor. 1,4,10 p. 517^b,13 est vapor . . . -i spissus et -i rarus. 3 a *alibi - anderswo:* BEDA hist. eccl. 2,20 p. 125,27 cum nil -i praesidii nisi in fuga esse videretur. UFFING. Ida 2,7 ut . . . veneratio celebrior -i haberetur. al. b *aliorum - anderswohin:* LEX Sal. Merov. 14,4 -i (aliubi LEX Sal. Pipp. 16,4) migrare. TRAD. Frising. 684 ad itinera diversa aut in hostem aut -i caballum unum prestare. al. v. et aliubi.

alicunde adv. *ex aliquo loco - irgendwoher:* BEDA hist. eccl. 5,12 p. 306,31 si forte -e quid auxilii . . . adveniret.

1. alicus v. aliquis.

[2. alicus. *fort. errore pro acolythus:* ORDO liturg. (ed. Young, Drama I p. 142) precedat -us indutus capa . . . duo -i egs. (ibid.: acoliti, acolitus)] Prinz

*allegena, -ae m. *paganus - Heide:* FRAGM. de exp. Frid. imp. p. 14,28 urbem, que . . . -is subditur.

*allegenatio (-cio), -onis f. *cessio - Veräußerung:* CHART. Sangall. A 973 (a. 1266) ut hec hominum nostrorum -cio a nobis vestro facta monasterio robur teneat firmatatis.

*alienaliter adv. 1 *foras - nach auswärts:* REGISTR. Patav. I p. 273,3 (s. XIII.) isti sunt, qui non contraxerunt -r (antea: sub alieno dominio). 2 *alieno modo - fremdartig:* HILDEG. vit. mer. 2,39 p. 75,15 ipsi (prophetae) quasi in aliena vita -r miracula Dei protulerunt.

alienatio (-cio), -onis f. *script. -igen-: l. 43.57.70. add. CHART. Salem. 267. alenena-: p. 449,5.*

I gener. i. q. *separatio, discessus, absentia - Trennung, Weggang, das Fernsein, Fernbleiben:* MANEG. ad Gebeth. 32 p. 369,6 ab ecclesiae pace -o tenet peccata. HUGO FLAV. chron. 2 p. 482,32 post decursam ebdomadarium mei ipsius -em. VITA Udalr. Cell. II 47 (24) quibusdam . . . abominabiles preces pro illorum (Cluniacensium) -e fundentibus. HILDEG. epist. II 144 p. 380 o ipsi miseri; quare adiungunt se miseriae -is et peregrinationis. spirit. HILDEG. scivias 3,10 p. 695^D qui (homo) in huiusmodi vanitate se mihi in -e ignorantiae nesciat.

II spec.: A iur.: 1 *cessio, abrenuntiatio, resignatio - Abtreitung, Verzicht(leistung), Veräußerung:* CAPIT. reg. Franc. 183,2,29 -is autem verbum contineat venditionem, donationem, permutationem et emphitheuseos perpetuum contractum. GERHON. aedif. 50 (156) p. 1319^A factas in ecclesiae rebus -es corroborari. DIPL. Loth. III. 119 p. 192,5 abbatiam . . . ullo -is modo scindere a regno. CONST. I 148,1 illicitas -es . . . cassamus. EPIST. Wibald. 447 super quibusdam decimis . . . nescio quo -is titulo . . . translati. CHART. Rhen. inf. II 29 teneant hereditatem . . . sine -e, que dicitur balmunt (cf. Dt. Rechtsub. I. p. 1177). CHART. episc. Wirz. I 192 p. 200,4 -em, que vulgo dinge dicitur. CHART. Sangall. A 845 p. 60,40 patrimonium . . . propter feodotalem -em . . . minus utile. CONST. II 67 -es redditum episcopalis mense. CHART. Tirol. 807^b homines stando ad manum propriam . . . episcopi sine aliqua -cione . . . libere permaneant. SUMMA dict. Saxon. 11,91 pecuniam . . . non nisi per gravem aligenacionem . . . habere. CONST. II 160 sancimus . . . omnes -ciones, concessiones, vendiciones, laudaciones. CHART. Rhen. med. III 485 p. 378,7 conductio vel -o a marito facta super rebus, que ad ipsam (uxorem) pertinebant. CHART. Merseb. 359 resignationi seu -cioni castrorum et civitatis. saepe. expressus i. q. *ius renuntiationis - Veräußerungsrecht:* CHART. Tirol. 465 p. 257,21 (a. 1191) decimam habere et tenere sine omni -e in aliquo. 2 (iniusta) *ablatio, ademptio, amissio - (ungerechte) Wegnahme, Entzug, Verlust:* CHART. Mog. A 427 p. 334,36 (a. 1106) bonorum -em a se, velint, nolint, patientur. NARR. de lib. Fab. 3 abbas . . . cum suis fratribus nullo modo consentientes (sc. in placito) iniustae -i (libertatis). CHART. Mog. B 112 p. 115,25 ecclesia anichilata etiam fuit per diversam aligenacionem multarum curtium. CHART. ord. Teut. (Thur.) 323 in affectu habens -cionem ipsius ecclesie ab ordine sancti Augustini contra plenitudinem privilegiorum. 3 *actio secum auferendi, evectio - Mitnahme, Ausfuhr:* CHART. Hans. I 746 p. 261,26 (c. 1275) aliquis exiens de terra cum -cione universitatis, quam alevare vocamus, dabit 111 denarios. B natur. et medic.: 1 *de corpore i. q. mutatio (in rigorem) - Veränderung (zur Versteifung, Verhärtung):* Ars med. 7 p. 425,27 satyriasis est impetus circa ventrem sine mensura cum -e et tensione veretri periculosa. TROTULA 11 p. 11,18 -o matricis ex menstruorum retentione. 2 de mente: a defectio, torpor - Ohnmacht, Bewußtlosigkeit, Betäubung: AURELIUS 6 p. 691,9 ne fiat . . . catafora et quae aligenatione mentis signa sunt. CONC. Karol. 37,10 qui se mero usque ad -em mentis ingurgitat. TRACT. de aegr. cur. p. 321,40 vulnere in vesica . . . existente febres flunt . . .

[Rudolph J]

insomnitas, -o. BRUNUS LONG. chirurg. 1,6 p. 108 spasmus, -o et permistio rationis. ALBERT. M. veget. 6,364 domestica lactuca . . . valet i. al. b perturbatio (*Gemüts-, Sinnes-*) Störung: CHIRURG. Sudhoff I p. 170,4 de media fronte una incidimus propter capitidis dolorem vel alienationem (gloss.: bucha; cf. GLOSS. IV 369,37 St.-S.) frenesis. ALBERT. M. animal. 20,61 desperantia talia animalia et homines patiuntur amentias et -es.

alienator, -oris m. qui illicite alienat - einer der unbedrehtigt entfremdet: HINCM. Remig. app. 1 p. 345,31 pari . . . dampnatione -r, petitor, dator, acceptor . . . ab ecclesia . . . seiungantur (CHART. episc. Hild. I 315 d. et a. seu invasor vel quomodolibet -r). CHART. Hamb. 48 p. 54,32 -es decimaruam. LIBER de unit. eccl. 2,23 p. 240,17 -sive vendor . . . ecclesiastici praedii . . . iudicantur esse sacrilegi. SALIMB. chron. p. 62,19 baratarior et dissipator et -r erat episcopaliuum rerum. al. alienigena, -ae m. (f. l. 27,31) script.: alienigen: l. 48. adde OTTO FRISING. chron. 2,47 p. 124,4 (var. l.). al. alienien(a): l. 31,48. alienen(a): l. 32.

I subst. i. q. extraneus, advena, peregrinus - Auswärtiger, Fremdling, Fremder: A spectat ad stirpem: 1 homo ab aliena gente oriundus - Fremdstämmiger, Angehöriger eines fremden Volkes: CHRON. Fred. cont. 1 Chlodoveus . . . de genere -arum (alienarum 4a) reginam accipiens. CAPIT. reg. Franc. 45 p. 127,11 qui (fines regni) ad -as extenduntur. CONC. Karol. 44A p. 477,21 pagani et -ae. p. 477,29 opp. contributes. CAPIT. reg. Franc. 252,39 quicunque -am, hoc est alienae gentis feminam, verbi gratia Francus mulierem Baivoramicam . . . in coniugium duxerit. COSMAS chron. 2,23 p. 116,15 an putas, quod -a plus nos diligit . . . quam indigena? EPIST. Reinh. 11 p. 12,1 Ruht -am (alienenam R). GERHON. Antichr. 1,47 p. 354,35 Herodis alieniene. al. latius: RUOTG. Brun. 30 p. 31,18 hunc terrorem . . . indigena eque et -a formidavit. CHART. select. Altmann 148,6 -ae, id est wargangi, qui manserint in banno, dabunt comiti iv denarios. 2 homo ab aliis oriundus - einer der von anderen abstammt: HEINR. AUGUST. planct. 233 non -ae sibimet iunguntur uterque (sc. Adam et Eva). B spectat ad congregations sim.: 1 eccl. i. q. paganus - Heide: COZROH. praef. p. 1,31 ecclesia Christi impugnatur non solum ab -is, sed etiam a falsis fratribus. 2 iur. i. qui collegii expers est - einer der einer Zunft nicht angehört: CHART. archiep. Magd. 450 (c. s. XII. ex.) quod opus operatum -e infra ius communis fori vendere non debeant, constituimus, ne -e opus suum operatum ad forum non deferant.

II adi. (usu attrib.): A gener. i. q. alienus, ab aliena gente oriundus - fremd, fremdstämmig: REGINO chron. a. 746 p. 42,28 homo -a (alienena A 1, alienigena B 1). COSMAS chron. 1,13 p. 29,19 quia cum viro -a non . . . conspiraret plebs indigena. B eccl. i. q. paganus - heidnisch: EKKEH. URAUG. chron. a. 1101 p. 222,7 contra invasores sanctae terrae predonesque -as pugnare. ALBERT. M. cael. hier. 9,5 p. 274^a,24 "dii -ae" (PG 3,269^B Εἴον τινὲς καὶ ἀλλότοι . . . θεοί) id est, qui non sunt divinae naturae, sed tantum participatione nominis ex falsa opinione.

*alienigeno, -are. abdicare - veräußern: CHART. Sangall. A 447 (a. 856) si autem potestas monasterii . . . eos (pueros) -are conaverit.

1. alienigenus, -i m. homo ab aliena gente oriundus - Fremdstämmiger: THIETM. chron. 1,19 maxima perdicio est -os regnare.

2. alienigenus (-ige), -a, -um. cum alieno factus - mit einem Fremden abgeschlossen: Cod. Karol. 45 p. 561,30 per alienigena coniugia.

alieniloquium, -i n. dictio figuralis, allegoria - figurliche Redeweise, Allegorie: GERHON. psalm. 36,38 p. 576,11 allegoria, id est -um (cf. Isid. orig. 1,37,22). p. 576,17.

aleno, -avi, -atum, -are. script.: alli: p. 450,59. -igen: p. 450,55,451,5. adde CHART. Babenb. 72. CHART. Brixin. 127. al. -ian: p. 450,49. -ion: p. 451,18. intrans.: p. 450,36. 61,451,29.

alienum reddere- entfremden: I gener.: A separare,

disiungere, arcere - trennen, entfernen, fernhalten: ARBEO Emm. 36 quibus distantiis a regno Dei -entur adulteri. EINH. Karol. 33 p. 39,10 rem a dominio possidentis -tam esse. ADAM gest. 1,22 monasterium . . . -tum est a iure sancti Ansaglii. VITA Udalr. Cell. II 47 (24) eos (*Cluniacenses*) . . . a vobis -are. OTTO FRISING. gest. 2,48 p. 156,24 Burgundiam . . . et Provinciam imperio iam diu -tas (CHRON. Mont. Ser. a. 1157 ab i.). CHRON. Albr. a. 1117 p. 822,9 filiastram . . . -vit a terra (sc. matrimonio). ANNAL. Prag. I a. 1253 p. 174,33 curia episcopalis . . . -ta est ab episcopo. al. c. sensu orbandi: EPIST. Col. 4 p. 245,28 nos . . . tam piissimo doctore (sc. mortuo) funditus -tos. ref. vel medial. i. q. recedere, discedere - sich zurückziehen, weggehen: THEGAN. Ludow. 54 ut se -ret a societate impiorum. HELM. chron. 56 p. 111,2 domna . . . -ta est a negociis ducatus. CHART. Westph. III 411 qui (pueri) se ab ecclesia . . . irrationaliter -verint. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 165,31 aves rapaces . . . -antur ab ipso homine. al. B excludere - ausschließen: ARBEO Corb. 26 mulier . . . viri concubitu -ta. CONC. Karol. 16B a collegio synodali. CAND. FULD. Eigel. I 5 p. 225,14 si -tus fueris a nobis. BURCH. URSB. chron. p. 122,2 quod nunquam . . . ecclesia a defensione imperii -retur. in formulis execrationum: CHART. Sangall. A 733 p. 336,29 (a. 904) si quis . . . hoc contra temptaverit, sciat se . . . a regno Dei -andum. CHART. Bund. 27 ab omni ecclesi(e) sancto. CHART. Sangall. B 186 p. 169,29 a communione ecclesie et corpore et sanguine Domini. al. in hac regione. abigere - vertrieben: ADAM gest. 3,48 ut eum (archiepiscopum) . . . -rent a suo episcopio. C averttere - abwenden, abspenstig machen (fere ref. vel medial.): DIPL. Ludow. Germ. 96 p. 139,19 a nobis totis viribus se -vit. WIDUK. gest. 2,11 p. 75,11 qui (Wichmannus) se primum -vit a rege (3,27 p. 117,6 opp. adhaerabunt). THIETM. chron. 6,79 mens regis -ta est a vobis. OTTO FRISING. chron. 6,34 p. 302,15 matr -tus per se regnavit. intrans. i. q. exsurgere - sich erheben: CHRON. Ved. p. 705,49 Saxones contra regem K(arolom) -vere. D de mentis defectione: 1 deturbare - berauben: ARBEO Emm. 21 pristino -tus sensu. 2 perturbare - verwirren: LEG. Wisig. 3,4,13 uxores . . . potionibus . . . virorum mentes -ant. HROTSV. Dulc. 4,2 iste stultus, mente -tus, aestimat se nostris uti amplexibus. ALBERT. M. veget. 5,76 iusquiamus . . . est venenum -ans hominem, si comedat. al.

II spec.: A iur. de possessionibus sim.: 1 dimittere, missum facere, resignare, abrenuntiare - auf-, weggeben, verzichten, veräußern: LEG. Wisig. 3,6,1 quidquid . . . de facultatem mulieris vel -asse vel defraudasse dinoscitur. FORM. Marculfi 2,5 -andi aut minuandi pontificium. DIPL. Pipp. 3 res a . . . compendio fratrum -are aut distrahere. CHART. Sangall. A 29 de ipsa villa nec vindere nec donare nec alienare nec aminuare. CAPIT. reg. Franc. 98,1 ius . . . vendendi, commutandi et per aliam cartam . . . res -andi. DIPL. Otton. III. 361 p. 790,37 praedia de nostro iure in ius . . . Kyliani omnino transfundimus et -vimus. TRAD. Werd. 108 curtim . . . in presenti dimissam a se penitus . . . -vit. TRAD. Frising. 1625 si . . . ullo modo id alienetur oblatione. CHART. Solod. 225 feodium. CHART. Brixin. 52 eum vel posteritatem suam ab ecclesia. CHART. Babenb. 127 ipsam protectionem (sc. donationis) a propria manu qualitercumque -are. CHART. Tirol. 664 p. 119,39 nec . . . bona alienare nec infeodare vel impedire . . . vel . . . inquietare. 889 p. 309,5 piscacio et venatio . . . non debeant -are (sic?) in manus aliorum. CHART. Brixin. 73 ius . . . distrahendi, -andi, infeudandi talem censualem. CHART. Mulhus. Thur. 116 civitatem . . . per infeodacionem -are. CONST. III 110 firmamus, quod imperialia bona sine consilio principum prorsus -are non possumus. saepissime. 2 auferre, subtrahere - wegnehmenn, entziehen: LIBER diurn. 71 aliquem subtrahere aut -are. FORM. Wisig. 8 quod . . . obtulimus, . . . a iure . . . ecclesiae . . . -are. TRAD. Frising. 1244 mulieres . . . nuberent . . . ita tamen, ne predia eorum ab ecclesia . . . -rentur. DIPL. Heinr. II. 399 p. 513,34 qui (servi) suos filios vel filias occasione -andi . . . a servitio liberis coniugio tradunt. LEX fam. Worm. 11 praedium suum

vel mancipia haeredibus suis -are. CHART. Schir. 5 (Mon. Boica X p. 451,21) curtem ... per vim. TRAD. Patav. 627 muliere ... posesiones ... ab ecclesia nostra -are cupiente. CHART. Sangall. B 222 heredes ... ad aliquod beneficium ... cogere nec alienare ecclesie. CONST. II 282 bona nullius iusticie ... interventu ab ipsis officiis poterunt -ari. HERM. ALTAH. advoc. (MGScript. XVII p. 374,18) ministeriales ... per extraneas nupcias -vit a nobis. al. refl.: CONC. Karol. 50D,57 p. 653,6 neque enim rex ... se ab eo (*ministerio suo*) debet -are. CONST. II 73,3 quacumque causa se ab eorum obsequiis -verint, ... non recipiemus. pass. i. g. *perire - verlorengehen*: DIPL. Karoli III. 48 qualiter ... res ... propter incuriam et negligientiam ... -te fuissent. 3 (*bonis, proprietate*) *privare* - (*der Güter, des Eigentums*) berauben, enteignen: CONC. Karol. 10,12 ut de eorum hereditate exceptis capitalis criminibus non -entur. 164,17 a proprio ... patrimonio. CHART. Sangall. A 144 p. 136,8 non abeat potestatem ... nobis de ipsis res alienare vel extraere. CHART. Ratisb. 789 hos delegatos quidam ... -are voluit de iure proprio. al. B *medic.* i. g. *depellere* - *beseitigen*: DIAETA Theod. 198 portulaca ... reprimit et reuma et maxima colera et calida, transmutat enim ea et -at.

adi. *alienatus*, -a, -um. *tutus, protectus* - sicher, geschützt: DIPL. Heinr. II. 298 p. 368,16 *monasterium imperiali* tuitione defensum ... ab omnibus inimicis ... -um esse praecipimus. CHRON. Bened. II 3 ecclesia est ... ab introitu mulierum inviolabili sanctione -a.

subst. 1. *alienans*, -antis m. qui se subtrahit - einer der sich entzieht: EGINO epist. 30 p. 445,14 -es autem retrorsum ... ab unitate corporis ecclesiae ... amputamus.

2. *alienatum*, -i n. *possessio abalienata* - entfremdet Besitz: CHART. Gosl. I 301 p. 321,26 (a. 1174/95) plenarium ecclesie -um occasione pignoris restitutus ecclesie.

1. *alienus*, -a, -um. script. -ige: l. 52,68. p. 452,36. 453,8. superl.: p. 452,52. struct.: a(b): *passim*. de: l. 72. p. 452,24. 46,48. abl.: p. 452,49. 54. dat.: p. 452,39. 42. 453,32. gen.: p. 452,51. 453,32.

I proprie i. qui alterius est, ad alium spectat - einem anderen (zu)gehörig, auf einen anderen bezogen, fremd: A de proprietate, possessione, relatione sim.: 1 gener.: WETT. Gall. 16 fornicatus es cum tribus mulieribus -is. GODESC. SAXO theol. 16 p. 244,15 pro ovibus tuis, non pro haedis ... -is. WALAHP. Mamm. 22,21 abscisas -a manus ad corpora iungi. AGIUS vita Hath. 28 ut ... -o linteolo involveretur mortua. WALT. SPIR. Christoph. I p. 65,31 in hoc -i pedis vestigio. WIPO gest. 31 si ... res -as iniuste quaereret. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 131,5 -as ob culpas plectimur. saepe. 2 iur.: LEX Sal. Merov. 10,1 si quis servum aut ancillam -am ... furaverit. LEG. Wisig. suppl. 2,18 p. 472,2 si suam et -am perdiderit causam. 12,1,3 p. 409,26 ne quis -um clericum vel monachum suspiciat fugientem (CONC. Karol. 22C, 14). LEX Ribv. 39,1 si quis uxorem -am (-ige- A5) tulerit vivo marito. LEX Baiuv. 16,4 a venditore iuris -i satisfactio iusta redditur. CAPIT. reg. Franc. 195,2 si quis colonum -um in re sua triginta annos habuerit. THANG. Bernw. 22 p. 769,1 (conc.) in -a ecclesia et ab aliis possessa nil iuris habuit. LEX fam. Worm. 15 si quis ex familia -am uxorem acceperit. DIPL. Heinr. IV. 249 quam (*abbatiam*) in -as leges ... cessisse. TRAD. Werd. 129 dum ... filium suum ... licet a se (*sc. monasterio*) -um ... hereditate desideraret (CHART. eccl. Werd. 14 p. 23,6 f. ab ecclesia -i). CHART. Gelr. 421 p. 429,1 proximus heres ..., si -us, id est alterius condicionis sit, ... persolvat. saepissime. remissius: TRAD. Ratisb. 1053 (c. 1219/35) si ... -o incendio domus vastabitur (*opp. proprio*). B de origine i. g. *extraneus, peregrinus* - auswärtig, fremd (-stämmig): 1 gener.: LEG. Wisig. 2,1,10 -e gentis legibus ... inbu... permittimus (Cod. Karol. 45 p. 561,31 suarum sequentes uxorum aligene g. voluntatem). ibid.: Romanis legibus seu -is institutionibus. WILLIB. Bonif. 8 p. 43,3 extraneorum -i ... populorum praedones. HRABAN. hom. II 163 p. 458C fratres Iudeae ... non sunt etiam de genealogia Christi -i. RIMB. Anscar. 26 p. 56,23 -um deum super nos

(sc. *deos terrae*) introducitis. AGIUS epic. Hath. 381 agnas ... percussa matre ... lac querentes -um. DIPL. Otton. III. 255 p. 672,9 advocatos ... elegerint tam de suis quamque de -is liberis hominibus. DIPL. Heinr. III. 238 p. 317,24 nulla -a persona succedente inter se eligendi ... arbitrium. ANNAL. Spir. p. 81,37 *regnavit* post hunc Rupertus -us. al. 2 alch. i. g. *extrarius* - von außen kommend: Ps. ARIST. interpr. p. 383 est quinta essentia sine -a vita, quae alias quatuor (*virtutes naturales*) ... gignit. C de qualitate i. g. alia *natura praeditus* - andersartig, fremd(artig): 1 gener.: THIETM. chron. 7,38 vocabulum christianitatis solum professus in multis inventur longe -us. ANNAL. Magd. a. 1085 p. 177,5 illis, quod Rome oportuit esse definitum, ... sub -o auditore retractari poscentibus. al. remissius i. g. alius - ein anderer: HROTSV. Abr. 4,4 -os amatores sequi. 2 spec.: a natur.: ALBERT. M. animal. 3,104 ille enim humor -us aut generatur in ipso sanguine aut ab -o. b rhet.: Access. ad auct. 38,134 sunt enim III stili: dramaticon ..., exagematicon ..., mysticon; latinis etiam nominibus vocantur hii stili proprius, -us, mixtus. c mus.: IOH. AFFLIG. mus. 23,2 ut ... alter (*sc. cantantium*) per -os sonos apte circueat.

II translate: A *remotus* - entfernt, fern: 1 corpor.: HUGEB. Wynneb. 2 p. 107,34 -as ... barbarorum villas. FORM. Augiens. C 4 ut *frater* -us de loco isto fieret. THIETM. chron. 7,37 pars terrae illius tantum frigida est, quantum a solis calore -a. 2 incorpor. i. g. *discrepans* - abweichend: OTTO FRISING. gest. 1,61 p. 87,13 cum eius (*episcopi Gileberti*) usum ... ab aliis magistris ... -um non haberent. se -um reddere i. g. *discedere* - sich entfernen: LEG. Wisig. 2,1,2 a custodia legum. B *exclusus, repudiatus* - ausgeschlossen, verstoßen: Pass. Afrae I 6 ut ... me a conspectibus tuis (*sc. Dei*) non facias -am. CONC. Karol. 3B,5 a sacro corpore et sanguine Domini nostri. RUD. FULD. Alex. 2 a veritate culturae illius (*creatoris*): BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,37 a membris aeccliae. CHART. eccl. Halb. 13 a consortio fratrum ... aligenus erit. al. C 1 *aversus* - abgewendet: THIETM. chron. 4,28 Prucorum mentes a Christo -as ... edomare (5,14 senioris sui m. sibi paululum -am). CHART. episc. Hild. I 62 p. 57,11 iuxta monasticam normam sunt a seculi actibus -i. 2 *inimicus, contrarius* - feindlich, gegnerisch, abgeneigt: RIMB. epist. p. 93,42 Deo ... -us exitit. WIDUK. gest. 3,27 nunc regi assistendo, nunc -as partes adiuvando. EPIST. Teg. I 100 ne -um ob hoc habeatis animum. D 1 *deturbatus - beraubt*: ARBEO Emm. 19 ut ... a pristino sensu -us efficeris. 2 *spoliatus - enteignet, verlustig*: LEX Ribv. 60,2 de omne res, quod ei condonavit, -us existat. CONC. Karol. 16A,14 a propria alode. CHART. Argent. I 75 de publico ... civitatis iure. E *expers, innocens - unbeteilt, unschuldig*: BONIF. epist. 78 p. 164,19 *episcopi* -i fient a (om. 1,3) sanguine animalium perditarum. WIDUK. gest. 1,13 caedis illius quasi -us existeret. EPIST. Hann. 80 p. 130,20 a tota causa -issimus. al. F *liber - frei*: 1 gener.: CAND. FULD. Egil. I 9 p. 226,30 a ruga discordiae. CARM. Teg. 41,3 pena caro sit seu mens -a. 2 iur. i. g. *immunis - unberührt, befreit*: LEG. Wisig. 2,4,10 non ... illis credi poterit, nisi ... ab omni crimen -i extiterint. 12,3,11 pueri tunc a supradictis erunt dannis atque verberibus -i. DIPL. Heinr. IV. 395 p. 523,23 (spur. s. XII.) ab omni proprietate alterius ecclesie. CHART. Hall. I 138 dum ius ecclesiasticum ab omni iugo servitus redditur -um. al. G *inconveniens, naturae repugnans* - unpassend, widernatürlich: WALAHP. Mamm. 19,22 quibus artibus, edic, legibus a propriis -a ad fata vocasses flamas. EPIST. Hann. 72 si morbus ipse adoleverit ... , tempus etiam -um a medicina vos circumvenierit. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,11 ab huius negotii materia -a non putabuntur gesta.

subst. masc.: *advena, extraneus - Fremder, Fremdling, Auswärtiger*: 1 gener.: AGIUS vita Hath. 10 cum non solum praesentes ... foeverit, sed etiam -os et longe positos ... visitaverit. THIETM. chron. 2,32 p. 78,29 -us mihi preponitur. WIPO gest. 2 p. 18,13 -um propinquus ... non praefferamus. STATUT. ord. Teut. p. 115,18 si contigerit -os ad hospicia

[Rudolph]

fratrum . . . venire. *al.* *alleg.*: HRABAN. univ. 20,15 p. 547^c
i: daemones, Iudei sive haeretici. *remissius i. q.* *alius - ein anderer.*: HUGEB. Willib. 3 p. 90,15 illos (*pueros*) orbare et -is dereliquerent. BRUNO QUERF. Adalb. A 29 -o (alii *rec. B*) nequaquam licet; pontifex totum potum sumere debet. *2 iur.*: TRAD. Ratisb. 24 (a. 829) ut nemo -us in hoc lacu piscari auderet. CHART. Stir. 68 p. 78,15 ius ecclesie . . . super omnes vel suos vel alienos . . . acquisierunt. CHART. Brixin. 74 p. 82,2 sive -us sive indigena gladios . . . in hospicio relinquat.

subst. fem. (*an neutr.*, *sc. -m finali abundante?*): *posses-sio alterius - fremder Besitz.*: TRAD. Frising. 14^a p. 42,13 (a. 759) sibi vindicet damnum, quia -am invasit. 44 p. 72,16 invasor -am si auderet invadiri.

subst. neutr.: 1 *quod alterius est vel ad alium spectat*, res vel possessio alterius - einem anderen (*Zu-*)Gehöriges, fremde Angelegenheit, fremder Besitz: a gener.: HRABAN. epist. 5 p. 389,17 magis parati sunt -a lacrera quam propria opuscula condere. WALAHFR. carm. 6,34 pessum dant propria, qui . . . -a gerunt. RUOTG. Brun. 25 qui in -is se fortissimos iactabant (*opp. in propriis*). THIETM. chron. 6,41 p. 324,35 -a, et quamvis longe sunt, supervacuis cultibus colit. EPIST. Meginh. 29 p. 227,22 qui oculo, cibo et -o pascurit. CHART. Babenb. 34 -a usurpare. *al.* *in imag. de rebus terrenis.*: BEDA hist. eccl. 1,26 p. 47,2 cuncta huius mundi velut -a sfernendo. THIETM. chron. 2,16 *moriens* dereliquit -a, repetens sua cum pace bona. b *iur.*: LEG. Wisig. 5,4,8 -a vendere vel donare. 10,1,5 tantum de suo, quantum de -o occupavit, amittat. *al. (v. ind.).* 2 *quod alia qualitate est - anders Beschaffenheit*, *Anderes*: HRABAN. carm. 19,4 quem te vocitem, . . . vulgus ut omne vocat, an -a petis? 3 *quod discrepat - Abweichen-des.*: IONAS BOB. Columb. 2,9 p. 249,17 canonicae institutio-nis (-i var. l.) -a eorum studiis teneri. 4 *ineptum - Unge-höriges.*: GODESC. SAXO theol. 13 p. 236,17 licenter praetereo, ubi sicut homo -a dictavit (*opp. verum*).

adv. *allene. 1 *insolite - auf ungewöhnliche Weise.*: HILDEG. epist. I 104 p. 326^b verbum Dei -e homo factum est. 2 *fallaciter - arglistig, betrügerisch.*: HILDEG. epist. I 71 p. 292^b hoc genus malignorum spirituum . . . unamquamque causam -e distrahit. Rudolph

2. *alienus v. *alienus.
*alles subst. (*cf. ἀλιτεῖος, ales*) *script. et form.:*
-ias: l. 44. -iens: l. 49. plur.: l. 48.

1 *aquila marina - Seeadler.*: GLOSS. III 671,49 St.-S. -s vel alietus eringriz. IV 31,36 -as vel alietum eringriz. *ibid. al.* 2 *aquila magna - großer Adler* (*cf. Ahd. Wb. s. v. arangroz*): GLOSS. I 340,13 St.-S. -s id est arangroz (*spectat ad Vulg. lev. 11,13 haliaeacetum*). IV 25,2. 3 *aquila - Adler.*: GLOSS. III 463,15 St.-S. -s (*i. alites ed.*) arin. 4 *astur - (Wild-)Habicht.*: GLOSS. III 89,37 St.-S. aliens wildehauch. v. et alietus.

*alleitas, -atis f. (*alias*) *diversitas (sere ad accidentia-pertinentis) - das Anderssein (meist das Akzidentelle betref-fend).*: ALBERT. M. incarn. 32 p. 203,5 erit Christus unus, quod gratia diversarum formarum substantialium ponit -em respectu diversorum. sent. 1,4,5 p. 162^b,20 ly 'alias' . . . -em ponit circa rem significatam in hoc nomine 'Deus' *e.g.s.* 1,21,5 p. 563^a,8 cum enim pater habeat -em ad filium. praedicab. 4,6 p. 74^b,16 -s, ut dicit Boetius, causatur ab oppositione. caus. univ. 2,4,12 p. 586^b,30 non . . . relatio -is, sed potius . . . relatio identitatis. metaph. 3,2,11 p. 163^b,10 id . . . unum, quod -em et diversitatem habet ab uno. summ. theol. I 9,39,2,2 p. 409^a,9sq. *al. v. et s. v. alteritas.*

alleitus, -i m. (*?n. l. 67. p. 454,7*) (*ἀλιτεῖος*) *script.:* aliotas: p. 454,2. alictum: l. 67. albaton: l. 69. alinkōs: l. 72. linachos: p. 454,1.

1 *aquila marina - Seeadler (Haliaetus albicilla L., cf. H. Suolahti, Die dt. Vogelnamen. 1909, p. 349)*: GLOSS. III 223,25 St.-S. -um avis eringriz. 687,32 alictum eringrioz. *al. (v. et l. 43).* CARM. de Rob. 151 ad nidum letus sedet in ramis -us. ALBERT. M. animal. 8,101 genus vulturis, quod albaton (p. 619^a,4 *ἀλιτεῖος*) antiqui Graecorum vocaverunt . . ., alia . . . genera (*vulturum*), sicut -us et ossyfragus . . ., spuria sunt. 8,106 avis . . . Graece vocata alinkōs (p. 620^a,1 *ἀλιτεῖος*),

Latine vero -us *e.g.s.* 23,125 linachos. *fort. add.:* GLOSS. ZDtAlt. 57 p. 126 aliquas wazerualke. 2 *aquila silvestris - Wald-*, Steinadler (*Aquila fulva L.*): GLOSS. III 27,59 St.-S. -us stocharo. *al.* CARM. Bur. B 133,12 volucres . . . referam: . . . pavo vel anas, -us (gloss.: stockare). 3 *accipiter - Falke.*: GLOSS. III 328,25 St.-S. -us avis falco. 4 *triorchis - Bussard.*: GLOSS. IV 460,47 St.-S. -um museri modicus. 5 *?crabro - ?Hornisse.*: GLOSS. III 365,56 St.-S. vespa et crabro horneiz, -us idem. v. et *alies.

alifer, -era, -erum. pennatus - bestügelt.: IONAS BOB. Ioh. 16 p. 339,18 -r gallus.

alieno, alienus sim. v. alieno, alienus.

aliger, -era, -erum. *script. alili: l. 16,19,21.*

I *adi.:* *alis praeditus, pennatus - mit Flügeln versehen, geflügelt.*: A proprio: 1 *de avibus*: ALDH. virg. II 788 -r (alli- S¹) . . . praepes. THEODULF. carm. 50,25 gallinam. meton. i. q. ex *avibus constans - aus Vögeln bestehend.*

IONAS BOB. Columb. 1,27 p. 215,17 -os prebuerat omnipotens cibos. 2 *de angelis*: ALCUIN. carm. 88,25,3 -os (alli- Q) inter socios . . . Michael princeps. epist. 146 p. 235,19 precor omnes -as (alli- var. l.) . . . potestates. *de evangelista*: ALCUIN. carm. 71,1, 14 Lucas . . . -i faciem novit gestare iuvenci. B *in imag. vel translate:* 1 c. *sensu velocitatis*: RHYTHM. 146,55,6 -as . . . reddo (*sc. sol*) temporibus umbras. SEDUL. SCOT. carm. 2,7,132 -o cursu. 2 c. *sensu ascensionis*: CARM. Cenom. 2,80 -r aetherea spiritus astra petat. SEDUL. SCOT. carm. 2,72,30 -is precibus.

II *subst. masc.:* A axis - Vogel: ERMENR. Sval. praef. 3 p. 156,3 ut -r semiplumatus. BENZO ad Heinr. 5,3 p. 650,54 nocturnum -um. *al.* B de Mercurio i. q. *nuntius ales - ge-flügelter Bote*: WALTH. SPIR. Christoph. II 3,155 -r ille Iovis (cf. Stat. Theb. 2,1).

*alimenta, -ae f. *nutrimentum - Nahrung*: TRAD. Frising. 12 (a. 758/63) caelestes -as sempiternas . . . possidere. *allmentale, -is n. *quod ad nutrimentum pertinet - das die Nahrung Betreffende*: ALBERT. M. anim. 2,2,5 p. 222^b,26 qualitates elementales sunt concausae et non causae -i.

alimentum, -i n. (?m.: l. 43) *script.:* aly.: CONC. MEROV. p. 51,11. ely.: PIRMIN. scar. 29 cod. A.

nutrimentum - Nahrung: I de hominibus: A strictius i. q. *cibus - Speise*: 1 corpor.: ALDH. virg. I 38 p. 288,3 cocturam et assaturam -orum. FORM. Flav. 42 p. 479,28 -a aut tegumenta (TRAD. Ratisb. 346 cenobiale -um et tegumentum. *al. cf. VITA Meinw.* 194 p. 112,4 tam in -is quam in vestimentis). ARBEO Emm. 41 ipse (*panis*) tibi in -um sufficiat. HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,25 cum divinis seuque secularis vitae -is (cf. CONC. Karol. 38 p. 287,21 non solum corporali, sed spiritali reficiantur *pauperes* -o). WETT. Gall. 29 p. 273,32 -um cibi. POETA SAXO 3,60 fluvius cunctis -a vehebat. OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 92,12 dicimus . . . -um bonum ex emolumento nutriendi. ALBERT. M. anim. 2,2,3 p. 218^b,37 per illam (*virtutem*) -um movetur ad membrum *e.g.s.* 2,2,5 p. 220^b,35 est . . . -um quasi obiectum unum tribus potentissim anime vegetabilis praevium. p. 222^a,6 omne -um (p. 416^a,35 τρόφη) patitur ab eo, quod alitur. *saepe. de ossibus i. q. materia callos efficiens - Knochenarbeiten bildender Stoff.*

TRACT. de chirurg. 825 in senio aut vix aut nunquam consolabitur os fractum . . ., quia ipsis -o intraneo deficiente . . . non conglobatur. 2 spirit.: HRABAN. epist. 47 p. 502,21 divini verbi -um sumendum. THIETM. chron. 6,1 ut . . . desiderato diu -o . . . recrearetur in mente. ALBERT. M. sacram. 56 p. 40,78 in ecclesia -um spirituale . . . immediate est a Deo.

al. v. et l. 47. B latius i. q. *sustentatio, victus, sumptus - Ernährung, Unterhalt(skosten)*: 1 gener.: FORM. Flav. add. 1 omnia . . . in -o . . . pauperum . . . dono. CAPIT. reg. Franc. 291,12 p. 385,38 facultates, quas reges . . . voverunt ad -um servorum Dei. *al.* 2 iur.: CHART. Tirol. notar. I 53 (a. 1236) que (*librae*) erant expense *(pro)* -is dictorum minorum. 507^a responsurus . . . de -is uxoris, que ei petit. ACTA imp. Winkel. I 400 p. 348,13 que (*decreta*) in . . . transactione -orum . . . interponi petuntur. CHART. Ital. Ficker 424 facultatem . . . decernendi -a. *al.* *remissius*: CHART.

Epternac. 167 (a. 926/31) hanc benivolentiam rectoris loci et fratum sibi in -um optinere. meton. i. q. substantia - Vermögen: CONC. Merov. p. 134,16 qui (clericu) stipendiis ex ipso -o pascuntur.

II de bestiis i. q. pabulum - Futter: ALDH. virg. II 342 volucrum turbae ... dulcia de ramis carpunt -a ciborum. ALBERT. M. veget. 2,11 cum ... -um ... tribus ingrediatur viis in animal. al.

III de plantis i. q. umor nutritoriis - Nahrungsshaft: ALBERT. M. veget. 1,133 pori, unde trahitur -um plantae. 2,11 -o ... utitur planta speciali modo.

IV de rebus: A de igne i. q. fomes - Zündstoff: RUP. TUIT. off. 10,14 silicium venis exceptus ignis et competentibus -is enutritus. B in imag. i. q. incitamentum - Antrieb: CARM. Bur. B 117,9,2 frons et gula, labra, mentum dant amoris -um.

*alimminus, -a, -um. (a et limen) remotus - entlegen: GESTA Hung. 56 (MGScript. XXIX p. 535,30) per populos -os ferro sibi viam ... apperuerunt.

alimma, -atis f. (ἀλεύμα) unguentum - Salbe: PASS. Ursulae 9 rex piissimus et divina spiritus -e (almitate var. l. deter.) perunctus.

alimonia, -ae f. vel rarius alimonium, -i n. script.: ale: l. 40,46,50. aly: l. 62. eli: l. 45. -mun: l. 44,46. adde CHRON. Fred. 3,13.

nutrimentum - Nahrung: I de hominibus: A strictius i. q. cibus - Speise: 1 corpor.: ALDH. virg. I 21 p. 252,10 principialis -ae pulmentum. ARBEO Corb. 17 Deus, qui ... subvectionibus necessitudini ministrabat -am. 24 p. 216,22 tam corporis -am quam animarum. FORM. Augiens. B 11 in -is et tegumentis (cf. CHART. Turic. 197 p. 89,3 ad -am et vesti(tu)ram). RUOTG. Brun. 44 p. 48,14 (de eucharistia) refectus ... hac vitali -a. EPIST. Teg. I 26 minime sufficiunt nobis victuum -a. VITA Meinw. 181 p. 103,30 mendicos ... cibi ... vari -a alendos. al. meton. i. q. fruges - Feldfrüchte: ARBEO Corb. 4 p. 193,13 sterilitate -orum. p. 193,17 cum -a humus ... non parturiret. in imag. i. q. refection - Erquickung: CARM. Bur. B 62,7,13 soporis -a ... captur. 2 spirit.: EPIST. Bonif. 132 suscepta vestra ale-a sancta. DIPL. Otton. III. 202 p. 612,13 in -am et augmentum anime nostre (DIPL. Conr. II. 79 p. 105,39). v. et l. 30. B latius i. q. sustentatio, victus, sumptus - Ernährung, Unterhalt(skosten): CHRON. Fred. 4,18 qui ... facultatem suam in alimoniis pauperum distribuit (DIPL. Merov. I 81 p. 72,50 in elimonii p. al.). DIPL. Merov. I 67 p. 60,4 quod ... fuit consuetudo in alemunia vel in luminariis ipsius sancti loci ... dandi (LIBER diurn. 10 ad luminaria vel ad -as ibidem servientibus offero. al.). FORM. Marculfi 2,3 p. 75,13 in -is vel substantia monachorum (DIPL. Karoli M. 319 p. 484,27 ale-is). TRAD. Lunaelac. 55 p. 32,28). NOTIT. Arnon. 4,2 p. 23,7 dux ... tradidit ... in -am ancillis Dei ... villam. FORM. imp. 4 p. 290,30 in -a pauperum et stipendia monachorum (DIPL. Ludow. Germ. 22 p. 27,41. DIPL. Otton. I. 102 p. 185,22. al.). REGINO chron. a. 887 p. 128,23 concessit ... ei (imperator) Arnulfus ... fiscos ... unde ei -a preberetur. DIPL. Otton. II. 279 premium ... in perennem -am traditum (DIPL. Conr. II. 4 p. 5,27). EPIST. Teg. I 34 locorum, quae in -am habemus. CHART. scrin. Col. B 44 Gertrudis ... dedit -am vite sue ... matri sue (cf. 62 Elizabeth -am vite sue ... effestucavit. 327 Hermannus ad finem vite sue obtinebit -am. al.). 1371 magister ... dedit ... in aly-am dimidiad marcam ... duodecim plebanis. al. expressius i. q. eleemosyna - Mildtätigkeit: CHART. Babenb. 38 p. 53,23 (a. 1170) ut per -am provideant potentes fini.

II de bestiis i. q. pabulum - Futter: ALDH. virg. I 7 p. 234,4 ut ... mulsae dulcedinis -am ... gurgustio recondat apis. 21 p. 251,17 quae (arbor) ... volucrum turmas ... sumptuosa pabulorum -a ... pascebatur. Sroder

alinquin v. alioquin.

allo adv. 1 aliorum - anderswohnen: THIETM. chron. 2,8 rex eos iterum -o quam putaret divertentes insecutus. 6,97 sacerdos -o (-a 1 a. corr.) declinans. al. ad aliam personam

- an jemand anderen: WALTHARIUS 1237 velut hinc surdus -o (-as V) convertitur aiens. 2 alibi - anderswo: PIRMIN. scar. 22 p. 55,11 in trivios et ad arboribus vel -o (aliubi AC). THIETM. chron. 6,29 nostri navibus -o latenter transvecti. 5 VITA Bard. 19 p. 337,32 nusquam -o. 3 -o vertere i. q. mutare - verändern: DIPL. Ludow. Germ. 76 (interp.) ut ipsa traditio ... stabilis permaneat nec -o vertatur. 4 ceterum - sonst: GESTA Mett. cont. I 5 p. 547,7 qui ... frumentum in horreis -o que habundanter bona ... reliquerat.

10 alioqui(n) adv. script.: alinquin: l. 18. -qui: l. 23. -quim: l. 17. -quen: PIRMIN. scar. 14 p. 46,6 cod. A. -zuin: ERMENR. ad Grim. 13 p. 548,14 usi sunt ... eiusdem (literae 'c') sono dicentes ... 'n aliozuin'.

15 1 alias - sonst, andernfalls: HRABAN. epist. 34 p. 469,8 -n viri vocabulum non rite teneres. HROTSV. Sap. 3,11 expone enucleatus; -n non capit meus animus. CHART. Tirol. notar. I 21 m quod ... viator det ei tenutam, saepe. 2 at - jedoch: TRAD. Frising. 419 (a. 819) alinquin si salvus ... revertisset. 3 ceterum - im übrigen: ALDH. virg. I 35 p. 277,14 -n ... proscriptionem ... perhorrescit. sensu attenuato: CHRON. Fred. cont. 14 praecedente -n anno sequente. 4 aliorum - anderswohnen: INVENT. Matth. 15 morborum agmina ... sedibus suis -i pulsa. 5 in enumeratione i. q. alio modo - auf die eine Weise: v. p. 447,31.

25 allorsum, allorsus adv. 1 alio - anderswohnen: a local.: ALDH. virg. I 38 p. 288,11 -m (-s B) ulterius progrexi. b spirit.: BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 297,8 quod recte ducat nec -m aliquando trahat regula. LAMB. HERSF. Lull. 13 p. 323,24 pontificis ... indulgentiam -m spectare, quam ipsi opinarentur. al. 2 aliter - anders: EKKER. IV. pict. Mog. 151 -m perfice munus. EPIST. Meginh. 28 p. 225,15 ne id factum ... -m accipiat duriusque interpretemini, quam ipse senserit. diverse - abweichend: GREG. CAT. chron. I p. 113,18 a vero -s scribere.

35 *allotenus adv. alia ratione - in anderer Hinsicht: PETR. DAM. grat. 23 p. 52,5 licet -s heretici sint Novatiani, orthodoxae tamen fidei plenitudinem tenent.

*allousque adv. alioquin - anderweitig: VITA Radbodi 2 (MGScript. XV p. 570,7) hunc virum ... in patrem exposcer nec alium -e opus haber quærere. Prinz

*alipergum v. *albergum, *halsperga.
alipes, -edis. 1 adi.: (pedibus) pennatus, velox - (an den Füßen) befügelt, schnell: CARM. de conv. Saxon. 51 (MG Poet. I p. 381) -es griphes. 2 subst. masc.: equus -Pferd: 45 VITA Galli II 1521 -um dorsis. GESTA Bereng. 2,87 stimulant longis calcaribus armos -um cuncti. VITA Ger. Bron. 13 p. 663,42 ascenso -e. al.

*aliphantanum v. *alliphantanum.

*alipiados (-es), -os f. (ἀλυπίας) script.: all: l. 61sq. adde GLOSS. III 546,41 St.-S. adlimp: IOH. IAMAT. chirurg. 5,5 p. 29,25. -ippi: l. 61.

1 alypon - dreizähnige Kugelblume (Globularia alypum L., cf. André, Lex. bot. p. 26): PAUL. AEGIN. cur. 54 p. 31,2 est ... hoc (catharticum) ... piperis albi, -os (3,13,2 p. 154,19 ἀλυπιάδος). fort. add.: ANTIDOT. Augiens. p. 44,1 recipit hec: -os, petroselinu. 2 laureola - Seidelbast (Daphne mezereum L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 29sq.): GLOSS. III 525,21 St.-S. -os ingelinde (cf. III 534,52 St.-S. -es cigelinde. al.). DYASC. p. 134^a herbe catholice, id est -os. 60 TRACT. de chirurg. 446 radicis -os, id est laureole. ALPHITA I p. 273,44 alippiados (allipiados var. l.), laureola, herba catholica idem, cuius semen est coconidium. II p. 4,9 all-ös, anglica egs. al. v. et l. 66. 3 alleluia - (Wald-) Sauerklee (Oxalis acetosella L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 277): GLOSS. III 524,42 St.-S. -os hasensuramph, item vocatur laureola.

*alipseum, -i n. (arab. v. supra p. 422,18) galla (quercus) - (Eichen-) Galle: MATTH. PLATEAR. gloss. p. 371^G cum decoctione -i, id est gallae. v. et *alapsa, *lapsanum.

*alpta, -ae f. (cf. τὰ ἀλείττα) unguentum (olens), mixtura - (riechende) Salbe, Mischung: MATTH. PLATEAR. (Sroder)

gloss. p. 369^a -ae diversae sunt species, alia est amara, alia est muscata (ALPHITA I p. 274,1. II p. 4,26).

aliptes (-lyp-) *m.* (ἀλίπτης) 1 *unctor, fricator* - Einreiber, Masseur: RATHER. prael. 1,23 p. 167^c quis illius militis pater? ariolator an pictor; -es an auceps. EGBERT. fec. rat. 1,1231 scriptor, -es (*ex Iuven. 3,76*; cf. GLOSS. II 348,1 St.-S. hēlere). *in imag. i. q. medicus* - Arzt: EUGEN. VULG. syll. 4,1,3 lividas mentes medicans alyptes. 2 *sculptor, lapicida* - Bildhauer, Steinmetz: TIT. metr. IV 46,3,3 cernuus arte cupit memorari, cesar, -es. EGBERT. fec. rat. 1,1492 cote super plana scripturam impressit -es. Sroder

aliqua v. alica.

***aliqualis**, -e. *occurrit in schedulis nostris raro ante s. XIII. [dub. trad.: BERNOLD. WAT. chron. 6 in aliquo aut -i (v. app. crit.).]*

aliqua qualitate praeditus, aliquis - irgendwie beschaffen, irgendein: CHART. archiep. Magd. 221 p. 278,31 (epist. papae a. 1130) ut tuo criminis fucum -em dares. ALBERT. M. veget. 4,50 calidum -e. CHART. Turic. 1079 p. 171,2 non habent ius aliquod resecandi arbores ad usus -es. CHART. civ. Erf. 241 si . . . defectus fuerit . . . -is. EPIST. Dominic. 78 -is molestie nebula. CHART. Advoc. 201 p. 102,38 nullum . . . ius -e aliqua condicione mediante reservantes. CHART. ord. Teut. (Thur.) 332 p. 281,6 sine . . . occasione frivola -i. al. *sensu incertitudinis attenuato:* CHART. civ. Halb. 19 p. 24,5 (a. 1214?) ut . . . in -em recompensam . . . viginti marcas praebeat. CHART. Worm. 293 p. 196,6 cum eorum profectus incrementum -e recipiat. CHART. Culm. 59 p. 44,8 hec itaque dissensio -is . . . est sopita. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 4,1/2 p. 139,64 licet -e acumen recipiat mel ab apibus. *neutr. sensu adv. i. q. aliquo modo - irgendwie:* NICOL. BIBER. carm. 2225 (ed. Th. Fischer 1870) et, mea Musa, vale claudens opus hoc -e.

adv. *aliqualiter. 1 *aliquo modo - irgendwie:* ALIA MUSICA p. 128^a,30 sunt . . . numeri -r sibi incommensurabiles. PS. GUIDO ARET. tract. corr. p. 51^b,28 me . . . productionem -r aggressurum. CHART. Sangall. B 244 p. 202,39 (a. 1209) quod si -r transgressus fuerit. ANNAL. Adm. Garst. a. 1252 ut non esset angulus, qui eius dominium -r recusaret. EPIST. Dominic. 20 p. 64,7 vestram serenitatem . . . -r obscuratam. ALBERT. M. eth. 2,2,8 p. 188^b,4 omnes istae dispositiones omnibus opponuntur -r; -r autem dicimus, quia secundum veritatem unum uni opponitur simpliciter (cf. p. 188^b,25 medium non simpliciter, sed -r est in ratione utriusque extremi). CONST. III 70 ne . . . aliquid -r exigatis. *saepe.* 2 *paulum - etwas:* ALBERT. M. meteor. 3,3,10 p. 651^a,3 cum . . . uterque vaporum sit subtilis et -r humidus. animal. 1,395 silvestre etiam -r declinat ad domesticum. 3 *partim - teilweise:* ALBERT. M. praedicam. 5,2 p. 247^a,11 subiectum non nisi -r est affectum. (opp. perfecte). gener. 1,6,3 mixta . . . -r esse et -r non esse in mixtura ipsa. veget. 2,97 -r cooperiens . . . et -r distans folium.

aliquamdiu (-and-) *adv. per quoddam temporis spatium - eine Zeitlang:* RIMB. Anscar. 22 p. 48,7 quod cum ita aliquamdiu esset. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 279,2 bellum . . . -u duraverat; tandem vero *ebs. persaepe.*

aliquando *adv. script. -to: l. 67. metr. -8: l. 65,72. acuitur aliquando* (cf. GODESC. SAXO gramm. 1,16. CONR. MUR. summ. 6 p. 423,20): HERIG. Urm. hymn. 11,2.

1 *aliquo tempore - irgendwann:* a olim - einst: de praeterito: ALDH. virg. I 38 p. 290,10 contigit -o, dum . . . famis . . . grassaretur *ebs.* (cf. p. 288,4 -o cum). RIMB. Anscar. 27 p. 58,19 -o . . . nunc. HROTSV. prim. 161 hic duo rectores fuerant -o potentes. CONST. I 164,1 facinus . . . -o intemperatum. al. de futuro: TRAD. Frising. 247 (a. 806/11) ut -to veniam . . . mereatur accipere. HRABAN. epist. 53 p. 507,34 si forte . . . Dei bonitas veniam peccati -o illis tribuat. al. b *umquam - jemals (fere sensu negat.):* LIBER diurn. 53 ne -o . . . presumatis. RIMB. Anscar. 26 p. 56,4 numquam . . . nec . . . -o. AGIUS epic. Hath. 22 optima cunctarum, quas ipse -o viderem. RUOTG. Brun. 30 p. 31,9 in

balneis . . . vix -o lotus est. *saepe.* abund.: EIGIL Sturm. 18 p. 374,46 sive . . . umquam -o . . . nequiter cogitaveris.

c *quandoque - (irgend)einmal:* GODESC. SAXO theol. 11 p. 218,11 et -o Paulus dixit de filio: qui *ebs.* conf. p. 55,20 quatenus tandem -o . . . patetiat . . . veritas (LUP. FERR. epist. 62. al.). RIMB. Anscar. 39 cum . . . -o coram eo fieret sermo. 2 *interdum - bisweilen:* LIUTG. Greg. 12 p. 77,29 quavis -o . . . ferre videretur . . . obpropria. THEGAN. Ludow. 19 diu orans, -o cum lacrimis. GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,7 nisi -o . . . contigisset. PS. BOETH. geom. p. 427,17 si -o aliquis . . . iuberetur. *saepe.* in enumeratione: BEDA hist. eccl. 4,25 p. 270,10 saepe . . . -o . . . nonnumquam. RIMB. Anscar. 8 -o . . . -o. WIPO gest. prol. p. 6,9 -o . . . interdum. al. *sensu temp. attenuato i. q. partim . . . partim - teils . . . teils:* HRABAN. epist. 54 'quis' . . . -o pro interrogatione ponitur . . . -o pro 'raro' . . . , -o pro 'difficile' (cf. GODESC. SAXO gramm. 1,85). RIMB. Anscar. 35 p. 68,13sqq. -o . . . -o . . . -o . . . -o. CHART. Carniol. II 103 p. 75,23 *iidem quandoque et -o alii.*

***aliquanties** *adv. (cf. aliquoties) aliquo modo - irgendwie:* CHART. Burgenl. 405 p. 276,5 (a. 1262) ut . . . donationis . . . series . . . nec ullo umquam tempore possit . . . in irritum -s revocari.

aliquantisper *adv.* 1 *aliquamdiu - eine Zeitlang:* EIGIL Sturm. 5^{in.} secum . . . habitare -r. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 298,5 -r praestolantes, tandem *ebs.* al. 2 *aliquo modo, paulum - irgendwie, etwas:* GODESC. SAXO theol. 17 p. 162,19 illi (reprobi) -r aliquotiens tacti spiritu Dei (antea: quantulumcumque). HROTSV. gest. praef. 7 unde mei rusticitas velaretur -r. DIPL. Conr. II. 291 p. 412,31 divinam nobis maiestatem . . . conciliari -r autumamus. CHART. Salisb. II 231 p. 333,21 stipendia . . . -r eis conferre. OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 125,22 civitas . . . -r remissior. CHART. Oelsn. 9 p. 19,14 ut monasterium . . . forum -r habeat in vicino. al. nota c. gen.: FUND. Sangeorg. 34 accepit . . . unam aream et -r praedii pertinentis ad eam.

aliquantulus, -a, -um. *script. aleq.:* l. 65.

1 *sensu diminutivo vigente i. q. modicus, paululus - gering, (ganz) wenig:* WILLIB. Bonif. 8 p. 50,27 -um adhuc residuum . . . vinum. TRAD. Frising. 300 -um refrigerium. HRABAN. epist. 4 ut . . . -us adiutor existam. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 447,11 ob -am requiem (opp. ob requiei plenitudinem). DIPL. Karoli III. 29 -am terrolam. HROTSV. Pafn. 3,10 -i spatum tempusculi. al. *neutr. pro subst.:* TRAD. Frising. 213^a (c. 804/08) -um indulgentię. RIMB. Anscar. 35 p. 67,27 -um . . . de potu admiscebat. al. *neutr. (in) -um (-o) sensu adv. i. q. paululum - ein wenig, etwas:* TRAD. Frising. 23 (a. 765) in -um veniam aeternam praestare (TRAD. Patav. 71^a in -um de peccatis . . . minuere. cf. TRAD. Frising. 322 in -o veniam . . . accipere). HRABAN. epist. 28 p. 443,7 ut . . . prophete sensus -um . . . aperirem. RIMB. Anscar. 3 p. 21,16 -um . . . frigescere. al.

2 *sensu diminutivo attenuato vel incerto i. q. nonnullus, aliquantus - einig(er), ziemlich:* WILLIB. Bonif. 4 p. 17,17 estatis autumnique -um tempus. HUGEB. Willib. 5 p. 104,37 -um temporis indutum. ADALB. MAGD. chron. a. 967 p. 178,22 Willihelmos -a infirmitate detenus. LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 166,20 principes . . . a Saxonici furoris labi iam infecti. ALBERT. M. veget. 6,355 cum -a aromaticitate. al. *neutr. pro subst.:* HUGEB. Willib. 4 p. 99,16 -um temporis. GERH. AUGUST. Udalr. I 21 p. 407,23 -um itineris. al. *de approximatione temporali ut vid.:* BEDA hist. eccl. 4,3 p. 208,32 qui cum -um horae quasi adtonitus maneret. *neutr. (in) -um sensu adv. i. q. aliquantum, satis - einigermaßen, ziemlich:* CHRON. Fred. 4,57 alequantulum largiorem fecit regni sui spatum. WALT. SPIR. Christoph. I 16 p. 74,13 turbata -um fronte. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 279,9 rege -um offenso (cf. a. 1078 p. 311,32 in -um ab eo offensus). CHART. eccl. Halb. II 7 p. 300,14 -um diu . . . deliberavimus. ALBERT. M. veget. 5,42 -um longo vulnera abscissus ramus. al. *sensu temporali i. q. aliquamdiu - eine Zeitlang:* RUOTG. Brun. 28 -um inmorari. WIPO gest. 11 -um regi militans.

al. plur. de numero i. q. aliquot - einige: DIPL. Karoli III. 81 p. 132,32 cum -is cartis . . . suis.

aliquantus, -a, -um. abl. pl. -ibus: l. 24. de accentu: ERMENR. ad Grim. 18 p. 555,4 *-6 post' due partes sunt, in penultima tamen accentum habent.

I strictius de qualibet quantitate i. q. nonnullus, non mediocris - einig(er), beträchtlich: HUGEB. Willib. 4 p. 96,15 -um tempus. THANGM. Bernw. 8 p. 762,4 -am partem crucis. DIPL. Heinr. IV. 335 p. 440,37 quandam terram cum -a silva. ALBERT. M. sacram. 121 p. 84,12 -us dolor contritionis. *al. neutr. pro subst.:* EIGIL Sturm. 5th post -um . . . temporis. WALTARIUS 1357 dirimique -um loricae. *fort. add.:* CHART. Rhen. inf. I 12 (a. 799) -um particulam hereditatis. FROUM. epist. 37 ut -um cera largiantur. *neutr. -um (-o)* sensu *adv.* i. q. satis - einigermaßen, ziemlich: RUOTG. Brun. 4 p. 5,6 tirranides . . . -um refriguit. GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 413,30 -um (-ulum 2) . . . consernatus. OTTO FRISING. gest. prol. p. 2,9 -um (-ulum A) rebellare. *al. c. compar. i. q. aliquid - etwas:* BEDE hist. eccl. 1,17 p. 32,14 neque -o segnius. *sensu temp. i. q. aliquamdiu - eine Zeitlang:* THANGM. Bernw. 30 -um moratus. OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 142,19 -um (aliquantisper A) quiescere.

II latius: *A de numero i. q. aliquot - einige:* 1 usu *adi.:* BOBOL. Germ. 8 (MGMer. V p. 36,20) cum -ibus (1, -is 2, aliquot B) fratribus. HRABAN. epist. 13 p. 400,31 in -is locis. DIPL. Karoli III. 26 -ae firmitates. *saepe. abund.:* LEX Alam. 85 si qui fratres . . . -i fuerint. *in enumeratione:* VITA Pirmin. I 5 p. 25,30 nomina -a nobis cognita, quaedam non sunt. 2 usu *subst. masc.:* THANGM. Bernw. 22 p. 768,36 -i etiam affluere de Italia. *in enumeratione:* CHRON. Salern. 171 p. 174,29 non paucis . . . -i . . . exiguis . . . reliqui. THANGM. Bernw. 20 p. 768,13 multi . . . -i. 3 usu *subst. neutr.:* EIGIL (?) Sturm. 16 p. 373,53 ei in -is contrarius exstinet. GODESC. SAXO conf. p. 66,20 Gregorius, cuius inde -a iam inserui (cf. theol. 18 p. 253,2). *B de parvitate i. q. aliquantulus - gering:* HRABAN. epist. 20 p. 426,14 quatenus -am intellegentiam . . . lectori darem. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 436,16 -i mellis edulio, quin immo gustu. C. c. sensu incertitudinis i. q. aliquis - (irgend)ein: THANGM. Bern. 41 p. 776,13 si cui -a particula de casula . . . posset contingere.

**aliquantusque, -aque, -umque. plur. i. q. plerique - die meisten:* CHRONOGR. Corb. p. 64,4 quia -isque verbis vestris . . . prolixius respondimus.

aliquatenus adv. script. -tin-: CHART. Arnstad. 37 p. 17,39. 1 *aliquo modo, aliquantum - irgendwie, etwas:* LULL. epist. 98 p. 219,10 scelerum meorum -s tunc reminiscens. DIPL. Otton. I. 298 -s nominari. THIETM. chron. 8,10 si -s ei profuisse. *saepe. saltim - wenigstens:* RUOTG. Brun. 19 p. 19,6 sollicitudinem . . . aut penitus adimi aut -s minui posse. 2 *aliquando - einmal:* RIMB. Ansar. 35 p. 66,41 quoque iuventutis -s potitus est robore.

aliqui v. aliquis.

**aliquidulum adv. paululum - ein wenig:* MIRAC. Bav. 1,4 -m (1,2, aliquantulum 3) relevare meam necessitudinem. *aliquis, aliquid et aliqui, aliqua, aliquod. script.:* ha-: TRAD. Weiss. 229 p. 220,1. all-: CHART. Sangall. A 159. v. et p. 461,66. ale-: CONC. Merov. p. 160,7. al. DIPL. Merov. I 19 p. 20,19sq. AETHICUS ISTBR 42,66 p. 47,30sq. v. et p. 460,22. -c(us): l. 66. p. 460,23sqq. 10. -quit: FORM. Marculf. 2,17 p. 87,6 cod. A2. LEX Baiuv. 2,12 codd. ChSP. AGIUS vita Hath. 6 cod. 1. DIPL. Karoli III. 90 p. 149,4. -quot: ADAM gest. 2,70 cod. A1. TRAD. Teg. 218. v. et p. 461,68. 462,18sq. *form.:* sing.: nom.: -quus: FORM. Sal. Merk. 6,27. 29. 30. CHART. Sangall. B 24 p. 28,2. -quos: FORM. Marculf. 2,3 p. 76,2 (-cus A3). LEX Alam. 19 cod. 1. v. et p. 461,53. -cus: DIPL. Merov. I 83 p. 74,3. LEX Alam. 66 cod. 5. FORM. Senon. I 7,8. ibid. al. -i(s) et -id confunduntur: p. 460,23sqq. 36sq. 45,61. *adde LEX Baiuv. 4,4. gen.:* -cui: p. 461,59. -que: p. 461,68. dat.: -quo: TRAD. Frising. 352. EPIST. Teg. I 72. v. et p. 461,62. 462,13. -que: p. 462,28. -qui: LEX Alam. 57,24 codd. 1,10. acc.: -quem (fem. et

neutr.) : p. 461,63,70. -quo: FORM. Marculf. 2,39 (-co A2). 2,40. -co: FORM. Senon. I 10. ARS med. 7 p. 426,27 cod. G. al. v. et l. 71. -cum: VITA Wandr. 19 (MGMer. V p. 23,25). LEX Baiuv. 1,8 cod. sP. v. et p. 461,69. abl. -co: LEX Baiuv. 8,14 cod. sP. CHART. Bund. 628 p. 133,11 (a. 1222). 681 p. 166,28. v. et p. 461,33,66. plur.: dat. et abl. -is: VITA Leod. 11 (MG Mer. V p. 294,7). HUGEB. Willib. 4 p. 93,9. ANNAL. Nazar. a. 786. TRAD. Frising. 351. IOH. VEN. chron. p. 148,9. CHART. Mog. B 142. al. adde TRAD. Frising. 446 alicubis. acc. -cus: DIPL. Merov. I 47. v. et l. 22. *rhythm.* -cui (bisyll.): THEOD. TREV. Liut. 14,1. *persaepe praecedunt coniunctiones (e. g. si, nisi, num) et negationes.*

I usu subst.: A masc. (nom. sing.: fere -is; -i: l. 21,37. adde CONC. Merov. p. 172,3. al. fem. -a: l. 28. cf. l. 16): 1 *strictius i. q. quispiam - (irgend)emand, einer:* LEX Sal. Merov. 9,3 si . . . -a ex ipsis pecoribus perierit (-erint var. l.), capitale . . . restituat. 46,4 si contra hoc -is -id dicere voluerit (cf. LEX Alam. 14 ab -o -as iniurias . . . passus. THEGAN. Ludow. 13 si -ui -a iniustitia perpetrata fuisset. TRAD. Teg. 165 nec -is -os -bus inde concedere . . . auderet). IONAS BOB. Columb. 1,20 p. 193,18 si -i (-is var. l.) iter . . . prohibeat. DIPL. Merov. I 11 p. 14,3 <a>d aleucus de suis pro<p>inquis. LEX Alam. 26,1 si -is (-id 5,11) furtum fecerit. BEDE hist. eccl. 4,5 p. 217,8 ab -o nostrum. LEX Baiuv. 2,4 quando -i (-id var. l.) defendere volunt casas. CHART. Sangall. A 82 -id de heredibus. DIPL. Ludow. Germ. 6 p. 8,1 absque -uius contrarietate (cf. AGIUS vita Hath. 14 sine -uius adiumento). AGIUS vita Hath. 5 nisi -am (sc. sanctimonialium) infirmitas coegisset (antea: cuiquam). GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,25 de alio -o (cf. FROUM. epist. 3 alterius -uius vestrorum). THIETM. chron. 1,20 dicat -is. 5,40 ut invicem unum -em inquirent (HIST. mart. Trev. 23 unus -is ex . . . canonicis). *persaepe. abund.:* DIPL. Merov. I 23 p. 24,17 si . . . -is quilibet . . . accepit (CHART. Sangall. A 691 p. 293,1 -is quislibet). VISIO Baront. 20 si quis -is . . . acciperit (FORM. Marculf. 2,7 p. 80,11 si quis . . . -id [-i A2] de heredibus. LEX Alam. 57,8. CAPIT. part. Saxon. 14 al.). v. et l. 40. 2 *latius:* a altius (quispiam) - (irgend)ein anderer: DIPL. Ludow. Germ. 126 p. 176,40 nullus abbas neque quispiam -is. THIETM. chron. 3,12 p. 112,8 non aperuit hoc episcope nec umquam mihi -is intimare potuit. THANGM. Bernw. 18 p. 767,2 -em praeter se. al. *in enumeratione:* ADAM gest. 1,26 p. 32,11 -i . . . arbitrantur, nos vero . . . opinamur. b nonnulli - einige: LEX Sal. Merov. 45,1 unus vel -i (-id A1) de ipsis. HRABAN. epist. 14 p. 403,1 -orum eorum nomina. p. 403,18 -os esse, qui egs. THANGM. Bernw. 33 p. 773,20 -i . . . et quidam de episopis . . . suadent. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,8 -i ergo de nobis . . . nos transtulimus. *saepe. in enumeratione:* HRABAN. epist. 27 p. 442,11sq. -i auctorum . . . -i. THEGAN. Ludow. 20 p. 595,28 -os . . . alias. WIDUK. gest. 2,17 p. 83,1 ex nostris multi vulnerati, -i etiam caesi. ADAM gest. 2,40 -i . . . quidam . . . omnes autem. al.

B neutr. (sing.: fere -id; -od: l. 56,62. al.; plur. -a: saepe, e.g. l. 59,64,67. -bus: l. 72): 1 *strictius i. q. quidpiam - (irgend) etwas:* a gener.: LIBER diurn. 85 p. 109,5 -od (-id var. l.) novi (cf. LEX Baiuv. 9,7 nec -id damni. EINH. Karol. 24 p. 29,13 pomorum -id. AGIUS vita Hath. 16 -id tantae pulchritudinis. 23 -a futurorum. THANGM. Bernw. 6 nec -id artis erat, quod non attemptaret). LEX Alam. 32 si illis -id (-is var. l.) contra legem factum fuerit. LEX Baiuv. 9,7 -id damnosum (cf. AMALAR. off. 3,13 -od sinistrum. AGIUS vita Hath. 15 si quando cuiquam -id secretum committere volebat. OTTO FRISING. gest. 1,8 p. 25,15 -a tristia). WILLIB. Bonif. 3 p. 12,6 aliud -id (cf. LIUTG. Greg. 9 p. 74,38 tale -id. EINH. Karol. 7 p. 10,16 huiuscemodi -id). HUGEB. Wynneb. 1 -a . . . intimando (cf. EPIST. Teg. I 103 -a mei . . . sunt enucleanda. ADAM gest. 3,62 p. 207,22 quae per eum deinde gerebantur, -a errantis . . . poterant videri. TRANSL. Conr. Const. 7 -a in subsidiis concessit). FORM. Senon. I 39 abio -co, que gestis prosequere debeam. CAND. FULD. Eigel. I 19 si quandoque . . . in -bus errabat. RIMB. Ansar. 20

p. 44,33 de vino -id emptum. 33 p. 65,2 ut nullius -id concupiscent. THANGM. Bernw. 42 feminam plus -id . . . divinae gratiae concepisse. ALBERT. M. veget. 1,181 -od unum inferiorum elementorum. *persaepe.* b c. *emphasi quadam:* c. *sensu praestantiae:* HRABAN. epist. 50 p. 505,1 licet numquam -id fuerim (RUOTG. Brun. 5 p. 7,1. HELM. chron. 42 p. 85,6. al.). CATAL. biblioth. Lehm. I 16 p. 78,1 volumina ii parva, unum -od, alter nihil. WIDUK. gest. 3,18ex. si -id scis vel vales. est -id c. acc. c. inf.: MIRAC. Adalb. Wirz. 7 p. 52,1 est -id . . . habitacula . . . constabili. c. *sensu pravitatis:* WIDUK. gest. 2,10 qui . . . se negabant contra regiam potestatem -id fecisse. c. *sensu existentiae:* THIETM. chron. 7,41 nobis autem scriptura prohibet credere fatum vel casum -id esse. c. *sensu paucitatis i. q. saltim quidpiam - wenigstens etwas:* TRAD. Frising. 32 (a. 769) ut -id venie . . . accipere de Deo merear. HRABAN. epist. 11 p. 398,31 -id . . . servitii explere. al. c. *philos. et theol.:* de relatione: THIETM. chron. 5,43 bonum et malum non sunt ad -id. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 80,17 Deus in substantia predicator, pater ad -id. ALBERT. M. veget. 1,132 proportio non est inter ea, quae non participant unum -id. summ. theol. I 3,16 p. 113^b,13 secundum -id . . . nominabilis Deus (opp. simpliciter). al. de substantia, qualitate: EGBERT. fec. rat. 1,472 hunc (hominem) creat ex -o, qui de nihilo omnia fecit. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 21,10sq. ea diversitas formarum, qua subiectum alio est et alio -id est . . . ut corpus corporeitate esse, colore -id esse dicitur. VITA Norb. II 16^a. bonum et -id, nihil et malum . . . disiunguntur. ALBERT. M. animal. 3,2 haec enim licet non sit pars, tamen est -id animalis. summ. theol. I 6,24,3 p. 203^b,3 infiniti . . . termini sunt res, unum, -id, ens. al. d. *sensu adv. i. q. aliquatenus - irgendwie:* in -o: EPIST. Froth. 27 si vos in -co impedit. DIPL. Karoli III. 12 p. 19,27 in -o violare. THIETM. chron. 3,14 scrupulum in -o . . . obsistentem. al. -o: THIETM. chron. 7,31 qui se -o . . . fore culpabiles negabant. ALBERT. M. sent. 1,8,12 p. 235^b,35 illa duratio . . . non est intercisa -o. al. -id: LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,3 ei -id adiutare. HUGEB. Willib. 4 p. 97,27 quando -id vegetatus fuerat. DIPL. Otton. II. 213 ut . . . nullus . . . se -id intromittat. EPIST. Teg. I 53 si -id nostri indigebitis. OTLOH. tempt. 2 p. 390,21 ut . . . vitam . . . -id facilius ederem. al. 2 *latius:* a. *altius (quidpiam) - (irgend) etwas anderer:* THIETM. chron. 6,39 ne in hoc vel in -o offendam maiestatem divinam. b. *nonnullum - einiges, etwas:* THIETM. chron. 6,100 ut de eo lucius -id scribam. OTTO FRISING. gest. 1,34 p. 54,6 breviter -a dicenda erunt. al. in enumeratione: HRABAN. epist. 57 p. 515,14 cuncta . . . -a . . . quaedam. c. *(quidpiam) quod - (etwas) was:* VITA Galli I 11 non habenti illi ad altare offerre -id potuisse.

II usu adi. (sing. masc. : fere -is; -i: l. 52,57; neutr. : fere -od; -id: l. 549qg.): A strictius i. q. *quilibet - (irgend) ein (neutr. : etwas):* IONAS BOB. Ved. 7 p. 314,21 -i (-is var. l.) vir e Francis. FORM. Andec. 5 p. 6,24 qualiter -os homo . . . o homine . . . mallavit. LEX Alam. 83,1 si . . . -id (-od, -am var. l.) damnum fecerit (cf. HROTSV. Pafn. 2,3 -id . . . negotium. EPIST. Teg. I 75 -id adiutorium). BDA hist. eccl. 3,26 p. 191,6 clericus -i (-is CB²). CHART. Sangall. A 40 -id supposita persona (cf. TRAD. Frising. 541 -is persona. CHART. Bund. 557 sine contradicione -ui persone). TRAD. Patav. 28^a sine -id boni operis refectione. HRABAN. epist. 2^a p. 383,11 propter aliam -am impossibilitatem. inst. cler. 2,46 p. 154,20 si -ui (-o var. l.) operi operi insistet. EINH. Karol. 24 p. 29,19 item -am (-em var. l.). DIPL. Ludow. Germ. 89 ullam . . . molestiam aut -am calumniam. ANNAL. Xant. a. 869 p. 27,13 aliquomodo (CHART. Bund. 628 p. 132,38 allico modo. *saepe*). GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 418,9 -is successor meus. DIPL. Arnulf 180 p. 274,22 (spur. s. XI.) ut nullus comes nec -e potestatis persona per -ot . . . ingenium . . . audeat. CHART. Bund. 681 p. 166,29 -cum dampnum. 724 p. 193,31 per -em ius vel per -am rationem. IOH. GARN. mus. mens. I p. 97^b -a longa est, que circumflectit se versus acuitatem vel gravitatem. *persaepe.* abund.: EPIST. Aldh. 1 (6)

ex -o quolibet . . . magistro. LEX Alam. 23 si quis -is homo (cf. LEX Baiuv. 1,2 si quis -a persona). ANSELM. Bis. rhet. 8 p. 155,20 providenciam -o . . . debilitari flagicio, pocius vero ullo mutari -o. c. *emphasi i. q. saltim quispiam - wenigstens einer (neutr. : etwas):* CHART. Fuld. B 44 (a. 766?) veniam -od promovere. TRAD. Frising. 170 ut -em indulgentiam habere merear. EINH. Karol. 27 ut Christianis . . . refrigerium -od . . . provenire. THIETM. chron. 3,15 si divina largitas -am mihi concedere dignatur sanitatem. al. B latius: 1 *alius (quilibet) - (irgend) ein anderer:* LEX Baiuv. 7,5 sive dux sive iudex sive -a persona. HUGEB. Wynneb. 9 p. 114,3 in verbo aut in facto aut in -a causa. DIPL. Otton. I. 158 p. 240,15 nec illo nec -o homini . . . conficiatur servitium. THIETM. (?) chron. 6,38 non est michi preter hunc -od auxilium. al. 2 *nonnullus - einig(er), mancher (neutr. : etwas):* ANTIDOT. Sangall. p. 81,4 si -em sanguinem resc(r)eat. WILLIB. Bonif. 6 p. 28,23 dies adhuc -os. ANNAL. regni Franc. a. 771 cum -bus paucis Francis. PASS. Kil. I 3 per -ot (-od var. l.) tempus (cf. OTTO FRISING. gest. 1,64 p. 90,16 per -od [-ot var. l.] temporis spacium). GERH. AUGUST. Udalr. I 5 p. 393,42 -os suos presbiteros . . . et de capellanis. al. in enumerazione: RIMB. Anscar. 15 nonnullos emere pueros, -os etiam . . . redimere. VITA Liutb. 34 quae (*miracula*) -a . . . -a . . . omnia (*antea: quaedam . . . quaedam*). REGISTR. Baiuv. A p. 316,21 aliquando . . . -o anno. 3 *nullus - keiner (sc. praecedente membro negativo):* LIBER diurn. 52 nullius neglectus vel fraudis . . . -uius. DIPL. Karoli III. 118 p. 188,1 nulli . . . episopi successori seu -e iudicarie potestati. DIPL. Heinr. III. 109 ut . . . nulli censum . . . persolvant aut -o publico districtui subiaceant. al. 4 *quidam - ein (bestimmer):* DIPL. Karoli M. 80 p. 114,34 alpem -am, qui egs. THEGAN. Ludow. 35 partem -am Burgundiae . . . aequivoco suo tradidit. 5 *?quisque - ?jeder:* ALBERT. M. veget. 1,52 figuram terminata -ui speciei animalis propriam (cf. notam ed.). 35 *aliqui(s)cumque, aliquodcumque (-unq-), aliqui(s) - irgendsein(er):* LEX Sal. Merov. 13,8 si vero ingenua puella aliquemcumque (ed. Her., quemcumque sim. codd.) de illis . . . secuta fuerit. RATHER. prael. 5,25 p. 308D ut capiant aliquodcumque de se quoque ipsi consilium. 40 *aliqui(s)libet pron. qui(s)libet - irgendsein(er):* LIBER diurn. 91 nulli licere nostrorum successorum vel alicui libet (alii [-o] cuilibet var. l.). FORM. Flav. add. 4 p. 491,8 aut tu ipse aut quislibet (aliquislibet cod.) homo. 45 **aliquisquam pron. aliquis - (irgend)jemand:* CHART. Eber. 469 p. 266,10 (a. 1279) si relicta fratris mortui . . . contraxerit cum aliquoquam. 50 **aliquisque pron. aliquis - (irgend)jemand:* Cod. Wang. Trident. 200 p. 398,17 (a. 1266) nec aliquo modo alienare aliquid. dub. trad.: LEX Alam. 57,24 de subterioribus vero duabus *dentibus* primas alicui (alicuique 9, v. app. crit.) excusserit. 74,2 si mariscalco alicuius (alicuiusque 4,12, v. app. crit.) . . . occiderit. 1. *aliquo adv. in aliquem locum - irgendwohin:* THIETM. chron. 6,15 ne -o deduceretur mortuus. v. et p. 447,59. 2. *aliquo v. aliquis p. 461,35.* aliquomodo v. aliquis p. 461,65. 55 **aliquorsum adv. in aliquem locum - irgendwohin:* BERTH. (?) annal. praef. p. 267,9 ne se . . . -m per se movere . . . posset *Herimannus Contractus.* GOZECHE. Alban. 15 -m . . . ad praedicandum destinari. CONSTANT. AFRIC. theor. 3,8 p. 106^b -m . . . cadere. aliquot pron. script. -d: l. 65,70. al. nonnulli - einige: 1 adi.: BEDA hist. eccl. 4,4 p. 213,9 relictis . . . fratribus -t. 5,19 p. 323,5 -t codices. ANNAL. regni Franc. a. 768 -d (-t var. l.) dies (EINH. Karol. 10 -t diebus. POETA Saxon 1,444 dies -t. *saepe*). WALAHFR. carm. 9,2,2 ante -t menses. HRABAN. epist. 35 ante annos -t (POETA Saxon 2,196 -t . . . per annos. WALAHFR. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,11 -t annis. *saepe*). 2 subst.: a. *masc.:* BEDA hist. eccl. 3,16 p. 159,20 -t laesi, omnes territi. HIST. Welf. 21 -dque (-tque var. l.) de suis amissis. CHART. Hall. I 226 p. 217,9 -t de fratribus. al. b. *neutr. ut vid.:* WALAHFR. carm. 26,4

pauca sinistrius torquent tamen obvia flatum, quis -t vobis me reticente patent.

*aliquotie(n)s (-oci-) *adv.* *script.* -ico-: LEX Baiuv. 16,12 cod. sP. 19,8 cod. L. nonnumquam - biswelen: ARBEO Emm. 21 -ens (-ties, -cies var. l.) ... contigit. HROTSV. Dulc. 14,1 semitam -es repperiens. saepe. in enumeratione: BEDA temp. rat. 26,21 fere . . . es. hist. eccl. 4,25 p. 269,24 -es . . . saepius. EINH. Karol. 23 semper . . . es. HRABAN. epist. 24 p. 430,23 -ens verbis, -ens etiam scriptis. al.

*aliquotus, -a, -um. 1 aliqua quantitate praeditus - irgendwie groß: CHART. civ. Misn. 390^b (c. 1222) quod (ius) sibi . . . in -a eorundem (mansorum) parte . . . posset competere. ALBERT. M. sent. 1,8,12 p. 236^a,5 infinita linea . . . stans non potest distingui in partem et partem -am (cf. 1,36,8 p. 219^b,12). 1,24,1 p. 606^b,11 hoc modo dicimus lineam esse decem partes -as. 2 quidam - ein bestimmter: CHART. Lub. I 114 p. 112,28 (a. 1246) relicta eis -a parte bonorum ad usum. aliteratio v. alteratio. alitterius v. alternus.

alithia, alithinus v. alethia, alethinus.

*allictius (alt-) *subst.* buteo - Mäusebussard (buteo vulgaris L., cf. H. Suolahti, Die dt. Vogelnamen. 1909. p 352sq.).: GLOSS. IV 31,43 St.-S. -us musaro. 129,59 allictius musnaro. altillis v. altilis.

*alito (all-), -are. (ala; cf. francog. vet. aleter, v. et Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 56) alas concutere - die Flügel schlagen: FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 53,7 capit eam (gruem) currentem et allitatem (4 p. 112,1). 4 p. 80,15 allitando sublevant se de terra grues. p. 99,18.

alitor, alitrix v. altor, altrix.

1. *allitus, -us m. (alere) alimonium - Versorgung: DIPL. Otton. III. 437 (spur. a. 1142/66) nulla tenacitas sive defectus minime debent in -u fratrum considerari.

2. allitus v. halitus. 3. allitus v. alo.

aliubi *adv.* 1 alibi - anderswo: EINH. Karol. 8 p. 11,19 quae -i (alicubi var. l.) erant gerenda. DIPL. Heinr. IV. app. 5 p. 676,11 in episcopatu vel -i. 2 aliorum - anderswohin: DIPL. Merov. I 77 p. 69,21 exinde -y fuerit ipsi marcatus emutatus. FORM. Senon. I 33 -ipsas (res) alienare (cf. FORM. Sal. Merk. 35). al. v. et alicubi.

allum v. allium.

allunde *adv.* 1 strictius i. g. ex alio loco - anderswoher: DIPL. Merov. III A 22 p. 140,11 (spur.?) cum . . . servis . . . -e (-is chart.) translatis (CHART. Rhen. med. I 41 p. 46,25 ex -e). DIPL. Arnulf 27 clero . . . licentiam tribuum eligendi sibi episcopos sive inter se sive -e. al. theol.: OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 91,9 qui (Deus) non -e, sed ex se habens quod est (cf. chron. 8,10 p. 405,14). 2 latius: a alia de causa - aus anderem Grund: WALAHFR. Wett. 11 non -e . . . componeare carmen disposui, quam sancta sequens praecepta priorum. b alia ex parte - zu einem anderen Teil: RATPERT. cas. 4 p. 4,7 ex parte ad regiam potestatem, -e vero ad possessionem nobilium virorum pertinere herenum. c alio modo - auf andere Weise: LEX Ribv. 59,3 non -e quam de vita conponat. COD. Lauresh. 502 p. 135,8 de . . . materno seu -e conquisito. TRAD. Frising. 518 quicquid elaborare -e potest. GESTA Rom. eccl. I 2 -e ascendit papa. al.

allus, -a, -ud. *script.* ha-: COMPOS. Luc. P 2. alli(us): FORM. Wisig. 7. FORM. Marculfi 2,9 cod. A 1. CHART. Sangall. A 22. all(us): CHART. Bund. 686. CHART. Sangall. B 470 p. 345,23. -ut: CHRON. Fred. 3,16. DIPL. Merov. I 82. TRAD. Frising. 269. al. -igi: CHART. Wirt. II 528 -igi testes . . . et -igi complures. form.: sing.: nom.: masc. -ud: CHRON. Salern. 78. neutr. -um: COMPOS. Luc. G 30 -um afronitrum. H 3. ANNAL. Maxim. a. 788 (MGScript. XIII p. 22,3). gen.: -i: COMPOS. Luc. S 5. TRAD. Frising. 1191. v. et p. 464,59. -ae: EINH. Karol. 33 p. 37,21. -us: CHRON. Salern. 60 p. 59,10. HERBORD. Ott. 1,18ⁱⁿ. REGISTR. Trident. I 151. v. et p. 464,25,28,38,59. in poesi (semper -fus): EKKER. IV. bened. prol. 2,31. ANSELM. MOG. Adalb. 935. NICOL. BIBER. carm. 1342 (ed. Th. Fischer. 1870). v. et p. 464,36.41sq. al. dat.: -o (saepius occurrit in schedulis nostris quam dat. in -i exiens; cf. ERMENR. ad Grim. 11 p. 546,38):

STEPH. EDD. Wilfr. 15. LEX Alam. 63,2. TRAD. Frising. 48. ALCUIN. carm. 1,1210,1525. FROUM. carm. 9,8. THIETM. chron. 3,12 p. 112,16. HILDEG. epist. I 14 p. 170A. al. v. et l. 29,32,34. al. -ae: LIBER diurn. 89. VITA Rust. 19 (MGMer. IV p. 347,30). LEX Baiuv. 8,18 capit. p. 22,6. COD. Karol. 45 p. 562,13. DIPL. Otton. II. 68 (inde DIPL. Otton. III. 239). acc.: masc. -ud: CHRON. Salern. 28 p. 30,27. 81 p. 79,34. v. et p. 465,30. neutr. -um (c. subst. praeter l. 62): PACTUS Alam. III 16 per -um ustium. TRAD. Frising. 23 p. 51,30. ARBEO Corb. 18ⁱⁿ. ANNAL. regni Franc. a. 776 p. 44,16. al. abl. -(a)e: CHART. Fuld. B 27 de -ae parte. 28. plur. masc.: nom. -(a)e: CHRON. Fred. 2,10. cont. 51. FORM. Senon. I 18. FORM. Bitur. 7. acc. -us: FORM. Senon. I 22. compar. (per errorem ut vid.): ANTIDOT. Berol. app. p. 75,42 -or melior medicina. posit. (in prosa): EIGIL Sturm. 15^a p. 372,52 -um . . . in locum. WILLIB. Bonif. 7 p. 36,14 -orum per exempla. THIETM. chron. 1,21 rebus in -is. al.

I c. sensu incertitudinis i. g. οὐλος (τις) - (irgend) ein anderer (def.): ALBERT. M. metaph. 10,2,2 p. 562^b,14 -a . . . dicuntur similia, si habent eamdem speciem ea, in quibus magis et minus est egs. [cf. p. 563^a,1sqq.]): A gener.: 1 adi.: HUGEB. Wynneb. 9 p. 113,34 in -is plerisque occasionibus. EIGIL Sturm. 24 -a nonnulla bona verba. WETT. Gall. 2 p. 258,23 ad -as gentes. GERH. AUGUST. Udalr. I 2 -a vice. EPIST. Teg. I 85 nihil -us servitii. THANGM. Bernwi. 11 pro talibus . . . -isque . . . actibus. BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 326,26 cum quibusdam -is suis familiaribus. VITA Annون. I 1,6 p. 469^b,4 cuiuscunque -us dignitatis. TRAD. Ratisb. 864 nulli -o servitio. persaepe. abund.: BEDA hist. eccl. 5,19 p. 327,2 Vilfridus . . . episcopus . . . cum -is cxxv coepiscopis (ep- var. l.). 2 subst.: a masc. (fem.: l. 35): STEPH. EDD. Wilfr. 10 ut . . . o (-i 1) meliori sedem . . . relinquaret. LIBER hist. Franc. 1 -i . . . ex principibus. ALCUIN. epist. 229 p. 374,10 nec -o se quolibet credit. RIMB. Anscar. 2 p. 21,1 quae quasi domina -arum videbatur. RUOTG. Brun. prol. p. 2,2 nulli -i tales. PURCH. Witig. 34 cuius solamine tutus -us. PAUL. FULD. Erh. 1,6 quae sua sunt, non quesivit, sed quae -us. persaepe. b neutr.: HRABAN. epist. 40 p. 478,36 inter -a ita ait. CAND. FULD. Eigil. I 12 haec et -a. AGRIUS vita

Hath. 6 plura huiusmodi -a agere. DIPL. Otton. I. 317 -ud quid potestatis. RUODLIEB VI 59 (si quid) -us erat opus (cf. VII 58 quicquid -us). BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 288,11 his et -is non perpaucis . . . animatus. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 20,4 omne quippe, quod natum est, ab -o . . . originem sumit. ALBERT. M. summ. creat. I 1,1,1 p. 309^b,4 dicitur accidentis ens in -o. persaepe. B spec.: 1 in comparatione: a quam: ARBEO Corb. 11 iam -ud quis existimetur quam mortuum? EINH. Karol. 1 p. 3,15 cum . . . nihil -ud proprii possideret quam unam . . . villam. HRABAN. epist. 50 p. 505,2 -ud sum quam eram. AGRIUS vita Hath. 8 in amicitia non -is quam iustis. WIDUK. gest. 1,14 -is legibus quam Saxones utuntur. FROUM. epist. 55^{tt}. (roumndus) . . . non -us aut -ud quam id quod dudum. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 316,26 non -a ratione . . . quam ut egs. saepe. b nisi: LEX Baiuv. 13,5 si nisi ipsas oves nihil -ud habet (THEGAN. Ludow. 44 nihil ob -ud . . . nisi ut. AGRIUS epic. Hath. 131 nil -ud . . . nisi fieri. BERTH. (?) annal. a. 1073 p. 276,23 nichil illic -ud . . . actum est nisi quod egs. al.). WIDUK. gest. 2,6 ullius -i nisi solius regis (EPIST. Teg. I 49 ullius -us . . . potestati . . . nisi vestre). GERH. AUGUST. Udalr. I 25 p. 410,41 sin autem -um nisi mihi placentem eligitis. CONSUIT. Trev. 22 p. 22,7 non -o -um . . . nisi ut. saepe. c praeter: ALDH. ad Acirc. 10 p. 83,2 praeter bella . . . quodlibet -ud continentis versus. NITH. hist. 2,10 p. 26,19 pro nulla re -a . . . praeter quod egs. GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 413,21 praeter te nullus -us ibi missam cantabit. al. d absque: WIDUK. gest. 1,38 p. 55,14 absque nudis corporibus nulla nobis -a remanente pecunia. e excepto: ARBEO Corb. 2 -ud nihil possidens excepto ministros. al. f a(b) i. g. diversus - verschieden: OTTO FRISING. chron. 8,34 p. 455,15 ponitur -us Deus non esse a patre. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 205,29 vociferet voce, -a a voce, quam egs. ALBERT. M. animal. 1,324

constringentes musculi sunt-i a dilatantibus. al. 2 in enumeratione (*plur. in primo membro i. q. nonnulli - einige*): WILIB. Bonif. 6 p. 31,1sqq. multi . . . -i . . . -i. THEGAN. Ludow. 20 p. 595,29 aliquos eorum . . . -os. RUOTG. Brun. 2 p. 3,26sq. -ud ad oculos hominum, -ud ad testem cordium exhibebat. WIPO gest. 13 p. 34,14 quidam . . . -i . . . -i . . . plures . . . multi. OTTO FRISING. gest. 2,38 -i . . . nonnulli . . . -i . . . complures. al. 3 de alternatione: RUOTG. Brun. 11 si quis -um voto preiret. de litigio iudiciale: LEX Sal. Merov. 1,2 ille vero, qui -um manit. PACTUS Alam. III 7 si -us altero pro altero pignorat. LEX Baiuv. 4,17 si quis -um . . . inpxinerit, saepe. 4 c. sensu adiectionis i. q. additicius - (*ein*) weiter(er): LEX Alam. 29 iuret cum duodecim nominatos et -os duodecim electos. LEX Baiuv. 2,9 si . . . -os fratres habuerit. CHART. Sangall. A 41 tantum et -um tantum. TRAD. Frising. 652 boves vii et -as iuniores v. AGIUS comput. 5,3 quatuor his -as subieci quatuor aeras. al. 5 in remissiore copulatione (cf. E. Löfstedt, Syntactic. II. 1933. p. 188sq.): TRAD. Frising. 5^{tit} (a. 750) traditio Tassiloni ducis . . . seu -orum fidelium. HUGEB. Wynneb. 10 a sorore . . . et ab -is venerandis viris. LEX Saxon. 18 vindicetur in illo et -is vii consanguineis eius. al. nonnulli - einige: ADAM gest. 3,64 p. 211,4 archiepiscopus . . . et fratratus -i.

II c. sensu certae circumscriptionis i. q. alter - der andere (saepe i. q. reliquus - übrig). A gener.: 1 adi.: LEX Alam. 55 res . . . -as aequaliter dividant. ANNAL. regni Franc. a. 768 cum illa -a sorore. LIUTG. Greg. 2 p. 69,8 omnes -os homines. HRABAN. epist. 23 in -is opusculis meis. THIETM. chron. 6,24 equum, qui maximus inter -os habetur. CHRON. Salern. 22 -ud suum filium. al. abund.: CHART. Sangall. A 67 (a. 772) Galli confessoris et -orum ceterorum apostolorum. DIPL. Karoli M. 307 (spur. s. XI.²) reliquos culpas -as. 2 subst.: a masc. (fem.: l. 35): WETT. Gall. 6 ille inter -os eminebat. EPITAPH. var. II 21,5 cernis nomen -us. AGIUS vita Hath. 6 ut, cum . . . -as arceret, ipsa laneum vestimentum haberet. al. b neutr.: WILLIB. Bonif. 1 p. 7,14 patrem relinquendo . . . aut -a, quae huius mundi sunt. HROTSV. lib. 2 praef. 1,2 licet -a gentilium spernant. al. in -o i. q. ceterum - sonst: THIETM. chron. 2,32 p. 78,22 quodcumque in -o placet seniori meo. B spec.: 1 in enumeratione (sing. plerumque i. q. secundus - der zweite; tertius - der dritte: l. 45,47; in primo membro i. q. unus - der eine): LEX Alam. 36,3 in uno placito . . . in -o (CHART. Ful). B 18 de una parte . . . de -a parte . . . de tertia parte. VITAE patr. Iur. 3,3 p. 154,31 hinc unus, ast hinc alter atque -us inde. HILDEG. scivias 2,7 p. 555^B quinque varietates . . . , quarum una . . . -a . . . -a . . . quaedam . . . et quaedam. al.). EIGIL Sturm. 15 p. 372,27 -a corpora . . . -a. WIDUK. gest. 1,5 -i . . . -i . . . omnes. ADAM gest. 1,52 in -is et -is repperimus . . . libris. OTTO FRISING. chron. 4,3 p. 188,2 -i filio . . . alteri. saepe. c. nom. propri.: TRAD. Frising. 550^a p. 473,9sq. signum Ursi . . . , signum Lupo . . . , signum -i Lupo, signum -i Ursi . . . , signum -i Ursi. 2 de alternatione (primo loco i. q. unus - der eine): BEDA hist. eccl. 4,5 p. 217,9 (conc.) ne -a pro -is divulgarentur. FORM. Augiens. B 2 qui de nobis -o superstis fuerit (cf. TRAD. Frising. 1,56 uteque tradidit -o propriam hereditatem. 684 quisquis illorum trium . . . -us -o superstis fuisset. DIPL. Ludow. Germ. 135 si . . . alter eorum -um supervixerit). WALTHARIUS 693 nec quisquam -i succurrere quivit. VITA Rimb. 24 ex uno in -ud oratoriolum. in locut. succincta: MEGINH. BAMB. fid. 2 p. 258,8 -us -o abducti. 3 de rebus caelestibus: AMALAR. off. 4,29,1 in -a vita. 4 de contrarietate i. q. oppositus - entgegengesetzt: WALAHFR. Wett. 441 ex -a montis . . . parte. OTTO FRISING. gest. 1,13 p. 28,24 ex -o latere. al. 5 sensu temp. i. q. proximus - der nächste: THEGAN. Ludow. 14 -o anno regni sui. DIPL. Karoli III. 25 p. 42,29 usque ad -um placitum. OTTO FRISING. gest. 1,54 p. 76,20 -a rursus die. al. proximum sequens - der übernächste: HUGEB. Willib. 3 p. 92,3 usque ad -am sollemnitatis pascham.

neutr. pro adv.: 1 praeterea - außerdem: MAPPA Ebstorf. 27^b Creta . . . vulpes edit, -ud larga frugibus. 2 sin -a (-ud):

a alioquin - andernfalls: TRAD. Frising. 348 (a. 815) sin -a, nullam inde potestatem amplius habuisset. 634 p. 539,25 sin -ud. b sin autem - wenn aber: TRAD. Frising. 550^a p. 478,35 (a. 828) si . . . ; sin -ud alio viro iuncta fuisset coniux. 674 p. 568,32 sin -ud si. 3 nullum -um nisi i. q. non solum - nicht nur: COD. Karol. 84 p. 619,28 nullum -um nisi propter . . . insidias, sed verum etiam eqs.

adv. aliter. 1 alia ratione - auf andere Weise, anders: a gener.: EPIST. Bonif. 148 sin autem aliut -r tibi melius placet. ALCUIN. epist. 155 p. 251,9sq. -r horae signorum, -r solares, -r lunares computantur; etiam . . . ipsi punctus -r atque -r computantur. RUOTG. Brun. 16 longe -r huius viri merita estimabant. OTTO FRISING. chron. 8,9 p. 402,22 est . . . transitus . . . de esse ad -r esse. saepe. c. ellipsi verbis:

FROUM. epist. 92 econtra omnia nunc -r propter peccata mea. c. sensu pravitatis: HRABAN. epist. 27 p. 442,14 quae autem -r inveneris (opp. congrue). EPIST. var. II 23 si . . . Felix verum dicat aut -r. OTTO FRISING. chron. 2,30 p. 101,21 quae . . . vel fortiter vel -r gesta sunt. al. b in comparatione:

quam: WILLIB. Bonif. praef. p. 2,1 si quippiam -r, quam vestra expetierit voluntas, provenerit. EINH. Karol. 16 p. 19,5 non -r se . . . quam proprium suum appellari. WALTHARIUS 48 haud -r . . . quam. saepe. atque, ac: EINH. Karol. 14 Frixiām . . . atque Saxoniam haud -r atque suas provincias aestimabat. WIDUK. gest. 3,44 p. 125,8 -res acta est ac (quam A) arbitrabatur. nisi: FORM. Andec. 2 in -r transagere non possum nisi ut eqs. (sim. 19). RIMB. Anscar. 24 p. 52,17 non -r nisi fide. al. ut sim.: WALAHFR. carm. 58,3 ut gaudere solet . . . nauta . . . , haud -r scriptor . . . exultat. WALTHARIUS 189 veluti. POETA Saxo 4,57,367. quia: WALAHFR. carm. 18,11 quia luciflui succedunt saepe sereno nubila, non -r turbant mea gaudia Chauri. sine particula: WALAHFR. Mamm. 22,21. 2 alia condicione, alioquin - andernfalls, sonst: CONC. Merov. p. 210,13 si quis . . . ; sin -r, huiusmodi ordinatio hirrita habeatur. WIDUK. gest. 3,64 -r rem fraudulenter agitasse non dubitaret. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 321,4 eaque conditione colloquium . . . se . . . habiturum laudabat, -r autem nequaquam. al. si -r i. q. sin autem - wenn aber: CONC. Merov. p. 108,14 -r si quis . . . abstraxerit. LEX Baiuv. 22,11 si -r praesumpserit. 3 in alium statum - in einen anderen Zustand: ANTIDOT. Bamb. 40 antidotum pionia -r faciens (i. auxilians - helfend) symplicis. DIPL. Ludow. Germ. 93 auctoritatem largitionis nostrae -r immutare. FUND. Werth. p. 166,20 locum . . . -r mutare quam mihi provisum sit. 4 alia de causa - aus einem anderen Grund: ARBEO Emm. 35 hoc vero -r tantae favoris irruisse estimandum non est, nisi ut eqs. 5 omnino - überhaupt: HUGEB. Wynneb. 6 ut iam pene . . . maiorem patiebat gustando continentiam quam -r non recipiendo.

*alix m. (ðælɪx) spelta contusa - Speltgraupen: PAUL. AEGIN. cur. 85 -x elixatus in aceto et bene tritus . . . sanat (3,22,11 ðælɪx). 176 p. 102,9 aut -x aut far. 233 p. 169,13. ANTIDOT. Glasg. p. 142,1 -x unc. III. v. et alica. Prinz

alkacantum v. chalanthum. alkadidis v. chalcitis.

*alkimia sim. v. *alchimia. *alkoran v. *wazalcora.

*alkreya v. *alcreya. *alkymicus v. *alchimicus.

1. *alla v. *hallia. 2. alla v. alum.

3. *alla subst. (orig. inc.) cos - Schleifstein: GLOSS. III 122,35 St.-S. -a sliffstein (192,50. IV 180,32).

allabor (adl.) -lapsus sum, -i. 1 propre de motu:

a advehi, advenire - heranfahren, heran-, hinkommen: VITA Serv. 35 p. 107,23 iuvenis . . . navigio portui -ens. ALBERT. AQUENS. hist. 12,17 p. 699^B exercitus . . . navalii adventu usque Sur -sus est. CARM. var. Walther 1,6,2 sistunt equos . . . et -si nobiles stant utrimque seni. al. in imag. c. sensu finiendi: THIOPR. Willibr. II 4,350 de longe littore viso -or . . . signa. b delabi - herabgleiten, -kommen: DIPL. Karoli III. 184 telum 'divinitus -sum.

c sensu pass. i. q. admoveri - herangeschoben werden: VITA Antonini Surr. 12 bellica mox eriguntur instrumenta: vineae . . . proxime murum -untur. 2 translate i. q. irruere - einstürmen: EPIST. Teg. I 2 negotiorum nobis undique labo<rio>se adlabentium (sim. 13).

(Payr)

allaboro (adl.), -avi, -atum, -are. 1 *cooperari, auxiliari* - *mithelfen, mitwirken*: WOLBERO cant. i p. 1023C ut ... ent vocanti gratiae tuae ad percipiendam remissionem peccatorum. p. 1034A gratiae assentire et -are. 2 *operam dare, niti - sich bemühen, sich anstrengen*: EPIST. Hann. 48 p. 93,29 etsi tota intentio mea pro hoc solo lucrando -ret. CHRON. Andag. 77 p. 194,7 se ... turum ecclesiastice defensioni et ... abbatum restitutioni. 90 p. 232,6 ut ... locis suis in proficiendo -rent singuli. RUD. TRUD. gest. 3,17 preposito Folkardo maxime -ante (*cf.* 4,6). c. acc. c. inf.: ANSELM. LEOD. gest. 29 p. 206,2 cum ..., quicquid ubivis studii vel religionis esset, vigore ad-verit. *pendet* ut: CONSTANT. APRIC. theor. 6,23 p. 29a^r.

***allabrox** v. ***allobros**.

***allacero** (adl.), -are. *dilacerare, vexare - zerfleischen, quälen*: EPIST. Lang. 10 p. 701,22 compunctionis stimulo sese ad-ans.

?**allacium** subst. (*orig. inc.*) *hedera - Efeu (Hedera helix L.)*: ALPHITA II p. 4,7 -um (aliarum var. l.) est edera.

allacrimo, -are. *lacrimas profundere - Tränen vergießen*: CARM. de Lamb. 1,177 -ans illi prosternitur abbas.

allambo (adl.), -ere. 1 *de igni i. q. lambendo attingere - zündeln, lecken an*: GESTA Trud. cont. I 10,15 flamma ... dorso atque capitibus ... desuper -bat. REIN. LEOD. triumph. 5 p. 591,51 parietum fabricam innocui -bant vapores. 2 *de aqua i. q. alluere - besprühen*: ANSELM. LEOD. gest. 9 lacus insulam blando stagnantis aquae -it circuitu. VITA Vicel. 7 defuncti vero cineres ad-it Hyrundo.

allampado (ad.), -are. *affulgere - erstrahlen*: SMAR. carm. 20,25 (MGPoet. IV p. 923) cuius (*Dei*) ad imperium rutilans ad-at ignis.

***allanbiccum** v. ***alembicum**.

***allantoides** v. ***alantoides**.

***allapsalo**, -onis f. *irreptio - das Einschleichen*: HERM. SANGALL. Wibor. 1,5^{med.} contra quam -em (*sc. vitii elationis*) etiam pastorem ecclesiae ... oves cautificare aestimo.

allapsus, -us m. 1 *actio arrependi - das (Heran-) Schleichen*: VITA Theod. 27 p. 53,35 timebat ... laudes hominum sicut -us serpentium. 2 *lapsus, meatus (fluvii) - das Gleiten, (Fluß-)Lauf*: GOZECHE. epist. 6 p. 888B alluit ad loci munimentum ... non subitis -bus bicornis Mosa. ENGELH. WIRZ. Burch. 2,8 p. 33,2 -u Moeni fluminis cepit instituire cenobium.

***allaquo**, -are. *colligare, astringere - abbinden*: IORDAN. RUFF. equ. 6,40 p. 81,16 -etur et incidatur vena.

***allargo**, -are. *laxare - locken*: MOSES PANORM. marisc. 3 p. 158,20 non levare sellam de equo, sed -are cingulas.

allasso (adl.), -avi, -are. *persequendo fatigare - hetzen*: LEX Sal. MEROV. 33,4 (rec. C) cervum, quem canes moverint vel ad-verint. 33,5 (ed. Her.) aprum, quem canes moverunt et a(d)lassaverunt.

allaterium v. elaterium.

allatio, -onis f. 1 *actio afferendi, apportatio - das Herbeischaffen, Heranbringen*: ALCUIN. epist. 41 p. 84,7 doni -e ... mentis affectum fecundabat. EINH. Marc. et PETR. I 1,7 de -e thesauri. HINCM. Remig. 15 p. 297,29 in -e chrysatis. ANNAL. Rod. a. 1122 p. 703,13 culpato ministro pro secunda vini -e. al. *de translatione reliquiarum*: ARNOLD. RATISB. EMM. 2,40 salutaris -o *reliquiarum* al. 2 *motus (circuli caelestis) - Bewegung (des Weltalls)*: ALBERT. M. gener. 2,3,4 p. 448^a,13 -o est motus perpetuus. p. 448^a,19 -o (p. 336^a, 17 *popd*) autem facit generationem continue durare. p. 448^b,27 prima -o, quae est orbis primi. metaph. 11,2,1 p. 610^a,35 nisi sit -o circularis. *ibid. al.*

allator, -oris m. *perlator - Überbringer*: EPIST. Teg. I 116 presentium -r litterarum.

allatro, -are. 1 *oblatrare - anbellen (in imag.)*: LIGURNUS 4,182 *Canem tristis Orion -are sibi ... videns*. 2 *mussitando (i. vocem 'k' pronuntiando) incipere - knurrend (d. h. mit einem K-Laut) ansingen*: NIVARD. YSENDR. 3,690 *Carophas dicor ab artem -ante Petro (cf. notam ed.)*.

allatus v. affero.

allaudo (adl.), -are. *comprobare - zustimmen*: TRAD. Ebersb. 3,9 (AbhMünch. XIV 3 p. 162,22; s. XII.¹) abbate ... ministrisque omnibus ad-antibus.

5 **allavo**, -otum, -are. *lavare - waschen*: EGBERT. fec. rat. 2,148 -ta facie.

***allaxo**, -avi, -are. *concedere - überlassen*: DIPLO. Ludow. Germ. 152 omne ... illuc transfudit ac eidem adiacentia ... postea in communionem -vit.

10 **allec**, -ecis n. *vel rarius allecius (-um), -i m. (n.) script.* ha: l. 16,31,44,49. (h)ale: l. 31,36,44,47. al. -eyc: l. 47. -ch: GLOSS. III 456,10 St.-S. 683,56. ALBERT. M. animal. 6,91. 7,76. 8,123. -eti: l. 33,50. adde GESTA Bert. 3,8 p. 671,18. al. -ecti: l. 57,58. -esi: l. 19. ?-evi: l. 36.

15 **form**: abl. sg. -e passim. gen. pl.: fere -ium; -cum: l. 28,51. adde CHART. Pommerell. 54 p. 46,28 hallecum. CHRON. Erf. mod. II a. 1273. acc. pl. -es: l. 46. decl. II.: nom. sg. -ius: l. 25. gen. pl. -orum: l. 43,50. dat. pl. -siis: NOTAE Gembl. (MGScript. XIV p. 594,32) aliesii. 20 abl. pl. -iis: l. 46,57. adde REIN. LEOD. annal. a. 1206 p. 659,54. indecl.: l. 35,44. adde CHART. Pruss. I 260 p. 198,33. metr. -ēc: ALCUIN. carm. 118,8 sol. -c ... longa facultas.

25 **piscis ad salsuram idoneus, aringus - zum Einsalzen geeigneter Fisch, Hering** (*cf.* GLOSS. IV 212,34 St.-S. -c, -ius herinch. ibid. al.): 1 *gener. (sing. sensu collect.)*: l. 39,40.

42,44,47. al.): TRAD. Udalr. August. 2 (a. 1031) vas -cum II den(arii). AMARC. serm. 4,208 cum muria pisces, -c vel habebitis assum. ECBASIS capt. 168 munera portant: ...

30 **trutta**, cavedonus, hicherus, -c. WILH. HIRS. const. 1,8 p. 942B pro signo halecis: generali signo (*sc. piscis*) praemissio signum salis adde. CHART. Rhen. inf. I 260 p. 168,35 in pauperum elemosina ... -tia ... sunt expendenda. DIPLO. Heinr. IV. 487 p. 664,1 de Traiecto venientes ... debent dare ... CXX -ia. GESTA Trud. cont. I 13,4^{med.} de -c recentibus (ACTA imp. Böhmer 229 p. 205,22 emere alevia sive recentia sive sint salsa neque pisces salsos sive recentes. REGISTR. Pant. Col. 17,6 p. 110,8 recentia -ia in sagimine assa. CHART. Hans. I 746 p. 261,24sq. plastrum siccii -is, videlicet spicherinc vi den. et similiter recentis -is). NIVARD. YSENDR. 1,897 unum si rebus -c excuterem. HELM. chron. 108 p. 213,26 in Novembri ... multum illic -c capit. CHART. Babenb. 86,32 de onere -iorum. CHART. Pommerell. 9 p. 7,23 sarcinam -c. ARNOLD. LUB. chron. 3,5 p. 147,2 comparatis halecibus (all- var. l.). CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 450,18 recipit aratrum ... v. -es. III 381 refactionem ... in ... -is vel piscibus. CHART. Hans. I 277 sagiminis -is (al(l)eycis var. l.).

CHRON. Vill. 18 (MGScript. XXV p. 213,22) comparavit erga nos ... halec (all- 2) dandum unum singulis diebus. CHART. Pommerell. 235 p. 190,20 in captura -tiorum et aliorum piscium. CHART. Hall. I 353 p. 325,19 de meisa -cum (ale- M) denariis. CHART. episc. Hild. III 421 p. 201,9 tres masse de -bus.

CHART. Meckl. 13770 lotori -ium. CHART. civ. Hild. 365 de aquatione -ium, saepe. v. et p. 460,3. de cibo ieunii: REGISTR. abb. Werd. 7,13 p. 228,14 (s. XII.^{med.}) in nativitatessancti Andree carradam 1 -ium, in quadragesima VII (CHART. Wirt. III 642 p. 117,17 pro -ctis per q. fratribus distribuendis). CHART. Worm. 250 ut ... in capite ieunii -ctia comparantur. CHART. Eberb. 372 ut ... -c ... per adventum Domini ministretur. al. ioculariter: NIVARD. YSENDR. 4,355 grēce -c loquitur (*cf.* L. Willems, Étude sur l'Ysengrinus. 1895. p. 163sq.). 2 natur. et medic.: HILDEG. caus. p. 201,1 qui dissenteriam patitur, ... manducet ... pisces, sed -c ... devitet. phys. 5,22 -c ... instabilem et frigidam naturam habet egs. ALBERT. M. meteor. 4,2,2 p. 749^b,39 vivit ... -c de sola aqua. animal. 5,34 colni (*sc. piscis*) ovat semel in autumno, et similiter facit -c. 24,8 -c piscis est maxima multitudinis inoceano egs. ibid. al. (v. ind.). 3 nom. propr.: CHART. Xant. 182 p. 123,43 (a. 1255) presente Alexander, filio Allec. CHART. com. Mansf. IX 10 p. 558,5 Hinricus Allec.

45 ***al(l)ecata** v. ***alacata**.

***alleciator**, -oris m. (alleg) *lotor allecium - Heringswäscher*: CHART. civ. Hild. 365 (a. 1278) dimisimus -bus domum in Indagine . . . et aquabunt in ea allecia sua.

allecius v. allec.

***allecticius** (-tius), -a, -um. (alicere) *alliciens - an-, verlockend*: CHART. Brand. A XII app. 1 p. 484,7 (a. 1264) -tio ac fructuoso penitentia fructu.

allectio, -onis f. *allectatio, illecebra - An-, Verlockung*: IOH. METT. Ioh. 123 nullo terrore, -e vel gratia . . . deflectar. VITA Hartw. prol. (MGScript. XI p. 95,28) in ipsis (*floribus*) intendo colorem . . . et odorem et utriusque -em . . .; -o est promissio coelestis regni. ACTA imp. Winkelm. I 567 p. 455,28 -um et inductionum blandis litteris. ALBERT. M. metaph. 2,1, 11 p. 129b,8 propter metum poenarum et -es praemiorum.

***allectivus**, -a, -um. (alicere) *alliciens, incitans - an-, verlockend, anreizend*: CHART. Traiect. 1568 p. 318,30 (a. 1262) -a munera (ALBERT. M. summ. theol. I 20,80,2,4,2 p. 890b,41). CONST. III 23 (codd. TE) -is inductionibus. 99 quadam -a dulcedine nos inducunt. CHART. ord. Teut. (Thur.) 282 premiis. al. *mus.*: ELIAS SAL. mus. 5 p. 20b voce placabili et -a.

adv. ***allective**. *per allectionem, incitationem - durch Verlockung, Anreiz*: CHART. Livon. A I 285 p. 369,22 (a. 1255) -e ad cultum fidei . . . eos pertractare.

1. ***allector**, -oris m. (alicere) *qui allicit, attrahit - einer der anlockt, Werber*: CHART. Worm. 293 p. 197,22 (a. 1260) nullus magister . . . alliciat scolares alterius et si compertum fuerit . . . aliquem scolarem fore huiusmodi scolarium -em . . ., excludatur.

2. **allector** v. alector.

1. ***allectorius**, -a, -um. (alicere) *illecebrosus - verführerisch*: ALBERT. STAD. Troil. 4,225 rex -a verba profert . . . mollificare virum. Schneider

2. **allectorius** v. alectorius.

allegatio (adl., -cio), -onis f. *script.*: ale-: I. 67. oblegacio: I. 61. eleg-: I. 68. -lig-: OTTO FRISING. chron. 6 capit. 17 p. 28,38 (var. I.). v. et p. 470,28.

I in iure: A 1 *actio proponendi, testimonium, argumentum - Aussage, Behauptung, Beweis(mittel)*: VITAE patr. Iur. 2,14 adl-o (allegato 2) omnium in causa. ANNAL. Altah. a. 1061 p. 59,1 utrarumque partium (CHART. archiep. Magd. 292 p. 360,28. al.). CHART. Gosl. I 343 p. 369, 27 quatenus . . . audiatis rationes et -es eorum (CHART. Port. 65. al.). CHART. Babenb. 182 p. 248,22 iustis -bus eum ab advocatione . . . removit. CHART. Tirol. 928 auditus -cionibus, atestacionibus, disputacionibus. CONST. II 262,5 *causarum*. CAES. HEIST. hom. exc. 168 racionabilibus -cionibus adverse parti instituit. CHART. cell. Paulin. 83 p. 94,37 de iure debemus procedere -e facta in contrarium non obstante. CHART. Friburg. 211 p. 183,22 renuntiaverunt omni -i, exceptione, defensione (CHART. Sangall. B 570 p. 404,28 multis . . . probationibus, . . . -bus, exceptionibus . . . per advocationes habitis). al. *remissius*: ALBERT. M. Ier. 1,6 tangitur hic impedimenti -o et impedimenti ablato; -o est ad excusationem. *canonice*: OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 142,26 pontificem . . . cunctos, qui . . . sanguinem fuderant, absolvisse, -bus usum egs. *intercessio - Vertretung*: ANNAL. Pegav. a. 1106 p. 248,2 militem . . . Romam direxit, qui Romanae libertati coenobium idem -e fideli destinaret. 2 *meton. i. q. instrumentum, charta - Unterlage, Urkunde*: FORM. Andec. 32 strumenta cartarum . . ., noticias, oblegacionis (v. *notam ed.*). CHART. Ital. Ficker 91 p. 135,41 causidici . . . optimas ostenderunt -es. CHART. Frising. 113 p. 111,10 visis et auditis . . . -bus et diligenter inspectis (CHART. Tirol. notar. I 296). ROM. SALERN. annal. a. 1137 p. 224,6. al. B *actio inserendi - Eintragung*: FORM. Arvern. 2b abeo, que gestarum ale-o (i. -e) cupio roborare (FORM. Bitur. 6. 15^e ale-e. FORM. Senon. I app. 1^e elegationis [i. -e]). C *corroboration, confirmatio - Bekräftigung, Bestätigung*: EPIST. Wisig. 12 p. 678,35 per pactum -e pacem . . . roborare. CHART. episc. Wirz. I 83 p. 47,30 qui (testes) interfuerent supradicte -i. *adnotatio - Aufführung*: CHART. Babenb. 1 (c. 1075) tes-

5 tium -e . . . confirmamus. *subscriptio - Unterschrift*: FORM. Flav. 8 p. 477,21 bonorum hominum signis vel -cionibus roborandum decrevi *paginam*. D *traditio - Übereignung*: TRAD. Frising. 1608 (a. 1022/39) proprietatem suam . . . pontifici . . . firma -e im potestatem tradidit (DIPLO. Heinr. II. app. 2 p. 696,1 f. -e iureque perpetuo consistat. TRAD. Frising. 1423).

II vario usu: A *missio - Sendung*: EPIST. Bonif. 105 p. 230,5 ut . . . beatitudinem tuam . . . fidelium legatorum -e alloquar. B *accitus - Aufforderung*: WOLFHER. Godeh. I 35 p. 193,8 magis imperatoris . . . iussione quam canonica ad-e vocari *episcopum*. C *admonitio - Vorstellung, Ermahnung*: ADAM gest. 4,30 p. 162,16 regis -bus (allocutionibus B,C) consentientis. HELM. chron. 13 p. 26,17 cumque -cionibus crebris pontificem . . . convenisset. TRANSL. Annon. 1 p. 515b,27 his . . . -bus quasi de somno . . . exciti animantur. *commendatio - Empfehlung*: FUND. Brunw. 14 patris . . . consilium . . . per -em archipontificis . . . expetebat. D *ratiocinatio - Beweisführung*: EPIST. Mog. 21 p. 354,13 scolasticis -bus . . . gravare. LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 153,4 ius suum . . . rhetoricas -bus . . . expostulassent. ABSAL. serm. 28 p. 165B non . . . debent rectores ecclesiarum . . . -bus studere. E *dictum, verbum, sententia - Darlegung, Ausspruch, Meinung*: AMALAR. ord. antiph. 21,12 in prioribus vigiliis dicitur -bus magorum de futuro: 'omnis terra adoret te'. PETR. DAM. grat. 25 p. 53,32 decretales sententiae . . . nostris . . . -bus . . . congruentes. OTTO FRISING. chron. 4 capit. 3 p. 22,8 de hac re -es (alli. B 2) diversorum. gest. 2,45 p. 153,18 credere . . . -um rationibus. *designatio - Bezeichnung*: ALBERT. M. Is. 37,3 dies tribulationis et angustiae: -o necessitatibus. ibid. al. v. et alligatio.

***allegator**, -oris m. *qui alligat - einer der anbindet*: HRABAN. disc. 1 (PL 112,1195^c) ab . . . remediorum sacrilegorum -bus (ex Aug. catech. rud. 7,11 alligatoribus).

allegatura v. alligatura.

1. **allego** (adl.), -avi, -atum, -are. *script.*: ale-: I. 48,63. al. abl-: FORM. Arvern. 1b. obleg-: FORM. Andec. 41 gestis . . . oblegatum. v. et l. 64. -lig-: l. 65,72. adde FORM. Arvern. 2b. al. v. et alligo. -lec-: FORM. Andec. 52.

I in iure: A (in iudicio) *afferre, proponere, ostendere, dicere - (in der Gerichtsverhandlung) anführen, vorbringen, vorweisen, aussagen*: 1 *gener.*: CHART. cell. Paulin. 50 p. 62,5 (a. 1209) parte nostra adversa multa in contrarium -ante. CHART. Tirol. notar. I 69 p. 32,34 cum hec . . . dicerentur et -rentur. CONST. II 405, 10 decretalem epistolam. ALBERT. M. Is. 59,3 manus (*occisoris*) -at contra os. CHART. Carinth. V 419 p. 269,32 prescriptionem temporis longevi. al. c. acc. c. inf.: CHART. Bund. 877 p. 327,32 (a. 1251) sindicus alegabat se admittendum esse. seg. quod: CHART. cell. Paulin. 83 p. 93,29 (a. 1257) iudex -vit, quod egs. *remissius c. sensu recipiendi*: ALBERT. M. Is. 58,4 non iura -bant, sed clamoribus . . . opprimebant. 2 c. *colore quodam*: a *defendere - Verteidigung führen*: Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 3 p. 820,13 regina eleganter -bat dicens. CAES. HEIST. hom. exc. 167 neque pro se ipsis neque pro aliis -are permittentur *causidici*. ALBERT. STAD. annal. a. 1245 p. 369,11. b *litigare - Prozeß führen*: CHART. Westph. V 197 p. 91,41 (a. 1205) postquam super iure . . . ecclesie . . . fuit aliquandiu -tum. B *inserere, (in gesta) referre - eintragen, (in den Akten) verzeichnen* (cf. O. Redlich, Die Privaturokunden des Mittelalters. 1911. p. 11sg.): LEG. Burgund. Rom. 11,2 mandatum gestis -tum. FORM. Andec. 1^e quod dotem . . . gestis municipalibus . . . alegassetis. FORM. Senon. I 13 quasi gestibus fuisse oblegatum *mandatum*. LEX Raet. Cur. 3,5,1 dotes nuptiales firmas esse non possunt, si gestas adligatas non fuerint. CHART. Rhen. med. I 42 p. 48,35 apud laudabilitate curiae. al. *remissius*: LUP. FERR. epist. 1 p. 8,9 quo (opere) . . . gesta . . . clarissime litteris -astis. C *corroboration, confirmare, ratum facere - bekärfigen, bestätigen, rechtsgültig machen*: FORM. Bitur. 15^e epistola vel mandatum . . . nostris subscriptionibus, qualiter lex et mos est, tibi alegaræ adque adfirmarae non tardaris (ibid. alligarae). TRAD. Teg. 373^e

p. 289^b,38 -ta sunt hec coram . . . abbate. *al.* *pendet* quod: CHART. Lux. II 305 p. 324,10 (a. 1236) quamquam, quod . . . solucio facta fuerat, fuisse . . . superficialiter -tum. *D legare, tradere - vermachen, übereignen:* FORM. Marculfii add. 1° res . . . in sanctorum . . . usibus alegatam (*i.* -as) relinquare. CHART. Rhen. med. I 307 mansos. FUND. Sangeorg. 19 praedia. CHART. Wirt. I 242 -o illud *patrimonium* libera manu in manum Ottonis. *al.*

II vario usu: *A mitttere - senden:* IOH. NEAP. Sever. 27 presbyterum cum aqua benedicta . . . -at. VITA Pirmin. II 16 p. 45^D scripturatas divinitatis -tas. *B accire - auffordern:* WOLFHER. Godeh. I 30 ad quod (*concilium*) seniore nostrum . . . litteris . . . ad-vit. *C proferre, nominare, designare - vortragen, sagen, nennen, bezeichnen:* PASS. Petri et Pauli 205 preces. VITA Chrod. 15 quem (*Chrodegangum*) . . . Karolus unguendum alegaverat. ALBERT. M. Is. 38,14 Domine, vim patior: -at doloris oppressionem. *al.* *c. acc. c. inf.:* RHYTHM. 150,53,2. *D pacisci - vereinbaren:* HERM. AUGIENS. chron. a. 1053 p. 133,24 -tum cum imperatore foedus. *c. sensu concedendi:* HERM. AUGIENS. chron. a. 1052 p. 131,39 rege Ungariorum minus minusque pro pacto pacis postulando -ante et promittunt. *E dare - geben:* RICHER. REM. hist. 2,57 p. 67,27 si quiddam nobis facias, *x* solidos nos -tuos pollicemur. EPIST. Meginh. 2 vini duas species in gemine caritatis typum. *F addere - hinzusetzen:* WALTH. TER. Ioh. 12 p. 1146,38 occurrit, quod gestis eius adhuc opporteat stilo currente -ari. *G intrans. i. g. se committere - sich anvertrauen:* ANNAL. Rup. Salisb. II a. 1278 p. 804,27 cum rex pro parte sua salvanda militari gladio -ret. *v. et alligo.*

subst. allegatum, -i n. argumentum - Beweismittel: ALBERT. M. bon. 83 ipsi (*legislatores*) iudicant secundum -a.

2. alleg., -lectum, -ere. script. ale-: l. 48,50. de vocali stirpis: GODESC. SAXO gramm. 2,27 cum . . . 'e' servent 'o, -is'.

allicere - gewinnen (fort. per confus.): IULIAN. TOLET. Wamb. 8 Francorum . . . multitudines in auxilio sui pugnaturas -it (-xit 1^a).

adi. alleactus, -a, -um. 1 suspectus, particeps - aufgenommen, teilhaftig: VITA Mathild. II 5 ut . . . mereretur fieri -a in coelesti patria ([cf. Sedul. epist. 1 p. 9,8]. WALAHFR. imag. Tetr. 249 in magno . . . per saecula senatu). *2 electus - ausgesucht, erwählt:* DIPL. Karoli III. 81 p. 132,13 qui in capite omnium sacerdotum -i videntur esse. NOTKER. BALB. gest. 1,10 p. 15,22 (add. codd. ZW) imperator cantorem illum sibi -um (allactum *W*) . . . cenobio immorari . . . iusserat. LAMB. HERSP. annal. a. 1075 p. 231,4 equites . . . expeditos et tanto negocio -issimos (elect. corr. ex elect. *B2*). *3 dilectus - auserwählt, lieb:* EPIST. ad Hildeg. 118 p. 341^D matri suae sibi in Christo alectissimae (p. 342B). *4 praecipuus, instans - besonders, dringend:* CONR. MEND. Attal. p. 137,34 -issima et creberrima admonitione . . . adiit. *Pape allegoria, -ae f. (ἀλληγορία) script. -lig.: l. 61. p. 472,27. add. Gloss. I 182,40 St.-S. -ger-: p. 472,8. -ry-: p. 472,14. metr.: semper allégória in schedulis nostris. -rla:* GODESC. SAXO gramm. p. 356,16 illa nomina graeca . . . corripiuntur in penultima ut 'a', 'hiro'. *de re cf. RAC I. p. 283sqq.*

1 figura, similitudo ex verbis translati contexta - Allegorie, aus Metaphern gebildetes Gleichen (cf. GLOSS. I 48,37 St.-S. -am spelpauhan spelpati. IV 3,40 alligoria kilnihissi): AMALAR. off. 1,19,6 (*ex Beda*) -a est, cum verbis sive rebus mysticis praesentia Christi et ecclesiae sacramenta signantur. HONOR. AUGUST. gemm. 3,106 -a (*est*), quae per rem gestam aliud indicat. GERHOH. psalm. 36,38 p. 576,11 huiusmodi locutio dicitur -a, id est alieniloquium *eis*. *2 interpretatione figurata - Allegorese, allegorische Auslegung:* a theol.: EGBERT. fec. rat. 2,228 mores depinxit, contextuit -as *Gregorius*. WILLIR. cant. 7,8 p. 58 post lac historiae vinum fluet -ae. CHRON. Reinh. a. 1207 p. 573,12 ut singula eius (*misse*) solempnia . . . per -as congruas declararet. ALBERT. M. Is. 33,21 dum historia fundat veritatem, tropologia vir-

tutis perficit bonitatem, -a fidei astruit sinceritatem, anagogia desideratam omnibus beatitudinem. summ. theol. I 1,5,4 p. 27^a,42 est enim -a sermo, qui non ad explanationem, sed ad obscuritatem videtur facere. *al.* *b alch.: ALLEG. super turb. p. 494^b,2 incipiunt super librum turbae -ae. 3 sensus figuratus - allegorische Bedeutung:* ALDH. ad Acirc. 2 p. 69,13 septinarius suppationum calculus . . . misticam portendere -am (-ger- *P1*). HRABAN. epist. 5 p. 390,10 cuius (*sententiae*) -am (adl. *M a. corr.*) ignorans. EPIST. var. II suppl. 7 p. 628,19 ut . . . flores -arum cum morali intellectu investiges. GUNZO epist. 5 p. 30,9 quid . . . erit inter Iudeum et Christianum sublata -a (*sc. sacrae scripturae*). OTLOH. doctr. 12 p. 271^B per historiam semper notet -am. THIOFR. Willibr. II 2,19 per inauditam Spartanis -yam. CONR. HIRS. dial. 1605 sub eo sensu, qui est in significazione rerum ad facta mystica, continetur -a, aliud enim dicitur et aliud intelligitur. *al.* *cum colore rationis interpretandi:* ALDH. virg. I 15 metallorum species pro augendis . . . pudicitiae meritis assumptas per -ae regulam rimamini, et . . . per tipicum tropologiae scrutinium scrutamini. *al.* *4 in iuncturis:* per (secundum) -am *i. q. figurate, sensu figurato, per interpretationem figuratum, translate - allegorisch, in allegorischer Bedeutung, mit (nach) allegorischer Auslegung, übertragen:* ALDH. virg. I 4 p. 232,20 quadrifaria evangelicae relationis dicta . . . quadriformis ecclesiasticae traditionis normulis secundum historiam, -am, tropologiam, anagogem digesta. ad Acirc. 2 p. 67,18 arcana per -am (allig. *A1FN*) figuraliter portendisse. LIBRI Karol. 1,29 p. 57,12 dominus Dei aut secundum -am ecclesia est aut secundum anagogem caelstis patria aut secundum tropologiam anima hominis. HRABAN. epist. 31 p. 456,18 in aliquibus (*locis*) . . . secundum -am . . . intelligenda est *lex*. ALEX. MIN. apoc. 2 p. 31,8 potest hoc quoque per -am praesentia ecclesiae applicari. *al.*

*allegorialis, -e. (allegoria) ad sensum figuratum pertinens - allegorisch: EPIST. var. II suppl. 6 p. 624,9 sunt enim primus historicalis, secundus -is . . . modus (*sc. descendit sacram scripturam*). p. 624,18.

allegoricus, -a, -um. (ἀλληγορικός) script. -lig.: l. 42,52. figuratus - allegorisch: 1 *de allegoriis i. q. figuratum sensum continens, figurate obscurans - mit allegorischer Bedeutung, allegorisch verhüllend:* ALDH. ad Acirc. 3 p. 72,17 Arcturus . . . legis austeritatem -is (-lig- *A1FN*) enigmatibus praefigurat. LIBRI Karol. 1,17 p. 41,33 enigmatis vel -is figuris. MILO Amand. 5 (MGMer. V p. 460,4) intellectum sermonis -is tectum nebulis . . . in lucem propolare cognitionis. RADBOD. carm. 4^{tit}. carmen -um de sancto Switberto. GERHOH. psalm. 36,38 p. 576,17 per illas (*sc. nuptias carnales*) istae (*sc. nuptiae spirituales*) significantur in locutione -a, quae . . . dicitur alieniloquium. *al.* 2 *de interpretationibus allegoriarum i. o. ad sensum figuratum pertinens - auf den allegorischen Sinn bezogen:* BEDA hist. eccl. 5,24 p. 358,1 de aedificatione templi -ae (-lig- *M*) expositionis . . . libros. CONC. Karol. 19^E p. 154,8 significationum -as interpretationes. *al.* 3 *de sensu allegoriarum i. q. translatus - übertragen:* HRABAN. epist. 13 p. 400,30 ex sanctorum patrum dictis in historiam Iesu Nave sensu -o prolatis (28 p. 443,36 morali s. atque -o. GERHOH. psalm. 36,38 p. 573,25 historia haec -um pariter et morale s. instruit *eis*. CAES. HEIST. hom. exc. 31 p. 28,4 s. -o ad fidem instruendam usus sum. ALEX. MIN. apoc. 10 p. 173,23 ignis secundum s. -um est incendium caritatis. *al.* EPIST. var. II suppl. 6 p. 624,24 significatio (LAMB. HERSP. annal. a. 1075 p. 206,22). *al.*

adv. 1. allegorice. figurate (obscurando), translate, sensu figurato - allegorisch (verhüllend), übertragen, auf Grund allegorischer Bedeutung: 1 *spectat ad fictionem allegoriarum:* BEDA temp. rat. 3,4 quamvis -e se diem, discipulos vero . . . horas appellaverit. LIBRI Karol. 4,17 p. 206,6 per illud (*tropologicum*) obumbratur -e veritas, per istud (*acyrologicum*) mutilatur sensus puritas. HRABAN. univ. 19,5 p. 509^D -e . . . matura dicuntur illa, quae perfecta sunt. 2 *spectat ad interpretationem allegoriarum:* ALDH. ad Acirc. 4 p. 74,25 quamvis catholici patres . . . latenter . . . in litteris

sensum perscrutantes -e ad sinagogae tipum retulerint. AMALAR. ad Petr. 5 gentiles argumentantur ludos aliquos suos -e promere. ERMENR. ad Grim. 36 p. 575,22 typos mysticos ... -ae commentari. CHART. Traiect. 240 p. 218,27 eglogam ad litteram et -e et ... moraliter explanavi. HONOR. AUGUST. cant. 1,1 p. 359^B sacra scriptura quatuor modis intelligitur, scilicet historice, -e, tropologice, anagogice. CHRON. Albr. a. 1130 p. 829,2 scripsit de avium natura moraliter et -e. al. 3 spectat ad sensum allegoriarum: LIBRI Karol. 1,17 p. 41,36 petra ... -e Christi figuram gessit. 3,21 p. 147,41 Dominus -e per Salomonem ... se descensurum promittit. HRABAN. univ. 19,4 p. 508^A vitiis ... -e significat Christum. HONOR. AUGUST. cant. prae. p. 349^A hic liber agit de nuptiis, quae fiunt quatuor modis, scilicet historice, -e, tropologice, anagogice. ALBERT. M. Is. 60,1 p. 566,47 *Jerusalem* -e ... intelligitur ecclesia et moraliter fidelis anima. al.

2. allegoricos. (ἀληγορικῶς) *figurate - allegorisch:* RADBOD. carm. 4,50 signifer ... iure triumphali laurea (gloss.: coronam victoriae ferens; μαντορικῶς i. -s) serta gerens.

allegorizo, -avi, -are. (cf. ἀληγορέω) 1 *figurate obscurare - allegorisch verhüllen:* MORIEN. ROM. alch. p. 514^b,16 sapientes ... multas nominaverunt confectiones ... et sic super vulgus dicta sua -verunt egs. 2 *figurate interpretari - allegorisch auslegen:* EPIST. var. II 33 p. 357,25 quis hoc de alio dictum intelligens -ando, immo divinando, apertissimam historię veritatem evacuare audeat. 3 *figurate significare - allegorisch bezeichnen:* FUND. Schild. 2 p. 1047,29 hec (*florida virecta*) bene vos -ant, qui florentes ... cras ardetis igne.

allelicia v. alleluia.

allelua. (ἄλληλη, ἀλληλούα) abbr. *aeuia (cf. Grove's Dictionary of Music. 5^I. 1954. p. 65; B. Bischoff in: Deutsche Philologie im Aufriß. 2^I. 1957. p. 437; sim. *euouae): I. 54,55,59,60. p. 474,12,17,20. script.: -uya: I. 65. p. 474,15. -ue: p. 474,39. -licia: p. 474,44. alleluia: p. 474,1. alles: p. 474,41. allia: p. 474,38. subst.: genus: v. I. 60sgg. p. 474,31. form.: plerunque indecl.; gen. sg. -(a)e: p. 474,38,39,40. adde AMALAR. off. 1,38,10. cod. R.al. acc. sg. -am: p. 474,66. adde BEDA hist. eccl. 1,20 p. 39,7. abl. pl. -is: p. 474,10. usu attrib.: I. 67. p. 474,20. metr. -lē: p. 474,20,25,30.al. orig. et signif.: AMALAR. ord. expos. II 6 'al enim dicitur laus tibi, benedictie, 'le, laus tibi, aeterne egs. AUREL. REOM. mus. 20 p. 60b,14 -a autem ab Ebraeis sumpsimus. RUP. TUIT. off. 1,35 p. 30^A. ALBERT. M. miss. 2,6 p. 51^a,9 -a, quod interpretatur laudate Dominum vel laudatio Domini (cf. GLOSS. I 179,58 St.-S. -a golesop). al.

I eccl. (cf. Musik in Gesch. u. Gegenwart. I. 1949-51. p. 331-50): A interi.: acclamatio laeta - Alleluja, Halleluja: 1 in formulis liturgicis: HILDEG. carm. 39 (ed. Roth, Gesch.-Quell. aus Nassau. I 3 p. 440) intercede pro famulantibus tibi in Deo, aeuia, euouae. 53 (ibid. p. 442) laus tibi sit, rex altissime, -a. 58 (ibid. p. 444) amen, aeuia. 2 vario usu: BEDA hist. eccl. 2,1 p. 80,21 adludens ad nomen (sc. Aelli) ait: 'a, laudem Dei ... oportet cantari'. WILLIB. Bonif. app. p. 58,36 palmam victoriae accipere meruit ..., -a. CARM. Bur. A 202,38 p. 90 pax hominibus bone voluntatis, aeuia, aeuia. al. B subst. (fere neutr., cf. AMALAR. ord. antiph. 30,4 -a neutri generis est. fem.: p. 474,30,66. adde BEDA hist. eccl. 1,20 p. 39,7. al.): 1 (formula -a, formula quae -a continet - das Alleluja, Alleluja-Formel: a in officiis sacris: LEX Alam. 15,2 qui (clericus) vel gratalem vel -a ... cantaverit. CAPIT. reg. Franc. 170,30 ut -uya in septuagesima dimittatur. AMALAR. cod. expos. I 6,3 ipse solus Christus cantat versum de -a (ord. antiph. 52,7 ut multi versus -a greca lingua ... canantur. al.). ad Hild. 16 ut ... iejunemus de -a VIII ebdomadas. ord. antiph. 78 quarum (*antiphonarum*) sonus redactus est in sola -a sibi invicem coniuncta, ut ... super psalmos matutinales solum -a audiatur. al. (v. ind.). NOTKER. BALB. hymn. prol. 7. PONTIF. Rhen. sup. 73 cum

gloria absque alleluia. ORDO Rom. ant. p. 80^b,44 duas laudes . . ., id est duo -a: 'haec dies' et 'laudate pueri'. CONSUET. Eins. 14 p. 80,5 ebdomadarius . . . -a . . . et evangelii. 27 p. 96,33 psalmi . . . sub uno -a intonentur. al. (v. ind.). LIBER

5 ordin. Rhenaug. p. 73,8 ad cant(icum) 'alleluia' ut 'de Syon' (v. adn. et cf. p. 169,21 -a ut ant(iphona) 'dum complerentur'). p. 141,18 ad vesp(eram) anti(iphona) alleluia: 'Ihesum quem queritis' super psalmos. HONOR. AUGUST. spec. p. 887^B istis diebus (sc. quadragesimae) . . . -a, quod est melos laeticiae, 10 intermittimus. gemm. 4,98 in -is dominicalibus. al. CHRON. Basil. a. 370 ut a pascha usque ad ascensionem Domini incipiatur psalterium et finiatur cum -a (aeuia cod.). CATAL. thes. (Mitt. a. d. Gebiet d. kirchl. Archäol. i. d. Diöz. Trier. 2. p. 123,11) librum de -a. STATUT. ord. Teut. p. 122,31 quando cantatur de sancto spiritu -uya 'veni sancte spiritus'. CHART. civ. Hild. 342 officii succentoris eciam erit committere -a. CHART. Meckl. 1552 p. 643,17 quando deponitur aeuia (sc. in septuagesima). saepe. v. et l. 66. b vario usu: VITA Germ. 4 (MGMer. VII p. 421,8) cum dulciloco funderit 20 ymno -a (aeuia 2) carmen (EGBERT. fec. rat. 2,585 -a novum nobiscum psallere c.). AMALAR. ord. antiph. 30,15 cum gloriose frequentatione -a comitetur angelus . . . et bene disponat itinera tua. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 451,19 cum habeant titulum -a quidam psalmi. EKKEN. IV. bened. I 25 26,69 -a (gloss.: laudes Deo) Sion discriminat in diapason. AMARC. serm. 4,14 quisque . . . post . . . preces amen subiungat et -a. al. 2 nom. propri.: a campanae: CASUS Petrish. 5,8 unum quidem (*campanum*) Osanna, aliud vero A-a . . . vocatum est. b uxoris Petri: NIVARD. Ysengr. 30 2,66 A-a Petro coniuge fausta diu (v. notam ed.).

II bot. (subst. fem.): A panis cuculi - (Wald-)Sauerklee (*Oxalis acetosella* L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 277): PULVIS contra febr. p. 23,21 ex speciebus . . . subscriptis tercia pars pulvris fiat: . . . -a m(anipulus) I. GLOSS. III 533,40 St.-S. -a, panis cuculi, bisen suramph. 536,1 -a, gotis ampher. 547,56 -a hasinsurampf vel bocsuramph. TRACT. de chirurg. 224 unguentum quoque marciaton . . . herbe muscate, allia (alleluie var. l.). ROGER. SALERN. chirurg. 1,687 accipe celidone, -e (allelue Fl.) radicis. IOH. IAMAT. chirurg. 8,1 recipe . . . eruce agrestis, -e et mercurialis. ALPHITA I p. 306,12 panis cuculli, alles (alleluia II p. 134,26). II p. 5,17 -a, panis cuculi, trifolium silvestre idem egs. ALBERT. M. animal. 7,160 herba guguli, quam quidam alleluia vocant, et alluf . . .: has enim herbas egredit comedit ursus. al. B rostrum gruinum - (Schierlings-) Reiher schnabel (*Erodium cicutarium* L'Hérit. vel sim. cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 298): GLOSS. III 535,7 St.-S. -a cranichsnabel.

*alleluianus, -a, -um. alleluia continens, ex alleluia constans - Alleluja enthaltend, Alleluja: EUGEN. VULG. syll. 4,6,3 -um resonant . . . aulae carmen ubique.

alleluiaticus, -a, -um. metr.: äll.: l. 59. -lē: l. 58sg. al. 1 adi.: ex alleluia constans, alleluia continens, cantus alleluia proprius - aus Alleluja bestehend, Alleluja enthaltend, dem Allelujagesang eigen, Alleluja: EPIST. Lup. Ferr. add. 9 p. 123,28 in officio missae . . . festivissimum -um (alleluiaticum PT) melos intermittitus. SEDUL. SCOT. carm. 2,25,31 splendida castra sonant -a verba. RADBERT. carm. 1,179 (MGPoet. III p. 51) donec -a circum gaudia stridant. LIBER ordin. Patav. 5,19 ant(iphona) -a una dicitur. al. 2 subst. fem.: antiphona ex alleluia constans, alleluia continens - Alleluja-Antiphon: LIBER ordin. Patav. 6,3 ad vesperum feriales psalmi sub una -a dicantur (cf. 5,20). 3 subst. neutr.: formula quae alleluia continet, alleluia - Alleluja-Formel, Alleluja: LIBER ordin. Patav. 6,14 hymnum trium puerorum in allelu(jam) commutant, eo quod paschale tempus non recipiat nisi tantum -um.

adv. *alleluiatice. cum alleluia - mit Alleluja: LIBER ordin. Patav. 7,14 p. 1025,26 antiphonae enim dicuntur ad nocturnum -e.

*alleluo, -atum, -are. alleluia ornare - mit Alleluja versehen: BERNOLD. CONST. microl. 59 responsoria -ta. 60

[Schmidt]

licet non sit -tum officium. LIBER ordin. Patav. 6,14 p. 1005, 19 nullum hymnum infra paschalia -are solemus. Schmidt *allerius, -i m. (*corruptum ex galerus? v. notam ed.* p. 339,21) *galea* - Helm.: CHART. Tirol. notar. I 689 p. 339,35 (a. 1237) duos gamberos et -os pro v libris. *alles v. alleluia.* *allesius v. allec.*

*allevale, -is n. *lenimen* - *Linderungsmittel*: GLOSS. med. cod. Trev. p. 148,13 -ia i. allevationes.

*allevamen, -inis n. *levatio* - *Erleichterung*: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 154,31 portare cum utraque manu iuvat ... propter vicissitudinem -is manuum falconarii. *v. et *allevamen.*

allevaticulus (-tius), -i m. *infans expositus* - *aufgelesenes Kind*: RATHER. prael. 2,16 p. 202A quid enim mendicans clamitat pater tuus, nisi te ... factitium, te -tum, te nothum spuriisque demonstrat?

allevatio, -onis f. 1 *erectio* - *das Aufrichten*: CHRON. Median. 18 p. 220A perstropit monachi ad -em prostrati. 2 *levatio* - *Erleichterung*: a strictius: CARM. de Iuda 3,64 (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. p. 280) fiet -o (-via- *exit metrum*) molis. ALBERT. M. pol. 3,1¹ p. 212^b,31 multipliciter ... civitate dicta ... est aliqualiter -o (p. 1276^a, 24 *equæpe*) talis inquisitionis. *medic. c. sensu sanationis*: BRUNUS LONG. chirurg. 1,7 ut sit adiutorium in -e tumoris phlebotomia. b *latius* i. g. *deminutio*, *remissio* - *Verringerung*, *Ermäßigung*: EPIST. Wibald. 361 quantitas culpae ipsius pene huius -e videbatur indigna. HERBORD. Ott. 2,30 capit. super tributi -e (-via- 1). 3 *lenimen* - *Linderungsmittel*: v. l. 8. *v. et *allevatio.*

*alleviamen, -inis n. *levamen* - *Erleichterung*: FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 137,20 talis ... transmutatio est -n aironibus, falconi ... gravamen. *v. et *allevamen.*

*allevamentum, -i n. *levamen*, *lenimen* - *Erleichterungsmittel*, *Linderung*: VITA Liutg. II 2,34 nullum -um recipere. 2,36 doloris. VITA Eberh. Salisb. II 5 p. 100,50 accepit pro pondere -um.

*allevatio (-cio), -onis f. *script. ale-*: l. 52.

1 strictius i. g. *levatio*, *levamen*, *lenimen* - *Erleichterungsmittel*, *Linderungsmittel*: a gener.: HERIG. gest. 6 p. 168,6 baculus pontificalis ... -o (-va- 2 p. corr.) vestri laboris. POPPO TREV. ad Bened. 4 (MGScript. VIII p. 178,16) angustiarum. meton. de persona sublevante: GODESC. GEMBL. gest. 61 p. 546,49 abbati erat ... -o sollicitudinis *praepositus*. b *medic.*: MAURUS urin. II p. 32,17 signum ... est ad frenesin, si egi non sequitur -o. ALBERT. M. animal. 12,226 talia animalia mutant cornua sua, et est eis -o et purgatio. 15,96 accedit quies post exitum spermatis et -o. al. v. et p. 476,45.

2 *latius*: a *deminutio*, *remissio* - *Verringerung*, *Verkleinerung*, *Ermäßigung*: CHART. Carinth. IV 2180 p. 268,10 (a. 1239) pro ... augmento salutis peneque -cione. ACTA imp. Winkelm. I 681 super alleviacione dacii salis. DAVID compos. 1,11 non adducas velamen excusationis vel -is. b *absolutio* - *Befreiung*, *Erlösung*: CHRON. Vill. 13 (MG Script. XXV p. 201,24) quatenus rogarent monachi Dominum pro -e eius (*fratris mortui*). ROLAND. PATAV. chron. 8,5 p. 114,36 expectabant ... mortem, penarum scilicet -cionem et consolamen. c *adiutorium*, *auxilium* - *Unterstützung*, *Hilfe*: ANSCAR. pigm. p. 47 *exules* -o tuae potentis dexteræ celli restituunt cives. CHART. Rhen. inf. I 344 p. 233,13 hec nostra pro pauperum -e concessio. II 191 p. 100,23 bannum ... ad -em dictorum civium et commodum ... sum moderatus. CONST. III 45 -ciones (-va- E) antidoto ... animos complacare. al. *v. et allevatio.*

*allevigo, -are. *levare* - *erleichtern*, *Erleichterung verschaffen*: EKKEH. IV. cas. 125^{lin}. si quem corpore dolentem benedicens tangeret, -ret.

allevio, -avi, -atum, -are. *script. ale-*: p. 476,19. ?depon.: p. 476,14.

I strictius i. g. *leviorem reddere* - *leichter machen*, *erleichtern*: A corpor.: 1 gener.: PEREGRINUS 382 loculos. ANNAL. Ianuens. a. 1195 p. 57,1 pro -andis navibus loricati

descenderunt. in imag.: CHART. Naumb. 168 p. 147,10 (a. 1144) si manus -atur misericorditer effusa. *exonerare* - *entladen*: ALBERT. AQUENS. hist. 10,15 quae (navicula) dromoni ad -andum semper adhaerebat. CHART. Rhen. med. III 712 si ... navem onustam -ari oporteat in navem vacuam (CHART. Hans. I 810). 2 *natur. et medic.*: Ps. AVIC. anim. 1,7 p. 70 quod dicit 'a ponderosum', vult dicere, quod res, quae est de grossa materia, quod facias levem. ALBERT. M. animal. 15,96 cum auferetur ... causa ... gravitatis, -atur ... corpus. veget. 6,161 omnes ... olei species ... -ant motum. NOTULAE Wilh. Cong. 1426 venarum incisio ... membras -at. al. ref.: HILDEG. phys. 5,1 p. 126^B ea, quae devoravit, expuit, et hoc modo se -at *cetus* (*inde pendet*: 5,1 p. 1270^B cum haec -tus fuerit). B *incorpor.* i. q. *lenire*, *mitigare* - *lindern*, *mildern*, *besänftigen*: HRABAN. hom. II 131 p. 397^C indigentiam cuiuslibet pauperis. FRUTOLF. (?) rhythmicach. 1 praef. p. 169,11 curis gravatam -are ... mentem. CHART. Rhen. med. III 283 p. 229,12 paupertatem ... loci in parte aleviare. al. *medial.* i. q. *relevari* - *sich erleichtert fühlen*: OTTO FRISING. chron. 8,7 p. 400,27 quibus (officiis) ... minus importune ingruentibus, quamvis tenuiter, -ari videor. ELIS. SCHON. vis. 1,1 p. 3,10 continuo -ta sum.

II latius: A *deminuere*, *remitttere* - *verringern*, *herabsetzen*, *ermäßigen*, *erlassen*: ALBERT. AQUENS. hist. 2,17 pretium (cf. ibidem: imperator ... peregrinis omnia -bat). VITA Salomae 5 perniciosi tripudia gaudii. de tributis, debitis sim.: HARIULF. chron. 4,22 p. 240,10 ut consuetudinem xx porcorum ... -rem, quia valde gravis erat. HEINR. LETT. chron. 15,5 supplicantes ... iura christianorum et decimam sibi -ari. EMO chron. p. 512,16 de compositione ... taxata trecentas marcas. CHART. Turic. 1053 p. 139,1 pro ... debitis nos graviter urgentibus -andis. al. B *laxare* - *lockern*: HELM. chron. 65 p. 122,32 obsidionem multiplicatis inducis -are. THEOD. PALID. annal. a. 1126 regulam ... -tam et obliteratam renovavit. C *liberare*, *absolvire* - *befreien*, *erlösen*: MIRAC. Godeh. 3 ut -er a fervore febrium. HELM. chron. 22 p. 45,4 (*medial.*) quorum (*episcoporum sedibus suis exturbatorum*) sarcinā ipse -ari cupiens. CHART. Brem. 58 debito cuiusdam exactionis ... eos -vimus. GLOSS. Roger. III 822^A sanguis (*sc. extractus*) ... oculos -at gravitate eqs. al. D *adiuware* - *unterstützen*: CHART. episc. Hild. I 590 p. 565,16 (a. 1204) domus hospitalis ... habere consueverat sacerdotem ad -andam in hac parte domum. absol.: ALBERT. M. animal. 9,75 obstetrix ... exercitata potest -are et adiuware in partus alleviatione. E *illustrare* - auf-, *erhellern*: RUP. TUIT. off. 10,14 noctem nobis -at ignis. in imag.: p. 477,6. *v. et allevo.*

*allevium, -i n. (*allevare*) fere i. g. *adumentum*, *alimonium* - etwa 'Unterstützung, Unterhalt': CHART. Helv. arb. 21 p. 37,6 (a. 1220) feudum de Wuriez remanet episcope in -o.

-allevio (adl.), -avi, -atum, -are. *script. ale-*: adl.: l. 70. -b(i)o: l. 55.

I *sublevare*, *tollere* - auf-, *ausheben*, *in die Höhe heben*: 55 A strictius: 1 gener.: COMPOS. Luc. Y 4 -ba cum bangia terra(m). MAPPÆ CLAVIC. 194 si massa argentea fuerit, -to opere aurum inclinabitur (*sc. in ponderatione*). c. sensu erigendi: WALAHFR. Gall. 1,18 apprehensa dextera eius -vit eam ([*arreptitiam*]; cf. Vulg. act. 3,7). in navem recipere - an Bord nehmen: PETR. WILH. Aegid. (MGScript. XII p. 321^a,56) eum furto secum in navi -antes. 2 iur.: CHART. Sangall. A 621 (a. 882) placuit ... cartam pacationis ex utraque parte -ari (*de re cf. Brunner, Rechtsgesch. I. p. 570*. E. Goldmann, MJÖG 35. 1914. p. 1599.). B latius: 60 1 *extruere* - *errichten*: LEO MARS. chron. 1,53 p. 618,5 factum est, ut monasterium ipsum velociter -tum ... sit. 2 *colere* - *bestellen*, *anpflanzen*: GREG. CAT. chron. I p. 257,31 quod (*petium terrae*) dedit ... ad -andum filiis Sigizonis. II p. 102,7 que (olivae) -antur. 3 *extollere*, *incipere* - *erheben*, *aufnehmen*: RHYTHM. 148,40,1 adlevabunt ululatum et rugitum innane. CAPIT. reg. Franc. 252^B praef. p. 212,20 super hoc faidam -are.

II leviores reddere, lenire - erleichtern, lindern: A strictius: VITA Greg. Porc. I 4 ut -ret (-via- 5 p. corr.) fastidium. sanare - heilen: EKKEH. IV. carm. Gall. 6,5 Christum supplicans egros -antem. B latius i. q. dilucidare, exponere - aufhellen, auslegen: ALEX. MIN. apoc. prol. p. 7,13 -are sive alleviare tenebras et obscuritatem signaculum ceteraque ... verba, quae sub mysterio latent (p. 7,18 -ans t. interpretatur ... nomen expositoris [sc. Alexander]). v. et allevio.

allia v. alleluia.

allata, -ae f. (allium) script.: ali-: l. 16. -c(a): l. 14. ius ex alio paratum, cibus alio conditus - Knoblauchbrühe, mit Knoblauch gewürzte Speise: PETR. MUSAND. summ. p. 262,16 tangebat -cam caro pulparum. MAURUS urin. II p. 9,22 abstineat se patiens ab ... aliata, piperata. THEOD. CERV. chirurg. 3,55 p. 178C fit autem leonina de cibis et potibus, sicut ex forti -a et piperata.

*allibro, -atum, -are. (ad et librare, cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. V. p. 306) aestimare - schätzen: ACTA imp. Winkelm. II 1037¹ p. 714,8 (a. 1245) recentes et importabiles ab ... clericis, eorum possessionibus -tis, collectas extorquet Fridericus II.

allicio, -lexi, -lectum, -ere. form.: praes. -eo: GLOSS. IV 180,34 St.-S. ibid. al. perf. -licu(i): l. 35.

1 proprie i. q. affectare, illicere, inescare - an-, heranlocken, ködern: PEREGRINUS 398 unda clientum effluit invitans -ensque viros. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 170,13 saporo ... -etur ad comedendum falco. ALBERT. M. animal. 5,11 feminae ... furiomorum ... clamant -endo mares ad coitum. al. 2 translate: a attrahere - nach sich ziehen: AMARC. serm. 4,206 offa -it offam. b consociare, conciliare - an sich ziehen, gewinnen: POETA SAXO 5,39 Saxonum saxea corda ... donis -endo. RICHER. REM. hist. 1,54^{ex}. quem (Hugonem) ... suasionibus efficaciter -uit ac ... sibi annexuit. HELM. chron. 67 p. 129,4 precantacionibus -xit eos (Holzatos). CHART. Livon. A I 362 p. 462,1 proponimus nobis Theutonicos -ere. al. c. sensu irretiendi: BONIZO ad amic. 6 p. 594,37 episcopi animum ... imperatricis ... -unt figurae quedam componentes. c. sensu abalienandi: p. 469,27. c. incitare, adducere - antreiben, veranlassen: DIPL. Otton. III. 249 archiepiscopus ... avaricia -tus. CHART. Mar. Magd. 81 p. 78,11 ad celebranda ibi divina ... parochianos suos -ere. al. c. inf.: DIPL. Heinr. IV. 462 petitionem ... attendere nos cogit et -it ... devotio. v. et 2. allego p. 471,36sqq.

*allicitus, -a, -um. excitans - erregend: ALBERT. M. sent. 1,3,3 p. 95^a,28 fides est -a timoris servilis. Schneider

*allicito invito spano GLOSS. III 294,10 St.-S.

allido, -lisi, -lisum, -ere. script. adl.: l. 61.

1 proprie: a trans. i. q. impingere, affigere, prosternere - anschlagen, anstoßen, niederwerfen: CARM. Aldh. 3,19 profus fletibus -ens ... solo tenuis ... curvatam colli cervicem. MILO carm. 1,6,3,315 (de vocis enuntiatione) non confusa sonans -so verba palato. HROTSV. Pel. 291 martiris -si corpus. EPST. Hann. 27 p. 62,17 tenuatum corpus quietis gratia nude humo -imus. al. medial.: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 197,2 cauda falconis -itur manui. in imag. (cf. Vulg. psalm. 136,9): AETHICUS ISTER 43 quicumque ... Aethicum ... legerit, ad plenam spiritalem <se> (suppl. ed., sed cf. l. 64) adidat petram. HUGO FLAV. chron. 1 p. 330,32 leonem insidiante orationibus -bat. b intrans. i. q. impingi, irruere - anstoßen, stürzen gegen (v. et l. 60): FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 58,24 esset periculum falconi, si impetuose -ret in eo canis. 2 translate: a labefacere, occidere - zu Fall bringen, vernichten: ABBO SANGERM. bell. 3,91 hunc non -unt (gloss.: interficiunt) affucillando sinistri. EGBERT. fec. rat. 2,517 debilis -sit fortem per scandala sexum. b diminuere - beeinträchtigen: CHART. Scheftl. 29 p. 31,22 (a. 1270) mentis ignorantia, que memorias frequenter -it.

adi. allidens, -entis. adiacens, confinis - anstoßend, angrenzend: CHART. Rhen. med. I 302 p. 354,8 (a. 1030) cum

... III croadiis, stagno uni croade -enti, vineis (sed cf. 244 p. 299,36 [spur. s. XII.] assidenti).

subst. allitus, -i m. lapsus - ein Gefallener: WOLFHARD. Waldb. 1,15 (13) qui ... erectionem largitur -is (cf. ThLL. I 1678,72sqq.).

alligamentum (adl.), -i n. 1 ligamentum, fasciae - Binde, Verband: GUNTH. PAR. (?) orat. prol. p. 103C -a vulnerum (cf. Vulg. Luc. 10,34) salutis nostrae sunt sacramenta. 2 vinculum, coniunctio - Verbindung, Verknüpfung: ARTEPH. clav. 1 p. 503^a,13 de ad-o corporis cum spiritu et etiam animae ... cum animali (cf. Ps. ALPHONS. clav. 1 p. 767, 24).

alligatio (adl., -cio), -onis f. script. ali-: l. 23.

I proprie: A de actione: 1 actiovincendi - Fesselung (cf. Vulg. apoc. 20,3): ALEX. MIN. apoc. 20 p. 412,26 in ista magna -e (cf. p. 415,11). 2 actio circumligandi - das Verbinden: AMALAR. off. 1,27,4 sacerdos ... verbis suaue orationis ... -em vulnerum monstrat. 3 impositio - das Auflegen: ALBERT. M. veget. 5,116 quadam plantae operari videntur per simplicem -em eqs. 4 constrictio - das Sich-Zusammenziehen: IOH. IAMAT. chirurg. 8,25 de -e gingivarum. B de statu: 1 coniunctio, adnexio - Verbindung, Festigung: ALBERT. M. veget. 3,46 cadit completus partus ab -e (aligacione P) matricis animal. 1,248 os est ligatura fundamentum, quia alter non esset -o firma. 1,476 -o ... suspensionis precipue sunt glandulae. al. adde: EBO BAMB. Ott. 3,22^{med}. rusticus ... partem ... segetis ... moriens manu retinuit, ut ... cum hac stupenda -e tumulo traderetur.

2 contractio - Verkrampfung, Lähmung: ARNOLD. RATISB. Emm. 2,27 lateris contractio et ceterorum nodosa membrorum -o est soluta. 3 ligamentum, vinculum - Band, Fessel: ALCUIN. epist. 15 p. 41,13 non tortas crinium -es, sed rectas morum bonorum conligationes. in imag.: EPIST. var. I 15 p. 547,25 querile disputationis exhibet, nodosa licium ad-e contorta. GERH. AUGUST. Udalr. I 19 ab affluentibus -bus infirmitatis ... absolvii. al.

II translate: A additio - Hinzufügung: CHART. Rhen. med. I 375 p. 433,18 (a. 1075) cartam ... banni pontificalis -e corroboravimus. B anathema - Bann: BERNOLD. WAT. chron. 24 p. 174,9 quatinus -em episopi Taruanensis sibi resolveret. C statutum, praeceptum - (schriftliche) Verfüzung, Bestimmung: VITA Ansib. 18 (MGMer. V p. 631,3) iustae -is verbo praesentes futurosque ... constringit, ut eqs. FLOD. hist. 3,26 p. 544,39 propter -es, quas sanctus Remigius in testamento suo dispositus. CHART. Mog. A 38 roborandum -e decernimus, nostris quicquid agitur temporibus. D corroboratio - Bestätigung: LEG. Wisig. 2,5,12 p. 112^b,28 scripture, que sub tertii ordinis -e sunt edite. E argumentum - Behauptung (per confus. ut vid., cf. allegatio p. 469,38sqq.): HINCM. epist. I 185 p. 188,33 qui (legatus) ... cuiuscumque diversa sentientis -bus ... responderet.

alligator roahhari: gallus hano GLOSS. I 18,31 St.-S. (antea: aliger ... allobrogies). v. et *allegator.

alligatura (alleg-), -ae f. 1 adnexio - das Anbinden, Festigung: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 153,24 falco per huiusmodi -am campanelle tenet caudam male pendentem. p. 181,15qq. -a ad perticam altam fit cum curtitate longe eqs. 2 ligamentum - Verband: WENR. epist. 3 p. 288,17 nullus tales contritiones talibus -is aliquando reficit (cf. Vulg. psalm. 146,3). ALBERT. M. summ. theol. II 9,36,5 p. 399^b,13 non est malagma imponere neque oleum neque -am. 3 compositio - Zusammensetzung, Legierung: ACTA imp. Winkelm. I 996 p. 751,1 (s. XIII. ^{med}) quaternus cotidiani ... laboris facti per eos in sicla continens allegaturas, fusuras ... blancaturam ... nove monete.

*alligiditas v. *algiditas.

alligo (adl.), -avi, -atum, -are. script.: ali-: l. 71. p. 479,6,40,46. -leg- (var. l.): p. 479,47. adde PIRMIN. scar.

28 p. 66,2 cod. A. form. -ens: p. 479,33. I proprie: A strictius: 1 adnectere, astringere - an-, festbinden, befestigen: SERMO de sacril. 19 qui characteria in carta ... hominibus ... ad collum aligat. WALTH. SPIR. Christoph. I 25 virum ad ligneam statuam. CARM. Cantabr.

5,9^a,5 inferni confregit vectem -ando principem (*cf. Vulg. apoc. 20,3*). CHRON. Merseb. praef. p. 165,7 oram dalmaticae . . . hastae -vit. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 3,33 in corrigia . . . debet -ari pila. ANNAL. Erf. praed. a. 1248 p. 104,10 quod . . . imperator . . . pontificem . . . caude caballi -ari precepere. CATAL. biblioth. Ruf 23 p. 77,27 chronica aligata est arte calculatoria (*item de libris*: MART. OPP. chron. p. 397,36 ut . . . decretalibus . . . possit -ari *opusculum*). ALBERT. M. animal. 6,108 *rectoribus ovium campanas -ant, saepe. c. sensu imponendi*: ANTIDOT. Bamb. app. p. 37,26 si ad collum sive de brachio de fenicio -veris, optime facit. HRABAN. epist. 42 p. 486,39 utile medicamentum sic -are. *medial. i. q. coniunctum esse - verbunden sein*: ALBERT. M. animal. 1,475 zirbus -atur stomacho. **2 circumligare, involvere - umwickeln, umwickeln**: BEDA hist. eccl. 4,22 p. 250,2 vulnera . . . ipse -vit. 5,6 p. 291,25 dissolutam mihi emicranii iuncturam componere atque -are. **3 colligare - (zusammen)binden**: REGISTR. abb. Werd. 2,3 p. 17,21 (c. 900) ad quinque acervos manipulos -are. **B latius**: **1 saepire - umgeben, abschließen**: LIGURINUS 6,15 hos . . . populos . . . Vistula praecingens torrentibus -at undis. **2 sustinere - halten**: EKKEH. IV. pict. Mog. 8 polum . . . -at axis. **3 refl. i. q. se adiungere, assequi - sich anheften, erreichen**: FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 106,12 quoque -bunt se grui falcons. **4 temperare, commiscere - legieren, (ver)binden**: ACTA imp. Winkelm. I 1003 p. 766,5sq. (a. 1278?) es vetus non debet ingranari, quod sine ingranatura potest -ari; item . . . gacza de ere -ta cum argento debet minuere uncias II. **5 impregnare - schwängern**: THIETM. chron. 1,25 quae eadem nocte a viro -ta suo.

II in imag. et transl.: *A capere, vincere, tenere - fesseln, binden, bannen*: CARM. Bur. B 77,16,4 (*de pulchritudine*) hec omnium mentem -bant. *ecl.*: ARBEO Corb. 4^{ex}. vir Dei oratione -ens reum. CHART. Naumb. 150 (a. 1140) invasorem . . . anathematis vinculo . . . -o (154). ACTA imp. Winkelm. I 207 p. 185,4 potestatem . . . homines pena sui banni -andi. **B obligare - verpflichten, belasten**: LEG. Wisig. 2,1,7 ut pro fide regia conservanda iuramenti se vinculo -et (3,1,5 p. 128,13 si . . . sponsus scripture alicuius vel sacramenti v. . . -etur. 12,3,11 cautionis v. al.). LEX Raet. Cur. 3,17,3 maritus viduae . . . sciat se suas res -tas (aligatus var. l.) habere (*cf. Cod. Theod. 3,17,4 bona obligata*). CHART. Heinr. Leon. 67 p. 100,12 (spur.) nullis omnino prestationibus vel . . . oneribus . . . astringi posse vel -ari. **C (scriptis) detinere, figere - (geschrieben) festhalten, niederlegen, aufzeichnen**: FORM. Marculfi 2,14 facta scripturarum series -are (adli. A 3, ali. B). FORM. Turon. 17 scripturarum . . . titulis -ari (ale. B). LUP. FERR. epist. 122 quod nunc litteris -o, meum est iudicium (CHART. Turic. XII 586^a). CHART. Brixin. 115). SIGER. Maxim. 1 praef. quo . . . miracula . . . stilo -em. CHART. Sangall. A 650 vinculo conscriptionis -are. **D firmare, stabilire - festlegen, bestimmen**: FORM. Wisig. 14 p. 581,10 distrahitum definitio licet fidei vinculis ad-etur (LEG. Wisig. 2,1,28 iniustitiam . . . decretorum v. ad-tam). LEG. Wisig. 2,4,7 p. 100,26 quod testimonio eorum extiterit -tum, valebit perpetuo . . . inconvulsum. 2,5,18 aliut per occultum -at testem (*postea: configurare*). al. NIVARD. Ysengr. 3,187 -at ac solvit leges secura potestas. CHART. Nuremb. 475 quare fratres . . . a predicione verbi Dei, cum non sit -tum, . . . repellatis. **E associare, assignare - zugesellen, anschließen**: EPIST. Ebr. 12 (QuellForschItArch. 20 p. 39) non enim sine vestre pietatis assensu illum nobis -bimus aut tenebimus. **partic. perf. pass. i. q. (nexus quodam) pertinens - (durch Bindung) zugehörig**: ARNO ad Ital. (MGEpist. IV p. 498,8) nobis -tus fuit. GERHOH. Sim. p. 252,40 obiciunt quidam . . . clericos . . . quibusdam titulis fuisse assignatos, quibus tamen nec ipsi erant regulariter -ti. DIPL. Loth. III. 123 ita enim illius apostoli . . . ecclesie -ti sumus, quod egs. CHART. archiep. Magd. 372 p. 488,32 quem nullo iure beneficii in his bonis sibi -tum habeat. CHART. Merseb. 268 eodem iure . . . quo nobis amodo fuit astricta, ecclesie Merseburgensi sit deinceps -ta. COD. Wang. Trident. 206 p. 408,2 sub eorum iurisdicione esse astrictus vel -tus. **F implicare -**

beteiligen, verwickeln: ORD. iud. Dei A 26 p. 629,38 quae cumque in isto furto fuerit -tus, aut sapit aut conscientis est. **G tradere - vermachen (fort. per confus.; cf. supra p. 471,3sgg.):** TRAD. Ratisb. 153 (a. 889/91) proprietatem . . . 5 contradidit atque -vit in manum . . . episcopi. GESTA Camer. 1,26 p. 411,8 (chart.) suum strumentum -are. **v. et 1. allego. subst. alligata, -ae f. obligatio - Verpflichtung**: CHART. Ital. Ficker 46 p. 68,24 (a. 1015) ut alligant querentis partem personamque respondentis sub vinculo fideiussionis in -a denariorum libras xx.

*allimitans, -antis. **confinis - angrenzend**: DIPL. Heinr. V. (Geschichtsfreund Luzern 43,6 p. 326) agri heremo . . . videntur esse -es.

allino, -ere. adunguere - anschmieren: EGBERT. fec. rat. 1,303 -is in vanum fundendo picem super udum.

*allioticus, -a, -um. (ἀλλοιωτικός) **alterativus, digestione efficiens - verändernd, Verdauung bewirkend**: ALPHITA I p. 288,14 -a virtus dicitur digestiva virtus et interpretatur immutans.

*alliphanum subst. (*orig. inc.*) **calix - Becher** (*cf. Papias s. v. alifani: calices poculorum*): GLOSS. IV 180,51 St.-S. -um (aliphanum b) stoch, scaph (*sim. III 265,6*).

*allipiados v. *aliapiados.

allislo, -onis f. 1 percussio - An-, Aufprall: MIRAC.

25 Matth. 3^{med}. (MGScript. VIII p. 234^a,40) comes . . . cum equo cecidit et gravi -e corporis adtritus premortuus . . . iacuit. **in imag.**: INNOC. IV. registr. B 5 p. 4,29 ecclesia . . . sentiat . . . non modicum ex illati sic ictus -e dolorem. **de aestu**: THEOD. HIRS. loc. sanct. 40 p. 90 littoris ipsius latera . . . frequenti -e quauntur. CHART. Traiect. 1253 p. 48,35 propter frequentes -es maris. **2 contactus, irritatio - Be-rührung, Reizung**: URSO anat. 119 tussis est offendiculum spiritus in trachea arteria ex -e humorum a capite fluentium effecta. **3 conflictio - Zusammenprall**: CONST. II 402,8 (c. 1258) ne . . . imperii decus irrecuperabiliter decidat violenta partium -e contritum.

*allitigo (adl., -co), -are. **litigare, defendere - verfechten, verteidigen**: FORM. Andec. 1^a p. 4,27 haec contra parentis meus vel contra cuiuslibet hominum accidere vel admallare seu adliticare faciatis (*fort. huc spectat etiam p. 4,14 admal-lare seu et liticare*).

40 1. *allito (adl.), -avi, -are. **(ad et litus) 1 in litus appellere - landen**: ARNOLD. LUB. chron. 5,26 p. 204,27 cancellarius . . . apud Cyprum adlitavit. **2 in litus eici - stranden**: CHART. Lub. I 27 p. 32,23 (a. 1224) si forsitan aliquam ratem . . . ad litus nostrum naufragam -are contigerit. 279 p. 267,13 naufragorum res cum ibidem aut alias adlita- verint vel appulsa(e) fuerint. CHART. Meckl. 1293 p. 462,13 quocienscumque . . . pisces . . . et eosdem piscatores cum cap-tura ad terras vel agros . . . adlitare contingit.

50 2. *allito v. *alito.

allium, -i n. (m.: l. 55. f.: l. 55sgg.) script. alle- RECEPT. Bamb. 50. HILDEG. phys. 1^{capit.} al. ali-: l. 61,71. ale-: l. 65,72. addē GLOSS. I 356,36 St.-S. form.: masc. alius: TRACT. de caus. mul. 23. cf. l. 72. fem. ale(a): FORMA mon. Sangall. p. 14^a. MOSES PANORM. infirm. 15 p. 115,11. 35 p. 133,7.

1 -um domesticum i. q. scordium - Knoblauch (*Allium sativum L.*, cf. MARZELL, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 204sgg.):

60 a de herba: CAPIT. reg. Franc. 32,70 p. 90,10 volvum, quod in horto omnes herbas habeant, . . . ascalonicas, cepas, alia. ODO MAGD. herb. 161 scorzonera argive sunt -a dicta latine. HILDEG. phys. 1,79 de -o. ALPHITA I p. 274,5 -um theriaca rusticorum idem. CHART. Rhen. inf. II 494 p. 278,45 dabit . . . alei ligaturas trecentas, quod aleum loich dicitur. ALBERT. M. veget. 6,284 aliud -um enim est domesticum et aliud porrinum et aliud silvestre; . . . praeter . . . dictas species est, quod nominatur -um serpentis. al. b de bulbo: PAUL. AEGIN. cur. 117 p. 71,8 oleum, in quo coctum est -um (3,7,3 p. 187,19 σκόρδου) aut cepe, instillatum. ANTIDOT. Augiens. p. 43,38 recipit hec: . . . alii drag. III. CHRON. Cas. 14 qui prius non noverant nisi caepe et alei. LIUTPR. leg. 20 p. 186,18

haedum . . . -o, cepe, porris laute suffarcinatum. EKKEH. IV. bened. II 214 virtutem stomachis solitam dent -a lassis. SATIRA in Mett. 95 (MG Lib. Lit. III p. 621) -a mandetis egs. IOH. S. PAUL. diaet. 204 -a sunt calidiora caepis et sicciora. FRAGM. de exp. Frid. imp. p. 9,29 leno ille, cuius regnum in prostibulis, . . . studium in aleis et -is. ALBERT. M. veget. 5,76 -um ulcerat membra exteriora hominis. 16,133 facientes suppositoria . . . acuta de -is. saepe. vice agnominis: THEOD. PALID. annal. a. 1082 Hermannus cognomento Allium pro eo, quod electus Isleven, ubi -um habundat. CHRON. Lunib. (MGScript. XXIII p. 395,51) Hermannus Allium. alleg.: HRABAN. univ. 19,9 p. 531^a cepe et -a corruptionem mentis et acredimen peccati significant (cf. Vulg. num. 11,5). alch. in nomine ficticio: IOH. sacerd. 44 tolle testam novam, in qua sint -a confracta et frustum plumbi et ferri. GEBER. clar. 1,59. 2 -um porrinum i. q. porrūm - Porree (*Allium porrūm* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 202sq.): v. p. 480,67. 3 -um silvestre fort. i. q. ulpicum - viell. Bärenlauch (*Allium ursinum* L., cf. André, Lex. bot. p. 24): CONSTANT. AFRIC. grad. p. 382,24 -um duplex est, domesticum et sylvestre. v. et p. 480,67. 4 -um serpentis i. q. -um viperinum - Schlangenknothaut, Graslauch (*Allium scorodoprasum* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 209sq.): v. p. 480,68. 5 -um agreste i. q. hermodactylus - Herbsteitzlose (*Colchicum autumnale* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 1070sq.): GLOSS. III 471,11 St.-S. ermodactilus i. -um agreste heilhoibedo. fort. add.: MATTH. PLATEAR. gloss. p. 385^b est -um agreste (*an i. q. silvestre?*) et domesticum.

*allobroc, acc. pl. allabroces m. (orig. inc., ni cohaeret c. λαβροξ̄ vel Allobrox) species piscis - Fischart: GLOSS. med. cod. Trev. p. 147,11 -s genus piscis. CHRON. Median. 13 p. 215^b nonnullos allabroces (allobroges ci. ed., cf. notam) inesse . . . flumini.

allobrox (alle-) subst. (Allobrox) gallus - Hahn (per errorem, cf. GLOSS. III 294,25 St.-S. -x gallus burgendare): GLOSS. III 266,14 St.-S. -x gallus hano (cf. III 223,1 -x hano. IV 180,45). v. et alligator.

*allocarium (-gar-), -i n. ius revertendi - Herbergsrecht: DIPL. Heinr. V. (Muratori, Antiq. I p. 602^E) colonos seu inquilinos pro allovariis, quod mansionaticum dicitur, molestatore.

*allocatio, -onis f. locatio - Verpachtung: CHART. Turg. III 419 p. 199,11 (a. 1259) donationis, venditionis, permutationis, -is.

*alloco (adl.), -avi, -atum, -are. 1 aequare - gleichstellen: OTLOR. Wolfk. 39^{ex}. hunc cum principibus populi sui collocavit (adlocavit A 1). 2 partic. perf. pass. i. q. positus - sitzend: FORM. Sal. Lind. 17 p. 278,17 dominis sanctis et apostolicis sedibus -tis episcopis, abbatibus (item FORM. Senon. II 11 p. 217,2).

allocutio (adl., -cio), -onis f. script.: adl.: I. 69. -oquu-: I. 58,66. add: FUND. Werth. p. 166,3.

I gener.: A 1 affatus, sermo, verbum - Anrede, Rede, Wort: AMALAR. off. 1,31,8 angelorum -o ad feminas. HINCM. ord. pal. 32 ex domestica . . . -e, responsione et consultatione . . . consilium . . . dare. NOTKER. BALB. gest. 2,6 p. 57,16 consolatoriis -bus animare. HROTSV. Sap. 3,3 si illas . . . aggrediar blanda -quitione. VITA Burch. Worm. 3^{med}. visionibus et -bus divinis eos . . . fuisse consolatos. HIST. Franc. Dion. 16 (MGScript. IX p. 399,46) salutem recepit papa visitatione et -e sancti Dionysii. al. remissius in litteris: ALDH. ad Acirc. 142 p. 201,21 -o excusativa ad regem. WANDALB. ad Otric. p. 570,17 -o autem, quae lecturos commonens invitat (cf. martyr. p. 573). HEIRIC. Germ. I p. 436 -o ad librum. CARM. de Germ. 3 praef. (MGPoet. IV p. 132) incipit praefationis -quatio ad . . . regem. 2 praedicatione, oratio - Predigt, Ansprache: CONC. Karol. 59 p. 784,15 post -em et ammonitionem sive inquisitionem sacerdotum. CAPIT. reg. Franc. 201 p. 453,23 ad -o duorum episcoporum in ecclesia. PONTIF. Rhen. sup. 34 -o ad populum ad ordinandum presbiterum. SERMO de Ved. 8 (MGScript. XV p. 404,7) post . . . -em et missae celebrationem. CHRON. Gozec. 2,28

post advocatisse serenissimam -em. al. B colloquium - Gespräch: WETT. Gall. 2 (de audientia) regalis clementiae -e vocantur. TRANSL. Germ. 6 (MGScript. XV p. 8,1) mutua . . . -e. ADALB. MAGD. chron. a. 965 p. 176,9 nec tamen visu 5 aut -e ipsius participatur. THIETM. chron. 2,39 secretis -bus. CHART. Friberg. I 605 p. 400,32 (epist. papae) -e . . . suspendatur. al. C consolatio(nis verbum) - Trost(wort): ANNAL. Mett. a. 690 p. 11,2 his . . . et talibus -bus suorum pectora roboravit fidelium. al. D admonitio - Mahnung: CHRON. Gozec. 2 praef. p. 151,38 quin pocius apostolaris meminerit -is Pauli.

II iur.: A impugnatio, contradicō - Einspruch, Widerspruch: CHART. scrin. Col. B 1083 (a. 1268) quod in possessione . . . hereditatis per triginta annos et amplius sine aliqua -e possedissent. CHART. Altenberg. 348 sine aliqua -cione seu impeticione. B vindiciae - Anspruch: CHART. scrin. Col. A 1 p. 75,17 (a. 1165/72) deposuerunt . . . omnem questionem et -em, quam habuerunt super hereditatem . . . nepotum. p. 179,18 si liberi . . . occasionem et -em habuerint de eadem hereditate. CHART. Westph. VII 842 renunciaverunt omni -cioni, quam super bonis . . . habuerunt.

allocutivus, -a, -um. allocutionem exprimens - Anrede: ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 6,14 sunt . . . orationis genera quinque, copulata . . . in metris, absoluta in prosa, a in epistolis egs. (cf. Gramm. suppl. p. 161,13).

concionator allocutor redinare GLOSS. III 143,11 St.-S. allogdis sim. v. alodis.

*allogallica (-galiga) vel *allogallicum (-ganicon) subst. (corruptum ex aloe Gallica, cf. André, Lex. bot. p. 21) gentiana - (gelber) Enzian (*Gentiana lutea* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 626): GLOSS. III 536,7 St.-S. alloganicon genciana encian. 549,20 -um enciane. ALPHITA I p. 274,6 -galiga (-gallica var. I.), id est gentiana (cf. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz III 551,58 alogalico gentiana).

*allongo (alo-), -atum, -are. (ad et longare; cf. ital. allungare, v. Meyer-Lübke, REW³ nr. 5119) 1 longiorem facere - verlängern: ALBERT. MIL. temp. 302 p. 562,5 murata et alongata et completa fuit ecclesia. 2 porrigi, extendi - reichen (bis): ALBERT. M. animal. 16,92 quod . . . veretrum non potest alongare ad locum ante orificium matricis.

*alloon v. *alcon. alopecia v. alopecia.

allophylius (-phil-), -i m. (ἀλλόφυλος) script.: alo-: I. 50sq.57. -fil-: I. 61sq. gen. plur. -um: I. 61. metr.: -y- (-i) semper in schedulis nostris. fere subst.; adi.: I. 51,54.

I alienigena, gentilis - Fremder, Heide: A latius: EKKEH. IV. bened. I 12,78 subdidit -philos (gloss.: gentes), alienos fecit amicos. EPIST. Ratisb. 20 p. 343,12 noli diutius inter -philos peregrinari. B strictius: 1 usu bibl. (cf. Vulg. psalm. 55,1. I reg. 17,48sqq.): a de Philistinis: ALDH.

virg. I 13 p. 242,1 profanos -philorum (alo- var. I.) exercitus. VITA Leod. 37 (MGMer. V p. 320,6) prostrato alophilo Philisteo. AETHICUS ISTER 84 p. 66,25 -phili et Sa[r]maritae.

SEDUL. SCOT. carm. 2,28,30 David velut alter -os contra . . . castra movens. NICOL. I. epist. 88 p. 455,17 gigantem -philum. SALOM. III. carm. 1,71 Israel -philus . . . mactat.

METELL. buc. 6,29 ex . . . poliis . . . -philorum. al. alleg.: EPIST. var. I 15 p. 519,3 alophilorum, id est malignorum spirituum sive hereticorum. b de Moabitis: WARN. synod. 333 Eglon, durorum rex impius -philorum. 2 de Nortmannis: ABBO SANGERM. bell. 1,649 Carnoteno . . . conflictus applicuerunt -fili. 2,520 -filum in medium migrant. 2,584 sevos -filos.

II ? socius - ? Gefährte (cf. φίλος ?): TRANSL. Lando. 2,5 (MGScript. XV p. 611,5) rem recentioribus carisque -is nostris ad meliora proficientibus saluberrimam . . . fore.

allopacia v. alopecia. *allopida v. *alopida.

alloquium, -i n. script. alo-: p. 483,7,26.

1 a affatus, sermo, verbum - Anrede, Rede, Wort: HRABAN. cruc. praef. p. 147^a musa . . . dicere numen nostra cupit pariter carmine et -is. WALAHFR. Mamm. 9,4 humili . . . salutant -o. HROTSV. Gong. 156 rogo parcat talibus -is. WALTH. SPIR. Christoph. I 24 tum mitibus, tum horrendis

eam ita provocabat -is. CHRON. Mont. Ser. a. 1219 p. 191,43 litigandi consuetudine . . . appellacionem quasi familiare aliquod -um attendebat. *al.* *remissius in litteris:* LIBER diurn. 54 premisso salutationis -o (EPIST. Col. 9 p. 251,42. CHART. Ital. Ficker 210 p. 261,37. *al.*). FORM. Marculfi suppl. 3 p. 108,21 de vestra prosperitate per reciprocum paginale alocuionum cognoscere. POETA Saxo 5,306 hoc apices ab eis missi testantur ad illum, quorum claret amor . . . o. b *enarratio, adnuntiatio - Vortrag, Verkündigung:* LEG. Wisig. suppl. p. 473,41 post huius conventionis -um. BEDA temp. rat. 55,44 innumera huiusc discipline . . . melius vivae vocis -o quam stili signantur traduntur officio. POETA Saxo 5,34 barbariem . . . mollire . . . adhortantis dogmatis -o. *al.* c *contio - Versammlung:* Hist. Walec. 51 p. 526,53 initium contrarietatis ex hoc -o sumpsit (cf. p. 527,6). 2 *colloquium - Gespräch:* POETA Saxo 3,608 dulcibus -is . . . peractis. FLOD. hist. 4,10 p. 575,6 (*de audiencia*) dum . . . regis peteret -um. EGBERT. fec. rat. 1,1415 visus est -um, contactus et oscula amantium (cf. *notam ed.*). 3 *mandatum (nuntiatum) - (mündliche) Botschaft:* WIBALD. epist. 123ⁱⁿ. universitatis vestrae petens -o. 4 *consolatio - Zuspruch, Trost:* AGIUS vita Hath. 21 fuentes compescere, singulas -o suo delinire. meton. *de epistola:* WIBALD. epist. 96 p. 170,12 nulla nobis modomittit -a. 5 *praeceptum - Gebot:* LEG. Wisig. 7,5,9 p. 309,8 illos, quos principialis instituerit preceptionis -um. RANGER. Anselm. 2579 sacerdos . . . divini conscius alocuui. 6 *eloquium - Aussage:* FORM. Marculfi 1,25 p. 58,22 iuxta propositionis vel responsionis -a (DIPL. Merov. II 21 p. 106,24).

alloquor (adl.), -cutus sum, -i. *script.:* alo-: THIETM. chron. 6,61 p. 350,7. -ocuntur: CHRON. Fred. 4,36 p. 137,15. ALDH. virg. I 27 p. 263,1 (*var. l.*). v. et p. 484,2. -oquut(us): l. 55. *form.:* *act.:* inf. -ire: BOBOL. Germ. 11 (MGMer. V p. 38,7). -bat: l. 53. *pass.:* l. 46. p. 484,21,25. *struct.:* fere c. acc. personae; c. dat.: l. 38. 44. 56. p. 484,22. c. acc. rei: l. 59.

I gener.: A affari, loquendo adire - ansprechen, sprechen (zu), sich wenden (an): 1 *strictius:* VITA Arnulfi 12 semivivo homini . . . ad-itur. AGIUS vita Hath. 25 labia quasi ad -endas astantes movisse. REGINO chron. a. 864 p. 81,8 Guntarius Thietgaudum . . . hac de causa -itur. SIGEH. Maxim. 10 (8) mulierem . . . in haec verba -itur. RATHER. nupt. 6 (PL 136,574^a) ad poenitentiam te paulo superius -tam invito. WIDUK. gest. 3,68 dux Sclavum austrius -ens. CHRON. Salern. 65 p. 63,1 princeps taliter ei est -tus. THIETM. chron. 2,5 per legatos -itur dominam. 4,68 ductus est in cimiterium . . . et a ductore suo sic -tus est. saepe. *remissius in litteris:* ALDH. ad Acirc. 5 p. 75,16 hac praefatiuncula . . . celsitudinem vestram affabiliter -ens. FROUM. carm. 32,75 pater . . . iterum vos -or. RAHEW. gest. 4,21 p. 260,33 ut . . . dictionibus singularis numeri ipsum-atur. al. 2 c. *colore quodam:* a salutando, visitando: WILLIB. Bonif. 6 p. 34,21 nuntii . . . sedis apostolicae pontificem ad-ti sunt. HUGEB. Wynneb. 8 p. 113,7 -bat episcopum. b *contionando:* CAPIT. reg. Franc. 7,1 singulariter illos -i. 247 p. 171,21 plebem alter Teudisca, alter Romana lingua -quanti sunt. c *praedicando:* CONC. Karol. 61,3 p. 810,23 -tus est de eis omni ecclesiae. TRANSL. Libor. 17 antistes . . . populum . . . ita breviter -tus est. al. *adnuntiare - verkünden:* HEINR. LETT. chron. 11,7 Letigallis . . . verbum Dei de suscipiendo baptismo -itur. d *petendo, instando:* pendet ut: MEGINE. FULD. Alex. 14 vir . . . -tus est proximos suos, ut eum illuc veherent. THIETM. chron. 4,12 p. 146,1. al. *quatenus:* THIETM. chron. 6,44. e *interrogando:* THIETM. chron. 6,58 ducem . . . cur hoc pateretur, -entes. f *instruendo, certiorem faciendo:* CAPIT. reg. Franc. 291,12 p. 387,1 in fine omnes -imur, quod . . . vestro prefectui . . . congratulabimur. EPIST. Col. 8 ex nostris . . . fortunis . . . nuntium viva voce vos plenius -i iussimus. B *colloqui, agere - sich unterreden, verhandeln:* WIDUK. gest. 1,39 rex regem -itur. BRUNO QUERF. Adalb. A 26 familiarius co-habitamus, -imur et convivimus. WIPO gest. 21 p. 41,2 regem Burgundiae -itur . . . et habito familiari colloquio egs. ANNAL. Altah. a. 1067 p. 73,13 secreto se invicem sunt -ti. OTTO

SANBLAS. chron. 23 p. 34,28 episopi . . . de concordia imperii et sacerdotii imperatorem -cuntur. al. C suadere, adhortari, consolari - zureden, aufmuntern, trösten: ALDH. virg. II 237¹ ambas -itur tali cum voce puellas. HUGEB. Willib. 3 p. 90,20 omnibus modis ortando, -endo. CAPIT. reg. Franc. 306 p. 467,14 regem -entes magnis eum obtestationibus astrinximus. AGIUS vita Hath. 10 quanta suavitate singulas -ta fuerit. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 280,36 ad eum . . . familiarius ad-endum. OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 148,3 sic suos -ens. al. D *elogui, decernere - sprechen, entscheiden:* ANNAL. Lauresh. a. 794 sinodus hoc nefandum dictum non consensit, sed ita -itur dicens. PETR. DAM. grat. 16 p. 39,20 contra Parmenianum . . . his -itur verbis *Augustinus.*

II iur.: A accusare - anklagen: CHART. ord. Teut. (Thur.) 184 p. 139,6 (a. 1265) cum nostri confratres . . . rectorem ecclesie . . . eo, quod ipsos in terminis . . . videretur . . . impidire, citacione preamble coram . . . episcopo . . . fuerint -ti. CHART. Brand. A XIV 17 p. 12,2 si quis burgensis alium burgensem cum testimonio -itur. CHART. Rhen. inf. II 696 p. 407,28 si vero advena . . . pro aliquo criminis capitali fuerit -tus seu etiam arrestatus. *remissius i. g. appetere - sich wenden (gegen):* CHRON. Worm. p. 168,35 -bantur domino regi et episopis . . . volentes ipsos trahere pro heresi. B audire, querere - verhören, vernehmen: THIETM. chron. 4,46 iterum ab archidiacono Romanae sedis -itur. C vindicare - in Anspruch nehmen: CHART. Rhen. inf. I 408 (a. 1164) Bertoldus . . . filias . . . Helemburgis quasi sibi subterfugas -itur. fort. add.: FORM. Laudun. 5 p. 515,8 cum id . . . attendere et -i valeamur.

30 *allotta v. *alopida.

*allotheta subst. (fort. ab ἄλλος et -θέτης, cf. DuC. s. v.) ? qui variat sexum - ? einer der sein Geschlecht ändert: CARM. Bur. B 65,2b,7 -a (-teta B, athlotheta Schmeller, cf. *notam ed.*) cecinit hoc carmen, quod promisit.

35 allox (-ux), -ocis subst. (orig. dub., cf. Walde-Hofmann, Lat. etym. Wb. I. p. 633) pollex pedis - (große) Zehe: ALDH. virg. I 36 p. 284,2 dum licis . . . palmarum pollices obvolverent simulque pedum -es . . . adnecterent. GLOSS. med. cod. Trev. p. 148,22 -x pollex in pede. GLOSS. III 435,36 St.-S. +0 allux meistacha (IV 237,5). cf. THLL. s. v. allux.

allubesco (adl.), -ere. *script.:* adl.: l. 46. alu.: l. 46.

1 morem gerere, consentire, adnuere - willfahren, zustimmen, gewähren: DIPL. Otton. II. 136^b p. 153,24 -entes precibus . . . fratruelis . . . abbatiam donamus. HERM. SANGALL.

45 Wibor. 1,18^{ex}. votis (CARM. Bur. B 57,2,5). absol.: PETR. DAM. grat. praef. p. 18,19 superna alubescente (adlub-C 1, alluc-C 2, illuc-A 2) gratia. 2 se applicare - sich anschmiegen: GOZECHE. epist. 6 p. 888^b -it . . . et alluit ad loci munimentum . . . non subitis allapsibus . . . Mosa.

50 subst. allubescens, -entis m. qui obtuperat - einer der befolgt: CHART. Austr. sup. II app. 5 p. 710,33 (epist. papae a. 948) -es autem assensumque praebentes istis . . . decretis benedicimus.

alluce(sc)o, -luxi, -ere. in imag. i. g. affulgere, lucere - leuchten, strahlen: 1 c. sensu inclarensendi: GOZECHE. epist. 34 p. 903^b clarissima duo luminaria postquam . . . ad veram lucem, a qua etiam huc -xerunt orbi terrae, . . . assumpta sunt. REIN. LEOD. Regin. 11 martiris ergo merita . . . civitati sole clarius -xerunt. 2 c. sensu favendi: LAUR. LEOD. gest. 28med. cum ecce beata Dei genitrix rebus suorum desperatis evidentissime -xit.

*allucratio (adl.), -onis f. acquisitio, lucrum - Erwerbung, Gewinn: TRAD. Frising. 576^a (a. 828) omnes facultates eorum et ad-es . . . ad domum sanctae Mariae tenentur.

65 alludo (adl.), -lusi, -ere. struct.: fere c. dat.; c. acc.: l. 69sg. p. 485,14sg. 28,40. ad: p. 485,26.
I propriæ: A strictius i. g. ludere, mulcere, blandiri - spielen (mit), schmeicheln, liebkosen: GESTA Apoll. 520 coluber . . . natos omnes -ens . . . mulcet. HONOR. AUGUST. eluc. 1,30 p. 1132^a liberos -unt et fovent in gremiis. COSMAS chron. 1,31 p. 56,31 grex . . . pastori novo -it. HILDEG. fragm. 693 infans matri acquiescendo -bat. CARM. Bur. B 116,2^a,3

(p. 192) optavi . . . , mammis ut -rem. VITA Mariae rhythm. 3470 *bestiae* -entes ante pedes suos se iactabant. MIRAC. Otton. Bamb. II 9 parvulus . . . uni clavorum . . . totis -endo manibus avellere attemptavit. al. in *imag.*: EBERH. BAMB. epist. 9 p. 515^a talibus (*sc. verbis haereticorum*) non convenit -ere, sed . . . tanquam parvulos ad petram allidere necesse est. de *carminis compositione*: RHYTHM. 149,498 haec pauca exametris reciprocare studui versiculis adludentibus digitis. B latius: 1 *dicendo iocari, blande alloqui - scherzen, freundlich ansprechen*: ANSELM. LEOD. gest. 24 p. 202,2 ipsis . . . dulci carmine -ere. THANGM. Bernw. 27 p. 771,2 ut quondam puer -bat. CHRON. Pol. 1,16ⁱⁿ. circumstantibus -bat: 'egs.' HARIULF. Arnulf. 1,2 infantulum benedicens ac quasi balba locutione -ens ait (*cf. 2,8*). 2 a *cannendo fingere - singen*: ALCUIN. carm. 58,9 ver prior adlusat ternos modulamine versus. b *insonare - erklingen*: CARM. Bur. B 59,2,6 dum garritus merule dulciter -it. 3 (*felicitus*) *contingere - (beglückend) zuteil werden*: RUP. MEDIOL. Adalb. 15 cecis redditum lucis decus -bat. HUGO FLAV. chron. 1 p. 343,8 ei . . . somnus paulisper -sit. 4 *se insinuare - gefallen*: CHART. Argent. II 42 (a. 1275) opus ecclesie . . . variis ornatibus consurgens . . . oculos aspicientium . . . allicit et eisdem dulcibus oblectaminibus -it.

II translate: A 1 *ludendo significare vel indicare - anspielen, andeuten*: BEDA hist. eccl. 2,1 p. 80,21 adludens ad nomen Aelli ait: 'alleluia egs.' VITA Ger. Bron. 11 p. 661,39 -ens . . . eius nomini. SOLIMARIUS 218 non cessat Dominus letis -ere rebus. ALBERT. M. Is. 30,6 p. 330,35 -it interpretationem nominis. CONR. SAXO spec. 11 p. 150 qui -entia huic miraculo mirabilia multa praemisit. 2 *narrando attingere - eingehen auf*: CHRON. Pol. 2,24 interim gestis Boleslavi militaribus -amus. 3 *congruere - entsprechen*: HELM. chron. 44 p. 88,15 nil fuit, quod in moribus eius . . . emulorum commentis -ret. HEINR. WIRZ. cur. 178 -unt rebus consona verba suis. c *sensu alternationis*: WANDALB. martyr. compr. 26 tempora . . . quattuor . . . mensibus adludunt . . . ternis. B *eludere, irridere - spotten, höhnen*: RHYTHM. 150,167,2 sic -entes ad vana illae (*feminae*) aiunt idola. C *impres. i. q. iuvat - es freut, sagt zu*: EPIST. Teg. I 5 duos grandevos silicernos, quos omnimodis nihil -it operis.

*allugo subst. (*ex aerugo corruptum?* sed cf. DuC. s. v.) *aerugo - Grünspan, Rost.* GLOSS. IV 180,49 St.-S. -o, -nis, schimbel, rot.

*alluminor (adl.), -ari. (*cf. illuminare; ital. alluminare, v. Meyer-Lübke, REW⁸ nr. 372*) *nitidum fieri, nitescere - glänzen werden, glänzen*: COMPOS. Luc. L 27 habes aquam paratam et bersa super, ut ad-entur se ipse petala.

alluo (adl.), -ui, -ere. 1 *fluctibus attingere, praeter-, affluere - bespülen, vorbeifließen, hinschießen*: BEDA temp. rat. 29,38 aëstus oceanii . . . terras adluit ac resilit. RUOTG. Brun. 49 p. 52,26 Wishem, quam Mosa -it. DIPL. Arnulf. 179 (spur. c. 1100) vennam . . . cum silvula, quam Cono rivulus -it. al. *absol.*: WOLFHER. Godeh. I 19 p. 180,32 *locus ab -ente quodam alveo Ganda nomine Gandesheim nominatur*. ENGELH. WIRZ. Burch. 1,2 p. 10,7 -entis salis fluctus. v. et p. 484,48. in *imag.* c *sensu abluendi*: CHART. Bern. III 297 p. 278,16 (a. 1280) res gestas -it oblivionis vetustas. 2 *infuere, confuere - hineinschießen, münden*: DIPL. Heinr. III. 213 ubi Rotenbach rivus Truna fluvium -it (*sim.* DIPL. Heinr. IV. 59). 3 *perfundere - übergießen, überströmen*: ANSELM. GEMBL. chron. a. 1111 p. 376,44 ventus . . . urbem multo imbre -it. in *imag.*: ABBO SANGERM. bell. 3,78 aulea ne angustum animam sceleris, sed apriax -at (*gloss.*: *perfundat*) ethereus. allus v. callus.

*alluscino (adl.), -are. (*ad et luscus ut vid.*; cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. V. p. 474) (*limis*) *aspicere - hinschieren, zusehen*: MATHEM. var. Bubnov p. 277,19 ad-a iam, frater, semiocello, si sex et unus . . . septem faciunt.

allusio, -onis f. *oratio vel interpretatio figurata - übertragene Ausdrucksweise oder Deutung*: EPIST. var. II suppl. 7 p. 627,10 diversis -bus dramatum percurrentibus brevia syrmataque vicissim nectendo sententiarum explere libellum.

p. 628,20 ut nil in hoc volumine hystorialiter requiras . . . ne . . . allegoriarum -bus pressus . . . vestra celstido theore-tica legendo fastidiat (p. 629,2). VITA Agnet. 202 aut. -o.

*allusor, -oris m. *connector, explanator - Zeichendeuter, Erklärer*: PAUL. BERNR. Herl. 1 quod in prae-signationem futurae illius parsimoniae sagaces -es dixerunt accidisse.

alluvies, -ei f. 1 *imber - Regenguß*: CARM. de Tim. 132 unda nec sentit solem nec pavet -em. 2 *prostrium - Aus-fluß*: UFFING. Ida 1,13 loetalis humor . . . effluxit et omne pavimentum . . . excussa perfudit -es.

alluvio (adl.), -onis f. *script.*: alu-: l. 31. -lub-: l. 18.

1 *eluvio, inundatio, fluctus - Überschwemmung, Hochwas-ser, Flut*: a *proprie*: GESTA Ern. duc. I p. 25,40 cibra tempestatum -e. CHART. Xant. 46 p. 37,8 sterilitate temporum, -e aquarum, temestate bellorum. ANNAL. Prag. I a. 1273 foenum de pratis cum -e descendit. al. b *in imag.*:

15 EPIST. Wisig. 3 p. 664,4 terra . . . crux catholicorum immen-sum excurrens impetum exsatiabit et adlubionem (allub- var. l.) aggre implebit. de *vitis sim.* : LIBRI Karol. 1 praef. p. 1,18 arca (*ecclesiae*) . . . nescit mortiferis praesentis saeculi -bus cedere. EPIST. var. III 7 p. 146,33 acsi omnium viciorum -e respersus. WIBALD. epist. 11 p. 88,15 si vos pater Benedic-tus ab excessuum -bus erigit. c *sensu pluviae i. g. bene-dictio - Segen*: CHART. Eberb. 128 p. 232,20 (epist. papae a. 1223) Dominus . . . viaticum peregrinationis vestre . . . celesti -e multiplicat (CHART. Heist. 49 p. 151,12). 2 *ac-crementum, alluvius ager - Anschwemmung, Schwemmland*: a *iur.*: ACTA imp. Stumpf 197 p. 274,26 (a. 1195) quae accessione et -is iure capiuntur. CHART. Ital. Ficker 197 p. 250,21 castrum . . . cum . . . universi possessionibus, accessionibus et ingressionebus et alu-bus. CHART. Traiect. 594 p. 58,23 decimam -um Reni, sive ripam tangant, sive mediis fluctibus, . . . vobis confirmamus. COD. Wang. Trident. 94 p. 222,18 cum . . . -e et pertinentiis. CHART. Tirol. 1295 p. 335,12 cum aqueductibus et -bus et cum omnibus iuribus et servitutibus (*sim.* CHART. Brixin. 210 p. 201,1). CHART. Tu-ric. 1081 p. 174,15 locum . . . per -em parrochie in Winingen . . . adiectum. CHART. Livon. A I 407 per -em, hoc est per lateris . . . incrementum. al. b *usu communis*: ALBERT. M. veget. 4,53 est -o, quae sit in aquis mare influentibus; haec autem -o per mare proicitur super littus. 7,51 terra . . . quae -e adducta est. v. et *oblivio.

alluvium, -i n. 1 *inundatio - Überschwemmung*: CHART. Georg. 40 (ArchÖstGeschQuell. 9 p. 298,7; a. 1244) cum locus cenobii . . . per -um Danubii in tantum fuerit interceptus, ut *egs.* fluctus - Flut: ABBO SANGERM. bell. 1,505 cecidit pons . . . obsitus -is tumida bachantibus ira.

2 *alluvius ager - Schwemmland*: DIPL. Merov. III A 73 p. 189,41 insulam . . . cum . . . toto -o, quo eam voluerit divina pietas augmentari. Payr

allux v. allox. alma v. almus.

*almadina, -ae f. (*arab. madinahun, cf. Freytag, Lex. Arab.-Lat. IV. p. 161^b*) *civitas (superior) - (Ober-)Stadt (de re cf. F. Kurth, MIÖG Erg.-Bd. 8. 1911. p. 188sq.)*: NARR. itin. nav. p. 184,13 civitas in monte, quam -a vocant. p. 184,22 ad -am. p. 184,24 exterius muro -e.

*almarcasita (-chas-, ama-, arm-, -chacida sim.), -ae f. (*arab. marqaṣītā, cf. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1374*) *metallum rude cum sulphure permixtum - Schwefelkies, -glanz, -blende*: Ps. GERH. CREM. sept. p. 346,12 *medicinae sunt auripigmenta et almarchasita*. IOH. sacerd. 158 almarcasida. ARNOLD. SAXO fin. 1,5,11 p. 45,10sq. amaracida colorem croceum . . . generat . . . almarcadice et plumbo idem est effectus. ANON. aqu. 10 de aqua mar-chaside (almacharcide var. l.): almarcasidae croceae et optimae quantum vis assumes. Ps. AVIC. anim. 1,8 p. 77 armarcasita si est de auro. ALBERT. M. meteor. 3,5,1 p. 702^a,22 metallum aliquod, quod Arabice almarchassica et Graece dicitur cathitheos. v. et *marcasita.

*almarinus, -i m. (*cf. marinus et allec, ἀλκης? v. ed. ad l.*) *allec - Hering*: EKKEH. IV. bened. II 52 sit salsus piscis bonus -us (*gloss.*: harinch) in *egscis*.

*almarus, -i subst. (arab. mārūn, cf. Siggel, Arab.-dt. Wb. d. Stoffe. p. 67) chamaedrys - Camander (*Teucrium marum L.* vel sim., cf. Fischer, *Pflanzenkunde*. p. 286): THEOD. CERV. chirurg. 3,52 p. 176^h pone super ipsum (*pannaricum*) semen -i.

*almedia v. *almeinda.

*almeinda, -ae f. (theod. al(ge)meinde) script.: algem.: l. 17sq. alem.: l. 32. -end: l. 20,34,53. -edia: l. 44. ?-ei(n)dia: l. 14sq. -ein(a): l. 24,42,52. de re cf. Dt. Rechtsbw. I. p. 483sq.

1 strictius i. q. fundus communis, communitas - Gemeinschaftsgrund, Allmende: a de compascuo sim.: CHART. Alsat. 3 (a. 1216) plenam iustiam habere in banno Brumat in -eidia (*sic?*), in pratis et in aquis et in nemore. ibid.: animalia ... pasci debent in -ia et in nemore. ACTA imp. Winkel. I 471 quam (*consuetudinem*) in aliis silvis ..., in algemendis sive pascuis hactenus habuerunt. CHART. Wirt. IV 980 (dipl.) communia pascua sive algemendam (*ibid.*: predicte algemeinde). CHART. Schonaug. 137 (ed. Gudenus, Syll. var. dipl. 1728. p. 256,12) tondere fenum in -enda ville. CHART. Wirt. VII 2147 p. 89,35 monachi ... pratis ... uti possunt et semper et ubique -is nostris. b de silva: CHART. Schonaug. 45 (ed. Gudenus, Syll. var. dipl. 1728. p. 108,31; a. 1219) de communi nemore, quod -eina dicitur. c de partibus variis fundi communis: CHART. Wirt. II 330 p. 49,23 (a. 1149/52?) bona nostra ... cum suis pertinentiis universis, ... pratis, pascuis, silvis, aquis et aliis -is. CHART. Argent. I 383 emptam -endam unam muro uno circumcinxisse egs. CHART. Bern. II 713 discordia ... super quadam -a in careto apud Buchse. CHART. Worm. 381 vendidimus ... conventui ... -am, quam edificii suis attraxerant. 388 pro alemanda illorum de Peffelnlein. ANNAL. Worm. a. 1278 Iudei dederunt ... quadringentas libras Hall(enses) pro -enda, quam ... occupaverant. al. d de universitate fundi communis: DIPL. Heinr. VI. (ed. Würdtwein, Nova subsidia dipl. XII 42 p. 127,18; a. 1194) concessimus ... omnem -am predictorum locorum cum omni genere utilitatis sue. CHART. Schonaug. 4. (ed. Würdtwein, Chron. dipl. 1792. p. 36,21) bona, que villani -am suam vocabant. ibid. 10 p. 73,15 que (*causa*) ... vertitur ... super quibusdam decimis de -a eiusdem ville. CHART. Wirt. III 917 que (*loca*) dicuntur -ne ...; dicta -na ... abbati ... est adiudicata. VI 1707 p. 108,12 consuetudinem ... obtentam de -edia eiusdem ville. VII 2298 p. 209,17 uti silvis, pratis ..., -a et communitatibus quibuscumque. 2498 uti silvis, pascuis, aquis et aliis utilitatibus sive commoditatibus nostre -e. CHART. Basil. C II 572 p. 322,10 bona communia, que -a dicuntur.

2 latius i. q. ususfructus fundi communis - Nutzung(srecht) des Gemeinschaftsgrundes: CHART. Schonaug. 75 (ed. Gudenus, Syll. var. dipl. 1728. p. 173,6; a. 1219) ligna ... ad suam -nam spectare. CHART. Wirt. III 772 dotavimus curiam ... per totum bannum ... cum -endarum omnium participatione. 948 abbatem et conventum ... in -a ville ... impedire. IV 1142 p. 207,7 habere ... tam in -a quam pratis, pascuis, silvis, aquis et aliis iuribus plenariam porcionem.

*almenda v. *almeinda.

*almifico, -are. sanctificare - heiligen: HRABAN. cruc. 1,2 p. 155^a crucifixi nutus ... undique te (*sc. crucem*) -at. almificus, -a, -um. 1 strictius: A mirificus - wunder-tätig: VITA Arnulf. 20 quit miraculi per hunc -um pontificem ... gestum fuerit (cf. HARIULF. Arnulf. praef. p. 875,50). VITA Leod. 2,347 (MGPoet. III p. 33) martyris -i medicantia membra. MIRAC. Bonon. 17 (MGScript. XXX. p. 1032,39) confessoris. al. c sensu creandi: CARM. biblioth. 6,2,17 spiritus -us hic pandit iura rotarum. B salutifer, beneficus - heilbringend, segensreich: VITA Bertin. 18 (MGMer. V p. 765,14) -is eum signis ac virtutibus glorificavit retributor. HRABAN. carm. 81,6 Bonifacii opus martyris -um. FLOR. LUGD. carm. 5,178 -o Christi ... ab ortu. EPIST. var. II suppl. 7 p. 626,32 affaminibus. al. C pie vel sublime sonans - fromm, erhaben (klingend): VITA Galli II 1530

vocibus -is feretrum sectarier alnum. VITA Leod. 1,79 (MGPoet. III p. 8) laudibus (CARM. Cent. 18,11).

II latius: A sanctus, venerabilis, pius - heilig, heilig-mäbig, ehrwürdig, fromm: 1 de Christo, sanctis, praesulibus

5 sim.: VITA Adelph. 10 (MGMer. IV p. 228,13) beati Augustini et -i Gregorii papae. DIPL. Ludow. Germ. 35 p. 45,28 Baturico, -o episcopo. FLOR. LUGD. carm. 22,4 Christus moribus -us. CARM. imag. 1,2,1 Petri. al. subst. masc.: VITA Sigir. 15 (MGMer. IV p. 615,21) hunc ergo 10 -um ... veneremur. al. EUGEN. VULG. syll. 36,26 maior sit Sergius papa magnis et maximus -orum. 2 de rebus: ERMOLD. Ludow. 4, 467 cultibus -is transactis rite verenter. CARM. var. I 34,21 dogmate. AGIUS epic. Hath. 458 lingua pia et merita -a. VITA Rigob. 9 (MGMer. VII p. 67,18) -a 15 in conversatione degens. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 24 -am ... in Auvalam. CHART. episc. Spir. 14 p. 14,34 altare. CONST. II 82,1 -am Urbem, senatum populumque Romanum. al. B sublimis, praestans - erhaben, hervorragend: 1 de principibus sim.: LAUDES Mediol. 18,2 (MGPoet. I p. 26) Liutprandum pium regem meritis -um. FORM. epist. II 1 p. 522,30 -o adque excellentissimo ... imperatore. ERMOLD. Ludow. 1,178 -is pedibus regis. HROTSV. Gong. 368 sancti Gongolfi, consulis -i. al. 2 de rebus: PAUL. DIAC. carm. 36,8 -os actus ... reserare canendo. CARM. var. I 25,11 (de libro) decus -um ecclesiae. MILO carm. 1,2,15 -o in giro micat alma corona.

*almifluus, -a, -um. 1 strictius i. q. mirificus - wunder-ausströmd: DIPL. Ludow. Germ. 138 (interp.) corpus ... -i confessoris. TRANSL. Eug. Tolet. 1 quam (*petram oleum ex-sudantem*) ... -us ... sanctificavit Lanbertus. ARNOLD. LUB. chron. 5,14 p. 190,6 sacramenta. TRANSL. Auct. 12 virtus de illo -o corpore exibat (cf. Vulg. Luc. 6,19). al.

II latius: A eccl. i. q. sanctus, venerabilis - heilig, ehr-würdig: 1 de hominibus: EPITAPH. var. I 15,1 artus -i ... presulis Egilis. VITA Landel. 94 cui puer -us committitur instruitandus. CARM. var. III 35,2 pignus. TRIUMPH. Remacli prol. p. 436,37 erga Dei confessorem -um Remaclum. in allocutione de papa: EPIST. divort. Loth. 1 p. 209,29 vestris ... precibus -is suffragantibus. 3 p. 231,18 -o apostolatus vestro. 18 p. 240,13 -am paternitatem vestram. al. 2 de rebus: CARM. Paul. Diac. app. I 5,6 fidei. EPIST. divort. Loth. 3 p. 212,24 -o virtutum diadematate. B saec. i. q. generosus - edel: CHART. Turic. 105 (dipl. Loth. II.) -ae mansuetudini nostrae.

45 *almigenus, -a, -um. generoso loco natus - edelgeboren: IOH. SCOT. carm. 2,1,48 patribus -is Karoli regis. METELL. buc. 6,53 Quirini.

*almiger, -era, -erum. 1 strictius: a secundus - fruchtbar (in imag.): COD. Udalr. 282,11 (vs.) -e vitis flos (sc. Maria; cf. Verg. georg. 2,233 vitibus almis). b salutifer - segenbringend: VITA Galli II 170 lite sub -a. 865 -a sub lege. c beneficus - mildtätig: VITA Galli II 719 -o Gallo. d mirificus - wundertätig: VITA Audom. 7 (MGMer. V p. 757,3) de ... -is illius virtutibus. 2 latius i. q. sanctus, venerabilis - heilig, ehrwürdig: VITA Galli II 921 synodus. EPITAPH. var. II 40,6 Bruno ... Agrippine sponsus ... -ae.

*almigraphus, -i m. (cf. psalmigraphus) liberorum sacrorum scriptor, evangelista - Verfasser heiliger Bücher, Evangelist: CARM. biblioth. 6,19,6 quattuor assignant prophetae nobis animalibus almis -os Christi virtutum quattuor aequae.

*almipater, -tris m. pater sanctus - heiliger Vater: ALCUIN. carm. 51,6,6 tu (sc. Benedicte) monachos deduxeris ante tribunal celsithroni regis, -r, proprios.

65 *almiphonus, -a, -um. sublime sonans - erhaben musizierend: HERM. AUGIENS. hymn. 4,1,1 exsurgat totus -us super-caelestium chorus citharoedorum.

*almipotens, -antis. de Deo i. q. benignitate vel sanctitate praepollens - machtvoll-gütig, hochheilig: VITA Sigir. 14 (MGMer. IV p. 615,1) -i bonorum omnium largitori. EPIST. Bonif. 8 p. 3,15 Dominum (CARUS Clem. 134). ALCUIN. carm. 83,2,2 Deus. CARUS Clem. 165 conditor (CONR.

(Humfordink)

MEND. Attal. p. 155,9. *subst. masc.*: CARM. de temp. rat. 95 superni -is. HEINR. AUGUST. planet. 1615.

*almirantia v. *amirantia.

*almisonus, -a, -um. *pie vel sublime sonans - fromm, erhaben (klingend)*: BONIF. carm. 1,344 preces. PAULIN. AQUIL. carm. 1,140 grates. SEDUL. SCOT. carm. app. 2,26 laudibus. HIST. de exp. Frid. imp. p. 13,3 tuba -e ... predicationis.

*almitas, -atis f. *script. -etas*: FORM. Bitur. 13 p. 173,36. *form. almitem*: FORM. Sal. Merk. 48 p. 259,39 (cf. J. Pirson, RomForsch. 26. 1909. p. 939).

I eccl.: *A venerabilis, sanctitas - (Ehr-) Würdigkeit, Heiligkeit*: 1 gener.: VITA Lamb. Traiect. 4 (MGMer. VI p. 357,8) rex cum -em et prudentiam eius percuttasset. ERMENR. Sval. 10 p. 162,33 de -e huius emeriti viri. HEIRIC. Germ. I invoc. 104 non haec ob meriti beatitatem, Germani peto sed per -em. VITA Odil. I 10 (MGMer. VI p. 43,6) ad conprobandum sacrae virginis -em. VITA Greg. Porc. I 1 episcopus ... de eius petitionis -e gavissus. al. 2 meton. in allocutione de episcopis, abbatibus, abbatisim sim. (cf. theod. 'Hochwürden'; spectat fere ad personas ordine superiores vel aequales; inferiores: l. 24,28,33). DESID. CAD. epist. 1,1 salutamus ... vestram (*sc. praesul*) -em. FORM. Marculfi suppl. 4 hos appices parvitas meae ad -em vestram (*sc. genetricis Deo sacrae*) direximus. ALDH. epist. 5 p. 490,5 -i beatitudinis vestrae (*sc. Elfridi magistri*). LIBER diurn. 78 -s vestra (*sc. papae*). BONIF. epist. 33 -is vestrae (*sc. archiepiscopi*) clementiam. 74 -is tuae (*sc. presbyteri*). FORM. Senon. I 36 cognoscat magnitudine seo -s vestra (*sc. nobilium ecclesiæ et regni*). CONC. Karol. 14 p. 86,10 in vestrae (*sc. apostolici et episcoporum*) sanctissimae -is potestate. EPIST. Einh. 67 -s vestri (*sc. episcopi*) celitudinis. VITA Odil. I 16 (MGMer. VI p. 46,10) si vestrae (*sc. sororum*) placuerit -i. EPIST. Hann. 29 p. 67,1 humillime -em tuam ... exoro (*sc. Beatrix fratrem episcopum*). EPIST. ad Hildeg. 80 p. 302^a -is tuae pedibus ... advolvor. CHART. Carniol. II 48 p. 35,14. al. B miraculum - Wunder: VITA Eucher. 13 (MGMer. VII p. 52,28) custos coenubii intuens -em (*postea: aspectum miraculorum*).

II saec. i. q. sublimitas, nobilitas - Hoheit, Adel: A gener.: EPIST. var. II 14 p. 319,42 vestrae (*sc. imperatricis*) -is et immortalis sapientiae iudicium. ORTL. chron. 1,20 p. 88,10 seminarum aqua ingenuitatis -e decoratarum. B meton. in allocutione de principibus sim.: ALCUIN. epist. 188 p. 316,1 cartulam dirigere -i vestrae (*sc. Karoli regis*). EPIST. var. II 14 p. 319,22 ut aliquod munusculum ... vestrae (*sc. imperatricis*) offerrem -is flagrantiae. HRABAN. epist. 51 -s vestra (*sc. Lotharii imperatoris*). DIPL. Ludow. lun. 28 (spur. post s. IX. ex.) episcopus ... -em nostram postulans. HROTSV. Sap. 1,2 congratulor tuae (*sc. imperatoris Adriani*) -i. al. v. et l. 29. de feminis condicione incertae: ALCUIN. epist. 32 vestram deprecor -em.

*almittatus (-met-), -us m. meton. de episcopo i. q. venerabilis excellentia - hochwürdige Exzellenz: FORM. Marculf. 2,43 (*in papae prescriptione*) almetatui (almitatui A3) vestri ... filio.

almities, -ei f. 1 eccl.: a sanctitas - Heiligkeit: GLOSS. IV 31,47 St.-S. -es sanctitas ... heilgi (129,60). b meton. de abbatissa i. q. venerabilitas - Ehrwürden: HROTSV. gest. praef. 2 vestri -em perlustrare. 2 saec. i. q. nobilitas - Adel: HROTSV. Gong. 32 transit meritis -em generis.

*almitonans, -antis. clemens idemque (tonando) timendus - gnädig und (im Donner) ehrfurchtgebietend: CARUS Clem. 429 Deus -s consumens dicitur ignis, qui fuit in nube natus de virgine matre. fort. add.: TIT. metr. III 3,30 alitonans (ed., almitonans cod. recte, ut vid.) Christus.

*almivolus, -a, -um. 1 strictius i. q. benevolus - güting: ALCUIN. epist. 125 p. 184,16 a vestrae (*sc. papae*) auctoritatis -a pietate. FORM. Bitur. 16 p. 176,28 -o ac benivolo illo ego ille exiguis. TRAD. Frising. 607^b -a benignitas ... episcopi. CARM. Cent. 170,2 pater -e. 2 latius: a sanctus, pius - heilig, fromm: ALCUIN. carm. 89,6,2 aram hanc tenet

-us Audoinus. CARM. Cent. 152,20 Germani sancti, Servatii -i. subst. masc.: CARM. Cent. 16,37 ambigit -us nullus hoc credere. b generosus - edel(gesintt): COZROH. praef. -o animo.

5 *almodes v. *psammodes.

*almucium (-tium), -ii n. et *almucia, -ae f. (orig. inc., ni cohaeret c. arab. mustaqā, cf. Corominas, Dicc. etim. castell. III. p. 466sqq.) 1 caputum - Kapuze (nmäntchen): a usu eccl. (cf. J. Braun, Die liturgische Gewandung. 1907. p. 355sqq.): CONC. Karol. app. 7 p. 833,1 monachis Gallicanis est indultum, ut ... caperonis de palliis, -is, cooperioriis ... uti possent. RAHEW. gest. 4,77 p. 327,23 (conc.) cancellarium Romanæ ecclesiae ... ab Urbe exisse ... cum pellibus nigro pallio cooperis et cum nigro -tio. in resignatione clerici: FUND. Heinrichow. 1 p. 8,24 dominus N. nutu episcoporum et nobilium deposito -tio geniculavit coram ducibus resignans eis universas suas possessiones. b usu saec.: WILH. RUBRUQU. itin. p. 273,18 attulerunt cuilibet nostrum ... -as de pellibus. 2 capitum velamentum seminarum in scapulas demissum - Kopf- und Schultertuch von Frauen: WILH. RUBRUQU. itin. p. 233,7 ornamentum ... in summitate capitum, quod stringunt fortiter -a, que foramen habet in summitate ad hoc aptatum.

almus, -a, -um. superl.: l. 44.

I strictius: A de sole, lumine i. q. alens, vitalis - erquickend, belebend: ALDH. ad Acirc. 58,3 oceano Titan dum corpus tinxerit -um. WALTHARIUS 801 licet et lucem mihi dempseris -am (cf. Verg. Aen. 1,306 lux -a. al.). in imag.: WANDALB. creat. mund. 249 solis mox tibi lumen caelestis radiare splendorque incipit -us. B medic. i. q. salubris - heilkraftig: WALAHFR. hort. 354 medicaminis. 374 potus. FLOR. LUGD. carm. 22,15 medela.

II latius: A eccl. (c. sensu iur.: p. 491,30sqq.): 1 divisor, excelsus, clemens - göttlich, hehr, gnädig: a de Deo, Christo, trinitate sim.: ALDH. virg. I 23 p. 254,9 salvator, ... conservanda castitatis -a præfiguratio. HUGEB. Wynneb. 5 Dei. FORM. Salisb. 60 trinitas. HRABAN. carm. 11,55 o pater -e poli. WALAHFR. carm. 20,38 proles virginis -a. 55,2,3 spiritus -e, veni (WANDALB. martyr. hymn. 8. CAND. FULD. Eulg. II 17,123. al.). HROTSV. asc. 28 flaminis. FROUM. carm. 1,7 Christo. THIETM. chron. 7 prol. Domino. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,162 Dominus plantas meretrici præbuit -as. saepe. de Maria: RHYTHM. 94^b,15 cum Maria -issemma. DIPL. Otton. I. 103 sanctae ... Mariae, -ae virgini. EKKEH. IV. pict. Mog. 490 (*in lusu verborum*) parturiens -a prolem generabat ahalma. de anima: WANDALB. creat. mund. 222 lumen ... mentis formans indidit auctor, quae pars te -a bearet. b de rebus a Deo oriundis: HRABAN. carm. 4,2,6 gratia nam Christi donis te impleverat -is. HYMN. HRABAN. 4 (1),3,1 creature fuit caritas Tonantis -a origo. WALAHFR. imag. Tetr. prol. 8 p. 378 -a Dei pietas. HROTSV. Mar. 737 signi novitas ... -i. VITA Erasmi 88 volitans corvus patrum ... contulit -um. al. 2 caelestis, beatus - himmlisch, selig: BEDA hist. eccl. 5,8 p. 295,16 -a novae ... consortia vitae. HRABAN. carm. 37,38 in arce polorum, qua pax -a viget. 81,45 requiem sibi comparat -am. CARM. libr. III 51,2 Elysi pratis ... -is. adde: RUOTG. Brun. epil. spes comes -a fuit. 3 venerabilis, sanctus, sublimis - ehrwürdig, heilig, erhaben: a de hominibus vita vel ordine præcipuis: BEDA hist. eccl. 4,20 p. 248,20 virginis -a caro (cf. DIPL. Otton. I. 219 Emmerammi corporis -i pignus). HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,35 -um honorate Wynnebaldum sanctum. HRABAN. carm. 2,1,5 martyris. 15,9 -e pater. 88,12 plebis ... -us amor (*sc. Walahfridus*). WALAHFR. carm. 1,23 doctoribus. Mamm. 19,17 mentem. TRAD. Frising. 591 -is candidisque manibus ... ecclesiam dedicavit episcopus. ERMENR. ad Grim. 30 p. 568,22 quattuor et clarus virtutibus -us haberis. AGIUS epic. Hath. 301 Machabaea. POETA Saxo 2,277 Adrianum ad -um pontificem. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 288,38 apostolicæ -ae nominationis ... illius (*sc. papae*). saepe. de societate fidelium: ALDH. virg. I 12 beatam caeli familiam et -ae civitatis municipes. HROTSV. gest. 53 ecclesiae pastor

... -ae (THIETM. chron. 8,24). DIPL. Heinr. III. 317 p. 434,6 -e congregationi *sanctimonialium*. **b de rebus: a corpor.**: HUGEB. Willib. 1 p. 88,34 sancte crucis signum ... -um (HROTSV. Theoph. 95 [de gestu] non signatum virum signo sanctae crucis -o). HRABAN. carm. 37,44 pagina quos (*patres*) cecinit auribus -a tuis (cf. CAND. FULD. Eigel. II 18,17 -a ... lectio). CAND. FULD. Eigel. II 17,30 alta atque -a Dei domus. AGIUS epic. Hath. 316 Ephesus -a. PURCH. Witig. 451 confessio *martyris* ... -a. DIPL. Karoli M. 254 p. 367,7 (spur. c. s. XI. in.) -e urbis Rome (cf. OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 135,12. CHART. Ital. Ficker 404 -e Urbis senator). METELL. Quir. 72,8 tumba. *al. β incorpor.*: ALDH. virg. II 133 anima. BONIF. epist. 106 -is viribus proficiemt ... beatitudinem vestram. HUGEB. Willib. 1 p. 88,9 -a priorum exempla sanctorum. COZROH. praef. preceptis. WALAHFR. carm. 61,1 nominis -a tui (sc. Prudentii) ... origo. Mamm. 17,8 patientia. Wett. 15 per merita -a. CAND. FULD. Eigel. I 15 -a dies dedicationis. SALOM. III. carm. 1,279 officium. HROTSV. Theoph. 335 propter mysterium sacri baptismatis -um. *al. 4 devotus, pius - ehrfürchtig, fromm, heiligmäßig*: ALDH. virg. II 1954 vita. PAUL. DIAC. carm. 6,22 fides (CAND. FULD. Eigel. II 9,12 -a altaque fide). HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,25 -is orationis exercitationibus. HRABAN. carm. 15,21 moribus. WALAHFR. Mamm. 13,17 auditu. CAND. FULD. Eigel. II 24,5 prex. ERMENR. ad Grim. 34 p. 574,4 cordibus. POETA Saxo 2,130 voto. HROTSV. Mar. 177 preculas. *al. vice cognominis*: ER-CHEMB. CAS. hist. 10 cesar Lodoquicus cognomento Almus (VITA Athan. Neap. 2 p. 441,28. LEO MARS. chron. 1,16 qui cognominatus est Almus vel Sanctus). 5 *inviolabilis - unverletzlich*: WALTHARIUS 1275 pactum. METELL. Quir. 74,9 -a ... iura lucellis subposuisti. 6 *electus - auserwählt*: WALAHFR. imag. Tetr. 217 plebem ... -am (*Iudeorum*). B saec. i. q. *generosus, nobilis - erlaucht, edel*: HROTSV. Agn. 28sq. prodiit -orum clara de stirpe parentum, inclita nobilitas quos vexit et -a potestas. gest. 452 Francorum gentis dominos ... -os. VITA Erasmi 237 regnum. EPITAPH. var. II 22,9 -o Bernhardo duci. BERTH. ZWIF. chron. 37 p. 256,14 -o parentum sanguine procreatus. *de forma i. q. venustus - hold*: ALDH. virg. II 612 talis erat species formosae virginis -a.

subst.: 1 *masc.*: *sanc tus, pius, beatus - ein Heiliger, Frommer, Seliger*: ALDH. carm. eccl. 4,12,14 venit Dominus cum milibus -is. virg. II 767 qualibus ... signis effulserit -us. 1648 laus -orum. *de Deo*: RHYTHM. 85,5,2 rogo: -e, miserere Gerolto. HROTSV. Gong. 291. *c. sensu maturitatis*: DONIZO Mathild. 1,1101 in modicis annis sunt hi pueri velut -i. 2 *fem.*: *a sancta, generosa - eine Heilige, Edle*: ALDH. virg. II 2418 -a (sc. Victoria martyr) sed imperium sprevit completere nefandum. *al. BEDA hist. eccl. 4,20 p. 248,11 (de regina virgine) quid petis, -a, virum. b alba sacerdotum - weißes Priestergewand (fort. per confusionem)*: LIBER ordin. Rhenaug. p. 72,8 quecumque festivitas XII lectionum absque -is in dominica occurrerit. 3 *neutr. plur.*: *a magnalia - Großtaten*: GERALD. prol. 17 (MGPoet. V p. 407) non canit *libellus -a Dei. b ritus (paganicus) - (Götter-)Kult*: ERMOLD. Ludow. 1,533 ubi daemonis -a colebant.

*almuthum *v. *almucium*.

*almuzilium, -i n. (arab. muṣallā, v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1511^a; cf. hisp. almozalla) *tegimen - Decke*: LIBER ordin. Patav. 3,2 sacrista ... titulum, ubi benedicendi sunt rami *palmarum*, -is exornet, ramos superponat.

*alna *v. *elena*.

*alnaldus, -i m. (orig. inc., ni cohaeret c. *aldo) *fort. i. g. aldio - viell. 'halbfreier Bauer'*: REGISTR. Frising. 8 p. 14,18 (a. 1160) de marbalgis tria talenta ..., de -o vi-ginti solidi.

alnetum (-us), -i n. (m.) *script.*: anet.: p. 492,5. -id.: l. 72.

1 *locus (paluster) alnis consitus - Erlengehölz, -bruch*: HARIULF. chron. 3,16 p. 131,7 (dipl. Karoli Calvi) de alnido

bunuarium 1. LAMB. ARD. hist. 104 extirpato -o. CHART. Lamb. Leod. 80 de Falisia tenet ecclesia versus A-os ('Les Aulnois'; cf. add. p. 697), ... de A-is ... versus le Rues. 2 *lignum alni - Erlenholz*: VINC. PRAG. annal. a. 1158 p. 675,13 cantorem ... baculum de aneto maximum rubricatum cum minis ferentem.

alneus, -a, -um. *ex materia alni excisus - aus Erlenholz*: ALBERT. M. veget. 6,27 illi, qui turres et muros in locis aquosis constituant, primo replent fundum palis -is profunde infixis.

*alninus, -a, -um. *qui est alni - Erlen* (cf. GLOSS. III 98,38 St.-S. erlin. 196,59 erliniz): LEX Sal. Merov. 60,1 in mallo ... quatuor fustes -us super caput suum frangere. MENKO chron. p. 534,47 ligna -a adhuc recentia.

*alnula, -ae f. *alni germen - Blattknospe der Erle*: ALBERT. M. animal. 22,99 oculus *yricii* ... assatus cum oleo -ae.

alnus, -i f. *de form.* cf. ALCUIN. epist. 162 p. 261,7 grammaticus quidam (sc. *incertus*) ita ait: 'item feminina in "us" secundae declinationis numero plurali parentia ... -us, fraxinus eqs.' *usu adi.*: l. 38,49.

1 *arbor quaedam palustris*, gr. κλήθρα - (Schwarz)-Erle (*Alnus glutinosa* Gaertn., cf. Hegi, Flora. 2 III 1. p. 173sqq.; Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 217sqq.): *a proprie*: GLOSS. III 43,9 St.-S. -us erla (sim. codd. plerr.) vignbovm erl (K) veigpoum (H) elme (R) ilmahi (a). WALAHFR. hort. 114 cucurbita ... amplexa suas uncis tenet unguibus -os. CARM. libr. III 17,5 consiliis vacuus, velud est ex fructibus -us. CHART. Rhen. med. I 310 p. 365,16 a loco, qui dicitur ad -os. COSMAS chron. 1,13 p. 31,33sqq. in alta -o suspendit se laqueo; unde -us illa... dicta est -us Durinci. CHRON. Thietm. 2,37 -us (aecli THIETM. chron.) stat in fructetu. HILDEG. phys. 3,29. BERNH. PROV. comm. 6,1 p. 290,37 folia populi, folia -i, folia ulmi ... in fomentis et suffumigationibus. ALBERT. M. veget. 6,25sq. -us est arbor nota in sexto et septimo climatibus; nascitur ... in locis aquosis eqs. animal. 22,71 cortices -i arboris. *sensu adi.*: CHART. Rhen. inf. II 281 p. 146,32 (a. 1243) pro carrata ... -orum lignorum (cf. l. 49). *lignum alnorum - Erlenholz*: CHART. Pomm. B 1162 p. 422,17sqq. (a. 1280) termini ... distinguunt a prato ... ubi -us congesta est, ab -o illa supra montem in stubbam quercinam ... descendendo donec in stubbam -i congestam. **b meton. i. q. navis e ligno alneo facta - Schiff aus Erlenholz**: LIGURINUS 10,391 dum ... fluctus ... victam premens obsorbeat -um. Gosw. carm. 33 mare sulcatur quam pluribus -is. 2 *ulmus - Ulme*: v. l. 26. 3 *populus - Pappel*: GLOSS. IV 31,53 St.-S. -um alpari (cf. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz IV 14,49 -os nunc populus). GLOSS. p. 208,28 Th. -um lignum i. verna, alpari (cf. ThLL. I 1705, 26). 4 *salix - Weide*: GLOSS. III 468,14 St.-S. -us erile vel salix. 5 *ficus - Feigenbaum*: v. l. 25,9.

alo, alui, al(i)tum, -ere. *form.*: aliuntur (cf. N. Ficker-mann, JbGeschMitteld. 6. 1957. p. 64): l. 65. *depon.*: p. 493,2. *metr. alit*: CYPR. CORD. carm. 1,7 (MGPoet. III p. 144).

I proprie: A strictius i. q. nutrire, cibare - (er)nähren, speisen: 1 *obi. homines*: VITA Goar. 4 -bat peregrinum. CONC. Karol. 39^B,28 sit ... intra monasterium receptaculum, ubi ... pauperculae ... recipiantur et -antur. WALAHFR. imag. Tetr. epil. 2 Augia quos ... insula -it (cf. WANDALB. mens. 365). NOTKER. BALB. gest. 1,31 p. 42,6 ut eos (*opifices*) de publicis rebus -ret et vestiret *praepositus. al. medial.*: WALAHFR. Wett. 194 dapibus ... fastidit -i. MIRAC. Columb. 25 (MGScript. XXX p. 1012,15) illi ... affluentissime -untur (-iuntur A 1). *al. in imag.*: EPIST. ad Aldh. 2 (7) p. 496,13 quatenus confutum iam pabulo tenerioris ingenii -as cibo solidiore quoque profundioris sofiae. PAUL. FULD. Erh. 1,5 p. 12,17 -ere (*imper. sensu medial.*) fame in divino servitio. *al. 2 obi. bestiae*: BEDA hist. eccl. 1,1 p. 9,22 insula ... -endis apta pecoribus. DIPL. Otton. II. 125 p. 142,17 in qua (terra) possunt -i DCCC oves. *c. sensu proficiendi*: OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 92,15 iusquamum

[Humfordinek]

-it passerem, necat hominem. *in imag.*: ANSBERT. carm. 5 (MGMer. V p. 542) -itor *doctor gregem*. HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,25 pedagogus monachalem apium examen ... cum divinis seuque secularis vitae alimentis ubertim -endo pascebatur. *al.* B *latus*: 1 *educare* (*pass.*: *adolescere*) - *aufziehen* (*pass.*: *heranwachsen*). IONAS Bob. Columb. 1,15 p. 179,1 se (*sc. corvum*) nullo modo suos pullos alitum. 1,30 p. 227,15 altus *Columba Hibernia*. Ioh. 1 qui ... sub christiani vigoris cultu ... a parentibus alitus est atque nutritus. RHYTHM. 149,40 cautis ... moribus alitus. LAND. MEDOL. hist. I 2,34 cuius auxilio cuiusque sustentaculis ... alitus fuerat. *al.* 2 *sustentare* - *unterhalten*: CHART. Fuld. B 276 (a. 801) *sustentare et -ere infirmitatem imbecillitatis nostrae*. CONC. Karol. 38,36 familiam ... -ere et vegetare. ANNAL. Quedl. a. 997 p. 74,24 Iohannes ... regia ... est alitus stipe. VITA Burch. Worm. 20^{med.} pane, holeribus et pomis ... vitam -uit. DIPL. Heinr. III. 203 p. 265,31 res stipendiarias -endis monachis dedicatas. LAMB. TUIT. Herib. 1,7 p. 745,30 ut ... -rentur vestitu, cibo et poculo. *al.* ref. i. q. *vivere - leben*: CHART. Steph. Wirz. 275 p. 303,23 (a. 1258) portionem ... de fructibus ecclesie ..., de qua se possit -ere competenter. *de bestiis i. g. habere - halten*: ACTA imp. Winkelm. I 546 p. 443,27 (a. 1253) non licebit *advocato* ... canes -ere. *al.* 3 *medial.* i. g. *crescere - wachsen*: WALAHFR. hort. 133 -untur *in cucurbita multa* ... grana. VITA Wirnt. 11 cerebrum ... vermium turmas generat, qui male aliti ... miserum ... affligebant.

II translate: A *animare - beseelen, begeistern*: WALAHFR. carm. 22,4 agmina ... quae tibi nutrit -endo animus. 39,10 tantus nosmet rumor -it rapitque mentes. CAND. FULD. Egil. II 2,12 si spiritus intus corpus -it ([ex Verg. Aen. 6,726]. OTTO FRISING. chron. 8,27 p. 438,16 quos divinus spiritus i.-ens ... connectit concordia). CARM. Bur. B 60^a,2,3 in feminis, quas -it affabilitas atque cordis simplicitas. *al.* B *augere - vermehren*: RHYTHM. 149,220 cum in apoteca ... exundans -uit baccum *sanctus*. C *colere, incolere - bebauen, bewohnen*: LIOS MON. 84 haera creatoris, quae sanctis alta colonis pervia egs. *fort. add.*: ALBERT. METT. div. temp. 1,11^{er} quibus (*praedonibus*) regio ... maxime -batur. D *medial.* i. g. *existere - sich befinden*: LIOS MON. 414 quo nihil expectatur -i nisi Tartara.

subst. 1. *alens, -entis m.* qui vitam agit - einer der sein Leben verbringt: DIPL. Otton. II. 71 p. 88,6 (interp. post a. 974) ab omnibus in sinu universalis ecclesiæ -bus in nostraque administratione manentibus.

2. *alitus, -i m.* *inquilinus - höriger Bauer*: CHART. Rhen. med. III 439 p. 346,24sqq. (a. 1231) monasterium ... decimam dabit de terris ... excepto Alden Hemmenrode et -is suis ...; ecclesia ... similiter de -is suis ... non dabit monasterio decimam.

3. *alta, -ae f.* *filia - Tochter*: ABBO SANGERM. bell. 2,345 Nustria preclibus thalamum nisi comaret -is (gloss.: nutritis, filiabus). Humperdinck

*aloarius, -i m. (*cf. theod. vet. alauuār?* v. et Ahd. Wb. I. p. 190sqq.) qui rem quandam veram esse confirmat - einer der einen Tatbestand als wahr bestätigt (*cf. Dt. Rechts-wb. I. p. 501,510*): FORM. Senon. I 17 facio *(in) froudanno ... apud tris -us (i. -os; v. notam ed. p. 192)* et XII conlaudantes (21 post ipse tris -ae [i. -i] et XII c. iuraverunt).

alochos (-cos), acc. -on f. (*ἄλοχος*) *uxor - Gemahlin*: CARM. potat. 100 (MGPoet. IV p. 353) illa (*Maria*) creatori ... te ... datamque commendet alocon (gloss.: uxore).

aloda v. alauda.

*alodarius v. *alodiarius.

*alodialis (all.), -e. 1 ad allodium sive praedium proprium pertinens vel spectans - zu einem Eigengut gehörig, auf ein Eigengut bezüglich: CHART. Basil. B 42 (c. 1230) all-i libertate et iure (CHART. Rhen. inf. II 579 p. 338,6 in liberiori ... i., videlicet all-i sive proprio). CHART. Lux. IV 529 p. 625,20 bona all-i prescriptione ... subiecit (opp. iure feodali). 2 iure proprietatis possessus, proprius - zu eigen besessen, Eigen-, Allodial-: CHART. Bund. 772 p. 232,10 (a. 1239) bona sua all-ia et feodalia (CHART. Traiect. 979.

ACTA imp. Böhmer 389 in b. hereditariis, que b. censualium et all-ium ... nomen accipiunt. *al. v. et l. 32*: CHART. Lamb. Leod. 576 p. 127,13 bonaria terre all-is. CHART. Lux. IV 354 p. 451,30 vineam meam all-em. 3 *allodium sive praedium proprium possidens - ein Eigengut besitzend*: CHART. Lamb. Leod. 576 p. 127,7 (a. 1261) Lodouicus ... civis Leodiensis, ac alii homines all-es.

adv. *alodialiter. *iure proprietatis, ad proprium - mit Eigentumsrecht, zu eigen*: CHART. Rhen. med. II 124 p. 166, 22 (a. 1192) castrum ... cum ... appendiciis, que omnia all-r ... ad nos pertinuerunt, ... resignavimus ... et ... recipimus ... iure feudi. CHART. Rhen. inf. IV 664 foedum ... concessimus ... all-r possidendum. CHART. Lamb. Leod. 595 allodium nostrum curtis nostre ... all-r contulimus ... co-miti.

*alodialarius (all., -dar-), -a, -um. 1 *adi.:* *iure proprietatis possessus, proprius - zu eigen besessen, Allodial-*: CHART. Gehr. 775 p. 762,14 (a. 1255) semper faciam domino ... prout sibi sum ... obligatus, de domo sua all-a. 2 *subst. masc.:* *possessor praedii proprii - Besitzer eines Eigengutes, Allodbesitzer* (*cf. Dt. Rechts-wb. I. p. 501*): ACTA imp. Winkelm. I 126 (a. 1215) confirmamus ... arimanos nostros sive -os, quos habemus ..., cum omni servitio. CHART. Ital. Ficker 290 p. 325,39 cum hominibus habitatoribus castri seu allodiaris.

1. *alodio (all.), -avi, -are. *in allodium sive possessionem propriam commutare - in Eigengesetz umwandeln, allodifizieren* (*cf. Dt. Rechts-wb. I. p. 502; A. Dopsch, Herrschaft u. Bauer. 1939. p. 226*): CHART. Gehr. 648 (a. 1244) decimam preposito ... contulimus ... et eam all-vimus. (opp. in feudum). CHART. Rhen. med. III 1505 bona ... fratribus allodium et pro bonis allodialibus ... affectamus. *ibid. iterum*.

2. *alodio (all.), -onis m. 1 *coheres - Miterbe* (*cf. Dt. Rechts-wb. I. p. 501*): CHART. Epternac. 27 (= DIPL. Merov. II 9) quantumcumque mihi ibidem obvenit de genitore meo Pippino, quod contra all-es meos recepi. 2 *aldo - Alde* (*per confusionem, ut vid.*): v. p. 439,52.

*alodium (all.), -i n. (*parvum*) *praedium proprium - (kleines) Eigengut*: CONR. SCHIR. chron. 4 delegavit ... all-a quedam ad ... villam pertinentiam. CHART. Wirt. IV app. 140 p. 438,4 quod all-a sua propriis excolant sudoribus. CHART. Bern. II 663 all-um meum ... nec non porcionem, quam R. frater meus in dicto all-o habebat, ... dedi. III 137 donationem ... cuiusdam all-i.

45 alodis, -is f. (*m. n.*), rarius *alodus (-um), -i m. (*n.*), postea *allodium, -i n. (*franc. *alôd, cf. Ahd. Wb. I. p. 232; Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 75*) alodis: *genus: praevalet f.; m.: p. 495,23-59,65,496,38, adde TRAD. Patav. 78. al. m. vel n.: p. 495,15-24,26-31,53-56,67. al. n.: l. 55. 56-57. p. 496,1. al.v. et A. Uddholm, Formulae Marculfi. 1953. p. 199. script.: olo.: p. 496,28. all.: p. 495,8-19,496,28. saepe. ala.: p. 495,21. adde FORM. Marculfi 2,10 cod. A 2. -ot.: DIPL. Merov. I 64 p. 57,17, 76 p. 68,13. FORM. Sal. Bign. 19, 21. Senon. I 29. adde p. 495,34. al. -does: p. 496,32.*

55 form.: sing.: nom.: -es: TRAD. Frising. 60. -(a)e: FORM. Marculfi 2,9 p. 81,18. acc. -e: FORM. Marculfi 2,9 p. 81,5. Turon. 41. Augiens. C 7 p. 368,7. adde p. 496,1. al. abl. -ae: p. 495,44. plur. acc. -as: p. 496,35. alodus (-um): *genus et form.* m.: sing. acc. -um: DIPL. Otton. I. 92 p. 175,11 qui. plur.: nom. -i: CAPIT. reg. Franc. 49,4. acc. -os: p. 496,35. adde CAPIT. reg. Franc. 203,8. n.: sing. acc. -um: DIPL. Otton. I. 290 p. 407, 18sqq. quod. m. vel n.: sing.: acc.: -um: p. 495,37. 496,2,26. al. -o: p. 495,18. abl. -o: p. 495,34-61,70-496,3.

65 497,45. adde VITA Deic. 19 in -o sua (*sic?*). CHART. Bund. 329 (a. 1153). al. plur. abl. -is: DIPL. Karoli III. 188 p. 317,2. adde p. 496,37; cf. p. 495,8,13. script. -ot-: p. 495,34. allodium: script.: alo.: p. 495,54-63,69,496,13-17. saepe. addl.: ACTA imp. Winkelm. I 161. alodium: CHART. Carinth. III 543. alodeum: LEX Baiuv. 16 capit. p. 251,2 cod. sp. alodis (-us) *invenitur usque ad s. XI*, alodium inde a s. IX., alodium inde a s. XI. de signif. et re cf.

Dt. *Rechtsbuch. I.* p. 486sqq.; E. Rodon Binué, *El lenguaje tecnico del feudalismo*. 1957. p. 185q.

I *notione integræ proprietatis vigente vel prævalente i. q. res familiaris, res proprii iuris, proprium – Eigentum, das Eigen(e), Hab und Gut* (cf. GLOSS. IV 167,1 St.-S. allodis eigin): A *proprie*: 1 *notione hereditatis vigente i. q. res mobiles – fahrende Habe, Fahrnis*: LEX Sal. Merov. 59⁴⁴ de alodis (-es C6, allodis C5). 59,6 (cod. C6^a) ubi vero alodis ad nepotes . . . evenit (sed cf. 59,6 [ed. Her.] de alode terrae [de re cf. Dt. *Rechtsbuch. I.* p. 488]). 66 si quis . . . de rebus in alode patris inventas intertiaverit (cf. 66⁴⁴). 2 *bona omnia (sc. mobilia et immobilia) – (Gesamt-) Vermögen*: a gener.: LEX Ribv. 57 capit. p. 63,4 de alodis (-es, -bus var. l.). FORM. Marculfi 1,33 omnes res suas, tam quod regio munere quam quod per vindictiones, cessiones . . . vel reliqua (-o B) alode . . . possedit, . . . confirmare. LEX Alam. 54,1 dotis . . . legitima . . . constat aut in auro . . . aut mancipia aut qualemque habet, ad dandum, (, alodo 1). LEX Baiuv. 1,1 alodem (all- W) suam ad ecclesiam . . . donare. FORM. Arvern. 3 liberare ancilla . . ., quem de alode visi sumus habere. CONC. Karol. 16^a,14 ut . . . a propria alode (ala- M1) alienus efficiatur. ANNAL. regni Franc. a. 777 multitudine Saxonum . . . aludem manibus dulgtum fecerunt. LEX Thuring. 26⁴⁴ de alodibus. TRAD. Frising. 511 ut de parvo et caduco alode sibi comparassent partem eterne hereditatis. HINCM, epist. 34 (PL 126,254^c) ut . . . de alode, vel naturali vel comparato, feminas habeant. CAPIT. reg. Franc. 242,7 alodes de hereditate et de conquisitu et quod de donatione . . . habuerunt, . . . concedo. LEX Alam. 44 p. 104,27 (cod. B18; s. XII.) dimidiā partem allodii sui perdat. al. fort. add.: FORM. Senon. add. 4 p. 224,15 alodis sui reparatoris. b spec. i. q. patrimonium, hereditas, res hereditariae – ererbies Gut, Erbe, Erbschaft, Nachlaß: FORM. Andec. 1^a porciones meas, quem ex alote parentum . . . obvenit (41 p. 18,14 ex aloto p. . . in domibus, edificiis . . ., mobilebus. TRAD. Weiss. 140 de alode p. vel de qualibet adtracto possidere. CHART. Rhen. med. I 186 habeantque alodium . . . p. suorum in beneficio. saepe). DIPL. Merov. I 12 de alode ma^{terna}). FORM. Marculfi 2,7 p. 79,21 dono . . . omni corpore facultatis meae, tam de alode aut de comparatum, . . . tam terris . . ., vestimenta, peculium (Cod. Lauresh. 686 de alode vel de comparato et de conquisito ac concambiato. saepe). 2,10 in omni alode mea . . ., hoc est . . . in . . . movilibus et inmovilibus, . . . recipere. FORM. Bitur. 15 p. 175,12 tantas partis . . . de alodis generorem (sic) meorum (TRAD. Frising. 352 p. 301,32. al.). FORM. Sal. Merk. 24 in alode . . . accedere. CHART. Basil. A I 36 p. 75,1 quem (locum) ex alode . . . contra germano meo . . . accipimus. TRAD. Frising. 32 alodis vel lucrationis. 75 de propria alode seu de acquisitione sua. CHART. Solod. 2 p. 5,16 quod (beneficium) Raperti proprietas fuit ex alode. TRAD. Patav. 69 quicquid . . . ad meam pervenit dominacionem tam de alode quam et de emptione. TRAD. Frising. 550^e de alode paterno quam de hereditate materna (HARIULF. chron. 1,15 p. 25,6 paternae haereditati, quam nostrates alodium vel patrimonium vocant, sese contulit). CHART. Sangall. A 654 p. 258,17 ex paternico vel maternico alode. saepissime. v. et l. 65qq. 3 res immobiles (universae), fundus, sedes et solum – (gesamter) Grundbesitz, Liegenschaften, Grund und Boden: FORM. extrav. 1,10 aludem meum, hoc sunt terras, silvas adiacentes . . ., concedo. DIPL. Merov. I 95 p. 85,16 monasterio . . . in alodo fidele (i. -is) nostro (i. -i) . . . construere (GREG. VII. registr. 6,6 in proprietate et alodio sui episcopii). GENEAL. Brab. 2 [MGScript. XXV p. 387,54] m. ipsi in allodio suo, scilicet in Brabantia, . . . fundaverunt. al.). TRAD. Frising. 72^a proprium alodem . . . ad . . . ecclesiam . . . tradedi (FORM. Augiens. B 22 comis . . . disvestit ill. <de pro>prio alode. saepe). CAPIT. reg. Franc. 20,5 si aludem habuerit, ipso fisco (i. -us) regis recipiat. 120,6 presbyteri emunt sibi alodium et mancipia et caeteras facultates. 206,3 ut comes illos distringat . . . cum alode (alodo 2). IDO Libor. 13 munera . . . in argento et vestibus atque alode . . . sunt attributa. DIPL. Ludow. Germ. 98 qui (mansi)

coniacent intra alode Amalgeri et Uualiloni. IOH. VIII. epist. A 111 proprietates, quas vos alodium dicitis. DIPL. Merov. III A 5 p. 121,46 (spur.) dono . . . de meo regali alodo . . . curtem. BERNOLD. WAT. chron. 12 allodium, terras vide-licet magnas. CONST. I 117 p. 169,40 allodium . . . comitis Matilde . . . vobis committimus (sc. papa). DIPL. Heinr. I. 43 p. 78,1 (spur.) ut . . . allodium . . . et possessiones vel predia . . . in nostra protectione . . . consisterent. CHART. Heinr. Leon. 19 quedam de allodio nostro, que eius (matronae) erant feudum, capellam scilicet . . . cum . . . appendicis, . . . conferre (CONST. I 191 Cremenses . . . tam f. quam etiam allodium totum amittant. CHART. Tirol. 936 p. 336,19 f. per f. et alodium per alodium . . . habeant. al.). RAHEW. gest. 4,35 si . . . in nostro (sc. imperatoris) solo et allodio sunt palatia episcoporum. METELL. Quir. 18^a,45 ut allodium capiatur, quod . . . promiserat . . . tribui exsoliatarum de fundis ecclesiastarum. CHART. Merseb. 129 in toto ambitu alodii D. marchionis. CONST. I 298,1 quod universum allodium Henrici comitis . . . cum abbatii . . . imperio . . . conferatur. DECRET. Bern. 3 in fundo et allodium imperii . . . residere. CONO LAUS. gest. p. 775,35 tota villa . . ., tam civitas quam burgum, est dos et alodium . . . ecclesie. CONST. II 369 que (terra Haynoniae) est allodium . . . beati Lamberti. saepissime. 4 prædiūm (propriū) – (Eigen-) Gut, (eigenes) Grundstück (cf. GLOSS. III 351,31 St.-S. predium et -um eigen): a strictius: FORM. extrav. 1,9 dono . . . alodium de Sociaco . . . et . . . coedo . . . in alio loco . . . alodem meum. LEX Baiuv. 16,17 de his, qui propriam (-um var. l.) alodem (all-, ol-, -es var. l.) vendunt (CHART. Carinth. III 535 p. 216,27 cum . . . in p. allodium suo Dobendorf sepelire. CHART. Lux. III 43 castrum . . ., quod erat allodium meum p. al.). CHART. Sangall. A I 14 alodoes aliquas de rebus suos adfirmaverunt. CAPIT. reg. Franc. 34,10 qui (homines) nostra beneficia habent distracta et alodes eorum restauratas (273,22 qui beneficia vel alodes [-os, -as var. l.] . . . habent. TRAD. Ratisb. 758 si quis . . . allodium alicui in beneficium concesserit. CONST. I 277,17. al.). 265 in honoribus et in alodis vestris. 274,5 sicut ipsi ipsos alodes in sua manu tenuissent, ita de ipsis alodibus fiat. CHART. Eichst. 1 p. 3,23 tradicioni adiiciens alodem, que . . . dicitur pivanch. DIPL. Otton. I. 70 p. 150,44 alodium, quod Angelramnus . . . dedit. FLOD. hist. 3,26 p. 539,33 ne . . . villa in aludem vertatur. DIPL. Conr. II. 40 p. 45,38 molendinum . . . cum alodio eidem pertinente molendino. CONST. I 440 p. 649,4 curie, que pertinent ad mensam regis: . . . Turnin allodium suum. DIPL. Conr. II. 285 p. 400,38 (spur.) ingenuum. CHART. Austr. sup. II 91 p. 128,11 omnia sua allodia tam hereditaria quam suo labore iuste conquista . . . consultit. ORTL. chron. 1,4 p. 20,2 haec sunt . . . prædia et ista sunt allodia (CHART. Nuremb. 107 [dipl. Phil. regis] allodia sua et predia, que eciam libera fuerunt). CHART. Ger. Col. 8 p. 13,26 allodium . . . annuente mundiburdo allodii . . . ex festucaverunt. ANNAL. Rod. a. 1153 p. 722,30 assignatum venale allodium . . . a possessore . . . comparavit . . . abbas. CHART. Rhen. med. I 565 p. 624,29 allodium . . ., quod . . . liberum vobis absolutumque concessit (CHART. Lamb. Leod. 287. CHART. Turg. III 649 p. 527,30 l. allodii, quod . . . dicitur vries aigen. al. v. et p. 497,2). CHART. Solod. 136 xxxv libras . . . cum tribus allodis terre . . . dedit. CONST. I 298,1 coniunctis tam feedis quam allodiis . . . marchiam imperii . . . constituet (LAMB. ARD. hist. 98⁴⁴ allodia sua resignavit . . . et ea . . . resumpsit in feodium. CAES. HEIST. Engelb. 2,12 p. 271,12 feoda libera adiudicata sunt dominis suis, allodia hereditibus proximis. al.). CHART. Argent. I 130 p. 106,22 (dipl. Heinr. VI.) allodium nostrum speciale . . . iure donavimus proprietatis. CHART. Tirol. 1204 diviserunt bona sua . . ., allodia et fictandiva. CHART. Eberb. 75 p. 147,11 allodium, lucum videlicet. CHART. Tirol. notar. II 183^e quod ponant . . . denarios in allodium vel pignoracione. CHART. Westph. III 531 domum . . . ab omni . . . obligatione liberimam, utpote legitimum allodium suum, quod . . . dicitur thurslacht egen. CHART. Lamb. Leod. 529 p. 65,12 decem bonuaria de puro allodio meo (CHART. Lux. IV 78 in p. et

franco allodio). CHART. Bern. II 364 dedimus . . . in titulum recti et liberi allodii quoddam abergementum. CHART. Brixin. 136 refutaverunt . . . curiam pro vero et proprio allodio. CHART. Westph. VII 1337 vendidi . . . pro mero allodio nemus. CHART. Turic. 1624 p. 331,4 iure absoluti allodii, quod . . . dicitur lidiges aigen. saepissime. b latius i. q. curia (villicaria), villicatio, curtis – (Guts-)Hof, Meiergut, Vorwerk (cf. Diefenbach, Gloss. p. 24 all., alodium vorwerck, . . . mayrhoff): CHART. Lux. I 371 p. 534,8 (a. 1128) alodium de Roldenges cum familia, piscatura et redditibus egs. CHART. Stir. I 180 p. 188,20 nobilis quidam . . . et uxor eius . . . alodium suum . . . cum castro . . . servis . . . tradiderunt. CHART. Carniol. I 106 p. 104,21 trado . . . totum alodium meum dominicale in loco, qui dicitur Babindorf egs. CATAL. Col. (MGScript. XXIV p. 340,27) alodium illud celeberrimum, quod Salevelt dicitur, episcopio adiecit. CAES. HEIST. mirac. II 1,3 p. 20,21 abbatis . . . magnum habet alodium in Mersenne. CHART. episc. Hild. II 188 archidiaconus decimam duorum allodiorum . . . obtinuit. CHART. Burgel. 75 secularis familia allodio sive curie deserviens (CHART. episc. Misn. 193 p. 155,34). CHRON. Mont. Ser. a. 1205 p. 172,28 allodia . . . Groiz et Lubacisdorp edificavit (CHART. Livon. A I 236 p. 296,3). ANNAL. Erf. praed. a. 1248 p. 103,3 quodam alodium monachorum . . . omni suppellicili . . . spoliarunt. CHRON. Hild. 26 p. 859,23 episcopale. CHART. Leub. 83 p. 188,31 alodium Rogow, quod . . . fratres . . . de inculitis agris . . . construxerant . . . appropriamus. CHART. Samb. 77^a p. 43,3 castrum nostrum . . . cum allodio iuxta castrum nostrum sito. CHART. Mulh. Thur. 1037 de novem areis allodio et cum allodio inclusis et circumseptis, que . . . ante structuram allodii fuerant desolate. CHART. episc. Misn. 198 alodium . . ., quod ab hospitali comparavimus, . . . cum . . . silvis, pratis egs. CHART. civ. Erf. I 238 quod xx solidos . . . procuratori allodii nostri (sc. archiepiscopi) . . . persolvatis. CERON. Erf. mod. II a. 1244 p. 239,6 conventus . . . in allodia . . . se recipit. saepe. adde: ALBERT. M. pol. 2,1^a p. 93^b,35 in qua (Arcadia) quilibet in allodio suo seorsum habitat.

B translate i. q. ius proprietatis, proprietas – Eigentumsrecht, Eigen(tumsanspruch): DIPL. Pipp. 16 p. 23,32sq. quam (portionem) vassus . . . per beneficium habuit <et> genitor meus . . . mihi in alodem dereliquit et . . . portionem, . . . quam Heribertus uxori . . . in alodem dimisit (DIPL. Karoli M. 148 p. 201,25 in legitima alode). TRAD. Frising. 18 territorium sub nostro iure et alode tradidi (CAPIT. reg. Franc. 293,20 in beneficiario i. aut in alode [alod(i)o var. l.]. al.). 27 hereditatem meam, quam genitor meus mihi in alodem reliquid. DIPL. Karoli III. 184 (spur.) quam (villam) . . . in beneficium tenuerat et . . . in alodium meruerat. DIPL. Loth. III. 33 p. 54,5 ecclesiam . . . in proprio fundo constructam . . . in alodium proprium obtulit. CHART. Bund. 471 p. 365,9 tenere . . . curiam . . . per alodium. Cod. Wang. Trident. 62 p. 136,11 tradidit castrum . . . nomine allodii et proprietatis. CHART. Tirol. 547 p. 27,5 titulo vendicionis ad proprium per liberum et expeditum alodium investiverunt dominum . . . de duobus mansis. 1054 dossum . . . esse eorum ad alodium. CHART. Xant. 182 omni iuri . . . renunciavimus alodium . . . bonorum . . . conferentes (CHART. Heist. 176 alodium corundem b. cum dominio et proprietate . . . transferimus. CHART. Lux. IV 211 p. 290,16 bona tenui tytulo feodali et in alodium michi comparavi laboribus). CHART. eccl. Werd. 64 domum . . . ratione allodii vendidi. saepe.

II notione integræ proprietatis evanida i. q. fundus ad secundum receptus vel censualis – Lehns-, Zinsgrundstück: CHART. Epternac. 194 p. 316,11 (a. 1067) reddidi aecclesiae . . . alodium (all- B) quoddam . . . quod possederam in beneficio ex regno. TRAD. Brixin. 397 confratres liberum arbitrium . . . habeant de . . . alodio (sc. a villico contradito) facere, quod velint. 490^a rusticus . . . dedit . . . alodium, quod persolvit quatuor scotas. CONST. I 319,1 p. 453,25sqq. dabit . . . totum alodium (all- 2) . . . quod est . . . inter Rheenum et Sueviam situm . . .: castrum Rotenburch . . ., curtes et alodia (all- 2) egs. (de re cf. H. Niese, Die Verwaltung des

Reichsgutes im 13. Jh. 1905. p. 98,11^b). CHART. Babenb. 89 tria allodia vel, quod idem est, mansus tres, que . . . lehen dicuntur, . . . delegavit. CHRON. Ottenb. p. 629,22 de utroque allodio duos denarios censuales persolvent. CHART. Rhen. inf. II 410 p. 222,12 pronunciamus opidum Tulpense, castrum et quicquid ibi est, esse ligum allodium b. Petri. CHART. Lux. IV 433 donationem . . . factam . . . per decisionem . . . a quodam allodio, quod nostro mancipatum est servitio sub annuo censu. al. Schneider
10 aloe, -es (de genere saepe non constat; m. et n.: l. 445q. 49,60; f.: cf. l. 19) (ἀλόη) script.: ol.: ANTIDOT. Sangall. p. 78,40. GLOSS. III 534,38 St.-S. cod. b. -oue: l. 50. form. (semper) sing.: nom.: -es: l. 20,23,69. adde GLOSS. III 546,17 St.-S. -a: DYASC. p. 39^b. -en: l. 19. gen. -e: l. 30,52,57. acc.: fere -e; -en: l. 43,48,51. al. in codd. s. IX.-X. abl. -e: l. 40,50,60,62,66. al.

1 de plantis: a herba quaedam amara, gr. ἀλόη – (echte) Aloe (Aloe vera L. vel sim., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 224sq.) : HILDEG. phys. 1,224 herba -en calida est (cf. 1,174). IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 1br -es ex succo herbe fit, quae herba suo nomine -e appellatur (sim. ALBERT. M. veget. 6,13). ALBERT. M. veget. 6,274 quae (herba) vocatur -es. al. b arbor, cuius lignum agallochon dicitur -Aloeholzbaum (Aquila L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 358): CONSTANT. AFRIC. grad. p. 355,14 lignum -es tribus . . . modis est, unum . . . fit in quadam regione Indie et dicitur Come . . .; est et aliud, quod fit in insula maris Indie, que vocatur Cumar, tertium in quadam regione fit, que dicitur Samies. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 2a^r primum genus ligni -es est coloris subnigri vel subrufi. ALPHITA I p. 297,38 lignum -e, id est lignum amarum. II p. 194,18 xilocassia, id est lignum -es. ALBERT. M. veget. 6,257 xyloaloes est lignum -es. al. lignum -es pro tota arbore usurpat: HILDEG. phys. 3,1 (cod. G) arbor lignum -es calidus est et signat hominem, qui febres habet. alleg.: HRABAN. univ. 19,7 p. 525^c myrrha . . . et -e arbores sunt aromaticae, quae continentiam carnis exprimit (cf. HONOR. AUGUST. cant. 4,13/14 p. 426^b). v. et l. 34.

2 de medicamentis vel aromatibus: a sucus (exsiccatus) herbae amarae q. d. ἀλόη – (getrockneter) Saft der (echten) Aloe: PAUL. AEGIN. cur. 199 p. 129,25 ex -e picra antidotum (3,34,4 τὴν διὰ τῆς ἀλόης πυράν άντιδοτον). al. (v. ind.). ANTIDOT. Lond. p. 18,1 -e epatite (sim. ANTIDOT. Sangall. p. 98,32 aloenpatite. ANTIDOT. Bamb. 18 -en epatite. al. [cf. Svensnung, Pallad. p. 147sqq.]. GLOSS. III 525,14 St.-S. -e epaticum citrinum alene. ROGER. SALERN. chirurg. 1,566 -e epatici quartam partem). ANTIDOT. Augiens. p. 52,42 -e mundum pulver unc. vi (sim. ANTIDOT. Bamb. 20). RECEPTE. Sangall. I 4 -en in vino distemperas. al. (v. ind.). DIAETA Theod. 108 -e calidum est et diaforeticum. RHYTM. 59,3,2 corpus . . . vinum (i. -o) totum conditum ut aloue. RICHER. REM. hist. 3,96 -en . . . sanitatis avidus sumpsit. ODO MAGD. herb. 2233 sunt -e species geminae, quae subrubet estque intus sicut hepar cum frangitur (e Diosc. lat. 3 p. 385,21). CONSTANT. AFRIC. grad. p. 354,36 -es tria sunt genera, unum rubeum de quadam insula Indiae, que dicitur Schetra, aliud . . . nigrum, quod est de Persia, tertium citrinum et fit in Arabia (cf. BERNH. PROV. comm. 1,3 p. 275,28 -e tri[t]a sunt genera, scilicet Succotrinum vel Scotense, epaticum, caballinum vel camelinum). RAHEW. (?) dial. p. 543,5 qui (medicus) pro . . . -e titimallum . . . vendere solet. PS. OTHO med. 5 est -e carum. ALBERT. M. animal. 23,88. saepe. v. et l. 20. proverb. (cf. Iuvén. 6,181): RATHER. epist. 31 -e . . . stomachus tumens mellis non ructuat dulcedinem. ALBERT. STAD. Troil. 6,199 Graeci plus -es quam mellis habent pro pace petita (schol.: amaritiam designat pacis). al. b agallochon – Aloeholz (cf. l. 24): BALDER. Alber. 28 corpus . . . myrra et -e et aromaticus conditum (cf. Vulg. Ioh. 19,39). MAGNUS chron. a. 1189 p. 512,21 scrinium plenum -es. ALBERT. M. veget. 6,11 -es . . . scitur lignum esse . . .; dicunt quidam, <quod> -e vocatur.

*aloeticus, -a, -um. (aloe) ex aloe confectus – aus Aloe hergestellt: ANTIDOT. Berolin. capit. p. 66^a,9 ant(idotum)

[Baader]

gyra -a (14 p. 70,39). p. 67^a,2 potio -a (p. 67^a,3. ANTIDOT. Glasg. p. 139,11).

alogia, -ae f. (ἀλογία) 1 cena (*luxuriosa*) – (unmäßiges) Mahl: ABBO SANGERM. bell. 3,5 non enteca nec -a (gloss.: convivium), verum absida tecum commaneat. 2 impietas – *Gottlosigkeit*: CARM. potat. 49 (MGPoet. IV p. 352) quos Babylone reos -a (asogia cod.; gloss.: impietas) fecerat olim, hos Solimis iustos hodie theosebeia fecit.

alogus, -a, -um. (ἀλογός) incongruus – nicht entsprechen: GUNZO epist. 14 p. 48,9 que (lineae) nulla societate aliis copulari queant, quas non immerito -as dicunt (cf. Mart. Cap. 6,717sqq.).

alone adv. ex longinquo – von weitem: WALTHARIUS 878 Waltharius, licet -e, socium fore maestum attendit. CHRON. Thietm. 6,24 prope seu -e. al. v. et supra p. 2,28.

*allongo v. *allongo. *alopadus v. *alopida.

alopecia, -ae f. (ἀλοπεξία) script.: all-: l. 34,39,43,46sq.50. ala: GLOSS. I 707,28 St.-S. -pi: l. 25,28,30sqq.34,36,39,43,46sq.50,52. -pa: l. 46. -ti(a): l. 41,43sq.47,50. -zi(a): PAUL. AEGIN. cur. 2^{tit.} -ssia: l. 28. albicum: GLOSS. III 660,40 St.-S.

defutrum capillorum cum scabie coniunctum – mit Schorf verbundener Haarausfall, Fuchsgrind: GLOSS. med. p. 6,16 -icia est, quae in capillosis locis generatur et ingerit feditatem; est autem capillorum fluor circumscriptus, quam Graeci psilosin vocant; est autem passio stricture. RECEPTE. Bamb. 58^{capit.} ad -icia. Ars med. 7 p. 426,3 -icia (-issia G) est nudatio cutis per aliquam loca capitis habens in se infirmos pilos flavos vel albos. GLOSS. III 311,57 St.-S. -icia scabies capitis grint. 349,22 -icia surc. 494,1 -icia grint ruf. IV 31,58 -icia est grint <...> vulpecule, quam Greci -iciam voh dicunt. Ps. ODO MAGD. herb. 370 ustus *firmus* -am ... sanat. CONSTANT. AFRIC. theor. 8,24 p. 39b^r allopacia et tyria sunt due passiones capillos a capite et pilos a barba et superciliis evelientes suntque hec nomina a simili sumpta; allopices, id est vulpes, plurimum patiuntur, ut pili sibi cadant. TRACT. de chirurg. 554 leprae quattuor sunt genera, scilicet leonina, elefancia, tertia, allopacia; allopacia ex flecmate fit (MATTH. PLATEAR. gloss. p. 380^a contra lepram albam, id est quae fit de phlegmate, quam quidam dicunt -tiam. al.). TRACT. de aegr. cur. p. 358,17 *tertia species elephantiae* fit ex melancolia et sanguine et dicitur alloptitia. p. 361,33 (de speciebus leprae) alloptitia fit ex sanguine (CAES. HEIST. hom. exc. 278 p. 176,6. al.). ALBERT. M. veget. 6,426 facit *raphanus* ... nasci pilos in -a (allopaci, allopacia codd.). al. plur. i. q. partes scabiosae – grindige Stellen: PAUL. AEGIN. cur. 1 alloptitas (3,1,1 τὰς δὲ ἀλωπεξίας) ... ex eo, quod frequenter vulpibus fiat hec passio, nominaverunt. 95 hoc (*medicamentum*) facit ... ad alloptitias in mento. DYNAMID. Hippocr. 1,18 elixatura eius (*lupini*) -as infantium curat. Ps. ODO MAGD. herb. 188. al. fort. add.: GLOSS. med. p. 62,16 sucus foliorum eius alopicis (i. ἀλωπεξίας ed.) capillos creet.

alopeciosus (-pit-, allipic-), -a, -um. alopecia affectus – vom Fuchsgrind befallen: 1 adi.: GLOSS. III 311,40 St.-S. alopitiosus intercalvus grindohete. 311,58. 2 subst. masc.: BERNH. PROV. comm. 8,3 p. 306,43 si grabiosus, id est scabiosus vel allipiciosus, ungatur pice liquida.

*alopectus (-pic-), -a, -um. alopecia affectus – vom Fuchsgrind befallen: ANTIDOT. Glasg. p. 160,4 qui (*capilli*) ex alopiis vulneribus ceciderunt.

alopex, -icis f. (ἀλώπηξ) script.: all-: l. 36. alokylos: l. 68. metr. ἀλόπικ-: l. 65. 1 vulpes – Fuchs: CONSTANT. AFRIC. theor. 8,24 p. 39b^r (v. l. 36). LEO MARS. chron. 1,10 p. 588,10 -esque olidae dudum gannire solebant. v. et alopecia l. 32. 2 vulpes marina – Fuchshai (*Alopecias vulpes L.*): ALBERT. M. animal. 8,117 animal *marinum*, quod dicitur alokylos, quod Latine hamus sonat. v. et *alopida.

alopicia sim. v. alopecia.

*alopida, -ae f. (m.: p. 500,4) (cf. ἀλώπηξ) script. et form.: allo-: p. 500,2,8. allota: p. 500,8. -idem: p. 500,2. -padi: p. 500,4.

1 vulpes marina – Fuchshai (*Alopecias vulpes L.*): IOH. DIAC. cen. 2,153 fert ... Iacob -am (allopidam, -em var. l.). ex Ps. Cypr. cena 132). fort. add.: ACTA imp. Winkelm. I 783 p. 613,15 (a. 1231) magni pisces, ut sturiones, alopadi, umbrine. 2 rubeta anguillae – Alloquappe (*Lota vulgaris L.*; cf. theod. inf. vet. ἄλροπε, theod. sup. vet. rutte, v. F. Kluge – A. Götz, Etym. Wörterb. d. dt. Sprache. 181960. p. 1) : GLOSS. III 46,22 St.-S. all-a (all-o q) rutte. 47^a allotta roppe (cf. HILDEG. phys. 5,34^{tit.} de alroppe).

10 1. *alosa, -ae f. (orig. theod. ut vid.) pignus – Pfand: CHART. Wirt. V 1441 p. 206,2 (a. 1257) dominum ... feodium ... ratione -e ... possidere (cf. VI app. 10 p. 445,19 [s. XII.] alosun [gloss.: id est pignus]).

2. alosa v. alausa. alosantos, -us v. aloxinum.

15 alota v. aluta. *alote v. *alodis.

*alotomentum. (orig. inc.) formula incantationis ut vid.: ANTIDOT. Bamb. 34 dicens hec: -um sedraoton terifice eqs.

aloxinum, -i subst. (ἀλονη δέλης, franco. vet. aluisne,

20 cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 75) script. et form.: -xan: l. 25,28. alosantos, -us: l. 26. adolantus: GLOSS. III 518,12 St.-S.

1 absinthium – Wermut (*Artemisia absinthium L.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 420sqq.): FRAGM. mul. II 26 aloxano (sim. III 56 aloxino) ... teris. GLOSS. III 52,1 St.-S. alosantus wermüte. V 43,34 alosantos vel absinthium uuermoda. ibid. al. 2 *potion absinthio condita* – Wermuttrank: BOTAN. Sangall. 43,1 dabis medicamentum aloxano Baader bibere.

30 alpa v. alpis.

*alpaticum, -i n. (alpis) tributum pro usu alpium solvendum – Almzins: DIPL. Otton. III. 284 p. 709,38 fodrum aut toloneum vel ripaticum vel -um tollere.

*alpegatio, -onis f. (*alpegare) actio pascendi in 35 alpibus – Almnutzung: CHART. Trident. 12 p. 16,13 (a. 1196) tam in pasculo glandium quam in capulo et -em montis et incidentis arboribus.

*alpego (-igo), -avi, -are. (alpis; cf. ital. sup. alpezar, alpear; v. Meyer-Lübke, REW³ nr. 379) 1 intrans.: a pecora in alpes agere vel ibi pascere – Vieh auf die Alm treiben, Vieh auf der Alm weiden: CHART. Bund. 502 (a. 1204) sicut pertinent ista alpe ... et sicut usus ... sum ... pascorando et boscando et -ando communiter ubique partibus. 504 p. 20,22 pro -are per alpes Clavenne cum bestiis. 840 p. 288,11 ad ... utilitatem ... personarum alpigantium in alpibus Clavenne. b pasci – weiden: CHART. Bund. 925 p. 361,17 (a. 1258) omnes bestias alpigantes in ipsis alpibus. p. 362,4 si bestie ... fuerint ad alpigandum in ipsis alpibus. ibid. al. 2 trans. i. q. (alpes) depascere, (pro alpibus) uti -beweiden, (als Weide) benützen: CHART. Tirol. notar. I 347 (a. 1236) fecerant pacem ... de monte Aresii ..., de illo -ando et pasculando. CHART. Bund. 925 p. 361,39 si acciderit, quod ipse alpes alpigarentur per homines de Cruala ... cum bestiis. p. 362,9 licet quod tunc non alpigenassent ipsas alpes bestiae. p. 362,22. ibid. al.

alpes v. alpis.

*alpestre, -is n. regio montana – Berg-, Almgebiet: ACTA imp. Stumpf 359 p. 512,27 (a. 1163) quod habet in alpibus, id est in toto Faito rotundulo, cum omnibus terris, -bus, castellis, villis. Payr

alpha (-fa) n. (ἀλφά)

prima littera alphabeti Graeci: I propriæ: A gener.: MAPPAE CLAVIC. 288^{ex}. -a 'a', beta vel vita 'b' eqs. MILO carm. 3,4,2,514 'a' (sc. vocis q. e. pax) genitum signat, quod Graecus nominat -fa. VITA Bav. III 85 'fa' (sc. nominis q. e. Bavo), satiunt quod stigma terna. al. in abbreviationibus: SALOM. II. epist. 24 p. 409,20 beati II (έπου) άποστόλου ... Π(ατρός) et 'Y(ιού) et 'A(γίου πνεύματος).

alleg.: CARM. Scot. I 14,2,3 ἀλφα patrem signat, quoniam caput esse videtur. v. et l. 65. B math. de numeri signo: BEDA temp. rat. 1,83 A I, B II, Γ III. CARM. de litt. 5 -a d et compar duo et tria nomina portat.

[Baader]

II translate: A bibl. cum ω coniunctum (cf. *Vulg.* apoc. 21,6. 22,13. al.): 1 sensu litterae servato: a de Christo, rarius de Deo: *ECBASIS* capt. 415 -fa petit simul ω vulpes. *FLOR.* LUGD. carm. 5,181 et prior cunctis, ω cunctis ultimus extat. *THIETM.* chron. 4,49 -fa et o misereatur eo. *AMARC.* serm. 4,137 Deus ipse -a vocatus et ω. *ALBERT.* M. summ. theol. II 13,75 p. 61^b,36 Deus creator dicitur -a et omega. al. c. sensu principii (cf. l. 15): *SEDUL.* Scot. carm. 2,25,17 pacificum vestri regnum sacraverat -a, pax nitet in mediis, ω quoque pacis erit. in symbolo nigromantici: *CHRON.* Albr. a. 1233 p. 932,31 -a et omega super scriptis. b de rebus: *CARM.* Bur. B 15,5,7 constantia -a principia et o novissimum flectens fit media. 2 sensu litterae evanido i. q. principium - Anfang (cf. l. 9): *EKKEN.* IV. bened. I 18,6 tertia tunc hora crucis -a fit, o quoque nona (cf. *Vulg. Marc.* 15,25,34). B primus - der Erste: *CARM.* var. III 27,1,1 -a nitet dignus pater huius sedis Amandus.

*alphabetarius, -a, -um. ordine alphabeti contextus - alphabetisch geordnet: *CATAL.* biblioth. Lehm. I 4 p. 19,25 (a. 1085/1101) glossarius -us.

alphabetum (alf.), -i n. (ἀλφάριτος) script.: alb.: l. 32. -feb.: l. 42. -th(um): l. 61. metr.: -phāb.: l. 30,58. -bēt.: l. 26,28. tmesis: l. 34.

1 abecedarium - Alphabet: a de eruditione: *CARM.* var. II 10,3,5 alf-um ... scire. *LUP.* *FERR.* epist. add. 8 p. 120,31 quasi quibusdam alf-i caracteribus inducti. *WALTH.* *SPIR.* Christoph. II 1,13 sicuti fauce saliva imbibit -um. *MIRAC.* Godeph. 10 ut disceret puer minus -um. *EBERH.* *ALEM.* labor. 157 hic (*magister*) -i versum dum ruminat.

b de modo distinctionis operum: *BEDA* hist. eccl. 5,24 p. 359,27 librum de orthographia alf-i (alb- var. l.) ordine distinctum. *CARM.* Cent. 1,2 ipse Micon paucos studui decerpere sticos alfaque per betum figere marginibus. *ALBERT.* M. veget. 6,1 ordinem nostri -i. c de acrostichide: *ALCUIN.* epist. 102 p. 149,13 *Ieremias* quadrivario -i ordine ruituram luxit Hierusalem (cf. *RADBERT.* epist. 5 [MGEpist. VI p. 137,31] tribus recursis in lamentationibus litterarum alf-is). *LIBER* ordin. Rhenaug. p. 114,14. 243 p. 390,7 psalmus ... centesimus atque octavus decimus ... iuxta alf-um Hebraicae linguae compositus est. *RHYTHM.* 148^{tit.} lamentum poenitentiale dupliciti alf-o (alfeb- var. l.) editum. *VITA* Ermin. 2,3 (MGMer. VI p. 464,29) versus ... per alf-um distincti. *CATAL.* biblioth. Lehm. I 63 p. 294,25 cantilena Augustini (*psalm. c. Don.*) per alf-um. *CONR.* *HIRS.* dial. 584 scripsit *Sedulius* (*hymn. 2*) ... ymnum ... per alf-um. d liturg. (cf. *LThK.* 2,1 p. 125q.): *EPIST.* Mog. 15 p. 341,12 in dedicatione ecclesiae ab orientali angulo in occidentalem per quadrum in pavimento cum cambutta scribitur alf-um (cf. *PONTIF.* Rom.-Germ. p. 114^b,36 totum -um Graecum). *HONOR.* AUGUST. sacram. 101 p. 803^b quia doctrina ecclesiastica Hebraico, Graeco, Latino sermone continetur, ... tria haec -a conscribuntur. *TRACT.* de Lamb. II 6 (MG Script. XV p. 953,7). alleg.: *HONOR.* AUGUST. gemm. 1,155 duo -a ... sunt duo populi, qui ex diverso ritu in unam fidem crucis per Christum convenerunt. e comput.: *BEDA* temp. rat. 19,5 totam annalis circuitus seriem ... -is distinximus. al. *Agius* comput. 2,1 compotus hic alf-o confessus habetur. f math. de numeri signo: *Ps.* BOXTN. geom. p. 397,10 quidam ... literas alf-i sibi assumbant. g mus.: *Ps.* Odo CLUN. mus. p. 276^b de musicae -tho. *TRACT.* de fist. org. p. 18 scribantur -i littere dupliciter. *EKKEN.* IV. cas. 47^{ex.} in ipso (*antiphonario*) ... ille literas -i significativas notulis ... aut susum aut iusum aut ante aut retro assignari excogitavit. h usu vario: *BEDA* temp. rat. 1,72 cum primam -i literam intimare cupis, unum manu teneto. *AGOB.* epist. 8,10 p. 189,45 litteras ... alf-i sui credunt *Iudaei* existere sempiternas. al. de littera: *Gloss.* I 625,23 St.-S. alf-o linole vel puohstape (*spectat ad Hier. praef. in Ier.*). ibid. al.

2 meton.: a prima elementa - Elementarunterricht: *EKKEN.* IV. pict. Sangall. 4 (gloss.) pregustat in -o. *CHART.*

Worm. 293 p. 196,41 pueri ... ad -um non admittuntur. b liber abecedario distinctus - alphabeticz geordnetes Buch: *CATAL.* thes. (ed. v. Heinemann, Geschichtsbl. f. Magdeburg 3. 1868. p. 333,29) -um sive de raris vocabulis. c acrostichis - *Akrostichon*: *RHYTHM.* 44^{tit.} alf-um de malis sacerdotibus. *RADBERT.* epist. 5 (MGEpist. VI p. 137,20) ad tertium alf-um (*de lamentationibus Ieremiae ut GREG.* IX. registr. 397 p. 315,21 flagitia ... alf-o quadruplici deploranda. *CHRON.* Albr. a. 1187 p. 860,31 lamentabili Ieremie ... -o). d chirographum ad chartam probandam in forma abecedarii factum - Chirograph in Alphabetform zum Urkundenbeweis (cf. *Bresslau, Urkundenlehre.* I. p. 674). *ACTA* imp. Winkelrn. I 633 p. 512,27 (a. 1233) quod pluria instrumenta possint fieri de predictis partita per alf-um. *CHART.* Bern. II 492 p. 518,20 duplicibus instrumentis per alf-um signatis. e totum diapason - Oktavraum: *FRUTOL.* brev. p. 106 si voluerit organicus extendere ultra quindecim vel sedecim fistulas per tria -a.

alpha v. althaea.

*alphitedon (alfi-, alfe-) adv. (ἀλφίτηδον) chirurg. de fracturis i. q. ad modum alphiti - wie *Gerstengräben*: *ARS* med. 7 p. 429,8 catamete ... caumelon, emponicas, cicadidon vel alftetedon (cf. *Galen.* ed. Kühn X p. 424,13). p. 429,24 alfetedon vero est catagma, quod et multas partes concidunt (cf. *Paul. Aegin.* 6,89,2).

alphitum (alf-), -i n. vel saepius alphita (alf-), -ae f. (ἄλφιτον) script.: ol.: *ANTIDOT.* Cantabr. p. 164,21. -et.: *TRACT.* de caus. mul. 31,47. v. et l. 47sq. -id-: *GLOSS.* IV 31,23 S.-S. 166,58. v. et l. 37,40. form.: acc. sing.: -en: *ANTIDOT.* Augiens. p. 61,44. -on: *PAUL. AEGIN.* cur. 190 p. 113,9. plur.: l. 34sq. 37,50.

1 polenta vel farina hordei - *Gerstengräben*, -mehl: *PAUL. AEGIN.* cur. 78 p. 54,4 cum subtili alfta. 206 catapasmandum ... alfitis in oxirodino et foliis vitis. 242 p. 183,4 addens ... alfta. 254 p. 202,3 cum ... pali alftite (3,78,6 σύν ... πάλη ἀλφίτου). al. (v. ind.). *FRAGM.* mul. VI p. 605,7 bibat ... -on (alfida cod. recte). *DIETA* Theod. 13 succus polente (*hordei*), quam Greci alftam appellant. *REGISTR.* abb. Werd. 2,4 p. 21,5 decem mod(ios) ordei et decem alftite. *GLOSS.* IV 129,50 St.-S. alfta gerstmelo. al. v. et l. 44. sensu adi. ut vid.: *ANTIDOT.* Sangall. p. 94,27 farina alfta. 2 puls (*hordei*) - (*Gersten-*) Brei: *GLOSS.* IV 228,8 St.-S. alfta i. prio. 3 succus hordei - *Gerstensaft*: *ALPHITA* II p. 7,9 -a farina ordei idem vel secundum alium succus ordei. 4 herba quaedam, fort. species strychni - Pflanzenart, viell. 'einschläfernde Schlutte' (*Withania somnifera* Dun., cf. André, Lex. bot. s. v. finitia): *GLOSS.* III 569,6 St.-S. alfta winwrz. V 40,17 alfta i. apollonaris uuiuuonuurz. 5 non accurate versum i. q. species mensurae - Maßart: *ALBERT.* M. animal. 7,57 elephas comedit ... quinque alkataam (p. 596^a,5 ἀλφίτων), quod est mensura metretae.

alphus (alf-), -i m. (Ἀλφός) 1 pustula alba - weißer Ausschlag: *DIETA* Theod. 469 alfos et allopicias ... curat herba. *DYASC.* p. 23^b ut alfos tollat semen althaeae. p. 98^b lepram vel alfos. fort. i. qui pustulis albis affectus est - viell. 'ein von weißem Ausschlag Befallener': *ANTIDOT.* Bamb. 13 facit ad ... leprosus, alsus (alfus cod. recte), id est, qui vari sunt. 2 morbus quidam cutem corrumpens - Hautkrankheit: *ALPHITA* I p. 275,1sq. -us, morfea idem; inde -us melas, id est morfea nigra et -us leucas (*sic*), id est morfea alba.

Baader

*alpigo v. *alpego.

alpinus, -a, -um. 1 adi.: a qui montium est - von Gebirgen, Gebirgs-: *ANSELM.* LEOD. gest. 73 -a gerens corpora ... Germania. b montuosus - gebirgig, bergig: *DIPL.* Karoli III. 32 p. 55,11 in -is ac scopulosis vastorum moncium locis. c in montibus situs, montanus - im Gebirge gelegen, Berg-: *DIPL.* Otton. II. 192 p. 220,18 in pratis et -is pascuis (*DIPL.* Heinr. IV. 304). d in montanis pascuis confessus - Alm-: *BERTH.* ZWIP. chron. 3 p. 152,10 ex alpibus istis ... procurator villaे dabit ... vascula ... cum trecentis caseis -is (*CHART.* Sangall. A III app. 59

{Peyr}

p. 746,27). *e ruditis, asper - roh, rauh:* ANON. inst. patr. p. 8^a histrioneas voces, ... -as sive montanas ... detestemur.

2 subst. neutr.: *alpis, pascua montana - Alm, Bergweide:* TRAD. Teg. 290^b (a. 1157) cum ... molendinis, armentis, -is seu novalium extirpatione.

alpis, -is f. (m.: l.24) vel rarius alpa, -ae f. script.: alppis: DIPL. Arnulf 61. alb.: l. 12,67. adde Gloss. III 16,11 St.-S. form.: decl. III.: plur. saepe. sing.: nom.: l. 70. gen.: LEG. Lang. p. 152,10. CHART. Bund. 471 p. 365,9. acc. et abl. passim. decl. I.: sing.: nom. -a: l. 66. gen. -e: LEG. Lang. p. 144,7. acc.: -am: l. 41. albam: l. 67. adde TRAD. Salisb. I 287^b. plur.: acc. -as: l. 21. adde Cod. Hartw. 1^c silvas, pascuas, -as. abl. -is: l. 52. adde CHART. Sangall. B 33 cum ... agris, pradis, -is, iuris. DIPL. Karoli III. 98. DIPL. Otton. I. 171. al.

1 strictius: a mons - Berg, Gebirge: LEG. Lang. p. 127,8 trans -es ... in partibus Tusciae (*item de montibus Appennini:* PAUL. DIAC. Lang. 5,27 per -em Bardonis. VITA Ioh. Gualb. 6 [MGScript. XXX p. 1107,20] in -e ... Muscitana). ALCUIN. epist. 169^{tit.} aquile per -es (-as var. l.) volanti ... salutem. PAULIN. AQUIL. carm. 1,36 nubes cum cingeret -em (montem excelsum *Vulg. Matth. 17,1*). WETT. Gall. 15 transgressio -e. 21 p. 268,2 Arbonensi pago, qui est inter lacum et -em. ERMENR. Sval. 4 locus undique -bus celsis circumseptus. Ioh. VEN. chron. p. 153,11 inter Camerinae marchiae -es. ADAM gest. 4,21 p. 250,10 Nortmannia suis -bus circundat Sueoniā. ALBERT. AQUENS. hist. 2,26 p. 319^b Solimanni copias ab -bus ... ebullire. NIVARD. Ysengr. 1,892 immota firmius -e sedens. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 114,16 Pyreneo seu Apennino, altissimis ... -bus in oblongum ductis. p. 115,23 Pyreneae attingunt -es Pannioniam. CHART. Babenb. 184 p. 254,8 patrimonii, quod situm est apud Griven in -bus. CHRON. Ottenb. p. 630,14 in Altigen trans -es ('Schwäbische Alb' ed.). saepe. c. nom. propr. de montibus Alpium ad pascendum aptis (cf. TRAD. Fuld. 3,16 [s. XII. med.] tres montes, qui vocantur -es, de his ... debentur casei III milia): CHART. Bund. 17 p. 16,18 (a. 765) in -e Agise onera centum. TRAD. Frising. 1472 p. 324,23 usque ad -es, que dicuntur Veldalpe. DIPL. Arnulf 193 (spur. s. XII.^a) ab -bus Glodnizze ad desertas -es ('Wildalpe'). al. b *pascua montana - Hochgebirgsweide, Weidebezirk, Alm, Alpe* (cf. ORTL. chron. 1,5 p. 26,17 in pascuis ..., quas incolae terrae illius -es vocitant): CHART. Bund. 17 p. 21,3 (a. 765) donatio ... firma permaneat tam agris quam pradis ..., farinariis, -bus, silvis, aquis, pascuis egs. (cf. TRAD. Frising. 177 cum ... accolabus, mancipiis, -is, silvis. DIPL. Conr. II. 38 cum vallibus et ponte ac -e et mansos. CHART. Bund. 211 in prat. in -bus, in navi, in silvis. CHART. Solod. 9 p. 16,24 cum ... vinetis, -bus, censibus, placitis. CHART. Sangall. B 303 p. 236,37. saepe in *pertinentiis*). BREV. NOTIT. a p. A3,30 dedit ... -es duas his nominibus Gauzo et Luduso ad pascua pecodum. DIPL. Karoli M. 80 p. 114,34 adiungimus ad ... monasterio ... -em aliquam, qui vocatur Adra. CHART. Bund. I app. p. 376,17 portionem communem in -bus. EKKEH. IV. cas. 126 -es nostras et montes optinentes Saraceni. TRAD. Frising. 1482 quin solvamus debitum servitium pro iure -ium. BERTH. ZWIF. chron. 3 p. 152,6 in montanis ... -es amplias dedit. CHART. Carniol. I 113 p. 112,9 dederunt ... silvam ... et -em paschualem. CHART. Bund. 350 p. 260,10 -a in Tasina cum LX caseis egs. TRAD. Salisb. I 437 predia sua sita iuxta album nostram Witegozurspringe. CHART. Babenb. 224 -em ... cum omnibus adtinentibus pascuis. CHART. Bern. II 119 concessit duas -es, que erant allodium suum. CHART. Tirol. 1203 pratum et -is ad nos ... devoluntur. saepe. 2 latius i. q. altitudo - Erhöhung, Wolbung: RADBERT. Arsen. 1,16 p. 46,24 iubebat ... sternere lectum

... dum equi sella in medio posita, quae unam mihi -em ad caput prebebat, alteram illi.

*alpisermus (-um?) subst. (cf. alpis; in altera vocis parte subesse eremus ci. DUC. s. v.) fort. i. q. pascua montana - viell. 'Gebirgsweide, Alm': TRAD. Frising. 19 p. 47,19 (a. 763) iumentis, pecodibus, -is, aquis earumque cursibus. Payr *alropva v. *alopida p. 500,9.

*alsaccia subst. (theod. vet. al et sahha, cf. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 459³²) responsio omnino repugnans - vollständige Bestreitung (cf. Brunner l.c.): LEX Rib. 61,19 ut nullus hominem regium, Romanum vel tabularium, interpellatum in iudicio non tanganet nec -a (alsacia, alsatia(t), alisacia, alsantia, adsicia, causancia sim. var. l.) requirat.

alsus v. alphus p. 502,57. alta v. alo.

altanus, -a, -um. (altus) 1 adi.: altivolans - in der Höhe fliegend: FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 186,18 falcones peregrinos multi falcones -os vocant. 2 subst. masc.: a ventus inter zephyrum et austrum (ab mari alto spirans) - Südwestwind (der vom Meer her weht): AETHICUS ISTER 100 p. 75,15 ventis discurrentibus euro et -o. HONOR. AUGUST. imag. 1,55 sunt duo venti, aura et -us, aura in terra, -us in pelago. b *tranquillitas maris - Meeresstille* (cf. Plin. nat. 2,114): HRABAN. univ. 9,26 p. 283^a tranquillitas ... pelagi, quam -um vocant, pacem ecclesiae significat in mundo egs. Baader

*altararium, -in. velamen vel palla altaris - Altarbekleidung (cf. J. Braun, Der christliche Altar. II. 1924. p. 9,18): CATAL. thes. (ed. v. Heinemann, Die Handschr. der Bibl. Wolfenbüttel. I 1. 1884. p. 333,12) vi torsalia de pallio, XII -a de pallio.

altare, -is n. (m.f.) vel rarius altarium (-us), -i n. (m.) genus: masc.: TRAD. Frising. 13^{a,b} 30. ANNAL. Cas. 35 a. 931 (MGScript. III p. 172,5). al. v. et l. 48,60. cf. TRAD. Frising. 24^b. fem.: TRAD. Patav. 66. Frising. 480. al. v. et p. 506,18. cf. HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,44 sacre -e deseruire. masc. vel fem.: TRAD. Frising. 6. 394. CHART. Sangall. A 394 ad illum -e, que est. al. v. et p. 506,17.

script.: alth.: CHART. Salem. 8 p. 15,27. -rae: p. 506,1. form.: sing.: nom. et acc. altar: CAND. FULD. EIGIL. II 12,37. METELL. Quir. 27,19. v. et l. 67. dat. -e: l. 37. adde TRAD. Frising. 88. Patav. 187. acc. -em: l. 59. p. 506,17. 507,17. al. adde LEG. Lang. p. 118,12 cod. 9. abl. -e (cf. N. FICKERMANN, JbGeschMitteld. 6. 1957. p. 51): l. 58,69. p. 505,21. al. plur. acc. -e: TRAD. Frising. 652 -e tria. decl. II.: sing.: nom.: -ium: LEO MARS. chron. 2,32 p. 648,12. -ius: HUGEB. Willib. 4 p. 98,28. dat. et abl. -io: l. 50. p. 505,37. 46,59. adde DIPL. Otton. III. 404. al. acc. -ium: LEG. Lang. p. 199,5 circa -io (-ium var. l.). abl. -ro: p. 505,40. plur.: gen. -iorum: DIPL. Conr. II. 112 p. 156,26. abl. -iis: l. 64.

I proprie i. q. ara, mensa sacra - Altar, Altartisch (fere christ.); ara Iudaorum et paganorum: l. 61. p. 505,10,19. 55 27: A strictius: 1 gener. (cf. J. Braun, Der christliche Altar. I. 1924. HINCHIUS, Kirchenrecht. IV. 1888. p. 399): HUGEB. Willib. 4 p. 101,20 requiescent tres sancti ... in uno -e. Wynneb. 9 p. 113,28 in una latera caminate ... -e conponere. TRAD. Patav. 18 -em erexit, episcopum invitavimus, ut hunc -em ... benedicere dignaretur (Conc. Karol. 56^b,17 Abraham ... Dei -ia erexit. RUD. FULD. mirac. 5 p. 334,12 sub divo). CAPIT. reg. Franc. 47,16 de -ia non consecranda nisi lapidea. CONC. Karol. 44^a p. 479,11 tabulis imaginum pro -iis utebantur. WALAHFR. Gall. 1,6 unxit -e et ... reliquias in eo collocavit vestitoque -i missas ... compleverunt. CAND. FULD. EIGIL. II 15,3 quadrata locans -ia. 17,106 regis perpetui magnum ... ad -r. VITA LIUTG. I 24 sub -i ligneo undique linteaminibus circumducto. GESTA ALDR. 17 p. 315,30 fecit tugurium ... super -e seniori. FOLCUIN. Berth. 85 contra sancti Martini -e capitaneum. SIGEH. Maxim. 16 (14) scopis ... -e diverberant rusticci. GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 418,6 celebrata

(Pep)

missa -is (*cf. CHART.* Xant. 200 p. 135,5 m. secundarias et in -bus secundariis ... celebrare). RICHER. REM. hist. 3,23 -e gestatorium (HUGO FLAV. chron. 2,8 p. 374,36 ex auro purissimo). THIETM. chron. 2,36 coram summo -i. 7,3 sanctae crucis. THANGM. Bernw. 13 p. 764,20 principale (WOLFH. Godeh. I 26 p. 187,10. *al. v. et l. 68. p. 506,40*). GESTA Trud. cont. I p. 297,22 -e, quod est retro maius -e. BOVO SITH. Bert. 3 p. 527,54 cardinale. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,30 dominicum (VITA OTTON. BAMB. III 3,5 p. 84,5 iuxta -e d. aliud -e constituens ydolis consecravit). CHRON. Pol. 43 p. 114,3 -ia viatica. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 133,27 *Abaelardus* de sacramento -is ... non sane dicitur sensisse. DEDIC. Lac. (MGScript. XV p. 970,30) minus. ibid. p. 970,35 -e ante chorum. CHART. Burgenl. 67 tribus diebus, quibus -ia discoperta fuerint. CHART. Turic. III 1088 p. 186,3 lateralia chori -ia. XIII 959^a super -e portatile (CHRON. Erf. min. p. 614,12 super tabulam consecratam, scilicet -e *p. cf. l. 59*). CHART. Basil. C I 437 p. 320,35 distantia inter veteris et novi testamenti -ia. saepissime. mensa Domini - Abendmahlstisch des Herrn: NOTAE Aschaff. 3 (MGScript. XXX p. 758,20) reliquiae de -e Domini. in imag. de doctrina haereticorum: COD. Udalr. 246 p. 426,11 -e maledictionis erigere. 2 alleg.: AMALAR. off. 1,12,54 -e Christum significat. 3,18,6 -e Hierusalem potest designare. 3,19,17 -e nostrum designat ... vitam iustorum. *al. (v. ind.)*. HRABAN. univ. 14,21 p. 396^a potest et -e mystice significare corda electorum *egs. ibid. saepius*. ALEX. MIN. apoc. 8,3 p. 125,12 qui (*Christus*) est -e nostrum. ALBERT. M. miss. 2,7,1 p. 52^a,25 -e signat sacramentum et armarium Scripturae et sanctificationis. *al.* 3 iur. et publ.: a spectat ad refugium: LEG. Wisig. 3,2,2 si ad -ia sancta configurerit. WIDUK. gest. 2,11 p. 77,1 stabat iuxta -e, depositis desuper armis. remissius: WALAHFR. Gall. 1,22 p. 300,37 puella cornu comprehendit -is. *ibid. al.* b spectat ad iurandum: FORM. Andec. 10^b noticia sacramenti, qualiter ... ingressus est illi apud homines tantus ingenuos super -e. LEX Ribv. 61,19 non ei sicut Ribvario ad -io verba commemoarentur. LEX Alam. 6 iuret cum suis sacramentalibus in ipso -e. FORM. Senon. I 21 posita manum suam super sacrostante -ro. CAPIT. reg. Franc. 35,39 caveant per iurium ... in -e. NIVARD. Ysengr. 1,751 -ia iuro. *al.* c spectat ad manumissionem: FORM. Turon. 12 ante cornu -is ab omni vinculo servutis eum absolvo. LEG. Lang. p. 118,12. FORM. Augiens. B 34 circa sacra -ia illum duci precepi, ut ... ingenuus permaneat. *al.* d spectat ad oblationes, censum sim.: FORM. Marculfi 1,1 p. 40,10 quod ... in -io offertum fuerit. CAPIT. reg. Franc. 177,16 oblatia ad -e deferantur. CHART. Bund. 89 p. 75,2 ut ... solidum ... pro censu ... -io imponam. CHART. Solod. 269 p. 155,33 ut oblationes surripiat de -i. CHART. Westph. VII 106 p. 48,17 ad titulatorium vero -e unus offeratur denarius ... sacerdoti. *al.* e spectat ad confirmationem chartarum, traditionum sim.: LEX Ribv. 62,5 cartam suam super -io positam idoniare. LEX Baiuv. 1,1 epistulam ponat super -e. TRAD. Ratisb. 12 acta est hec traditio ... ante -e sancti Emmerammi. RUORG. Brun. 47 lectum est testamentum ... ante -e. TRAD. Ratisb. 257 postque ensem in -i iam positum tradidit ... servum. CHART. Carinth. IV 1682,1 delegationem predii ... manu propria posui super quodam mobili -io eorum. CHART. Tirol. 664 p. 119,19 coram -e remissionem fecerat. CHART. Turg. III 566 p. 400,32 acta sunt hec ... ante publicum -e (CHART. Brixin. 171). saep. f spectat ad coronationem vel officium deferendum: THEGAN. Ludow. 6 ut rex ... elevasset coronam, quae erat super -e. FORM. Laudun. 14 vernaculum ... sacris ordinibus dignum ad cornu sacri -is promovere. WIDUK. gest. 2,1 p. 65,13 pone -e, super quod insignia regalia posita erant. DIPL. Arduini 9 p. 713,11 suscepto ... a principali -i regiminis baculo ... subrogetur abbas. STATUT. ord. Teut. p. 95,13 frater, qui gesserat vicem magistri, ducat electum ante -e ... assignans sibi officium. *al.* g spectat ad sortilegium, iudicium Dei sim.: URSIN. Leod. 24 (MGMer. V p. 347,14) epistolis super

-rae positis, ut ... per eos Dominus declararet *egs.* ORD. iud. Dei A 27^k sint ante -e, qui de furto accusantur. A 32^a ante sanctum -e panem ... exorcizare et benedicere. B 3,3^a. LEX Frision. 14,1 sunt ... sortes super -e mittendae. *al.* 5 B latius: 1 de loco ministerii sacerdotis sim.: LEX Baiuv. 1,8 illi, qui sunt ministri -is Dei (CONC. Karol. 22^c,7. LIBER ordin. Rhenaug. p. 128,6 quatuor -is m., videlicet sacerdos et diaconus et duo subdiaconi. *al.*). CAPIT. reg. Franc. 252 p. 246,4 more poenitentium sacris -bus et sanctae communioni restituatur. DIPL. Arnulfi 136 clericis ... ad sanctum -e servantibus. GREG. VII. registr. 2,66 p. 222,19 incorrigibiles a sacris -bus arceas. *al.* remissius: CAPIT. reg. Franc. 22,17 quod non oporteat mulieres ad -e ingredi. 2 de institutis ecclesiasticis (titulis, ecclesiis, abbatis sim.): a spectat ad donationes, redditus sim.: TRAD. Frising. 9^a (a. 757) rem propriam ... transfundit ad -em beatę Mariae. TRAD. Patav. 8 tradidimus ecclesiam sancti Georgii ad -e sancti Stephani. 39 trado ad -e sancti Petri, que stat in hereditate mea, servum. CHART. Hersf. 53 ut ... III denarios ... ad predictum -e solverem ... et ... vestimentum optimum iure -is concederetur. TRAD. Salisb. I 22^b qualiter ... ancillam ad ... -e sancti Petri ... ubi monachica vita observatur, ... tradiderit. THIETM. chron. 6,16 premium ... -i sancto et confratribus ... dedit. DIPL. Contr. II. 41 censuales ad -e sanctae Marie pertinentes. DIPL. Heinr. IV. 132 monasterium ... -i ... Marię Hildineheim ... tradidimus. CHART. Rhen. med. I 379 nullum ... advocatione preter ipsum -e habere volumus censuales. CHART. Solod. 215 p. 114,20 de hominibus -is, qui dant censem ad luminaria (CHART. Rhen. inf. II 419 p. 227,1 h. ... ad quascumque ecclesias ... vel ad -ia pertinentibus). *al.* b spectat ad officia sacerdotum, advocatorum sim.: CAPIT. reg. Franc. 252 p. 216^a,2 -i, cui ordinatus fuerat presbyter, pars una weregeldi. TRAD. Frising. 1263 convenit inter ... episcopum et eius -is proprium clericum. THIETM. chron. 4,70 frater ... in Nova educatus Corbeia et eiusdem -is servus (TRAD. Salisb. I 45 f. eidem -i servantibus). CHRON. Andag. 22 presente ... -is advocate (CHART. episc. Wirz. I 75 p. 36,25 premium ... nullum preter principalis -is a. hebeat). CHART. civ. Halb. 58 Heinricus minister -is s. Crucis. *al.* remissius: GERH. AUGUST. Udalr. I 7 comprobato illic presbitero -is procurationem commendavit. c spectat ad introductionem vel ingressum canonicorum, monachorum: THIETM. chron. 4,16 ad -e hoc (*i. monasterium*) me dare non potuit. 6,81 archiepiscopus in aecclesia se primitus -i tradens et communionem fratrum ... acquirens baculum ... accepit. CHART. Tirol. 751 obtulit filium suum ... super -e sancti Dyonisi ... perpetuo ibi mansurum. II translate: A eccl. i. q. capella - Kapelle: ERMENR. Har. 2 quo (*loco*) postea oratorium ..., nunc autem -e sancti Benedicti constructum est. CAPIT. reg. Franc. 255,7 si necessitas populi exegerit, ut plures fiant ecclesiae aut statuantur -ia *egs.* B iur. i. q. possessio, praebenda, redditus altaris sim. - Altargut, -pfürnde, -einkünfte (*cf. H. Rheinfelder, Das Wort "Person". 1928. p. 104*): TRAD. Frising. 184^a p. 176,23 (a. 802) mediatetem ipsius -is ... ad opus suum exquirere. CONC. Karol. 37,26 ut unius -is quatuor partes fiant. HARIULF. chron. 4,22 p. 239,2 -ia villarum ..., super quibus Ratbodo et Hugo personae habentur (*cf. notam ed.*). DIPL. Heinr. III. 54 dedit ... vi mansos et duo -ia cum terris ... ad ea pertinentibus. GREG. VII. registr. 4,22 p. 332,29 commune malum ..., quod -ia venduntur. CHART. Rhen. inf. I 266 Gere ... -is custodiā tenente. HERM. TORN. rest. 74 p. 309,39 ecclesie ... dare -ia sine simonia. CHRON. Afflig. 19 -e eiusdem villaē, quod sui proprii iuris erat. GESTA Lob. 6 p. 311,21 ecclesiam ... preter -e ... restituit. CHART. Xant. 40 p. 30,30 portionem ... -is, id est terciam partem decimaru, sibi usurpare. CHART. episc. Halb. 559 p. 497,15 donum -is, quod in capella b. Martini nos ... contingit (CHART. Solod. 387). *al. v. et l. 21.* C astron. de signo caeli i. q. ara - Altar: HONOR. AUGUST. imag. 1,132 sacrarium ..., id est -e, in quo dii iuraverunt. *[Popo]*

*altariensis, -e. *altari subditus vel censualis - dem Altar hörig, zinspflichtig*: CHART. Basil. A I 183 p. 277,18 (a. 1139) homines -es, qui censum suum altari debent ad lumen ecclesie (*item* 240 p. 366,28). 265 p. 406,9 *advocatus* in hominibus -bus . . . nichil habet.

*altariolum, -i n. *parva vel secundaria ara - kleiner Altar, Nebenaltar*: VITA Amati Habend. 9 (ASBoll. Sept. IV p. 104^B) -o, in quo missas celebrare assuetus erat, aurum superposuit. HERM. SANGALL. Wibor. 1,37^{ex}. catenam . . . iuxta -um occuluit. GREG. CAT. chron. II p. 134,12 de ipsis vero novis reliquiis in suo episcopio -um construens consecravit. THEOD. HIRS. loc. sanct. 7 p. 20 Suriani . . . plura in ipsa ecclesia habent -a. al.

altarium (-us) v. altare.

*altarius, -a, -um. *ad altare pertinens - zum Altar gehörig, Altar-*: TRAD. Frising. 654 (a. 842) invenimus . . . altarem i., vestimenta -a, sindones. Pape

altea v. althaea.

*altemon, -onis subst. (*orig. inc.*) *pulvis flororum - Blütenstaub, Pollen*: ALBERT. M. animal. 8,149 in floribus multum inveniunt apes -is, hoc est pulveris crocei egs.

alter, -a, -um. *script.* - autrum: DIPL. Karoli M. 307 p. 464,18 (spur. s. XI^a). -tar.: ANTIDOT. Glasg. p. 104,10. -taer.: TRAD. Patav. 13. altro: l. 37. *form.* : gen. sg. -i: p. 508,53. dat. sg. : -o: l. 31,72. p. 508,4,69. adde ADAM gest. 2,54. -ae: p. 508,20,23. ?*compar.* : l. 36. plur. raro occurrit in schedulis nostris, e.g. l. 40,52. p. 508,52. metr.: gen. sg. *semper -lus in schedulis nostris.*

I c. *sensu certae circumscriptionis*: A δέπος - der andere (saepe i. q. secundus - der zweite, ein zweiter): 1 gener.: a adi.: BEDA temp. rat. 9,6 tertio vel -o anno singulos menses adiciens. ARBEO Corb. 45 -a manus. WALAHFR. carm. 45,18 sic ego tu sim -r tuque mihi -r ego (cf. EPIST. Hann. 84^t. amicitiam . . . quam amicus debet sibi -i). WANDALB. creat. mund. 214 (*de Deo*) -r tuque vocaris . . . mundus. THEOPH. sched. 1,16^{med.} usque ad -ius (exterius var. l.) nigrum. REGISTR. Trident. II 8,1 omni altro anno. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 174,10 in quandam consuetudinem, que fit ei quasi -a natura. persaepe. plur.: ADAM gest. 4,40 ceteras naves . . . revomens excursio longe ab -is . . . repulit. c. nom. propr.: WALAHFR. carm. 35,6 Tullius -r eris. CARM. Cent. 26,5 (*de Turonis*) -a Roma (MIRAC. Adalh. 1,4 [MGScript. XV p. 861,38] de Corbeia). THIETM. chron. 7,38 -r Iulianus. LAMB. HERSF. inst. 1 p. 351,9 -r Karolus. al. adde: DIPL. Karoli III. 137 in loco, qui A-a villa ('Autreville') nuncupatur. b subst. masc.: EPIST. Mog. 18 -r iuxta christianitatem a vobis. HROTSV. Pelag. 267 -r ut in regno sis (cf. WIPO tetral. 19 -r post Christum regit orbem [*sc. Heinricus imp.*]).

2 spec.: a in enumeratione (*in primo membro i. q. unus - der eine*): HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,8 illi duo . . . quorum -r . . . et -r. LIUTG. Greg. 4 p. 71,22 ex una parte . . . ex -a (AGIUS vita Hath. 21 vocare una, revocare -a. OTTO FRISING. gest. 2,14 p. 117,21 unam medietatem . . . et -am. saepe). WALAHFR. carm. 89,3,4 primus . . . annus, -r . . . tertius. Wett. 319 maior et -r (*gloss.*: minor ordo i. e. prespiterorum) . . . ordo. HRABAN. epist. 5 p. 390,8 priore colore . . . -um. RUOTG. Brun. 37 p. 38,26sq. ambos . . . -um . . . -um . . . utrumque. FROUM. carm. 27,2 piger Ellinger, Frovin mundus . . . piger -r. ALBERT. M. veget. 6,72 una species . . . -a . . . -a . . . -a . . . -a persaepe. ex -o i. q. ex altera parte - andererseits: DIPL. Heinr. IV. 92 p. 121,12 ex uno . . . et ex -o. c. nom. propr.: ANNAL. Alam. a. 751 Stephanus . . . -r Stephanus. CHART. Ful. B 6 p. 9,8 australem Hunnam, . . . -am Hunnam. OTLOH. Alt. 16 (MGScript. XV p. 845,20) Heinricus rex tercius, sed -r cesar. al. cf. TRAD. Frising. 1095 Kepahart I . . . Kepahart II . . . Kepahart III. b de alternatione (*primo loco i. q. unus - der eine*): WETT. Gall. 28 p. 272,30 cum utraque pars viliorum se -i libens egit. TRAD. Frising. 671 p. 565,28 unusquisque quod ab -o accepit (HROTSV. Pafn. 1,10 tres esse dicuntur *musicae*, sed unaquaeque . . . -i ita coniungitur, ut egs.). WALAHFR. hort. 315 -a ut -ius potiatur foenore tellus (TRAD. Frising. 706 -r -o

tradiderunt proprietatem suam. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 20,20 cum . . . compositionem . . . -um -ius non admittat, -um tamen sine -o esse nequit). DIPL. Ludow. Germ. 92 p. 133,35 qui -o superstes fuerint. FROUM. carm. 7,11 -r in alterutro gratuletur sospite viso. TRANSL. Modo. 34 p. 305,35 duo viri . . . -r prioris ignarus. CHART. episc. Halb. 929 p. 173,25 quilibet -um iuvabit. saepe. c de rebus caelestibus: WALAHFR. carm. 8,11 quibus -a regna parantur. 25,12 aevi . . . -ius. HRABAN. carm. 37,37 -a vita. al. d de contrarietate i. q. oppositus - entgegengesetzt: ARBEO Corb. 37 -o latere. WALAHFR. (?) carm. 50,1,28 cum color -r (*sc. albus*) abest. EINH. Karol. 15 p. 18,18 in -a Danubii ripa. WIPO gest. 28 p. 46,21 ex parte ducis . . . ex -a. al. de litigio judiciali: LEX Baiuv. 2,1 si . . . ille -r negaverit (16,17). 12,5 sine consensu partis -ius. de commutationis participe: TRAD. Frising. 957 (a. 883) in recompensatione -ius. e sensu temp.: proximus - der nächste: EIGIL Sturm. 13 p. 371,16 -o . . . anno. WETT. Gall. 38 noctis. GERH. AUGUST. Udalr. I 8 die. WIDUK. gest. 2,31 in -am ebdomadam. MIRAC. Trud. 3 ut . . . hoc narrant . . . filii eorum generationi -ae (GODESC. GEMBL. gest. 68). saepe. posterior - (der) später(e): CHART. civ. Ratisb. 40 p. 10,27 (dipl. a. 1182) cognoscat igitur quelibet generatio -a. CHART. Turic. 791 p. 259,22 posteritati -e. praecedens - vorausgehend: BRUNO QUERF. fratr. 19 sequenti die illum ambulante vidit, qui -o die . . . prope mortuus erat.

B unus (ex duabus) -der eine (von zweien): HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,12 cuius -a latus . . . torpebat. RIMB. Anscar. 42 p. 78,3 utrumque genus martyrii voluntate tenuit, ad -um effectu peruenit. WIDUK. gest. 1,22 p. 35,8 quorum -r gener regis erat. WALTH. SPIR. Christoph. I 26 -um ipsius oculum. al. -r dimidius i. q. unus et dimidius - eineinhalb: RIMB. Anscar. 12 p. 33,4 peracto . . . -o dimidio anno. subst. masc.: WIPO gest. 2 p. 17,34 in -o nostrum. subst. neutr.: LEX Frision. add. 3^a,8 si -um et non utrumque fuerit.

II c. *sensu incertitudinis i. q. alias - ein anderer*: A gener.: 1 adi.: WALAHFR. hort. 183 in foliis color est alias ramisque odor -r. RIMB. Anscar. 26 p. 56,25 -ius . . . dei culturam (*syn. alienum*). VITA Liutb. 28 -am coactaneam suam. GERH. AUGUST. Udalr. I 26 p. 411,47 -a . . . vice. ADAM gest. 3,35 -is . . . infirmioribus. saepe. nota: LEX Alam. 70 si . . . per factum -um (-ius, -ium, alicuius var. l.) infans natus mortuus fuerit. latius i. q. peregrinus - fremd (cf. l. 37sq.): PURCH. Witig. 171 ad patriam rediens demum venit -r ut hospes. 2 subst.: a masc.: BEDA hist. eccl. 4,5 p. 217,5 (conc.) nulli -i copuletur coniux. LEX Alam. 80 si . . . una *ripa* -ius est. WALAHFR. Wett. 89 -ius (*i. Dei*) comprehendens ora iubentis. 440 -ius (*i. intercessoris*) per verba. CAND. FULD. EIGIL. II 23,12 quod . . . compleverat -r (*de successore ut Poeta* Saxo 4,321 regimen . . . sumpsit id -r). GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 396,13 quod quisque sibi noluisset, -i non faceret. FROUM. epist. 3 -ius alicuius vestrorum. ADAM gest. 3,1 p. 142,7 qui simul regnabant cum -is. COD. WANG. Trident. 80 p. 182,35 sine unius -i contradicione. CHART. Turic. 1475 p. 185,18 sive sit de . . . capitulo vel -r. saepe. b neutr.: TRANSL. Modo. 34 p. 305,37 si nihil -ius fuissest in promptu. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 17,37sq. omnis quippe diffinitio -ius est et -i convenit. B spec.: 1 in comparatione: a quam: AMALAR. off. 4,9,15 qui (*versus*) fit -o ordine in isto officio quam in ceteris officiis (cf. antiph. prol. 12). HRABAN. epist. 23 p. 429,29 -ius (*alternis trad.*) scripta . . . quam se veritas habet. b et: LEX Baiuv. 19,4 si -r et non ipse reus abstulerit. AMALAR. ord. antiph. 13,16. 2 in enumeratione: RUD. FULD. mirac. 5 p. 334,19sq. quaedam mulier . . . -a mulier . . . quaedam . . . -a. GUNZO epist. 12 p. 44,1sq. in principio -ius vultus, -ius in medio, in extremo -ius. al. 3 de alternatione: BERTH. (?) annal. a. 1069 poenitentia -r ex -o effectus. de litigio judiciali: LEX Sal. Merov. 17,1 si quis -um . . . voluerit occidere. LEX Ribv. 5,8 si quis ingenuus -o pedem excusserit. PACTUS Alam. III 24 si quis -ius puellam . . . deviolaverit. LEX Baiuv. 18,1 si unus ex his ab -o interfectus fuerit. LEX Thuring. 51 quicquid homo -i fecerit. saepe. 4 c. *sensu adiectionis i. q. additicius - (ein) weis*.

ter(er): EDICT. Roth. 259 nonum conponat et -um tantum . . . persolvat. METELL. Quir. 3,13 -as . . . millesias Romae. *adv.* *altere, alias - sonst: CHART. Chil. 557 (ed. P. Hasse, Kiefer Stadtbuch. p. 58) -e contra hoc faciet. PRINZ *alterabilis, -e. *1 adi.*: mutabilis - veränderlich: *a natur. et philos.*: ALBERT. M. phys. 3,1,4 p. 192^a,32 adolescentia, quae est fluxus complexionis adolescentis . . ., perfectio est . . . -is. 5,1,1 p. 354^b,22 ut -e (p. 224^a,30 ολούωτόν) per se. cael. 1,1,8 p. 23^b,25 utrum . . . sit caelum . . . augmentabile vel diminuibile vel -e. 1,1,9 p. 26^b,46 omne . . . est . . . -e et transmutabile. meteor. 1,1,6 p. 484^a,34 tale humidum est facile -e. animal. 20,4 humidum vaporans compositum est ex partibus . . . ad formam aeris -bus. metaph. 5,1,4 p. 273^b,37 non sunt elementa -ia ad invicem nisi divisa per minima. al. *b anat.*: RICHARD. ANGL. anat. II p. 88,29 cum . . . epar sit . . . delicatum et de facile -e. ALBERT. M. animal. 23,62 stomachum. *c alch.*: GEBER. summ. 2,19 ad profundum corporis -is (Ps. AVIC. lap. p. 636^a,4 rei -is). v. et l. 24. *2 subst. neutr.*: a quod mutari potest - etwas Veränderliches: ALBERT. M. euch. 3,1,9,1 p. 276^a,9 est cibus generatus ex facile -bus et convertibilibus. summ. theol. II 2,5 p. 117^b,12 propter multitudinem alterantium et debilitatem -is. *b quod mutationem afferit - etwas Veränderndes*: GEBER. summ. 2,18 non est in complemento -e.

*alterana, -ae f. (*ex *alcanna corruptum*) cypris - Hennastrach (*Lawsonia inermis L.*, cf. Hegi, Flora. V. p. 747sq.): ALBERT. M. veget. 6,276 -a herba est ab alterando dicta (*aliter interpr. ed.*). v. et *alcanna.

alteratio (-cio), -onis f.

I mutatio - (*Ver-*)Änderung: A natur. et philos.: 1 in univ.: ALBERT. M. phys. 5,1,8 p. 373^b,10 motus . . . qui est secundum quale . . ., vocatur -o (p. 226^a,26 ἀλλοίωσις). p. 373^b,26 secundum illam speciem, quae est passio vel passibilis qualitas, proprie est -o physica. 7,1,4 p. 494^a,43 -o eorum (*inanimatorum*) non accedit secundum virtutes sensibiles. 7,1,5 p. 496^a,32 -o non est nisi quando sub eodem subiecto manente in omnibus suis substantialibus mutatio fit. cael. 1,1,8 p. 24^a,34 caelum . . . neque recipit -em physice loquendo eqs. anim. 1,2,5 p. 148^a,43 loci mutatio et -o et augmentum et diminut. veget. 4,29 adustione solis prohibetur aqua a sua naturali -e. animal. 11,49 dixit Democritus, quod generatio eset -o (ἀλλοίωσις, cf. H. Diels, Fragm. d. Vorsokr. 611. p. 94,2). 18,19 si . . . omne, quod corruptitur, transmutatur ad contrarium et omnis -o corruptio quadam est, oportebit -em esse motum de contrario ad contrarium. summ. theol. II 16,98,2 p. 227^b,33sq. -o duobus modis capitur, scilicet ab aliter se habere et ab -e proprie dicta, quae fit secundum quale fluens eqs. ibid. saepe. v. et supra p. 447,11. *2 spec.*: a speciat ad anim.: WILH. RUBRUQ. itin. p. 323,17 illam -em (*sc. turbationem*) in corpore . . . reputabant infirmati miraculum. ALBERT. M. veget. 1,187 cum animal sit facilis -is. animal. 1,486 anteriora membra animalium sunt principia -is sensibilis. 9,39 in prima mutatione et -e spermatum. 15,10 -o multiplicatur, quoque feminae proprietates accipiat castratus. 19,2 quaedam sunt -es animalium secundum accidentia eqs. WILH. SALIC. chirurg. 2,26 p. 340^a -o complexiois membra ad caliditatem aut ad frigiditatem. al. sanatio - Heilung: Urso med. 147 medicina . . . datur . . . ad morbi -em. digestio - Verdauung: ALBERT. M. animal. 1,602 quoque -em et completionem patiatur cibus. 2,93. 13,86 tempus -is (p. 676^a,3 τῆς μεταβολῆς) cibi. 18,19. *b spectat ad plantas*: ALBERT. M. veget. 1,188 occurrit -is diversitas in plantis. 1,191 ex -e etiam aliquando contingit, quod . . . alteratur planta, quod mutatur omnino in aliam speciem plantae. 1,192 causa . . . maxima -um istarum est per cultum et nutrimentum et locum. ibid. al. *B alch.*: GEBER. summ. 1,13 quae (*projectio*) est ad intentionem -is metallorum (cf. 2,11 p. 645, 2,20). *C vario usu*: CHART. Rhen. med. II 77 (a. 1186) ne . . . in oblivionem et -em transeat inimicam. CHART. civ. Erf. 125 pro rerum -e. de moneta i. g. falsatio - Fälschung: CHART. Basil. A I 210 p. 323,20 (a. 1154) super monete . . . -e, que sui viluit levitate.

II vicissitudo - Wechsel: A gener.: ANON. astrolab. p. 372,1 naturali -e et annua recursione. OTTO FRISING. chron. 5,36 p. 260,13 in -e sitūs. *B iur.*: 1 de personis i. q. successio - Nachfolge, Ablösung: CHART. Heist. 11 p. 109,29 (a. 1197/98) ex variarum personarum successiva -cione. CHART. Friburg. 106 si . . . -em fieri contigerit in personis. CHART. Turic. 407 p. 290,3 abbatis vel prepositi. al. v. et p. 511,5sq. 2 de rebus i. q. mutuum - das Wechselseitige: CHART. march. Misn. II 524 p. 362,34 (a. 1186) hac vicissitudinis et concambii -e prefixa. p. 363,14 hec . . . mutuatorum prediorum -o. v. et p. 512,50.

III diversitas - Verschiedenheit: ALFAN. premn. phys. 2,71 quae (*anima*) species a speciebus secernens diversas eas monstrat -e (PG 40,569^a ἑτερότητι) specierum.

15 *alterativus, -a, -um. *I adi.*: A natur. et philos. i. q. mutationem efficiens - Änderung bewirkend: Ps. ARIST. interpr. p. 384 virtus . . . -a est masculina calida et humida et est aer. ALBERT. M. animal. 6,9 calor . . . -us et maturativus ovi. eth. 2,2,3 p. 174^b,34 motus (top. 6,2,7 p. 454^b,27). al. *B medic. i. q. sanationem (per mutationem) efficiens - Heilung (durch Änderung) bewirkend*: TRACT. de aegr. cur. p. 161,40 frigidis -is insistendum. THADD. FLORENT. cons. 23,8 tertium medicamen -um et confortativum. WALTH. AGIL. med. 135 p. 214,17 de isto electuario -o. c. gen.: URSO med. 148 alia medicina . . . est disrasiae -a. WILH. SALIC. chirurg. 1,18 p. 309^c unguentum . . . est magis -um malae complexiois faciei.

II subst.: A neutr.: 1 philos. i. q. mutationem efficit - etwas Veränderung Bewirkendes: ALBERT. M. phys. 8,2,6 p. 580^a,3 inconveniens . . . est, quod -um (p. 257^a,24 ἀλλοιώτιχόν) sit ex necessitate et . . . augmentativum et augibile. *2 medic. i. q. medicamentum sanationem efficiens - Heilung bringendes Mittel*: ALBERT. M. pol. 1,7^r utrum . . . -is sit utendum in morbis (metaph. 5,1,6 p. 278^a,38). *B fem.*: virtus mutans - verändernder Einfluss: ALBERT. M. anim. 2,1,10 p. 208^b,27 calido . . . iuvante digestivam et -am cibi. altercaptio v. altercatio.

altercatio (-cio), -onis f. script.: arter.: CHART. Helv. arb. 149 p. 232,29. autre: l. 68sq.72. altri: l. 48,65. 40 p. 511,2. aliter: l. 62. -rna- (var. l.): l. 55. -ga-: l. 62sq.68sq. -apt- (-apc-): l. 70sq. al.

1 gener.: a strictius i. q. iurgium, disceptatio -- (Wort-) Streit, Auseinandersetzung: EPIST. Aldh. 4 p. 482,11 huiusmodi (*sc. haereticorum*) -is opprobrium. EPIST. var. II suppl. 45 11 p. 636,7 super -e Michaelis archangeli cum diabolo de Moysi corpore (cf. Vulg. Iudas 1,9). HINCM. ord. pal. 35 mutua hinc et inde -e vel disputatione. WIDUK. gest. 3,65 -em (altri. B2a) super cultura deorum fieri. al. in titulo libri: CATAL. biblioth. Lehm. I 16 p. 73,28 -o Athanasii cum Arrio eqs. *b latius i. q. certatio, pugna - Streit, Kampf*: CHRON. Fred. cont. 44 facta est . . . longa -o (cf. Vulg. II reg. 3,1 concertatio) inter Pippino . . . et Waifario. EPIST. Wibald. 351 bellice -is. ANNAL. Scheftl. I a. 1199 inter Philippum et Ottonem orta est -o de regno. ARNOLD. LUB. chron. 6,17 nec deerant inter has -es (alterna- var. l.) funera morientium. CHRON. Reinh. a. 1215 p. 585,43 sacram corpus pia, si fas est dicere, -cione expetitum est. al. de rhythmimachia: ASILO rhythmmach. p. 16,17 tali -e alternorum tractuum.

2 iur.: a lis, causa - (Rechts-) Streit, Prozeß: FORM. Andec. 45 ut . . . nulla -cio inter nos non debiat esse (DIPL. Merov. I 39 p. 36,34 lis et -o. TRAD. Frising. 392 p. 333,13 contentio vel alteratio. DIPL. Otton. I. 405 p. 552,15. al.). DIPL. Merov. I 77 p. 69,25 sit . . . omnis lis et -gacio subita (i. sopita). FORM. Marculfi 1,3 ad audiendas -es ingredire (DIPL. Pipp. 10 p. 15,21 [altricaciones cod.]. al.). FORM. Arvern. 2^a unde . . . aduersus me -o orta fuerit. CONC. Karol. 24^a,46 -o . . . inter virum et feminam de coniugali copulatione. DIPL. Karoli III. 25 p. 41,34 altregacionem abentes. p. 43,18 iusta (i. iuxta) eorum altregacionem et professionem (sim. DIPL. Otton. I. 342 p. 469,9 -capcione. CHART. Carniol. I 12^a p. 20,31 -captionem. al.), 134 p. 215,3 in -cione fuit marca. DIPL. Otton. I. 375 p. 515,21 altrecatio facta est . . . inter

Bononienses et Mutinenses de confinibus. TRAD. Frising. 1447 pro decimatione. CHART. Oelsn. 32 gravis cause altricatio. CHART. Welt. 13 p. 122,2 post multiplices hinc inde -es inter . . . partes habitas. al. *de synodo*: IONAS Bob. Columb. 2,9 p. 249,11 quando adversum Eusthasium -o oriretur. b *vicissitudo, successio - Wechsel, Ablösung (fort. per confusio-nem, cf. p. 510,49; 512,50)*: CHART. Georg. 41 (ArchÖst-GeschQuell. 9 p. 299,14; a. 1214) ut talis collacio sive personarum -cio robur obtineat.

altercator, -oris m. adversator, litigator - Streiter, Widersacher: HINC. epist. I 184^b,1 p. 177,30 nec cum . . . Ebene . . . extit -r nec . . . illius sum derogator. LAMB. WAT. annal. a. 1167 p. 544,21 electiones, quae . . . praesentatae ab -bus extiterant.

**altercatrix, -icis f. adversatrix - Widersacherin*: AETHICUS ISTER 80 p. 60,27 Thebas urbs . . . speculatrix exploratoribus obsidibusque -x nuncupata est.

altercor, -ari et alterco, -avi, -are.

1 gener.: a *strictius i. q. iurgare, disceptare - (mit Wörten) streiten, disputieren*: ALDH. virg. I 33 quatenus cum rege . . . disputans -retur Babilas. ANNL. Mett. a. 767 p. 54,11 -antibus inter se Romanis et Grecis de sancta trinitate. HROTSV. Sap. 3,24 non est tempus -andi. al. b *latius i. q. certare, pugnare - streiten, kämpfen*: VISIO Baront. 7 dum invicem -rent (-rentur var. l.) Rafahel et daemones. AETHICUS ISTER 102 cum Albanis -vit Numitor. EBERW. Symeon. 7 de stola utrimque -atur. ANNL. Frising. a. 1198 Philippo et Ottone pro inperio -antibus. al.

2 iur. i. q. *litigare, causare - (gerichtlich) streiten, prozessieren*: CONC. Karol. 19^a,30 de clericis ad invicem -antibus. CAPIT. reg. Franc. 39,4 hominem in iudicio iniuste contra alio -antem. TRAD. Frising. 235 iniuste -bant. DIPL. Otton. I. 405 introgressi -ari inter se cuperunt. al.

subst. *altercans, -antis m. litigator (in iudicio) - Widersacher (vor Gericht)*: LEG. Wisig. 2,2,10 -ium negotia. FORM. extrav. I 3^a iurgio, quod inter -es vertitur. al.

**altercumque pron. quicumque alter - wer anders auch immer*: CONST. II 427,46 (a. 1244) nullus conductum pre-beat -icumque.

alteritas, -atis f. I diversitas, dissimilitudo - Andersartigkeit, Verschiedenheit: A gener.: OTLOH. quaest. 3 p. 66^a comparandae -is copia. ANSEL. Bis. rhet. 1,12 p. 124,6 sexus . . . pari sexu ledi non videtur, sed quadam -is diversitate movet. B spec.: 1 *natur. et philos.*: ALBERT. M. phys. 3,1,6 p. 194^b,35 ponunt . . . quidam motum alienatatem et -em (p. 201^b,20 ἐπερόητα καὶ ἀνισόητα). anim. 2,4,10 p. 309^a,39 oportet . . . quod unum numero sit, quod ponit -em vel identitatem. animal. 15,10 quod parva alteratio . . . magnam inducit -em. ibid. al. 2 *theol.*: GERHOH. novit. 21 p. 68,6 nec differens in se est essentia deitatis, quamquam de tribus -e relationis differentibus. ALBERT. M. eccl. hier. 1,2 p. 478^b,22 'virtus divinissima . . . complicat', id est adunat, 'multas -es (PG 3,372^B ἐπερόητας) nostras', id est intellectus nostros non firmiter stantes in uno eqs. EBERH. ALEM. labor. epil. 4 triplex -s, simplex essentia trino est unique Deo.

II *mutatio - (Ver-)Änderung*: A gener.: GERHOH. novit. 21 p. 68,21 cognata rebus caducis -s. CHRON. Reinh. a. 1191 p. 549,19 sacramenta . . . quadam mirifica -e sui quasi vinum subnigrum . . . comparuerunt. a. 1211 p. 578,5 miseranda -e. B *philos.*: ALBERT. M. cael. 1,3,3 p. 70^b,6 omne . . . quod movetur, -e quadam renovationis situs vel formae transfertur (cf. p. 277^a,14 μεταβάλλει) de aliquo contrario in aliquid contrarium.

III *vicissitudo, successio - Wechsel, Nachfolge*: WALDO Anscar. 71,8 -s regum fuit immutatio rerum.

**alterius, -a, -um. (a gen. alterius prave derivatum) qui ad alterum pertinet - dem andern gehörig*: ANDR. BERG. hist. 1 p. 223,2 ut -um (alter alterius PAUL. DIAC. Lang. 4,51 p. 138,5) regnum invaderent frates. v. et alter p. 508,41.

alternativum adv. I vicissim, invicem, alter post alterum - abwechselnd, wechselweise, nacheinander: A gener.:

EPIST. Aldh. 5 p. 490,13 -m reciproca facessante noctis nebula. CARM. cod. Vat. (5330) 4,2 Arcturus . . . -m in se . . . nunc tria astra sublimat, nunc quattuor infima reddit. CHRON. Salern. 139 p. 147,11 ut omnes . . . vascula -m replerent.

5 THADD. FLORENT. cons. 38,106 ista medicamenta dantur -m, ne fiant consuetudinaria nature. al. *decussatim - kreuzweise*: PAUL. DIAC. Lang. 4,22 calcei . . . -m laqueis corri-giarum retenti. B spec.: 1 metr.: ALDH. ad Acirc. 10 p. 85,10 decupla scematum species -m inserta. 139 p. 193,9. 10 2 mus.: AUREL. REOM. mus. 20 p. 60^a,8 antiphona dicitur vox reciproca, eo quod a chorus -m cantetur. ANON. inst. patr. p. 7^a,36 sequentias si cantamus sive -m sive una simul. IOH. AFFLIG. mus. 23,29 ut nunc in eadem voce, nunc per dia-pason -m fiat organum. al. 3 math.: GERB. geom. 3,9 dictus gradus, quod gradientes homines saepius tantum spatii -m metiantur. 6,6 si . . . basis -m sibi quantitatem catheti assumat. al. *de rhythmimachia*: ASILIO rhythmimach. p. 15,16 ex alterutra parte -m trahuntur omnes species multiplicis in ante, retro eqs. FRUTOLF. (?) rhythmimach. 1,13 -m fiant tractus. 4 *philos.*: WOLFHER. Godeh. I praef. p. 167,46 ut . . . -m semet . . . iungat seiungatque conexio. ALBERT. M. praedicab. 4,5 p. 69^a,30 alternum . . . est, quod -m supponitur et superponitur eqs.

II *mutuo - gegenseitig*: A gener.: IULIAN. TOLET. Wamb. 25 12 p. 512,23 -m sibimet utraequae partes obsistunt. WILLIB. Bonif. 6 p. 29,3 conloquendo -m. CHRON. Salern. 84 p. 85,4 inter se -m . . . dividant terram (LAMB. WAT. annal. a. 1153 p. 528,23 praedam sibi -m dividunt). VITA Heinr. IV. 5 p. 21,23 incitatis -m animis. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 156,10 possent falcones se capere -m. al. B iur.: TRAD. Frising. 30 1393 p. 254,23 (a. 1022/23) proprietatis . . . partes -m inter se commutare. CHART. cell. Paulin. 50 p. 63,22 -m compro-missum est. CHART. Bern. II 245^a p. 259,34.

III *versa vice - umgekehrt*: CONSTANT. AFRIC. theor. 6,28 p. 29a^V cum . . . contineat in se egestionem . . . -m reddit ad superiora, quoad per vomitum emittat.

alternatio, -onis f. I strictius i. q. vicissitudo - Wechsel, Abwechslung: A gener.: ALDH. ad Acirc. 2 p. 68,18 per revolventem dierum -em. HUGEB. Wynneb. 4 salubris verborum -bus. GERB. (?) astrolab. 8,3 dicuntur horae inaequales propter mutuam -em correptionis et depalationis. al. B spec.: 1 metr.: ALDH. ad Acirc. 141 p. 201,15 reciproca duarum syllabarum -e. 2 mus.: WILH. HIRS. const. 1,82 p. 1008^B ex -e modularium. ANON. mus. Sowa 2^b p. 102,14 -es simplicium figurarum. p. 103,8 -em vocum mutue distributam. 3 iur. i. q. *commutatio, concambium - (Aus-)Tausch, Umwechselung*: TRAD. Teg. 93 (a. 1078/91) utrique ancille pro alterutra . . . equali -e sunt tradite. CHART. Altenburg. 228 p. 173,32 mutuam suorum bonorum . . . alter<n>ationem (altera -AB, altercatio C), quod vul-garius dicitur concambium. CHART. ord. Teut. (Hass.) 315 p. 237,15 -o iuris patronatus. c. *sensu compensationis*: CHART. ord. Teut. 27 p. 24,5 (a. 1192) ego . . . in alio loco eis fieri feci . . . -em.

II *latius*: A *conversio - Umwendung, Wandlung*: 1 gener.: EPIST. Hann. 1 p. 16,4 istiusmodi moderationis deputanda est -o (älinati cod.). effectus - Verwirklichung: HUGO FLAV. chron. 1 p. 345,39 (vs.) datur -o votis. 2 mus. i. q. *varietas, differentia (tonorum psalmodiae) - Abwandlung, Differenz (der Psalmtöne)*: AUREL. REOM. mus. 16 p. 51^a,33 hic tonus multimodas in fine versuum antiphonarum habet -um varietates (cf. 18 p. 54^a,13). B *agitatio - (Hin- und Her-) Bewegung*: 1 corpor.: VITAE patr. Iur. 2,5 p. 146,1 temet huc illuc . . . simili -e convertam. 2 spirit.: BRUNO QUERP. fratr. 9 p. 725,16 curarum -bus. dubitatio-das Schwanken: HRABAN. hom. I 28 p. 54^D secum virgo mentis -e configlit, qualis esset ista salutatio.

**alternativus, -a, -um. 1 ambiguus - zweideutig*: ORD. canc. pap. 3,3,4 vota conditionalia, -a et incerta penitus repro-bamus. 2 variationem efficiens - Änderung bewirkend: URSO gloss. 60 p. 100,9 -a virtus per caliditatem colorat (p. 101,14).

alternitas, -atis f. 1 *vicissitudo* - Wechsel, Abwechslung: RATHER. Metr. 7 p. 461^b quorum (*sc. caelstis orbis*) -s habitacula mortales compulit excogitare. RUD. TRUD. gest. praef. 228,5 -s sapores, licet inparies, aequae tamen . . . gratificat. 2 *diversitas, dissimilitudo* - Andersartigkeit, Verschiedenheit: ROD. GLAB. hist. 3,28 sciendum . . . quoniam quecumque res . . . per quodlibet accidens vel motione vel cuiuslibet -e sit diversa. theol.: EMO chron. p. 522,5 unitas . . . essentie in tribus, -e, proprietate, assignatione. v. et p. 511,49sq. 3 gramm. i. q. *accumulatio earundem litterarum vel eorundem verborum*, ἐπαλλότης - Häufung gleicher Buchstaben oder Wörter: GODESC. SAXO gramm. 2 p. 456,20 vitium -is inspicere in 'reviviscit' (cf. p. 486,10. *ibid. al.*). LUDOLF. summ. 3 p. 369,7 antiqui septem vicia solebant vitare, scilicet . . . -em, ut 'ire, redire, contraire'.

alterno, -avi, -atum, -are.

I trans.: A strictius i. q. variare - abwechseln lassen, wechseln: 1 gener.: BEBA temp. 12 quamvis . . . quidam . . . incensiones earum (*lunarum*) medio diei et medio noctis . . . -ent (cf. temp. rat. 11,26). HRABAN. epist. 10 p. 396,32 variorum doctorum sententias -ando. THANGM. Bernw. 1 p. 758,37 ad prosaicam palaestram exercitium -antes. CARM. var. Walther 1,61,2 -at spectacula theatrale forum. medial. i. q. variari - sich ändern, wechseln: OTTO FRISING. chron. 6,17 p. 277,25 varietas humanarum rerum . . . ab inicio mundi usque in presentem diem -atur. BURCH. URSB. chron. p. 29,14 imperator . . . , cum . . . belli vicissitudines ita -ari consiperet. 2 spec.: a mus. i. q. *vicissim (voce) emittere* - abwechselnd (*mit der Stimme*) ertönen lassen: AMALAR. off. 4,7,11 duobus coris -atur antiphona. CONSUIT. Trev. 2 p. 22,17 'miserere mei Deus' -ando procedunt *pueri*. NIVARD. Ysengr. 7,128 -at dulcem contio mira liram. LAMB. mus. quadr. p. 281^b -ando unusquisque vocem suam. al. de invitorio: BERNOLD. CONST. microl. 52 p. 1015^b sic usque in finem -etur. alternis cantibus celebrare - im Wechselgesang seieren: VITA Galli II 745 laude sub excelsa -antes iuvenes festa thororum. b iur. i. q. permutare - (ver)tauschen: CHART. Osn. I 311 p. 252,12 (a. 1160) has (*decimas*) -verunt fratres cum domo Osnabrugge. ACTA imp. Winkel. I 127 p. 107,30 ut fratribus . . . liceat . . . emere seu -are, quecumque . . . voluerint. c *vicissim recitare* - abwechselnd vortragen: ERMENR. ad Grim. 29 p. 567,6 poesis prisco si . . . -atur more. EKKEH. (?) prol. Gall. p. 1095,12 huius operis priore cum ipso (*Hartmanno*) -verat *Notkerus* partem. B latius: 1 corpor. i. q. agitare - hin- und herbewegen: ALDH. virg. 2778 -are nequit sus crasso sub gutture rumen. 2 spirit. i. q. deliberare - erwägen: WOLFHER. Godeh. I 11 p. 176,28 quid . . . consilii arripiatur, praemeditatione longae deliberationis -at. medial. i. q. dubitare - schwanken: EPIST. var. II 29 p. 346,22 cum in huiusmodi conflicitatione animus meus . . . -retur.

II intrans. i. q. *vicem peragere, succedere* - (sich) abwechseln, aufeinanderfolgen: A gener.: HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,22 tunc illi duo germani . . . infirmi inter se -antes, alter ambulabat, quando alter iacebat. HRABAN. carb. 37,14 -ant omnia vicibus. HROTSV. Sap. 5,6 centuriones -ando scandunt flagris eius membra. al. B spec.: 1 metr.: ALDH. ad Acirc. 10 p. 88,5 spondeus isdem locis -are cognoscitur. 141 p. 201,7 multimodas -antes sinzigiae replicationes. 2 mus. i. q. *vicissim canere* - im Wechselgesang singen: WALAHP. Gall. 2,4 duo chori . . . -antum personarum dulcedine perstrepentes. SCHOL. enchir. 1 p. 183^b,6 in -ando seu respondendo. 3 *vicissim vigilare* - abwechselnd wachen: WALAHP. Gall. 2,12 Deus . . . vigilavit, ubi sollicitudo -antum non affuit populorum. 4 *vicissim ad praecedendum se invitare* - sich gegenseitig den Vortritt lassen: VITA Bard. 13 p. 328,33 illis -antibus ait Richardus: . . . praecedat ille, quem divinum elegit beneficium.

adi. 1. alternans, -antis. *vicem peragens* - (ab) wechselnd: VITA Greg. Porc. I 1 -em motum. OTTO FRISING. chron. 1,32 p. 66,26 -um temporum calamitates. 2,32 p. 105,13 in . . . variis . . . -um rerum casibus. *ibid. al. v. et l. 61.*

2. **alternatus**, -a, -um. 1 *vicem peragens* - abwechselnd: FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 156,30 -is ictibus. ALBERT. M. animal. 8,54 -is vicibus. 2 *varius* - verschieden: CHART. Raitenh. 285 (a. 1267) ex -is impetencium actionibus.

5 *alternus*, -a, -um. script. alit.: l. 10.

I strictius: A *vicem peragens, succedens* - (ab) wechselnd, aufeinanderfolgend: ALDH. virg. I 33 p. 274,18 -is vicibus (WANDALB. martyr. compr. 3. al.), carm. eccl. 3,44 volvuntur -is tempora festis. ANTIDOT. Sangall. p. 79,44 aliternis diebus (ODO MAGD. herb. 1872 -is febris accendendo d. al.). WALAHP. carm. 19,1 -is . . . ignibus auxerunt astra . . . iubar. CONR. HIRS. dial. 635 ut -a succedens vicissitudo lectionis legentes reficeret. al. metr.: ALDH. ad Acirc. 10 p. 82,18 dactilo et spondeo . . . -a interpositione variatis. de rhythmimachia: ASILO rhythmimach. p. 16,17 alteratione -orum tractuum. FRUTOLF. (?) rhythmimach. 1,12 p. 177,23 ad inveniendas . . . numerorum multiplicaciones -as. B mutuus - gegenseitig: AGIUS epic. Hath. 531 -um nostrum . . . amorem. HROTSV. Dion. 27 -is . . . loquela. WIPO gest. 2 p. 14,11 -a desideria. al. iur.: TRAD. FRISING. 1038 (a. 903) inter se . . . -am traditionem fecerunt (DIPL. Conr. II. 212). DIPL. Ludow. Germ. 150 p. 211,46 vice -a. C ambo, uteque - beide: ALCUIN. carm. 1,1142 naribus -is. WALAHP. Wett. 648 morbus . . . inficit -as animas.

25 25 II latius: A math.: 1 *aequidistans, parallelus* - in gleichem Abstand, parallel: PS. BOETH. geom. p. 376,23 parallelae, id est -ae rectae lineae. p. 383,18 parallelogramma, quae in eisdem basibus et in eisdem -is lineis fuerint constituta. *ibid. al.* 2 *mutuo congruens* - wechselseitig entsprechend: PS. BOETH. geom. p. 383,2 si in duas . . . rectas lineas recta linea incidens -os angulos aequales inter se fecerit. p. 387,21 ab -a divisione circuli (cf. p. 388,19). B reiectus, repercussus - abgeprallt, zurückgeworfen: VITAE patr. Iur. 1,7 -o vicinoque saxorum vapore confligrant loca. C duplex - doppelt: CATAL. abb. Ful. (MGScript. XIII p. 273,14) Hatto . . . gloriosus, -a virginitate preditus.

sensu adv. in alternum. obviam - gegeneinander: MARC. VALER. buc. 1,40 spectare . . . gemellos currere in -um.

altero, -avi, -atum, -are. mutare - (ver)ändern (saepe

40 medial.): I natur. et philos.: A in univ.: ALBERT. M. phys. 7,1,4 p. 494^b,4 ipsi . . . sensus -antur (p. 244^b,10 διλούρται). p. 494^b,35sq. non -antur inanimata secundum omnia illa, quibus -antur animata. cael. 1,1,9 p. 26^b,25 corpus . . . -atur alteratione tali, quae imprimat in ipsum aliquod esse. *ibid. al.* B spec.: 1 *spectat ad anim.*: ALBERT. M. animal. 1,414 neque -atur vena in aliquo a seipsa. 2,66 nec -atur animal ab hoc colore. *ibid. al.* digerere - verdauen: ALBERT. M. animal. 25,7 non -tum venenum. veget. 5,77 istae species plantarum non veniunt ad substantiam stomachi nisi -ta (*sic?*) per digestionem. add: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 139,4 -tas et minutus carnes facilius digerunt pulli (antea: *inceptas digeri*). 2 *spectat ad plantas*: ALBERT. M. veget. 1,191 -atur planta, quod mutatur omnino in aliam speciem.

55 55 III alch.: GEBER. summ. 2,18 post projectionem medicinae -antis illa (*imperfecta*). PS. AVIC. lap. p. 635^b,70 quod non ingreditur . . . , non -at neque transmutationem efficit in corporibus metallorum.

60 60 III vario usu: A gener.: HERACLIUS II 57 -at una materia coloris alteram. CHART. ord. Teut. (Thur.) 219 que fluit in tempore, cum tempore -antur. al. B c. colore quodam: 1 *aliter nominare* - (un)benennen: CHRON. Siegb. cont. a. 1130 (MGScript. VI p. 450,23) Gregorius Innocentii, Petrus Anacleti nomine -antur. 2 *aliis vestibus amicire* - verkleiden: ALBERT. MIL. temp. 66 p. 408,5 subdiaconem -tum callide. 3 a *depravare* - entstellen: BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 286,43 litteras. al. b falsare - fälschen: CHART. Basil. A I 210 p. 323,25 (a. 1154) ut nec . . . episcopus . . . eam (*monetam*) -are presumat. 4 *calefacere* - erwärmen: HILDEG. phys. 9,2 (ed. pr.) cum calore -ti vini. 5 *exaltare* - erhöhen: ARNULF. MEDIOOL. gest. 3,10 nullis . . . ecclesiasticis gradibus -tus.

subst. 1. alterans, -antis *n.* virtus mutans – verändernder Einfluß: ALBERT. M. phys. 7,1,4 p. 493^b,28 -s agit dupliciter, scilicet corporaliter et spiritualiter. animal. 1,575 ut . . . magis resistat cor -bus et nocumentis. *al. v. et l. 7. p. 509,22.*

2. alteratum, -i *n.* quod mutatum est – etwas Verändertes: ALBERT. M. phys. 7,1,4 p. 492^b,38sq. accidit sic alteratio, quod ultimum alterantis (*p. 244,3 ἀλλούμενον*) est cum primo -i (*p. 244,4 ἀλλούμενον*). *al.*

adi. alteratus, -a, -um. diversus – verschieden, abweichend: 1 de cognatione: CHART. Rhen. med. I 307 p. 359,21 (a. 1036) erant cognati, sed quinto generationis actu et sexto vicissim -i. 2 de habitu: ADAM gest. 3,38 p. 181,5 archiepiscopus quasi -us ab illo, qui fuit (3,62 p. 208,9).

adv. *alterato. iterato – wiederum: CHRON. Reinh. a. 1204 p. 567,36 regem Philippum -o vocare decreverunt.

*alterus, -a, -um. (ital. altiero, cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 387) superbus – hochmütig: SALIMB. chron. p. 607,35 que (*uxor*) fuit -a et deditgnat nature.

alteruter, alterutra, alterutrum. form.: gen. et dat. sg. -(a)e: I. 30.34.37. gen. sg. alteriusutrius: I. 28.

I usu subst. et rarius adi.: A strictius i. q. alter (*vel unus*) de duobus – der andere (oder der eine) von zweien: EPIST. Teg. I 23 quod uteque nostrum -i promisit. FROUM. carm. 7,18 alter in -o gratuletur sospite viso. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,52 ut . . . -i regum . . . despecto . . . contrairent, alteri . . . servirent. NIVARD. Ysengr. 1,185 -r presto est, neuter, si queris utrumque. GERHOH. Antichr. 2 app. 8 p. 349,17 ex imperfectis . . . atque alteriusutrius ope ad invicem indigentibus. p. 349,20. *al.* adi.: GERHOH. aedif. 32 p. 1277^b -ae professioni (sc. monachorum vel clericorum) . . . associandus. B latius: 1 uteque – jeder von beiden, beide: WIDUK. gest. 1,6 cum ab -is (sc. Thuringis et Saxonibus) pugnatum foret. CHART. Babenb. 177 p. 237,18 partes . . . -e. ab utraque (sc. paterna maternaque) parte existens – beiderseits (d. h. väterlicher- und mütterlicherseits) vorhanden: EPIST. Teg. I 12 -ius generositatis gloriosum stemma. 2 mutuus – gegenseitig: MANEG. ad Gebeh. 48 p. 392,18 -e obligationis rationem. CHART. Babenb. 13 p. 18,40 data et accepta -a et iusta recompensatione.

II usu adv.: A alter alterum, mutuo – einander, gegenseitig (usurpat et de duobus et de pluribus): 1 alterutrum: a absol.: BEDA hist. eccl. 5,19 p. 328,3 coeperunt -um requirere. ANNAL. Xant. a. 841 circuli tres apparuerunt in caelo . . . ambientes se -um. IOH. FULD. carm. 28 (MG Poet. I p. 392) -um dantes scripta decora stilo. RUODLIEB VI 66 -um nostros mores donec videamus. OTTO FRISING. chron. 7,29 p. 355,21 Veneti . . . ac Ravennatenses plurima mala . . . -um intulere. *al.* b c. praep.: RHYTHM. 87,6,1 dicebant ad -um (REGINO chron. a. 876 p. 111,30 foedus, quod ad -um pepigerant. DIPL. Heinr. IV. 76 ager Corni et Lardarie ad -um extenditur. *al.*). HIST. Walar. 5 (MG Script. XV p. 696,6) dux et comes ab -o divisi. BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 324,37 si in -um bello consurgerent. *al.* 2 alterutro: VITA Ludow. Pii 60 p. 644,41 ut . . . se -o (-um 4, mutuo 10) tuerentur filii. TRANSL. Modo. 23 p. 300,7 exhortatione -o impensa. CHART. Port. 48 post longam . . . -o disputationem. 3 alterutris: TRAD. Frising. 758 (a. 856) utrique, quod -is acceperunt, teneant. B alterutro i. q. huc illuc – hin und her: THEODULF. carm. 72,153 -o (Srimond recte, -a codd., ed.) paucae aves ex utraque volebant parte.

alteruterque, alterutraque, alterutrumque pron. 1 uteque – jeder von beiden, beide: GERHOH. Antichr. 1,27 p. 337,31 ad alteriusutriusque partis confirmationem vel confirmationem. 2 neutr. sensu adv. i. q. mutuo – gegenseitig: RUODLIEB IV 216 -umque iuvant.

*alterutraliter adv. utrimeque – von beiden Seiten (her): CHART. Stir. III 242 p. 332,7 (a. 1257) ut . . . heredes . . . redditus tam patris . . . quam matris . . . hinc inde -r sortientur.

*alterutrum adv. mutuo – gegenseitig: RUODLIEB V 583 -m . . . vale dicebatur. X 24 -m victi. CHART. Hall. I 299 ut vicissitudinaria obsecundacione -m obligemur.

alterutris v. alteruter.

1. *alterutro, -are. variare, commutare – abwechseln lassen, wechseln, austauschen: VITA Godefr. Cap. II 104 (vs.) ut . . . -et . . . vicem flamma rotando picem. ALBERT. 5 STAD. Troil. 3,10 Helena . . . duos . . . maritos ictus horribenos -are videt. EBERH. ALEM. labor. 428 gaudent voces sedes -are suas. ANON. mus. Sowa 2^b p. 103,3 diversis metis has (longas et breves) ut placet -etis. Sroder

2. alterutro v. alteruter. alterutrum v. alteruter.

10 althaea (-thea, -tea), -ae f. (ἀλθαῖα; cf. theod. vet. altē, v. et Ahd. Wb. I. p. 299) script.: -teia: GLOSS. V 42,11 St.-S. alphaea: I. 28.

1 hibiscum – Eibisch (*Althaea officinalis* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 229sqq.): PAUL. AEGIN. cur. 6

15 semen altee in balneo fricatum conservat capillos et auget (MATH. PLATEAR. gloss. p. 380^c semen -ae . . . temperatum virtutem habet humectandi . . . ; semen maioris dicitur malvae . . . , maior malva bismalva dicitur et viscus idem dicitur). 73 altee radicis elixatura (WILH. CONG. chirurg. 903sqq. al.). 179 cataplasmentur . . . his, que sunt de . . . foliis altee. GLOSS. med. p. 6,24 altea, id est malva silvatica. ANTIDOT. Sangall. p. 84,31 altee sucus. GLOSS. III 474,37 St.-S. ibisca, malva asinina, altea. 591,21 de altea, alte. ODO MAGD. herb. 366sq. -am malvae speciem nullus negat esse

25 -amque vocant illam, quod crescat in altum (cf. Isid. orig. 17,9,75); hanc ipsam dicunt eviscum . . . agrestisque solet . . . malva vocari. DYASC. p. 23^b althea sive molochis agraria (cf. Orib. lat. exp. 2,1,8 La). ALPHITA I p. 274,13 alphaea, bismalva, enfeos, eviscus, malvaviscus, hibiscus idem. ALBERT. M. veget. 6,285 altea (alica C) graeco nomine dicitur a iuvamento multiplici, quod est in ea (cf. Diosc. gr. 3,146,1 δὰ τὸ πολυάλθες) . . . ; vocatur etiam bismalva, eo quod habet folia sicut malva, sed est maior ea . . . ; vocant . . . quidam eandem malvaviscum. al. ?malva agrestis minor – ?wilde Malve (*Malva silvestris* L. et *Malva neglecta* Wallr., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 202,274): GLOSS. III 594,47 St.-S. alteam wiltpoppele. 604,20 altea, idem agrestis malva, poppule.

2 verbenaca – Eisenkraut (*Verbena officinalis* L.): DYASC. p. 96^a prima species hierobotanae vocatur etiam sideritis, curectis et altea.

30 altiboo, -are. alte clamare – laut rufen: VITA Sigir. 34 (MG Mer. IV p. 625,22) eius . . . in memoria -ando personem ore pro congrua melodia.

45 adi. altiboans, -antis. magnifice loquens – erhaben redend: CARM. Cent. 17,14 strigere versus Sedulii ex micis superantibus -is.

*alticanax, -acis. canorus – hell singend: EKKEH. IV. bened. I 21,166 omne volans . . . suas voces pullos docet -es.

50 *alticanorus, -a, -um. excelse tonans – erhaben tönend: CARM. biblioth. 3,1,63 -i quinque volumina Moysi. CARM. Augiens. 4,6 orant c<uncta> pium hoc nomen et alt<canorum>.

alticinctus, -a, -um. vestibus alte cinctis indutus – hochgegürtet: GODESC. SAXO gramm. 2 p. 486,14 ad mamilles cincti vocari rite possunt -i.

*alticulus v. *alticius.

*alticrepus, -a, -um. (valde) crepus – (stark) rauenschend: FLOR. LUGD. carm. 22,20 -i . . . unda sali.

60 *altifer, -fera, -ferum. in altum volans – hoch emporfliegend: ALBERT. M. summ. creat. I 4,61,6 p. 659^b,27 dicitur angeli -i quantum ad actum. subst. neutr.: ALBERT. M. cael. hier. 15,11 p. 440^a,24 speciem ‘aquilae’ significare ‘regale . . . et -um’ (PG 3,337^d τὸ βασιλικὸν καὶ ὑψηλόν), quia in altum fertur.

65 *altifluus, -a, -um. qui ex alto defluxit vel descendit – aus der Höhe herabflossen oder herabgekommen: CARM. Paul. Diac. app. I 8,1 hausimus -o perfusas rore salivas. 11,1 hausimus -am Petri Paulique salutem. SUBSCR. cod. Oxon. Iun. 25 f. 193^v patris -i cingat vos gratia nati.

70 *altilis, -e. etym.: GLOSS. I 273,7 St.-S. -ia dicta quasi ‘altilia’, quia aluntur (sim. ALBERT. M. pol. 7,15^b p. 745^b,40).

1 adi.: *de volatilibus i. g. mansuetus, domesticus - zahm, Haus*: Dudo hist. 3 p. 99,28 est . . . tellus Northmannica . . . omnium . . . volucrum silvestrium et -ium multimodis pullis incrementata.

2 subst. neutr.: *a avis, volatile (saginatum) - Vogel, (gemästetes) Gefügel (cf. GLOSS. I 16,18 St.-S. -ia [alitilia b] kafedere. IV 4,9 -ia flukenti): AETHICUS ISTER 49 eo quod in similitudinem griforum animalium vel -ium pinnatorum eis (paganis) . . . simulacrum fabricavit. VITA Magni Fauc. 7 -ia capere (syn. avium, alitum, volatilia). EGBERT. fec. rat. 2,567 nos -bus pleni pinguique ferina. PETR. DAM. grat. 18 p. 43,29 -e (syn. gallinam) suum, quod perdidera. CHART. episc. Misn. 59 p. 60,36 decima tam in agris quam in -bus (cf. CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 404,17sq. solvunt . . . annuatim VIII -ia, id est pullos, et cum quolibet -i v ova. CHART. Lux. III 7 iure gallinarum et -ium exempto). OTTO SANBLAS. chron. 38 p. 57,18 -e ligno affixum propria manu vertens assabat rex. **b pecus (saginatum) - (Mast-) Vieh** (cf. GLOSS. II 264,38 St.-S. -ia hant zuchilinga [ad Vulg. Matth. 22,4]. IV 32,5 -e mastichi. 129,62 -e masfichi): Wido FERR. schism. 1,2 p. 535,19 habundabat mensa . . . volatilibus quoque et -bus omnium generum.*

***altiloquus**, -a, -um. *magnifice loquens - erhaben redend*: SEDUL. SCOT. carm. 2,7,44 -us . . . Maro. VITA Bav. II 2,329 convenit -e cui vix modulatio lingue. **subst. masc.:** BURCH Iud. 11 (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. p. 251) forte nec -o sunt digna poemata nostra.

***altimensor**, -oris m. *mensor altitudinem metiens - Höhenmesser*: ANON. geom. I 3,3 stet -r in metiendo eminentis artifinio suspiciaturque per utrumque mediclinii foramen.

***altimetra**, -ae m. *mensor altitudinem metiens - Höhenmesser*: ANON. geom. I 3,1 sumatur ab -a astrolabium, et in medietate quadrati . . . constitutur mediclinium.

***altimetria**, -ae f. *mensura altitudinis - Höhenmessung*: ALBERT. M. anal. post. 1,2,17 p. 66^b,46 geometricae scientiae descendunt in mechanicas, quae sunt manuales, ut cosmetria (sic?), -a et profundimetria. metaph. 3,2,3 p. 147^b,9 (p. 118,2 G.) *geosophia* dicitur in planimetriam et profundimetriam et -am et cosmometriam.

***altimetrum**, -i n. *mensura altitudinis - Höhenmessung*: ALBERT. M. eth. 1,1,2 p. 5^a,5 sic enim se habet geometria ad cosmometriam secundum omnes sui partes, scilicet planimetrum, profundimeticum et -um.

***altio** v. ***aldo**.
***altioro**, -are. *exstruendo altiorem facere - höher bauen*: CHART. Rhen.inf. II 249 (a. 1240) neuter eorum edificia sua-bit.
altipetax, -acis. *in altum tendens - in die Höhe strebend*: 1 de herba: WALAHER. hort. 99 -x (gloss.: hohgerniv) semente cucurbita vili assurgens. 2 de hominibus: VITA Agnet. 422 -x ex igne polos migravit in altos. PETR. DAM. disc. p. 94,10 (vs.) -x Symonem (sc. magum) sequeris Symon astra petentem.

***altipotus**, -a, -um. *altivolus - hochfliegend*: EKKEH. IV. bened. I 4,56 evolat accipiter (i. Augustinus) -am aquilam (i. Johannem evang.) spectamine solis acutam.

altipotens, -antis. 1 de Deo i. g. *in alto regnans - in der Höhe herrschend*: PETR. PIS. carm. 41,5 (MGPoet. I p. 74) rex -s, caeli terraeque creator. CARM. Paul. Diac. app. I 1,3 -s . . . iudex. RHYTHM. 75,5,2 o Deus alme -sque. CONO LAUS. gest. 6 p. 797,8 (vs.) -s Dominus. **al.** **subst. masc.:** SEDUL. SCOT. carm. 2,11,7 sic chorus ecclesiae sobolem parit -is. 2 de principibus i. g. *sublimiter regnans - erhaben herrschend*: SEDUL. SCOT. carm. 2,12,4 (de Karolo Calvo) Caesaris egregii Ludewici principis almi -s proles (2,30,8). 2,30,88 o dux -s, edite Caesariibus.

***altipotentia** (-cia), -ae f. *meton. in allocutione i. g. alta potestas - Hoheit*: ACTA imp. Böhmer 1000 p. 702,7 (a. 1278) dominacionem, -ciam et magnificenciam vestram (sc. comitis) . . . deprecamur, quatenus egs.

altiriacus v. arteriacus.
***altisonantia**, -ae f. *fortitudo vocis - Lautstärke*: HERM. AUGIENS. mus. p. 15,17 quomodo sapienter cantant,

. . . qui tropum tropo permutantes confundunt, qui solam -am laudant?

***altisonorus**, -a, -um. *alte cantans - laut singend*: EKKEH. IV. bened. I 37,22 sanctus rite chorus triplicaverat -us.

altisonus, -a, -um. *script. -iss-*: ANNAL. Ianuens. I p. 218,7,31. v. et l. 25.

1 proprie i. q. clarus - laut(stark): *a de voce sim.*: THEOD. AMORB. Mart. 3 Martinum . . . praesulatu dignum . . . existere -a voce proclamat. WILH. CLUS. Bened. 5 p. 200,17 cum peracuta et -a voce in processionibus cantando iubilaret. VITA Serv. 53 p. 125,17 Syrenas . . . celumque pontumque dulcis querele -is vocibus personuisse. EKKEH. URAUG. Hieros. 32,3 laudes -as. EBO BAMB. Ott. 3,16 p. 674,15 gracilem Adelberti vocem interpretis sua clamosa atque -a comprimens. **al.** **b de homine**: CARM. Cent. 160,13 econtra -us Teodius quam bene cantat.

2 translate: *a de carmine sim. i. q. dulcisonus - lieblich (klingend)*: PAUL. DIAC. carm. 19,8 condere et -um gracili sub arundine carmen. TRANSL. Mercurii I 3 (MGLang. p. 578,6) melos -um. AMARC. serm. 1,18 versibus -is non opus omne viget. **b de evangelista i. q. sublimis - erhaben**: SYLL. Sangall. 4,16 Marcus . . . -us.

adv. ***altisone**. *clare - laut*: VITA Rigob. 15 (MGMer. VII p. 72,16) -e (altissime ^{1a,2b}, altissone ^{2c}) reboabant campanae. EKKEH. V. Notker. 12 p. 579^a,61 alpina si quidem corpora vocum suarum tonitruis -e perstrepentia. GESTA Ern. duc. II 21 p. 219,6 regem . . . grocitantem . . . -e.

***altista**, -ae m. (*cf. *aldo*) *colonus minoris libertatis - minder, halbfreier Kolone*: CHART. Anhalt. II 145 p. 116,10 (a. 1239) omnes homines burchwardi . . . littones, -e et censuales ecclesie, . . . coram advoco . . . stabunt ter in anno, smurdones autem nullatenus venire cogentur (*inde* 297 p. 218,33; *cf.* 145 p. 116,27. 297 p. 219,14. v. et *supra* p. 440,25gg.).

altithronus (-tr.), -a, -um. *script. -trh-*: l. 64. **form.**: *gen. sg. -is: l. 54. vocal. -us: l. 50. etym. et signif.*: GODESC. SAXO gramm. 2 p. 457,7sqq. si decepit te . . . 'celsitronus', '-us', vide . . . quod 'alti', 'celsi' . . . non sunt genitivi, sed accusativi . . . ; 'altitronus', 'celsitronus': 'altum tronum (altitronum cod.) habens' et 'celsum habens'. **timesis**: l. 47sg.

1 de Deo (Christo): l. 46 i. q. *in alto regnans, celsitronus - in der Höhe herrschend, thronend*: ALDH. virg. II 1863 Christum. BEDA hist. eccl. 4,20 p. 248,33 (vs.) agni. TRAD. Frising. 38 p. 66,17 Dei (ARBEBO Emm. 18 tanti alti Deo throni martyris. **al.**). WETT. Gall. 30 p. 274,41 regis. WALAHER. imag. Tetr. 114 patrem. HRABAN. carm. 32,9 Dominus. CARM. var. I 25,1 arbiter altitronus, mundi formator et auctor. AMARC. serm. 3,190 rector. **al.** **subst. masc.:** WILLIB. Bonif. 5 p. 20,24 opitulante -o. HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,11 omnipotentis -i. HRABAN. carm. 18,26 filius -i (*cf.* VITA Erasmi 470 altitroni [-is cod.] nato. HROTSV. Theoph. 448 unicus -i genitus). 39,100,1 doxa tibi, -e, rex caelorum sanctissime. AMALAR. cod. expos. II 17 p. 280,9 (vs.) angelus -i. HROTSV. Mar. 475 grates -o reddentes. EKKEH. IV. bened. I 46,31 -i dextra tenet hunc (*Andream*). saepe. *remissius de re* i. q. *in alto positus - in der Höhe befindlich*: CARM. fragm. 3 (MGPoet. VI p. 134) collocat -a laetus in sede polorum.

2 de principibus i. q. sublimiter regnans - erhaben herrschend: SEDUL. SCOT. carm. 2,12,16 centum Solimas hic (*Karolus Calvus*) tenet altitronus (*cf.* 2,38,31).

altitonans, -antis. *de Deo i. g. ex alto (sive in alto) tonans - aus (in) der Höhe donnernd*: CARM. var. I 26,3,66 Deus (CARUS Clem. 47,118). VITA Landel. 352 regi. CARUS Clem. 137 immensus Deus, perhennis, pantacator -s. **subst. masc.:** DONAT. Ermenl. praef. (MGMer. V p. 683,1) solius -is miseratione fidens. AUDRAD. carm. 1,134. CARM. Cent. 28,3. EKKEH. IV. bened. II 67 pisciculis tantis crux obviet -is. v. et *almitonans.

***altitonator**, -oris m. qui (alte) praedicat - (lauter) *Verkünder*: BENZO ad Heinr. prol. p. 597,8 audiat augustus, quae profert . . . fidei . . . -.

altitonus, -i m. de Iove i. qui in alto tonat - der in der Höhe Donnernde: CARM. Bur. B 155,3,4 exoro superos: -um (-em cod.) cum Hercule.

altitonus, -inis f. script.: -idu: l. 44. -uto: PIRMIN. scar. 27 p. 64,3 cod. E. form. altu: l. 37.

I excelsitas - Höhe: A proprie: 1 strictius de mensura: a astron., geom.: ANON. geom. I 3,17 aestimandae -is orthogonium. GERB. (?) astrolab. 6,1 sicut per solarem -em diurnae inventiuntur horae, sic per stellarum fixarum nocturnae egs. 18,2 o . . . climatis, in quo es. HERM. AUGIENS. util. astrolab. 2,1 p. 408^A planities inumbrata ad -em, quae umbram iacit, sexcupla erit. ALBERT. M. meteor. 1,3,1 p. 499^b,9 circulus . . . -is. al. de tertia dimensione: GERB. geom. 2,5 crassitudo, quae consueto nomine -o a geometricis vocatur, . . . indagatur: . . . o . . . ut in crassitudine vel spissitudine quarundam . . . structurarum seu capacitate . . . vasorum. 4,2 figurae planae profunditate, id est -e, carentes. PS. BOETH. geom. p. 373,27 mensura . . . est, quidquid pondere, capacitate, longitudine, latitudine, -e animoque finitur. al. add: PS. GALEN. febr. 48 immanitas pulsus est, qui in longitudine et latitudine et -e motus arteriarum tetenderit. b archit.: MAPPAE CLAVIC. 101 quibus mensuris oporteat aedificia in -em elevare; . . . si in -em IIII staturus fuerit aedicium, fabricum unius staturae -e oportet esse fundamentum. GERH. AUGUST. Udalr. I 13 p. 403,23 priori -i mensuram unius cubiti superposuit. al. c vario usu: BEDA hist. eccl. 5,17 p. 319,26 quercus Abrahae, duorum hominum -is truncus. ARBEO Emm. 30 p. 70,26 ut in cubitis (sic) -em se coacervaret humus. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 247,12 prius . . . quod falco ascendisset ad consuetam -em sui circumvolatus. al. de ordine sedendi: LIBER de unit. eccl. 2,33 p. 259,11 contentio facta est . . . super -e sessionis suae. 2 latius: a gener.: ARBEO Emm. 21 per -e turrium gradere. LIOS MON. 139 adridet pietas altudine summa. HROTSV. Abr. 7,4 velut lapsa ab -e caeli. CHART. Rhen. med. I 252 p. 308,40 quicquid nemorum -e silve comprehensum . . . cedi convenisset ([Hochwald] Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. p. 473]. cf. ANNAL. Quedl. a. 781 -em sylvae, quae vocatur Haertz. al.). CONST. I 204 p. 281,31 egregiae molis et -is vexillum. al. collis, mons - Anhöhe, Berg: ALCUIN. epist. 83 p. 126,6 -es (altitudines K²) Alpium. PASS. Adalb. Prag. 2 (MGScript. XV p. 707,9) in praemonstrata se videndum presentavit -e (syn. in eminenti . . . tumulo). TRAD. Gottwic. 9 p. 158,28 inde limes eadem -em habet, quam rustici dicunt Wagreim. CONST. I 277,18 inde per A-em ('die Höhe' ed.) in comitatum comitis Heinrici. al. alleg.: HRABAN. univ. 14,21 p. 398^B -o templi Hierosolymitani spem denuntiat futurae retributionis. b spec.: de aquarum retinaculo molendini: CHART. Mulhus. Thur. 210 (a. 1270) examinata est . . . o sive exaltatio, que vulgariter hebe (cf. Dt. Rechtsbw. V. p. 497) appellatur, molendinorum duorum . . . et compertum est utrumque molendinum septem pedes in -em habuisse (cf. CHART. Hall. I 229 p. 220,39 retinaculo permansero in eadem -e, in qua nunc est). de partibus corporis: TRACT. de chirurg. 939 super -em brachii. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 75,8 ab initio -is pectoris. ALBERT. M. animal. 1,578 meatus constringunt paulatim secundum cordis -em (opp. ampliatione). al. add: CONSTANT. AFRIC. theor. 9,15 p. 43b^V una species cooperioris est -o superioris palpebre, cum oculum non possit cooperire. B translate et in imag.: 1 sublimitas, dignitas - Erhabenheit, Würde: HRABAN. univ. 14,21 p. 396^A potest . . . altare mystice significare corda electorum . . . vel -em fidei. p. 396^C cornua altaris est -o coelestis patriae. RUOTG. Brun. 6 quis enim a tanta et tam incomparabili -e prohiberet arrogantiam? WIPO gest. 5 p. 27,15 si non esset aequus in -e regali. CONR. EBERB. exord. 4,27 p. 1116^A tanta -e spiritualis vitae. ALBERT. M. miss. 3,4,19 p. 92^b,25qq. agmen angelorum super se contemplans -em sapientiae et delectationis huius sacramenti, celebrat . . .

sacramenti istius -em. al. meton. de principum personis i. g. celsitudo - Hoheit: DIPL. Merov. I 31 p. 30,28 (a. 673) petuit -em nostram, ut egs. HEIRIC. Germ. I comm. p. 428,4 (de Karolo Calvo) -em vestram sceptra . . . regere. DIPL.

5 Karoli III. 122 p. 194,34 nostre -is firmitatis pactum. CONST. I 317 imperialis culminis -o. ACTA imp. Winkelm. I 742 p. 586,41 tante -i (sc. regi) scribere. al. 2 festivitas, sollempnis - Festlichkeit, Feierlichkeit: AMALAR. off. 4,18,4 cum alleluia et cum -e psalmi. 4,21,7 -o signorum, quae fiebat per vasa

10 aerea, deponitur. v. et l. 15. 3 superbia, elatio - Hochmut, Überheblichkeit: ADAM gest. 2,68 p. 128,13 subdiaconus . . . verborum . . . -e suspectus audiendibus. OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 69,2 ab -e mentis sua humiliatus Abailardus. 4 de voce, sono i. g. elevatio - Hebung, (Ton-)Höhe: AMALAR. off.

15 4,3,20 per -em vocis -em mentis monstramus, quae se erigit in gaudium supernae civitatis. REMIC. ALTISS. mus. p. 69^b 'exeramus' extendamus vel in -em producamus. AUREL. REOM. mus. 12 p. 46^b inter -em vocis et gravitatem. PS.

HUCBALD. ton. p. 227,20 indifferenti -is modo. al. 5 de computatione i. g. summa - Ergebnis: EPIST. var. I 17 p. 524,35 quae . . . quantitas numeri multiplicata veluti in . . .

20 dierum anni nostri -o (sic?) consurgit. 6 de crimine vel poena i. g. amplitudo - Ausmaß: DIPL. Heinr. IV. 402 p. 531,32 -i reatus comparantes -em vindictę.

25 II profunditas - Tiefe: A proprie: ARBEO Corb. 40 erat ibi (sc. in praecepsitio castri) tante -is spatia, ute egs. ANON. geom. I 3,20 putei aut cuiuslibet fossae -em (profunditatem var. l.) sic probabis. WALTH. TER. Ioh. 12 p. 1146,48 fos-

30 sam . . . multam . . . profunditatis -em habentem. CASUS PETRISH. 3,15 cuius (putei) -o profunda est simul et angusta. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 51,19 in -e nidi. al. v. et p. 519,18.

27. B translate: 1 de subtilitate questionum sim.: DESC. SAXO theol. 24 p. 341,6 quippe . . . profunda sectaris, -e delectari, medulla pasceri egs. v. et p. 519,72. 2 de corde,

35 ingenio: CHART. PRUSS. II 59 p. 51,30 (a. 1258) in -e cordis sui. ALBERT. M. animal. 1,469 mediocritas . . . ventris . . . significat -em intellectus et boni consilii. fort. add.: AETHICUS ISTER 12 haec omnia invenimus nimia -e investigata.

40 III latitudo - Breite: CHART. ARGENT. I 617,56 p. 481,17 (c. 1200) panni grisei, qui non sunt in -e (postea: minores . . . latitudinis) duarum ulnarum.

altivagus, -a, -um. alta pervagans - die Höhe(n) durchziehend: SISEB. carm. 20 non illam (lunam) . . . mulier . . .

45 detrahit -o e speculo (cf. W. Stach in: 'Corona Querne [Festgabe K. Strecker]'. 1941. p. 83). PAULIN. AQUIL. carm. 1,84 angelus -as quisquis iaculatus in auras.

altivolus, -a, -um. 1 proprie i. g. altipetus - hochfliegend: ALBERT. M. cael. hier. 13,7 p. 359^b,2 ut sint angelii -i in superiora (cf. PG 3,305^A ὑψητοῦς ἀευνηπολας). subst.

50 neutr.: ALBERT. M. cael. hier. 15,11 p. 440^b,12 si sumit proprietas aquilae . . . quantum ad locum motus, sic est -um. miss. 3,4,19 p. 92^b,10 quia -um in divinas est contemplationes (sc. angelorum). summ. theol. II 9,33,2 p. 368^b,26 in figura . . . aquilae signatur -um angelorum in contemplatione. 2 translate i. g. alte resonans - laut (und weit) schallend: DUDO hist. 3 p. 104,37 confusae -aque vociferationis.

55 altuscule adv. aliquantum alte - einigermaßen hoch: DECRET. BURCH. praef. p. 539^A animum meum . . . -e asurgere.

alto, -atum, -are. 1 erigere - aufrichten: ALDH. epist. 3 p. 479,18 -to . . . sceptri in vertice celydro. 2 elevare - erhöhen: AUREL. REOM. mus. 19 p. 58^b tertia decima syllaba

60 . . . parum -bitur.

adi. altatus, -a, -um. fere i. g. ruderibus opertus - etwa mit Schutt bedeckt: CHART. HELV. arb. 102 p. 162,33 (a. 1268) de viis -is vel impeditis emendare debet.

70 altor, -oris m. form. altit: p. 521,1,8. adi.: p. 521,15. nutritor, educator, sautor - Ernährer, Erzieher, Förderer.

1 strictius: a de hominibus: PAUL. DIAC. Mett. p. 268,1 orfanorum viduarumque non solum -r, sed et . . . tutor (inde

GESTA Mett. 37 p. 540,16 alitor). PAUL. BERNR. Herl. 12 alitoribus suis (*syn. carnales patroni*). **b de animalibus:** EGBERT. fec. rat. 1,767 cuculus -em (*sc. currucam*) iniusta mercede cruentat. **2 latius:** **a de hominibus:** ALDH. virg. I 32 p. 272,16 cuius (*Athanasiu*) -r et dogmatista beatus Alexander . . . extitisse memoratur. ABBO SANGERM. bell. 1,46 urbis erat tutor *Odo*, regni venturus et -r (*gloss.*: nutritor). VITA Willib. p. 19,34 pater et pontifex, educator et alitor . . . nostri miserere. CARM. libr. III 40,8 abba Gerhardus . . . Sewensis . . . -r ovilis. 81,15 -em (*sc. Pandulfum*) cum suscipit *Capua*. **al.** **b de Deo, Christo sim.:** WALAHFR. carm. 25^a,10,2 virgo . . . lactat -em. MILO carm. 3,4,2,1060 auctor et -r. ERMINR. ad Grim. 33 p. 573,8 -r cunctorum pietate, minister amore egs. GODESC. SAXO carm. I 3,11,1 sis, *Christe*, mihi factor, mihi sis et -r. CARUS Clem. 596 spiritus -r. CARM. de Cunone 27 qui cunctorum pater extat et -r honorum. *al.*

altrecatio, altricatio sim. v. altercatio.

altrinsecatio, -onis f.* (*cf. altrinsecus, secatio*) **mus. i. q. *alternatio (vocum in cantu hoqueti) - Wechsel (der Stimmen im Hoquetus):* LAMB. mus. quadr. p. 281^b patet -o contra eundem modum. ANON. mus. Sowa 2^b p. 97,27 si *hoquetatio* sit sine littera, eadem est vocum -o, sed sepius mutuanda ac etiam resecanda. p. 98,2. p. 100,3 si sit perfecta, tunc talis hoquetatio fit per -em resevationum ab uno cantu in alterum continue mutuatam. 3 p. 106,14.

1. *altrinsecus.* **1 adv.:** *a ex utraque parte, utrimque - von, auf beiden Seiten, beiderseits:* ALDH. ad Acirc. 140 p. 194,10 -s corrumpuntur, id est tam praepositio quam ceterae orationis partes. AMALAR. cod. expos. II 11,4 ponuntur candiae ante altare, non iam -s . . . , sed mixtim. GERB. geom. 4,5 in media . . . area et in singulis -s positis. BERNO ton. prol. 3 p. 64^b consonantiae fiunt, quando -s virilis ac puerilis vox pariter sonuerit. **al.** **b invicem, mutuo, inter se - gegenseitig, untereinander:** ALDH. virg. I 60 p. 321,19 cum metrica leporis elegantia et rhetoricae disertitudinis eloquentia tantum -s discrepant, quantum egs. WOLFHARD. Waldb. 2,18 laeta -s fabulatione. PASS. Ursulae 12 omnes virgines se -s scuto caelestis fidei . . . armaverunt. CHRON. Salern. 126 p. 139,35 ut -s inter se fedus inirent. **al.** **2 praef. c. acc. i. q. in utraque parte, utrimquesecus - auf beiden Seiten (entlang):** CHART. Pommerell. 319 p. 276,15 (a. 1280) cum feno -s fluvium, qui Strbok dicitur.

2. **altrinsecus, -a, -um. extrinsecus superveniens - äußerlich:* MIRAC. Bav. praef. quod veritas . . . non querat -am colorum adhibitionem.

altrix, -icis f. form.: alet-: *I. 61sq. alit-: I. 63,69.* usu adi.: *I. 64.*

nutrix, educatrix, fautrix - Ernährerin, Amme, Erzieherin, Förderin: **1 strictius:** **a de hominibus:** ALDH. virg. I 26 p. 260,11 quae (*verna*) -x infantis fuerat. *in imag.:* BONIF. carm. 1,329 -x me (*sc. ignorantiam*) numquam docuit, sapientia quid sit. **b de rebus:** ALDH. ad Acirc. 12,1 -x cunctorum . . . nuncupor (*sc. terra*). WALAHFR. carm. 27,1 arboris est -x quandam vagina medullae (*sim. CARM. Augiens. 3,2*). CARM. Cantab. 35,3,4 luporum -s silvula. **al.** **2 latius:** **a de hominibus:** EPIST. Teg. I 1ⁱⁱ. regum regnorumque -i, nobilissimè Adalheidè auguste, . . . titulum . . . salutacionis. **b de rebus:** *de terris, urbibus:* JULIAN. TOLET. Wamb. 5 Galliarum terra, -x perfidia. AETHICUS ISTER 79 p. 59,14 Athenas, . . . aletrix iuuentum (*sic*) tuorum (*sc. Ioniae*). 108 p. 81,17 ortus et aletrix regum . . . Hierusalem. HYMN. Sangall. p. 126 Italia exultet, aletrix tanti iuuenis. ARNULF. SAG. invec. 8 p. 107,3 -x tyrannorum Sicilia. **al.** *adi. i. q. patrius - heimatlich:* WALDO Anscar. 13,2 -bus oris. **de rebus incorporalibus:** BONIF. carm. 1,107 -x virtutum . . . vocabor (*sc. patientia*). WALTH. SPIR. Christoph. II 4,7 in gremium -is (*sc. ecclesiae*) sacre cunasque recepti. CHART. civ. Ratisb. 94 unitas et societas . . . concordie mater et aletrix noscitur esse vera. **al.** *altudo v. altitude.*

**altura, -ae f. 1 altitudo - Höhe:* CHART. Tirol. 482 p. 270,11 (a. 1194) auctoritatem dedit . . . edificandi . . . quam-

cunque munitionem in quacunque -a sibi in eodem dosso plauerit. **2 profunditas - Tiefe:** BERNOLD. WAT. chron. 2 ex sui (*sc. amnis*) -a. COD. Wang. Trident. 241 p. 451,14 (*de argentifodina*) in maiori -a . . . debent ire. Ziltener

5 altus, -a, -um. *compar. fem. sg. -iora:* I. 25,63. p. 523,21 (*cf. N. Fickermann, JbGeschMitteld. 6. 1957. p. 39.*)

I excelsus, erectus, editus - hoch, aufgerichtet, emporragend: **A proprie:** *1 strictius de habitu:* **a de rebus:** WALAHFR.

hort. 102 ulmum. WANDALB. mens. 192 silvis . . . sub -is (*PETR. CAS. [?]* chron. 4,18 p. 770,32 monasterium . . . cum

10 s. -a. CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 401,33). WALTHARIUS 14 solio . . . in -o. HROTSV. Mar. 826 urbem . . . moenibus -am.

BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,21 ripa . . . -issima eminebat. persaepe. *in locorum nominibus:* DIPL. Karoli III. 145 p. 232,38 Alta ripa ('Hauterive'). CHART. episc. Halb. 825

15 p. 110,33 iudicio apud Altam arborem. **al.** *medic. i. q. tumidus - geschwollen:* TRACT. de caus. mul. 32 locus . . .

durus et -ciora parit (*fort. leg. : alicior a(p)paret*). **b de anim.** : ALDH. ad Acirc. 71,5 elefantes. WALTHARIUS 460 dum cer-

20 vicem sonipes discusserit -am. GERH. AUGUST. Udalr. I 17 caballum. **al.** *per compar.:* ALDH. ad Acirc. 111,21 -ior . . .

caelo rumor (*sc. creatura*) secreta tonantis. **2 latius:** **a de situ:** ALDH. carm. eccl. 5,8 laqueo suspensus *Iudas ab -o.*

AETHICUS ISTER 3 mundus . . . informe fuit constitutus, . . . dum -iora fabrica tecta videbatur. WALAHFR. carm. 20,26

sidera. HROTSV. asc. 101 super caelos . . . -os. EKKEH. IV. bened. I 19,54 gladium . . . -um (*gloss.:* id est levatum ad ictum). ALBERT. M. animal. 1,612 dexter . . . ren -ior (p. 496^b, 35 ἀνώτερος) est quam sinister. *saepe. in locorum nominibus:* WETT. Gall. 3 per Altam Germaniam (*cf. WALAHFR.* Gall. prol. p. 281,13 ab -o situ provinciae idem vocabulum [*sc. Altmania*] . . . confituct est). LIUTOLF. Sever. I 7 ad Altum monasterium ('Altenmünster'). LAMB. LEOD. Matth. I 2367 Altii castelli ('Hoennburgh') municipatum. ANNAL. Mell. Vind. I a. 1276 p. 707,10 Altum forum. **al.** *de avibus i. q. in alto volans - in der Höhe fliegend:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 178,18 ad airones longinquos et -os. **b de direktione i. q. in altitudinem versus - in die Höhe gerichtet:** VITA Erasmi 146 mansurus eris . . . in ignibus -is. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 731,24 -us crux. **al.** *in imag.:* CAND. FULD. EIGIL. I 4 precibus -is (II 10,18). **B translate:** *1 gener.:* *a sublimis, venerandus, sanctus - erhalten, verehrungswürdig, heilig:* FORM. Senon. I 21 Deo -issimo. EIGIL Sturm. 12 -issimo rege Christo. HRABAN. carm. 11,8 praesul honeste Dei, plebis et -us honor. 23,8 sophia . . . -a Dei. WALAHFR. carm. 49,13 tui -a ad praemia regni. CAND. FULD. EIGIL. II 17,73 potestas. 17,132 martyr. WANDALB. martyr. 302 Maximine, tibi quartu Trevir -a coruscat. *saepe. de gradu:* LIOS MON. 70 sacratio presulisi -i ('Hoherpriester' ed.). **b generosus, nobilis - edel, adelig:** VITA Pirmin. I 6 Wernarius -a prosapia Francorum ortus. CAND. FULD. EIGIL. I 5 p. 224,27 ab hac -a et generosa electione. II 12,13 regis. DIPL. OTTON. I. 365 -ae vel humiliis personae (DIPL. OTTON. II. 93. CHART. Brixin. 60. **al.**). CHRON. Salern. praef. p. 469,37 (vs.) -e comes. BALDER. Alber. 23 p. 255,11 vir -i sanguinis (CONST. II 54 p. 66,6. **al.**). *saepe. remissius:* TRAD. Weiss. app. I 297 (a. 1058) questio in -o disponatur palatio. CHART. episc. Spir. 318 p. 287,15 recolentes (*sc. Richardus rex*) -issimo placitu . . . ecclesiam. **c praestans - hervorragend:** WILLIB. Bonif. 4 p. 13,22 ad -iora bonorum documenta. WALAHFR. Wett. 447 -ae Romanae gentis. carm. 38,96 ingenio (CAND. FULD. EIGIL. II 14,47. **al.**). VITA Vincent. 5 (MGMer. V p. 117,20) ad -ciora eruditione. FROUM. carm. 32,76 -ior in meritis *pater.* VITA Liutw. I 10 ut in virtutum proiectu nullus sibi -ior, in humilitatis despctu nullus inveniretur deiector. *saepe.* d magnus, gravis, acer - groß, erheblich, intensiv: WALAHFR. carm. 38,50 nivium vis . . . -as fecit habere moras. DIPL. OTTON. I. 405 p. 551,42 -is contentionibus. FROUM. carm. 27,14 labor. ANNAL. Pegav. p. 238,5 -a obsidione. **al.** *de censu:* CHART. Gosl. II 52 (a. 1258) nullus . . . ipsos ad censem cogat -ciorem. *de colore i. q. vigidus - kräftig:* TURBA phil. 14 p. 124,14 ut sit color -ior . . . et audacior.

[Sroder]

e *superbus* - *hochmütig*: DONIZO Mathild. 2,24 elatis -a, mitis sed mitibus astat Mathildis. 2 spec.: a de sono, voce i. g. *elevatus, clarus* - *erhoben, laut*: ARBEO Emm. 36 confessionem -a voce dedit. ALBERT. M. animal. 4,108 omnes feminae sunt -oris et subtilioris (p. 538^b, 13 λεπτοφωνότερα καὶ δέψιφωνότερα) vocis. al. mus.: ALCUIN. (?) mus. p. 26^b, 17 primi toni -iores, secundi inferiores. HRABAN. inst. cler. 2,48 p. 156,21 perfecta . . . vox est -a, clara et suavis eqs. Ps. ODO CLUN. dial. prol. p. 251^b, 9 vocem ad -um tonum pertinentem. THEOPH. sched. 3,86 si volueris cymbalum -ius habere. *sublime sonans - erhaben klingend*: CAND. FULD. EIGIL. II 14,62 -a . . . modulamina missae. b de stilo, tenore i. g. *grandis - gehoben, feierlich*: OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,15 si . . . ad -ora velut phylosophica acumina attollatur oratio. CONR. MUR. summ. 6,6^a p. 434,42 tres sunt stili: humili, mediocris et us. c iur. i. g. *gravis - hoch (gestellt)*, bedeutend: LEX Ract. Cur. 2,1,6 -iores causas. CHART. Hall. I 183 in -o -iudicio. CHART. Rhen. inf. IV 664 iusticias -as et civiles. CONST. III 27.

II *profundus - tief*: A proprio: AETHICUS ISTER 58 p. 37,18 -ora limfa. ANTIDOT. Glasg. p. 142,27 vulnera. POETA Saxon 4,46 sub -o terrarum gremio. WALTHARIUS 50 amnes. al. in imag.: HRABAN. carm. 39,55 -um abyssum . . . dogmatum. de gemitu ex profundo veniente: CAND. FULD. EIGIL. II 24,10-us . . . per omnes it gemitus. B translate: 1 gener.: AESCULAPIUS 3 p. 4,43 somno. POETA Saxon 3,30 nox. VITA Liutg. II 1,24 p. 101,7 pace. WALAHFR. carm. 5,81 oblivio. CAES. HEIST. hom. exc. p. 27,16 horrenda sacrilegia 'am vitam' vocant; . . . est enim in viciis profunda nimis. al. 2 de mente sim.: a intellegens sagax - verständig, einsichtig: WALAHFR. Blaithm. 115 cum sancta viri mens . . . sensu praenosceret -o. THIETM. chron. 8,14 in -a mente sua. THANGM. Bernw. 3 -ori . . . industria . . . simulationes praevidebat. al. b secretus - verborgen: THIETM. chron. 5,29 latentibus insidiis suis -a mentis intencione.

III A local. i. g. *longinquus - entfernt*: WALTHARIUS 817 ex Avarum . . . sedibus -is. B temp. i. g. *progressus - vorgerückt*: BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 733,8 surgente . . . die . . . usque ad -am horam.

subst. masc.: 1 *deus - Gott (fere superl.)*: PAUL. DIAC. carm. 7,4,2 afflatus -i flamine. HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,28 almus -issimi anthletus. WALTH. SPIR. Christoph. I 19 tu solus -issimus in omni terra. CHART. Turic. 1654 p. 9,5 quanto nos alcius exaltavit -issimus. saepe. 2 *homo illustris - ein Hochgestellter*: HILDEG. epist. I 50 p. 259^b -i et -iores, parvi et minores.

subst. neutr.: I *excelsitas - Höhe*: A proprio: 1 strictius: LEX Sal. Merov. 102,1 bargo v pedes in -um. HUGEB. Willib. 3 p. 91,24 gressum dirigebant in -um. AGIUS epic. Hath. 583 ex -o ruiturus. WALTHARIUS 1455 petit cicada -a. saepe. c. gen.: ARBEO Emm. 25 poli. HUGEB. Wynneb. 4 p. 109,16 Alpium. WALAHFR. hort. 107 ramorum. al. medic.: PS. GALEN. febr. 199 quartane febres . . . pulsum faciunt rarum et segnem et in -um (cf. Galen. ed. Kühn VIII p. 461,12 χατά βάθος). de tertia dimensione: SYLL. Sangall. app. 5,74 numerus crassus ad -a volans. ADALBOLD. sphaer. 5 quadratus si septies in -um tollatur, CCCXLIII pedes reddit eqs. 2 latius: a caelum - Himmel: HRABAN. epist. 12 supernus arbiter, qui in -is habitat. HROTSV. Mar. 140 angelus . . . descendit ab -o. THIETM. chron. 2,10 gratiam spallens . . . in -issimus Deo. saepe. remissius: CARM. Bur. B 32,2 -a mereri. CONST. III 248,1 quantum nobis ex -o permittitur. b solium - Thron: WALTHARIUS 441 fatur rex ab -o. B translate: 1 gener.: a res sublimis - etwas Hochstehendes: PASS. Petri et Pauli 184 ne multum -a velis, ne inferiora petas (cf. Vulg. Sirach 3,22). OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,18 rebus simplicioribus -ora interponere. b res efficax - etwas Wirksames: ANNAL. Magd. II a. 954 p. 145,66 coacti sunt obsessi . . . aliquid -ius actitare. 2 spec.: a de sono, voce i. g. elevatio - Höhe, hohe Lage, Erhebung: BEDA hist. eccl. 3,2 p. 129,5 quia . . . elata in -um voce cuncto exercitui proclamaverit. ORDO Rom. 5,66 sequitur in

-um prefatio dominicae orationis. CONR. MUR. summ. 2 p. 420,8 quorum (verborum) penultima tendit in -um. al. b iur. i. g. *gravis iurisdictio - hohe Gerichtsbarkeit*: CHART. Merseb. 240 p. 194,7 (a. 1239) in -um et in bassum nostro stare arbitrio promiserunt (CHART. Lux. IV 80 p. 122,21 compromissum de -o et b. CHART. Helv. arb. 147 p. 229,8. al. c philos. i. quod difficulter attingi potest - etwas schwer Erreichbares: ALBERT. M. resurr. 106 p. 308,7 -um indeficiens et potens, repliens affectum quantum ad alteram sui partem, scilicet irascibilem. p. 308,34 pravus actus ad -um potens est furor. summ. creat. II 67,2,2 p. 558^b, 11 irascibilis debet denominari respectu eius, quod est proprium obiectum: hoc autem est arduum et -um. ibid. al.

II *profunditas - die Tiefe*: MARC. VALER. buc. 2,100 preceps dabo me . . . in -a.

adv. alte. I excelse, erecte - hoch, aufgerichtet, emporragend: A proprio: 1 de rebus: HROTSV. Pel. 400 -e surgentibus undis. WALAHFR. hort. 91 abrotani . . . e (gloss.: uf) pubentis frutices. THIETM. chron. 4,30 machinamenta -e constructa. al. in imag.: WALAHFR. carm. 38,57 -ius ascribent laudes. al. 2 de anim.: WALAHFR. Mamm. 12,2 iubet -ius . . . sanctum suspendi. HRABAN. carm. 37,19 nutrificis gremio . . . puer -ius exit. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 103,21 quidam (faltones) volant -e, quidam inferius. al. B translate: 1 gener.: a sublime, sollemniter - erhafen, feierlich: CHART. episc. HILD. I 528 (a. 1197) episcopus . . . templum -e consecravit. b magnopere, valde - in hohem Maße, sehr: CAND. FULD. EIGIL. II 17,83 temet benedicimus -e. CARM. Cent. 146,3 satis -e . . . floruit eloquii. c. adi.: EKKEH. IV. cas. 124 praedicator -issime apertus. de pretio i. g. impense, care - teuer: CONST. I 140,11 (a. 1152) -ius modium et carius vendere. 2 spec.: a de sono, voce i. g. elevate,clare - erhoben, hoch, laut: ALDH. virg. II 372 tuba . . . reboat . . . -e. NIVARD. Ysengr. 6,9 Reinardus clamitat -e. al. mus.: AUREL REOM. mus. 10 p. 43^b, 37 -ius finis versuum erigitur. NOTKER. BALB. ad Lantb. p. 106 'a' . . . admonet, ut cantus -ius elevetur. NIVARD. Ysengr. 7,101 sus super equa levans monacordum iura canebat -ius. b de stilo i. g. granditer - gehoben, feierlich: EPIST. var. II 15 p. 321,34 partem orationis . . . -ius enuntiandam. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,21 sive more . . . colonorum summissius vel principum . . . -ius narrando. c iur. i. g. modo *gravis iurisdictionis - nach Art der hohen Gerichtsbarkeit*: CHART. Helv. arb. 57 p. 91,25 (a. 1250) -e et basse dictum (59 p. 97,15).

II *profunde - tief*: A proprio: WALTH. SPIR. Christoph. II 2,216 virga . . . -ius in viridis defixa cespite ruris. 6,49 -ius . . . pelagi scrutantes terga. in imag.: VITAE patr. Iur. 3,14 ne . . . -ius graviusque corruerent superbi. de germitu i. g. penitus - aus der Tiefe: THIETM. chron. 8,30 -e gemitu tracto. al. B translate: 1 intrinsecus - innerlich: CAND. FULD. EIGIL. II 25,32 paenituit -e. THIETM. chron. 5,20 quem (archiepiscopum) cum -cius . . . custodia . . . in mentis secreto morderet. 2 subtiliter, diligenter - sorgfältig, genau: CAND. FULD. EIGIL. I 11 quid . . . -ius vel manifestius . . . poterit explicari? TRAD. Ratisb. 157 -ius excogitare. THANGM. Bernw. 11 -ius indagando repete. DIPLO. Heinr. IV. 423 p. 567,28 rem sanius -ciusque perscrutantes. al.

III de tempore: A tarde (-ius) - spät(er): MEGINFR. carm. p. 647^b de quo . . . tractabimus -e. EKKEH. URAUG. Hieros. 1,7 -ius replicemus. B mature - früh: BERNOLD. CONST. chron. p. 393,33 Romani a Ianuario, Aegipti . . . a Septembri, scilicet quatuor mensium -ius inchoantes eqs.

?*altya, -ae f. (orig. inc.) avis aquatica (anatibus similis) - (entenartiger) Wasservogel: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 15,32 anates . . . et circelle et -e et geyoni . . . punctur . . . in aquis vel extra aquas. Sroder

alvare v. alvearium.

*aludel, -elis n. vel *aludellum (-us), -i n. (m.) (arab. utāl, cf. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 2142) script.: -ute-: p. 525,12,19. -uthe-: p. 525,7,16. -ela: p. 525,14.

vas ex duabus partibus compositum et ad sublimationem specierum solidarum aptum - ein aus zwei Teilen zusammengesetztes Sublimationsgefäß für feste Stoffe (cf. J. Ruska, QuellstudGeschNat. 6. 1941. p. 61sg.): ANON. secret. p. 48,17 -l est vas pro sublimatione specierum siccatarum et debet esse strictius in fundo egs. Ps. GERH. CREM. sal. I 20 aperi-thel. GEBER. summ. 1,43 p. 566 firmetur vas -l et circumlinatur ad furnum. 1,44 p. 569 intentio ... vasis -is est, ut fingatur vas de vitro spissum. Ps. AVIC. anim. 6 capit. p. 165 quod -um ... sit frigidum. 6,6 p. 235 ad lutandum -dellos. p. 238 debent fieri -a: -l fuit inventum per geometrica. p. 240 misce et mitte in -tello ...; intimavimus -tellos et lumen magisterii. epist. 9 in -e. Ps. CALID. secret. 2 p. 185^b,20 scire vasa in hoc magisterio, scilicet -dela, et sapientes vocant coemeteria seu cibitoria. Ps. PLATO quart. 4 p. 179,9 sublimetur calcinatum per -thel et decoctum per cucurbitam. ALBERT. M. miner. 4,1,2 p. 85^b,12 in collo vasis, in quo fit sublimatio, quod -tel vocatur. THEOD. CERV. chirurg. 4,8 p. 183^h in -tello. al. v. et Suppl. Arab. Baader alvea v. alveus.

alvearium, -i n. vel rarius alveare, -is n. (m. vel f.: l. 40. cf. l. 24) script.: alb-: l. 38,44. adde WILLIB. Bonif. 5 p. 22,22 cod. 1. -var.: ARNOLD. SAXO fin. 2,6 p. 62,43 in alvari. -re-: l. 38. form.: nom. sg. (vel pl.?) -ia: l. 28,29. nom. et acc. sg. alvear: l. 30,49. adde GLOSS. III 215,48 St.-S. ibid. al. nom. pl. -res: l. 40.

1 mellarium, vas (apium), apiarium - (Bienen-) Stock, (Bienen-) Korb, Bienenstand (cf. GLOSS. III 406,50 St.-S. -ia binekar. 444,74 -ia pivaz. ibid. al.): a proprie: LEX Saxon. 30 qui -um apum ... furaverit. WALAHFR. Gall. 2,8 -r (alveas 3^c) cum melle et apibus furtim ... auferens. TRAD. Frising. 652 de apibus -ia II. MIRAC. Trud. 7 de suo -o unum vasculum ... communicare sancto viro. CONST. II 427,28 apes in -bus suis secure consistant. CHART. Livon. A I 93 p. 112,31 in fodiendis -iis apum de lignis, que sunt in myricis. ALBERT. M. animal. 26,5 -is purgationem. saepe. b in imag. et per compar.: ALCUIN. Willibr. 4 (MGMer. VII p. 119,8) quatenus ... in sui pectoris albeareo (albeario 5, alveari 3^b) ... virtutum favos construeret (CHRON. Reinh. a. 1213 p. 582,24). EKKEN. IV. bened. I 36,18 (gloss.) -res mansiones paradysi. de congregationibus: VITAE patr. Iur. 1,4 coeperrunt ... patrum examina velut ex referto apum -o ... diffundi. HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,26 monachicalem apium examen ... ad albeariis (-ris 2) congregavit vita aeternae. EKKEN. IV. carm. Gall. 4,3. in titulo libri: BURCH. SION. descr. 2,28 sicut in o Clementis legitur. c translate i. q. exercitus - Heer: BENZO ad Heinr. 3,15 multi barones perie-runt ex utroque -o. 2 alveus - Trog: GLOSS. III 694,53 St.-S. -r grant.

alveolus, -i m. (f.: l. 51; n.: l. 52) script. -vio-: l. 58. form. nom. sg.: -a: l. 55. adde GLOSS. III 643,56 St.-S. al. -um: l. 55. adde GLOSS. III 643,3 St.-S. al.
1 vas(culum) ligneum oblongum, alveus, magis - (kleine) hölzerne Mulde, Trog, Backtrog (cf. GLOSS. III 265,3 St.-S. -a multera. 349,21 -um trogelen): FORMA mon. Sangall. p. 15^a -us, reposito farinae. CHART. Rhen. med. I 514 p. 570,45 mansus quilibet ... unum -um ... solvet. CHART. civ. Hild. 287 p. 139,19 lagene v et dolea IIII, alvioli IIII. CHART. Sil. C 62,5 vendentes res super mensas in -is vel capisteris. alch.: AENIGM. super turb. 7 p. 497^a,4. scutella - Schüssel: GLOSS. IV 178,31 St.-S. -us zeile. 2 feretrum - Bahre: EBER. Symeon. 5 p. 100^b in -o componitur. CAES. HEIST. Engelb. 3,8. 3 flumen, fluminis bracchium, meatus aquae - Fluss, Flussarm, Wasserlauf: DIPL. Otton. II. 191 p. 218,18 usque in Uuillerbach et per eiusdem -i rivulum. GESTA Camer. 1,98 p. 441,23 in tantum excrevit -us, ut egs. CHART. Naumb. 382 usque ad inferiorem -um Sale. fossatum - Graben: CHART. Friburg. 253 p. 226,16 (a. 1272) quod ... derivandi ... medietatem dicti fluvii a vero et antiquo alveo ... per -os sive ductus privatos ... habeant facultatem. ibid. iterum. 4 alveare - Bienenkorb (in imag.): VITA Annon. I 1,1 p. 468^a,12 quicquid ad exercendum ingenium ... se offerebat, statim ut

apes ... -o cordis intulit (cf. VITA Theog. 1,25 p. 450,16 pectoris).

*alverana (-erra) f. (arab. barran; cf. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 251) turris - (Wacht-)

5 Turm: NARR. itin. nav. p. 184,25 turris ... habebat viam ad almadinam ...; et hec -a dicitur egs. p. 186,11 nobis videtur de turri, que alverana dicitur.

alveus, -i m. (f.: l. 10. cf. p. 525,30; n.: l. 11) script.: alb-: l. 15,31,69. adde WILLIB. Bonif. 5 p. 23,18. ARBEO Emm. 32. al. -bi-: l. 69. form.: nom. sg.: -a: l. 63. 72. -um: GLOSS. II 733,7 St.-S. ibid. al. fort. add. l. 29. gen. pl. -arum: l. 43.

I vas ligneum oblongum, magis - hölzerne Mulde, Trog: MAPPAE CLAVIC. 288ex. a dolio in -um exhibit vinum egs. 15 GLOSS. med. cod. Trev. p. 151,26 albeus trop (REGISTR. Dal. p. 387,19). TRAD. Westph. III p. 18,9 dabit IIII -os, qui capiunt VI metretas. ALBERT. M. animal. 4,36 quod (ostreum) est sicut -i duo coniuncti (cf. 4,39). cymba - Nachen: HERBORD. Ott. 3,17 p. 757,31 -us (alnus var. l.) brevissimus, 20 qui a duobus viris facile portaretur.

II fossa, per quam fluvius defuit, fluvius, meatus aquae - (Fluss)-Bett, Fluss, Strom, Wasserlauf (cf. GLOSS. III 415,47 St.-S. -um aherunsi. IV 262,11 -i grundes): A gener.:

1 proprie: LEX Baiuv. 19,2 si ... cadaver a fluminis -o ad ripam proiectum fuerit (TRAD. Frising. 339. saepe). WALAHFR. carm. 14,3,6 te secum rapit -us (cf. Verg. georg. 1,203). DIPL. Ludow. Germ. 33 p. 42,27 super -um Fulda. DIPL. Karoli III. 32 p. 55,14 torrentis. ANNAL. Ful. Ratisb. a. 891 p. 120,39 ut ... -um (acc. pro nom., v. notam ed.) amnis siccum apparet. DIPL. Otton. II. 278 p. 324,4 Trepus dilabitur in albeum Aufidi. CHART. Hall. I 266 p. 216,41 ripa mecietur fluvio ... in suo iusto et pleno -o constituto. saepe. v. et p. 525,69. 2 in imag.: ACTA imp. Böhmer 975 (a. 1260) nos ab eius naturalis sanguinis -o derivati. ALEX. MIN. apoc. 16 p. 343,10 populus ab illius imperii -o exsiccatur. B spec.:

1 brachium fluminis vel maris - Flussarm, Meeresarm: DIPL. Karoli III. 16 p. 25,32 cum ... insulis, ubicumque esse

videntur in -is vel curriculis Padi. ADAM gest. 4,1 p. 229,1 civitas alio cingitur -o, qui aboceano influit. LEO MARS. chron. 2,65 p. 673,10. CHART. Bern. II 218 collateralem.

2 cava(tus) maris - Meeresbecken: BEDA temp. rat. 29,18 ut ... aestus oceanii ... suum relabatur in -um. GESTA Karoli M. p. 184,1 tumultus ... undarum maris litora -arum (-orum D) tangencium. 3 a canalis - Kanal: POETA Saxo 3,160 si fieret tantus fossa tellure paratus -us. CHART. Burgenl. 33

45 salsuginis. CHART. Naumb. 279 p. 263,15 ad aqueductus -um. CHART. Hagenow. 335 p. 245,23 -um sive fossatum. al. b fossatum vel stagnum molendini, reclusio aquae, saeptum - Mühlgraben, -teich, Staubecken, Wehranlage: Cod. Thietm. 1

-um fluminis Trüne, qui dicitur teutonice wörslac. TRIUMPH. Lamb. 7 (MGScript. XX p. 502,41) quae (aqua) ... super rotarum -os influebat. CHART. archiep. Magd. 311 p. 394,12 molendinum ... cum legitimo superioris et inferioris -i termino. CHART. Turic. 1187 decernimus ... aqueductum fluere debere per canales ultra -um ipsius molendini. CHART. Basil. C II 234 in molendino seu -o dicto ... dem Tiche. al.

4 piscina - (Fisch-)Teich: CHART. Eberb. 187 p. 319,6 (a. 1238) -us ..., qui vulgo mare vocatur. p. 320,26 piscationis. ibid. al.
III cavum - Höhlung: WILH. CONG. chirurg. 1655 in -o inter duos musculos sub articulo, ubi humerus coniungitur brachio, fit cauterium.

IV alveare - Bienenkorb (cf. GLOSS. IV 241,3 St.-S. -a pinechar): ANNAL. Xant. a. 873 p. 33,5 locustarum innumerabilis turma more apium de -o exeuntium ... exorta est. in imag.: EPIST. Wibald. 221 p. 340,1 in -um cordis mei.

V alvus - (Unter-)Leib: BOTAN. Sangall. 17,4 (de concotione) ad albio concitandum. in imag.: NIVARD. Ysengr. 3,901 patuli satiabitur -us Orci.

VI sordes aurium - Ohrenschmalz: GLOSS. med. cod. Trev. p. 151,26 -a sordes aurium.

VII per confusionem ut vid. i. q. album - Buch: ALCUIN. epist. 269 p. 428,2 nomen in -o (albo corr. Nolte) fraternae dilectionis transcribere. v. et albus p. 435,34sqq. Pape *alvicella, -ae f. (orig. inc.) nomen plantae - Pflanzenname: IOH. sacerd. 57 olei -e.
 *aluinum, -i n. (retrograde a batav. aluin, cf. F. Kluge-A. Götz, Etym. Wörterb. d. dt. Sprache. 181960. p. 12) alumen - Alaun: WILH. RUBRUQU. itin. p. 392,7 asportaverant totum -um de Turquia.
 alvio v. alluvio.
 alum, -i n., inde al(I)a, -ae f. (sc. sec. inula; cf. Walde-Hofmann, Lat. etym. Wb. I. p. 33) 1 -um Gallicum i. q. symphytum - Beinwell (*Symphytum officinale L.*, cf. André, Lex. bot. p. 25): GLOSS. med. p. 79,3 sinficton -um Galicum. v. et anagalicum. 2 inula - Alaun (*Inula helenium L.*, cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 271): ANTIDOT. Glasg. p. 125,8 menta, bettonica, alla, bislingua. v. et *elena, helenium, inula.

1. alumen, -inis n. (?m.: l. 26) script.: adl.: COMPOS. Luc. N 2. hal.: COMPOS. Luc. A 3. alb.: l. 50. form.: -mium: TRACT. de aegr. cur. p. 122,18. Saluron: l. 41. plur.: l. 38,50.

1 strictius: a gener. i. q. stypteria - Alaun (cf. W. Heyd, Geschichte des Levantehandels. II. 1879. p. 550sqq.): AESCULAPIUS 37 p. 59,10 epithima stipticia strongilos, hoc est ex -e rotundo. COMPOS. Luc. A 8 -n Hegiptiu. G 1 -n scissus (cf. ANTIDOT. Augiens. p. 49,18 -is scistis. THEOPH. sched. 1,37th. cum -e scissili). G 23 -n . . . metallum est terra floriens. Q 12 spumatum -n. T 28 -n Alexandrinum. MAPPAE CLAVIC. 94 -is sordidi. 277 -is Persiatici. LUP. FERR. Wigbert. 21 lignorum . . . materiam . . . e oblitam. GLOSS. III 407,66 St.-S. -n alune vel beize. 470,16 -n i. mergil. 478,17 -n spät. 485,23 -n beizstein. V 41,9 -n cassalda vel scilt stein. GLOSS. p. 262,182 Th. galizienstein. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 382,13 -n . . . calidum et siccum in quarto gradu. Ps. ODO MAGD. herb. 476 diversae species dicuntur -is esse . . . virtus . . . styptica, mundificans, obscuris visibus apta. ALLEG. sapient. 5 p. 472^a,35 quid . . . de -bus dicis? . . . plures insunt colores egs. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 3b^r -n est terre manerias secundum quosdam, secundum alias vena terre dicitur esse egs. GLOSS. Salern. p. 4^a,15 aluron (sic?) commune, stipterea, zucarium. ROGER. SALERN. chirurg. 1,752 loco cancri . . . con -e zucarino (gloss.: quedam species est -is albissimi, que ad modum zucari potest pulverizari; alia dicitur -n scissum) fricato. ANON. secret. p. 67,21 ex -e de Marocco. p. 69,1 aqua . . . -is Iameni (cf. IOH. sacerd. 158 -n album lacmini est -n plume. al.). p. 69,20sq. -n Roche, quod etiam dicitur a quibusdam -n rotundum et ab aliquibus -n Vulcani (cf. GEBER. investig. 4 p. 481 -n glaciei vel Rocae). p. 72,14 cum aqua animali (animalis cod.) -i. albuminum. IOH. sacerd. 122 -is gemini (gloss.: id est tani). 158 -n Scaiola idem est quod -n plume et idem quod -n Castilie. 180 -is facioli libram i. ARTEPH. clav. 3 p. 508^b,40 -n est de natura Veneris. Ps. GERH. CREM. sal. I 3 -n est oleum, quod coagulavit siccitas terre et eius minere sunt multe. 8 de -e alasphor. 21 -i lanoso. ARNOLD. SAXO fin. 1,5,11 p. 45,10 -n album colorem . . . generat. Ps. OTHO med. 8 si dirimens lumen albedine lucet -n (cf. ISID. orig. 16,2,2). GEBER. clar. 2,31 de calce -is. test. p. 564^a,43sq. cum . . . sale alkali facto de -e de Tarbia, quod . . . appellatur -n gattinum. Ps. AVIC. anim. 5,15 p. 138 -n . . . Magrani est rubeum. 6,29 p. 385 -n est in tribus modis, album, rubeum, citrinum egs. ALPHITA I p. 275,3sqq. -n stipterea idem; inde stipterea cistis, id est -n scissum; sunt autem tria genera -is, scilicet scissum, quod vulgari nostro dicitur -n de pluma, et rotundum, quod zaccarium dicitur, et est insuper -n liquidum, quo rarius utimur egs. ALBERT. M. miner. 5,1,4 -n est terrestris compositionis egs. saep. fort. hic spectat (sed v. p. 528,12): IOH. WIRZ. descr. 22 p. 179,6 supra ripam Maris Mortui . . . multum -is et multum catrani . . . reperitur (cf. ALBERT. STAD. annal. p. 342,6). b alch. in nominibus ficticiis (spectat ad elixir): TURBA phil. 12 p. 120,26 aquae

-is . . . fumo dealbate (cf. M. Berthelot, Collection des anciens alchimistes grecs. II. 1888. p. 50,17 στυπτηλη οχυρη). 21 p. 131,1 (de confectionibus lapidis) ex -e fixa una radix. ANON. tab. p. 165,33 quas (imbibitiones) vocaverunt nutrimentum et salsaturas et nitrum et -n. MORIEN. ROM. alch. p. 514^b,25 assos Arabice, -n interpretatur Latine. GEBER. summ. 1,28 quoniam sulphur est [lumen] -n et tinctura. al. 2 latius: a pigmentum - (Pigment-) Farbe: IOH. sacerd. 158 sinopidis -n rubeum. de albo aluminoso: HERACLIUS II 50 albi . . . species cerusa, calx, -n. b bitumen - Pech (v. et p. 527,70): THEOD. HIRS. loc. sanct. 35 p. 83,8 circa ipsius Maris Mortui . . . ripas -n reperitur, quod Saraceni katra-num vocant. c vitrum conflatum - Glasschmelze: IOH. sacerd. 12 -n rubicondum (arab. minā, cf. J. Ruska, Quell-StudGeschNat. 5. 1936. p. 307). d sal - Salz: IOH. sacerd. 158 alkali, id est -n vitreoli (nitreoli cod.) vel vitreorum (nitreorum cod.). WILH. SALIC. 1,19 p. 310^b de -e foecis vini sicco. v. et *aluinum.
 2. *alumen, -inis n. (corruptum ex albumen) albumen (ovi) - (Ei-)Weiß: GLOSS. V 40,1 St.-S. -n i. clār vel cassalda (cf. III 471,3 -n clar).
 *aluminatio, -onis f. script. hal.: l. 26. 1 proprie i. q. maceratio - das Beizen: MAPPAE CLAVIC. 235 confice . . . pelles et alumina; post -em abluta stipterea tingue eas in vitriolo. 2 meton. i. q. causticum - Beize: COMPOS. Luc. H 27 lapides prediximus, metalla, hal-es, herbas.
 alumino, -are. alumine macerare - mit Alaun beizen: COMPOS. Luc. E 9 confices . . . pelles, -a. F 11 cornum . . . as diebus VIII. F 15 -as sicut supra diximus (F 17). Z 32 inauratio ferri, sed primum -atur. v. et l. 24.
 *aluminositas, -atis f. substantia alumini similis - alaun-artige Substanz: GEBER. summ. 2,8 p. 633 floret in superficie . . . -s. p. 634 quae -s . . . in aquam mutatur. 2,22 lave-tur . . . solubilis. s.
 35 aluminosus, -a, -um. alumen continens - alaunhaltig: DIAETA Theod. 425 alię aquae sunt -e, unde fit alumen. DYASC. p. 97^b gemelia est . . . -a. CONSTANT. AFRIC. theor. 5,13 p. 21b^r aqua -a ventrem stringit, refrigerat et exiccat. 5,99 p. 24a^r aqua non sapida est . . . -a, nitrea, metallina. ALBERT. M. meteor. 2,3,20 p. 585^b,13 aquae sunt metallicae, in quibus est vis mineralis, et quaedam sunt -ae et quaedam nivosa sive glaciales. al.
 aluminum v. alumen.
 *alumnulus, -i m. scholaris vilius - geringwertiger Zög-ling: ANSEL. Bis. rhet. p. 100,6 quod (opusculum) per suum -um tibi (sc. Heinrico III. imp.) fida mandavit Italia.
 alumnus, -a, -um. script.: all.: p. 529,7. -mpn.: l. 52. p. 529,7,9. 30sq. 37,58. p. 530,8. form. nom. sg. fem. -is: p. 530,4.
 1 patrius - Geburts-: ODILIO SUESS. Seb. 11 (5) ille (Rodo-dinus) patriam locum repetit -um. 2 familiaris - vertraut: WETT. Gall. 6 athleta Christi cum clientibus sibi -is mansit. DONIZO Mathild. 1,558 fratrem confortat -mpnum. subst. masc.: I sensu pass.: A qui alitur, infans as-sumptus, filius (adoptivus) - Pflegebefohlene, (Pflege-) Kind, (Zieh-) Sohn: 1 strictius (cf. GLOSS. I 357,48 St.-S. -i achuumon vel chindili): LEG. Burgund. const. II 20 p. 119,5 dum collegentes -os sibi eripi . . . formidant. ALDH. epist. 9 (12) p. 501,9 quasi nutrix gerula dilectos -os . . . refocilans. virg. II 1607 qui (Deus) . . . diliciis proprios tantis pascebatur -os. WALTHERIUS 98 velutini proprios nutrire iubebat -os. DIPL. Otton. III. 390 p. 821,7 parentum nos-trorum -us nostrarumque cunabularum sotius. al. 2 latius de origine: PAUL. DIAC. carm. 26,5 quae (regina) . . . clarae transcendit stirpis -os. in imag.: ALDH. virg. II 2692 infula terrenos ni caeli comat -os. PAUL. DIAC. carm. 6,5 Nursia, plaudo satis tanto . . . -o (sc. Benedicto). WANDALB. martyr. 323 ad Christum Oceani qui (Bonifatius) traxit -os. al. B qui educatur, sectator - Zöglings, An-hänger, Jünger (cf. GLOSS. III 378,69 St.-S. discipulus vel <i>jungere, auditor vel -us idem): 1 gener.: DIPL. Karoli III. 140 p. 236,2 -is vel confratribus (sc. canoniconum). RUOTG. Brun. 46 sedis illius et ecclesię -i. CHART. Heinr.

Leon. 4 p. 5,24 ut . . . sancte paternitatis -os et filios . . . revocillent impensis. al. in *imag.*: Hrotsv. Pel. 196 Pelagiuss praepollens pacis -us. WALTH. SPIR. Christoph. II 6, 186 fidei . . . -um. BRUNO QUERF. Adalb. A 12^{med}. pulchre virtutis -us (*sc. Otto III. imp.*). EPIST. Teg. I 107 summae bonitatis -o. RUODLIEB IX 28 artis -us. NICOL. BIBER. carm. 21 (ed. Th. Fischer. 1870) allumpnum philosophie. al. 2 spec.: a de apostolis: VITA Landel. 39 *Christus quaterdenos . . . delegit -mpnos.* HYMN. Hraban. 10 (7), 5,1 prodente -o (*sc. Iuda*). al. b de monachis: ALDH. virg. II 877 huius (*Benedicti*) -orum (cf. CAND. FULD. Egil. II 13,18 Benedictus . . . legem . . . mandarat -is). CHART. Ful. B 169 -i sancti Bonifatii. WALAHFR. carm. 75,7,4 tui (*sc. abbatis*) misellum pectus -i. al. c de discipulis: ALDH. virg. I 23 cum tribus -is capite truncatur. WETT. Gall. 25 p. 270,13 *Gallus -um (sc. Iohannem episc.) manu tenens (opp. preceptoris).* RUOTG. Brun. prol. p. 2,6 quot . . . de -is tanti viri episcopos . . . novimus. THIETM. chron. 5 prol. nutrit paeclarum Wolfgangus presul -um (*sc. Heinricum II. imp.*). RUODLIEB XI 3 clericus an mulier inberbes an esset -us. al. in *imag.*: Hrotsv. lib. 2 praef. 1,7 ut vel extremis me praesumam conferre auctorum (*sc. antiquitatis*) -is. CARM. Bur. B 56,3,1 dum -us Palladis Cytheree scolam introissem. C servus, cliens - Diener, Schütteling: 1 gener.: EPIST. Aldh. 7^{tit}. tuae piae paternitatis supplex -us (*sc. rex*). FORM. Augiens. A 22 servientium Deo ultimus -us. LIUTG. Greg. 11 p. 75,34 modicus et infirmus -us. WALAHFR. carm. 61,3 haec Strabo . . . tuus mittit . . . -us indignus. HRABAN. epist. 52^{tit}. ultimus vestre sublimitatis (*sc. regis*) -mpnus Maurus. Hrotsv. Pel. 277 caelestis regis -um. EBO BAMB. Ott. 1,4ⁱⁿ. cuius (*Mariae*) specialis -mpnus fuit. al. 2 publ.: a vasallus, fidelis - Vasall, Vertrauter: VITA Desid. Cad. 29 quae suis fidelibus et -is diversis . . . concessit Desiderius. ERNOLD. Ludow. 1,599 haec paucis . . . Carolus pandebat -is. RUODLIEB XVII 112 (*de somno matris*) qualiter . . . in ramis *tiliae* . . . suos sub se vidisset -os. GODEFR. Vit. Frid. 560 sedet innumeris solio stipatus -mpnis (gloss.: principibus). CHART. civ. Vratislav. 46 p. 46,8 sub testimonio nostrorum baronum . . . ac aliorum multorum nostri palati -mpnorum. b miles - Soldat: Hrotsv. gest. 567 Berengarius suos . . . mittebat -os. DONIZO Mathild. 2,467 traditur . . . turris . . . regis -is. c plur. i. q. populus - Volk: HRABAN. carm. 37,59 qualia Moyses praestat -is.

II sensu act.: A pater - Vater (plur.: parentes - Eltern): 1 de parentibus adoptivis: GESTA Bereng. 1,21 Karoli . . . nutritus -i (gloss.: -us est, qui nutrit et qui nutritur; sed in significatione hac, cum pro nutritore ponitur, Grece trophimos vocatur egs.). VITA Mariae rhythm. 2896 cum -um suum (*sc. Joseph*) videt Iesum conturbatum. de bestiis: ALBERT. M. animal. 6,46 nutriti pulli aquilae . . . devorant -os suos. per compar. et in *imag.*: HUGEB. Willib. praef. p. 86,26 ut egregius exercitorum -us. 6 p. 106,9 quemadmodum -us suos alere solet infantes. p. 106,21 quid dicam nunc de Willibaldo, meo magistro et vestro -o. 2 de parentibus veris: PAUL. DIAC. Lang. 1,17 qui (*Lamissio*) . . . -i sui (*Agilmundi*) . . . necem ulcisci cupiens (cf. 1,15). PAUL. BERNR. Herl. 12 nobiles -os suos Rutbertum et Hadwigam. B magister - Lehrer: NOTAB Weing. (MGScript. XXIV p. 831,32) quamvis Cunradi fuissent -mpni.

subst. fem.: I sensu pass.: A quae alitur, infans assumpta, filia (adoptiva) - Pflegebefohlene, (*Pflege-*) Kind, (*Zieh-*) Tochter: WALTHARIUS 379 Hiltgundem . . . mi caram deduxit -am. Hrotsv. Abr. 3,11 ut reminiscerer -ae. al. in *imag.*: SALOM. III. carm. 1,259 p. 304 vię ignaram sustenta presul (*i. compunctio*) -am (*i. mentem*). Hrotsv. Dion. 134 quo vir apostolicus (*sc. Dionysius*) digna celebreris -a (*i. Gallia*). GUNZO epist. 12 p. 44,5 -am hanc Ciceronis (*i. rhetorica*). WALTH. SPIR. Christoph. II 1,10 me gremio care Nicostrata (cf. Isid. orig. 1,4,1) refovit -e (*i. scholae ed.*). B quae educatur, sectatrix - Zögling, Anhängerin: 1 de monialibus: ALDH. virg. I 55 p. 314,8 -is coenubii. Hrotsv. prim. 420 Oda caras instruxit -as. Mar. 11 quo

(magisterio) laudem dominae studium supportet -ae (*i. Hrotsvitae*). al. 2 de discipulis: ALDH. virg. I 60 p. 323,3 o flores ecclesiae, sorores monasticae, -ae scolasticae. RHYTHM. 140⁸,11 Theodota, -is tua, Theodotae.

5 II sensu act.: A in *imag. de terra i. q. nutrix - Ernährerin*: HUGO LAUB. fund. 2 (MGScript. XIV p. 546,50) quae (terra) . . . patroni nostri -a fuisse dignoscitur. OLIV. epist. 3 p. 288,11 (*de Ierusalem*) possessio patriarcharum, -mpna prophetarum. B magistra - Lehrerin: GLOSS. II 474,45 St.-S. -a zuhtar in (*falso vertitur Prud. cath. 3,55*).

*alunarus, -a, -um. (arab. ahmar, cf. J. Ruska, Quell-StudGeschNat. 5. 1936. p. 287) ruber - rot: Ioh. sacerd. 186 marchasite uncias v vel tutie vel carnich -i.

?Aluntinum, -i n. vinum (conditum) Haluntii, in oppido Siciliae, confectum - (Würz-) Wein aus Haluntium (in Sizien): GARS. tract. 5 p. 432,18 bibite . . . Massicum, Falernum, . . . -um (alnatum, aluatum codd.; cf. Plin. nat. 14,80 Haluntium).

aluron v. alumum p. 527,41.

aluta, -ae f. (alumen i) script.: abl.: l. 24. all.: l. 26. alo: Gloss. III 358,4 St.-S. ?decl. III: l. 41.

pellis tenuiter (alumine et galla) confecta - fein (mit Alaun und Eichengalle) bearbeitetes Leder, Glacéleder: 1 proprie: Gloss. III 144,49 St.-S. de abluta, que est rubra pellis i. losche. 219,7 al[!]luta cordvan. 349,18 -a leder vel bukkes hut. IV 167,7 -a pellis loskeshüt. 218,28 -a pellis capre i. irahc. al. EGBERT. fec. rat. 1,1046 hedi tintactam maculas gestantis -am (gloss.: est pellis capre tincta). ALPHITA I p. 273,30 alapsa quandoque est galla et alapsa quandoque est -a. WILH. CONG. chirurg. 1730 ocrea de -a. CHART. Hans. I 432 p. 146,13 teloneum detur de torsellis -e. 2 meton.: a calceamentum (*tenuie*) - (weicher) Schuh: Opo Ern. duc. 7 p. 360⁸ (de monstro) nulla . . . pedes vestitur -a. ALBERT. STAD. Troil. 4,73 pes brevis in nivea pulchre celatur -a (ex Ovid. ars 3,271). b medic. de emplastris i. q. sacculus corii (tenuiter confecti) - Beutel aus (Glacé-) Leder: ANTIDOT. Glasg. p. 128,42 postea inducis medicamen in panno aut in -a. ANTIDOT. Sangall. p. 79,37 donec cortices in -a redigantur. ANTIDOT. Cantabr. p. 165,48 cum lintheo aut cum -a ad ventrem pone. TRACT. de caus. mul. 16 hec omnia . . . moribus malagma molle in -e inducis. TRACT. de chirurg. 238 emplastrum apostolicon -e (gloss.: id est corio) inductum apponimus. al. c splenium - Schminkeflästerchen: AMARC. serm. 1,246 si . . . iuvenis . . . genas obnubat -a (ex Ovid. ars 3,202).

*alutarius, -i m. cerdo albus - Weißgerber: CHART. Westph. VII 1502^a p. 1300,20 (a. 1274) actum apud -os Tremonienses in loco legitimo scabinorum.

*alut(h)el, *alutellum v. *aludel, *aludellum.

50 *alutifex, -icis m. cerdo albus - Weißgerber: CHART. Brem. 215 (a. 1240) omnibus -bus civitatis eiusdem, quos expressius cordewanarios nominamus. Baader

alvus, -i m. et f. ?form. acc. sg. -us: l. 64.

1 venter (inferior), stomachus, intestinum - (Unter-) Leib, Bauch, Magen, Darm (cf. GLOSS. III 436,46 St.-S. -us buch. 439,52 -us warble vel uterus vel vulva): a proprie: VITA Arnulfi 13 -o referto. ARBEO Corb. 31 purgare . . . -um. WALAHFR. hort. 214 foeniculum fertur . . . moras dissolvere . . . -i. MIRAC. Genes. Hier. 4 per secretam -i naturam sonitum protulit. LUP. FERR. Wigbert. 30 homo pene ad faciem pecoris in -um pronus. ALBERT. M. animal. 1,60 animal habens vesicam habet ventrem sive inferiorem -um. al. expresse de morbo alvi: SERMO de sacril. 15 incantationes . . . ad draconculum, ad -us. de corpore mortui: DONIZO Mathild. 1,744 ut teneas (*sc. Mantua*) -um nostri domini, volo. b in *imag.*: ALDH. virg. II 463 imbribus aeternis . . . ingurgitat -um Iohannes. WALAHFR. hort. 148 (*de cucurbita*) hac ingens sextarius abditur -o. CARM. cod. Vat. (5330) 19,3 nubis in -o. al. 2 uterus - Mutterleib: a proprie: ALDH. ad Acirc. 107,8 (*de elephante*) editus ex -o. RHYTHM. 81,5,1 virgineum. Hrotsv. prim. 524 maternis quae tunc prorupimus -is. al. adde: VITA Erasmi 415 genitus . . . de demonis

-o. *de bombyce*: CARM. Aldh. 2,130 cumque proles progreditur, ovorum -o oritur. **b** *in imag.*: ALDH. ad Acirc. 104,10 frigida dum genetrix dura generaret ab -o *scintillam*. AGRIUS epic. Hath. 171 sata quaeque suo ... terra recondit in -o. *alch.*: ENIGM. super turb. 7 germinis fructificandi granum ... -o philosophico inducatur. **c** *translate i. q. prosapia - Herkunft*: DONIZO Mathild. 2,586 Hugo nobilis -o.
Pape
alx v. alces. alyptes v. aliptes.

ama (ha-), -ae f. (ἀμη; theod. vet. āme 'Ohm', cf. Ahd. Wb. I. p. 325) *schedulae nostrae praebent tantum exempla ex Germania occidentali et Helvetia oriunda*.

1 dolium vini - Weinfäß: a gener.: GESTA Trev. 31 p. 173,10 xxx hamas (amas 5) praeparat, in quibus singulis singulos milites ... collocat (cf. p. 173,20). **b spec. i. q. mensura (vini per regiones diversa) complurium, fere quinque vel sex stilarum - (regional verschiedenes Wein-) Maß von mehreren, meist fünf bis sechs Eimern (etwa 150 Liter)**, Ohm: CHART. Mog. A 275 p. 172,35 (a. 1028) ut ... vini hamam unam in servicium rependerent. CHART. Lux. I 268 p. 387,9 cum prefata -a vini, que dicitur Pippini. CHART. Argent. I 74 ut ab unaquaque venialis vini carrada due situle, quod nos teutonice -am vocamus, ... persolverent (cf. CHART. Basil. A I 191 p. 291,12). CHART. Wirt. I 277 p. 351,11 unam -am de vino. CHART. scrin. Col. A I p. 14,23 dedit -am vini civibus, ut sint sibi testes (cf. p. 15,36. al.). CHART. Rhen. med. III 5 p. 7,23 ne autumpnales hame ... exigantur. CHART. Col. (NArch. 13 p. 620,29) x stopos, quod est -a vini et dimidia. ANNL. Marb. a. 1236 vas unum quadraginta capiens -as. REGISTR. Mog. 53,1 vini -a dimid(ia). CHART. Basil. C I 192 p. 137,39 pro anno censu unius -e rubei vini in festo Marci ... persolvende. CHART. Lux. IV 354 p. 452,3 reservatis michi ... quatuor -is vini. saepe. **2 species vasis - Gefäßart**: AGNELL. lib. pont. 143 p. 372,6 omnia vasa ..., -as, una ex ipsa et bene sculpta. v. et 2.*amo, *oma.

amabilis, -e. superl.: -illimus: l. 52,54,57. -issimae: DIPL. Otton. I. 214. metr. -abil.: p. 532,16.

I adi.: A sensu pass.: **1 strictius i. q. amandus, desiderabilis - liebenswert, begehrenswert**: HUGEB. Willib. I p. 88,13 -is atque dilectabilis puer. LIUTG. Greg. 12 p. 77,23 vir iste tam -is humiliisque et patiens. HROTSV. Pafn. 2,5 mulierem - omnibus -em, omnibus affabilem. CARM. Cantabr. 6a,9,2 uxoris ad amandum tua mihi est -is. *de Deo*: HRABAN. carm. 39,4 Deus summus -is. **2 latius i. q. amatus, carus, gratus - geliebt, beliebt, erwünscht, angenehm: a de hominibus**: LIBER diurn. 60 p. 51,23 Deo -is viri (CONC. Karol. 52 p. 684,20 principis. GERH. AUGUST. Udalr. I 12 p. 401,3 Oudalricus episcopus. al. cf. Cod. Karol. 37 p. 547,27 in Christo -bus filii. THIETM. chron. 8,9 Christo -is lampas [sc. solitaria]. PAUL. DIAC. Lang. 6,17 cunctis -illimus princeps. RIMB. Anscar. 11 consiliarius regis admodum illi -is. DIPL. Karoli III. 22 p. 38,5 augustam, -em sororem nostram. DIPL. Otton. II. 131 -illimae matris nostrae ... interventum. DIPL. Otton. III. 333 nostri -is principis. al. *in allocutione*: ERMENR. ad Grim. 6 p. 541,1 doctorum -illime (cf. 16 p. 553,35 preceptor). CHART. Rhen. med. I 97 Ansbalodus ... -i atque dulcissimae in Christo sorori. al. **b de rebus**: COD. Karol. 39 p. 551,30 Christo -is fortitudinis vestrae. DIPL. Karolm. (I.) 51 p. 71,13 in nostrum ... dominium delectabilem atque -em. PASS. Kil. I 8 omnia, quae dilecta et -ia mihi fuerunt ad habenda. WIDUK. gest. 2,36 p. 95,11 fratrum ... concordia Deo acceptabilis hominibusque -is. EKKEH. IV. bened. II 129 sit cibus ille Jesus capree, sit -is esus. al. *de nomine loci*: DIPL. Heinr. III. 180 in loco Campo -i dicto (cf. notam ed.). **B sensu act. i. q. amans, benignus, blandus - liebevoll, wohlwollend, freundlich**: **1 de hominibus**: TRAD. Frising. 599 (a. 830) sicut -es fratres ... usitare debuerunt hereditatem. ORD. coron. imp. 2,2 fidelibus sui regni sit munificus et -is. **2 de rebus**: LULL. epist. 103 p. 225,23 Bonifatio ... -em devote caritatis ... salutem. HRABAN. epist. 23 -em caritatem tuam

deprecor. 37 p. 474,36 audias illam -em sententiam Domini. TRAD. Salisb. I 1 p. 254,27 verbis -bus suadeo. 2 p. 255,19 -e votum suum ... propalare. DIPL. Conr. II. 222 ob -em interventum ... prolis nostre. al.

5 II subst.: A masc.: familiaris - (lieber) Freund: ALCUIN. epist. 88^{tt} dilectissimo filio atque -i (*T* recte, animali codd. rell., ed.*) meo. EKKEH. IV. cas. 44^{med}. quod viderat, -i suo aperuit. **B neutr.: 1 quod amandum est - Liebenswertes**: ALBERT. M. eth. 8,1,2 p. 519^b,9 -e (p. 1155^b,18 τὸ φιλητόν) enim taliter esse videntur (*sic?*); nihil enim -e est nisi bonum honestum. **2 quod bonum, iucundum est - Gutes, Liebes**: DIPL. Otton. I. 355 Oddo ... ducibus caeterisque publicae rei nostrae prefectis omnia -ia.

adv. amabiliter. amice, benigne, blande - liebevoll, wohlwollend, freundlich: TIT. metr. I 1,2,19 sacras Domini condens -r aulas ditavit. TRAD. Ratisb. 20 p. 26,2 Bernhardus erat hoc -r consentiens. HROTSV. Gall. I 1,7 ut herilem filiam honorabiliter ames et -r honores. OTTO FRISING. chron. 8,26 p. 434,18 ut sponsa ... in eius regni thalamo -r collocatur. al. **15 amabilitas, -atis f. 1 venustas - Liebreiz**: HONOR. AUGUST. inev. A (ed. Kelle, SBWien 150,3 p. 27,9) quod una mulier alteram precellit in genere, ... alia aliam in -e. **2 laudabilitas, praestantia - Löblichkeit, Wert**: ALBERT. M. eth. 4,1,3 p. 277^b,11sqq. -s fortitudinis non determinatur per operationem boni, sed potius per repulsionem contrarii; -s autem liberalitatis egs. **3 benignitas, comitas - Freundlichkeit**: GERH. AUGUST. Udalr. I 14 p. 404,17 expleta multimoda -is locutione. 25 p. 410,15 pro divino amore et pro eorum -e illuc perrexit. **4 favor - Gunst**: IULIAN. TOLET. Wamb. 2 princeps, ... quem populorum -s exquisivit (cf. MANEG. ad Gebeh. 29 p. 364,11). Payr

*amacto v. *admato.
*amactum, -i n. (orig. inc., nicohaeret c. ital. ammaccare, cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 5196) moneta signata (argento vilior) - geprägtes Geld (geringwertiger als Silber): FORM. Senon. I 2 accepi ... pretium ..., hoc est tam in argentum quam in -um valente solidos tantos tantum (sim. 43). 3 in summa necessitate mea argento vel -o tuo valente solidos tantus ... prestitisti (sim. 4,48). **fort. add.**: CHART. 40 Fuld. B 29 (a. 756) inter argento et caballis (amactum ci. ed. in nota) libras duas.
amacu v. naphta.

*amado, -ere. (ab et metere; cf. ticin. madé, v. et Meyer-Lübke, REW³ nr. 5550) **demetere - abmähen**: CHART. 45 Sangall. A 93 (a. 780) in omne zelga iornale uno arare et III dies asecare et III -ere.

amagdalinus v. amygdalinus. amala v. armala.

*amalaxo, -are. (ad et malaxare) (digerendo) solvere- (durch Verdauung) erweichen: FRAGM. mul. III 54 ad ventrem -andum (relaxandum II 58) vel purgandum.

*amalgama n. (arab. malgam ex ὑδαγμα, cf. J. Ruska, Arab. Alchemisten. II. 1924. p. 72; Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1378) **1 fusio metalli cuiusdam cum argento vivo conflata - Quecksilberlegierung, Amalgam**: GEBER. clar. 2,75 accipe uncias v boni auri foliat et fac -a cum iv unc(is) Mercurii ... et super ipsum -a pone octavam partem uncie salis alkali. ROSIN. ad Sarr. I p. 282,13. **2 elixir - Elixier**: Ps. AVIC. tinct. 5 p. 630^b,13 antiqui ... philosophi lapidi nostro imposuerunt multa nomina, ut -a, vitriolum.

*amalgamatio, -onis f. **1 actio metallum quoddam cum argento vivo fundendi - das Amalgamieren**: Ps. AVIC. lap. p. 633^b,32 stulti ... operantur ... per -es. **2 amalgama - Amalgam**: GEBER. forn. 29 p. 765 pone globum -is Mercurii et Lunae.

*amalgamo, -atum, -are. (cf. arab. algama, v. et J. Ruska, I. c.) **metallum quoddam cum argento vivo fundere - amalgamieren**: GEBER. clar. 2,78 recipe Lune pure ... partem unam, Mercurii partes II ... misce simul et -a bene (invent. 17 p. 727). forn. 24 p. 758 metallum -bis cum aere nostro ... quoque metallum bene fuerit -tum. 29 p. 765 Lunam -a cum Mercurio ... Lunam -m<a>tam ... adiunge

Veneris -tae proportionem decuplam. invent. 18 calcina Solem -ando prius cum Mercurio. test. p. 564^b,47.

amall(tibus) v. malitia. amallo v. admallo.

*amallus, -i m. (mallus) qui eiusdem mali particeps est - Gerichtsgenosse: LEX Ribv. 37,1 ad eum locum, ubi -us (amallatus, mallatum, mallatus, mallus var. l.) est. v. et gamallus et admallo p. 203,47.

amamum v. amomum.

*amandinus, -i m. (orig. inc., ni subest amiantus, cf. Isid. orig. 16,4,19) species lapidis, fort. asbestos - Steinart, vielli. Bergflachs: ARNOLD. SAXO fin. 3,7 -us lapis coloris varii est, venenum omne extingit egs. (ALBERT. M. miner. 2,2,1 p. 31^b,24). v. et *amasticum.

amandola sim. v. amygdala.

1. *amandus, -i m. (fort. corruptum ex mansus) ?mansus - ?Huse: BERTAR. gest. 6 dedit rex isti aecclesiae duos -os super Mosellam et Modinum.

2. amandus v. amo.

amaneo, -ere. abesse - fernbleiben: ABBO SANGERM. bell. 3,80 auspicio -as (gloss.: extra maneas).

*amanes quasi non boni i. impostores, Theodisce bosichera Gloss. II 709,45 St.-S. (ad Verg. Aen. 6,11 immane [amane cod. Paris. 9344]).

*amaniacus, -a, -um. (cf. μανιακός et amens) vesanus - Wahnsins-: REGINO chron. a. 853 in -am incidit passionem.

amanita subst. (ἀμανίται) species fungi - Pilzart: MAPPAE CLAVIC. 277 oia (gloss.: fungus est rotundus, panici vocant -a).

*amannus v. *ammannus.

*amantilla, -ae f. (ital. amantilla, cf. O. Penzig, Flora popolare italiana. I. 1924. p. 512) script. amat-: l. 35,38.

1 valeriana-Baldrian (Valeriana officinalis L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 287): Gloss. III 533,31 St.-S. -a, potentilla, fu, marcata, valeriana, baldrian (cf. ALPHITA I p. 275,11). al. Gloss. Roger. I B 1,10 (1,12) p. 529,34 recipe amatillam, id est valerianam. 2 sambucus - Holunder (Sambucus nigra L., cf. Fischer, op. cit. p. 283): Gloss. III 294,53 St.-S. amatilla actex h(oc est) holantar (V 40,11).

amanuensis, -is m. script.: adm-: l. 48,50. amm-: l. 585q,64. em(m)an-: l. 53,55-585q. inman-: l. 51. man-: l. 47,57. -nuins-: l. 59. amaioinis: l. 52. ?form. nom. sg. -ens: l. 50. occurrit usque ad s. IX.

notarius iudicarius pagi (publice institutus) - (öffentlicher) Gaugerichts-, Grafschafts-, Amtsschreiber (cf. O. Redlich, Die Privaturkunden des Mittelalters. 1911. p. 65): FORM. Andec. 1 diaconus et -is Andecavis civetate. FORM. Arvern. 1^a aut regalis vel manuensis vestri. CHART. Rhen. med. I 7^a p. 10,25 Hunione presbitero et adm-e (sim. CHART. Epternac. 10 p. 34,16). p. 10,26 ego Hunio presbiter .. et admanuensis scripsi et roboravi. TRAD. Weiss. 194 p. 184,17 ego Liudoinus cancellarius sive et inm-is hoc testamentum rogatus scripsi. 213 p. 205,2 Babo amaioinis. 56 ego Geroinus acsi indignus presbyter et emm-is hanc donationem ... scripsi et subscripti (de eodem: 57 p. 61,19. 63 p. 69,17). CHART. Fuld. B 23 ego Uulframnus ema-is rogatus scripsi ac notavi diem et tempus, quo supra (de eodem: 22 <e>ma-is [ma-cod.]. 24^b <e>ma-is [magocensis cod.]; cf. 270 p. 389,28 ego Theotricus ... ema-is). 50 ego Iaebo presbiter et amm-is (ammanuensis corr. in emmanuensis cod.) hanc kartam ... scripsi. al. (v. ind.). FORM. Turon. 3 cum gesta a nobis fuerit subscripta et a ... illo -e edita. app. 5 p. 161,14 ille -is ipsum mandatum accipiat et nobis presentibus recitetur (sim. CHART. Rhen. med. I 42 p. 49,16 Leodegarius -is. p. 49,20). CHART. Rhen. med. I 105 p. 111,10 ego Adalbertus amm-is relegi (de eodem: 119 p. 125,8).

amaracinus, -a, -um (-on). (ἀμαράκτιον) script. -itin-: l. 70. 1 adi.: ex maiorana confectus - Majoran-: PAUL. AEGIN. cur. 117 p. 71,4 oleum ... -um. AESCULAPIUS 20 p. 27,9 effusiones thoracis fiant ex ... oleo ... -o. ALPHITA I p. 303,39 oleum -itinum (amarinum var. l.), id est de succo maioranae. 2 subst. neutr.: oleum ex maiorana confectum - Majoranol: PAUL. AEGIN. cur. 236 p. 172,14 in sinum vero

matricis infundantur Susinon aut -on. 247 p. 188,4 ut -um, malabathrum.

?amaracoan subst. (fort. orig. Aegypr. [cf. l. 8], ni ex ἀμάρακτον corruptum) centaurea minor - Tausendguldenkraut (Erythraea centaurium L., cf. André, Lex. bot. p. 27): DYASC. p. 60^b centaurea minor ... nominatur ... -n (cf. Diosc. gr. 3,7 [RV] ἀμάρακτον [ἀμάρακτον var. l.] et Ps. Apul. herb. 35,23 Aegypti amarat).

amaracus, -i m. (?n.: l. 12) (ἀμάρακτος) script. et form.: aman-: Gloss. III 471,22 St.-S. mara-: Gloss. III 476,13 St.-S. amarcus: l. 15. -ascus: l. 18. -isc(us): l. 16. -os: l. 21. -icum (nom.): v. p. 538,65.

1 maiorana - Majoran (Origanum majorana L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 277): ANTIDOT. Bamb. 15 p. 26,23 -u Z VIII. Gloss. V 40,25 St.-S. amarcus vel cassa i. lauindola samsucus vel andola. al. TRACT. de chirurg. 217 -risci (amarini var. l.; gloss.: id est maiorane) lib. I. ALPHITA I p. 275,12 -rascus (-racus var. l.), samsucus, maiorana, persa, olimbrum idem. 2 artemisia - Beifuß (Artemisia vulgaris L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 434sqq.): Gloss. III 469,8 St.-S. -os, id (est) artemisia buggela.

*amaranthus, -a, -um. (ἀμάρανθος) de oleo fort. i. g. ex heliochryso confectus - etwa 'aus der (italienischen) Strohblume hergestellt': TRACT. de caus. mul. 30 in naribus mitte oleo -um. fort. add.: TRACT. de caus. mul. 95 p. 54,28 superfonde imo er**<bam?** Egipciun aut -o ovolus III.

amarascus v. amaracus.

*amaraster, -stra, -strum. (amarus) ponticus - bitter: DYASC. p. 179^a herba gustu -a est.

*amarella, -ae f. vel *amarellum, -i n. (amarus; theod. Amarelle, Ammer, cf. F. Kluge-A. Götz, Etym. Wörterb. d. dt. Sprache. 181960. p. 19) ?script. cromella: l. 34. amarena - Sauerkirsche, Weichsel (Prunus cerasus L., cf. Fischer-Benzon, Gartenflora. p. 152): Gloss. III 487,24 St.-S. cromella (corruptum ex amarella ci. E. Björkmann, ZDtWortforsch. 2. 1902. p. 220) wihsela. ALBERT. M. veget. 3,80 (v. l. 62).

1. *amarellus subst. (de origine v. l. 30) arbor amarenas ferens - Sauerkirsch-, Weichselbaum: Gloss. III 353,22 St.-S. -us wihselb(oum).

2. *amarellus, -i m. (theod. vet. amaro, cf. Ahd. Wb. I. p. 313) script. amer-: Gloss. III 88,43 St.-S. 203,77. 404,35 cod. b. metr. ämä-: l. 485q.

1 ameringa - Goldammer (Emberiza citrinella L., cf. H. Suolahti, Die deutschen Vogelnamen. 1909. p. 101sqq.): Gloss. III 24,60 St.-S. -us amirzo (De) amerinch (C) hamere golthamere (K) amerlinch (N) stiglicz (P). al. CARM. de Rob. 153 ad nidum letus sedet in ramis ... -us. REGIMENT SAN. Salern. 83 sunt bona gallina, ... -us. CARM. Bur. B 133,8 hic volucres celi referam: ... ficedula, perdx, noctua, fringellus seu nycticorax, -us (gloss.: æmerinch). v. et *amer, *amerinka, *scorellus. 2 acalanthis - Distelfink (Fringilla carduelis L., cf. H. Suolahti, op. cit. p. 117sq.): v. l. 465q.

*amarena, -ae f. vel *amarenum, -i n. (ital. amarena, amaria, cf. O. Penzig, Flora popolare italiana. I. 1924. p. 383) script. -rin-: l. 59. amarella - Sauerkirsche, Weichsel (cf. l. 33): Gloss. IV 180,59 St.-S. -a wihsel. EKKER. IV. bened. II 196 Christus -inas cruce mulceat Hiberianas. ALBERT. M. veget. 3,80 aliquando ... maturitas terminatur ad acetositatem propter multum humidum sicut in ... cerasis, quae vocantur -ena (amarella A). Baader

amaresco, -ere. 1 proprie i. q. ponticum fieri - bitter werden: ALBERT. M. veget. 7,167 -unt fructus amygdalae.

2 translate: a tristem fieri - sich betrüben: BERTH. RATISB. serm. 16 p. 87,17 spiritus hominis in se ipso -it (cf. p. 535,31). b luctuosum, iniucundum fieri - betrüblich, unerfreulich werden: ARNOLD. RATISB. Emm. 1,17 p. 555^b,2 ut, quod in hoc seculo dulce ... videtur, timoris ... consideratione -at (cf. Greg. M. in Ezech. 2,4,3). SIGEBOTO Paulin. 20 p. 919,11 -ant animo dulcia, dulcescant amara.

c exacerbatum fieri, irasci - erbittert werden, zürnen: DAVID (?) inquis. 32 p. (Srodor)

222,10 odio habent eos, contra quos cor eorum ita -it, quod
eciam in vultu appetet.

*amaricacida v. *almarcasita.

*amaricamentum, -i n. *tristitia* - *Betrübnis*: VITA Serv.
13 p. 50,7 ne non . . . post . . . collocutionis dulcedinem quid-
dam -i (amaritudinis var. l.) sentiret.

*amaricatio (-cio), -onis f. *1 tristitia, dolor* - *Betrübnis, Schmerz*: VITA Wandr. 15 (MGMer. V p. 20,19) pastor . . .
per suam dulcidinem multorum -ciones in licorem vertebat.
2 improbitas - *Schlechtigkeit*: HONOR. AUGUST. spec. p. 1092^a
(vs.) hinc zeli -o, inde zabuli imitatio.

amarico, -avi, -atum, -are. *1 proprie i. q. sapore pontico inficere, insipidum facere* - *bitter, unschmackhaft machen*: OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 126,2 aquae . . . humanis usibus
deinceps inutiles -antur (cf. 2,24 p. 127,5). VITA Mariae
rhythm. 2513 quibus (*pueris*) mamas medicum est -ari ne-
cessere, quod abstineant propter hoc amarum. *medial.*: ALBERT. M. animal. 10,67 si dulcescit saliva eius (*mulieris*),
ipsa concepit masculum, si autem -atur, concepit feminam.
ALBERT. M. (?) animal. quaest. 7,9 p. 176,18 illa, quae primo
sunt dulcia, . . . postmodum accrescunt et -antur. *c. sensu detestandi* (per compar.): ARNO REICHERSB. apol. p. 2,14
neq . . . quis . . . codicem, quasi -antibus ad insuetum cibum
dentibus, detestetur.

2 translate i. q. tristem reddere, affigere - *(be)trüben, bekümmern*: BENZO ad Heinr. 6,4 p. 664,12 corona spinea, qua
delusit regem suum -ans vinea. WIBALD. epist. 364 p. 493,1
gaudia -vit obitus . . . domini nostri. CONR. SAXO spec. 3
p. 43 ut in vera poenitentia . . . emur. al. *medial.*: ALBERT.
M. summ. theol. II 18,118,2 p. 373^a,43 cadit vir in amaritudinem:
-atur enim in seipso ex timore . . . nihil . . . sentiens
dulcedinem veri boni (cf. p. 534,66). *turbare* - *stören*:
CHART. Raitenh. 82 p. 86,25 (a. 1218) nolentes . . . vexationibus . . . sabbati -ari quietem (CHART. Heist. 52 p. 154,23).

adi. 1. *amaricans*, -antis. *maleficus* - *Böses tuend*: ARNO
REICHERSB. apol. p. 43,11 segregatis amaris et -bus hominibus.

2. *amaricatus, -a, -um*. *1 proprie i. q. acerbus, ponticus - herb, bitter*: TRACT. de aegr. cur. p. 90,21 os -um (p. 260,3).
in imag.: NOTKER. BALB. hymn. p. 8 (c. sensu detestandi) ut
visu *versum* delectatus, ita sum gustu -us. LAMB. ARD. hist.
21 p. 572,40 non sine -i gutturus singultibus (cf. 44 p. 583,29).
2 translate: *a tristis, afflictus* - *betrübt, bekümmert*:
GREG. IX. registr. 821 p. 721,32 nos multis -i doloribus.
solllicitus - *bedrangt*: OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 142,11 cum
mercatum a civibus -is habere non posset. *b exacerbatus, irritatus* - *erbittert, aufgebracht*: VITA Menel. 1,14 (MGMer.
V p. 143,32) Barontus -us cordis felle. 1,16 (ibid. p. 144,42)
-i cordis. HERM. AUGIENS. vit. 346 ob offensas vel -as socias.
LAMB. ARD. hist. 21 p. 572,34 -i animi. al.

subst. masc. amaricatus, -i. *qui infectus, corruptus est* - *ein Vergifte, Verdorbener*: EPIST. Heinr. IV. 5 p. 9,9 sy-
moniaco felle -is . . . ecclesias ipsas vendidimus.

*amaricosus, -a, -um. *atrox - grausam*: LAMB. ARD.
hist. 20 in milites effusus *Reghemaris* et -us.

*amaricus, -a, -um. *ponticus* - *bitter*: CHIRURG. Sudhoff
I p. 102,19 salis -i (cf. p. 537,23).

amarifico, -atum, -are. *1 proprie*: *a sapore acerbo infi- cere, ponticum facere* - *herb, bitter machen*: ROSIN. interpr. 2
p. 303,18 ipsum elixir acumine suum acutum -ans, et ipsum
est medium inter amarum et acidum. *b ponticum fieri* -
bitter werden: DYASC. p. 42^a adulteratur *bdellium* gummi
admixto, sed non ita -at in gusto (sed cf. Isid. orig. 17,8,6 -at
gustum). *2 translate i. q. tristem reddere* - *betrüben*:
CHRON. Reinh. a. 1226 p. 603,36 -ta mulier medicinalis potu
penitencie celesti sposo purgatori . . . reddebatur.

*amarina v. *amarena.

amariolum v. armariolum.

*amarisca v. *amarusca. amariscus v. amaracus.

amaritia pittiri GLOSS. II 275,1 St.-S. (ad Greg. M. in
evang. 5,4 a malitia).

amaritinus v. amaracinus,

*amaritio subst. *sapor ponticus* - *bitterer Geschmack*:

TRACT. de aegr. cur. p. 130,39 -o oris.
amaritudo, -inis f. *script. -tuto*: PIRMIN. scar. 18 p. 51,16
cod. E.

5 *acerbitas* - *Bitterkeit*: *I proprie*: *A ponticas - Herbheit*: *1 de ore sim.*: TRACT. de aegr. cur. p. 136,46 -o
oris, abhominatio, nausea. p. 252,37 sputi. *2 de felle, cholera*: ALBERT. M. veget. 2,122 antequam . . . mel . . . -em
aliquam accipit cholerae. animal. 2,88 ex -e (p. 506^a,33
πυρφύ) fellis. al. *3 de plantis earumque partibus*: HILDEG.
phys. 3,3 p. 1219^a nusbaum . . . -em habet egs. ALBERT. M.
veget. 2,116 humor in his plantis inventur in cortice magis
ponticus et ad -em declinans. 4,155 fructus ad -em (p. 829^a,39
πυρφύ) convertuntur. al. *4 de substantia terrae*: ALBERT.
M. veget. 3,76 ad subiectum calidum terreum, cuius -o vin-
citur . . . aqueitate. 4,155. *5 de medicamento*: ALBERT. M.
animal. 1,217 -o collirii. *B asperitas* - *Schärfe*: NOTKER.
BALB. martyr. IX. Kal. Mai. fumi . . . -e supposita die ac
nocte continua. HILDEG. div. op. 3,9,13 p. 995^c acer ignis

20 cum -e sulphuris. *C salsitudo* - *Salzigkeit*: WILBR. OLD.
peregr. 1,2,7 si suavem dulcedinem ortorum . . . sua -e non
abhorret mare. *fort. add.*: AETHICUS ISTER 75 p. 58,10
sicut maiorem roborem et -em fluctus maris et gurgit(es)
inmensos retenit (cf. p. 58,14). *meton. i. q. aqua salsa*

25 *Salzwasser*: EMO chron. p. 495,26 dirupit aggeres Neptunus
et totam terram sua replevit -e.
II translate: *A tristitia, dolor* - *Betrübnis, Schmerz*:
LIBER diurn. 45 p. 35,7 post vite huius -es ad aeternam . . .
pervenire dulcedinem. HRABAN. horn. I 55 p. 103^c poeni-
tentia vera . . . censemur . . . -e animi. HROTSV. Gall. 2,6
30 dulcedine tuae alloquutionis -em dulcorasti maesti patris.
GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 396,45 tristitia cum sua prole,
rancore, pusillanimitate, -e, desperatione ([ex Cassian. conf.
5,16,5], cf. ALBERT. M. summ. theol. II 18,118,2 p. 373^a,42).
BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 316,49 non sine lacrimosa domini
papae . . . -e. RUP. TUIT. off. 9,2 p. 241^a poenitentiae. CHART.
Mog. A 467 p. 375,6 luctum nostrum in gaudium et -em ver-
teritis in dulcedinem. al. *meton. de homine ipso*: RUOTG.
Brun. 18 p. 17,14 qui eras gaudium . . . quomodo conversus
es in -em? *corpor.*: HILDEG. phys. 1,64 p. 1155^a est ruta
40 . . . bona contra aridas -es. CAES. HEIST. mirac. II 2,19
p. 100,13 omnis caro nostra . . . minus -is infligit . . . quam
Christi caro purissima. *sollicitudo* - *Bedrängnis*: MIRAC.
Pirmin. 8 urbani . . . -e pressi. *B vehementia, gravitas* -
45 *Hefstigkeit, Intensität*: HROTSV. Cal. 9,15 interni . . . doloris.
Pafn. 3,7 maerioris. ibid. al. *C exacerbatio* - *Erbitterung*:
RUOTG. Brun. 9 o in quantam inimicitiarum -em ista . . .
contubernia resolventur. OTTO FRISING. gest. 2,37 p. 145,21
non sine cordis -e. al. *D malignitas, improbitas* - *Bösartig-
keit, Schlechtigkeit*: RUOTG. Brun. 14 p. 13,34 -is zelo suc-
censi (cf. Bened. reg. 72). HROTSV. Cal. 9,29 diabolicae -is
felle. CARM. Bur. B 120,3,8 serpentinam -em.

amarola subst. (amarus, ital. vet. amarola) chamaedrys
- *Gamander* (Teucrium Chamaedrys L., cf. André, Lex.
bot. p. 27). GLOSS. V 40,22 St.-S. -a vel camtrius i. gamaldrea.
*amaron subst. (orig. inc.) species cummis - *Gummi-
art*: ALPHITA I p. 312,36 sarcocolla, acarud gumma est et
interpretatur glutinum (add.: -n idem).

amaror, -oris m. *1 in imag i. q. acerbitas, ponticitas* -
60 *Herbheit, Bitterkeit*: ENGELM. carb. 3,16 (MGPoet. III p. 62)
ne . . . nectar . . . favi turbaret -i. MILO carb. 3,4,2,532 vis-
ceribus ventris . . . hoc (eloquio) generatur -i (cf. Vulg. apoc.
10,10). *2 translate i. q. tristitia* - *Betrübnis*: MILO carb.
3,4,1,87 iste locus salicum, quo multus surgit -i (cf. Vulg.
psalm. 136,2). *fort. add. i. q. adversarum rerum experientia*
- *bittere Erfahrung*: CARM. Bur. B 60,1^b,5 virgo . . . quam
scrutabundus amor notarat et -i (recte trad.?, cf. app. crit.).

*amaretes subst. pl. (cf. ἀμαρτίαν?) *fort. i. q.*
peccatores - vielli. 'Sünder': ABBO SANGERM. bell. 3,87 -es
70 (gloss.: miseros; ex Corp. Gloss. Lat. ed. Goetz III 509,63
amarctes [ἀμαρτίας Buecheler] miseros; cf. Papias s. v.
amarcthes: miseros) solet idem antropus antiquare.

*amarugma, pl. -ata n. (ἀμάρυγμα, prave versum ut vid.) problema, aenigma - Problem, Rätsel: FROUM. carm. p. XII, 17 sophya queque theologie caput es -ta (gloss.: quae sunt amara ad intellegendum) pandens.

amarus, -a, -um.

acerbus - bitter: *I propriæ: A ponticus - herb:* 1 de sapore sim.: WALAHFR. hort. 184 saporis -ior haustus. 267 ructus ... -os. REGIMEN san. Salern. 159 vigent tres sapores: salsus, -us, acutus (cf. ALBERT. M. veget. 3,73,81. ibid. al.). subst. neutr.: WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 121 mel tacto potius dulcescit -o. ALBERT. M. veget. 3,82 dulce et -um contrariari per formas saporum. *al. v. et supra p. 146,60,535,17.* 2 de felle (in imag.): HROTSV. gest. 490 felle ... plus iusto cordis succensus -o. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,187 abiecta nigredine fellis -i. 3 de plantis earumque partibus: WALAHFR. hort. 189 -am absinthi silvam. HILDEG. phys. 1,38 illud, quod sur, id est -um, in ea (pefferkrut) est. ALBERT. M. animal. 22,100 ex ... amygdalis -is. veget. 3,73 opium. 4,55 herbae parvae -ae (p. 825^a, 3 πυκνό). al. in imag.: DIPL. Heinr. II. 328 -os nequicie fructus. 4 de substantia terrae: ALBERT. M. veget. 3,82 substantia ... terra calida est -a. 5 de salibus: ANON. secret. p. 34,19 salia sunt XI: sal commune, sal -um egs. p. 41,24. 70,18. Ps. GERH. CREM. sal. I 5 p. 15,31 sal -us, et iste sal -us est in Yspania. II 76. 6 de caseis: HILDEG. scivias 1,4 p. 415^a (in visione) pars lactis ..., de qua -i casei processerunt (sim. p. 423^b). B salus - salzig: GESTA Apoll. 209 limphae. ALBERT. M. veget. 4,34 aqua dulcis est super -am egs.

II translate: A de hominibus, habitu, mente: 1 tristis, maestus, afflictus - betrübt, traurig, bekümmert: WALAHFR. carm. 76,61 tormenta ... mentis -ae. HROTSV. Mar. 610 clamans animo subtristis -o. EKKEH. IV. bened. I 20,77 sibi caros solari suevit Christus -os. pict. Mog. 416 populum. al. subst. masc.: PASS. Afræ II 2 Christus iustus pro iniustis, ... dulcis pro -is. EKKEH. IV. bened. I 20,59 dat -is gaudia Christus. 2 irritatus, iratus - aufgebracht, erzürnt: WIDUK. gest. 2,31 -is animis, dum dulce aliiquid offertur. DAVID (?) inquis. 32 p. 222,6 vultum. philos.: ALBERT. M. eth. 4,2,10 p. 312^b, 29 alii superabundantes in ira dicuntur -i (p. 1226^a, 19 πυκνό), qui ... ab ira difficile solubiles sunt et multo tempore irascuntur. 3 malignus, improbus, perniciosus - böse, schlecht, verderblich: FORM. Andec. 57 p. 24,24 non dulcis- semo, sed -issimo et exsufflantissimo iocali meo. HROTSV. Gong. 353 coluber cupidus, versutus, -us. ANNAL. Mell. a. 1136 (rec. A) episcopus ... ecclesiae Dei molestus et -us. THIETM. peregr. 25,2 ab -o heretico. al. subst. masc.: CARM. de conv. Saxon. 70 (MGPoet. I p. 381) lactea dona bonis seu tristia iungit -is. 4 ferox - wild: RHYTHM. 39,18,2 gentes -e et grandevis corpore. CHART. Pruss. II 59 p. 51,29 Tartarorum ... gens -a. 5 pertinax, resistens - hartnäckig, widerstreßend: VITA Erasmi 109 (subst.) patiens presul multos superabat -os. 6 anxiosus - angstvoll: ARNOLD. QUEDL. fund. (ed. A. Schmid, Diss. Jen. 1883. p. 68,30) -issima voce mugire. B de rebus: 1 luctuosus, dolorosus - betrüblich, schmerhaft: WALAHFR. Mamm. 18,30 poenis ... -is (VITA Erasmi 454. al.). Wett. 852 vitam ... temporis huius -am (RUOTG. Brun. 29). HRABAN. carm. 18,20 mors (HROTSV. Agn. 339. al.). POETA Saxo 4,346 -i maestitiae stimuli. GERHON. psalm. 39 p. 437,31 -ae ystoriae ut in tragediis. al. de tormento servente: VITA Erasmi 418 tunicam vestivit -am. subst. neutr.: RUOTG. Brun. 34 quibus -um aliquid ... inferebat. CHART. Mog. A 467 p. 375,4 cuius (Dei) gratia ... -a vestra dulcia facta sunt. 2 tristitiam vel dolorem indicans - Trauer oder Schmerz ausdrückend: ALDH. virg. II 2134 lacrimis (CAND. FULD. Egil. I 23 p. 232,41. al.). WALTHARIUS 1157 -o cum gemitu. HROTSV. gest. 411 plancatum. al. 3 vehemens, gravis - heftig, intensiv: HROTSV. gest. 646 cum tristitia ... -a. ibid. al. 4 exacerbatus, atrox - erbittert, furchtbar: WALAHFR. Wett. 216 inimicitia. WALTHARIUS 1333 bellum. HROTSV. asc. 34 odiis. al. 5 durus, severus, asper - hart, streng, kränkend: WALAHFR. Mamm. 10,2 verbis. WALTHARIUS 1055 conviciis. HROTSV. Bas. 202

obprobriis. gest. 710 quem (populum) ... imperio nimium corripuit -o (cf. ARCHIPOETA 10,25,4 quod caret dulcedine, nimis est -um). al. 6 pravus - verwerflich, schlimm: HROTSV. Bas. 214 peccatum lapsus deflevit -um. gest. 480 dolum. al.

5 adv. amare, amariter. 1 triste, maeste - betrübt, traurig: RHYTHM. 10,7,5 oculi fluant mihi -r. CARM. Paul. Diac. app. II 52,1,2 ad deplorandam pastorum -r reprobab vitam. VITA Mathild. II 26 cum ... abbatissa -e fleret. al. 10 2 dolenter - unter Schmerzen: WALAHFR. Wett. 408 vi tormentorum ... succumbit -e. 3 irate - erzürnt: HRABAN. hom. I 41 p. 77^c nimia iracundia succenduntur et -issime rixantur. 4 dure, severe - hart, streng: BRUNO QUERF. Adalb. A 3 filium tradidit -e salubribus scolis.

15 *amarusca, -ae f. (?m. -us: l. 23) (cf. amalusta et amarus, v. et Warburg, Frz. etym. Wb. I. p. 81) script.: -isc.: l. 23. -sta: l. 21. amaripta: l. 21. cotula foetida - Hunds-, Stinkamille (*Anthemis arvensis* L. vel *Anthemis cotula* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 317sqq.): GLOSS. 20 III 525,25 St.-S. -a hundesrip. 535,6 -a hundestille. 547,49 -usta (amaripa var. l.) hunderip (a. c.) hundesplume (b). ODO MACD. herb. 553 quam (herbam) iusto nomine vulgus dicit -iscam. ALPHITA I p. 275,14 -us (antea: amarusca), foetida idem. II p. 8,1 fetet -a, redeto similis camamilla.

25 amasco, -ere. adamare - liebgewinnen: ALDH. ad Acirc. 124 p. 172,13 inchoativa ... -o, lavasco, gelasco. Sroder

*amasia, -ae f. puella amata, amica, concubina - Geliebte, Buhler: CARM. Bur. B 72,5^a,3 mitior -a. 121,1,3 factus ab -a viduus priore,caleo nunc alia multo meliore. CHART. 30 scrin. Col. B 618 Gerardus ... (tradidit) -e sue Gertrudi et eorum amborum proli ... dimidietatem domus. ALBERT. M. eth. 9,1,1 p. 561^a,20 -a ... delectationem ministrat pro lucro. SALIMB. chron. p. 331,25 iuvencula Theotonica, quam tenebat -am. p. 406,36 cum ... dent ecclesiasticas divitias ... 35 -is, concubinis atque focariis. al.

1. amasio, -onis m. amator, amasius - Liebhaber, Buhler: HROTSV. Pafn. 3,9 fuge lascivorum consortia -um. 4,5 nos sui -es ... sprevit. 5, meis ... -bus publice abrenuntiavi.

2. *amasio, -avi, -are. (mansus?, cf. *amasare 'abitare il manso', v. Sella, Gloss. Lat. Ital. p. 16) (ad censem) tradere - (gegen Zins) verleihen: CHART. Ital. Ficker 396 p. 410,35 (a. 1245) dedit et concessit ipsum (campum) et -vit Accatte.

amasius, -i m. 1 amator, moechus - Liebhaber, Buhler: LIUTPR. antap. 2,48 -i sui ... rarissimo concubitu. AMARC. serm. 4,395 nec salvus -us olim caram diripet. CAES. HEIST. mirac. II 1,1 p. 17,8 vadens ad -um meum deosculata sum illum. ALBERT. M. animal. 9,53 filius similis erat -o. al. sensu spirituali de Deo: VITA Mariae rhythm. 1371 tu meus es -us, tu meus es amator. 2 exoletus - Buhlnabe: ABBO SANGERM. bell. 3,31 -us (gloss.: qui ob turpititudinem amatetur) absit. EPIST. Hann. 107 p. 179,3 ut cantiones de -is ... ab eius similibus decantentur. HONOR. AUGUST. imag. 1,102 Ganymedes ... , lovis -us.

55 *amasso v. *admasso.

*amasticum subst. orig. et signif. inc.: ARNOLD. SAXO fin. 2,5 p. 60,36 aquilla solicita de pullorum ... cibo ponit -um in nido suo et fugat ab eis venenum. v. et *amandinus.

60 *amata subst. orig. et signif. inc.: ACTA imp. Winkelm. I 998 p. 755,15 (s. XII.²) pro potu cuiuslibet eorum per mens ad barrile amata barrile unum et medium.

*amatius subst. (orig. inc., ni cohaeret c. amaracus) maiorana - Majoran (*Origanum majorana* L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 277): GLOSS. Salern. p. 8^a,13 maiorana, samsucum, amaricum, -us.

65 *amatilla v. *amantilla.

amatio, -onis f. amor - Liebe: ALBERT. M. eth. 8,1,1 p. 515^b,19sqq. -o ... trium modorum est; est quaedam -o simplex, ... quaedam autem cum discretione amati est egs. 9,2,3 p. 574^b,2 -o ... passio est et motio affectus. pol. 5,6^{bb} p. 497^a,23 respicere ad ... -em (p. 1309^a,34 φιλούσι), id est amore, politiae. al.

***amativus**, -a, -um. 1 de anim.: a amans, studiosus, amicus – liebend, bedacht, Freund (von): ALBERT. M. animal. 22,41 cathus est animal ... pulcritudinis -um. pol. 2,10^b,1 p. 190^b,32 lex ... ista ... facit ... civitatem totam -am pecuniarum (p. 1273^a,39 φύλοχρήματον). 7,5^d p. 664^b,18 custodes... oportet -os esse notorum. subst. masc.: ALBERT. M. eth. 3,3,2 p. 254^b,13 -us (p. 117^b,30 φύλητικός) ... horum (sc. honoris et disciplinae) gaudet ... in adoptione ... ipsorum. b ad amorem propensus - verliebt: ALBERT. M. eth. 8,1,3 p. 522^b,16 iuvenes facile -i (p. 1156^b,1 ἐρωτικοί) efficiunt egs. 2 de rebus i. g. ad amorem spectans, amatiorius, venereus – die Liebe betreffend, Liebes-: ALBERT. M. eth. 9,1,1 p. 560^a,30 quae (amicitia) -a (p. 1164^a,2 ἐρωτική) vocatur. pol. 2,1^b p. 99^b,38 in -is sermonibus. 5,7^x propter -am concupiscentiam. euch. 1,2,7 p. 200^a,46 in -is hymnis. remissius de amore universum movente: ALBERT. M. metaph. 1,3,11 p. 53^b,34 ex provisione -a.

adv. ***amative**. amabiliter – freundlich: GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 386,40 -e dimisus.

1. **amator**, -oris m. c. acc.: l. 49. usu adi.: l. 28,62. qui amat, amicus – einer der liebt, Freund: I de amore ad animantes pertinente: A de amore spirituali: 1 de amore inter homines intercedente: HRABAN. epist. 1 nostri censeberis fidus -r. BALDER. Alber. 23 p. 255,10 Ottavianus ..., specialis -r Theutonicorum. ANNALISTA Saxo a. 879 p. 584,41 Bovo abbas, fratrū -r. CHART. ord. Teut. 46 p. 39,11 viros persone mee ac heredium meorum et locū regni mei -es. al. fidelis – Getreuer: DIPL. Heinr. IV. 351 p. 463,41 archiepiscopum nominis nostri precipuum -em. sectator – Anhänger: BEDE temp. rat. 51,72 Victorii. 2 de amore inter homines et Deum intercedente: CHART. Ful. B 237 p. 340,27 (a. 796) ego servitor et -r Dei Adalhart (TRAD. Frising. 1499 Dei et proximi). NOTKER. BALB. hymn. p. 52 christianis, -bus suis (sc. Christi). TRAD. Frising. 1406 noverint ... summae divinitatis -es. al. de amore divino: HRABAN. carm. 2,2,27 Christus dux vester, ... Christus -r (sim. 29,5). B de amore inter sexus diversos intercedente i. g. amasius – Liebhaber: HROTSV. Pafn. 1,25 greges -um ad illam confluent. Abr. 4,3 illi pecunia ab eius -bus adducitur. CHART. Heinr. Leon. 11 p. 19,12 possessiones, que Iuditha abbatissa adiutoribus et -bus suis ... concesserat. CARM. Bur. B 117,2,2 non fidum -em. al. de Deo (quasi sponsio): ALDH. virg. I 45 p. 298,18 iam alio -e praeventa sum. HROTSV. Pafn. 5,2 superno -i ... copulari. al. v. et p. 538,50.

II de amore ad res pertinente: A strictius: ALDH. virg. II 2773 lector libri solers et gnarus -r. BONIF. epist. 94 Christus -r caste virginitatis tuae. PAUL. DIAC. carm. 32,10 o pietatis -r, ... rex. RHYTHM. 9,6,2 -r abstinentię (-am Br recte, cf. D. Norberg, La poésie latine rythmique. 1953. p. 14). HRABAN. carm. euang. 12 amoris -r Iohannes. WLAHFR. Gall. 1,16 falsitatis. CONC. Karol. 56^a p. 735,9 divini cultus. NOTKER. BALB. gest. 1,1 p. 2,6 Karoli regis, semper -is et cupidissimi sapientię. DIPL. Arnulfī 153 magni divine legis -is. DIPL. Otton. I. 103 notum sit omnibus ... Dei ecclesiae -bus. TRAD. Ratisb. 271 fidei. THIETM. chron. 1,16 seculi. ALBERT. M. animal. 11,84 alicuius rei. saepe. B c. colore quodam: 1 appetendi: CAND. FULD. Eigel. II 6,3 Hludowici, qui semper erat melioris -r vitae. FROUN. epist. 8 summae perfectionis. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 320,33 pacis, iustitiae et oboedientiae -bus (CHART. Turic. 1266 p. 345,11 per viros pacis -es). ANON. Has. 17 erat ... in omni divino servitio -r brevitatis. CHART. Heinr. Leon. 4 p. 5,14 proprie salutis. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 133,16 singularitatis. al. 2 favendi, servandi: WIPO gest. 40 imperator Chuonradus, legis -r. TRAD. Welt. 86 specialis -r huius loci ... tradidit. 3 venerandi: VITA Rimb. 15 sanctitatis eius.

2. **amator** v. emptor.

amatorius, -a, -um. script.-tur-: PIRMIN. scar. 22 p. 55,18. qui amoris est, ad amorem pertinet – zur Liebe gehörig, die Liebe betreffend, Liebes-: CAPIT. reg. Franc. 196,54 p. 45,2

poculis -is. HONOR. AUGUST. cant. 1,1 p. 361^a drama, quod est -a cantilena (cf. ThLL. V 2067,9). CARM. Bur. B. 105,7,1 artes -e iam non instruuntur. GESTA Hort. Mar. 21med. sub verbis -is sponsi et spouse. VITA Herm. Ios. 5¹med. post illum languorē -um. al. de amore ad Deum spectante: WOLBERO cant. 1 p. 1070^b compunctionis alia reconciliatoria, alia -a egs.

amatrice, -icis f. quae amat, amica – eine die liebt, Freundin: 1 de amore ad homines vel sanctos pertinente: COD. Karol. 53 p. 576,2 regina ... -x beati Petri. 58 p. 584,6 pro sustentatione -is vestre, sanctae Dei ecclesiae. HROTSV. lib. II praef. 1,8 non sum adeo -x mei, ut egs. 2 de amore ad res pertinente: ALDH. virg. I 47 p. 301,9 Veneris, stuprorum -is. WALAHFR. imag. Tetr. prol. 13 pacis -x, lucis amica. EPIST. var. III 18 p. 165,33 prudentiam vestram, veritatis et iustitiae -em, exhortor. SYLL. Sangall. app. 5,33 Dialectica, rationis -x. GESTA Magd. 4 p. 378,15 hec ... -x, speculum et exemplar totius religionis. CHART. Turic. 484 p. 358,13 hec turtur -x castimonie. al.

***amatus**, -us m. amor – Liebe: RATHER. prael. 6,5 p. 321^a quod eius (Dei) -u et redamatu ... in aeternum fruemur.

amaurosis f. (ἀμαύρωσις) visus impedimentum, cæcitas – Sehbehinderung, Blindheit: PAUL. AEGIN. CUR. 112 de -i et ambliopia; -is (3,22,31 ἀμαύρωσις) est perfectum vindredi impedimentum sine manifesta passione. ARS med. 7 p. 428,10 -is (amarusis H, amaurisis G) dicitur lassitudo sensus sine aliqua intercidente causa.

Payr

ambactus (-um?), -i m. (n.?) (cf. theod. vet. ambant; v. et Ahd. Wb. I. p. 313sqq.) circuitus potestatis - Amtsbezirk: LEX Raet. Cur. add. 12 ut nullus ausus sit in -o suo pauperum oppressiones exercere ...; et unusquisque in -o suo omnes iusticias facere ... non neglegat.

ambages, -um f., abl. sg. ambage. script. -gie: l. 51.

1 strictius sensu locali: a proprie i. q. ambitus, circuitus – Umweg, Bogen: AETHICUS ISTER 21 p. 12,15 dum nimia temeritate -es faceret, 40 tam in litoribus utroque mare -es quam et reliquorum finium illarum regionum ... montes ... ambiunt. WALTHARIUS 356 cursus -e recurvos. b met. on. i. q. districtus, amplitudo – Gebiet, Weite (cf. GLOSS. I 18,7 St.-S. -es duinc): VITA Agnet. 397 orbis in -es sparsas direxit habenas. 2 latius: a de fasciis i. q. nexus – Umschlingung: ALDH. virg. I 36 p. 283,9 defuncti cadaver prolixis fasciarum -bus conexus. b de verbis i. q. anfractus – Weitschweifigkeit, Umschweif (cf. GLOSS. IV 32,27 St.-S. -es umbsage): WILLIB. Bonif. praef. p. 2,25 elegante verborum -e (MILO carm. 4 p. 566,21). DIPL. Otton. III. 241 ut omni -e dimota ad vos nude veritatis fruamur loquela.

tergiversatio – Ausflucht: RUORG. Brun. 36 p. 37,14 medicinalia sermonum ... antidota ... obliquis -bus declinari ... sensit. 3 iur. i. q. dubitatio – Beanstandung: CHART. ord. Teut. (Thur.) 218 (a. 1269) quod ... quinque marcas ... demus omni -ie procul mota. 4 comput. i. q. exorbitatio – Abweichung: BEDE temp. rat. 14,8 mutatis ex tempore ... intercalationum -bus cunctis.

ambago, -inis f. 1 obscuritas – Unklarheit, Dunkel: MIRAC. Bertini (MGMer. V p. 779,29) sublata prorsus -e totius dubitationis hunc esse reum ... clamitant. 2 districtus – Gebiet: GLOSS. I 18,9 St.-S. -es kaduinc. 3 curvatura – Krümmung: GLOSS. I 19,9 St.-S. -o chrumpi.

*ambana pingued porci amme GLOSS. III 349,40 St.-S. (cf. Ahd. Wb. I. p. 323 s. v. amban).

Rudolph

ambar, -aris subst. (cf. *ambra) excrementa piscis, fort. ceti vel gummi arboris aromaticae cuiusdam – Ausscheidung eines Fisches, viell. des Pottwals, oder Harz des Amberbaumes (Liquidambar styraciflua L., cf. B. Langkavel, Botanik der späteren Griechen. 1866. p. 118 et Tschirch, Hb. d. Pharmakogn. II. p. 746). RHYTHM. 136,3 nardei qui sedulo et -is odorem ore spirabas. ANTIBOT. Sangall. p. 89,4 -r si. ODILO SUESS. Seb. 74 mirificae virtutis -e suaviter redolentis viri (sc. Sebastiani) faciem. v. et *ambra.

Baader

ambarvale, -is n. pompa arvalis – Flurweihprozession: FUND. Schild. 11 ut annuatim ... patronum ... longo ambitu circumferentes ... pro gentilicio -i ... vos ipsos mactetis.

[Rudolph]

ambascia, -ae f. (*theod. vet. ambaht; v. et Meyer-Lübke, REW3 nr. 408^a*) *script.*: anb.: l. 12. -asi(a): l. 7,11,12. -assi(a): LEX Sal. Merov. 76 cod. A17. -asti(a): l. 9. -axi(a): l. 8. *de re cf. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 447.*

1 mandatum, officium, servitium - Auftrag, Amt, Dienst: LEG. Burgund. const. I 104 asinum alienum ... in -a sua minare. LEX Sal. Merov. 1,4 si in dominica -a (-asi- A1, -axi- C6) fuerit occupatus. FORM. Bitur. 2 si ... in quibuslibet -stis ... a vestris actoribus ... fuerimus imperati. LEG. Lang. p. 659,18 profesavit, cot feceset ei operas ... et -sias per ebdomatias. **2 negotium - Geschäft:** LEX Raet. Cur. 2,13,1 si ... per forasticas an-as (ambas(c)ias var. l.) ipsas causas agere non potuerint.

***ambasciata**, -ae f. **1 legatio - Botschaft:** CHART. Ital. Ficker 473 (a. 1277) ut nuntius ... daret tenutam ..., ita quod missum et -am amplius ei mittet. **2 munus vel officium legati - Amt oder Dienst eines Gesandten:** CHARR. Ital. Ficker 387 (a. 1243) quod solvatis ... ambasciatoribus communis ... illud, quod recipere debebunt pro complemento dicte -e de eorum soldis.

***ambasciator**, -oris m. *script.*: anb.: l. 34. emb.: l. 39. *adde RYCCARD.* chron. a. 1237 p. 195,16. -asa-: CONST. II 328 p. 436,41. -asia-: CONST. II 200,6. 328 p. 436,38. *adde l. 45.* -assa-: l. 35,41,50. al. -assia-: ACTA imp. Winkelm. I 729. -axa-: *passim*. -axia-: CHART. Tirol. 764 p. 195,37. -do(r): l. 34.

legatus, nuntius, internuntius (cum potestate missus) - (bevollmächtigter) Gesandter, Bote, Unterhändler: **1 civitatum Itiae superioris:** VITA Bern. Parm. II 9 (MG Script. XXX p. 1326,12) -bus sollempnibus directis. ACTA imp. Winkelm. I 33 p. 25,35 nunciis et -xatoribus communis Saone. Hist. Frid. imp. cont. p. 186,31 (rec. M) -xatores (legatos rec. prior p. 186,10) Laude miserunt. CHART. Ital. Ficker 304 p. 339,17 precibus ... an-dorum hec omnia scripsi. CONST. II 179 per rectores et -ssatores quarundam ex civitatibus Lombardie eqs. ALBERT. STAD. annal. a. 1241 cepit ... -xatores ultra centum. ACTA imp. Winkelm. I 680 gratiam ... per dominum legatum et plures -xatores duximus postulandum. 389 p. 340,31 transmissum embaxatoribus ... ad presenciam nostram. GESTA Trev. cont. IV 7 p. 404,26 prelatorum responsales et -ssatores civitatum. ACTA imp. Winkelm. I 495 tradentes scriptum ... -xatori ... ducis et communis Venetiaram. *saepe. v. et l. 18. p. 542,6.* **2 regis:** CHART. Carinth. V 151 p. 102,44 (a. 1274) petuit ... patriarcha ab -siatoribus regis, quod eqs. CONST. III 195 p. 184,14 quod ... rex Romanorum mittat speciales -es et nuntios. ALBERT. MIL. temp. 303 p. 562,41 rex Francorum sibi misit solempnes -xatores et nuncios speciales. al. **3 canoniconum:** CHART. Tirol. 748 p. 180,24 (a. 1220) Adelpertus, -xator canoniconum. CHART. Carinth. V 11 -ssatoribus et nunciis solempnibus.

***ambascio**, -avi, -atum, -are. *script.*: abb.: l. 68. -asi-: p. 542,2. -asatum: p. 542,3.

nuntium vel mandatum deferre - eine Nachricht oder einen Auftrag überbringen: **1 gener.:** HINCM. epist. 20 (PL 126 p. 118^D) frater noster a vobis ad me rediens -vit mihi ex vestra parte, ut eqs. v. et l. 70. **2 spec. in fine chartarum i. q. iussum diplomatis conficiendi deferre - Befehl zur Beurkundung eines Diploms überbringen (cf. Bresslau, Urkundenlehre. II. p. 95):** DIPL. Karoli M. 150 p. 205,2 Ercambaldus ... subscripti; Fulradus -vit. 176 p. 238,2 Angilberto abate -ante. al. (v. ind.). FORM. imp. 43 Suiz-garnus -vit, Durandus ... recognovit. DIPL. Ludow. Germ. 4 Gausbaldus ad me -vit. 7 Arnustus et Uuernarius -verunt et dominus rex ita scribere iussit. al. in dipl. usque ad s. IX. **1 subst. ambasciatum, -i n.** **1 nuntius - Botschaft, Nachricht:** Cos. Karol. 19 p. 519,38 (lemma) in qua (*epistola*) continentur abb-um Remedii episcopi et Audegarii comitis. HINCM. epist. 20 (PL 126 p. 118^D) remitto illum (*missum*) ad vos, ut ... deneget talia vobis ... non ambasciasse; unde puto, ut, sicut in nomine interprisum est, ita sit et in -o. **2 munus legati, nuntii - Botschafts-, Botendienst:** CAPIT.

reg. Franc. 32,16 si iudex in exercitu aut in wacta seu in -satio ... fuerit. CHART. Tirol. 672 p. 133,36 (a. 1215/18) servit hoc modo, quod est custos foresti et facit -saturn domini et gastaldionis.

5 *ambaxacia, -ae f. legatio - Botschaft: ANNAL. Ianuens. III p. 47,12 ambaxatores duos elegit ... et eis -am imposuit supradictam.

***ambaxaria, -ae f. 1 legatio - Botschaft:** ANNAL. Ianuens. IV p. 51,4sq. exposuit in consilio ... -am suam ex parte domini pape, et sunt tales -e sue. **2 munus vel officium legati - Amt oder Dienst eines Gesandten:** CHART. Ital. Ficker 472,6 (a. 1261) forbanniti ... nullum officium ... -am vel capitaniarium ... habere debeat.

***ambaxator v. *ambasciator.**

15 ambedo, -esi, -esum, -ere. (circum) adedere - (ringsum) an-, abfressen: **1 proprie:** NIVARD. Ysengr. 3,995 quod canis -sa fertur meruisse placenta, hoc meruit Bruno. REIN. ALEM. phagifac. 218 candida ... -sis carnibus ossa. **2 in imag. i. q. consumere - verzeihen:** RADBOD. carm. 1,1,16 quem longa fames errantem -sit in orbe. STEPEL. Trud. 55 quadam aestus combustionē pedes iam pene -sus presbyter.

***ambiatus, -us m. (ambi(a)re) in imag. i. q. ambages - Umweg:** CHRON. Fred. 4 praef. p. 123,3 longo -u vix brevis viae spatium consummo (ex Hier. chron. praef. p. 2,8 Helm ambitu).

ambidexter, -tra, -trum. metr. ambid-: l. 28. qui sinistra manu sicut dextra uti potest - beidhändig: **1 proprie:** MILO carm. 3,4,1,265 -r Aoth (ex Itala iud. 3,15; cf. ThLL. I 1837,55). ALBERT. M. animal. 2,10 homo efficitur -r ex multo calore cordis in sinistro et epatis in dextro latere. pol. 2,11^c p. 199^b,30 quatenus -i (p. 1274^b,13 ämpf-85^c) hant per studium. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 2,3 p. 111,6 homo habiliorem partem habet sinistram quam dextram, ut in multis contingit, quod homo sit -r. al. **2 translate:** a sollers - geschickt: CHRON. Noval. 3,26 Aystulfus rex -r. b strenuus - rege: VITA Ger. Bron. 14 p. 665,6 nunc usque exultat ... procurante industria -a (-i 2) archipraesul. c amori utriusque sexus deditus - beiden Geschlechtern zugetan: CARM. Bur. A 199,10,5 p. 78 licet -i nunc multi modernorum, uni tamen prefero iocos geminorum.

1. ambigo, -i(g)i (v. l. 57), -ere. script. -gu(o): l. 48,60. form.: praes.: ind. -biunt: GLOSS. II 221,64 St.-S. (ad Greg. M. reg. 2,5 p. 33^B ambigunt). Econi. -guet: l. 48. inf. -bire: GLOSS. I 36,17 St.-S.

45 1 dubitare, incertum esse, ignorare - (be)zweifeln, unge- wiß sein, in Ungewißheit sein (semper post negationem prae- ter l. 57): HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,42 ista qui legat, intellegat et non -guet. GODESC. SAXO theol. 23 p. 325,10 quod cum certissime ita sit nec ullus hinc christianus ... -ere possit. RIMB. Anscar. 42 p. 78,29 de eo ... viro omnino -ere non debemus. HROTSV. Gall. 12,8 (in responso) non -o. c. (acc.) c. inf.: DIPL. Ludow. Germ. 31 regni ... stabilitatem posse accumulare non -imus. DIPL. Arnulfi 91 hoc nobis non -imus esse profuturum. WIDUK. gest. 1,2 gentem ... nobilem fuisse non -itur. OTTO FRISING. chron. 1,6 p. 45,8 ab his a Romanis imperium eruptum nemo ... -ere potest. *saepe. seq. interr. indir.:* WALTHARIUS 1142 -ierat (-igerat a V) prorsus, quae sit sententia eqs. seq. quin: HROTSV. Abr. 3,10 laetificor auditu nec -o, quin eqs. VITA Godefr. Cap. I 3 p. 517,1. CHART. civ. Vratisl. 48 nequaquam -guimus, quin eqs. al. quod: ALDH. ad Acirc. 1. TRAD. Teg. 263 generalitati christicolarum non -endum esse desideramus, quod eqs. quia: GODESC. SAXO theol. 9,9. **2 dubium relinquare - Zweifel lassen:** CAPIT. reg. Franc. 179,11 cum ab episcopo loci dissidentes communione privare non -at. **3 vereri - scheuen:** RHYTHM. 147,9 nec aerumnas carceris -as (ab- Br), quas fine carebis.

2. ambigo v. ambio. ambiguitas, -atis f. *script.*: anb.: p. 543,13. -gue-: p. 543,7. plur.: p. 543,2.

1 amphibolia - Zwei-, Mehrdeutigkeit: ALDH. ad Acirc. 9 p. 80,9 hos duos metaplasmos saepe -s scandendi conturbat. [Rudolph]

141 p. 200,17 hypodiastoli (*i. -e*) est divisio compositarum litterarum propter -es. 2 *haesitatio, incertitudo, dubium - Schwanken, Ungewissheit, Zweifel:* a act.: ALDH. virg. I 11 p. 239,9 sine anticipi -is scrupulo ... credendum est. VITA Eucher. I (MGMer. VII p. 47,16) quia ammonenti -em non posuisti. AETHICUS ISTER 43 quae scripsimus, ex eius codicibus sine -guetate recipimus. ANNAL. Ful. II a. 874 p. 83,2 omni -e remota. VITA Rimb. 11 p. 89,39 nec ulla -s fuit ... de electione. DIPL. Heinr. IV. 209 p. 268,4 nullam -em nostrae potestatis tunc esse speravimus. ALBERT. M. summ. creat. II 1,53,1 p. 447^a,45 -s autem est motus rationis ambiens utramque partem contradictionis per aequalia media. CHART. Eberb. 220 p. 362,13 ne ... error anb-is ... annexi possit. *saepe.* seq. quin: EPIST. Teg. I 98 ut ex hoc nulla -s subeat, quin egs. b pass.: LEG. Burgund. const. I 52,1 -em rei oportet absolvit. ALBERT. M. cael. 2,3,11 p. 195^a,12 haec enim omnia magnam habent -em. CHART. Turic. 1081 p. 174,14 terminorū. al. c. sensu varietatis: ALBERT. M. veget. 1,24 ab intricata valde -oportet, quod quis extrahat, quid sit principium vitae animalium. mus.: REGINO harm. inst. 2 p. 231^a quorum (*tonorum*) dissonantiam et -em ... suis in locis patetecimus. p. 231^b antiphonae his -bus et dubietatibus tonorum permixtae sunt. 3 iur. i. g. *dubitatio - Beanstandung:* LIBER diurn. 102 quatenus ... in ipsius dominio sine -e permaneat. COD. Lauresh. 228 quod absque ulla -e ... ad partem ... Nazarii villa ... attingere deberet. CAPIT. reg. Franc. 172 p. 354,48 sine qualibet -e vel contradictione. TRAD. Frising. 1315^m quin in servitium ... altaris absque omni -e redigantur. al. ambiguo v. ambigo.

ambiguus,-a,-um. 1 *incertus, dubius - unsicher, schwankend, zweifelhaft:* a act.: HUGEB. Willib. I p. 88,31 parentes ... de incerta filii sui evasione -os. WALAHFR. carm. 60,12 cordis. CARM. de Tim. 31 -os reddebat adentes (DIPL. Heinr. II. 357 p. 461,4). CHART. Burgel. 58 p. 74,36 -a posteritas. al. b pass.: ALDH. virg. I 54 differt inter -as fariseorum traditiones et elucubratam sacrae scripturae definitionem. WALTHARIUS 1122 in -is spes est certissima rebus (ADAM gest. 3,2 p. 145,2. al.). REGINO syn. caus. 1,31 ut ... altaria, quae -a sunt de consecratione, consecrentur. ANSELM. Bis. rhet. 1,3 laudem ... am posuisti. al. 2 subst.: a masc.: *dubitator - Zweifler:* ALDH. carm. eccl. 4,6,9 -um (*sc. Thomam*) convertit ... cicatrix. b neutr.: *incertitudo, obscuritas, dubium - Ungewissheit, Unklarheit, Zweifel:* GODESC. SAXO theol. 6 p. 172,22 ne quid -i remaneret. DIPL. Otton. I. 182 omne -um removendum. LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 296,25 libera ... te ipsum longae concertationis -o. ALBERT. M. metaph. 3,1,1 p. 134^b,31 -um ... est, quando ambit utramque partem per rationes aequipotentes (*cf. l. 11.* al.). al.

adv. ambigue. *dubie - zweifelnd, unschlüssig:* ELIS. SCHON. (?) assumpt. virg. p. 153,9 quod ... Ieronimus de ipsius virginis transitu -e relinquerit scriptum ignorans egs. GERHOF. Antichr. 1,53 p. 360,20 aliqui ... -e se ad ... cancellarii electionem habuerunt. Rudolph 1. amblo, -ivi (-ii), -itum, -ire. script. et form.: amb: ALDH. virg. I 58 p. 318,3 codd. C²O. amph.: GLOSS. II 221,47 St.-S. -gentem: p. 544,6. inveniuntur fere formae coniug. IV.; indic. imperf.: -ieba(n)tur: p. 544,2,3. -ibat: p. 544,17. coniug. I.: indic. perf. -bavit: p. 544,41. partic. -iante: p. 544,1. depon.: p. 544,42.

I strictius: A circumsistere, circumire - umstellen, umschreiten: OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 51,13 latus principis ad munendum -unt hospites. CHART. Oelsn. 18 p. 36,11 omnes (*villas*) univi et ... cum meis baronibus -vi et signis munivi. discurrere - herumlauen: LAMB. LEOD. Matth. I 564 inque rote morem versatilis -it sedulus. B comitari - begleiten: NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 84,8 universi ex lateribus -entes. C deviare - irregehen (*in imag.*): HEINR. AUGUST. planct. 1745 it recta (*sc. via*) iustus vacuuus, malus -it onustus. D cingere, circumdare, circumcludere - um-, einschließen, umgeben, einfassen: 1 *praevaler notio status:*

RHYTHM. 149,328 perpetua caput -ente (-iante *m¹*) corona. EINH. Karol. 23 tunica limbo serico -iebatur. NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 84,4 coxarum exteriora ... ferreis -iebantur bratteolis. CHART. Brand. A XIII 5 p. 205,25 quam (*insulam*) -it stagnum. CHART. episc. Halb. 1108 usque ad murum ... curiam ambigentem. al. v. et p. 540,37-548,49. ref.: ANNAL. Xant. a. 841 circuli tres apparuerunt in caelo ... -entes se alterutrum. geom.: RADOLF. epist. 3 p. 520,16 cum quadratus tantum ... habeat superficiem, quantum -entibus clauditur lineis. in imag. c. sensu tenendi: v. p. 547,24. 2 *praevaler notio actionis:* VITA Udalr. Cell. II 62 (32) locum vulneris ... manibus -endo ... contrectat. ROB. TOR. chron. a. 1140 p. 495,5 urbem ... menibus -vit. in imag.: FORM. Dion. I p. 494,17 caritatis vinculo -ende ... matrifamilias. c. sensu afficiendi: TRANSL. Viti 1 ut ... honore ... se pulchra -ant. vestire - bekleiden: WILH. CLUS. Bened. p. 200^a,1 corpus ... cilicio -ibat. E amplecti - umfassen: WALAHFR. Mamm. 20,18 collum ... martyris amplectens ulnis praemollibus -it pardus. EKKEH. IV. bened. I 33,87 rea (gloss.: mecha) quos -it (gloss.: amplectitur), inserta per oscula lambit. F continere, comprehendere - enthalten, fassen (*cf. Gloss. I 37,13^b St.-S. -it pihapet*): ALDH. ad Acirc. 111,56 obscurior ... latebrosis, -it quas Tartarus, umbris. NIVARD. Ysengr. 5,595 quot artocreas -ret follis ovinus. ALBERT. M. animal. 4,63 testa sua (*sc. malachiae*) non -it totum animal. 6,8 perfectio virtutis in ovo masculino aequaliter -it et continent extrema. al. v. et p. 543,12-49. comput.: CARM. de temp. rat. 841 nonae quartanae namque dipondio, item undenae -unt quinos. G 1 circumstruere - herumbauen: SCHOL. Adam gest. 50 murum civitati -ire. 2 induere - anlegen: EGBERT. fec. rat. 1,392 luter amat fortis pelles -re tenellas. H occupare - einnehmen: OTTO SANBLAS. chron. 26 p. 38,6 tentoriis ... erectis ... tota planicies -itur.

II latius: A adire, persuadere - angehen, überreden: HEIRIC. Germ. I 3,231 votis -ta virorum succurrit pietas. 3,283 precibus (NOTKER. BALB. gest. 1,16 p. 20,20). c. sensu adorandi: HRABAN. carm. 12,2 te (*sc. Deum*) mea mens -it. B (*iniuste*) quaerere, arrogare - (zu Unrecht) beanspruchen, sich anmaßen: CHRON. Fred. 4,67^{capit.} regnum eius ... -bavit. LIBER hist. Franc. 50^{capit.} honorem patris ... -itur (-it var. l.). NOTKER. BALB. gest. 1,17 ut episcopus virgam auream ... ferendam ... improbus -ret. ANNAL. Altah. a. 1071 p. 80,11 socii sui ... ducatum. G appetere, cupere, velle - erstreben, begehren, wollen: WALAHFR. exord. 21 p. 495,18 panem et sanguinem dominicum. CARM. de Herm. 11,2 (MGPoet. II p. 136) caelestia. SYLL. Sangall. app. 2,18 praeusu adventum precibus -vit. RATHER. epist. 6 inhibitor. MARIAN. chron. a. Chr. 1080 martirium. WIBERT. GEMBL. Hildeg. 2 p. 408,29 ab animo suo extortis, ne quid eius -ret. saepe. c. (acc. c.) inf.: DIPL. Otton. I. 58 nosse cunctos ... -imus. HROTSV. Cal. 9,31 mens invida ... perfectiores -it vilesccere. STEPH. COL. Maurin. 3. al. c. notione postulandi: COD. Lauresh. 123° p. 392,20 (a. 1170/75) regales abbatias ... erga regem -vit archiepiscopus.

subst. ambiens, -entis m.: v. p. 543,69.

adv. ambienter. enixe, officioso-eifrig, angelegenlich: VITA Gamalb. 6 (2) -r implevit omne, quod ... pater ... praecepit.

2. ambio v. ambigo.

ambitio (-cio), -onis f. 1 strictius: a comitatus - Gefolge: ANNAL. Corb. a. 1019 imperator ... Corbeia fuit cum multa -e. GESTA Ern. duc. II 39 p. 247,21 stipatus -e procedit imperator. b regio, adiacentia - Bereich, (umliegendes) Gebiet: AETHICUS ISTER 38 p. 26,21 munitiae in reliquam -em ... lances ... sursum ambulantes perforant 96 Icharia ... a nullis partibus propter scopulorum -em ... portuosa. DIPL. Merov. III A 33 p. 152,30 (spur. s. XII./XIII.) locum cum magna saltus -e et ... circumiacentibus terris ... impetrare. premissius de possessionis ambitu: LEG. Wisig. 12,2,14 p. 421,16 si rerum certe illi -o (habintio, (h)abitatio var. l., v. et notam ed.) fuerit (12,2,18 p. 427,25 cum omni -e

[habitione var. *l.*; cf. p. 427,35 habitionis (ambitionis *ci. ed.*) facultas] *r. suarum . . . fisco erit servitrus*.

2 latius: *a prez, persuasio - Bitte, Zureden:* RIMB. Anscar. 33 p. 64,13 ibi cum multa omnium -e tribus . . . annis demoratus est. **b (illicitum) studium honoris vel potestatis, avaritia, arrogantia - (unerlaubtes) Streben nach Ansehen, Ehrgeiz, Haegier, Annahung:** CAPIT. reg. Franc. 210,4 pestiferae -is vitium. PURCH. Witig. 95 -cione . . . capti predia . . . obtinuere. DIPL. Loth. III. 120 p. 201,33 elegant . . . abbatem nullius -is notatum. OTTO SANBLAS. chron. 16 p. 19,3 militibus in conspectu cesaris pro gloria, . . . -cione, ostentatione alacriter pugnantibus. ALBERT. M. summ. theol. II 18,120,1,3 p. 381^b,25 -o, quae cupiditas est dignitatum et excellentiae, ad avaritiam pertinet. **saepe.** **c fallacie, dolus - Ränke, Trug(mittel):** LEG. Wisig. 8,2,1 p. 319,13 fraudulenta -e damnare. CONC. Karol. 56^a,1 episcopale ministerium per -em munerum adtemptare. FORM. Sangall. II 26 ut *episcopos . . . dignitatem . . . non per aliquam -em vel machinationem . . . meruerit.* CHART. archiep. Magd. 264 p. 333,41 -is eius machinationes iniustas. **d appetitio, cupiditas, voluntas - Wunsch, Begierde, Verlangen, Interesse:** LEG. Burgund. const. I 53,1 *propinquai inter se diverso -is iure dissentiantur.* ARBEO Corb. 14 honoris. EPIST. Col. 7 p. 250,11 -o possidendi. ADALB. MAGD. chron. a. 938 -e ducatus regi rebellant. GESTA Camer. cont. I A 20 -e iuvenculae inflammatus. ADAM gest. 3,38 familiaritatis. CHART. cell. Paulin. 63 vindicationis. **al.** **e sumptus, apparatus - Gepränge, Ausstattung:** LAMB. HERSP. Lull. 21 p. 335,12 funebrium honorum. CHRON. Median. 3 p. 88^a,47 veredarii cum orientalium munerum -e directis. **illecebrae - Verlockungen:** CHART. Heinr. Leon. 12 p. 20,21 mundo suisque -bus renuntiantes.

ambitusos (-ici-), -a, -um. script. -izi-: GLOSS. IV 2,29 St.-S. 1 *honoris cupidus, ambitione provocatus - ehrgeizig, durch Ehrgeiz verursacht:* STEPH. EDD. Wilfr. 30 p. 225,22 -is (-us 2^a) contentionibus obstiti. **2 intentus - bedacht:** ACIUS epic. Hath. 624 femina . . . non fuerat famae -a sua. **3 ardens - eifernd:** EPIST. Meginh. 24 p. 221,15 nequitie petulantiam . . . -o insectamur dolore. **4 iniquus, gratus - ungerecht, parteilich:** DIPL. Arduini 9 p. 712,36 contradicimus . . . -ae praelationis occasionem. **5 sumptuosus, magnificus, pretiosus - verschwenderisch, prunkvoll, kostbar:** VITA Liutg. I 31 nichil . . . super . . . -ciosis ministeriis curans. COSMAS chron. 3,42 p. 217,5 -ciosam in vasis aureis . . . haudamiam. ANNALISTA Saxon. a. 1044 p. 686,49 irrepsit -ciosa curialitas. METELL. Quir. 26,49 vestis -ior. CHART. archiep. Magd. 452 p. 585,38 -ioris sollempnitatis.

adv. ambitiose. **1 ambitionis causa - aus Ehrgeiz:** CAPIT. reg. Franc. 293,30 contemptu minoris ecclesiae -e et improbe ad potiorem aspirare. **2 studiose - eifrig:** LAMB. HERSP. Lull. 27 p. 340,9 quicquid in laudem viri huius -ius dixi. **3 instanter - inständig:** WALAHFR. Gall. 1,30 p. 308,16 ut . . . -ius Dominum praecaretur. **4 sumptuose, magnifice, laute - verschwenderisch, prunkvoll, großzügig:** LAMB. HERSP. annal. a. 1075 p. 225,18 maiores et -ciosius instructas . . . copias. GUNTH. PAR. (?) orat. 12,3 p. 209^b nimis -e praeparando cibos. OTTO SANBLAS. chron. 11 p. 12,19 tribunalis -ciosissime instructo. **al.** *de ornato verborum:* EPIST. Hann. 105 p. 175,19 grandius quidem et longe -ius nonnulla dici possunt.

ambitus, -us m. script. ha-: p. 546,14. plur.: l. 71. p. 546,40,67.

I strictus: *A actus ambiendi, circumgressus - das Herumgehen, Umschreiten, Umlaufen:* 1 *de hominibus:* NORB. IBURG. Benn. 14 p. 880,18 spacium, quod hoc -u designaverat. CONR. HILD. ad Hartb. p. 196,12 quemcumque locum solo -u giraverint. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 12,2 quod falco sineret comestionem suam ex -u illius (*falconarii*). **c sensu pervehendi:** AETHICUS ISTER 104 post -um maris. **processio - Umzug:** v. p. 540,71. **2 de rebus:** OTTO FRISING. gest. 1,69 Danubii fluminis -u clausum castrum. **c sensu rotationis:** CARM. Bur. B 62,4,5 circulares -us molendinorum. **B comitatus - Gefolge:** LAMB. TUIT. Herib. 1,6

p. 744,9 pontifices . . . illi occurunt cum plurimo obsequentiū -u. **C circuitus, circulus, orbis, sinus - Umfassung, Ring, Kreisbahn, -bogen:** 1 gener.: AETHICUS ISTER 36 p. 21,29 quas (*insulas*) duarum geminatas Ianuarum -um inquiens. LULL. epist. 98 p. 220,25 versus . . . quaternis versibus ceteros in medio positos velut -u quodam cingentes. HEITO Wett. 10 veni . . . in quoddam habitaculum -u parietum destitutum. DIPL. Otton. I. 158 p. 239,32 quod c*(i)*vitatis interioris mur*(i)* -u continetur (OTTO FRISING. gest. 2,35 p. 143,32. al.). ADAM gest. 4,31 p. 263,14 oceanī marginem suo circuit -u Norwegia. CHART. Rhen. med. I 404 p. 461,35 que (*vinea*) circulari -u in trivio terminatur. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 150,5 fit -us iacti, in quo continentur tibia *falconis*. CHART. Burgenl. 363 que (*terra*) per h-um seu circulum unius mete circumdatur. **al.** 2 spec.: **a astron.:** BEDA temp. rat. 11,61 tredecies zodiaci -um lustrat luna (16,67). **b mus.:** GUIDO ARET. micr. 15,27 qualem -um vel lineam una (*neuma*) facit saliendo ab acutis, talem inclinatam altera e regione opponat. **c medic. i. q. amplitudo - Weite:** PS. GALEN. febr. 64 qui (*maior pulsus*) . . . arterie -um tetenderit in latitudine et longitudine et altitudine. **d math. i. q. circumferentia - Umfang:** ANON. geom. I 4,18 circuli (GERB. geom. 4,5. ALBERT. M. cael. 1,3,3 p. 71^a,31 -us c. non est infinitus). 4,37 in civitate rotunda, cuius -us est . . . pedum. **fort. add.:** CARM. var. II 3,3,3,4 labentem foris -um ridet tutor intimis. **e de verbis i. q. ambages - Umschweif:** ALDH. epist. 1 p. 477,4 prolixo -u verborum ratio-cinari (GESTA Camer. 3,49 p. 483,41). **progressus - Verlauf:** NORB. IBURG. Benn. praef. p. 872,12 vita eius . . . nostrae narrationis -u descripta. **3 meton.:** **a opus arcuatum, porticus - (Um-)Gang, Wandelhalle, Kreuzgang (cf. H. Otte, Handb. d. kirchl. Kunsthäol. d. dt. Mittelalt. I. 1883. p. 100):** VITA Richardi 8 monasterii -um amplificare (CHART. Turic. 834 p. 294,31 arbitrium . . . pronuntiatum est in -u m.). GESTA Trud. cont. II 4,24 murum . . . claustral is -us per gyrum tabulis politis struens. CHART. Merseb. 281 acta sunt hec . . . in -u kathedralis ecclesie (CHART. Basil. C I 268). TRANSL. Auct. 5 de -u ad -um . . . procedens. **al. de ambulacro altare ambiente:** CATAL. thes. Pruf. (NArch. 13 p. 561,7) -us aeccliae. ibid. p. 562,12 -us ecclesiae ornantur velis, dorsalibus, tapetis. **b saepes - Umräumung:** CHART. Rhen. med. I 244 p. 299,37 (a. 973) *vinea uno -u cum orto . . . circumsepta simul clauditur.* **D fines, extensio, area, spatium, locus - Umgrenzung, Ausdehnung, Fläche, Raum, Bereich:** 1 gener.: ALDH. virg. I 22 in triquadro terrarum -u. ANNAL. Xant. a. 839 caeli. DIPL. Karoli III. 77 p. 126,26 homines, . . . qui in eo -u circuminhabitant. FUND. Brunw. 16 p. 135,6 ponitur *sererum . . . infra monasterialis -us medium.* LEO MARS. chron. 1,53 p. 617,34 concambiavit . . . locum, recipiens . . . alium tantundem -us. 3,10 monasterii officinas . . . angustas -u. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 66,12 numquam maiorem -um occupaverunt tentoria. **al.** *caverna - Hohlräum:* RHYTHM. 7,7,1 gaudet infans . . . infra ventris -um. **2 spec.:** **a iur. et publ. i. q. territorium, regio, confinium - Bezirk, Gebiet, Gemarkung:** DIPL. Heinr. II. 54 hoc -u . . . feras . . . captere. 62 quantum . . . territorii pretenditur -us. GESTA Camer. cont. I A 20 infra -um Cameraceae civitatis (CHART. Brixin. 150 p. 162,24. CHART. Friburg. 276). DIPL. Heinr. IV. 411 p. 546,32 intra -um regni nostri libere . . . discurrere. CHART. Merseb. 129 in toto -u alodii . . . marchionis. PAX Valenc. p. 610^b,7 infra villam et -um pacis. OTTO FRISING. gest. 2,19 infra castrorum -um gladium . . . portare. HELM. chron. 52 p. 103,13 neque -um fani . . . temerari paciuntur. CHART. Laus. 288 infra hunc -um . . . est decima capituli. CHART. Oelsn. 8 haereditatem cum -u suo . . . attribuit; -um quoque piscatorum . . . contulit; omnes etiam decimataiones in praedictis -bus constitutas . . . obtinuit. CHART. Babenb. 331 donamus . . . per omnem -um insule . . . pisationem. **saepe.** *de novali (cf. Gloss. II 228,26 St.-S. -u piuankh):* CHART. Ful. A 223 (a. 804?) praeter . . . unum -um, quem nos bifang appellamus. 317 x iugera in -u Erminges, id est in holzmarcu. 319. TRAD. Ful. I 6,104 -um

unum de silva. 6,113. *de districtu immunitatis, iurisdictionis* (cf. GLOSS. I 18,4 St.-S. -us kaduinc): DIPL. Otto. II. 53 p. 63,32 -um . . . monasterii, quem precinctam vocant, . . . concedimus. CHART. Oelsn. 47 ut -ui . . . coenobii, qui circuitus dicitur, . . . debeat adunari servitiis villa. CHRON. Mont. Ser. a. 1205 p. 172,33 -um emunitatis claustrum muro amplexus est. al. *adiacentia - anliegendes Gebiet*: CHART. Sangall. A 414 p. 34,20 (a. 851) hoc . . . quod trado . . . cum omni -u circumquaque consitu. CHART. ord. Teut. 71 domum . . . cum -u suo. b anat. i. q. pars vicina - *Umgebung, Umkreis*: ALBERT. M. animal. 1,153 -us oculi cavus est tamquam fossa. 1,508 pedum est -us concavitas solidus. c *natur. et philos.* i. q. *intellectus - Geltungs-, Bedeutungsbereich*: ALBERT. M. animal. 23,13 genus . . . aquilae secundum totum suae communitatis -um est brevis caudae. metaph. 7,5,8 p. 487^a,35 -us huius potentiae impedit conversionem consequentiae egs. veget. 1,151 si . . . consideramus plantam secundum . . . -um suae praedicationis (metaph. 3,3,4 p. 178^b,46). al.

II *latius*: A *ambitio, avaritia - Ehrgeiz, Habgier*: CAPIT. reg. Franc. 203,4 monachi, qui ordinem suum per . . . secularem -um deseruerunt. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 116,19 vixque aliquis nobilis . . . tam magno -u inveniri queat, qui egs. CARM. Bur. B 8,4,5 quem sic ambit -us, idolorum servitus. al. *prava captatio officii - Amtser schleichung*: GUNTHER. COL. diab. cap. B 3 assistente . . . Anastasio olim presbytero -us damnato. B *appetitio, cupiditas - Wunsch, Begierde, Verlangen*: VITA Bonif. I 2 terreni honoris. ADAM gest. 3,55 gloriae. PETR. PICT. CARM. 13 (MG Lib. Lit. III p. 709) Romam sibi vendicat -us eris. *studium, opera - Eifer, Be-mühung*: RUOTG. Brun. 11 indignum fore . . . metuebant, quod ei cum tanto -u preparabant. 31 reliquias . . . miro -u variis de locis adtraxit. THANGM. Bernw. 8 studio vel -u. C *sumptus, magnificentia - Aufwand, Pracht*: ADALB. MAGD. chron. a. 952 dux . . . regio -u natale Domini . . . celebravit. THANGM. Bernw. 12 p. 763,11 fabricam monasterii maiori -u inchoavit. ADAM gest. 3,59 tam in -u curiae quam in profusione pecuniae videbatur improbior. al. *Pape*

*ambivertibilis, -e. (*in utramque partem*) *versatilis* - (nach beiden Seiten) *beweglich*: VITA Serv. 54 p. 127,1 -i (-tili H) . . . vultu oculos circumflexit miles.

ambivius, -a, -um. *ambiguus, dubius - sich nach zwei Seiten wendend, ungewiss*: HEIRIC. Germ. I 1,81 cum . . . iter -um (ambiguum Pers. 5,34) ramosa ad compita vexit pueros.

*ambizo, -are. (*vox naturalem sonum exprimens, cf. bombizo*) *stridere - summen*: ALDH. ad Acirc. 131 p. 179,19 apes -ant (-bitant F) vel bombizant (cf. Suet. frg. p. 254,1 bombire vel bombilare [ambizant vel bombizant var. l.]).

amblastrum v. ambulacrum. amblatio v. ambulatio.

amblygonius, -a, -um. (ἀμβλυγώνιος) *script. et form.* : ambl-: l. 62. ampli-: l. 56. al. ambi-: l. 56. -n(us): l. 61sq.

1 adi.: *obtusiangulus - stumpfwinklig*: GERB. geom. 5,2 huius (*trianguli*) species tres sunt: orthogonius . . . -us (ampli, ambi- var. l.) atque oxygonius . . . -us est triangulus unus hebetem et duos acutos habens angulos. PS. BOETH. geom. p. 376,9 -um . . . quod latine obtusiangulum dicitur, est quod obtusum habet angulum. ALBERT. M. summ. creat. II 1,21,3,3 p. 199^b,21 probat . . . Euclides . . . quod omnis visus perficitur sub triangulo ambi-no (sic?). 1,21,5 p. 208^b,7 diametrum trianguli ambligoni. al. 2 *subst. masc. vel neutr.* : *triangulum obtusiangulum - stumpfwinkliges Dreieck*: ANON. geom. I 4,2 -i invenire si vis embadum. GERB. geom. 5,11 quamvis -us propter maiorem angulum . . . praeponatur. al.

amblyopia (-io), -ae f. (ἀμβλυωπία) *hebes oculorum natura - Sehschwäche*: PAUL. AEGIN. cur. 106^{tit.} ad pterigia et . . . as (3,22,25 ἀμβλυωπίας). 112 -a . . . est obscuritas vindendi. ARS med. 7 p. 428,11 -a (amobli- H, abli- G) dicitur minutatio visus.

*amblyopiasus (-io), -a, -um. (cf. ἀμβλυωπία) *oculis hebes - schwachsichtig*: ANTIDOT. Augiens. p. 44,17 que

facit . . . spleneticis, -iopiasis, lythargicis. ANTIDOT. Glasg. p. 116,2 spiriosis, -iopiasis.

1. ambo, -ae, -o. *script.* : amp-: l. 18. anb-: PIRMIN. scar. 16 p. 46,22 cod. E. *form.* : nom. : masc. :

5 -i: l. 14,23. -os: l. 21. fem.: -o: l. 26,32. -as: l. 42. neutr. -a(s): l. 36. addē COMPOS. Luc. L 19. gen. fem. -orum: l. 193q.28,31,43. dat. et abl.: masc.: -ubus: l. 17. -is: l. 15. fem.: -obus: l. 32,34,37,44. -is: l. 38sq. addē COMPOS. Luc. L 30. acc.: masc.: -o: l. 22,24. al. 10 -as: l. 40. fem.: -os: l. 41. -us: l. 33. neutr. -a: l. 35. *metr.* : fere -bō; -bō: l. 25.

duo (coniunctum) - beide: 1 *usu subst.* : LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,2 -o pariter occidentur (TRAD. Frising. 166b p. -i firmaverunt. 358 -i. al.). LEX Sal. Merov. 15,3 (rec. A.C)

15 -is convenientibus. ALDH. ad Acirc. 77,3 par labor -arum, dispar fortuna duarum. FORM. Marculfi 2,39 post nostrum -obus (-orum A³, -ubus B) discessum (LEX Ribv. 50,2 post d. amporum [-orum var. l.]. DIPL. Ludow. Germ. 34 -orum. al. cf. CHART. Ful. B 208 post obitum nostrum

20 -orum). HUGEB. Willib. 5 p. 105,4 *Willibaldus et Wynnebaldus* conventione gratulabantur -os. ALCUIN. epist. 97 p. 141,25 nos -os (-o var. l.) . . . constringit. CHART. Sangall. A 144 p. 136,4 dum nos -i vivimus. 325 p. 299,35 aut unus vel -i. HRABAN. carb. 39,27 -o simul decepit chelydros. CAND. FULD. EIGIL. II 17,96 -o graves -oque senes. ANSCAR. mirac. WILLEH. 10 (9) erant . . . -o (-ae 2,4) pauperculae. WALTHARIUS 1334 incurrit hominem nunc -o nuncque vicissim. REGINO chron. a. 869 p. 98,17 -orum (*sc. urbium*) presules. TRAD. Frising. 1428 vel si -o -os petissent, vel si solus Meginhart . . . -os aut alterum e duobus rogavisset. persaepe. 2 *usu adj.* : LEX Sal. Merov. 15,3 (rec. B) voluntate -orum partium (LEX Sal. Pipp. 15,3 -o partis. VITA Pirmin. I 8 -abus [-obus B] partibus silvae. FORM. extrav. I 8 p. 538,4 in -us partis. ROD. GLAB. hist. 3,8 p. 59,2 ex -obus partibus. al.). FORM. Marculfi 2,40 -a locella excolare. COMPOS. Luc. Q 26 ista magnata fient -a(s) in lignum detritum. LEX Alam. 80 si -as ripas suas sunt. ALCUIN. epist. 86 p. 129,6 -abus (-obus var. l.) . . . manibus (WALTHARIUS 841 m. . . . -is. EKKEH. IV. bened. I 38,88 m. . . . -is [gloss.: pro -abus]. al.). CHART. Ful. B 275 per -os (-as cod. hagon. CHART. Rhen. inf. I 34 de -os latus (cf. 36 de -os lates). TRAD. Frising. 390 ut -os res . . . receperisset (594 -as r. . . permaneant . . . ad domum sanctae Mariae. DIPL. Karoli III. 9). 516^b -orum traditionum. GESTA Aldr. 26 p. 320,24 -obus congregationibus. ANNAL. Altah. a. 1064 p. 64,11 -o papae, si fas est dicere. al.

2. ambo, -onis m. (ἀμύων; sed cf. l. 40) *script.* : amm-: l. 70. addē ORDO Rom. 8,7. anb-: p. 549,3. umb-: l. 66. form. acc. sg. -uin: p. 613,25. orig.: WALAHFR. exord. 6 p. 480,26 -o ab ambiendo dicitur, quia intrantere ambit.

50 suggestus in ecclesia exstructus, pulpitum - Podest in der Kirche mit Leseplatz (cf. L. Eisenhofer, Hb. d. Liturgik. I. 1932. p. 383): 1 *de usu (legendi, praedicandi sim; cantandi: l. 59. al.)*: COD. KAROL 99 p. 653,1 in -e relegi fecimus synodicam fidei missam. ANNAL. regni Franc. a. 800 p. 112,10 evangeliū portans -em concendit pontifex invocatoque sanctae trinitatis nomine . . . ab obiectis se criminibus purgavit. AMALAR. cod. expos. II 14,1 ascendit subdiaconus ad -em, ut legat . . . praedicationem sanctorum patrum. al. (v. ind.). CONC. KAROL. 39^a,76 qui debeant in -e, id est in pulpito, psallere. FORMA mon. Sangall. p. 10,3 -o: hic evangelicae recitat lectio pacis. CAPIT. reg. Franc. 138,6 in -e ipsa auctoritas coram populo legatur (252,29^a libertatis carta). CARM. Cent. 133,3 cernere teque -e dehinc astare decenter, legem evangelii subiectos rite docendo. ANSELM. HAV. apol. (ZHISTHEOL. 10,2 p. 107,15) in analogium sive -em ascendere. CHRON. Andag. 72 p. 172,22 Obertus . . . -em (umbonem A) ascendit et . . . abbatem . . . excommunicavit. CHART. episc. Hild. II 271 publice de -e quesivimus . . . si aliquis vellet contradicere. al. 2 *de ornamentis*: IOH. NEAP. gest. 42 p.

70 426,22 ammones ex eodem decoravit metallo (*sc. argento*). CHART. Rhen. med. I app. 3 p. 718,40 -o, quod nos dicimus analogium, argenteus cum arcubus preparatum et desuper [Sroder]

quila deaurata. TIT. metr. IV 8,1,1 hoc opus -is auro gemmisque micantis. al. 3 de loco: AGNELL. lib. pont. 56 p. 318,2 sepultus est . . . iuxta anbonem. al. Sroder ambolagium v. anaboladium.

*ambra, -ae f. (arab. 'anbar, cf. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 78) 1 excrementum piscis, fort. ceti - Ausscheidung eines Fisches, viell. des Pottwals, Amber (cf. W. Heyd, Geschichte des Levantehandels. II. 1879. p. 562sqq.): CONSTANT. AFRIC. grad. p. 357,27 -a de ventre cuiusdam marinae bestiae egreditur, . . . calida et sicca in secundo gradu (cf. DYASC. p. 39^b). IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 6a^v -a . . . est alba, et si inveniatur grisei coloris, melior est; nigra nihil valet. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 373^r -a . . . in occidente maxime reperitur egs. ARNOLD. SAXO fin. 2,7 p. 63,30 cetus . . . , cum sperma proicit in coitu . . . , quod superfluit ex ipso spermate, supernat aque et colligitur -a. GEBER. clar. 2,85 in colore -arum. Ps. OTHO med. 18 laudes -a merens levis est egs. ALBERT. M. animal. 24,16 quod resolvitur de spermate ceti . . . , quaeritur a medicis et est, quod -a vocatur egs. al. usurpatum in ludo: ROLAND. PATAV. chron. 1,13 castrum . . . expugnatum fuit huiuscmodi telis: . . . -a, camphora, cardano egs. pomum -ae i. q. species olfactioli - Riechbüchsenart, Bisamapfel (cf. Tschirch, Hb. d. Pharmacogn. II. p. 764): GLOSS. Roger. III p. 294,10 pomum -e est duplicatum ad reuma suscipiendum et contra debilitatem cerebri. OLIV. hist. Dam. 38 p. 238,6 suscepimus . . . magnam partem delitiarum Egypti in . . . perlis et pomis -e (mambre, ambris var. l.). v. et ambar. 2 arbor vermiculum ferens - Kermesische (Quercus coccinellifera L., cf. Fischer, Pflanzkunde. p. 280): IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 36a^v vermiculum, id est gummi -e.

*ambryyon subst. (φρύγανον per Arabes corruptum, cf. E. H. F. Meyer, Nicolai Damasceni De plantis libri. 1841. p. 133) frutex - Strauch: ALBERT. M. veget. 1,151 quae-dam (planta) inter arbores et herbas . . . , quae Graece quidem -on (-gion var. l.), Latine autem arbusta dicuntur communis nomine (1,154).

ambrices latton GLOSS. IV 112,19 St.-S.

ambro, -onis m. (Ambrones) form. -onus: GLOSS. III 699,22 St.-S. sensu adi.: l. 53sq.

1 raptor, praedator - Räuber, Plünderer: GODESC. SAXO carm. I 7,152 latro nec -o hinc rapient hominem redemptum. fort. add.: BERNH. GEIST. dial. p. 19 hi sunt pauperum mambrones (ed.; an potius ambrones leg.?): 2 de gulositate i. q. homo vorax, ganeo - gieriger, gefrässiger Mensch (cf. GLOSS. I 17,4 St.-S. -e kitake. IV 32,33 -o vilurezo. al.): ALDH. virg. II 2498 dum Adam vetitum ligni malum decerpere -o (cf. CARM. var. I 27,1,20). ABBO SANGERM. bell. 3,53 -o (gloss: elluo, luxuriosus, dissipator) timeto cieri. fort. de anthropophagis: ADAM gest. 4,19 p. 248,4 ibi sunt . . . , qui dicuntur Alani vel Albani . . . , crudelissimi -es. in imag. (sensu adi.): ALDH. virg. I 11 p. 239,14 (de Adam) buccis -bus et labris lurconibus. 12 p. 241,13 -is orci fauibus. EPIST. Aldh. 7 p. 496,1 -bus sicutulosas intelligentias fauibus. 3 homo avarus - habgieriger Mensch: BONIF. epist. 9 p. 5,14 universi aurilegi -es. 4 homo turpis - schändlicher Mensch: ALDH. carm. eccl. 4,1,31 ad terram confractis ossibus -o corrut (i. Simon magus). AUDRAD. carm. 3,4,8 ut . . . facies lucis maculet nebulonius -o (umbro cod.) Marcianus. BENZO ad Heinr. 5,1 p. 647,46 Patarini et -es, simul et artabati (cf. 5,3 p. 650,27).

ambrosia, -ae f. (ἀμπρόσιον) 1 cibus deorum - Götterspeise: a strictius: ALDH. virg. I 6 p. 234,6 flagrantis -ae thimiama. 36 p. 283,5 olfactum -ae et nectaris flagrantiam. ALBERT. M. metaph. 3,2,10 p. 158a,27 quae (manna) . . . a poetis -a deorum dicitur. nat. anim. 2,16 p. 42,73 licet . . . quae-dam legum Epicureorum philosophorum animas post mortem . . . -am in alimentum et nectar deorum accipere in cibum asserant. al. b latius i. q. odor suavis - Duft (cf. GLOSS. I 7,22 St.-S. -ae flagrantiae): ALDH. carm. eccl. 3,81 de quibus (foraminibus turibuli) -a spirabunt tura Sabaea. virg. II 654 qui (Ambrosius) nomen gerit -ae de nectare duc-

tum. 1203 putor -am flagrabat nectare suavem (cf. I 35 p. 279,9).

2 de herbis: a herba odorifera, fort. botrys - duftende Blume, viell. Traubenkraut (*Chenopodium botrys* L., cf.

- 5 Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 942sq.): WALAHFR. carm. 8,31,5 cedarant -ae, rosa, lilia. CARM. Bur. B 132,5^b,9 virent viola, rosa et -a. b achillea - Schafgarbe (*Achillea millefolium* L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 82sqq.): GLOSS. III 543,19 St.-S. millefolium i. minor -a garwe(a) tusentbleter(b). 10 GLOSS. Salern. p. 8a,32 millefolium, -a, supercilium Veneris idem est. ALPHITA I p. 301,5 millefolium, minor -a idem. al. c artemisia - Beifuß (*Artemisia vulgaris* L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 434sqq.): GLOSS. III 223,49 St.-S. -a et artemisia biboz. ibid. al. huc spectare vid.: RECEPT. Sangall. I 188 -a. GLOSS. III 387,68 St.-S. -a ambrosie. d solsequium - Wegwarte (*Cichorium intybus* L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 990sqq.): GLOSS. III 471,13 St.-S. -a hintlopha. IV 179,12 -a apius silvaticus hindilape. ibid. al. e verbena - Eisenkraut (*Verbena officinalis* L., cf. G. Pritzel - C. Jessen Die dt. Volksnamen der Pflanzen. 1882. p. 430sq.): GLOSS. II 15,41 St.-S. -a genus herbe i. hisinina (spectat ad Aldh. [v. p. 549,72]). III 577,26-a isimina. f herba sclerata - Hahnenfuß (*Ranunculus scleratus* L., cf. Fischer, Pflanzkunde. p. 281): GLOSS. p. 248,42 Th. -a wilde epe (spectat ad Isid. orig. 17,9,80). g pipinella - Bibernell (*Pimpinella saxifraga* L., cf. Fischer, op. cit. p. 278): GLOSS. II 724,35 St.-S. -e, que vulgo dicitur pipinella (spectat ad Serv. Aen. 6,324). h elelisphacus - wilder Salbei (*Salvia pratensis* L. vel *potius* *Teucrium scorodonia* L., cf. Marzell, op. cit. V. 30 p. 470): GLOSS. Roger. I A 1,23 p. 560,15 recipe -am agrestem. ALBERT. M. veget. 6,450 silvestris . . . salvia alio nomine dicitur -a deorum. ALPHITA II p. 8,16 -a, liliifagus, eupatorium, salvia agrestis idem (p. 60,17). i species tanaceti - Abart des Rainfarns (*Tanacetum vulgare* L. var. *crispum*, cf. Fischer-Benzon, Gartenflora. p. 74): WALAHFR. hort. 369 haud procul -am vulgo quam dicere mos est erigitur. k aizoon - Hauswurz (*Sempervivum tectorum* L., cf. Fischer, op. cit. p. 284): GLOSS. III 172,44 St.-S. semperfivula vel ayzon i. huswurz idem -a. l plaireola - Seidelbast (*Daphne mezereum* L., cf. Marzell, op. cit. II. p. 295sqq. 44; G. Pritzel - C. Jessen, op. cit. p. 120): GLOSS. III 323,26 St.-S. -a phellecrut. 3 species emplastri - Pflasterart: ANTIDOT. Sangall. p. 95,4 epithima -a febriventibus.
- *ambrosiana, -ae f. (ambrosia) 1 lymphasanans - heilendes Naf: MIRAC. Hucberti 1,8 qualiter -a per beatissimi opem Hucberti pontificis erga eam (caecam) operatrix sit patefacta. 2 bot. i. q. species aristolochiae - Österluzeiart (*Aristolochia rotunda* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 392sqq. 1194): GLOSS. III 536,15 St.-S. -a holwurz.
- 50 fort. add.: GLOSS. III 525,39 St.-S. -a liber blume (ni i. q. hepatica - Leberblümchen [*Hepatica nobilis* Mill., cf. Marzell, op. cit. I. p. 271sqq.]):
- ambrosius, -a, -um. (ἀμπρόστος) script. -e(us): l. 57,60. 1 caelestis, dulcis - himmlisch, angenehm (cf. GLOSS. I 6,22 St.-S. -ae liupli, divine gotchundlich, pulchre figur): THEODULF. carm. 15,6 quibus sacrae scripture prata redundant et nemus -eo spirat odore piuum (sim. de scriptura sancta: WALTHER. SPIR. Christoph. II 2,56 -os iuncto thimamate sucos). 17,88 liquor -us mellis. 25,98 nectaris -i praemia (cf. Prud. Symm. 1,276). SEDUL. SCOT. carm. 2,7,23 Calliope -eum . . . dedit potum mirabile gustu. LOTH. I. ad Hraban. (MGEpist. V p. 503,37) quorum (sanctorum patrum) -o liquore funditus nos caruisse doluimus. 2 divinus - göttlich: EPIST. Bonif. 85 p. 190,25 vestram a Deo santiatam -am bonitatem. CARM. 65 Cenom. 5,46 dogmatis -i. Baader
- ambubaiba, -ae f. tibicina - Flötenspielerin: GESTA Ern. duc. II 20 p. 218,3 -arum collegia (ex Hor. sat. 1,2,1).
- ambulabilis, -e. 1 adi.: qui pedibus ire potest, currens - gehfähig, Lauf.: THEOD. TREV. mirac. Celsi 2 contractus 70 genutenus pergens reptile potius quam -e animal simulavit (Ps. GALEN. anat. 5 p. 183^b. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 84,4 opp. in avibus). ALBERT. M. herm. 2,2,2 p. 444^a,3 potest . . .

[Schmidt]

illud, quod est -e secundum potentiam, etiam non ambulare. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 14,12 p. 258,56 proprium est hominis esse -em. 2 subst. neutr.: *animal quod pedibus ire potest - zum Laufen befähigtes Lebewesen.* URSO gloss. 30 p. 62,12 ambulat homo, quia est -e. ALBERT. M. summ. creat. II 1,62,2 p. 536^b,2 -ia... moventur pedibus. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 1,16 p. 91,65sq. universaliter volatilia sunt calidiora -bus in genere, in specie tamen aliquid -e est calidius aliquo volatili. *al.*

ambulacrum spaciū ambulandi, alibi amblastrum laniarra (*l. add. cod.*) GLOSS. p. 209,3 Th.

ambulatio, -onis f. script.: -bol.: l. 18. -bla.: l. 34.

I proprie: A actio vel facultas vel modus eundi, meatus - das Gehen, Schreiten, Gehfähigkeit, Gang(art): 1 gener.: a de hominibus: HROTSV. Pafn. 5,2 sequar (*te*) ... -e, o utinam sequerer et actione. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 203,4 si ... -o dura et cum strepitu affuerit in falconario. *iter -Wanderung.* BOTAN. Sangall. 1 praef. nocturnas ambulationes ... nocere ei (*sc. vetonicam secum portanti*) non potest.

alleg. de Deo c. sensu actionis: HRABAN. univ. 1,1 p. 19^b -o Domini, declaratio divinitatis in operibus electorum suorum. b de bestiis: NOTKER. BALB. gest. 1,24 p. 33,13 -em volubilissimam, cursum rapidissimum (*equi*) ... cernere gestientes.

FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 79,5 recedat paulatim, non mutando suum gressum de -e equi. *al.* 2 spec.: a natur. et philos.: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 105,32 -o est incessus super terram, qui fit per motum pedum (*cf. ALBERT. M. mot. animal. 2,2,2 p. 295^a,13.*) ALBERT. M. animal. 2,14 homo popliteum ... curvat ad anterius et crux ad posterius, quia hoc convenit -i. 2,17 talia (*sc. apis, musca egs.*) malae sunt -is. sens. 3,4 p. 88^b,16 -o ... actus est, qui non est motus temporis, nisi egs. *al. v. et p. 552,70-555,43.* b in arte equitandi i. q. gradus tolutilis - Paßgang: BERNH. GEIST. palp. 2,280 ut cui claudus equus vel non amblatio plena. ALBERT. M. animal. 22,54 sunt quatuor equorum motus: cursus ..., troatio, -o et peditatio ...; -o autem fit, quando simul in eodem latere unum anteriores et unum posteriores levat pedem equus. B facultas vel modus se promovendi - Fortbewegungsfähigkeit, -art: WOLFHARD. Waldb. 4,6 (5) puer fuit ... per tres annos gressuum -e privatus. OLIV. hist. reg. 18 p. 99,15 a rubro vero mari ... usque ad mare magnum ... iter dierum quatuor ... equitis -e pergentes estimant.

II translate: A medic. i. q. progressus - das Fortschreiten: BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 112^a -o corrosionis cogit nos incidere membrum. B iur. i. q. mutatio - Änderung, Wandel: CHART. Wirt. VII 2253 (a. 1272; ex regesto) renuntians de -e voluntati(s).

ambulativus, -a, -um. 1 adi.: a gener. i. q. ad itionem pertinens - Geh.: ALBERT. M. anim. 1,1 p. 118^a,11 visus non videt sine oculo, neque vis -a ambulat sine pedibus. b medic. i. q. vagans, currens - wandernd, laufend: SALERN. comp. 7 dolor ... -us. BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 112^b Galenus ... ulcera corrosiva ignem persicum et formicam -am (*cf. Galen. ed. Kühn XIX p. 412,15 μύρμηχος πεπιτατοῦντος*) nominavit. 2,5,3 p. 123^b apostema in cute -um ... est formica. 2 subst. fem.: facultas eundi - Gehfähigkeit: ALBERT. M. veget. 1,64 quibus figuris virtutes suae perficerent ... actus proprios, sicut ... -a in pedibus.

ambulator, -oris m. usu attrib.: l. 62.

asturco, (*equus*) tolutarius, gradarius - Zelter, Paßgänger, Reitpferd, Reittier (*cf. Gloss. IV 32,36 St.-S. celtari. ibid. saepe*): FORM. Sangall. 1,12 det ... cavallum ... -em cum essedo. GERH. AUGUST. Udalr. I 5 p. 394,4 qui virtutem caballicandi habebant, in cautissimis -bus pergebant. EKKEH. IV. cas. 97ⁱⁿ. -em valde decibilem et alacrem. 127^{med}. -r ... caput concutiens exultare cepit. CHART. Stir. I 161 a fratribus accepto -e. TRAD. Augiens. 40 pro ... -e x talenta valente. Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 1,25 album -em ... Romano prae-suli dari. TRAD. Baumb. 165 (Mon. Boica III p. 56,14) -em pro tribus talentis emit (*cf. 80 [ibid. p. 28,20]* domino an-nuente et -e nostro iungente). MIRAC. Adalb. Wirz. 12 p. 68,9 quasi novus -r gressu titubabat. *al.* de asinis: EKKEH. IV.

bened. I 18,11 nusquam gressores (gloss.: ambulatores) memorantr commodiores.

ambulatorius, -a, -um. script.: -bol.: l. 13. -bla.: l. 19.

5 1 adi.: *mutabilis - veränderlich, wandelbar.* CHART. civ. Misn. 164 (a. 1268) cum ... ultima voluntas -a sit testatoris. CHART. Francof. 410^b p. 199^a,18 voluntate de -tario (-toria 2,3 recte, ut vid.; fort. deamb- leg.) renuncio per presentes.

10 2 subst. masc.: *equus tolutarius - Zelter, Reitpferd.* LAMB. TUIT. Herib. 1,9 p. 748,39 -o episcopi eum imponat.

3 subst. fem.: a *equa tolutaria - weiblicher Zelter, Reitpferd.* EDICT. Roth. 297^{capit.} de -as (-bol., -iis sim. var. l.). b *pastoria - Spannstrick.* EDICT. Roth. 297 de -a (*sic 7, cf. l. 13*): si quis pastoram (ambulatoriam 7) de caballo alieno tulterit.

15 4 subst. neutr.: *porticus ambitus - Wandelgang, (Um-)Gang* (*cf. Gloss. III 415,48 St.-S. -um umbeganc*): Vita Anian. 9 (MGMer. III p. 114,19) sanctus ... per ambulatorium (-bul-var. l.) muri cum choris ... modulabat. ANGILB. inst. 7 p. 299,11 pueros ex -is descendentes. RUD. TRUD. gest. 3,4 p. 242,37 in giro extra turres placidum aspectu componuerant -um. *al.*

ambulatrix, -icis f. *equa tolutaria - weiblicher Zelter.* EKKEH. IV. cas. 24^{med}. sternatur utique, ait, -x mea.

ambulla v. ampulla.

ambulo, -avi, -atrum, -are. script.: anb.: p. 553,15.

-bol.: l. 57. p. 553,27-554,39. al. struct.: local.: plerunque ad vel in; ante: p. 554,22. contra: p. 554,38.

30 555,18,19. coram: p. 554,66. de: p. 553,58-554,24,30. al. erga: p. 555,3,6. extra: p. 553,22. foris: l. 43. inter: p. 553,20-554,55. iuxta: HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,18. per: l. 54. p. 553,13,40. al. secus: p. 553,65. super: p. 553,7,56-554,4. al. supra: p. 555,8. ultra: p. 553,57.

35 dat.: p. 554,15,39. abl.: p. 554,8,28. final.: ad: p. 553,53-555,15. in: p. 553,47-554,12. pro: p. 553,35,72. 554,12. super: p. 554,27. c. inf.: p. 554,16. supin.: p. 553,54. usu trans.: l. 53. p. 553,63sqq. 72-554,72-555,1,10. refl.: l. 44,45.

40 I proprie (subi. fere anim.; res: p. 553,27-554,8,51sqq,58): A ire, vadere, incedere, gradi - gehen, laufen, (einher)-schreiten: 1 gener.: a de hominibus: PACTUS Alam. II 25 si foris villam -are potuerit et in campo suo cum stelzia -are poterit alter. RHYTHM. 93,1 dum myhy ambolare (FORM.

45 Turon. 31. cf. 30 aliquis ... sibi -bat). HUGEB. Willib. 4 p. 95,32 in litore maris, ubi Dominus supra -bat siccis pedibus (CHART. Livon. A III 82^a dum mercatores ... -ant supra p. suos. al.). LEX Franc. Cham. 31 si quis latronem viderit cum furtu -antem. GERH. AUGUST. Udalr. I 19 (*c. sensu facultatis eundi*) usu -andi privaris. LEX fam. Worm. 11 equitare aut per se -are. ASINARIUS 296 mima pedes sursum suspensa caputque deorsum -at. CAES. HEIST. mirac. I 4,98 p. 268,9 quam (*stratum*) ego saepius -vi. BURCH. URSB. chron. p. 112,30 quare tam ... anxius -ret per viam. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 202,8 -are duriter cum strepitu pedum. *saepe.* b de bestiis: CHRON. Fred. 3,12 p. 97,13 vidit similitudinem bisteis leonis, unicornis et leopardi ambolantibus. RUD. FULD. mirac. 2 p. 331,36 equus ... nullo modo ad -andum poterat impelli. CONR. HIRS. dial. 1178 iuxta illud ... proverbium 'ubi agnus -at et elephans natat'. WILE. RUBRUQU. itin. p. 276,14 utrum suaviter -ret equus. al. per errorem in nomine proprio: ANNAL. regni Franc. a. 802 nomen elefanti erat Abul Abaz (ambulabat Bz; inde REGINO chron. a. 802). 2 spec.: a natur. et philos. (fere c. sensu facultatis eundi): FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 13,26 aves aquaticae natantes ... habuerunt ... pedes suos dispositos ad natandum magis quam ad -andum. ALBERT. M. animal. 1,87 quia non -ret nisi levato et posito pede animal. 7,20 karabo -at ... inclinando cornua sua longa ad latera, ne impedian ambulationem. herm. 2,2,2 p. 444^b,2 quod -at, potest non -are egs. al. v. et p. 551,1-5,50. b eccl. de agmine: FORM. Dion. 25 p. 510,38 ut clerici, ... interim

quod ipsas letanias faciebant, discalciati -assent. GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 393,7 formosissima processione binis et binis secundum ordinem simul -antibus. CONSUET. Trev. 12 p. 14,7 pueri . . . iungunt se ad -andum singuli ad comparem suum. remissius: BURCH. URSB. chron. p. 107,27 quod viri et mulieres simul -bant in via. c iur.: ORD. iud. Dei B 10,5 qui nudis pedibus super eos (*vomeres*) -verit. d milit. i. q. gradatim incedere - Schritt gehen: STATUT. ord. Teut. p. 111,34 -andi modus servabitur, incessus celerior est vi-
tandus. B circumire, spatari, obambulare, (*per*)vagari - umhergehen, spazierengehen, umher-, herumscheiden: 1 gener.: a de hominibus: CAPIT. reg. Franc. 2 (c. 51) adveniente die dominico banskartes per villas -are. PIRMIN. scar. 22 p. 55,9 in cervulos et veculas in Kalandas . . . nolite anbulare (amb- AC, de re cf. H. J. Schmitz, *Bußbücher und Bußdisciplin der Kirche*. 1883, p. 311). LEX Baiuv. 7,4 si quis . . . cum carro -verit. NOTKER BALB. gest. 2,8 p. 59,20 ut . . . ubicumque vellet, -andi et singula queque perspic-
ciendi . . . licentiam haberent. GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 392,34 inter ecclesias -ando psalterium explevit de-
cantando. c sensu conveniendi: GERH. AUGUST. Udalr. I 23 p. 409,2 extra synodus eum -are cum illis postulaverunt.
b de bestiis: ALBERT. M. animal. 6,89 pisces in tempore . . . coitus . . . -ant par et par. CHART. episc. Spir. 349 p. 315,37 in quibus (*pascuis*) nostra (*animalia*) -ant. al. c de carris: DIPL. Merov. I 51 de quantacumque carra, ubi . . . in Bor-
gundia ambolare aut discurrere videntur. 2 spec.: a eccl. de clericis vagis (de re cf. M. Bechthum, *Beweggründe und Bedeutung des Vagantenums*. 1941, p. 13): CONC. Merov. p. 20,11 presbytero . . . sine antistitis sui epistolis -anti (cf. CAPIT. reg. Franc. 47,12). CAPIT. reg. Franc. 16,14 ut ab episopis -antibus per patrias ordinatio presbiterorum non fiat. b iur.: de paenitentibus exsilibus: FORM. Sal. Lind. 17 p. 278,28 annis septem in peregrinatione -are. p. 278,30 -are . . . pro peccatis suis redimendis. al. de libera custodia: LEX Raet. Cur. 11,6,1 quod ipse omo . . . sub liberam custodiā -et. de terminorum circuitione, ut vid.: CHART. Ital. Ficker 6 p. 8,33 (a. 806) -verunt . . . et designaverunt ipsam finem. c medic.: PETR. HISP. chirurg. 111 -et paciens per loca virida cum pulcerimis puellis. d in spectaculis i. q. induci - aufstreten: ARIBO FRISING. mus. p. 17 quamvis isti (*divites*) -ent in tragedia. C (ad)ire, venire, se conferre, bergere, peregrinari - (hin)gehen, (her-
bei)kommen, sich begeben, aufsuchen, (*weiter*)ziehen, pilgern: 1 gener.: LEG. Wisig. 9,2,3 si centenarius . . . eum ad domum suam -turum dimiserit (*syn. redire*). PACTUS Alam. III 24 qui in eius (*stupratoris*) solacium -at. FORM. Marculf 1,11 tam ad -andum quam ad nos . . . revertendum (LEX Alam. 28,4, cf. CAPIT. reg. Franc. 262,14 quia . . . sani -etis et sani . . . retornetis). CHART. Sangall. A 10 p. 12,10 acci-
pimus . . . ad nostrum iter ad Romam -andum. VITA Desid. Vienn. 8 ad suam (*sc. principis*) . . . praesentiam -are. FORM. Sal. Bign. 16 ad basilica sancto Petro . . . -are ad oratione. RECEPT. Sangall. II 71 antequam dormitum -et. HUGEB. Wynneb. 12 cum . . . ille abiret, illa -bat et molabat. Willib. 4 p. 94,8 -bant super IX aut XII mil. ad castellum. PASS. Flor. 2 Lauriacum -are. LEX Raet. Cur. 2,6 ultra mare. 9,11,2 homines aut de terra -antes aut in sua casa asalire (CAPIT. reg. Franc. 233,17 licentiam . . . per t. -andi). WIDUK. gest. 1,22 p. 32,17 (rec. B) ieuni tota die non possumus -are. GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 392,22 in ecclesiam. BRUNO QUERF. ad Heinr. II. p. 702,35 (*de gentilium do-
ctore*) ne ad tam inrationabilem gentem -rem. saepe. c. acc. spatii i. q. peragrare - durchwandern, zurücklegen: HUGEB. Willib. 4 p. 93,17 inde -verunt 11 mil. secus mare ad villam magnam. CHART. Rhen. med. I 135,113 scaram facere de-
bent . . . quantum in IIII dies possunt -are. al. 2 c. colore quodam: a c. sensu transmigrandi: CHRON. Fred. cont. 43 uxores eorum . . . in Frantia -are praecepit. LEX Raet. Cur. 14,1 ad aliam civitatem. b c. sensu intrandi: LEX Raet. Cur. 9,34 liceat eis ipsa atria pro suas necessitates se-
curus -are. c c. sensu irrepandi: GODESC. BENED. Anast. 4

precepit . . . in eos (*folios*) milites -are. d c. sensu parti-
cipandi: CONC. Merov. p. 182,1 non licet . . . monacho ad nuptias -are (-ase H). cf. l. 4359. e c. sensu oppri-
mendi: LEG. Lang. p. 416a,9 qui super alium -verit. f c. sensu abeundi: HUGEB. Willib. 4 p. 101,2 et inde -antes venerunt ad caput Libani. THIETM. chron. 6,96 de aeccliesia.
de fluvio i. q. decedere - abweichen: LEX Raet. Cur. 17,10 si flumen de alvio suo exierit . . . aut . . . loco -verit. 3 spec.: a in actionibus publ. et iur.: a de missis, iudicibus sim.: LEX Sal. Merov. 113 p. 430,1 graphio . . . ad res suas -et. FORM. Marculf 1,23 dum . . . viro pro nostris utilitatibus ibi -are precipimus (cf. LEX Alam. 22,2 in aliqua utilitate). CHART. Ital. Ficker 12 p. 18,5 qui (*missus*) . . . super rebus eius (*infantuli*) -asset. DIPL. Otton. I. 416 p. 568,25 quod . . . e*(i)* misos da parte domini imperatoris . . . -asent, ut egs. al. c. inf.: DIPL. Merov. I 86 p. 76,39 qui hoc exigeri -rent. absol. i. q. munere nuntii fungi - Botendienste leisten: TRAD. Weiss. app. I 17 p. 278,15 (s. IX.) qui . . . debent -are per ordinem. B de petitoribus, reis sim.: CONC. Merov. p. 187,7 ad potentiores homines vel ubi aut ubi -are. CONC. Karol. 22^c,9 usque ad summum principem . . . -are propter pauperes. LEX Raet. Cur. 2,16,1 ante iudices. al. spectat ad iudicium Dei: LEX Sal. Merov. 14,2 ad inium (LEX Sal. Pipp. 91,1 de neum). 83,2 ad sortem. absol. i. q. ad iudicium adire - vor Gericht gehen: CHART. Ital. Ficker 6 p. 8,16 (a. 806) comes et . . . episcopus posuerunt constitutum inter se, ut -rent super ipsam intentionem. γ de manu-
missis: FORM. Sal. Merk. 13^b parte qua -are voluerit, . . . licentiam habeat. CHART. Ital. Ficker 126 p. 168,20 ubi a presenti die de quatuor viis -are . . . volueris. al. δ de exilio damnatis: FORM. Bitur. 13 pauperculum in exilio diximus -are. ε in cognitione i. q. transire - (über)gehen: LEX Ribv. 75,1 ipse intertutus . . . per ipsa retorta super ipso sepulchro semper de manu in manum -are debet egs. (cf. 61,8). b in actionibus milit. i. q. proficiisci - aufbrechen, marschieren: LEG. Wisig. 9,2,3 si centenarius . . . quemquam . . . in hostem ut non -ret, relaxaverit (LIBER hist. Franc. 31 p. 292,27 in h. . . contra Saxones). DIPL. Merov. I 68 rex partibus Auster hostileter visus fuit ambolasse. ANNAL. regni Franc. a. 743 Carlomannus per se in Saxoniam -bat (-vit A2. B5). OTTO FRISING. gest. 1,46 ut . . . camporum . . . latitudo ad -andum vix sufficere videretur. al. c sensu parti-
cipandi: LEX Baiuv. 2,9 dum adhuc pater eius (*sc. rex*) potest . . . in exercitu -are. D se (pro)move, moveri - sich (fort., vorwärts)bewegen: 1 de hominibus: RIMB. Anscar. 3 p. 22,26 gressu immobili sine via corporeo -antes. GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,4 in lecticis et in scamellis -antes. al. cf. p. 552,43. 2 de bestiis: ALBERT. M. animal. 1,33sq. quod (*animal*) . . . est repens -ans et vadens -ans; -are autem hic voco moveri, sicut videmus pisces multos rependo -are per aquam. cf. p. 553,24. 3 de rebus: ORD. iud. Dei A 4 exoram . . . ut eat, -et ortiolus isto in gyro. HILDEG. epist. I 117 p. 341^c aratum per seipsum recte -ans. medic.: WALAHFR. hort. 10 gravi . . . veterno (gloss. cod. K: qui inter cutem et carnem -at). ALBERT. M. animal. 9,110 matrix hoc facit -ando paulatim. E incidere - geraten: LEX Raet. Cur. 2,25 in captivitatem. remissus: LEX Raet. Cur. 3,17,3 ut . . . res . . . in damnum non -ent.
II translate et in imag.: A gener.: 1 (viam spiri-
tualem) sequi, vivere - wandeln, leben (def.: HRABAN. univ. 6,2 p. 178^d -are) ad Deum tendere significat. de usu biblico cf. THLL. I 1875,28sqq.: RHYTHM. 9,9,3 qui Deum fuit reprobus, dolens, conpunktus -et. 14,9,4 hic relinques omnia, unde superbus -as (cf. Vulg. Micha 2,3). HUGEB. Wynneb. 3 in recta iteneris tramite -ando. CAND. FULD. Egil. I 9 p. 226,38 ut in ea (*pacis tranquillitate*) -are possitis coram Deo. FORM. Flav. add. 5 p. 492,10 hominem perverso -antem se-
cundum desideria cordis sui (cf. Vulg. Iudas 16,18). GERH. AUGUST. Udalr. I 23 p. 409,12 qui . . . incaute -ando ceci-
derunt. WIPO prov. 86 cum Deo -are est animam salvare. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 305,2 in carne -vit. HILDEG. epist. II 157 vide diligentius, in qua via -es (ibid. planas vias.

[Schmidt]

CHART. Pomm. A 81 p. 194,40 arctam pro Deo viam -antium). *al.* 2 se gerere - sich verhalten, vorgehen: **ADAM** gest. 3,59 caute -andum esse deliberavit erga principes (**NOTULAE** Wilh. Cong. 679. cf. p. 554,69). **OTTO FRISING.** gest. 1,20 p. 33,22 non simpliciter -ans. **CONST.** I 409 p. 584,32 quod erga te . . . -emus aliter quam deceret. supra se -are i. q. modum excedere - sich versteigen: **ANSELM.** HAV. dial. 2,21 p. 1197^c quod nulli Latinorum -anti supra se . . . concessum est. 3 tractare - durchgehen: **BRUNO QUERF.** fratr. 4 cum eo dolens amplius -are cælestia cepi. 4 curere - verlaufen: **DIPL.** Ottom. I. 412 p. 562,19 fine ascendente per Clapetum . . . deinde -antem per summam Combreiam. **B iur.:** 1 aggregi - schreiten (zu): **LEX SAL.** Merov. 100,2 si mulier . . . ad alias nuptias -are voluerit (cf. l. 22). **CHART.** Ital. Ficker 8 p. 11,43 ut -rent ad dividendas . . . res. 2 contravenire, contrafacere - angehen (gegen), zuwiderhandeln: **FORM.** Arvern. 5 contra presente cartola . . . -are. **CHART.** Sangall. A I 15 contra hanc epistola donatioonis ambolare (*sic!*). **TRAD.** Frising. 344. *al.* 3 pertinere - gehören: **DIPL.** Merov. III A 21 p. 139,18 (spur. s. X.³) quicquid ad nostram urbem -are visum est. p. 139,27. 4 ad maritum -are i. q. nubere - heiraten: **EDICT.** Roth. 182 potestatem habeat illa vidua . . . ad alio marito ambolandi. 183. **LEX RAE.** Cur. 20,1 si in alia civitatem (-e Ac. Bb) ad maritum -verit filia. cf. l. 14.

adi. ambulans, -antis. facultate eundi praeditus, se promovens - gehfähig, sich fortbewegend: 1 gener.: **GERH.** AUGUST. (?) Udalr. II 21 ut filium . . . -em et sanum dimitterent. **ALBERT.** M. animal. 14,10 animalia . . . non sunt manentia, sed -ia in aqua. 2 spec. de equis i. q. tolutarius, gradarius - paßgehend, Paß-, Reit.: **GARS.** tract. 4 p. 429,7 papa circuivit . . . in palefridis -bus, in curru aureo. **CONST.** I 447,8 duo equi, unus currens et alter -s. **CHART.** Rhen. med. II 297 p. 331,39 equum nostrum -em sororibus legamus. **ALBERT.** M. animal. 22,54 optime -es equos.

subst. 1. ambulans, -antis (m., f.) 1 proprie i. q. animal quod ire potest, animal terrestre - Lauftier, Landtier: **HUGEB.** Wynneb. 13 p. 117,45 cuius (Dei) . . . imperio nutata fundantur . . . infernalia, -es, volantes. 2 translate: v. l. 1.

2. ambulans, -antis n. 1 animal quod ire potest, animal terrestre - Lauftier, Landtier: **ALBERT.** M. animal. 1,102 haec (*serpentia*) si dicuntur -ia, abusive dicetur -s id, quod repit super ventrem. 6,120 ambulationis . . . omnis -is virtus est in cruribus et pedibus posterioribus. **ALBERT.** M. (?) animal. quaest. 7,20 p. 179,3 bonitas aestimativa solum convenit -bus. *ibid. al.* 2 animal se promovens - sich fortbewegendes Tier: v. p. 554,49.

*ambulum, -i n. ?curriculum - ?Auslauf: **CARM.** Bur. B 121,3,5 mittam eam (amicam) in -is.

ambundanter v. abundanter.

amburo, -ussi, -ustum, -ere. 1 proprie i. q. (*circum*) comburere, adurere - (*ringsherum*) ver-, anbrennen, ver-, an-sengen: **ALDH.** virg. II 1773 ruit in praeceps -ta cacumina linquens congeries lapidum. **ADREV.** Bened. 33 p. 494,34 -tos cineres. **HROTSV.** Dulg. 1,5 nec vestimenta ab igne sunt -ta. **MANEG.** (?) const. 90 si aliquantulum fuerint -ti panes. **CHRON.** reg. a. 1107 p. 47,21 (rec. I) tonitus . . . gladium . . . in acumine -ssit. *al.* 2 transl. i. q. inflammare - entzünden: **ALDH.** virg. II 2619 expleri rabies -ta negatur.

subst. ambustum, -i n. 1 calx cocta - gebrannter Kalk: **GLOSS.** III 535,16 St.-S. -um ledirkalc. *ibid. al.* 2 plur. i. q. area vel reliquiae aedificii combusti - Brandstätte, -ruine: **EKKEN.** IV. cas. 86^{med.} reliicti sunt circa -a et cineres Galli senes cum iunioribus. incendium - Brand: **EKKEN.** IV. cas. 68^{med.} post talia -orum infortunia.

ambusilla m. (orig. inc., ni cohaeret c. arbilla) venter - Bauch: **ABBO SANGERM.** bell. 3,7 agoniteta tuus fiat -a (-bas -var. l.; gloss.: venter), . . . is quia multis esse deus solet.

ambustio, -onis f. 1 incendium - Brand(legung): **ADREV.** Bened. 34 Normanni . . . urbem -e concremant. **ANNAL.** Egm. a. 1177 plurimi . . . miserabili -e perierunt.

2 materia accensibilis - Brennmaterial: **HIST.** Mosom. 1,8 p. 606,8 ignis interim accensus undecumque perquisitis -bus. amellus, -i subst. fort. species asteris - viell. **Asternart.** GLOSS. II 726,43 St.-S. -o herba golthblomo (*spectat ad Verg. georg. 4,271*).

amen. (?:, dñi) abbr. -ae in *euouae = (in secula) seculorum amen (*cf. Grove's Dictionary of Music* 5 II. 1954. p. 982; v. et *aeuia p. 473,33; plur.: l. 71): l. 40,41,71.

script.: **AMHN:** **SALOM.** II. epist. 29. **EPIST.** Reinh. 5. amin: l. 48. add. **FORM.** epist. III 3 p. 526,30. amm.: **CARM.** Bur. B 10,50 (var. l.). metr.: fere ämēn; äm.: l. 52,62.

p. 557,2. *al.* -ēn: **HRABAN.** carm. 9,54. orig. et signif.: **WALAHFR.** exord. 7 p. 481,18 ab Hebreis Greci, Latini et barbari -n . . . mutuati sunt. **ALBERT.** M. miss. 1,3,24

p. 35^b,44sqq. -n . . . aliquando interpretatur 'fiat' . . .; ali quando . . . idem est -n, quod 'vere' adverbialiter . . .; ali quando . . . 'verum' vel 'veritas'. de re cf. *Musik in Gesch. u. Gegenwart.* I. 1949-51. p. 415gg.

I interi.: vere, certe, (ita) fiat - Amen, wahrlich, ja so sei es: A in formulis liturgicis sim.: **ORD.** iud. Dei B 11,2^a Deus, . . . ostende nobis . . . iudicium tuum; -n. **REGINO** ton. (ed. Coussemaker, Script. de mus. II p. 14^a,13) gloria seculorum; -n (ibid. p. 14^b,11 et in secula s.; -n. **GUIDO ARET.** form. 2 p. 87^b,8 gloria patri . . . sicut . . . in secula s.; -n. saepe). B in formulis finalibus scriptorum:

1 operum, carminum sim.: **WILLIB.** Bonif. 8 p. 56,2 cui (*Domino*) est honor . . . in secula seculorum; -n (*THEGAN.* Ludow. 58. **RIMB.** Anscar. 42 p. 79,18. *al. v. et l.* 40,41. cf. **HROTSV.** Cal. 9,33 per infinita saeculorum saecula; -n. **HUGEB.** Willib. 6 p. 106,25 'qui glorietur, in Domino glorietur'; -n. **LEX SAL.** Pipp. 100,5 (subscr.) explicit lex Salica; Deo gracias; -n. **WALAHFR.** Mamm. hymn. 12,4 sit trinitati gloria . . .; -n. carm. 3,6 semper ubique vale; -n. **WANDALB.** mens. 367 descriptio explicit feliciter -n. **GODESC.** SAXO theol. 4 p. 101,21 sit igitur ipsi (*trinitati*) soli . . . laus . . .; -n, -n, -n. **HRABAN.** epist. 53 p. 508,5 valete et orate pro nobis; -n. **HROTSV.** Bas. 264 maneat . . . perenniter; -n. **GALL.** I 13,7 (*in responsa*) -n. **HILDEG.** carm. 39 (ed. Roth, Gesch.-Quell. aus Nassau. I 3 p. 440,15) intercede pro famulantibus tibi in Deo; aeuiā; euouae (40 [ibid. p. 440,20] euouae. *ibid. al.*) 58 (ibid. p. 444,11) -n; aeuiā saepe.

2 chartarum: **DIPL.** Pipp. 16 p. 25,13 actum . . . villa publica, in Dei nomine feliciter -n (**FORM.** Marculfin. 32 vallete f.; -n. **DIPL.** Ludow. Germ. 2 p. 3,27. *al. cf. l. 34*).

45 **TRAD.** Frising. 29 p. 58,2 epistolam scripsi et subscripti; -n. **TRAD.** Patav. 6 acta sunt . . . haec . . . regnante Domino nostro in secula seculorum; -n. **FORM.** extrav. I 13 p. 542,26 amin; benedictus Deus. *al.* in fine invocationis: **DIPL.** Loth. III. 84 p. 131,29 in nomine . . . trinitatis; -n. C vario usu: **WETT.** Gall. 31 cum . . . omnes respondissent 'n'. **HRABAN.** carm. 11,63 -n, hoc fiat. **SEDUL.** Scot. carm. 2,69,13 vos videamus, -n, Septembri mense beatos. **HROTSV.** Pel. 312 agno cantamen modulando perenniter; -n. **THIERTM.** chron. 3,1 p. 98,5 quod (*munus*) . . . cunctis prosequentibus 'n, fiat, fiat' consolidavit. *al.* iron.: **COSMAS** chron. 3,35 p. 206,21 cras transibimus flumen et cetera post hec; -n (cf. p. 557,4).

II usu subst. (indecl.): (formula) -n - (das) Amen: A spectat ad officia sacra sim.: 1 gener.: **EPIST.** var. II 5,8 si quis praesens ad dicendum post benedictionem -n non fuerit. **CONSUS.** Trev. 43 p. 49,29 cum respondent -n. in fabula: **ECBASIS** capt. 439 a sociis . . . -n geminatur.

ioculariter: **NIVARD.** Ysengr. 4,611 caper . . . trifurculat -n. 2 mus. in formula (gloria . . . in saecula) saeculorum; -n (in differentia; cf. M. Appel, *Terminologie in den mittelalt. Musikkritiken*. 1935. p. 57sg.): **GUIDO ARET.** micr. 8,27 distinctiones autem dico eas, quae a plerisque differentiae vocantur, hoc est saeculorum -n (, add. V, G). **IOH. AFFLIC.** mus. 11,3 ubi prima syllaba saeculorum -n cuiuslibet toni incipitur. **LIBER** ordin. Patav. 5,4 secundo tono cantantur euouae. *al. cf. et l. 233gg.* B vario usu: **EREMENR.** Sval. praef. 1 p. 154,14 ut . . . -n . . . ubique dicatur. **VITA GALLI II**

1513 his ita prolatis populus responderat -n. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,265 succinat omnis -n, quoniam subit ostia carmen. AMARC. serm. 4,14 post . . . preces -n subiungat. al. iron.: COSMAS chron. 3,35 p. 207,1 transibis flumen, post cetera non erit -n (cf. p. 556,55). -n dicere sim. i. q. assentiri - Ja (und Amen) sagen: RUODLIEB XV 87 huius -n dixit procul (cf. VITA Galli II 1034 per hanc vocem cum concio redderet -n). Schmidt

*amendelarius v. *amygdalarius.

1. amendo, -are. (a et mandare) relegare-fortweisen: ABBO SANGERM. bell. 3,72 aphatiam -ant (gloss.: effugant, longe mittunt).

2. amendu v. emendo.

amens, -entis. script. ha.: GLOSS. I 166,36 St.-S. codd. a. c. metr.: fere ā-; ā-: l. 31sq. saepe sensu subst.

1 mentis non compos, demens - ohne Verstand, irr: a latius: ARBED. Corb. 4 p. 193,9 quod orationes iustorum . . . valeant vincla reprobis imicere et -is industria revocare. EPIST. var. II 20,15 quanta . . . sit mentium -ium perversitas. GODESC. SAXO. theol. 16 p. 160,11 daemones victi . . . ceu dementes et -es . . . eunt. CAND. FULD. EIGIL. II 10,24 dis cors et futilis -s . . . Heresis refutit. WIDUK. gest. 1,5 -em eum crediderunt. al. b strictius i. q. vesanus - wahnsinnig: HILDEG. phys. 1,91 qui . . . lactucas . . . comededer, -s, id est unsinnig, fieret. 3,35 qui -s, id est hirnwutig, est. 2 rabidus - rasend: ALDH. virg. II 1482 puer bacchatur quoniam vagabundis passibus -s. VITAE patr. Iur. 1,12 p. 137,39 quomodo . . . multo his -ior seviorque extiterit. WALAHFR. Mamm. 12,3 tormentis . . . -s pulsat utrumque latus. de amore: ALDH. virg. II 2239 praeses diluditur -s. HROTSV. Agn. 60 his verbis iuvenem causari fertur -em. 122 harum (medicinarum) . . . iuveni nil proficiebat -i. al. (v. ind.). CARM. Bur. B 163,5,5 -s amans . . . obligor amore. ALBERT. STAD. Troil. 4,680 mentum Penthesileae . . . mentem -em reddit, si quis amare velit. 3 torpidus - bewußtlos: WETT. Gall. 35 p. 277,24 caput inlitis in superliminare, unde -s cecidit. HAIMO (?) Wilh. 27 p. 222,35 praeceps corruit atque -s factus etiam usum loquendi perdidit.

amentia, -ae f. plur.: l. 45,48. 1 vesania - Wahnsinn (cf. GLOSS. III 360,43 St.-S. -a vnsin. IV 130,9 -a vnsinnig laz): THIETM. chron. 3,18 Mystuwoi in -am versus. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 295,33 hac -ae . . . passione . . . discru ciatus. HILDEG. caus. 2 p. 53,11 tepidum in -am eum mittit. ALBERT. M. summ. creat. II 1,43,1 p. 363^b,46 sunt . . . multa genera -arum sicut epilepsia et lethargia et conversio animae ad interiora. anim. 1,2,1 p. 138^a,37 Hector patiebatur . . . usque ad sensus amissionem et -am. animal. 12,121 accident ex hoc infirmitates et -ae sive amissio intellectus. 20,61. al. 2 dementia - Sinnlosigkeit, Irrsinn: RUOTG. Brun. 38 p. 40,7 qua (invidentia) nulla maior esse videtur -a. WIDUK. gest. 1,5 meam vobis -am probabitis utilem.

amenticus, -a, -um. 1 adi.: demens - un-, irrsinnig: GLOSS. I 111,28 St.-S. -us urmoti (IV 2,20. cf. I 110,28 -us un mez pitenti). 2 subst. masc.: lethargicus - ein Schlafsuch tiger: ANTIDOT. Glasg. p. 153,27 litargicis, quos -os vocant.

1. amentum, -i n. script. amm.: l. 64. form. -ia: l. 40. 1 strictius i. q. lorum lanceae - Wurfriemen der Lanze (cf. GLOSS. IV 175,3 St.-S. -o, cum quo proicitur lancea laz. v. et l. 40sq.64): WALTHARIUS 772 illa (cornus ferrata) re torto emicat -o (cf. PRUD. psych. 325). GESTA Ern. duc. II 15 p. 210,3 -a (gloss.: phideringe) . . . fabricantur. 2 latius i. q. clavicula - Ranke: WALAHFR. hort. 122 (de cucurbita) vaga tortilibus stringunt amm-a (gloss.: lezza) catenis scalarum.

2. amentum, -i n. (orig. inc.) species lapidis albi, fort. species nitri i. q. faex vini - weiße Steinart, viell. ein Laugen salz, nämlich Weinstein: MATTH. PLATEAR. gloss. p. 395^c -um . . . de vino cocto efficitur . . . lapis est albissimus, dicitur autem dulce ad differentiam -i, quod fit de creta nimis vitiosa. THEOD. CERV. chirurg. 3,54 p. 177^a recipit . . . bo racis, -is (sic ?), crystalli.

1. amenus sim. v. amoenus. 2. *amenus v. *anaemus.

ameos v. ami.

*ameria m. (theod. vet. amero) amarellus - Goldammer (Emberiza citrinella L., cf. H. Suolahti, Die dt. Vogel namen. 1909. p. 101sqq.): HILDEG. phys. 6,53 -a calidus est eqs. v. et *amarellus, *ameringa, *scorellus.

*amerellus v. *amarellus.

*ameringa, -ae f. (theod. vet. amer(l)ing) amarellus - Goldammer (cf. l. 4): ALBERT. M. animal. 8,91 citrina quaedam avis, quam gursam quidam, alii autem -am vocant. v. et *amarellus, *ameria, *scorellus.

ames, -itis (m.) fastis aucupalis - Stellgabel: GLOSS. V 46,12 St.-S. -es rethberos. 47,15 -es i. rethueres.

*ameres(us), *amesser(e) sim. v. *amiscer(e).

15 amethystinus (-tist), -a, -um. (ἀμεθύστινος) 1 adi.: amethystis ornatus - mit Amethysten besetzt: CARM. de Karolo et Leone 215 immixta est niveis -tistica vitta capillis (cf. Ven. Fort. carb. 8,3,265). 2 subst. neutr. plur.: monile amethystis decoratum - ein mit Amethyst besetztes Halsband:

20 WALAHFR. carb. 54,23 augustum decorant -tistica collum. amethystus, -i m. et f. (ἀμεθύστος) script.: -ma: l. 30. -(t)hist: l. 24,26,30,38.

1 gemma purpurea - Amethyst: a gener.: AETHICUS ISTER 72 p. 55,14 (de Graecia) insigne . . . -tisto et sardino.

25 MAPPAE CLAVIC. 146med. gemmae molitoris naturae . . . sicut sunt -thistus, cristallus, onichinus. MARB. RED. lap. 16,1 purpureus color ac violaceus est -o eqs. (cf. ARNOLD. SAXO fin. 3,8. ALBERT. M. miner. 2,2,1 p. 31^b,30). ANSELM. MOG. Adalb. 197 (de veste) his (gemmis) erat admixtus smaragdus, onix, amatistus. HILDEG. phys. 4,15 -us crescit, cum sol circum lulum suum ostendit. b alleg. (cf. IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 226,3 -tistus . . . herilis Hierusalem positus fundamento [spectat ad Vulg. apoc. 21,20]): HRABAN. univ. 17,1 p. 470^B -us . . . humilem sanctorum verecundiam pretiosamque mortem designat. AMARC. serm. 4,127 -us sanctos pretendit fidei, quos purpura vestit. ABSAL. serm. 39 p. 226^D per -um apostoli recte designantur. ALEX. MIN. apoc. 21 p. 485,26 duodecimum fundamentum est -us (ametistis var. l.) . . . per istum lapidem beatissimus Franciscus designatur. al.

40 2 haemates - Blutstein (per confusionem): Ps. GERH. CREM. sal. II 65 de illo lapide, qui Arabice dicitur sedene, id est condite (gloss.: Latine -us). ameus v. ami. *amexerum v. *amiscer(e). amf- v. amph- praeter: amfractus sim. v. anfractus. 45 amfuncta v. tunica.

ami (-eos), -eos n. (ἄμη, ἄμη) script. et form.: ham: l. 55. amm- l. 58. -eo: l. 54. -eu: l. 53. -eus: l. 55. -eum: l. 55sq. metr. āmē: l. 63.

1 cuminum Aethiopicum vel pes milvinus (plerumque de semine) - echter oder unechter Ammi (Trachyspermum copticum Link vel Amni maius L., cf. ANDRE. Lex. bot. p. 27sq.): PAUL. AEGIN. cur. 236 p. 173,1 ami, [s]sinon eqs. 246 p. 186,10 ex semine . . . -eos. ANTIDOT. BAMB. 25 -eu scripulu novem. ANTIDOT. Lond. p. 17,26 -eo III. ANTIDOT. Glasg. p. 150,43 hameus -II. ANTIDOT. Cantabr. p. 163,43 -eum semen -VII. CAPIT. reg. Franc. 32,70 solequiam, -eum (gloss.: baerkümmel). DIAETA Theod. 208 -eos semen herbe cale facit eqs. GLOSS. III 484,32 St.-S. semen ammeos wilde morachamo (cf. MARZELL. Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 247).

60 CONSTANT. AFRIC. grad. p. 369,28 -eos calidum et siccum in tertio gradu eqs. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 366^F -eos est herba, cuius semen in medicina est ponendum. PS. OTHO med. 25 -eos apiumque meretur laudem. THADD. FLORENT. cons. 1,58 -eos domestici. al. 2 careum - Wiesenkümmel (Carum carvi L., cf. MARZELL. op. cit. I. p. 856sqq.): GLOSS. Salern. p. 4^b,5 -eos, pipercula, cimella, periclu, carvi agresta. ALPHITA II p. 30,20 carvi agreste, cimella, -eos, cordumeon vel cordumoni idem. fort. add.: ALPHITA II p. 8,7 -eos agreste, similis fraxinarie, Anglice wodewhisgle (cf. p. 62,35). 3 chelidonium - Schellkraut (Chelidonium maius L., cf. MARZELL. op. cit. I. p. 923sqq.): ALPHITA I p. 275,17 -eos, nenuchae (nemithe var. l.), scintillades idem.

4 fructus iuniperi - Wacholderbeere: ALPHITA I p. 275,18 -i (-is II p. 8,12) fructus iuniperi idem. ad totam arborem spectat: GLOSS. Salern. p. 4^b,21 -i fructus, semen iuniperi. p. 7^a,35 iuniperus, amifructus, arcotidos.

1. amia (f.) (dula) species thynnorum - Thunfischart: ALBERT. M. animal. 1,38 -ya. 2,88 ascehez. 6,94 demies. 7,78 piscis, qui dicitur -a. 7,97 -ya et astoroz. 8,118 quod (animal marinum) annam vocat Aristoteles, Avicenna ... heraneam. 13,97 araiam. cf. THLL. s. v. amias.

2. *amia, -ae f. (arab. a'mā, cf. Siggel, Arab.-dt. Wb. d. Stoffe. p. 95^b) alembicum caecum - blinder Helm aufsatz: ANON. secret. p. 12,11 de -a. p. 15,2 capitulum solutionis -a.

amias v. 1. amia. amica v. amicus. Baader amicabilis, -e. I gener.: A amicus, comis, benignus - freundlich, freundschaftlich, gütig: HEIRO. Wett. capit. 3 p. 267 allocutio. THIETM. chron. 7,47 petizione. WIPO prov. 53 -is increpatio non est dampnatio. EPIST. Ratisb. 13 p. 332,10 verba. al. v. et p. 560,44. voluntarius - freiwillig: NADDA Cyriac. I 3,5 militavi ... non ex debito, sed -i consorcio. B necessarius, amicitia coniunctus - befreundet, freundschaftlich verbunden: HRABAN. carm. 39,95,5 turba nec -is praestat iuvamen debilis. ALBERT. M. eth. 9,3,4 p. 593^b,6 quaedam mensura est -is multitudinis. de bestiis i. q. sociabilis - gesellig: ALBERT. M. (?) animal. quaest. 7,21,3 ad hoc, quod animalia moveantur de regione ad regionem, requiritur, quod sint -ia et fortia. C ad amicitiam spectans - auf die Freundschaft bezüglich: HUGO TRIMB. registr. 635 Arabs -em continens rumorem (v. notam ed.).

II spec.: A medic. et natur. i. q. utilis, saluber - zuträglich, bekömmlich: CONSTANT. AFRIC. theor. 5,101 p. 248^b vina ... nervosis membris -ia (THEOD. CERV. chirurg. 1,25 p. 144^c -issimum). NICOR. anat. 640 habet ... sanguis -es qualitates ..., quae faciunt ad digestionem egs. al. B alch. i. q. adunabilis - verbindungsfähig: GEBER. summ. 1,30 (de argento vivo) est enim -is et metallis placabilis. C iur.: 1 foederi accommodus - dem Freundschaftsvertrag entsprechend: CHART. Brixin. 96 (a. 1240) contra quemlibet ... ritu -i ... manum auxiliu ... suffragari. 2 a integer, arbitralis - unparteisch, schiedsrichterlich: CONST. II 167 (a. 1232) compromittere in ... apostolice sedis legatos, tanquam in arbitros vel arbitratores seu -es compositores (CHART. Helv. arb. 70 p. 111,5. CHART. Port. 173 p. 190,26. al.). b bona cum gratia factus, per arbitrium effectus - gütlich, im Schiedsverfahren erfolgt: CHART. archiep. Magd. 358 (a. 1179) cum ... neque iusticie neque -i compositioni consensum preberet (CONST. II 168,4 stare ... sententie, arbitrio sive laudo sive -i c. al.). CHART. Turic. 355 ad hanc formam -is transactionis ventum est. c ad compositionem faciendam constitutus - zur Herbeiführung eines Vergleichs bestimmt: CAES. HEIST. mirac. I 7,7 p. 9,29 partibus duos dies praefixerunt, unum -em ad componendum, alterum vero ad litigandum (CHART. Dortm. 77 p. 31,39. CHART. Osn. III 224). 3 condictus, voluntarius - (freundschaftlich) vereinbart, freiwillig: CHART. Tirol. 672 p. 130,11 (a. 1215/18) persolvit ... -es aportatus bis in anno. v. et p. 560,37.

subst. neutr.: 1 gratum - Angenehmes: EPIST. Ratisb. 14 p. 334,23sq. ut, dum legis -ia, expectas -iora. 2 officium amicitiae - Freundschaftsdienst: ALBERT. M. eth. 8,1,3 p. 523^b,41 quidam ... faciunt -ia ad invicem per benevolentiam. 8,1,5 p. 526^a,14. 3 convivium amicorum - Freundschaftsmahl: ALBERT. M. pol. 2,8^f p. 174^a,29 'circa convivia vocata' phiditia (cf. 1271^a,27 φίδιτια [φίλιτια var. 1.]), id est -ia, a φίλος, quod est amor. 4 utile - Zuträgliches: ALBERT. M. (?) animal. quaest. 7,33/39 p. 187,79sqq. quando aliquid est in ordine -e, extra ordinem est inimicabile; ... sanguis enim bonus in corpore est -e.

adv. amicabiliter. I gener. i. q. amice, benigne, benevol - freundlich, freundschaftlich, wohlwollend: FORM. Augiens. C 15 venerabiliter atque -r obediens obsequi. ARNULP. HALB. ad Heinr. p. 474,9 nemo in -r accipiendo

paratior. THIETM. (?) chron. 5,18 libenter et -r eum adiuvat. ALBERT. M. eth. 8,1,5 p. 526^a,16 secundum habitum sic dispositi sunt amici, ut -r operari possint. al. v. et l. 56. familiariter - als Vertrauter: DIPL. Heinr. III. 25 p. 32,37 pro meritorum probitate -r usus est nostra familiaritate.

II spec.: A alch. i. q. in modum adunationis - in Form einer Verbindung: GEBER. summ. 2,23 p. 673 profunde et -r adhaerere. B mus. i. q. apte, accommode - in passender, angemessener Weise: ANON. mus. Sowa 1^a p. 19,2 scematorum plurium querit -r armoniam plica. C iur.: 1 in modum foederis - in Form eines Bündnisses: ANNAL. Ianuens. I p. 166,13 his omnibus -r factis et in scripto positis. CHART. civ. Erf. 251 cum ... universitate Erfordensium sumus -r complanati. 2 clementer - gnädig: DIPL. Conr. II. 171 in illorum ius, quod nostri erat iuris, -r remisimus. 3 bona cum gratia, per compositionem - gütlich, durch Vergleich: CHART. Turic. 378 (c. 1215) utraque pars ... -r sub pena centum marcharum ... compromisit. CHART. Babenb. 235 questionem ... mediantibus quibusdam viris honestis -r terminarunt. CHART. Helv. arb. 137 p. 215,17 super controversia ... -r vel iusticia mediante ... sopiaenda. al. 4 secundum condictum, voluntarie - vereinbarungsgemäß, freiwillig: CHART. civ. Erf. 258 (a. 1273) dimidiam marcam hospitali ... solvent -r. 259 dabit annuatim -r tres fertones. ibid. al.

*amicabilitas, -atis f. 1 gener. i. q. dilectio, amor - Zuneigung, Liebe (cf. GLOSS. IV 32,55 St.-S. -s freundschaft): VITA Menel. 1,10 (MGMer. V p. 141,43) dulcedo ... matris, -s sororis et caritas coniugis. 2,6 (ibid. p. 151,39) intuens fraternal dictionem et unanimis conversationis -em. 2 spec.:

30 a natur. i. q. commoditas - Verträglichkeit: URSO gloss. 26 p. 57,18 cum res non nutritibilis nutritibili admixta accidentalem contrahant -em. 35 -s in rebus aliquando inest ex natura, interdum ex accidenti. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 4 app. 13 p. 151,47 ex admixtione panis aqua contrahit quandam affinitatem et -em cum membris. b iur. i. q. amicabilis conductio - freundschaftliches Ersuchen: CHART. Naumb. 270 p. 253,2 (a. 1169; ironice) quod ... fecit advocatus ..., amicabilem appellavit petitionem; talis vero -s gravis ... fratribus extitit.

amicalis, -e. 1 gener.: a amicus, comis, benignus - freundlich, freundschaftlich, wohlwollend: BEDA hist. eccl. 3,22 p. 172,11 -i et quasi fraterno consilio. LULL. epist. 122 p. 258,26 veracium ... sociorum ... -is memorialisque mos esse dinoscitur. GUNDR. ad Ermehr. (MGScript. XV p. 155,5) ex -i (amicibili 2a) familiaritate. b amico pertinens, amicitiae accommodus - dem Freunde gehörig, der Freundschaft angemessen: WETT. Gall. 30 p. 274,29 -bus membris relictis. ABBO SANGERM. bell. 3,82 architriclinus -e (gloss.: amicitiae aptum) amineum colit. 2 iur.: a amicabilis - gütlich: CHART. Burgenl. 403 p. 273,38 (a. 1261) -em pacis formam deve(ne)runt. b subst. masc. i. q. adiutor, testis - Vermittler, Zeuge: CHART. ord. Teut. (Thur.) 78 (c. 1240) homines ... qui -es in facto isto (sc. venditione) fuerunt.

adv. amicaliter. amice, benigne - freundlich, wohlwollend: FORM. Augiens. C 22 bene procurat eum scolastico pedagogio -r docendo. ERMEHR. Sval. 1 cum ... imperator ... cooperit familiaritate eorumque colloquio -r (amicabiliter var. l.) potiri. v. et p. 566,18.

*amicativus, -a, -um. propter amicitiam concessus - aus Freundschaft gewährt, freundschaftlich: ALBERT. M. eth. 8,3,10 p. 554^a,22 de amicitia ... tantum est ibi (sc. in mutu datione), quod -am (p. 1162^b,29 φίλων) habet dilatationem.

amiclo, -ictus, -ire. script. -citio: l. 64. medial. i. q. se vestire, indu - sich an-, bekleiden, einhüllen (cf. GLOSS. IV 327,39 St.-S. amicitio umbiuiuntu): WALAHER. Wett. 295 angelus albato vestitu venit -tus. EINH. Karol. 23 sago veneto -tus. 24 cum calciaretur et -retur (amicaretur B). ORD. coron. imp. 17,33 regalibus indumentis. al. v. et p. 562,61. in imag.: OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 137,21 virtute sua -tum venit imperium.

amicitia (-cia), -ae f. script. -titi(a), -tici(a): p. 561,56. 11. adde WOLFHER. Godeh. I 22 p. 183,31. al. amiti(a), -ci(a): p. 561,57,67.

familiaritas, necessitudo, benevolentia, socialitas - Freundschaft, freundschaftliche Beziehung, enges Verhältnis, Wohlwollen, Geselligkeit: I gener.: A latius: 1 spectat ad homines: FORM. Senon. II add. 4 p. 224,22 pulchras, firmissimas et pulitas meas rumpit amititas. BONIF. epist. 74 p. 156,2 propter puram caritatis -am (-tiam 1). EINH. Karol. 19 p. 24,18 erat enim in -is optime temperatus. WIDUK. gest. 1,30 despontata sibi filia . . . affinitate pariter cum -a iunxit eum sibi. NIVARD. Ysengr. 1,796 pondus -e tristia sola probant. EPIST. ad Hildeg. 24 p. 181^b -a cognitione coelestis est. saepe. in allocutione: EPIST. Worm. I 11 tuę . . . amiticię . . . preces effundam. de affinitate: HRABAN. epist. 29 p. 447,3 ad innovationem generis et -ae ius confirmandum. WIP. gest. 2 p. 17,23 quae (natura) sibi cognatam iungit-am. de libidine: HROTSV. Pel. 207 iuvenes ardenter amare hos et -ae propriae coniungere velle. 2 spectat ad bestias: HILDEG. phys. 6,50 stara . . . -am ad genus suum habet. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 252,4 tiratorium inducit falconem ad habendum -am cum homine. ALBERT. M. animal. 8,28 leopardi . . . manent simul propter -am eorum ad invicem. 17,20. al. B strictius i. q. amor - Liebe: AMALAR. off. 1,1,23 ubi labor et dolor, ibi ieonium, saltim -ae huius mundi (cf. Vulg. Iac. 4,4). WALTH. SPIR. Christoph. II epist. p. 10,8 invictę virtutis -cia. C expressius i. q. officium amicitiae - Freundschaftsdienst: BONIF. epist. 94 p. 214,23 beneficiorum tuorum et antiquarum -arum memor.

II spec.: A philos. et natur.: ALBERT. M. sacram. 247 p. 161,79 -a est de pertinentibus ad beatitudinem. p. 162,18. animal. 15,66 lis autem et -a dispergendo et congregando continuant unumquodque membrum (*geminorum*) ad id, quod est sibi congruum (cf. eth. 8,1,1 p. 516^a,17sqq. -am et item rerum esse principia egs.). eth. 8,1,1 p. 516^a,4 -ae . . . inchoatio . . . amor est egs. 8,1,3 p. 521^b,43 utilis. p. 522^b,31 -a bonorum et honestorum . . . sola vera et perfecta est. 9,3,4 p. 594^b,39 politice tamen . . . contingit -am esse ad plurimos. ibid. al. (v. ind.). ALBERT. M. (?) animal. quaest. 8,1 -a et inimicitia . . . percipiuntur . . . ab aestimativa. saepe. c. sensu amabilitatis: ALBERT. M. bon. 116 p. 77,4 circa reliquum vero delectabile, quod est in vita, medietas dicitur -a ([Arist. p. 1108^a,28 φίλα]). eth. 2,2,7 p. 186^b,25 m. . . vocatur . . . a vel gratia). al. B eccl. i. q. communio precum - Gebetsverbrüderung (cf. A. Ebner, Klösterl. Gebetsverbrüderungen. 1890. p. 4). LULL. epist. 119 tuam . . . desideramus -am mereri. LUP. FERR. epist. 61 ad repetendam sive ad declarandam -am provocare. C publ. et iur.: 1 coniunctio, societas, foedus - (Freundschafts-)Vertrag, Bündnis (cf. M. Wielers, Zwischenstaat. Beziehungsformen. Diss. Münster. 1959. p. 81sqq.): CONC. Karol. 44^A p. 478,28 confirmamus . . . -am inter vos et nos constitutam. EINH. Karol. 16^{ln}. gentibus per -am sibi conciliatis. WIDUK. gest. 1,14 Saxones . . . societate Francorum atque -a usi. CHRON. Pol. 2,24 cum Pomeranis . . . -as federavit. GALB. Karol. 53 burgenses stabant in eadem securitate et -a ad invicem. CHART. archiep. Magd. 324 p. 421,30 perpetue -cie connexio, que . . . facta est inter familiam sancte Coloniensis et Magdeburgensis ecclesie. HEINR. LETT. chron. 5,3 Lethtones . . . pace facta cum christianis -cie (amicie Z a. corr.) fedus ineunt (CHART. Brixin. 96). saepe. de societate sacramento sancta (cf. W. Fritze, ZRGGerm. 71. 1954. p. 91sqq.): CHRON. Fred. 4,69 cum ipsum -cias oblegarit. 4,77 -ciam cum sacramentis in invicem inientis. al. PASS. Leod. 17 (MGMer. V p. 298,18) inmemor -ae dudum promissae. meton. plur. i. q. socii - Verbindete: ANNAL. Ianuens. II p. 127,14 antequam succursum Cremonensibus de eorum -ciis veniret. 2 a gratia - Gnade, Huld: WILLIB. Bonif. 6 p. 34,22 -ae foedera, quae . . . ab antecessore suo (sc. papae) sancto Bonifatio . . . conlata sunt (cf. 6 p. 35,2). FORM. Morb. 16 si gratia et -a (amitia cod.) sua vellis habere (WIDUK. gest. 2,38 abbas in g. et -a regis permanit. al.). WALAHFR. Mamm. 11,28 liber abibis, fultus -a Augusti. al. b favor, respectus - Begünstigung, Rücksicht: LEG. Wisig. 7,4,6 iudex criminoso non parcat pro patrocinio aut -a alicuius. CAPIT. reg. Franc. 260,4 nec pro -a . . . aut

amore vel timore ullus latronem celet. DIPL. Heinr. III. 393 p. 546,40 (spur. s. XI. med.) pro pretio aut pro aliqua -cia has aecclias . . . delere. al. 3 reconciliatio, renuntiatio inimicitarum - Versöhnung, Einstellung der Feindseligkeiten (cf. His, Strafrecht. II. p. 297): LEX Frision. 2,2 inimicitias propinquorum hominis occisi patiatur, donec . . . eorum -am adipiscatur. THIETM. chron. 1,7 quod postremo bonorum instinctu in -ciam convenienter. CHART. Heinr. Leon. 106 p. 162,6 pactum -cie super his compositum. CHART. Tirol. notar. I 748 p. 377,36 osculavit ipsum et amicos suos per -ciam. CHART. Brixin. 219 p. 209,35 -cie firmitatem, quod vulgo urvehe dicitur. al. 4 amicabilis compositio, arbitrium -gütliche Einigung, Schiedsverfahren: CHART. Advoc. 105 p. 53,41 (a. 1254) si . . . marchio aliquid questionis . . . habuerit contra aliquem amicorum nostrorum . . . de illis ipsi -ciam vel iusticiam disponemus. CHART. Eichsf. 459 in plena -cia composuimus. CHART. episc. Hild. III 500 p. 268,6 causam ipsam in -cia . . . terminemus. al. 5 conductum amicabile vel voluntarium - freundschaftliche, freiwillige Vereinbarung, Verabredung: CHART. Tirol. 672 p. 130,7 (a. 1215/18) vineta . . . per -ciam locata. CHART. civ. Erf. 243 p. 154,17 conventus et prepositus domino Henrico . . . eam -am de facto facient specialem, quod egs. amicitior v. amicus. *amicitium, -i n. necessitudo - Verbundenheit: HUGEB. Wynneb. 8 p. 113,16 prudentes viros, quas (sic) illo in familiaritate et in divino -o consocii fuerunt. amico, -avi, -are. depon.: l. 29. signif.: GLOSS. IV 32,51 St.-S. -ari significat amicum esse et construitur cum accusativo, id est freund machen. I trans.: A amicum reddere, pro amico habere - zum Freunde gewinnen, als Freund behandeln: EGBERT. fec. rat. 1,352 mutua cum nata matrem munuscula -ant. ARNULF. delic. 59 quem tibi comperies fidum, fidenter -es. EKKEH. URAUG. Hieros. 13,3 quod . . . beneficii . . . sibimet heroas -verit. al. reconciliare - versöhnen: GESTA Camer. 3,7 quos . . . interposita pace -vit. B mulcere - schmeicheln: IUSTIN. Lippif. 119 hic canit auditum dulcedine vocis -ans. II medial.: A gener. i. q. amice agere, se consociare, opitulari - sich als Freund benenehmen, zusammenhalten, beistehen: 1 spectat ad homines: GERHOB. glor. 15,1 consulentibus amicis, verum . . . non plane -antibus. CHART. Pommerell. 225 volumusque eis sincere . . . -ari (226). 2 spectat ad bestias: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 51,6 rapaces aves . . . sibi invicem -antur. ALBERT. M. animal. 8,28 corvus . . . et cocodrilli genus . . . -antur et cohabitant frequenter. B alch. i. q. adunari - sich verbinden: GEBER. summ. 2,3 p. 622 videmus argentum vivum argento vivo magis adhaerere et eidem magis -ari. amicta v. amictus. *amiclicum, -i n. (fort. ab. ἀμικτύς et amictus per contam.) tegimen - Decke: GLOSS. Salern. 11^b,11 -is, copertoriis. v. et p. 600,33. amicticus v. amycticus. 1. amicto, -are. in imag. i. q. velare - verhüllen: AUDRAD. carb. 1,199 septem palmae faciem salientis -ant. v. et l. 60. p. 560,66. 2. *amicto, -ere. medial. i. q. se vestire, indu - sich bekleiden, einhüllen: GESTA Ern. duc. I p. 20,14 vestibus purpureis . . . -bantur. ASINARIUS 358 -atur (-etur K, -itur B, amicitur γ H) pelle priore sua. amitorium, -i n. amictus - Umhang: ABBO SANGERM. bell. 3,88 caelebs anaboladia (gloss.: -um lineum) portat. amictum, -i n. acc. -um, abl. -is v. amictus. vestimentum - Kleid(ungsstück): EKKEH. IV. bened. I 1,173 parat asper -a camelus. amictus, -us (-i) m. form.: ?nom. sg. -a: p. 563,35. nom. pl. -i: p. 563,31. abl. pl. -is: p. 563,27,30. adde GESTA Vird. cont. I 11 p. 49,50. al. I vestitus - (Be-) Kleidung: HROTSV. Dulc. 13,3 iuvenes -u splendidi. UFFING. Ida 1,15 nivei -us foemina. WILH. HIRS. const. 2,37 p. 1095c quid ad -um unusquisque fratrum habere (Pape)

potest. COD. Lauresh. 142^c p. 420,84 tamquam non virtus monachum faciat, sed -us. *vestis mutata - Verkleidung:* ASINARIUS 309 sponsus asinimum ponit -um.

II vestimentum, amiculum, tegumentum - Kleid, Mantel, Decke, Hölle: A gener.: 1 *proprie:* POETA Saxo 5,345 clamidis speciose sumpsit -um (CHART. Lux. I 385 p. 552,11 c. vel alterius supervestimenti). HROTSV. gest. 1480 aequa ferens . . . sui cultus omnes regalis -us. CONR. MUR. clip. 52^a varie fert pellis -um. al. *de veste baptismali:* NOTKER. BALB. gest. 2,19 p. 90,22 nisi nuditatem erubescerem . . . -um tuum cum Christo tuo tibi relinquem. *de pallio archiepiscopali:* RUOTG. Brun. 28 venerabilis iste -us. *de amicula ferale:* CONR. BRUNW. Wolfh. 35 p. 194,29 -um amovit, quo sacer eius velabatur adspectus. 2 *translate vel in imag.:* WALAHFR. hort. 272 unius patulo sub pellis -u grana . . . plurima claudit *papaver.* MILO carm. 1,6,1,385 sol lucifluos pelago tinguebat -us. GISLEB. ELN. inc. 4,168 sub petrae grandis -um. CHART. archiep. Magd. 452 p. 585,10 equitatis et misericordie -u induitur. al. B *spec. i. q. sudarium liturgicum, anabolagium, humerale - liturgisches Schultertuch, Amikt, Humeral* (cf. J. Braun, *Die liturgische Gewandung*. 1907. p. 215qq.). CAPIT. reg. Franc. 128,4 albas VII, -us IV. AMALAR. off. 2,17 -us est primum vestimentum nostrum, quo collum undique cingimus . . .; -us ideo dicitur, quia circumcicitur. PONTIF. Rom.-Germ. p. 155^b,43 nullus cantet sine -u. HARIULF. chron. 2,10 p. 68,25 albas Romanas cum -is suis. RUP. TUIT. off. 1,19 *sacerdos - u caput suum obnubit eqs.* RUD. TRUD. gest. 6,7 -um magno aurifrigio . . . ornatum. PETR. CAS. (?) chron. 3,74 p. 753,34 camisi magni deaurati cum -is suis. NOTAE Duac. (MGScript. XXIV p. 28,42) triginta tres -i. al. v. et supra p. 433,67,71. *in coronatione imperatoris:* ORD. coron. imp. 14,18 induunt eum -u et alba. *alleg.:* AMALAR. off. 2,26,1 -us est castigatio vocis (cf. 2,17). BERTH. RATISB. serm. (ZKirchGesch. 39 p. 78,21) -us, qui (-a, quae cod., fort. recte) caput tegit, significat, quod Christus divinitatem in humanitate abscondit.

III armatura militaris, lorica - Rüstung, Panzer: WALTHARIUS 1207 consueto cinctus -u. ANSELM. MOG. Adalb. 292 hos habet invictus miles Remensis -us. HIST. peregr. p. 139,20 milites loriciatos . . . quorum eciam equi ferreos habebant -us.

amicula, -ae f. cara amica - liebe Freundin: HERM. AUGIENS. vit. 281 (*de sanctimonialibus*) candidulas . . . sororculas . . . suaviloquas semper -as.

amiculum, -i n. 1 vestimentum, amictus, tegumentum - Gewand, Mantel, Hölle: ALDH. virg. I 37 p. 286,9 spoliare se melote et -is. 50 p. 306,17 peplorum -a. EINH. Karol. 32 p. 36,25 ut fibula sagi rupta . . . sine -o (ammini- var. l.) levaretur. VITA Ludow. Pii 4 p. 609,14 puer indutus -o . . . rotundo. al. v. et l. 50. 2 *strophium - Busenband:* v. l. 51. 3 *capital - Kopftuch:* GLOSS. III 329,3 St.-S. -um peplum fascia pectoralis hobetdugh. ibid. al.

amiculus, -i m. 1 carus amicus - lieber Freund: VITA Phil. Cell. 5 nesciebat . . . quod defunctus esset amicus (amiculus 1) illius. HERM. AUGIENS. vit. 28 noster . . . -us communis Herimannulus. 455. 2 *humilis amicus - demütiger Freund:* EPIST. ad Wrat. 9^{ut}. veteranus ille inclusus G., -us glorioissimi regis.

amicus, -a, -um. form.: acc. pl. -us: p. 564,30,565,42. 43. addē LEX Raet. Cur. 4,19,1. comp.: amicior: l. 69. p. 564,39. amicitor (-cior): l. 68. superl.: l. 67. p. 564,39. 565,29. al.

I gener.: A latius i. q. *familiaris, necessarius, benevolus, benignus - befreundet, nahestehend, vertraut, gütig:* 1 *spectat ad homines:* POETA Saxo 5,291 mortem sibi flevit -i pontificis. DIPL. Otton. III. 249 archiepiscopus . . . ecclesiae non tam -us. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 306,48 ipsi notus et -issimus fuerat. SIGEB. GEMBL. Lamb. 10 (MGMer. VI p. 394,6) Hildrico nullus fidelior vel amicitor (amicitor 4^a, amicior B1,2) fuit. al. *de affinibus:* THIETM. chron. 6,71 Bolizlavum, . . . -um sibi consanguinitate, tamen pro hoste . . . habuit (6,94). 2 *spectat ad bestias:* ALBERT. M. animal. 22,11 cum -a sibi sint animalia eqs. 3 *spectat ad res:*

HRABAN. carm. 22,6 pectora. CAND. FULD. EIGIL. II 11,15 dictis. RAHEW. gest. 3,10 p. 177,15 -a prius inventione precedente. al. *in imag. de armis:* WALTHARIUS 837 ubi se gladio spoliatum vidit -o. 921 hastam. 1041 clipeus. B strictius: 1 *gratus, commodus, optatus - angenehm, günstig, erwünscht:* WALAHFR. carm. 76,6 -a silentia maestis. HRABAN. carm. 15,11 qui rebus abundat -is. RUOTG. Brun. 29 a secreto . . . et -o meroris loco. THIETM. (?) chron. 5,17 austere -am temperiem tibi afflavit. VITA Theog. 2,24 ad monasterium . . . -um virtutis habitaculum. al. 2 *ab amico illatus - vom Freunde zugefegt:* BERTH. WERD. narr. 3 -ae iniuriae obviare. 3 *proprius - heimisch:* CHRON. reg. a. 1167 p. 118,36 pestilentia Romanis finibus semper -a.

II spec.: A *philos. i. q. amabilis - liebenswert:* ALBERT. 15 M. eth. 2,2,7 p. 186^b,23 qui . . . condelectabilis est conviventibus, Graece quidem vocatur -us (p. 1108^a,27 φίλος), Latine autem . . . gratus. B *natur. i. q. utilis - nützlich:* ALBERT. M. (?) animal. quaeſt. 7,33/39 p. 188,3 saliva in homine multum est -a. C *publ. et iur.:* 1 *foederatus - verbündet:* WIDUK. gest. 3,54 Gero cum -is Ruanis. THIETM. chron. 7,29 -am manum. OTTO FRISING. gest. 2,20 p. 122,2 civitas Terdona . . . Mediolanensibus -a. al. a sociis possessus - im Besitz der Verbündeten befindlich: THIETM. chron. 7,28 ad -os perrexit fines. 2 *amicabilis - gütlich:* CHART. 25 Babenb. 42 p. 58,24 (a. 1171) placuit . . . ultra iusticiam fieri -am compositionem. CHRON. Mont. Ser. a. 1216 p. 189,6 ut causam . . . -o fine terminaret.

subst. masc.: I *familiaris, benevolens, necessarius - Freund, Vertrauter, Nahestehender:* A gener.: 1 *latius:* 30 a *spectat ad homines:* PIRMIN. scar. 28^b p. 67,23 diligite -us (-os C). CONC. Karol. 24^b,2,3 (*de hospite*) ne presbiteri abstineant . . . quando advenit -us. HRABAN. carm. 2,1,11 abbas . . . meus vesterque fidelis -us. WALAHFR. exord. 8 p. 483,25 illos sanctos vero ut Dei -os . . . invocamus (*item de sanctis, viris religiosis:* HROTSV. Pel. 190 Christi. CARM. Cantabr. 17,8,1 Heinrico, Domini -o. DIPL. Heinr. IV. 278 Iohanni baptistae . . . ex servo -o Dei facto. al.). THIETM. chron. 7,47 simulata equitas fallentis -i. CHRON. Andag. 39 p. 100,5 habitus est apud eum -cior-issimis. CHART. Solod. 357 (*in initio chartae*) episcopus . . . dilecto et speciali -o suo. ALBERT. M. resurr. 164 p. 346,75 -us . . . diligit -um propter statum virtutis in eo. *saepissime. ironice:* WALTHARIUS 646 'heus, audi', dixit, 'e' (sim. 1425). c *sensu promovendi* (v. et l. 49. p. 565,1,2): GODESC. SAXO fragm. 11 p. 36,4 veritatis inimicus, falsitatis -us. THIETM. chron. 2 prol. pacis. CHART. Tirol. 1278 p. 315,24 testante -o elemosinarum Thobia. al. b *spectat ad bestias:* ALBERT. M. animal. 8,28 dedoz serpens . . . est -us vulpis. c *spectat ad res:* WOLFHARD. Waldb. 3,11 (6) nec te vacantem dies, operis -us, aspiciat. 50 2 *strictius:* a sodalis, adiutor - Gefährte, Helfer: WALTHARIUS 1060 simul caesi volvuntur pulvere -i. THIETM. chron. 3,21 visitemus imperatorem, . . . certum . . . meis necessitatibus -um. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 128,29 sis eius in pena socii, cuius fuisti in malefactis -us. al. b *assessor,* *discipulus - Jünger, Schüler:* WILLIB. Bonif. 6 p. 33,15 expulsis profani hostis -is (cf. WALAHFR. Wett. 492 Satanae). OTTO FRISING. chron. 3,15 p. 153,23 Christianae religionis. c *dilectus - Geliebter:* HROTSV. Agn. 88 (*de Christo*) talis namque meus, quem diligo, constat -us. CARM. Bur. A 112,4. 60 B *publ. et iur.:* 1 *socius, foederatus - Bundesgenosse:* CONC. Karol. 44^a p. 478,14 spirituali fratri nostro et pacifico -o (sc. Ludowico Pio; item *de imperatoribus, regibus:* OTTO FRISING. gest. 1,64. CHART. Heinr. Leon. 117). WIDUK. gest. 1,13 p. 22,4 socii quoque Francorum et -i appellati (THIETM. chron. 8,27. CHRON. Pol. 1,6 p. 20,2). 1,14 p. 23,9 parte . . . agrorum cum -is auxiliariis vel manumissionis distributa. CHART. Friburg. 279 nos (*sc. milites*) . . . consulsum et universitatis -i facti sumus. saepe. 2 *adhaerens, fautor - Anhänger, Parteigänger, Gönner:* DIPL. Ludow. Inf. 20 p. 127,7 ob privilegium electionis . . . -orum eius (*abbatis*) haec petitio facta est. THIETM. chron. 1,7 regis. OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 83,6 episcopus . . . -os ex cardinalibus . . . circuit. al. *de satel-* [Pape]

litibus: WIDUK. gest. 3,18 p. 114,5 ut -i auxiliatores . . . nichil adversi paterentur. 3,57 p. 135,24. *cultor* - Förderer: STATUT. ord. Teut. p. 37,12 pro . . . benefactoribus et . . . aliis -is ordinis. CHART. Gosl. II 248 p. 278,29 burgenses Goslaensis civitatis, -i . . . ecclesie. 3 a cliens - Schutzbefohlener, Klient (cf. Schröder-Künssberg, Rechtsgesch. p. 169. C. E. Odegaard, Vassi and fideles in the Carolingian Empire. 1945. p. 72): DIPL. Merov. I 4 monasterium una cum . . . hominibus suis, gasindis, -is susceptis (FORM. Marculfi 1,32 pares, g. vel -i. DIPL. Pipp. 14 p. 20,7. al.). GLOSS. IV 6,47 St.-S. cliens -us minor suspectus. b agens, officialis - Beauftragter, Beamter: DIPL. Merov. II 20 agentibus . . . seu -is meis seu omnibus missis meis discurreribus . . . Pippinus (FORM. Senon. I 36). CAPIT. reg. Franc. 255,6 neque . . . suis domesticis aut -is exigendam dispensam concedant episcopi. al. c fidelis, vassus, consiliarius - Getreuer, Vasall, Gefolgs-, Lehnsmann, Ratgeber (cf. Waitz, Verf.-Gesch. III. p. 538²; VI. p. 377): LIBER hist. Franc. 12 p. 256,7 consiliarius et -i mei Burgundiones (WIDUK. gest. 3,15 -is regalibus. CHRON. Pol. 1,13 p. 32,17 habebat . . . rex -os XII c.). EINH. Karol. 33 p. 37,21 divisionem . . . suppelletilis coram -is et ministris suis . . . fecit. ANNAL. Ful. II a. 849 Ernustus, dux . . . et inter -os regis primus. WIDUK. gest. 1,9 p. 12,4 convocatis principibus et necessariis -is (de re cf. W. Kienast, ZRGerm. 66. 1948. p. 428). THIETM. chron. 4,5 marchionis . . . -um et satellitem. 5,22 miles et -us eius fidus efficitur (TRAD. Scheftl. 267). CONST. I 34 p. 77,1 cum domesticis palati et -is rei publicae . . . corroboramus. DIPL. Heinr. IV. 33 -issimi nostri, Coloniensi archiepiscopi. CHART. Tirol. 454 licencia . . . comitis . . . et suorum ministerialium, -orum et vassallum. GISLEB. MONT. chron. 98 prepositum a proximis et -is suis . . . abiurari fecit. saepe. 4 arbiter, compo-sitor - Schiedsrichter, Gutachter: CHART. Tirol. 850^a p. 263,1 (a. 1225) promixit . . . extimationem . . . in dictu duorum communium -orum (1033). CHART. Tirol. notar. II 582^a p. 371,28 eligunt arbitrios et -os de dictis questionibus. remis-sius: THIETM. chron. 6,96 ubi culpabilis a communibus invenior -is. 5 de familiaribus testimonium dantibus: LEG. Burgund. Rom. 44,5 Latinis . . . nec aliter faciendi sunt, quam si inter -os pronunciante domino ad convivium evocantur egs. LEX Raet. Cur. 22,1,2 Latino ingenio . . . facere potest . . . per minusta cartas, alia est ante -us (-os Ac.Bb) egs. (cf. Gaius epit. 1,1,2). 22,2,1 ante principem vel ante -us (-os Bb) . . . servus (-os AcBb) . . . libertare (cf. Gaius epit. 1,2,1). de adiutoribus: THIETM. chron. 6,98 ut . . . sacramento suo-rum XI amicorum expurgarent.

II cognatus, affinis - Verwandter, Verschwägerter (cf. Dt. Rechtsbw. III. p. 866 s. v. 'Freund'): LEG. Wisig. 2,4,8 p. 56²,10 in . . . uxoribus vel filiis adque -is . . . suas . . . trans-duxisse . . . facultates. FORM. Sal. Bign. 8 parentes et -i ipsui homine interfecto (FORM. Turon. app. 2 per consensu vel voluntate parentum vel -orum nostrorum. DIPL. Loth. III. 4 p. 5,35 ob . . . memoriam . . . parentum, consanguineorum, propinquorum et -orum. al.): CHART. Ful. B 142 si aliquis de nostris -is hanc traditionem infringere voluerit. FORM. Augiens. B 25 consensu -orum nostrorum . . . te . . . in legitimum coniugium suscepit. REGISTR. abb. Werd. 2,22^a p. 49,19 tradidit . . . pro se et sorore sua ceterisque -is. CHART. Eichst. 2 p. 7,2 mancipia, que ex amabilium -orum meorum tradi-cione . . . possedi. LEX fam. Worm. 23 -is illius XII scuta . . . pro reconciliatione persolvat. CHART. Babenb. 232,81 omnia bona . . . ad suos -os proximos devolvantur. CHART. Brand. A V 29 anniversarios . . . -orum suorum, scilicet patris sui et matris sue egs. CHART. Tirol. notar. I 612^b duos -os ex parte matris sue. saepe.

subst. fem.: mulier familiaris, necessaria - Freundin, Vertraute, Nahestehende: 1 latius: a spectat ad homines: HUGB. Wynneb. 13 p. 116,39 -e eius (episcopi) . . . illum osculabant (item de sanctimoniali: AGIUS epic. Hath. 91 tali . . . privatus -a). WALAHFR. imag. Tetr. prol. 13 pacis amatrix, lucis -a. de sancta Maria: WALAHFR. hort. 421 sponsa, columba, domus regina, fidelis -a. b spectat ad res

(c. sensu promovendi): BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 730,3 nox -a sceleris. EKKEH. IV. bened. I 1,198 fraudes, noctis -as. CHRON. Pol. 3,19 silve, latronum -e. CHART. Turic. 573 p. 78,27 quam (scripturam) fore memorie constat -am. 2 strici-tius: a mulier amata, sponsa - Geliebte, Braut: WALTHA-RIUS 550 fidae . . . non parcit -ae. HROTSV. Mar. 79 prae-pulchram sibi desponsavit -am. CARM. Cantab. 27,1,1 dulcis -a venito. al. b concubina - Konkubine: TRAD. Frising. 198 (a. 804) ut mihi ministret . . . ad vitam meam -a mea. 450 -a sua et filius eius habeant hoc. RATHER. epist. 16 p. 84,20 clericum -a pro tempore utemtem. al. c amita - Vaterschwesther (fortasse per confusionem): v. p. 569,17,18. subst. neutr.: commodum, utile - Angenehmes, Nützliches: HRABAN. carm. 28,8 quisquis enim possit, semper -a paret. EPITAPH. var. II 46,6 sumet -a bonis beatus. adv. amice, amiciter. 1 gener.: a familiariter, be-nigne - freundlich, freundschaftlich, gütig: ABBO SANGERM. bell. 3,90 virtutes cuncte comitantur -r (gloss.: amicaliter) illum (ECBASIS capt. 713). MIRAC. Bonon. 10 (MGScript. XXX p. 1031,43) eum vir venerabilis -r per mentum accipiens erexit. more affinis - als Verwandter: OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,12 eum -e tamquam sororis suae maritum monet. b prompte - entgegenkommend: CHART. Hans. I 433 p. 148,24 (a. 1252) telonearius debitum suum -e recipiat, ut illum paci-fice abire permittat. 2 iur. i. q. amicabiliter - gütlich: GREG. CAT. chron. II p. 233,19 -r et sine causatione. CHART. select. Keutgen 141,17 coram concivibus suis familiariter et -e terminet. Pape amido, -dum v. amyllum. 30 amigdala, -dola, -dula v. amygdala. amilla v. chamaelea. 1. *amilum subst. (orig. inc.) species aristolochiae - Osterluzeiart (Aristolochia rotunda L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 1194): GLOSS. III 525,34 St.-S. -um holwürz. 2. amilum v. amyllum. 3. amilum v. melum. amindola, -dula v. amygdala. Amineiros v. Amineus. Amineus, -a, -um. script.: -i(us): l. 43,46.49sq. -eiros: l. 44. metr. Ämnié-: l. 42,48sq. 40 de vino (sc. in regione Aminaeae, urbis Picenae, culto; cf. PAUL. AEGIN. cur. 107 p. 66,9 in vino -o. al. [v. ind.]. CARM. potat. 48 [MGPoet. IV p. 352] -um . . . liquorem): 1 adi.: a albus - weiß: GLOSS. III 373,2 St.-S. -ium vinum wisuuin quasi sine minio. ALPHITA I p. 275,22 -eiros (Aramenos var. I.) sine rubore, id est album. b ruber - rot: ANTIDOT. Berol. 28 p. 73,12 musto -io, id est rubio. 2 subst. neutr.: a vinum album - Weißwein: ABBO SANGERM. bell. 3,82 architrichinus amicale -um (gloss.: album vinum) colit (cf. 3,93). GLOSS. III 155,23 St.-S. -ium <...> wizwin. 214,16. 50 b uva alba - weiße Traube: GLOSS. III 194,49 St.-S. -ium (-ia var. I.) wizdrubo (cf. 91,38). Aminius v. Amineus. *aminuo v. 1. *adminuo. aminus v. emina. *amiradus v. *amiraldu. *amiragia (adm.), -ae f. munus amiraldi (regni Siciliae) 55 - Amt des Flottenbefehlshabers (des sizilischen Reiches): ANNAL. Iauensi. III p. 104,11 Ansaldus . . . collatum adm-e beneficium suscepit. v. et *amirantia. *amiragius, -glius v. *amiraldu. *amiraldus (amm-, adm.), -i m. (arab. amīr, cf. LEO III. epist. 7 p. 98,7 amiralmuminin [item ANNAL. Bert. a. 831 p. 3,26]; v. et Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 69) script. et form.: mir, -i: p. 567,27. mir: LIBER duell. Christ. 1 (MGScript. XXXI p. 677,2) amirarii (mir-cod.). arm: p. 567,68. amy: SIGEB. GEMBL. chron. a. 807. -rat(h)us: p. 567,6,8.15,43.4959,51599.55,5759,60,62,6859. -rabilis: ALBERT. AQUENS. hist. 7,10 p. 513^b. CHRON. Albr. a. 1098 p. 807,60. -rad(a): p. 567,10. -ra(n)dus: p. 567,6,29. 35,63. -ragius: p. 567,30,65,68. -ragdus: SIGARD. chron. a. 1190 p. 170,20. -ralius: p. 567,23,28,46. -ragli(u)s: ALBERT. MIL. temp. 220 p. 462,30. -raius: LAMB. WAT. annal. a. 1168 p. 547,4. -ral(is): p. 567,33. -rari(us): p. 567,22,34. ad-mira: p. 567,20. am(m)ira(s): p. 567,20,37,40. cf. p. 567,18. [Baader]

amireus: SIGEB. GEMBL. chron. a. 657. 718. 720. 807. v. et l. 39. metr. amir-: l. 43.

I de Arabibus et Turcis: A dux militaris, praefectus (urbium vel provinciarum) - Feldherr, Statthalter, Emir (cf. ALEX. MIN. apoc. 13,3 p. 275,1 'admirata est' dicit, quia pagani solent suos dominos admiratos sive admirandos appellare): ANNAL. regni Franc. a. 801 p. 116,3 legatus -rati (adm-, amm- var. l., -thi ANNAL. Mett. a. 801 p. 88,7) Abraham, qui in confinio Africae in Fossato praeidebat. LUDOW. II. ad Basil. (MGEPIST. VII p. 391,31) tres ammiradas, qui totam Calabriam depopulabantur, innumeratam multitudinem Saracenorum prostraverunt (*inde CHRON. Salern. 106 p. 116,22 [ammiredas cod.]*). 108 ['squadron' ed., viz recte]. ROD. GLAB. hist. 3,25 principis, videlicet ammirati Babilonis (OTTO FRISING. chron. 7,5 p. 314,31 Memphorum seu Alexandrinorum rex, qui Babyloniorum amm-us a peregrinis vocatur. al.; cf. EKKEH. URAUG. chron. a. 1105 p. 230,17 quodam ... ammirate, qui secundus a rege Babyloniae videbatur, capto). LUP. PROT. chron. a. 1020 mortuus est ipse admirata (amm-, ami- sim. var. l.). PETR. CAS. (?) chron. 3,45 p. 734,52 eius (*Messanae*) ... admirario interfecto. HUGO FLOR. act. 11 p. 393,27 preerat urbi (*Antiochiae*) -ralius. ALBERT. AQUENS. hist. 4,4 omnes primates et amm-os. 7,13 amm-us Ascalonis, amm-us Caesareae, similiter amm-us Ptolomaidae. 11,34 amm-us, praeses civitatis (*Sidonis*). al. (v. ind.). ANNAL. Ianuens. I p. 10,21 miro, domino bellatorum. p. 10,23 mir ... dixit. FRAGM. de exp. Frid. imp. p. 18,13 per admirarios soldani. HIST. de exp. Frid. imp. p. 82,13 admirandus ... Turcorum. GESTA Frid. imp. B p. 86b,24 -ragium, magistrum militie eorum. HIST. peregr. p. 121,16 in eis urbibus *Saladinus* satrapas et iudices ordinavit, adm-os instituit. MENKO chron. p. 550,2 nobiliores ... occidit ammirales. IOH. CODAGN. gest. p. 502,12 castellas de -rariis. RICHER. SENON. gest. 4,13 -radus de Coine. CHRON. Albr. a. 763 adm-um Toleti. saepe. v. et l. 39. B calipha - Kalif: SIGEB. GEMBL. chron. a. 635 Ebubeher amiras moritur. a. 644. 657. 721. de Mahometo: SIGEB. GEMBL. chron. a. 630 hic (*Mahometus*) in regno Saracenorum quatuor pretores statuit, qui amirei vocabantur; ipse vero amiras dicebatur vel protosimbolus (cf. a. 632).

II de Christianis: A praefectus - Befehlshaber: WILH. APUL. gest. 3,343 qui (*miles*) Siculis datur -ratus (amirantis cod.) haberet. B dux classis - Flottenbefehlshaber, Admiral: 1 Siciliae: a latius: ROB. TOR. chron. a. 1152 p. 503,4 Rogerius, rex Sicilie, per admirarios suos cepit Tonitam. b strictius de summo magistratu regni (cf. H. MITTEIS, *Der Staat des hohen Mittelalters*. 1953. p. 281): CONST. I 413,3 (a. 1156) Maione, magno ammirato ammiratorum. ROM. SALERN. annal. a. 1147 p. 227,13 rex Rogerius misit Salernum ammiratum suum. a. 1153 p. 233,8 rex Rogerius Georgium ... magnum constituit ammiratum. ANNAL. Ianuens. II p. 15,21 Gualterius de Moach, admiratus Willielmi, regis Siciliae. CHART. Nuremb. 147 (dipl. Frid. II). G. Porcus, victoriosi stolii -ratus. RYCCARD. chron. a. 1221 p. 95b,11 per Henricum de Malta ..., marini stolii ammiratum. ACTA imp. Winkelm. I 838 Nicolimum Spinulam, civem Ianuae, ... statuimus regni Sicilie ammiratum. CONST. II 239 Ansaldum de Mari, sacri imperii et regni Sicilie ammiratum (252,1). ALEX. IV. registr. 351 cum ... predecessor noster te (sc. Ansaldum Malorum) in generalem admiratum regni Sicilie vocari mandaverit. SALIMB. chron. p. 526,38 nec fuit ibi rex Aragonie, sed admirandus eius (i. Rogerius de Loria). ALBERT. MIL. temp. 304 p. 564,23 cum ... principibus, scilicet Iacobo de Bresione -ragio et comite de l'Acerra. al. 2 civitatum maritimorum Italiae: ANNAL. Ianuens. III p. 63,25 galaeum Ianuensem capitanei sive admirati (cf. IV p. 23,2 amiragii). p. 127,12 Busacarinus Pisanus preerat admiratus. ALEX. IV. registr. 482 p. 447,24 admiratis seu capitaneis Pisanorum (SALIMB. chron. p. 535,25).

*amiralius v. *amiraldus.

*amirantia (alm.), -ae f. munus amiraldi (regni Siciliae) - Amt des Flottenbefehlshabers (des sizilianischen Reiches): RYCCARD. chron. a. 1209 p. 30^a,12 (epist. regis) comes ... dignitatem almirantie ... postulavit a nobis. v. et *amiragia.

*amirarius, -ras, -rat(h)us v. *amiraldus.

*amis, acc. -ida (f.) (dūlc) matula - Nachgeschirr: PAUL. AEGIN. cur. 247 p. 187,23 quidam vero et amida (3,71,2 dūlē) attulerunt naribus ex urina veteri.

*amiscer(e), -er(us), -er(a), -erum sim. subst. (admisere cf. C. SCHNELLER, Trident. Urbare. 1898. p. 140) script.: amisse, amesse: l. 19,27,29,33. amise, amese: l. 24,9,30. 35. amex-, anex: l. 31,5q. amissum: l. 32. pavusuribus: ACTA imp. Böhmer 246.

*praestatio agraria (cuiusdam mensurae a colono solvenda) - Naturalabgabe (eines Kolonen in bestimmter Höhe): ACTA imp. STUMPF 336 p. 480,8 (a. 1152) cum ... albergariis, habitaculis, capellis, -bus. REGISTR. Trident. II 1,1 Gostianus ... persolvit ... unum -sserum ... supra terram de prato Walterro. CHART. Ital. Ficker 244 p. 291,32 si fecerit duos -es ... pro hominitio de pane et carnis. p. 291,36 in istis duobus -bus comprehenduntur omnia alia servitia. CHART. Tirol. 621 p. 94,37 fratres refutaverunt in manibus dominii ... omnes mansos et facta et -eseros et possessiones. COD. WANG. Trident. 140 fictum et -seras. 285 -iseri septem masariorum de familia. REGISTR. Trident. I 82 solvere sex starios de frumento pro -e. 86 solvere ... duos -sseros, scilicet duas spalas et quatuor fugatias. CHART. Tirol. 863 p. 273,37 cum colta, facta, albergaria, drito, -ssere. 1037 solvendo ... illut -iserem. CHART. Tirol. notar. I 122^b p. 60,28 in ... redditibus, anexeris. 505^b p. 243,31 cum colta et albergaria et amexeris. 755 servicum et amissum. al. (v. ind.). CHART. Tirol. 1120 p. 163,24 quando porto dictas -sseres. al. (v. ind.). CHART. Tirol. notar. II 573 de omni colta et biscolta, albergariis, -iseris. al. (v. ind.). Baader

amissarius v. admissarius.

*amis(s)er(e) sim. v. *amiscer(e).

amissibilis, -e. qui amitti potest, fragilis - verlierbar, vergänglich: ALBERT. M. summ. creat. II 1,70,4,3 p. 585^b,40 acceptarum libertatum quaedam est cum rectitudine et quaedam non; et earum quaedam cum rectitudine -i et quaedam non. eth. 1,7,12 p. 124^b,28 quod immobilis sit felicitas et non facile -is (p. 1100^b,3 μηδαμῶς εὑμετάβολον). v. et supra p. 81,65.

45 adv. *amissibiliter. fragiliter - vergänglich: ALBERT. M. summ. creat. II 1,70,4,3 p. 586^b,38 sancti ... habent liberum arbitrium acceptum cum rectitudine et inamissibiliter in patria, -r autem viatores.

amissio, -onis f. script.: adm-: l. 63. amm-: l. 58,63.

50 66,70. p. 569,1. -isi: WILLIB. Bonif. 8 p. 51,26.

I de actione volentis: A renuntiatio - Verzicht: WETT. Gall. 3 in prostitutionis -e. SERMO nat. virg. 3 de contemptu ... atque -e parentum et possessionum omnium. DIPL. Heinr. II. 454 quoniam temporalium -e bonorum sine fine manentium debemus sperare remunerationem. B omissione - Auslassung: AMALAR. ord. antiph. 43,1 de -e 'gloriae'. C interimissio - Unterlassung: ALCUIN. epist. 137 p. 211,2 origo est iniuritatis -o (amm- var. l.) bonitatis.

II de iactura i. q. perditio, privatio - Verlust, Beraubung:

60 A gener.: 1 de morte: ARBEO Corb. 34 funere ingenti tanti -is patris. AGRI vita Hath. 27 quamvis de -e eius ... doleret. al. 2 de sensibus corporis: ANTIDOT. Bamb. 35 sanat ... vocis ad-is ([cf. Aetius 3,114 ἀποκοτάς]. 48 amm-is). CONC. Karol. 52 p. 687,9 ob -em lumen scribere nequivit. al. 3 de rebus variis: CONST. II 123 p. 168,29 (a. 1229) ante amm-em terre sancte. CHART. Carniol. II 92 p. 65,14 cum ... ministeriales ... -em iurium ecclesie allegarent. ALBERT. M. animal. 6,25 post -em ovorum. al. B iur. de poena: ANNAL. regni Franc. a. 828 p. 174,17 honorum -e multati sunt. CONST. I 120 notarium ... post amm-em officii infamie periculum sustinere. CHART. Solod. 269 p. 155,33 -i sue camere subiacebit. RYCCARD. chron. a. 1221 p. 95^a,24 [Humperdinck]

(edict.) lusor ... cum amm-e lingue manu destra mutileatur.
STATUT. ord. Teut. p. 88^a,2 que (*culpa*) habitus -em inducit.
CHART. Tirol. 991 p. 45,8 in -e cuius feudi Warimbertinus
fuit condempnatus. *al.*

*amissium v. *amiscer(e). amissivus v. admissarius.

*amistrum v. *anstrum.

amita, -ae f. script.: -met: l. 12. -itt: CHART. Basil. A I 111 p. 170,3. metr. ām-: LIBELL. de reb. Trev. 17 p. 106,21.

1 strictius i. q. soror patris - Tante väterlicherseits (cf. GLOSS. III 662,50 St.-S. -a pasi. *ibid. al.*): a gener.: CHRON. Fred. 2,50 p. 72,10 Theodosius Valentiniiano, ametae suae Placidiae filio, ... caesarem facit. DIPL. Ludow. Germ. 34 Theodrada, -a nostra, filia ... avi nostri. DIPL. Otton. III. 178 -ae nostrae Mathildis (de eadem: ANNAL. Quedl. a. 985 p. 67,12 praesentibus dominis imperialibus, ... avia, matre et -a [amica 1, fort. recte] regis, a. 995 p. 72,44 [amica 1]). THIETM. chron. 5,14 Heinricus comes, Bertoldi -eque meae filius. ARNOLD. LUB. chron. 3,15 p. 158,4 rex ... duxit uxorem -am Wilhelmi Siculi. CHART. Babenb. 461 per ... -am nostram, ... reginam Boemie. saepe. de patris sorore ex matre tantum genita: GISLEB. MONT. chron. 75 de ... uxore sua ..., ipsius comitis -a. b iur.: LEX Sal. Merov. decr. Child. 1,1 ut nepotes ... ad avaticas res cum avunculus vel -as ... venirent. LEG. Wisig. 2,4,13 patrui, -e, avunculi, matertere ... aduersus extraneos testimonium dicere non admittantur. CONC. Merov. p. 144,6 a coniugio -ae ... abstinere. CAPIT. reg. Franc. 13,1 si homo incestum commiserit ... cum -a vel matertera. 123,1 nullus ... presbyter ... habitare secum permittat mulierem ... preter matrem et sororem atque -am vel materteram. *al.* 2 latius: a thia - Tante (väterlicher- und mütterlicherseits; cf. GLOSS. IV 180,57 St.-S. -a magin): BERNOLD. CONST. libell. X p. 131,29sq. clericus ... habeat secum ... tantum matrem vel sororem vel ziam, quam ... alia editio ... vocat -am (cf. l. 31); Tusci enim pro -a dicunt ziam. b amica patris - Geliebte des Vaters: LIUTPR. hist. 4 p. 161,23 Stephana, eius (sc. Ioannis papae) -a. p. 161,26.

*amitanus (-med-), -ae f. plur. decl. III.: l. 41sqq.

soror patris, amita - Tante väterlicherseits: LEG. Lang. p. 198,16 amedanis (amitanes sim. var. l.) ... nepotum possessionem capere nullumodo potebant. p. 198,17 de eisdem amedanibus (amit(t)anibus sim. var. l.). p. 198,21. p. 199,1 amedanis (amitanis sim. var. l.) ... succedant equaliter. *ibid. al.* fort. add.: CHART. Rhen. med. I 39 (a. 801) quicquid ego de -ae meae Bobanae parte ... comparavi.

*amitanus (-itta-), -i m. filius amitiae - Vetter väterlicherseits: GLOSS. V 39,23 St.-S. amitanus wasenkint.

amitina, -ae f. filia amitiae - Base väterlicherseits: TRAD. Asbac. 38 (MonBoica V p. 131,19; s. XII./XIII.) tradidit predium ... quod erat -e sue.

amitinus, -i m. filius amitiae - Vetter väterlicherseits (cf. GLOSS. III 67,3 St.-S. -us pasinsun. 715,40 -us wasenkint. *ibid. al.*): LEG. Wisig. 2,4,13 consubrini vel -i. TRAD. Petr. (FreibDiöcArch. 15 p. 154,2; a. 1200) Waltherus, frater ... Cononius, -i quoque eorum ... Conradus et Gotefridus. ANNAL. Adm. a. 1204 -um suum (sc. Philippi regis), Hermannum lantgravium.

*amitrocerus, -a, -um. (ab ἀμιτρος per confusionem, cf. l. 63) invelatus, perspicuus - unverhüllt, klar: ALPHITA I p. 275,24 -um interpretatur facile ad cognoscendum vel ad curandum ut in Alexandro de tussi (Alex. Trall. febr. 5,1 p. 149,13 ἐναργέστατα σημεῖα ... ἀμυδρότερα).

1. amitto, -misi, -missum, -ere. script.: abm.: p. 570,28. adm.: p. 571,7,29. amm- (cf. J. Pirson, Rom-Forsch. 26. 1909. p. 924): p. 570,9,36-45,62. al. -ict-: p. 570,45-571,7. -ites: ANSELM. Bis. rhet. 1,17 p. 136,14. -issit: AGNELL. lib. pont. 42. -is(us): p. 570,8,50. depon.: p. 570,16,51. cf. p. 570,7,71.

I de actione volentis: A strictius sensu locali: 1 obi. anim.: a dimittere - forschicken, entlassen: ARBEO Corb. 4 p. 191,18 eos ... consolatos -sit. 14 comitatum. *al.* WA-

LAHFR. Blaithm. 39 omnibus -ssis sibimet sine milite servit. de divertio: ARBEO Corb. 24 p. 215,13 coniugem. THIETM. chron. 8,18 comes ... iniustum uxorem suam tribus sacramentis -sit. b tradere - überlassen: WALTHARIUS 1149 ne loca ... incurreret aspera spinis, immo quippe feris, sponsamque -ret illis. 2 obi. loca i. q. relinquere - verlassen: ARBEO Corb. 30 locum -sit. 40 amne super pontem -ssi (amisi corr. in amiso 1) contemplabantur puerum. Emm. 3 his iam ammissis partibus. *al.* CONC. Karol. 19^b,41 ut nullus episcopus propriam sedem -at aliubi frequentando. LIUTPR. antap. 4,27 p. 122,22 -ssis tentoriis. B latius: 1 abicere, tollere - aufgeben, beseitigen: ALDH. virg. I 43 p. 295,17 qui magorum molimina funditus everteret et medullitus -ret. WILLIB. Bonif. 5 p. 23,12 castimoniae continentiam ... -serant sacerdotes. ARBEO Corb. 24 p. 216,9 ut tam execrabilem -rentur (-rent 1 p. corr.) coniugium. ERME NR. Har. 2 mundi gaudia -sit. WIDUK. gest. 3,27 officio pontificali -ssō hereticam ... ducebat vitam. DIPL. Otton. III. 237 p. 655,30 quod ut ... pro -ssa dubietate credatur. BRUNO MAGD. bell. 26 p. 31,3 iuraverunt ..., ut ... libertatem suam non -rent. *al.* c. sensu depomendi: VITA Alcuini 9 p. 190,17 capitis comam -serat ac in levitam consecratus fuerat.

2 omittere - auslassen: a gramm.: GODESC. SAXO gramm. 2,39 in "circumeo" quotiens 'i' sequitur, 'm' -itur. OTFR. ad Liutb. p. 168,5 litteras ... -ere et transilire. *al.* b liturg.: AMALAR. off. 1,12,32 quare ... -amus 'Gloria Patri'. *al.* (v. ind.). CHART. episc. Hild. I 95 p. 95,21 idem (sc. vigilias) abmittimus, si ... alia solemnitatis maior intervenierit.

c comput.: BEDA temp. 12 lunaris accensio sese praeoccupando unius diei spatium -ens. CARM. de temp. rat. 769 partem tricesimam mensis prorsus -e. d de narratione: AETHICUS ISTER 101 p. 76,11 ubi non magna feruntur artificia ..., -sit. 3 desinere, intermittere - (unter)lassen: EIGIL Sturm. 5 orationibus perseverantes ... Dei sui memoriam non -bant. AMALAR. off. 3,44,7 -endo ea, quae debuumus facere. FORM. extrav. I 25 conatus ... ammittat (omm. cod. p. corr.). CHART. Rhen. med. I 167 p. 231,30 si quis ... hoc concambium irritare conaverit, ... cum verecundia -at.

al. c. inf.: VITA Liutb. 10 ecclesias Dei visitando diebus ac noctibus frequentre non -sit. *al.* 4 neglegere - vernachlässigen: VITA Liutb. 25 antiquam amicitiam -ere non potui, ut te invitatam relinquerem. 5 remittere - erlassen: ARBEO Corb. 22 p. 214,7 ut ... sibi ... -ere non dignaretur delictum. RYCCARD. chron. a. 1226 p. 140^a,3 (epist. papae) quedam sunt, que ammictere vel dissimulare ulterius non valemus. 6 cedere - abtreten: FORM. Sal. Merk. 35 quam (rem) pro ipso usu vos -sistis.

II de iactura i. q. perdere - verlieren, einbüßen: A gener.: 1 subi. anim.: a de defunctis, dilapsis, absentibus: WILLIB. Bonif. 8 p. 54,15 amisum carnaliter pontificem. EMOLD. Ludow. 3,433 ursa ... catulos -ssa novellois. CONC. Karol. 50^b,44 feminae, quae -ssis viris velantur. WIDUK. gest. 3,17 quem in prelio -sit. THIETM. chron. 7,46 patria viventes doluit, -ssos gaudent. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 189,21 ne amore avium ... -i possent falcones peregrini. saepe. c. sensu desiderandi: THIETM. chron. 8,32 p. 530,11 quem diu -serat (desideraverat CHRON. Thietm.), Zentepulcum ... suscepit urbs. b de viribus et partibus corporis: ARBEO

Emm. 36 oculorum lumen. WALAHFR. Gall. 2,41 -ssae vocis dispendia. ANSCAR. mirac. Willeh. 36 (35) gressu -ssi (sc. claudi) pedis ... redditio. ANNAL. Xant. a. 871 vitam. MARIAN. chron. a. Chr. 13 memoriam ac sensum ammisit. WIBALD. epist. 150 p. 233,28 vi non naturalis caloris cute et omnibus pilis -ssis. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 188,3 in magnitudine recuperant falcones, quidquid in illis (sc. in forma et plumagio) -serant. *al.* c de rebus variis: LEG. Wisig. 2,3,7 ut mercedem sui laboris -at (cf. DONIZO Mathild. 2,650 sudores ammittes atque labores). 3,3,1 integritatem virginitatis. ARBEO Corb. 6 solitudinem paene -sisse ... et ... orationis studium ... -ere. 31 coniux ... Carolo Gallis secuta, -ssa potestate et gloriae decorum. FORM. Salisb. 35 verae divitiae, quae ... nec in ipsa morte ammittuntur.

CONC. Karol. 61 p. 799,29 aeccliam, quam . . . violenter -seram. **WALTHARIUS** 1218 -ssis . . . evadere rebus. **DIPLO.** Ludow. Germ. 56 p. 77,19 ut . . . potestatem episcopalem per illum ammissum haberet. **THIETM.** chron. 2,8 regnum diu -ssum. **BERTH.** (?) annal. a. 1077 p. 297,11 recte . . . faciendo nomen regis tenetur, alioquin -itur. **RYCCARD.** chron. a. 1221 p. 95,5 (edict.) lusores, dum suas admicunt pecunias. **ALBERT.** M. animal. 6,25 coitus, quem iterant *aves* -ssis ovis. *saepe.* c. *sensu confundendi:* **RHYTHM.** 113,4,3 annos Christi -es ignaviā. **ELIAS SAL.** mus. 30 p. 61^a,18 si voces -serint *cantores*, necesse est iterum innovare voces. c. *sensu fortuiti:* **STATUT.** ord. Teut. p. 111^a,30 *fratres* providentes, ne per oblivionem res aliquas negligant vel -ant. **CHART.** Tirol. notar. I 42 carta . . . erat -ssa et non poterat inveniri. al. 2 *subi. res:* **BEDA** temp. rat. 20,44 luna novembri mensis unam -it diem. **POETA SAXO** 1,152 repugnandi vires -serat omnes *urbs.* **GERB.** geom. 3,18 si . . . propriam quantitatē area non -at. **BERTH.** (?) annal. 1077 p. 297,3 ut . . . res sua vocabula ammisserant. B *spec.:* 1 *iur.:* a *de lite:* **LEG.** Wisig. 2,3,6 si maritus causam . . . -serit (8,1,2 et c. -at et aliud tantum . . . reddat expulso). b *de cessione iudicaria:* **LEG.** Wisig. 3,1,8 si . . . ad inferiore . . . maritum devenerit *soror*, portionem suam . . . -at. 5,1,4 heredes . . ., quod possidebant, -ant. 10,1,19 ius rei sue -ere. al. **CAPIT.** reg. Franc. 98,8 servos suos vel adquirat vel -at. **LEX SAXON.** 47 postquam mulier filios genuerit, dotem -at. al. c. *dat.:* **FORM.** Marculfi 2,24 rem . . . pare suo -at (**CHART.** Rhen. med. I 43). c *de poena:* **LEX SAL.** Merov. decr. Child. 2,5 vitam suam ad -at (amittat var. l.). **LEG.** Wisig. 2,1,6 p. 52,2 christianorum communionem. **LEX ALAM.** 39 omnes facultates -at, quas fiscus adquirat. **TRAD.** Frising. 49 territorium, quem . . . suis -sit culpis. **CONC.** Karol. 56^a,24 ut . . . gradum proprium *episcopi* canonica . . . sententia -at. **DIPLO.** Otton. II. 130 p. 146,38 comes -sit pedium . . . causa magne accusationis. **THIETM.** chron. 4,30 linguam cum oculis ac naribus -sit. **DIPLO.** Heinr. II. 319 p. 400,28 corium et capillos -at *servus* (**LEX** fam. Worm. 20 cutem et c.; cf. **CHART.** Babenb. 183 p. 251,24 crines et cutem). **WIPO** gest. 33 p. 53,35 ducatum. **CONST.** I 428,3 personam ammittat. *saepe.* 2 *eccl. de poena divina:* **LEX** Baiuv. 2,8 vim salutis -at *dux rebellis.* **WILLIB.** Bonif. 7 p. 40,14 ius aeternae hereditatis -serat *plebs.* **ARBEO** Corb. 30 Dei gloriam ammittere regni. 3 *mus.:* **GUIDO ARET.** form. 1 singuli modi propriam -unt vim, dum alterius nituntur assumere gradum.

adi. amissus, -a, -um. 1 *gener. i. q. anterior - ehemalig:* **CAND.** FULD. Egil. I 5 p. 224,22 ad exemplum -i abbatis. 2 *mus. i. q. intermittens - aussetzend, pausierend:* **IOH.** GARL. mus. mens. I p. 97^b unus sonorum modus in plenitudine vocis, alter est sub voce cassa, tertius sub voce -a. **FRANCO COL.** cant. mens. 1 vocis -ae, quae pausa . . . appellatur. subst. amissum, -i n. *damnum - Verlust:* **LEG.** Wisig. 8,2,1 p. 319,20 -a recipient. **RATHER.** Metr. 3 p. 455^b sancti corpus . . . furto laudabili, -o damnabili fuerat asportatum. **CHART.** Rhen. inf. II 739 p. 437,17 -a seu perdita, que kenlig verleys dicuntur, . . . persolvemus.

2. amitto v. admitto. amius v. hamio.

amma, -ae f. 1 *striga - Unholdin, Hexe (fort. confunditur c. lamia):* **GLOSS.** IV 236,35 St.-S. -a i. agenga; dicitur ab amando, quod lactantes amat. 2 *strix - Ohreule (strix flammea L.):* **ALBERT.** M. animal. 23,140 haec avis a vulgo -a ab amando vocatur eo, quod pullus amet et . . . pullis humore lacteum instillat (cf. *Isid. orig.* 12,7,42).

ammallo v. admallo.

*ammannus (ama-), -i m. (theod. vet. ambahtman, cf. Ahd. *Wb. s. v.*) script.: hamm-: p. 572,1. -an(us): p. 572,3,8. ammeh-: p. 572,19. de re cf. *Dt. Rechtsab.* I. p. 538sqq. 576sqq.

procurator, officiatus (iudicaria vel administratoria potestate praeditus) - Verwalter, Amtmann (mit Rechts- oder Verwaltungsbefugnissen): 1 *gener.:* **CHART.** Stir. I 682 p. 658,14 (a. 1186) testis Manegoldus, amannus comitis de Pogen. **CHART.** Ypolit. 17 p. 26,12 Chunrat iudex, Wisint

h-us. **TRAD.** Patav. 835 amannus de Matsę. **CHART.** Landeshut. 17 (ed. Th. Herzog. 1959. p. 7,22) de familia sancti Nycolai . . . Sigilho, -anus noster. **CHART.** episc. Wirz. II 52 p. 86,13 per manus . . . nuntii ipsius -i . . . transmittimus. 5 **REGISTR.** Baiuv. B p. 378,7 de advocatia Holtzheim vide. licet de -o sil(iginis) IX mod(ios). al. 2 *spec. de officiis circumscripsit:* a exactor publicus - Einnehmer von Abgaben: **CHART.** Babenb. 57 p. 77,36 (a. 1180) ut nullus -anorum ducus . . . sive preconum in . . . pauperum mansibus quicquam habeat potestatis. 104 ut nullus iudicum aut -orum . . . in prediis . . . ecclesiarum . . . exacciones . . . presumat . . . exercere. **CHART.** Austr. sup. II 461 p. 667,30 quem (census) . . . fratres -o episcoli . . . solvunt. **CHART.** Basil. C II 33 ut unam libram denariorum . . . persolvant . . . preconibus sive amannis civitatis (329). b *magister vici - Bezirkvorsteher:* **CHART.** scrin. Col. A I p. 341,40 (c. 1179/90) emerunt domum . . . et dedit suum urkunde -is, sicut iure debuit. **CHART.** Altenberg. 85 p. 71,16 officiales, id est ammehtmanni Colonenses, hic nominatio interfuerunt traditioni. c *villicus officialis - Gutsverwalter, Rentmeister:* **CHART.** Babenb. 139 p. 179,25 (a. 1203) id sibi iuris *Udalricus* advocatus vendicabat, quod amannus capituli nullas villicaciones ordinare vel aliquas institutiones per mansos et predia ecclesie sine consensu eius facere debet.

Humperdinck

*ammehmannus v. *ammannus.

ammementum v. amentum.

amminiculor, amministro sim. v. adm.

*ammirador, -alis, -atus sim. v. *amiraldus.

ammirror, ammisceo sim. v. adm.

ammitto sim. v. admitto, amitto.

ammo v. 2. ambo.

*ammodes (amo-, amoy-) adi. (ἀμμώδης) *arenosus - sandig:* **COMPOS.** Luc. G 10 metallum, ex quo fiet auro, terra rufa, amodis (*inde* **MAPPAE CLAVIC.** 192 p. 224,13 amoydis).

v. et *psammodes.

ammodo v. amodo. ammodum v. admodum.

ammodytes, -i (m.) (ἀμμοδύτης) species *serpentis - Schlangenart:* **ALBERT.** M. animal. 25,16 arunditis et cauharus sunt serpentes aequales in magnitudine et numento; . . . color arunditi est color harenæ.

ammola v. amula. ammoneo sim. v. admoneo.

1. *ammonia subst. (cf. **Ammoniacus**) *gutta herbae odoriferæ - Harz der Ammoniakpflanze (v. p. 573,16):* **BRUNUS LONG.** chirurg. 2,7,2 p. 125^b -a, bdellium, galbanum.

2.*ammonia subst. (fort. ex anemone corruptum) *papaver agrestis - wilder Mohn (Papaver rhoeas L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 277):* **MAPPAE CLAVIC.** 72 folia sandaracis montani (gloss: id est papaveris agrestis, quod et -a dicitur; *inde* **COMPOS.** Matr. 38,2).

Ammoniacus (Amo-, Armo-), -a, -um. (Αμμωνιακός) script.: Hamo-: p. 573,32. Adm-: p. 573,18. Armen-: l. 65. cf. l. 72. -nic-: l. 71. -ag-: p. 573,19. form. gen. sg. -u: p. 573,6.

I adi.: A sal -us, -um: 1 *species salis gemmae - Stein-salzart:* **PAUL.** AEGIN. cur. 158 p. 87,14 salis Amo-i assi. **ANTIDOT.** Glasg. p. 127,22 salis Amo-os -i. p. 158,39 sales Amo-os -vi. **MAPPAE CLAVIC.** 73. al. *huc spectare vid.:* Ps. GERH. CREM. sal. I 5 p. 16,21 sal Arm-us (sal magnum II 76 p. 80,41) . . . non fugiens ignem. 2 sal q. d. aquila - Salmiak (cf. J. Ruska, SB Heidelb. 1923/5. p. 20sg.): ANOV. secret. p. 74,29 sal Arm -us fit ex flore vaporum balnearum et urina (cf. **BERNH.** PROV. comm. 1,5 p. 277,19 sal Arm-us, qui invenitur in balneis antiquis ut Puteolinis). p. 75,33 de sale Armen-o naturali. IOH. sacerd. 158 almiçadir, id est sal Amo-um. Ps. GERH. CREM. sal. I 9 p. 18,30 sal Arm-us est melior salium . . . et est egrediens, prosiliens, incerans omnia corpora. 23 aqua salis Amo-i. II 45 salis Arm-i albi Aegyptiaci. 80 sal Arm-us sapientiae. Ps. AVIC. anim. 5,18 p. 145 sal Arm-um est in multis modis eqs. **GEBER.** clar. 2,11 sal Arm-um vocatur aquila. 2,73 sal Armonicum est calidum et siccum . . .; Arm-um dicitur, quia in Armenia reperitur.

script. Hamo-: p. 573,32. Adm-: p. 573,18. Armen-: l. 65. cf. l. 72. -nic-: l. 71. -ag-: p. 573,19. form. gen. sg. -u: p. 573,6.

I adi.: A sal -us, -um: 1 *species salis gemmae - Stein-salzart:* **PAUL.** AEGIN. cur. 158 p. 87,14 salis Amo-i assi. **ANTIDOT.** Glasg. p. 127,22 salis Amo-os -i. p. 158,39 sales Amo-os -vi. **MAPPAE CLAVIC.** 73. al. *huc spectare vid.:* Ps. GERH. CREM. sal. I 5 p. 16,21 sal Arm-us (sal magnum II 76 p. 80,41) . . . non fugiens ignem. 2 sal q. d. aquila - Salmiak (cf. J. Ruska, SB Heidelb. 1923/5. p. 20sg.): ANOV. secret. p. 74,29 sal Arm -us fit ex flore vaporum balnearum et urina (cf. **BERNH.** PROV. comm. 1,5 p. 277,19 sal Arm-us, qui invenitur in balneis antiquis ut Puteolinis). p. 75,33 de sale Armen-o naturali. IOH. sacerd. 158 almiçadir, id est sal Amo-um. Ps. GERH. CREM. sal. I 9 p. 18,30 sal Arm-us est melior salium . . . et est egrediens, prosiliens, incerans omnia corpora. 23 aqua salis Amo-i. II 45 salis Arm-i albi Aegyptiaci. 80 sal Arm-us sapientiae. Ps. AVIC. anim. 5,18 p. 145 sal Arm-um est in multis modis eqs. **GEBER.** clar. 2,11 sal Arm-um vocatur aquila. 2,73 sal Armonicum est calidum et siccum . . .; Arm-um dicitur, quia in Armenia reperitur.

[Beader]

investig. 4 p. 480 sal Arm-us fit ex quinque partibus egs. al. 3 species salis aquilae similis - *Hirschhornsalz* (cf. J. Ruska, *QuellStudGeschNat.* 6. 1937. p. 53) : ANON. secret. p. 35,38 sal Arm-um, quod fit de capillis. B thymiana -um i. q. *gutta herbae odoriferae - Harz der Ammoniakpflanze* (v. l. 16) : PAUL. AEGIN. cur. 173 Amo-u thimiamatos . . . 3 VIII. ANTIDOT. Glasg. p. 110,22 Amo-um timiamatu dr. III. al.

II subst. neutr.: *A de substantiis:* 1 species salis gemmae - *Steinsalzart* (cf. GLOSS. III 485,24 St.-S. ammonium vel -um lutersalz. IV 368,5 -o salgimma): COMPOS. Luc. S 18 corallum lib. II Amo-o[s] fundatum (cf. J. SVENNUNG, Compos. Luc. 1941. p. 74). fort. add.: ANTIDOT. Bamb. 13 sale Amo-i duo. 2 sal q. d. aquila - *Salmiak*: ANON. secret. p. 35,35 duo sunt Arm-a egs. GEBER. forn. 28 p. 763 parum de aqua -i. 3 *gutta herbae odoriferae - Harz der Ammoniakpflanze* (*Ferula tingitana L.* vel *Dorema ammoniacum D.*, cf. Tschirch, *Hb. d. Pharmakogn.* III. p. 1122) : ANTIDOT. Bamb. 48 Amo-us z III. RECEPTE. Bamb. 1 Adm-um tritum. TRACT. de caus. mul. 55 -ago, panacus, piganum simul teris. MARC. GRAEC. ign. 1 Arm-i (Amo-i var. l.) liquidi l(ibrum) I. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 375,20 Amo-um calidum est in tertio gradu, siccum in secundo egs. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 5b Amo-um gummi cuiusdam arboris, que simili nomine appellatur. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 373^b -um . . . gummi est, ultra mare invenitur egs. PS. OTHO med. 13 est pretium pandens -um bene candens. ALPHITA I p. 291,16 genera ferulae, scilicet sagapinum, -um, galbanum egs. ALBERT. M. veget. 6,164 est . . . operatio eius (*oponacis*) propinquia -o (Amo-o codd.). saepe. falso pro anomō: PAUL. AEGIN. cur. 133 Amo-i (3,24,2 ἀμώμου). B herba odorifera guttam ferens, fere i. q. metopon - *Ammoniakpflanze* (cf. André, Lex. bot. p. 150) : ANTIDOT. Glasg. p. 153,2 gutta Hamo-i (ANTIDOT. Sangall. p. 82,11. al. DIETA Theod. 111 g. -i calida et dioretica est). v. et l. 23. v. et 1.*ammonia, *ammonium, *moniaculum.

ammoneo sim. v. admoneo.

*ammonios, -on. (cf. ἄμμος et Ἀμμων) arenosus - sandig: Ioh. SCOT. carm. 2,3,39 ventus et exurens ἄμμωνια (gloss.: arenosa) litora siccata.

*ammonium (amo-, -eum), -i n. (cf. Ammoniacus) species salis gemmae - *Steinsalzart* (cf. l. 9) : ANTIDOT. Glasg. p. 103,21 amoneum dr. I. MAPPAE CLAVIC. 17 aluminis liquidi partem I, amoni Canopice (gloss.: qua aurifices utuntur) partem I (inde COMPOS. Matr. 11,1 amonii. IOH. sacerd. 170 amomi).

Baader

ammoveo sim. v. admoveo, amoveo.

ammula v. amula. ammadola v. amygdala.

amnestia, -ae f. (ἀμνηστία) script. adme: l. 50.

1 oblio - das Vergessen: ODBERT. Frid. prol. p. 344,18 cupio componere cartam . . . ipsius ex vita, quo non ad mestia magna hoc nobis tollat, senior plebs quod modo narrat. 2 remissio, venia - *Vergebung, Amnestie:* a eccl.: CARM. Aldh. 2,70 ut -a nancata foret a numine. b publ.: ARNULF. MEDOL. gest. 3,2 coniungunt foedera pacis *Mediolanenses inter se facientes quidem -am, id est abolitionem malorum, quam Athenienses primi fecisse et sic vocasse leguntur Horosio (hist. 2,17,15) teste. OTTO SANBLAS. chron. 28 p. 40,6 -a, id est malorum oblio, . . . in eternum mansura stabilitur.*

amnicola, -ae m. *accola annis - Anwohner des Flusses:*

EMO chron. p. 517,35 -e . . . eos . . . repulerunt.

amniculus, -i m. 1 *fluviolus - Flüßchen:* OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 65,23 vallem . . . i . . . medio decursu conspicuum attingimus. 2,21 p. 125,7 -us, qui medius . . . percurrit suburbium. ibid. al. 2 fons, rivulus - Quelle, Bächlein: Hrotsv. Gong. 176 ut lustraret aquae -um vitreae.

amnicus, -a, -um. *fluminalis - Fluss:* GLOSS. III 217,27 St.-S. trabariae < . . . > naives -es (sic) nachun (ex Isid. orig. 19,1,27). subst. i. q. *navis fluminalis - Flusschiff:* GLOSS. III 370,21 St.-S. -a nackun (cf. 164,35 -e < . . . > nachun).

amnis, -is m. (f.: p. 574,7-14sg.40. al.) script.: ann-: p. 574,18. ampn: p. 574,21. form.: abl. sg.: fere -e; -i: p. 574,38. tabl. plur. -is: p. 574,6.

I propri: A strictius: 1 *fluvius, flumen - Fluss,* Strom: AETHICUS ISTER 59 p. 38,26 inferos ultra . . . Acheron -em esse (cf. WALAHFR. Wett. 314 quae [montana] . . . in circuitu praecingens igneus -is ambit). ARBEO Corb. 40

5 Passires -is suis intumescit fluctibus. EMM. 6 in stagnis et in -is (-bus var. l.) . . . 32 infusione ymbrium torrentes in -es decreverant. TRAD. Frising. 70 supradicte -is fluentibus. CHART. Fuld. B 172 p. 258,30 super ripam -is, qui dicitur Fuldanensis. TRAD. Frising. 555 prata prope fluvio Ambre, in -e iacentes carradas LXX. WALAHFR. carm. 54,30 Suevia fors ullum si profert -e lapillum. WALTHARIUS 50 Ararim Rodanumque -es transiverat altos. DIPL. Ludow. Germ. 64 p. 88,20 ubi de venis in -es dirivantur flumina. POETA SAXO 5,395 rapidos (-as var. l.) . . . -es. DIPL. Arnulf 184 p. 285,19 inter has duas -es (inde DIPL. Otton. II. 165. Otton. III. 1 p. 394,43 inter hos duos -es). EGBERT. fec. rat. 1,28 qui fuerit lenis, tamen haud bene creditur -i. OTTO FRISING. gest. 1,19 infidis predicti -is (annis var. l.) procellis. 1,32 p. 49,17 provincia . . . decursu fluminum et -ium conspicua. CHART. Wirt. II 486 p. 300,5 cum . . . silvis, decursibus -ium. CHART. Gelr. 968 p. 937,9 (spur.?) omnes medii ampnes . . . infra gurgitem Mosae. saepe. de lacu: RUD. FULD. mirac. 2 p. 331,22 in alteram -is (sc. lacus Thuricensis) ripam feminas . . . navigio transposit. de parvo aquae meatu i. q. *fluviolus, rivus - Flüßchen, Bach:* CHART. archiep. Magd. 391 (a. 1184) ad -em, qui Ugenbach appellatur. CHART. Wirt. III 634 p. 106,21 ex parte orientali eiusdem -is (antea: fluviolus). CHART. civ. Halb. 25^a p. 587,2 -e ad molendinum descendente. CHART. Salem. 210 p. 243,3 si pecus . . . -em translierit. al. in imag. et per compar.: PAUL. DIAC. carm. 28,9 lacrimarum fundimus -es. LIBRI Karol. 4,10 p. 189,26 est evangelium . . . -is quadrifluus . . . ad arentia corda irriganda salubriter emissus. WALAHFR. carm. 62,18 si . . . documenta magistri arida nostra rigent -e manentis aquae. WALTHARIUS 1406 sanguinis undantem . . . -em. al. 2 cursus aquae - *Strömung:* ALDH. virg. II 1219 ceu viridis lentescit papirus -e. PASS. Ursulae 12 alveum Rheni prono defluentes -i (cf. LAMB. HERSF. Lull. 21 p. 335,7 -e secundo). VITA Bonif. II 1 p. 91,16 in medio -e fluminis. 11 p. 103,14 transnatans (-to var. l.) -e Rheni. al. de aestu maris: CARM. de Iuda 3,31 (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. p. 279) innexum dampnis circumfluit equoris -is. B latius i. q. *lympha - (klares) Wasser:* ALDH. ad Acirc. 11,32 siccis . . . laticum duxisti cautibus -es (cf. Vulg. exod. 17,6 aqua). EPITAPH. var. II 117,12 esuriem dapibus expulit, -e sitim. ODO MAGD. herb. 42 si abrotorum mixto sumitur -e. al. eccl. de aqua baptismatis: PAUL. DIAC. carm. 27,2 Adeleid -e sacro quae vocitata fuit.

II translate: A lacrime multae - *Tränenstrom:* PAUL. DIAC. carm. 4,3,7 -e rigate genas. B cursus lucidus planetae - *Lichtbahn eines Planeten:* WALAHFR. (?) carm. 50,1,22 varios . . . -es astrivagi . . . numeri. Humperdinck

1. amo, -avi, -atum, -are. script.: amm: ARBEO Corb. 23 p. 215,3 ammavit. FORM. Augiens. C 7 ammantissime cod.

55 9c. dat.: FORM. Senon. II add. 3 p. 222,34 cui amas. cf. p. 575,5. inf. pro subst.: p. 575,21. rhythm. ámabo: p. 575,14.

diligere - lieben: I de amore ad animantes pertinent: A de amore spirituali: 1 strictius: a de amore inter homines (et bestias: l. 63,72) intercedente: LIUTG. Greg. 12 p. 77,12 quasi pro amicis . . . eos (obtrectatores) -vit. HRABAN. carm. 24,9 sic et -es, frater, . . . sic rursus -eris. CARM. de Tim. 138 canem se est fassus amasse comes. POETA SAXO 5,481 nemo peregrinos illo plus fertur -asse. WIDUK. gest. 3,29 rex . . . -ans parcebat illis. GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,14 monachos . . . more filiorum -vit. FROUM. carm. 4,3 numquam ex te animabor, -bor. THANGM. Bernw. 14 p. 764,48 ut . . . episcopum . . . quasi Dei nuncium ac patrem . . . colerent et -rent. RAHEW. gest. 3,29 p. 202,24 ut et timeri . . . et -ari mereretur imperator. VITA Annon. IV 3,3,1 iustos atque pios diligit et -at. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 174,11 trahitur ad -andum hominem falco. saepe. adde: FROUM.

carm. 7,3 nescit -are liquor (*sc. mel*), sed amor dulcescit. *in formula*: BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 308,24 per ... Deum et, si se -ret, rogavit *papa regem*. **b de amore inter Deum (Christum) et homines intercedente**: FORM. Senon. II add. 3 p. 222,27 quare non -as Deo nec credis Dei filio. HROTSV. Agn. 376 digne laudaris, coleris, veneraris, -aris. THIETM. chron. 3 prol. Christum. *al.* *de amore Dei*: HRABAN. carm. 35,3 ut te dilexi, te Deus altus -et. WALAHFR. carm. 8,24 quod amans attulit ille (*Christus*) homini. 29,18 Domini protectio vosmet ut tegat ..., inaltet, -et. *al.* **2 latius: a amanter salutare - liebenvoll grüßen**: VITA Pirmin. I 4 alterutrum se osculo -bant sancto. **b amabo i. q. quaeso-bitte** (*cf. notam ed. et N. Fickermann, JbGeschMitteld. 6. 1957. p. 76186*): CARM. Cantabr. 48,2,6 quo fugis, -bo, cum te dilexerim. **B de amore inter sexus diversos intercedente**: HROTSV. Abr. 6,2 etiam senio iam confecti ... te ad -andum confluunt. Cal. 9,2 Chalimachus Drusianum ... illicite -vit. Gall. I 13,4 virginem ... quam ... prae anima a me scis -ari. CARM. Bur. B 56,4,2 *puellam* differentem omnibus -o differenter. 73,5,2 ignem alo tacitum, -o. 73,6,1 si quis -ans per -are mereri posset -ari. 149,6 eia, quis me -bit. *saepe*. **de amore inter mares intercedente**: HROTSV. Pel. 206 caput urbis ... cognoscebant ... iuvenes ardenter -are.

II de amore ad res pertinente: **A gratum habere, magni aestimare - Freude haben (an), schätzen:** **1 gener.:** BEDA hist. eccl. 3,17 p. 161,30 haec in ... antistite multum conplector et -o. ARBEO Corb. 6 p. 194,16 *paspertatem*. WALAHFR. carm. 5,14 lucis -are viam. 21,22 quod (*sc. Agaunum*) miratur -ans quadratum orbis. HRABAN. epist. 3 p. 386,25 *catholicam veritatem*. 18 p. 423,12 sensum spiritalem ... in illa (*historia*) -ate. carm. 18,40 *legem caelestem* semper -ato, pater, firmiter atque tene. RIMB. Anschar. 35 p. 66,34 solitudinem. RUOTG. Brun. 32 bonum. THIETM. (?) prol. 39 cronica Thietmari se poscunt, lector, -ari. WIPO prov. 92 munendum praesentem. CHART. Eichsf. 376 ecclesiam in Ryffenstein ... speciali prerogativa complectimur, diligimus et -amus. *al. adde:* UFFING. Liutg. 45 -antes ardua rupes. **2 c. colore quodam:** **a c. sensu obsequendi:** WALAHFR. carm. 34,9 quod Domino, sectare, placet, quod iussit, -ato. DIPL. Arnulfi 150 p. 229,23 alicui ... Deum timenti et divina precepta -anti. **b c. sensu se dedendi:** RUOTG. Brun. 29 qui hoc (*sc. lectionem*) ita non -bant. WIDUK. gest. 2,36 p. 97,1 tabularum ludos. GERH. AUGUST. Udalr. I 6 p. 395,13 ebrietates et comedessationes. **c c. sensu libenter utendi:** HERACLIUS I 8,11 hunc (*viscum*) sibi pictor -at et scriptor diligit equem. **B desiderare, appetere, cupere - ersehnen, erstreben, wünschen:** **1 gener.:** BEDA hist. eccl. 2,1 p. 74,12 ut mortem ... ut ingressum vitae et laboris sui praemium -ret. HRABAN. carm. 9,17 inferni ... stagna ... elegi -are magis quam dulcia gaudia caeli. CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 227,38 quanta hoc (*magisterium*) prius ambitione mentis -verint. BRUNO QUERF. fratr. 11 p. 727,24 caelestia. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 190,1 quanto magis -bunt loyrum falcons. *al.* **c. inf.:** HRABAN. carm. 51,2,1 si ... -as custodem noscere templi. CAND. FULD. Eigil. II 13,5 foedera ... iungere semper -a. DIPL. Karoli III. 186 (spur.). AMARC. serm. 1,9. *al.* **2 gramm. i. q. poscere - verlangen:** GODESC. SAXO gramm. 2 p. 431,9 'effatum', quod -at dativum.

adi. 1. amans, -antis. 1 sensu act. i. qui amat, studet - liebend, strebend: GODESC. SAXO theor. 22,21 p. 321,11 me faciat ... ardentissimum, -issimum ... verissimumque ... cultorem suum. **c. gen.:** RUOTG. Brun. 41 p. 44,1 vir sapiens, ... -issimus pacis. WIPO gest. 4 p. 25,13 pudoris -s. **2 sensu pass. i. q. amatus, carus, iucundus - ge-, beliebt, lieb, ange-nehm (fere superl., cf. D. Norberg, Syntakt. Forsch. 1943. p. 189sq.):** **a de hominibus:** BEDA hist. eccl. 5,1 p. 282,7 -issimum Deo patrem. CONC. Karol. 6⁸ p. 49,4 ceteris -issimis chorepiscopis, presbiteris. HRABAN. epist. 30 p. 448,14 reverentissimo atque -issimo fratri. 51 p. 506,1 -issimo imperatori Ludhario ... salus. EPIST. var. II suppl. 3 domine Gregori, ... excellentissime presul mihiique -issime. DIPL. KA-

roli III. 166 dilectissima et -issima soror. SIGL. rhythm. 1,1,2 (MGPoet. IV p. 174) praesul optime, o cunctis amatissime (*ed.*, amantissime trad. recte). DIPL. Otton. II. 130 pro interpellatione nostre uxoris -issime (*sic*). RAHEW. gest. 4,14 p. 249,4 -issimi (amat- var. *l.*) domini et nutritoris mei. CHART. Grimm. 261 regina glorie, quam -issimus filius eius ... honorat. *saepe.* **b de rebus:** BEDA hist. eccl. 5,19 p. 322,7 iuvenis -issimae aetatis et venustatis. GERH. AUGUST. Udalr. I 5 p. 394,2 -issimus ... comitatus pauperum. 15 p. 404,42 optabili licentia clericorum et -issima dimissione populi.

2. amandus, -a, -um. amore dignus, carus - liebenswert, lieb: **1 de hominibus:** EIGIL Sturm. 16 ibi ... us omnibus exulabat. HRABAN. carm. 4,1,26 rex iustus ... mitis, -us. HROTSV. prim. 450 rectricis. *al.* **in allocutione:** ANGILB. carm. 16,1 (MGPoet. I p. 418) digne semper -e piis Deus inclite David. HROTSV. Abr. 7,15 pater -e. FROUM. carm. 32,57 mi frater -e Georgi. *al.* **2 de rebus:** HROTSV. gest. 207 patriam. Pel. 232 ardebat formam regalis stirpis -am. Theoph. 312 animam. GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 392,37 psalterio. *al.* **c. sensu appetendi:** HROTSV. Bas. 3 qualiter et veniam meruit scelerosus -am.

3. amatus, -a, -um. dilectus, carus, iucundus - geliebt, lieb, angenehm: **1 de hominibus:** HRABAN. carm. 39,41,4 misit pater ... filium unigenitum, -um et dulcissimum. DIPL.

25 Arnulfi 183 p. 280,9 (spur.) ob interventum -issimae nostrae prolis Hludouici. THIETM. chron. 1,22 senioris. HERM. AUGIENS. chron. a. 1000 Silvester II. ..., imperator admodum -us. **al. in allocutione:** CAND. FULD. EIGIL. II 25,1 mi frater -e. HRABAN. epist. 50 p. 505,41 caesar -e. GODESC. SAXO theol. 22,21 p. 322,15 Domine, ... sic ei (*patri*) ... ut ipse sibi care, dilekte, grate, ... -e. *al.* **2 de rebus:** VITA Pirmin. I 6 invenit venatorum ... -a mappalia. WALAHFR. Mamm. 20,5 cibos. carm. 2,27 nos ne fraudetis -is ... modulis. WALTHARIUS 1152 lumen. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,150 telluris. *al.*

35 **subst. 1. amans, -antis m. et f. 1 sensu act. i. q. amator - einer der liebt, Liebender:** HRABAN. carm. 15,15 diligit omnipotens sophiam nam semper -em. epist. 22 -em te dilige. 42 p. 481,24 Dominum timentibus atque -bus. EPIST. var. II 30 p. 348,16 -ium semper caeca esse iudicia. EPITAPH. var. II 40 116,5 Christus animarum -s medicusque peritus. CARM. Bur. B 93,1⁸,13 -s tempus perditum non plorat. 113,3,5 -s ... nec vivit nec moritur. *al.* **2 sensu pass.:** a *dilectus - Geliebter*: ALDH. epist. 11 p. 500,8 mi -issime. **b dilecta - Geliebte:** VULF. Marc. 215 non morietur -s (*syn. puella*).

45 **2. amatus, -i m. dilectus, amicus - Geliebter, Freund:** ALCUIN. carm. 11,6 lacrimis lavet (*amor*) pectus, -e, tuum. NOTKER. BALB. carm. 4,1 p. 138 peior -e, meus quandam dilectus amicus. CARM. Salisb. 7,3 semper -e Deo, iugiter bonitatis amator. *al.*

50 **adv. amanter.** **1 strictius i. q. cum amore, benevole - in Liebe, liebenvoll, freundlich:** TIT. metr. I 1,5,28 funeris officium Thomas hoc solvit -r. AGOB. epist. 3,1 qui (*Christus*) ... -r et vigilanter ... iuvat imperium. LEO MARS. chron. 2,95 honorifice -rque receptus est. OTTO SANBLAS. chron. 51 p. 86,15 a quo (*rege*) -issime amplexata *filia Philippi*. *al.* **2 latius i. q. liberter - gern:** LIOS MON. 327 quisquis opus pravum repetens exercet -r. POETA SAXO 5,252 -r eos (*libros*) crebrius audierat (RATHER. epist. 30 p. 175,23).

55 **2. *amo, -onis subst. (cf. ama) mensura vinaria, ama- Weinmaß, Ohm:** FUND. ASCOV. (MGScript. XV p. 996,28) vineam persolventem sedecim -es.

*amodis v. *ammodes.

60 **1. amodo (a modo) adv. script.:** adm-: p. 577,18. amm-: l. 71. p. 577,5,7,11sqq.18. **rhythm. (cf. supra p. 369,47):** fere ámodo; amódo: p. 577,2.

65 **1 ex hoc tempore, in futurum, posthac - von nun an, in Zukunft, fürderhin:** a *strictius* (*sc. respicitur initium*): LULL. (?) epist. 141 protegatur ... vita tua a modo et usque in sempiternum. DIPL. Ludow. Germ. 69 p. 98,23 nullis temporibus -o et deinceps per futura tempora (DIPL. Karolm. [II.] 10 ammodo et d. *al.*). DIPL. Karoli III. 25

70 p. 43,20 -o et inantea (CHART. Bund. 224 p. 174,30. *al.*). [Peyr]

CARM. de Germ. 3,45,2 (MGPoet. IV p. 135) accipe . . . villam . . . o profuturam usque in perpetuum. *al.* **b latius** (*sc. respicitur spatium*): CONC. Merov. p. 108,20 ut . . . quae . . . in praesenti tempore definita sunt, -o . . . habeant vigorem. FORM. Marculfii 1,22 ut . . . -o (ammodo *A2*) memoratus ille . . . valeat permanere ingenuos. NADDA Cyriac. II 46 miracula . . . ammodo que versu stringere non libuit. CARM. Cantabr. 35,19,2 promittit pro populo se oraturum -o. ANSELM. Bis. rhet. 3,4 p. 170,9 non est -o sperare. NIVARD. Ysengr. 3,851 -o res, ut oportet, eat sino. CONST. I 237 nullos . . . Brabantiones . . . retinebimus ammodo. CAES. HEIST. hom. exc. 202 p. 146,9 ammodo inter meos tam despectus ero. *al.* **c subst.**: CHART. Naumb. 153 (a. 1140) omnes ammodo huius ecclesie advocatos. **2 a ex illo tempore, ab inde - von jener Zeit an, von da an:** WILLIB. Bonif. 4 p. 15,6 ut -o iam in futurum proficiens synodali . . . intererat instituto. VITA Gang. I 13 (MGMer. VII p. 168,19) rex . . . reverenter eum admodum (-o, ammodo *var. l.*) vidit. HILDEG. phys. 1,15 p. 1136^a mox, cum melius habuerit, eum (*ingewerem*) -o non comedat (*sim. 1,124*). **b postmodo - später(hin):** VITA Bonif. III 14 familiaritatem . . . sibi suisque successoribus et tunc et a modo condonavit *papa*. *fort. add.:* LEX Sal. Merov. 60,3 (ed. Her.) -o cum duodecim iuratoribus se exinde educat. **3 nunc - jetzt:** WALTH. CAST. carm. 1,7,1 (MG Lib. Lit. III p. 557) suam Christus admodum vineam non fodit.

2. amodo (-um) adv. admodum - sehr: IOH. VEN. chron. p. 107,20 hoc -o ducibus dispicebat. p. 129,8 vir . . . sapiens et -um largus. *v. et admodum.*

amoenitas (-men-), -atis *f.* (*?m. l. 33*) *script.:* amm.: l. 34. amen.: l. 37.41sq.45. -ietas: GLOSS. I 10,6 St.-S. *cod. c.* *suavitas, pulchritudo, iucunditas - Lieblichkeit, Schönheit, Annehmlichkeit:* **1 corpor.:** *a de locis:* ARBEO Emm. 4 tellus . . . in pristino (-a var. *l.*) restauratur -e. 30 coepit humus suae -is crescere. HEITO Wett. 6 per viam -is (amm. PR) immensa paeclarum. VITA Liutw. prol. 2 de . . . viridissimae -is prato. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 49,19 Pannonia . . . innata ame-e faciei laeta. *al.* *de paradiiso:* VITAE patr. Iur. 1,11 p. 137,23 paradysi -e ditari (BERTH. [?] annal. a. 1077 p. 305,5). EPIST. Teg. I 1 -em caelestis Elisi. *al.* **b de rebus variis:** MIRAC. Martial. 2,2 (MGScript. XV p. 28,15) palacii sui ame-em. WALTH. SPIR. Christoph. I 10 florum. BERNH. PROV. comm. 5,4 p. 288,24 ame-em aeris et locorum. GEBER. summ. 2,18 -is luciditatem (*corporum*). **2 spirit.:** HUGO FLOR. hist. p. 357,25 ad historicam revertar ame-em. CHART. Tirol. 1171 p. 216,31 in ame-e pacis.

amoeno, -are. refl. i. q. se adornare - sich schmücken, sich verschönern: WILLIB. cant. 4,13 p. 33 iam se mundus -at . . . ramis.

amoenus (-men-), -a, -um. *script.:* amm.: l. 56. asm.: l. 57. amen.: l. 59,62. amen.: l. 58sq.63. p. 578,15q.14. 16sq. *al.* *form.:* -ia: l. 56,59. -bus: FORM. Augiens. C 1 p. 364,31 in pratis . . . -bus.

1 adi.: *suavis (aspectu), pulcher - lieblich (anzusehen), schön:* *a de locis:* VITA Furs. 7 (MGMer. IV p. 437,12) monasterium . . . silvarum et maris vicinitate -um. VISIO Baront. 18 dum discendimus in -ia (-na *1b*, ammoenia *3d*, asmoenia *1a*) campania. GLOSS. med. p. 83,15 stafisagria . . . nascitur locis amenis. VITA Boniti 16 (MGMer. VI p. 127,24) amenia (amena *sim. var. l.*) virent . . . florida . . . prata. WALAHFR. carm. 56,5 Francia. RIMB. Anscar. 2 p. 20,34 viam -issimam. EKKEH. IV. carm. var. II 1,10 delitiis plenus locus appelleter amenus *eas*. OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 142,17 in . . . valle campi viriditate amenia. *al.* *in imag. et alleg.:* ALDH. ad Acirc. 1 p. 62,12 de -issimo scripturarum paradiso. HRABAN. univ. 13,15 p. 372^b -a . . . et aprica loca species virtutum possunt designare. **b de rebus variis:** ALDH. ad Acirc. 43,4 ferri stimulus faciem proscindit -am (*tubulae*). ARBEO Emm. 24 in -o gramine. WANDALB. mens. 54 mensis Martius terras specie tranquillat -a. CARM. cod. Vat. (5330) 7,2 radiis adeo est armatus -is Orion. NOTKER. BALB. hymn. p. 40 sub vite -a. TURBA phil. 65 p. 165,15 elementa cruda, -a, sincera (*cf. notam ed. p. 250^d*). CARM. Bur. B 160,1,2

tempore. 176,2,2 prolatio vocis amene. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 165,15 videre amenos volatus suarum avium. *al.* **c de hominibus:** BRUNO QUERF. Adalb. A 5 amena turba discipulorum. METELL. Quir. 15^a,17 acies . . . amenae. **2 subst.:** *a fem.:* *titulus modi sequentiarum - Melodietitel einer Sequenz* (*cf. W. v. d. Steinen, Notker der Dichter. II. 1948. p. 550*): EKKEH. IV. cas. 47^{med.} Romanus vero Romanae nobis . . . et -ae de suo iubilo modulaverat *eas*. **b neutr.** (*plur.:*) *loca amoena - liebliche Fluren:* WALAHFR. imag. Tetr. 107 in populis paradysi ad -a vocatis. HERM. AUGIENS. vit. 870 *superbia* parentes pristinos . . . paradisi -is expulit. CARM. Bur. B 138,4,6 turba salit avium silve per amena. *adv. amoena.* *suaviter, pulchre - lieblich, schön:* CARM. libr. III 36,2 cuculus iam cantat amena. ANSELM. MOG. Adalb. 358 scientia . . . artis septenae, qua mens effulget amena. NICOL. BIBER. carm. 2426 (ed. Th. Fischer. 1870) tu . . . qui carmina cudas amena.

amoithocius v. haemoptoicus.

*amolen(tus), *amoletanus v. *amolyntus.

amolior, -itus sum, -iri. 1 trans. i. q. amovere, deicere - entfernen, abschütteln: VITA Serv. 5 p. 14,16 illi . . . fastidium temporis et onus vivendi fessis quasi humeris -enti (amoventi *D*). **2 intrans. i. q. se amovere, abire - sich entfernen:** RICHER. REM. hist. 2,30 oportere Ottonem inde -i regique cedere. 2,42 desertores . . . -ti sunt.

amolum v. amyolum.

*amolyntus, -um. (*ἀμόλυντος*, cf. SVENNUNG, Wortst. p. 65) *script. et form.:* adm.: l. 33. -lint: l. 31. -lent: l. 32sq.36. amolen: l. 34. amoletanum: l. 35.

50 non inquinatus - schmutzfrei: RECEPT. Donauesch. 85 cum . . . esse ἀμόλυντος (amolintum *cod.*) cooperit emplastrum coquendum (*cf. ibid.:* amolentum *cod.*). ANTIDOT. Augiens. p. 58,47 cum fuerit resolutum et admolentum galbanum. ANTIDOT. BAMB. APP. p. 39,4 quando . . . amolen fuerit, lebas ab igne. ALPHITA I p. 276,1 amoletanum (-entum *var. l.*) interpretatur sine inquisitione.

1. amomum, -i.n. (*ἄμωμον*) *script.:* amm.: l. 52,64. amm.: l. 53. ammu: l. 53. am(m)on: l. 48,52,64. [*per confusione gloss. ut vid.:* GLOSS. IV 32,60 St.-S. -um silberin (130,15. 167,16)]

40 1 frutex botryonum odoratorum, fort. species zingiberis - duftende Gewürzstaude, viell. ein Ingvergewächs (*Elettaria Cardamomum* [White et Maton] vel sim., cf. J. Berendes, Des Dioksurides Arzneimittellehre. 1902. p. 40sq.; André, Lex. bot. p. 28): a bot.: ALBERT. M. veget. 6,29 -um (*cf. Diosc. gr. 1,15 ἄμωμον*), testante Avicenna, est arbor similis viti; . . . ligni -i . . . boni odoris valde. **b pharm. (cf. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 370^b -num calidum et siccum est . . . semen eius est medicinale): PAUL. AEGIN. cur. 71 p. 49,19 unctio: . . . folii -i (3,20,3 ἄμωμον), storacis, masticis ana -i. ANTIDOT. Lond. p. 17,29 smirnion <III, xylocassia <I, -u <III. p. 18,22 ammoni butriones <III. ANTIDOT. Glasg. p. 138,22 amama dr. III. p. 138,34 amamo. ANTIDOT. BAMB. 26 ammu dragma una. GLOSS. Roger. III p. 272¹ malue, reupontici, -i ana 3 II. *al.* **c usu communi:** CARM. var. I 34,20 nardus . . . hinc sibi . . . narcissum nectit, illinc quoque sciscit -um. RAD-BOD. carm. 5,75 spirantis -i palmarumque inopes. CARM. Bur. B 92,66,3 vie myrra, cinnamo flagrant et -o. **2 odoramentum ex amomi botryonibus confectum - Amomumbalsam:** THEODULF. carm. 7,9 Assur odorato veniat si plenus -o. 28,527 caro, quae musco redolenti et flagrat -o (*THIOFR. Willibr. II 3,13*). CONR. HIRS. (?) epithal. 18^b,1 (*AnalHymn. 50 p. 501*) recens -um. *fort. add. (cf. Ahd. Wb. I. p. 328):* GLOSS. IV 32,57 St.-S. -na ampulla (*sim. 130,13. 173,7 amoma [an amula leg.?, cf. Gloss. IV 167,45 St.-S.] ampula*). **3 pars corticis cinnami - Schicht der Zimbrinde (cf. l. 46sq.):** HONOR. AUGUST. cant. 4,14 p. 426^a superior cortex cinnamomi arboris dicitur fistula, medius cinnamomum, tertius -um.**

2. *amomum v. *ammonium.

*amomus adi. (*ἄμωμος*) *immaculatus - rein:* CARM. SCOT. I 14,1,27 ecclesiae natis, quos sanguis purgat -i . . . agni. **amona v. amomum.** **amoneo sim. v. admoneo.**

*amoneum v. *ammonium. ammoniacus v. ammoniacus.
 *amonica subst. (orig. inc.) pars peritonaei - Schicht des Bauchfelles: THEOD. CERV. chirurg. 2,18 p. 149^r est compositus venter ex cute superiori et ex cute subtilli inferiori, quae quasi pellicula est et, sicut ait Galenus, vocatur -a.
 amor, -oris m. (f.: l. 14sq. adde FORM. Andec. 1^c p. 5,2. WILLIB. Bonif. 1 p. 4,29. al.) script. ha: l. p. 582,5. plur.: l. 62. p. 580,29sq.38. struct.: in: l. 50. ad: p. 581,1. super: p. 580,23. de: p. 580,19.

I strictius i. q. dilectio - Liebe: A de dilectione ad animantes pertinente: 1 de dilectione spirituali, caritate: a gener.: a de dilectione inter homines intercedente: LULL. epist. 92 p. 209,28 te, pater, ... interni affectus -e diligo. COD. Karol. 44 p. 559,8 ad ... fraternalm -em conversi (cf. ALCUIN. epist. 43 p. 87,17 fraterni [-ae var. l.] -is). ALCUIN. carm. 45,17 te mea mens sequitur, sequitur quoque carmen -is. THEGAN. Ludow. 39 cum magno -e divisorunt se pater et filius. CAND. FULD. Egil. II 21,3 Aeigil, subiectis sacro connexus -e. AGIUS epic. Hath. 393 carnalis -r caros nos plangere nostros ... facit. WIDUK. gest. 1,33 -is vicarii. 3,1 omnem -em maternum transfudit rex in ... filium. HROTSV. Agn. 435 sollicitudo parentalis ... -is. gest. 737 perfecta fidei dilexit -e Henricum ... regina. THIETM. (?) chron. 1 prol. fraterni iuris -e. THANGM. Bernw. 25 -e vestro meos Saxones ... proieci. DIPL. Heinr. III. 112 -e et dilectione et cottidiano servitio Kadelohi ... donamus quoddam premium. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 311,6 causa et -e domini apostolici. NIVARD. Ysengr. 3,300 nobile plus odium quam miser ornat -r. OTTO FRISING. gest. 2,8 p. 108,13 ob -em regis. persaepe. remissius: CAND. FULD. Egil. II 8,5 quemcumque cupit vestra concordia ... patrem, ... vestro concessit -i rex. CARM. libr. III 35,1 iussimus hec scribi vobis met prorsus -i. FROUM. carm. 32,55 caris filiolis Froumundus quicquid -is (sim. 21,5). iur. et canon.: CAPIT. reg. Franc. 22,63 ne ... per adolationem ... aut per -em cuiuslibet amici aut per timorem ... a recto iudicio declinet iudex (cf. HRABAN. hom. I 58 p. 109^c quatuor modis iustitia in iudiciis subvertitur, hoc est timore, cupiditate, odio, -e. CHART. Tirol. 986 p. 41,27 testes hoc non dixerant -e vel timore nec odio egs. CHART. Beron. 173 p. 215,35. al.). CONC. Karol. 50^b p. 633,22 sacerdotes ..., qui aut muneras aut -is aut timoris ... causa tempora ... paenitentiae ad libitum paenitentium indicunt. al. β de dilectione inter Deum (sanctos sim.) et homines intercedente: COD. Lauresh. 429 (a. 755/56) ob -em Domini nostri Iesu Christi et remissionem peccatorum ... dono. DIPL. Ludow. Germ. 2 propter divinum -em et reverentiam ipsius ... loci. WALAHFR. carm. 76,10 sub -e Dei simul atque timore. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 471,23sq. Petri non tres negationes vel tres -is confessiones. AGIUS vita Hath. 6 propter ... nimium in Deum -em. CARM. Cent. 23,15 illius igniti (sc. spiritus sancti) nimio caritatis -e. WIDUK. gest. 1,34 p. 47,25 quo eius (sancti Viti) -e ardeas (item de sanctis: THIETM. chron. 5,28. al.). GERH. AUGUST. Udalr. I prol. ista ... in -e Christi legentibus. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 301,34 superni -is. ALBERT. M. sacram. 128 p. 87,79 -r de dilectione Dei sim.: HUGEB. Willib. 3 p. 90,19 amoenitate paradisi et -e Christi. WALAHFR. Wett. 693 placido temet complector -e (sc. angelus Wettinum). HRABAN. carm. 4,3,20 solus -r Christi semper ubique manet. HROTSV. Theoph. 234 corpus, quod dedit humanae morti nationis -e. PURCH. Witig. 345 Christum ... pignus -um. THIETM. chron. 6,32 obsecrat cunctos ... per Christi -em. ALBERT. M. euch. 1,2,7 p. 200^b,4 hoc ... sacramentum (sc. eucharistia) cum sit -is. al. γ universalis de virtute caritatis: WILLIB. Bonif. 7 p. 36,16 ut ... crescat in eis ... intimi virtus -is. ARBEO Corb. prol. exempla ... -is, quae operatus est vitae auctor in iustis. HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,28 magna mentis -e. WALAHFR. carm. 33,8 dum spesque fidesque aruerint, solus tum superabit -r. CAND. FULD. Egil. I 18 templum cum magno pietatis -e construxit (THIETM. chron. 6,96). FROUM. carm. 3,11 cui nullus -e secundus. THIETM. chron. 6,41 -is fomite spiritualis. 6,75

p. 364,9 in ... -e iusto Deum agnovit et proximum. LAMB. LEOD. Matth. I 1142 -is azima. al. b c. colore quodam: a c. sensu favoris: DIPL. Comr. II. 228^b p. 311,27 quousque quoddam premium ... imperatori traderet pro acquirendo eius -e (sim. CHART. Laus. 790 p. 634,12). DECRET. Bern. 39 -em domini sui ... obtinere. CHART. civ. Magd. 84 p. 41,41 cum ... predicatorum ordinem specialis caritatis zelemur -e. β c. sensu famae: LIUTG. Greg. 3 p. 70,25 ex illo die crevit -r et honor hominis Dei ... apud omnes. γ c. sensu convenientiae: RUODLIEB III 15 annuite, vestro quo fiat -e (cf. notam ed. p. 139). δ c. sensu honoris, salutis (de potu): GODESC. SAXO theol. 23 p. 325,13 bibere ... in illius Dei -e, qui de vino sanguinem suum facit. LIUTPR. antap. 2,70 -is salutem mei causa ... bibito. hist. 10 p. 167,23 diaboli in -em vinum bibisse. RUODLIEB IV 162 poscit vinum, Gerdrudis -e quod haustum participat nos. al. 2 de dilectione inter sexus diversos intercedente: a gener.: FORM. Marculf. 2,7 p. 79,15 quicquid ... inter coniugatos ... pro -em dilectionis invicem condonare placuerit. LEX Alam. 52 -r de alia eum adduxit, ut illam dimisisset ... uxorem. WANDALB. martyr. alloc. 32 carnis. CAPIT. reg. Franc. 301 p. 455,32 ut ... -e coniugali sincero ... ad vitam perveniat aeternam. WIDUK. gest. 3,9 muniberis -em reginae super se probare. HROTSV. Mar. 373 spernere terrestrem ... -em. EGBERT. fec. rat. 1,12 sicubi torret -r, mirantur lumina formam. HONOR. AUGUST. cant. praef. p. 351^a quinque gradus -is sunt, videlicet visus et alloquium, contactus et oscula, factum. CARM. Bur. B 29,2,3 ut -is tedium tibi sit remedium. 57,2,2 omnis nexus elementorum legem blandam sentit -um. 139,2,8 philomena cantibus suscitat -es. STATUT. ord. Teut. p. 50,33 hec (sc. oscula) et huiuscmodi secularis -is et lascivie argumenta. ALBERT. M. animal. quaest. 5,4 p. 156,12 appetitus duplex est et similiter -r, scilicet verus et apparenrs egs. saepe. c. sensu cupidinis: THIETM. chron. 1,5 qualiter eam sibi sociaret, iuvenili exarbit -e. de dilectione inter mares intercedente: HROTSV. Pel. 238 non patitur talem Christi nam miles -em regis pagani. EKKEH. IV. pict. Mog. 135 plebs Sodomita fores aperire volens in -es (gloss.: libidinem). b alch.: ANON. tab. p. 149,12 cum intraverimus domum -is (sc. cucurbitam), coagulabitur corpus meum. B de dilectione ad res pertinente: 1 aestimatio, gaudium, studium - Wertschätzung, Freude (an), Eifer (für): WALAHFR. hort. 230 suadet -r parvi diffusior horti. CAND. FULD. Egil. I 14 Dei cultūs. WANDALB. mens. 287 idem -r accedit cunctos. RIMB. Anscar. 3 p. 21,25 compunctionis divinae ... -e languescere. 34 p. 65,39 religionis (POETA SAXO 5,152. al.). BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 722,43 nec sic ... desiderabilis Germania ad -em ei (imperator) venit. OTTO FRISING. chron. 7,18 p. 335,4 regnum -e ecclesiarum attenuatum. al. 2 cupido, desiderium, voluntas - Verlangen, Sehnsucht, Wunsch: LEX Baiuv. 2,16 perit lex cupiditatis -e. TRAD. Ratib. 2 propter -em celestis regni et remissionem peccatorum ... tradit. WALAHFR. carm. 25^a,8 almae pacis. Wett. 510 ne sit -r nummi maior quam mansio caeli. EINH. Karol. prol. p. 1,15 -e diurnitatis inlecti. GODESC. SAXO conf. p. 64,17 veritatis. DIPL. Karolm. (II.) 6 p. 292,37 ob -em eterne retributionis (cf. THIETM. chron. 6,17 divinae remunerationis). WALTHARIUS 354 patria. GERH. AUGUST. Udalr. I 15 p. 404,46 cum audiret eum pro -e sanctarum reliquiarum exire, desiderio eius satisfaciens egs. EPIST. Teg. I 12 (c. sensu confidentialae) -e huius beatiae spei. BRUNO QUERF. Adalb. A 12^{med} sive -r hominis (stimulus honoris B) suasit, sive ira Dei iussit. THIETM. (?) chron. 5,23 vite. HERM. AUGIENS. chron. a. 1023 episcopum ... munditiarum ornatus que insueto quodam -e famosum. CHART. march. Misn. II 514 -is insaciandi rapacitas. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 189,21 (de preda) ne -e avium ... amitti possent falcons. saepe. c. gen. gerund.: ALCUIN. epist. 88 p. 132,7 sapientiae decorum atque eam discendi -em. WALAHFR. Wett. 80 ne captus -e tenendi linqueret aeternum ... munus. WALTH. SPIR. Christoph. I 5 lucrificandi. ALBERT. M. summ. theol. I 9,41,2,3 p. 438^b,25 -r ... rei cognoscendae sive voluntas imperfectus est. al. ad: BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 729,27 propter nimium

-em ad salvam felicitatem. *c. inf.*: BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 722,34 tantus sibi -r habitare Italiam fuit. *ut*: FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 150,3 propter -em, quem habet, ut passatur falco. *C philos.*: 1 de dilectione vi sua mundum movente et regente: ALBERT. M. metaph. 1,3,11 p. 53^b,2 (p. 41,39 G.) Parmenides . . . primum omnium posuit, quod -r (p. 98^a,27 ἐπωτα) deorum providit omnibus. p. 53^b,25sqq. (p. 41,57sqq. G.) dicunt -em esse unitivam quamdam virtutem superiora moventem ad inferiorum providentiam . . . et hunc -em dividunt in divinum, intellectualem, animalem et naturalem. summ. theolog. I 6,26,1,2,4 p. 243^b,4 Maximus episcopus: -r est connexio et vinculum, quo omnium rerum universalitas ineffabilis amicitia insolubilique unitate constat. *al.* 2 de habitu vel affectu animi: ANSELM. BIS. rhet. 17 p. 136,3 Tullius (*inv. 2,30*) . . . -em supposuit affectioni, que attribuitur personae. ALBERT. M. sacram. 171 p. 111,54 -r multipliciter dicitur: de actu secundum animam et de actu secundum corpus. 173 p. 112,45 ex parte . . . conversionis ad bonum commutabile sunt duo, scilicet nimis -r sui et nimis -r boni. 183 p. 118,86sq. -r in aliis virtutibus non est unius rationis cum -e caritatis *eas*. resurr. 57 p. 271,11 rationalis -r . . . medius est inter carnalem et spiritualem (*ex Bernh. Clarev.*, *cf. notam ed.*). sent. 1,10,1 p. 308^b,24 -r . . . dicit adhaesione affectus ipsi bono, quod amat, dilectio autem dicit eundem affectum *eas*. p. 308^b,41 omnis . . . dilectio est -r, sed non convertitur, et omnis charitas est dilectio et -r *eas*. bon. 126 p. 84,27 -r . . . aut est -r generalis, quo quaelibet potentia amat suum obiectum, aut -r specialis, qui est caritatis. 425 p. 227,26 -r caritatis accipitur duobus modis *eas*. eccl. hier. 4,9 p. 665^a,17 -r non tantum est specialis quaedam virtus, sed est communis motor imperans actum *eas*. epist. Dion. 10^b p. 1015^a,4 quod -r referatur ad ipsam virtutem appetitivam intellectualem *eas*. summ. theolog. II 22,132,2 p. 446^b,40 triplex est -r sui, scilicet naturalis, gratuitus et vitiatus. *ibid. al.* D 1 per prosop.: a sensu pagano: NOTKER. BALB. carm. 9,5 p. 140 puer impatiens, quem nos vocamus -em. CARM. Bur. B 92,77,1sq. -r habet iudices, -r habet iura *eas*. 154,1 est -r alatus puer et levius, est pharetratus. *al.* b sensu christi: EPIST. var. II suppl. 1 p. 616,12sq. dicatur -r spiritus sanctus . . . unde in scripturis nostris sepius -r, id est caritas, quae in Deo est erga nos, . . . spiritus ipse appellatur. GESTA Bereng. 3,230 veneratur -em (*gloss.*: Deum). ALBERT. M. summ. theolog. I 3,3,13,3 p. 59^b,9 -em, qui est spiritus sanctus. remissus: HRABAN. carm. 53,22 Iacobus atque Iohannis -r. 2 vice agnominis: CHART. Friburg. 65 (a. 1239) presentibus hiis: . . . H. Amor. A. de Bondorf.

II *latus*: A meton.: 1 amatus, dilectus, amicus -Gegenstand der Liebe, Geliebter, Liebling, Freund: PAUL. DIAC. carm. 35,28 tu requiesque tuis . . . salusque fuisti, gloria, deliciae, tu generalis -r. ALCUIN. epist. 34 p. 76,5 tu vero, -r animae meae. HRABAN. carm. 10,1 salve, fidus -r, felix dilectio, salve. 41,14,4 Tiburtius atque Servilianus -r. ERMENR. ad Grim. 32 p. 572,26 pastor, -r, domine. CARM. var. II 5,2,3 orbis -r Karolus. WIDUK. gest. 1,31 primogenitum mundi -em (amatorem *B1*) nomine Oddonem (*cf. 1,34 p. 48,10* ut videmus in -e mundi et totius orbis capite). EPITAPH. var. II 47,1 regum dulcis -r, patriae pater. BERNO epist. 6 mi praecordialis -r. EKKEH. IV. carm. var. II 12,7 Notker, -r Christo. saepe. fort. add. de privigno: EGBERT. fec. rat. 1,52 iniustia alienus -r ne crede novercis. 2 amator -Liebhaber, Freund: HRABAN. carm. 19,35 iustitiae cultor et pietatis -r. carm. euang. 21 probatibus -r Christus. CARM. imag. 29,1,3,2 evangelicum . . . libellum virginitatis -r praestat tibi, sancta Maria, . . . Bernwardus. 3 a osculum caritatis, fraternalum -Bruderkuß: RUOLIEB V 31 abbates . . . basiat omnes, eius presulibus tunc prebitus est -r ipsus. EKKEH. IV. cas. 13er. -eque . . . osculato et epoto. b potus in amore sancti cutusdam haustus, caritas -Minnetrunk (*cf. A. Franz, Die kirchl. Benediktionen des Mittelalt.* I. 1909. p. 286sqq.): RITUALE Flor. p. 45,1 benedictio -is sancti Iohannis evangeliste. PEREGRINUS 335 ut potent sancte Gertrudis -em. NICOL. BIBER. carm. 1981 (ed. Th. Fischer. 1870) pos-

cunt Gerdrudis -em. v. et p. 581,67. c fort. i. g. donum -viell. 'Geschenk': CHART. Laus. 917 p. 757,20 (a. 1242) domum suam et casale . . . sacrista habet ab eo in -e (*cf. 766*). 4 -r aquae fort. i. g. terrae oleum -'Wasserliebe', viell. ein Erdöl: COMPOS. Luc. A 19 h-r aque lib. 1, nupta lib. 1. G 7 memoria[m] universarum herbarum, . . . metallorum, -um aque *eas*. P 3 halii dicunt aque oleum, halii flore aque, halii que- dona, Alexandrini autem -r aque *eas*. (*cf. notam ed.* p. 155). al. MAPPAE CLAVIC. 277 gumma of atrinia solidum i, -is aque libram i, balsami 1/4. B amoenitas - Schönheit: WALAHFR. carm. 22,5,3 campus -e iuvet patulus. C arbitrium - Belieben, Gütddünken: CHART. Gelr. 400 (a. 1202) comes veniet satisfacturus duci secundum -em vel gratiam ipsius ducis. CHART. Brixin. 138 p. 145,16 quod per -em vel iusticiam . . . discordie per . . . comitem decidantur (CHART. Samb. 81 secundum i. vel -em. CHART. civ. Erf. 277 p. 176,31. al.). amoratus, -a, -um. amore captus - verliebt: ROLAND. PATAV. chron. 1,3 ipsa nimium -a in eum. *amorculus, -i m. (blandus) amor - (zärtliche) Liebe: HERM. AUGIENS. vit. 301 quae . . . mihi perderes illarum solitum mentis -um. amorifer, -era, -erum. 1 strictius: a amans, amore captus - liebenvoll, verliebt: EPIST. Teg. I 10 -o corde. CARM. Bur. B 96,1,1 iuvenes -i. b amatorius - Liebes-: ARABS 166 (Altdt. Bl. 2 p. 387) -am conicit esse febrem. 2 latus i. g. amabilis - lieblich: CARM. Bur. B 161,1,5 flores -i iam ardent temporis. *amorosus, -a, -um. 1 amans, blandus - liebenvoll, freundlich: BERTH. RATISB. serm. 18 p. 94,45 debet . . . religiosus . . . esse valde mitis . . . pacificus, -us et quietus. ALBERT. STAD. Troil. 2,74 myrteus in crine, clemens, . . . crispus, -us. 2 venustus, speciosus - anmutig, schön: HERM. Ios. hymn. 2,2,4 (AnalHymn. 50 p. 540) pulchra nimis et formosa, super omnes -a tu sola (*cf. 3,1,3*). 3 gratus, carus - geliebt, lieb: VITA Mariae rhythm. 2621 omnibus hominibus se fecit gratiosum, dilectum et amabilem et nimis -um. 3606 te, mater -a. 5185 mori meum video natum -um. 5484 o puer -e. *ibid. al.* 4 amatorius - Liebes-: ALBERT. M. pol. 5,2^r p. 446^a,25 de duabus litigantibus de causa -a (*p. 1303^b,22 ἐπωτυχῆ αἴτιον*), id est de amasia. 40 adv. *amorose. 1 amanter, blande - liebenvoll: BERTH. RATISB. serm. 12 p. 66,12 vivamus pacifice, dulciter, -e, benigne. 2 amatorie - verliebt: DAVID compos. 3,35,2 -e se mutuo respiciunt. amotio (-cio), -onis f. amm-: l. 49,52. 45 1 de hominibus: a depositio - Absetzung: LAND. MEDIO. hist. II 68 -o Ugonis fuit iusta. CHART. episc. Halb. 1175 p. 327,30 cuius (*praepositi*) . . . confirmationem . . . et ipsius . . . -em ad nos . . . volumus pertinere. HERM. MIND. epist. 1 (RömQuartSchr. 33 p. 164,2) de mutacione . . . ammocione, correctione cappellanorum. al. b dimissio - Entfernung: CHART. Gosl. II 200 p. 240,4 (a. 1274) in assumptione seu ammitione colonum. al. 2 de rebus: a prohibito - Verhinderung: HEINR. TREV. gest. 26 p. 428,23 videns . . . omnem suam artem . . . ad amocationem inquisitionis . . . in nulla parte prevalere. b exinanitio - Entleerung: ALBERT. M. animal. 1,275 in . . . saturatione membrorum nutritivorum et in -e eorumdem. 1. amoveo, -movi, -motum, -ere. amm-: l. 65. p. 583,31. removere - entfernen: I proprie sensu corporali: 60 A strictius: 1 abducere, dimittere, ablegare - wegführen, forschicken: ARBO Corb. 10 p. 198,21 vir Dei . . . adsistentes longius -vit. WETT. Gall. 22 p. 268,31 quam (*virginem*) rex . . . iussit -ere et ad se deducere. HROTSV. Dulc. 1,3 ista insanit; -eatur. CHART. episc. Vratisl. 12 p. 22,19 si . . . exercitus . . . sit de terra per pecuniam ammovendus. al. refl. et medial. i. g. se recipere - sich zurückziehen: AGIUS vita Hath. 17 omnibus, ut petebat, -tis. WIDUK. gest. 2,4 Wichmannus -vit se ab exercitu. 2 auferre, retrahere - wegbringen, zurückziehen: WILLIB. Bonif. 8 p. 53,16 ne inde . . . pontificis corpus -retur. HROTSV. Pafn. 8,1 pessulum. BRUNO QUERF. Adalb. A 5 p. 192^a,10 si forte magister -ret pedem. THIETM. chron. 4,22 p. 158,6 -tis . . . castris. al. B latus

[Sroder]

i. q. repellere - abwehren: BEDA hist. eccl. 3,16^{capit.} ignem orando. CODESC. SAXO theol. 16 p. 244,22 procul ab ovili ... -bis lupos. THIETM. chron. 8,25 baculo ... se acriter inrum- pentem viriliter -ens.

II translate: A obi. homines: 1 deponere, excludere - absessen, ausschließen: CONC. Karol. 39^a, 135 frater ... ab officio -atur. RUORG. Brun. 38 p. 41,2 nisi et hic penitus -retur et in eundem locum Baldricus ... subrogaretur. ANNAL. Quedl. a. 1015 p. 83,20 -to monasterii patre. GREG. VII. registr. 2,17 Petro ... ab omni honore ecclesiastico sub excommunicatione -to. TRAD. Teg. 193^b ne ullus ... a servitio sancti Quirin filias ... Richerii posset -ere. al. 2 possessione privare - enteignen: CHART. Babenb. 162 p. 211,33 (a. 1208) inventos (sc. per inquisitionem) a bonis ecclesie -ant. CHART. Welt. 8 potestem -endi de predicto beneficio ... Wernherum (12 p. -endi eas personas supradicto predio). al. 3 revocare - abringen: THIETM. chron. 2,2 rex ... filium ... ab iniqua presumptione ... -ere curavit. 4,28 ab ... errore. 6,9 nec -emur inolita nequicia ... poenis. 4 alienare - abtrünnig machen, entfremden: THIETM. chron. 2,6 Thiedricum ... pecunia ... -ere temptans. 4,1 amicos a ducis ministerio ... -ere. 6,92. B obi. res: 1 tollere, depellere, arcere - beseitigen, abwenden, fernhalten: BEDA hist. eccl. 4,19 p. 246,19 caliginis incommode oculis. CONC. Karol. 50^b,85 ut ... a auribus vestris -atur ... tedium querellarum. DIPL. Heinr. II. 109 omnem ab eis vim et inquietudinem iudicium ... -emus et expellimus. THIETM. chron. 7,45 ut tales plagam ... -at Deus. CHART. Raitenh. 120 p. 109,1 ad -endum omnem suspicionem. al. c. sensu repudiandi: OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 80,8 priorem regulam ... penitus -vit (amm- B1.2), alteram admittens. 2 abstrahere - entziehen: FORM. imp. 53 -tis rerum suarum facultatibus. al. DIPL. Otton. I. 419^b p. 573,41 ut ... nobis ... hunc locum inde -ere ... liceat. 3 liberare - befreien: RIMB. Anscar. 21 ipse (Karolus) eam (cellam) a servitio ... -vit.

2. amoveo v. admoveo. *amoydes v. *ammodes.

ampel(i)on, -leos, -lion, -lios v. ampelos.

ampelitis adi. (ἀμπελῖτις) bitumini similis - asphaltartig: ALPHITA II p. 77,14 gis (i. γῆς) ampelitus genus est crete vel terre nigri coloris ut asphaltum.

ampellus v. ampelos.

ampeloprason subst. (ἀμπελόπρασον) script.-ion: l. 46.

arotellum - Weinbergslauch (*Allium vineale* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 216sq.): DYNAMID. Hippocr. 2,75 -n, id est aritillum, in vineis nascitur. GLOSS. V 39,37 St.-S. -ion louc uilide.

ampelos, -i. f. (?m.: l. 65; n.: l. 49sq.) (ἀμπελος) script. et form.: anap-: l. 61. -ellus: l. 52sq. -eleos: l. 65. -elios: l. 65,68. -eleon: l. 56. -elion: l. 61. -eleion: l. 60. -phelion: l. 57. crameleon: l. 61.

1 vitis alba - Zaunrübe (*Bryonia* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 683sqq.): GLOSS. III 584,21 St.-S. -ellus liela. IV 357,10 -ellus vitis alba huntstrophi. DYASC. p. 27^a -os leuce aut brionia aut cucurbita agrestis sive ut Latini vitis alba ([cf. Diosc. lat. 4 p. 87,22]. Ps. Odo MAGD. herb. 58). ALPHITA I p. 276,3 ampeleon prassion, id est briona, vitis alba idem (II 5,26 amphelion). al. 2 labrusca - wilde Rebe (*Vitis silvestris* Gmel., cf. André, Lex. bot. p. 175): DYASC. p. 28^a -os agraria sive ut Latini vitis agrestis (ALPHITA I p. 276,3 ampeleon agrias. v. et supra p. 385,19). ALPHITA II p. 6,11 ampeilon vel anapelion vel crameleon, vitis agrestis, que lambrusca dicitur alio nomine. 3 vitis - Weinrebe (*Vitis vinifera* L., cf. André, Lex. bot. p. 333): DYASC. p. 28^b -os ynoferos latine iunifera (lege vini-) vitis (ALPHITA II p. 6,17 -eleos ynipheros). ALPHITA I p. 276,6 -elios viniferos, id est vitis vinifera. 4 vitis nigra - Schmerwurz (*Tamus communis* L., cf. André, Lex. bot. p. 333): ALPHITA I p. 276,6 -elios melanis, id est vitis nigra (II p. 6,15).

amphelion v. ampelos.

amphemerinus (amf-, -os), -a, -um. (ἀμφημερινός) script.: anph-, anf-: p. 584,7,12. -phim-, -hm-: p. 584,7,9. 12,14. -phym-: p. 584,2.

1 adi.: medic. de febri i. q. cotidianus - täglich: WALTHER. AGIL. med. 18 p. 117,35 urina alba ... febrem amphymerinam significat. 2 subst.: a masc.: febris cotidiana - täglich wiederkehrendes Fieber: AURELIUS 1 p. 488,12 species febrium sunt quatuor, ... sinachus, -us (amf- var. l.), triteus, tetardeus. GLOSS. med. p. 49,1 notus amf-us: id est non verus cotidianus. p. 59,14 anphimerinos ..., id est quotidianarios. CONSTANT. AFRIC. theor. 8,4 p. 36b^v quartum genus febrium ... ampho- dicitur omni die invadens. ?qui febri cotidiana laborat - ?ein an täglich wiederkehrendem Fieber Leidender: ANTIDOT. Bamb. 53 faciens ... pleoreticus, quartarii, stritens anfimerini. b fem.: febris cotidiana - täglich wiederkehrendes Fieber: MAURUS urin. I p. 16,8 urina alba ... amphi-am defitientem significat.

15 *amphi adv. (ἀμφι-) 1 utrimque - auf beiden Seiten: v. p. 585,20. 2 dubium - unbestimmt: v. l. 56. p. 585,41.

amphilibus (amf-), -i m. vel amphibalum (amf-), -i n. (cf. ἀμφιβάλλω, ἀμφιβολόν) script.: -phyb-: l. 30. -ball-: l. 30sq. -bul-: l. 22sq.25,37. -bol-: l. 22,25. anfibula:

20 GLOSS. II 746,12 St.-S. metr. -phyb-: l. 30.

1 birrus (villosus), paenula - (grober) Kapuzenumhang, Überwurf (GLOSS. III 265,63 St.-S. -bulum [-bolum var. l.] mandal. III 621,41 -bulus invile vel manstruga): a eccl. (cf. J. Braun, Die liturgische Gewandung. 1907. p. 152sq.).

25 VITA Boniti 8 (MGMer. VI p. 123,19) amfibuli (-boli var. l.) summitas, qua caput tegebatur. VITA Elig. 2,70 -um sancti Eligii, quod ... cum magna reverentia servabatur. HINCM. Remig. 32 p. 337,3 futuro episcopo, successori meo, -um album paschalem relinquo. ABBO SANGERM. bell. 3,30 inque

30 thoro amphiballum (gloss.: birrum undique villosum) habeas. VITA Deic. 20 birrum..., quem Graeci -llum vocant. COD. Lauresh. 142^c p. 421,101 -is longis utentes. al. b saec.: VITA Elig. 1,10 p. 677,14 cuncta ..., quae habere poterat usque ad cingulum et -um. ROM. SALERN. annal. a. 810/17 p. 157,11 -llo veneto amictus Carolus imperator. 2 fibula - Spange, Schnalle (cf. Heyne, Hausalt. III. p. 344): GLOSS. IV 32,40 St.-S. amfibalam (amphi-, amphibulum var. l.) nuskil. 130,10. 167,20.

40 amphibium (amfiv-), -i n. (ἀμφιβίον) animal in terra et in aqua vivens - auf dem Lande und im Wasser lebendes Tier, Amphibia: DYASC. p. 63^a (de castoribus) Greci amfibia (cf. Diosc. gr. 2,24,1) vocaverunt, sepius namque aquaticam, sepe et terrenam sustinent vitam.

45 amphibolicus (amf-), -a, -um. (cf. ἀμφιβολός) ambi- guus - zweideutig: CHRON. Albr. a. 1213 p. 898,27 littere amfibolice, duplice habentes constructionem.

50 amphibolius v. 1. amphibolus p. 585,9. amphibologia, -ae f. (cf. ἀμφιβολία) script. -phyb-: l. 53.

ambiguitas, dubietas - Zweideutigkeit, Ungewissheit: 1 gener.: LIUTPR. antap. 3,47 p. 99,28 ut -am dirumperet Deus ac veritatem cunctis ostenderet. BENZO ad Heinr. 3,10 senatores ... tractabant inter se de amphibologia regalis epistolae. 2 philos.: ALBERT. M. praedicab. 3,4 p. 50^a,31 sic incidit sophisma secundum -am. div. 2,1 p. 24,30 quam (ambiguitatem) Graeci dicunt -am ab amphi, quod est dubium, et bole, quod est sententia. elench. 1,1,6 p. 535^b,12 sunt autem in dictione modi illi ..., scilicet aequivocatio, -a (p. 165^b,26 ἀμφιβολ(α), compositio. 1,2,1 p. 537^a,14 aequivocatio in dictione, -a autem in oratione. summ. theol. I 9,39,2 p. 410^b,48 fallacia -ae. ibid. al.

55 *amphibologicus, -a, -um. (cf. ἀμφιβολός) script.: -phyb-: l. 65. -loic-: l. 67.

ambiguus, dubius - zweideutig, ungewiss: 1 gener.: EPIST. Hann. 5 p. 22,19 per hypotesin et quasi amphibolo-

60 gico involuto loquebaris. HERM. ALTAN. annal. a. 1213 in epistola -loica. ROLAND. PATAV. chron. 12,14 -a proposicio. EBERH. BAMB. epist. 16 p. 558^b quod ... subinfertis ..., -um est. 2 philos.: ALBERT. M. top. 8,2,3 p. 509^b,12 pluribus existentibus, quae ... sub eadem oratione -a, facilis est dubi- tatio. elench. 1,5,5 p. 627^b,21 in -o paralogismo. ibid. al.

70 subst. neutr.: ALBERT. M. sent. 1,9,17 p. 297^a,9 nec ...

decipiuntur *angeli* aequivocis et -is. top. 2,1,5^{tit.} in multipli -o.

1. **amphibolus** (amf-), -a, -um. (*ἀμφίβολος*) *ambiguus*, *dubius* – zweideutig, ungewiß. 1 gener.: LIUTPR. hist. 11 accusationem . . . -am retinemus, incerti, utrum zelo iustitiae an impietatis livre prorumperet. THEOD. AMORB. Firman. prol. p. 25,3 ac si quaedam idolotica ac prophana . . . -a ac potius sint apocrypha nuncupata. THEOD. AMORB. (?) Tryph. et Resp. p. 291,11 sine titulo auctoris -bolium (*sic?*) est thema subsequentis operis. al. 2 medic.: AURELIUS praef. p. 485,4 sunt . . . dubia, quae Graeci -am (amf- *A*) valetudinem vocant.

2. **amphibolus**, -um v. *amphibalus*.

amphibrachys (-is) vel **amphibrachus**, -i m. (*ἀμφίβραχυς*) script. -cus: l. 19.

pes metricus constans e duabus syllabis brevibus, quae longam circumcludunt – Versfuß, der aus zwei einer Länge umschließenden Kürzen besteht: ALDH. ad Acirc. 121 p. 166,22 quare vocatus est -us (-cus *F*)? quod ex ultraque parte brevibus ambiatur sillabis . . . ergo amphi utrimque, brachus brevis interpretatum dicitur. p. 168,18 inchoativa . . . verba tertiae coniugationis . . . -um rite generabunt, ut 'rigeo, rigesco'. al. BONIF. metr. p. 579,3 unus . . . est, qui tripla partione dividitur . . . -ys. ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 113,18 ‘-is’ circumbrevis *eas*. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 487,16 ‘severus’ -is. METELL. Quir. 9^{tit.} primus versus constat choriambo et bachio vel -o.

amphibulus, -um v. *amphibalus*.

amphicircos v. *amphicyrtos*.

amphicyrtos adi. (*ἀμφίκυρτος*) script.: -circos: l. 38. -tricos: l. 35. -tritos: l. 40sq. -trios: l. 36.

de statu lunae i. q. utroque curvatus – nach beiden Seiten hin gekrümmmt (cf. Arist. p. 291^b,20): ALBERT. M. summ. creat. I 3,7,2 p. 399^b,34 quandoque *luna dicotomas, quandoque amphitricos et quandoque plena*. meteor. 3,4,11 p. 679^b,16 nec erat luna plena, sed erat amphitrios, hoc est, satis plus quam dimidia, aliquantulum deficiens a plenitudine. veget. 6,378 malva est herba habens folia sicut luna, quae amphicircos est. summ. theol. I 17,68,2 p. 699^a,28 deficiens *luna* a plenitudine, quod Graeci vocant amphitritos prima et amphitritos secunda, ‘amphi’ enim Graece ‘dubium’ sonat Latine, eo quod tunc dubium, hoc est imperfectum habet circulum. II 11,59 p. 586^b,22sq.

***amphilogia**, -ae f. (*ἀμφιλογία*) *circumlocutio – Um-schreibung*: GUNTH. PAR. (?) orat. 1,3 p. 112^D *circumlocutio* duarum plurimve dictiōnum, quam Graeci -am vocant. p. 113^A quandoque . . . homini -a vicem supplet unius vocabuli nondum inventi. p. 113^C differentialis -ae sensum.

amphimacrus (amf-), -i m. (*ἀμφίμαχρος*) script.: -chus: l. 55. -chus: l. 55. -cus: l. 54.

pes metricus constans e duabus syllabis longis, quae brevem circumcludunt – Versfuß, der aus zwei einer Kürze umschließenden Längen besteht: ALDH. ad Acirc. 112 p. 151,19 hi VII pedes: bachiūs, palimbachiūs, -us (-cus var. l.) et peones IV 122 p. 169,16 -us (amf- *F*, -chruſ *P*, -chus *K*) . . . annotatur, ut ‘conglobas, globabant’. al. BONIF. metr. p. 579,5 sescupli autem sunt hi: -us. ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 113,20 ‘-us’ *circumlongus egs*. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 382,12 ‘eruditis’ -us est. METELL. Quir. 12^{tit.} prior versus . . . -o et duobus iambis . . . constat.

amphimerinus v. *amphemerinus*.

***amphipendulatus**, -a, -um. (cf. *amphi et pendulus*) *pendulus – schwankend*: ARNOLD. RATISB. Emm. 1,7 p. 522^a,41 e pariete, cui -o dorso tenus innitus adhesit.

***amphiprehensus**, -a, -um. (amphi et *prehensus*) *circumclusus – umschlossen*: RUODLIEB V 1 curtis fuit -a (in me)dio vacua scenis foris undique septa. 163 in curtem latam <canc>ellis -am.

***amphis**, -is subst. (cf. δφις, ἀμφίσθαινε) *species serpentis – Schlangenart*: ALBERT. M. animal. 25,14 est autem serpens parvus, quem Graeci -im propter extremitatum debilitatem vocant.

amphisbaena, -ae f. (*ἀμφίσθαινε*) *script.* : *amphivena*: l. 4. **amphisibena**: l. 7. *anfysibena*: l. 5.

species serpentis – Schlangenart: AMARC. serm. 4,376 quos viperā non lesit, seps, amphivena, parias. ALBERT. M. animal. 25,14 anfysibena serpens est, quem Arabes . . . anksy-men vocant. 25,40 qui (*serpens*) salit ad duas partes, quem Graeci amphisbenam vocant, quasi duo capita habentes.

***amphisbetos**, -on. (*ἀμφίσθητος*) *ambiguus – ungewiß*: LIUTPR. leg. 50 quod tui domini consilio actum esse, non est ἀμφίσθητον.

***amphiseptio**, -onis f. *circumiectus – Schirm*: WOLFH. Godeh. I 19 p. 180,31 locum . . . silvarum montium que -e munitum. *in imag.*: WOLFH. Godeh. I 8 p. 174,16 ipse, ut erat . . . armorum . . . spiritualium idonea -e undique munitus.

***amphiseptus**, -a, -um. (*amphi et septus*) *in imag. i. q. circumiectus – umgeben*: WOLFH. Godeh. I praef. p. 167,42 domno . . . liberalitatis coruscamine . . . -o.

amphisilbena v. *amphisaena*.

amphitapa (-e), -ae f. (*ἀμφιτάπης*) *-phytappa*: l. 24. *tapete utrimque villosum – auf beiden Seiten wolliger Teppich*: ALDH. ad Acirc. 121 p. 166,24 -e (tapete var. l.) genus vestimenti utrimque villosum et hirsutum dicitur (cf. Non. p. 540). ABBO SANGERM. bell. 3,16 amphytappa (gloss.: tapete undique villosum) laon extat badanolia. ODO Ern. duc. 4 p. 341^B -am sedem circum supraque tegentem.

amphitheatralis, -e. *ad amphitheatrum pertinens – Amphitheater*: EPIST. Ebr. 1 (QuellForschItArch. 20 p. 29) -e de se spectaculum future . . . perditionis presagum mundo prebebit.

amphitheatrum (amf-, -tea-), -i n. (*ἀμφιθέατρον*) *script.* : anpe-: l. 37. -phyt-: l. 52. -pit-: l. 38. plur.: l. 52.

locus spectaculi in (semi)circulo exstructus – (Amphi-)Theater (GLOSS. II 733,26 St.-S. spilehus vel huorhus. III 224,23 spilstat. 349,37 quelhus. IV 211,15 -teatrum scri-mehus ticat [i. teatrum 9 ed.] spilehum [i. -hus ed.]): CHRON. Fred. 2,36 p. 61,8 Titus anpeteatrum Romae aedificavit (MARIAN. chron. a. Chr. 86 ampi-um. OTTO FRISING. chron. 3,18 p. 158,26 -teatrum [‘tiergarten’ *suprascr. B2*] al.). ALDH. virg. I 36 p. 284,5 in amfitheatrum sanctos . . . carni-fex imperat duci. ad Acirc. 121 p. 166,25 -teatrum, ubi altrinsecus sceniconum ludibria histrionumque ridiculosa commenta exercentur et . . . theatrales pancratiorum pom-pae . . . peraguntur. PAUL. DIAC. Mett. p. 261,23 in caver-nis . . . -i . . . hospitium habuit Clemens, in quo etiam loco oratorium Domino construens altare in eo statuit. WALAEP. Mamm. 8,14 dumque cavo fuerint spectacula in -o. AGNELL. lib. pont. 2 templum Apolinis . . . iuxta -teatrum (PETR. CAS. [?] chron. 3,39 p. 731,44 cum ecclesia sanctae Mariae iuxta -um Fundanae civitatis. DIPLO. Loth. III. 120 p. 200,9 ecclesiae . . . sancte Marie in -teatro). ABBO SANGERM. bell. 3,37 amphiteatra (gloss.: loca spectaculi, ubi pugnant gladiatores) procul tibi stent. ERCHEMB. CAS. hist. 41 Guai-ferius . . . Berelais, hoc est -um, peramplicuit cum suis (item *de loco munitione*: 44 p. 254,6 illis . . . in -o circumseptis, GESTA Trev. 22 p. 157,24 in harena civitatis, id est in -teatro, quam munierant cives).

amphitrichos v. *amphicyrtos*.

***amphitricus**, -a, -um. (cf. *amphitrite*; v. et Diefenbach, Gloss. p. 32^a s. v. *amphitearum*) *de oceano i. q. circumfluvius – umfließend*: ALBERT. M. cael. 2,2,3 p. 154^a,21 terra . . . quam tangit undique per circumferentiam -i aqua oceanii.

***amphitrio**, -onis m. (cf. *amphitrite et septemtrio*) *mare Balticum (sc. oceanii pars?) – Ostsee*: CHRON. Pol. praef. p. 7,12 sunt etiam . . . infra brachia -is (cf. notam ed.) aliae barbarae gentilium nationes.

***amphitronialis** (anph-), -e. *ad mare Balticum (sc. oceanii pars?) pertinens – baltisch*: CHRON. Pol. praef. p. 7,4 ad mare septemtrionale vel -e (anph- var. l.) tres habet Polonia affines barbarorum gentilium ferocissimas natio-nes.

amphitrios v. *amphicyrtos*.

amphitrite(s), -ae (-is) *vel amphitrix*, -cis f. ('Αμφίτριη) *script.*: -phyt-: *l. 7.* anfreti: *l. 3.*

1 gener. *i. q. mare-Meer* (*cf. Gloss. I 52,17 St.-S. anfreti uuazzarchunni*): THIOFR. Willibr. I A 31 p. 478^c pro -e ac terre inqualitate ac excursu. **2 spec.** *i. q. oceanus, mare magnum - Ozean, Weltmeer* (*cf. RÉ XVII 2 p. 2328 s. v. okeanos*): ALBERT. M. phys. 4,1,11 p. 263^b,29 quod amphitrites est locus proprius aquarum (*cf. meteor. 2,3,9 p. 573^a, 32sq. mediterranea continuant ad -icem: -x est ergo locus proprius et primus omnium aquarum*). nat. loc. 1,9 p. 574^b,31 quod -es fluat ab aquilone per orientis punctum in parte una et per occidentis punctum in parte alia in meridie. caus. element. 2,2,6 p. 651^b,25 circulum oceanii, quod -es vocatur et continet totam sphaeram terrae. meteor. 2,2,7 p. 551^b,9 flumina . . . quae . . . de -e copias trahunt aquarum. 2,2,11 p. 555^b,39 profundum -is. Is. 5,25 p. 82,79 ubi . . . -e (*sic ed.*, amphictes *B*, ad *L*) nostram finit habitabilem. summ. theol. II 11,56,2 p. 573^b,32 propter quod . . . -es dicuntur ab 'amphi', quod est 'dubium' et 'teres', quod est 'circulus'. *ibid. al.*

amphitritos v. amphicyrtos. **amphitrix v.** amphitrite.

***amphium**, -i n. (*fort. cohaeret c. ἄμφιον*, *cf. DuC. gr. p. 64*) *species odoramenti - Parfumari*: ROLAND. PATAV. chron. 1,13 p. 25,14 ampullis balsami, -i et aque rosee.

1. amphora (amf-), -ae f. (*ἄμφορες*) *script.* anph-, anf-: *l. 38.49.53sq. 56.* Panfra: *l. 39.* frascia: *l. 58.*

1 gener. *i. q. vas, cadus - Gefäß*, Krug (*Gloss. III 373,50 St.-S. -a kanne. 644,11 situla vel -a eimir. 666,58 situla -a raichiuaz. 718,11 -a vel artabe croch. ibid. al.*): *a spectat ad liquida*: WALAHFR. hort. 150 -a (*sc. formata e cucurbita cavata*), quae . . . servat incorrupta diu generosi dona Liei. VITA Greg. Porc. I 12 oleum in -a positum. WILH. HIRS. const. 1,84 p. 1011^b ad -am aquae, quae de stanno semper est in ecclesia . . . ut omnes ibi calices laventur. THEOPH. sched. 3,59^{med.} (*in ornamenta turibuli*) flumina paradysi humana specie cum suis -is, quibus effundatur species fluentis aquae. COSMAS chron. 1,6 p. 17,2 aquam de anphora bibunt. *fort. add.*: CHART. civ. Hild. 287 p. 139,19 (a. 1258/60) alvioli IIII, anfre scamgnee IIII, candelabra v. **b spectat ad praeparandum cibum**: ARNULF. SAG. invent. 3 p. 94,24 docebatur . . . figulus -as figura plasmare mirabili, quibus . . . status . . . superior, repositis escis, fumum per modici oris respiraret angustias. **c spectat ad dona mortuis data**: SCHOL. Adam gest. 144 cum aut in -is aut in aliis vasculis secum thesauros infodere iussissent gentiles.

2 spec. *de genere mensurae fere i. q. situla - etwa 'Eimer'* (*def.*: CATAL. mensur. cod. Monac. 14747 f. 88^r batus -a media III [*cf. Isid. 16,26,12sq.*] f. 88^v -a VIII media): *a spectat ad liquida*: EPIST. Desid. Cad. 11 unam Falerni anforam depositum. CHART. Fuld. B 234 mellis. REGISTR. abb. Werd. 2,3 p. 18,7 unam -am de cervisa et medium afterbier. DIPL. Heinr. II. 461 p. 584,34 terris cum vineis . . . unde exeunt anforas viginti. DIPL. Heinr. III. 108 p. 137,36 amforas vini. CHART. Rhen. med. I 640 p. 699,29 anforam vini, quam rustici heimer vocant, ministrabit, sequentibus vero annis omnibus eandem anforam in eandem mensuram, que vulgariter burden vocatur. ALBERT. M. animal. 3,176 tantum de lacte, quantum est mensura, quae frascia (*p. 522^b,16 ἀμφορέα*) vocatur. 7,57 bilit elefas . . . de aqua quatuordecim machandos (*p. 590^a,7 μετρητὰς ὑδάτος Μοχεδονίκων*), hoc est -as in mane et post meridiem bilit -as octo. *al. remissius*: ODILIO SUESS. Seb. 88 (43) vastam olei -am. **b spectat ad solida**: REGISTR. abb. Werd. 3,38 p. 123,22 (s. XI./XII.) IIII -as, id est XXIII media maiora avenae. 3,44 -am adipis. *ibid. al.* **c geom.**: ANON. geom. I 4,49 puteus . . . tot -as capiet, quot processerent pedes ex . . . diametri area altitudine in invicem multiplicata, si pede uno longa et lata et alta fuerit -a. 4,50 si fuerit cuppa . . . , quot -as capiet, sic quae ras *eas*. **d alleg.**: HRABAN. carm. 38,26sq. 'mea mensura atque -a iusta'; -a iustitiam ostendit, vitam mensura modestam. univ. 18,2 p. 489^a -a . . . hic significat mensuram grandem iniquitatis Iudeorum.

2.*amphora, -ae f. (*theod. vet. amph(a)ra; cf. Ahd. Wb. I. p. 326*) *acidula - Sauerampfer* (*Rumex acetosa L.*): HILDEG. phys. 1,41 de -a: -a nec calida nec frigida *eas*.

amphorula, -ae f. (*amphora*) *de mensura i. q. vasculum - kleines Gefäß*: REGISTR. abb. Werd. 8,10 p. 277,7 (s. XII.^{med.}) villicus dabit . . . LX caseos . . . et -am butiri (8,15 p. 285,18).

amphy: *v. amphi-*.

?***ampictus**, -a, -um. (*fort. ex amb- et pingere, cf. DuC. s. v.) circumornatus, pictus - ringsum geschmückt, bestickt*: ODO Ern. duc. 5 p. 344^b viri . . . fluxis . . . decori syndone colobii, tunicisque trilicibus auro -is (amictis ci. ed. in nota). Sroder

***amplectabilis**, -e. *gratus, optatus - angenehm, erwünscht*: COD. KAROL. 24 p. 528,8 -em sospitatis vestrae laetitiam agnoscentes . . . gaudio maxime sumus relevati.

amplectibilis, -e. *reverens - ehrfürchtig*: LIBRI KAROL. 3,18 p. 140,34 suscipere imagines cum summo honore et -i adoratione (p. 140,41). EPIST. pont. ROM. sel. I 2 p. 18,9).

amplectio: *v. amplexio*.

1. ***amplector**, -ari *vel rarius amplecto*, -are. *confunditur c. 2. amplector et negligitur plerumque ab edd.; v. et N. Fickermann, JbGesch. Mitteld. 6. 1957. p. 62.*

1 propri *i. q. complecti, circumplecti, (bracciis) circumdare - umschlingen, umfassen, umarmen*: ALCUIN. epist. 10 p. 36,4 tempus . . . quo collum caritatis vestrae . . . er.

86 p. 129,7 *pagina laetus ambabus accipiebam manibus et toto -bar (-bar var. l.) pectore.* 185 p. 311,10 Aquilam -ari (-are *H. S1*) meum. MILO carm. 3,4,1,700 fratrem velut

30 -atur amantem. TRIETM. chron. 2,11 a . . . genitrice . . . itur (-atur cod. a. corr.). al. v. et l. 66. 2 *translate*: *a colere, diligere, prosequi - verehren, lieben, umhegen*: RUD. FULD.

Leob. 18 amabant eam principes . . . episcopi cum exultatione -bantur (-ebantur 1 p. corr.): FLOR. LUGD. carm. 28,154

35 quod spe sitiunt, puro -untur (-antur cod.) amore. ADEMARI hist. 3,41 p. 164,20 -ebatur (-abatur 1) maximo affectu honoris . . . monachos. al. **b observare, respicere - beobachten, beachten**: IOH. VIII. epist. A 179 ut, quicquid ab alterutra parte petebatur, . . . efficaciter -atur (-etur cod.).

40 EPIST. Ratisb. 1 p. 275,24 ut . . . virtutis cultum . . . -etur. **c assequi - erlangen**: RHYTHM. 88,15,3 ut evadant pena dira et -ent supera. **d describere, demonstrare - beschreiben, darstellen**: GODESC. SAXO gramm. 2,103 p. 488,4 non inanis ostendat elationem typi, . . . sed simplicitatem potius ex ilis -etur ingenii apostolus.

adi. amplectandus, -a, -um. 1 *complectendus - zu umfassen (in imag.)*: ALCUIN. epist. 179 p. 296,19 *perpetuae caritatis alis -o Aquilae episcopo* (253 p. 408,32). 2 *vererandus, amabilis - verehrungswürdig, liebenswert*: EPIST. Bonif. 64 p. 132,15 domino reverentissimo et . . . ab omnibus orthodoxis -o . . . archiepiscopo (FORM. Morb. 20). ALCUIN. epist. 196 p. 323,22 *verenerando patri nobisque cum summo honore -o (-endo var. l.)*. PASS. PETRI ET PAULI 133 -a . . . verba salutis. al.

55 2. **amplector**, -plexus sum, -i *vel rarius amplecto*, -plexi, -ere. *imperf. amplectibamini*: l. 66. *confunditur c.*

1. ***amplector**, *e. g. l. 28.30.34.36.*

I propri: *A strictius i. q. complecti, circumplecti, (bracciis) circumdare - umschlingen, umfassen, umarmen (subi. fere anim.; res: l. 69)*: WALAHFR. hort. 114 -xa suas uncis tenet unguibus alnos cucurbita. Mamm. 20,18 collum . . . martyris -ens pardus. ANNAL. Quedl. a. 1008 -itur . . . sepulchrum, deosculatur. LAMB. TUIT. HERIB. 1,5 infinito excipitur amore, -itur, exosculatur. al. *in imag.*: FORM.

MARCVLI 2,46 caritatem, qua . . . nostrae extremitatis personolam . . . acsi unice dilectionis vinculum -ibamini (-abamini var. l.): PAUL. DIAC. carm. 34,25 (*de epistola*) colla mei Pauli . . . -e. RHYTHM. 81,38,2 Christum -it ecclesiae. WALTH. SPIR. CHRISTOPH. II 2,60 omnia, quadrifidis que terra -itur alis. BERTH. ZWIF. chron. 33 p. 244,9 ille obviis, ut dicitur, manibus -ens suscepit nemus. al. **B latius**: *1 ambire, cingere - umgeben, einschließen*: WALAHFR. (?) carm. 59,4.

splendore suo caros -itur *luna*. ADAM gest. 4,35 p. 269,20 qui (*oceanus*) totum mundum -itur. 2 *continere* - *enthalten*: AUREL. REOM. mus. 10 p. 43^b,28 duas hic tonus communiorum -itur diffinitiones. 18 p. 54^b,7. 3 *comprehendere* - erfassen: ADAM gest. 4,20 quae (*Birca metropolis*) ... paribus ... spaciis omnes illius ponti -itur horas. 4 *efficere* - ausmachen: ALDH. ad Acirc. 137 p. 191,5 'crepuerunt, tonuerunt' ... ionicum minorem -untur.

II translate: A *colere*, *diligere*, *sovere*, *promovere* - *verehren*, *lieben*, *umhegen*, *fördern*: RHYTHM. 147,155 dominus ... servum -it. BEDA hist. eccl. 4,11 p. 225,30 mundum. DONAT. Trud. 11 (MGMer. VI p. 285,13) eum ... ut filium ... -ere (-i var. l.) et amare. EPIST. Bonif. 148 p. 286,1 munera, quae cum intima caritate -xi. HROTSV. Sap. 5,31 bonum corde tenus -or. ADALB. MAGD. chron. a. 962 p. 172,14 bonis omnibus ... -itur et sustentatur. DIPL. Loth. III. 89 studia ... -i et promovere. CHART. Heinr. Leon. 12 p. 20,39 locum ... honore -endum arbitramur. ARCHIPOETA 3,11 -i minimos magni solet esse viri mos. CHART. Turic. 1480 p. 194,38 sanctos studeamus reverenter -i. saepe. B *observare*, *respicere* - *beobachten*, *beachten*: RUD. FULD. mirac. praef. p. 329,23 *alii* sanctorum solemnia fidelius -untur. HROTSV. Abr. 8,2 quae iubes, -or. THANGM. Bernw. 5 modum in cunctis agendis ... -ens. STATUT. ord. Teut. p. 65,27 fratres -i decet communia seu necessaria. al. c. *sensu servandi*: HEINR. LETT. chron. 10,5 fidem susceptam se ... -ere (-i var. l.) profitentur. c. dat. i. q. obsequi - willfahren: COD. Karol. 97 p. 648,12 qui tuis noluerint -ere recte fidei predicationibus. C *probare*, *acceptare*, *credere* - *anerkennen*, *annehmen*, *glauben* (an): CARM. libr. I 3,23 -it fidem. EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 17,22 suscipio et -o ... venerandas imagines. GODESC. SAXO theol. 13 p. 236,15 sector et -or, ubicumque verum dixit Hieronymus. VITA Leb. 3 -ens piam redemptoris visitationem. DIPL. Heinr. II. 389 peticiones. CONST. I 399 p. 571,24 -or omnem divinam scripturam *egs*. saepe. c. acc. c. inf.: THANGM. Bernw. 1 p. 758,26. seq. si: CHART. Sangall. B 456 p. 331,3 (a. 1254) ius ... canonicum libenter -itur, si *egs*. D *optare*, *appetere* - wünschen, begehrn: WALAHFR. Gall. 1,2 alienas -i divitias. c. inf.: WIDUK. gest. 1,9 p. 14,11 -rer ... patriam redire. seq. ut: HROTSV. Dulc. 1,8 hoc -imur ut *egs*. E *assequi* - erlangen: BEDA hist. eccl. 1,20 p. 39,19 caelestis palmae gaudia. WALAHFR. hort. 427 (*de Christo*) virtutem -xus utramque. F *suscipere* - aufnehmen: STATUT. ord. Teut. p. 23,27 quanto favore ... debeat -i tyrones ad benedictionem ecclesiastice protectionis Dominus. G *subire* - auf sich nehmen: RUD. FULD. Leob. 4 p. 123,46 iniurias. adi. 1. *amplectendus*, -a, -um. 1 *complectendus* - zu umfassen (*in imag.*): LIUTOLF. Sever. I prol. fratri ... ulnis ... caritatis -o. 2 *venerabilis* - verehrungswürdig: ALCUIN. epist. 225 p. 368,9 patri ... nobis ... cum omni amore -o. WANDALS. Goar. 2 prol. pater in omnibus -e. EPIST. Teg. I 110^{uit}. -o meritorum sanctuario ... Christi vicario. al.

2. *amplexus*, -a, -um. *difficilis*, *intricatus* - schwierig, verwirkt: EINH. cruc. p. 146,4 orta est ... questio longe validior atque -ior.

subst. *amplectens*, -entis m. qui *observat* - einer der beobachtet, befolgt: TRAD. Teg. 60 (a. 1048/68) cognoscant normam iusticie -es, scilicet ... Christo credentes. CHART. Naumb. 260 p. 243,45 omnibus ..., que prescripta sunt, -bus et tenuit sit ... salus.

amplexabilis, -e. 1 *complectendus* - zu umfassen: FORM. Salib. 10 dilectissimo et indissolubili caritatis nodo -i ... pontifici. 2 *venerabilis*, *carus* - verehrungswürdig, lieb: CHRON. Median. 3 p. 88^b,13 -ia pignora locus hic meruit percipere. 3 *gratus*, *optatus* - angenehm, erwünscht: RHYTHM. 150,221,3 mihi ... quaevis asperiora sunt -ia. EPIST. ad Hildeg. 13 p. 166^b cuius (*verae vitis*) fructus gutturi tuo dulcis et -is.

*amplexator, -oris m. qui *amplectitur* - einer der umarmt: HILDEG. hymn. 13,1 (AnalHymn. 50 p. 491) o dulcissime amator, o dulcissime -r (*sc. Christe*).

*amplexatrix, -icis f. *cultrix*-Anhängerin: CHART. ord. Teut. (Hass.) 54 p. 52,27 (epist. papae a. 1235) cuius (*ingi oboedientiae*) sub lege posita maritali ... -x extiterat s. Elisabeth.

5 5 *amplexatus, -us m. *amplexus* - Umarmung: VITA Ludow. Pii 11 multo ... eum (*filium*) -u deosculans. *amplexio* (-ecti), -onis f. in *imag.* i. q. *amplexus* - Umarmung: EPIST. Wisig. 6 apices a dominissimo hac paterna amplectione (-xione E2. M1) tenendo imperatore ... oblatos ... percepimus. *amplexor*, -atus sum, -ari vel rarius *amplexo*, -avi, -atum, -are. 1 *propri*e: a *complecti*, (bracciis) *circumdare* - umschlingen, umfassen, umarmen: VITA Richar. 5 (MG Mer. VII p. 447,1) cum infantulo -ret. THEGAN. Ludow. 6 p. 592,13 -antes ... se et osculantes (16). WALTHARIUS 1340 ursus -ans Umbros (*sc. canes*). VITA Bard. 7 eum -turn, osculatum promisit ... non dimittere. CARM. Bur. B 96,1,2 virgines -amini. ARNOLD. LUB. chron. 1,9 p. 122,7 occurrit ei soldanus ... -ans et deosculans eum. OTTO SANBLAS. chron. 51 p. 86,15 amantissime -ta publici signo osculi ... subarratur *puella*. al. v. et l. 49. in *imag.*: DIPL. Heinr. II. 363 -antur lapides vivos, quod est interventores querere sanctos (cf. Vulg. Job 24,8). CHART. Turic. 271 religionis amatores sunt vere caritatis brachiis -andi. c. *sensu comprehendi*: LEY Baiuv. 4,8 si eum per vim implexaverit (amplexa- verit *Eph*). WALTHARIUS 362 manu caput -tus utraque egreditur. b *medial*. i. q. se applicare - sich anlegen: ALBERT. M. animal. 1,282 ut versus corpus melius -etur *adiutorium brachii*. 2 translate: a (mente) retinere - (im Geiste) bewahren: WALAHFR. Wett. praef. p. 301,33 sedulo tenaci memoria -bar, cuius praesentiam summo ardore sitiebam. b *colere*, *diligere*, *sovere* - *verehren*, *lieben*, *umhegen*: HROTSV. Cal. 7,1 qua sinceritate dilectionis te ... -tus fui. EBERW. Symeon. 12 -at ur et honorifice sustentatur. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,38 -ti sunt veritatem. OTTO FRISING. chron. 4,10 p. 196,6 (*de Juliano*) philosophos super omnes -tus (amplexus B1). CHART. Hall. I 268 ecclesiam ... singulari favore ... -amur. al. c. *sensu eligendi*: BERNOLD. CONST. libell. II 3 praef. sacerdoti ... mysticam cytharam David ... -anti Adalbertus. c *probare* - anerkennen, billigen: HUGO FLOR. act. 11 p. 391,31 cuius (*regis*) sponsionem papa libenter -tus est. c. acc. c. inf.: SERMO nat. virg. 8 eas invenisse didicimus, credidimus, -ti fuimus. *amplexus*, -us m. gen. pl. -ium: p. 591,2. 1 *propri* i. q. actus *amplectendi*, *complexus*, *circumplexus* - das Umschlügen, Umschließen, Umarmung: BEDA temp. rat. 1,33 cum dicit triginta, unguis indicis et pollicis blando coniunges -u (cf. THEODULF. carm. 16,2,13). HROTSV. Abr. 2,5 donec amplexaris -bus filii virginis. Cal. 9,1 cadavera -u serpentis circumfluxa. VITA Mathild. II 21 regalis conventus postremos alterutrum dedit -us. ORD. coron. imp. 17,4 rex ... recipiatur ab eo (*papa*) ad osculum et -um. al. in *imag.*: WALTHER. SPIR. Christoph. I 4 optat lucis. FROUM. carm. 6,4 quem (*mundum*) ... brachia Christi -u rapuere pio de fauibus hostis. CHART. Basil. A II 237 p. 313,2 episcopum ... internis benivolentiae regalis constringamus -bus. al. de concubitu: ANNAL. Altah. a. 1069 p. 78,4 concubinarum -bus adhaerere. COD. Udalr. 56 p. 116,8 masculorum ac pecudum -us non abhorrere. ALBERT. M. sacram. 259 p. 170,34 matrimoniales. al. de matrimonio: POETA Saxo 2,391 rex contempsit ... praestare petitos virginis -us. 2 meton.: a *ambitus*, *circutus* - Umgebung, Einschließung: SOLIMARIUS 110 se cum milite multo collocat ... arcto vallis in -u. CHRON. Albr. a. 1190 p. 864,22 portum navigiis oportunum sub -u rupium violentiam excludente ventorum. de funda anuli: CARM. de anulo 1,11 (MG Lib. Lit. III p. 724) cuius (*anuli*) in -u sicut lapis est pretiosus. b *confibula*, *uncus* - Klammer, Krampe: WILBR. OLD. peregr. 1,5,7 cum quarum (*turri*) iuncturis lapides magni ferreis vinculis et duris -bus internectuntur. c *orgya* - Klafter: CHART. Burgenl. 354 (a. 1255) terre latitudo est ... mensurata tali fune, qui continet triginta tres -us, decem et octo funes

et viginti -us *e.g.* 481 quantitas . . . terre est . . . centum septuaginta -ium. 547 viam sex -uum. *ibid. al.* *Pape*

***ampliabilis**, -e. *qui dilatari potest - dehnbar, erweiterungsfähig*: ALBERT. M. animal. 10,9 debent . . . matrices . . . esse extensibiles et -es.

***ampliarius**, -a, -um. *copiosus - reich(lich)*: BENED. ANDR. chron. p. 106,9 monasterium . . . constituit et dona -a fecit.

amplatio (-cio), -onis f. *I strictius i. g. dilatatio, propagatio, auctus, extensio - Erweiterung, Vergrößerung, Vermehrung, Ausbreitung, (Aus-)Dehnung*: A gener.: RATHER. epist. 33 p. 186,12 XI libras in restaurazione, -e ac decoratione eius (*domus*) expendit. MANEG. ad Gebeh. 13 p. 335,32 angelis Dei de -e multitudinis eorum gaudium erit. CHART. Bund. 616 partem . . . vineę . . . ad -em cimiterii . . . commutavimus. CHART. ord. Teut. (Thur.) 259 pro -cione fidei catholice. *al.* B spec.: 1 *natur. et medic.*: IOH. IAMAT. chirurg. 2,4 vulneris. ALBERT. M. animal. 1,424 sola dilatatione et -e det viam buccellae *gula*. 1,624 narium. *al.* 2 techn.: GEBER. summ. 1,43 p. 566 reiteretur . . . -o auricularum. 3 philos.: ALBERT. M. intellect. 2,1,9 p. 516,25 quartus autem motus manifestationis (*sc. luminis primae causae*) est, quo manifestatur in -e luminis sui intelligentiis moventibus orbes. anal. pr. 1,4,16 p. 574^b,23. elench. 2,2,7 p. 683^a,4 significat quale quid commune ad praesens vel praeteritum . . . sicut patet ex regulis suppositionum et -um. top. 8,1,3 p. 498^a,7 ad propositi -em utendum est . . . divisione propositi in partes (*de re cf. C. Prantl, Gesch. d. Logik im Abendlande. III. 1867. p. 56*). *al.* 4 mus.: ANON. mus. Sowa 1^a p. 25,5 maiorem autem longam in potestate dicimus esse perfectiorem et temporum -e.

II *latius i. q. provectus - Förderung*: DIPL. Otton. I. 301 cum . . . ecclesias Dei pro augmentatione vel -e earundem utilia . . . sint collata subsidia. CHART. Burgenl. 127 p. 91,21 cum regie maiestatis intersit ad -cionem regni invigilare. CHART. Brixin. 166 p. 177,2 in . . . divini cultus -cionem. *al.*

***ampliativum**, -i n. *notio amplificans - erweiternder Begriff (cf. C. Prantl, Gesch. d. Logik im Abendlande. III. 1867. p. 134)*: ALBERT. M. top. 8,1,3 p. 498^a,44 (*in syllogismo de proposito*) sic ergo de -is et explanatio utendum est.

ampliator, -oris m. *qui provehit, auget - Förderer, Mehrer*: TRAD. Brixin. praef. p. 26,21 (a. 1022/39) Hartviticus, . . . sedis -r egregius. BERTH. (?) annal. a. 1069 Rumaldus . . . , aecclesiastici thesauri -r et provisor attentissimus.

***amplificatio**, -onis f. *provectus - Förderung*: CHART. Carinth. V 292 (a. 1277) ut . . . ad maiorem divini cultus -em ova . . . comparentur.

***amplico**, -ui (I. 56,57), -atum, -are. 1 *a strictius i. q. ampliorem reddere - vergröbern*: DIPL. Arnulfii 113 ut . . . nullus . . . episcopus licentiam habeat suum servitium magis -are vel augmentare. cf. p. 592,20,55-593,49. 2 *latius i. q. provehere - fördern*: EPIST. pont. Rom. sel. I 5 p. 61,23 que (*provincia*) . . . in christianitatis more -ta et dilatata est. 2 se applicare, occurrere - sich nähern, begegnen (*per confusione*; v. et p. 593,51): CHRON. Salern. 42 p. 43,4 aforis portam, que aurea dicitur, -uerunt. GODEFR. VIT. Frid. 805 hec (*imperatrix*) ubi carpit iter, studet -uisse marito. v. et applico, implico.

amplicus, -a, -um. *amplus - weit*: FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 206,24 gira sue circumvolationis facit -a propter debitatem falco. v. et amplicus p. 592,72.

***amplificatio** (-cio), -onis f. *I strictius i. q. dilatatio, propagatio, auctus, extensio - Erweiterung, Vergrößerung, Vermehrung, (Aus-)Dehnung*: A gener.: DIPL. Karoli III. 84 p. 136,13 mercedis certissimam -em . . . perpendentes. DIPL. Arnulfii 163 p. 249,17 ob . . . aecclesiæ restorationem vel -em. HUGO FLAV. chron. 1 p. 333,55 oro, ut fiat istius vini -o. CHART. archiep. Magd. 356 p. 468,16 prebendis -cionem . . . prebere. *al.* B spec.: 1 *medic.*: GLOSS. Roger. I A praef. p. 503,29 si solutio continuatatis musculi . . . fiat . . . secundum longum, . . . tunc dicitur liquefactio vel -o. *ibid. al.* 2 philos.: ALBERT. M. caus. univ. 2,2,41 p.

539^b,21 res intelligibiles in ea (*anima*) sunt per hoc, quod scit eas per sui applicationem vel -em ad intelligentiam.

II *latius*: A *proiectus - Förderung*: VITA Goar. 11 ut de loco isto -em sibi in regno caelorum conquerat. DIPL.

5 OTTON. I. 296 sanctarum -o aecclesiæ salus . . . creditur esse regnorum. DIPL. Heinr. IV. 344 illa providere . . . que -i et augmento iusti desiderii . . . videntur pertinere. ENGEL. WIRZ. Burch. 2,3 p. 26,23 ecclesiastici cultus. *al.* B de verbis i. g. ambages - *Umschweif, weitläufige Darstellung*: CONC. Rem. prol. (MGScript. III p. 658,16) earum (*sentiendarum*) -es, digressiones . . . refringam. RICHER. REM. hist. 1,39 ut quiesceret ab illicitis, multis -bus agitabat.

***amplificator**, -oris m. *qui provehit, auget - Förderer, Mehrer*: FLOD. hist. 1,1 p. 413,21 diversi . . . principes eius (*Romae*) editores vel -es extitere.

***amplifico**, -avi, -atum, -are. *I strictius i. q. ampliorem vel maiorem reddere, augere, dilatare, propagare - erweitern, vergröbern, vermehren, ausdehnen*: A corpor.: 1 gener.: LIBER hist. Franc. 14 dilatavit Chlodovechus -ans (amplicans, adiplicans var. l.) regnum suum usque Sequanam (POETA Saxo 4,339). TRAD. Frising. 591 basilicam. WALTHARIUS 665 donum. CHART. Sangall. A 645 in terra vel familia res sancti Galli multum -ari potuerunt. TRAD. Salisb. I 1 p. 253,19 curtarum stipendia . . . largiter -are. DIPL. Arnulfii 190 (spur. s. XI) -are et augere civitatem. DIPL. Heinr. IV. 115 forestum. ANNAL. Elnon. a. 1169 -tis preter solitum luminaribus. *al.* medial.: GISLEB. ELN. inc. 2,58 face solari lux caeparat -ari. METELL. buc. 2,38 quae retinebatur, species bovis -atru. 2 spec.: a natur.: BENVEN. GRAFF. ocul. B 3 p. 11,19 ordinatio Dei oculum -bit mediocriter sive per medium. medial.: ALBERT. M. animal. 1,589 quae (*tela*) oritur a cordis loco, ubi -atur ad basim ipsius. 2,106 *papa* (*i. ingluwies*) superius continue -atur. b techn.: THEOPH. sched. 2,10 -bis (*applicabis V*) . . . circa fistulam fundum vitri. 3,92 p. 347,22 foramen. c sensu meliorandi: THEOPH. sched. 2,31 p. 143,27 ut anulus in rotundum -etur. B incorpor.: WALAHFR. Gall. 2,14 loci statum et gloriam nobiliter -vit et auxit. CAPIT. reg. Franc. 252,18 decus . . . ecclesiae. WALDR. carm. 1,12 letitiam. HIST. Liutpr. (MGLang. p. 11,21) leges. DIPL. Otton. I. 105 propagandæ fidei -andaque religioni . . . indulgere. TRAD. Frising. 1316 laudes divinas. EPIST. Heinr. IV. 24 honorem. *al.*

II *latius*: A *provehere, exornare, excolare, locupletare - fördern, ausschmücken, ausstatten, bereichern (obi. fere res; homines: l. 49)*: WALAHFR. carm. 37,18 virtutem, vitam pacemque . . . et Deus. Gall. 2,10 p. 319,6 locum . . . multiplicibus . . . possessionum -are donariis (DIPL. Arnulfii 584 p. 83,38). WALTHARIUS 138 -bo . . . te rure domique. GERH. AUGUST. Udalr. I 15 p. 405,9 servicium Dei. COSMAS chron. 2,7 p. 93,5 cenobium omnibus ecclesiasticis usibus et honoribus sufficienter -tum. *al.* B (*augendo*) addere - (vermehrend) hinzugeben, hinzufügen: BREV. NOTIT. a.p. A 11,1 dedit . . . quidquid habuit . . . quodque alii viri . . . de facultatibus suis -verunt (-fi. *suprascr. cod.*). DIPL. Ludow. Germ. 162 quae deinceps in iure . . . loci divina pietas voluerit -are (*sim. DIPL. Karlo. [II.] 8 p. 297,7 addere vel -are. al.*). mus.: IOH. GARL. introd. mus. p. 166^b signa semitonia designantia in omnibus tonis possunt -ari. C acquirere - (*hinzu*) erwerben: TRAD. Frising. 361 (a. 816) quantumcumque . . . suis temporibus evindicare vel -are potuisset. D sublimare, (*laudibus*) efferre - erhöhen, preisen: RUODLIEB V 49 non opus est hinc te (*regem*) laudare vel -are. METELL. Quir. 80,23 quoslibet ordine lectos -vit. E medial. i. g. radiari - strahlen: EBO BAMB. Ott. 2,1 p. 616,10 totus lucrandis animabus invigilans -tus est Otto quasi stella matutina in medio nebule.

***amplificus**, -a, -um. *magnificus, splendidus - großartig, glänzend*: DIPL. Otton. III. 235 p. 650,28 monasterium . . . -o benignitatis conamine construxit. EKKEH. IV. bened. I 33,1 laudibus -is extollite festa Iohannis. ADAM gest. 3,16 gesta . . . -o (amplico A 1) sermone . . . describens.

[Rudolph]

*amplifluus, -a, -um. *largus - reich*: WALAHFR. hort. 20 bruma ... totius anni venter et -i consumptrix saeva laboris.

amplio, -avi, -atum, -are. *I strictius i. q. ampliorem vel maiorem reddere, augere, dilatare, propagare - erweitern, vergrößern, vermehren, ausdehnen, ausbreiten*: A corpor.: 1 gener.: TRAD. Frising. 375 (a. 817) *hereditatem emeliorare et -are*. EINH. Karol. 15 p. 17,23 regnum ... ita nobiliter -vit, ut poene duplum illi adiecerit. BERNOLD. CONST. chron. a. 1083 p. 439,23 monasteriorum aedificia. VITA Theog. 1,28 p. 462,39 moenibus ac possessionibus -vit ecclesiam. OTTO FRISING. chron. 2,37 p. 111,15 stipendia ... ex preda ... -vit. Cod. Lauresh. 3700 donationem ... per aliam cartam confirmavit atque -vit. CHART. Turic. 393 quod, si ... pre-dium ... contigerit -ari, quicquid iuris -to, debeat etiam -anti suffragari. HUGO TRIMB. registr. 511 hoc (*opusculum*) si per incongruos libros -rem. saepe. v. et p. 594,33. 2 natur. et medic.: RECEP. Bamb. 73 *capit. ut lactem (i. lac)* mulieris -etur. TRACT. de chirurg. 98 vulnus (WILH. SALIC. chirurg. 2,2 p. 327^F). TRACT. de chirurg. p. 122¹⁵ ad fistulam -andam. medial.: ALBERT. M. animal. 1,197 cum ... virtus nervorum et panniculi cerebri ... descendunt ad orbitam, dilatatur extremitas utriusque ipsorum ... et -atur. 1,244 epyglotis ... -atur et ... angustatur. ibid. al. B incorp.: 1 gener.: CONC. Karol. app. 9^A p. 842,6 honor regni ... -atur. RUOTG. Brun. 25 religionis et ... quietis gratiam. THANGM. Bernw. 46 divina servitutis obsequium. CONST. II 187 p. 228,39 laudum suarum titulos. al. 2 spec.: a philos.: ALBERT. M. anal. pr. 1,4,16 p. 574^B,15 dictum autem est subiectum -ari secundum ipsius naturam in maiori de inesse ad habitudinem comparatam ad praedicatum. b mus.: AUREL. REOM. mus. 8 p. 42^a,14 nec quisquam tonorum valet -are magnitudinem. c math. i. q. multiplicare -multiplizieren: RHYTHM. 113,8,2 per undenos -bis, per triginta divide.

II latius: A provehere, exornare, excolare, locupletare -fördern, ausschmücken, ausstatten, bereichern (obi. fere res; homines: l. 42): CAPIT. reg. Franc. 254,1 *ecclesiae honora-tate atque rebus -tae fuerunt*. DIPL. Otton. I. 290 p. 406,27 locum ... confirmare et -are (WIPO gest. 39 p. 59,22 rex l. sepulturae donis et praediis -vit). WIPO gest. 21 p. 41,9 donis -tus ... reversus est. HELM. chron. 46 p. 91,5 ad -andum cultum domus Dei. CHART. Heinr. Leon. 81 p. 119,20 ecclesias ... defensare, -are et magnificare. CHART. Raitenh. 77 p. 80,17 ordinem Cisterciensem. al. v. et l. 11. B (*augendo*) addere - (vermehrend) hinzugeben, hinzufügen: DIPL. Merov. I 11 p. 14,11 -tis titolis. FORM. Marculfi 1,3 p. 43,13 quas (*villas*) ... in iure ... loci voluerit divina pietas -are (amplicare B). TRAD. Ratisb. 868 traditionem ... suscipiens id eis sui iuris -vi, ut egs. fort. add.: EPIST. var. II suppl. 11 p. 639,6 qui fecit eum Behemoth, -vit (applicabit Vulg. Job 40,14) gladium eius. C meliorare - verbessern: TRAD. Werd. 150 (a. 1268) cum ... bona ... minus culta ... suis laboribus ... -verint assiduis agrorum culturis. D medial. i. q. auctoritate augeri - an Ansehen gewinnen: LIBELL. de conv. Bauiv. 11 p. 12,6 coepit ... multum -ari in terra illa rex.

adi. 1. amplians, -antis. dilatans, amplificans - aus-dehnend, erweiternd: ALBERT. M. veget. 4,58 quando affuerit calor -s et resolvens. animal. 1,421 corpus foramen artans et -s.

2. ampliatus, -a, -um. amplificatus - erweitert: GESTA Lob. 6 p. 311,10 novum ... oratorium -a ... mensura construxit. v. et l. 15.

*amplioro, -avi, -atum, -are. dilatare, augere - erweitern, vergrößern: GESTA Camer. 1,57 episcopus ... monasterium -ari usque ad sepulcrum Iohannis ... disposuerat (1,113). 1,66 res ... sedis aeccliae -vit. GESTA Trud. cont. I p. 305,21 indignatio et odium ... non erant ... imminorata, sed ... -ta.

amplitudo, -inis f. I de statu: A strictius i. q. lati-tudo, magnitudo, extensio, ambitus - Weite, Breite, Größe, Ausdehnung, Umfang: 1 gener.: CONC. Karol. 42,3

propter -em parrochiaie (DIPL. Heinr. IV. 253). THEOD. TUIT. abb. (MGScript. XIV p. 566,23) pallium ... multe -is. CHART. Tirol. notar. II 319 prout est designata *pecia* per -em et longitudinem. al. profunditas - Tiefe: CHART.

- 5 Walkenr. 321 p. 221,8 (a. 1257) in longum et in latum atque in -e lapides effringere (cf. p. 595,43). 2 spec.: a natur. et medic.: TRACT. de chirurg. 106 panno secundum profunditatem et -em ... replenda sunt vulnera. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 106,22 pennarum. ALBERT. M. animal. 1,91 piscis ... natat ... per -em (p. 489^b,32 τοῖς πλάτεσσιν) corporis sui (cf. 1,92). 1,276 media earum (*costarum*) propter maiorem corporis -em est maior ceteris. b techn.: THEOPH. sched. 3,26 p. 181,11 donec ei (*calici*) formam et -em secundum argenti quantitatem acquiras. c philos. i. q. facultas se extendendi, vis complectendi - Ausdehnungsfähigkeit, Umfassungsvermögen: LOTH. I. ad Hraban. (MGEpist. V p. 475,13) -em mentis oculorum visus non coangustat. ARNO REICHERSB. apol. p. 173,29 est enim quaedam spiritualis latitudo sive -o, qua theoriae ... animae ... mirabiliter dilatantur. ALBERT. M. metaph. 11,2,13 p. 633^a,31 unitae substantiae ambiant... -e virtutis corpora, sicut lumen solis ambit hemisphaerium. al. 3 meton.: a area - Fläche, Raum: SIGEB. GEMBL. gest. 12 p. 530,1 dedit pratorum -em non modicum. GESTA Lob. 6 p. 311,19 fecit ... porticum claustralem habentem ... in medio -em loco congruentem. al. b spatium, laxatio - Zwischenraum, Abstand, Spielraum: THEOPH. sched. 3,3 ut inter duo haec ligna sit -o trium digitorum. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 129,5 ab una spatula usque ad aliam est -o et spatiostas per medium dorsi. p. 150,7 fit ambitus iacti ... in inferiori parte largior; que -o inferior ad hoc valet, quod ... non ledatur pes falconis. al. c ad-ditamentum - Erweiterung: COD. Wang. Trident. 33 p. 87,33 (a. 1189) si ... ampliatum est bonum, illud cum omni -e habere debeat. B latius: 1 copia - Fülle, großer Umfang: GODESC. SAXO conf. p. 78,21 retrubue copiosae mercedis -em. EINH. Karol. 2 p. 4,14 qui ... opum -e ce-teris eminebant. HRABAN. epist. 36 p. 471,1 quo haberes ... breviter annotatum, quod ante in multorum codicum -e ... copiose legisti. RUOTG. Brun. 46 consolationis. de verbis i. q. ambages - Weitschweifigkeit: GODESC. SAXO gramm. 1,41 p. 390,5 qui rhetoricae amplissimam latitudinem vel latissimam -em attigit. 2 celsitudo, excelsitas - Hoheit, Erhabenheit: LEG. Wisig. 2,1,1 in cunctis ... gentibus nostre -is imperio subiugatis. al. (v. ind.). LUP. FERR. epist. 37 p. 46,9 -is vestrae (*sc. episcopi*) ... litterae. EPIST. pont. Rom. sel. II 19 ut braccio -is vestre (*sc. imperatorum*) sublevetur ecclesia. DIPL. Karoli III. 158 p. 256,46 insinuavit -i nostrae. al.
- II de actione: A auctus - Vermehrung: CHART. Raitenh. 253 (a. 1261) ecclesie ... in sue (*sc. virginis*) laudis -em dedi-cate. B proiectus - Förderung: DIPL. Loth. III. 125 p. 212,25 divini servitii -e.
1. amplio, -are. dilatare - erweitern (cf. GLOSS. I 99,24 St.-S. dilatat altinot vel -at): REGISTR. Trident. IV p. 278,8 -are viam, ut est terminata per designatores.
2. amplio v. amplus p. 596,5.
- amplus, -a, -um. script. anp.: CONST. I 288,23. form. abl. amplio (fort. derivata a compar. amplius): p. 595,47.
- I adi.: A strictius i. q. latus, spaciose, magnus - weit(räumig), breit, umfangreich, groß: 1 gener.: a corpor.: ALDH. virg. II 1039 imperium. VITAE patr. Iur. 3,3 p. 155,3 instar -issimae portae. COZROH. praef. p. 1,9 flos-culos de pratis -is decerpens. WIPO gest. prol. p. 6,16 monumenta quam -issima fecerunt antiqui. ARNOLD. LUB. chron. 5,14 p. 188,44 bycaria ... sunt ... in superioribus ... -iota. BRUNUS LONG. chirurg. 1,17 p. 115^D ligamen ad-ministretur -um (CHART. Raitenh. 295 duo talenta salis proprii sui et -i l. ... transvehere). REGISTR. Trident. IV p. 280,14 via ... -a VIII pasia. CHART. Raitenh. 313 civis ... residens in -a strata. al. de adunatione hominum: POETA Saxo 5,412 captiva ... turba tuorum -ior est numero.
- b incorpor.: POETA Saxo 1,166 spes. HROTSV. Cal. 9,32

[Rudolph]

in . . . -iore Dei gratiam. THIETM. chron. 7,71 regi . . . -ior potestas aperitur. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 282,22 tergiversatione. al. de tempore i. q. longus - lang: HROTSV. Dion. 111 post spatium decursi temporis -um. 2 spec.: a natur.: EINH. Karol. 22 p. 26,19 corpore fuit -o. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 128,26 habent falcones nares -as. ALBERT. M. animal. 1,211 an sint -ae et grossae venae. 1,275 natura fecit pectus -um et latum. al. b astron. et math.: WANDALB. creat. mund. 82 speris . . . sub -is. GERB. geom. 4,6 rectus . . . angulus . . . acutum, ut videlicet -ior et capacior, interiorum includit (ALBERT. M. summ. creat. II 1,21,3,3 p. 199^b,23 habet unum a. obtusum sive -um sive expansum, quod idem est). c mus.: HUCBALD. harm. inst. p. 105^a,39 sextus (modus) nihilominus -ior. B latius: 1 copiosus, über - reich(lich): HRABAN. epist. 5 p. 390,21 (de libris) nobilium . . . doctorum -issimis vescatur caenis. carm. 81,37 fructum. HROTSV. prim. 479 quaestum. WIPO gest. 7 p. 30,24 -issimis donis a rege honorati. al. 2 altus, excelsus, excellens, nobilis - hoch, erhaben, glänzend, vornehm: EPIST. Alcuin. 127 p. 189,5 -iores victorias et honores. WALTHARIUS 1258 tecum degenti mihi patria viluit -a. WANDALB. Goar. 2,34 p. 372,16 pater -issime Marward. HROTSV. Theoph. 337 te pretio sacri scio sanguinis -o emptum. VITA Godefr. Cap. I 12 p. 528,6 matrona . . . quaedam -ae satis familiae. HELM. chron. 6 p. 17,3 templum . . . -issimo cultu dedicaverunt. al. 3 posterus - spät: LEX Baiuv. 16,10 si . . . non rogaverit placitum -iorem. CHART. Hans. I 53 p. 28,44 (a. 1200) persolvet in octavis paschae . . . vel -ori . . . termino. 4 vehemens - heftig: POETA Saxo 1,294 interius positus . . . incautos plaga facile sternentibus -a. 5 diligens - gründlich: STATUT. ord. Teut. p. 71,14 pro cuius regulae -ori habenda noticia. 6 multus - viel: LEX Baiuv. 1,3 si -iorem pecuniam furaverit. WILLIB. Bonif. 8 p. 46,22 completi sermonibus adhuc -iota . . . addidit verba.

II subst. fem.: amplitudo (ambitus) - Umsang (des Tonraumes): GUIDO ARET. form. 8 p. 99 simplicior casus quam strictas possidet -as tertia plagarum.

III subst. neutr.: A latum, magnum - das Weite, Große: DIPL. Karoli III. 87 maiorem de -iорibus . . . remunerationem . . . expectant. ALBERT. M. animal. 1,530 divisio ramorum venarum . . . a stricto incipit et terminatur in -um. ibid. al. profunditas - Tiefe: CHART. Walkenr. 315 p. 218,10 (a. 1256) fossam . . . conferimus in longum et in latum atque in -um, prout lapides poterunt inventur. ibid. al. (cf. p. 594,6). B additamentum, novale - Erweiterung, Neubruch (cf. Sella, Gloss. Lat. Ital. p. 18): DIPL. Heinr. II. 465 p. 592,11 cum casis, terris et vineis . . . cum omnia ipso -io. ACTA imp. Winkelm. I 66 p. 63,6 cum omni iure . . . in . . . nemoribus, boscis . . . et -is. p. 63,14 territorium cum -is. C compar. de copia i. q. plus (plures, plura) - (noch) mehr (saepius ab adv. discerni neguit, e. g. p. 596,14): LEX Ribv. 52,2 si quis iudex fiscalis -ius, quam lex . . . contenit, tulerit. LEX Alam. 35,2 si -ius non fuerint nisi ille unus. LEX Baiuv. 10,4 non conponat -ius nisi tantum, quantum ignis consumpserit. EINH. Karol. 15 p. 17,24 non -ius quam ea pars Galliae, quae egs. CAND. FULD. Egil. I 9 p. 226,32 ne quidem -ius aliquid sapiatis praeter id, quod egs. RIMB. Anscar. 19 p. 42,29 multa obtulitis et -iora vovistis. THIETM. chron. 2,32 p. 78,6 volupe est mihi . . . -ius effari. THEOPH. sched. 1,7 accipe posch . . . et admisce ei -ius de prasino. OTTO FRISING. gest. 2,45 p. 153,17 visne -ius? saep. v. et p. 596,12. facultas maior - größere Möglichkeit: OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 22,13 cum -ius quo crescat non habeat, decrescere necesse est. c. numeris praecedentibus (cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. II. p. 8): LEX Sal. Merov. 2,10 tres porcos aut -ius. BEDA hist. eccl. 4,8 p. 220,26 puer trium circiter non -ius annorum. EINH. Karol. 22 p. 27,20 centum vel eo -ius homines. RIMB. Anscar. capit. 8 p. 14 peracto biennio aut eo -ius. POETA Saxo 5,190 decies centenis milibus atque -ius. THIETM. chron. 8,15 iste annus . . . quadragesimus est i vel paulo -ius. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 50,25 per lxx vel -ius . . . comitatus. saepissime.

adv. ample, *amplo. 1 late - weit: VITA Gebeh. Salisb. II 5 p. 37,49 ecclesia tua tam -e diffusa est. ALBERT. M. animal. 12,214 animalia acutorum dentium serratilium . . . os -e valde aperunt. 2 verbose - ausführlich: EKKEH. IV. 5 bened. I 16,130 hoc patet exemplo, quod mox modulabimur -o. compar. amplius. I vi compar. vigente: A strictius i. q. magis, ulterius - (noch) mehr, weiter, darüber hinaus: 1 de gradu, relatione sim.: LEX Sal. Merov. 99,2 raptore . . . quod in anteriorem legem scriptum est, -ius non damnentur. 10 BEDA hist. eccl. 4,3 p. 208,12 quo minus . . . eo -ius. BREV. NOTIT. a p. A 9,2 quo -ius tu . . . laboraveris et quo plus . . . dederis, eo -ius habebit s. Petrus. THEGAN. Ludow. 17 imperator eum honoravit . . . donis tripliciter et -ius, quam suscepisset ab eo. AGIUS vita Hath. 23 quia iam -ius non poterat, 'Audite . . .' saepius ingeminabat. RUOTG. Brun. 20 p. 21,11 nости . . . eos mihi . . . magis infidos fuisse, quos -ius fovi. THIETM. chron. 7,35 nec hunc me -ius expetere sensi. HUGO FLAV. chron. 1 p. 333,57 quanto -ius vacuabatur vas . . . tanto magis egs. OTTO FRISING. gest. 2,37 p. 145,17 excandescente -ius . . . Canis rabie. STATUT. ord. Teut. p. 39,26 decet multo -ius. saep. c. iteratione: Cod. Karol. 60 p. 587,7 ut ecclesia . . . -ius quam -ius . . . exaltata permaneat. DIPL. Otton. II. 306 p. 363,11 servitia Dei -ius et -ius sublevare. CONST. II 409 -ius et peramplius. al. abund.: FORM. Marculf 2,10 si -ius vobis insuper . . . obvenerit. c. adi.: LIUTG. Greg. 9 p. 74,16 iuvenili audacia -ius securi quam oporteret. 2 de loco: LEX Baiuv. 1,13 angarias . . . faciant usque quinquaginta leugas, -ius non minetur. 12,10 -ius non ponat sepem. 3 de tempore: a posthac, praeterhac - künftig, von nun (da) an, ferner (hin): LEX Alam. 35,1 de hereditatem paternicam -ius ad eum nihil perteneat. LEX Baiuv. 1,6 tollatur manus . . . , ut -ius non valeat facere malum. ARBEO Corb. 4 p. 192,19 se -ius peccare detestans. TRAD. Frising. 227 p. 211,1 quod hanc hereditatem -ius querere non debuissent. THEGAN. Ludow. 50 praecavendum est, ne -ius fiat, ut egs. THIETM. chron. 4,72 si -ius inobediens mihi eris. STATUT. ord. Teut. p. 52,31 negociaciones illicitas -ius non exercebunt. saep. abund.: TRAD. Frising. 463 (a. 822) fatebat se nullam inde ulterius -ius motionem fecisse. b diutius - länger (saep numeris accendentibus): EINH. Karol. 3 p. 5,17 cum per annos xv aut eo -ius . . . imperaret. POETA Saxo 3,601 dies . . . septem non -ius. WIDUK. gest. 3,75 p. 152,11 manens . . . decem et septem non -ius diebus. THIETM. chron. 5,39 zelum Dei -ius ferre non valens. saep. 4 in ordine, enumeratione sim.: a porro - sodann: Ps. BOETH. geom. p. 376,6 -ius trilaterarum figurarum orthogonium . . . triangulum est. EPIST. Worm. I 21 p. 40,20. FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 4,20 -ius cetere venationes magis note sunt. ALBERT. M. veget. 1,37 -ius autem quando cibatur animal egs. saep. b protinus - fort-, voran-, weiter: THIETM. chron. 1,8 p. 14,10 sed . . . -ius progrederi. 6,65 nunc haec dicta sufficiant et . . . -ius loquar. ibid. al. B latius: 1 iterum - wieder(um), noch einmal: WETT. Gall. 12 p. 263,39 recedatis nec -ius huc introeatis. ANNAL. Xant. a. 871 p. 30,3 discessit et -ius non est reversus. GERH. AUGUST. Udalr. I 14 p. 404,19 cum . . . sanctum . . . -ius vide non putaret. THIETM. chron. 8,17 ut numquam haec civitas -ius elevetur. al. 2 melius - besser: RUOTG. Brun. 36 p. 37,9 votis . . . imperatoris sic -ius deservire. THIETM. chron. 1,25 ad haec -ius approbanda. al. 3 facilius - leichter: OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 133,19 quo -ius decipere posset. 4 vehementius - heftiger: OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 66,25 -ius attoniti fuimus. 5 saepius - öfter: LEX Baiuv. 22,9 ternis vicibus percutiatur vasculum et non -ius. EINH. Karol. 8 p. 11,2 non -ius . . . quam bis. al. II vi compar. evanida i. q. valde - sehr: GODESC. SAXO conf. p. 62,34 supplico, Domine, prout -ius possum egs. v. et peramplius. Rudolph ampono v. appono.

70 ampotis (f.) (ἀπωτίς) abyssus (maris) - (Meeres-) Abgrund: HONOR. AUGUST. imag. 1,41 -is . . . id est vorago, in Oceano in exortu lunae maiori aestu fluctus involvit et removit.

ampulla, -ae f. *script.*: amb-: l. 5sq. -pul(a): l. 5.
metr. ámpüla: l. 63.
I *proprie i. q. vas amplum collo stricto praeditum – bauchiges Gefäß mit engem Hals* (cf. Gloss. III 654,38 St.-S. am-pulas amplun. 655,29 ambulla ampul): A *techn.i.q.lagoena* - *Ampulle*: COMPOS. Luc. B 35 ubi ambulla minus habet porfrizontam fumum. ANTIDOT. Sangall. p. 96,38 mittis *oleum roseum in -a vitrea*. THEOPH. sched. 2,11 de -is cum longo collo. ANON. secret. p. 83 -a lutata. GEBER. clar. 2,29 per os -e sal . . . mitte. Ps. ARIST. magist. p. 643^a,36 ut ponas *salem* in viscere, id est -a de vitro albo. al. B *liturg.* (cf. LThK. 21. p. 450): 1 *amula ad oblationem vini vel aquae in missa praebendam usurpata – Meßkännchen* (cf. J. Braun, *Das christl. Altargerät*. 1932. p. 416sq.): ALCUIN. carm. 1,1504 iussit, ut . . . auro -a maior fieret, qua vina sacerdos funderet in calicem. epist. 102 p. 149,22 misi . . . -am et patenam ad offerendam . . . Deo . . . oblationem. CHART. Fuld. B 264^a p. 377,23 tres -ae argenteę. CAPIT. reg. Franc. 128,3 inventimus . . . -am cuprinam I, aliam -am stagneam I, . . . -as vitreas parvulas cum balsamo II. WALAHFR. exord. 25 p. 503,30 -a dicitur quasi parum ampla (cf. Isid. orig. 20,5,5). VITA Mathild. II 19 aurea -a. WILH. HIRS. const. 1,84 p. 1011^a -ae ad subministracionem vini et aquae. 2,29 p. 1081^b -ae . . . maiores . . . ad vinum, minores . . . ad aquam. CONSUEL. Eins. 17 p. 81,28 calices, -as, offertoriola, vinum. CATAL. Mesch. (NArch. 11 p. 409,14) -as III, unam onichinam, II cristallinas. THEOPH. sched. 3,57 si . . . volueris -am componere ad fundendum vinum, percute argentum egs. RUP. TUIT. inc. 5ⁱⁿ. -a . . . vinaria et ipsa stagnea. CATAL. thes. Pruf. (NArch. 13 p. 561,18) -as argenteas miro opere duas. ORD. coron. imp. 17,30 imperator more subdiaconi offerat ei (pontifici) calicem et -am. CONR. EBERB. exord. 1,15 p. 1011^b ut . . . -ae ad ministerium altaris sine auro et argento essent. al. *alleg.*: HONOR. AUGUST. gemm. 1,38 -a, in qua vinum offertur, significat nostram devotionem. 2 *vasculum ad oleum sanctum aptum – Kännchen für geweihtes Öl*: CAPIT. reg. Franc. 81,17 duas -as . . ., unam ad chrismam, alteram ad oleum ad cathecuminos inunguentum vel infirmos. IOH. NEAP. gest. 59 deauratam -am. HILDEG. Far. 118 (MGMer. V p. 198,23) -a manualis. HINCM. Remig. 15^{capit.} -am cum crismate sacro. HONOR. AUGUST. gemm. 3,83 dum -a cum oleo chris-mali ad altare defertur. al. *alleg.*: AMALAR. off. 1,12,29 -a cum crismate quodammodo corpus Domini ex virgine Maria assumptum significat. HONOR. AUGUST. gemm. 3,83 oleum crismatis in -a est divinitas in carne humana. 3 *laguncula ad sanguinem sanctum apta – Fläschchen für heiliges Blut* (cf. J. Braun, *Die Reliquiare*. 1940. p. 52sq.): TRANSL. sang. Dom. in Aug. 9 -a una ex lapide onychino de salvatoris sanguine plena. CHART. episc. Halb. 56 p. 43,29 qui (*sanguis s. Stephani*) . . . in -a sole clarius emicando pullulat (cf. HARIULF. chron. 3,20 p. 142,6). 4 *lampas (coram altare flagrans) – (vor dem Altar brennende) Ampel*: FUND. Brunw. 5 p. 128,34 super cuius (*Ottonis II. imp.*) sepulchrum . . . ardore cernitur lucidum in -a suspensa oleum. LIBER ordin. Rhenaug. p. 39,23 in primis vesperis descendantur omnes -e. MIRAC. Modo. 1 p. 31^b,6 sub arcibus columnarum undique -ae dependebant vitreae. HILDEG. epist. I 1 p. 148^d (*de visione*) in lucidissima -a plena optimi balsami velut ignis ardens pendebat. CHART. Rhen. med. II 206 p. 243,18 ordinavimus . . . de nostro proprio duas -as olei . . . coram altari . . ., ut indesinenter ardeant. al. *C usu vario*: VITA Pard. 16 (MGMer. VII p. 34,11) aqua -am plenam signo crucis roboratam. CARM. libr. II A 6,2,5 -a . . . benedicta. CHART. Stab. 107 p. 225,21 de velo sancte Agathe et de -a eius. DIPLO. Heinr. IV. 423 p. 568,24 panem unum, -am vino plenam, que annuatim . . . monachi redditant. CONR. HILD. ad Hartb. p. 194,22 *Neapolis ymagō*, in -a vitrea magica arte ab . . . Virgilio inclusa. ROLAND. PATAV. chron. 1,13 -is balsami. SALIMB. chron. p. 16,6 -as ignis agrestis v.

II *translate*: A *bulla, pusula – Blase*: TRACT. de chirurg. 994 signa perfecte decoctionis hec sunt, scilicet cum videris -as in eo salire. MAURUS urin. I p. 12,8 -ae apparentes in

urina. GLOSS. Roger. III 247 istud (*stritorium*) facit -as in oculo. WILH. CONG. chirurg. 1383 si . . . tumor unius -e ad modum nucis apparuerit. ALBERT. M. veget. 2,87 tuber . . . habens in superficie -as. animal. 6,37 in suo (*sc. pulli in ovo*) corde . . . invenitur -a elevata et deppressa a spiritu pulsante. 16,52 quanto fuerint -ae (p. 735^b,12 πομφόλυγες) minores et latentes, tanto fit substantia *spermatis* albior. al. B *inanitas – Leere*: GERH. STED. annal. p. 224,47 qui (*imperator*) . . . -as minarum terremque sui adventus praembulare fecit.

5 *ampullor, -atus sum, -ari. superbis verbis uti, se iactare – überheblich reden, sich brüsten*: RATHER. epist. 16 p. 83,15 -tus potestate (-em cod.), licet non actu. AMARC. serm. 4,317 qui bonus est illustratusque videtur virtutum radiis, non -etur in illis. ARNULF. delic. 489 -atur erus celsa de sede supinus. EPIST. Meginh. 18 p. 212,17 ut ipse de se -atur. WILH. CLUS. Bened. 2 p. 198,13 qua (*Minerva*) -baris. HUGO TRIMB. registr. 54 et verbis et gestibus . . . -antur.

10 *ampullosus, -a, -um. *script. anp*: l. 28. 1 *pusularum plenus – voller Blasen*: TRACT. de aegr. cur. p. 272,18 ex spumosis et -is egestionibus. IOH. IAMAT. chirurg. 8,14 spuma . . . -a urinae. ALBERT. M. animal. 7,113 facit . . . venenum . . . vesicas -as (p. 60^d,20 φλύχταναι) in corporibus equorum. 16,52 substantiam materiae (*spermatis*) . . . -am. al. 2 *superbus, inflatus – überheblich, schwülstig*: COD. Udalr. 109 p. 198,14 verba (LIGURINUS 6,143). CARM. ArchStudNeu-Sprach. 90 p. 156,75 [amploiosa cod.]): LUDOLF. summ. 3 p. 370,14 in moderno dictamine an-e et sexquipedales dictiones vitande sunt. CONST. II 262,9 sententia. GESTA Hort. Mar. prol. p. 575,20 -a dicta Cyceronis (21 p. 585,39 poetarum -a ac fabulosa dicta). subst. neutr. plur. i. q. dicta superba – überhebliche Worte: RAHEW. gest. 3,6 p. 171,10 quod deinceps spernentes -a . . . reverentiam . . . apportarent.

15 *adv. *ampullose. inflate – schwülstig*: CONR. MEND. Attal. p. 139,39 si res magna a me . . . non pompose, non -e, sed insipide componatur.

20 *ampullula, -ae f. vasculum (olearium) – kleines (Öl-)Gefäß*: VITAE patr. Iur. 18 p. 163,3 -a cum oleo . . . servatur. HINCM. Remig. 15 p. 297,1 -am (ampullam var. l.) chrismate sancto repletam. THIOFR. Willibr. I B 1 exceptum *oleum in* -is et datum et missum infirmis unctione salubri restituit.

25 *amputatio, -onis f. 1 proprie i. g. desectio – das Abschneiden*: LEG. Wisig. 12,3,4 veretri . . . -e plectetur. CAPIT. reg. Franc. 132,2 (*de maioribus causis*) membrorum -es, fulta. ALBERT. M. animal. 6,69 per -em caudae eorum (*delfinorum*). c. sensu *praeisionis*: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 160,10 de -e unguium. in imag.: GERHOH. Antichr. 1,57 p. 369,12 tempus esse non solum putationis, sed et -is, quatenus celestis agricola unum de palmitibus eiusmodi tollat.

30 2 *translate i. q. debilitas – Schwäche*: AESCULAPIUS 8 p. 12,1 de vocis -e: debilitatur vox egs. (cf. 3 p. 5,7. 21 p. 31,31).

35 *amputatorius, -a, -um. (cf. τηλητικός) solvens – lösend*: DIAETA Theod. 173 origanum . . . est . . . -um et siccatorium. DYASC. p. 81^b virtus est ei (*latino*) extenuatoria et -a.

40 *amputo, -avi, -atum, -are. I proprie: A desecare – abschneiden*: 1 *obi. membra corporis*: LEX Ribv. 5,9 articulum. LEX Baiuv. 14,13 qui alterius bovi caudam -verit vel aurem (cf. EPIST. Alcuin. 3,19). 19,6 caput. CAPIT. reg. Franc. 98,5 testiculos (cf. CHRON. Erf. min. p. 600,19). VITA Emm. 17 qui membra ipsius (*s. Emmerammi*) subtilibus sectionibus -rent. SIGEH. Maxim. 15 (13)-tum divinitus digitum. CHART. Babenb. 183,2 si . . . aliquis civium alicui -verit manum vel pedem vel oculum egs. ALBERT. M. animal. 7,168 -ta crescent organa. saepe. medic.: ANNAL. Mell. Claestr. I p. 612,26 -to crure. c. sensu *praeidendi*: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 148,14 de unguibus -andis (2 p. 160,11). 2 *obi. plantae sim.*: ALBERT. M. veget. 7,98 -anda . . . sunt, quaeunque in ramis et virgis aruerunt. 7,148 animal. 7,50 castor . . . -at ramos arborum. B *incidere – anschneiden*: BURCH. URSB. chron. p. 90,13 venam unam organicam -vit. C *deterere – abwetzen*: ALBERT. M. animal. 7,171 nimis excrescentes unguis et rostrum -ant aves.

[Baader]

II translate: *A abolere - beseitigen:* 1 gener.: LEG. Wisig. 12,2^{ut}. de . . . Iudeorum cunctis erroribus -tis. CAPIT. reg. Franc. 89,6 hoc . . . -are et emendare. 180,27 neglecta refrenare et -are commissa. HRABAN. epist. 29 p. 447,18 vitium. CONST. I 374 dissensionem . . . penitus -are. SUMMA dict. Saxon. 11,51 p. 304,20 (epist. papae) defectum, quem tibi natalis qualitas attulit, . . . -amus et abscidimus. CHART. ord. Teut. (Hass.) 344 p. 259,18 dampno totaliter -to. al. medic.: ANTIDOT. Augiens. p. 57,41 capiti dolorem -at. ANTIDOT. Bamb. 33 fastidium stomachi -at. 2 c. colore quodam: a irritum reddere - außer Kraft setzen: CAPIT. reg. Franc. 92,10 exenia. CONST. I 162 p. 225,33 thelonea, que . . . perpetualiter-rentur. interdicere - verbieten: GESTA Trev. cont. IV 3 p. 399,14 in . . . concilio -ti sunt tres gradus consanguinitatis in matrimonio contrahendo. b tollere - abschaffen: OTTO FRISING. chron. 4,10 p. 196,4 eunuchos . . . -vit Julianus. 4,19 p. 207,26 spectaculum. c praecavere - verhüten: LEG. Wisig. 2,1,8 p. 56^a,21 nequissimam argumentationem. DIPLO. Heinr. III. 317 p. 435,5 -andis omnibus hominibus fatigationibus. CHART. Heinr. Leon. 7 p. 14,3 dubietatis occasionem. CHART. episc. Hild. I 317 p. 302,7 gravamen. CHART. ord. Teut. (Hass.) 75 p. 69,18 ad omnimodam evictionem cavadam et -andam. CHART. Port. 129 p. 152,37 oblivionis incomodo et sinistre interpretationis cavillatione penitus -tis. CHART. Eichsf. 436 ad -andam questionis et controversie materiam. al. d remittere - erlassen: CHART. episc. Hild. III 484 p. 231,8 (a. 1277/86) in debitibus . . . -vi IIII solidos. e removere - entfernen: BERNOLD. CONST. chron. a. 1092 p. 454,5 ut . . . apostamatam . . . a membris Christi penitus . . . -ret. HAIMO (?) Wilh. 28 p. 223,40 mors . . . cum de medio -vit. B debilitare - schwächen: ANTIDOT. Augiens. p. 49,36 vox -ta est. C detrahere - abziehen: REGISTR. Mog. p. 13,24-bit annuatim duas marcas pro receptis.

*amsla f. (theod. vet. amsla, cf. Ahd. Wb. I. p. 328sq.) merula - Amsel (*Turdus merula L.*): HILDEG. phys. 6,43 -a calida est et sicca eqs.

*amstrum v. *anstrum.

amula, -ae f. script.: amm-: l. 45sq. 52sq. anu-: GLOSS. I 447,30 St.-S. -ol(a): l. 45sq.

species vasis - Gefäßart (cf. GLOSS. III 349,38 St.-S. -a fila. IV 33,7 -as fialas altiones [lege -ores] in similitudine urceoli. GLOSS. cod. Monac. 6220 f. 139v -as cuhamår): 1 techn. i. q. lagoena - Ampulla: IOH. sacerd. 198 pone eam (materiam) in unam bonam ammoniam vitri forte. ibid.: os ammole. 2 liturg. i. q. ampulla ad oblationem vini vel aquae in missa præbendam usurpata - Meßkännchen (cf. J. Braun, Das christl. Altargerät. 1932. p. 415sq.; A. Jungmann, Missarum sollemnia. II. 1952. p. 10): AMALAR. ord. expos. I 10,2 archidiaconus . . . infundens . . . aquam in calicem ex -a (cf. ORDO Rom. 6,37). AMALAR. (?) ecl. 20,1 in quo (calice) recipiantur ammulae populorum. 22,3 infundens aquam in calicem et ammulam pontificis. AGNELL. lib. pont. 167 fecit . . . -am auream. ORDO Rom. 6,7 -ae argenteae ad vina fundenda paratae. LEO MARS. chron. 1,26 p. 598,27 in . . . fialis . . . et -is. GREG. CAT. chron. app. I p. 310,3 -am argenteam deauratam. al. alleg.: AMALAR. ord. expos. I 10,5 -ae . . . nostram devotionem significantes.

amuraca, -ae f. (m. vel n. -um: p. 600,1) (ἀμύρηγη) script.: amor: l. 62. -chum: p. 600,1.

I faex - Hefe, Bodensatz: a de oleo (cf. GLOSS. II 288,10 St.-S. trusna vel cherno. III 223,3 drusina. 535,25 amorca i. sex olei heuen): PAUL. AEGIN. cur. 153 -a in eroe vase cocta. THEODULF. carm. 17,87 sic vino faex est et olivo turpis -a. ANTIDOT. Sangall. p. 83,33 -a (xiii). DYASC. p. 5^a -a faex est olei nigra et aquosa. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 395^c borax est faex olei; . . . duplex faex invenitur, una inferius, quae dicitur -a, alia superius, quae dicitur borax. ALPHITA I p. 276,9 -a est sex olei superior et est utilis, imurca est sex olei inferior et est inutilis. al. in imag. de re vili: GODESC. SAXO theol. 10 p. 213,18 Dominus . . . de -a dicit (opp. oleo). HUGO TRIMB. laur. 96 spurca vitii . . . -a. b usu vario:

AETHICUS ISTER 88 (de mari) amarum -rhum ducit(ur). COSMAS chron. 60 p. 239,23 naturalis potus . . . -am. IOH. sacerd. 167 -am, que remanserit, sicca. 2 nucleus, testa - Kern, Kernhülle: ALBERT. M. veget. 6,158 arborem vocari oleam et fructum olivam, liquorem oleum et os, quod in ipsa est, vocari -am (cf. 6,159). v. et p. 599,62. 3 cortex - (äußere) Schale: HONOR. AUGUST. cant. 7,5 p. 461^b in nuce (cf. Vulg. cant. 6,10) tria considerantur, scilicet -a amara, testa dura et nucleus dulcis; per haec notantur tres ordines in ecclesia, per -am coniugati in tribulationibus mundi amaricati. 4 wae vinacei - Trestir: GLOSS. III 347,27 St.-S. vinacium, -a uvarum vino expresso i. trestir. IV 372,14 -a trester.

*amurcalis, -e. in imag. i. q. faeculentus - unrein: EPIST. Aldh. 9 panagericus rumor . . . sine sanna aut -i imposta.

15 *amurcatus v. *murcatus.

amusoterus, -i m. (ἀμουσότερος) homo ineruditus - ungebildeter Mensch: ERMENR. ad Grim. 29 p. 567,15 quia nec poëtam nec -um me esse profiteor.

20 amussis, -is f. script. -usis: l. 24. 1 proprii i. q. regula - Winkelmaß: GLOSS. III 383,23 St.-S. -is uuinkelmez.

2 translat i. q. norma - Ordnung: CARM. Scot. I 14,1,24 si fuerint sociata (elementa, i. litterae Hebraicae), velut pia poscit -is (-usis codd.). WALTH. SPIR. Christoph. II 6,267 hęc . . . metrica depinxit -i. c. sensu iustitiae: WALTH. SPIR. Christoph. II 3,144 catenas heretice labis vindex conflavit -is.

v. et exammissum.

amycticus (ami-), -e, -um. (ἀμυκτικός) 1 adi.: causticus - ätzend: DYASC. p. 61^a est . . . herba . . . virtutis lacescentis, quam Greci amicticen vocant, . . . eius decoctio reparationis causa . . . aptatur. 2 subst. neutr.: remedium vivificans - belebendes Mittel: ALPHITA I p. 275,19 amicticum, id est recorporativum vel recuopertivum. v. et *amicticum.

35 amygdala (amig-), -ae f. vel amygdalus, -if., rarius amygdalum, -i n. (ἀμυγδάλη, -δαλῆ, ἀμύγδαλος, -ον) script.: migd.: RECEPT. Bamb. 22. midcd.: GLOSS. I 363,50 St.-S. midall.: p. 601,8. emidall(um): RECEPT. Sangall. I 18^a capit. acmcd.: l. 47. amicd.: l. 49,53,66. p. 601,17. amind.: p. 601,6sq. amiod.: l. 72. amand.: p. 601,3,5. amend.: p. 601,25. amnad.: p. 601,3. -id.: l. 71. p. 601,12. -dol.: l. 48. p. 601,3,5sq. 12,16. -dul.: l. 48. p. 601,7,25. -dela.: l. 48.

I bot.: A de arboribus: 1 amygdalarius - Mandelbaum (*Prunus amygdalus Stokes*, cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 280): PAUL. AEGIN. cur. 2 corticem amigdale amare (3,1,2 ἀμυγδαλῆς). COMPOS. Luc. H 23 gumma ex acmcdala. GLOSS. III 42,10 St.-S. amigdala (-dola H, -dula U, -dela Q) mandibōm (cf. 53,63 amicdalu). EKEH. IV. bened. I 1,50 induet in florem superum nux (gloss.: amigdalus) plurima rorem ([ex Verg. georg. 1,187], cf. 20,161). HILDEG. phys. 3,10 -us valde calida est eqs. ARNOLD. SAXO fin. 1,3,11 p. 30,42 amicdale (*Arist. p. 821^a,34 ἀμυγδαλῆ*) et mala granata transmutantur . . . per culturam. ALBERT. M. veget. 6,16 amicdalu arbor est satis nota eqs. 7,167 satae amigdali. animal. 8,65 nucem amigdali (p. 61^a,15 ἀμύγδαλον). 8,183 plantare . . . fabam et amigdala (p. 627^b,18 ἀμυγδαλῆν). al. alleg.: HRABAN. univ. 19,6 p. 514^b -a . . . primitivam ecclesiam, quae ex Iudeis credit, significat. p. 514^c in flore -i canos capillos . . . ostendit. WALTH. SPIR. Christoph. I 10 fructus amigdalarum typus erat Samonitarum. ABSAL. serm. 43 p. 246^c -us . . . quae ante caeteras floret arbores, Marian significat. meton.: HERM. AUGIENS. hymn. 3,3^b,5 Mariam paritaram divini floris -um. 2 iuglans - (Wal-)Nußbaum (*Juglans regia L.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 1052sqq.): GLOSS. I 547,37 St.-S. amicdalu nuzpaum. III 468,19 nux nuzbaum vel amicdalu. 676,48 nutritius vel amicdalu nuzpoum. IV 32,46 amicdalu arbor nucum hasil. ibid. al. 3 corylus - Hasel (*Corylus avellana L.*, cf. Marzell, op. cit. I. p. 1199sqq.): GLOSS. II 700,36 St.-S. amicdalu hasal. III 676,21 corilus vel amicdalu hasil. IV 130,11 amicdalu hesil. 167,21 amicdalu hesilin. v. et

p. 600, 68sq. **B de fructibus:** 1 *nux amygdalarii* - *Mandel*: PAUL. AEGIN. cur. 119 amigdalas decorticatas. FORM. Marculfi 1,11 amandolas (amigdalas, amnadolias var. l.) tantas. DIPL. Merov. I 86 p. 76,34 de tulloneo . . . concesserunt . . . amandolus lib. c. ANTIDOT. Bamb. 21 amigdolos amaras. ANTIDOT. Glasg. p. 106,16 amindolas purgatas. p. 143,27 amindulas amaras. ANTIDOT. Sangall. p. 96,23 amigdale farine ses. I. RECEP. Sangall. I 182 eluctuaria de midalo. DIAETA Theod. 482 amigdala amara et matura . . . extenuatoriam habent virtutem. 492 amigdalae virides nutritiunt, . . . sicce . . . similiter. GLOSS. III 534,13 St.-S. amigdale dulces suze mandelkern. 548,8 amigdole (amidole c) mandilkerne. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 365,16 -ae amarae calide et siccae in secundo gradu egs. PETR. MUSAND. summ. p. 254,13 amigdalas dulces integras. ACTA imp. Winkelm. I 790^l p. 617^a,14 pro . . . salma . . . amigdolarum . . . solvetur . . . tar. I. CHART. civ. Misn. 11 p. 7,29 duo talanta amicdalarum . . . ministrentur. ALBERT. M. veget. 2,132. saepe. 2 *nux (juglandis)* - (Wal)-Nuß: GLOSS. III 221,48 St.-S. amigdalu*⟨...⟩* i. nuz. 3 *nux coryli* - Haselnuß: GLOSS. I 361,19 St.-S. amigdalas hasalnuzi. III 676,22 avellanē vel amigdale hasilnuz.

II anat. plur. i. q. tonsillae - Mandeln (ex arab. lauzatān ver- sum, cf. J. Hyrtl, Das Arab. u. Hebr. in der Anatomie. 1879. p. 253sqq.): Ps. GALEN. incis. app. 5 amendula. TRACT. de chirurg. 732 *b* rancis interius tumescientibus et quasi duas amigdalas creantibus. 735 amigdalas instrumento ereo . . . capitas incide (ROGER. SALERN. chirurg. 390). Ps. GALEN. anat. 3 p. 172^b posuit Deus . . . II -as . . . ex parte sanguinis. BRUNUS LONG. chirurg. 2,3,6 p. 122^a nascuntur . . . in gutture apostemata . . . quae branchi vel -e nuncupantur. ALBERT. M. animal. 1,252 due amigdali, quae sunt duea auriculae linguae. al.

*amygdalarius (amand-, amendel-, -i (f.) arbor amygdalas ferens - Mandelbaum (cf. p. 600,45): CAPIT. reg. Franc. 32,70 p. 91,1 de arboribus volumus, quod habeant . . . avellanarios, amandalarios, morarios (cf. FORMA mon. Sangall. p. 14^a avellenarius, amendelarius, murarius).

*amygdalatus (amig-), -a, -um. 1 adi.: ex amygdalis confectus - aus Mandeln hergestellt: MAURUS urin. II p. 21,4 fiat . . . inunctio . . . de oleo amig-o. 2 subst. neutr.: a condimentum ex amygdalis confectum - Mandelwürze: WILH. SALIC. chirurg. 2,1 p. 326^b lactucam, endiviam cum -o conditis. 3,21 p. 349^a faeniculo et petroselino . . . conditis cum -o. b cibus ex amygdalis confectus - Mandelspeise: GLOSS. Roger. III 663^a dieta tenuis adhibeat ut amig-um, avenatum. BRUNUS LONG. chirurg. 1,17 p. 115^a patiens comedat far, -um, olera frigida. 3 *?subst. fem. i. q. cibus ex amygdalis confectus* - Mandelspeise: RYCCARD. chron. app. p. LII,10 sumo oxizaccaram, amig-am pinello squallidam edo vel farra.

amygdallinus (amig-), -a, -um. script. amagd-: l. 61.

I adi.: A 1 qui amygdali est - Mandel(baum)-. COMPOS. Luc. M 14 gugma amig-a. GLOSS. I 300,25 St.-S. amig-as hesilino mandalpoumine. 2 qui iuglandis est - (Wal)-Nuß(baum)-: GLOSS. I 317,11 St.-S. -as nuzpaumino. 3 qui coryli est - Hasel-: GLOSS. V 1,14 St.-S. amig-as heselina. v. et l. 54sq. B ex amygdalis confectus - aus Mandeln hergestellt: ANTIDOT. Sangall. p. 96,14 oleum ! amig-um, quod alii metopium, alii fontalem vocant (RECEP. Bamb. 13 o. amag-um. ALBERT. M. veget. 6,299. al.). TRACT. de aegr. cur. p. 256,36 lac amig-um.

II subst.: A *fem. plur.:* tonsillae - Mandeln (cf. l. 23): CONSTANT. AFRIC. theor. 9,20 p. 44b^v in utraque (gula) nascuntur glandes, que . . . vocate sunt -e. ibid. iterum. B neutr.: amygdalarius - Mandelbaum (v. p. 600,45): GLOSS. III 388,53 St.-S. amig-um mandelboum. amygdallo v. magdalia.

amygdallus (amig-), -a, -um. ex amygdalis confectus - aus Mandeln hergestellt: SALERN. comp. 130 cum . . . oleo amig-o.

*amyllos (amil-) (m.) (ἀμυλος) placenta e flore farinae confecta - Kuchen aus feinem Mehl: PAUL. AEGIN. cur.

163 p. 92,3 cibi . . . eis convenient sorbiles et ova sorbilia et amilos (3,82,2 ἀμυλος) et itria.

amylum (amil-), -i n. vel *amidum, -i n., raro *amido, -onis (m.) (ἀμυλον; cf. ital. amido, v. et Meyer-Lübke REW³ nr. 437) script.: amill(um): l. 9. amol-: l. 11. form. gen. sg. -u: PAUL. AEGIN. cur. 158 p. 87,9. metr. amid-: l. 17.

flos farinae (triticeae) - feines (Weizen-)Mehl: PAUL. AEGIN. cur. 203 p. 137,6 amili[a] II coclearia. ANTIDOT. Sangall. p. 89,35 amillu z II. MAPPAE CLAVIC. 282 amidum medulla est de frumento media. GLOSS. III 469,23 St.-S. amolu, id est flos farinae melestupe. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 4a^r quod (de frumento) residet in fundo vasis, permittatur siccari et indurari ad solem et illud amidum vel amilum dicitur, quia sine mola fit. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 377^H -um calidum et humidum. GLOSS. Roger. I B 2,16 (1,21) p. 360,16 accipe . . . zuccarum et amidonem. Ps. OTHO med. 20 laus est albentis amidi. ALPHITA I p. 275,20 amidum, amilum idem et interpretatur sine mola fractum et fit de tritico. saepe.

*amynter (m.) (ἀμυντήρ) culmi cornuum cervinorum adversi - die nach vorn gekehrten Zacken des Hirschgeweih: ALBERT. M. animal. 8,38 culmos cornuum inferiores, qui vocantur amonitrez (p. 611^b,4 ἀμυντῆρας).

amysarius v. admissarius.

amystis (ami-), -idis f. (ἀμυστίς) haustus potionis uno ductu tractus - Leeren des Bechers auf einen Zug: GARS. tract. 4 p. 429,5 circuivit Urbanus papa . . . in Treitia amistide (cf. Hor. carm. 1,36,10). Baader

1. an particula. I sensu interrogativo: A in interrogatione recta: 1 simplici i. q. -ne, num, nonne - (oder) eiwa, (oder) nicht: ARBEO Emm. 19 an pigritiae tuae grave videtur, ut egs. (cf. WETT. Gall. 29 p. 273,15 an ego . . . peccavi in te? al.). VITA Emm. 19 annon melius tibi est egs. AGIUS epic. Hath. 419 quid agam? an . . . dicam? (WALTH. SPIR. Christoph. II 4,110 quid . . . ? an . . . ? num . . . ?). SALOM. III. carm. 2,77 plangitur anne magis egs. (WALTH. SPIR. Christoph. II 4,87. 5,113. al.). OTTO FRISING. chron. 8,16 p. 414,8 numquid Deus . . . iudicabit? annon magis egs. saepe.

2 composita i. g. aut - oder (in primo membro i. g. utrum): a dupli: CAND. FULD. Egil. II 10,9 an loquar an sileam? (cf. Verg. Aen. 3,39 eloquar an sileam?). HROTSV. Pafn. 1,10 utrum est una musica an plures? WIDUK. gest. 1,10 serione haec an ludo ais? GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 414,40 an . . . vel. saepe. b multiplici: HETTI (?) interr. p. 87,40 orationem dominicam didicisti an auctorem ipsius vel qua de causa prolata est an cognitionem harum petitionum? SALOM. III. carm. 1,139 contigit an umquam vel hoc contingere quisquam audierat, num egs. al. B in interrogatione indirecta i. q. num - ob: 1 simplici: WILLIB. Bonif. 5 p. 21,16 inquisivit, an litteras . . . detulisset. WALAHP. hort. 370 an ista sit illa . . . dubium est. VITA Liutg. I 29 eos percutiari . . . cepit, anne . . . crederent (HROTSV. Sap. 5,6. al.). REGISTR. Trident. IV p. 270,11 denuncia- verunt . . . an si volebant lasare. saepe. 2 composita i. q. aut - oder, oder ob (in primo membro i. q. utrum - ob): a dupli: LEX Alam. 87,2 cognoscere . . . utrum vir an femina fuisset (HRABAN. epist. 15,9 p. 412,27 utrum . . . an ne. NITH. hist. 3,2 p. 30,4 utrum . . . an non. persaepe). BONIF. epist. 33 p. 57,17 si . . . an non (FORM. Senon. I 11 se . . . anon. WETT. Gall. 12 si . . . an. RUODLIEB X 5 si . . . anne. saepe). ARBEO Emm. 41 sive . . . an (WALTHARIUS 761 an . . . sive. ARNOLD. LUB. chron. 5,26 p. 203,30 an . . . seu. al.). WALAHP. carm. 5,26,8 dubito . . . displiceam an placeam (cf. RIMB. Anscar. 19 p. 40,22 quis sit maioris potentiae, vestri . . . dii an . . . Christus. al.). WALTHARIUS 1143sqq. an . . . an (FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 26,25sq. an . . . an non. al.). BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 285,8 -ne . . . an. persaepe. struct. mixt.: IONAS Bob. Columb. 2,5 p. 237,4 non aperte viri Dei animus cognoverat, iter iustum exitum esse vitae an ad alium quoque locum progressurus. remissus: HROTSV. Mar. 687 rogitatbat Herodes, an . . . magi venissent . . . vel quid . . . demandarent. b multi-

plici: LUP. FERR. epist. 8 p. 20,7 an ... aut si ... aut si.
THIETM. chron. 6,47 utrum ... an ... seu ... an. OTTO
FRISING. gest. 1,47 p. 66,19sq. an ... -ve ... an. 2,49 p.
157,21 an ... vel ... vel. al.

II sensu *disiunctivo* i. g. (aut-) aut-(entweder-) oder
(cf. D. Norberg, Beitr. z. spätlat. Syntax. 1944. p. 100sqq.):
LEG. Wisig. 4,3,4 p. 193,7 an filis an quibuscumque per-
sonis. ARBEO Corb. 12 infideles an (aut etiam VITA Corb. 7)
fideles. FORM. Salib. 39 an ... sive. ANNAL. Bar. a. 1042
(MGScript. V p. 56a) an ... vel. al.

III sensu *condicionali* i. g. sive - sei es daß: LEG. Wisig.
2,1,18 an per se vellit an per quem ipse preceperit (ALCUIN.
epist. 58 p. 101,25). 7,5,9 p. 309,14 utrum ingenuus an
fortasse sit servus. LEX Baiuv. 19,7 liber sit an servus.
RUODLIBE V 216 gratis an oblitus reticeret is officiales. al.
?si - ?wenn (ni abundat): FORM. Marculf 1,1 p. 40,20 si
aliquid ipsi monachi ... tepidi aut an secus egerint.

IV *ten* - *siehe* (fort. per confusionem): CARM. libr. II A
18,8 an ibi Christus adest ([v. notam ed.]. cf. 18,11 an piger
[impiger ci. ed.] adcurre).

2. an *praep.* (cf. ἀνά) *circum - herum*: v. p. 624,52.

1. ana *adv.* (ἀνά) *metr. ἄνα*: l. 37.

1 aequis *partibus*, pariter - zu (gleichen Teilen), je (cf.
GLOSS. IV 369,27 St.-S. ana glich. ALPHITA I p. 276,11 ana,
id est sursum vel aequale seu rectum. v. et p. 622,13): PAUL.
AEGIN. cur. 73 p. 50,27 castorei et nitri ana obolos II. ANTI-
DOT. Lond. p. 20,14 sucus arnoglose, cime rubi sucus ana
semis uncia. LEO MARS. chron. 3,32 p. 723,21 candelabra
magna vi ... ana vi vel in librarium. ACTA imp. Winkel. I
766 p. 607,40 ut ... de feudis ... ana decem feuda conferant.
988^{II} p. 737,17 recipiat moderate ana denarios duos per
testes. 1002,1 monetam ..., ana denarios sedecim ... pro-
tareno auri uno. *saepe*. *absol. sine numero*: PAUL. AEGIN.
cur. 134 ion et lepida ana siccum fac. TRACT. de caus. mul. i
diptimo, gligano, appio semen ana teris cum vino. ODO
MAGD. herb. 2079 usti stercoris humani cum pulvere tritum
ana iunge piper. ANON. secret. p. 52,5 Mercurius et calx sit
ana. al. 2 *sursum - hinauf*: v. l. 25. p. 608,39. 3 *circum -*
herum: v. p. 616,9.

2. *ana *subst.* (cf. nabun) *camelopardalis* - Giraffe
(*Giraffa camelopardalis L.*): ALBERT. M. animal. 22,16 -a
... animal dicunt esse Orientis egs. v. et *anabula.

anabasis (f.) (ἀναβασίον, ἀναβαστική) fere i. g. *ephedra*
- etwa 'Meertraube' (*Ephedra distachya* vel sim. L.; cf.
Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 209sq.): ALPHITA II
p. 82,23 hipporis aut anabis (sic) nascitur in locis humidis et
montuosis, hastas habet rufas egs.

anabathrum (-bratum), -i n. (ἀναβαθρόν) *lectorium -*
Leseput: GLOSS. IV 212,47 St.-S. anabatra sunt pulpita lector.

*anabilabotes, acc. -en adi. (cf. ἀναβιθάδες) *ascen-
dens - aufsteigend*: CARM. de Bened. prol. 2,11 p. 211 in quo
(Cancro) -en sonipem torquetque ferocem Phoebus (cf.
Mart. Cap. 8,871 ἀναβιθάδες σύνθεσμον).

*anabola, -ae f. (ἀναβολή) *rica - (herabfallendes)*
Kopftuch (cf. Heyne, Hausalt. III. p. 318): ABBO SANGERM.
bell. 3,20 uitur anabola (gloss.: ornamentum muliebre)
mulier, sed abutitur ipsa.

anaboladium (amb-, anob-, anag-, -agi-), -i n. (ἀναβο-
λάδιον, ἀναβόλαιον) *inom. sg. -a(g)i*: l. 71. *metr. ἄναβο-
λάδ*: l. 63.

1 gener. i. g. *vestimentum lineum, sindon - Gewand oder*
Umhang aus (feinem) Leinen: ABBO SANGERM. bell. 3,88
-a (gloss.: amictorium lineum) portat. GLOSS. I 384,23 St.-S.
anaboladium (*ad Vulg. iud. 14,12 sindones*) saban (cf.
IV 263,6 -um sabsaban). 2 *liturg.* (*in ritu Romano*) i. g.
humerale, amictus - Schultertuch, Amict (cf. J. Braun,
Die liturgische Gewandung. 1907. p. 215gg. 48): ORDO Rom.
6,11 subdiaconi ... accipiunt ad induendum pontificem
ipsa vestimenta, aliis lineam, aliis ambolagium, id est
amictum, quod dicitur humerale. 8,1 post haec mittitur
-golagi ([ai var. l.], cf. 8,2,4,5). PONTIF. Rom.-Germ. p. 96^b,36
-golagium grande. CHART. Werd. 1 (Mon. Boica XVI p.

13,20) pensionem (*papae solvendam*) ipsam esse -golagium,
id est fanonem, stolam cum auro egs.

anabratum v. anabathrum.

*anabrocismus (m.) (ἀναβροχισμός) *actio sursum li-
gandi (laquo) - das Hochbinden (mit Schlinge)*: Ps. HE-
LIOD. chirurg. 5 circa sarcituras genera octo: ... -us, cata-
brocismus. 22 -us est, quod fit uno vel duo^{bus} pilis in
superiore palpebra pungentibus oculum sublatio palpe-
bram per filio (sic?) de bissino egs.

10 *anabrosis, acc. -in f. (ἀναβρωσίς) *corrosio - Zer-
setzung*: PAUL. AEGIN. cur. 175 p. 99,8 si vero secundum -in
(-im A) sanguinis fiat sputum. ALPHITA I p. 276,13 -is sive
diabrosis est corrosio venae. fort. add.: GLOSS. med. cod.
Leninopol. p. 273,17 adina, -prosis (i. ἀναπροσίς ci. ed.),
algima. Prinz

15 *anabula subst. (a nabun per corruptionem) *camelo-
pardalis - Giraffe* (*Giraffa camelopardalis L.*): ALBERT. M.
animal. 22,16 -a, ut scribit Plinius (nat. 8,69), bestia est
Ethiopiae, quam Arabum quidam et Ythalicorum seraph
20 appellant. v. et 2. *ana.

*anabulla, -ae f. (orig. inc.) *script. -ul(a): l. 26.29sg.*

33. 1 -a (minor) i. g. species *tithymalli* - *Wolfsmilchart* (*Euphorbia L.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 362sqq.):
GLOSS. III 525,33 St.-S. -a voluesmilich. IOH. PLATEAR.
simpl. med. p. 38b^v de illa specie *tithymalli*, quae -ula vocatur. BERNH. PROV. comm. 1,2 p. 274,10 titimallus, qui
dicitur -a, de cuius lacte confitictr panis angelorum (IOH.
IAMAT. chirurg. 9,26 cum ... l. -ule). WILH. CONG. chirurg.
30 868 succum -ule. 871 folia -ule. ALPHITA II p. 9,34 -a minor,
titimallus, verrucaria, labulla idem. p. 88,21 labulla vel -a
idem, genus est titimalli maioris egs. al. fort. add.: AL-
PHITA I p. 312,16 sanabugla (sanabula vel sanabulla II
p. 160,31) similis est centum granis. 2 -a maior i. g. lau-
reola - *Seidelbast* (*Daphne mezereum L.*, cf. Marzell, op.
cit. II. p. 29sqq.): ALPHITA II p. 9,26 -a maior, spurga,
mezereon, rapiens vitam, faciens viduas, leo terre species
est titimalli (p. 112,1).

*anacardiale, -is n. *anacardium - Frucht des Elefan-
tausbaumes*: THADD. FLORENT. cons. 49,338 que (inunctio)
fit ex confectione -is.

*anacardinus, -a, -um. 1 adi.: a ex anacardiis con-
fectus - aus Früchten des Elefantelausbaumes hergestellt:
MATTH. PLATEAR. gloss. p. 393^b de Theodorico -o (IOH.
PLATEAR. simpl. med. p. 18b^v al.). THADD. FLORENT. cons.
42,73 mel ... -um sic fit: recipe anacardos tritos egs. b an-
cardius conditus - mit Früchten des Elefantelausbaumes
gewürzt: WILH. SALIC. chirurg. 5,9 p. 359^a mel ... -um
sic fit artificialer egs. 2 subst. neutr.: a anacardium -
Frucht des Elefantelausbaumes: THADD. FLORENT. cons.
42,71 -i drachmas v. Ps. AVIC. anim. 2,4 p. 97 spica, folium,
-um, fu, meu. b antidotum ex anacardiis confection -
Heilmittel aus Früchten des Elefantelausbaumes: Ps.
OTHO med. 237 ex -o procedit causa salubris.

55 *anacardium, -i n., postea *anacardus, -i m. vel rarius
anacardis, -is m. vel f. (ἀνακαρδίον) script.: inc.: l. 65.
ane: l. 61. anci: p. 605,1. -char: l. 62. -tar: l. 66.

fructus arboris cuiusdam aromaticae - *Frucht des Elefan-
tenlausbaumes* (*Semicarpus anacardium L. fil.*, cf. Andri.
Lex. bot. p. 29; Fischer, Pflanzenkunde. p. 284): ANTIDOT.
Sangall. p. 79,31 anacardiu -i. ANTIDOT. Augiens. p. 45,39 an-
tidotum Theodoricum dianachardium ... -chardii dragm.
III (ANTIDOT. Glasg. p. 109,16, cf. MATTH. PLATEAR. gloss.
p. 393^b). BERNH. PROV. comm. 8,4 p. 307,32). p. 50,17
-chardii uncia. p. 53,26 incardiu unc. VII. GLOSS. III 547,21
St.-S. -di (-tardi c, -tardus b) elephandislus (cf. 524,21. d').
CONSTANT. AFRIC. grad. p. 382,20 -di calidi et sicci in quarto
gradu egs. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 369^a -di sunt fructus
cuiusdam arboris in India nascentis, qui alio nomine pedi-
culi elephantis dicuntur (cf. ALPHITA I p. 276,15). Ps.
GERH. CREM. sept. p. 354,15 cum melle de -dis. ARNOLD.
Saxo fin. 4,7 p. 83,43 postquam comedenter -des. ALPHITA II
[Baader]

p. 9,23 ancicardi fructus cuiusdam arboris in India, quos imperiti ... testiculos vocant. ALBERT. M. veget. 5,114. al. v. et p. 604,46.

*anacarsis, acc. (abl.) -im, -in f. (cf. ἀνακάρη) *motio ad caput versa* — *Bewegung nach dem Kopf hin*: Ps. HIPPOCR. phleb. 3 cefalicum et epaticum -im ambas facimus, id est allatus (i. a latus) in foris fleotomamus (cf. TRACT. de chirurg. 935). 8 (de cephalica vena) -im anastamum a susum incidens (teritur -is p. 67^a,6 [rec. Brux.]) 16 (de mesa vena) si -im (-in p. 67^b,22 [rec. Dresd.]) incisa fuerit. 22 (de hepatica vena) incidit ... de fleotomo anastamum vel plagiotorum -im (anacarsico p. 68^b,17 [rec. Dresd.]; cf. TRACT. de chirurg. 948). TRACT. de chirurg. 947¹¹ (de phlebotomia) per -im, id est superius elevando.

*anacatha v. *anocatum.

anacephaleosis (-zeph-), acc. -in f. (ἀνακεφαλαίωσις) *re-capitulatio, comprehensio* — *Wiederholung, Zusammenfassung* (cf. LThK. 2,I. p. 466 sq.): GODESC. SAXO theol. 22,6 p. 306,21 *Deus concludens hominem velut per -in, ut ita dixerim, suam*. LIBELL. de conv. Baiuv. 6 anazephaleos (*sic*) de Avaris.

anachoresis, -is (-eos) f. (ἀναχώρησις) script.: v. I. 32. metr. ἀνάχορēs -: l. 27.

secessus (anachoretarum) — (Einsiedler-) *Einsamkeit*: ALDE. virg. I 29 p. 267,17 theoricam -eos transegit vitam (37 p. 285,17). epist. 4 p. 481,15 contemplativam -eos ... vitam. CARM. libr. III 38,52 vitae communis de fine vel -is colloquitur ... collatio ... iohannis (Cassian. contl. 2,2,2). eremus — *Wüste*: Gloss. III 116,42 St.-S. -is <...> heremus i. Wste (207,56. 406,67).

anachoreta, -ae m. (ἀναχωρητής) script.: ancho-: l. 47. -rit- (cf. GODESC. SAXO gramm. 2,68 'anachoresis' dicitur et tamen non -a, sed -ita): l. 38sq. 41sq. 45sqq. 58. -ret-: l. 37. metr. ἀνάχορēt- (-it-): l. 39,45,48,50. 58.

1 eremita — *Einsiedler* (cf. Gloss. III 360,42 St.-S. -a einsidil; de re cf. LThK. 2,I. p. 465): FORM. Sangall. 28 p. 413,29 iuxta ... Antonium ... -am (-retam var. l.). CAPIT. reg. Franc. 23,2^{tit}. de -itis. ALCUIN. carm. 1,1388 claruit ... Echa ..., -a sacer. epist. 7,33,4 misi ... per singulos -itas III siclos de puro argento. GODESC. SAXO theol. 18 p. 177,5 quando *diabolus* ... coenobitis, -itis et heremitis obesset. VITA Cond. 1 (MGMer. V p. 646,23) sanctus presbyter et -ita Concedus. RIMB. Anscar. 19 p. 39,36 quandam -am Ardgarium nomine illas in partes direxit. HERIG. Ursm. 1,442 martir, confessor, heremita vel -ita. VITA Landel. 502 fit ... fortissimus -ita. MARIAN. chron. a. Chr. 411 iohannes monacus anchorita clara (*sic?*) habetur. THIOFR. Willibr. II 1,106 ex cenobita prodit nova -ita. COSMAS chron. 1,37 p. 66,17 erat -ita, sanctarum virtutum archimandrita. NIVARD. Ysengr. 4,177 sit -ita lupus, sit papa, sit abbas. saepe. 2 de institutione monastica i. g. *reclusus* — *Rekluse* (cf. LThK. 2V. p. 679 sq.; L. Gougaud, *Ermites et reclus. 1928. p. 57sqq.*): CHRON. Clus. 5 (MGScript. XXX p. 962,6) sanctus -a (sc. iohannes Ravennas; cf. 11). OTTO FRISING. chron. 7,35 p. 373,2 certamen spiritualiter instructum -arum et solitariorum. VITA Norb. I 12 p. 683,14 alias heremitacum, alias -arum vitam, alias Cysterciensium ordinem assumendum suadentes. BERNH. GEIST. palp. 1,307 tunc -ita, tunc esse volens heremita.

*anachoretanus (-rit-), -i m. *eremita* — *Einsiedler*: CHRON. Tiburt. a. 371 (MGScript. XXXI p. 238^a,18) iohannes -itanus (ano- cod.) claruit (ALBERT. MIL. temp. 41).

anachoreticus, -a, -um. (ἀναχωρητικός) script.: anch-: l. 67sq. -rit-: l. 68sq. metr. ἀνάχορητικ-: l. 69.

ad eremitas spectans — *Einsiedler*: BEDA hist. eccl. 3,20 p. 168,2 in anchoretica conversatione vitam finire. 4,26 p. 271,7 anchoritacae ... contemplationis. FLOR. LUGD. carm. 17,10 -itiae vitae (HUGO FLAV. chron. 2 p. 402,22. al.). DESID. CAS. dial. 1,7 p. 1121,38 iohannes ... monachus ... sub -a disciplina solitarius commoratur.

*anachrosticis v. *anacrostichis.

*anacochus, -i subst. (cf. coccus ?) *fructus lauri* — *Beere des Lorbeerbaums*: ALPHITA I p. 276,17 -i baccae lauri idem.

anacollima n. (f. -am: l. 11) (ἀνακόλλημα) script.: 5 ano-: l. 8. -oli-: l. 8,11.

1 emplastrum glutinans — *klebendes Pflaster*: PAUL. AEGIN. cur. 217 p. 158,12 aliud -a. DIAETA Theod. 259 ovi vitellus ... stringere potest per anocolima illinitus. GLOSS. Salern. p. 11^b,14 -a adherens medicamen. 2 tumor — *Geschwür*: TRACT. de chirurg. 980 oleum tepidum in loco dolenti imponimus propter anacolimam, id est collectionem futuram.

anacoluthon (-ulaton) n. (ἀνακόλουθον) *dictio non habens verba congrua* — *unkonzinne Ausdrucksweise*, *Anakoluth*: GESTA Bereng. 4,110 (gloss.) -culaton est, cum dicit 'quot' et non premisit <'tot'> (cf. 2,57 gloss.).

Anacreonticum (-eun-), -i n. (cf. Ἀνακρέων) *metrum Anacreonti ascriptum* — *anacreontisches Versmaß*: EUGEN. VULG. syll. 31 (in marg.) -eunticum Colophon (non respondet metro carminis, cf. notam ed.).

Anacreontius, -a, -um. (Ἀνακρέοντιος) 1 dimetrum Ionicum (variatum) significans — den (anaklastischen) jonischen Dimeter (a minore) bezeichnend: WALAHF. carm. 74^{tit}. metrum -um. METELL. Quir. 24^{tit}. metrum -um upercatalecticum constans anapaesto, duobus iambis et semipede. 2 dimetrum iambicum catalecticum significans — den katalektischen jambischen Dimeter bezeichnend: HERM. AUGIEN. vit. 232^a adn. metrum iambicum dimetrum -um catalecticum constans ex tribus pedibus et sillaba (cf. Sacerd. gramm. VI 520,6). METELL. Quir. 29^{tit}. metrum iambicum dimetrum catalecticum, quod et -um. 35^{tit}. metrum uno versu iambicum -um.

*anacrostichis (-chrostici-), -idis f. vel *anacrosticha (-ca), -ae f. (ἄνδη et ἀκροστιχίς sive ἀκρόστιχα) 1 carmen, cuius litterae initiales versuum verbum quoddam formant — Gedicht, dessen Versanfänge ein Wort ergeben (cf. RAC I. p. 235sqq.): HRABAN. cruc. 1,2 p. 158^c qui (versus) ... in anachrosticide positus est ... 'O crux egs.'. 2 carmen figuratum — *Figurengedicht*: AMALAR. epist. 2 Porfirius philosophus nomen Ihū in anacrostica sua Latine scribit ... Iesus.

*anadochus, -i m. (ἀνάδοχος) *patrinus* — *Taufpate*: ALBERT. M. eccl. hier. 2, 4 p. 520^a,23 vocatur ille -us, id est in superiora ducens, quem nos patrinum appellamus. 2,7 p. 531^a,26 'sacerdote praedicante', id est nominante ... 'ipsum' baptizandum 'et -um' (PG 3,396^c ἀνάδοχον) eius 'ex descriptione'. p. 531^b,23,27. 7,21 p. 803^a,7.

*anadomenus, -a, -um. (corruptum ex ἀξανέμω) libidine in admissarios inflammatus — *rossig geworden*: ALBERT. M. animal. 6,99 dicimus eas (equas) esse -as (p. 527^a,13 λέγονται δὲ καὶ ἀξανέμουσθαι, anathomeni Mich. Scot.), hoc est hinnientes.

anadosis, -is f. (ἀνάδοσις) script. -thos-: l. 58. metr. ἀνάθōs-: l. 58.

distributio digesti facta per sanguinem in corpore — *Verteilung der verdauten Speise durch Blut im Körper* (cf. Galen. ed. KÜHN XIX p. 373,9sqq.): GLOSS. med. cod. Leninopol. p. 272,4 quid ... anathosis? (gloss.: adductus sanguis in venis; ex Ps. Soran. quaest. med. 63). ALPHITA I p. 307,1 pepsis ... ponitur ... pro prima digestione ..., sed secunda digestio dicitur madosis, tertia vero -is.

*anaemos, -a, -um. (ἀναέμος) script. amen-: l. 64.

exsanguis — *blutlos*: EMO chron. p. 519,6 anima (hominum) recte dicitur quasi amena, id est a sanguine longe discreta. ALBERT. M. animal. 26,1 p. 1580,1 de animalibus parvis -ys, hoc est sanguinem non habentibus.

*anafod (-phod) subst. (orig. inc.) 1 species plantae, fort. marrubii — *Pflanzen*, viell. Andornart (cf. Ahd. Wb. I. p. 462): GLOSS. III 570,2 St.-S. -d andor. 2 armoracia — *Meerrettich* (Armoracia rusticana G. M. Sch., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 396sqq.): GLOSS. III 52,9 St.-S. rafanum (anaphod E) m̄rethio (lege merrethic). 3 ?ungula

[Baader]

caballina - ?Huflattich (v. l. 33): Gloss. III 493⁹¹ St.-S.
anagalus roshuof (-d alox *suprascr. cod.*).
anaforeticus, *anafrasis v. anaph-.

anagalla v. anagallis.

anagallicum, -i n. vel *anagallicus*, -i m. vel f. (corrum-
tum ex alum Gallicum) script. et form.: ane: l. 12.
-ali: l. 12. -ig: l. 12. adde ANTIDOT. Glasg. p. 117,17.
-on: l. 12. -icio: l. 17.

1 *sympyton* - *Beinwell* (*Sympyton officinale* L., cf. André, Lex. bot. p. 295g.): AESCULAPIUS 34 p. 53,28 -i
succus. ANTIDOT. Glasg. p. 148,16 tassolus de -o. p. 156,27
anegallici radices. TRACT. de caus. mul. 19 anagaligo ...
fasc. I. DYNAMID. Hippocr. 2,74 *sympyton*, id est -um.
ALPHITA I p. 276,18 anagallis vel -us seu anagalla consolida
maior (cf. p. 285,44). al. 2 *favata* - *Bachbunge* (*Veronica beccabunga* L. vel sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 288):
Gloss. III 525,17 St.-S. -um bungel. 534,43 -on (-icio b)
pungil. 546,27.

anagallis, -idis (-idos) f. vel *anagalla, -ae f. vel *anagal-
lus, -um. (ἀναγαλλίς) script. et form.: anan: ALPHITA
II p. 45,7. -golum, -us: Gloss. III 470,20 St.-S. 485,34.
-al(is): l. 40,42. -alus: Gloss. III 493,40 St.-S. 525,44.
-asus: l. 35. -ulus: Gloss. III 570,3 St.-S. -ilus: l. 38.
-idos (nom. sg.?): l. 40,42.

1 de herbis: a mecia - *Ackergauchheil* (*Anagallis arvensis* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 253sgg.): PAUL. AEGIN. cur. 212 p. 153,9 -idos nigrum florem habentis
... suci. AESCULAPIUS 2 p. 4,2 succum ... -idos. BERNH.
PROV. comm. 7,4 p. 296,40 morsus galline, id est -us. b
sympyton - *Beinwell* (v. l. 9): DYNAMID. Hippocr.
2,31 -idis, hoc est auriculae muris sucus. v. et l. 14. *huc
spectare vid.*: TRACT. de aegr. cur. p. 197,28 -am tritam.
c *ungula caballina* - *Huflattich* (*Tussilago farfara* L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 287): Gloss. III 52,33 St.-S.
-us rossehb. 549,36 -gasus vel *ungula caballi* rossehb.
ibid. al. v. et l. 2. d *buglossa* - *Ochsenzunga* (*Anchusa officinalis* L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 262sgg.): Gloss. IV 363,8 St.-S. -gilus ochsenzunga. 2 de semine i. q. semen
myrti - *Myrtensamen* (*Myrtus communis* L., cf. Fischer, op. cit. p. 275): DYASC. p. 4^b -galidos semen est miricum
eqs. (cf. Diosc. gr. 1,89 et Diosc. lat. 1 p. 90,20sqq.). IOH.
PLATEAR. simpl. med. p. 8a^r -galidos semen est myrtle.

*anaglypte v. *anaglypte.

anaglypus (-sus) sim. v. anaglyphus.

*anaglorena subst. (orig. inc., ni ex anag(al)lo et ζέυς
compositum, ut ci. Steinmeyer ad l. 49) 1 *sucus ex radici-
bus sambuci et ebuli commixtus - Saft aus Holunder- und
Attichwurzeln* (cf. Ahd. Wb. I. p. 690): Gloss. III 478,22
St.-S. -a *sucus radicum holentres vnt atheches saf conmixta*.
2 *sambucus* - *Holunder* (*Sambucus nigra* L., cf. Fischer,
Pflanzenkunde. p. 283): Gloss. III 493,37 St.-S. -a *holen-
der* 518,6. Baader

anaglypharius, -a, -um. *incisus* - *eingraviert*: GERB.
(?) astrolab. 1,1 perigraphias partitionesque -as in ea (*plana
sphaera Ptolemaei*) scriptas.

*anaglyphatus (-glif), -a, -um. *caelatus* - *erhaben, Re-
lief*: THIOPR. Willib. I A 8 p. 465^c sedes ... leonibus
atque bobus insignita -ifato opere.

*anaglyphicus (-glif), -a, -um. *caelatus* - *erhaben, ge-
trieben*: GESTA Font. 17 p. 52,22 calices argenteos ... -ifico
opere patratros.

anaglyphus (-gliph-, -glif), -a, -um. (ἀνάγλυφος)
script.: agrif: p. 608,22. anclif: Gloss. II 318,14 St.-S.
-glif: p. 608,8,17. -glis: p. 608,19. al. -gliv: Gloss. IV
33,10 St.-S. cod. f. -grif: l. 72. metr.: -glýph-, -glif:
p. 608,2,3,5.

1 adi.: a *caelatus*, *sculptus* - *ziseliert, erhaben (gearbei-
tet)*, *Relief*: HEITO Wett. 15 duxit eum ad loca pulcherrima
... opere -ifo discreta (Iots. Odil. 2,18 [MGScript. XV p.
818,42] cum vitreis vasculis -ifo o. formatis. FUND. Ensd. 117
[MGScript. XV p. 1082,41] turribulum -ifo o. al. cf. AGNELL.
lib. pont. 80 -grifa operatione). HRABAN. univ. 22,3 p. 597^b

vasa enim caelata sive -a significant sanctos. THIOPR. Willibr.
II 1,404 exsculptum signis solium miris -is. METELL. Quir.
15^a,21 bibitur cipho vivis signis -ifo. al. b ad caelaturam
pertinens - zur Reliefarbeit gehörig, Relief: WALAHFR.
5 Wett. 532 structura ... praebuit arte oculis -ifa (gloss. cod. O:
cum sculptili) pascere mentem moenia.

2 subst. fem. et neutr. (def.: GODESC. SAXO gramm. i
p. 358,2 'ifa' caelatura argenti. app. 1 p. 498,5 'iffa' cae-
latura argenti): a caelatura, opus caelatum - Relief(dar-
stellung), erhabene, getriebene Arbeit (cf. Gloss. IV 223,30
St.-S. -ifa kipurit enti irhapanaz): EKEH. IV. cas. 39^{ex} pic-
turas ... et -iphas ... epigrammis decorabat. 40^{med} cui similem
-ipham raro ... videre est alteram. HUGO FLAV. chron. 2
p. 374,22 columnae ... arte fusili et -ifo productae. EPIST. ad
HILDEG. 101 p. 322^b sancti spiritus organum ... tot miracu-
lorum -is mystice insignitum. CHART. Hans. I 523 p. 184,28
argentum ad vasa ... facienda seu ad speciem -iffi (CHART.
Rhen. inf. II 452 p. 251,23). al. imago hominis - Menschen-
darstellung: Gloss. IV 130,28 St.-S. -isa manalicho (cf.
I 435,29 -ifa manicha [ad Vulg. III reg. 6,32]). ibid. saepe
b vas caelatum - Gefäß mit erhabener Arbeit: CHRON. Cas. 7
in agrifis batiam unam et scaptionem i abstulit (cf. LEO MARS.
chron. 1,26 p. 598,32).

*anaglypte (-glif-) adv. (cf. ἀναγλύπτειν) opere caelato-
in erhabener Arbeit: AGNELL. lib. pont. 170 mensam argen-
team ... habentem infra se -iste (una gliste cod., anaguste
in margine) totam Romam.

anagnosticum (agnast-, -gnust-), -i n. (ἀναγνωστικόν)
scriptum (legendum) - Schreiben, Lesestoff: EPIST. Desid.
30 Cad. 1 dum inmensa tantarum (-orum corr. Norberg in ed.
sua) -gnuristicorum studia animo librante pensarem. FORM.
Bitur. app. 3 per vestrum ... noscere agnasticum.

anagoge, -es f. (ἀναγογή) script. -goen: l. 59.
form.: sing.: nom. -en: l. 59. cf. l. 40. gen. -es: l. 54,69.
35 acc.: -em: l. 61. p. 609,7,48. -en: l. 48,61. p. 609,4. al. abl.:
-e: l. 67. p. 609,40. 7-i: p. 609,46. plur. acc.: -as: p. 609,21.
31. -es: l. 56. metr. ἄναγογ-: l. 53. orig. et signif.:
GERON. psalm. 36,38 p. 577,17 -e ... interpretatur sursum-
ductio: ana, sursum, goge, ductio (cf. Gloss. I 50,2 St.-S.
40 -en ufihi). de re cf. LTHK. 2 I. p. 465sq.

I theol.: A strictius in arte explanandi sacram scripturam sim.: 1 locutio mystica vel aperta ad caelestia
vergens - auf Himmlisches weisende, anagogische (Gleich-
nis) Rede, Redeweise: AMALAR. off. 1,19,16 (ex Beda)
-e, id est sensum ad superiora ducens, locutio est, quae de praem-
iis futuris et ea, quae in caelis est, vita futura sive mysticis
seu apertis sermonibus disputat (cf. HONOR. AUGUST. sacram.
12 p. 749^b). 1,38,7 dicendo ..., quod pertinet ad -en. HONOR.
August. gemm. 3,106 quartus pes mensae tabernaculi mo-
saici explanatus figuratus est -e. ibid. al. 2 interpretatio
mystica caelestia sim. monstrans - anagogische Auslegung:
SEDUL. SCOT. carm. 2,69,7 mystica ... tropicis -e floret in
arvis. CARM. libr. II 22,5 -en altus vulgaris est et perfectus
Christi ... libellus. NOTKER. BALB. notat. p. 67,23 -es ...
55 culmen. p. 72,2 qui multas ... interpretationes, tropologias
et -es sacrarum scripturarum proposuit. cf. p. 609,24. 3 sen-
sus mysticus caelestia significans - anagogische Bedeutung:
AMALAR. off. 4,3,19 in illa (lectione) non deest historia, ...
allegoria, ... tropologia, ... -en (-goen P3). THEGAN. LU-
DOW. 19 sensum ... in omnibus scripturis spiritualem et mo-
ralem nec non et -en (-em 4, anagogicum 5) optime noverat.
CONR. HIRS. dial. 207 -e, id est superior intellectus. TRACT.
cod. Mon. (ed. M. Grabmann, Gesch. d. schol. Meth. II.
p. 43,38) practica spiritualis intelligentie ... subdividitur ...
65 in -en, que est de superiorum ductu et intellectione; dicit
enim intellectum hominis ad superiora. HONOR. AUGUST.
cant. 1,1 p. 359^c in -e ... similitudo rerum pensatur (cf.
p. 359^{b,d}). ABSAL. serm. 16 p. 99^d observatio ... tropolo-
giae, -es. al. 4 in iuncturis: secundum (iuxta, per) -en
i. q. mystice ad caelestia sim. vergendo, interpretatione vel
significatione mystica caelestia monstrante, mystice - ana-
gogisch, in (nach, mit, durch) anagogische(r) Auslegung(s-
{Schmidt})

methode) oder Bedeutung, mystisch: ALDH. virg. I 4 p. 232,20 quadrifaria evangelicae relationis dicta ... quadriformis ecclesiasticae traditionis normalis secundum historiam, allegoriam, tropologiam, -en digesta. LIBRI Karol. I,29 p. 57,12 domus Dei aut secundum allegoriam ecclesia est aut secundum -en caelstis patria aut secundum tropologiam anima hominis. WALAHFR. subv. Ierus. p. 973^b per -em ... animam significat sanctam. NOTKER. BALB. notat. p. 75,22 quid historicum quidem factum, sed quomodo moraliter vel iuxta -en sit faciendum. EKKEH. URAUG. Hieros. 34,3 presagia licet per -en ad illam, quae sursum est, matrem nostram Hierusalem referantur. EPIST. Reinh. 34 p. 33,14 quam lucide ... facta patriarcharum ... secundum allegorianum, -en et tropologiam exponeret. WOLBERG. cant. I p. 1051^a cum hoc loco meridies iuxta -en solummodo accipi debeat. CATAL. biblioth. Beinw. (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. p. 159,5) expositio IIII evangeliorum secundum -en. al. B latius in ratione mysticæ vel intellectivæ elationis:

1 de vi elationis agente: a proprietatis sursum ducens -emporföhrende Eigenschaft: ALBERT. M. cael. hier. 1,3,7 p. 358^a,27 'subintroducere -as' (PG 3,304^b ἀναγωγάς), id est proprietates sursum ductivas. b contemplatio sursum ducens -emporföhrende Meditation: ALBERT. M. eccl. hier. 4,3 p. 641^b,11 '-e' (PG 3,473^B ἀναγωγή), id est contemplatio sursum ductiva ... ritus. c vita et doctrina sursum ducens -emporföhrendes Leben und Lehre: ALBERT. M. eccl. hier. 7,21 p. 803^b,9 '-en' (PG 3,568^a ἀναγωγή), id est, secundum vitam et doctrinam sursum ducentem. 2 actio elationis -Erhebung: AMALAR. off. 4,3,14 sanctorum mens non habet maiorem laetitiam quam ut per -en sublevetur ad caeleste regnum. ALBERT. M. cael. hier. 10,2 p. 300^b,18 '-as' (PG 3,273^a ἀναγωγάς), id est reductiones in superius. 3 status elationis vel contentio supernorum - das Erhabensein, Streben nach oben: ALBERT. M. cael. hier. 2,15 p. 70^a,4 'in -en' (PG 3,145^B ἀναγωγή), id est in superiora ducti (sc. nos). summ. theol. II 10,39,2,1,1,2 p. 456^b,31 a qua (pedestri minoratione) -en (Ps. Dion. PG 3,237^a ἀναγωγή) ex natura habent omnes angelii (cf. p. 456^a,2 '-en', hoc est sursum ductionem). ibid. al.

II log. i. g. reductio - Zurückführung: ALBERT. M. metaph. 6,2,5 p. 394^a,17 ἀναγωγή (p. 1027^b,14 ἀναγωγή) sive superiliens reductio. 6,2,6 p. 395^b,20 omnia reducuntur per ἀναγωγή ad causam primam.

III medic. i. g. fluor sanguinis (ad os ascendentis), sanguinis eruptio - Blutsturz: AESCULAPIUS 40 p. 63,39 ut in sanguinis -i ([e cod. Augiens. 120]. cf. Gariopont. pass. 3,34 emagoga) et hæmoptoicorum caussis supra scripsimus. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 371^a per -em notat sanguinis omnimodum fluxum, tam per superiora quam inferiora secundum diversitatem membrorum. ALPHITA I p. 276,21 -e, id est refectio sanguinis sursum per os. v. et *haemogoga.

*anagogia, -ae f. (cf. anagoge, analogia sim.) 1 locutio mystica ad caelestia vergens - anagogische (Gleichnis-) Rede, Redeweise: ALBERT. M. summ. theol. I 1,5,4 p. 27^a,9 quatuor sunt sensus sacrae scripturae: ... -a (anagoge Ps. Walahfr. gloss. ord. praef. [PL 113,63^B]), in qua de summis et coelestibus traditur, per quae ad superna ducimur. p. 29^a,27 spiritualia nobis competentius exponuntur per similitudines corporales ... et ideo quoad nos -a explanatio est. confunditur cum analogia (sc. hominis et caelestium): ALBERT. M. summ. theol. I 1,5,4 p. 29^a,30 propter nostram -am (Ps. Dion. PG 3,140^a ἀναλογίαν) non valentem immediate in invisibilis extendi contemplationes. 2 interpretatio mystica caelestia monstrans - anagogische Auslegung: ALBERT. M. Is. 33,21 p. 362,96 allegoria fidei astrui sinceritatem, -a desideratam ... beatitudinem. 3 intellectus mysticus caelestia significans - anagogische Bedeutung: ALBERT. M. Is. 30,26 p. 339,35 qui (Christus) ... coruscare fecit ... lucem -ae in appetendorum demonstratione. summ. theol. I 1,5,4 p. 27^a,16 secundum -am (anagogen Ps. Walahfr. gloss. ord. praef. [PL 113,63^B]). confunditur cum analogia (sc. consensus utriusque testamenti): ALBERT. M. summ. theol. I

1,5,4 p. 28^a,25 scriptura ... traditur ... secundum -am (analogiam Aug. util. cred. 3,5 p. 8,12), cum docetur convenientia inter duo testamenta. v. et l. 30.

*anagogicus, -a, -um. (ἀναγωγικός) script.: agog: 5 l. 37. agoni: l. 38. -goi: l. 38. addē AMALAR. off. 1,92,2 cod. N. -cic: l. 44. signif.: GERHOH. psalm. 36,38 p. 577,17 sensus -us, id est omnino supernus ac caelstis.

I adi.: A strictius in arte explanandi sacram scripturam sim. i. q. mystice sursum monstrans - anagogisch: 1 de locutione i. q. caelestem sensum continens, per caelestia interpretandus - mit anagogischer Bedeutung, anagogisch auszulegen: GERHOH. psalm. 36,38 p. 575,8 -um (nuptiale convivium), quod in caelo agitur. ALBERT. M. summ. theol. I 1,5,4 p. 27^b,11 cum ... -us (sermo) ... intellectualia per figuræ corporalium describat egs. adde: AMALAR. off. 1,31,2 habes lectionem de -o pede (cf. p. 608,49). 2 de sensu i. q. caelestia sim. significans, mysticus - Himmelsbezeichnend, mystisch: RUP. TUIT. medit. 2,8 p. 386^b sensum ... -um super hac maledictione ... consulimus (ALBERT. M. summ. creat. I 4,65,1 p. 678^b,40 secundum ... s. -um vis est facienda in interpretatione nominis [sc. Michael]. cf. summ. theol. I 1,5,4 p. 30^b,3 Augustinus sub allegorico comprehendit tres sensus, allegoricum scilicet speciale et tropologicum et -um speciale. v. et p. 608,61). HONOR. AUGUST. sacram. 12 p. 748^b quatuor pedes (cf. p. 608,49) sunt hi, historicus intellectus, allegoricus, tropologicus ..., -us, id est superior (anim. 12. cant. 1,1 p. 359^a. SALIMB. chron. a. 1248 p. 242,38). ALBERT. M. summ. theol. II 9,33,2 p. 365^b,4 quaeritur de -is significacionibus corporum assumptorum ab angelis. al. per errorem de analogia consensus utriusque testamenti: ALBERT. M. summ. theol. I 1,5,4 p. 30^a,20 ab Augustino etymologicus et -us sub litterali sensu comprehenduntur. p. 30^a,24 -us sensus narrat rem ... cum utriusque testamento consonantia. v. et p. 609,71.

B latius in ratione mysticæ vel intellectivæ elationis i. q. ad caelestia efferens, ad superna ducens vel tendens - zu Himmelscher erhebend, nach oben führend oder strebend: AMALAR. off. 4,3,22 gloria subsequitur in -o (agog: F, agoni: P3.Q, -goi: AGT) officio. ALBERT. M. cael. hier. 2,2 p. 26^a,35 'sanctas scripturas -as', id est sursum ductivas ex sensibilis formis. eccl. hier. 4,11 p. 670^a,19 Seraphin ... 'sunt -a' (PG 3,481^a ἀναγωγικά), id est sursum ductiva.

II subst. neutr.: locutio vel significatio mystica vel aperta caelestia monstrans - anagogische (Gleichnis-) Rede oder Bedeutung: AMALAR. off. 1,19,18 totum -cicum sonat (1,38,7).

45 VITA Mariae rhyth. 628 Maria capiebat intellectum totum, sensum ... -i sive literalis. ALBERT. M. summ. theol. I 1,5,4 p. 29^a,19 quod obicitur de -o.

adv. *anagogice. signif.: ALBERT. M. cael. hier. 1,1 p. 12^a,36 '-e' (PG 3,121^a ἀναγωγικῶς), id est sursum ductive, id est ducento nos in superiora per symbola. mystice vel aperte ad caelestia sim. vergendo, interpretatione mystica caelestia monstrante, sensu mystico caelestia significante, mystice - anagogisch, nach (durch) anagogische(r) Auslegung, in anagogischer Bedeutung, mystisch: 1 strictius:

50 a spectat ad fictionem locutionem: OTTO FRISING. chron. 8,30 p. 443,9 tronus vero ... 'sanctissimos tronus' -e vocat. ALBERT. M. eccl. hier. 4,4 p. 648^b,12 non est possibile alter nobis lucere divinum radium nisi varietate sacrorum velaminum -e (PG 3,121^B ἀναγωγικῶς) circumvelatum. b spectat ad interpretationem: HONOR. AUGUST. cant. 1,1 p. 359^b sacra scriptura quatuor modis intelligitur, scilicet historice, allegorice, tropologice, -e. GERHOH. Antichr. 2,73 p. 334,22 sopor ille paradisiacus ... potest -e pro nocturna quietis gratia intelligi. ALBERT. M. summ. creat. I 4,65,1 p. 678^b,9 si ... -e exponatur de primo casu daemonis. eccl. hier. 4,7 p. 660^a,21 intendit hic exponere ... -e et ideo reducit in summum, in quod reduci potest, quod est Dominus Jesus Christus. al. c spectat ad sensum: ARNO REICHERSB. apol. p. 53,12 divinitatis praesentiam agnoscere, hoc theorice vel -e palpare et videre Deum est. HONOR. AUGUST. cant. praef. p. 349^a hic liber agit de nuptiis, quae fuit ... tropologice, -e. al. 2 latius i. q. ad caelestia ducendo - durch Führung

(Schmidt)

zu Himmlischem: ALBERT. M. summ. theol. I 1,5,1 p. 22^b,19 ut ex his (*imaginabiliter formatis*) quasi manuductus et -e elevatus . . . attingat ad invisibilia. *v. et analogice p. 613,5.*

anagolagium v. anabolodium.

*anagraphus, -a, -um. (*cf. ἀναγραφή prave trad. pro ayographus c. ed. p. 232; sed vide, an sit formatum ad exemplum vocum q. s. anagoge, anagogicus [v. p. 608,38,610,7])* ?scriptis res supernas continentibus attribuendus - ?den Schriften mit himmlischem Gegenstand zuzurechnen: HUGO TRIMB. registr. 475 liber genealogus hiis annumeretur, cum et is -us esse comprobetur.

anaglytus v. anaglyphus. *analatus v. *anhelatus.

*analepsia (-lemp.), -ae f. (*cf. ἀναληψις, ἀπληψις*) script.: alemsia: l. 23. alepsy: l. 23. -lemsia: l. 19,21. addit. Gloss. med. p. 7,5. -lempita: l. 26.

genus epilepsiae ex stomachi anathymia ortum - aus Magenblähungen entstehende Art der Epilepsie: AESCULAPIUS 3 p. 4,11sqq. (sec. cod. Augiens. 120) epilepticorum genera sunt tria, -msia, epilepsia et catalepsia; -msia ipsa est anathymia; hinc initia epilepticorum creatur . . . ex anathymia stomachi incerebri superiores partes . . . -msia dicta est eo, quod susanas partes capitatis sensum privet. Gloss. med. p. 32,8 alemsia (alepsy *L*), epylepsia et catalemsia. TRACT. de aegr. cur. p. 111,26 -lempia fit ex materia existente in stomacho . . . in venis, . . . per quorum medietatem materia ebulliens rapitur ad cerebrum. ALPHITA I p. 276,22 -lempia species est epilepsiae de vitio stomachi. THEOD. CERV. chirurg. 4,9 p. 183^c quandoque fit epilepsia de remota, id est vitio stomachi, et dicitur -a. *al.*

analecticus (-lemp.), -i m. (cf. ἀπληπτικός) qui ex anathymia epilepticus est - Epileptiker, dessen Krankheit durch Magenblähungen hervorgerufen ist: TRACT. de aegr. cur. p. 111,36 -lempici ex repletione stomachi labant. THEOD. CERV. chirurg. 4,9 p. 184^c cum hoc unguento ungatur caput epileptici et stomachis et (fort. stomachus leg.) -i.

analyticus v. analyticus.

?analles (sic charta, -ies ed.) terris, mancipes, pratis CHART. Sangall. A 214 (a. 815) orig. et interpr. inc.

analiticus v. analyticus.

analogia, -ae f. (ἀναλογία) script.: anna-: p. 612,44. -loia: p. 612,41. form. acc. sg. -an: l. 51. struct.: ad: p. 612,18,20. cum: p. 612,10,11. in: p. 612,7,8. inter: p. 612,30. gen.: p. 612,9. metr.: ἀναλογία: p. 612,37. cf. GODESC. SAXO gramm. i p. 357,1 nomina, quae sunt a masculinis venientia ut . . . 'a' . . . producuntur in paenultima. ERMENR. ad Grim. 10 p. 544,41. de re cf. LThK. 2I. p. 468sqq.

I gramm. de norma i. g. aequabilitas fictionis et declinationis verborum - Gleichartigkeit der Wortbildung und -beugung: ALDH. ad Acirc. 134 p. 187,4 excipiuntur anomalia sinistimus et dextimus . . . nam secundum -am (-an *N*) sinisterrimus et dextererrimus diceretur. *al.* ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 87,22 -a est, cum quamlibet rem incognitam alteri iam cognitae volueris comparare *eas*. RUP. TUR. spir. 7,11 p. 1765^a divisiones . . . grammaticae artis . . . id est . . . orthographiam, -am, etymologiam.

II philos. et theol. (def.: ALBERT. M. bon. 17 -a . . . tribus modis est, scilicet secundum convenientiam ad subiectum . . . aut per comparationem ad unum actum . . . vel per comparationem ad unum finem . . . ; istae enim distinctiones analogi ponuntur ab Aristotele in principio III. metaphysicae [cf. summ. theol. I 6,26,1,1 p. 233^a,17sqq.]): A similitudo, comparatio - verhältnismäßige Gleichheit, Ähnlichkeit, Analogie (opp. aequivocus, univocus): 1 strictius de communitate inter notiones discernibiles unius eiusdemque vocis intercedente: ALBERT. M. bon. 17 illa (communis ratio boni) non posset esse generis vel speciei, sed erit secundum -am (cf. summ. theol. I 6,26,1,1 p. 233^b,3 praedicatio boni de creato et increato non est praedicatio univoci nec simpliciter aequivoci, sed -ae). cael. hier. 1,2 p. 14^b,38 unitas istius radii est unitas -ae (*PG 3,121B ἀναλογίας*). metaph. 5,2,15 p. 319^b,16 talis possibilis potentia dicitur

secundum metaphoram et non secundum -am aliquam ad veram potentiam. summ. theol. II 15,94,2 p. 213^a,26 non uno voice nec aequivoce liberum arbitrium convenit Deo et creature, sed communitate -ae, quae est secundum prius et posterius (cf. p. 213^b,2). *al.* 2 latius de communitate inter notiones variarum vocum intercedente: ALBERT. M. sent. 1,24,2 p. 609^b,27sq. -a in creatura et creatore non est secundum -am determinatam in creaturis. animal. 15,109 albus humor feminae non habet -am spermatis, sed materiae. lin. 7 p. 481^b,2 lineae et planum . . . habent -am cum articulo (p. 481^b,17 punctum non habet -am cum a.). praedicab. 2,9 p. 39^b,39 universale non dicitur communiter de ipsis (*sc. genere, specie, accidente sim.*) ut genus, sed ut commune proportionis ad unum, quod vocatur commune secundum -am (cf. p. 39^b,41). *al.* B convenientia, respectus, proportio - Verhältnis (beziehung), Entsprechung, Proportion: 1 de relatione inter principia intercedente: ALBERT. M. animal. 11,55 potentia rationem habet per -am ad formam *eas*. 15,109 fit . . . generatio . . . unius propter coniunctionem activi et passivi -am habentium ad se invicem et ad generationem. phys. 2,1,9 p. 111^b,46 forma et materia habent unitatem proportionis ad invicem et -ae. *al.* 2 de relatione inter variabilia intercedente: ALBERT. M. pol. 3,8^a 'etsi . . . secundum -am' (p. 1282^b,40 ἀναλογίαν), id est proportionem, 'excedant nobilitas et pulchritudo plus fistulativam' . . . 'quam ille (fistulator) secundum fistulativam' *eas*. 4,10^c 'ubi . . . excedit egenorum multitudo secundum dictam -am', id est proportionem, 'hic nata est esse democratis'. mot. proc. 1,4 p. 52,47 necessarium . . . est esse quandam -am virtutem inter movens et id, quod movetur. p. 52,50 si . . . unum contrariorum beatum movere reliquum, oportet, quod in aliqua -a excellat ipsum.

III vario usu: A competentia, ratio - Verbindung, Beziehung: EUGEN. VULG. syll. 37,21 (ex Mart. Cap. 7,743) decas . . . numerorum regulas -asque . . . concludens. CARM. var. III 41,2 qui cupias priscum modulandi noscere nisum, huc ades, incerta tibi hic patet -a. sensu adv. de -a i. g. similiter - analog: Ps. HIPPOCR. phleb. p. 64^b,23 de -a, id est de ambobus tymporibus (cf. CHIRURG. Sudhoff I p. 169,37. 170,46). B 1 genealogia - Verwandtschaftsverhältnisse: CHART. Turic. 140 (a. 876/80) de analoia, id est de genere III fratum servorum clericorum. 2 ?conditio vitae - ?Lebensverhältnisse: AGNELL. lib. pont. 42 si vultis eius (augustae) inquirere analogiam (ana- 2), Maximiani . . . cronicam legit (aliter DUC. s. v. analogia). C meton. i. g. imago, imitatio - Nachbildung: GERH. AUGUST. (?) mirac. Udalr. II 7 -ae secundum membrum diversa infirmitum figuratae . . . ibi videri possunt. *v. et *anagogia p. 609,60,71.*

analogicus, -a, -um. (ἀναλογίας) per analogiam effectus, ad analogiam pertinens, proportionalis - in Analogie begründet, die Analogie betreffend, analogisch: ALBERT. M. div. 1,2 p. 19,13 -am . . . habet in hac scientia divisibile communitatem (praedicab. 2,9 p. 39^b,32 haec . . . est ratio communitatis -ae . . . , quod commune analogice simplex est in uno, in aliis . . . secundum quamdam proportionem ad illud). *v. et *anagogicus p. 610,30.*

adv. analogice, per similitudinem vel proportionem, per mutationem quandam notionis - auf Grund von Analogie, (nur) mit gewissem Bedeutungswandel: 1 spectat ad communitatem: a inter notiones discernibiles unius eiusdemque vocis: ALBERT. M. cael. hier. 12,1 p. 325^b,4 quod vocetur (virtus) eodem nomine quo Deus, non aequivoce, sed -e. metaph. 1,1,3 p. 7^a,13 ens in omnibus his unitatem habet -e, quae unitas non est quid aequivoci omnino *eas*. summ. theol. II 15,94,2 p. 213^a,34 una est definitio (libertatis) -e conveniens et non secundum unitatem generis et speciei vel univoci. b inter notiones variarum vocum: ALBERT. M. metaph. 1,1,2 p. 5^b,11 amplius partes . . . non reducuntur ad Deum sicut ad commune praedicatum de ipsis sive communitas generis sive -e accipiat (top. 1,2,6 p. 260^a,23 c. non una ratione erit, sed -e. v. et l. 55). 5,2,8 p. 310^a,43 comparatio

et proportio est inter similia, quae non sunt nisi univoce vel -e idem participantium. **2 spectat ad relationem inter variabilia intercedentem:** ALBERT. M. sent. 1,46,12 p. 445^b,17 proportio ista -e diversificatur ex parte proportionatorum ad illud unum. **3 per confusionem i. q. anagogice - zum Himmel empor:** EPIST. Dominic. 63 p. 91,42 mori lucrum reputant post hanc vitam ad spem sacram -e manuducti. v. et *anagogice p. 611,2.

analogium, -i n. (m. -us: l. 54) (ἀναλογεῖον)
script.: ane.: l. 20. an(n)o-: l. 45,63. addit. GLOSS. II 50,10 St.-S. -gum: l. 12. metr.: anā-: l. 24. orig. et signif.: WALAHFR. exord. 6 p. 480,24 dicitur -um (-gum 5), quod in eo verbum Dei legatur . . . logos enim Grece verbum vel ratio dicitur (cf. ISID. orig. 15,4,17). **de re cf. Religion in Geschichte und Gegenwart.** ³III (1959) p. 1130sgg. ³IV (1960) p. 325sg.

1 latius i. q. suggestus in ecclesia (refectorio) extactus, pulpitum, ambo - Podest mit (Lese-)Pult in der Kirche (Refectoriun), Ambo (cf. GLOSS. III 654,36 St.-S. pulpitum, ambo vel analogium lector. ibid. al.): **a de usu (fere legendi, praedicandi sim.; cantandi: l. 25,28):** AMALAR. ord. expos. I 9 audit populus Christum in -o praedicantem (ANSELM. HAV. dial. 3,7 p. 1218^b eos [patriarchas] in -o stantes et . . . p.). ABBO SANGERM. bell. 3,39 scandito -um (gloss. cod. Q. p. 122: ambonum). CONSUEL. Eins. 23 p. 89,6 in -o versum iubilent 'Israhel'. 24 p. 93,3 diaconus . . . legat super -um bene pro volutum faciterius evangelium (LIBER ordin. Rhenaug. p. 110,18. al.v. et l. 35). SIGEH. Maxim. 8 in -o alleluia cantare. EKKEH. IV. cas. 14^{ex} infantulis . . . lectitibus et -o descenditibus. HONOR. AUGUST. gemm. 1,23 diaconus cum ascenderit in -um, primum salutat populum. al. v. et p. 548,65. remissius de rostris: EKKEH. IV. bened. I 40,4 eius (gloss.: fidei) pro rostris (gloss.: -is) non sunt subcellia monstris. **b de ornamenti, materia:** EKKEH. IV. cas. 22^{med.} altare . . . et -um evangelicum . . . deaurata . . . vestit argento. GISLEB. Amand. 1 (MGScript. XV p. 849,40) columnas . . . cum -o honestae fabricae. **c de loco:** RATPERT. cas. 26 tumbam sancti Galli cum . . . altaribus et -o . . . innovari. VITA Richardi 8 -um supra eadem fabricavit sepulcrum, ut deambulantum . . . arcerentur vestigia. **adde:** PASS. Ragneb. 7 (MGMer. V p. 211,17) est . . . translatus in ecclesiae templum, iuxta sancti Dei -um constitutus.

2 strictius i. q. lectorium, pluteus - (Lese-)Pult: **a de usu (fere legendi sim.; cantandi: l. 51):** ORDO Rom. 19,4 habent . . . prope mensa abbatia cathedra . . . cum analogio, ubi librum ponitur (LIBER ordin. Rhenaug. p. 135,2sqq. diaconus . . . l. -o superponit, deinde . . . contra -um inclinans eqs.). FORMA mon. Sangall. p. 9^b -a duo ad legendum in nocte (cf. EKKEH. IV. cas. 6^{ex} quam [crucem] . . . -o nocturnali superpositus). LIBER ordin. Rhenaug. p. 123,24 duo fratres ad -um venientes . . . precinunt eqs. p. 124,26 precedunt . . . unus de custodibus . . . cum -o decenter coopero et ministri. al. **remissius de receptaculo:** Ps. HIPPOCR. progn. A praef. sub capite ipsius -us positus erat, ubi eius (*Hippocratis*) corpus recondebatur. ibid.: Caesar . . . iussit aperiri . . . sepulcrum et invenit -um sub capite positum, ubi omnia secreta artis erant. **b de ornamenti, materia:** HUGO FLOR. hist. p. 386,34 -um Hispanico metallo fieri fecit fusoria arte compositum, cui preminent deaurata aquila pansi alis. CASUS Petrish. 5,42 p. 676,35 -a multa satis pulchra. al. v. et p. 548,72. **c de loco:** LIBER ordin. Rhenaug. p. 125,5 inter illam (*mensam principalem*) et gradum ligneum ponitur idem -um. CONSUEL. Mell. p. 234,22 custos analogium bene velatum ponat ante gradus. v. et l. 45.

analogus, -a, -um. (ἀνάλογος) def.: ALBERT. M. praedicab. 1,5 p. 11^a,44 -a . . . sunt proportionaliter dicta, ut Arabes dicunt, convenientia, et sunt media inter univoca et aequivoca, quae sunt imposita diversis . . . per respectum ad unum, cui proportionantur. v. et p. 611,61.

I adi.: **A de rebus communitate analogica coniunctis i. q. respondens, similis - entsprechend, ähnlich:** ALBERT. M. animal. 15,108 licet autem menstruum sit -um spermati. mot.

proc. 2,7 p. 67,32 principium . . . animativi motus quibusdam quidem est in corde, quibusdam autem in membro, quod est cordi -um (p. 703^a,15 ἀνάλογον), eo quod corda non habent. **B de rebus relatione analogica coniunctis i. q. conveniens, proprius - in Einklang stehend, gemäß, eigen:** ALBERT. M. caus. univ. 2,2,24 p. 515^a,30 recipiunt eam (*virtutem*) per . . . deductionem usque ad facultatem sibi -am. eth. 8,2,1 p. 531^a,36 oportet -am sive proportionabilem ad statum personae esse amicitiam.

II subst. neutr.: **A de eo quod complura analogice comprehendit:** **1 vox continens notiones discernibiles - unterscheidbare Bedeutungen enthaltender Begriff:** ALBERT. M. bon. 17 dicitur ens -um per convenientiam ad substantiam, quae subiectum est omnisi entis. phys. 3,1,3 p. 183^b,6 motus est aequivocum vel -um. praedicab. 1,5 p. 11^a,15. eth. 5,1,1 p. 332^b,43 talia (sc. sanum) proprie non aequivoca, sed -a dicuntur. al. **2 commune coniungens notiones variorum vocum - das analog Gemeinsame:** ALBERT. M. lin. 7 p. 481^a,30 quia habent (lineare et planum) aliquid -um, hoc est secundum proportionem similitudinis dictum ad articulum. eth. 1,3,11 p. 45^b,4 omne -um est in uno simpliciter et in aliis secundum respectum ad illud. **B de rebus communitate analogica coniunctis i. q. simile secundum analogiam - Analogon:** ALBERT. M. sent. 1,24,2 p. 609^b,26 sunt tamen, qui dicunt aequivoca -a esse comparabilia eqs. phys. 7,2,3 p. 511^b,33 aequivocationes -orum, quae habent quamdam similitudinem et proportionem, eo quod referuntur ad unum. ***analopos (anapoles) subst.** (*ἀναθόωφ, -οπος; cf. Physiologus 36 [ed. Sbordone. 1936. p. 116,1]) **species dorcadum - Antilopenart:** ARNOLD. SAXO fin. 2,4 p. 56,38 animal anapoles cornibus suis arbores resescans eqs. (inde ALBERT. M. animal 22,15 p. 1357,15 analopos).

*analysis, -is f. (ἀνάλυσις) de re cf. LThK. 21. p. 476sg. species logicae scientiae, resolutio in principia - Disziplin der Logik, Reduktion auf die Grundbestandteile: ALBERT. M. anal. post. 1,1,1 p. 3^b,33 ratio . . . -is sive resolutionis. p. 3^b,41 resolutio in causas consequentis addit supra resolutionem in terminos . . . , et ideo haec -s posterior est illa, quae in prioribus traditur.

analytice (f.) (ἀναλυτική) resolutio unitatis in diversa - Auflösung von Einheit in Verschiedenes (sed cf. C. Prantl, Gesch. d. Logik im Abendlande. 2II. 1885. p. 29): EPIST. var. III 15 p. 162,23 divina in omnia processio ἀναλυτική (cf. Ps. Dion. PG 3,208^c) dicitur, hoc est resolutio. **analyticus (-lit-), -a, -um. (ἀναλυτικός) script. -let-:** l. 64,65. def.: ALBERT. M. anal. post. 1,4,11 p. 113^b,34 -am . . . voco (rationem), quae procedit per iudicium resolvendo principiatum in principia.

1 adi.: **resolutarius, ad resolutionem in principia spectans - analytisch, die Analysis betreffend:** EPIST. var. III 14 p. 161,23 -liticae artis regulis uitur et . . . commonet per privationem omnium . . . oportere ad veritatem . . . recurrere. ALBERT. M. cael. hier. 7,10 p. 193^b,21 *primaes essentiae* non illuminantur per -am (PG 3,208^c ἀναλυτικήν) scientiam. anal. post. 1,4,13 p. 118^b,41 talis -a ostensio non colligit nisi demonstrationis propria eqs. al.

2 subst. fem.: **scientia resolutoria - Analysis:** ALBERT. M. probl. 10 p. 47,7 melior scientia hominis est resolutionis scientia, quam -am Graeci vocant.

3 subst. neutr. plur.: **meton. de opere logico Aristotelis:** EPIST. Ratisb. 6 p. 285,26-litica (cf. Arist. p. 19^b,31 ἀναλυτικοῖς) Aristotilis in nos exercentur. OTTO FRISING. chron. 2,8 p. 76,2sq. alter (sc. Aristoteles) logicam in sex libros, id est . . . priora -litica, topica, posteriora -litica . . . distinxit. RAHEW. gest. 4,14 p. 250,11 in topicis, -liticis atque elencis. CATAL. biblioth. Lehm. I 10 p. 33,17 Porfirius: predicamenta, periermenie, -litica. ALBERT. M. metaph. 4,2,2 p. 219^b,11 ignorant posteriora -a. al.

adv. analytice. resolutorie, via resolutoria - analytisch, auf analytischem Wege: ALBERT. M. cael. hier. 15,1 p. 395^a,19 -e (PG 3,3284 ἀναλυτικῶς), id est resolvendo corporalia in proprietates. anal. post. 1,4,13 p. 118^b,35 -e . . . proprie

[Schmidt]

procedendo per resolutionem demonstratae conclusionis in sua principia. *ibid. al.*

*anamartaron *v.* martyr.

anamarteton (*n.*) (ἀναμάρτητος) *impeccantia* - Sündlosigkeit: OTLOH. quaest. 12 p. 76^c Deo ... soli -on (*cf.* Cassian. *conl.* 23⁴⁴), id est impeccantia, aptaretur.

*anamemigmenos, -e, -on. (ἀναμεμιγμένος) *commixtus-zusammengemischt*: COMPOS. Luc. A 15 tinctum unguis subtiles vitria et unguis dracontea anamemigmenis (*codd.*, *cf.* J. SVENNUNG, *Compos. Luc.* 1941. p. 30; dracontea(m)a anamemigmenum *Hedfors*) et fiet sicut rubea (*cf.* 8 18).

*anancia (-tia) *v.* *avancia.

*ananno subst. <vocabulum musicum originis Graecae, ut vid. sc. litteratura toni cuiusdam ecclesiastici tonum ipsum significans> AUREL. REOM. mus. 8 p. 41^b, 34 Carolus ... quatuor (tonos) augere iussit, quorum hic vocabula subter tenentur inserta, -o, noēane, nonannoēane, noēane. *v. et annoanes.*

Schmidt

anans *v.* anas. anantea *v.* inantea.

anapaesticus (-pest), -a, -um. (ἀναπαιστικός) 1 pedem e duabus brevibus syllabis et una longa formatum significans - den Anapäst bezeichnend: ALDH. ad Acirc. 119 p. 163,11 exemplis -pesticis. BONIF. metr. p. 585,5 trimetrum versum in ... -is metris per pedes duplices computari (WANDALB. ad Otric. p. 570,7). 2 versum e tribus anapaestis et una syllaba formatum significans - den katalektischen anapästischen Dimeter bezeichnend: EUGEN. VULG. syll. 17⁴⁴ metrum -pesticum isosyllabum. RADBOD. carm. 2⁸ ut. metrum -um hypercatalecticum. HERM. AUGIENS. vit. 244^a adn. metrum -pesticum constans ex tribus anapaestis et sillaba sive ex posteriori parte heroici versus. METELL. Quir. 28⁴⁴ metrum -um catalecticum. 47⁴⁴ metrum -um paremiacum. 3 versum e quattuor anapaestis formatum significans - den akatalektischen anapästischen Dimeter bezeichnend: METELL. Quir. 44⁴⁴ metrum -um Pindaricum.

anapaestus (-pest), -i m. (ἀνάπαιστος) 1 metr. i. q. pes e duabus brevibus syllabis et una longa formatus - Versfuß aus zwei kurzen und einer langen Silbe, Anapäst: ALDH. ad Acirc. 129 p. 163,29 -pesto aqua divisio competit, quia totidem tempora arsis sibi usurpat, quod in thesi continentur. ERCHAN. FRISING. (?) gramm. p. 113,13 -pestus repercursor vel repercuissio, quasi longa syllaba duas breves repercutiat. HERM. AUGIENS. vit. 232^a adn. metrum ... recipit iambum vel spondeum vel -pestum. METELL. Quir. 55⁴⁴ feregratum recipiens prima regione pro spondeo -um. *al.* 2 argumentum in adversarium retortum - Entgegnung: RATHER. epist. 16 p. 83,16 hunc ei reddidi -pestum. coni. 15 p. 545^b huius ... -i suspecto.

anapelion *v.* ampelos.

*anapepticus, -a, -um. (ἀνά et πεπτικός) de digestione i. q. recte coquens - richtig verdauend: ALPHITA I p. 306,48 peptica digestio et -a, id est recta digestio.

*anaphod *v.* *anafod.

anaphoreticus (-for), -i m. (*cf.* ἀναφορικός) haemopticus - Blutspeier: ANTIDOT. Augiens. p. 42,27 dabis ... emptoicis et anaforeticis.

*anaphrasis (-fr), -is f. (*cf.* ἀνάβρασις?) species morbi - Krankheit: MATT. PLATEAR. gloss. p. 381^d electarium ... anafrasim stomachi amputat ex indigestione facta.

anaphus *v.* hanappus.

*anaphusa subst. (*orig. inc., ni cohaeret c. ἀναφυσάν*) rete venarum - Adernetz: PS. GALEN. incis. 45 rete venarum custodit et gubernat cerebrum et vocatur -a.

*anapneon, -ontis subst. (*ἀναπνέων*) qui graviter anhelat - ein schwer Atmender: AURELIUS 16 p. 718,5 crassum et grave inspirantia nabnoenda nam, (*inspirant*; iam nabnuendas haec cod. Augiens. 120) Graeci dicunt.

*anapoplecticum, -i n. (*cf.* ἀνά, ἀποτληρωτικός) remedium vulnera replens - Heilmittel für Wunden: ALPHITA I p. 276,24 -a sunt, quae replent vulnus carne.

*anapostatos *v.* *anypostatos.

anappus *v.* hanappus. *anaproxis *v.* *anabrosis.

*anaraphe (-rafe, -refe) (*f.*) (ἀναρραφή) de oculorum curatione i. q. actio sursum suendi - das Heraufnähen: PS. HELIOD. chirurg. 4 circa sarcituras genera octo: ... -rafe, catarafe, 19 -refe est, quod in capillis fit superiores palpebre cum incisione et sarcitura ad conlinanda loca.

*anarchia, -ae f. (ἀναρχία) 1 prave versum i. q. principatus vicibus alternans - im Turnus wechselnde Herrschaft: ALBERT. M. pol. 6,4^e p. 587^b, 10 est -a circularis principatus, dicta ab ἀνά, quod est circum, et ἀρχή, quod est principatus, 6,4^f p. 588^a, 43 -a servorum' (p. 1319^b, 28 ἀναρχία τε δολῶν), id est circularis dominatio, qua servi sibi invicem dominantur et principiantur. *ibid. al.* 2 defectus principii - Fehlen des Anfangs: ANSELM. HAV. dial. 2,1 p. 1165^b sapientissimi Graecorum ... vitaverunt dicere ... ἀναρχίαν, quae est 'sine principio'.

*anarchos, -on. (ἀναρχος) qui sine principio est - ohne Anfang: HEIRIC. Germ. I invoc. 27 Deus per se ipsum sapiens, ἀναρχος idem. HERIG. Ursm. 1,323 Deus archos, sed -os (SIGEB. GEMBL. Theod. praef. p. 464,2). ANSELM. HAV. dial. 2,1 p. 1165^a noluerunt ... suscipere in Deo ἀναρχον, id est 'sine principio', quia hoc, quod est sine principio, dixerunt esse inordinatum. *ibid. al.*

adv. *anarchos. sine principio - ohne Anfang: ALBERT. M. bon. 298 p. 169,24 Christus ... ex patre -os' (Ioh. Damasc. PG 94,1209C ἀνάρχως), id est sine principio, ... est genitus.

*anarropon (-ap-) (*n.*) (τὸ ἀνάρροπον) positio sursum versa - nach oben gerichtete Lage: TRACT. de caus. mul. 19 ut renis patente sint sursum, quod Greci -apon dicunt.

anas, -atis f. (m.: l. 3559,64) script. et form.: -ax: GLOSS. IV 181,1 St.-S. -ans, -antes: l. 44. adde GLOSS. IV 219,10 St.-S. -edem: p. 631,67. -etes, -ites: l. 42. metr. änäs: l. 49.

1 de avibus: a species avis aquatica - Ente (Anas boschas L. vel sim., cf. H. SUOLAHTI, Die dt. Vogelnamen. 1909. p. 419sq.; v. et GLOSS. III 27,49 St.-S. -s aneta [N] antvogel [F] antrecha [x] habich [q] habeck [H], GLOSS. [ZDTALT. 57. 1920. p. 127,2] -s vvazeranet): ALDH. ad Acirc. 131 p. 179,21 -es (anseres var. l.) teritisant (cf. CARM. Bur. B 132,2^b, 11 -s tetrinitt). ANTIDOT. Glasg. p. 132,27 -is feminine sanguine eius dr. II. THEODULF. carm. 39,11 colla superba teras, -es ut turba caporum. VITA CARIL. 5 (MGMER. III p. 390,27) hinc (sc. ab Anisola fluvio) est, quod volucres anetes (anites var. l.) nuncupantur. CAPIT. reg. Franc. 128,26 habet ibi (in villa) ... anantes VIII. ODO MAGD. herb. 2231 anseris aut -is mixta pinguedine thuri. AMARC. serm. 4209 condimenta -esque. Ioh. S. PAUL. diaet. 475 -es et anseres calidi sunt et humili et malorum humorum generativi. REGISTR. abb. WERD. p. 187,20 de curia dabuntur -es et anseres silvestres. CARM. Bur. B 133,12 pavo vel -s. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 186,7 que (venatio) fit ... ad -es. p. 186,21 maslardo ... dicimus masculos -um. ALBERT. M. veget. 6,342 cum adipis -is. animal. 5,43 anser ... domesticus et -s. 7,39 aves ... corium inter digitos habentes ... sunt anser et -s. 23,25 -s avis nota est apud nos ...; hoc igitur genus ... duorum est generum ...; tertium autem genus ... est mergus quidam egs. al. (v. ind.). ALBERT. M. (?) animal. quaest. 1,8 p. 86,27 -bus et aucus. saepe. b species mergi - Zwergsäger (Mergus albellus L., cf. H. SUOLAHTI, op. cit. p. 440): v. l. 55. c -s campester i. q. species tardae - kleine Trappe (Otis tarda L., cf. H. SUOLAHTI, op. cit. p. 264). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 8,83 -es, que dicuntur campestres, (que) similes sunt bastardis. d accipiter - Habicht: v. l. 3559. 2 de pisce: -s aquaticus i. q. species rhombi - Plattfischart, Butt: ALBERT. M. animal. 5,34 -s aquaticus, qui in Graeco vocatur papy (p. 543^a, 2 ψῆττα). v. et *aneta.

*anasarca subst. (ἀνά σάρκα) species hydropis - Art der Wassersucht: TRACT. de aegr. cur. p. 298,3 yposarca vel -a fit ex distemperantia frigiditatis vel siccitatis. p. 298,12 superflua ... sub carne retinentur, unde hec species dicitur ... -a, id est iuxta carnem (cf. PAUL. AEGIN. cur. 211 p. 148,1 ydros ... ana sarca [3,48,1 ὄδερος ... ἀνά σάρκα]. 214 p. 154,25).

anasceuasticus, -a, -um. (*ἀνασκευαστικός*) *sanans - heilend*: PAUL. AEGIN. cur. 252 p. 198,18 -is... *emplastris*. p. 198,21 que appellatur leena, -um (3,77,5 τῶν ἀνασκευαστικῶν) est.

***anastamen** subst. (*cf. ἀναστόμωσις sim.?*) *species apostematis - Geschwürart*: CONSTANT. AFRIC. theor. 8,9 p. 38b^r si *apostema* aperiatur, -n vocabitur; hoc vero nomen significat separationem et elongationem *eos*.

***anastas**, -antis m. (*ἀναστάς*) *qui resurget - der Auferstehende*: EKKEH. IV. bened. I 20,104 laus sit -i (gloss.: resurgentii) nova mundo gaudia danti (20,149. 21,167).

***anastasificus**, -a, -um. *resurrectionem efficiens - die Auferstehung bewirkend*: ARNOLD. RATISB. Emm. praef. p. 546,41 enotavi... Gregorium Nazarenus, doctor quam mirificus et -us.

anastasis, -eos (-is) f. (*ἀνάστασις*) *script. -assis*: I. 19. metr.: -stās: I. 21. -stās: I. 23,25,27.

1 **resurrectio - Auferstehung**: ALDH. virg. I 32 p. 271,4 -is (-assis var. I.) dominica... celebratur. VITA Lupi Senon. 29 (MGMer. IV p. 187,27) beata -i suscitandus. EPITAPHE. var. II 94,6 lētus -eos (gloss.: resurrectionis) nunc gemit inducias. DIPL. Otton. III. 418 ecclesiam Ravennatem in honorem agiae -eos fundatam. CARM. var. III 43,15 cuius (*Christi*) -is confringens vincula mortis. EKKEH. IV. bened. I 20,132 cum caro corrupta sit -i minus apta. 21,65 (*de Iona*) mortis -is numquam fuit antea talis. HERM. AUGIENS. hymn. 2,6^b,3 (*de Christo*) spes ἀναστάσεως. IOH. WIRZ. descr. 12 p. 150,19 altare in honorem -eos, id est sanctae resurrectionis, consecratum. *meton. de ecclesia* (*cf. I. 23*): AGNELL. lib. pont. 23 p. 289,16 dedicata est ipsa ecclesia et vocata -is. 2 *visio - Erscheinung*: BRUNO QUERP. fratr. 26 qui, quo loco stat, insueta -i nescit.

anastomosis (-mas), -is f. (*ἀναστόμωσις*) *medic. i. g. apertio - Öffnung* (*cf. J. Hyrtl, Onomatologia anatomica. 1880, p. 28*): PAUL. AEGIN. cur. 175 p. 98,23 si... secundum -masin (3,31,1 ἀναστόμωσιν) *fit sanguinis sputum*. 176 p. 101,4 qui... propter rupturam aut -masin reiciunt. ALPHITA I p. 276,30 -is interpretatur venae apertio.

***anastomus** (*ano-, -stam-, -stim-*), -um. (*cf. ἀναστόμωσις*) *de phlebotomo i. g. sursum curvatus - aufwärtsgebogen*: Ps. HIPPOCR. phleb. 7 de fleoto (fleotomum p. 67^a,4 [rec. Brux.]) -stamum (-stomum p. 67^a,5 [rec. Brux.]), -stoma p. 67^b,4 [rec. Dresd.]) a susu cute incidis. 21 inciditur... de fleotomo anastomatum (-stoma p. 68^b,6 [rec. Dresd.]) vel plagiotorum anacarsim (*cf. TRACT. de chirurg. 948 de flebotomo anostomo*). *subst. neutr. i. g. phlebotomum sursum curvatum - aufwärtsgebogenes Aderlaßmesser*: Ps. HIPPOCR. phleb. 8 anacarsim -stamum a susu incides. TRACT. de chirurg. 936 [*c*]epaticon anostomum (*anastomum var. I.*), id est flebotomum rectum et superius levare. 947¹¹ fit flebotomia... per anostomum, id est collateraliter.

anastropha (-e), -ae f. *vel *anastrophon n. (ἀναστροφή)* 1 *rhet. i. g. inversio (verborum) - Umkehrung* (*cf. H. Lauberg, Handbuch der literar. Rhetorik. 1960. p. 355sg.; v. et GODESC. SAXO gramm. 2,54 ‘a’ conversio*): VITA Deic. 11 ut -on locorum caussa sequentium faciam. 35 temporibus praeposterum ordinem imponere, quem Greci -e vocant.

2 *medic. i. g. vomitus - Erbrechen*: TRACT. de aegr. cur. p. 258,4 in -a, id est nimio vomitu.

anastros, -on. (*ἀναστρος*) *sine astris - sternlos*: SYLL. Bern. 7,11,4 ambiens cursus... neque tectus ullis siderum formis ideoque Grecis dictus -os (*cf. Mart. Cap. 8,814*).

***anasus** (*on.*), -i m. (*nasus*) *homo naso carens - Mensch ohne Nase*: GLOSS. III 145,12 St.-S. onasus naselöser. 179,41 -us naselohrer.

***anata** v. ***aneta**.

***anatale**, -is n. (*anas*) *repagulum (ad anatis formam factum) - Türverschluß (in Entenform)*: FORM. Senon. I app. 5 qualiter... per hostium et -ia... tradidisset. v. et anaticula, *axatorium. Baader

anathema, -atis n. (*f. : p. 618,9sqq.25*) (*ἀνάθεμα, ἀνάθημα*) *script. : ena-*: CONC. Karol. 3,5^b

cod. B. ane-: IOH. VIII. epist. B 4 *cod. A. -te-*: FORM. MARCULFI 2,1 p. 73,14 *cod. A3. OTTO SANBLAS. chron. 40* p. 64,16. *al. v. et l. 57. -ta-*: I. 52. -ti-: I. 7. -tha-: TRAD. Frising. 61. -thae-: GLOSS. I 24,18 St.-S. -thi-: I. 9.

5 -tte-: CHART. Mur. 8 (QuellSchweizGesch. III 3 p. 125,1). *form. sing. : nom. -me*: TRAD. Patav. 8. *gen. -timatus*: FORM. Flav. 44 p. 482,35. *dat. -e*: I. 44. *abl. -me*: I. 65. *plur. : gen. -orum*: FORM. Wisig. 45. *decl. I. : acc. -am*: CONC. Merov. p. 52,20 anathimam. TRAD. WEISS. 178 p. 168,18. *v. et p. 619,7. ?abl. -ma*: CONC. Merov. p. 63,4 (-is B). 144,13 (-te O^W). 166,28 (-te AB). *v. et l. 52. metr. et rhythm. : semper -thē- in schedulis nostris*: cf. GODESC. SAXO gramm. 1,16 ‘rompeha, -a’... habent paenultimam longam, sed antepaenultima habet accentum (*cf. 56*). ERMENR. ad Grim. 10 p. 544,36 ‘abyssus, -a’..., quamvis in metro producantur, in prosa... corripuntur.

exsecratio vel devotio (ecclesiastica) sollemniter pronuntiata - feierlich verkündete (kirchliche) Verfluchung, Bannfluch (*cf. GLOSS. III 420,11 St.-S. -a verwazunge; v. et HINSCHIUS, Kirchenrecht. IV. p. 800sq. V. p. 7sq. PLÖchl, Kirchenrecht. II. p. 346*): *I proprie (spectat fere ad homines eorumque convenitus; ad res: I. 29,38.56.57)*: A latius: LIBER diurn. 84 p. 101,7 Simonem... nexus perpetue (-i var. I.) 25 -is devinxerunt (EPIST. var. II 32 p. 355,10 secta... Arrii... sub perpetuo -e confossa. al.). CAPIT. reg. Franc. 293,56 -a aeternae est mortis dampnatio *eis*. 299,9 -e terribili ferientur excommunicati. ANAST. BIBL. epist. 5 p. 406,23 excessus... damnatione simul et -e punit. IOH. VIII. epist. B 14 uxorem... non solum excommunicatione, que a fratera societate separat, sed et -e, quod ab ipso corpore Christi... recidit, ... percussam (A 17 p. 15,16 post excommunicationem... -is gladio puniendum. al.). EKKEH. IV. pict. Sangall. 26 refelltem damnant -e gentem. GESTA Trev. cont. I 16 p. 189,22 episopus maledixit ei -e maranatha (*v. et p. 619,4sqq.*) *saepe de abiurazione, abrenuntiatione*: NICET. ad Iust. p. 119,27sq. erravi, peccavi; -a Nestorii, -a Euticis. BEDA hist. eccl. 2,13 p. 112,34 ut templo... -i et igni contradamus. B strictius i. g. *separatio a consuetudine fidelium, interdictio sacrificiorum, (maior) excommunicationis (notione exsecrationis aeternae diminuta vel evanida) - Ausstoßung aus der Gemeinschaft der Gläubigen, (Kirchen-)Bann, Exkommunikation, Interdikt* (*cf. GLOSS. IV 212,42 St.-S. -a pan*): 1 gener.: FORM. MARCULFI 1,1 p. 40,26 reatu -e (ena-e B) subiaceat. CONC. KAROL. 3,6^c apostolicas auctoritatis -is vinculis esse innodatum (ALBERT. M. sacram. 165 p. 108,8 vincula -is fiunt ex causis diversis. al.). ANNAL. regni Franc. a. 787 p. 76,9 supra ducem... -a posuit. CAPIT. reg. Franc. 293,78 ne... periculum interdicti -is... incurrit. 252 p. 215,14 ab episopis -e excommunicationis percilluntur. RATHER. epist. 24 p. 122,14 -ta pro nihilo duci compellis. INSTIT. regal. 2 (MG Script. XXX p. 1452,7) sub -tama (-tagma Solmi) sit. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,22 in regem... actum est -a. GREG. VII. registr. 1,35 p. 57,12 generalis -is mucrone percussi... obtemperare recusabunt. CHRON. Pol. 1,19 p. 43,14 eam (*terram*) -e percussisse (CHART. Carniol. II 61 p. 47,8 -tematis vinculo... tam personam quam terram propriam censuit subiciendam. al.). VITA Norb. II 92 -a unius anni. saepe. prave versum i. g. *separatio - Trennung*: ALBERT. M. pol. 5,8¹ -ta' (*p. 1313^b,22 τὰ ἀναθήματα*), id est separaciones *Cypselidarum*,... quae (*gens tyrannica*) semper schisma ponit inter suos. 2 c. colore quodam: a communitatio excommunicationis - Androhung des Bannes, Banndrohung: CHRON. Ven. Alt. p. 76,6 per... confirmationis... scriptum -me constrictum. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,53 sub -e constituit. CHART. Heinr. Leon. 60 p. 89,30 paginam... apostolorum... banio et -e... confirmari fecimus (CHART. civ. Erf. 100 p. 55,8). CHART. Rhen. med. II 173 p. 215,25 factum... a... archiepiscopo per -is conclusionem postulavimus roborari. al. b decretum excommunicationis - Bannbulle: BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 286,1 in ipso -e dominus apostolicus... omnibus christianis precepit, ne *eis*. [Schnieder]

II meton.: A de hominibus i. qui sollemniter exsecratus vel excommunicatus est - ein (feierlich) Verfluchter, vom Bannfluch Getroffener: FORM. Wisig. 7 in adventum Domini sit ille-a maranatha (AMAND. testam. [MGMer. V. p. 484,20] sit -a m., quod est perditio in adventum ... Christi. Hugo FLAV. chron. 1 p. 321,27 [conc.] anathema <ma>ranatha. al. cf. et p. 618,35). TRAD. Weiss. 53 p. 57,19 -am ... esse in conspectu altissimi. IOH. VIII. epist. C 9 p. 328,13 -a sit a patre et filio et spiritu sancto. GUNZO epist. 7 p. 34,6 Achar, qui 'a' interpretatur (*v. notam ed.*). BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,41 ut execrandum -a fiat. a. 1078 p. 309,8 ut -a sint, quicunque praedas ... facere prae sumpsert. CHART. Raitenb. 57 ex parte Dei ... et beati Rüdberti nostreque auctoritatis -a sit. CHART. Babenb. 225 p. 28,22 obviantes perpetuum esse statuit -a. saepe. de Sodoma: EKKEH. IV. pict. Mog. 140 restat gemma salis Loth connuba ..., quod ... -ta spreta respexit. B de rebus i. q. (sollemni) interdicto affectum est - etwas unter (feierlichem) Verbot Stehendes, ein Tabu: ALDH. virg. I 55 Achar, ... qui de -e municipii ... legulam auri ... surripuit (cf. Vulg. Ios. 7,1. v. et l. 10). CAPIT. reg. Franc. 112,40 sibi aliqua peculiaria usurpare ..., quod -a esse novimus. v. et *panthema.

*anathemalis, -e. anathema efficiens - den Bannfluch mit sich bringend, Bann-: DIPL. Heinr. II. 193 -i percusione in perpetuum feriatur.

anathemaranatha v. anathema l. 6.

*anathematicus, -a, -um. 1 adi.: a ad anathema pertinens - zum Bann gehörig, Bann-: BRUNO QUERF. Adalb. B 18 (ed. Kolberg) vinculis -is necimus. b exsecrabilis, anathematis dignus - fluchwürdig, den Bann verdienend: BERTH. (?) annal. a. 1070 p. 274,44 ille -us episcopalem cathedralm pervicax invasor ... usurpavit. a. 1079 p. 317,34 tyrannum. p. 321,39 concilium. p. 322,1 in pacis ... -os induratosque contemptores. 2 subst. masc.: qui anathemate percusus est - ein vom Bannfluch Getroffener: GERHOH. aedif. 51 p. 166,16 si ... aliud evangelizant, ... -is (-os cod.) addicit apostolus.

anathematio, -onis f. comminatio anathematis - Androhung des Bannfluches, Banndrohung: CHRON. Noval. app. 3 p. 123,43 (epist.) quatenus ... talem illi transmittatis ... -em, quod ... anathematus permaneat in aeterno tartari igne. DIPL. Karoli M. 254 p. 367,9 (spur. s. XI. 1^a) universi cum sacro pontifice dederunt perpetuam -em, quatinus nullus ... audeat.

anathematismus, -i m. 1 comminatio anathematis (iure canonico sancta), praeceptum anathematandi - (kanonisch festgelegte) Banndrohung, Bannbestimmung: RADBERT. Arsen. 2,3 p. 64,37 timendi sunt tot -i sanctorum patrum, qui leguntur ... in sacris canonibus. HINCM. epist. I 136 p. 96,16 non dubium est huic -o nuptias Stephani subiacere. BERNOLD. CONST. libell. II 3,19 tres modos -i, quos Triburiense concilium nobis prescribit. 2 exsecratio sollemnis - feierliche Verfluchung: BERNOLD. CONST. ver. corp. (ed. J. R. Geisemann, Bernold v. St. Blasien. p. 94,21) formam ... iuramenti et -i (-thematis Chifflet) ... sinodus ... abdicandis heresisibus ... prescrivit.

anathematio v. anathemato.

*anathematizatio, -onis f. 1 actio (sollemniter) anathematizandi, excommunicatio - (feierliche) Bannung, Bannfluch, Exkommunikation: COLUMB. epist. 5 p. 173,19 causa scismatis incidatur ... hereticorum omnium abominatione ac -e. EPIST. divort. Loth. 11 p. 225,23 excommunicationem atque -em ... de ea declarare. CHART. Carinth. III 675 p. 270,36 sub' pena ... perpetue -is. ALBERT. M. sacram. 165 p. 108,13 multis modis fit -o. alleg.: HONOR. AUGUST. cant. 4,7/8 p. 418 Hermon -o (cf. Aug. in psalm. 41,12). 2 comminatio excommunicationis - Banndrohung: WOLFHILM. ad Heinr. 35 (MGScript. XIV p. 142,30) cui (maledictioni) ... papa ... suam quoque iungit -em. 3 exsecratio, devotio - Verfluchung, Verwünschung: RUD. TRUD. gest. 6,18 horribili quadam -e se ... dirae morti ... devovit. TRACT. Micrer. p. 95,30 nisi praeceptis ... et -bus

hoc prohiberent philosophi, hoc ... exponerem: ... timeo enim anathematis esse.

anathematizator v. anathemato p. 621,21.

anathemato, -avi, -atum, -are. script.: -te: l. 65,67.

5 adde CHART. Turic. 265 p. 151,28. al. -tha-: GLOSS. II 151,8 St.-S. -thi-: GLOSS. I 379,45 St.-S. -is(o): l. 52. p. 621,18. adde DIPL. Karoli M. 239 p. 333,14,19.

I sollemniter exsecrari vel devovere, anathemate percutere - feierlich verfluchen oder verwünschen, mit dem Bannfluch belegen (cf. HINSCHIUS, Kirchenrecht. V. p. 9): A latius: 1 spectat ad homines vel eorum conventus: EPIST. Wisig. 20 -at eos pater et filius et spiritus sanctus et ... ecclesia. LIBER diurn. 85 p. 109,16 quos -vit atque damnavit synodus, -o et damno (ALEX. MIN. apoc. 13 p. 280,31 damnatis ... et -tis ... haereticis. al.). CONC. Karol. 19^a p. 119,16sqq. -amus Sabellium ...; -amus Arrium egs. BEDA hist. eccl. 4,15 p. 240,18 corde et ore. EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 39,10 Greci ecclesiam catholicam -are conati sunt. CAPIT. reg. Franc. 228,12 nec absque metropolitani cognitione ... quemlibet -andum esse permittimus. HINCM. annal. a. 868 p. 94,14 Anastasius ... excommunicatus et ad ultimum -tus (GREG. VII. registr. 1,85^a). ANNAL. Magd. a. 1127 a tribus archiepiscopis ... e. est et ab omni ecclesia -tus. al.). ANNAL. Ful. II a. 863 p. 57,25 synodus. CHART. Basil. 25 A I 112 p. 174,6 si quis ... infringere conatus fuerit, ... catena sit ligatus, -tus egs. EKKEH. URAUG. Hieros. 24,3 omnes eum maledicabant et -bant. saepe. ref.: CONC. Karol. 23 p. 204,17 si non ... reversus fuerit in veram ... fidem, semetipsum -vit. de idolo paganorum: ADAM gest. 30 2,62 ydolum gentis nomine Thor ... -are. 2 spectat ad res i. q. exsecrando abicere - unter Verfluchung verwerfen: NICET. ad Iust. p. 119,26 nomen tuum cum deperditione tua plorant, -ant. FORM. extrav. 2,7 haereses vero et scismata ... respuo, -o (ODESC. SAXO THEOL. 22,2 p. 298,16. al.). ALCUIN. epist. 199 p. 330,29 adoptionem carnis seu nuncupationem in humanitatem filii Dei -antes. CONC. Karol. 36,56 si quis viduam uxorem duxerit ..., tales copulationes -ari ... praecipimus. REGINO chron. a. 865 scripta. RUP. TUIT. off. 11,7 p. 300^b hoc abhorret fides, -at pietas. al. 40 3 absol.: LEG. Wisig. suppl. 3^b,1 p. 485,24 Fonsa vir illustre -ans subscripti egs. LEO MARS. chron. 2,99 terribiliter. B strictius: 1 a communione fidelium separare, excommunicare - aus der Gemeinschaft der Gläubigen ausschließen, exkommunizieren: CHART. Rhen. inf. I 11 (a. 799) a consilio omnium eccliarum. GUNTH. COL. diab. cap. B 3 Anastasio ... ambitus damnato ... et -to (-themo 3). REGINO chron. a. 899 ut Reginarium et Odacrum ... -rent. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 317,29 milites -ti sunt. GREG. VII. registr. 8,20^a,3 (conc.) Heinricum ... iterum excommunicavit synodus, -vit item Ildimundum. CHART. Babenb. 140 A¹ p. 181,38 excommunicatione. CHRON. Erf. mod. a. 1252 p. 244,12 Fridericus ... -tus (-sa- 1) et imperiali honore privatus. saepe. v. et l. 55. ref.: CHART. Brixin. 35 p. 41,24 (a. 1120) nosmet ipsos et nostros successores, si institutionem ... destruxerimus, -amus (sc. episcopus). absol.: PETR. CAS. (?) chron. 4,111 p. 825,31 ignoras ... hos ... coniurasse, ... -asse et deposuisse. 2 anathematis poenam comminari, sub anathemate prohibere - mit dem Bann bedrohen, unter Androhung des Bannfluchs verbieten: ANON. Has. 14 omnes ... aliquam iniustitiam facientes terribiliter -vit. seq. ut, ne: ANNAL. Bes. a. 1105 (MG Script. II p. 250,11) ut nulli ... liceat hoc cenobium ... perturbare ... et ne quis eam (sic?) in cellam redigere audeat, -vit papa. DIPL. Karoli M. 173 p. 232,18 (interp. s. XII.) -tematizamus, ut egs. ALEX. MIN. apoc. 12 p. 258,6 -ante papa, ne egs. si: LAUR. LEOD. gest. 12 p. 498,9 -tematizavit, si quis ... auferret.

II exsecrando abiurare, renuntiare - unter Verfluchung abschwören, sich lossagen: A spectat ad homines: PETR.

70 CAS. (?) chron. 4,108 p. 821,13 ut iure iurando filium Petri Leonis -ari a ... monachis faceret (cf. 4,115 p. 832,25). B spectat ad res: BEDA hist. eccl. 3,1 p. 127,22 rex ...

[Schneider]

sacraenta regni caelestis ... -ando prodidit. EPIST. pont. Rom. sel. I 2,25 p. 56,33 pseudosyllogum. BERNOLD. CONST. chron. a. 1056 heresim suam ... -vit et abiuravit (ANNAL. Disib. a. 1099 p. 17,17). al. c. sensu revocandi: CONC. Karol. 23 p. 204,1 hereticus ... fecit illum orthodoxum ... libellum -ans et confirmans egs.

adi. anathematizatus, -a, -um. anathemate percussus, excommunicatus - vom Bannfluch getroffen, exkommuniziert: EPIST. Mog. 23 p. 359,26 ex delatione -ae Imme apostolicus ... interdixit. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 290,35 a Placentino antiepiscopo periuro et -o capti sunt episcopi. al.

subst. anathematizatus, -i m. qui anathemate percussus vel excommunicatus est - ein vom Bannfluch Getroffener, Exkommunizierter: GUNTH. Col. diab. cap. B 4 tibi ... -orum ... communicatori ... communicare nolumus. IOH. VIII. epist. C 9 p. 329,38 ut ... excommunicatorum et -orum consortia ... declinetis. VITA Burch. Worm. 22ⁱⁿ. bannitos seu a se -satios ... absolvit. BERNOLD. CONST. chron. a. 1084 p. 440,26 sedem Romani pontificis ... per manus -orum ... invasit (*inde per errorem*). ANNALISTA Saxon. a. 1100 p. 734,15 p. m. anathematizatoris). al.

anathematus, -a, -um. script. -te: l. 29,31.

anathemate percussus, excommunicatus - vom Bannfluch getroffen, exkommuniziert: EPIST. Wisig. 20 cognoscente (agnosce te f.) ... esse excommunicatum et -um (-tizatum f.). TRAD. Frising. 12 p. 40,12 ab omni communione christianorum. 89 -us in evo permaneat. HADR. II. epist. 39 p. 751,32 ab -o et damnato Photio. MARIAN. chron. a. Chr. 1066 emtor ... et vendor spirituialis gratiae sunt -temati. ANNAL. Div. a. 1214 (MGScript. V p. 48,22) ivit ... contra Otonem imperatorem -tematum. al. v. et p. 619,41.620,46.

c. sensu separationis: TRAD. Frising. 157 (a. 792/800) -us sit de omnibus sanctis. 9 subst. masc.: CHART. Rhen. med. I 8 p. 11,30 (a. 720) si ei (sc. contravenienti) rami evererint,

ad nihilum deveniant tamquam -us in radiis solis.

*anathemizo, -are. sollemniter execrari, anathemate

percutere - feierlich verfluchen, mit dem Bannfluch treffen (cf. Gloss. I 723,37 St.-S. -are ueruazan): HIST. de exp.

Frid. imp. p. 75,24 Graeci -ant omnes suo dogmati non

consentientes. Schneider

*anathole v. *anatole. anathomia v. anatomia.

*anathymia, -ae f. (cf. ἀναθυμίας) script.: -t(h)im: l. 46,48,51. -them: p. 611,20sq.

1 ventositas stomachi (ascendens) - (aufsteigende) Blähung des Magens: AESCULAPIUS 3 p. 4,12 (v. p. 611,20sq.). 21 p. 29,19 -thimiam in stomacho sic apprehendimus: caput dolet vel aures sonant egs. (cf. p. 28,11). Gloss. med. p. 17,11 oritur *cefalergia* ... ex -timias (an -as*< i> leg.?) stomaci vel ventris. 2 per confusione i. g. atonia - Schwäche: AESCULAPIUS 21 p. 28,26 debilitationem stomachi, quam Graeci -thimiam (athoniam cod. Augiens. 120) vocant.*

anathymiasis, abl. -i f. (ἀναθυμίας) script. et form.: anthesmiasis: l. 60. -thim: l. 58. -timas: l. 57. -t(h)umas: l. 61. adde MATTH. PLATEAR. gloss. p. 389^a. -tham: IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 1 av.

ventositas stomachi (ascendens) - (aufsteigende) Blähung des Magens: AESCULAPIUS 1 p. 1,32 si ex stomacho -timasis (-thimiasis cod. Augiens. 120), hoc est ventositas, est in cerebro (cf. p. 2,9). 11 p. 15,5. TRACT. de aegr. cur. p. 146,28 spiritus ex anthesmiasis, id est fumositate a stomacho superius ascendente. ALPHITA I p. 276,28 -thumasis, id est delatio fumi stomachi sursum ad caput vel ventositas. al.

anaticula, -ae f. (anas; cf. wallon. antèie, v. et Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 92) translate i. q. repagulum (ad anatis formam factum) - Türverschluß (in Entenform): FORM. Senon. I 8 per illo ostio vel -a de ipsa casa ... manso ... visus fuit tradidisset. v. et *anatale, *axatorium.

*anatole (-atho-), acc. -en f. (ἀνατολή) form. nom. sg. -l: l. 71. metr.: fere ān.; ān.: l. 71.

orien - Osten, Morgenland: HRABAN. cruc. 1,12 p. 196^A (vs.) en -l, dysis, arcton, mesembria (sim. ERMENR. ad Grim. 33 p. 573,32 [vs.]. SIGEB. GEMBL. Theod. 17 p.

478,25 [vs.] -en; cf. ThLL. V 1,2332,50). WALTHER. SPIR. Christoph. II 2,135 hac ... parte, quam Græcia solis ab ortu dixerat -thole. GODESC. AQUENS. seq. 1,7^a,2 artos et dysis, -e, mesis ... quae suis in primis Adam literis signat nomine (cf. HONOR. AUGUST. gemm. 3,42).

anatolikos, -e, -on. (ἀνατολικός) orientalis - östlich: LIUTPR. antap. 2,45 gentes ... ἀνατολικαί, -e, id est orientales.

anatomia (-atho-), -ae f. (cf. ἀνατομῆ) script. ano: l. 13sq.

divisio corporum - (Auf-, Zer-)Gliederung von Körpern, Anatomie: 1 strictius: a de anim.: MAURUS anat. I

4sq. anothomia est recta divisio et dicitur anothomia ab ana, quod est rectum, et thomos divisio; debet autem fieri anothomia in porco egs. ALBERT. M. somn. 1,2,6 p. 147^a,35 ex revisionibus et divisionibus corporum, quae Graece -ae vocantur. veget. 1,110 -a, quae divisio vocatur, cognoscuntur animalium corpora, animal. 2,110 diversitas ... canarium ... non appetet sensu nisi per valde subtilem incisionem et -thomiam. 8,1 parva animalia ... rimari per -thomiam non possunt. al. b de plantis: ALBERT. M. veget. 2,59 hoc ... quadam communi et usitata -a cognoscitur in urtica. 3,70.

2 latius i. q. conformatio - Bildung, Bau: ALBERT. M. animal. 1,256 doctrinam -thomiae ossium et nervorum egs. 2,100 hanc capitidis serpentis -thomiam ego ipse sum expertus. 6,24 genera ... pullorum diversantur secundum ... -thomiam ovorum. 6,60 inter -thomiam ... generationis ovorum avium et -thomiam generationis piscium ex ovis est differentia. ibid. al. expressius de descriptione: ALBERT. M. animal. 1,21 diversitates membrorum, quas in -thomia inferius exsequemur. 1,466.

anatomicus (-atho-), -a, -um. (ἀνατομικός) 1 adi.: ad anatomiam spectans - anatomisch: ARS med. 5 p. 424,4 -ae ... doctrinae. 2 subst. masc.: qui anatomiae

peritus est - Anatom: CONSTANT. AFRIC. theor. 3,2 p. 9a^v hi (lacerti) ... vix inventiuntur ab -is. PS. GALEN. anat. I p. 165^a medicorum -os (-thomaticos V). ALBERT. M. animal. 3,3. al. 3 subst. neutr. plur.: anatomiae descrip-
tio - Behandlung der Anatomie: ARS med. 7 p. 429,27 mu-

lierum natura in -is nobis historiam dedit.

*anatomizo, -are. dissecare - zergliedern: MAURUS (?) anat. II p. 14,12 animalia viva ad -andum esse potiora.

*anatresis (-tris-) (f.) (ἀνάτρησις) perforatio (sursum versa) - das Durchbohren (nach oben): PS. HELIOD. chir-

urg. 36 cyrurgica genera x: -isis, catatrisis egs. 38 -isis est pertusura ossis facta in susum.

*anatrophe (ano-, -trup-, -pha, -pa sim.), acc. -en (-in) f. (ἀνατρόπη) medic. i. q. motio sursum versa - Aufwärts-
bewegung: AESCULAPIUS 21 p. 29,32 -phia (-pa cod. Au-

giens. 120), hoc est sursum evertens si ex vomitu (vomitus cod. Augiens. 120) ... vomunt (cf. Gloss. medic. p. 7,14 -upa stomachi egs.). Gloss. Salern. p. 13,36 anotropa est conversio stomachi. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 13b^r contra vomitum factum ex -pha. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 371^b bombax ... sanguis -in, id est fluxum per subversio-
nem, ... curat. p. 390 -en et catastrophem. al.

*anatropice adv. (cf. ἀνά et τρέπω) sursum versus - nach oben gerichtet: GODESC. SAXO theol. 22,6 p. 306,24 ut ... -e se formatum videns homo figuræ suæ (sc. Dei) etiam secundum erectionem corporis congrueret (cf. PAPIAS s. v. antropos: ... quasi anatropos, id est sursum versus).

1. *anax m. (ἄναξ) regnator - Herrscher: IOH. SCOT. carm. 2,4,26 Karolus ..., fortis et almus -x (gloss. cod. R: rex). EUGEN. VULG. syll. 15,2 (de Christo) vexillum gestans, arx in quo permanet āanax.

2. anax v. anas.

*anaxeranticus (anex-), -a, -um. (ἀναξεραντικός) siccarius - trocknend: Gloss. med. p. 60,12 folia eius (plantaginis) virtutem anaxeranticam (-rat- L) et stipticam habet.

*anc v. *hanc. ancilia v. angaria. ancilla v. ancilla, anceps, -itis. script. ancepsitem: Gloss. I 16,30 St.-S. codd. a. b.

1 strictius: a bisacutus - doppelschneidig: WALTHARIUS 336 femur -i praecinxerat ense. 918 bipennem. *in imag.*: WALTH. SPIR. Christoph. II 3,98 -is mucronem ... oris (cf. *Vulg. apoc.* 1,16). *al.* *subst. i. q. gladius bisacutus - doppelschneidiges Schwert:* CAPIT. reg. Franc. 167,6 (spur.?) cum lorica et scuto, -e atque fuste. *fort. add.:* AETHICUS ISTER 82 p. 63,34 nec hasta ... nec -s. *b duplex - doppelt:* RAHEW. gest. 4,64 -i malo novi schismatis. **2 latius:** a vacillans - wankend: GISLEB. ELN. inc. 2,83 -es plantae. **b ambiguus, incertus - schwankend, ungewiß:** ALDH. virg. I 11 p. 239,9 sine -i (antic- *BR¹*) ambiguitatis scrupulo. WIDUK. gest. 1,9 p. 13,1 pugnatum est -i bello. GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 388,4 -i timore septus. OTTO FRISING. chron. 1 prol. p. 6,11 de rerum temporalium motu -i que statu. *al.* *c. gen.:* MIRAC. Gunth. erem. 4 -s promissi ... revertitur. *subst. neutr.:* ANNAL. Ful. II a 850 p. 41,1 in -i positus. CHRON. reg. cont. I a. 1198 p. 165,13 in -i pugnatum. *al.* *c diversus - verschieden:* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 5 formas moribus -es.

*ancesta subst. (orig. inc.) species herbae - Pflanzenart: DYNAMID. Hippocr. 2,41 -a, id est croxentella, hoc est sclataollas.

*ancha, -ae f. (germ. *hanka, cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. XVI. p. 141sqq.) script.: h-: l. 28,39.44.47. -c(a): l. 40,44. -ga: Ps. HIPPOCR. phleb. 144.

1 proprie: a strictius de osse i. q. coxendix - Hüftbein, Hüftgelenk: CONSTANT. AFRIC. theor. 2,8 p. 6a^v os medium atque superius proprie vocatur h-a (cf. IOH. IAMAT. chirurg. 6,1. ALBERT. M. animal. 1,445). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 79,33 ut vertebra ossium coxarum firmamentum in foraminibus -arum (item de avibus: ALBERT. M. animal. 2,69 -a [p. 503^b,35 λοχίον] ... volatilis, hoc est os, ad quod ligatur crux eius. 14,73 omnes aves habent -as, quamvis multi opinentur aves -as non habere ...; quaecumque enim animalia bipedia sunt, duas -as habent necessario egs.). BRUNUS LONG. chirurg. 1,20,8 p. 119^b dislocatio -e quattuor accedit modis egs. *al.* **b latius de parte corporis coxendicem circumdante i. q. coxa - Hüfte:** CONSTANT. AFRIC. theor. 2,8 p. 6a^v h-arum ossa ... cum ani ligantur ossibus (LEO MARS. chron. 3,29 p. 720,29 [inter reliquias] os ... ancae. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 79,29. ALBERT. M. animal. 1,292. 300. WILH. SALIC. chirurg. 4,5 p. 38,19sqq. al.). ARNOLD. SAXO fin. 4,6 p. 83,18 corium serpentis, cum stringatur super hancam mulieris. GLOSS. Roger. I A praef. p. 504,41 in ... musculus -e. ALBERT. M. veget. 6,398 doloribus -arum. animal. 14,48 -ae hominis multum sunt carnosae. CHIRURG. Sudhoff I p. 80,18 h-a cauterizatur multis modis. *al.* **2 translate i. q. pampinus - Ranke:** ALBERT. M. veget. 6,238 -a ... est quaedam pars vitis involuta sicut chorda et in diversis locis ante emissa egs. 6,314 cucumber est herba repens -e sicut cucurbita. *ibid. al. (v. ind.).*

*anchidis v. *baucides.

*anchilops, -opis f. (ἀγχίλοπς) acc. pl. -as: l. 58.

tumor in angulo maiore oculorum nascentis - Schwellung am größeren Augenwinkel: PAUL. AEGIN. cur. 84 de egilope et -e: ... priusquam ... in ulcus disrumpatur apostema (i. egilops), -s dicitur (cf. Galen. ed. KÜHN XIX p. 438,7). 85 -as sanabit. **Prinz**

*anchofillus v. *antofilus. anchora v. ancora, *antora. anchoraus v. ancoraus. anchoromacus v. ancyromacus. anchusa (-anc, -enc, -ura, -ira, ancora, ansora, angula), -ae f. (ἄγχουσα, ἄγχουρα) form. ancus: l. 65. p. 624,7sq. **1 calyx - Alkannawurzel (Alkanna tinctoria Tausch, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 193):** ANTIDOR. Glasg. p. 107,8 ancus 3 I. p. 112,10 ancusa viride succus ipsius ... dabis ex idromelle. RECEPTE. Sangall. I 187 ancusa, hoc est calcatrpa. COMPOS. Matr. 67,6 teris ... cum acetato et -a. GLOSS. III 599,10 St.-S. ancusa rotewrz. HILDEG. phys. 1,15 p. 1136^a (ed. pr.) cum modico succo ancusae. *huc spectare vid.:* TRACT. de aegr. cur. p. 280,26 labrum Veneris ... in aqua coque ..., similiter fac ... de ancusa nigra vel alba. ALPHITA I p. 312,5 saliunca quidam dicunt, quod est encusa,

sed ... accipimus pro ea spicam Celticam. **2 aquileia - Akelei (Aquilegia vulgaris L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 359sqq.):** GLOSS. III 536,12 St.-S. ancusa ageleia (549,25). **3 solequium - Ringelblume (Calendula officinalis L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 715sqq.):** GLOSS. III 294,52 St.-S. ansora ringila. 485,36 ancusa i. lacca vel solequium ringela. 517,23 angula ringel. 517,48 ancira ringel. 524,2 ancus ringele. 525,2 ancusa areola ringele. 533,54 ancusa (ancus calendula acora b) ringele. V 43,31 ancura vel solequia hringilla. 10 *ibid. al.*

ancia v. ansa. *ancianus v. *antianus.

*ancicardus v. *anacardium. anciconon v. cichorium.

1 ancile, -is n. abl. pl. -iis: l. 25.

scutum - Schild: **1 proprie** (cf. GLOSS. III 161,16

15 St.-S. -e scirnnscilt): ABBO SANGERM. bell. 3,79 leva -e (gloss.: scutum) geras. COSMAS chron. 3,56 p. 231,1 fit ... pugna inter quinque -ia et quinquaginta fortium scuta. LAMB. LEOD. Matth. I 158 cum ... sub -i resoluto verbere pauper per stadium morti giraret proximus. OLIV. hist. Dam. 7 p. 177,11 sinistra manu circumferens -e. **2 in imag.** (cf. GLOSS. I 48,43 St.-S. -ia galaupo, arma caelestia egs.): ALDH. virg. II 2463 (de iustitiae comitibus) gestantes ... -e duelli. EPIST. Aldh. 5 p. 493,10 amissa -ium testudine. LIBRI Karol. 3,13 p. 128,28 erroris presumptionem hoc -i tueri. EPIST. var. II suppl. 7 p. 629,10 -iis evangeliorum munitus.

2. ancile v. ancyle.

1 ancilla, -ae f. script. et form.: -cell(a): BEDA hist. eccl. 4,23 p. 255,24. CHART. Sangall. A 6. CHART. Argent. I

30 25 p. 20,33. *al. v. et l. 67.* -cil(a): LEX Raet. Cur. 4,8,3. DIPL. Otton. I. 87. CHART. Carniol. II 15. **plur.:** nom. -as: p. 625,22. **abl. -abus:** LEG. Wisig. 11,1,1. DIPL. Pipp. 35. DIPL. Heinr. III. 198^b p. 253,31. *etym.:* l. 51. **Baader**

I mulier serviens, pedissequa, ministra, famula, serva - dienende Frau, Dienerin, Magd: A gener.: **1 proprie:** VITA Richar. 9 (MGMer. VII p. 450,14) vernaculi aut -as aut servos, quod habuit (WILLIB. Bonif. 8 p. 52,18. *al.*). HUGEB. Wynneb. 12 venit una -a sua molare granum domini sui. WALAHR. Gall. 2,44 cuiusdam patrisfamilias ... -a. WIDUK. 40 gest. 3,74 p. 151,6 domesticos omnes, famulos et as ... litteris ... instituit. EPIST. Ratisb. 6 p. 287,18 non ut convivita infligamus convitii, quod etiam in sinagoga -arum usitatum est. CARM. Bur. B 156,5,7 Veneris. CAES. HEIST. mirac. I 9,50 sacerdotis. saepe. in formulis devotionis: FORM. Marculfi 2,17 p. 87,23 ego illa, -a tua, domine et iugalis meus. FORM. Senon. I 44 domno ... rege ego -a vestra ultissima, servicissima omnium -arum vestrarum. WETT. Gall. 22 p. 268,10. *al. v. et l. 70sg.* alleg.: HRABAN. univ. 16,4 p. 455^b -ae enim Dei ... animae sanctae. p. 50 456^a item -ae apostoli ...; rursum -ae animae peccatorum sunt. ALBERT. M. euch. 3,3,2,2 p. 319^a,7 -ae, quae dicuntur ab -v, quod est circum, et cilleo, cilles, quod est moveor, sunt qui continue circummoventur sacerdotes egs. **2 translate vel in imag.:** ALDH. virg. I 19 ut sit ... castitas domina, iugalitas -a. DIPL. Heinr. III. 372^b p. 511,25 ut familia sancti Maximini propria ... advocatorum esse videatur -a. DIPL. Heinr. IV. 345 p. 457,6 ut Aquileiensis ecclesia ... suscipiet eandem ecclesiam ... non ut -am, sed ut filiam. CHART. Scheftl. 14 funeratio et decimatio ... nequaquam ad earundem (ecclesiarum paroecialium) -as, scilicet cappellas, ... pertinent. ALBERT. M. metaph. 1,2,7 p. 31^b,13 geometria est -a in quibusdam demonstrationibus arithmeticæ. summ. theol. I 1,6 p. 31^a,7 humana natura -a (p. 982^b,29 δῶλη) est. *al.* B spec.: **1 eccl. de mulieribus Deo dicatis, sanctimonialibus sim.:** LIBER diurn. 87 congregatione servorum aut -arum Dei (ULL. epist. 113. *al.*). BONIF. epist. 48 p. 77,8 monachos et ancellas Christi defendere (CONC. Karol. 1,7 monachi et -e Dei monasteriales). FORM. Senon. I 35 una cum monichas vel Dei -as. FORM. epist. III 4 humillima -a -arum Christi ... abbatissa (cf. CHART. Sind. 4 p. 101,12 ego ... magistra et -a -arum Dei). TRAD. Frising. 325 ego Soanpurc Deo consecrata -a. THANGM. Bernw. 12 p. 763,35

-arum Dei velationes. ALEX. MIN. apoc. 21 p. 481,20 de virginibus Deo dicatis et devotissimis -is Christi. CHART. Livon. A I 300 p. 388,4 collegium . . . -arum Christi Cisterciensis ordinis. *sæpe remissus*: THIETM. (?) chron. 4,34 donec sancta Dei -a (*sc. comitissa*) obdormivit. 2 iur. de mulieribus domini vel institutionis alicuius potestati subjectis: a spectat ad servitutem variae conditionis: LEX Sal. Merov. 104,11 si . . . -a ipsa cellaria aut genicium domini sui tenuerit. EDICT. Roth. 222 si quis -am suam propriam matrimoniale voluerit, . . . debeat eam libera thingare. LEX Ribv. 61,14 si . . . -am regis seu ecclesiasticam vel -am tabularii sibi sociaverit. LEG. Wisig. 6,5,13 servum vel -am . . . truncare (LEX Baiuv. 1,4 ecclesiae. CONC. Karol. 3⁸,10 servum aut -am . . . Iudeo . . . venundare. CHART. Sangall. A 228 p. 220,28 servi vel -e coniugati et in mansis manentes. al.). PACTUS Alam. V 1 (rec. A) si quis femina ingenua . . . percusserit . . . , solvat solidos II; si lisa fuerit, solidi uno et tremisse; si -a fuerit, solvat solidi uno. LEG. Lang. p. 118,19 si mulier libera servum tolerit . . . , sit -a palatii (BERNOLD. CONST. chron. a. 1049 p. 426,18 ut Romanorum presbiterorum concubinae . . . Lateranensi palatio adiudicarentur -ae). LEX Alam. 21 -as (-ae var. l.) . . . opera inposita . . . faciant. CAPIT. reg. Franc. 16,7 si servus suam -am concubinam habuerit egs. (CHART. Brixin. 69 c. suam et -am, quam postea in uxorem repererat ministerialis). LEX Raet. Cur. 4,8,3 codidiana. 24,21,2 qui ad suam -am ingenuitatem promiserit facere. CHART. Fuld. B 174 donamus . . . mancipia . . . : Germunt et una -am eius. 232^a p. 335^a,4 tradit . . . -ae . . . duas partes. LEX Frision. 13,1 qui . . . cum -a . . . , quae nec mulgere nec molere solet, quam bortmagad vocant, moechatus fuerit. TRAD. Frising. 567 presbyter tradidit . . . -am suam cum colonia. CHART. Sangall. A 373 p. 348,18 ut -e foris domo . . . duas pisas . . . operentur. TRAD. Frising. 1045 accepit . . . de genetio -as. Cod. Odalb. 17 tradidit . . . -am cum filiis suis . . . perpetualiter in proprietatem. DIPL. Otton. II. 253 p. 287,28 ut distinctiones in . . . -as faciant pertinentes ad eandem ecclesiam. EPIST. Teg. I 59 famulos et -as sancti Quirini. TRAD. Salisb. I 7 -am . . . legavit ad altare . . . cum omni posteritate . . . censu se redimendos. TRAD. Patav. 113 quedam -a sancti Stephani . . . sui proprii iuris famulam . . . tradidit. TRAD. Teg. 325^a dotaalem. TRAD. Scheftl. 265 hereditariam. *sæpissime*. de mulieribus ad prædia aspicientibus (fere in formulis pertinentiarum): TRAD. Lunaelac. 33 (a. 741/48) curtem cum domos, servos et -as, terram. CHART. Sangall. A 12 p. 15,6 loca . . . con servis et -is peculiaribus, cum . . . mancipiis domesticis. TRAD. Scheftl. 3 servos et -as, colonos seu tributales. Cod. Lauresh. 3654 -e . . . ad easdem hubas pertinentes faciant singulæ camisile. CHART. Carniol. I 106 p. 104,22 allodium . . . cum omnibus servis et -is seu mancipiis . . . pertinentibus. II 290 p. 224,23 quicquid habebat . . . in Carsto . . . in . . . prediis, delesmanis, servis et -is et aliis hominibus. *sæpe*. b spectat ad ius censualium: CHART. Hersf. 53 (a. 936/59) ego Himiza . . . liberis parentibus procreata . . . in propriam -am ad altare . . . memet ipsam contradii (cf. CHART. Rhen. inf. IV 605 cum essem ingenua, deliberavi esse -a et esse sub tributo; de re cf. U. Berlière, *La famille dans les monastères bénédictins du moyen âge*. 1931. p. 114). c spectat ad ius ministerialium: DIPL. Heinr. IV. 491 predia cuiusdam -e nostrę de Bobardo . . . , videlicet tres curtes.

II A mulier - Weib: RUODLIEB VIII 28 -a tua neptis si fuerit illa. B meretrix - Hure: CARM. Bur. B 39,2,6 Raab -a navem mundi mersit (cf. comm. ad l.). remissus: THIETM. chron. 8,3 plus quam compressa -arum multitudo quedam pars matronarum . . . nunc mechatur.

2. *ancilla, -ae f. (ab ansa ut vid.) translate i. q. manubrium, occasio - Handhabe, Anlaß (cf. Diefenbach, Novum Gloss. p. 25 -a, anxilla, grepe): CHART. civ. August. 13 p. 13,24 (a. 1254) ad omnem -am discordie amputandam.

ancillaris, -e. ancillæ proprius, ad ancillam spectans - einer Magd zukommend, dienend, Dienst: I proprie:

EPIST. Worm. II 17 (*de uxore fugitiva*) in ministerio . . . parrochialis vitamducere . . . em. 2 translate vel in imag.: GERHOF. ad Innoc. p. 211,19 ubi haec (*libera vita*) in clero defecit, . . . subintroivit velut -is vita (p. 211,41). CHART. march. Misn. III 101 p. 83,14 ecclesiam omni -i obligatione innumem.

adv. *ancillariter. in imag. i. q. more ancillæ - wie eine Magd: ALBERT. M. eccl. hier. 7,16 p. 792^a,4 'ministratore', id est -r: ancillaretur enim divina sapientia, si seque-etur hominum desideria. eth. 4,1,1 p. 274^a,43 luxuriae . . . -r deserbit prodigalitas.

ancillarius, -a, -um. ad ancillam spectans - einer Magd zukommend, Mägde: WOLPHARD. Waldb. 3,9 (6) -o onusta ex opere domum . . . requirit mulier.

*ancillatio, -onis f. conditio vel indeoles ancillaris - Stand einer Magd, dienende Natur: ALBERT. M. summ. theol. I 1,6 p. 31^a,9 (in imag.) propter -em quaerit mechanicas scientias humana natura. meton. c. sensu devotionis: WALTHER. Spir. Christoph. II 5,202 nostra tuam (*sc. Domini*) cupit -o peltam.

ancillatus, -us m. servitum ancillæ - Dienst(ve- hältnis) einer Magd: HIST. Mosom. 1,10 p. 608,41 mulier -ui sancti sese subdidit.

ancillo, -avi, -atum, -are vel ancillor, -atus sum, -ari. script. -cil(or): l. 58.

I act. usu trans. i. q. ancillam facere, pro ancilla habere, subicere - zur Magd machen, als Magd behandeln, dienstbar machen, knechten: A proprie: TRAD. Ransh. 172 (c. 1215) Alheidis, cum esset libera, se . . . s. Pancratio . . . sub pensione . . . census -vii (173; de re cf. p. 625,57). B translate vel in imag.: CHRON. Camer. 3,17 ut Atrebatensem ecclesiam tanto tempore -tam . . . liberam efficiat (DIPL. Loth. III. 52 incompetenter. OTTO FRISING. chron. 6,34 p. 302,24 e. diu iam -tam. CHRON. Mont. Ser. a. 1223 p. 202,3 ecclesia . . . ab episcopis . . . -batur. al. cf. CHART. archiep. Magd. 275 [a. 1152] quod libertas aecclesiae -etur). WILHELM. ANDR. chron. 193 (de irrogatione tributi) rex -vit regnum, quod invenit liberum.

II depon. usu intrans.: A ancillam agere, famulari - Magd sein, (als Magd) dienen: 1 proprie: VITA Gang. I 13 (MGMer. VII p. 166,18) una ex illis, quae predictæ mulieri videbantur -ari, puellis. de sanctimoniali: VITA Dagob. 2 quae (Balthilda) in Cala monasterio -batur Domino.

2 translate vel in imag.: SIGEB. GEMBL. Theod. 3 p. 465,39 quod viro tantæ nobilitatis -retur urbs (GOZECCH. Alban. 28 erroribus). VITA Meinw. 5 p. 8,6 cuius (episcopi) benivolentie -batur humilitas. ALBERT. M. nat. anim. 1,1 p. 3,66 mechanice deseruent et -antur usibus servilibus artes. metaph. 1,2 p. 31^b,12 philosophia stat in seipsa . . . et ideo nulli -atur egs. HUGO TRIMBE. registr. 809 que (artes) nunc in theoloycis scriptis -antur. al. pendet ad: ALBERT. M. summ. theol. I 1,6 p. 31^a,16 ut -entur ad sciendi adminiculum logicae scientiae. p. 31^a,31. absolv.: CARM. Bur. B 4,2,7 iuris libertas -atur obsecundans pecunie. FUND. Grat. Dei 2 p. 686,13 voluntati famulabatur carnis spiritu -ante. ALBERT. M. summ. theol. I 1,6 p. 31^a,12 quod ad -andum queraritur, liberum esse non potest. al. v. et l. 9. B fornicari - Unzucht treiben: GLOSS. med. cod. Trev. p. 149,3 ancilatur i. adulteratur.

adi. ancillatus, -a, -um. 1 qui famulatur - dienend: RATHER. phren. 20 p. 388^c (vs.) -a Deo . . . corda. 2 subiectus - unterworfen: v. l. 32,34.

subst. ancillans, -antis m. famulus - Diener: TRANSL. Eug. Tolet. 35 Dominus pervigili sibi -ium affectatione . . . illos glorificabat. WIGAND. Waldg. 21 quasi unus ex Deo -bus esse cepit.

ancillula, -ae f. I (parva vel vilis) ancilla, ministra - (kleine oder niedrige) Magd, Dienerin: A gener.: VITA Balth. A 11 ministerium exhibebat eius ut vilissima -a (PURCH. Witig. 465). THEODULF. carm. 28,701 -a mendax. LAMB. LEOD. Matth. IV 42 -a infantem, ut solet, in ulnis . . . accepit. al. in formula devotionis: TRAD. Patav. 33^a p. 29,29 (a. 789/91) ego . . . , domine mi rex, una ex -is vestris.

[Pop]

LIUTPR. antap. 4,10 p. 100,20. *al. v. et l. 4.* B spec.: 1 *ecc. de mulieribus Deo dicatis, sanctimonialibus sim.*: PASS. Desid. Alseg. 7 (MGMer. VI p. 61,2) Christi. TRAD. Frising. 605 ego... humillima-a Dei Deota. DIPL. Heinr. II. 126 p. 153,2 Christo famulantibus -is. HELW. denar. p. 91,35 sorores meas... in claustro recipiens et in -as suscipiens. *al. remissius:* CONR. EBERB. exord. 5,5 p. 1130^c increpabat Dei genetrix daemones..., quod suam -am invadere praesumpserint. 2 *iur. de mulieribus alicuius potestati subiectis:* TRAD. Ratisb. 93 (a. 880/85) propriam -am meis... laboribus acquisitam... tradidi.

II (parva) puella-(kleines) Mädchen: CHART. Livon. A I 419 (a. 1270) -am quandam multum tenerae aetatis, utpote triennem. *Pape*

ancilus *v. ancyle.* *ancing(l)a *v. *andecinga.*

ancipiter *v. accipiter.* ancira *v. anchusa, *antira.*

ancistrum (ang., anth., ani-), -i n. (ἀγριστρόν) medic. i. g. hamus - Haken: Ps. HELIOD. chirurg. 18 enterismos est de angistrum adtrahere aliquod de corpore. Ars med. 6 p. 424,8 fermentorum nomina, ... anhistrum (ani-, angiv. l.). in imag.: MILO carm. 3,4,2,274 cuius (crucis) in -o forte Leviathan aduncans. LIUTPR. antap. 4,3 Albericum rex Hugo... caperet τούτῳ τῷ ἀγκήστρῳ, tuto to agkistro, id est isto hamo.

ancisus, -a, -um. circumtensus, circumcisus - ringsherum beschnitten: Cod. Lauresh. 142^c p. 421,99 (vs.) monachi sunt... tonsi caput alte cautius -is certoque tenore capillis. in imag.: ABBO SANGERM. bell. 3,65 -us (gloss.: circumcisus) vivas. *v. et ?ancitus.*

?ancitus, -a, -um. (orig. inc., ni i. g. ancisus) angustus - schmal!: TRACT. de aegr. cur. p. 183,34 uva palati est... superius lata, inferius -a quemadmodum uva.

ancia *v. antlia.*

anclo, -are. (ἀγριλέω) extrahere - herausziehen: HUGO TRIMB. laur. 226 (add. p. 309,14) vincula qui... dirupit... Petro, nos ab inexstincto luis -et (avolet var. l.; gloss.: ancia est rota, cum qua extrahitur aqua..., inde... -o, -are, quod est extrahere) carcere tetro.

ancon (-os), -onis (m.) (ἀγκών) 1 cubitus - Ellbogen: WALAHFR. exord. 6 p. 480,29 cancelli dicuntur a cubito, qui Grece -o dicitur. 2 hamus - Haken: GLOSS. IV 167,48 St.-S. ancones uncinos hākin (cf. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz V 340,19).

anconiscos (-com-, -mos) (m.) (ἀγκωνίσκος) commisura - Verbindung: GLOSS. III 219,3 St.-S. anconiscos incastratura nōt (223,23. 293,56 ancomismos. 311,34. 329,9). 1. ancora (anch-, anck-), -ae f. (ἀγκυρά) 1 instrumentum nauticum ad naves figendas usurpatum - Anker (cf. P. Heinicus, Das Schiff der hansischen Frühzeit. 1956. p. 145sq.; v. et GLOSS. III 164,61 St.-S. anchora [ancora B] āncher. IV 181,8 anchora i. senchel): a proprie: ANNAL. regni Franc. a. 792 pons... factus est anchoris et funibus. THIETM. chron. 3,22 anchoram ponentes. 4,25 p. 160,27 anchorae levantur. MIRAC. Bernw. 9 argenteam anchoram... obtulerunt s. Bernwardo mercatores. HEINR. LETT. chron. 19,5 p. 129,13 si cymbas intraveritis... et anchoras deducentes proieceritis in profundum. p. 129,15 funibus anchoris alligatis coggones trahendo. *al. alleg.* HRABAN. univ. 20,40 p. 556^a significat... anchora intentionem sanam et affectum animi bonum, quo homo tendit ad Deum et ad vitam aeternam. b in imag. vel translate: ALDH. virg. II 280 anchora... sistat metrica barcam. PAUL. DIAC. carm. 13,9,1 anchora me... vestri... amoris detinet. WILLIB. Bonif. 8 p. 50,9 spei vestrae -am in Deum figite. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,264 per cuius (Christi) veniam stabilis tenet anchora cymbam. DIPL. Heinr. II. 34 p. 37,38 tenacissimam in commune bonum fidelitatis anchoram. WIPO gest. 1 p. 9,12 divina providentia anchoras ecclesiae commisit viris pontificalibus. VITA Gebeh. Salisb. I 2 stabilitatis anchoras non habebant. ALBERT. STAD. Troil. 3,519 clavo tenet anchora mentis Achillem. saepe. meton. de hominibus: WALAHFR. Blaithm. 50 diu titubans stetit anchora. EPIST. Teg. I 7 (de abbate) anchoram... spei

per nuntium annavimus. *al. 2 saxum ad ancorandum aptum* - Ankerstein: GLOSS. III 356,59 St.-S. anchora senchelsteyn (IV 212,12). 3 signum - Zeichen: MIRAC. Gertr. II 2 Christus eam (Gerdrudam) tali anchora decoravit.

5 2. ancora *v. acorus.*

*ancoraglum, -i n. tributum pro ancora in portu figenda solvendum - Ankergebühr: ACTA imp. Böhmer 897 (a. 1190) donamus... vobis libertatem et ancorandi et -i omnium navium vestrarum. *v. et *ancoraticum.*

10 ancorareus (-cho-), -a, -um. (ancora) archit. i. q. ancora instructus, fundamentalis - mit einem Anker versehen, Grund- (cf. Mittelniederdt. Wörterbuch. I. 1956. p. 93 s. v. 'ankerstein'): CAES. HEIST. mirac. I 8,63 p. 135,16 lapides anchorarei (-ii var. l.) valde sunt ponderosi.

15 *ancoraticum (-ticium), -i n. tributum pro ancora in portu figenda solvendum - Ankergebühr: ACTA imp. Stumpf 530 p. 742,9 (a. 1195) concedimus... potestatem... tollendi... -cium. ACTA imp. Winkelm. I 210 p. 188,19 absque... pro barchis et vasellis... o (anconatico codd.) et portulagio.

20 v. et *ancoragium.

*ancoratio (anch-), -onis f. actio ancorandi - das Ankern, Verankerung: ALBERT. M. animal. 5,30 alciones... apparat in locis anchorationum (p. 542^b,23 εν τοις υφρμοις), ubi naves anchoris ligantur. 14,19 (in imag.) pedes istorum

25 ... animalium congruent tali apprehensioni et anchorationi.

ancoraus (-chor-), -i m. (orig. gall.; wallon. vet. ancrawe, cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 93) species salmonis - (Haken-) Lachs (Salmo salare L.): GESTA Trud. cont. I 13,4^{med.} piscem cotidie dabat, scilicet aut magnos lucios aut anchoraum sive salmonem. ibid.: de anchorao... portio. cf. THLL. s. v. ancorago.

ancoro (anch-), -atum, -are. 1 trans. i. g. ancora figere - verankern: CONST. I 1,1 (a. 921) quae (navis) -ta in fluminis

35 medio... fixa erat. VITA Liutg. III 1,1234 anchorata navi. refl.: ALBERT. M. animal. 14,19 additamenta (pedum), per quae seipsa anchorant (p. 685^a,34 ἀποσαλεύουσιν) dicta animalia. 2 intrans. i. g. in ancoris consistere - ankern: ACTA imp. Böhmer 897 (v. l. 8). ALBERT. STAD. Troil. 2,288 -at... plures nautica turba dies.

ancos *v. ancon.*

*ancrasaxa subst. (cf. ancora et saxum) saxum ad ancorandum aptum - Ankerstein: GLOSS. III 266,5 St.-S. -a senchilstein (292,7. 294,21).

45 *anctorismos (enterism-) (m.) (cf. ἀγκητηριάλω) actio vulnus concludendi ancistro - Schließen einer Wunde mit einer Hakenadel: Ps. HELIOD. chirurg. 4 circa sarcituras genera octo: ... -os. 18 (v. p. 627,18).

*actucta subst. (orig. inc.) species salmonis - Lachsart (cf. P. Kattara, Die Glossen des Cod. sem. Trevirensis R. III. 13. 1912. p. 279): GLOSS. III 683,48 St.-S. -a cupiro (IV 169,51).

actus *v. ango.*

1. ancus subst. (cf. ἀγκῶν) forma cuiusdam neumatis - Neumenform (sc. climacus liquecens; cf. D. Johner-M. Pfaff, Choralschule. 1956. p. 13): FRUTOLF. (?) brev. 14 p. 102 climacus, torculus, -us.

2. ancus *v. incus.* 3. ancus *v. anchusa.*

ancusa *v. anchusa.*

60 ancykle (ancile, ancilus, ancille, angcile, angia) subst. (ἀγκύλη) 1 poples - Knie(kehle): GLOSS. IV 181,6 St.-S. ancilus (ancille b) super genu i. hamme. remissius of genu: PAUL. AEGIN. cur. 183 pedes porcellini, angcile (3,34,1 ἀγκύλαι), richi, aves, omnes frigide. 2 manubrium ferreum scuti - eiserner Schildgriff: GLOSS. I 14,1 St.-S. angia nagala ferrum intus scuti (cf. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz V 489,46). III 323,61 ancille bukkellær (IV 181,4 ancile).

ancyromacus (-chor-) subst. (cf. ἀγκύρα, v. et A.-G. Amatucci, ALMA 4. 1928. p. 51) species navis - Schiffart: GLOSS. III 216,61 St.-S. anchoromacus snacgun.

70 andabata, -ac m. gladiator pugnans visu orbatus - ein mit verdeckten Augen kämpfender Gladiator: OTLOH. Wolfsk. [Baader]

28^{in.} haereticus -arum more, quod 'Verbum caro factum est' oppugnans, dixit (PETR. DAM. disc. p. 86,6). Baader *andana subst. (ital. andana, cf. Meyer-Lübke REW³ nr. 410) messis - Mahd: Gloss. III 656,15 St.-S. -a mada. *andecinga (anc-, ans-, anz-, -eng-, -ia sim.), -ae f. (m.: cf. l. 20) (orig. inc.) pars agri dominici colono ad colendum commissa - einem Kolonen zur Bestellung übertragenes Stück des Herrenlandes (de re cf. Ch.-E. Perrin in 'Mélanges F. Lot'. 1925. p. 619sqq.): LEX Baiuv. 1,13 -as (-cen-, -ceng-, -ten-, -ting, ancing-, anzing sim. var. l.; gloss.: scaramez) legitimas - hoc est perticam x pedes habentem, III perticas in transverso, XL in longo - arare debent coloni. CHART. Epternac. 154 ansingas xx de terra arabili ... usu fructuario ... habere. al. CHART. Rhen. med. I 368 p. 425,37 annonam ex ancingis et cruidis. DIPL. Heinr. V. (ed. Hugo, Annal. Praemonstr. II. Prob. p. 540) debent ... tres gerbas de ancingiis (cf. p. 539). CHART. Pfeddl. 4 (ed. Bonin, UB Pfeddersheim p. 2,25) singuli ... mansi binas ancingas habent. de modo operis dominici: CHART. Sangall. A 140 (a. 795) per annis singulis ... duas anzingas, unum autumnalem et alium estivalem, illos segare et intus trahere. CHART. select. Waitz 2 p. 4,24 faciat ... mansus unusquisque anzingam integrum in corrogata.

andeda, -us v. andena.

*andelago sim. v. *andelangus.

*andelangus, -i m. (orig. inc.) script. et form.: ando-: l. 42. -lag-: l. 38. acc.: sg. -aginem: l. 37. pl. -agnus: l. 41,42.

1 signum quoddam in traditionibus praediorum adhibitum (?chirothea, ?cremaculus) - bei Grundstücksübereignungen verwendetes Traditionssymbol (?Handschuh, ?Kesselhaken; cf. Dt. Rechtsbw. I. p. 608): FORM. Senon. I 50 omnes res meas ... per meos wadios et -os ... trado (FORM. Ratisb. I 4). FORM. Sal. Lind. 1 mansos ... per hanc cartolam donationis sive per fistucam atque per -um ... donamus. al. ([v. ind.]. FOLGUIN. Bert. 2,45 p. 115,10 [chart. a. 867] per festucam et -aginem. SIGEB. GEMBL. gest. 9 p. 528,45 [chart. s. X¹] per festucam atque andelagum). 2 traditio signo quodam adhibito confirmata - durch Überreichung eines Symbols bestätigte Übereignung: TRAD. Weiss. 232 (a. 713) quod ... pater ... dato praecio comparavit per andelagnus. 233 quicquid ... per andolagnus ... visus sum tenuisse.

andena, -ae f. (m.: l. 51,53) (gall. *anderos; cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 94) script.: -na: Gloss. III 372,31 St.-S. al. v. et l. 54. -eda (-dus): l. 51,52,53. add. Gloss. III 293,27 St.-S. al. -la: Gloss. III 222,20 St.-S. al. -cla: Gloss. IV 196,52 St.-S. -eua: Gloss. III 635,5 St.-S. endir (-ra, -re): Gloss. III 636,3 St.-S. 657,13. 677,51. form.: decl. II. -dum, -dos: l. 51,53. decl. III. andeonem: l. 54. fulcrum focarium - Feuerbock: CAPIT. reg. Franc. 32,42 ut unaqueaque villa intra cameram ... -edos, catenas, cramaculos ... habeant. 128,25 gramalium I, -edam I (128,30). 128,34 -edum I. TRAD. Frising. 657 tradidit ... caldarium I, andeonem I. Gloss. III 645,34 St.-S. -a brantrate ferrum trium pedum, super quo ponuntur ligna ad faciendum focum. ibid. al. Pape

andeo v. andena.

*anditus, -i m. (ital. andito, cf. Meyer-Lübke REW³ nr. 410) aditus - Zugang: DIPL. Heinr. II. 530 p. 686,11 (spur. s. XII¹) concessimus terras cum viis et aquis et -is suis.

*ando, -are. (ital. andare, cf. Meyer-Lübke REW³ nr. 409) ire - gehen: NOTAE Pis. a. 1148 (MGScript. XIX p. 266,33) per -are et prenderet et subiugare ... terra (i. -am) paganorum. ALBERT. STAD. annal. a. 1179 p. 249,9sq. hostiarum papae clamabant: 'Levate, -ate, -ate, -ate'.

andrachne (-i), -is f. (ἀνδράχνη) script.: adr.: l. 693q. 72. p. 630,5sq.8. ara-: p. 630,6. -gn-: l. 72. p. 630,3,5sqq. 9,11. Pandaree: IOH. IMAT. chirurg. 8,1. form. (tummodo sing.): nom.: a(n)dragnis: p. 630,7,9. adragma: Gloss. III 546,29 St.-S. cod. b. andrago: p. 630,11. adragus: Gloss. III 546,29 St.-S. cod. c. adracus: p. 630,8. acc. (abl.) adragno: ANTIDOT. Berolin. 8. abl. -gni: p. 630,3.

portulaca - Portulak (Portulaca oleracea L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 279): PAUL. AEGIN. cur. 176 p. 101,16 i. comesta facit. 185 p. 109,25 cum ... -gni catalplasma (3,35,1 οὐν ... ἀνδράχνη χατάκιασσε). 198 p. 123,18 -gnis sucus.

5 ANTIDOT. Lond. p. 20,47 folia persecis, adragne. ANTIDOT. Glasg. p. 122,8 aragne semen -ii. p. 122,19 adragne, hoc est portulaca, teris. Gloss. III 469,6 St.-S. -gnis, id est portulaca urcilla. 524,12 adracus portulaca burgle. ODO MAGD. herb. 748 -e (-gnis var. l.) Graece, quae portulaca Latine dicitur, haec vulgi pes pulli more vocatur. ALPHITA I p. 276,31 andrago (-gnis var. l.) portulaca, portacula idem. *andragathia, acc. -av f. (ἀνδραγάθια) virtus (virilis) - (männliche) Vortrefflichkeit: ALBERT. M. pol. 2,8^o p. 172^a,25 ἐπιτέλεσι sic existentibus et eruditis sufficienter ad ἀνδραγάθιαν, id est ad virilem bonitatem.

andrago v. andrachne. andraunia v. androdamas.

*andria, -ae f. (ἀνδρεῖα) virtus - Vortrefflichkeit: ERMENR. ad Grim. 33 p. 573,25 lux ipse Deus, ... -a, pistos, ear.

20 *andrium, -i n. (ἀνδρεῖον) 1 cena publica - öffentliches Mahl: ALBERT. M. pol. 2,9^o p. 180^b,46 'vocabant Lacedaemones' supple convivia 'non phiditia, sed -a' (p. 1272^a,3 ἀνδρεῖα) ab ἀνήρ, ἀνδρός, quod est vir (sim. 2,10^c). 2 praeversum i. g. domus privata - Privathaus: ALBERT. M. pol. 2,8^a 'in atrii' vel 'in -is' (p. 1270^b,12 ἐν τοῖς Ἀνδροῖς) secundum aliam translationem, id est in privatis habitationibus, supple, saepe ostendunt.

androdamas (-manta, -dragma sim.), -antis m. (ἀνδρόδαμας) species magnesiae - schwefelhaltiges Erz: MAPPAE CLAVIC. 57 accipias lapidem -anta. COMPOS. MATR. 72,1 mittis ... andromadas pensu solidi VIII. MARB. RED. lap. 48,1 androragma lapis formae quasi tessera quadrae (sim. ARNOLD. SAXO fin. 3,9 -anta lapis est egs.; cf. Isid. orig. 16,15,8). Ps. ARIST. lap. I p. 200,32 magnesia vocatur etiam auhention.

35 II 22 Greci vocant eas (species magnesiae) andraunias. androgynus, -i m. (ἀνδρόγυνος) script.: -gin-: l. 39,42. -gen-: l. 39. -gim-: GLOSS. IV 196,1 St.-S. decl. I. -ginae: l. 42. hermafroditus - Zwitter (cf. GLOSS. IV 173,10 St.-S. -ginus widilo): PAUL. DIAC. CARM. 19,33 proditur -geno nonnumquam sexus uterque. EPIST. VAR. III 12 p. 156,27 quae-dam contra legem naturae videntur procreari ut ... hermafroditae sive -ginae. ALBERT. M. summ. THEOL. II 11,64 p. 613^a,11 quos -os vocant, hoc est hermafroditos.

40 *androllabanus (endroliv), -i (m.) (cf. Λίβανος δρύην, ni cohaeret c. δενδρολίβανον) thus masculum - männlicher Weihrauch (cf. André, Lex. bot. p. 31): ANTIDOT. Augiens. p. 49,24 recipit ... -u εἰ 1. fort. add.: ANTIDOT. Lond. p. 20,43 samsuco, endrolivano, livistico.

45 androna, -ae f. (ἀνδρών) ital. androne, cf. Meyer-Lübke REW³ nr. 450) script. -omena: l. 52. angiportus, semita - Gäßchen, Weg (cf. GLOSS. III 294,4 St.-S. -dromena i. gazza. IV 33,21 -a vvidervart): DIPL. OTTON. III. 308 -ae venientes ad ipsam aecclesiam. MANEG. ad Gebeh. praef. p. 311,14 per omnes plateas et -arum recessus ad ecclesie ludibrium propalatetur. fort. add.: TRANSL. EUG. Tol. 29 recta est via vitae, quamvis angusta, que ducit ad coelestem -am (cf. Vulg. Matth. 7,14 vitam).

50 Andronia, -ae f. (cf. Ανδρών) trochiscus ab Androne inventus - von Andron erfundene Pille (cf. PAUL. AEGIN. cur. 198 p. 125,5 Andronos trochiscus. AESCULAPIUS 11 p. 15,18 ex trocisco Andronio): TRACT. DE CAUS. MUL. 2 -a ad ventrem malaxandum (cf. FRAGM. MUL. III 54). fort. add.: AESCULAPIUS 11 p. 15,40 andromacum (-e succum cod. AUGIENS. 120).

55 andropomorpha v. anthropomorpha. androsaemon (-sem-) (n.) (ἀνδρόσαμον) ascyron - Mannslut (Hypericum androsaemon L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 937sg.): DYASC. praef. p. 15,1 unus ... -semon similare voluit hipericho.

60 *androtocos f. (ἀνήρ et -τόχος) quae hominem parit - Menschengebärerin: ALBERT. M. bon. 299 p. 169,87 Maria dicendum est theotocon et non Christotocon nec etiam -os.

- andrus(ti)clo, andrustio v. antrustio.**
- ***andulgis**, -is f. (*francog. vet. andoille, cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. IV. p. 652sq.*) *farcimen - Wurst:* WILH. RUBRUQU. itin. p. 226,7 de intestinis equorum faciunt -es meliores quam de porcis.
- andustrio v. antrustio.** ***aneda v. *aneta.**
- ***anellars**, -e. *anulum portans - Ring:* Lex Alam. 57,49 si . . . digitus -is (anullarius, anelarus, anularis, hanoflaris var. l.) . . . abscisus fuerit.
- anellarius**, -i m. (*cf. francog. vet. anelier, v. et Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 95*) *anulorum faber - Ringmacher:* Ps. AVIC. anim. 1,12 p. 89 modulus ad -os.
- ***anelleta** (-ele-), -ae f. (*cf. francog. vet. annelet, v. et Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 95*) *anulus parvus - kleiner Ring:* MOSES PANORM. marisc. 3 p. 160,18 pone in morsu freni plures -eletas ferri, ut iste -elete tangent lingua equi.
- anellus**, -i m. *anulus (parvus) - (kleiner) Ring:* 1 de signo episcopali: ANSELM. MOG. Adalb. 1061 -us pontificalis. 2 de freno equi: MOSES PANORM. marisc. 3 p. 159,23 quoquere musellum cum -o ferri.
- anelo sim. v. anhelo.**
- anemone**, -is f. (*ἀνεμόνη*) *script. et form.:* nom. sg.: nemon: l. 29. anemo: l. 30. anomo(n): l. 30sq. animonis: GLOSS. med. cod. Trev. p. 174,7. gen. sg. animonis: l. 35.
- 1 *rheoeas - wilder Mohn (Papaver rhoeas L., cf. André, Lex. bot. p. 238):* GLOSS. med. p. 51,14 papaver a Grecis dicitur quodie, alii . . . nemon. GLOSS. III 490,6 St.-S. nemon wi(l)d(e) macesamo. 533,50 anemo (anomo b) rotman. *ibid. al. ALPHITA* I p. 276,32 anemo (anomon II p. 10,24) papaver rubrum vel ruffum. 2 *crinon - Kranzwindröschen (Anemone coronaria L., cf. André, op. cit. p. 31):* PAUL. AEGIN. cur. 5 -is florem (3,1,5 *ἀνεμόνης*). 103 -is sucus. DYASC. p. 13^a animonis idem papaveris duo sunt genera, agrestis et ortina (cf. DIOSC. lat. 2 p. 242,20).
- ?***anemos** (m.) (*ἀνεμος*) *ventus - Wind:* EMO chron. p. 519,8 animus dicitur a nimi (*sic?*), id est a vento (cf. ISID. orig. 11,1,7).
1. ***aner** m. (*ἀνθρ*) *acc. sg. ἀνθρα:* l. 43. *gen. pl. androrum:* l. 44.
- vir - Mann:** IOH. SCOT. carm. 2,8,67 Deus . . . sese perfecrat *ἀνθρα* (gloss.: virum). ALBERT. M. animal. 17,63 *kyrikes* nec nomen habet androrum, hoc est virorum, quia nichil virilitatis est in eis. v. et p. 630,23.
2. ***aner subst.** (*orig. inc.*) *piper - Pfeffer:* GLOSS. IV 33,28 St.-S. -r piper ([cf. notam ed.]. 130,51. 173,12).
- ***anervolosus**, -a, -um. (*ἀνευπος?*) *?sine nervis - ? ohne Sehnen:* ARNOLD. SAXO fin. 2,4 p. 58,28 animalia -a moriuntur, cum caput eorum inungitur oleo.
- anesis**, -is f. (*ἀνεσις*) *script. -ess.:* GLOSS. med. p. 80,5 cod. P. *form. acc. sg. -in:* l. 54sq.
- relaxatio, quies - Nachlassen, Ruhe:** GLOSS. med. p. 7,17 -in, id est requiem. p. 79,11 quae (febres synochae) non habent -in vel declinationem indutiarum. BERNH. PROV. COMM. 11,2 p. 319,31sq. anetum, id est quietem, ab -i, quod est quies; ventositas extenuando facit -im. ALPHITA I p. 276,34 -is (anes var. l.), id est resis, id est requies . . .; inde anetica, id est mitigatoria (mitigatio var. l.).
- anesum v. anisum.**
- ***aneta**, -ae f. (*anas, -etis; cf. theod. vet. aneta, v. Ahd. Wb. I. p. 517*) *script.:* ann-: l. 72. ant-: l. 68. ana-: l. 67. p. 632,6. enec-: l. 70. -ed-: l. 67. -od-: l. 68. -it-: l. 68. -tha: GLOSS. IV 173,11 St.-S. metr. änët-: p. 632,2,5.
- anas - Ente** (*cf. p. 616,33; v. et GLOSS. III 294,7 St.-S. -a anit avis aquatica. 365,31 -a anetfogel:*) Lex Sal. MEROV. 7,8 si quis anserem aut anedam (anedem C 5, anatam Her.) furaverit. PACTUS ALAM. V 8 anite (ante, anoda sim. var. l.), gariola . . . requerantur. CAPIT. reg. Franc. 32,40 ut unusquisque iudex per villas nostras singulares . . . enecas . . . habeant. SALOM. II. epist. 34 illi (*episcopo*) subministres . . . as (ann- var. l.) II. NOTKER. BALB. gest. 2,13 p. 76,11
- falconem . . . de -a . . . extrahere. EKKEH. IV. bened. II 8; escis decretam benedicat Christus -am. HILDEG. caus. 4 p. 206,14 rostrum -ae scilicet feminae . . . accipiat. phys. 6,12 -a, quae domestica, gravem colorum habet. 6,13 silvestris . . . -a.
- 5 **localis** 690 pullos, ut fugiant, mater -a movens. ACTA imp. WINKELM. I 998 p. 756,24 (*de aestimatione*) pro anata gr. III. al. v. et *anetus.
- ***anetae**, -arum f. *anethum - Dill (per confusionem):* MARC. GRAEC. ign. 2 r (ecipit) . . . oleum . . . -arum.
- 10 ***anetella**, -ae f. *pullus anatis - junge Ente:* GLOSS. III 465^a St.-S. -a diminutivum.
- ***anettellus**, -i m. *pullus anatis - junge Ente:* GLOSS. IV 219,11 St.-S. -i anitinchili.
- anethatus** (-ta-), -a, -um. *anetho conditus - mit Dill gewürzt:* AESCULAPIUS 35 p. 55,23 cum oleo -tato (anetino cod. AUGIENS. 120) unguentum. ANTIDOT. AUGIENS. p. 41,30 antidotum facit . . . pleureticis cum aqua -tata.
- ***anethicius** (-iti-), -a, -um. *anetho conditus - mit Dill gewürzt:* ANTIDOT. GLASG. p. 156,35 oleo aniticio.
- 20 ***anethileon** (-til-) *subst.* (*ἀνθέλαιον*) *oleum anetho conditum - Dillöl:* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 364,1 -on epithimatum rigores febrium . . . curat. WALTH. AGIL. med. 4 p. 95,2 -tileon . . . quart. I. 17 p. 115,46 olei -on . . . drachm. I. 66 p. 169,10 accipiat libr. I de oleo -tileon.
- 25 **anethinus** (-tin-), -a, -um. (*ἀνθήθων*) *script.:* ana-: l. 31. ?ancini(us): l. 32.
- anetho conditus - mit Dill gewürzt:* PAUL. AEGIN. CUR. 199 p. 128,6 embrocias . . . faciendum de . . . -tino oleo. ANTIDOT. SANGALL. p. 97,19 oleo -tino: oleo lib. v. aneti flores -v (ANTIDOT. GLASG. p. 144,31). TRACT. de caus. mul. 80 clistere uteris . . . ex . . . oleo anatino. al. *huc spectare vid.:* TRACT. de aegr. cur. p. 130,10 fac pulverem et cum . . . oleo . . . ancinio . . . distempera. *subst. neutr. i. q. unguentum anetho conditum - Dillsalbe:* PAUL. AEGIN. CUR. 162 p. 92,18 cum calefaciendum et cum . . . -tino. 172 p. 96,15 unguentis . . . utendum calidioribus, irino, -tino.
- anethum** (-tum), -in. (*ἀνθηθον*) *script. et form.:* anhe-: l. 60. -ithon: GLOSS. IV 1,8 St.-S. -eton: GLOSS. III 469,11 St.-S. 1 *absinthium dulce - Dill (Anethum graveolens L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 305sqq.):* AESCULAPIUS 1 p. 2,9 ex decoctione . . . -ti. PAUL. AEGIN. CUR. 207 p. 140,12 sanare embroca ex pigano aut -to. 224 p. 164,19 -tum combustum siccum. CAPIT. reg. Franc. 32,70 volumus, quod in horto omnes herbas habeant, id est . . . -tum (gloss.: dill; cf. FORMA mon. Sangall. p. 14^a). PULVIS contra feb. p. 23,15 -ti seminis (gloss.: tilli samo). ANTIDOT. GLASG. p. 136,6 -ti radices. CONSUEL. Trev. 22 p. 21,26 legumina . . . cum . . . -to . . . parata. GLOSS. III 679,18 St.-S. auetum (*sic?*) tulle tullaih. IV 33,34 anethum < . . . > prohibet etiam sternutamentum. ODO MAGD. HERB. 395 a medicis calidum siccumque refertur -um (-tum codd.) et dicunt, quod sit gradus huic in utroque secundus. WILH. HIRS. const. 1,12 p. 944^c pro signo -ti generali pollicem cum indice proximo naribus admovere. CONN. HIRS. dial. 1261 sicut . . . -tum conditis escis . . . proicitur, sic egs. HILDEG. PHYS. 1,67. IOH. PLATEAR. SIMPL. MED. p. 42^a -tum herba est, cuius semen principaliter competit usui medicine, radix secundario, tertio herba; unde cum inventur in receptionibus -tum, de semine est intelligendum. PS. OTHO med. 23 linguam pungit -um. ALPHITA I p. 276,37 -tum absynthium dulce idem. ALBERT. M. VEGET. 6,282 -tum (anethum var. l.) est herba egs. animal. 3,177 si capita . . . piscium elixantur in aqua -ti. 23,105 accipe pulverem . . . cannae de -to. saepe. 2 *anisum - Anis (Pimpinella anisum L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 278):* GLOSS. III 576,13 St.-S. -tum anys. 3 -um agreste i. q. meum - Bärwurz (*Meum athamanticum Jaquin, cf. Fischer, op. cit. p. 175*). ALPHITA I p. 314,12 siler vel -tum agreste, id est men. p. 314,43 sister, -tum agri (agreste var. l.), men (meu II p. 174,49) idem. *huc spectare vid.:* GLOSS. SALERN. p. 7^b,33 lucia gaude 70 -tum agreste. v. et *anetae.
- aneticus**, -a, -um. (*ἀνετυχος*) *vacans ab accessionibus - frei von Anfällen:* ANTIDOT. AUGIENS. p. 51,37 antidotum . . .

facit . . . in accessionibus et diebus -is vigiliis in somnum perducere. *subst. neutr. i. q. remedium mitigatorium - beruhigendes Mittel*: GLOSS. Salern. p. 11^b,10 -a requiem dantia. *v. et p. 631,58.*

*anetinus, -a, -um. *ad anatem spectans - Enten-*: ANIDOR. Sangall. p. 86,28 adipe o.

anetum v. anethum.

*anetus, -i.m. 1 *anas (sexus masculi) - Ente (rich)*: GLOSS. III 203,43 St.-S. *anas -us anetrecho vel aneth.* 462,4 -i anetum. IV 167,11 -us antrech vel ganzo. *ibid. al.* 2 *anser sexus masculi - Gänserich*: *v. l. 9.*

aneurysma (n.) (ἀνεύρυσμα) tumor arteriae - Schlagadergeschwulst: THEOD. CERV. chirurg. 1,13 p. 140^e est . . . emborisma -a seu tumor mollis egs.

*aneutinus, -a, -um. *(ἀνεύθυνος) rationi reddenda non obligatus - nicht rechenschaftspflichtig*: ALBERT. M. pol. 2,8^a p. 172^b,20 'melius est ipsos (ephoros) non -os esse', id est sine correctione. Baader

*anexerum *v. *amiscer(e).* *anexum v. anisum.*

*ansano, -onis (m.) (*theod. vet. hantfano ut vid.*) *manipulus - Manipel* (cf. J. Braun, *Die liturgische Gewandung*. 1907. p. 528): CHART. Austr. sup. II 36 p. 49,24 (a. 903) tradidit . . . stolas II cum -e euro et gremnis paratum (*sic?*). Baader

anfibula v. amphibalus. *anfinus v. anthemis.*

anf(o)ra v. amphora. *anforismus v. aphorismus.*

anfractum, iter difficile, chera GLOSS. IV 130,34 St.-S.

*anfractuositas, -atis f. *curvitas - Krümmung*: ALBERT. M. animal. 1,169 ut -s (*viae auris*) sit elongans spatium viae. 1,171 figuram semicirculi et -is auris. ALBERT. M. (?) animal. quae. 19,7/9 p. 306,65 tortuositas et -s pororum.

anfractuosus (amf.), -a, -um. 1 *proprie*: *a flexuosus - gekrümmt*: PS. GALEN. anat. 7 p. 185^b *meatus auris -us est (item de auri)*: ALBERT. M. animal. 1,168 foramen -um. 1,169 via -a. ALBERT. M. spirit. 1,2,4 p. 236^b,19 per colla quaedam -a arteriarum. veget. 2,108 *vena meatum habet -um.* 2,136 materia floris . . . efficitur -a (amf. var. l.). ALBERT. M. (?) animal. quaest. 2,9/12 p. 114,11 *cervus . . . habet . . . cornua -a. al.* b *asper - uneben*: ALBERT. M. metaph. 5,3,5 p. 332^b,20 *circumferentia circuli erit non indivisibilis, sed -a propter diversam positionem atomorum.* c *versatilis - schnell wendend*: REGINO chron. a. 860 p. 79,2 *velocium equorum -os (amf. var. l.) recursus.* 2 *translate i. q. confusus - verworren*: COD. Lauresh. 4 p. 273,24 (a. 1170/75) leges . . . casibus am-is vel preposteratis descripte.

adv. *anfractuose. *in imag. i. q. per itinera furtiva - auf Schleichwegen*: ARNOLD. RATISB. Emm. 1,17 p. 553^b,50 ad malitia cryptas -e divertentes.

1. anfractus, -a, -um. 1 *proprie*: *a flexuosus, sinuosus - voller Krümmungen, Buchten*: AETHICUS ISTER 101 *Baleares insolae -ae.* b *effractus - zerbrochen*: WALTH. SPIR. Christoph. II 2,75 (*in imag.*) optimus -a percussum imagine plastes (*i. Deus*). c *mus. i. q. plures tonos in una syllaba exhibens - mehrtonig auf einer Silbe*: GUIDO ARET. micr. 17,40 alias . . . in compositis et -is vexationibus pascitur. 2 *translate*: *a tortuosus - gewunden*: IOH. NEAP. gest. 46 utilius est veritatem proferre quam . . . ire per -am locutionem. b *deletus - untergegangen*: AETHICUS ISTER 70 *texit historiam, -a regna maiora.*

2. anfractus (amf.), -us m. *script. aff.*: p. 634,2. ?acc. plur. -as: p. 634,42.

I *proprie*: *A flexus, curvitas - Biegung, Krümmung*: 1 *de viis sim. (interdum i. q. devium - Umweg)*: WILLIB. Bonif. 6 p. 30,12 per longos viarum -us. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 232,14 iter unius diei . . . longos -us . . . legendu vix triduo confecit. CHART. march. Missn. II 524 p. 363,3 omnia ecclesie . . . contulimus cum . . . flaviis et fluviorum -bus. GUNTH. PAR. hist. 5 p. 17,29 *strata* per angustos Tridentine vallis -us Veronam ducit. al. *in imag.*: PASS. Kil. II 9 *quatenus cognito tramite veritatis abigere valeret am-us erroris*. RUP. MEDIO. Adalb. 8 ut . . . non modo difficultatis, sed etiam impossibilitatis -us incurramus. BRUNO QUERF. fratr. 22 *improvisa mors . . . curvo -u incumbit*. HILDEG.

epist. II 29,12 inter tam . . . periculis obnoxios vitae huius affractus (*sic?*) . . . medio tutissimus ibis. al. *meton. de lineis curvis litterarum*: ALDH. ad Acirc. 70,5 lucida nigratis fuscanis penna -bus arva (*i. pergamenum*). 2 *de partibus corporis*: ALDH. ad Acirc. 115 p. 157,19 varicibus, id est tortuosis venarum -bus (ALBERT. M. animal. 1,466). MARC. VALER. buc. 4,71 collorum longis . . . am-bus. *tuber - Höcker*: SISEB. Desid. 21 (*de camelō*) est animal tortuosum . . . habens et naturaliter quosdam -us. 3 *de rebus eminentibus*: WALAHFR. Wett. praef. p. 302 vasti montium et saltuum . . . -us (amf. var. l.). 4 *de mari i. q. sinus - Bucht*: GENEAL. Flandr. VI^c 12 post . . . maris -us ac tractus. B *angulus - Winkel*: 1 *strictius de sidere*: ALDH. ad Acirc. 6 p. 72,20 obliqui linearum -bus. 2 *latius i. q. latebra, regio remota - Schlupfwinkel, abgelegene Gegend*: VITA Liutw. 5 cunctos illius (*loci*) -us . . . peragravit. THEOD. AMORB. Bened. I praef. p. 363,11 te . . . Germanicis latitantem (*codd. recte, laetantem ed.*) -bus. TRANSL. Dion. Ratisb. 31 p. 368^a,5 cunctos cryptae -us . . . perlustravit. al. *Casperitas - Unebenheit*.

20 ALDH. virg. I 23 p. 253,26 vox (*sc. Iohannis Baptiste*) verbi salebrosos complanans -us. D *de motu flexuoso*: 1 *circuitus siderum - Bahn der Gestirne*: SISEB. carm. 56 vagans (*luna*) errore rato cum devia tortos conilit -us. HONOR. AUGUST. anim. 8 Hyginus per astrolabium . . . -us solis . . . obtendit.

25 2 *inflexio, inclinatio - Beugung, Verneigung*: CHRON. Reinh. a. 1190 p. 545,17 de continuis brachiorum -bus . . . fatigatus. CAES. HEIST. mirac. I 5,4 p. 279,33 *puellae variis -bus iuvenes invitantes.* 3 *gyrus, saltus transversus - Volte, Seiten-sprung*: LIUTPR. antap. 1,21 p. 20,11 Bagoarius equo versili

30 varios perplexosque per am-us cepit discurrere. MIRAC. Hucberti 2,15 *aper post varios -us . . . gradum figens.* E *de voce*: 1 *mus. i. q. plures toni in una syllaba existentes - mehrere Töne auf einer Silbe* (cf. E. L. Waeltnner in 'Medium Aevum Vivum' [Festschr. W. Bulst] 1960. p. 59): AUREL.

35 REOM. mus. 10 p. 43^a,31 nec vox sinuosos decurrat per -us (16 p. 52^a,36. 19 p. 59^a,37): 19 p. 57^a,17 ea melodia, que fit in undecima syllaba, videlicet 'a', tractum prolixoque -u . . . circumfertur. 2 *plur. i. q. voces reciprocae multiplicatae - vielfaches Echo*: ABBO SANGERM. bell. 2,514 -us . . . per astra per arva volabant.

40 II *translate*: 1 *ambages - Irrweg, Verirrung*: LULL. epist. 103 p. 227,6 *quatenus erroris mei -us (-as var. l.) . . . certus cognoscam.* PASS. Kil. II 15 *uxor . . . diversos -us nequitiae suaे fraudibus praetendebat.* GUIDO ARET. ign. cant. II p. 43^a per -us multos deiectus. EPIST. Teg. I 119 hunc . . . suorum am-u errorum multum obesse. 2 *ambi-guitas, perturbatio - Ungewissheit, Verwirrung*: LAMB. TUIT. Herib. 2,5 p. 1248,50 altiori am-u torquebatur. CONST. III 220,2 p. 203,31 (a. 1278) ut . . . obvietur futuris -bus. 3 *circuio - Umschweire*: GLOSS. IV 112,18 St.-S. -us umbisage.

45 anfreti v. amphitrite. anfrovinum v. aphronitum. anfus v. hanappus. anfsibena v. amphisbaena. Ladner

*anganellus v. *manganellus. angarialis v. angarialis.

*anganarius, -a, -um. 1 *adi*: *angariis obnoxius - frondienstpflichtig*: ACTA imp. Winkelm. I 834 (a. 1239) villani -i baronie sue . . . ad loca propria redire contempnunt (920 p. 695,40). 2 *subst. masc.*: *qui angariis obnoxius est - Frondienstpflichtiger*: ACTA imp. Winkelm. I 63

50 p. 60,32 (a. 1211) ut, quicunque . . . dominibus hospitalis . . . se . . . offerre voluerint, liberam habeant facultatem exceptis -ris (127 p. 108,16 e. -ii. 134 p. 113,19 e. anga(ra)riis): RYCCARD. chron. a. 1232 p. 180,26 notarius publicus . . . qui vilis conditionis sit, villanus aut -us forsitan. v. et angarius.

55 angaria, -ae f. (*ἀγριωπέλα*) *script.*: anc.: CHART. Sangall. A 91. -e(a): p. 635,28. metr. -II: p. 635,11,17. rhytm. -gár-: p. 635,5.

I *gener*.: A strictius: 1 *compulsio, coactus, vis - Zwang, Gewalt* (cf. GLOSS. III 224,50 St.-S. -a genotunge): RUOTG.

70 Brun. 37 p. 39,22 quid in -a . . . agendum esset. TRACT. de ord. pont. (MG Lib. Lit. I p. 10,19) -a oblatrantium circum-septus. GESTA Camer. cont. I A 16 qui . . . lignarium per -am

colligit. COSMAS chron. 2,4 p. 86,18 decreti per -am. GESTA Ern. duc. I p. 38,7 dux annuit, sed in -a. HERBORD. Ott. 2,26 p. 738,2 crucem cum Symone in -a portavi ([cf. *Vulg. Matth.* 27,32]). HIST. peregr. p. 145,11. al.). CARM. Bur. B 17,3,6 sors salutis . . . est affectus et defectus semper in -a. CHRON. reg. cont. V a. 1239 p. 275,33 terras adversariorum . . . per -am evacuat. al. 2 oppressio, vexatio - Bedrückung, Heimsuchung: CHRON. Hild. 28 p. 861,7 -as et oppressiones liberorum . . . comicie. ANNALISTA Saxo a. 1124 p. 761,54 regionem ineffabili -a vexando exhausit. LIGURINUS 2,339 ab -is Italorum pene solutus. CHART. Port. 81 p. 107,6 conqui sunt super vexationibus et -is, quas paciebantur . . . a decimotoribus. al. 3 labor, tributum, angor - Mühsal, Not, Beklemmung: EBO BAMB. Ott. 1,16^{med}. post ardue peregrinationis -am. PASS. Thiem. II 8 p. 57,6 pro regno Dei . . . tam dura -a quam diutina agonizabat. CONR. FAB. Gall. 24^{med}. -as mentis cur dicere tardas? 4 molestia - Belastung, Bürde: MIRAC. Adalb. Wirz. 11 p. 64,33 vir mestitudinis -a confactus. SALIMB. chron. a. 1261 p. 405,11 tales -as nobis (sc. praedicatoribus) vultis imponere. B meton.: 1 onus - Last: TRANSL. Modo. 33 (de scrinio reliquiarum) aliis . . . suae felicitatis -am suscipientibus. 2 plaustrum, carrus - Last, Packwagen (cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. II. p. 248): DIPL. Karoli III. 125 p. 201,13 dentur . . . cilitia nec non tempore militiae -a 1, id est carrum unum. FLOD. annal. a. 923 p. 13,20 perditis multis -is, quas . . . comes . . . abduxit. RICHER. REM. hist. 3,77 -as . . . accelerare. al. 3 oneraria - Lastschiff: HIST. Lang. Goth. 5 p. 10,1 misit movere -eas. cf. angariaria p. 636,39. 4 cadus, cupa - Standfäß, Kufe: GLOSS. III 650,37 St.-S. -a stanta. ibid. al.

II iur.: A servitium vel opus (imprimis publicum) - (vorwiegend öffentliche) Dienstleistung, Frondienst, Frone (def.: p. 636,63): 1 strictius de munere vehendi i. q. vectura (imprimis publica), bastaga - (vorwiegend öffentlicher) Fuhrdienst, Transport, Fuhrfrone, Anger(fahrt), Fronfahre (cf. A. Dopsch, Wirtschaftsentw. d. Karolingerzeit. II. 1922. p. 221): FORM. Marculfi 2,1 p. 72,16 ut . . . paraverida vel carrrarum -a . . . non requiratur. LEX Baiuv. 1,13 -as (gloss.: vel fuora) cum carro faciant usque quinquaginta leugas. CHART. Sangall. A 18 recollegere et intus ducere et -a, ubi obus est. LEX Raet. Cur. 8,2^{tit}. de cursu publico, -is et parancariis ([ga- Ac. Bb]. CONST. I 175 regalia sunt . . . -arum et parangariarum et plaustrorum et navium prestatios). CAPIT. reg. Franc. 297,14 p. 437,35 neque per -as in tempore incongruo illos (servos) affigant. CHART. Rhen. med. I 135,6 dicit ad monasterium de spelta modios xv -am integrum. 135,24 p. 156,34 in -a detur . . . gubernatori navis . . . panes v (cf. ibid. p. 157¹ curie . . . -as illuc navgio facere tenebantur). 135,54 solvit unusquisque . . . -as II, unam de vino, alteram de annonae. al. DIPL. Karolm. (II.) 6 p. 293,32 nullas . . . excubias, nullas paratas vel -as facere sive persolvere cogantur monachi. REGINO syn. caus. 1,384 tria Carraria opera licet fieri . . ., id est hostilicia carra, victualia vel -a. DIPL. Otton. II. 250^a p. 284,33 foderum vel -am aut aliquam publicam functionem exigere (DIPL. Conr. II. 92 p. 126,7 fotrum et -a seu publicum servitium . . . et alias -as . . . dare). DIPL. Heinr. IV. 411 p. 546,35 nullus ab eis (*Iudaeis*) equum ad profecionem regis . . . aut -am regie expedicionis requirat. CHART. Lamb. Leod. 30 p. 49,2 (dipl. Heinr. V.) si quis rusticus aliquam -am nostram nobis de villa prosequitur fuerit. al. remissius i. q. opera quaelibet animalium - beliebige Arbeit(sleistung) von Tieren: LEG. Wisig. 5,5,2^{tit}. de animalibus in -am prestitis. 2 latus de variis vel incertis muneribus servilibus (cf. Ph. Dollinger, L'évolution des classes rurales en Bavière. 1949. p. 152sqq.; fortasse huc spectant etiam nonnulla loca supra allata, e. g. l. 44,51-54): LEG. Wisig. 12,1,2 exactionibus, operibus vel -is . . . populos adgravare. CAPIT. reg. Franc. 93,5 ut servi . . . non . . . ad ulla -a seu servitio publico vel privato cogantur (cf. LEG. Lang. p. 505^b,3 ita est exponentum, scilicet sive ipsa -a sit servitium publicum vel privatum). DIPL. Karoli III. 21 p. 36,8 quaslibet -as . . . contra morem canonicum . . . obponere.

DIPL. Otton. I. 258 p. 368,31 inlicitas redibiciones aut publicas -as exigere. DIPL. Loth. III. 102 a custodia castri vel etiam ab aliis conditionibus seu -is . . . liberam esse volumus ecclesiam. ANNAL. Ianuens. I p. 50,12 ut ab omni -a et per -angaria habitatores civitatis . . . debeat . . . excusari (CHART. Port. 254 mansum . . . absolutum ab omni -a ad vocacie et perangaria. al. remissius: ALBERT. M. pol. 5,4^b -is . . . et perangariis opprimendo populum. summi. theol. I 20,80^a,2,1 p. 870^a,42). CHART. Oelsn. 23 ut sint liberi ab -is . . . que vulgo dici solent povoz, prevod, slad, preseka egs. (sim. CHART. Heinrichow. 28 p. 176,13). REGISTR. Patav. I p. 57,3 pro -is vernalibus et autumpnalis x sol. CHART. Sil. C 42 p. 331,16 liberi erunt ab . . . exactionibus et operibus, id est -is personalibus vel predialibus. saepe. v. et p. 635,56. 15 fort. add.: AGNELL. lib. pont. 168 ligna . . . et quae necessaria erant . . . cives volventes in -a cum funibus. de servitio extraordinario: CHART. Wirt. V 1287 p. 51,16 (a. 1254) cum per -as, id est extraordinaria servicia, . . . sit gravata grangia. B exactio, vectigal, tributum - Abgabe, Steuer, Zins: CAPIT. reg. Franc. 180,26 a subiecto sacerdote . . . dationes . . . exigere aut superposita in -is inferre (cf. GLOSS. II 137,54 St.-S. -a scara i. [vel c. d] cinsa). DIPL. Conr. II. 146 p. 197,40 curaturam vel teloneum sive -am aliquam tollere. FLOR. Wig. chron. a. 1031 (MGScript. XIII. p. 127,18) ut . . . viatores absque omni -a clausurarum et theloneariorum . . . eant et redeant. CHART. Babenb. 15 p. 21,16 ut nullus . . . silvę procuratorum . . . precium seu qualiscumque -e gravamen . . . faciat. DIPL. Heinr. IV. 456 (spur. s. XII. ?) ut . . . moneta sine omni contradictione vel -a libere cudatur. CONST. II 389 quedam exactio sive -a, ungelt appellata. CHART. Babenb. 122 -as pati . . ., quotiens . . . forum adire necesse habuerint. ACTA imp. Böhmer 396 ab hac -a, que . . . dicitur houbetreh, . . . sint exempti. al. v. et p. 407,56,637,23. C sarcina quadam poenae causa portanda - Sühnelast (cf. J. Grimm, Deutsche Rechtsaltert. II. 1922. p. 309): DIPL. Arnulfii 188 qui . . . per miliare unum ab urbe -as ferentes . . . as depositerunt. v. et *angarus.

angarialis, -e. script. -ral: I 44,46. 1 adi.: onerarius - Last, Fracht: ORIGO Lang. 5 misit navem -em. 2 subst. masc.: qui angariis obnoxius est - Fronarbeiter, -knecht, Frondienstpflichtiger: DIPL. Arnulfii 140 p. 212,35 (ex Dipl. Ludow. II. imp. a. 853) contulit . . . in Cerri -es (cf. DIPL. Otton. I. 237 p. 329,16). GREG. CAT. chron. app. I p. 297,20 -rales nostros constitutimus in nostris manualis operas . . . exercere. p. 298,3. p. 300,20 concedimus . . . duos homines, -rales nostros . . ., qui ipsam terram laborant. CHART. Ital. Ficker 133 p. 175,44 liber homo, qui non sit servus aut -is alicius.

*angariatio (-cio), -onis f. officium praestandi servitia vel exactiones - Verpflichtung zur Leistung von Frondiensten oder Abgaben: CHART. archiep. Magd. 321 p. 415,38 (a. 1166) ut ab omni -cione et petacione . . . sint liberi inhabilitores. CHART. Heinr. Leon. 93 fratribus . . . aquam . . . absque omni -e et promulgatione sententię . . . possidendum permisimus. CHART. archiep. Magd. 404 p. 532,42 villa . . . ab omni -e et iure advocati . . . libera est.

*angaridia, -ae f. vectura publica - öffentlicher Fuhrdienst, Fronfahre: CHRON. Ven. Alt. p. 80,23 parati et recepta sive gundolis et -is dominus dux (i. -i) faciebat (i. -bant) toti Capurlenses (p. 166,8, 170,15). p. 172,3.

angario, -avi, -atum, -are. form. -rare: DIPL. Otton. I. 262. metr. etrhythm. -rl: p. 637,18,19,25. adde NICOL. BIBER. carm. 1046 (ed. Th. Fischer. 1870). signif.: GODESC. SAXO gramm. 1,83 -ari cogi, compelli; venit . . . ab 'angaria' nomine, quo significatur publicum servitium, ad quod . . . compelluntur homines.

I gener.: A strictius: 1 cogere, compellere, incitare, commovere - zwingen, (an)treiben, nötigen, veranlassen: SIGEB. GEMBL. chron. a. 1096 omnes . . . nullum ullo -ante . . . concurrunt. OTTO FRISING. chron. 7,7 p. 317,11 presul . . . ad ydolatriam . . . -atur. PASS. Thiem. II 11 p. 58,40 paganos . . . -are ad servicia cottidiana consuerunt, ligna . . . de procul

baiolare. CHART. Rhen. med. I 641 p. 700,31 homines ... ad facienda aliqua ruralia opera-bit. CONST. I 283 p. 389,24 ad solvendas ... collectas. c. inf.: TRANSL. Auct. 7 quem ... matrona ... -vit pransum ... ire. v. et p. 636,72. pendet ut: GERHON. psalm. 34,1/2 p. 331,21. absol.: ARNULF. MEDIO. gest. 3,12 -ante ipso (*notario*) cum laycis. de motu i.q. agitare - hetzen: VITA Serv. 50 p. 122,10 puerum sepe in ignem, sepe in aquam a demone -tum (cf. Vulg. Marc. 9,21 misit). 2 premere, opprimere, vexare - bedrängen, drücken, heimsuchen, quälen: PAUL. DIAC. Lang. 3,16 nemo aliquem iniuste -bat. EPIST. Mog. 18 p. 348,9 quasi pupillae Domini -antur, exterminantur, excaecantur *episcopi*. EPIST. Worm. I 2 p. 17,9 -or egestate. GERHON. aedif. 8 p. 142,8 in spiritualibus dignitatibus ... aecclesiam ... -are. ROB. TOR. chron. a. 1127 super his ... rex -tus consilium tenuit. TRAD. HIRS. loc. sanct. 24 p. 62 comprehendenterunt eum (*Dominum*) et -verunt. NICOL. BIBER. carm. 1170 (ed. Th. Fischer. 1870) presul deterior pharaone -ans clerum. al. absol.: BERNH. GEIST. palp. 2,252 quae magis -at crux? 3 molestare, inquietare - belästigen, behelligen: CHART. Raitenh. 28 (a. 1173/80) eos (*fratres*) -are pro censu reddendo. ACTA imp. Winkelrn. I 174 ecclesiam ... exactionibus vel angarii -are. CAES. HEIST. hom. I p. 108^a cuius insolentia apostolus toediatu et -tus ... dicit. CARM. var. (NArch. 2 p. 424) virum et matronam -ant pro brasio. CHART. Wirt. VIII 2773 p. 97,11 monachos ... -vimus servitiis indebitis. al. 4 damno afficere - schädigen: HIST. de exp. Frid. imp. p. 26,12 in ... commutatione denariorum ... graviter Ungari nostros -verunt. B latius i. q. vehere - fahren: CHART. Argent. I 171 p. 135,7 (a. 1218) qui -ant lapides ad opus ecclesie.

II tur.: A servitiis (*imprimis publicis*) subicere - (vorwiegend öffentlichen) Frondiensten unterwerfen: DIPL. Karoli III. 47 p. 78,40 supra res ... ecclesiae residentes distingere, pignerare vel -are. DIPL. Otton. I. 237 p. 329,28 famulos flagellare vel -are. DIPL. Heinr. II. 426 collectas facere vel homines -are (CHART. eccl. Werd. 69 p. 89,8 h. ... -ant et perangariant). TRAD. Ratisb. 773 mulierem. al. absol.: CHART. Wirt. II 306 p. 1,17 (a. 1138) ne comes ... -andi... potestatem habeat. B exactionibus vel vectigalibus subicere - Abgaben unterwerfen: CHRON. Ven. Alt. p. 172,9 -bant ... duces et omnes tribuni ... venientibus (i. -es) de littus ... usque ad ... castrum. TRAD. Reichersb. 65 -are ... naves bona ... portantes. CHART. Babenb. 155 si quisquam ... fratres ... -verit.

adi. angarians, -antis. gravis - drückend, quälend: GEBER. summ. 1,17 delusio -s ... moerorem attulit.

angarium (agg.), -i n. (an adi.?) tributum, exactio - Abgabe, Steuer: CHART. Rhen. inf. II 201 (a. 1235) quicquid ... superest quinque marcis denariorum aggariorum Mersennium ... contulit sacerdoti possidendum.

angarius (ha-), -i m. qui angariis obnoxius est - Fronarbeiter, -knecht: CHART. march. Misn. II 458 (a. 1172/81) vobis (*sc. villicis*) precipio, ut ... hangarios meos ab invasione illorum (*fratrum*) revocare studeatis. v. et p. 634,62.

angarizo, -are. compellere - zwingen: STEPH. EDD. Wilfr. 28 p. 222,6 si te subterfugientem ... episcopum -rem et ... retinerem.

angaro v. angario.

angarus (-er-), -i m. vel *angera, -ae f. (cf. theod. vet. anger, enger; v. et Dt. Rechtsab. I. p. 644) vectura, bastaga -Anger(fahrt), Fronfahre (cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. p. 816. v. et p. 635,36): CHART. Rhen. med. I 135,7 (a. 893?) facit ... iugera II, -era integra (135,8 -era i.). 135,10 in -era ducit de vino carradam I. 135,53 colligunt ... annonam in -arum carrum I. 135,83 corvadas III, -erum I. 135,95 solvit unusquisque ... -aros II (135,104 s. ... -arum ad monasterium, id est modios VIII). ibid. al. v. et angaria. Schneider

*angelicatus, -us m. dignitas sacerdotalis - PriesterSendung: RATHER. prael. 4,17 p. 265^a principatum illum (*sc. episcopi*), -um illum, apostolicatum illum, pontificatum illum ... non possis (*sc. rex*) tua vi ..., tua tollere potestate.

*angelicida, -ae m. angelorum occisor - Engelmörder: EKKEB. SCHON. opusc. 2 p. 262,32 ab initio in nobis homicida fuisti (*sc. lucifer*), sed prior in te ipso tuisque consortibus ... -a factus es.

5 angelicus, -a, -um. (ἀγγελικός) script.: angelia, angelica, anglic(a), anglitia: l. 72. -ik: l. 37. form. gen. pl. -um: l. 64.

I adi.: A strictius i. q. ad angelos pertinens - Engel: 1 gener.: ALDH. virg. I 19 p. 248,10 -a relatione refertur.

10 RHYTHM. 40,1,4 novem ... ordines -os (ALBERT. M. summ. theol. II 4,16,4 p. 218,45). CHART. Ful. B 529 p. 512,1 de suffragio -o. GODESC. SAXO conf. p. 71,10 prolapsionis -ae. RIMB. Anscar. 35 p. 67,11 animae ... -o ministerio rapiebantur et duecebantur in caelum. VITA Liutb. 29 p. 34,1 diabolus -as in se figurae assumens. HROTSV. Mar. 367 per -um ... ministrum. GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 396,9 multitudo. FROUM. carm. 17,21 -i cives, Henricum ducite ... per cunctam ... viam. CAES. HEIST. Engelb. 1,1 p. 235,21 ex theutonico latinoque compositum -am sonat libertatem (*sc. Engelbertus*). HONOR.

15 AUGUST. hex. 4 (PL 172,260^c) -a ... natura, quae est intellectualis, in primis conditur. HUGO TRIMB. sols. 28 in quo (vase) voces -e resonabant. saepe. sensu gen. obi.: ALDH. ad Acirc. 2 p. 69,7 (*de Iacobo*) post -ae coniunctionis palestram. ANNAL. XANT. a. 867 visiones -as vidisse. 2 spec.:

25 a liturg. de cantico q. d. 'Gloria' vel 'Sanctus': ALDH. epist. 4 p. 482,17 -a ... melodia. AMALAR. interpr. 38 osanna vero bis repetitur in -o hymno. WALAHFR. exord. 23 p. 497,19 ymnum autem -um, in quo paucis verbis, quae ab angelis circa nativitatem dominicam in laude Dei sunt prolatata, patres ... congruentissimas dictiones addiderunt (cf. p. 498,1). ORDO Rom. 5,58 finita prefatione incipiant dicere ymnum -um, id est 'Sanctus'. b mus.: ELIAS SAL. mus. 28 p. 56^a vix aut numquam aliquis discretus in hac arte -a poterit errare. fort. add.: HILDEG. caus. 2 p. 148,29 Adam ... -um carmen ... sciebat. c de rebus (*et hominibus*): l. 19,48) ab angelis nomen trahentibus: CHART. Lub. II 31 p. 23,35 (a. 1259) in -ka fossa. v. et l. 67. B latius i. q. angelorum naturae similis - engelartig, Engel: 1 c. sensu beatitudinis, situs caelestis: ALDH. virg. I 7 p. 234,9 sanctae virginitatis gloria -ae beatitudinis germana creditur. VITA PARD. 25 (MGMer. VII p. 39,17) doctrinam. HRABAN. carm. 2,1,10 qui te ... inserat ... lactum coetus -is. 39,16 stationis -ae. THANGM. Bernw. 57 felix hanc vitam mutat in -am. saepe. 2 c. sensu integratatis: ALDH. virg. I 17 p. 246,8 castitatis 29 p. 268,4 puritatis. HROTSV. AGR. 4 -ae pro virginitatis honore. EKKEB. IV. ben. I. 53,30 creditur -a fore vivens virgo pudica. 3 c. sensu religiositatis, pietatis, sanctitatis: VITA ERASMI 4 diceris ore hominum -us quoque vir (*sc. Engelmarus*). WALTHER. SPIR. CHRISTOPH. I 1 dictus est -a appellazione Christophorus. DIPL. OTTON. III. 418 Federici Ravennatis et -i eiusdem sedis archiepiscopi. ANNAL. Quedl. a. 1021 p. 86,32 mysticis -isque ornatibus plebs sacerdotalis compata. DIPL. Heinr. II. 455^a p. 577,27 christiana religionis et -ae conversationis amatores. CONR. BRUNW. Wolfrh. 7 (*de monacho*) propter assumptum -ae dignitatis habitum. CHART. ord. Teut. 83 p. 66,21 -e legionis fraternitati hospitalis Alamoranorum. al. 4 c. sensu formositatis: BEDA hist. eccl. 2,1 p. 80,40 nam et -am habent Angli faciem, et tales angelorum in caelis decet esse coheredes (cf. THIETM. chron. 7,36 Anglos ab -a facie, id est pulchra, ... dictos). RUD. FULD. Leob. 11,18 erat femina aspectu -a. ANSELM. BIS. rhet. p. 139,19 facies humiliis, aspectus -us.

II subst.: A masc.: angelus - Engel: CARM. de Bened. prol. 3,4 aeterni numen patris ... -um species, orbigenum requies. B fem.: 1 laureola - Seidelbast, Zeiland (*Daphne mezereum L.*, cf. MARZELL, WB. dt. Pflanzennam. II. p. 295gg.): GLOSS. III 533,34 St.-S. aliapiades, herba -a, laureola catolica, cigelinde. ALPHITA II p. 95,9 (laureola, aliapiados, -a, lepidon, herba catholica, gingelide idem eqs. 2 heliotropium - Ringelblume (*Calendula officinalis L.*, cf. MARZELL, op. cit. I. p. 715gg.): GLOSS. III 548,34 St.-S. aureola vel -a (angelia b, anglicia a, aglitia c), ringele (a. c), engel-

wrze (b). **3 aureola** - Engelwurz (*Archangelica officinalis Hoffm.*, cf. Marzell, op. cit. I. p. 327sqq.): v. p. 638,68,72.
4 aquileia - Akelei (*Aquilegia vulgaris L.*, cf. Marzell, op. cit. I. 359sqq.): GLOSS. Salern. p. 4^a,7 -a, aquileia.

adv. angelice. modo angelii - wie ein Engel: BERNH.

GEIST. palp. 1,303 -e faris, refer, -e modularis.

*angeliforme, -is n. quod angelorum simile est - etwas Engelähnliches: ALBERT. M. cael. hier. 3,1 p. 78^b,14 dicendum, quod non potuit dici -e (sc. hierarchia), quia in actione hierarchica non intenditur similitudo ad angelum, sed ad Deum (cf. p. 75^b,38).

angelus, -i m. (ἄγγελος) script.: ha.: RHYTHM. 76, 8,2. -gl.: HERIG. Ursm. 1,39. EGBERT. fec. rat. 1,105, 2,100,105. -gul.: CHART. Heist. 19 p. 121,32. form.: nom. sg. -os: PIRMIN. scar. 12. acc. pl. -us: PIRMIN. scar. 2. usu adi.: ARBEO Emm. 25 -orum spirituum.

creatura vel nuntius caelestis - Engel, Himmelsbote (cf. LTHK. 2 III. p. 863sqq.): **I proprie:** A de caelicolis: 1 gener.: CONC. Karol. 5 p. 43,5 non plus quam trium -orum nomina cognoscimus, id est Michael, Gabriel, Raphael. 44^b,38 qua ratione quave auctoritate imagines -orum vel aliorum sanctorum adoranda sint (THEOPH. sched. 3,59 p. 249,9 [de ornamenti]. cf. SERMO de sacril. 15 qui ... -orum vel Salomonis ... caracteres suspendit). HRABAN. univ. 4,10 p. 101^c -i vero, qui in ... beatitudine perseverant, non natura possident bonum, ut non mutarentur cum caeteris, sed arbitrii servantes bonam voluntatem, bonum conditionis et fidem scilicet servaverunt Domino suo. HROTSV. Abr. 2,5 si ... virgo permanebis, -is Dei fies aequalis. GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 398,8 sicut -i in primae conditionis possibilitate permanebunt, sic et homines post resurrectionem aequales -is ... perseverant in civitate Dei nostri. ADAM gest. 3,63 p. 209,2 Iesum testor et -os eius omnesque sanctos. EPIST. Ratisb. 1 p. 276,4 -i boni creati sunt, nullus autem malus. OTTO FRISING. chron. 8,30 p. 441,2 civitas illa (sc. caelestis) ... ex -is constat et hominibus. ALBERT. M. caus. univ. 2,5,6 p. 619^b,6 quidam contendunt spiritus, qui vulgariter -i vocantur, intelligentias esse (cf. summ. creat. 1,4,20 p. 456^a,24 Damascenus ... dicens [PG 94,865sqq.], quod -us est substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporeta, Deo ministrans, secundum gratiam, non natura suscipiens immortalitatem. 2,1,60 p. 517^a,38 -us sive nuntius intelligentiae in eo, quod nuntiat extra id, quod interius conceptum est ab intelligentia. cael. hier. 1,1 p. 7^a,46 prima accidentia -orum naturalia eorum sunt quatuor, scilicet simplicitas essentiae, perspicacitas intelligentiae, personalis discretio et liberum arbitrium). miss. 3,4,15 p. 90^a,22sqq. -i hic omnes coelestes essentiae vocantur. persaepe. de hierarchia (cf. Vulg. Col. 1,16): HRABAN. carm. 39,14 bonos creavit -os, ordines et archangelos. hom. 1,31 p. 59^b testante sacro elogio scimus -os, archangelos, virtutes, potestates, principatus, dominationes, thronos, cherubim atque seraphim. VITA Sadalb. 2 (MGMer. V p. 52,3) novem quoque ordines -orum ... disseruit. HILDEG. epist. I 116 p. 338^b Deus discernit populum in terra sicut in caelo, videlicet -os, archangelos, thronos, dominationes. ALBERT. M. cael. hier. 6,4 p. 146sq. al. alleg.: HRABAN. univ. 1,5 p. 32^a -us autem typice Dominus Jesus Christus nuncupatur, id est nuntius paternae voluntatis. 21,11 p. 565^a -i, in quibus significati sunt evangelistas praedicatorum Christi. ALEX. MIN. apoc. 5 p. 84,12 numerus -orum innumerabilem significat multitudinem electorum. 21 p. 473,10 (de fratribus minoribus) per -os accipiuntur ministri et priores. al. 2 spec.: a de -is nuntiis, ministris, comitibus, protectoribus: RHYTHM. 148,42,1 -i tunc copulabunt scelere consimiles, quos cursim praecipitantes dabunt flammis inferi. ARBEO Corb. 4 p. 191,23 -us ... ei per visum apparens. WETT. Gall. 8 Deus ... -um suum mittet, qui nos ad regem Italiae perducet. WALAHFR. Wett. 295 -us albato vestitu venit amictus. REGINO chron. a. 871 p. 103,17 cuius animam ... ab -is in caelum viderat deferrit. RATHER. epist. 26 p. 153,26 ille poenitentia sua -os ad sibi auxiliandum, immo ... famulandum coegit. WIDUK.

gest. 1,34 p. 47,13 -o flamas sedante illaeus egreditur. GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 413,36 per quandam presbiterum ab -o flagellatum. THIETM. chron. 2,24 evaginato apparuit -us gladio. THANGM. Bernw. 48 metropolitanus ... animam in manus -orum efflavit. EKKEH. IV. bened. I 37,60 -us ecclesiam servet sibi quisque dicatam. HONOR. AUGUST. eluc. 2,28 unicuique genti, unicuique civitati prae-sunt -i, qui iura, leges, mores iuste dispensant et ordinant eqs. ALBERT. M. cael. hier. 4,4 p. 110^a,19 -us enim dicitur propter officium nuntiandi nobis. summ. theol. II 2,5 p. 117^a,18 custodia, qua -us custodit hominem ..., non ponit eum in gradu inferioritatis ad hominem. p. 114^b,8 -us est assistens Deo. 2,7 p. 133^a,4 ministrant -i non tantum in custodiendo hominem, sed in omnibus creaturis mundi. persaepe. fort. de nuntio humano: LAND. MEDOL. hist. II 2,22 p. 30,1 cum profecisset ..., michi -us occurrit (cf. Castiglioni, ed. p. XV). b de coetu caelesti: TRAD. Frising. 1 (a. 744) ut ... omnium sanctorum atque -orum agmina extraneus permaneat. CHART. Ful. B 12 p. 19,33 ut ... mercedis vestre premissa in superna curia -orum clarescant. CONC. Karol. 12 p. 67,14 animae in colestibus regnis cum -is triumphant. WILLIB. Bonif. 8 p. 50,11 quia ... vobis ... sedem cum supernis -orum civibus condonat. CARM. Cantabr. 41,2 -orum sacra canunt in excelsis agmina. CHRON. Erf. min. 25 p. 650,5 vidit ... Dominum sedentem in excelso throno ... circumstante exercitu -orum in prato. saepe. c de rebus (et hominibus: l. 34,36sq.) ab -is nomen trahentibus: BERNH. PROV. comm. 1,2 p. 274,11 titillamus ..., de cuius lacte confitetur panis -orum, qui leprosis potest dari. RICHER. REM. hist. 30 2,69 in palatio Angleheim, quod interpretatur -orum domus. DIPL. Heinr. II. 522 (spur. c. 1180) Rado, Montis -orum primus abbas. NOTAB. Hild. (MGScript. XXX p. 765,35) in nativitate sancte Marie, in festo -orum. de agnomine: CHART. ord. Teut. (Hass.) 28 p. 25,14 (a. 1232) frater A-us de Minorum fratrum ordine. 320 p. 240,15 testes sunt ... Conradus de Stenhus, A-us, filius quondam A-i antiqui. 380 p. 283,35 testes ... Henzo dictus Engel ..., A-us. al. d meton. de vexillo: WIDUK. gest. 1,38 p. 57,11 videntes ... -um; hoc enim vocabulo effigieque signum maximum erat insignitum (cf. 3,44 p. 124,12). B de ministris satanae: GODESC. SAXO theol. 6 p. 131,2 ut locum apostatae -i suppleret. conf. p. 72,16 ab exordio malignorum damnationis -orum. DIPL. Heinr. II. 433 in infernum inferius cum sathana et -is suis ... descendat. ALEX. MIN. apoc. 7 p. 110,29 isti erant -i, id est nuntii satanae. al.

II translate: A de sacerdotibus, episcopis, monachis sim. (cf. Vulg. apoc. 1,20sqq.): ALCUIN. epist. 17 p. 46,24 memor esto, quod sacerdos -us Domini Dei est excelsi. RUP. TUIT. off. 9,7 p. 257^c de hominibus sanctis, qui annuntiando veritatem Dei supernorum imitantur officia spirituum ..., ut -i vocentur. CHRON. Andag. 90 p. 228,33 ille modernus eius sedis -us. GERHOB. aedif. prol. p. 137,11 Chōnoni, Ratisponensis aecclesiae -o. epist. 3 p. 491^a tibi, -o ecclesiae Frisingensis. p. 491^b -us ecclesiae Iuvavensis. p. 492^a ille unus -us in hac provincia. B de haereticis: CHRON. Sigeb. cont. a. 1148 (MGScript. VI p. 454,4) qui ... de suis quosdam quidem -os, alias autem apostolos faciebat. Ladner

1. *anger subst. (theod. vet. anger ut vid., cf. Ahd. Wb. I. p. 518) curculio - Kornwurm: GLOSS. III 224,39 St.-S.

60 -r engerlin. ibid. al.

2. anger v. agger. *angerus, -a v. *angarus.

angina, -ae f. script.: aug.: p. 641,5. -gia: l. 67. -gula (var. l.): GLOSS. IV 181,16 St.-S.

65 1 strictius i. q. morbus fauciun, synanche - Halskrankheit, Bräune (cf. GLOSS. I 14,6 St.-S. uuassi. III 292,4 chelwarch. 451,35 worunga. 493,36 -gia chelesuth. ibid. al.): Odo MAGD. herb. 83 subvenit herba absinthii -ae mellis nitroque iugata (cf. 1352). Ps. GALEN. anat. 28 p. 210^b minuuntur venae iugulares in principio leprae et fortis -ae (squincianae V) et angustatione anhelitus. ALPHITA I p. 276,38 -a est apostema, quod nascitur sub gula, dictum ab 'ango, -gis,'

qui morbus maxime porcis accidit et quandoque hominibus.
2 latus: *a vexatio* - *Qual:* THEOD. REV. mirac. Celsi 9 cumque in hac doloris -a ultimum traheret *puerulus spiritum*.
b afflictio - *Pein:* HUGO TRIMB. laur. 66 ne nos onerent mala prisca sordis et -a (aug. cod.).

*anginna (angimma, angimina, auguma) *subst.* (orig. inc.) *chelidonia* - *Schellkraut* (*Chelidonium majus L.*, cf. Fischer, *Pflanzenkunde*, p. 264): GLOSS. III 548,50 St.-S. -a (-imma vel -imina c) schellewrz (cf. 535,40 auguma [v. notam ed.] senewiz).

*anglio, -avi, -are. (cf. angere, angariare) (*tributis*) *onerare, urgere* - (*mit Abgaben*) *belasten, bedrängen*: CHART. select. Schwind 43 (a. 1256) si ulterius ... homines ... -vero.

angiportus, -us m. *via angusta - schmaler Weg*: DIPL. Conr. II. 245 per transitus aquarum et per -us paludium. *in imag.*: RATHER. prael. 6,25 p. 341^B librorum -us iustrare. *angistrum v. ancistrum*.

*Anglicus, -i m. (Anglia) *genus nummi Britannici - englisches Geldstück*: MIRAC. Donat. (MGScript. XIV p. 180,6; a. 1091/92) qui (*canonicus*) ... suae mensurae filum argenteum duos -os appendens pro munere tibi deferet (cf. CHART. Meckl. XXV 13775 XLII libras Anglicorum de- nariorum).

angnosco, *agnus v. agn-*.

ango, anctum, -ere. *script. et form.:* -guens: I. 31. Panio: I. 56. *praes. -e(n)t:* I. 29,40. *inf. pass. -eri:* I. 32sq. *I propri sensu corporali i. q. cruciare, vexare - quälen, plagen* (cf. GLOSS. IV 112,24 St.-S. -it [-et var. I.] be- dwinget): ALDH. virg. II 1191 anthletam Domini ... crudis nervorum nexibus -ens (-guens V) miles. VITA Elig. 2,27 p. 715,8 cum ... videret eum vehementer -eri (-gi 4). 2,77 coepit ... rex ... infuso corpore febri ... -eri. THIOFR. Willibr. II 2,79 viator ..., quem via longior -it. al.

II translate: A trans.: 1 *anxiū reddere, sollicitare, affigere - ängstigen, bekümmern, bedrücken*: GODESC. SAXO theol. 22,21 p. 321,21 temptatione concutior et -or. POETA SAXO 4,346 -bant cunctos ... maestitiae stimuli. GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 418,24 magna angustia mentis -batur. THIETM. (?) chron. 1 prol. 25 ne mala nos strigant ... et -ant. THIOFR. Willibr. II 4,147 non legibus -itur gens ullis. CHART. Hall. I 262 cum ecclesia nostra debitibus -retur. al. 2 *terrere - schrecken*: BEDA hist. eccl. 5,12 p. 306,26 quidam spirituum obscurorum ... circumdederunt me atque oculis flammatibus ... -bant. RANGER. Anselm. 5917 variis hostem congressibus -ent (-unt ci. ed. in nota) Romani. 3 *compellere - antreiben*: ERMENR. Sval. praef. 1 vitam describere me non solum poscis, sed et obnixius -is (agnis 1). seq. ut: METELL. Quir. 41,13. 4 *mus. i. g. coangustare - beschränken*: ANON. mus. Sowa 1^b p. 59,6 lex plica quos (punctos) tangit, quam nulla parenthesis -it. B *intrans.:* 1 *pavere, anxiari - besorgt sein, sich ängstigen*: HUGEB. Willib. 1 p. 88,22 pater et mater ... -ere (anxiari var. I.) ce- perunt, quod egs. MILO carm. 1,6,1,181 quo gressum verteret, -it puer. 2 *tremere - zittern*: VITA Caril. 5 (MGMer. III p. 390,25) 'anio' 'tremo' intellegitur, idcirco Anisola dicitur, hoc est tremoris insula adque frigoris.

adi. 1. *angens, -entis. sollicitus - bekümmert*: VITA Amati Habend. 14 (MGMer. IV p. 220,33) se ... orphanos atque -es esse relictos.

2. *anctus, -a, -um. afflictus - bedrückt*: BERNH. GEIST. palp. 2,40 res sacrosancta libera corda petit, prae- cordia non subit -a.

**angonalis(s)* *subst.* (orig. inc., nisi latet-γύνος) 1 *san- guinaria - Vogelknöterich* (*Polygonum aviculare L.*, cf. André, Lex. bot. p. 281): BOTAN. Sangall. 14 praef. nomen erba pulagonis; Romanis -is vocant, ultra mare scripione vocant. 2 *xiphion - Schwertel* (*Gladiolus L.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 690sq.): BOTAN. Sangall. 27 praef. nomen herba gladiol(us); Romanis -i vocant.

angor, -oris m. script. et form.: anc-: p. 642,5. -guor-: p. 642,7.

1 *properie sensu corporali:* a strictius i. q. constrictio - Beklemmung: WALAHFR. hort. 201 pectoris aegros compri- mit marrubium -es. b *latus i. q. cruciatio, vexatio, dolor - Qual, Plage, Schmerz*: VITA Arnulfi 28 magnis vallata mulier ancoribus. WALAHFR. Wett. 195 multus ... parum discesserat -r. MIRAC. Richar. 2,16 (MGScript. XV p. 918,54) fomes istius anguoris. al. 2 *translate:* a *anxietas, sollicitudo, afflictio - Angst, Kummer, Bedrückung* (cf. GLOSS. IV 3,61 St.-S. -r unfroi): WILLIB. Bonif. 5 p. 19,21 magno ... mentis -e premebatur. WALAHFR. Wett. 232 vallis in -em (gloss. RO: anxietatem; cf. Vulg. Luc. 19,43) positus. WANDALB. martyr. concl. 6 mens nimis ... -bus tre- mit. al. c. gen. obi.: AETHICUS ISTER 104 -r praetermissorum. CHART. Wirt. V app. 8 p. 375,26 (a. 1111/25) abbas pulsatus -bus pecunie, quam prius dederat. b *concitatio - Erregung*: ALDH. virg. I 42 p. 294,10 consul ... acri -e afficitur. CHART. Lamb. Leod. add. 28 p. 264,1 (a. 1277) sevus -r me angit.

*angous *subst.* (theod. *vet. angoc. termin. lat.*) aculeus - Stachel: GLOSS. p. 208,12 Th. stimulus -us.

20 *anguicomus, -a, -um. serpentes loco crinium habens - schlangenhaarig*: VITA Balder. 30,12 (vs.) -ae vis seva Meduse. anguifer, -era, -erum. 1 *colubrifer - Schlangen tragend*: VITAE patr. Iur. 1,11 p. 136,36 caput -i hostis (sc. diaboli). 2 *in imag. i. q. serpentium proprius - Schlangen*: EPIST. Wisig. 9 p. 671,27 progenies ... -o tenetur morsu captiva.

*anguillinus *v. *anguirinus*.

anguilla, -ae f. (?m. -us: I. 33) *script.:* aggu-: GLOSS. II 367,37 St.-S. a(n)guui: I. 60,62,66. addde BENVEN. GRAFF. ocul. B p. 17,15. angi-: GLOSS. I 509,1 St.-S. 50 anguvi- (var. I.): GLOSS. III 83,43 St.-S. -il(a): I. 50,68sq. anquil(a): I. 50.

I conger - Aal (*Anguilla anguilla vel sim. L.*; cf. GLOSS. II 623,37 St.-S. -a al. IV 181,14 anguis villus [i. anguillus ed.] piscis, id est al. ibid. al.): A de generatione, natura sim.: ANSELM. GEMBL. chron. a. 1124 -ae innumerabiles propter glaciem a paludibus exeunt. HILDEG. phys. 5,33 p. 1283^B -a super eadem grana ex ore suo velut lac emittit egs. ALBERT. M. sent. 1,19,10 p. 526^a,11 piscatores dicunt, quod -ae de superfluitate aliorum piscium generantur. ani- mal. 3,79 -a ... caret cortice squamoso. 4,103 quaedam animalia ... non habent diversitatem sexus ... ut enkeliz, hoc est -a (p. 538^a,3 ἔγγειλος). 4,104 numquam ... inventa sunt ova in -is in matrice aliqua. 6,81 omnia genera ... -arum generantur sine coitu. 7,29 -ae fluviales comedunt radices. 24,8 -a piscis est ab angue dicta, eo quod anguis habet figuram (cf. Isid. orig. 12,6,41). 24,19 congrui pisces ..., qui a quibusdam -ae marinae vocantur. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 14,6 p. 253,74 partes descissae adhuc vi- vunt, ut patet in -a scissa. saepe. B de captione: LEX SAL. MEROV. 27,27 retem ad -ilas (-quillas A2, anguilaricia C5, -tiām C6). RUODLIER XIII 45 quotquot fuerant ibi capti pisces: ... labilis -a. NIVARD. Ysengr. 1,679 (de lupo per caudam pisante) -as percasque tene. ALBERT. M. animal. 7,26 quando volunt piscari -am, turbant aquam egs. al.

55 C de usu: 1 spectat ad tributa sim.: CONC. Karol. 53 p. 692,11 censem de platessis et -is Somnibus. CHRON. Mich. 8 ut solvant fratres ... xxx -as in festo sancti Andreae. LEO MARS. chron. 2,13 p. 638,3 sex milia -as. CHART. Old. II 17 nonaginta ligaturas -arum. REGISTR. abb. Werd. 3,1 p. 90,32 xx sticken aguilliarum. 6,10 p. 180,8 viginti snesas -e maioris. al. 2 spectat ad cibum: EKEH. IV. bened. II 56 mittat in -am (anguillam cod.) dextram, qui condidit illam. GESTA Trud. cont. I 12,9^{med.} palustres -ae veru assatae. TRACT. de chirurg. 371 auferas ei (infirmo) -as (cf. HILDEG. caus. 5 p. 207,36 -am ... devit. BENVEN. GRAFF. ocul. B p. 36,13 custodiat se a cibaris contrariis, sicut sunt agwillie fumigate). FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 140,15 qui dant falconibus carnes piscium sicut -ilarum. al. 3 spectat ad medicamenta praeparanda: ANTIDOT. Glasg. p. 140,31 -ila in vino sufugabis. TRACT. de chirurg. 727 -am vivam incide et guttam sanguinis in oculum mitte. HILDEG. caus. 4 p. 208,17 modicum de sagamine -ae accipiat. BENVEN.

GRAFF. ocul. A p. 37^b,14 fel -e et stercus lacertule ... confice. al. 4 spectat ad gluten faciendum: THEOPH. sched. 1,38 follem ... -ae diligentissime rasum ... eodem modo coque. D per comparationem et in proverbiis: MIRAC. Gorg. 16 p. 244^a,23 debacchante in se maligno spiritu ... convolvebatur quasi -a vel muraenula. NIVARD. Ysengr. 1,334 lubrica ... -e fallere cauda solet. LOCALIS 226 qui tenet -am per caudam, non habet illam.

II *lumbricus* - *Spulwurm*: ALBERT. M. animal. 23,86 si ... -ae, hoc est lumbrici longi, comedunt falconem.

III *flagellum* - *Peitsche*: GLOSS. III 163,10 St.-S. -a, que et scotica dicitur, geisila (IV 33,54. 167,23).

anguil(l)ariclus, -a, -um. ad anguillam pertinens - Aal.: LEX Sal. Merov. 27,27 (v. p. 642,50).

*anguillaris, -e. ad anguillam pertinens - Aal.: BEDA hist. eccl. 4,13 p. 231,30 retibus -bus.

*anguillarius, -a, -um. script. -ila: l. 21. in nomine locorum vel aquarum i. q. ad anguillam pertinens - Aal.: DIPL. Heinr. III. 271 p. 361,13 ecclesiam sancti Iohannis in Piscaria -a de Mortaria. 315 per ... aquam, que vocatur -ilaria maior et -ilaria minor.

anguinus, -a, -um. script. aguui: l. 28.

1 *proprie* i. q. ad anguem pertinens - *Schlangen*: CHRON. Pol. 3,23 p. 152,23 dentibus -is. 2 *translate*: a pernicious - verderblich: UFFING. Liutg. 54 ne lupus ... rictibus -is ullam lucretur ab agnis. b *diabolicus*, *maliiosus* - teufisch, arglistig: HROTSV. Theoph. 122 blanditiis -ae (aguine M) calliditatis. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,5 potestas regis ... in -e mentis collecta monetam.

?*anguirinus, -a, -um. (anguis) ad anguem pertinens - Schlangen: IOH. DIAC. cen. 2,62 Iohannes camelinam vestem, Iudas capit -am (anguilinam), argyrinam Ps. Cypr.).

anguis, -is m. (f.: l. 41) I *proprie*: A strictius i. g. serpens - *Schlaange* (cf. GLOSS. III 366,22 St.-S. hunc. 454,18 uurm. IV 130,41 nater): WALHEFR. hort. 253 si perfidus -is ... serit ore venena pestifero. HROTSV. Dion. 75 (de visione) baratum ... -bus impletum. NIVARD. Ysengr. 2,55 puer ruptum prudens intermeat -em. HILDEG. phys. 5,33 p. 1283^a aquatalis -is, qui femina est, separat se a masculo eqs. 5,36 p. 1284^a quidam serpens ..., cum ova aquatalis -is viderit, mox -em illam depellit. CARM. Bur. B 132,3^b,8 -is sibilat. ALBERT. M. veget. 6,47 castanea ... valere dicitur contra morsum -ium. al. in imag. vel per compar.: WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 16 quo (*Baldrico*) pastore gregis obdormit luridus -is. EGBERT. fec. rat. 1,488 bile sub obliqua geris in penetralibus -em. ANNAL. Aquens. a. 1164 idem velut -e viso cessavit. al. B *latius*: 1 de diabolo: PAUL. DIAC. carm. 6,51 -is inique, furis, luco spoliatus et aris. HRABAN. carm. 33,6 hoc venenum invidiae -is sevit in homine. GODESC. SAXO fragm. p. 42,1 antiquus ... -is. 2 de sidere: CARM. de Bened. prol. 2,16 -is acu asportat lites ... ingeniosus. 3 de Christo: CARM. de Iuda 2,97 (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. p. 267) effectus crucis -is (cf. Vulg. num. 21,8).

II *translate* i. q. perplexitas - das Gewundene: HUGO FLAV. chron. 1 p. 340,43 post flores rhetoricos ac -es sillogisticos (cf. Mart. Cap. 4,328). Sroder

1. *angula* v. *angulus*. 2. *angula* v. *anchusa*.

angularia v. *anularia*.

angularis, -e. 1 *adi*: A *proprie*: 1 in angulo vel versura situs - im Winkel oder an der Ecke befindlich, Eck: a de aedificiis, lapidisbus sim.: LEX Baiuv. 10,8 de -i columna interiori: si interioris aedificii illam columnam eicerit, quam winchilsul vocant eqs. (10,10). EKKEH. IV. cas. 42^{lin} in quorum (*sedilium*) uno -i foribus proximo Notkerus psallere erat solitus. RUP. TUIT. inc. 13 turris ... -is, id est in angulo stans. CHART. Burgenl. 118 p. 84,37 flectitur ... ad metam -em (380 p. 260,3 tres m. -es terree. 480 p. 322,1. *ibid. al.*). CHART. Chil. 235 (ed. P. Hasse, Kieler Stadtbuch. p. 24) domum. CHRON. Erf. mod. a. 1276 p. 277,12 lapides. *alleg.*: IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 226,1 (de Christo) quae (*peta*) lapis -is, crisostratus eqs. ([ex Vulg. I Petr. 2,6. al.]. LULL. epist. 92 p. 209,11 in -i lapide utriusque

testamenti ... salutem. al.). per compar.: OTTO FRIISING. gest. 2,2 p. 103,29 (de Friderico I.) tamquam -is lapis utrumque horum parietum dissidentiam unire. b de fundis: CHART. Meckl. 1319 (a. 1274) vendiderunt ... hereditatem illam totam -em, que sita est inter forum medie civitatis et macella (2700). addit de colonis i. g. remotus - absens wohnend: CHART. Eichst. 66 p. 109,27 (a. 1259) ut contra personas capituli castrales, villanas sive -es non fulminet episcopus sentencias. c anat.: LEX Frision. 22,20 unum ex -bus dentibus. d math. i. q. *diagonalis* - *diagonal*: Ps. BOETH. geom. p. 418,16 -is linea protensio ... tetragonorum. ANON. ad Ragimb. p. 534,4 cuius (*spatii*) -em linea diagonum Platonis auctoritate sumens. al. de delineatione dialectica decussata (cf. C. Prantl, Gesch. d. Logik im Abendlande. I. 1855. p. 692sqq.): LIBRI Karol. 4,23 p. 220,32 ducantur ... sensus indagationes quasi quedam linea -es due. ALBERT. M. herm. 2,1,2 p. 430^a,21 -es eruntiationes, hoc est, in angulis directe oppositas. 2 ad angulos pertinens - Winkel: ALBERT. M. ls. 11,1 p. 164,48 -es ... formae sunt, quae formant ad angulum rectum et ad simplices rectitudines. 3 angulos vel acumina exhibens - eckig: a math.: Ps. BOETH. geom. p. 423,8 de -bus figuris (ALBERT. M. praedicam. 3,13 p. 219^a,37). b anat. c. sensu flexuare: URSO anat. 171 si -is esset stomachus. ALBERT. M. animal. 1,375 (de nervis) absque inclinatione -i. al. 4 ad conclave pertinens - Raum: BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 731,25 ut altus crux -es parietes ... purpuraret (cf. infra p. 646,12). B *translate* i. q. dolosus - hinterlistig: CHART. Bern. III 86 A p. 85,33 (a. 1274) res gesta scriptis inseritur, ut veritas ... nugas reprobat -es.

II *subst.*: A masc.: lapis angularis - Eckstein: v. p. 647,72. B neutr.: 1 versura - Gebäudecke: TRAD. Neo-cell. 232^b (a. 1276) concessimus ... aream ad faciendum cellare iuxta turrim vel -e monasterii. 2 polygonum - Viel-eck: ALBERT. M. phys. 2,2,8 p. 136^a,5 remota forma est sicut -e tetragono.

adv. angulariter. 1 ad formam anguli - *winkel* - *formig*: GLOSS. Roger. I A 1,2 p. 510,39 caput ... vulnerari ... secundum longum et latum, circulariter et -r. BRUNUS LONG.

40 chirurg. 1,19,5 p. 117⁶ ut suspendatur manus infirmi -r ad collum eius. ALBERT. M. animal. 3,91 quae (ossa) ibi -r coniunguntur. 2 secundum angulos - in bezug auf die Winkel: Ps. BOETH. geom. p. 417,2 quamvis rhombi aut -r aut lateraliter a ... parallelogrammis dissidente. 3 angulis 45 se tangentibus - durch Berührung der Ecken: ALBERT. M. cael. 3,2,7 p. 277,30 octo cubi -r in uno puncto coniuncti. 4 diagonaliter, oblique - übereck, diagonal, schräg: Ps. BOETH. geom. p. 427,16 notas ... -r inscribere. ASILO rhythimach. p. 12,7 species multiplicis legitimos tractus 50 habeant in ante, retro, dextrorum, sinistrorum, -r in campum secundum. RADOLF. epist. 1 p. 514,15 si quadrato per oblicum linea -r fuerit ducta. decussatim - kreuzweise, x-förmig: WOLBERO cant. 1 p. 1069^a -r ... utrinque repugnant equitatus Domini et invidia, equitatus diaboli et 55 dilectio, ut simul esse nequeant.

angulatum adv. 1 per angulos - im Winkel: MAPPAE CLAVIC. 213 -m ... tres virgulae coniunctae orthogonium faciunt. 2 diagonaliter - übereck, diagonal: RADOLF. epist. 1 p. 514,23 -m dividitur quadratus. decussatim - kreuzweise, x-förmig: GESTA Karoli M. p. 205,9 et angulos et cineres aspersos -m (de re cf. supra p. 19,47599.).

*angulatio, -onis f. angulus - Ecke: URSO qual. 499 quod rotundatur non habens -es.

*angulatorium, -i n. norma - Winkelmaß: GLOSS. III

65 718,44 St.-S. -um winkelmate.

angulo, -atum, -are. medial. i. q. *flecti* - sich biegen: CHART. Burgenl. 33 p. 17,33 (c. 1180/c. 1250) ubi -atur ... fluvius.

adi. angulatus, -a, -um. 1 qui angulos habet - einer der 70 Winkel hat: GERB. geom. 4,3 planae figurae, quas rectis lineis determinari -asque esse diximus (5,1. al. ALBERT. M. eth. 6,2,26 p. 444^b,31). 2 angulatum flexus - im Winkel ge-

[Humperdinck]

bogen, abgewinkelt: ALBERT. M. praedicam. 5,8 p. 259^b,17
-um esse acuto angulo vel recto vel hebete. metaph. 5,3,1
p. 326^b,4 sicut terminatum esse est qualitas circa quantitatem
dicta, ita -um esse et ipse angulus. *v. et infra p. 647,16.*
3 distinctus – eingeteilt: ORDO Farf. (MGScript. XI p. 547,22)
cella novitorum . . . sit -a in quadrivis, videlicet prima ubi
meditent, in secunda reficiant *eas*.

***angulositas, -atis f.** *concavitas angularis – winkelförmige Vertiefung:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 81,4 ut . . .
lacerti reciperentur in -bus illis, que fiunt ex osse medio ele-
vato *pectoris* et duabus partibus subiacentibus.

angulosus, -a, -um. *I proprie:* A c. sensu constrictio-
nis i. q. (*multos*) angulos habens -winklig: 1 de aedifi-
cio: LIBER. de appar. Mich. 5 (MGLang. p. 543,9) erat . . .
domus (i. ecclesia) -a. *2 anat.:* FRID. II. IMP. art. ven. 1
p. 81,12 concavitates . . . e affuerunt, . . . ut in eis locarentur
lacerti. *B c. sensu prominentiae i. q. (multa) acumina vel*
acies exhibens – (viel)eckig, kantig: 1 de rebus fabrefactis:
CASUS Petrish. 1,19 p. 56,9 cassis ciborii ligneis columnis tornatis
superpositus -us et deauratus. *2 de terris, locis:*
AETHICUS ISTER 101 p. 75,30 Corsica . . . multis . . . promun-
turiis -a (cf. Oros. hist. 1,2,103). CHART. Burgenl. 485 p. 326,1
pervenitur ad quandam locum -um, ubi precisa est . . . via
inhibi existentibus binis metis. *v. et infra p. 647,34.* *3 math.:*
RAGIMB. epist. 4 p. 524,6 quod trium laterum per communem
terminum, id est angulum, coniunctio sit -a tantum extremitas
etiam in solido. *6 p. 530,14* planitem aliquam -am vel
rotundam. ALBERT. M. phys. 4,1,13 p. 269^b,11 dicitur circu-
lus aequalis figurae -ae in geometria (gener. 1,5,15 p. 401^b,
36). summ. theor. I 6,24,1 p. 195^b,34 linea circuli magis est
unum quam aliae lineae -ae (Arist. p. 1016^a,13 τὴν δὲ κεχαρι-
μένην [sc. γραμμὴν] καὶ ἔχουσαν γωνίαν); -ae enim dividun-
tur in diversas formas, acuti scilicet et recti et hebetis. *subst.*
neutr. i. q. forma acumina exhibens – eckige Form: ALBERT.
M. cael. 2,2,1 p. 150^b,9 quod est unum in sphærico, non
intrat in compositionem -i. *4 natur.:* ALDH. virg. I 3
p. 232,3 multiformem favorum machinam -is et opertis
cellulis construunt *apes*. ALBERT. M. veget. 6,177 rami. *ibid. al.*

II translate: A confusus, obscurus – verworren, unklar: AMALAR. interpr. 56 sensum, quem planum potuit facere,
valde -um fecit. EKKEH. SCHON. cath. 2,1 o Cathari plebs -a
(cf. p. 648,16). 4,3 p. 26^d de vestra abscondita fide et de -a
doctrina vestra. *B dolosus – hinterlistig:* CAND. FULD.
Egil. I 6 insidiis. *C tergiversans – Ausflüchte suchend:*
DAVID compos. 3,43,1 p. 266,3 nostra -a opinio.

*1. angulus, -i m. (n. -um: l. 54. p. 646,12; f. -a: p. 646,38.
70. 648,2. cf. p. 646,32) etym.:* HRABAN. univ. 14,23
p. 402^b -us . . . tractus est . . . a gony.

I proprie: A c. sensu constructionis (vel remotionis)
i. q. spatium quibusdam finibus fere coeuntibus terminatum,
γωνία, γωνία – Winkel, Ecke: 1 de aedificiis, rebus fabre-
factis sim.: a strictius. LEX Sal. Merov. 58,2 in casa sua
intrare et de quatuor -os terrae in pugno colligere. RHYTHM.
146,5,6 pede per -a versant *mensam*. LEO MARS. chron. 3,29
p. 721,47 (add. 2) in quatuor -is campanarii hae reliquiae
sunt. HONOR. AUGUST. gemm. 1,155 duo alphabeta, quae ex
diversis -is pavimenti ecclesiae dedicandae in formam crucis
conveniunt (cf. supra p. 644,60). GESTA mon. Mans.
(MGScript. XV p. 934,4) per quatuor ipsius altaris -os for-
amina quatuor fieri. CHART. Naumb. 325 p. 307,43 custos . . .
luminaria subministrat . . . in IIII claustris -is. al. de tabula
rhythminachiae: ASILO rhythminach. p. 16,2 si contrarius
numerus in -is aut in lateribus circumponatur his partibus.

b latius: a aedicula astructa vel inserta, conchula – kleiner
An- oder Einbau, Nische: PAUL. BERNR. Greg. 50 p. 501,17
-um brevem praesepii . . . intraverunt. CHART. Mog. A 569
p. 485,37 ad porticus exteriore ecclesie cum -is adherentibus
. . . observandos. AEG. AUR. gest. 2,58 p. 63,15 in -o cripte
humilioris in oratorio sancti Hylarii se sepeliri constituit
episcopus. CHART. Turic. 1578 cum . . . regina cum . . . do-
minabus seorsum in quodam -o ('Erker' ed.) resedissent.

b latebra – (Schlupf-)Winkel, Unterschlupf: ARBEO Emm. 19

ex latebris . . . et aedificiorum -is. CONC. Karol. 56^a,38 ne in
. . . monasteriis multimodi sint -i vel talia loca, quae sint
tenebrosa. NOTKER. BALB. gest. 2,12 p. 72,1 in -is aut subter
altaribus . . . absconsus. al. de viis angulosis civitatis:
5 Arnulf. Mediol. gest. 2,18 pugna committitur per plateas
et -os civitatis. TRAD. Scheftl. 337^b dominus Fridericus in
A-o. recessus - abgeschiedener Raum: EKKEH. IV. cas. 69
caminatam quandam, veterum seniorum -um vocatam.
EKKEH. IV. (?) prol. Gall. p. 1096,29 quae . . . nobis . . . in
-is nostris pateant. *Y conclave – Raum:* BRUNO QUERF.
fratr. 13 p. 733,26 Benedictus . . . secus principalem (-e
cod.) -um in dextra parte introeuntibus domum . . . iacebat.
de area oblonga rhythminachiae: FRUTOLF. (?) rhythmi-
mach. 1,12 p. 178,4 nota secundum -um, cuius inicium est
quaternarius. *2 de terris sim.:* a strictius: LEX Baiuv.
16,17 per IIII -os campi aut de signatis terminis . . . tollat vendi-
tor de ipsa terra. *b latius:* a agelius (fere acutus vel remo-
tus) – kleines (meist spitz auslaufendes oder abgelegenes)
Grundstück: Cod. Lauresh. 252 (a. 767) proprium, qui iacet
in illo -o, ubi Suarzaha intrat in fluvium Wisscoz. CHART.
Rhen. inf. I 19 in proximo -o inter Rurum et Uuidubergum.
TRAD. Weiss. 127 p. 123,18 dedit . . . circumseptum in uno -o
ad occidentalem plagam. CHART. Austr. sup. II 51 p. 69,20
abnuit se illius scahhi de profundissimo -o. CHART. Altenberg.
10 p. 17,9 in -o, qui dicitur steinrot, iacet una quedam agri
particula. CHART. episc. Halb. 370 p. 332,15 -us graminum
iuxta preurbium situatus. CHART. Burgenl. 82 p. 53,10 venit
meta ad -um Zered (cf. CHART. episc. Misn. 121 p. 109,34 inde
in -um Nakuthipozaki). CHART. Traiect. 1518 terram . . .
cum -o, qui dicitur Orch, qui adiacet prato ecclesie. CHART.
Brand. A XIII 25 p. 221,6 trans stagnum . . . versus austrum
-us quercea. al. *3 regio remota – abgelegene Gegend, Ende:*
EPIST. Aldh. 3 (9) in extremo Francorum limitis latens -o
exsul. BEDA hist. eccl. 1,15 p. 31,23 de Anglis, hoc est de illa
patria, quae A-us dicitur *egs.* (cf. THIETM. chron. 7,36). 5,15
p. 315,24 in extremo mundi -o. BONIF. epist. 30 tenebrosos
-os Germanicarum gentium lustrare. HINCM. ord. pal. 36 po-
pulus in qualibet regni parte, regione seu -a turbatus. AR-
NULF. MEDIOL. gest. 2,13 ut omnis Italia, universa Germania
convenient . . . ab -o usque ad -um. OTTO FRISING. gest. 1,56
p. 81,9 in -is Galliae, id est circa Brittanniam et Guasconiam.
CHART. Sangall. A 848 ad Frimannehus in -o. al. latebra –
Schlupfwinkel: WALTHARIUS 497 -us hic virides . . . gesserat
herbas. *Y regio – Gegend:* ARBEO Emm. 1 occidentales tot
-orum, Britanniae, Hiberniae, Galliae *egs.* *8 clima caeli –*
(Himmels-)Richtung: LEX Sal. Merov. 60,1 quatuor fustes
. . . in quatuor partes per quatuor -os . . . iactare. FORM. Sal.
Merk. 13^b qua ambulare voluerit in quatuor -is terrae.
HILDEG. epist. II 10 p. 349,16 quatuor venti per quatuor -os
-orum in magnam ruinam moti sunt. ALBERT. M. animal.
20,46 descensus radii . . . ad -um occidentis et ad -um mediae
terrae et . . . reditus eius ad -um orientis. al. *3 math. (def.):*
GERB. geom. 4,3 est . . . planus -us duarum linearum in pla-
nitie e diverso ductarum ad unum punctum coadunatio; sive
aliter: -us est spatium, quod sub duabus lineis se invicem
tangentibus continetur *egs.* ALBERT. M. metaph. 5,3,1
p. 326^b,5 [p. 258,75G.] -us . . . est passio continui finiti linea,
sive illud superficies, sive corpus sit): MAPPAE CLAVIC. 213 -o
. . . in quo iunguntur basis et hypotemusa. GERB. geom. 4,4
rectus -us, qui et normalis dicitur, hoc modo fit *egs.* al. (v.
ind.). RAGIMB. epist. 4 p. 522,28 cubicus numerus . . . unita-
tem in -o demonstrat; . . . qui magis sit exterior in cubico
quam in plano -o, iudicare nequeo. PS. BOETH. geom. p. 383,2
alternos -os aequales. p. 393,12 rationabilium . . . -orum gene-
ra sunt tria, hoc est rectum, hebes, acutum; haec . . . habent
species VIII: tres rectarum linearum, tres rectarum et circum-
ferentium *egs.* PS. PLATO quart. 4 p. 160,22 substantia est
susceptiva trium -orum, haec sunt principia corporum.
ALBERT. M. anal. post. 2,3,2 p. 198^b,13sqq. -us apud Grae-
cos est foeminini generis . . . propter quid recta -a, scilicet ut
ita liceat loqui, in medio circulo descripta recta est. saepe.
per -os i. q. diagonaliter – diagonal: ASILO rhythminach.
[Humperdinck]

p. 16,20 sive fiat *medietas* per -os sive in directum. *de op-ticis*: ARNOLD. SAXO fin. 4,9 p. 87,14 in . . . speculis . . . visus in equalibus -is reducuntur (cf. ALBERT. M. summ. creat. II 1,21,3,3 p. 199^b,35sqq.). DAVID compos. 3,43,1 p. 266,4 solis radius nunquam facit -um. ALBERT. M. summ. creat. II 1,21,3,3 p. 199^b,28 quod immutabit oculum, . . . attingit ipsum in puncto -i. animal. 16,60 ex multiplicitate . . . -orum radiorum *caelestium* (cf. 16,22). caus. univ. 2,2,38 p. 536^a,26 oblique respiciunt *stellae* secundum -um obtusum vel contingentiae (*i. supplementi*). 4 *natur.*: CONSTANT. AFRIC. theor. 9,15 p. 43 b^v in extremitate -i palpebre (cf. Ps. GALEN. anat. 8 p. 186^d ad -os lachrymales oculorum. ALBERT. M. animal. 1,139 -i ciliorum. al.). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 101,3 quando ala est extenta, unaque *pennarum* facit -um acutum cum ala sibi subiecta. THEOD. CERV. chirurg. 2,48 p. 156^b dimittat *infirmus* cubitum angulatum . . . non casset constringere suspensorium paulatim, donec -us constringatur. **B c. sensu prominentiae**: 1 *aculeus, acu-men, acies - Spizee, Ecke, Kante*: a de aedificis, rebus fabrefactis sim.: WALAHFR. Gall. 2,46 -o sarcofagi adnixus. ALTFR. Liutg. 2,18 iuxta . . . aeccliae -um. THEOPH. sched. 3,44 percuties -os inter . . . arcus patenae. HILDEG. scivias 3,7 p. 642^b habebat *columna* . . . in exteriore sui parte tres -os . . . a pede usque ad cacumen. ANNAL. Pegav. a. 1091 p. 244,34 ut propriis humeris per duodecim -os fundamenti *ecclesiae* totidem cophinos lapidum primus deferret *marchio*. FUND. Schild. 7 p. 1048,53 alii -os rectangulant. al. in *imag.*: WALTH. SPIR. Christoph. I 3 velut abiectum reprobi lapidis nomen in ecclesiastici parietis -o . . . fundatur (cf. Vulg. psalm. 117,22). *fort. i. g. ansula -viell. 'kleiner Griff'*: PETR. CAS. (?) chron. 3,74 p. 753,41 fistula aurea cum -o (anulo J. Braun, *Das christl. Altargerät*. 1932. p. 250¹⁸). **b natur.**: MAPPAE CLAVIC. 290 fricabis -os *crystalli*. HILDEG. div. op. 2,5,2 p. 903^b si terra angulosa et non rotunda esset, -i . . . inaequilitatem ponderositatis ei inferrent. ALBERT. M. veget. 3,30 non esset ratio in *fructu sphaericu*, quare una pars ad -um elevaretur longius a centro distantem. 4,113 (*de spina*) acuti -i penetrativi. animal. 12,70 propter humorem, qui remollit acutos -os ignei caloris (cf. 12,86 Pitagoras bene dixit pungens esse calidum, eo quod ex acutis componitur -is). 23,49 additamentum triangulare forte, cuius prominens et rectus -us est in superiori pectoris *falconis*, et est durus valde -us. al. **2 terminus, caput - Ende**: a de aedificis, rebus fabrefactis: LEO MARS. chron. 3,33 p. 724,47 subtus . . . et super deambulatorios fornices fecit et in eius utrisque -is marmoreos gradus. TROTULA 17 p. 14,26 tendatur *linteamen* . . . per quatuor -os. WILH. RUBRUQU. itin. p. 290,6 non terminatur *mitra* in unum -um. **b math.**: MATHEM. var. Bubnov p. 274,27 latent *divisores* . . . in -o a baci pro consuetudine (p. 277,15). **c natur.**: ARNOLD. SAXO fin. 4,8,20 ex uno -o ipsius magnes trahit ferrum et ex opposito -o fugat ipsum (*inde* ALBERT. M. miner. 2,2,11 p. 40^b,25; cf. J. Ruska, *Das Steinbuch des Aristoteles*. 1912. p. 38sqq.). THEOD. CERV. chirurg. 2,6 p. 146^b cutis . . . in medium crucis findatur, et quatuor -i cutis . . . discarnentur. ALBERT. M. animal. 4,29 recedunt ova a rotunditate ad -os. 6,8 ova . . . habentia in loco acuti -i rotunditatem (*antea*: *capitis*). 17,16 ova . . . habentia -um sphericum acutum. al. **G c. sensu sinuationis, inflexionis**: 1 *sinus - Bucht, Ein-buchtung*: WIDUK. gest. 1,8 p. 10,4 insula *Anglisaxorum* in -o quodam maris sita est (cf. CHART. Turic. 1086 lacūs). RICHARD. ANGL. anat. II p. 87,27 forma *stomachi* . . . non . . . habet -os (cf. ALBERT. M. veget. 2,65 competit *rotunditas* motui nutrimenti plantarum, quod in strictura -orum impeditur. animal. 1,551). **2 curvatio - Krümmung**: CHART. Burgenl. 430 p. 293,23 (a. 1263) in -o fluvii Ichoa. ALBERT. M. veget. 2,108 per venam, quae divertit in -um et meatum habet anfractuosum. animal. 1,446 sub osse -i (*sc. curvationis dorsi*) est . . . os renum. al. **D c. sensu fundamenti**: 1 *lapis quadratus - Eckstein*: EKKEH. IV. pict. Mog. 180 ecclesie muro lapis . . . futuro -us aptatur oleique liquore sacratur. *alleg.*: HRABAN. univ. 14,23 p. 401^b -us . . . sive angularis . . . intelligitur Christus. *de meta angulari ut vid.:*

PIRMIN. scar. 22^{ln}. nolite adorare idolis; non ad petras neque ad arbores, non ad -os (-as *A*) neque ad fontes, non ad trivios nolite adorare (*de re cf. ed. p. 132sqq.*). 2 *columna angularis - Ecksäule*: ANNAL. Altah. a. 1045 p. 40,4 fractis -is vestibulum concidit. 3 *cardo - Angelpunkt*: AMALAR. ord. antiph. 6,1 mane est quidam -us noctis et diei. ALBERT. M. animal. 14,52 pes . . . habens cahab (*i. posteriores ungues*) est sicut habens duos -os; et tunc duas habet inflexiones. **II translate**: A in -o (-is) *i. q. secreto - insgeheim*. 10 CAND. FULD. Eigel. I 5 p. 225,1 in -o susurrantes. OTTO FRISING. gest. 1,8 p. 24,11 iuramenta, quae contra leges . . . in -is sunt. B *firmamentum - Stütze*: RADBOD. (?) Bonif. 6 p. 66,10 Angli . . . ab -o, id est firmamento regni, deri-vari. C *confusio sectae - verworrene Lehre*: EKKEH. 15 SCHON. cath. 2,1 quando init hoc consilium Dominus, vellet esse absconditus in -is vestris (*sc. catharorum*)? D *captio - Verfänglichkeit*: ABSAL. serm. 46 p. 264^c investigasse . . . -os syllogismorum. E *illiberalitas - Engherzigkeit*: GER-HOH. psalm. 36,31 p. 553,4 (*ex Bernh. Claraev.*) ubi proprietas, ibi singularitas; ubi autem singularitas, ibi -us; ubi vero -us, ibi . . . sordes. 20 2. **angulus subst.* (*orig. inc.*) *citrullus - Wassermelone* (*Cucurbita citrullus L.*, cf. Marzell, *Wb. dt. Pflanzennamn*. I. p. 1029): GLOSS. Salern. p. 5^b,41 *citrolus -us*. 25 3. *angulus v. angelus*. *anguo, anguor v. ango, angor*. *angustatio, -onis f.* *coartatio - Verengung*: PS. GALEN. anat. 14 p. 192^b propter eius (*coli intestini*) -em. THEOD. CERV. chirurg. 3,55 p. 178^b -o narium, unde videntur loqui cum naso. v. et *supra* p. 640,71. 30 *angustia, -ae f.* (? *n. pl. -a: l. 72*) *script. -scia: l. 53*. *saepe plur. sensu sing.* **I propriæ**: A *coartatio - Enge*: 1 *strictius i. q. stric-tura - Schmalheit*: a gener.: ANNAL. Altah. a. 1063 p. 63,9 -as viarum vallabat rex. CHART. Mog. A 552 p. 460,37 *par-pagi* pre -a transitus vulgariter slinch vocata. OTTO FRISING. chron. 7,14 p. 327,25 portarum. gest. 1,19 p. 32,28 pontis. al. *fauces - Engpaß*: BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 294,34 per Carantaniae abruptas -as Bagoariam . . . intraverat rex. OTTO FRISING. gest. 2,11 p. 113,4 emensis Alpium -is. al. 35 **b medic. i. q. angustatio - Verengung**: WALTH. AGIL. med. 19 p. 119,36 horis (*i. oris*) venarum. BRUNUS LONG. chirurg. 1,18 p. 115^F violentia . . . compressionis maiorem generat -am *ossium fractorum*. 2 *latius*: a *restrictio, parvitas - räumliche Beschränkung, Kleinheit*: ALDH. epist. 1 p. 477,4 stricta epistularis -a (cf. WALAHFR. hort. 300 carminis. EGINO epist. 5,31 p. 446,46 cartulae). NOTKER. BALB. gest. 2, 14 p. 78,10 propter . . . -am . . . terrarum regni. EPIST. Teg. I 27 p. 30,18 Deus . . . parvitatem, -am vel pauperiem eiusdem loci non despexit. OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 123,22 *arcis*. 40 CHART. civ. Magd. 120 ad ampliandam -am aree . . . fundum . . . dedimus. al. b *medic. i. q. constric-tio - Beklemmung*: RECEPT. Sangall. I 172 pectoris. TRACT. de caus. mul. 91 anime defeccio et . . . anguscia. CONSTANT. AFRIC. theor. 5,111 p. 25^a -a est, cum paulatim calor naturalis interiora subtrahit corporis. GLOSS. Roger. III 473 si quis . . . sentit -am circa cor. WALTH. AGIL. med. 19 p. 119,33 stomachi. ALBERT. M. animal. 7,110 vehementer inspirant *vaccae* ex -a. 20,41 calor et -a sunt quodammodo generantia spiritus per resolutionem interioris humidi. al. *remissius*: CARM. Bur. B 127,6,1 tanta est -a, que currit per viscera. B *brevitas - Kürze*: WALAHFR. Mamm. 21,8 ne praecepsit -a temporis obsit. GESTA Halb. p. 116,11 -am termini prefiniti iuste pretendens. al. **C exiguitas, defectus - Geringfügigkeit, Mangel**: GESTA Trud. cont. II 4,10 p. 354,29 pre -a et tenui-tate censūs. 45 **II translate**: A *pressura, necessitas - Bedrückung, Drangsal, Notlage*: ARBEO Emm. 42 ex tot -is . . . eruere. WALAHFR. Gall. 2,46 inter peregrinationis -as. RIMB. Anscar. 1 p. 19,3 inter varias . . . pressuram -as positi. DIPL. OTTON. II. 231 p. 259,14 ecclesie . . . ab oppressoribus . . . conculate . . . miseriis et -is subvenientes. THIETM. chron. 7,73 qui . . . regnum Dei pacientiae vincentis -a solacio promeretur

(*de forma cf. N. Fickermann, JbGeschMitteld. 6. 1957. p. 425g.*) VITA Virg. Salisb. II 21 p. 94^b,47 iudiciales . . . -as. CHRON. Reinh. a. 1190 p. 547,1 undosis -is (*sc. maris*). CHART. ord. Teut. (Thur.) 155 mansos . . . pro legitimis -is terre sancte vendidi. *saepe de medicamento morbi amaritudinem angustianae*: ALBERT. M. top. 6,1,2 p. 433^a,37 putrimordax . . . dicat *Plato* felagon (*p. 140^a,4 φαλάγγης*), hoc est fellis sive amaritudinis angorum vel -am. B *tribulatio, maestitia - Betrübnis, Kummer*: BONIF. epist. 63 p. 129,8 fessę mentis -as. VITA Liutb. 29 p. 33,15 maximam maeroris mei -am. BRUNO QUERF. fratr. 8 infinita -a accrevit cordibus eorum. ALBERT. M. mot. animal. 1,2,6 p. 278^b,30 -a . . . cordis diffiniter per contristans. al. C *difficultas, impedito - Schwierigkeit, Behinderung*: HRABAN. epist. 35 grandis mihi questionis in animo -a versatur. GODESC. SAXO theol. 21 p. 293,27 si quis adhuc magnis coartatur -is de seminibus animatis. CHART. Babenb. 466 p. 334,44 per stricturas legum et iudiciorum -as discutere iura. al. D *vilitas, humilitas - Dürftigkeit, Niedrigkeit*: VITAE patr. Iur. prol. p. 131,26 quamquam non decoloret virtutum amplitudinem sermonis -a. CHART. archiep. Magd. 452 p. 586,2 vestre . . . benignitas exhuberantia . . . mee pravitas excedit -as.

*angustio, -avi, -atum, -are. de usu: EKKEH. IV. bened. I 42,44 si legat Priscianus 'angustat', 'iat' ista (*translatio fida*) repandat. cf. p. 650,22. *saepe medial.*; refl.: l. 39; *intrans.*: l. 41. 545qq.; cf. l. 48.*

I *proprie*: A *strictus i. q. coartare - einengen, verkleinern*: ADALBOLD. Boeth. 367 unde illa (*mens*) dilatatur, istud (*corpus*) -atur; angusta sede corpus gravatur, mens reficitur. RADOLF. epist. 1 p. 517,12 quantum . . . unus (*angulus*) ultra rectum dilatatur, tantum duo reliqui infra medium -antur. B *latius i. q. constringere - verkrampfen, beklemmen*: CONSTANT. AFRIC. theor. 1,23 p. 4b^r corpus . . . si . . . -etru et tristetur. TROTULA 17 p. 13,39 sunt . . . quaedam mulieres ita angustiosae in officio partus, ut vix . . . se expediant; . . . quandoque enim calor extraneus supervenit circa interiora: unde . . . nimis -antur in partu. HILDEG. phys. 1,99 sudor de homine exit, cum ille -atur. refl.: ALBERT. M. animal. 23,95 si se -verit accipiter, accipe sirupum. *intrans.*: GONZO Geng. 31 coepit illa (*puella contracta*) sudando, gemitendo, -ando voces emittere.

II *translate*: A *premere, affligere - bedrücken, bedrängen*: VITA Arnulfi 18 paupertate et miseria -amini. DIPL. Heinr. IV. 264 pauperes . . . consolari et non -are. CHRON. reg. a. 1111 (rec. II) in tantum rex -atur, ut pene iam fugam iniret. al. B *maestum reddere, anxiare - in Kummer versetzen, ängstigen*: ALCUIN. epist. 198 p. 328,15 noli -ari (-are T) de morte carorum. HILDEG. phys. 5,13 de magnis inundationibus aquarum . . . valde timet et -atur *elsua piscis*. ALBERT. M. mot. animal. 1,2,5 p. 277^b,8 aptissimus gaudio . . . non tristabatur nec -bitur nisi ex magna causa. c. acc. c. inf.: TRANSL. Godeh. 1 p. 640,28 antistes . . . se sacrif. ordinibus quasi homicidam esse repellendum -atur.

adi. 1. *angustians, -antis. 1 afflictus - bedrängt*: CHRON. Fred. 2,62 p. 87,27 rex . . . coartatus -s . . . petebat Bellesario. HINCM. annal. a. 879 p. 149,24 -es . . . Gozlanus et Chuonradus . . . fecerunt configium. CHART. Westph. VII 552 cum . . . reverende persone . . . -es auxilium pecierint. al. 2 *sollicitus - besorgt*: HINCM. epist. I 186 p. 191,24 -s clericus . . . ut qualicumque modo gradus posset habere.

2. *angustiatus, -a, -um. 1 afflictus - bedrängt*: ROLAND. PATAV. chron. 8, 14 -um Ansedisium. 2 *maestus, anxius - betrübt, ängstlich*: IOH. CODAGN. gest. 1 p. 465,21 pre nimio luctu ita erant -i, quod loquela etiam carebant. ALBERT. M. mot. animal. 1, 2, 6 p. 278^b,17 non . . . omnis, qui corde est debilis, est tristis vel -us.

angustiosus, -a, -um. 1 proprie: a *artus, parvus - eng, klein*: AGNELL. lib. pont. 40 (*de Ravenna*) quod priscis temporibus -a erat, idem augustus ingens fecit. b *medic. i. q. constrictus - verkrampft*: CONSTANT. AFRIC. theor. 9,4 p. 412^a anhelitus *phreneticorum -us*. v. et l. 35. 2 *translate*: a *sollicitus, anxius - sorgenvoll, ängstlich*: AGNELL.

lib. pont. 42 cum esset *Placidia* -a per discrimina maris gradiens. ALBERT. M. mot. animal. 1,2,6 p. 278^b,31 -us . . . est, quem angit in corde id, quod modicam habet causam tristitiae. b *gravis - drückend*: INNOC. IV. registr. B 32

5 p. 25,7 -e servitutis obprobrium.

angusto, -avi, -atum, -are. I proprie: A *strictus i. q. coartare - verengen*: PS. GERH. CREM. sept. p. 334,11 -ando capud aluthel. ALBERT. M. animal. 1,419 ne sua durititia -ent circuli cannae vocis ysophagum. *medial.*: GLOSS. Roger. I A 3,23 p. 705,19 si nares incipiunt -ari eis. B *latius*: 1 *restringere - einengen*: CHART. Rhen. med. I 69 p. 77,10 (dipl. Loth. I.) nos propter arduam et strictam regni nostri partem -ti et constricti. 2 *terminare - begrenzen*: LAMB. TUIT. Herib. 2,14 neque *puerum caecum res has, que termino -antur, unquam visurum*.

II *translate i. q. affligere, urgere - bedrängen, in die Enge treiben*: HRABAN. carm. 38,22 *Aegyptus sonat -ans tribulatio*: EKKEH. IV. bened. I 36,30 *quos (dictatores) -tus populus creat*: OTTO SANBLAS. chron. 23 p. 33,16 *imperator . . . -tus legatos . . . direxit*. al. c. *sensu violandi*: CAPIT. reg. Franc. 252,20 si quis . . . consecratum . . . vulneribus vel . . . iniuriis -verit (-sta- var. l.).

angustus, -a, -um. I proprie: A *artus - eng*: 1 *strictus i. q. constrictus - schmal*: ALDH. virg. I 4 p. 232,8 -a alveari vestibula. WETT. Gall. 10 valles. RAHEW. gest. 3,3 p. 168,29 in -is (-iis A.B1) locis. ARNOLD. LUB. chron. 5,14 p. 188,44 bycaria quasi ductilia in inferioribus sunt -a. ALBERT. M. animal. 1,349 qui (*musculus*) est -us et longus. al. *subst. neutr. plur. i. q. coartatio - Enge*: WALTHARIUS 692 -a loci solum concurrere soli cogebant. *in imag.*: HUGEB. Wynneb. 3 ad -am paradisi portam . . . ire ([ex Vulg. Matth. 7, 13sq.]) cf. HRABAN. carm. 11,25 duc . . . via populos -a. al.). WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 118 si sub litore primo -um miratus iter (*i. laborem scriptoris*) campestria captas. 2 *latius i. q. restrictus, parvus - räumlich beschränkt, klein*: ALDH. virg. I 36 p. 282,10 quis ubertim -o stili textu effari valeat egs. WALAHFR. carm. 9,3,3 aedis . . . nostra est nobis -a duobus. NOTKER. BALB. gest. 2,12 p. 72, 27 ad cellulam sancti Galli, que cunctis locis imperii latissimi pauperior visa est et -ior. HROTSV. Mar. 586 -o praesepi Christi. RUOTG. Brun. 3 regni. al. B *brevis - kurz*: 1 *gener*: WANDALB. mens. 331 December, arcitenens Phoebum -is cui cursibus effert. ALBERT. M. animal. 1,510 qui . . . -is passibus incedunt, inefficaces sunt. 2 *de tempore*: HEITO Wett. 4 in tam -o temporis articulo (cf. WALAHFR. Wett. 270 in -o . . . temporis artu).

II *translate*: A *sollicitus, maestus - sorgen-, kummervoll*: THIETM. chron. 4,55 -ae mentis deliberacione. 6,57 principes -o versant in pectore, quid egs. (cf. Verg. georg. 4,83). B *minutus, vilos - engerzig, unbedeutend*: GODESC. SAXO gramm. 1 p. 390,1 qui . . . grammaticam -am et artam artem scit. EPIST. Meginh. 11 vellem vos . . . accisis tantis opibus in -iorem personam includi. *subst. masc. i. q. homo vilos - unbedeutender Mensch*: OTTO FRISING. chron. 6, 13 p. 273,35 qui post ipsum (*Arnulfum*) . . . confuse regnabant, non imperatores et augustos, sed invasores et -os appellare consueverunt.

anhela v. anhelus p. 653,56.

anhelabundus, -a, -um. *susppirans, examinatus - keuchend, atemlos* (cf. GLOSS. III 224,14 St.-S. -us fneschezenter): VITA Austrig. 4 (MGMer. IV p. 194,11) veniens quidam ex ministris . . . -us . . . nuntians regi mortuum esse . . . Bethelenum.

anhelatio, -onis f. *dyspnoea - schweres Atmen*: CONSTANT. AFRIC. theor. 9,26 p. 46b^r apostemata calida in stomacho sunt nascentia cum . . . angustia, -e, grossitudine.

*anhelatus (anal.), -us m. *spiratio - Atem(holen)*: TRAD. Frising. 39 p. 67,8 (a. 770) iuventutis amissa vigore suspirus fruor analatum. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 167,35 anhelat *falso sanus frequenter, non movens caudam motu -us, quemadmodum faciunt egri*. v. et *infra* p. 651,36.

***anhelio** (anel-) *m.* *astron. i. q. celeripes - Schnellläufer:* CARM. de Bened. prol. 2,7 velliger anelio (*sc. sidus Arietis*) quo surgat, tu (*sc. Deus*) quoque mandas.

***anhelitas** (anel-), -atis *f.* *in imag. i. q. suspiratio - das Seufzen:* CONST. II 424,12 (a. 1265) clamat . . . tocius orbis amarus anelitatis a vena cordis recurrentis singulatus.

anhelitus, -us *m.* *script.:* hanhel-: *l. 31.* (h)anel-: *l. 20.26.* anill-, annil-: *l. 36.* angel-: *l. 29.* alen(i)t-, alin-: *l. 14sqq. 36.* *form. abl. sg. -o: l. 23.*

1 strictius: a dyspnoea, asthma, singultus - schweres Atmen, Asthma, Röcheln: AESCULAPIUS 20 p. 25,42 diversitatem esse inter -um, orthopnoiam et dispniam eqs. ANTIDOT. Bamb. 15 alenitum . . . et omnem asnam curat antidotum. 25 ad alentum. ANTIDOT. Glasg. p. 104,12 ad suspirio et ad alenitum. RUOTG. Brun. 43 p. 46,18 iam . . . -us intercluso faucium meatu vitalium lassitudinem premonstravit. CONSTANT. AFRIC. theor. 9,22 p. 45 b^r -us, id est angustia spiritus. TRACT. de aegr. cur. p. 211,46 species asthmatis, que dicitur hanelitus. ALBERT. M. veget. 3,105 bene redolentia . . . quae in olfaciendo sedant -um sive spiritum. al. b spiritus - Atem(zug): IONAS BOB. Columb. 2,6 p. 239,13 post tergum viri Dei tacito -o stetit frater. AETHICUS ISTER 11 p. 6,18 -us corporis mei cum taedio multo patitur anxietatem vitae meae. GERB. geom. 3,19 spatium uno -u (hane-var. l.) transcursum. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,144 ut gelidos recreavit -us artus. CONSTANT. AFRIC. theor. 4,6 p. 16 b^r -us sive flatus est necessarius eqs. CHIRURG. Sudhoff I p. 177,34 qui graviter ang-um attrahunt. ALBERT. M. animal. 1,168 est auris instrumentum auditus omnino impertinens ad h-um (p. 492^a,13 ἄντειον). 1,548 cum . . . brevis et spissus est h-us, . . . timidus est homo. al. v. et p. 291,22,38. de exhalatione: ALDH. virg. I 25 p. 258,4 pestifero spiritus -u aethera corruptus draco. HILDEG. phys. 7,20 -us eius (*canis*) nocivus est. c status - das Wehen: LIBER hist. Franc. 25 p. 283,21 neque annilitus (anillitus, alinitus, anhelatus sim. var. l.) venti . . . senserunt. AETHICUS ISTER 10 p. 6,3 flante vehementi -u ignifera iacula. 81 p. 62,10 cum ingruerit . . . aquilo vim -u<u>m suorum. al.

2 latius i. q. pulsatio cordis - Schlag des Herzens (cf. I. 68): ALBERT. M. animal 6,61 pulsus cordis pulli piscis in ovo, quem quidam vocant -um.

anhelo, -avi, -are. *script.:* hanhel-: p. 652,54,72. 653,2. hanel-: p. 652,6,13. anel-: l. 53,58. p. 652,4. 25,40. anhel-: p. 652,33. anehal-: p. 652,33. anchill-: ALCUIN. epist. 251 p. 406,36 (var. l.). anell-: LAND. MEDOL. hist. I 2,21 p. 58,13. alen- (cf. A. Thomas, ALMA 5. 1929/30. p. 100): l. 57. p. 652,50. ansel-: l. 69. ?form. ind. praes. -et: l. 58. metr.: fere än- (cf. ALDH. ad Acirc. 121 p. 167,23); än-: p. 652,42.

I intrans.: A proprie: 1 strictius: a anguste, spisse, vehementer spirare, suspirare - kurz, häufig, schwer atmen, keuchen (cf. GLOSS. IV 2,6 St.-S. anelantur frenant atimizant): LULL. epist. 98 p. 219,23 omnibus membrorum compaginibus quassatis et contritis -ans fatigatis resto. WALTHARIUS 223 fessus -o. b spirare - atmen: ANTIDOT. Glasg. p. 113,20 nec alenare vix possunt. WALAHER. carm. 84,12 dumque caduca manet vita, dum flatus anelat (-et cod.). FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 167,32 suaviter -at falco sanus. ALBERT. M. animal. 1,168 fingens poetice, quod caprae h-ant (p. 492^a,14 ἀνανθεῖται) per aures. 12,199 per cannas pulmonum h-ant *animalia*, quae vere h-ant. al. c sensu exspirandi: AESCULAPIUS 20 p. 26,4 fetide -antes. c flare - blasen: ORDO Rom. 31,80 -et pontifex in modum crucis in fontem. 2 latius: a aestuare - lodern: BONIF. epist. 10 p. 9,5 flamman immensae magnitudinis -antem et . . . ad superiora ascendentem. b agitari - sich heftig bewegen: ROLAND. PATAV. chron. 8,14 corde reverberante . . . et -antibus (ansel- 1,2a) arteriis (cf. l. 40). c laborare - leiden: BEDA hist. eccl. 2,1 p. 77,9 lentes quidem, sed tamen continuis febris -bat. d cursu exanimari - atemlos laufen: WILLIB. Bonif. 8 p. 43,11 mundus . . . ad praedestinatum -ando finem

festinat. SEDUL. SCOT. carm. 2,70,3 properans October -at.

B translate: 1 studere - sich bemühen, streben: a c. gen. vel dat.: VITA Lamb. Font. 1 (MGMer. V p. 608,7) licet eius mens alterius miliciae plus anelaret. WETT. Gall. 2 p. 258,17 lucris caducae huius vitae -are. fort. add.: EGBERT. fec. rat. 1,734 ut predam rapiat, consuete milius hanelat (cf. notam ed.). b ad: WILLIB. Bonif. 1 p. 5,4 ad eam (*monasteriorum vitam*) mentis cottidie nisibus -are. HRABAN. epist. 29 p. 445,19 (c. sensu expectandi) ad promissa exequenda avidius -are. OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 125,13 princeps . . . -bat . . . ad accipendiā orbis et Urbis monarchiae coronam. CHART. PRUSS. II 151 quod . . . ferventius ad nostri redemptoris hanelent obsequium. al. c in: ALCUIN. epist. 251 p. 406,36 in *divitias*. BALTH. Fridol. 29 in virtutem. d absolv.: DIPL. Arnulf 15 in nostra fidelitate pio -bant studio. e (acc. c.) inf.: WILLIB. Bonif. 1 p. 6,10 sacris se coniungere litterarum studiis anxius -bat. WETT. Gall. 34 p. 276,6 -antes . . . certi fieri. ANNAL. FULD. Ratisb. a. 883 p. 109,29. LIUTPR. leg. praeſ. Ottones . . . imperatores . . . Liudprandus . . . valere, prosperari, triumphare -at, desiderat, optat. THIETM. chron. 8,14. CHART. Brixin. 162. al. f ut: WOLFHARD. Waldb. 3,2 (1) coepit *puerilla caeca* . . . totis -are precordiis, ut ad sacrarium venire mereretur. 2 flagrare - entbrannt sein: VITA Audoini 10 (MGMer. V p. 559,26) cum semper eius mens . . . in caelestibus anelaret. TRANSL. PATROCLI p. 280^b principes avaritiae aestibus -ant. CARM. Bur. B 109,2,3 Delium flagrantem, procantem, -antem Daphne respuit. exardescere - entbrennen: WETT. Gall. 29 cum . . . multi propter desiderium visus eius -assent. 3 sollicitari, anxiari - besorgt, angstvoll sein: BOBOT. Germ. 7 (MGMer. V p. 36,2) -are coepit de tam plurima multitudine, si . . . inventi possent loca uberrima. CHRON. Pol. 1,26 noli miserum clericum pre timore diutius -are (anehl-, anehal- var. l.).

4 supplicare - flehen: ERMENR. Har. 4 ad Deum -ans. VITA Liutb. 36 quibus . . . orationibus -bat.

II trans.: A proprie: 1 de spiritu i. q. attrahere - einatmen: AESCULAPIUS 20 p. 26,1 orthopnoia enim anhelitus rectus, ut quantum proicit foris, tantum -et. 2 (ore) proferre - (mit dem Munde) hervorbringen: ARBEO Emm. 18 cuius quamvis modica vox . . . anelabat Daviticum carmen.

B translate: 1 desiderare, appetere - ersehnen, erstreben: ABBO SANGERM. bell. 3,76 a regidiam . . . verbi -es. DIPL. Heinr. IV. 103 p. 136,28 nostra tenera aetas virile robur -ans. THEOPH. sched. 3 praef. p. 147,13 quam (*caelestem curiam*) . . . totis visceribus -bat. CHRONOGR. Corb. p. 62,4 cordis elucubrationem. al. c. sensu consequendi: CHRON. Salern. 117 p. 129,35 nemo potest gaudia patrie celestis anelare, nisi si Christum . . . imitat. 2 exhibere - ausüben: CHRON. Laet. 9 p. 497,36 multas consuetudines difficiles et molestas anelabat (alebat cod.) villicus.

adi. 1. anhelans, -antis. 1 proprie: a strictius i. q. spirans - atmend: ALDH. ad Acirc. 83 (de Colosso) nullus - procedit viscere flatus. ALBERT. M. animal. 12,199 de aliter h-bus animalibus. de expirante: ALBERT. M. animal. 2,85 omne animal spirans sive -s (p. 506^a,2 ἀναπνεῖ καὶ ξενάπνει) habet pulmonem et cannam. b latius i. q. exanimatus, festinus - atemlos, eilend: TRAD. Frising. 670 (a. 845) mox successit in illa loca -s. FROUM. carm. 14,28 volitans mihi penula stridet -s. in imag. (cf. Vulg. I Cor. 9,24): ALDH. virg. I 2 p. 230,13 -ium in stadio cursorum. HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,37 anthletas Christi . . . -es properate. 2 translate: a studiosus - eifrig: BOBOT. Germ. 3 (MGMer. V p. 34,13) -s (-i var. l.) animo coepit . . . cogitare, qualiter mundanas inlecebras . . . evadere possit. b instans - inständig: IULIAN. TOLET. Wamb. 3 per hanelantia pleium vota.

2. anhelanus, -a, -um. spirans - atmend: VITA Dagob. 12 p. 519,5 cui vix -us rex ait: 'eqs.' subst. 1. anhelans, -antis m. qui suspirat - ein Seufzender: FROUM. epist. 77 subiaceo . . . ponderi huius cupidinis similis -i.

2. anhelans, -antis n. animal spirans - atmendes Wesen: ALBERT. M. animal. 1,29 illa *animalia*, quae vocantur h-ia

sicut homo et omnia agrestia pulmonem habentia. 12,199
omne . . . h-s praecipuam habet causam hanhelandi, corporis
eventationem egs.

adv. *anhelanter. 1 studiose, desideranter - eifrig, sehn-
süchtig: VERS. ad Ebon. 13 (MGPoet. I p. 623) accelerans
velociter illum (*librum*) . . . magister coepit -r, perfecit et ipse
flagrante. EPIST. Hann. 36 p. 76,11 quam (*incolumentum*) -r
desideravi. HERM. AUGIENS. vit. 1023 -r lucra . . . sitire et
querere. CHART. Walkenr. 28 p. 29,22 ad . . . contemplativae
vitae beatitudinem -r concendere. al. 2 suppliciter - in-
ständig: GODESC. SAXO theol. 22 p. 318,16 orare -r pro invicem.
anhelosus (anel-) -i m. anhelator - Asthmatischer: ANTI-
DOT. Augiens. p. 48,1 artyria purgat *antidotum* anelosis.
anhelus, -a, -um. script.: (h)anel: l. 18.29.39.49. an-
hell-: l. 18. anhell-: l. 18. alen-: l. 59. metr.: sem-
per än- in *schedulis nostris* (cf. ALDH. ad Acirc. 121
p. 167,9 exempla ad amphibrachum pertinentia: . . . togatus,
-us [anhell-, anel-, angell- var. l.]).

I adi.: A proprie: 1 strictius: a anguste, spisse,
vehementer spirans, suspiriosus - kurz, häufig, schwer at-
mend, keuchend: ALDH. virg. II 2430 restaurat pectus -um
emergumeni. WALAHFR. Wett. 282 resedit -us. WALTHARIUS
961 sudorem tersit -us. FROUM. carm. 11,33 lupus . . . ora . . .
premit, stipulas ne turbet -us. medic. de tussi quatiente:
WALAHFR. hort. 216 radix . . . tussim . . . repellit -am ([ex
Verg. georg. 3,497]. gloss. cod. L: que -os facit). AMARC.
serm. 4,463 si te vexat -a tysis cacexica sive catarrus.
b spirans, animatus - atmend, beseelt: EGBERT. fec. rat. 2,378
qua (anima) nunc spiramus haneli. 2 latius: a medic.
i. g. spiritum accelerans, aestuans - den Atem beschleunig-
gend, hitzig: LULL. epist. 98 p. 219,28 dum me . . . febris -e
frigus et calor decoquenter. SEDUL. SCOT. carm. 1,14,11
morbis . . . -is. al. b exanimatus, festinus - atemlos,
schnell: WALTHARIUS 435 graditur properanter -us. HROTSV.
Dulc. 13,1 quo tenditis tam -i? EKKEH. IV. pict. Mog. 458
telo pectus transfixit -o. CHRON. Pol. 2,25 p. 92,16 donec ve-
nator -us cum alia turba canum suis laborantibus occurrit.
c impatiens morae - ungeduldig: CARM. de Mart. 5,15
(NArch. 11 p. 465) hanelos dimittat sacerdos populos.
d neglegens - oberflächlich, flüchtig: WALDR. carm. 3,67
quod minus aut maius scriptor depinxit -us, rado vel adiungo.
e laborans - sich mühend: HROTSV. Sap. 5,21 -i tortores
levatis dextris librant ictum. in imag.: EKKEH. IV. bened.
I 33,49 numquam tale scelus sol conspiciebat -us (gloss.:
laborando contra celum; cf. p. 651,2). B translate: 1 ap-
petens, flagrans - (be)gierig, leidenschaftlich: BRUNO QUERF.
fratr. 13 p. 730,39 venerunt impii -a malicia. c. gen.: TIT.
metr. IV 8,1,2 caelestis honoris. EGBERT. fec. rat. 2,322 cedis
hanelus Paulus (1,1754). EKKEH. IV. bened. I 28,6). CHART.
Hohenloh. 126 p. 70,31 divine retributionis. 2 anxius,
sollicitus - angstvoll, beunruhigt: WOLFHARD. Waldb. 2,4 -os
in pectore animos volvens. 3 supplex - inständig flehend:
PAUL. DIAC. carm. 4,1,30 cordis -i vota.

II subst.: A masc. i. g. anhelator - Asthmatischer: ODO
MAGD. herb. 615 curat nepeta -os, asthmaticos medici quos
græco nomine dicunt. B fem. vel neutr.: 1 spiritus,
spirium - Atem(zug), ſeufzer: IONAS BOB. Columb.
2,7 p. 242,1 in extremis -is positam pueram. ARBEQ. Corb. 12
ut ne . . . tortarum fulsione alena suffugaret (*inde* VITA Corb.
7 p. 606,5 nec tortarum oppressio -am [anhelitum 1,8] eius
suffocavit). VITA Germ. 5 (MGMer. VII p. 421,17) fesso iam
pectore, parumper -a (anhelitum 2) reducens ait rex egs.
UPPING. Ida 1,19 crebris . . . heiulatibus -um trahere.

2 aestuatio - ängstliche Besorgnis: TRACT. de Lamb. I 3
(MGScript. XV p. 948,32) timor in corde, -a in pulmone,
laetitia in splene est.

*anhomiomerus v. *anomiomerus.

*anhypostatos v. *anypostatos.

*ani. (orig. inc.) vox incantationis: RECEPT. Sangall.

I 18 scribis in carta: . . . oranio ani. onio ioo. sanat.

*anica subst. (orig. inc.) herba quaedam, fort. i. g.
tribulus - eine Pflanze, vielleicht Burzeldorn (Tribulus

terrestris L., cf. André, Lex. bot. p. 320): CARM. ArchStud-
NeuSprach. 90 p. 156,86 de senticula sterilis anica (*cod.*,
recte ut vid., cf. Diefenbach, Novum Gloss. p. 24^b; erica
ed.) . . . fructus nescia cunctis inimica.

5 Anicami v. Antecanis.

anicetus (-cit-) subst. (ἀνίκητος) de nomine commen-
daticio antidoti i. g. (medicina) invincibilis - unübertreff-
lich(e Medizin): ANTIDOT. Bamb. 39^c mit. antidotum anicitus.
anichillo v. adnihilo. *anichos v. *anicos.

10 anicilla, -ae f. femina aetate proiectior - ältere Frau:
CARM. Bur. B 39,2,5 diu manens sterilis . . . generat Rachel
-a (ancilla cod., cf. comm. ad l.), cf. ThLL. II 68,76.

*anicos (-chos) adi. (cf. ἀνίκητος) invincibilis - unbesieg-
bar: CHRON. Noval. app. 5 (vs.) monachos ostili fraude -chos
15 (anini cod. a. corr.). CONR. HIRS. dial. 1090 -os invictus; non
enim vir iste (sc. Anicius Boethius) . . . flecti potuit.

anicula, -ae f. script. ann.: l. 19. muliercula senex -
alte Frau (cf. Gloss. IV 33,56 St.-S. alticha, altvuipl): ANSCAR.
mirac. Willeh. 3 (2) quadam deducunt se -a (ann. 2). COSMAS

20 chron. 3,58 p. 235,1 contingat mihi -e cito moriture non . . .
mori. Nizo Frid. 12. al. sensu collect.: SIMON SITH. gest.
2,92 ad libertatem defendandam Sithiensem -a et trementi
capite animatur. in imag. de Byzantio renovando (de re cf.
E. R. Curtius, Europ. Liter. u. lat. Mittelalter. 2¹⁹⁵⁴.

25 p. 112sgg.): ALDH. virg. I 25 p. 258,24 apparuit ei (Constan-
tino imp.) in visione . . . -a satis decrepita, etiam paene mori-
tura, quam . . . suscitare . . . iubetur (cf. p. 259,7). TRAD.
Petr. (FreibDiöcArch. 15 p. 168,29) cuius (ecclesiae) menia
ad instar Constantiniane -e corruerant. GUNTH. PAR. hist. 16

50 p. 46,29 -am quandam, longevam valde.
aniculata v. calyculata.

*aniculus, -a, -um. verulus - ältlich: NOTKER. BALB.
hymn. p. 86 ceu sororis -e littipido eum (Jacob) iuvet.
*anieros adi. (ἀνίερος) impius - unheilig: ALBERT.

35 M. cael. hier. 5,1 p. 134^a,40 ἀνίεροι, quod est non sacram.
anilis, -e. metr.: fere än-; än-: l. 54. 1 proprie: a ad

mulierem senem pertinens - einer alten Frau (eigen): WALTH.
SPIR. Christoph. II 4,206 pignus . . . -e (sc. Isaac). EGBERT.
fec. rat. 1,1508 torqueo nunc stuppas, rem debilitatis -em.
40 COSMAS chron. 3,58 p. 234,21 -es . . . preces. ALBERT. M.
animal. 9,36 canescunt feminae et -es accipiunt rugas et dis-
positiones. b decrepitus - altersschwach: CARM. Bur. B
101,27,2 corpus. ALBERT. M. animal. 8,178 debiles apiculae
et -es, quae volare non possunt. de voce i. g. balbus -
stammend: RYTHM. 150,229,2 edentula in loquendo nil -e
profero (opp. sermone piano). 2 translate: a invalidus -

45 kraftlos: MATTH. PLATEAR. gloss. p. 381^b -i utuntur nutri-
mento animalia sericum operantia. b obsoletus - altertüm-
lich: ERMENR. ad Grim. 13 p. 548,5 cur non omnes Latino-
rum -es consuetudines renovemus? c ineptus, supersticiosus -

50 läppisch, abergläubisch: ODO MAGD. herb. 1902 sic et
amicitias captari posse . . . fingunt magi, quae . . . vana . . .
nobis et -ia iure videntur. LAMB. LEOD. Matth. I 653 -is fa-
bula. 1288 -i murmure factas vel fictas sortes adiit. IV 34

55 medicinam et -ia adhibuit carmina. ibid. al.

adv. aniliter. stulte, superstitiose - töricht, abergläu-
bisch: LIBRI Karol. 1,22 p. 50,32 imaginibus - fit adoratio.
anilitas altin GLOSS. III 179,61 St.-S. Humperdinck

anima, -ae f. script.: ha.: FORM. extrav. II 35. anni:
60 TRAD. Welt. 62. metr. än-: p. 657,54. etym.: ERMENR. ad
Grim. 3 p. 538,22 -a . . . ex eo, quod ad vivendum animet
corpus, vocatur. EMO chron. p. 519,6 hec, quoniam immortalis
est, -a recte dicitur quasi amena.

I spiritus - Atem: TRACT. de caus. mul. 91 ad moliere, cui
65 -e defecio . . . est. BERTH. ZWIF. chron. 22 p. 212,9 Adilbero
. . . vix -am prae dentibus habens.

II principium vitae et motus, ψυχή - Lebenskraft, Bewe-
gungsprinzip, Seele: A de doctrina: 1 philos. et
natur. (cf. A. Schneider, Psychologie Alberts d. Gr. I. 1903.
II. 1906): a strictius de animalium incorporali vitaе

70 principio (fere de hominibus; expresse de animalibus:
p. 656,43,48; de plantis: p. 655,14.656,48): a def.: ALBERT.

[Payr]

M. summ. creat. II 1,1,2 p. 8^b,4 impii errantes putabant -am esse ventum respirationis et calorem naturalem. 1,4 p. 31,16 -a (*Arist. p. 412^a,27 ψυχή*) est primus actus corporis physici potentia vitam habentis (*cf. summ. theol. II 12,69,2,2 p. 15^b, 16sqq.* definitio Aristotelis inducta dicit, quid est -a secundum quod -a est forma et substantia animati corporis . . ., et non est data de -a secundum quod est in seipsa). 1,4,5 p. 53^a,17 -a est perfectio prima corporis naturalis instrumentalis habentis opera vitae (*ex Avic. lib. natur. 6,1,1 f. 26^b*). 1,4,6 p. 54^b,25 quare -a dicitur ab Aristotele (*p. 412^b,16*) substantia secundum rationem sive ratio corporis physici habentis principium motus et status. mot. proc. 2,11 p. 72,79 -am dupliciter considerari, ut actum videlicet sive formam materiae et ut motorem. veget. 1,62 erit -a plantae entelechia et perfectio corporis plantae talia opera vitae in ipsa principians et terminans. metaph. 7,3,4 p. 456^b,42sqq. considerata . . . -a hominis secundum quod ipsa est cum corpore constituens hominem sic est forma, considerata autem secundum quod ipsa est principium vitae . . . est ipsa -a quidditas *eas*. summ. theol. II 12,69,1 p. 7^b,26 -a est substantia incorporea regendo corpori accommodata. 12,69,2,2 p. 16^a,25 dicit Isaac . . ., quod -a rationalis substantia est in umbra intelligentiae creata. 12,69,2,3 p. 18^a,24 -a est principium et causa . . . vitae, physici scilicet corporis organici (*ex Arist. p. 415^b,8*). *ibid. al., cf. A. Schneider, op. cit. II. p. 365sqq.* *¶ de gradibus vel partibus -ae:* ALBERT. M. incarn. 18 p. 189,34 in sanguine est virtus -ae vegetabilis, scilicet virtus nutriendi et generandi (nat. anim. 1,3 p. 8,95. *cf. anim. 1,2,15 p. 184^a,45* cibativa -a prius inest quam sensitiva). 37 p. 208,70 constat, quod sensibilis et rationalis -a quantum ad distinctiones potentiarum diversificantur secundum naturam (nat. anim. 1,4 p. 11,49 s. -a imprimis in vegetabilem *eas*). resurr. 3 p. 239,25 erit -a intellectualis causa vitae perpetuae secundum suae substantiae proprietatem (metaph. 11,2,12 p. 631^a,44 Democritus . . . dicebat, quod omnia habent -as intellectuales, sed sunt in quibusdam materiis oppressae). nat. anim. 2,12 p. 37,40 -a rationalis fundamenta habet vegetativum et sensitivum *eas*. (summ. theol. II 2,9 p. 139^a,20 cum vero dicitur -a r., sumitur pro ratione inquisitiva *eas. v. et l. 30,56*). mot. proc. 2,2 p. 59,31 -a cognitiva . . . potius arbitrium proprium sequitur quam naturam rei. pol. 7,14^c p. 734^b,23 -ae (*p. 1334^a,18 ψυχῆς*) videmus duas partes' . . . irrationalis et rationem habens. *al. v. et p. 663,65.* *adde:* ALBERT. M. epist. Dion. 9^a p. 999^a,4 utriusque partis -ae, scilicet divisibilis et indivisibilis. *γ de potentis vel viribus -ae (cf. ALBERT. M. eth. 1,9,3 p. 142^b,23 -a una est substantia, ex qua diversae fluunt potentiae. v. et p. 656,30).* HONOR. AUGUST. scal. I 5 (PL 172, 1232^B) -am plures vires habere non ignoras, ex quibus ea, quae corpus vivificat, . . . proprie -a cognominatur (*opp. spiritus, mens*). HILDEG. div. op. 1,4,17 p. 816^a in -a tres vires sunt, id est expiratio, scientia et sensus. caus. 1 p. 23,26 -a rationem, intellectum, scientiam et sensititatem in se continet. ALBERT. M. resurr. 3 p. 239,3 potentia movendi in -a est perpetua. 80 p. 287,73 aliae . . . -ae sunt intellectus et affectus, pennae . . . virtutes intellectuales et affectivae. summ. creat. II 1,17,3 p. 159^b,16 -a rationalis, hoc est -a hominis cum omnibus potentias suis vegetabilibus et sensibilibus et rationabilibus. anim. 2,1,10 p. 208^a,22 potentias . . . vocamus -ae partes . . ., quae sunt vegetativum, sensitivum, motivum . . . et intellectivum. veget. 1,60 principium . . ., quod plantis inest, per se ipsum movet corpus nutriendo et augendo et generando; oportet igitur illud principium esse -am. mot. proc. 2,1 p. 57,19 -ae vires sive potentiae . . . sunt intelligentia et phantasia et prohaeresis et voluntas et desiderium. 2,2 p. 59,21 -a . . . libertatem habet . . . eligendi. eth. 1,7,17 p. 133^a,34 -a . . . rationalis . . . duas operationes habet, scilicet ad intellectuale lumen primae causae et ad corpus, ad quod comparatur per potentias vegetabilis et sensibilis. summ. theol. I 6,29,1,1 p. 292^b,19 -a nobilis habet tres operationes, scilicet divinam, intellectualem et animalem. 9,41,2,3 p. 438^a,45 mens, intelligentia et voluntas in -a non sunt personae, sed potentiae. *al. v. et l. 27,30.* *δ de natura et proprietatibus -ae:*

HILDEG. fragm. 363 -a ignea est et cerebrum ingenio et sensualitate calefacit. epist. I 47 p. 221^c symphonialis est -a (*cf. ALBERT. M. pol. 8,4^a p. 787^a,7 qualiter congruit -ae musica*). phys. 6 praef. cum -a in corpore hominis aerea est *eas*. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 79,24 -a, quae substantia est et rationalis naturae. ALBERT. M. bon. 78 p. 50,53 -a est instrumentum intelligentiae quantum ad conceptiones et non quantum ad operationes. epist. Dion. 9^a p. 999^b,41 motus . . . circularis -ae est, secundum quod retrahit se in seipsum. eth. 2,2,1 p. 169^a,7 quae in -a sunt, tria sunt, passiones, potentiae, habitus. summ. theol. I 3,13,3 p. 60^a,6 -a . . . humana nullius rei accipit scientiam nisi illius, cuius principia prima habet apud seipsum. *al. ε de ratione, quae intercedit inter -am et corpus:* ERMENR. ad Grim. 3 p. 538,15 -a . . . hominis cum ratione sua et cum sensibus suis substantialiter movet substantialiam corporis. 23 p. 560,6 in eo, . . . quod agit in homine, -a proprie nuncupatur, in eo, quod spiret in corpore, spiritus . . . vocatur. ALFAN. premn. phys. 3,4 necesse est . . . uniri -am (*PG 40,592B ψυχῆν*) et corpus et commutari et corrumpi utraque ut elementa. HILDEG. scivias 1,4 p. 425^a -a corpus vivificat . . ., corpus autem -am sibi attrahit. ALBERT. M. summ. creat. II 1,2,3 p. 16^a,39 -a secundum quod est primus actus, conductus corpus ad esse, et secundum quod est actus secundus et motor corporis, conductus ipsum ad operationes. cael. hier. 11,1 p. 308^a,23 si . . . non haberent individuationem nisi ex corpore, ex omnibus -abus non remaneret nisi una destructis corporibus. 13,9 p. 372^a,5 -a non est in corpore sicut locatum in loco, . . . sed sicut forma in materia. eth. 1,9,3 p. 142^b,6 -a . . . secundum . . . quod actus corporis est, diversimode immigratur in corpus et sic diversarum efficitur potentiarum. metaph. 8,2,5 p. 514^b,29 -a coniungitur cum corpore mediante vita *eas*. summ. theol. II 13,77,2 p. 74^b,25 media . . . sunt duo, sensualitas ex parte corporis et phantasticus spiritus ex parte -ae. *al. adde:* HILDEG. caus. 2 p. 133,11 cum humores in eo veloces non sunt, sed tepidi, -a hoc sentiens ex natura sua totum corpus per sternutationem concutit. *ξ de origine -ae:* ERMENR. ad Grim. 23 p. 560,14 origo -e est flatus vite ex spiritu Dei (*cf. HILDEG. caus. 2 p. 108,24 spiraculum vitae, quod -a est*). GUNZO epist. 9 p. 37,22 non putabam . . . transitum -arum . . . in diversa corpora fieri. THIETM. chron. 1,14 p. 20,18 tres . . . sunt -ae, non equaliter incipientes nec simul finientes; prima angelorum . . ., II^a hominum, . . . tercia species est -ae pecudum ac volatilium *eas*. ALFAN. premn. phys. 2,86 videtur . . . Apolinario -as ababus gigni. ALBERT. M. summ. creat. II 1,17,3 p. 159^b,16 -a rationalis . . . non est in semine sicut in effectivo neque per substantiam *eas*. sent. II 18,8 p. 324^b,15 nulla -a est ex traduce, nec plantae nec bruti neque hominis. mot. proc. 2,13 p. 74,14 -a . . . producitur a causa prima sub lumine intellectus caelestis substantiarum ex semine habente in se virtutem -ae et corporis generantis *eas*. Ier. 1,5 p. 633,51 fuerunt . . . haeretici, . . . qui . . . -as ab aeterno esse dixerunt vel ab initio mundi simul esse creatas. *al. β latius de motus rerum principio (cf. ALBERT. M. cael. 2,1,5 p. 133^a,31 caelum habet -am, quae est in eo principium sui localis motus):* Bovo CORB. Boeth. 13 philosophi unam totius mundi magnam videlicet -am ducentes multa de eius divina . . . natura . . . dixerunt (OTTO FRISING. gest. 1,51 quod spiritus sanctus sit -a m. ALBERT. M. caus. element. 1,2,9 p. 619,22 intelligentiam, quae movent orbem lunae, a Platone dictam fuisse -am.). ALBERT. M. anim. 1,2,3 p. 143^b,9 Melissus opinatus est -am per motivum esse diffiniendam, quia dixit magnetem habere -am (*p. 405^a,19 ψυχῆν*), per quam ferrum trahit. caus. univ. 2,1,2 p. 436^b,18 -a . . . nobilis . . . non est -a animalium vel hominum, sed orbium. metaph. 11,2,10 p. 626^b,9 dixerunt Peripateticī -as has intellectus et imaginatione et desiderio . . . distinguī. 11,2,12 p. 631^b,22 cum dicunt sic -am inesse coelesti circulo, non dicunt eiusdem rationis esse -am cum illa, quae est animalium inferiorum (*p. 632^a,39sq.* 70 aequivoce dicitur -a de superiori et inferiori -a). 11,3,1 p. 676^b,16 quia . . . animatum est ante inanimatum, dicunt quidam principium coeli esse -am *eas*. *al. 2 theol.: AGOB.*

epist. 13,14 p. 217,38 ecclesiastici ... doctores ... docuerunt -am non esse partem divinae substantiae vel naturae egs. ER-MENR. ad Grim. 31 p. 571,24 neque augetur neque minuitur Deus, quod -a hominis patitur. GODESC. SAXO theol. 23 p. 337, 22 in colorem carneum . . . non revertitur istud corpus et sanguis Domini, quia . . . in eo non est -a Christi. gramm. 1 p. 426,11 quattuor . . . sunt mortes -ae, in corde, in opere, in consuetudine, in laudatione. HILDEG. Disib. prol. 6 corpus . . . peccatum appetit, -a vero hoc . . . prohibet, et tamen unum instrumentum Dei sunt. ALBERT. M. sacram. 244 p. 159,83 in sacramento primum movens est coniunctio -ae cum Deo tamquam sponsa spiritualis cum sponso spirituali. resurr. 42 p. 261,57 gloria -arum erit Deus perfecte implens eas plenitudine suea bonitatis. sent. II 18,8 p. 324^b,32 -a contrahit originale a carne. summ. theol. II 2,9 p. 139^b,16 -a rationalis et angelus eiusdem finis sunt. al. v. et p. 656,52.

B de usu: 1 de humanae naturae spirituali et immortalis parte: a strictius: LEX Ribv. 61,1 servum suum pro -ae suaue remedium . . . liberare (TRAD. Frising. 3 ego Tassilo dux pro r. -e Oatilonis . . . locum trado. DIPL. Karoli III. 21 p. 35,39 pro remedio -ae nostrae vel genitoris nostri. saepe). BEDA hist. eccl. 3,19 p. 167,33 reliquit monasterii et -arum curam fratri (RUOTG. Brun. 23. STATUT. ord. Teut. p. 63,24. al.). TRAD. Patav. 2 dedit pro -a sua . . . servum et ancillam (cf. THANGM. Bernw. 51 p. 780,30 tradidi . . . pro -abus . . . seniorum meorum imperatorum omniumque successorum. al.). LEX Baiuv. 1,1 pro redemptione -ae suaee. 8,21 diuturnam, postquam incarnationem suscepit -a, quamvis ad nativitatis lucem minime pervenisset, patitur poenam. TRAD. Frising. 2 cogitante vel tractante de -a mea seu de vita futura. ARBEO Emm. 13 propriam -am martyrio Deo propinare. CAPIT. reg. Franc. 117,6 commendationem -ae (THIETM. chron. 7,32 p. 438, 6. al.). FORM. Augiens. B 15 reliqua . . . pro salute -ae tuae donasti. WALAHFR. Mamm. 13,11 victuras sine fine -as quia perdere nullis supplicis possunt. carm. 70,4 parte ex -ae cognitor est Dominus. CAND. FULD. Eigel. II 24,9 undantem . . . -am superas proflabat ad auras. RIMB. Anscar. 23 p. 49,18 pro lucrandis -abus gentilium. POETA Saxo 5,97 exemplis -as et dogmate sacro multas caelesti reddiderant patriae. WALTHARIUS 867 caeligenas -as Erebi fornace retrudunt. DIPL. Otton. I. 110 p. 193,24 reges ob edificationem suarum -arum quasdam res . . . concesserunt sancto Petro. 147 habeatque liberam potestatem donandi . . . , hereditandi, pro -a iudicandi (DIPL. Heinr. III. 47. CHART. Tirol. 1034 pro -a et corpore iudicare. al.). WALTHER. SPIR. Christoph. II 2,166 Christi dignatio finxit terrigenam hac triplicis -e ratione politum (cf. ADALBOLD. Boeth. 234). GERH. AUGUST. Udalr. I 25 p. 410,7 orationis suffragia pro -a imperatoris poscentem. BRUNO QUERF. Adalb. A 21ⁱⁿ. fratrums -as gladius pertransiit (cf. Vulg. Luc. 2,35). THIETM. chron. 3,19 corpus -amque caelesti sacramento muniunt. 6,84 p. 376,7 transiit felix -a eius . . . ad sponsi caelestis thalamum. 7,43 nisi resipiscant satisfacientes, perdiderunt -am. SIGEB. GEMBL. Theod. praef. p. 464, 11 adsis una trias -ae, trina monas. BERTH. (?) annal. praef. p. 268,25 peccatricem -am meam. a. 1077 p. 304,29 exequialibus officiis, missarum sollemnissimis, elemosinis, vigiliis . . . pro -a illius celebratis. WIBERT. GEMBL. Hildeg. 4 p. 412,37 dicitur . . . quodam lumine . . . -am suam irradiari. STATUT. ord. Teut. p. 53,24 virtus uni fratrums debitus pro -a defuncti VII diebus pauperibus erogetur. persaepe. dies -arum i. g. commemoratione omnium defunctorum - Allerseelen (cf. A. Thierbach, Benennung der Kirchenfeste in den rom. Sprachen. 1951. p. 121): NOTAE Gembl. (MGScript. XIV p. 594, 4) in die -arum de parte . . . decime . . . x solidos dare. CHART. Raitenh. 243 in cena Domini et in die omnium -arum. de -abus corpore imaginario per se existentibus: BEDA hist. eccl. 5,12 p. 306,13 quinque -as hominum merentes heiulantes. UDALSC. Conr. 8 in avium specie -as nondum plene purgatas . . . cruciari. THEOD. TUIT. chron. (MGScript. XIV p. 573,2) Theoderici -am . . . a Iohanne papa . . . in olla Vulcani vidit iactari. ELIS. SCHON. vis. 2,7 -e sumus. BERNH. GEIST. palp. 1,102 -as superosque timentes. al. b latius:

a c. sensu conscientiae (fere de iuramento; cf. Waitz, Verf.-Gesch. VI. p. 479; H. Mitteis, Deutsches Privatrecht. 21953. p. 26): WIDUK. gest. 3,2 p. 104,18 Hugo missa legatione iurat per patris sui -am. CONST. I 238,7 super -am eius, scilicet archiepiscopi, iuraverunt. 259,2 imperator faciet iurari in -a sua . . . et consules Cremonae . . . in -abus populi ex mandato ipsius populi. CHART. Tirol. 557 p. 39,7 Drueholarus . . . iuravit ad sancta Dei evangelia in -am communilitatis Tridenti . . . dantis ei parabolam egs. 994 p. 49,42 iuravit . . . tam supra eorum quam supra suam -am. TRAD. Brixin. 562 super -am suam dixit. al. periculum - Verantwortung: CHART. Salem. 190 (a. 1237) portioni, que vos contingit, unum de conversis nostris in -am suam preficiemus. STATUT. ord. Teut. p. 95,3 praecceptor nominabit in -am suam, quemcunque iudicaverit magisterio dignorem. CHART. scrin. Col. B 796 illuminationem procurabit . . . magister eorum et hoc super -am suam, quanto melius poterit egs. β c. sensu intimaee (et pretiosissimae) partis: GESTA Camer. cont. I A 12 episcopus usque ad -am conturbatur. in imag.: LEG. Wisig. 1,2,2 lex est . . . magistra vite, -a totius corporis popularis. EPIST. Ratisb. 30 p. 363,29 extincta nanque memoria, que est animi -a, patet sepulchrum eius. in allocutione blanda (cf. OTTO FRISING. gest. 1,25 p. 42,20 principem, qui est cor nostrum et -a nostra): HROTSV. Abr. 2,1 o adoptiva filia, o (meae) pars -ae (cf. Hor. carm. 2,17,5). THANGM. Bernw. 23 vos, -a mi, quem vita cariorem habeo. cmeton.: a homo - Mensch (cf. Vulg. gen. 46,26. al.): DIPL. Karlom. (II.) 24 p. 321,26 quod modo habet aut in antea . . . per fideles -as adeptura est abbatia (sim. DIPL. Otton. III. 363). WIDUK. gest. 3,26 absque -abus exercitus a nulla re abstinebat. WALTHER. SPIR. Christoph. I 9 erant . . . promiscui sexus centum et quindecim -e. OTTO FRISING. gest. 2,26 p. 131,33 -abus solum ex miseratione . . . principis saluti et libertati datis. HELM. chron. 109 p. 215,15 quod . . . de captivitate Danorum septingentae numeratae sint -ae, omnes venales. CHRON. Albr. a. 1204 p. 883,20. al. animans - (lebendes) Wesen (cf. Vulg. gen. 1,21. al.): CAES. HEIST. mirac. I 10,41 p. 246,22 ut . . . omnem in eo (monasterio) -am viventem, ab homine usque ad pecus, extingueret. β vita - Leben: LEG. Wisig. 3,4,13 p. 153,23 (cod. V 4,8) salva tantum nefari adulteri -a. 6,5,12 sepe presumtione crudelium dominorum extra discussionem publicam servorum -e perimuntur. WALAHFR. Mamm. 6,13 pro Christo ponere malens quam servare -am. WALTHARIUS 1020 cor pulsans -am liquit mox atque calorem. CONST. I 60 quod aut tu morereris aut michi -am regnumque tolleres (antea: vitae regnique . . . hostis; sed cf. notam ed. p. 109¹). CONR. BRUNW. Wolfh. 30 p. 192,13 quoniam res pro -a fuerat illis (cf. Vulg. I Macc. 12,51). THEOD. PALID. annal. a. 1155 p. 89,17. al. al. 2 de animalium vitae principio: POETA Saxo 4,245 dulces -as virides efflavit ad herbas pucus (cf. Verg. georg. 3,495). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 36,25 tempora vero ventosa . . . cognoscunt aves quadam vi -e presagia futuri. 3 de rebus: a alch.: a fermentum, tinctura - Ferment, Elixier (cf. E. Darmstaedter, Die Alchemie des Geber. 1922. p. 170sq.): ALLEG. sapient. 18 p. 475^b,29 qui non albificaverit -am, id est argentum vivum, et exaltaverit eam . . . et dijudicaverit educere -am ex corpore. p. 475^b,56 non fit -a tinctoria nisi ex corporibus coniunctis, quae denominata est -a et vapor egs. ANON. tab. p. 154,32 destillatio, tenuatio et extractio -ae a corpore in aqua spiritali. p. 165,13 flores lapidis, qui sunt -a et -ae tinctura et tinctura sulphuris. p. 167,35 qui dicit ex sapientibus -am, intendit tincturam totaliter ab ipso lapide extractam. Ps. AVIC. anim. 6,15 p. 292 -a est ignis et vivit de aere. ANON. epist. p. 390 caput et cauda (draconis) est -a egs. ROSIN. ad Sarr. 1 p. 285,19 cum . . . aqua fermentum pone, quod philosophi -am vocant, et hoc ideo, quia corpus humandum sine -a nihil est, imo est sicut terra immunda absque fermento, id est eius -a egs. al. β spiritus - flüchtige Substanz: Ps. GERH. CREM. sal. I 11 p. 19,30 arsenicum quidem -a et est minerale. GEBER. clar. 2,44 mercurius est -a et spiritus solis. b techn. -a vini i. g. aqua vitae - Weingeist (cf. E. O. v. LIPPmann, Chemikerzeitung. 37. 1913. p. 1359sqq.; Heyne, [Payer]

Hausalt. II. p. 381²²⁹): THADD. FLORENT. cons. 180,3 aqua vite . . . simplex est, que sine alicuius rei admistione simpli- citer de vino ellicitur et dicitur -a vini.

III animus, mens, cor - Sinn, Gesinnung, Herz (*cf. Gloss. I 441,55 St.-S. -a muoth. al.*): TRAD. Frising. 398^a (a. 818) quodque . . . indubitanti quave intubant -a peregit. WETT. Gall. 10 desiderio desideravit -a mea (*Vulg. Luc. 22,15* desideravi). CAND. FULD. Egil. I p. 233,16 in oratione ipsorum delectabatur -a eius. CHRON. Mont. Ser. a. 1224 p. 213,41 idem cum Ottone . . . in unam ut sic dicam -am confluxerat. CHART. ord. Teut. 179 nos ob tam piam -am . . . eisdem descendimus . . . in nostrorum solacium peccatorum. *al.*

animabilis, -e, qui animari potest - beselbar: ALBERT. M. summ. theol. II 13,77,2 p. 73^b,38 quod corpus, quod -e est, animae conveniat ad vitae operationes et passiones. *Payr*

*animadversatio (-cio), -onis f. **poena - Strafe:** FUND. Grat. Dei 10 p. 690,17 cum nullis precibus -cio . . . episcopi circa ipsum (*Tizzonem*) revocari posset.

animadversio, -onis f. script. -mav.: l. 33.

I de animi intentione: A observatio - Aufmerksamkeit: CHRON. Gozec. 2,29 p. 156,47 tota -e de eorum (*fratrum*) tractabat abbas augmentatione. **B deliberatio - Erwägung:** GESTA Halb. p. 117,25 post multam . . . utriusque partis -em tandem tale consilium habuerunt egs. **C mens - Sinnesart:** CHART. cell. Paulin. 24 p. 33,18 (a. 1153) zelo pie -is induc- tis. **D consensus - Vereinbarung:** CHART. march. Misn. III 103 (a. 1206) Heinricus . . . duos mansos . . . contradidit ea . . . -e, ut . . . xv marcas . . . acciperet.

II de punitione, comminatione sim. (*cf. Gloss. II 209,31 St.-S. raphsungo. 234,35 zorne. 239,13 throuungo. 752,12 strityn): A gener. i. q. poena, castigatio - Strafe, Züchtigung:* ALDH. virg. I 25 p. 258,8 bestiam . . . perpetuae ultio- nis - (anima versione *AG*) . . . multavit. CAPIT. reg. Franc. 210,2 debita -e punire. RUORG. Brun. 45 p. 48,26 divine -is iudicio. DIPL. Otton. II. 276 p. 321,42 se . . . in nostre indig- nationis -em . . . incursum. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,31 catholicae et apostolicae -is securibus. DIPL. Ludow. Germ. 150 p. 212,28 (interp. s. XI/XII.) iudicialis gla- dii nostri -e. OTTO FRISING. chron. 4,27 p. 219,15 Attila . . . Mediolanum . . . crudeli -e depopulatur. CHART. Raitenh. 335 -is penam. *al.* **B expressius:** 1 *ius puniendi - Strafberechtigung:* DIPL. Arnulfi 62 p. 92,22 (interp. s. XI. med.) ut . . . eius . . . pastoraliti christianitatis -o valida persistat. CHART. Oelsn. 48,11 p. 82,5 -o in personam per suspendum vel decollacionem . . . ad iudicium castellani . . . pertinet. 2 *minatio poenae - Strafandrohung:* DIPL. Loth. III. 116 sub canonica -e. 3 *severitas vultus - strafender (Gesichts-) Ausdruck:* NOTKER. BALB. gest. 1,3 cum magna -e (severitate *ZW*) vultum contorquens Karolus. 2,11 p. 70,2 sola oculorum -e . . . omnia correxit. 2,17 p. 87,24.

*animadversitas, -atis f. (*cf. animadversio*) **poena - Strafe:** WALAHFR. Gall. 2,12 capit. p. 311,23 qua animad- versione (-e 4) . . . comes a sua praesumptione sit repressus.

animadverto, -verti, -versum, -ere. script. -mav.: l. 62. depon.: l. 61,65sq.

I de animi intentione: A attendere, observare - acht- geben, beachten: c. acc.: ALDH. ad Acirc. 136 p. 190,5 -e . . . metricae artis subtilitatem. CHART. march. Misn. III 103 (a. 1206) illas utilitates -imus. c. dat.: ALBERT. AQUENS. hist. 6,42 p. 491^b ut populus christianus . . . praedae . . . -retur (-ret vor. l.). *seq. qualiter:* DIPL. Otton. I. 374^a qualiter . . . id iuste fieri . . . possit, -avertite. **B intelligere, cognoscere, comperire - wahrnehmen, erkennen, erfahren:** ALDH. virg. I 13 p. 242,10 haec . . . si vestra . . . solertia pleni- nius -i maluerit. WALTHARIUS 628 his -sis. WIDUK. gest. 2,14 urbes . . . illorum fugam -entes. MIRAC. Pirmin. 7 -sus est scripturam. *al.* c. acc. dupl.: THIETM. chron. 5,14 -ens senioris . . . mentem sibi . . . alienam. OTTO FRISING. gest. 2,26 p. 131,19 quem (*populum*) . . . desperatum . . . -bat. *al.* c. acc. c. inf.: BEDA hist. eccl. 1,33 p. 71,2. WIDUK. gest. 2,10. THIETM. (?) chron. 5,27 -entes . . . se merito succumbere. *al.* c. interv. indir.: ALDH. virg. I 35 p. 277,7 dum solerter -ret,

quantum caelestis philosophiae dogma . . . praestaret. WIPO gest. 8 p. 31,28 ut -ret, si rex . . . promissa attenderet. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 130,19. *al.* seq. quatenus: TRAD. Ratisb. 281 (a. 1010/20) universa fidelium turba -at, q.

5 *qualiter:* DIPL. Otton. II. 258 -at omnium fidelium . . . in- dustria, q. quia: BEDA hist. eccl. 4,22 p. 251,3. *quod:* BEDA hist. eccl. 5,13 p. 313,16.

II de punitione, vi: A 1 trans. i. q. punire - (be)- strafen: SIGEH. Maxim. 11 (9) Megingaudus tam acriter . . .

10 -sus in se rediit. OTTO FRISING. chron. 3,13 p. 149,31 hoc scelus . . . ultio divina -it. 2 intrans. i. q. poenam statuere - strafend vorgehen: DIPL. Loth. III. 94 nos . . . ecclesie consilio et principum nostrorum auxilio in te -emus. B necare - ermorden: ANNAL. Geng. a. 1075 (MGScript. V p. 390,12) capellanus . . . ab eodem (*milite*) gladio -itur.

15 **animaequus** (-meq.), -a, -um. in schedulis nostris tan- tum extat compar. praeter l. 19.

1 *tranquillus, moderatus, fiducialis - beruhigt, gelassen, zuverlässiglich* (*cf. Gloss. IV 34, 1 St.-S. -equus ebinmötiger*):

20 MIRAC. Bert. 7 p. 512,26 illi . . . non adeo tali nuntio conser- nati, immo magis -iores facti. SALOM. III. carm. 2,97 -equior exto. HELM. chron. 67 p. 127,30 -equior . . . ero, si vestra concors mecum fuerit voluntas. *al.* 2 *placatus, propensus - besänftigt, geneigt:* HELM. chron. 48 p. 94,27 -equiores facti sunt animi obsidentium. OTTO SANBLAS. chron. 9 p. 10,18 cesarem placavit apostolicus et a priori indignatione revoca- tum -equiorem reddidit (*cf. 33 p. 49,9*). *al.*

animal, -alis n. (9m. : p. 661,29sq. 36,44,51. al. 9f. : p. 661,

55 55) form.: acc. sg.: -le (var. l.): p. 661,22,25,29. *al.* -lem (var. l.): p. 661,23sq. *al.* abl. sg. -e: ARBEO Corb. 4 p. 193,4. decl. II.: ?gen. sg. -lii: p. 661,37. *abl. pl.* -lii: DIPL. Otton. I. 337 p. 459,33 (*ex dipl. Loth. I.*). GREG. CAT. chron. I p. 279,29. *al.*

animans - Lebewesen: I gener.: WALAHFR. carm.

35 24,15 dum sopor internis -ia fessa medullis solvit (*cf. Verg. Aen. 8,26*). HROTSV. Agn. 172 neque suum quid viventis monstrant simulacra -is. PAFN. 12,6 universae -is species laudent Deum (*cf. Vulg. Dan. 3,76*). RICHER. REM. hist. 3,52 qui (*circulus*) . . . a Latinis . . . vitalis dicitur, eo quod -ium figuras in stellis contineat. ALBERT. M. resurr. 32 p. 255,74 ille . . . sensus (*sc. tactus*) -l facit -l. phys. 2,1,2 p. 94^b,21 a natura . . . fiunt omnia -ia (*p. 192^b,9 ζῶα*) et partes -ium. animal. 11,8 -l est substantia animata sensibilis egs. 11,34 anima formale et finale principium -ium. saepe (*v. ind.*) veget. 1,18 vivum enim in graeco sonat -l; zoa enim -ia sonant egs. 1,27 non . . . dicitur *planta* vivum prout -l dicitur vivum. mot. proc. 2,1 p. 58,50 -l movet se. anal. post. 2,4,6 p. 218^a, 36sq. insunt *essentialia* omni -i, hoc est -i universali universali considerato. top. 5,1,2 p. 394^b,25 quamvis -i sit essentiiale componi ex corpore et anima. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 4,9 p. 144,55 aliter est virtus in -i quam in inanimatis. saepe. de partibus animantium: ALBERT. M. anim. 1,2,15 p. 184,13sq. diversa -ia dixit Pythagoras congregata in uno -i, ita quod dixit hepar esse -l et matricem aliud -l egs. (*cf. animal. 1,456*).

55 **II spec.:** A de hominibus: CAND. FULD. Egil. I 10 p. 228,47 ne . . . abiciaris cum -bus (animabus *ci. ed. in nota*) tibi subiectis. HRABAN. epist. 41 p. 480,8 cum -l rationale contra naturam irrationabili . . . se commisces animanti.

60 TRAD. Ratisb. 48 -i ratione degenti, id est homini. ALBERT. M. animal. 1,3 membra perfectissimi . . . -is, quod homo est. pol. 1,1^t p. 13^b,4 quod 'homo natura -l civile (*p. 1252^a,3 πολιτεύων ζῶον*) est'. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 1,13 p. 89,42 homo -l discretum est ratione et prudens egs. *al.*

65 **B de brutis animantibus i. q. bestia - Tier:** I in univ.: WALAHFR. imag. Tetr. 125 pacatis -ia litibus assunt. HRABAN. carm. 39,21,4 aves, pisces et pecora, bestias, -ia, tum demum . . . condidit Deus hominem. GODESC. SAXO theol. 21 p. 291,2 de seminibus -ium corpora creat Deus eorum. DIPL. Conr. I. 70 22 forestensia (*cf. DIPL. Loth. III. 34 silvestrium*). THANGM. Bernw. 46 feris . . . seu brutis -bus. UDALSC. Conr. 10 p. 433, 38 -l mortis (*sc. aranea*). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 8,2 quam-

vis Aristotiles dividat omne -l in aquatile et terrestre. ALBERT. M. meteor. 4,1,11 p. 721^b,40 innascuntur . . . -ia (p. 379^b,4 ζώα) ex putrefactis egs. animal. 1,29 de -bus aquaticis . . . differunt -ia agrestia (cf. 1,77 pilosum. 1,98 volatilia . . . gressibilia. 4,65 anulosorum. 12,32 frigidum . . . calidum. 16,75 imperfecta. ibid. saepe. [v. ind. J.] 7,3 -ia . . . ad hominem habent differentias egs. veget. 6,386 noxia. nat. anim. 1,1 p. 1,71 videntur -ia magis imitari hominem in mechanicis quam in liberalibus. saepe. per compar.: BEDA hist. eccl. 4,24 p. 260,31 quasi mundum -l ruminando. GODESC. SAXO theol. 24 p. 341,5 instar -is corticem lambis. THIETM. chron. 6,11 hii . . . brutis peiores -bus. alleg.: HRABAN. univ. 7,8 p. 199^c iuxta allegoriam . . . -ia brutos homines significant et terrena tantummodo cogitantes egs. p. 200^a -ia cornuta . . . virtutes significant sanctorum. al. HILDEG. phys. 7 praef. -ia . . . cogitationes . . . quas homo opere perficit, designant egs.

2 bestia domestica - Haus, Nutztier (plur. pecus - Vieh; interdum de speciebus bestiarum, e.g. de equis, bubus: l. 22sqq. 45,47,57; cf. GLOSS. III 10,22 St.-S. hrindir): a in legibus, chartis sim.: LEG. Wisig. cod. Eur. 278 qui cavallum aut quodlibet -ium genus ad custodiendum . . . commendaverit (sim. LEX Baiuv. 15,1. al.). LEX Sal. Merov. 3,3 si quis bimum -l (le A 4, -lem A 2,3) furaverit, malloberto ochstiorci sunt (de bove ut: 3,12sq. 9,1 si quis -l [le A 4, -lia A 1] aut caballum vel quemlibet pecus in messe sua invenerit. 9,4 si quis -lem [le A 1,4, -la A 3. Her.] aut quodlibet pecus . . . nocuerit. WIBALD. epist. 419 p. 555,17 abstulerant nobis -ia centum, oves centum viginti egs. al.). 37,1 si quis . . . qualibet (quemlibet var. l.) -l (le A 4) . . . perdidit. LEG. Wisig. 8,4,3 alterum qualemcumque -l. FORM. Wisig. 37 de fruges . . . atque . . . -ia . . . decimas . . . persolvere (CAPIT. reg. Franc. 140,5 de frugibus terrae et -ium nutrimentis. DIPL. Heinr. III. 338 p. 462,7. CHART. Babenb. 323 p. 163,16 d. . . personales et -ium. CHART. ord. Teut. 112 p. 92,3 -ium et avium. CHART. ord. Teut. [Hass.] 373 p. 277,8 tamde pecoribus quam de -bus. al.). LEX Alam. 68,4 alia minuta -ia. LEX Baiuv. 14,4 -l, quod (quem var. l.) ledisti (cf. 14,6 possessor -is [-li, -lii var. l.] laesi). CHART. Ful. B 35 p. 62^b,8 cum . . . hortis, -bus, iumentis, pecoribus (item in pertinentiis: TRAD. Patav. 51 cum terra et pratas, mancipias, -ia. CHART. Sangall. A 428 terris, -bus, ovibus, capris, porcis, bubus egs. al.). FORM. Sangall. I 9 pastum . . . vel saginam -ium (cf. CHART. Stab. 29 p. 75,1 in pascuis -ium et porcorum. DIPL. Ludow. Germ. 103 ut . . . habeant . . . pasturam -bus, qui [A, que BC] in eadem cellula sunt. al.). CAPIT. reg. Franc. 31 ut . . . cum suis -bus seniori suo . . . araret (cf. CHART. Raitenh. 138 [a. 1242] sive fiant vecturae navigio . . . seu -bus per terram). CHART. Rhen. med. I 135,114 debet unum -l senioris accipere . . . et de suo nutritre. II app. 10 p. 345,22 cum quis . . . de hac vita decederet, optimum -l, quod vulgo dicitur hernalm, ecclesie dari constituit (cf. DIPL. Conr. II. 216 p. 296,11 preciosius -l. CHART. Tirol. 733 -l melius). persaepe. in mensura pastū: CHART. Rhen. inf. I 61 (a. 845) terram xx -ium et dimidiā unius egs. b usū communi: ARBEO Corb. 18 p. 208,11 -is domestici. VITA Pirmin. I 8 ceterarum (ceterorum var. l.) . . . -ium utilia castra. EIGIL Sturm. 7 ad tutamen -is sui (sc. asini). WETT. Gall. 30 veheunte corpus eius -i indomito ([sc. equo]. cf. WALTHARIUS 1129). ANNAL. Xant. a. 852 pabula -ium defecerunt. POETA SAXO 2,15 molles -bus herbē . . . praebuerant . . . pabula. CHRON. Salern. 140 populis . . . et -iis ablatis (cf. 174). WALTH. SPIR. Christoph. II 2,81 cum suspensa cibo faveant -ia Christo. DECRET. Burch. 3,133 mea (sc. Dei) -ia, quae fatigas (sc. homo). HEINR. LETT. chron. 16,4 p. 108,25 -ia mactant, canes et hircos immolantes. al. C bibl. de figuris phantasticis (cf. Vulg. Ezech. 1,5sqq.; apoc. 4,6sq.). WALAHFR. Wett. 119 referit scripture Iohannis ante retroque -ia sancta oculata fuisse. HRABAN. carm. 39,87,2 bis binis coram stantibus, unitis -bus. CHART. Naumb. 104 ad instar cœlestium -ium alter ad alterum dilectionis pennas iungamus. ALEX. MIN. apoc. prol. p. 5,11 Ezechiel quatuor -ia vidit, sic quatuor -ia vidit Iohannes. 4 p. 60,8 quatuor . . . -ia virtutum sunt quatuor genera. p. 65,3 alii dicunt per quatuor -ia qua-

tuor regna designari egs. ALBERT. M. Is. prol. 2 p. 6,43 in -bus Ezechieli. al. de hominibus: BRUNO QUERF. Adalb. A 13 divinum -l (sc. Adalbertus) habens oculos ante et retro. fratr. 2 p. 719,2 preciosum -l (11 p. 727,27). D alch.: 5 ANON. secret. p. 78,1 quaedam . . . sunt aquae . . . ex -bus et ex animatis egredientes, ut testudine, ovis egs. (cf. p. 42,26). p. 78,8 alii aquam -is seu oleum nuncupaverunt. al. in nomine ficticio: Ps. GERH. CREM. sal. I 19 p. 23,20 est mercurius . . . fons -is, de quo qui bibit, non moritur. MORIEN. ROM. alch. p. 515^a,58 naturaliter haec res ulphi, id est -l, appellatur.

*animalifico, -are. pullos viventes parere - lebendige Junge gebären: ALBERT. M. pol. 1,6^a p. 46^a,15 animalia . . . ovificant . . . alia autem -ant (p. 1256^b,13 ζωτόκει), id est animalia pariunt.

subst. animalificans, -antis n. animal pullos viventes pariens - lebendige Junge gebärende Lebewesen: ALBERT. M. pol. 1,7^a p. 60^a,45 tam in ovatibus quam in -bus.

*animaliolum, -i n. 1 bestiola - kleines Tier: FRID. II. 20 IMP. art. ven. 2 p. 158,14 mures, lacertos, grillos et huiusmodi -a. 2 iumentum - Zugtier: Pass. Flor. 9 mulier . . . iungens -a (animalia sua var. l.) ad fluvium properavit. ibid. bis.

*animaliphagus, -a, -um. (cf. ζωφάγος) carnivorus - fleischfressend: ALBERT. M. pol. 1,6^a p. 44^b,7 animalium 'quaedam' sunt '-a' (p. 1256^a,25 ζωφάγα), id est animalia comedentia . . . , quaedam fructiphaga.

animalis, -e. Iadi.: A animae (sc. principii vivendi et cogitandi) proprius - der Seele (als Lebenskraft und Denkprinzip) eiger (def.: ALBERT. M. caus. univ. 2,1,16 p. 459^b,19 operatio -is ab anima et non ab animali dicta): CONSTANT. AFRIC. theor. 2,1 p. 5bf actiones sunt tres: spiritualis, naturalis et -is, quibus corporis instrumenta sunt similia. ALBERT. M. sent. I 8,26 p. 260^a,23sq. spiritus est instrumentum animae quad operationes primas ipsius, quae sunt vitalis, naturalis et -is . . . ; per -em spiritum insituit anima -ia opera, ut sunt sensus et motus. spirit. 1,2,1 p. 231^b,14 principium . . . -is spiritus dicit Galenus (cf. Galen. ed. Kühn V. p. 644,13sq. al.) esse in cerebro per nervos sensibiles et motivos. 1,2,4 p. 237^a,24 sentire . . . et imaginari et memorari et intellegere animae vocant opera: et ideo vires illae et spiritus -es vocantur egs. veget. 1,71 iudicium totum est -e et non corporale. nat. anim. 1,8 p. 17,35 tres habet nobilis anima operationes, divinam . . . et intellectualem et -em (cf. notam ed.). caus. univ. 2,1,5 p. 458^b,10 dico . . . -em operationem . . . influxivam vitae et motus localis. al. remissius: CARM. Bur. B 105,1,3 dum . . . langueret -is, prevaleret naturalis virtutis dominium. mus.. ABSAL. serm. 20 p. 122^a alia musica, quam doceat Deus, . . . est -is, alia spiritualis, alia coelestis; -is est musica, quando sensus exterieores nihil superfluum appetunt et a ductu rationis nequaquam discordant egs. B ad animantia pertinens - den Lebewesen zugehörig: 1 vivus, animatus - belebt, besetzt: a philos. et natur.: ALBERT. M. sent. I 8,26 p. 260^a,42 de actu vitae, quae est anima, cuius effectus dat esse -e. veget. 2,20 quaedam anima- lia sunt perfecta in participando potentias -es et quaedam sunt imperfecta. al. v. et p. 663,55. b alch.: ANON. secret. p. 68,29 teratur alumen pluma . . . cum quadruplo eiusdem urinae vel cum aqua -i (-lis cod.). p. 72,14. Ps. AVIC. anim. 7,1 p. 397 vocatur sanguis lapis -is (Ps. ARIST. tract. p. 787,27 l. -em, vegetabilem, mineralem). al. 2 vitalis, animans - belebend, beselend: v. p. 663,63. C carnalis, terrenus - fleischlich, irdisch (cf. Vulg. I Cor. 2,14. 15,44sq.): HRABAN. univ. 7,8 p. 199^b in corpore -i significat apostolus praesentis vitae statum, quamdiu homo gerit corpus mortale. NADDA Cyriac. I 8,4 tu, homo -is, minime que Dei sunt, sapis. CHART. Eberb. 19 p. 40,5 secundum necessitatem -is hominis, sine qua spiritualis ministerium suum nequit explere. al. D brutus, stultus - unverständig, einfältig: VITA Udalr. Cell. II 41 (21) erroneo populo adhuc rudi, adhuc -i.

II subst.: A masc.: homo terrenus - irdischer Mensch: AMALAR. epist. 6,8 tui -es, inflati munditia corporis. off. 1,12,3 (Sroder)

(bis). OTTO FRISING. chron. 8,27 p. 438,4 ad hanc . . . vitam mortalem . . . nascentes -es seminamur. B neutr.: 1 quod animae proprium est - das Seelische: Ps. PLATO quart. 3 p. 129,24 per -e est, quod cognoscitur naturale. 2 animatum - das Belebte: ALDH. ad Acirc. 7 ab -i ad inanimale (cf. Isid. orig. 1,37,3) metaforice retulit. FROUM. epist. 74 ab -i hoc inanimale (sc. epistola) pro -i mittitur ad -e. alch.: Ps. CALID. secret. 3 quidam . . . nominaverunt ea (sc. naturas rerum) mineralia et quidam -e, quidam autem herbale.

adv. animaliter. 1 animae (sc. principio vivendi et cogitandi) convenienter - der Seele (als Lebenskraft und Denkprinzip) gemäß: ALBERT. M. animal. 3,41 quae in cerebro accipiunt virtutes -r operantes. veget. 1,68 -r . . . inesse animalibus dicunt sensum, quando inest secundum solum animae actum vel passionem. caus. univ. 2,2,44 p. 545^a,34 in anima . . . nobili -r secundum eius proportionem et possibiliter sunt haec omnia. al. 2 spiritualiter - geistig: RATHER. apol. 5 pascere . . . gregem . . . -r . . . et, opus si fuerit, corporaliter. epist. 26 intus (sc. in ecclesia) . . . esse corporaliter . . . sed -r in atrio exteriori stare. 3 carnaliter - fleischlich, körperlich: ARNO REICHERSB. apol. p. 84,6 cognoscetis non me (sc. Christum) -r ut alterius pecoris carnei . . . coctum . . . manducandum. ALBERT. M. summ. theol. II 8,31,2,3 p. 350^b,19 inter vitam -r viventium et beatorum. 4 brute, stulte - unverständig, einfältig: RANGER. carm. 413 non ita desipuit -r architriclinus (cf. Vulg. Ioh. 2,9).

animalitas, -atis f. natura animantis propria - die für ein (tierisches) Lebewesen charakteristische Natur: HONOR. AUGUST. eluc. 2,13 illa vis, qua corpus vivificatur, -s vel carnalitas vel sensualitas nominatur egs. cant. 6,10/11 p. 454^d tria sunt in homine, caro, -s, spiritus . . . ; -s est libitum carnis. ARNO REICHERSB. apol. p. 57,29 de -e in spiritualitatem. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 77,30 qualis est a plurium similitudine maior corporeitas, minor -s, minima . . . humanitas significata. ALBERT. M. myst. theol. 5,1 p. 860^b,23 habet . . . homo naturam -is. spirit. 1,2,5 p. 238^a,28 cum . . . nutrimentum sit secundum formam membrorum. . . , oportet, quod nutriti ea operetur ad -em. animal. 7,6 in natura . . . -is plurimi sunt gradus. 16,62 quando fiunt organa sensus, inest virtus -is. 21,40 minus de -e et plus de plantae natura habet stincus. anal. post. 2,4,6 p. 218^b,40 quia -s est causa inhaerentium animali. Ps. PLATO quart. 4 p. 168,41 quod dicit philosophus, quod necessarium est . . . genus humidum, significat -em egs. al. v. et p. 664,7. Sroder

*animamen, -inis n. anima, vita - Seele, Leben: ARNULF. delic. 152 agnitor est renis fingens -a (H recte, cf. Voigt p. 383; animantia V, ed.) membris.

animatio, -onis f. 1 actio animandi, animalitas - das Besieelen, Beleben, Besieelt-Sein, Belebt-Sein: ALBERT. M. animal. 16,9 humidum . . . est causa vitae, terrestrias autem sicca . . . remota est ab -e. 16,81 de virtute spermatis et -e embrionum. 20,86 si . . . -o est una specie, tunc erit -o eadem specie, quae est forma -is egs. mot. proc. 2,11 p. 71,31 de -e animalium corporum. caus. univ. 2,2,39 p. 537^b,31 corpus aereum ex sui -e est vehiculum virtutis vitae. summ. theol. II 12,69,2,2 p. 16^b,49 non enim est anima endeletia nisi per -em, quam facit corpori per opera vitae. al. v. et p. 664,19.

2 cupiditas - Verlangen: LIUTPR. antap. 4,7^{ex}. censūs -e.

*animativus, -a, -um. 1 adi.: a animans, vitalis - besieend, belebend, Lebens-: ALBERT. M. mot. proc. 2,7 p. 67,17 spiritus . . . videtur in movendo et causando motum aliquid simile habere cum primo animali sive -o principio. b affectivus, irascibilis - muthhaft: ALBERT. M. anim. 3,4,1 p. 395^a,15 dividunt animam in ratiocinativam et eam, quae ab animositate vocatur -a (p. 432^a,25 δυνατόν), quam quidam vocant irascibilem. 2 subst. neutr.: principium vitae - Lebensprinzip: ALBERT. M. mot. proc. 2,7 p. 67,23 spiritus habet . . . simile aliquid ad primum -um.

animator, -oris m. vivificator - Lebensspender: GODESC. SAXO carm. I 2,2,5 summe creator et reparator . . . , sis -r et recreator.

*animeitas, -atis f. essentia et virtus animae - das Seelische, Seelenkraft: ALBERT. M. caus. univ. 2,2,36 p. 532^a,20 -s ipsa nobilis animae constituit ex potestate imaginativa figurae corporis egs. p. 532^b,8 anima pro certo est omne illud. 5 quod naturam praeparat ad vitam et motum localem, et hoc est -s eius. summ. theol. II 2,6,1 p. 123^b,34sq. animal duobus modis dicitur, scilicet ab animalitate et ab -e; angelus . . . dicitur animal eo, quod actum -is et animae rationalis assump-sit.

10 *animella, -ae f. schedula (epistolae inserta) res secre-tiores continens - Beilage (eines Briefes) mit vertraulichem Inhalt: ALBERT. BEH. epist. 17 p. 101,6sq. per -am litteris praesentibus interclusam plenius respondebo; haec est igitur -a: petitiones vestras egs.

15 animo, -avi, -atum, -are. I subest anima: A strictius i. q. animam infundere, vivificare - besieelen, beleben: WANDALB. creat. mund. 160 perfectum . . . opus ipse inspirans -vit (cf. 208). ALBERT. M. anim. 1,2,15 p. 184^a,30 partes animae non -ant rem secundum perfectum modum animationis. 3,5,4 20 p. 418^b,45 dicunt tres substantias esse unam animam, ea quod in uno actu -andi uniuntur egs. (cf. animal. 20,86). summ. theol. II 13,77,2 p. 72^b,9 oportet disponi corpus ad hoc, ut -etur. al. B latius i. q. recreare, firmare - kräftigen, stärken: WALAHFR. Wett. 198 ad hanc vitam quoniam cibus ille -vit (gloss. cod. O: confortavit). EPIST. Teg. I 20 marcescentes artus . . . penes vos aliquantulum -are cupimus.

II subest animus: A strictius: 1 erigere, incitare - ermutigen, ermuntern, anreizen: BEDA hist. eccl. 2,6 p. 93,1 Petri flagellis simul et exhortationibus -tus famulus Christi.

30 NOTKER. BALB. gest. 1,5 p. 8,21 instinctu Dei . . . -tus. 2,6 elevatos (missos) consolatoriis allocutionibus -are. EPIST. Teg. I 1 huius magnae spei securitate -ti (cf. DIPL. Westph. 214 p. 281,18 spe future retributionis -ti obtulerunt). FROUM. carm. 4,3 tu me nempe fugis, numquam ex te -bor, amabor.

35 BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 288,12 consiliariorum suorum vecordii commonitus et -tus. OTTO FRISING. chron. 4,26 p. 218,3 de hoc, quod . . . virum potentissimum . . . occiden-dum intellexit, -tus. al. ad: RIMB. Anscar. 41 p. 76,17 ad divinum . . . servitum. POETA SAXO 1,136 quos -vit ad hoc longinqua profectio regis. OTTO FRISING. chron. 3,27 p. 167,6 ad patientiam. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 20,8 falco -bitur perinde plus ad eundum ad loyrum. ut: ADALB. MAGD. chron. a. 964 p. 174,15 Benedictus . . . , diutius ut imperatori resisterent, Romanos -vit. CHART. episc. Halb. 572 p. 507,15.

45 al. c. inf.: FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 158,22 ut minus animosior falco -etur per ipsum volare ad aironem. 2 pass. sensu mediali i. q. animum intendere - sich zuwenden: a c. sensu appetendi: ADALBOLD. Heinr. 5 Benno ut sapiens non -batur ad regnum. b c. sensu insistendi: LAMB. TUIT.

50 Herib. 1,8 p. 746,46 sacerdos a primordio repetens eidem -atorem. B latius: 1 adiuvare, sublevare - unterstützen, aufrichten: EPIST. Worm. I 36 p. 67,32 dives . . . divitem tantum . . . invitad ad caritatem nec pauperis . . . movetur -are tantillitatem. ACTA imp. Stumpf 87 p. 97,20 pia vota robo-rantes modis quibus possumus -are. 2 afficere - erfüllen, besieelen: TRAD. Frising. 106 (a. 782) quidam vir religiosus -tus cum divino timore. THIETM. chron. 6,7 plebeios . . . ser-vili presumptione -tos. EPIST. Teg. I 98 comperi, quod me affectu -vit inedicipibili egs. CHART. cell. Paulin. 20 p. 26,25 hoc . . . zelo karitatis -tus pro . . . abbatia . . . multum laboravimus. al.

adi. 1. animans, -antis. vi animae praeditus, vigens - mit Seelen-, Lebenskraft ausgestattet: ALBERT. M. princ. 3,1 p. 332^a,3 bruta meliores . . . accipientia complexiones . . .

65 sunt -ora, hoc est in viribus animae et actibus potentius operantia (ex Gilberto Porret. PL 188,1261⁴). 2. animandus, -a, -um. qui incitari potest - erregbar: OTTO FRISING. chron. 7,8 p. 318,23 Saxoniā, terram et gen-tem contra regnum facile -am.

3. animatus, -a, -um. I A anima praeditus, vivus - besieelt, belebt, lebendig: 1 gener.: WANDALB. creat. mund. 128 telluris superabat pars, quae iussa -as posset gignere for-

mas. FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 4,6 venari . . . cum instrumentis -is. CHART. Turg. III 446 p. 243,33 omnes res -as seu inanimatas . . . trado. 2 spec.: a theol.: LIBER diurn. 73 p. 72,19 Christum credimus . . . sumpsisse veram carnem -am anima rationali. GODESC. SAXO theol. 21 p. 291,13 de semibus -is (cf. p. 291,24sqq.). b philos. et natur.: GUNZO epist. 15 p. 49,22 oritur . . . de celestibus corporibus questio, utrum -a sint an inanimata (cf. ALBERT. M. veget. 1,24 coelestia . . . -a non erunt, eo quod sint impossibilia egs.). ALBERT. M. veget. 1,20 sensus . . . solus est causa, quare illa animalia esse dicantur viva et -a, 1,69 agens et patiens . . . in his, quae -a sunt, est anima. 1,71 in vegetabilibus ultimum suscipiens est corpus -um et numquam anima sola. animal. 1,427 mery est pellis -a. 16,46 utrum sperma plantarum et animalium sit -um (p. 735^a,5 ξει φυχήν) vel inanimatum. ibid. saepe. c alch. (cf. p. 658,53sqq.): ANON. tab. p. 190,7 ipsa est cinis -us. ARTEPH. secret. p. 24 istud argentum vivum vocatur sal -um et praegnans et ignis. Ps. ARIST. tract. p. 791,36 hic lapis -us Rebis vocatur, cum in se continet perfectionem omnis rei. al. B animae (sc. principii vivendi et cogitandi) proprius, animalis - der Seele (als Lebenskraft und Denkprinzip) eigen, seelisch: CONSTANT. AFRIC. theor. 2,1 p. 5 b^r membra virtutis -am sequentia vocantur -a (MAURUS [?] anat. II p. 10,9. RICHARD. ANGL. anat. II p. 81,5sq. membrorum alia -a, alia spiritualia, alia nutritiva, alia generativa; inter -a membra principalius est cerebrum). 3,21 p. 12a^v quo . . . spiritus vitalis in -um spiritum facile queat mutari. 4,1 p. 14b^v alia virtus dans sensum et voluntarium motum et intellectum similiter est anime et vocatur -a. al.

II affectus - gesint: RUOTG. Brun. prol. p. 1,14 qui ab inicio sic fuit -us, ut non magis sua causa se putaret natum quam nostra.

subst. 1. animans, -antis (m., f., n.) 1 latius i. q. animal - Lebewesen: HRABAN. epist. 37 p. 473,25 de homine et paribus eius et reliquis -bus. POETA SAXO 3,30 cum nox omnigenis -bus alta quietem suggereret. 2 strictius i. q. bestia, pecus - Tier, Vieh: LEX Alam. A capit. 95 (codd. 6,7) de venationum -bus et reliquis furatis vel occisis. WILLIS. Bonif. 9 p. 57,7 tam hominibus quam etiam -bus. LIBR. Karol. 4,21 p. 241,13 pecualis -is. WALAHFR. Gall. 2,18 silvestribus feris vel -bus. GODESC. SAXO theol. 21 p. 293,3 more brutorum -ium. DIPL. Arnulf 31 omnium -ium et iumentorum. DIPL. Heinr. I. 23 in annonae, in censibus, pecoribus et cunctis -bus. al. v. et p. 660,59.

2. animatum, -i n. quod vivum est, animal - das Belebte, Lebewesen: 1 gener.: DIPL. Loth. III. 31 tradidimus abbaciam . . . cum omnibus ad eam pertinentibus . . . -is et inanimatis, mobilibus seu immobilibus. EPIST. Rein. 101 villam . . . cum -is et inanimatis . . . diripiens. 2 spec.: a philos. et natur.: ALBERT. M. veget. 1,24 quid sit animal sive -um nobile, quod circumneundo coelum continet. 1,25 cum . . . -um ab inanimato differre videtur duobus maxime, sensu scilicet et motu. 1,85 in his autem . . . multa sunt, quae non nisi potentia habent formas -orum sicut semen. 2,4 vocamus plantam proprie, quod vocatur vivum vel -um occultum. animal. 7,6 tales operationes omnibus -is sunt universales. al. ANON. lum. p. 62,24 horum, quae elementorum beneficio subsistunt, tria sunt genera: -um, vegetable et lapis. b alch.: ANON. miseric. 140 -um de suis confectionibus generatur cum aqua et aere et igne.

animositas, -atis f.

I proprie: A gener.: 1 a audacia, fortitudo - Mut, Kühnheit, Tapferkeit: SALOM. II. epist. 40 p. 422,14 qui (caballus) perniciitate Cillarum, -e Rhebum . . . antecellat. REGINO chron. a. 870 p. 101,9 tanta huius principis duricia, tanta -s fuit. SERMO nat. virg. 11 fortitudinis -s. OTTO SAN-BLAS. chron. 20 p. 24,2 videns . . . milites Teutonica -e alares (cf. 35 p. 53,1). al. meton.: ADEMAR. hist. 3,30 in gravi praelio decertantes Francorum et Aquitanorum -es. b temeritas - Verwegenheit: HEINR. LETT. chron. 4,7 quorum -em ceteri videntes . . . eos impugnant. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 56,14 hoc accedit eis (girofalcis) ex -e, per quam

credunt vincere illas (aves magnas). c confidentia - Zuversicht: THANGM. (?) transl. Epiph. 5 gratia Dei -e freti . . . tandem invenere sepulchrum. 2 a inimicitia, adversitas - Feindseligkeit, Feindschaft: ADALB. MAGD. chron. a. 953 p. 166,17 -es et consilia occulte contra eum facta palam coepерant apparere. THANGM. Bernw. 18 p. 766,52 ob hoc -em invidiamque plurimorum in se commovebat. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 321,21 accusationum . . . excogitata ipse . . . tumultuosa nimis -e importunus illic . . . concinnabat. 10 OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 133,9 rudis populi animis premolli dogmate ad -em accensis. al. b exacerbatio - Erbitzung: EINH. Karol. 7 p. 9,29 bellum magna utrinque -e . . . gerebatur. c violentia - Härte: BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 281,40 Saxonibus . . . illi non parvum infensis . . . utpote tam saeva et iniuriosa -e ipsius maiestative depressis. d anticipatio - Voreingenommenheit: GODESC. SAXO conf. p. 71,20 si haec . . . -e deposita sollerter inspiciant (sim. theol. 24 p. 340,25). 3 conturbatio - Erregung: ALBERT. M. animal. 24,35 garcanez animal . . . fluviale . . . mordens retia erumpit non tam fortitudine quam -e. 4 superbia, arrogancia - Hochmut, Anmaßung: ANNAL. Petr. Erf. III a. 1180 p. 65,19 imperator querimonie principum super ducis intolerabili - satisfaciens. 5 magnanimitas, mens - Edelmet, (hoher) Sinn: EINH. Karol. 11 p. 14,11 cuius contumaciā . . . -s regis ferre nequivaret. MIRAC. Bav. 3,1 nec fas est credi -em sanctorum sic velle irasci, ut nequeant placari. CHART. Solod. 210 p. 110,5 multis preditus . . . virtutibus, prudentia, sapientia, -e. B spec.: 1 philos. i. q. affectiva pars animae, trascientia, passio - Muthhaftigkeit, das Muthafste, Affekt: ALBERT. M. summ. creat. I 4,67,5 p. 689^a,31 loco concupiscibilis in intellectuali natura est voluntas et loco irascibilis animus, secundum quod -em animi habitum consuevimus appellare (cf. p. 689^b,5). anim. 3,4,1 p. 395^a,15 dividunt animam in ratiocinativam et eam, quae ab -e vocatur animativa. top. 4,3,1 p. 380^a,29 cum sit timor in anima secundum -em, hoc est secundum irascibilem, quae -e (p. 126^a,8 & τῷ θυμῷ) movetur. v. et p. 667,19. 2 iur. i. q. impugnatio - Anfechtung: DIPL. Arnulf 140 p. 212,32 sine alicuius -is impedimento divinis laudibus . . . insistere. TRAD. Patav. 90 ut . . . securiter et absque ulla -e iam dicta tradicio me habere licet.

II translate: A vis - Kraft, Macht: RUP. TUIT. off. 9,7 p. 256^b tota pene huius euangelicae -s tubae. B fermentum - Zündstoff: VITA Aldeg. II 22 (ASBOLL. Ian. II p. 1039) concha fervens in partem se vertens -em igni subministravit.

animosus, -a, -um. 1 audax, fortis - mutig, kühn: WIPO prov. 61 iuvenis -us senex fiet gloriosus. gest. 1 p. 12,15 -o impetu. CONSTANT. AFRIC. theor. 1,12 p. 3a^r homo non -us, piger. CHRON. reg. a. 1152 (rec. I) erat . . . vir militari virtute strenuus et, quod regem decuit, valde -us. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 99,1 falco erit -ior . . . ad gruem (3 p. 44,3. cf. ALBERT. M. animal. 17,5 aves). promptus - entschlossen: BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 324,20 cui rex Roudolfus . . . occursare -us . . . bello congregati . . . destinavit. al. 2 excitatus, iracundus, acer - erregit, aufgebracht, erbittert: EPIST. Col. 7 p. 250,6 quos . . . ardor -ae contentionis examinat. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 286,17 rex . . . apud Oppenheim villam . . . minax et -us consedit. a. 1079 p. 321,40 turbidus satis et -us Heinricus rex. al. irascibilis - reizbar: NOTKER. BALB. gest. 2,12 p. 73,11 ut omnes debiles -iores sanis esse consueverunt (2,21 p. 91,15). 3 animatus - erfüllt, besetzt: BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,37 rex autem alia -us intentione venerat, ea scilicet egs.

65 66 adv. animose. 1 alacriter, audacter - lebhaft, kühn: FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 20,31 falco vadit -e ad loyrum (4 p. 100,15). 2 studiose - mit Eifer: EINH. Karol. 13 p. 15,25 bellum et -ius quam cetera et longe maiori apparatu administravit. 3 superbe - hochmütig: ANNAL. Petr. Erf. III a. 1180 p. 64,21 Heinricus . . . presenciam sui regie maiestati iam diu -e subtrahens.

animula, -ae f. script. -mol.: p. 667,2,6.

1 anima (parva) - (kleine) Seele: VISIONE Baront. 5 nocere ad istam -olam. GODESC. SAXO theol. 21 p. 290,16 si homines de uno . . . verme unum . . . corpus et unam animam habente tot vermiculos, tot corpuscula, tot -as . . . secundo potuerunt facere. c. sensu humilitatis: TRAD. Frising. 400^a p. 342,6 (a. 818; ex Italia) pro refrigerio -ole meae (p. 342,38). EPIST. var. II 24 meae parvitas -ae hinc abeuntis vel in hoc corpusculo commorantis memores esse. DIPL. Otton. I. 36 pro Dei amore nostraque -ae remedio. **2 papilio - Schmetterling** (cf. Goetz, Corp. Gloss. Lat. VII s. v. papilio): GLOSS. IV 181,17 St.-S. -a musca, que dicitur bitterfliege.

animus, -i.m. script.: ha-: DIPL. Merov. I 71 p. 63,28. ane-: DIPL. Merov. I 19 p. 20,28. anni-: FORM. Marculfi suppl. 6 p. 109,11 cod. A. 1. form.: nom. sg. -os: EPIST. Desid. Cad. 1. acc. pl. -us: IULIAN. TOLET. Wamb. 15.

mens - Geist, Sinn: I latius de humanae naturae spirituali principio omnes animae virtutes in se continente (cf. ALBERT. M. cael. hier. 2,4 p. 33^b,9 -us . . . secundum Anselmum tripliciter dicitur, scilicet animositas . . ., secundo modo ipsa concupiscentia . . ., tertio dicitur motor -ae, . . . et hoc est intellectus): **A spiritus, anima - Sinn, Seele, das Innere:** 1 proprie: WILLIB. Bonif. 1 p. 4,30 labentia cuncta -o subicerat. ARBEO Corb. 21 p. 212,9 facinus -i vulneris nefandum confiteri. EIGIL Sturm. 7 Deum gemitibus -o ad caelum levato orabat. WALAHFR. Wett. 664 dulcis enim est -o carnique insana voluptas. HRABAN. epist. 30 p. 449,1 -us sentiebat se in multis partibus esse divisum. RIMB. Anschar. 29 p. 60,4 quantum ad eius pertinuit -um, ibi ille sine dubio pro Christo passus est. POETA Saxo 5,218 pro meritis -i gloria proveniet. WIDUK. gest. 1,12 divinum ei -um inesse caelestemque virtutem. GERH. AUGUST. Udalr. I 23 p. 408,32 in indumento . . . habitus exterioris . . . voluntatem cognoscere -i interioris. WIPO gest. prol. p. 5,24 -os humanos aeternos esse et . . . animam post animal non perire. EPIST. Ratisb. 25 p. 363,13 hanc vim (sc. principium motus) ad mensam phylosophie sedentes -o tribuunt. saepe. sensu attenuato: WILLIB. Bonif. 4 p. 15,19 ad consensum suae voluntatis sancti viri -um provocavit. HROTSV. Gall. I 2,5 quo ab huiusmodi intentione Gallicani revocet -um. THIETM. chron. 1,21 merentis reginae -um . . . declinavit. al. **2 meton. de homine:** HRABAN. epist. 3 p. 385,17 -us in bonitate dives magis aestimat devotionem offerentis quam donum. WALAHFR. carm. 6,4 suscipe . . ., quae simplex humili fert ratione -us. POETA Saxo 3,124 horror inest -is tales recolentibus ausus. WIDUK. gest. 2,31 p. 92,7 amaris -is dum dulce aliquid offertur. OTTO FRISING. gest. 1,52 p. 75,3 ut . . . vix . . . eruditis . . ., quae ab eo dicebantur, paterent -is. al. **B natura, indoles, mores - Charakter, Wesen, Sinnenart:** EINH. Karol. 8 p. 11,22 -i magnitudine praestantissimus. 10 p. 13,17 utilitate gentis magis quam -i eius obstinatione considerata. RIMB. Anschar. 35 p. 67,3 studebat . . . inimicus . . . peste iam dicta (sc. cenodoxia) -um illius inficere. AGIUS epic. Hath. 196 vultum iocundum atque benignum -um. WIDUK. gest. 3,6 accepta . . . potestate -um tranquillum, quem in pueri gessit, exxit. THIETM. chron. 1,9 quia flexibilis est mulieris -us. THANGM. Bernw. 13 p. 764,15 Osdagus, simplicis -i vir. OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,9 tam -i quam generis nobilitate insignis. al. **de bestiis:** WALAHFR. Mamm. 20,4 parate feras, quas nostis habere cruentos atrocesque -os.

II strictius: A de facultate cogitandi: 1 gener. i. q. intellectus, ratio - Verstand, Vernunft, Intellekt, das Denken: LIBER diurn. 61 p. 56,11 Deo eius -is inspirante. TRAD. Frising. 369^b testibus . . . testificantibus, ut ego Sigifrid bono -o haec omnia peregi. AMALAR. off. 2,5,1 duas partes sunt -i, superior et inferior egs. WALAHFR. Blaithm. 61 perdidit divina -o documenta sagaci. TRAD. Scheftl. 26 tractavi in -o meo. EINH. Karol. prol. p. 2,25 nisi -o praemeditatum haberem. HRABAN. epist. 47 p. 502,18 infirmitas -i mei atque egritudo senilis corporis. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 358,5 anima vivit, -us et ratio sapit. AGIUS vita Hath. 2 in tenero quamvis corpore maturiori -o. WALTHARIUS 104 robore vincebant fortis -o que sophistas. DIPL. Otton. I. 145 p. 226,35 quicquid . . .

eorum decreverit -us. RUOTG. Brun. 25 -i plus quam corporis viribus . . . decertavit. WALTH. SPIR. Christoph. I 4 prudentis -i vigilantia duce. GERH. AUGUST. Udalr. I prol. p. 384,15 praedestinata -o (Dei) idonea taxatione. THANGM. Bernw. 7 -o fluctuabat. 51 p. 779,30 -um . . . rationis compotem. DIPL. Arnulfii 160 p. 295,17 (spur. s. XI.) corporis et -i sanitatem. EPIST. Ratisb. 1 p. 275,4sq. exercitatio . . ., que non minimum in -o locum dignitatis obtinet, si sui obliviscitur, officium -i quasi favilla superducta soporatur. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 10,4 tamquam -o futura presagiente. ARCHIPOETA 10,13,1 poculis accenditur -i lucerna. CHART. ord. Teut. (Thur.) 201 rustici . . . ex deliberato -o dederunt . . . modios. ALBERT. M. Is. 61,10 p. 583,30 -us . . . hominis sive mens et sponsus et sponsa dicitur egs. saepe. 2 spec.: a (animi) intentio - Interesse, Aufmerksamkeit: HRABAN. epist. 52 ne . . . brevitas -um legentis attolleret. WIPO gest. 5 p. 26,8 historia publica -um lectoris ad novitatem rerum . . . attentiores facit. CHART. eccl. Halb. I 24 universis huic pagine -um apponentibus. remissius c. notione assentiendi: WIDUK. gest. 2,17 p. 82,4 si meae suasioni dignaretur -um inclinare. DIPL. Otton. III. 380 cuius . . . petitioni nostre benignitatis -um prebentes. al. b memoria - Gedächtnis, Erinnerung: WALAHFR. carm. 36,4 novit Strabonem te retinere -o. HROTSV. Mar. 402 haec . . . discens -o mandavi. WALTH. SPIR. Christoph. I praef. p. 64,5 cum id benefactum meę parvitas -us . . . non aboleverit. THIETM. chron. 4,6 hoc semper iste in -o tenuit. STATUT. ord. Teut. p. 25,16 subit eciam -um . . . bellum Machabeorum. al. c iudicium, opinio - Ansicht, Meinung: EINH. Karol. 31 p. 35,18 omnium -is sedit nusquam 30 eum honestius tumulari posse. DIPL. Heinr. III. 148 p. 187,32 quibus . . . id -i idque fidei sedet, ut . . . non parum prosit, si egs. (cf. 154. al.). CHRON. Pol. 2,16 p. 82,2 vestrum dignemini nobis -um aperire, si manere liceat egs. d conscientia - Gewissen: THIETM. chron. 6,13 ut eo liberiori -o hodie Deum interpellas. ARCHIPOETA 10,21,4 cuius non est -us conscientius peccati. e vis, sententia - Bedeutung, Sinn: LIBER diurn. 106 p. 139,12 stilo exarante illud ad -um apostolicae consolationis reducimus, quo consolator moerentes: 'egs.' B de facultate sentiendi: 1 animae pars affectiva, cor, pectus - Gemüth, Gefühl, Herz: WILLIB. Bonif. 5 p. 20,3 servum suum tantum -i pressura perturbatum. ARBEO Corb. 18 p. 208,17 nihil diffidentiae -i inherere praecipiens. HRABAN. carm. 40,8 durescit qui -o. epist. 1 p. 381,13 qui in -o meo primatum tenes (cf. POETA Saxo 5,56 nostri dux -i). WALAHFR. Mamm. 45 9,24 -os per gaudia sancta refecti. 20,30 quorum ardore videt casto in amore -os. RIMB. Anschar. 32 consolatus est . . . eum Dominus spirituali in -o consolatione. WALTHARIUS 1209 -o trepidare. WIDUK. gest. 1 praef. ut ea legendu -um oblectes. WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 66,6 commode dictis -i alacritate surrideas. GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,8 hilariate vultus et -i. THIETM. chron. 7,73 omnem -i suitem motum componens. THANGM. Bernw. 17 p. 766,19 missam . . . magna -i contritione peragit. BERTH. (?) annal. a. 1072 p. 275,40 multorum -os contra se excitavit. persaepe. c. sensu favoris: EIGIL Sturm. 17 fratres -os suos ab illo propter prioris (abbatis) amorem avertabant. WIDUK. gest. 1,9 p. 12,2 -um sibi Irminfridi connexerat (cf. THANGM. Bernw. 2 ut . . . eius -um sibi colligaret. WIPO gest. 6 p. 28,18 militum . . . -os . . . attraxit). WIPO gest. 2 p. 18,19 si -um populi cognovero te velle. al. 2 mentis concitatio, (temporarius) habitus, affectus, passio, sensus - Gemütsverfassung, Stimmung, Empfindung, Gesinnung, Haltung: a gener.: WILLIB. Bonif. praef. p. 2,4 aequo -o. WALAHFR. Mamm. 20,27 postquam colla -o subrexit dura superbo. HRABAN. epist. 14 p. 402,20 opusculum deprecor eo -o suscipiat, quo vobis illud transmisi. DIPL. Ludow. Germ. 20 beneficium libenti -o ei concessisse. RIMB. Anschar. 30 p. 62,3 laeto et fortis -o. DIPL. Arnulfii 19 nos . . . benigno -o petitioni eius annuentes. WIDUK. gest. 1,11 motu corporis -i constantiam declarans. 3,17 ille 70 . . . leoninum exerens -um. RUOTG. Brun. 32 religioso affectu et -o. WALTH. SPIR. Christoph. II 3 -i referens portenta futuri. 5,33 casta puellaris -i concordia. GERH. AUGUST. Udalr. I 27

p. 413,44 relevatus mente bono -o manebat. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 731,36 numquam mestos -os deiecit. THANGM. Bernw. 6 imperatori affectuosissimo -o . . . obsequebatur. WIPO gest. 2 p. 16,10 -um suum ingeniose quisque dissimulabat. 25 p. 44,10 fidem dedit . . . nullam ultiōnem neque malum -um pro hac re se reddituram fore. LAMB. HERSF. annal. a. 1057 p. 70,20 universi . . . uno -o, pari voluntate in electionem consenserunt. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 136,28 regalem servans -um. CHART. Solod. 269 p. 155,34 obstinato -o. persaepe. ex -o, (toto) -o i. q. sincere, libenter - von (ganzem) Herzen, aufrichtig, gern: ARBEO Corb. 4 p. 192,21 eum (i. eo) . . . ex -o confiteste (WALAHFR. carm. 11,2 ex -o . . . libens. THIETM. chron. 5,13. al.). WETT. Gall. 5 optabant eum toto -o (RUOTG. Brun. 35 p. 36,14 toto . . . -o conversus ad pacem. BERTH. [?] annal. a. 1076 p. 283,41). FROUM. carm. 32,60 diligo vos -o. b spec.: a fortitudo, audacia, virtus - Kühheit, Tapferkeit, Mut: ARBEO Corb. 16 p. 206,11 victo -o. RIMB. Anscar. 42 p. 78,8 quia . . . ad . . . martyrium persecutor sibi, non -us defuit. POETA Saxo 1,383 armis -isque priores. WALTHARIUS 476 viros . . . viribus insignes, -is plerumque probatos. WIDUK. gest. 1,9 p. 15,19 prestantes corpore et -o viros. OTTO FRISING. gest. 1,13 p. 29,21 fracti -o Franci terga verterunt. al. β amor, propensio - Liebe, Zuneigung: TRAD. Frising. 450 (a. 821) filium ingenti -o in corde adamavit. THIETM. chron. 1,9 iam . . . latentis -i fervor erupit. THANGM. Bernw. 25 quos paterno -o complector, numquam ab affectu meo exulari patior. v. et p. 668,55sqq. meton. in allocutione blanda: EKKEH. IV. cas. 14th. quare illuc, -e mi, . . . non ibimus? BERTH. (?) annal. praeaf. p. 269,3 noli, -e (amicus var. l.) mi, . . . plorare. γ indignatio, ira - Erbitzung, Zorn: TRAD. Frising. 304 (a. 812) superato -o in amore Dei expulsionem meam libenter sustineo. THIETM. chron. 5,38 rex . . . lenivit in hoc suimet -um, quod egs. C de facultate concupiscendi: 1 propositum, voluntas, consilium - Absicht, Wille, Entschluss: EINH. Karol. 11 p. 14,15 -um ducis per legatos statuit experiri. VITA Mathild. II 15 dicens sibi esse -um regionem visitare Romanorum. VITA Bonif. II 7 est quidem -o proficisci. WIPO gest. epist. p. 3,13 mihi . . . is -us est . . . utriusque acta referre. DIPL. Heinr. III. 54 p. 71,27 eo -o, ut concambium beato Paulo daret. CHART. archiep. Magd. 194 p. 253,2 donationem firmavimus . . . eo . . . -o et studio, ut nullus . . . illam presumat confringere. STATUT. ord. Teut. p. 82,22 si fratrem lapide . . . -o nocendi petierit. al. sensu remissiore (vigente notione cogitandi): WILLIB. Bonif. 1 p. 5,14 patri . . . haec, quae -o gerebat, revelavit. TRAD. Patav. 7 statui in -o meo . . . aliquid Deo conferre. EIGIL Sturm. 6 p. 368,33 erat . . . -o intentus . . . monachicam . . . instituere conversationem (POETA Saxo 5, 428 i. bellis continuis animo. cf. THANGM. Bernw. 51 p. 779,23 hoc . . . opus quam mature -o intenderit). EINH. Karol. prol. p. 1,4 postquam scribere -us tulit. WALAHFR. Blaithm. 82 unde -o sedit . . . temptare viam (CHART. Pomm. A 254 p. 552,3 cum sedisset -o nostro, ut egs.). RUOTG. Brun. prol. p. 2,16 precepti . . . vestri dignitatem ita venerari . . . -um induxi (49 p. 51,34 que in -um induxi de rebus . . . dispensandis). GERH. AUGUST. Udalr. I 21 -o decrevit . . . ut egs. CHART. Hall. I 99 apposui -um, quatenus. saepe. 2 desiderium, appetitus - Wunsch, Verlangen: LIBER diurn. 90 poscentium -is alacri devotione invertire assensum. ARBEO Emm. 45 statim edenti (edendi var. l.) intra visceribus stomacho -us aderat. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 154,15 augebitur sibi (falconi) voluntas et -us volandi. 3 libido, cupiditas - Begierde, Leidenschaft: ALBERT. M. animal. 6,100 nigromantici quaerunt ipsum (sc. hippomanes) . . . ad compellendum -os feminarum.

*anisinus, -a, -um. ex semine anisi confectus - Anis-: TRACT. de chirurg. 911 olei muscellini, olei -i et pulegini, olei lauri egs.

anisum, -i n. (ἀνησον) script.: aniss-: p. 670,7.9. adde RECEPTE. Bamb. 17. anisum: GLOSS. III 525,11 St.-S. 546,12 cod. b. anes-: p. 670,13.16. adde ANTIDOT. Bamb. 15. anessu: p. 670,9. anexum: p. 670,10. amiso: ANTIDOT.

Sangall. p. 88,35. form. gen. sg. -u: PAUL. AEGIN. cur. 211 p. 149,22. metr. -nis-: l. 19.
cuminum dulce - Anis (Pimpinella anisum L., cf. Tschirch, Hb. d. Pharmakogn. II. p. 1193): PAUL. AEGIN. cur. 37 5 crisma ad cefaleam: . . . opii miconis, -i (3,5,5 ἀνησον), iusquiam . . . ana 3 II. 58 p. 35,13 cataplasma . . . eorum, que ad inflationes selinum aut -ssum aut cimuminum. 138 odorifera . . . sedant sternutationem, -um, ozimum. ANTIDOT. Lond. p. 19,10 -ssu -i, apii semen -i. ANTIDOT. Bamb. 11 -essu, petrosilino. ANTIDOT. Glasg. p. 130,17 -exum -III. RECEPTE. Bamb. 10 -esum sepius in manu teneat. CAPIT. reg. Franc. 32,70 p. 90,4 quod in horto omnes herbas habeant, . . . drageante, -esum, colloquentias. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 376,12 -um calidum et siccum est in tertio gradu. DIAETA Theod. 206 -us calefacit et desiccat nimis egs. HILDEG. caus. 4 p. 186,8 calor -esi humores commovet. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 54^v -um . . . alio nomine dicitur cimuminum dulce; semen est cuiusdam herbe, que simili nomine appellata est. Ps. OTTO med. 24 copia dulcoris dos est -i melioris. ALBERT. M. veget. 6,272 -um alio nomine feniculum Romanum vocatur. 6,273 -um est aperitivum cum aliqua parva stypticitate. al. *aniticius v. *anethicius.
*anities (-cies) subst. senectus - Alter: GLOSS. IV 196,46 St.-S. -cies eldi. cf. ThLL. II 106,4sq. Payr
*anna interi. (Ανναίς et Ανναίς: 1η) oh, salve - ach, heil (spectat ad Hier. epist. 20,3,5 et Isid. orig. 6,19,22). EXPOS. miss. 22 nunc dicitur . . . osanna, ante dicebatur osianna; osi interiectio est laudantis . . . -a salvifica. GLOSS. II 322,15 St.-S. -a interiectio deprecantis, quod in nostra lingua dicitur le vel leo egs. 326,28 in hebreo legitur (psalm. 117,25) -a adonai, osianna . . . quasi barbarus dicat uoula hérrro. III 65,10 -a interiectio est, quasi dicas heilo aut willicomo. ibid. al. ALBERT. M. miss. 3,5,4 p. 95^a,23 -a . . . quod additur in compositione, est interiectio obsecrantis.
annalis, -e. script. annal.: p. 671,36. form.: nom. sg. -ius: l. 46. abl. sg. -e: p. 671,34.
I adi.: A ad annum vel cursum anni spectans - auf das Jahr oder den Jahreslauf bezüglich, Jahr(es)-: 1 gener.: PAUL. DIAC. carm. 2,5,1 percucurrit hinc -is ordo sua spatia quingenitensis . . . annis. DONAT. Trud. 11 (MGMer. VI p. 285,1) -i circulo revoluto. ANSELM. Bis. rhet. p. 100,14 (de epitoma) de -i eius (Drogonis) opere mensualem et de mensuali reddidimus ebdomadalem. res memorables anni describens - die Ereignisse des Jahres darstellend: POETA SAXO 5,202 -es . . . retulere libri. EUGEN. VULG. syll. 34,3 testatur hoc fastus -ius ([sc. Hier. chron. a. Abr. 468]). CHRON. Pol. 3 p. 121,9 quodsi reges Polonus . . . fastis indigños -bus iudicatis). 2 spec.: a comput.: a ad dispositionem anni spectans - auf die Jahreinteilung bezüglich: BEDA temp. rat. 14,18 computus (POETA SAXO 5,553). 23,3 in -i . . . libello (ALCUIN. carm. 72,3). 37,3 antiquos . . . populos diverse in observatione -i a vero deviasse. AGIUS comput. 1,16 totam . . . em ipse (Deus) docet seriem. al. β primum anni diem designans - den ersten Tag des Jahres bezeichnend (cf. F. Rühl, Chronologie. 1897. p. 68). CHART. Sangall. A 845 (a. 1218) commutatio facta fuit anno . . ., F -i litera . . ., G litera dominicali (CHART. Turg. II 106 p. 366,3. al. in hac regione). b eccl. i. q. per cursum anni ecclesiastici dispositus - nach dem Ablauf des Kirchenjahres eingeteilt: GESTA HORT. Mar. 21 p. 586,3 sermones -es, quorum . . . quosdam . . . ad utilitatem legencium conscripsit. fort. add.: CATAL. biblioth. Becker 38,103 (s. X.) liber -is. B annus - jährlich: 1 eccl. i. q. quotannis celebrandus - alljährlich zu feiern: WALAHFR. Wett. epil. 2,31 dies. 2 publ. et iur.: a quotannis praestandus vel solvendus - alljährlich zu liefern oder zu zahlen (cf. GLOSS. III 622,26 St.-S. camisam -em iarhemidi): CHART. Rhen. med. I 432 (a. 1115) excidendam concessi silvam, non tamen sine iure -i et utilitate conditionali. b quotannis eveniens - alljährlich stattfindend: DIPL. Karoli III. 152 p. 245,38 de mercatis -bus . . . et de ebdomadibus. CHART. Brand. A I 2 p. 366,35 (a. 1245) tempore . . . nundinarum, id est -is fori (CHART. civ. Vratisl. 2). ubi annu-

ale mercatum habetur - Jahrmarkts-: CARM. Bur. A 182,5,1 hic est locus -is. c usu communi i. q. quotannis procreatus - alljährlich erzeugt: FORMA mon. Sangall. p. 14^b repositio fructuum -ium. C in unum annum institutus - für die Dauer eines Jahres eingesetzt: ANNAL. Rod. a. 1131 p. 709,38 Eugenius . . . sacerdotes conductios a pastoribus constitutos non -es, sed stabilitos comprobavit. ACTA imp. Winkelm. I 942 auctoritate . . . constitutionis nostre de -bus iudicibus . . . creandis et anno quolibet removendis. ibid. al. D qui unius anni est - einjährig: CHART. Sangall. A III app. B 59 p. 748,6 (s. XII./XIII.) dat II -es frussingos. p. 750,38 berbices -es. p. 751,23 unum frissingum -em vel II iuvenes. ibid. al.

*II subst. masc. vel neutr.: A kalendarium - Kalender: BEDA temp. rat. 14,37 eorum (*Aegyptiorum*) -em (-es P) describentes. B liber res memorables anni continens - Jahrbuch, Annalen (*fere plur.; sing.: l. 19.20.34*): 1 gener.: WALAHFR. Ludow. prol. p. 589,2 opusculum in morem -ium Thegan . . . compositus. HINCM. epist. I 187 p. 196,8 in -i gestorum nostrorum regum. p. 196,18 -e . . . rex habet. VITA Agric. 2 revolutis . . . -bus . . . civitatis gesta antiquissima continentibus (OTTO FRISING. chron. praef. p. 1,17 Persarum rex . . . ia . . . revolvi iussit). RANGER. Anselm. 5529 -es pontificatus ex praecio faciunt. CHRON. reg. cont. IV a. 1235 p. 267,8 quem diem rogavit imperator omnibus -bus ascribi. al. in iudicio novissimo: RHYTHM. 148,34,1 -bus reseratis nudabuntur publice omnium hominum facta (cf. *Vulg. apoc. 20,12*). remissius i. q. narratio - Schilderung: CASUS Gall. cont. 11 -es nostrorum laborum et dolorum . . . audire (ex Verg. Aen. 1,373; cf. GLOSS. II 686,11 St.-S. -es i. iartate).*

2 eccl. i. q. liber commemorationum per annos dispositus - nach Jahren geordnetes Totenverzeichnis (cf. A. Ebner, Klösterliche Gebetsverbrüderungen. 1890. p. 152sq.): BEDA hist. eccl. 4,14 p. 235,24 presbyter . . . requisit in -e suo. fort. add.: CATAL. biblioth. Becker 37,38 vita sancti Chuberti et hymni et amnales in uno codice (sim. 37,280). Caniculus - Jährling: FOLCUIN. Bert. 2,90 p. 166,28 (chart. a. 866) habet multones XIII., -es VIII.

adv. *annaliter. 1 quotannis - alljährlich: CHART. Rhen. med. I 151 (spur. post 905) ut . . . duos denarios . . . -r persolvam. 2 in unum annum - für die Dauer eines Jahres: RUD. TRUD. (?) gest. 9,27 -r . . . pono in ea (domo), quem volo. ibid. iterum.

annalus v. annalis. analogia v. analogia.

*annatim adv. quotannis - alljährlich: HONOR. III. registr. 282 p. 204,7 dabunt . . . quadraginta libras . . . -m in mense Martii. v. et annuatim.

anne v. an p. 602,36.52. annexo v. adnecto.

annego v. abngeo. anneo, annexio sim. v. adneo, adnexio.

1. anniculatus (ani-, -col-), -a, -um. qui unius anni est - einjährig: v. l. 615sq.

2. anniculatus vel -um (ani-, anne-, hono-, -col- sim.), acc. -um m. vel n. aetas unius anni - Einjährigkeit: LEX Sal. Merov. 2,12 si quis tertussum porcellum furaverit usque ad -um ([anne- A 2, -col- C 5, ed. Her., honocol- A 4, anniculum A 1], caus. 1,3 usque ad ani-um). 2,13 post -um (annocol- A 2, annicol- A 3. C 5). v. et l. 62.

anniculus (ani-, anno-, annu-, -col- sim.), -a, -um. form. abl. sg. -colone: p. 672,4.

1 adi.: a gener. i. qui unius anni est - einjährig: LEX Sal. Merov. 2,7 si quis porcum -um (-colatum ed. Her. in nota, usque honocolatum A 4) furaverit (3,2 -um [-colatum C 6, anniculatum C 5] animal. 4,2 -um [-col- A 2, -colatum C 6, -colatum C 5] vel bimum servicem). LEG. Wisig. 8,4,5 pulletrum. AESCULAPIUS 5 p. 10,10 vinum. LEX Saxon. 66 bos -us xii mensium. HROTSV. Mar. 203 agnum. ALBERT. M. animal. 8,38 cervi sunt -i in fine primi anni. al. v. et l. 56. p. 676,68. b iur. i. q. quotannis solvendus - alljährlich zu zahlen: CHART. Carinth. V 331 (a. 1278) teneor . . . decem libras . . . de debitibus -is.

2 subst. masc.: a animal unius anni - einjähriges Tier, Jährling: LEX Sal. Pipp. 3,2 si quis annuculum (anni-

*D 7,8) usque ad bimat furaverit. latius i. q. pullus - Jungtier (*fort. de ovibus, sc. vi vocis q. e. agniculus*): ACTA imp. Winkelm. I 998 p. 756,7sq. (s. XIII. med.) pro -colo duorum annorum tar. VII et ½, pro -colone (*sic*) unius anni tar. III gr. x. b annus - Jahr: EPITAPH. var. I 19,4 Irmingart multos prefuit -os.*

annihilo sim. v. adnihilo.

*annilis. -e. spatium unius anni perdurans - ein Jahr dauernd: VITA Virg. Salisb. II 19 ab esu carnium -em petit abstinentiam.

annilitus v. anhelitus.

*annipensionalis. -e. ad annum censem pertinens - zur jährlichen Abgabe gehörig: CHART. Westph. III 997 (a. 1276) curtim . . . cum -i tritico nobis de manso nostro . . . debito vendidimus.

annitus, annitor, anniventia v. adn.

anniversalis. -e. 1 adi.: a eccl. i. q. quotannis repetendus - alljährlich zu wiederholen: v. p. 673,37. b iur. i. q. die annualis commemorationis dandus - am Tage der jährlichen Gedächtnisfeier zu geben: CHART. Turic. 1284 p. 3,15 (a. 1265) singulis annis ipsi superstite unus -is simulus conferatur.

2 subst. masc. vel neutr.: dies anniversarius, commemorationis annualis - Jahrestag, jährliche Gedächtnisfeier (de re cf. l. 68): a spectat ad obitum: IOH. VIII. epist. A 91 intimasti . . . -em . . . imperatoris. CHART. Steph. Wirz. 3 in -i meo servitium fratribus . . . annis singulis sufficiat. SALIMB. chron. a. 1284 p. 515,14 in -i istius comitis misit uxor . . . pallium. b spectat ad dedicationem: CHART. Austr. sup. III 434 (a. 1273) dedicationem et -e monasterii

50 . . . accedentibus dies quadraginta remisimus.

adv. *anniversaliter. in modum anniversarii - als Jahrestag: HECEL. Clem. 2,4 (MGScript. XXX p. 905,36) cum himnodia . . . sancti -r recoleretur.

anniversarius. -a, -um. script. ani.: l. 65. p. 673,20.22. 35 adde CHART. Brixin. 120.

I adi.: A ad annum vel cursum anni spectans - auf das Jahr oder den Jahreslauf bezüglich, Jahres-: ALDH. ad Acirc. 3 p. 71,24. a temporum vicissitudo. expressius i. q. ad annum novissimum spectans - auf das letzte Jahr bezügl.

40 lich: ALCUIN. epist. 253 p. 408,34 -o tempore plurimas . . . direxi litterulas. B quotannis recurrens vel eveniens, quotannis celebrandus - alljährlich wiederkehrend oder stattfindend, alljährlich zu feiern: 1 eccl.: a spectat ad synodum. CONC. Karol. 21 p. 189,13 in -a . . . concilii . . . sessione. b spectat ad obitum vel annualem commemorationem eius (de re cf. l. 68): CAPIT. reg. Franc. 170,73 ut pro abbate defuncto -um fiat officium. AMALAR. off. 3,44,16 -a dies ideo repetitur pro defunctis, quoniam egs. (TRAD. Ratisb. 353. MIRAC. Otton. Bamb. I 12 p. 914,18 ut iam non -us, sed natalicius d. celebretur. al. v. et p. 682,19.21). al. c spectat ad ritum, festum: ORDO Rom. ant. p. 30^b,14 in -i . . . ieunii puritate. GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 413,10 quam (missam) -is solemnitatibus . . . cantare consueverat (LIBER ordin. Patav. 5,20). al. v. et p. 673,33.677,9.10. d spectat ad dedicationem: CHART. Hall. I 317 (a. 1265) qui capellam . . . in ipso die -o dedicacionis sue . . . visitaverint.

55 2 usu remisiore: BERNOLD. CONST. chron. a. 1086 p. 445,24 in -a die, quando . . . rex . . . Baioarios devicit.

II subst. masc. vel neutr.: A cursus anni (ecclesiastici)

60 - Ablauf des (Kirchen-)Jahres: VITA Aldeg. I 1 (MGMer. VI p. 85,22) festivitates, -i circulum revolventem, . . . celebrantes.

B spatium anni - Jahresfrist: TRAD. Ratisb. 205 (a. 975/80) quatinus . . . hanc (proprietatem) post -um . . . pro sua anima presentaret. CHRON. Pol. 2,33 p. 100,20 -um (ani- S) desponsacionis implevisse.

C dies quotannis recurrens commemoratione celebrandus - alljährlich wiederkehrender, durch eine Gedächtnisfeier zu begehender Tag, Jahrestag: 1 eccl.: a spectat ad obitum sim. (cf. A. Ebner, Klösterliche Gebetsverbrüderungen. 1890. p. 89; K.

70 Merk. Meßliturgische Totenehrung. 1926. p. 107). CONSUEL. Trev. p. 54,1 quociens obitus aut -us aliquius celebretur (CHART. Turic. XII 476^a p. 53,10 quinque -a, ut moris

ecclesie nostre est, . . . celebremus. al.). TRAD. Teg. 144^a ut post obitum eius in -o depositionis . . . panes . . . tribuantur. CHART. Stir. I 286 septenarium, tricenarium, -um . . . exhibere. TRAD. Teg. 318^b ut fratres . . . annuale servitium . . . in -o eius persolvant. CHART. Solod. 359 scribatur in kalendario . . . -um ipsius. STATUT. ord. Teut. p. 90,18 -us magistri ponit debet in scriptis, ut ibi agatur, ubi corpus requiescit. CHART. Brixin. 120 -um . . . singulis annis . . . cum x sacerdotibus missas pro defunctis cantantibus . . . peragere (CHART. Merseb. 363. al.). CHART. Nuremb. 428 in die obitus . . . qui -us dicitur. *saepe.* b *speciat ad dedicationem.* CHART. Brixin. 125 (a. 1251) qui ecclesiam . . . in -o dedicationis eiusdem . . . visitaverint ([ibid. al.], cf. CHART. Hall. I 358. CHART. Eichsf. 646). 2 *usu remissio.* CHRON. Pol. I, 4 VII° . . . recurrente nativitatibus eius -o. D *bonum pro commemoratione defunctorum peragenda donatum, institutio commemorationis — für die Abhaltung einer Totengedächtnisfeier ausgesetztes Gut, Jahrzeitstiftung.* VITA Bern. Parm. II 5 (MGScript. XXX p. 1325,8; post a. 1133) ecclesiam . . . cum multis -is (anniversarii cod.) . . . copulavit monasterio. CHART. Epternac. 232 Reinoldus, qui preest redditibus -orum. CHART. Basil. C I 126 p. 90,5 census de ani-is constitutis et constituendis. ACTA imp. Winkelm. I 534 p. 435,17 -a legare, reliquere et dare. CHART. Carniol. II 252 sex mansos . . . ad idem -um assignavimus. REGISTR. abb. Werd. 15,7 duos pullus de -o Hadewigis. al.

III subst. fem.: *dies quotannis recurrens commemoratione celebrandus — alljährlich wiederkehrender, durch eine Gedächtnisfeier zu begehender Tag.* CAND. FULD. Eigel. I 22 -am Styrnes . . . in missarum celebratione . . . celebrare. *ibid. iterum.*

adv. anniversarie. *quotannis — alljährlich.* MILO Amand. 6 (MGMer. V p. 473,35) -e (-e, -o var. l.) septimo kalendarium Novembrium die . . . celebratur miraculum.

*anniversialis, -e. *quotannis repetendus — alljährlich zu wiederholen.* WILH. HIRS. const. I, 4 p. 940^a post psalmos -es (-sales var. l.) . . . semel inclinamus.

*anniversus, -a, -um. *quotannis recurrens — alljährlich wiederkehrend.* TRAD. Ratisb. 650 (c. 1080/88) ut . . . annuatim -a depositionis eius die karitativa . . . amministrentur obsequia.

*annoannes subst. *<vocabulum musicum originis Graecae, ut vid., sc. litteratura toni cuiusdam ecclesiastici tonum ipsum significans>* AUREL. REOM. mus. 8 p. 42^a,6 Latinis quatuor ediderunt tonos, quorum hic praescibere censui litteraturam: neno, teneano, noeano, -s. v. et *ananno.

annologium v. analogium. Pape

annomino sim. v. agn-. annon v. an p. 602,33,38.

annonia, -ae f. (9m.: p. 674,20) script.: *ano: occurrit in schedulis nostris fere usque ad s. IX.; s. XIII.: p. 674,26. 675,37.* -una: CHART. Sangall. A III app. i p. 683,11 (a. 780). form. gen. sg.: 9-i: p. 674,20. -is: p. 675,45.

I strictius i. q. frumentum, fruges — Getreide, Korn, Körner (fere de universis frumenti speciebus; de seculi vel tritico: p. 674,26.27.675,20 [cf. Lampricht, Wirtschaftsleben. I. p. 549]; de fructu apii: p. 675,25): A gener.: 1 *proprie:* a de frumento demesso vel triturato: LEX Sal. Merov. 16,3 si quis spicario aut machalum cum anona incenderit. FORMA mon. Sangall. p. 15^a locus ad torrendas -as. EINH. epist. 9 de illa -a sive ad farinam sive ad bracem faciendam . . . nihil misisti. LUP. FERR. epist. 109 minatur cervesiam defuturam . . . sterilis -ae proventus. OLIV. hist. Dam. 31 p. 220,4 durabilis non est -a Egypti. HEINR. LETT. chron. 4,3 in . . . foveis -am plurimam et cibaria invenerunt. CHART. Lux. IV 263 p. 362,25 molentur blada seu -a . . . prioris ad usum suum. *saepe.* proverb.: EGBERT. fec. rat. 1,75 absque suis paleis nequit ulla -a venire. farrago — Futter(getreide): ALCUIN. epist. 298 p. 457,10 de -a ad caballos modia quattuor. THIETM. chron. 5,9 p. 230,12 ob acquirendam equorum -am. RUODLIEB I 23 fert . . . -e saccum. WILH. HIRS. const. 2,44 p. 1104^a iumentorum. ACTA imp. Winkelm. I 938 p. 714,23 dantur . . . duobus stallonis equinis et duobus stal-

- lonis asinis pro -a eorum . . . de ordeo salme tredecim. al. v. et l. 23,48,49. b *de frumento in culmis existente, segetibus:* ANNAL. Mosell. a. 792 (MGScript. XVI p. 498,26) ostensa . . . verno tempore falsa -a per campos. CAPIT. reg. Franc. 5 70,4 si quis messes aut -as in hoste . . . paverit aut furaverit aut cum caballis vastaverit. CHART. episc. Vratisl. 36 p. 43,7 -e conculate post quinquaginta mansos. CHRON. Erf. mod. II a. 1224 ventus excusit in agro -am. al. v. et l. 16. p. 675,9. arista — Ähre: CONC. Karol. 19^a,25 ebullire vacuas anonas. 10 c *de frumento molito vel cocto:* CAPIT. reg. Franc. 32,24 unusquisque iudex II habeat de -a pastos. CONR. BRUNW. Wolfsh. 32 p. 193,20 mnis generis -ae panem. v. et l. 28. remissius i. q. panis — Brot: WOLFHARD. Waldb. 3,4 (2) dampnum sublatias -ae. 2 in imag.: WOLFHARD. Waldb. 4,14 (10) ut . . . sanctae praedicationis creditam mellitis labiis sereret -am episcopus. B spec.: 1 publ. et iur.: a *de tributis, decimis sim.:* DIPL. Karoli M. 97 p. 140,25 de . . . villis . . . -ae sive volatilia ministrentur. DIPL. Karoli III. 65^a p. 111,29 nonam partem . . . de anona, vino, freskingis (CHART. Rhen. med. I 368 p. 426,11 nonas . . . scilicet -i [sic?], vini, feni. al.). CHART. Rhen. med. I 135,46 p. 171,1 molendini II, qui reddunt de -a mixta modios XL. DIPL. Otton. I. 105 sex carradas -e pastu equorum. CHART. Gosl. I 301 p. 321,23 dare . . . duram -am ad bracium, sive triticum sive ordeum sive avenam. CHART. Tirol. 670 starios IIII frumenti et IIII anone (CHART. Stir. II 400 unam mensuram mixti f. et duas mensuras -e). CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 431,35sq. recipit etiam minutam -am de -a, que in molendino preparatur fratribus. CHART. Wedingh. (NArch. 13 p. 607,2) pro -a missali ('Meßkorn') duas mensuras avene . . . ecclesie persolvet (CHART. Brem. 321 respondebit plebano pro -a, que dicitur missalis, . . . modium ordei. al.; de re v. K. J. Merk, *Abriß einer liturgiegeschichtlichen Darstellung des Meß-Stipendiums.* 1928. p. 12²³). CHART. Argent. I 265 quadraginta quartalia -e mensurnalis (353 p. 268,24 mansurnalis. cf. 167 p. 132,4 mānzalkorn). CHART. episc. Halb. 705 p. 31,10 dabunt . . . -am ebdomodalem sparungarn. 850 p. 127,16 quod . . . abbas . . . archidiacono . . . in -a sinodali provideri faciat (CHART. Livon. A I 467 p. 583,31. al.). CHART. Oelsn. 72 persolvet . . . maldratam triplicis -ae, . . . tritici, . . . siliginis et . . . avenae. CHART. Altenburg. 232 castrensem -am cum nummis attinentibus (cf. CHART. ord. Teut. [Thur.] 196; de re cf. Dt. Rechtsbw. II. p. 628 s. v. 'Burgkorn'). CHART. Pomm. B 988 concordaverunt super -a ecclesiastica. *saepe.* describitur -a vocibus theod.: CHART. Argent. I 131 p. 108,22 (a. 1193) duodecim quartalia ad -am . . . que . . . dicitur wegeorne. CHART. Babenb. 100 ius nostrum in -a, que dicitur marichfūter (421 p. 273,18 marchialis -e, que dicitur marchfuter). CHART. march. Misn. III 118 bruckorn (cf. Dt. Rechtsbw. II. p. 535). CHART. Merseb. 236 p. 189,33 bodelcorn (cf. Dt. Rechtsbw. II. p. 667). CHART. civ. Misn. 157 -am foresti, quae . . . dicitur vorstcorn (cf. Dt. Rechtsbw. III. p. 644). CHART. episc. Misn. 133 wahtcorn (cf. S. Rietschel, *Das Burggrafenamt und die hohe Gerichtsbarkeit.* 1905. p. 238sqq.). CHART. Meckl. 792 p. 102,10 bedecorn (cf. Dt. Rechtsbw. I. p. 1342). CHART. Lux. IV 16 -e, que dicitur kerne. CHART. Basil. C II 43 de communi depaleata -a, que vulgo dicitur mulikorn. 133 spihercorn. voce slavica: CHART. Merseb. 428 p. 353,1 (a. 1277) -am, que cip . . . appellatur (cf. Deutsches Wörterbuch. XV. 1956. p. 1541sq.). b *de pensionibus, solutionibus, pretio sim.:* CHART. Alsat. 117 (ed. A. Bruckner, Regesta Alsatiae. I. p. 60,5; a. 730) accepi . . . in -a vel alio precio valente solidos triginta. CHART. Sangall. A 25 ut iterum per precariam . . . accipiam bona et . . . censem solvam, hoc est de -a spelta modias x et de avina xx. al. (v. ind.). Con. Lauresh. 554 pro quo (manso vendito) accepi . . . de -a modios x. CHART. Rapp. I 66 (a. 1231) pro summa decem quartalium utriusque -e annuatim . . . persolvenda. CHART. Gelr. 556 p. 559,2 x maldra -e, que halspille dicitur, persolvet annuatim (cf. 559 p. 561,24 half spindecorn; de re cf. Deutsches Wörterbuch. X 1. 1915. p. 2499). CHART. ord. Teut.

[Rudolph]

(Thur.) 116 hyemalis. REGISTR. abb. Werd. app. 5 p. 364,30 praeponitus . . . non tenetur . . . Iohanni aliquam dare -am de granario suo pro praebenda. CHART. eccl. Erf. 357 panem, vinum et -am prebendalem sibi (*sc. episcopo*) dare. CHART. Lux. IV 383 -am . . . monasterium percipere debet (*antea: tritici*). CHART. com. Mansf. III 34 recipiant a dicta ecclesia xx quadrantes quadriplicis -e. al. *c de angariis, servitiis*: CHART. Rhen. med. I 135,1 (a. 893) adducit . . . ad monasterium de -a modios v. 135,23 ad -am purgandam et ad colligendam . . . mancipium I. 135,55 p. 175,20 excutiunt . . . -am de speulta . . . vel de rogone. 135,114 debet unusquisque . . . tres xv noctes, . . . terciam . . . cum -a ad Chückeme . . .; facit iugera III de sua -a. *ibid. al. d de mercatu, teloneo*: CAPIT. reg. Franc. 28,4 ut nunquam carius vendat -am . . . quam modium publicum *eqs.* DIPL. Heinr. IV. 196 p. 254,7 laudamus . . . tertiam . . . partem redditus mensurae, quo (*sic*) venduntur -ae. CHART. Merseb. 166 p. 141,40 in Groiz non erit forum -e, quod . . . dicitur cornmarct (CONST. II 439,13). CHART. Burgenl. 161 in importando . . . donaria, videlicet pisces . . . sive -am vel certe frumentum. al. *expressius i. q. venditio frumenti - Getreidehandel*: CHART. Argent. I 618,18 (a. 1245/60) quandocunque consules . . . aliqua instituta fecerint de -a interdicenda, de vino, de cultellis. 2 pharm. i. q. *semen - Samen*: ALBERT. M. animal. 22,85 unguentum . . . sic fit: accipiat veteris -ae apii duas partes *eqs.*

II latius i. q. *cibus, victus (cotidianus), victualia - Nahrung, (tägliches) Brot, Lebensmittel*: A gener.: 1 proprie: ARBEO Corp. 19 ad superne dispensationis -e (-a 1 p. corr.) discudere. FORM. Sal. Bign. 27 cellarium . . . infregi et exinde -am vel aliam raupam . . . furavi. WIDUK. gest. 1,20 ut aliis nationibus . . . pro -a servirent *Saxones*. LEG. Lang. p. 293^a,34 si quis scamaras . . . celaverit aut -am dederit. TRAD. Ratisb. 393 vestitu et -a de . . . curte sibi (*servis*) concessa. ADAM gest. 2,69 p. 131,5 ut cotidie panis albus fratribus detur ultra solitam -am. OTTO FRISING. chron. 7,35 p. 373,8 -am tocius ebdomadae sabbato accipiunt *anachoretae*. CHART. Nuremb. 362 ob dispendium pauperum ex anone penuria. al. v. et l. 46. cena - Gericht, Mahlzeit: REGISTR. abb. Werd. 3,36 (c. 1063) festivis diebus -am piscis unam et quartam partem casei. *pabulum - (Tier-)Futter*: ALBERT. M. animal. 5,13 in tempore coitus non accipit camelus nisi modicum de -a. 21,30 -am accipiunt pisces. 21,42 quae (*aspis*) . . . solitam . . . accepit -am (*cf. Plin. nat. 10,208 ad consuetudinem cibi*). 2 in *imag.* HUGEB. Wynneb. 6 per divinam aeterni -is (amoris 3,4,4^b) dispensationem. CONC. Karol. 39^a,123 p. 403,15 ut familiae Christi -am spiritalem carnalemque . . . subministret. WALTH. SPIR. Christoph. II 4 celestis sibi prebuit -a solatium. al. B spec.: 1 milit. et publ. i. q. *cibus demensus, fodrum - Proviantion, Fougare*: LEG. Wisig. 9,2,6 si contigerit, ut . . . annonarius . . . as eorum (*militum*) dare dissimulet, comiti exercitus sui querellam deponant, quod -as eorum eis dispensatores tradere noluerint. al. (v. et p. 676,26). LEG. Lang. p. 178^a,14 tollant magistri anonam per tremisse uno, segale modia tria, lardo libras x *eqs.* VITA Ludow. Pii 7 p. 610,36 inhibuit a plebeis ulterius -as militares, quas vulgo foderum vocant, dari. p. 611,8 stipendiariam . . . -am militarem dari. al. 2 eccl. et iur. i. q. *res ad vivendum necessariae, stipendum, praebenda - Lebensunterhalt, Unterhaltsanteil, Pförnnde* (*cf. Gloss. III 616,46 St.-S.* -a phrunt vel prebenda. al.; de re cf. U. Berlière, *La famille dans les monastères bénédictins du moyen âge*. 1931. p. 43). CONC. Karol. 39^a p. 400,19 ut nonnulli clerici . . . maiorem . . . -am accipient. TRAD. Frising. 382 p. 365,33 quod eius (*patris*) -am in sua parte haberet *filia*. 426 quatenus -am ad praebenda ibi teneret. CHART. Turic. 124 duorum fratrum -am (*sic*) . . . et indumenta . . . mihi tribuantur, insuper et unius canonici tercia -a (CHART. Bund. 103 ecclesiam . . . ad -am f. . . concessimus. TRAD. Ratisb. 625 ut sibi in victu et vestitu statuta f. daretur -a. al.). FORM. Sangall. II 15 usque ad diem obitus . . . -am sufficientem in pane et cervisa et leguminibus . . . exhibere. VITA Find. p. 505,42 parvam -am, quae ad victimum cottidianum . . . ipsi

. . . dabatur, pauperibus erogare. TRAD. Scheftl. 30 si quis episcopus vel ad -am eorum (*fratrum*) seu ad ipsius usum aliquem de xenio horum presumeret vertere. CHART. Tirol. 33 ut ipse -am et communionem habeat sicut ceteri *monachi*.

- 5 TRAD. Teg. 2 pro duabus -is, una monachica . . . et altera suo servo danda. TRAD. Ratisb. 265 quatenus . . . deputatam sibi -am de monasterio haberent et hanc usque ad obitum vitę . . . optinerent. TRAD. Teg. 57^c ut cottidie alicui elemosinario . . . omnis monastica -a . . . tradatur. CHART. Stir. II 53 p. 91,16 -e suę meliorationem . . . fratribus ordinavit. REGISTR. Austr. I p. 162,1 redditus -e . . . serviunt scapham siliginis, . . . pullos III, . . . fasciculum lini. *saepe*. fort. add.: THIETM. chron. 3,15 (*de visione*) videt . . . prepositum . . . -am sancti Mauricii eminus sibi porrigitem. *de praebenda praesenti pecunia solvenda*: CHART. Dortm. 113 p. 52,1 (a. 1262) agros . . . pro parata -a vel pro tercia garba . . . expone.

annonalis v. annualis p. 678,4.

annonarius, -a, -um. 1 adi.: a ad triturationem destinatus - zum Ausdreschen bestimmt, Dresch-. LEG. Burgund. const. I 23,2 area. b *victualis* - zum Lebensunterhalt gehörig, Ernährungs-. COD. Hartw. 14 ut . . . loci possessio . . . eorum (*canonicorum*) -e utilitati deserviret. 2 subst. masc.: *summus dispensator annonae* - Oberproviantmeister: LEG. Wisig. 9,2,6 comes civitatis vel -us, quantum temporis eis (*militibus*) annonas consuetas subtraxerat, in quadruplum . . . restitut. v. et p. 675,50.

annono, -are. ?medial.: l. 32. *alere, cibum vel pabulum praebere - verpflegen, füttern, Nahrung oder Futter reichen* (*cf. Gloss. IV 197,6 St.-S.* -antur gespuendot werdant): GESTA Camer. 3,52 p. 485,45 *pugnatores reditibus agrorum -antur*. RUODLIEB III 19 qui (*servus*) sibi (*comiti*) prendat equum stabulans -et et ipsum. VI 57 (*app>*ortat fenum quibus -at parafredis. *victualia praestare - Nahrung liefern*: RUD. TRUD. epist. p. 328,29 quod (*molendinum*) singulis annis -bat nobis. Rudolph

ammositas, -atis f. 1 gener. i. q. *aetas (proiecta) - (hohes)* Alter.: THEOD. REV. mirac. Celsi 15 pro -is mea grandaevitatem sciolum me esse autumans. MANEG. ad Gebeh. 8 p. 326, 10 quippe qui . . . etate maturum se ac proiecte -is seniorem sensu . . . exhibuerit. 2 iur. i. q. *spatum temporis - Zeitraum*: LEG. Wisig. 10,1,4 ne . . . tricennalis obviet -s petitor.

annosus, -a, -um. 1 *vetus, longaevus - alt, hochbejaht*: a gener.: VITA Liutg. I 29 arbusta (*cf. SIGEOTO Paulin. 38 silvae*). ANNAL. Magd. a. 1174 robora). DIPL. Otton. I. 405 qui (*Hildeprandus*) antiquior erat etatis et -ior. EKKEH. IV. bened. I 12,17 hunc . . . gravis -usque saluto. b c. *colore quodam*: a antiquitus notus vel probatus, priscus - altbekannt, altbewährt, altehrwürdig: GODESC. SAXO theol. 6 p. 164,19 per tam -am, morosam, spatiuosam consuetudinem. WOLFHER. Godeh. I 9 p. 175,9 -a probataque constitucio. EKKEH. URAUG. chron. a. 1121 p. 257,8 -ae dignitatis tuae (*sc. Mogontiae*) menia superba. B *obsoletus - veraltet*: THEOD. AMORB. (?) Tryph. et Resp. p. 291,9 -um ac neglectum opus comminare . . . in melius. γ *matus - gereift*: VITA Cunib. C 3 p. 365,3 in Christi . . . pacienza -us et longanimis (*cf. B^{1,2} -am sapientiam ostendens*). NIVARD. Ysengr. 4,443 -i iuvenis sermone peracto. 2 qui multorum annorum est, diutinus -reich an Jahren, langdauernd: a gener.: HRABAN. carb. 21,7 vetustas. CHART. Mog. A 250 ecclesia -o tractu pene consumpta . . . renovata est. EKKEH. IV. pict. Mog. 97 reddit egressos -o (*gloss.*: diuturno) carcere fessos.

b iur.: LEG. Wisig. 4,5,6 p. 203,8 -a id (*admissum facinus*) obpositione solidare. 3 *quotannis solvendus - alljährlich zu zahlen*: CHART. Ful. A 634 (a. 889) ut id ipsum . . . cum -a pecunia . . . ad meam possideam vitam.

*annoticus, -a, -um. qui unius anni est - einjährig: CAPIT. part. Saxon. 11 bovem -um (*annolum var. l.*), . . . sicut in stabulum mittitur pro uno solidio.

70 1. annotinus, -a, -um. script. arn.: ALDH. ad Acirc. 132 p. 181,23 arn-us, hornotinus, quorum primitiva sunt . . . arnus, horno.

1 comput. i. qui anni praeteriti est - vorjährig: BEDA temp. rat. 60,19 in quo (anno) ... XII diebus -um cursum prae-currere solet luna quarta decima. 2 annus, anniversarius -jährlich, alljährlich wiederkehrend: a eccl. i. q. quotannis celebrandus - alljährlich zu feiern: CHART. Rhen. inf. I 515 (a. 1188) resurrectionis ... sollempnizare ... -um tempus. spectat ad primum diem anniversarium (cf. K. A. Kellner, Heortologie. 1901. p. 57): BERNOLD. CONST. microl. 56 Romani -um pascha quasi anniversarium dicunt, quia ... in sequenti anno ... suae ... regenerationis anniversarium diem ... celebraverunt (HONOR. AUGUST. gemm. 3,137). b iur. i. q. quotannis dandus - alljährlich zu geben: EKKEH. IV. cas. 52 nisi -um corium sibi ad manus daretur. c usu communi i. q. quotannis procreatus - alljährlich erzeugt: CHART. march. Misn. III 78 (a. 1204) omnem agriculturam ... fructum -um decimare. 3 in modum annalium conscriptus - in Annalenform abgefaßt: ODILIO SUESS. Seb. praef. p. 379,43 inter alia, quae -o cursu dictabat Agenardus (cf. notam ed.). 4 qui unius anni est - einjährig: CAPIT. reg. Franc. 128,25 poledros bimos x, -os VIII . . . agnos -os cc egs. 128,31 pul-trellas . . . bimas XII, -as XIII. ibid. al. 5 qui huius anni est - diesjährig: GLOSS. IV 196,22 St.-S. -us vel horus hurig.

2. annotinus v. anodynus.

annoto sim. v. adnoto. *annuabile v. *anuabile.

annualis, -e. script.: anu-: p. 678,9,18. adde DIPL. Ludow. Inf. 68 p. 202,36. anno: CONC. Merov. p. 75,22 (var. l.; v. ind. p. 259^a). cf. p. 678,4. form. abl. pl. -iis: CHART. Naumb. 273 p. 257,21 -iis serviciis.

I adi.: A ad annum vel cursum anni spectans - auf das Jahr oder den Jahreslauf bezüglich, Jahr(es)-: 1 gener.: EPIST. Teg. I 22 in semper -i revolutione temporis vigilias . . . facere. 2 spec.: a comput.: AMALAR. off. 2,1,10 per tres tesseracedecades -es fiunt ebdomadae XL duea. b eccl. i. q. per cursum anni ecclesiastici dispositus - nach dem Ablauf des Kirchenjahres eingeteilt: CATAL. biblioth. Becker 44,34 (a. 964) omelarius I -is. 115,176 -is liber. B annus -jährlich: 1 eccl.: a quotannis habendus - alljährlich abzu-halten: WALTHER. ARR. fund. 8 (MGScript. XV p. 1122,39) pastorali cure in -i capitulo cedere studuit. b quotannis cele-brandus - alljährlich zu feiern (spectat fere ad obitum vel commemorationem eius; de re cf. p. 672,68): CHART. Rhen. med. I 110 p. 115,42 (a. 868) in commemoratione -i. VITA Liutg. II 2,9 p. 117,18 -em depositionis eius feriationem. DIPL. Karoli III. 132 in -i nostrae consecrationis die . . . et postea in -i nostri transitus die. PASS. Ursulae 19 p. 156,17 cottidiana pariter et -is . . . recordatio. THIETM. chron. 6,27 -em . . . Thebaidae legionis festivitatem. THANGM. Bernw. 5 nomina . . . fratribus, quorum -is memoria instabat, cottidie recitari iubebat. al. 2 publ. et iur.: a quotannis praestan-dus vel solvendus - alljährlich zu leisten oder zu zahlen: LIBER diurn. 96 p. 127,5 ut . . . fundos . . . monasterium . . . absque qualibet -i possideat functione. ANNAL. Mett. a. 755 p. 49,5 tributum. ANNAL. regni Franc. a. 827 p. 173,19 dona. DIPL. Karoli III. 138 p. 222,18 ut nunquam ab eis amplius exigatur praeter -em censum (TRAD. Ratisb. 268. CHART. Raitenh. 198. al.). DIPL. Loth. III. 72 contulit . . . redditum -em, qui vocatur wozip. TRAD. Teg. 318 servitium (GESTA Trev. cont. IV add. p. 393,12. al. v. et p. 673,4). CHART. Otterb. 4 p. 3,29 in iustitia constituimus -i. CHART. Rhen. med. II 265 ius -is petitionis, quod . . . kintbeide dicitur. al. b quotannis eveniens - alljährlich stattfindend: a spectat ad nundinas: DIPL. Heinr. II. 358 mercatum . . . publicum cum omni iure eiusdem, -e scilicet et ebdomadale, . . . insti-tuimus (DIPL. Conr. II. 144. al.). CHART. civ. Magd 94 p. 48,30 tempore . . . nundinarum, id est fori -is (REGISTR. Baiuv. A p. 141,17 de foro -i dicto isenmargt). b spectat ad placitum: CHART. Rhen. inf. IV 638 p. 787,12 (a. 1189) in quilibet suo (sc. advocatorum) -i placito . . . solidos . . . recipere. C spatium unius anni perdurans - ein Jahr dau-ernd: 1 eccl.: FORM. extrav. 2,31 (de noviciatu) sub -i optione aut excusare licuit aut suscipere (cf. Bened. reg. 58). STATUT. ord. Teut. p. 61,12 -em . . . subire penitenciam.

ibid. al. 2 publ.: PAUL. DIAC. Lang. 4,35 facta pace -i. D qui unius anni est - einjährig: ANTIDOT. Glasg. p. 131,37 folia caulis veterini -es. TRACT. de aegr. cur. p. 112,24 carnes . . . -is porci et -is agni (fort. huc spectat: p. 86,12 caro anno-nalis [sic?] agni). CHART. Sangall. A III app. B 59,2 p. 758,32 debet dare XI oves -es. al. de carne animalium annic-u-lorum: CONSTANT. AFRIC. theor. 7,16 p. 35b -es carnes porcine sive agnigne (THADD. FLORENT. cons. 22,19 c. . . castrinane anuales). al.

10 II subst. fem.: amica huius anni - diesjährige Geliebte: CARM. Bur. B 168,1,1 -is mea ('Maienbraut'; cf. notam ed.) sospes sit.

III subst. neutr.: anniversarium - jährliche Gedächtnis-feier (de re cf. p. 672,68): A spectat ad obitum: FOLCUIN. Bert. 114 ut inde -e celebrent in elemosina fratribus. B spec-tat ad dedicationem: LAND. MEDIOL. hist. II 34 p. 34,34 quo etiam die ad frequentationem huius solempnitatis statutum est anuale et mercatum.

adv. *annualiter. 1 singulis annis, quotannis - in jedem Jahre, alljährlich: a eccl.: TRANSL. Godeh. I p. 642,39 ad eam (solemnitatem) -r convenire. ALBERT. MIL. chron. 3 p. 584^a,43 dominus apostolicus -r in hac ecclesia mis-sarum solempnia celebret. b publ. et iur.: spectat ad censem sim.: DIPL. Karoli III. 84 p. 136,36 reddere -r . . . solidos decem. TRAD. Teg. 10 pro prefato censo -r dando. GESTA Trev. 5 vectigal -r accipere. CHART. eccl. Erf. 490 mansum . . . solventem -r quatuor talenta cere. saep. spectat ad nundinas: DIPL. Conr. II. 247 -r . . . mercatum publi-cum habere. 2 -r et diurne i. q. per spatium anni et diei - für den Zeitraum von Jahr und Tag (de re cf. p. 681,33): CHART. select. Keutgen 135,12 (a. 1164) de patrimonio vel hereditate in potestatem . . . vendicatis -r et diurne inducian-dum fore concedimus egs.

annuatim adv. 1 singulis annis, quotannis, semel in anno - in jedem Jahre, alljährlich, einmal im Jahre: a astron.: BEDA temp. rat. 6,15 sol . . . aequinoctium, quod -m servaretur, inchoavit. VITA Reginsw. 18 III. idus Iulii, in quo Phoe-bus . . . penultimam tropici cancri partem -m ignire solet. b eccl.: AMALAR. cod. expos. 2,18 crux . . . solet -m praesentari populo. off. 2,2,1 quattuor ieunia -m celebrare. WALAHFR. exord. 29 p. 513,20 laetanias . . . una die denominata . . . -m (annuationem 2) facere. CHART. Brixin. 125 omnibus . . . -m . . . quadraginta dies de iniunctis penitentiis . . . relaxamus. al. c publ. et iur.: CAPIT. reg. Franc. 172 p. 354,9 censem et pensionem . . . quae -m in palatum . . . inferri solebant. EINH. Karol. I p. 3,22 qui (conventus) -m ob regni utilitatem celebrabatur. DIPL. Ludow. Inf. 11 quod (iugera) . . . vini-tores . . . -m laborare dinoscuntur. TRAD. Frising. 1589^e con-tulit premium . . . ad -m censum v denariorum a se . . . solven-torum. SALIMB. chron. a. 1250 p. 373,12 dabant eis (burgen-sibus) de Parma -m rectorem. saep. abund.: DIPL. Conr. II. 185 solvere . . . -m . . . annuam pensionem. 2 in unum annum - für die Dauer eines Jahres: MIRAC. Bav. 2,19 capi-talem . . . censem -m retinuit. GALB. Karol. 7 quicumque . . . ancillam liber in uxorem duxisset, postquam -m eam obti-nisset, non erat liber. v. et *annatim.

*annuatus, -a, -um. 1 quotannis eveniens - alljährlich stattfindend: CHART. Rhen. inf. IV 638 p. 786,32 (a. 1189) advocati . . . -o placito presidentes. 2 spatium unius anni perdurans - ein Jahr dauernd: BERNOLD. CONST. libell. X 47 Theodosio sepcies, subauditur, in consulatu -o, factum est . . . concilium.

annul(l)us sim. v. anulus.

annus, -i m. (n.: I. 66. p. 681,46) script.: han.: DIPL. Heinr. II. 299 p. 372,1. arn.: ALDH. ad Acirc. 132 p. 181,24 (cf. p. 676,71). form.: sing.: nom. -um: CHRON. Ven. Alt. p. 140^a,10. gen. -is: HUGEB. Willib. 4 p. 94,5. 5 p. 105,4. ibid. al. plur.: acc. -us: COMPOS. Luc. G 4. LEX Raet. Cur. 18,8. al. v. et p. 679,50. synt. (confunduntur casus): gen. sg. -i (sensu abl.): TRAD. Frising. 481 -i Dei DCCXXIII. CHART. Bund. 499. al. v. et p. 680,38. nom. pl. -i (sensu acc. vel abl.): CATAL. reg. Franc. (MGLang. [Pape]

p. 491,10sqq.) regnavit -i III. *ibid. al. acc. pl. -os (sensu nom.): HUGEB.* Willib. 4 p. 102,7 fuerant VII -os. *etym.: BEDA temp. rat. 36,2 -us vel ab innovando . . . vel a circuitu temporis nomen accepit (cf. COMPUT. cod. Bern. 8).*

*I proprie i. q. spatium temporis (fere 365 dies continens) - Zeitraum (von meist 365 Tagen), Jahr: A gener.: 1 strictius: a spectat ad rationem temporis: CHRON. Fred. 2,46 cum ibidem duobus -is resedissent. LEX Alam. 17,2 si . . . tres -os induraverit opus ancillae. WILLIB. Bonif. 4 p. 17,8 multis transactis -orum curriculis. ARBEO Corb. 28 per XL -os humus aridus . . . remansit. GODESC. SAXO theol. 21 p. 290,28 sextus horno, id est hoc -o, completus est -us. WALTARIUS 10 ultra milenos . . . -os. COD. Lauresh. 53 p. 337,58sq. usque dum presens seculum . . . de die in diem et in -um persistit. WIDUK. gest. 2,39 imperavit . . . expeditionem . . . in -um secundum. CHART. archiep. Magd. 61 p. 85,15 eo . . . revoluto -o et altero dimidio transacto. THANGM. Bernw. 14 p. 765,10 ibique -um vel biennium commorata. CHART. Tirol. 826 p. 245,4 non sumus ausi ab uno -o in ca . . . introire. saepissime. c. emphasi de longo tempore: LIUTPR. antap. 4,30 quibus moderata huius (*nuntii*) processio . . . -us erat (cf. Ter. Haut. 240). expressus de proventu laboris annualis: HRABAN. epist. 34 p. 468,5 appellamus humum et pretium poscimus -i. de annali narratione rerum gestarum: THIETM. chron. 7,67 antequam huius conclusionem -i faciam. b spectat ad aetatem hominum (bestiarum: I. 30. p. 671,67,672,4): a in univ.: WILLIB. Bonif. 3 p. 12,27 xxx aut eo amplius -orum habens aetatem (HUGEB. Willib. 2 p. 89,22. al. cf. THEGAN. Ludow. 7 -o aetatis suae LXXII.). WALAHFR. Mamm. 1,16 moribus aetatem, sensu tener exultit -os. carm. 14,6,1 -is . . . recentibus . . . ni frenis . . . presseris pullum. POETA SAXO 4,331 meritis maturus et -is. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,15 ubi nutricem cunarium depulit -us. OTTO FRISING. gest. 1,10 Friderico quindecim, Conrado duodecim -os habentibus. saep. expressus de ultimo anno vitae: BERTH. (?) annal. praef. p. 268,11 libellum hunc chronicorum . . . usque ad -um suum . . . collegit. b in imag. de vocibus musicis: WALTH. SPIR. Christoph. II 1,190 filiole resonare melodima docte . . . pro numero -orum pulsant discrimina vocum. γ meton. de hominibus ipsis: WALAHFR. Mamm. 11,31 memento . . . -os deflere tuos. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 85 dociles instruxerat -os. 2,119 quem (*introitum*) prima tuis industria suaserat -is. c spectat ad qualitates, eventus temporum (fere per prosop.): AGIUS epic. Hath. 28 hoc nos hic -us praemonuit sterilis. POETA SAXO 3,435 testis hic est -us, quo egs. THIETM. chron. 8,30 iste -us nova nuncupacione terrae mocio vel magna contricio . . . appellari potest. WIPO gest. 40,13 (vs.) crudelis. BERTH. (?) annal. a. 1068 totus ille -us pluvialis. CHART. Tirol. 1013 nichil est -is velocius. al. 2 latius: a tempus - Zeit: DIPL. Merov. I 60 p. 54,1 ante hus -us (TRAD. Frising. 183. al.). HRABAN. carm. 23,9 te perpetuis . . . conservet Christus in -is. DIPL. Karoli III. 6 p. 10,34 ut hoc . . . praeceptum in succendentibus -is firmius habeatur. DIPL. Otton. I. 182 ab antiquis -is. CHART. Tirol. 614b p. 88,30 -os eternos in mente habentes. CHART. Otterb. 77 p. 57,6 renuntiamus . . . tam in -is quam sub -is iam existentibus. al. b novus -us i. q. initium anni - Jahresbeginn, Neujahr: a spectat ad kalendas Ianuarias: CHART. Tirol. 716 (a. 1217) usque ad proximum festum -i novi dabunt . . . mille libras. CHART. Tirol. notar. I 959 hinc ad proximum -um novum. b spectat ad primum mensem: BEDA temp. rat. 11,22 quem (*theseri*) . . . novum -um appellant Hebraei.*

B spec.: 1 comput.: a de temporibus circuitionis solis vel lunae: BEDA temp. 12 ad certum embolismi vel communis -i terminum (EPIST. var. I 42,11. al.). temp. rat. 2,19sq. solis -um . . . lunae . . . -um (RHYTHM. 114,13,1. al.). COMPUT. cod. Bern. 10 p. 55,23 -us . . . lunaris secundum cursum lunae habit in -o lunacionis (i. -es) XII et dies CCCLIIII (CHART. episc. August. 49 p. 48,6). HUGEB. Wynneb. 13 p. 115,41 quod (*aquinocium*) denuo in -o . . . solet fieri. ALCUIN. epist. 145 p. 232,4 -um legitimum a mense Septembrio incipere. CARM. de temp. rat. 321 -us civilis est hic so-

laris (THIETM. chron. 3,26. al. v. et l. 10). AGIUS comput. 7,18 invento . . . cum concurrentibus -o. CARM. de conc. mens. 49,1 bissextilis (CHART. Salisb. 455 p. 617,4 -o bissextili et embolismali). saepe. b de cyclis, temporibus circuitionis siderum (de re cf. B. L. van der Waerden, Hermes 80. 1952. p. 120sqq.). REGINO chron. a. 405 Victorinus . . . revolutionem magni -i describit (SIGEB. GEMBL. chron. a. 829 hoc -o . . . finitur nonus -us magnus ab initio mundi egs. ALBERT. M. summ. theol. II 1,4,2,5,2 p. 100^a,12). HONOR. 10 AUGUST. imag. 2,66 Martis -us duobus solaribus constat. 2,68 Saturni -us tringita -is compleetur. 2,69 -us remissionis, habens curricula septem -orum, alter jubilaeus quinquaginta -orum. ibid. al. 2 eccl.: a spectat ad festivitates, officia sim.: CONC. Karol. 36,36 de festivitatibus -i. WALAHFR. exord. 21 p. 494,31 in dispositione officiorum -i. HRABAN. epist. 48 ut martyrologium per totum -um tibi conscriberem. CATAL. biblioth. Becker 37,49 liber expositionum lectionum . . . per totum -um. al. remissius: CHRON. Lippold. p. 556, 42 (catal. librorum) de doctrinali -o tractatus. b spectat ad indulgentiam (cf. N. Paulus, Geschichte des Ablasses im Mittelalter. II. 1923. p. 82sq.): CHART. Bund. 209 (a. 1087) indulgencie . . . date sunt XL dies criminalium et -i veniam omnibus . . . visitantibus (CHART. Basil. C II 26. CHART. Friburg. 303 -um v. iniuncte penitentie. al.). ANNAL. 25 Prag. I a. 1254 dedit indulgentiam -um unum et XL dies. c spectat ad noviciatum: CHART. Raitenh. 127 (a. 1241) novitium infra -um sua probationis benedixisse (CHART. Basil. C II 271 p. 154,10). al. d spectat ad solutionem archiepiscopo debitam: CHART. eccl. Werd. 24 (c. 1202) ut . . . ecclesia in Brule . . . archiepiscopo, quando -us cathedralis est, tres marcas . . . persolvat. e -us iubileus i. q. tempus (apud Hebraeos) sanctificatum - geheiligte Zeit (der Hebräer), Jubeljahr (cf. Vulg. lev. 25,10sqq.; de re v. Plöchl, Kirchenrecht. 2 II. p. 280).: ROD. CAMER. Lietb. 22 hunc diem -um iubileum dixerim, cum cuique sua iura restituuntur. VITA Meinw. 219 p. 132,19 -us hic verus iubileus episcopo extitit. v. et l. 12. 3 publ. et iur.: a spectat ad data: LEG. Wisig. chron. 42 obiit . . . -i (i. -o) incarnationis Domini . . . DCLXXII, -i cycli decemnovalis octavo (BEDA temp. rat. 47,11. TRAD. Frising. 11 p. 39,10. saepe. cf. ANSO Ermin. 12 [MGMer. VI p. 470,12] -o . . . ab incarnatione [TRAD. Frising. 23 p. 52,28]). CHART. Rhen. med. I 8 p. 11,40 -o primo regni . . . Theoderici regis (Cod. Lauresh. 966 -o vi. regnum. THIETM. chron. 2,2. saepe). LEX Alam. 42,2 scriptura non valeat, nisi in quam -us et dies evidenter ostenditur (HROTSV. Dion. 12. THIETM. chron. 6,47. al.). BEDA temp. rat. 9,64 quadragesimo -o dominicae passionis. TRAD. Frising. 2 -o XII. Oatiloni ducis. 19 in -o XVI. regnante . . . Tassilone (183 r. et imperante . . . Karolo. al.). 139 eo -o, quo . . . Karolus intravit in Hunia. 182 -o II. domini Karoli imperatoris. TRAD. Patav. 68 facta est . . . traditio in primo -o, quando . . . episcopatum accepit. TRAD. Ratisb. 20 p. 27,3 actum est -o Domini DCCXXXII (WIPO gest. 25. CHART. Argent. I 194. saepe). CHART. Turg. I 84 -o vi. Leonis, papae III. DIPL. Karoli III. 59 -o . . . augustali . . . in Italia II., in Francia I. WIDUK. gest. 1,15 imperii. THIETM. chron. 1,8 ordinacionis. THANGM. Bernw. 36 singularis nativitatis Domini. 47 incarnati verbi. CASUS Petrish. 5,3 -o . . . a partu virginis MCXXXIV, a condito . . . monasterio CLII. OTTO FRISING. gest. 2,1 -o ab Urbe condita MDCCC (ALBERT. STAD. annal. p. 293,10 -o . . . a. U. c. DCCLI, -o reprobmissionis MDXL). CHART. Friburg. 65 gratie. CATAL. cod. Conr. Schir. (MGScript. XVII p. 623,26) -o ab humanitate filii Dei. CHART. Hall. I 292 reparacionis nostre. saepissime. in ordine librorum annalium: ANNAL. Xant. a. 833 -o DCCXXXIII. ANNAL. Marb. a. 1209 -o MCCIX. saepe. remissius usque -o et die i. q. usque ad id tempus - bis jetzt: FORM. Sal. Bign. 3 in omni corpore scimus eum sanum usque -o et die. b spectat ad spatium regiminis vel munieris: EIGIL Sturm. 4 cumque . . . tribus -is sic presbyteratus sui . . . officium gereret. EPITAPH. var. I A 2,2 bis binos -os rexerat hic pueros. REGINO chron. a. 421 Glodoveus . . . in Gallias regnat XXX -os.

THANGM. Bernw. 54 sedit . . . in cathedra triginta -is. CHART. hosp. s. Spir. 4 (QuellErörtBayerGesch. N. F. XVI 1 p. 9,17) qui (*rector sacerdos*) . . . ad -um vel ad -os . . . instituetur. al. v. et p. 679,1. c *spectat ad aetatem legitimam, emancipationem*: FORM. Wisig. 34 ut patres filios in potestate habentes tempore, quo perfectos in eos esse praesixerint -os, . . . concedant *absolutionem*. LEG. Wisig. 4,3,4 minorum etas in -is pupillaribus constituta. LEX Raet. Cur. 12,1,3 pupilli, qui infra -is sunt (CHART. scrin. Col. A II 1 p. 132,21 qui [*pueri*] erant i. -os. GESTA Ern. duc. I p. 10,16). LEX Frision. add. 3^a,70 puer, qui nondum XII -os habet. TRAD. Welt. 33 quando veniunt ad -os suos mulieres (ALBERT. M. sacram. 60). CHART. archiep. Magd. 280 infra -os discretionis (CHART. Lub. I 165 p. 152,6 cum pervenit ad -os d. cum dicitur . . . selbmundinch. CHART. Friedb. [Hass.] 42. al.; de re cf. J. Jungmann, *Missarum Solemnia. II.* 1952. p. 29¹¹⁷). OTTO FRISING. gest. 1,33 p. 51,32 rex eo usque in puerilibus -is positus nondum militem induerat (CHART. ord. Teut. [Thur.] 12. al.). CHART. Carniol. II 15 nubiles (CHART. Worm. 341. al.). CHART. Port. 153 p. 175,28 legitimos habens -os feodalia recipiendi ac resignandi. *saepe*. d *spectat ad conventiones, pacta, inditias sim.*: LEX Sal. Merov. 73,7 quod legem (i. lex) . . . o integro nullatenus terminetur (DIPL. Conr. II. 73 p. 93,40. al.). LEX Ribv. 69,4^a ante -um revolutum vel septem noctes sacramentum . . . offerat. CONC. Karol. 1,6 in carcerem missus vertentem -um ibi paenitentiam agat (CHART. Sangall. A 24. al.). FORM. Flav. add. 4 ad -os v . . . res habere (OTTO FRISING. gest. 2,56 treugam a proximo pentecosten ad -um iurari fecit. al.). DIPL. Karoli III. 17 p. 27,33 pactum observare . . . per -os constitutos. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 289,50 infra -um. al. e *spectat ad certum spatium temporis (sc. fere unum annum, sex septimanas, tres dies) in iudicio adhibitum (cf. J. W. Planck, Deutsches Gerichtsverfahren im Mittelalter. I. 1879. p. 648)*: DIPL. Heinr. V. (ArchUrkForsch. 6 p. 262,39) si quis curtem . . . per -um et diem . . . possederit (CONST. I 149). CHART. episc. Hild. II 516 infra -um et d. CHART. Pomm. B 976 p. 279,13 si . . . in excommunicatione -o et die, id est sex septimanas, . . . persisterint. al.). CHART. episc. Hild. III 214 p. 107,31 obligant se ad terminum unius -i, qui iar unde tach . . . dici solet. f *spectat ad annuas praestationes (fere in iuncturis in -o, singulis -is sim. i. q. quotannis - alljährlich)*: LEX Baiuv. 2,1 per singulos menses vel -os . . . persolvat (TRAD. Ratisb. 19 p. 24,36. al. CONC. Karol. 2,2 -is singulis). TRAD. Frising. 652 operantur in -o camisalem i. DIPL. Karoli III. 169 per unumquodque -um. TRAD. Ratisb. 224 tot -is. CHART. scrin. Col. A I p. 106,39 ut tantum sex solidos inde -o solvat. TRAD. Patav. 1353 censum suum ab -o in -um persolverunt. al. fort. add.: TRAD. Ratisb. 515 (a. 1058/60) -otenus se debet cum decem nummis persolvere.

II translate: A reditus in unum annum libero arbitrio possessoris permisus - für ein Jahr der freien Verfügung des Inhabers überlassenes Jahreseinkommen, Gnadenjahr (cf. Feine, Rechtsgesch. I. p. 225²): CHART. episc. August. 45 (a. 1173) -um post mortem suam cuicunque relinqueret vellet, potestatem haberet. CHART. eccl. Erf. 232 ut post primum -um, qui cedit mortuo, sequens -us eiusdem stipendii . . . deseriat sartatectis ecclesie. CHART. Rhen. med. III 578 p. 444,27 -um vero gratie prebende mee domino Richardo . . . colligendum committo (CHART. episc. Hild. II 745 fructus alterius -i, qui nunc vocatur -us g., cedant defuncto. CHART. eccl. Halb. I 65 nisi intrans religionem -um g. obtinuerit et tunc ecclesia -um subsequentem percipiat. al. v. et l. 71). CHART. Ger. Col. 109 per communem -um, qui -us defuncti dicitur. al. B reditus annualis ad ecclesiam restaurandam reservatus - für Kirchenreparaturen einbehaltenes Jahreseinkommen, Fabrikjahr (cf. Feine, Rechtsgesch. I. p. 312): CHART. Ger. Col. 109 (a. 1238) tertius -us ad utilitatem ecclesie . . . convertetur. CHART. episc. Wirz. I 312 p. 350,1 in observacione -i gratie et -i fabrice consuetudo servetur. v. et l. 58,64.

1. *annutus, -a, -um. *quotannis solvendus - alljährlich zu zahlen*: CHART. Wirt. III 606 (a. 1218) ut -um censum . . . abbatie persolverem.
2. *annutus v. *adnutus.
- 5 annuus, -a, -um. annoe (adv.): DIPL. Karoli M. 131. I adi.: A ad annum vel cursum anni spectans - auf das Jahr oder den Jahreslauf bezüglich, Jahr(es)-: 1 gener.: WANDALB. martyr. invoc. 13 curriculis . . . sub -is. POETA Saxo 5,5 -a . . . gesta . . . connumerare. CHART. Heinr. Leon. 10 80 p. 117,29 ut -a revolutione . . . dies . . . observetur. ALBERT. STAD. Troil. 5,798 meta. 2 spec.: a comput.: BEDA temp. rat. 20,7 -as addens epactas (60,3). b eccl. i. q. ad cursum anni ecclesiastici spectans - auf den Ablauf des Kirchenjahres bezüglich: BEDA hist. eccl. 4,18 p. 241,19 cursum canendi -um, sicut . . . Romae agebatur. B *quotannis eveniens vel recurrens - alljährlich stattfindend oder wiederkehrend*: 1 eccl.: a *spectat fere ad obitum vel commemorationem eius*: ALCUIN. Willibr. 1,31 (MGMer. VII p. 137,25) -us (anniversarius 4b,g) . . . Wilgils sanctae migrationis dies (THIETM. chron. 8,10 -a d. sui patris). FORM. Sangall. I 16 -am memoriam in anniversario die depositionis meae faciat. al. b *spectat ad festa*: ALDH. virg. II 904 cum tempus festis paschalibus aptum -a . . . renovaret vota. HYMN. Hraban. 23,1,2 fratres . . . mecum participes luminis -i (sc. festi 25 sancti Martini). adde de paganorum sacris: HELM. chron. 21 p. 43,13 -as sacrificiorum impensiones. 2 publ. et iur.: FORM. Wisig. 36 decimas . . . -a inflatione . . . persolvere. LEG. Wisig. 12,1,2 quod numerarii . . . -a vice mutantur. FORM. Augiens. B 5 temporibus. DIPL. Karoli III. 21 p. 36,8 exactiones. ANNAL. regni Franc. a. 829 p. 177,20 dona. TRAD. Frising. 1717^a tradidit . . . in -um censum (CHART. archiep. Magd. 311 p. 394,30. al.). CHART. Raitenh. 140 reditus -os . . . , qui vulgo dicuntur pivdelgelt. al. 3 usu remissione: PAUL. DIAC. carm. 28,4 (de die natalicio) -a nec 35 venit lux geminata tibi. C *semel in anno percipiendus - nur einmal im Jahr zu empfangen*: WALAHFR. exord. 21 p. 493,32 (de communione) celebrationem -am in die caenae dominicae faciebant (cf. p. 493,36). D *spatium unius anni perdurans, in unum annum institutus - ein Jahr dauernd, für ein Jahr vorgesehen, eingesetzt*: 1 gener.: TRAD. Lunaelac. 73 (c. 820) ut . . . ad eam (vitam), que non est -a, sed continua, perveniamus (ex Greg. M. in Ezech. 2,26 p. 1203A). EGBERT. fec. rat. 1,309 -um ab exitibus non omne revertitur agmen. 2 spec.: a eccl.: STATUT. ord. Teut. p. 88,16 -am penitenciam subeat. ibid. al. b publ. et iur.: CONC. Karol. 39^c p. 461^b,11 qui vero hoc -o tempore nostrae . . . iussioni . . . obtemperare neglexerit. DEUSD. c. invas. 2,11 (MG Lib. Lit. II p. 329,31) pulsis catholicis episopis . . . singulos, interdum autem binos vel -os prelatos . . . substituens. c medic.: 40 TRACT. de aegr. cur. p. 206,29 si fuerit -a passio vel longioris temporis. E qui unius anni est - einjährig: RANGER. Anselm. 210 Saul ante puer -us exprimitur (cf. Vulg. I reg. 13,1). ALBERT. M. veget. 7,77 ne semina iacta vetustiora sint quam -a. II subst. fem.: A *commemoratio annualis - jährliche Gedächtnisfeier*: CHART. Sangall. A 487 (a. 861) -a eorum x annorum agatur. B *solutio quotannis praestanda - jährlich zu leistende Zahlung*: CHART. Lamb. Leod. 48 p. 82,23 (a. 1158) -am (annue ci. ed.) pro hiis omnibus v solidos . . . persolvent.
- 60 III subst. neutr.: *solutio quotannis praestanda - jährlich zu leistende Zahlung*: BURCH. URSB. chron. p. 94,2 -um, quod sibi pro advocatione . . . solveretur.
- adv. annue, rarius *annuo. *quotannis, semel in anno - alljährlich, einmal im Jahre*: 1 eccl.: LIBER diurn. 66 65 confectionem oleorum . . . -e facies. CONC. Karol. 3^b,4 ut . . . episopi . . . -e . . . praesententur. WALAHFR. exord. 29 p. 513,29 triduanae . . . laetaniae, quae . . . -e . . . celebrantur. al. 2 publ. et iur.: LIBER diurn. 95 p. 125,4 ad dandam -e pensionem. DIPL. Conr. II. 58 p. 69,30 de censu et redditu, 70 quos -e dominus exinde dederit. TRAD. Patav. 1085 censum . . . -o persolverunt (TRAD. Scheftl. 306 -o. TRAD. Frising. 1574 -e. al.). CHART. Rhen. med. III 1179. al. Papé

*anocatum (anacatha) *adv.* (cf. ἀνώ κάτω) *sursum de-*
orsum - nach oben und unten: AESCULAPIUS 21 p. 30,5 itora
(fitora cod. Augiens. 120) stomachi, hoc est corruptela, fit ex
nimio potu vel cibo manducato, („anacatha, hoc est susum
iusum cod. Augiens. 120; anocatum Gloss. med. p. 35,12),
ita ut vomitum et ventrem simul solvant (inde Gloss. med.
p. 8,1).

*anodia, -ae f. (cf. ἀνώδυνος) *medicamentum (mitigati-*
tivum) - (schmerzlinderndes) Heilmittel: ABBO SANGERM.
bell. 3,9 ἀνοδια (gloss.: medicinam) sectare gemellam.

*anodium (n.) (cf. ἀνώδυνος) *scelerata - Hahnenfuß*
(Ranunculus sceleratus L., cf. André, Lex. bot. p. 284): AL-
PHITA II p. 11,26 apium risus ... secundum anthicos aquila-
ria vel -um, id est mitigativum.

*anodynitas, -atis f. (cf. ἀνώδυνος) *virtus mitigativa*
- schmerzlindernde Eigenschaft: WILH. SALIC. chirurg. 1,7
p. 306^c hoc ... emplastrum removet tumorem resolvendo in-
flammationem sua -e.

anodynus (-din-), -a, -um. (ἀνώδυνος) *script. annotin-:*
 FRAGM. mul. III 33. *form. nom. sg. -os: l. 24,26.*

mitigativus - schmerzlindernd: AESCULAPIUS 4 p. 7,29
 -inis potionibus. 31 p. 48,39 ex trociscis anotericis (anodinos
 cod. Augiens. 120). PAUL. AEGIN. cur. 117 p. 71,12 -inorum
 colliriorum. FRAGM. mul. III 18 pes(sus) malacteus -inos.
 ANTIDOT. Augiens. p. 41,21 antidotum mystrium -inum.
 p. 56,4 trociscos trigonos -inos. WILH. SALIC. chirurg. 2,23
 p. 339^c omnia supradicta ... appellata sunt -a, id est doloris
 sedativa. al. *subst. neutr. i. g. medicamentum mitigativum -*
schmerzlinderndes Heilmittel: PAUL. AEGIN. cur. 254 p. 202,
 26 post usum ... -inorum. Gloss. Salern. p. 11^b,3 -inum miti-
 gatorium.

anologium v. analogium.

anomalous, -a, -um. (ἀνόμαλος) *script.:* ann.: l. 42.
 ana.: l. 38. *form. nom. pl. -es: l. 42. metr.:* ἀνομāl-:
 l. 48. ἀνομāl-: l. 56.

I adi.: *A gramm. et mus. i. g. a regula discrepans - von*
der Regel abweichend: ALDH. ad Acirc. 116 p. 159,30 'faxo',
 quod -um (ana. var. l.) est. LUP. FERR. epist. 8 in aliis ...
 quibuslibet verbis ... -is. HERM. AUGIENS. mus. p. 18,4 illam
 (speciem diapente) -am FB (i. tritonum FH) esse. remissius
 i. g. non congruens - nicht regelrecht: GUIDO ARET. form. 4
 p. 90^b habet ... multas antiphonas, que ann-es esse videntur.
 FRUTOLF. ton. p. 146 differentiae quotidiano usu a multis
 usurpatae sunt et usitatae, quo -ae videntur. B salebrosus -
 holperig: TRANSL. Modo. 14 confragosos scopulos et itineris
 -os anfractus magis ... reptans quam incendens ... circuibat.

II subst.: A masc.: *homo iniquus - ungerechter*
Mensch: CARM. de Quint. 281 hinc contra -us (sc. praefectus)
 dixit. B neutr.: 1 quod a regula discrepat - etwas Regel-
 widriges: a gramm. et rhet.: ALDH. ad Acirc. 134 p. 187,1
 excipiuntur -a 'sinistimus' et 'dextimus'. MEGINH. FULD.
 Alex. praef. recta confirmantes, -a corrigentes. b eccl.:
 ERMENR. ad Grim. 4 p. 539,2 si qua sunt in eis (monasteriis)
 -a, dirgis atque ad statum aequitatis perducis. 2 quod in-
 quuum est - etwas Unrechtes: BENZO ad Heinr. 1,13 p. 603,37
 fac (sc. imperator), ut -a vellas. 3 quod naturae contrarium
 est - etwas Naturwidriges: RHYTHM. Schir. 40,4 (ZDtAlt. 23
 p. 181) Deus fecit hoc -um, ut esset mortalis?

*anomoiomerus (anhom-), -a, -um. (ἀνομοιομερής) *ex*
partibus inaequalibus consistens - aus ungleichen Teilen be-
stehend: ALBERT. M. summ. creat. II 1,11,4 p. 124^b,24 sunt
 ... in corpore membra -a ut manus et partes, quae sunt secundum speciem et formam. p. 124^b,42 organa, quae sunt -a.
 meteor. 4,4,7 p. 804^a,15 ea (membra), ex quibus componuntur dissimilia, quae anh-a Graece vocantur. subst. neutr.
 plur.: ALBERT. M. summ. creat. II 1,11,4 p. 124^b,32 sunt
 quaedam partes mediae, ex quibus componuntur -a. gener.
 1,3,7 p. 380^b,28 anh-a, id est membra dissimilia. p. 381^a,33
 manifestum est in anh-is. meteor. 4,4,8 p. 807^a,37 anh-a
 (p. 388^a,18 τὰ ἀνομοιομερῆ) ... , quae sunt ex istis homoiomeris
 composita sicut caput, manus et partes. miner. 1,1,1
 p. 2^b,34 homoiomera ... sunt per naturam ante anh-a.

*anomus, -a, -um. (ἄνομος) *iniquus - unrecht:*
 WALTH. SPIR. Christoph. II 6,166 (de sorte aleā portenta)
 lapillus tuus ... ἀnomus errat.

anorexia (ana-), -ae f. (ἀνορεξία) *defectus appetitus -*
 5 *Appetitosigkeit:* AESCULAPIUS 21 p. 28,27 ex appetitu
 cibi cessante, quem Graeci anarexiām (anorexia cod. Au-
 giens. 120) vocant. p. 31,36 anarexiām (anorexiām cod. Au-
 giens. 120), hoc est fastidium, ... ita apprehendimus (AU-
 RELIUS praeft. p. 485,10. PAUL. AEGIN. cur. 191 p. 114,6.
 Ps. GALEN. fragm. 5,22).

*anormalus, -a, -um. (cf. norma et anomalus) *eccl. i. q.*
a regula discrepans - von der Regel abweichend: CHART. Lux.
 III 374 p. 406,21 (a. 1262) quidam monachi -i sunt, se a re-
 gula huius unitatis excipiunt. p. 407,8 si primam unitatem

10 *claustralem (i. religionem) non servat, fit anormatus (sic).*

*anormatus v. *anormalus. anotericus v. anodynus.

*anotherus *adv.* (ἄνωθεν) *deorsum - von oben:* CARM.
 Scot. I 14,2,18 πὴ (i. πὶ littera) fidei atque operis (sc. πιστῶς;
 καὶ ποιήσως) specim confirmat ἄνωθεν.

20 anotides v. arceuthis.

?*anoton. (ab εὐτοίᾳ, cf. O. Gombosi, Acta Musicol.
 12. 1940. p. 27) t. t. mus.: Ps. ODO CLUN. prooem. ton. i
 prima differentia tonus Dorius ... organum -on.

ampeteatrum v. amphitheatrum.

25 amphimerinus v. amphemerinus.

amphivena v. amphisbaena. anquaesitum v. anquiro.

anquina, -ae f. (ἀνοικτά) *funis, quo antennae ad*
malum alligatur - Rahschlinge: ABBO SANGERM. bell. 1,379
 -is ... trahebantur ripas secus cymbae ardentes. 3,67 ducitur

30 -a (gloss.: fune, corda) limbus. GESTA Ern. duc. II 16 p. 212,15
 -a ... funis, quo ad malum antempna constringitur (ex Isid.
 orig. 19,4,7).

anquiro, ?-quaesitum, -ere. *investigare - untersuchen:*
 AMALAR. off. 2,12,11 bonum est -ere, quid significet positio

35 manus. ABBO SANGERM. bell. 3,71 algemam mentis -unt
 (gloss.: valde quaerunt).

?subst. anquaesitum, -i. n. *quod quaesitum est -*
 das Ermitteln: AMALAR. off. prooem. 2 non me piguit an-
 quesitum (inquesitum, ante quesitum sim. codd.) meum super

40 hac re (i. ordine orationum) a Romanis.

1. anasa, -ae f. *script.:* ancia: Gloss. III 161,45 St.-S.
 215,70. anss.: l. 44.

1 propriæ: a manubrium - Henkel, Handgriff (cf.
 Gloss. II 720,26 St.-S. anssas habe. III 223,52 -a hiena [cf.
 notam ed.]. 293,19 -a hantaba vel hasta. IV 177,8 -a hant-
 henge. al.): ORDO Rom. 5,55 involutis -is calicis cum offer-
 torio suo (LEO MARS. chron. 2,47 p. 659,15. COSMAS chron.

1,37 p. 66,25 calix duas ... habet -as, quod nos vulgo dicimus
 aures. al.): LIUTPR. antap. 6,8 anuli -is, quae in scutulis pro-
 minent, positi. THEOPH. sched. 2,10 -as in eo (vitro) facere,
 quibus possit pendere. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 153,7
 foramen ... in -a campanelle falconis. al. in imag.:
 WALTH. SPIR. Christoph. II epist. p. 10,19 ne ... lividorum

manus -am tenentes calumnię ... effundant vasa contum-
 liae. b fibula - Schnalle: ALBERT. STAD. Troil. 4,760 (de
 zona Penthesileae) -a ... aurea tota rubet. c ansula, la-
 queus - Schlinige, Schnur: Gloss. I 334,9 St.-S. -e naruuon
 (spectat ad Vulg. exod. 26,10). III 395,23 zinkia -a neste-
 la. 668,37 -a senue vel snör. al. THEOPH. sched. 3,4 ubi ...

60 duea -ae ex eadem consuantur. in imag.: THEOD.
 AMORB. (?) Tryph. et Resp. p. 291,17 calumpniae a nostram
 parvitatem ... innodare. d margo - Rand(besatz): Gloss.

IV 179,26 St.-S. -a brord (V 46,23). e anulus (catenarum)
 - (Ketten-)Glied: ALBERT. M. veget. 2,126 cuius (humidita-
 tis) partes sibi coniacent sicut -is catenarum colligatae (sim.

animal. 3,173. 20,10). 5,72 (in imag.) hoc acumen sici
 terrei) Pythagoras -as catenae aureae vocavit.

2 translate i. g. facultas, occasio - Handhabe, Anlaß:

HUMB. Sim. 2,15 p. 155,47 -am calumpniae in nos retorquen-
 dam (EBERH. BAMB. epist. 16 p. 560^c). CHART. Mog. A 451
 p. 359,7 (dipl. Heinr. V.) Adelbertus archiepiscopus Loude-
 wico et Wicberto audendi in nos -am (ausum cod.) prebet.

[Baader]

GERHON. Antichr. 2,35 p. 265,11 tollant hinc ambiguitatis -as. CHRON. Mont. Ser. a. 1212 p. 183,16 -a familiaritatis quesivit frater ab eo (*marchione*).

2. *ansa v. *hansa. *ansarinus* v. *anserinus*.

ansatae, -arum f. *tela amentis praedita* - *Geschosse mit Wurfriemen*: ALDH. virg. I 60 p. 322,24 oratio quasi ... propugnaculum contra venenatas aemulorum - as fore creditur. *anser*, -eris m. (f.: l.15,23,28,37,39sqq. p. 686,7) *script.* : auctor: l. 14. anc: p. 686,3. anz: l. 72. -sar: l. 15. form. acc. sg. -am: l. 15.

I de avibus: A gener. i. q. *auca sive silvestris sive domestica*, gr. χήν - (*Grau*) *Gans* (*Anser anser L.*, cf. H. *Suolahti*, *Die dt. Vogelnamen*. 1909. p. 410sqq.; v. et *Gloss.* III 222,53 St.-S. *auca vel r. gáns*. 462,3 *aucer uuldiugans*): 1 *proprie*: *LEX Sal. Merov.* 7,8 si quis -em (-am C 5, ansare A 1,2) aut anedam furaverit domesticam. ALDH. ad Acirc. 131 p. 179,20 -es crincent vel trinsiunt (cf. CARM. Bur. B 132,2^a,8 -r *craccitat*). BOTAN. Sangall. 10,3 fel de -e. CAPIT. reg. Franc. 32,62 de pullis et ovis vel -bus, id est *aucas*. FORMA mon. Sangall. p. 14^b-bus locus hic ... manet aptus alendis. WANDALB. mens. 60 -is in visum ... agmen. SALOM. II. epist. 34 illi (*episcopo*) subministres ... -em (aucam A 1,2) 1 (*item de praestatione*: DIPL. Otton. I. 105 duas -es, decem gallinas eqs. CHART. Heinr. Leon. 2 p. 2,26 decimam ... -um ... dare. CHART. Rhen. med. II 242 p. 280,31 [*inter iura telonei*] album -em. CHART. Hall. I 224,28 p. 213^a,3 spectant ad ius, quod rade dicitur, ... -es et pullieqs. CHART. Eberb. 265 p. 20,10 duas -es. REGISTR. Geisenf. 27 de interioribus, qui dicuntur iuvenes -es [*Gansjung*], dande sunt kartate. al.). FLOD. hist. 1,1 p. 413,9 tertius *fornix portae* ... cignorum vel -um figuratus auspicio. DIAETA Theod. 79 -es humidiiores sunt et ventrem procurant. THEOPH. sched. 3,28 *nigellum* mitte in pennam -is. EKKEN. URAUG. Hier. 11,2 confictum est de Karolo Magno ... fribolum ... illud de -e quasi dominam suam deducente. COMPOS. Matr. 62,3 sanguine -is. HILDEG. phys. 6,10 -r, scilicet *gans*, calidus est eqs. caus. 4 p. 206,14 unguis -is ... feminae. BERNH. PROV. comm. 6,2 p. 291,8 adeps -is *silvestris*. CARM. Bur. B 58,4,10 -r *sagax*. 76,20,1 perdices et -es ducte sunt coquine. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 36,12 sunt plures species -um sicut species illarum, que dicuntur rosete, et species illarum, que dicuntur carbonere, et species berneclarum et species gantarum (cf. 1 p. 38,18. 54,33. 55,1,3). BERTH. RATISB. serm. 17 p. 90,5 corda sunt quasi carnes ... -is antiqui *silvestris*, qui vix decoquuntur. ALBERT. M. animal. 1,37 -es *grisei* et albi. 1,50 quaedam (*animalia*) verecunda et observantia se ab aliis sicut -r (p. 488^b,23 χήν) et *cattus*. 23,22 -r vel *auca* ... est avis aquatica ...; invenitur ... haec avis ... *silvestris* et *domesticat*; et *silvestris* ... quinque specierum invenitur; est enim magnus -r, qui cinerei coloris est et apud Germanos *gragans* vocatur; et est aliis minor illo eiusdem coloris ...; et est tertius totus albus praeter alarum extremas ... pennas ...; et est quartum genus illo minus habens rostrum -is, sed colorem capitis pavonis ...; quod vulpis dicit nasci de arbore; quintum autem genus -is ponit Plinius (*nat.* 29,55) vocans ipsum comage ...; aliud autem genus addunt quidam ..., quod nos volmare vocamus; hoc enim maius est *cigno*. al. (v. *ind.*). ALBERT. M. (?) animal. quaest. 3,12/16 p. 131,68 in -bus deplumatis ad culcitras. *saepe*. de *ave sexus masculini* (cf. *Gloss.* III 492,26 St.-S. -r *ganizo*): EGBERT. fec. rat. 1,1472 furtivus ... -r. 1,1478 non fuit *auca*, sed -r. NIVARD. Ysengr. 4,15 actit excubias -r *Gerardus*. fort. *huc spectat*: REGISTR. abb. Werd. 3,2 p. 92,4 (s. X.ex./XI.in.) solvit vi *aucas* et XII pullos, ... XII pullos et III -es. EKKEN. IV. bened. II 79 fauce malum rauca nullum paret -r et *auca*. per compar. et proverb.: ALCUIN. epist. 159^{tit.} nobilissimo avium aquilae -r stridenti voce salutem. EPIST. Ratib. 5 p. 283,21 cum sit -r inter olores (cf. Verg. ecl. 9,36). COSMAS chron. 2,32 p. 129,18 sedit mulier ... velut -r, cum facit sibi nidum eqs. METELL. buc. 3,57 -r ... in spe ... est gallo minor in re. 2 alch.: a in nomine ficticio: ARTEPH. secret. p. 58 qui (*pulvis*) vocatur *anzer* et *pullus Hermoginis*. ROSIN. ad Sarr.

1 p. 285,8 *spiritus* . . ., qui dicitur -r *Hermetis* et *pullus Hermogenis*. b *meton*. i. q. *sal Ammoniacus* - *Salmiak*: Ps. AVIC. anim. 7,4 p. 430 pro ancere intelligo *sal Armoniacum*. B *spec.* (cf. H. *Suolahti*, op. cit. p. 415sqq.):

5 1 *ganta* - *Saalgans* (*Anser segetum L.*): v. p. 685,41,50. huc spectare vid.: ADSO Waldeb. 1 (MGScript. XV p. 1172,34) -es agrestes, quas a candore vel sonitu more rusticu *gantas* vocant. 2 *nullis* - *Schneegans* (*Chen hyperboreus Pall.*): ALBERT. M. animal. 7,41 -es albi, qui -es grandinis sive nivis vocantur. v. et p. 685,51sq. 3 *bernecla* - *Nonnengans* (*Bernicia leucopsis L.*): v. p. 685,42,52sqq. 4 *roseta* - *Ringelgans* (*Bernicia torquata L.*): v. p. 685,40sq. 5 *species avis aquatica*, fort. i. q. *pelicanus* - *Wasservogelart*, viell. *Pelikan* (*Pelecanus onocrotalus L.*, cf. H. *Suolahti*, op. cit. p. 388sqq.): v. p. 685,55.

10 II de pisce: -r *aquaticus* i. q. *species piscis marini*, fort. i. q. *umbra vel aquila* - *Meerfischart*, viell. *Umber oder Adlerfisch* (*Umbrina cirrhosa L.* vel *Sciaena nigra vel aquila L.*, cf. R. STRÖMBERG, *Studien zur Etymologie und Bildung griech. Fischnamen*. 1943. p. 66sq.): ALBERT. M. animal. 5,34 -r *aquaticus*, qui in Graeco achynari (p. 543^a,2 χροιτικ) vocatur.

15 *anserinus*, -a, -um. *script.* : aser: l. 26. -sar: l. 26. adde ANTIDOT. Bamb. app. p. 36,18. ibid. al.

20 1 *ad anseres spectans* - *Cänsen*: ANTIDOT. Lond. p. 21,13 sevo ... *ansarino*. ANTIDOT. Bamb. app. p. 39,30 adipe *ase-rino*. FOLCUIN. Bert. praef. p. 607,21 paginula sapienter -i vomeris cultro sulcata (UFFING. Ida 2,1. THEOD. AMORB. Bened. I praef. p. 363,10). HERM. TORN. rest. 26 carnem. TRAD. Westph. IV p. 149,22 (*de praestatione*) unum ovum -um. WILH. CONG. chirurg. 797 de anxungia ... -a. ALBERT. M. animal. 23,87 *stercorinijs* -i. al. 2 *anseri similis* - *gansartig*: ALBERT. M. animal. 22,39 *castor* ... posteriores pedes habens -os (23,14).

25 35 * *ansiatio*, *ansietas sim.* v. * *anxiatio*, *anxietas*.

* *ansinga* v. * *andecinga*. *ansora* v. *anchusa*.

* *anstra(le)* v. * *anstrum*. *anstructio* v. *anrustio*.

* *anstrum* (*amistrum*, *anstrum*, *anstra(le)*, *antra*) subst. (orig. inc.; wallon. henistrai, cf. v. *Wartburg*, Frz. etym. Wb. I. p. 100) *viscum* - *Mistel* (*Viscum album L.*, cf. Fischer, *Pflanzenkunde*. p. 288): *Gloss.* III 292,10 St.-S. *anstra mistil* (294,33). 353,20 *anstrum mistil*. 485,25 *amistrum* i. *viscum mistil* (514,27. 570,12). 493,28 *amstrum mistil*. 579,5 *antra mistil*. *fibula* - *Schnalle* (*per confusio-nem litterarum*): *Gloss.* III 266,28 St.-S. *anstra nustil*. IV 181,21 *anstrale* (*anstral*, *anstrā codd.*) i. *nusgil* (a) *misigil* (b). *anstru(s)lio* v. *anrustio*.

40 *ansula*, -ae f. (?m.: l. 57) *script.* as: l. 63. form. acc. pl. -os: l. 57.

45 50 1 *manubrium* - *Henkel*, *Handgriff* (cf. *Gloss.* IV 167,50 St.-S. -e *hanthābin*): GESTA Font. 17 p. 52,37 *calicem aureum* ... duas ... habentem -as (LAMB. HERSP. inst. 1 p. 349, 10). 2 *laqueus pro vinculo usurpatus* - *Schlinge* (*spectat fere ad Vulg. exod. 26,4*): ALDH. ad Acirc. 2 p. 64,19 *cur-tinae* ... *tabernaculi* ... diversi -arum *nexus assutae*. *Gloss.* I 272,14 St.-S. -as *nustun*. 323,31 -a *snōra*. 330,22 -as *narvan* vel *nestilu* (g) *narwn garhote* (h). 336,29 -os *ense*. III 223,53 -a *slōfa*. 409,39 -is *hæftelin*. ibid. al. alleg.: HRA-BAN. univ. 14,21 p. 394^c -ae *cornicularum hyacinthinae* sunt *coelestia praecepta*. in *imag.*: EPIST. var. I 15 p. 519,22 *secretarius caritatis vinculo et humiliatis -a religatur*. 3 *fer-rum curvum* (*tintinnabuli*) - (*Glocken*)-*Öse*: CYMBALA XXI p. 56,26 *asula* (i. -am) *illic* (*in camera tintinnabuli*) ... ef-ficere.

65 60 65 70 1 *parastatica* - *Pilaster*: VITA Desid. Cad. 16 p. 574,20 edificavit ... prope ... aecclesi-iam domus ... ornatas -is quadrisque munitas. fort. *huc spectat*: *Gloss.* IV 239,5 St.-S. -es *welzestein*. 2 *postis* - (*Tür*)-*Pfosten*: *Gloss.* III 128,23 St.-S. *postes* et -es <...> *turstūdile* (*spectat ad Isid.* orig. 15,7,9 -ae). 180,23. 410,77. * *antabra*, -ae f. vel * *ant(h)abrum*, -i n. (orig. inc.) forma ad fundendum apta - *Gießform*: MAPPAE CLAVIC. 85 (Baader)

eris cipri partem i, stagni partem i una conflentur in -am (gloss.: est autem -a forma pecuniaria). COMPOS. Matr. 61,3 conflabis cum medicamentis et adicis chalcitis dragmas ii et hoc facis in anthabro.

*antagonista, -ae m. (ἀνταγωνιστής) *adversarius* - Gegner: INVENT. Math. 17ⁱⁿ. qui cum praevalido -a ... in arenam duelli causa descendit.

*antalus, -i m. vel *antale (ent-), -is n. (orig. inc.) *lapis ignotus, fort. testa animalis cuiusdam - unbekannter Stein, viell. Schale eines Tieres* (cf. W. S. van den Berg, Eene middelnederlandse vertaling van het Antidotarium Nicolai. 1917. p. 200): MATTH. PLATEAR. gloss. p. 395^b -i et dentali frigidii et siccii ... lapides sunt satis conformes egs. TRACT. de aegr. cur. p. 362,39 -i, dentali, camphora superponantur. THEOD. CERV. chirurg. 3,54 p. 177^a vernicis, dragaganthi, entalis, dentalis, bellirici egs. 3,55 p. 177^a entale, dentale ... pulveriza.

*antapodosis (ante-, -pad-, -das-), acc. -in (-im) f. (ἀνταπόδοσις) 1 *retributio - Vergeltung*: LIUTPR. antap. 3,1 cur ἀνταπόδοση, antapódosis, ei (operi) inseritur titulus? ... sit ... eis (viris illustribus) praesens pagina antapódosis, hoc est retributio, dum ... inpietatem eorum ... denudavero. 2 *repetitio - Wiederholung*: AURELIUS 1 p. 489,20 minimum (-us cod. Augiens. 120) hemitritaeus est, qui post diem et noctem antepodasin (antapodasim cod. Augiens. 120), hoc est repetitionem, habet.

*antara (-um?) subst. (cf. ἀρά) *exsecratio - Fluch*: WALAHFR. exord. 6 p. 480,13 a precatibus, quas Greci aras vocant, ... imprecations -a (ante ara, antera var. l.) dicuntur (cf. Isid. orig. 15,4,13 κατάρα).

*antarcticus, -a, -um. (ἀνταρκτικός) *australis - südlich*: WALTH. SPIR. Christoph. II 1,221 Pistricem Eridano confert -us ordo. GERB. epist. math. I 3,3 per quintam (*fistulam*) hiemalem, per sextam -um (-os, arcticum var. l.) circulos metiri ...; pro polo ... -o ... terra ... per ... fistulas intuenti occurrit (ALBERT. M. cael. 2,1,5 p. 136^a,12 in polo australi, qui vocatur -us. meteor. 1,3,8 p. 506^a,34).

*antartes v. *intarta.

*antarcticus subst. (orig. inc.) *ultima pars intestini ut vid. - etwa 'Darmausgang'*: GLOSS. III 439,44 St.-S. -us ustragel. Baader

ante adv. et praep. script. -em: p. 688,14. metr. antē: CAND. FULD. Egil. II 12,26. postponitur vel interponitur: p. 688,63sq. 689,11sq. struct.: c. abl. (fere s. VI./VIII.): p. 688,39sqq. 53sqq. 58,60,67. p. 689,4. adde TRAD. Frising. 653 (a. 842). CHRON. Salern. 23,24. saepe. c. gen. (per ellipsis): p. 688,61; cf. p. 688,44.

I adv.: A de loco: 1 *de positione i. q. in fronte - vorn, voran, davor*: ALDH. ad Acirc. 76,6 (*de bulla aquatica*) -e catervatim per lymphas duco cohortes. WALAHFR. Wett. 121 -e superna videt, retro terrena (GERH. AUGUST. Udalr. I 5 p. 393,48 -e et r., ad dexteram et ad laevam. CHART. Altenberg. 231 iacent ille mansiones -e et r., subtus et superius. saepe). MIRAC. Genes. Hier. 14 dum aliquantis per -e prostratus iacisset. CHART. Rhen. inf. II 220 p. 114,2 ea, que Colonia in dominibus ... sunt -e edificata, que vulgariter dicuntur vorgezimberre. ALBERT. M. veget. 4,40 in habitis -e libris. CHART. Wetzlar. I 241 in dominibus vestris vel -e. al. sensu subst. i. q. *pars anterior - Vorderseite*: ALBERT. M. animal. 6,40 membra ... convertuntur ad -e et non ad dorsum (2,41 opp. ad posterius). 2 *de motu i. q. prorsus - nach vorn, vorwärts*: HEINR. AUGUST. planct. 810 corpore septimodus variabitur undique motus: -e, retro, sursum, girans, hinc, inde, deorsum (UDALSC. Conr. 6. al.). sub conspectum - vor Augen: CANTAT. Argent. 8 p. 8,20 -e venire iube, quo possim singula scire. sensu subst. i. q. *inclinatio in orientem versa - Verbeugung nach Osten* (cf. WILH. HIRS. const. 1,4 p. 939^b quam inclinationem nos per usum -e et retro appellamus, quae contra orientem incipit et finit contra occidentem): WILH. HIRS. const. 1,31 p. 964^a -e et retro non facit. 2,24 p. 1075^a in agendo -e et retro. LIBER ordin. Rhenaug. p. 63,11 absque -e et retro exeunt. ibid. al. (v. ind.). B de tempore:

1 strictius i. q. prius, antea - früher, zuvor: a gener.: CONC. Karol. 15^A,2 -e ... aut postea (cf. THIETM. chron. 4,18 numquam ... -e nec post). WILLIB. Bonif. 5 p. 23,6 olim -e. TRAD. Frising. 200^a in -e acta traditio (547^e). LIUTG. Greg. 15

5 p. 79,13 -e ... nunc. POETA Saxo 421 diu ... -e. persaepe. pendet ab adi., subst.: AGIUS epic. Hath. 616 -e potens. REGINO chron. a. 896 retro -e seculis. RUOTG. Brun. 19^{med}. dux paulo -e fortissimus. al. abund.: ALDH. virg. II 402 hunc Gabrihel ... praedixerat -e. HEITO Wett. 10 praescitum - non fuerat. HRABAN. epist. 8 p. 394,3 nominibus -e in pagina prenotatis. CONSUIT. Eins. 10 p. 78,3 pridie -e. saepe. b in correlatione: seq. quam (*interdum in tmesi i. q. prius quam - bevor*): ANTIDOT. Glasg. p. 112,12 dabis pocionem -em quam luceat. FORM. Dion. 1 p. 494,35 Maria Magdalena prima post resurrectionem -e quam (anteque 2) nullus apostolorum ... Dominum meruit videre. WALAHFR. carm. 38,35 non -e ... requiem ... habuit, quam ... coegit. AGIUS comput. 3,4,4 lunam non -e suum cyclum peragrare, quam ... compleverit. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,35 puellaris animi concordia ... -e diabolico quam ferret tuscula templo, ... impulit ... magistrum. DIPL. Otton. III. 146 si ... soror nostra -e quam nos ... carnis iter arripiat. OTTO FRISING. gest. 2,19 p. 121,22 -e vero quam abinde castra moverentur, ... rex ... disponit. ALBERT. STAD. annal. p. 285,8 surrexit regnum Scitarum LX annis -e quam Assiriorum. saepe. seq. quod: LEX Sal. Merov. 24,6 -e quod nomen habeat insans. CHRON. Ven. Alt. p. 140,10 -e quod quartum annum expletum esset. 2 latius i. q. potius - eher, lieber: a gener.: WETT. Gall. 28 p. 273,4 lingua fatigata videtur mihi -e deficere. VITA Corb. 18 -e se esse morituron. b in correlatione seq. quam: WETT. Gall. 41 p. 280,15 dies ... ei -e quam sermo cessabit. HRABAN. carm. 6,19 -e solum terrae caelique volubile cyclum praetereant, vester quam quoque ccesset amor. ROD. GLAB. hist. 4,5ⁱⁿ. hos ... ita maculaverat heretica pravitas, ut -e erat illis crudeli morte finiri quam egs. WIPO gest. 6 p. 28,2 -e me desererent vires quam materies. saepe.

II praep. i. q. πρό - vor: A de loco (sive de positione sive de motu): 1 strictius: CHRON. Fred. 4,48 quod ... -e Chunis precederint. LEX Baiuv. 4,12 si -e cubitum transpuncterit brachium (opp. supra cubitum). ARBEO Corb. 43 cum ... vasculum ... -e ... depositissent altari. LIUTG. Greg. 15 p. 79,24 iussit se -e oratorium ... portari. CHRON. Noval. 2,2 p. 83,29 -e cenobii tantum, quantum potest hictus iaci sagitte, erat ecclesia. CONR. HIRS. didasc. 995 dicitur ... prologus et -e rem et preter rem egs. HERBORD. Ott. 2,1 p. 725,22 Pomerania ... -e se ..., id est versus aridam, ... fines respicit Ungariae. persaepe. in nom. propri.: TRAD. Ratisb. 854 (c. 1149/60) Gozwinus -e urbem. OTTO SANBLAS. chron. 20 p. 25,17 (de ecclesiis) ad Sanctam Mariam -e Sanctum Petrum. CHART. Eberb. 399 p. 164,8 Desiderium dictum -e portam ecclesiae. al. 2 latius: a coram, ad - angesichts, zu: FORM. Senon. I 7 veniens homo ... -e bonis hominibus. STEPH. EDD. Wilfr. 2 -e regalibus conspectibus ... stare (cf. RHYTHM. 34,13,3 saeculi -e oculis. WALAHFR. carm. 24,19 visa libri series coram ... -e meos vultus. HRABAN. carm. 39,8,2,6 posita -e obtutis criminis. saepe). RHYTHM. 40,14,3 accepit legem Moyses -e Domino. LEX Baiuv. 2,4 coram duce ... vel -e comitem suum. TRAD. Frising. 51 cum eadem Mariam iusti ante iudicis tribunali communicet causam (cf. 95 -e districti ... iudicis reddit rationem). AMALAR. ord. antiph. 58,2 puer esse -e Albinum ... magistrum. PASS. Quint. 168 (MGPoet. IV p. 983) Quintinus eum quamvis ... sisteret -e. RIMB. Anscar. 9 p. 31,24 -e praesentiam caesaris adductus. CHART. Heist. 144 p. 227,24 res ... libere deduci valeant -e castrum. persaepe. abund. (cf. l. 56): ANNAL. Bar. a. 1042 (MGScript. V p. 56^a) -e coram Materialis oculis. b prae - an: VITA Mathild. II 16 p. 294,25 -e se gessit parum auri. B de tempore: 1 strictius: FORM. Marculfi 2,35 -e os annos (aut) -e anno. DIPL. Merov. I 60 p. 54,4 -e dies (cf. OTTO FRISING. gest. 1,48 p. 67,34 noviter ... -e hos dies). WILLIB. Bonif. 3 p. 12,24 documentum non

... -e tempus arripuit (*cf.* RUOTG. Brun. 13 sedem ... -e tempora preparatam). 4 p. 15,17 secreta ... -e ea (antea var. *l.*) abscondita. ANSO Ursmar. 1 (MGMer. VI p. 454,20) -e nativitatem et postea (*cf.* THIETM. chron. 1,2 -e Christi incarnationem vel post. BERTH. [?] annal. praef. p. 267,24 -e et post clericatum susceptum). TRAD. Frising. 435^c -e hoc trium dierum. LIUTG. Greg. 6 -e magistrum migraverunt a seculo. WALAHFR. imag. Tetr. 93 -e bonum non esse malum. THEGAN. Ludow. 7 in ultimo -e obitus sui diem. RIMB. Anscar. 25 p. 55,27 -e profactionem illam longe. POETA Saxo 5,599 die quinta ... -e kalendas. VITA Liutb. 32 miserabilem -e partum. WIDUK. gest. 2,31 modicum -e pascha. 3,49 intraducentes annos -e eum. *persaepe.* abund. (*cf.* p. 688,11): ANTIDOT. Glasg. p. 144,16 habenti flores maturas -e pridie collectas (p. 114,2. 144,43; *cf.* SVENNUNG, Wortstud. p. 65). HUGEB. Willib. praef. p. 87,23 pridie -e solstitia. *per inversionem quandam:* EPIST. var. II 5,8 signum, quod pulsare solet -e unam horam vespere (*i. una hora ante vesperem*). seq. quam: IONAS Bob. Columb. 2,10 p. 254,20 -e triginta dierum circulo, quam vertentis anni meta completeretur, ... interiit. HROTSV. prim. 561. WIPO gest. 8 p. 30,35 Adalbero -e tres menses, quam rex veniret, migravit a seculo. 2 *latius i. q. intra - innerhalb:* LEX Sal. Merov. 46,3 -e duodecim menses. LEX Alam. 17 -e (*om. 1*) tres annos liberam potestatem habeat. THIETM. chron. 7,2 p. 398,22sq. ut -e xxx annos diaconus, presbiter ... -e xxx annos nequaquam ordinetur. C de praestantia: RHYTHM. 99,1 -e omnes artes inventa est littera melior (*cf.* WALAHFR. carm. 76,47 Spira, mihi -e alias quandam dispectior urbes). ARBEO Emm. 2 -e omnia ... desudabat (THANGM. Bernw. 27. p. 771,4. *saepe*). WETT. Gall. 10 cum -e alios ... polleret. EPIST. Worm. I 67 p. 113,6 vos inprimis et -e primo. *saepe.* D de causa: RHYTHM. 23,9,3 tremunt sancti -e tanta maiestate Iesu Christi. REGINO chron. a. 874 p. 107,35 veluti herba pratorum recisa -e acumen falcis cadit. E de pretio i. q. pro - für: CHART. scrin. Col. A II 1 p. 40,30 (c. 1190/1202) alteram partem eiusdem domus habent in vadio -e (*theod.* 'vor, für' *cft. ed.*) octo marc. et III sol. (p. 204,31).

compos.: abante(a), adante(a), deante(a), exante, inante(a). - ante, ante(a)quam, antehac.
antea adv. script. -ia: l. 57. metr. -ea: WALTHARIUS 434. 957. 1086. NIVARD. Ysengr. 1,645. 6,175. v. et l. 60.
I de tempore: A strictius i. q. prius - früher, zuvor: 1 gener.: LEX Alam. 56,2 sicut -a diximus. TRAD. Frising. 5 -a iam temporibus plurimi. HRABAN. epist. 45 nusquam ... -a. THIETM. chron. 8,4 ab eodem, ut modo, -a expulsus. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 293,29 toto biennio -a. OTTO Frising. gest. 2,13 p. 115,33 -a ... nunc. *persaepe.* pendet ab adi., subst.: HRABAN. epist. 20 p. 426,11 nullius -a ... expositionem inveni. AGIUS vita Hath. 20 iam -a omnibus nota ... pietas. WIDUK. gest. 1,18 invisum -a genus. COSMAS chron. 1,23 olim in -a diebus. al. abund.: DIPL. Ludow. Germ. 66 p. 92,16 -a in priori placito. VITA Corb. 16 iam -a praedictus comes. GERH. AUGUST. Udalr. I 25 p. 410,12 eos -a praemonuit. al. v. et l. 57. 2 in correlatione: a seg. quam, quod (*in tmesi i. q. priusquam - bevor*): LEX Alam. 50,1 si -a (-ia 1, ante ea 11) mortua fuerit *uxor*, -a quod (antequam, antequod, quam var. *l.*) ille maritus eam quæsierit, cum cccc solidis conponat (*cf.* 50,2). WALTH. SPIR. Christoph. II 6,224 -a suppositum quam framea sanguine collum imbuget. b seq. quoque: RIMB. Anscar. 34 p. 66,11 ut ... legationis causam numquam -a tractare ... omiserit, quoque ultimum exalavit spiritum. B latius i. q. potius - eher, lieber: BONIZO ad amic. 9 p. 614,20 nemo ... cum eo (*rege*) fuerat; -a enim maluerant propriis sedibus carere.

II de loco: A in fronte - vorn: STATUT. ord. Teut. p. 111,7 fratres ... equitabant sub vexillo suo posterius vel -a. B prorsus - nach vorn: OTTO MOR. hist. p. 84,15 gattus ... iam -a prope murum ... precesserat (*cf.* p. 89,5). Prinz

anteactus, -a, -um. script. -hac: l. 71. 1 gener. i. q. anterior - früher: DIPL. Merov. I 77 p. 69,16 -hactis temporibus. HINCM. Remig. 16 p. 301,4 Genebaudus ... de -a

vita ... confidens. CHRON. Reinh. a. 1209 p. 576,31 -is diebus. 2 iur. i. q. antea peractus - vorher durchgeführt: CHART. Friburg. 117 p. 99,22 (a. 1250) curia fuerat ... secundum -um processum adjudicata. antea perscriptus - vorher ausgefertigt: v. p. 688,4. subst. neutr.: quod antea definitum est - das vorher Festgestellte: CHART. Traiect. 1172 p. 505,11 (a. 1248) recognoscentes ... plenum ius ... secundum -a omnia.

antequam coni. in tmesi: p. 689,56. priusquam - bevor: GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 414,1 -m aurora ... cognoscis potuisset. 28 p. 417,37.

*antecamera (anti-), -ae f. conclave ante cameram situm - Vorzimmer, Kabinett: CHART. Carinth. IV 2685 (a. 1258) apud Civitatem in anti-a patriarchali ... patriarcha ... presentavit litteras (2762 p. 574^a,30 apud Civitatem in anti-a p. ... patriarcha ... ordinavit ... procuratores ad recipendum ... possessionem).

Antecanis (Anti-), -is m. script. et form.: Ani: l. 23. -carius: l. 24.

astron. de signo caeli i. q. Procyon - Kleiner Hund: EKKEH. IV. bened. I 7,60 Anticanis Leporem patitur transire *< fugacem*). HONOR. AUGUST. imag. 1,126 Procyon Anicani, quod et Anticanis dicitur, qui canis Orionis fertur. ARNOLD. SAXO fin. 1,2,2 p. 17,29 tunc oritur Anticarius. NOTULAE Wilh. Cong. 1435 in temporibus, in quibus excessus frigoris et caloris nimius est, non est aperienda vena, sicut sub Cane et Anticane.

antecapio, -ere. *prævenire* - zuvorkommen: RAHEW. gest. 4,26 p. 269,11 alius alium in respondendo -ere cupiebat.

*antecastos v. *authecastos.

antecedo, -cessi, -ere. script. -cid: l. 66. adde GLOSS. I 44,20 St.-S. -cidet.

I proprie i. q. anteire, *præcedere*, *prægredi* - vorher-, vorausehen, voranschreiten: A local.: 1 strictius de motu: BEDA hist. eccl. 2,16 p. 118,18 ut ... regem equitatem ... -ere signifer consuesset. GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 393,3 clerum ... solemnibus vestibus indutum -ssit episcopus. v. et p. 691,36. 2 latius de statu: a gener. i. q. situm esse ante - (da)vorliegen: CHART. scrin. Col. A I p. 313,13 (c. 1197/1215) que (*pars areæ*) -it hereditatem Godefridi. b log. i. q. priorem esse - zuerst kommen: EPIST. Ratisb. 31 p. 366,2 si ... compositus esset *syllogismus*, aut -ret una kategorica et sequeretur una hypothetica ... aut egs. B temp.: 1 strictius de motu: GERH. AUGUST. Udalr. I 8 mihi viae ductorem dimittendo -ite. 2 latius de statu: ALBERT. M. bon. 435 dicitur -ere in actu operis voluntas. v. et l. 61sg.

II translate i. q. superare - überragen: WIPO gest. 2 p. 16,32 nobilitate vel divitiis propinquos nostros -ere. adi. antecedens, -entis. *præcedens*, *præiens*, *prior* - voran-, vorher-, vorausehend, früher: 1 local.: a gener.: HRABAN. epist. 2^a p. 383,29 pro 'm' littera alicubi virgulam super -em sibi vocalem notavi. b Anat. i. q. anterior - vorderer: ALBERT. M. animal. 1,350 qui (*musculus*) ponitur in cannae domestico -e. 1,417 super -em coxae partem. ibid. al. 2 temp.: a gener.: WILLIB. Bonif. praef. p. 3,9 suorum sibique -ium temporum historias. TRAD. Ratisb. 58 vestigia imitando -ium patrum. DIPL. Otton. II. 252 ab -e marito. GERH. AUGUST. Udalr. I prol. -bus meritis confidens. b philos. et theol.: ALBERT. M. bon. 90 p. 58,76 quædam sunt voluntaria voluntate -e et quædam voluntate consequente. p. 58,83 voluntate ... personæ -e dicuntur voluntarii primi motus, quia voluntas antecedenter est de aliquo, ad quod sequuntur primi motus egs. al. c medic.: TRACT. de caus. mul. 19 p. 22,6 si longo tempore sid ex -cidente aborsione fluxus sanguinis. BRUNUS LONG. chirurg. 2,5,1 p. 122^r cuius (*apostematis*) causa ... duplex est, scilicet -s et primitiva; et -s quidem causa est interior, quae ex replectione et corruptione fit humorum.

subst. antecedens, -entis n. 1 gener. i. q. res vel factum præcedens - das Vorausgehende, Frühere: THIETM. chron. 4,67 nobis omnibus et -s ac consequens intimavit. 8,14 de -i

[Schmid]

nunc dico. **CASUS** Gall. cont. 5 p. 15,4 ex sequentibus -ia probantes. **2 log.** i. q. *propositio iudicij hypothetici vel sententiae conditionalis* — *Vordersatz des hypothetischen Urteils oder des Bedingungssatzes* (*cf.* C. Prantl, *Gesch. d. Logik im Abendlande*. I. 1855. p. 678. **2 II.** 1885. p. 188,20. **III.** 1867. p. 139). **EPIST.** Ratisb. 6 p. 288,20 consequentia declarat, quod -s non contradicat. 31 p. 365,37 non ... ponitur -s, ut ponatur consequens *e.g.s.* **CONR.** HIRS. dial. 188 argumenta fiunt . . . a consequentibus, ab -bus, a repugnantibus.

adv. *antecedenter. **1 gener.** i. q. *antea — vorher*: ALBERT. M. gener. 1,4,1 p. 388^a,10 -r oportet determinare ea. **2 philos. et theol.** i. q. *modo vel ratione praecedentis — vorhergehend(erweise)*: ALBERT. M. bon. 90 p. 59,12 dormiendo non peccatur, nisi causa praecesserit in vigilia, quae -r sit voluntaria. p. 59,15 cum nec -r nec coniuncte nec consequenter voluerit aliquid. eth. 6,1,2 p. 394^a,20 scientia et sapientia . . . dupliciter se possunt habere ad voluntatem, -r scilicet et consequenter *e.g.s.* summ. theol. I 1,1 p. 10^b,41. *al. v. et p. 690,63.*

antecello, -ere. **1 superare, praecedere — überragen, übertreffen:** CAPIT. reg. Franc. 234 quantum ceteros . . . potestas fastigio -it *celsitudo imperialis* (*inde* DIPL. Karoli III. 77 p. 126,9). GERHOM. ord. p. 282,33sq. ut . . . sacerdotalis dignitas regalem -at semperque -ere debebat honorificentiam. **2 a praevenire — zuvorkommen:** GLOSS. I 44,19 St.-S. -it furi quimit. **b antecedere, praeterire — vorausgehen, überholen:** GLOSS. IV 2,26 St.-S. -it furi ferit.

antecenia, -ae f. *metr. -tēc-*: l. 32. *merenda, ius — (Vor-)Imbiß, Brühe, Suppe* (*cf.* A. SCHULZ, *Das höfische Leben zur Zeit der Minnesinger*. **2 I.** 1889. p. 362): ABBO SANGERM. bell. 3,72 -am (gloss.: merendam) quoque largam edificant. GLOSS. IV 179,25 St.-S. -a mērd iusen.

antecessio, -onis f. *actio praecedendi, praecursio — das Voran-, Vorausgehen:* **1 local.:** GERR. AUGUST. Udalr. I 12 p. 401,26 unus Ungrorum, qui caeteros pugnando antece-debat et ex cuius ductu et -e maximam praeliandi . . . confidentiam habebant. **2 temp. — a theol. et philos.:** ALBERT. M. myst. theol. 3,1 p. 846^a,16 praedestinatio et praescientia differunt a scientia et sapientia tantum in modo -is, qui importatur per praepositionem. summ. theol. I 15,61,1 p. 619^b, 42 cum dicitur praescientia, duo dicuntur, scilicet scientia et -o ad rem scitam *e.g.s.* (*cf.* sent. 1,38,1 p. 280^b,37). *al.* **b medic. cum notione cause:** GLOSS. Roger. I A 1,14 p. 539,33 spasmus etiam accidit absque -e lesionis parve.

antecessor, -oris m. *script. -cessus:* FORM. Turon. add. 8 cod. anti-: DIPL. Heinr. II. 453, 454. Heinr. III. 203 p. 265,12,37. -ceso-: p. 692,59. -ur: DIPL. Merov. I 59. *metr. -tēc-:* p. 692,44. *usu attrib.:* l. 56sq. p. 692,5,20. *al.*

qui praecedit, qui prior est — ein Vorher, Vorgehender, Früherer (spectat fere ad homines; ad rem: p. 692,32): **I strictius:** *A decessor — Vorgänger* (*cf.* H. Fichtenau, MIÖG Erg.-Bd. 18. 1957. p. 495qq.): **1 de dignitate, iure, possessione sim. — a eccl.:** BONIF. epist. 86 p. 192,16 -r . . . predecessoris vestri, . . . Gregorius *papa*. DIPL. Pipp. 11 p. 16,26 quod -es abbates ibidem laboraverunt. COZROH. praef. p. 2,7 -um patrum (*sc. episcoporum*) temporibus. CAPIT. reg. Franc. 290,2 absque legitimorum -um auctoritate. DIPL. Otton. I. 143 quas (*res*) . . . illorum (*sacerdotum*) -es tenuerunt. EPIST. Mog. 18 p. 348,20 quae (*ecclesia*) . . . a vestris nostrisque -bus et iam predecessoribus (*sc. episcopis*) . . . est determinata. THIETM. chron. 7,26 corpus suum (*sc. archiepiscopi*) . . . ad -es suos locatur. 7,67 successit -i suo Nonnoni *episcopo*. CHART. Welt. 2 p. 103,2 Wolfgangus, quintus -r meus. CHRON. Merseb. 8 p. 181,12 praesul Eccelinus haud ullo (ulli 1) -i (-um 4, -e ci. ed.) suo minus plus. CHART. Raitenh. 70 benefacta venerabilium -um nostrorum, . . . Wolfkeri successorisque sui, nostri autem predecessoris, domini Popponis. CHART. Babenb. 323 p. 163,1 mansos . . . plebanus non habuit nec suus habuit -r. *saepissime. remissius:* RATHER. epist. 29 p. 160,19 consuetudinem -um pontificibus suis incessanter rebellum (*sc. clericorum*). **CASUS**

Gall. cont. prol. p. 3,1 -es nostros . . . gesta non scripsisse. *al. b publ. et iur.:* LEG. Wisig. 10,1,14 (*de terris praestandis*) quantum vel ipsi dederint vel -es eorum. LEX Baiuv. 3,1 sic reges -es nostri concesserunt eis. FORM. Senon. I 35 p. 201,19

- 5 sicut ab -es regis, parentes nostros, seo et . . . genitore nostro . . . fuit concessum. AGNELL. lib. pont. 143 -es tuos, . . . principes. CAPIT. reg. Franc. 207 p. 77,13 -es nostri, hoc est pater et avus noster (*cf.* DIPL. Karoli III. 3). DIPL. Ludow. Germ. 124 sicut . . . illorum -es nostris -bus persolverunt **censum** (*cf.* CAPIT. reg. Franc. 285 sicut vestri -es boni meis melioribus praedecessoribus extiterunt *adiutores*. *al.*). DIPL. Karolm. (II.) 21 p. 315,14 ex dono prisorum regum reginrumque tam -um quam propinquorum nostrorum. DIPL. Arnulf. 9 p. 17,28 in commemorationem iam fati -is nostri (*sc. Karoli III.*). 15 in servitio . . . avi nostri Hludouic et filiorum eius . . . -um nostrorum. DIPL. Ludow. Inf. 28 p. 139,21 in divorum commemorationem -um nostrorum matris nostrae (DIPL. Conr. I. 1 pro nostra et -um nostrorum, videlicet regum seu imperatorum, pia commemoratione). **20 DIPL.** Heinr. II. 24 ipse Petrus vel pater suus seu -es duces (*Venetorum*). THIETM. (?) chron. 5,28 anniversarium domini et -is sui, Cesaris. WIPO gest. 4 p. 24,17 nullius -is sui ministeria aptius . . . provisa memini. DIPL. Heinr. III. 259 Otto (II.) imperator, noster scilicet quorundamque nostrorum -um . . . et imperatorum. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 138,25 leges -um meorum, imperatorum. CHART. Tirol. 1145 p. 187,2 -es sui (*in officio pistoriæ*) tale servicium fecerunt. *saepissime. remissius:* CHART. Lub. 165 p. 151,10 (c. 1250) plus fatigamur . . . quam -es nostri (*sc. cives*). **2 usu commun.:** HRABAN. epist. 48 nomina sanctorum, quae . . . notata ab -bus in libellis repperi, ibidem inserui. *in imag.:* ALDH. ad Acirc. 134 p. 187,23 quemadmodum -r (*sc. paeon primus*) sescupla discretione dirimirunt *paeon secundus*. **B plur. i. g. maiores — Vorfahren, Väter:** **1 in univ.:** TRAD. Frising. 120 (a. 788) sicut ab initio consueverat antiquitus (*an-tas leg.?*) -um nostrorum stipulatione interposita. CAPIT. reg. Franc. 142,10 sicut per longam consuetudinem -es eorum facientes habuerunt. AGNELL. lib. pont. 25 p. 289,35 sicut ipsi (*seniores*) traditum habuerunt ab -bus suis. GODESC. SAXO theol. 21 p. 286,11 veluti latuit -es nostros, sic etiam nos et posteros nostros lateat origo animae. OTFR. ad Liutb. p. 168,30 qui (*Theotisci*) nec historias suorum -um . . . commendant memoriae nec *e.g.s.* THIETM. chron. 3 prol. qui (*timor*) . . . turbaverat . . . -es nostros. 5,10 quam inique comparandi sunt -es nostri et contemporales. CHRON. Pol. 1,29 p. 55,12 adolescentes . . . antiquum morem -um gerebat. *al.* **2 de membris unius eiusdemque familiae (huc spectare possunt etiam nonnulla exempla supra allata velut l. 3,7,13):** LEX Baiuv. 12,8 hucusque -es mei tenuerunt. TRAD. Patav. 11 hereditatem meam dimissam mihi ab -bus meis multis. TRAD. Frising. 140 pro redemptione anime meae et -es meis. CHART. Sangall. A 373 p. 348,1 pro . . . animabus -um . . . tradimus. EPIST. Teg. I 12 -um vestrum beneficio. CHART. Tirol. 549 p. 29,8 castrum . . . fuit patris et -um suorum allodium. 806 p. 230,3 hoc scio auditu et sacramento meorum -cessorum. CHART. Solod. 359 dedimus . . . pro -bus nostris, uxore et heredibus quandam summam cere. CHART. Tirol. notar. II 392 ipse nec . . . suis pater nec avus eius . . . nec abavus eius . . . nec sui -es. *saepissime.* **II latius i. q. propugnator — Vorkämpfer:** ALDH. virg. I 10 ut . . . qui . . . in sancto proposito successor extiterat, . . . efficiatur -r. ***antecessorius, -a, -um.** *ab antecessore originem du-cens — vom Vorgänger herührend:* GESTA Lob. 11 p. 315,20 (chart. c. 1100) qui (*advocati*) hereditarii sunt hereditate -a. CHRON. Albr. a. 774 p. 713,43 Karolus tanquam -o iure Romane patricius urbis.
- 70 **antecessus, -us m.** *iur. i. q. solutio in receptione fundi conducti facta, arrabo — Zahlung bei Übernahme von Pacht-* [Schmidt]

land, Handlohn: CHART. Rhen. med. III 930 p. 698,32sqq. (a. 1247) quicunque recipit bona, dabit nobis tantum in -u, quod vorhure nuncupatur, quantum in censu receptorum bonorum, sed de campis, inde solvunt annonam, non dabunt -um.

antecido v. antecedo. antecipo v. anticipo.

antecurro, -ere. 1 proprio i. q. praevenire - zuvorkommen: LEG. Lang. p. 369^a,25 si eum (*fugacem*) tenere non potuit *portonarius*, mox innotescere aut -ere debuit. *2 translate i. q. maturius evenire - früher eintreten:* TRACT. de caus. mul. 69 p. 45,11 menstrua -unt tempora. 73 menstrua -it.

**antecustodia, -ae f. primum agmen - Vorhut:* CHRON. Albr. a. 1204 p. 883,32 Petro ... tradita fuerat -a.

antedatus, -a, -um. 1 prius edictus - früher erlassen: LEG. Burgund. const. I 48,3 -is legibus (47,4 [var. l.]).

2 supra dictus - vorher genannt, obig: CHART. civ. Spir. 103 p. 75,15 (a. 1263) sub pena formidinis -e.

**antedecessor, -oris m. 1 decessor - Vorgänger:* a eccl.: STEPH. EDD. Wilfr. 51 p. 245,27 -r vester ... Agatho in hac apostolica sede. 52 p. 246,14 -um nostrorum percurtere kanones. ADAM gest. 4,40 p. 276,9 in diebus -is sui. b publ.: DIPL. Karolm. (II.) 26 precepta ... omnium -um nostrorum venerabilis imperatorum (*inde* DIPL. Karoli III. 28).

2 plur. i. q. maiores - Vorfahren: CHART. Rhen. inf. II 546 (a. 1264) ob -um nostrorum animarumque propriarum remedium.

Schmidt

antedictus, -a, -um. supra dictus - vorher genannt (cf. D. Norberg, Beiträge zur spätm. Syntax. 1944 p. 705qq.): TRAD. Frising. 228 (a. 806) prefatam ecclesiam in -o loco cum rebus ipsis iam dictis praedicti tradidores confirmaverunt. STATUT. ord. Teut. p. 160,3 Henricus -us. *saepe.*

anteeo, -ire. script. -hibat: l. 33. 1 antegredi - voran-gehen: FORM. Dion. 9 p. 501,14 -hibat (-bit Vulg. Is. 58,8) fatim nostram iustitia. *2 praecurrere - zuvkommen, vorher hinkommen:* VITAE patr. Iur. 3,6 cum ipse ... cunctos in oratorium diutissime -ret. *3 progreedi - vorwärtsgehen:* Ioh. CODAGN. gest. 4 p. 473,15 -ire non poterant, retro vero redire non valebant.

**antefacie, -ei f. persona - Maske:* ALBERT. M. summ. theol. I 10,43,1 p. 450^b,36 *prosopon* componitur a πρός, quod est ante, et ὁψ, quod est facies, quasi ante faciem vel -s; -s enim sive anterior facies larva est; ... in Latino dicitur persona.

**antefacio, -feci, -factum, -ere. praeferre - vorziehen:* CHRON. Pol. 1,16 p. 36,13 Deus ... eum ... tot regibus ac ducibus -fecit.

adi. antefactus, -a, -um. 1 antea effectus - vorher aus-geführt: ANNAL. Ful. Ratisb. a. 884 p. 112,1 hoc scandalum -i puerilis consilio spatio unius anni sentitur (sim. p. 112,20).

2 antefatus - vorher genannt (per confusionem): l. 54,56.

antefatus, -a, -um. script. -phat: l. 53. -fact: l. 54,56. antea dictus - vorher genannt: LIBER diurn. 71 -o venerabili monasterio. CHART. Culm. 50^a p. 35,22 -phatis fratribus. CHRON. Worm. p. 183,38 episcopus -ctus. *saepe. subst. masc. et fem.:* SIEBB. Desid. 21 -a (sc. Brunigildis) sustollitur. EPIST. Desid. Cad. 19 (abl. absol.) reduce ... -cto.

antefero, -latum, -re. praeferre, praeponere - vor- ziehen, voranstellen: EINH. Karol. 22 p. 27,15 ut nullus ei (Karolo) iuste valeat -ri. WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,5 que quibus -am? CHART. Westph. V 200 obedientia victimis -rtur. al. medial. i. q. *praestare - voranstellen:* CHART. Raitenh. 335 p. 268,21 (a. 1275) quanto in rigore reli-gionis ceteris -rtur ordo Cisterciensis.

adi. antelatus, -a, -um. supra dictus - vorher genannt: DIPL. Karoli III. 21 p. 35,22 -um abbatem. CHART. Sangall. A III app. 24 p. 704,28 monasterio -o. al.

**antefonarius v. *antiphonarius.*

**antegardia (-varda), -ae f. 1 statio prima - Vorposten:* LAND. MEDIO. hist. I 2,26 p. 63,39 circa urbem -vardis ordinatis. *2 acies prima - vordeutsche Schlachtreihe:* CHRON. Albr. a. 1187 p. 860,11 in isto prelio non fecit -am ..., sed fecit retrogardiam.

**antegradus, -a, -um. comput. i. q. procedens - vorwärts-gehend:* HAIMO BAMB. comput. (DtArch. 16 p. 179,25) suppeditatio et comparatio annorum procerus eorum (*regnorum*) -a, id est incipiens ab exordiis (*opp. retrograda*).

5 *antegravius (anti-, -dus, -tus), -i m. (*corruptum ex lant(e)gravius*) *comes provincialis - Landgraf:* GREG. IX. registr. 368 p. 283,30 defecerunt nobilis vir -us et episopus Augustensis. ANNAL. Plac. a. 1246 p. 493,17 Henricus anti-gratus Durenghe. CONST. II 424,8 per antigradum.

10 *antehabeo, -habitum, -ere. 1 praeferre - voranstellen, den Vorzug geben:* LAMB. HERSF. Lull. 6 p. 315,17 commodum tuum cultui divino -ere. annal. a. 1074 p. 195,19 rex ... privatae rei curam externis negotiis -endam ratus. *2 antea conficere - vorher anstellen:* CHART. Mulh. Thur. 124 (a. 1252) bona deliberacione -ta vendidi ... molendinum.

15 *adi. antehabitus, -a, -um. praecedens, prior - vorher-gehend, voriger:* ALBERT. M. veget. 1,1 sicut saepe probavimus in -is libris. ibid. al. cf. p. 687,57. *subst. neutr.:* ALBERT. M. veget. 4,132 sicut diximus in -is. ibid. al.

20 *antehac adv. 1 antea, prius - zuvor, vorher:* WANDALB. mens. 203 remittit / -c flammigeram volventem lampada solem mensis Augustus. RUOTG. Brun. 26 cui (*pastori*) -c ... collatum est ... oleum gaudii. GERHOH. tract. p. 197,16 opusculum ... porrexiimus -c ... cardinali perspicuum. al. *2 tunc, illo tempore - damals, zu jener Zeit:* VITA Chrod. 23 p. 565,26 urbibus, quae usque -c Romani pontificis dictioni subditae serviebant, bello capti.

25 *antela, -ae f. script. -ella: l. 32. adde Gloss. III 374,8^b St.-S. -ena: Gloss. III 669,42 St.-S.*

30 *lorimentum pectorale equi - Brustriemen, Vordergeschirr des Pferdes (cf. Gloss. III 216,19 St.-S. -a fürbuge. 443,48 -ella vordersattelboge. al. v. et p. 708,52):* ABBO SANGERM. bell. 3,68 canterus -is et postelis equitatur. v. et antelina.

antelatus v. antefero.

35 **antelectum, -i n. (ante et lectus) script. anti-: l. 43. donum nuptiale uxori a marito oblatum, dotalicum - Hochzeitsgabe des Mannes an die Frau, Morgengabe:* CHART. Tirol. 600 p. 76,30 (a. 1210) relinquo ... curtem unam ... mihi datam iure donationis -i et morgengab. CHART.

40 Tirol. notar. I 729^d comes ... confirmavit datam et -um, qui morgengab dicitur (*de re cf. notam ed. p. CXI*). 829^b Irmela faciat de ... libris ..., quicquid voluerit, ... sicut mos recti -i postulat. II 211^e pro sua dote et contrafacto et antilecto investitiv suam uxorem. CHART. Tirol. 1242 p. 280,4 quod ... domina ... lueretur xx marcis ... nomine donationis propter nuptias et x marcis nomine donationis -i. al. in hac regione.

antelectus, -a, -um. supra adnotatus - vorher aufge-zeichnet: DIPL. Merov. I 53 p. 48,28 -os principes.

antelagatus, -a, -um. antea traditus - vorher übertra-gen: TRAD. Brixin. 124 (c. 1050/60) -i predii.

45 *antellina, -ae f. lorimentum pectorale equi - Brustrie-men, Vordergeschirr des Pferdes:* Gloss. III 651,27 St.-S. -a furpugi. v. et antela et ThLL. II 150,47.

50 *antelongior, -oris m. math. i. q. species quaedam paral-lelogrammi - bestimmte Art des Parallelogramms:* ANON. geom. I 4,7 per cathetum basim ducere nihil aliud est, nisi aream quadrati vel -ioris (gloss.: hic pro altera parte longio-ris) implere. cf. Papias s. v. antelongior.

55 *antelucanus, -a, -um. 1 gener. i. q. ante lucem exsi-stens - vor Tagesanbruch liegend:* ADALB. MAGD. chron. a. 942 -o tempore. *2 eccl. i. q. ante lucem cantandus vel absol-vendus - vor Tagesanbruch zu singen oder abzuhalten (cf. Gloss. IV 34,16 St.-S. -us giziter, zitiger. 106,21 -us eruake-rer; de re v. F. Rühl, Chronologie. 1897. p. 209):* MIRAC. Quint. 13 (MGScript. XV p. 268,18) fratribus ... -os cantus Domino ... persolventibus. EINH. Marc. et Petri. I 1,10 ad -um officium celebrandum (NOTKER. BALB. gest. 1,31 p. 42,18). WALAHFR. exord. 26 p. 505,11 ymnos -os (ante galli cantus lucanos var. l.) celebrazione.

60 *neutr. antelucanum pro adv. ante lucem - vor Tages-anbruch:* WIDUK. gest. 1,24 -m (ante lucanum A. B2) relicta castris. ALBERT. METT. div. temp. 1,14^{ex}. -m ... abire.

[Rudolph]

anteluco, -are. *ante lucem proficisci — vor Tagesanbruch aufbrechen*: EPIST. var. III 26,3 p. 187,11 cursor vester regressionis anxius -andum credidit atque ... matutinus abscessit.

***antematutinalis**, -e. *usque ad tempus matutinum prohibitus — bis zum Morgen gesperrt* (*de re cf. W. Jacobbeit, Schafhaltung und Schäfer in Zentraleuropa. 1961. p. 153qq.*): CHART. Rhen. med. II 11 p. 49,9 (a. 1171) ut ... libere et quiete pascant, excepto quod de -bus pascuis ... morem rusticorum ... servabunt.

antememoratus, -a, -um. *supra commemoratus — vorher erwähnt*: DIPL. Karoli M. 186 p. 250,36 -o Bernerado archiepiscopo. CHART. Rhen. med. II 216 p. 254,42 -as ecclesias. al.

antemeridianus, -a, -um. *qui ante meridiem est — vor Mittag liegend, Vormittags-*: EINH. Marc. et Petr. I 3,6 p. 250,22 horis -is (GERB. [?] astrolab. 2,3. GOZECHE. epist. 9 p. 890^b). 4,7 p. 258,8 -o tempore.

antemis v. anthemis.

***antemitto**, -missum, -ere. 1 *antea auferre — vorher weg schaffen*: ADO VIENN. Desid. 3 (MGMer. III p. 646, 31) subcelant corpus sancti atque ... -unt. 2 *demitte — herabschicken*: ERMENR. ad Grim. 5 p. 539,36 discus ille Petro -ssus de caelo (cf. Vulg. act. 10,11 descendens vas).

antemissa, -mpna v. antenna.

antemuralis (-ria-), -e. I adi.: *ante murum urbis positus — vor der Stadtmauer gelegen*: LAUR. LEOD. gest. 30 p. 509,1 socios extra turrim ad ectetas -es evocavit.

II subst. **masc. vel saepius neutr.** (cf. GLOSS. III 722,9 St.-S. -e urbane): *A murus anterior, munitio exterior, propugnaculum — Vormauer, Außenwerk, Bollwerk*. 1 *proprie*: DIPL. Karoli III. 29 ut nemo ... Garibertum de predicta terra cum -e molestare ... presummat, set cum omnibus muris ad se pertinentibus ... possideat (*inde 114 cum -em*). FLOD. annal. a. 925 p. 31,18 vallum, quo pro -i cingebatur *castrum*. CHRON. Salern. 110 ut ... -em illum, qui est iuxta mare, ... in altum elevet. CHART. Argent. I 51 p. 41,34 cum muro et -i, suburbii, vicis. BENZO ad Heinr. 6 praef. p. 658,25 ipse (*Dominus*) dabit virtutem ad destruendas turrem et -es. COSMAS chron. 3,40 turris, que forte in -i stabat propinqua muris. ALBERT. AQUENS. hist. 3,41 muros ... exteriores, qui erant -e ..., quod Franci barbicanas vocant. OTTO SANBLAS. chron. 40 p. 64,11 pagani ... Ierusalem duplice muro -i opposito ... cingentes. al. 2 a in imag.: OLIV. hist. Dam. 32 p. 228,3 civitas hec ..., clavis et -e totius Egypti. CHART. Lub. I 167 munitio nostra ... scutum erit et -e. al. b alleg.: HRABAN. univ. 14,1 p. 384^D murus significat fidem et -e bona opera. c meton.: EPIST. Hann. 18^{ut}. p. 41,26 regi H., inexpugnabilis ... ecclesi -i. ACTA imp. Winkel. II 1035 p. 697,26 quod estis vos (*imperator*), -e fidei orthodoxe. B *suburbium, loca ante urbem posita — Vorstadt, Vorgelände*: CHART. Steph. Wirz. 3 (a. 1057) iugera bina ... ad cenobium s. Petri in -i urbis ... condonavi. CHRON. Reinh. a. 1199 p. 562,2 -e civitatis cum fortibus auxiliarii invasit. C *pomerium — Zwinger*: CHART. march. Misn. II 466 (a. 1182) acta sunt hec ... in -i Duringeburch castro nostro. D *maceria (areae) — gemauerte (Grundstücks-) Umfriedung*: THEOD. HIRS. loc. sanct. 19 p. 50,12 secus -iale, quo templarii domos et curiam suam munierunt.

antena v. antela.

antenatus, -i m. plur. i. q. seniores - Ältere: CHRON. Nov. 2,13 sicut ab -is audierat.

antenna (-mna), -ae f. script. -mpn(a): l. 65.

1 *lignum transversum ad malum navis alligatum — Segelstange, Rahe* (cf. GLOSS. II 709,42 St.-S. -mna segalgerdun. III 223,55 -mna segelbōm segelrōta. 687,31 -mpna segalroda): ALDH. virg. II 2808 nauta ... -mnas ... solvens de parte rudentum. ERMENT. Philib. 1,82 (MGScript. XV p. 301,5) sublevant cornua -arum. GESTA Apoll. 343 -as oblique tendite longas. al. in imag.: ALDH. virg. I 59 p. 320,23 carbasa -mnarum ... ventorum flaminibus sinuata. 2 *contus — Stange*: ALBERT. M. mot. proc. 1,3 p. 51,16 firmatis -is ad malum aut ad aliam partem navis (sim. p. 51,19). 3 *arma-*

menta — *Segeleinrichtung, Takelage* (cf. GLOSS. III 369,54 St.-S. -mna segel): CHART. civ. Spir. 36 p. 35,24 (a. 1224) magna navis habens -am vel hoc, quod vulgariter stiindre vocatur. 4 *clarus — Steuerruder*: GLOSS. II 358,58 St.-S.

5 (auctore Ekkeh. IV.; ad Oros. hist. 6,8,14) audivimus etiam barbarice interpretari -mnas stiur ruodir.

antenominatus, -a, -um. *supra commemoratus — vorher erwähnt*: DIPL. Otton. II. 68 -o ... monasterio. CHART. Nuremb. 455 p. 282,11 -i Werenheri. al.

10 **antenotatus**, -a, -um. *supra adnotatus — vorher aufgezeichnet*: TRAD. Ratisb. p. XIII,11 (s. IX,ex.) per capita -a. CHART. Wirt. II 330 p. 50,21 -us terminus. al. Rudolph

*anteosto, -avi, -are. (*ante et obstare; cf. francog. veter. oster, v. et v. Wartburg, Frz. etym. Wb. VII. p. 287sqq.*)

15 **script.** -ort. (cf. franc. *hūrt, francog. veter. horter; v. et v. Wartburg, op. cit. XVI. p. 271sqq. et DuC. s. v. anteortare et obstarre): l. 21.

defendere, depellere — abwehren, wegstoßen (cf. B. Löfstedt, Stud. über die Sprache der langob. Gesetze. 1961. p. 330 sgg.). LEX Sal. Merov. 27,16 si quis ... aratro de campo alieno -verit ([-ort- ed. Her.], cf. LEX Sal. Pipp. 46,3 osta-verit [vetaverit E]. LEX Sal. Karol. 29,19 intrare prohibuerit) aut iactaverit.

antepaenultimus (-pen-), -a, -um. *script. -neul-*: l. 38. 25 40.

1 adi.: *tertius ante ultimum — drittletzter*: a gener.: WOLFHER. Godeh. II 26 p. 210,41 in -penultimo praesentis vitae anno. GERHON. tract. p. 121,16 *tuba* -penultima congruit scientiae. al. b metr.: ALDH. ad Acirc. 112 p. 152,4

30 qui (accentus) tribus locorum limitibus clauduntur, id est ultimo, paenultimo, -o. AUREL. REOM. mus. 12 p. 46^b,4 quando in ... -penultima syllaba finis versiculi pinguem reddit sonum. 2 subst.: *tertia ante ultimam syllabam vocis — drittletzte Silbe eines Wortes*: a fem.: ALDH. ad Acirc. 117 p. 162,16 -a accentu notatur. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 376,11 -a habet accentum. LUP. FERR. epist. 5 p. 17,9 an ... accentus in -am transferatur. CHRON. Salern. 154 p. 161,28 -peneultima producta. al. meton. i. q. vox, quae in tertia ante ultimam syllabam acuitur — auf der drittletzten Silbe

35 betontes Wort: ALDH. ad Acirc. 141 p. 200,22 -a (-pene- N) est nomen ante duas sillabas habens a fine accentum. b *masc. vel neutr.*: GODESC. SAXO gramm. 1 p. 378,6 'mulierem' in -penultimo nemo debet acuere.

antependens (ante pendens), -entis. *qui ante pectus vel*

45 *in fronte pendens portandus est — vorn (herab) hängend zu tragen*: CATAL. thes. Gandersh. (AnzDtVorz. N. F. 20. 1873. p. 346,24; s. XII.) III crucis ante pendentes. ibid. p. 347,5 cingula XIII ante pendentia.

antepen(e)ultimus v. antepaenultimus.

50 ***antephalaris**, *antephona sim. v. antiph-*

antepono, -posui, -positum, -ere. I *propre*: A gener.: 1 *latius i. q. proponere, obtendere — (da)vorstellen, (da)vorhalten*: THEOD. TREV. Liutr. 195,3 quod (oleum) ... cum vase sepulchro fuit -tum. OTTO FRISING. gest. 1,55

55 p. 77,20 quam (personam) Greci ab -endo prosopon ... dicunt. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 115,31 *axes* -unt ... pectori suo pedes. 2 c. *colore quodam*: a (currui) adiungere, praeligare — vorspannen, vorbinden: GERH. AUGUST. Udalr. I 24 -tis equis vexit ad Augustam. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 183,17 -atru rostro suo (sc. falonis) testa. b in frontem vertere — nach vorn kehren: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 180,15 a posteriori falco ... libentius ascendet super sedile quam -ta facie vel pectore. c *de cibis edendis i. q. apponere, obicere — vorsetzen, vorschütten*: RICHER. REM. hist. 4,50

65 p. 153,3 annonae ... equis -ta est. THEOD. PALID. annal. a. 1022 p. 67,56 ipsi carnes in paraseue -i fecit. B spec.: 1 *comput. de ratione temporis i. q. praeponere — voranstellen*: BEZA ad Witch. 3 nox omnis, ex quo Dominus ... resurrexit, sequentis diei temporibus -it, non autem praecedentis

70 apponitur. 2 *iur. se -ere i. q. obsistere — sich entgegenstellen* (cf. B. Löfstedt, Stud. über die Sprache der langob. Gesetze. 1961. p. 223,330sqq.): EDICT. Roth. 26 si quis mulieri ... in

via se -suerit. 280 si . . . homines rusticani . . . cuicumque se -suerint.

II translate vel in imag.: 1 in usum tradere - zur Verfügung stellen: RUD. TRUD. (?) gest. 9,19 quibus (*personis*) nocturnalis candela -itur. **2 anteferre - vorziehen:** AGIUS vita. HATH. 3 fulgentibus parentum tectis ancillarum Dei contubernium -ens. DIPL. Zwent. 7 Dei timorem cunctis mortalibus -ere negotiis. **3 praeficere - überordnen:** LEG. Wisig. 3,1,4 p. 125,7 maribus puellulas -unt patres, dum infantibus adulescentulas disponasianis copula iungunt. **4 narrare, ostendere - erzählen, vorstellen, zeigen:** ARBEO Corb. 20 cuncta sibi de sua conversatione displicentia -ens. GERH. AUGUST. Udalr. I prol. p. 384,16 ut diligentibus Deum exempla aedificationis -ant. CONR. FAB. Gall. 2th. dictis . . . iam elapsa iunioribus . . . -ere, laudare. **al. referre - vorlegen:** ELIS. SCHON. virg. Col. 4 quales . . . fuerint tituli . . . oculis legentium -ere curavi. **5 criminis dare - vorwerfen:** HIST. WAL. 7 p. 508,28 cui (*patri*) mortem matris requiriens -suit. **B iur.:** **1 praecipuo iure tractare - den Vorrang einräumen:** LEG. Burgund. Rom. 10,9 cognatus gradu proximus ad successionem ceteris cognatis -etur (-itur, -it, interponiter *var. l.*). CAPIT. reg. Franc. 159,3 ut . . . caeteris -antur *personae*. **2 dominum interponere - als Lehnsherrn einschalten:** CONST. I 453 (spur. s. XII.) frater . . . dominus suo . . . pro suo beneficio, quia nullum alium dominum habere videbatur, nullo -to fidelitatem fecit. *ibid.* iterum. **3 excipere, reservare - ausnehmen, vorbehalten (occurred haec notio, ut vid., tantum in Italia et in Helvetia):** CAPIT. reg. Franc. 91,4 non -atru emittunt. LEX Raet. Cur. 18,1 quodquod de mobilia . . . expendiderunt, excepto de terra aut de mancipia -imus (CHART. Ital. Ficker 74 eccesto -o, quantum . . . defendere possum per cartula. cf. l. 57,60). CAPIT. reg. Franc. 214,3 si . . . venire contempserit -tis (-to 2), quae superius -sumus. CHART. Sangall. B 63 -o Falsicia et -o, que pro anima dare cupio (CHART. Bund. 211 Falsiciam -o, cui legibus pertinet. cf. l. 57). DIPL. Otton. I. 400 p. 545,8 -o tibi ipsa casa. CHART. Ital. Ficker 31 p. 43,27 preter -amus centum porcos. CHART. Bund. 220 -o tantum, quantum cantat prima carta. **al. abl. absol. -to:** *excepto - ausgenommen, mit Ausnahme (de struct. cf. E. Löfstedt, Philol. Komm. z. Peregr. Aether. 1911. p. 298sg.):* CAPIT. reg. Franc. 93,1 p. 196,20 -to persona clericorum (cf. LEG. Lang. p. 505^a,2 -to [-tum 5, -ta 7-9] . . . de p. c.). CHART. Ital. Ficker 31 p. 43,35 preter -to de ipsis centum porcos. 63 p. 87,37 -to . . . iugis . . . triginta. 185 p. 227,48 ante posito eo, quod . . . precepit. **al. v. et l. 33. excepto quod - ausgenommen daß:** CAPIT. reg. Franc. 88,2 -to aedificia aut labores . . . tollat.

adi. antepositus, -a, -um. 1 proprie: a ante existens -davor (*befindlich*): FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 98,13 hec . . . loca (*corporis*), cum . . . non habeant carnes -as. **fort. add. de tempore:** WOLFARD. Waldb. 3,11 (6) in -a septima media. **b supra dictus - vorgenannt, obig:** OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 78,24 ex -a personae diffinitione. CHART. ord. Teut. (Hass.) 182 p. 139,8 in -a villa. **al. 2 translate i. q. exceptus, reservatus - ausgenommen, vorbehalten:** CHART. Sangall. B 41 (a. 852/59) dono . . . omnia . . . sicut lex continet, exceptu Falsicia -a.

subst. antepositum, -i n. exceptum - das Vorbehaltene: DIPL. Otton. I. 400 p. 545,15 que sunt in casale . . . tibi . . . in integrum trado . . . excepto suprascripto -o.

*anteporta, -ae f. usu atrrib. i. q. ante portam (urbis) positus - vor dem (Stadt-) Tore (gelegen), Vortor: LAND. MEDIO. hist. I 2,24 p. 61,21 portis et seris et -is turribus valde munitis, quod anteportale vocatur consitum ante portas et triangulare, hostibus introitum claudens. **nom. propr.:** CHART. Tirol. notar. II 392 (a. 1242) in presencia . . . Ropreti villici de A-e. CHART. Tirol. 1194 p. 236,37 investitiv Ropretum villicum de A-a . . . de suo manso villacionis iacente in Boçano ante portam. **al. de eadem curte.**

*anteportale, -is n. munimentum ante portas construc- tum, barbacana - Bollwerk vor den Toren, Außenwerk: LAND. MEDIO. hist. I 2,2 p. 45,50 -e altissimum et triangulare opere

decentissimo haedificantes. 2,26 p. 64,8 portas et -e et cetera civitatis munimenta . . . custodiebantur. **v. et p. 697,64.**

*antepraecessor (-pre-), -oris m. **1 decessor - Vorgänger:** DIPL. Ludow. Iun. 28 (spur.) qualiter -precessorum nostrorum tradiciones regum firme . . . consistunt. **2 per errorem i. q. successor - Nachfolger:** DIPL. Ludow. Iun. 28 (spur.) si quis autem ullus -precessorum nostrorum, qui hanc traditionis cartam . . . violare conaverit.

*antepraedicatio, -onis f. vaticinium - Weissagung: ALBERT. M. cael. hier. 4,4 p. 112^b,30 angeli revelantes 'propheticas quasdam -es' (PG 3,180B προαναρρήσεις), id est antepredictiones 'divinas'.

*antepraedictio (-pre-), -dixi, -dictum, -ere. praedicere - vorhersagen: OLIV. epist. 6 p. 310,22 Ysaias . . . manifeste passionem Christi -predixit.

adi. antepraedictus (-pre-), -a, -um. **supra dictus - vorher genannt:** DIPL. Karoli III. 64 ecclesie -predicte.

*antepredicatio, -onis f. vaticinium - Weissagung: v. l. 12.

*antepraefero (-pre-), -re. prae se ferre - zur Schau tragen: CONR. MUR. clip. 5^b albus leo vult -preferre coronam.

*antepraeteritus (-pre-), -a, -um. plus quam praeteritus - mehr als vergangen: CHART. Carinth. II 588 p. 53,6 (a. 1251) ut de aliis tam preteritis quam -preteritis (*dannis*) taceatur.

antepridie v. ante p. 689,14. Schmidt
antequam *coni. et adv. in tmesi:* p. 688,12. cf. p. 689, 1959q.

1 coni. i. q. priusquam - bevor (seg. plerumque coniunctivus): LEX Baiuv. 9,19 neminem damnes, -m inquiras veritatem. HUGEB. Wynneb. 9 p. 114,15 sarcofago (i. -us) . . . multos annos, -m de mundo migraverat, fuerat excisa (cf. 13 p. 117,43 iam olim, -m de seculo migraret). LIUTG. Greg. 15 p. 79,14 non transibo . . . -m ipse veniat. THEGAN. Ludow. 6 -m divisi fuissent, . . . fieri coeperunt. THIETM. chron. 2,36 beneficium . . . -m ordinaretur, opinuit. persaepe. abundant ante: HUGEB. Wynneb. 2 p. 107,36 timebant . . . ne . . . prius . . . congelescerent, -m illi aliam apostoli adire . . . meruerunt basilicam. **2 adv. i. q. antea - früher, zuvor:** TRAD. Frising. 320 (a. 814) ne . . . -m in mei ipsius disperationem incidam. CHRON. Worm. p. 189,28 erat . . . temporibus suis et -m plus quam viginti annis ungeltum in civitate.

*antequisitus, -a, -um. antea acquisitus - vorher erworen: ANNAL. Fulda. Ratisb. a. 888 nil . . . ei -i regni abstrahitur. Prince

antereon, -ion v. anthereon.

anterior, -us. acc. plur. fem. -as: COD. Karol. 79 per -as nostras syllabas (cf. N. Fickermann, JbGeschMittel. 6. 1957. p. 40).

I adi.: **A de loco:** **1 proprie i. q. prior, in fronte situs, anticus - vordeer, vorne befindlich, Vorder-:** a strictius: WILLIB. Bonif. 9 p. 57,15 -bus . . . cruribus (cf. GLOSS. Roger. I A 2,14 p. 624,9 pedum). LEX Frision. 22,19 si unum dentem de -bus excusserit. DIPL. Karoli III. 94 mansos tres -es. LEO MARS. chron. 2,3 p. 630,29 -em faciem altaris. CHART. Altenberg. 207 domum suam -em totalem . . . et dimidietatem domus sue posterioris. ALBERT. M. animal. 1, 486 membris -bus. **al. initialis - Anfangs-:** MARIAN. chron. a. Chr. 1098 collige litteram -em, volvito summam.

b latius de ordine: HRABAN. epist. 12 p. 399,12 perspectis -um librorum expositionibus. RHYTHM. 114,33,1 huius cycli pars vocatur ogdoas -r. **2 translate i. q. praestabilior, potior - überlegen, besser, vorzüglicher:** ALDH. carm. eccl. 4,5,11 *Iohannes omnibus -r, magno dilectus amore.* CHRON. rhythm. Col. 2,29 sunt bini (sc. episcopi) flores virtutibus -es (cf. 2,43). **B de tempore i. q. prior, superior, antiquior - früher, voriger, älter:** 1 strictius: LEX Sal. Merov. 100,1 mulier si de -e marito filios habet. LEG. Wisig. 22,1,11 p. 59,7 preteritas et -es leges. FORM. Turon. 1 p. 136,10 qui alterum strumentum exinde presentaverit aut -em aut posteriorem. TRAD. Frising. 193^b vestituram. CAND. FULD. Egil. I 11 cum -bus nostris abbatibus. WALTHARIUS 584 devenerat illo -e die quam princeps noverit ista (OTLOH. Wolfk. 38ex. -e d. [Payr]

fuit ingrediente Novembre). DIPL. Otton. I. 3 -um regum temporibus. FROUM. epist. 55 -i anno. ALBERT. M. veget. 5,57 arboris. al. 9abl. -e pro adv. i. q. antea - früher: LEX Sal. Merov. epil. p. 410,14 ut <i>sta omnia sicut - constructa starent. 2 latius de ordine successionis: VITA Balth. A 18 p. 506,32 Radegunde . . . Chlotharri quondam -is regis regina. CONC. Karol. 5 p. 38,26 iubente . . . antistite apostolico Gregorio -e. DIPL. Karoli M. 56 p. 82,31 antecessores nostri, Pippinus -r . . . et . . . genitor noster.

II subst.: A masc. (plur.): *praedecessores, proavi - Vorgänger, Vorfahren*: DIPL. Ludow. Germ. 147 p. 205,26 *decimas -es nostri concesserunt*. SALOM. II. epist. 26 ab -bus meis archipresbyteratus ministerio suscepto. NOTKER. BALB. gest. 2,6n. ita estis inhonorati sicut numquam -es vestri. DIPL. Otton. I. 336 p. 451,44 ipsi habitatores eorumque -es. al. B neutr.: 1 pars prior, frons - vorderer Teil, Vorderseite: WALAHFR. exord. 4 p. 477,35 priora autem et -a templi vel altaris. FABULAR. MIN. 8,16 quid sit posterius, indicat -us. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 17,11 qui tenet falconem, non habeat -us (*i. faciem*) versus falconem, sed deorsum sive posterius egs. (cf. p. 36,1 *falco* opponit -a sua supervenienti). ALBERT. M. animal. 1,192 cum cartillagine, quae est in -i nasi. al. *summitas - oberer Teil*: ALBERT. M. veget. 2,130 *grossum terrestre obcludit vias processus eiusdem (humidi) ad -a fructus*. 2 quod *praeiact* - das vorn, vor erwäg Liegende: EGBERT. fec. rat. 1,50 gallina, ut semper, trahit -a retrorsum. CHRON. Reinh. a. 1212 p. 580,11 ad -a civitatis . . . castrametata sunt. 3 quod *antecedit* - das Vorhergehende: HRABAN. epist. 17b horum sensum . . . lector, cum -a bene rimaverit, satis agnosceré poterit. 4 de directione ad (in) -a sim. i. q. *prorsus - vorwärts, nach vorn*: HRABAN. hom. II 144 p. 426b faciem in -a tenere. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 84,4 ad -us . . . et non posterius. ALBERT. M. veget. 2,129 subtile . . . humidi . . . ad -a propellitur. in imag. (cf. Vulg. Phil. 3,13; Hier. epist. 148,32. al.): VITA Euch. Val. Mat. 22 currentes viam mandatorum Dei semper ad -a impulit. OTTO FRISING. gest. 2,11 p. 113,2 quin . . . Deo se committendo in -a extenderetur. al.

adv. et praep. anterior. I adv.: A de loco: 1 in fronte - vorne: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 71,23 airones habent rostrum longum . . . -incisivum. ALBERT. M. animal. 1,29 *animal volans* habet rugas anulorum in corpore suo -s et posterius. 1,297 *pes factus est* . . . -longus. al. 2 *prorsus, protinus - vorwärts, weiter*: a proprie: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 206,13 *falco diverberat se -s*. ALBERT. M. animal. 1,313 *motus capitinis* non est nisi quatuor modorum, . . . -s vel posterius aut a dextris aut a sinistris. 2,14. al. b translate: VITA Serv. 23 p. 90,14 procedentibus -s -sque prosperis. B de tempore i. q. prius, antea - früher, vorher: CONC. Merov. p. 26,9 ea, quae sunt -s instituta, non solvensum. CHART. Rhen. med. I 41 p. 47,20 -s vel posterius prenotatus (Cod. Lauresh. 20 p. 301,36 *instrumentum* indicium datarum -s vel p. habens). CHRON. Merseb. 2 p. 169,32 ferimus, quod latet -s. al. in -s: DIPL. Otton. II. 247 *praedium* in -s praetio comparaverunt.

II praep. c. gen.: ante - vor: ALBERT. M. animal. 1,454 -s . . . matricis sunt intestina.

*anterloro, -atum, -are. I de loco i. q. *promovere - vorwärtsbewegen* (cf. GLOSS. II 732,18 St.-S. -are fordaron): ALBERT. M. animal. 1,91 non volunt eas (*pinnulas*) posteriorando et -ando. ALBERT. M. (?) animal. quaeast. 2,6 p. 112, 46sq. ut extendendo extremitates alae ad anterior -ent corpus, sicut nauta in extendendo remum -at navem.

II de tempore vel acceleratione: A act. i. q. *maturare - früher tun, früher beginnen*: ALBERT. M. animal. 6,109 oves . . . potantes aquam salsam -ant concubitum (p. 574^a,9 *πρότερον διεγένεται*). 22,129. B pass. sensu mediali: 1 *maturius fieri - früher geschehen*: ALBERT. M. animal. 7,80 adventus et motus eorum (*piscium*) -bitur (p. 598^b,8 *ἐκπλέουσιν . . . διέτρον*). 9,121 -atur . . . haec operatio aliquando et posterioratur aliquando per unum diem. 2 *celerius moveri - sich schneller bewegen*: ALBERT. M. cael. 2,2,5 p. 160^a,4

polus videtur aliquando posteriorari, aliquando -ari in arcu maiori vel minori. C regredi, repetere - zurückgehen, zurückgreifen: ALBERT. M. sent. 1,44,1 p. 389^b,33 ulterius procedo sic in infinitum -ando egs. p. 391^a,19 in infinitum -ando videtur auferre principium durationis. summ. theol. I 19,77,3,4 p. 827^b,35.

5 anteritas, -atis f. 1 *vetustas - Alter*: CARM. var. III 15,7 *Treveris caput Europae cognoscitur -e (inde THIOFR. Willibr. I A 20 p. 471^b)*. TRAD. Ensd. 24 *ecclesia sancti Stephanii mater est cenoby in -e, filia in subieccione*. 2 antiquitas, maiores - Vorfahren: VITA Annon. I praef. p. 466^b,5 accidit hoc frequenter -doletque posteritas. NIVARD. Ysengr. 6,433 pauperior tota meus -e suorum patruis.

*anterus, -a, -um. (ante; cf. posterus) 1 adi.: prior - 15 Vorder-: NIVARD. Ysengr. 4,775 -a iam tectum tenet ungula, postera fenum. 2 subst. masc. (plur.): antecessores - Vorfahren: CHART. Pommerell. 14 p. 12,40 (a. 1209) que tam nobis quam -is nec non posteris . . . ad eternam proficiat salutem.

1. antes, -ium (m.) 1 strictius i. q. *extremi ordines - äußerste Reihen* (cf. Corp. Gloss. Lat. ed. Goetz VI p. 75): GLOSS. I 50,13 St.-S. -es extremi ordines vinearum, ex antelode uzzen antipruri tuinkartono. II 364,39 -es enti (II 702,15. IV 130,55. v. et l. 27). 2 latius: a pampini - Weinranken: ALDH. virg. I 38 p. 290,7 cum noverimus vinearum -es et palmitum propagines vere . . . frondescere. II 179 vinitor . . . spoliat frondentes falcibus -es (cf. GLOSS. II 14,20 St.-S. enti). EGBERT. fec. rat. 1,1134 infodiet propagans vinitor -es. b *extremae partes filorum - Enden der Fäden*: EKKEH. IV. bened. I 34,30 sint litium gentes, Iudei sint stemmatis -es (gloss.: finales stipites).

30 2. antes v. anta. *antescribo, -scriptum, -ere. praescribo - vorschreiben: GODESC. SAXO gramm. I p. 357,19 'praescribo' -o sive contradic. 35 adi. antescriptus, -a, -um. supra dictus - vorher genannt: CHART. Basil. C II 1 p. 1,30 (a. 1268) in domibus -is. antesignanus, -i m. form.: -at(us): l. 41. -arius: GLOSS. III 717,1 St.-S. -arius furfenero.

1 signifer, propagator - Bannerträger, Vorkämpfer (cf. GLOSS. II 368,36 St.-S. -us gundfanari. 378,2): a proprie: LIUTPR. antap. 5,5 *Anscaricus -um (-tum B)* suum . . . talibus adorsus est verbis. FOLCUIN. Bert. 100 Folbertus . . . Karoli regis -us. TRIUMPH. Lamb. 14 (MGScript. XX p. 507,49) Lambertum militem et -um militum. b in imag. et translate: HUCBALD. Leb. 12 p. 362,32 crucis signum praeferebat manibus utpote sui regis -us. RATHER. concl. 40 (PL 136,361^b) Dionysio . . . -o clarissimo in martyribus. BENZO ad Heinr. 3,1 p. 622,14 Petrus et Paulus, christiana miliciae -i. WOLBERO cant. 1 p. 1062^a ecclesiae . . . quasi -us est Christus 50 passus. 2 testis (*signo probatus*) - (durch ein Wunderzeichen beglaubigter) Zeuge: ODILIO SUSS. Seb. 13 se . . . in astipulationem dictorum -um palam praebet.

55 antesignatus, -a, -um. supra dictus - vorher genannt: CHART. Rhen. med. I 373 p. 430,33 (a. 1074) -um locum. CHART. Austr. sup. II 78 p. 103,34 -um portum predicti fluminis. al.

antespasis sim. v. antispasis.

*antesterno, -ere. praesternere - ausschütten vor: EKKEH. IV. cas. 14med. infantibus poma in medio aecclesiae pavimento -i iubens.

60 antesto (anti), -steti, -are. 1 stare coram - stehen vor: GODESC. SAXO (?) carm. 12 (MGPoet. IV p. 934) -bis eum (Deum) pudibundus quando. huc spectare vid.: ARBEO Corb. 10 p. 198,13 cum quo tribunus et centenarii . . .

65 -are (attestare Riezler) fecisset, coepit sanctus humilia postulatione egs. 2 iur. (cf. B. Löfstedt, Stud. über die Sprache der langob. Gesetze. 1961. p. 332sqq.): a strictius: obstarere - im Wege stehen: EDICT. Roth. 29 p. 17,18 si quis . . . homini prohibuerit, id est -erit, ut non ingrediatur. obstruere, cohære - verstellen, aufhalten: EDICT. Roth. 27 p. 17,11 si quis homini libero viam -erit. LEG. Lang. p. 125,20 fideiussorem. b latius i. q. retinere, reddere nolle - zurückhalten,

verweigern: EDICT. Roth. 209 si . . . -erit (-irit 1) et non permisit vindicare *mancipium*, conponat qui -erit (-irit 1) solidos vingenti (sim. 273). LEG. Lang. p. 469^a, 10). LEX Alam. 20 si quis mancipium . . . fugitivum . . . neglexerit reddere et contra legem -erit (-iterit 1). 22,1 si quis legitimum tributum -erit (-irit 1). DIPL. Karoli III. 17 p. 29,30 (*ex pacto Loth. I.*) pignus. 3 *praeesse, praepositum esse - stehen über, vorstehen (semper -tist- in schedulis nostris, fort. ad analogiam vocis q. e. antistes): a gener.: WOLFHER. Godeh. I prae. p. 168,10 nec se infra ea (*animalia*), quibus originaliter -stat, . . . deprivat homo. b eccl.: WOLFHER. Godeh. I 29 p. 189,7 in cenobio virginum, cui soror archiepiscopi -istabat. *episcopum esse - Bischof sein:* ANNAL. Leod. a. 618 (MGScript. IV p. 10,68) sanctus Ebregius Tungris -istat (SIGEB. GEMBL. gest. 23 p. 534,14. al.). SIGEB. GEMBL. Theod. 7 Leucus praerat Gerardus, Virduni -istabat Wicfridus. v. et *antistito.*

*antesuccessor, -oris m. ? *antecessor* - ? *Vorgänger:* CHART. Tirol. 230 (a. 1147) offisionem fecit . . . episcopus . . . pro anime sue et -um et precedencium episcoporum mercede. *antesuprema, -ae f. *paenultima - vorletzte Silbe:* ANON. mus. Sowa 1^b p. 47,12 vult tamen hoc tegma, quod longa sit -a.

*antesylogismus, -i m. *syllogismus, cuius conclusio est alterius syllogismi praemissa, prosyllogismus - Schluß, dessen Konklusion im folgenden Schluß Prämisse ist, Vorschluß:* ALBERT. M. anal. pr. 1,5,5 p. 621^a, 49 quando autem per -os (p. 42^b, 5 διὰ προσυλλογισμῶν), qui dicuntur prosyllogismi, concludit *eos*.

*anteteneo, -ere. *retinere, reddere nolle - vorenthalten:* CHART. Tirol. notar. I 756 (a. 1237) conquerendo se de ipso Hainrico et suis filiis, quod ipsi ei . . . iniuste -bant quadam decima. 764 *canipam muratam* ipse sibi iniuste -bat et violenter.

antetractatus, -a, -um. *supra dictus - vorher genannt:* TRAD. Brixin. 134 (a. 1050/65) -us legator.

antevado, -ere. *praecellere - übertreffen:* HERBORD. Ott. 3,34 p. 765,18 suos capellanos gratia et caritate longe -ens.

*antevarda v. *antegardia.

anteveno, -veni, -ire. 1 *proprie:* a *adire, advenire - hingehen, hinkommen:* GALB. Karol. 66 castellanus . . . -it regem obsecrans . . . pro liberatione Roberti. b *antecedere, praecurrere - vorangehen, Vorläufer sein:* EKKEH. IV. bened. I 27,36 (de Iohanne Baptista) -i regem (gloss.: præcurre Christum). 2 *translate i. q. praecellere - übertreffen:* ADAM gest. 1,10 p. 11,5 omnes alios *praedicatores* . . . studio ac predicationis labore -it Winifridus.

*antevernum subst. (theod. vet. hantfano ut vid., cf. Steinmeyer ad l. 50) *mappa, sudarium - Handtuch, Taschentuch:* GLOSS. III 656,20 St.-S. -um vel mappula hantvane (cf. 654,28 adn.).

*anteverbiuum, -i n. *praefatio - Vorwort:* EXPOS. in Luc. prol. cod. Vind. 997 (Sacris Erud. 6 p. 263,25) hucusque procheinum, idest -um.

*anteviclinum, -i n. *translate i. q. confinium, antelucanum - Übergang, Schimmer:* RATHER. prael. 6,25 p. 341^a captanda ergo mihi censeo quaedam eiusdem lucis -a, quibus paulatim assuefactus . . . valeam luminis radium intendere.

antevolo, -are. *praecurrere - vorauseilen:* GESTA Apoll. 5,18 -at cunctos cum gressibus aulicus heros.

*anteurbanus, -a, -um. *suburbanus - vor der Stadt gelegen:* GERH. STED. annal. p. 222,7 casas -as non fossa aut munitione aliqua . . . defensas.

*anthabrum v. *antabria. *antheci v. antoeci.*

anthemis, -idis f. *vel rarius *anthemum*, -i n. (ἀνθεμίς, ἀνθέμον) *script.:* ante-: p. 702,12. anti-: p. 702,20. ath-: p. 702,8. anfin-: p. 702,21. anfinis: p. 702,22. -emnis: p. 702,11. -enum: p. 702,3. althemosis: p. 702,7. alchemesis: ALPHITA II p. 11,13. form. acc. sg. -mim: p. 702,3. metr. -thēm-: p. 702,15.

1 bot. et pharm.: a *chamaemelon - (echte) Kamille* (*Matricaria chamomilla L.*, cf. Tschirch, Hb. d. Pharma-

kogn. II. p. 987): PAUL. AEGIN. cur. 249 p. 192,2 clausas . . . matrices aperire . . . glicone et -idi (3,74,9 ἀνθεμίδη). ODO MAGD. herb. 549 -mim (-num var. l.; cf. GLOSS. p. 261, 139 Th. -mum megheblume ut hundesblumen aut wizeblumen) . . . commendat . . . Asclepius (cf. Plin. nat. 22,53), quam chamaemelum nos . . . dicimus *eis*. ALPHITA I p. 276,43 -is camomilla idem. II p. 28,10 camamilla althemosis idem ut in Alexandrinio athenis, et est quasi medium inter feniculum et amaruscam *eis*. b *cotula fetida - Hunds-, Stinkkamille (Anthemis arvensis vel cotula L.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 315q.): GLOSS. III 485,32 St.-S. -mnis crotunitile. 594,50 antennim hundesblome. v. et l. 4. c *eranthemon - (rottähnende) Kamillenart* (?Anthemis rosea Sibthorp, cf. J. Berendes, Des Dioskorides Arzneimittellehre. 1902. p. 353): ODO MAGD. herb. 560 dicitur -is proprie, cuius foliorum purpureus color est (cf. Diosc. gr. 3,137). 2 techn.: a *in nomine commendatio compositionis i. q. flos - Blume, Blüte:* COMPOS. Luc. A 19 de antimis Dedamia (v. notam ed. et Svennung, Compos. Luc. p. 31sq.). b *plumbum sulphuratum - Schwefelblei:* COMPOS. Luc. β 7 antimis (anfimis cod.) fiet sic (v. notam ed.). MAPPAE CLAVIC. 149^{capit.} anfinus sic fit.

anthera, -ae f. (n. -ium: l. 40) (ἀνθηρός) *script.:* -t(h)ir: l. 275qq. -ter: l. 33,37sq. 40. 25 1 medicamentum quoddam compositum - ein zusammenge setzes Arzneimittel: PAUL. AEGIN. cur. 157 sub mento vero utendum -ira (3,26,13 ἀνθηρά) aut sferio. 241 p. 181,25 aut -iram aut calcitin. 262^{ut} de ragadas talorum et pelmatum; antiras (3,79,4 ἀνθηρά). AESCULAPIUS 10 p. 13,40 -ae confectione aut thymi . . . loca . . . spargenda sunt (p. 14,5 pulverem . . . ex -a. p. 14,12. al.). 2 *bacilla, quae in interiore floris rosei parte inveniuntur, 'semina rosae' - Staubblätter der Rosenblüte, Antheren* (cf. GLOSS. III 533,52 St.-S. -tera semen rosarum rosensame. al.): IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 33a^v -a dicitur sive flos rosae sive quiddam, quod interius reperitur. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 369^D sicca vero eligenda est rubea (*rosa*) remota antera (p. 379^a pulvis cinamomi et -e). TRACT. de aegr. cur. p. 156,11 anteram, id est illud croceum, quod est in rosa. p. 156,25 pulverem sarcocolle vel anterium aut taciam imponas. ALPHITA I p. 276,44 -a semen rosae idem.

anthereon (-te), -onis m. (ἀνθερόν) *script.:* -ion: l. 49. colli pars inter mentum et guttur sita - Teil des Halses zwischen Kinn und Kehlkopf: AURELIUS 12 p. 708,19 anteronis (-onhis cod.) locis interioribus. p. 709,4 his locis sub mentum, quod Graeci antereon vocant (GLOSS. med. p. 8,9 anterion). remissius i. q. mentum - Kinn: GLOSS. Salern. p. 11^a,39 anterion, id est mentha.

50 antheticus v. antitheticus. *anthianus v. *antianus. anthias (f.) (ἀνθίας) genus piscis marini - Seefisch art (?Labrus anthias L., cf. R. Strömberg, Griech. Fisch namen. 1943. p. 26): ALBERT. M. animal. 8,32 animalia, quae in mari congregantur . . . sunt ista: . . . alatybo (p. 610^b, 5 ἀνθία), abatyno. 8,116 piscis dictus affimes (p. 620^b, 33 ἀνθία).

anthilia v. antlia. *anthiophin subst. (orig. inc.) *compositio quaedam - ein zusammengesetztes Heilmittel:* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 393^B dicitur . . . triphera, id est iocunda, vel -in, quod victoria interpretatur.

*ant(h)isma subst. (cf. ἀνθισμός?) ?materia splendens - ?Glanz: MAPPAE CLAVIC. 3 ponis in medio conflatu ram latificatam . . . et antisma commisces.

65 anthistrum v. ancistrum. anthletus v. athleta.

*anthmallus (-um) subst. (theod. vet. hant 'origo' et mahal 'forum, possessio', cf. W. Krogmann, Handmahal, ZRGerm. 71. 1954. p. 145sqq.) ?script. amall-: p. 703,8. patrimonium, forum, quod personae cuidam (propter patri monium ibidem situm) competit - Stammgut, (auf Grund eines Stammgutes) zuständiger Gerichtsbezirk (cf. Cod. Odalb. 44^b p. 107,35 excepta lege sua, quod vulgus hangi-

mali vocat. 63 p. 125,21 particulam proprietatis, quod hant-kimahili vulgo dicitur): LEX Sal. Karol. app. 1 p. 534,58 si quis aliquem ad servitium mallaverit et ille wadium dederit et fideiussorem posuerit, ut -o legitimo de patria, de qua est, testes sue libertatis dare debeat. 2 p. 535,22 si . . . suam libertatem in suo -o proportare possit (cf. p. 535,26). *fort.* add.: CAPIT. reg. Franc. 134,2 liceat illi sacramentum in patria, id est in legitimo sacramenti loco, (,a mallo 7, amallo Zeumer, cf. ind. p. 719), iurandum offerre.

anthonomasice, -matice v. antonomastice.

*anthora v. *antora.

1. *anthos* (n.) (ἀνθος, -ου) pharm. i. g. *flos - Blüte*: PAUL. AEGIN. cur. 172 p. 96,16 squinu -os (3,29,1 ἀνθους) partes II (236 p. 172,20). ANTIDOT. Augiens. p. 45,17 cnidios -os crip. III. strictius de flore roris marini: MATTH. PLATEAR. gloss. p. 375^a dianthos electarium est ab -os dictum, quod est flos roris marini (cf. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 34a^v). p. 375^b -os calidum est et siccum egs.

2. *anthos* (m.) (ἀνθος, -ου) *genus avis, fort. i. g. motacilla flava - Vogelart, viell. gelbe Bachstelze (Motacilla flava L., cf. RE s. v.): ALBERT. M. animal. 8,23 avis quae-dam, quam Avicenna hyz, Aristotiles autem yboz (p. 609^b,16 ἀνθος) vocat, et Latine vocatur acontis (i. acanthis), quae . . . comedit gramina egs. (cf. 8,27 yboz). 8,26 inoz (p. 610^b,6 ἀνθος) et affachydoz pugnant . . . ad invicem. 8,71 venantur in aquis . . . peditando . . . sicut avis, quae antoz a Graecis vocantur. 23,121 iboz avem dicunt . . . odiosam equis ex-stere. v. ThLL. s. v. *anthus*.*

*anthracosis, pl. -es f. (ἀνθράκωσις) *ulcus, carbunculus - Geschwür, Karbunkel*: PAUL. AEGIN. cur. 107 p. 65,16 -is et ipsa male consuetudinis ulcus est habens putredinem egs. p. 65,20 in his, que in oculo sunt -es.

anthrax (-tr.), -acis m. (?f.: l. 42) (ἀνθραξ) *script. actrata (aga): l. 47. form.: abl. sg. -ice: l. 60. acc. pl. -as: l. 42.45sq. metr.: -thrāc-: l. 45.49. -tric-: l. 60.*

1 *gemma rubicunda, carbunculus - roter Edelstein, Kar-funkel* (cf. ISID. orig. 16,14,1): MARB. RED. lap. 23,4 Graeca lingua lapis idem dicitur -x. ARNOLD. SAXO fin. 3,13 carbunculus gemma . . . Grece antrax dicitur. 2 *ulcus, carbunculus - Geschwür, Karbunkel: a proprie*: PAUL. AEGIN. cur. 107^{ut}. de -i (3,22,26 ἀνθραχώσεως). ANTIDOT. Augiens. p. 54,13 facit . . . ad antracas malignas. Ars med. 7 p. 427,7 antrax dicitur rubor intra superficiem gingivae vel oris spatia, in quo nigra ulceratio nascitur. ODO MAGD. herb. 496 *sabina iuvat* -as, bona quae plebs ulcerata dicit (cf. GLOSS. III 598,18 St.-S. antracas vresme. GLOSS. p. 258,53 Th. actrata sunt magna ulcera . . .; item actraga est apostema . . . et dicitur teuthunice gothesville). PS. ODO MAGD. herb. 21 possunt -as folia (*agrimoniae*) in potu dare sanos. ROGER. SALERN. chirurg. 2,139 de cura antracis vel carbunculi. TRACT. de aegr. cur. p. 38,1,2 apostema, quod vulgo bonus malanus dicitur, appellatur ab auctoribus -x vel carbunculus. CAES. HEIST. mirac. I 2,6 p. 69,14 in manu . . . morbo, qui -x dicitur, punitus est. THEOD. CERV. chirurg. 3,12 p. 163^b -x vel carbunculus, ignis persicus et similia apostemata, omnia fiunt . . . ex cholera citrina permista melancholiae. ALPHITA I p. 277,12 antrax est venenosum apostema. *saepe. b translate i. g. rubor - Röte* (cf. Corp. Gloss. Lat. ed. Goetz III 596,25 antrix i. rubor egs.): GESTA Apoll. 162 exarsit vultus rutilans antrice (id est color in superficie cutis gloss. cod. Maih.).

*anthrene f. (ἀνθρήνη) *species crabronum - Hor-nissenart*: ALBERT. M. animal. 8,142 apis citrina parva, quae Graece hakyhyheuz (p. 623^b,10 ἀνθρήνη) . . . vocatur.

*anthropodalis (-tr.), -e. (ἀνθρωπος) *humanus - menschlich*: HEINR. AUGUST. planct. 196 *homo* solus faciem sustollens antr-em est potis ad caelum sublimem tollere vul-tum.

anthropomorphitae, -arum m. (ἀνθρωπομορφῖται)

script. andropomorfi: p. 704,7.

haeretici, qui Deum humanae formae esse arbitrantur - Häretiker, die Gott menschliche Gestalt zuschreiben, Anthro-

pomorphiten: HRABAN. univ. 6,1 p. 166^c in -arum . . . haere-sim cadere est eum, qui . . . circumplexitur omnia inter corporalia lineamenta concludere. RATHER. serm. 2,29 *haeresim* mutuato a graecitate vocabulo -arum etiam latinitas appellare consuevit (FOLCUIN. Lob. 24 *Ratherii libellus contra -as egs.*). SIGEB. GEMBL. chron. a. 939 Italianum vexat heresis andropomorfitarum egs.

**anthropopathos subst. (adv.)* (ἀνθρωποπάθως, cf. Hier. in Ier. 4,12,3. al.) *script.: -posta-: l. 14,16.*

10 *figura, per quam humani affectus (et proprietates) Deo attribuuntur - Übertragung menschlicher Gemütsbewegungen (und Eigenschaften) auf Gott, Anthropopathismus* (cf. LTHK. 2,1. p. 627): ALBERT. M. Is. 1,14 p. 23,59 'odivit anima mea' . . . est -os (antropostatos *codd.*), hoc est humana passio, quando aliquid simile humanae passioni Deo attribui-tur. 59,16 p. 563,72 est -os (-status, -states *codd.*), quando hic Deus sibi attribuit, quod hominibus accidere solet. summ. theol. I 4,20,5 p. 148^b,5 hoc (*sc. manus, iram sim.*) symbo-lize . . . per figuram, quae dicitur ἀνθρωπόπαθος (*sic?*), Deo attribuit.

anthropophagi (-tropof-), -orum m. *qui humana carne vescuntur - Menschenfresser*: ADAM gest. 4,19 p. 248,8 qui dicuntur antropofagi et humanis vescuntur carnibus (cf. Plin. nat. 6,53).

25 *anthropus (-tr.), -i m. (ἀνθρωπος) *form. gr.: nom. sg. -os: l. 28,34. acc. sg. -on: l. 33. gen. pl. -on: l. 31. metr. -trop-: l. 30.*

homo, vir - Mensch, Mann: IOH. SCOT. carm. 2,8,37 ἄντρος factus sumens de virgine carnem. ABBO SANGERM. bell. 3,84 antropus (gloss.: homo) ast agamus caelibatum colat. EKKER. I. hymn. p. 118 odon ad antropon corda parat Deo Johannes Baptista. CARM. cod. Guelf. Gud. 335 f. 38^v tum Deus ἄντροπον sexta limaverat aura. ALBERT. M. top. 1,2,4 p. 256^b,18 quid significetur per hanc vocem '-os', et responde-tur 'homo'. *vico nom. propr.: ALCUIN. epist. 38^{ut}. dilec-tissimis . . . amicis fratri et filio -o ('Monna', cf. notam ed.) et Stratoclei . . . Alchuine salutem. v. et *autoanthropos.*

anthrum v. antrum.

*anthypatus, -i m. (ἀνθύπατος) *script. et form.: -hip-: l. 42. -tip-: l. 44qq. -pater: l. 45q.*

de titulo honorifico i. g. proconsul - Prokonsul: LEO MARS. chron. 2,2 p. 630,11 a Mariano . . ., imperiali -ipato, patricio et stratigo Calabrie. ANNAL. BENEV. a. 915 (MGScript. III p. 175^b) primus annus patriciatus domini Landulfi antipati, patricii et principi. a. 943 (ibid. p. 175^b) Landulfus antipater (cf. p. 175^b Landulfus princeps antipater).

anthypophora (antip-), -ae f. (ἀνθυποφόρα) *rhet. i. g. anticipatio, obiectio - Vorwegnahme und Widerlegung eines (möglichen) Einwandes*: ALBERT. M. myst. theol. 1,3 p. 824^b,19 respondet huic quaestioni faciens anti-am. epist. Dion. 3^d p. 880^b,17 facit anti-am respondens tacitae quaestioni egs. pol. 1,3^e p. 27^a,38 per figuram, quae dicitur anti-a. Is. 42,14 p. 434,51.

50 *anti praep. (ἀντί) contra - gegen*: THEOD. AMORB. comm. p. 20,30 -i . . . grece latine dicitur contra (cf. ISID. orig. 8,11,20). sim. OTTO FRISING. chron. 8,4 p. 393,27. v. et p. 709,6,720,65,721,11).

55 **antiabbas, -atis m. abbas contra abbatem legitimum con-stitutus, abbas excommunicatus - Gegenabt, exkommunizier-ter Abt*: BERTH. (?) annual. a. 1079 p. 317,35 rex . . . em suo more apposuerat. MANEG. ad Gebh. 25 p. 357,8 ex regis insolentia exepiscopi illi et -es . . . consilium arriperunt, ut obedientiam sedi apostolicae . . . abdicarent.

60 *antiae (-thiae, -iae), -arum f. capilli in fronte depen-dentes - über die Stirn hängendes Haar* (cf. GLOSS. I 50,16 St.-S. -ae [-cie b. c] antilodi. 51,16sq. -thie reid, -e loccha. III 191,26 -cie zophe): ALDH. virg. I 58 p. 318,3 -ae frontis et temporum cincinni calamistro crispantur.

65 **antianaria (anç-), -ae f. (*antianus) officium antiani - Vorsteheramt*: ALBERT. MIL. temp. 291 p. 550,11 Napu-lionus . . ., perpetuus ançianus populi civitatis Mediolani, . . . est remotus a dicta anç-a.

***antianus** (anc-, ans-, antr-, anx-, anz- *sim.*), -i m. (*ital. anziano, cf. C. Battisti - G. Alessio, Dizion. etim. ital. I. 1950. p. 236*) 1 *magistratus superior (in civitatibus Italiæ) - hoher Regierungsbeamter (in italienischen Städten)*: ANNAL. Iauens. III p. 49,18 anciani et rectores ipsius societatis. IV p. 26,9 more aliorum capitaneorum fuerunt electi de populo anciani XXXII. CONST. II 393,3 sacramentum fidelitatis ... per capitaneum populi et anthianos et senatores ... comune prestabit. URBAN. IV. registr. 555,2 p. 538,21 potestati ..., capitaneo, anzianis, consilio et communi Lucanis. CHART. Ital. Ficker 443 p. 451,44 consensu ... capitanei et anzianorum Lucani populi. 448 p. 454,25 dispensatio per ... potestatem, ... -os communis Bagnacavalli super bannitis. CONST. III 98 universis marchionibus, comitibus, nobilibus, vicariis, capitaneis, potestatibus, anzianis (ans-, anc- var. I.), consiliis, communibus civitatum Ytalie. ALBERT. MIL. temp. 257 fuerunt eo anno facti anciani pro bono statu civitatis Reg(ii) et electi ad sortem in consilio egs. al. v. et p. 704, 71. remissus i. q. seniores - die Ältesten: ALBERT. M. pol. 5,4^e oritur contentio inter demagogum et antiquos sive antrans. 2 *praefectus militum vel classis - Truppen-, Flottenkommandant*: ANNAL. Iauens. III p. 121,4 galeas XX, in quibus Obertum Ponctetam statuit ancianum. ANNAL. Plac. p. 549,53 fecerunt ancianos per quamlibet portam. 3 *praepositus monasterii - Propst*: CHART. Bund. 673 (a. 1228) frater Bertomeus et frater Petrus de sancto Romerio et de sancta Perpetua, ancianis (i. -i) dictis monasteriis.

antias (f.) (ἀντίδεξις) *tumor tonsillarum - Mandelgeschwelling*: PAUL. AEGIN. cur. 158 p. 87,16 est ... -s tumor durus paroxysmion.

antibacchius (-ach-), -i m. (ἀντιβακχεῖος) *pes metricus e duabus longis syllabis et una brevi formatus - Versfuß aus zwei langen und einer kurzen Silbe, Antibacchus*: ALDH. ad Acirc. 124 p. 171,10 ob quam rem -achius vel palimbachius dictus est? -us contrarius bacchio (sim. ERCHANB. FRISING. [?] gramm. p. 114,2). p. 172,16.

antibacchus, -i m. (ἀντιβακχος) *pes metricus e duas longis syllabis et una brevi formatus - Versfuß aus zwei langen und einer kurzen Silbe, Antibacchus*: BONIF. metr. p. 579,7.

***antiboladium** n. (*ἀντιβολάδιον) *instrumentum chirurgicum quoddam - ein chirurgisches Instrument*: ARS med. 6 p. 424,9 nomina feramentorum: ... antivolatum (antibolatum, tibulacio var. I. p. 146).

***antibolomenicus**, -a, -um. (cf. ἀντιβόλλειν, ἀντιβολή) subst. neutr. i. *quod vicissim commutari potest - etwas Auswechselbares*: BERNH. PROV. comm. 6,5 p. 293,11 rorastrum, cuius flos vel fructus est -um pro sumac. 8,2 p. 301,32 gum arabici, dragagantium -a sunt, id est unum pro altero ponitur. adv. ***antibolomenice**. *commutabiliter - auswechselbar*: BERNH. PROV. comm. 5,1 p. 286,3 mirtus autem et lentiscus -omice (sic?), id est unum pro altero ponitur (p. 286,34 -ominice).

***anticamera** v. *antecamera. **Anticanis** v. Antecanis.

?**anticarbus**. COMPOS. Luc. H 18 tamus Atica <a>rpus-tris est, anti carbus (ἀνθεῖ καρπῆς ed., i. *ἀνθεῖκαρπος 'mit Blumen auf der Frucht', Svennung, Compos. Luc. p. 51).

Anticarius v. Antecanis.

***anticelmenon** v. *anticimemon.

***anticeps** adv. (cf. anticipare, praeceps sim.) *praecipue - besonders*: FUND. Hild. 1 p. 942,13 locum ... hunc (sc. ecclesiam Hildensemensem) ... imperator toto affectu -s promovere aggressus.

anticessor v. antecessor.

***antichir** subst. (ἀντίχειρ) *pollex - Daumen*: ARS med. 5 p. 422,16 pollex, quem Greci antichir vocant.

***antichristalis**, -is m. *antichristi sectator - Antichristanhänger*: BENZO ad Heinr. 5,1 p. 648,27 (de patarenis) omnes pene se iunxerunt his -bus.

***antichristellus**, -i m. *iron. in lusu verborum i. q. parvus antichristus - kleiner Antichrist*: BENZO ad Heinr. 2,4 p. 614,24 Prandellus, diaboli membrum, novus -us.

***antichristianus**, -a, -um. 1 *ad. i. q. Christo vel religione Christianae infestus - christus, christentumfeindlich*: a nefandus, diabolicus - gottlos, teufisch: BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 281,44 Gregorius papa nonnullos adversarios et insidiatores -os propter iustitiam sustinebat. ANNAL. Ultrai. a. 1135 (MGScript. XV p. 1302,25) clerus . . . -e crudelitatis rabiem . . . sustinuit (GERHOH. Antichr. 2 praef. p. 184,20). b *schismaticus - schismatisch*: BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 294,14 hereticae incorrigibilis personae -orum episcoporum. 2 *subst. masc. i. q. christianorum inimicus - Christenfeind*: WIDO FERR. schism. 1,2 p. 535,44 alii . . . vocantibus eum (Gregorium) impostorem et antimonachum et -um. VITA Godefr. Cap. I 4 p. 518,27 Fridericus comes, profanus et -us potius quam christianus.

15 ***antichristicola**, -ae subst. usu adi. *antichristi cultor - Antichristverehrer*: LAND. MEDOL. hist. I 2 praef. p. 45,1 (vs.) plebs -a.

***antichristinus**, -a, -um. *Christo contrarius - antichristlich*: BENZO ad Heinr. 4,6 p. 642,47 -a tempora.

20 **antichristus**, -i m. (ἀντίχριστος) *script.: -te: l. 25. -ikr.: CONC. Karol. 5 p. 39,14. tmesis: CARM. imag. 30,1,111^v*.

Christi adversarius - Feind Christi, Antichrist: 1 proprie: a strictius de homine potente in mundi fine surgente (cf. LThK. 2I. p. 634sq.; v. et Gloss. III 182,49 St.-S.-us endikrist): ELIG. praed. 20 (MGMer. IV p. 758,56) Antechristi adventus adhuc restat (VITA Boniti 44 [MGMer. VI p. 129, 9] ante adventum orribilis -i multi hereses emergendo habent procedere). ALDH. virg. II 277 contra -um gestant vexilla tonantis. RHYTHM. 88,8,3 *Christus occidet -um*: ANNAL. Xant. a. 871 ecclesia . . . sentiens tempora -i appropriare. ANNAL. Maxim. II a. 945 (MGScript. IV p. 7,6) signum (caeli) qui-dam -i esse dicebant. HONOR. AUGUST. eluc. 3,11 -us in magna Babylonie de meretrice generis Dan nasceretur ([cf. Vulg. gen. 49,17]). GERHOH. Antichr. 1,1sqq. ALEX. MIN. apoc. 7 p. 117,16). HILDEG. caus. 2 p. 58,12 diabolus . . . flatum Luciferi in -um . . . feret ad concipiendum eum. LUDUS de Antichr. (ed. K. Langosch, Geistl. Spiele. 1961. p. 214,6) ingreditur -us . . . comitantibus eum hypocrisi . . . et heresi. ALEX. MIN. apoc. 20 p. 450,21 satanas, id est diabolus in -o.

40 ALBERT. MIL. chron. 185 p. 663,2 tunc veniet Helyas et Enoch et preliahunt cum -o. saepe. *spectat ad certas personas* (cf. l. 67): ARNULF. SAG. invent. 3 p. 93,25 ut . . . ipsum (Anacletum II.) esse -um universitas gentium passim crederet. SALIMB. chron. a. 1253 p. 456,21 iste rex Castelle . . . est -us.

45 b *latius*: GODESC. SAXO theol. p. 189,2 *reprobi* sunt membra diaboli et corpus -i p. 226,20 pereunt omnes reprobi membra -i (Ιων. VIII. epist. A 87 p. 82,31 cf. GREG. VII. registr. 4,1 p. 289,31 quando -us in suis membris iam operatur ubique). conf. p. 345,23 qui . . . non oves Christi, sed haedi sunt -i. al.

50 2 *translate*: a *de haereticis, schismaticis, paganis sim.* HUMB. Sim. 2,39 p. 188,23sq. heretici, qui a Domino dicuntur pseudoprophetae et pseudochristi, utputa -i, faciunt ante suum principem -um. GOZEC. Alban. 2 martyres, qui . . . restiterunt adversum diabolum eiusque -os repugnantes (Cod. Udalr. 38 p. 78,13). MANEG. ad Gebeth. 32 p. 369,16 quicunque ergo non manent nobiscum (in ecclesia), . . . manifestum est, quod -i sunt. GERHOH. ord. p. 276,22sqq. hereditas, quea a priscorum temporibus -is possideri non potuit, a nostri temporis -is in pace . . . possidetur, novi ac moderni -i adimplent mensuram patrum suorum, illorum . . . -orum, qui heredem . . . occiderunt. vigil. 14 p. 514,18 omnis christianus, qui secundum suae professionis normam non vivit aut aliter docet, -us est, sed inter eos -os, qui ecclesiam persecuti sunt, quadriformis inventur distinctio. *remissius de calumnitoribus*: EPIST. Teg. I 25 diffamaverunt nescimus qui -i vos defunctum esse. b *de certis personis* (cf. l. 41): GREG. VII. registr. 8,5 p. 522,32 conati sunt . . . W(ibertum) . . . -um sibi et heresiarcham constituere. BERNOLD. CONST. chron. a. 1085 p. 443,37 Theobaldus Mediolanensis non archiepiscopus, set -us.

70 *antichthona* (-ito-), -ae f. (ἀντίχθων) *terra opposita - Gegenerde*: ALBERT. M. metaph. 1,4,3 p. 64^b,39 (p. 50,61

[Ladner]

G.) cum autem novem sint tantum manifestae *sphaerae caelestes* . . . , ideo decimam fecerunt *Pythagorici* primam antitonam (p. 986^a, 12 ἀντίκειμα), hoc est contrarium motum habentem. *v. et *antigion.*

*anticlimenon, *pl. -a n.* (ἀντικειμένον) **1** strictius *i. g.* contrarium - Gegensatz: OTLOH. quaest. 3 p. 65^b nulla rerum qualitas, nisi per -a, id est contraria, valet agnoscere. **2** latius plur. *i. q.* liber sententias oppositas sanctae scripturae continens - Buch mit biblischem Widersprüchen (cf. M. Manitus, Gesch. der lat. Liter. des Mittelalt. I. 1911. p. 132sq.). CATAL. biblioth. Becker 37,375 liber (*Iuliani Toletani*), qui appellatur -on. 37,518 quaestiones ac responsiones novi ac veteris testamenti et appellatur hoc -on, id est contrapositorum (ANSELM. HAV. dial. prol. p. 1140^c ἀντικειμένων, id est librum c.). LEO MARS. chron. 1,33 p. 603,3 cuius (*Bertharii abbatis*) et -on de plurimis tam veteris quam novi testamenti questionibus hic habetur. ANSELM. HAV. dial. prol. p. 1142^a ea, quae ego in hoc ἀντικειμένων sub dialogo contexui.

anticipatio, -onis *f.* **1** strictius: **a** actio praecipiendi vel praeponendi terminum temporalem - Vorwegnahme, Vorausnahme, Vorverlegung: BEDA temp. rat. 9,66 his per -em praelibatis. PAUL. DIAC. Lang. 3,11 bella . . . quae superius per -em diximus (OTTO FRISING. chron. 5,1 p. 230,17. ALBERT. M. summ. creat. II 1,75,1 p. 626^b,5). AMALAR. ad Hild. 46 propter -em nativitatis Domini. off. 4,33,13 per -em paschae. BERNOLD. CONST. microl. 48 p. 1012^b annuntiatio . . . in sabbato ante palmas anticipetur . . . quae -o et omni necessaria videretur anno egs. LIBER ordin. Rhenaug. 241,34 ut historie . . . per -em canantur. *mus.* (cf. I. 61sqq.): HIER. MOR. mus. 25 p. 183,33 est . . . reverberatio brevissimae notae ante canendam notam celerrima -o. **al.** **b** actio tollendi ante tempus - vorzeitige Wegnahme: ARNOLD. LUB. chron. 5,23 p. 200,32 haec . . . o reliquiarum tali . . . ex causa extitit. **c** iur. *i. q.* venditio praematura - vorzeitiger Verkauf: CHART. Landeshut. 123 (ed. Th. Herzog. 1959. p. 71,1; a. 1279) omnes -es, vendiciones iuri divino contrario, quod vulgo furchaffen dicitur, legitime inhibentur. **2** latius *i. q.* processio - das Vorrücken, Vorausgehen: BEDA temp. rat. 42,8 velocitatis et, ut ita dicam, -is, tametsi ordo non facile patet, mensura nequaquam latet. WALTH. AGIL. med. 94 p. 190,5 moventur febres errantes motu -is et suboccupationis et retrogradationis sicut planetae.

anticipo, -avi, -atum, -are. *script. ante-*: p. 708,7.

1 strictius: **a** ante occupare - vorher besetzen: NIVARD. Ysengr. 4,846 si noverit hostis, propositum insidiis -bit iter. 5,766 cogitat lupa insidiis -are fores. **b** praecipere, praemature statuere vel peragere - vorwegnehmen, vorverlegen, vorzeitig ausführen: ALDH. virg. I 18 p. 246,22 futura angelicæ vitæ celsitudo ab illaesae virginitatis sectatoribus . . . iam quodammodo violenter -atur. epist. 4 p. 483,19 *paschalis calculi terminum* -are et transgredi. AMALAR. interpr. 58 hoc nos totum -amus in eadem oratione. CONSUET. Trev. 44 p. 53,1 non prandium, sed cenam -ent. VITA Theog. 1,14 p. 454,21 erat ei consuetudo communes fratribus -are vigilias. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 38,26 -ant aut postponunt suum transitum quilibet species avium. ALBERT. M. veget. 7,127 satio . . . protrahitur aut -atur, secundum quod terra magis et minus est calida et humida. CHART. Basil. C I 495 p. 355,43 ius -andi messes et premetendi . . . retinemus. **al.** *cum sensu antecedendi*: ADALB. MAGD. chron. a. 951 p. 165,3 quod iter filius eius (*Ottonis*) Liudolpus cum Alamanni -ans. *c* mus. *i. q.* reverberationem cantare - einen Vorschlag singen: ELIAS SAL. mus. praef. p. 17^b vix dignantur aliquotiens pedem suum facere de cantu plano, -ando, festinando, retardando et male copulando punctos. **2** latius: **a** praevenire - zuvorkommen: AMALAR. cod. expos. II 9 p. 269,15 Christus non -vit tempus, quod praenuntiatum est per ora prophetarum. EKKEH. IV. cas. 76 post pauca paucis verba utrimque semet -antes considerunt unanimes. ALBERT. M. animal. 6,18 videntur -are tempus tonitruo ovando et fovento corvi. **al.** *cum sensu opprimendi*: ANNALISTA Saxo a. 1138 p. 776,29 -vit ille manum inimicam. *cum sensu praecavendi*: ADALB. MAGD.

chron. a. 964 p. 173,27 necem. CHART. archiep. Magd. 160 conatum. *cum sensu praepediendi*: EKKEH. IV. bened. I 5,16 agnello ne vescatur, lupus -atur. **b** antea sibi conciliare - im voraus günstig stimmen: SALOM. II. epist. 34 eum benefactis -tum habemus. **c** praemeditari - sich vorher überlegen, sich vornehmen: FORM. Marculfi 2,3 p. 74,25 futurorum temporum vicissitudinem prehoccupans anticipare. *c. inf.*: CHART. Rhen. inf. I 390 p. 270,27 (a. 1156) -vi de ipsis redditibus memoriam mei statuere in anniversarium defunctionis meq diem. **d** praeferre - bevorzugen: CHART. Rhen. inf. II 165 p. 86,8 (a. 1229) ita quod neuter ab altero videri possit -tus. **e** circumscribere - übervorteilen: THANGM. Bernw. 16 quamquam plures illum (*episcopum*) -tum archiepiscopi advocatione obicerent. **f** premature accidere - vorzeitig eintreten: ALCUIN. epist. 126 p. 186,9 in communibus annis . . . quarta decima luna paschalis locum prioris quartae decimae undecim diebus -at. WALTH. AGIL. med. 94 *erratica febris* aliquando -at et aliquando suboccupat. **g** eminere - hervorragen: CHRON. Salern. 114 p. 127,30 inter omnes illis -bant Helim filii. **h** comprehendere - umfassen: ALDH. ad Acirc. 140 p. 199,14 cum tamen in epitrito quarto arsis -et tempora quaterna et thesis terma.

20 **1.** **a** anticipis - -antis. **b** praeciپiens - vorgreifend: ALDH. ad Acirc. 10 p. 96,23 interrogations tuae -es. **2.** **a** anticipatus, -a -um. **b** praematurus - vorzeitig: ROB. TOR. chron. a. 1138 mulieres . . . gravidas findebant Scotti et fetus -os abstrahebant.

25 **a** anticiput *n.* occiput - Hinterkopf: COSMAS chron. 2,32 p. 129,20 mulier apprehendit manu sinistra -ut semiviri. **b** anticu *v. antiquo*. **c** anticor, -cuoris *n.* ulcus pectoris equorum iuxta corsitum - ein in der Herzgegend gelegenes Brustgeschwür bei Pferden: IORDAN. RUFF. equ. 6,3^{ut}. de -cuore. p. 28,23 cor eiusdem apostemate posset laedi facilius; et haec infirmitas dicitur -r, idest contra cor. p. 29,1 dico contra infirmitatem -cuoris.

30 **a** anticrocius (*m.*) cnecos - Saflor (*Carthamus tinctorius L.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 855): ALPHITA I p. 277,1 -us est herba, quae habet florem croceum in modum croci. II p. 10,29 -us (anthi- var. I.) est cardo habens flores similes croco.

35 **a** anticula, -ae *f.* (orig. inc.) scannellum - Krücke: EINH. Marc. et Petr. I 4,10 p. 259,39 homo . . . brevibus -is sustentandi se gratia sub ascellis positis cernuus incedebat.

40 **45** **1.** **a** anticu, -a, -um. **b** script. -qu-: I. 47. **1 adi.:** anterior - vordeer: GERB. (?) astrolab. 2 p. 118,16 in cuius -a (-qua var. I.) planitie trifidi zodiaci inscribuntur circuli (2 p. 122,17. 5 p. 129,11). **2 subst. neutr. plur.:** frons - Vorderseite (cf. GLOSS. III 130,8 St.-S. -a < . . . > osterteil): WALAHFR. exord. 4 p. 477,36 orientales partes templorum -a . . . dicebantur. **3** fort. per confusione i. q. antilea - Brustriemen: GLOSS. III 692,45 St.-S. -a (antela var. I.) fuiribuge.

50 **2.** **a** anticu *v. 1. antiquus*.

55 **a** antidonom, -i *n.* remuneratio - Gegengabe: CHART. Port. 119 p. 143,29 (a. 1243) cum . . . Ottoni ad multorum benefactorum -a fratres Portenses . . . teneantur.

b antidora, -ae *f.* (ἀντίδωρον) remuneratio - Gegengabe: CHART. Friburg. 66 p. 54,29 (a. 1239) cum quilibet . . . ob tante liberalitatis meritum ad -am, hoc est versa vice donatio nem, naturaliter teneatur.

60 **a** antidotarius, -a, -um. **1 adi.:** ad medicamenta pertinens - Heilmittel betreffend, Arznei-: ALBERT. M. eth. 1,3, 11 p. 44^a,18 sub medicinali (arte) -a, electuariorum compositoria, unguentaria. **2 subst. masc. vel neutr.:** liber medicamentorum - Arzneibuch: CHART. episc. Hild. I 324 p. 312, 45q. (a. 1161) offero . . . -um sarrocinicum et liber febrium . . . in uno volumine; -um Constantini et librum graduum . . . in uno volumine. NOTULAE Wilh. Cong. 81 unguentum fuscum, quod invenitur in -o (cf. 452).

70 **a** antidotius (anth-), -a, -um. **b** venenatus - Gift enthal tend: EPIST. Wisig. 9 p. 672,15 (in imag.) Arius infinita dulcedine pocula -a mortifera propinavit.

antidotum, -i n. vel **antidotus**, -i f. (m.: l. 42) (ἀντιδότον vel -ος) *script.*: *anty-*: l. 49. -oth-: l. 39. -od-: l. 33. *form. gen. pl.* -um: l. 26.35. *def.* (cf. *Isid. orig.* 4,9,7): *GLOSS.* III 310,32 St.-S. -um contra datum i. tranc. *MATTH. PLATEAR.* gloss. p. 366^b -um dicitur contra datum ab anti, quod est contra, et dosis, quod est datio.

1 strictius: a remedium contra venenum sumendum - *Gegengift*: *ALDH.* virg. I 13 p. 243,9 tiriaca vel -a, quae letiferum virus auferre solent. *LAND. MEDOL.* hist. I 2,19 p. 57,1 medicinae aut -i regi nichil profecerant. *OTTO FRISING.* chron. 2,45 p. 121,32 qui (*Archelaus*) . . . naturam suam multis firmasset -is. *ALBERT.* M. animal. 25,7 salus . . . a tali veneno non est nisi . . . per -um contrarium ipsi veneno. *al. in imag.*: *CAPIT.* reg. Franc. 272,2 p. 307,13 contra venena diaboli ministrare curabimus medicinalia -a Christi. *THANGM.* Bernw. 19 infusum venenum (*schismatis ecclesiae*) nisi apostolico et imperiali -o comprimiri non posse. **b** *venenum* - *Gift*: *IULIAN.* Tolet. insult. 5, plures . . . fellis tui -o quam armorum iaculis confodisti. *in imag.*: *THIETM.* chron. 8,15 evomere -um . . . periculorum. **2 latius** i. q. *remedium*, *subsidium* - *Gegen-, Heil-, Hilfsmittel*: a proprie: *PAUL. AEGIN.* cur. 209 p. 144,20 *Theodoritum* -um optimorum est medicaminum (3,46,5 ἡ Θεοδώρητος δὲ ἀντίδοτος). *al. (v. ind.)*. *ANTIDOT.* Lond. p. 17,11 *confectio* -orum diversarum. *EPIST.* var. II suppl. 7 p. 627,28 diversa unguenta et -a temperatim . . . componere. *EPIST.* Col. 8 plura -orum (-um cod.) . . . genera. *EGBERT.* fec. rat. 1,725 herba nec -um poterit depellere loetum. *Odo MAGD.* herb. 899 digestilibus . . . -is. *DIPLO. Heinr.* IV. 411 p. 547,24 habeant . . . licenciam *Iudaei* . . . pigmenta et -a vendere christianis. *TRACT.* de aegr. cur. p. 249,14 utendum est . . . -o Iulii Cesaris. *CARM.* Bur. B 62,3,1 o quam felix est -um soporis. *HONOR.* III. registr. 285 p. 206,23 nec convenientia existant uni morbo -oda universa. *saepe*. *in titulo libri*: *CATAL.* biblioth. Lehm. I 49 p. 248,11 confectionum, malagmatum, -um et emplastrorum et dieta medicinae in codice I. *alch.*: *Ps. AVIC.* lap. p. 635^b,28 spiritus praeparans . . . corporum est lavacrum, purgamentum et -um. **b** *in imag. et translate*: *IOH. SCOT.* carm. 2,8,74 -othumque potens cunctis prodesse paratum. *REGINO* chron. a. 866 p. 89,44 penititis . . . apostolico rennvens mederi -o. *UFFING.* Ida 2,1 p. 483,8 rhetorici -i penitus ignari. *Liutg.* 5 -um, qui (quod var. l.) pectoris expiat antrum. *EPIST.* Hann. 5 p. 23,11 letitie -o ne differas potionari. *Cod. Udalr.* 233 p. 409,7 fidelitatis -um (*opp.* perfidiae achonitum). *EPIST.* Hildeg. 1 p. 329,26 salutaribus doctrinis -us recuperationis nobis refunditur. *THIETM.* peregr. 20,8 ad -um . . . reconciliationis causa . . . ecclesie larga contulit predia. *CAES. HEIST.* Engelb. 3,58 p. 317,22 sacra communio corporis Christi non ei facta est antydotum, sed tormentum. *EBERH.* ALEM. labor. 866 tristis ad -um iudiciale fugis. *al.*

***antiepiscopus**, -i m. *episcopus contra episcopum legitimum constitutus, episcopus excommunicatus* - *Gegenbischof, exkommunizierter Bischof*: *BERTH.* (?) annal. a. 1077 p. 294,5 regis Heinrici necnon -orum illius spe adiutoria et defensione. p. 294,32 symonianis -is Mediolanensi, Placentino et caeteris per Italiam excommunicatis. a. 1079 p. 323,32 Mediolanensi heretico -o. *al. MANEG.* ad Gebeh. 25 p. 357,14 -i huiusmodi consilium regi . . . dederant.

***antifacio**, -ere. *refl.* i. q. *resistere - sich widersetzen*: *ANNAL.* Plac. a. 1250 p. 499,53 ut se -ret, quod blava de Placentia non conduceretur Parmam. *Ladner*

***antifactum**, -i n. (factum et anti potius quam ante, cf. *contrafactum*) *donum nuptiale uxori a marito oblatum, dotalicum - Hochzeitsgabe des Mannes an die Frau, Morgen-gabe* (cf. *Schröder-Künßberg, Rechtsgesch.* p. 343sqq.): *LEG.* Lang. p. 334^a,14 (s. XI,ex.) -i et morgincaph cartule lecte spone a sposo tradantur. p. 402^b,28 si quis Longobardus . . . aliam . . . uxorem duxerit, cui quartam et -um ut priori fecit *eques*. *al. (v. ind.)*. *CHART.* Bund. 544 p. 50,18 investit . . . sponsam suam . . . de omnibus suis rebus . . . nomine -i. *Rudolph*

antifana v. *antiphona*. ***antifenarius** v. *antiphonarius.

antifer subst. *hesperus - Abendstern*: *MARIAN.* chron. a. Chr. 750 mense Ianuarii . . . plus diebus stella, quae -r dicitur, apparuit in occidua.

antifona sim. v. *antiphona*.

5 antifrasis v. *antiphrasis, antispassis*.

***antiglion subst.** (cf. ἀντίλιθων, γῆ) *terra opposita - Generde*: *ALBERT.* M. cael. 2,4,1 p. 211^b,22 *Pythagorici* dixerunt esse aliam terram oppositam diametraliter huic terrae, in qua nos habitamus, quam vocaverunt -on. p. 211^b,27 eclipses, quae proveniunt habitantibus in -on. v. et *antichthona*.

***antigradus** v. *antegravius.

antigraphum, -i n. (ἀντιγράφων) *de titulo libri i. q. apologeticum - Verteidigungsschrift*: *CHRON.* Albr. a. 1177 *Lambertus Leodiensis* -um scripsit (cf. *LThK.* 2 VI. p. 756sq.).

***antigraphus**, -i m. (ἀντιγραφεύς) *notarius - Kanzleischreiber*: *ABBO SANGERN.* bell. 3,26 basileus constes, abstemius -usque (gloss: cancellarius scriptor).

***antigratus** v. *antegravius.

***antilechis** v. *antilexis. ***antilectum** v. *antelectum.

***antilegon**, acc. -onta m. (ἀντιλέχων) *qui contradicit - ein Widersprechender*: *HEIRIC.* Germ. I alloc. 36 his (verbis) nos ἀντιλέχοντα subimus.

***antilexis**, acc.-in f. (ἀντιλέξεις) *log. de specie definitionis q. e. χατά λέξιν (χατά ἀντιλέξειν apud Latinos per corrupt.*, cf. *Isid. orig.* 2,29,6) i. q. *ad verbum - wörtlich* (cf. *C. Prantl, Gesch. d. Logik im Abendlande.* I. 1855. p. 690¹⁰⁷): *WOLBERG* cant. 3 p. 1184^a quid sit plenitudo legis, pulchre per quintam speciem definitionis, qua Graece χατά ἀντιλέξων (sic?), Latine ad verbum dicunt, declaratur, quando id, quod quaeritur, uno verbo ostenditur.

***antilopa**, -ae f. (cf. ἀγριλαύψ?) *turbatio oculi - Augenschwäche*: *THEOD.* *CERV.* chirurg. 4,4 p. 181^b sequitur de -a, in qua in una hora diei turbatur et impeditur visus, ut dicit Alexander. v. et *anchilops*.

55 antimis v. *anthemis*.

***antimonachus**, -i m. *falsus monachus - falscher Mönch*: *WIDO FERR.* schism. 1,2 p. 535,44 aliis . . . vocantibus eum (*Gregorium*) impostorem et -um et *antichristianum*.

40 antimonialis, -e. *ad antimonium pertinens - zum (Blei-)Antimonglanz gehörig*: *ARTEPH.* secret. p. 13 sol submergit vere tantum in argento vivo -i saturniali. p. 17 sine acetato nostro (i. argento vivo) -i aurum album alchimiae non fit.

***antimonium**, -i n. (ἀνθεμῖς; cf. *J. Svensnung, Compositio[n]es Lucenses.* 1941. p. 90; minus probabilit[er] derivat ab arab. itmid, gr. στίλπαι *Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr.* nr. 518) metr. *antimón*: l. 68.

1 fere i. q. *stibium cum sulphure (vel plumbō) coniunctum - etwa 'Grauspieglerglanz oder Bleiantimonglanz'* (cf. *Lippmann, Alchem.* p. 629): *CONSTANT.* AFRIC. grad. p. 381,37 -um calidum et siccum in quarto gradu; valet oculis *eques*. *IOH. PLATEAR.* simpl. med. p. 42^a -um . . . vena terre est et metallo assimilatur, stanno precipue; discernitur autem a metallo, quia -um teritur, metallum non; . . . -um uritur; -um quanto clarius est, tanto melius (cf. *GEBER.* clar. 2,65). *MATTH. PLATEAR.* gloss. p. 373^b -um . . . in transmarinis partibus invenitur et artificiose coaptatur. *ANON.* tab. p. 161,13 carbonem montis et picem et -um. *BERNH.* PROV. comm. 8,4 p. 308,5sq. -um sumptum cum ovo sorbili valet ad tussim; mulieres Salernitanae suffumigantur cum -o. *ARTEPH.* secret. p. 13 -um est de partibus Saturni . . . , et -um Saturninum convenit soli, et in eo est argentum vivum, in quo non submergit aliquod metallum nisi aurum. *GEBER.* investig. 4 p. 484 -um calcinatur, dissolvitur, clarificatur et conglomeratur et est praeparatum. *GLOSS.* Roger. II 529 pulvis -i carni superflue optimum est remedium. *Ps. OTHO* med. 15 multum splendoris -i melioris est signum. *ALPHITA* I p. 316,7 stiphei, id est -um. *al.* 2 -um Iovis et Saturni fort. i. q. *stagnum et plumbum combustum - viell. 'Zinn- und Bleioxyd'*: *GEBER.* summ. 2,40 eorum (*Iovis et Saturni*) . . . reductio in alieni corporis potius quam proprii naturam vergit; in clarum . . .

(Ladner)

videlicet -um Iovis; in fuscum vero Saturni converti reductione repertum experientia nostra extitit (cf. E. Darmstaedter, *Die Alchemie des Geber*. 1922. p. 169¹⁷²).

*antimoron subst. (orig. inc., ni ab ἀντὶ et μόρος) species electuarii purgantis - breiartige Arznei, Latwerge (cf. W. S. van den Berg, *Eene middelnederlandse Vertaling van het Antidotarium Nicolai*, 1917. p. 201): Ps. OTHO med. 197 -on delicta sciae, nefresim, cephalaeam ... destruit.

*antinoidea v. *arytaenoidea.

antinomatice v. antonomastic.

antinoracea v. armoracum.

*antiofilus (-um?) v. *antofilus (-um?).

*antiotomum (-thit-, -otho-) (n.) (ἀντιοτόμον) chirurg. i. q. species scalpelli - Messerart: Ars med. 6 p. 424, 14 universorum feramentorum nomina: ... anthitomum (antiathom var. l.).

*antipapa, -ae m. *papa contra papam legitimum constitutus - Gegenpapst*: ROB. TOR. chron. a. 1167 p. 516, 3 -am ... Widonem de Creme Romam adduxit. CHRON. Sigeb. cont. Aquic. a. 1179 p. 418, 19 quemdam clericum ... contra papam Alexandrum -am statuunt. GUNTHER. PAR. (?) orat. 2, 1 p. 118^a alius ... ab unitate ecclesiae sese ... abrumpit ut -a sive schismaticus. CHRON. Basil. a. 1160 contra istum (*Alexandrum*) electus fuit Paschalis -a. MENKO chron. p. 539, 19 imperator ... renunciavit cause Octaviani -e. al.

antipasis sim v. antispasis.

*antipater, -tris m. 1 *antipapa - Gegenpapst*: RANGER. Anselm. 3370 non potes (sc. Guibertus) esse pater, sed magis -r. 2 *anthypatus - Prokonsul*: v. p. 704, 45sq. 3 *species plantae - Pflanzenart*: THADD. FLORENT. cons. 43, 70 syrups est huiusmodi: recipe ... ysopi, -is, boraginis.

*antipedes, -um m. (cf. ἀντίποδες) *antipodes - Antipoden, Bewohner der andern Erdhälfte*: ALBERT. M. cael. 4, 1, 2 p. 290^a, 8 cum homo ambulat convertendo pedes inferius, tunc oportet, quod convertat apud -es pedes ad aerem et non ad terram. *remissius de terra contraria*: ALBERT. M. cael. 2, 4, 2 p. 214^a, 27 illam (*terram*), quae est sub nobis, quam vocant -es, quoniam contra pedes nostras conversa est, non videmus. v. et antipodes.

*antipenton subst. (cf. ἀντὶ et πέντε) *aurum obryzum - geläutertes Gold*: IOH. NEAP. gest. 42 p. 425, 36 fecit crucem auream, mirabili fabrefactum opere, quod spanoclastum et -on vocitatur.

*antipersicum subst. (cf. ἀντὶ et persicum) *fort. i. q. persicum in prunum insertum - viell. auf Pflaume gepfropfter Pfirsich*: ALPHITA I p. 285, 3 cochima, -a (-psica var. l.), crisonula idem: quod interpretatur mala aurea, vulgari prvincianum amoraix.

antipharmacum (-ifa-), -i n. (ἀντιφάρμακον) *vincetoxicum - Schwalbenwurz (Vincetoxicum off. Moench, cf. Fischer-Benzon, Gartenflora. p. 190)*: ALPHITA I p. 277, 3 -farmacum, vincetoxicum idem.

antiphasis v. antispasis.

antiphona, -ae f. (cf. ἀντίφωνος) *script.* : -teph-: l. 70. p. 712, 33, 37. *adde* HUGEB. Willib. 6 p. 106, 18. -ifo-: p. 712, 1, 38. *adde* ANDR. STRUM. Ariauld. p. 1075, 2. -phan-: l. 70. *adde* THIETM. chron. 8, 9 -am (ed., -phanam 1). *metr.* : *semper-phōn-in schedulis nostris. def.* : AUREL. REOM. mus. 20 p. 60^a, 6 -a dicitur vox reciproca, eo quod a chorus alternat canetur (cf. ISID. orig. 6, 19, 7). HONOR. AUGUST. gemm. 2, 17 anti dicitur contra, φωνὴ vero dicitur sonus, inde -a nomen habet, quod circa sonum sonet, quia, cum videlicet -a incipitur, secundum tonum eius psalmus canitur. v. et p. 712, 24.

cantus reciprocus ex psalmis vel hymnis compositus - aus Psalmen oder Hymnen bestehender Wechselgesang, Antiphon: 1 *strictius in officiis liturg.* (cf. L. EISENHOFER, Handb. d. kath. Liturgik. I. 1932. p. 222sqq.; LTHK. 21. p. 657): a in horis canonicas: CONC. MEROV. p. 127, 6 ut in diebus aestivis ad matutina sex antephane binis psalmis explicentur. STEPH. EDD. Wilfr. 47 p. 242, 22 iuxta ritum primitivae ecclesiae asono vocis modulamine, binis adstanti-

bus choris, persultare responsoriis -fonisque reciprocis. VITA PARD. 25 (MGMer. VII p. 29, 1) post matutinas . . . laudes responsoria vel -as de sanctis martiribus . . . decantando meditabatur. ORDO ROM. 12, 2 -ae in evangelio sive ad matutinos

5 seu ad vesperum, dum interim de evangelio habuerit, ipsae dicuntur. AMALAR. ord. antiph. 68 -as de evangeliis. AUREL. REOM. mus. 20 p. 60^a, 5 nocturnum officium in -is responsoriisque constitut. NOTKER. BALB. gest. 2, 7 praecepit *imperator* clericis suis, ut . . . easdem -as (*Graecorum*) in Latinum 10 conversas ipsi praesentarent. CONSUELT. Trev. 42 p. 50, 2 ebdomadarius . . . -as nocturnarum, matutini, vespere, misse in tota ebdomada primus recitetur (*sic*). LIBER ordin. Patav. 5, 19 -a alleluia. SALIMB. chron. p. 556, 26 fratres in matutinis dicunt -am illam 'O martyr egs.' saepe. b in missa 15 (cf. J. JUNGMANN, *Missarum solennia*. I. 1952. p. 415sqq.; II. 1952. p. 489sqq.): AMALAR. ord. antiph. 42, 9 de ratione -arum, quae sunt de benedictione. WALAHFR. exord. 23 p. 497, 14 -as ad introitum dicere Caelestinus papa XLV. institut (ORDO ROM. 5, 14. ALBERT. M. miss. 1, 1, 2 p. 8b, 11 20 dicitur . . . hic introitus ab antiquis -a). p. 500, 12 de -a, quae ad communionem dicitur (ORDO ROM. 7, 25). CONSUELT. Trev. 37 in cena Domini cursum . . . cum -is et responsoriis atque lectionibus, psalmos tantum alta voce soliti sunt cantare. HONOR. AUGUST. sacram. 89 -a sequens est communio, 25 est vox reciproca et illos signat, qui cognoverunt Dominum in fractione panis. ALBERT. M. miss. 3, 23, 1 p. 162^a, 36 cantatur communio, quae antiquitus -a dicebatur, hoc est circularis sonus. al. c in aliis caeremoniis liturg.: EPIST. var. I 33, 19 ut crucis gloriatio . . . fiat ante missam fratribus omnibus . . . 30 hymnos et -as cantantibus. CAPIT. reg. Franc. 170 p. 345, 22 ut in quadragesima . . . vicissim sibi pedes lavent et -as huic officio congruentes decantent. PONTIF. Rhen. sup. 71 cum venerint ad ostium ecclesie, . . . dicit *pontifex antephonam*. ORDO ROM. ant. p. 78^a, 1 -a ad processiones. CHART. Brixin. 35 166 p. 177, 33 -a -a per fratres ante missam cantetur. al. 2 *latius in variis ritibus eccl.* Visio Baront. 7 duo angeli inciperunt antephonam decantare. ALDH. carm. eccl. 3, 46 dulcibus -sonae pulsant concentibus aures. ADDIT. Nivial. (MG Mer. IV p. 451, 13) corpora . . . cum -is et canticis spiritualibus 40 . . . ad monasterium . . . deportata sunt. HEIRO. Wett. 31 -as omnes et psalmorum initia quasi praecendor ordiens pro se fecit decantare. REGINO harm. inst. 2 p. 231^a sunt . . . quae-dam -ae, quas nothas, id est degeneres et non legitimas, appellamus, quae ab uno tono incipiunt. OTLOH. Dion. 15 papam 45 Gregorium auctorem antiphonarii primum -as quadam de eiusdem scriptoris historia nosco excerptisse. LAMB. HERSP. annal. a. 1063 p. 86, 30 crucem sibi preferentes, -a imposta, claustris monasterii erumpunt *fratres rabidi*. LIBER ordin. Patav. 6, 18 p. 1007, 39 -as Graeci composuerunt duobus 50 chorus alternatim concinentibus, quasi duo seraphica egs. saepe. alleg.: AMALAR. off. 4, 7, 12 coniunctio duarum pennarum (cf. Vulg. Ezech. 1, 6sqq.) -a est, quae vicem tenet caritas. v. et l. 24.

*antiphonale, -is n. *antiphonarium - Antiphonar*: COD. KAROL. 24 p. 529, 20 direximus . . . libros . . . id est -e et responsale.

*antiphonarius, -a, -um. *script.* : -thi-: CATAL. biblioth. Lehm. I 42 p. 212, 10. -teph-, -tef-: l. 64, 70. *adde* TRAD. Frising. 654. 742. -ifo-: p. 713, 12. *adde* EPIST. var. III 31, 6. 60 CHART. Rhen. med. I 120 p. 125, 39. ANNAL. OTAK. a. 1271 p. 187, 39. al. -phan-: CATAL. biblioth. Lehm. I 3 p. 18, 31. -fen-: CHART. Trident. 24 p. 29, 14.

1 adi.: ad *antiphonarium spectans - Antiphonar*: CAPIT. reg. Franc. 128, 5 libri antefonarii II. EPIST. REINH. 27

65 -um et gradualem librum.
2 subst. masc. et neutr.: liber antiphonas (et responsoria) continens - Antiphonen (und Responsorien) enthaltendes Buch, Antiphonar (cf. S. BÄUMER, Gesch. d. Breviers. 1895. p. 211sq.): ORDO ROM. 15, 79 antiphonam cantando in processione, sicut continet antiphonarius. GESTA FONT. 17 p. 53, 13 -um . . . in membrano purpureo argenteis scriptum litteris ornatumque tabulis eburneis. AMALAR. antiph. prol. 1 inventa

copia -orum . . . , id est tria volumina de nocturnali officio et quartum, quod solummodo continebat diurnale (cf. BERNOLD. CONST. microl. 25 p. 999^a in diurnali -o). 18 notandum est volumen, quod nos vocamus -um, tria habere nomina apud Romanos: quod dicimus gradale, illi vocant cantatorium, . . . pars, quae continet responsorios, vocatur responsoriale, et pars, quae continet antiphonas, vocatur -us. ord. antiph. 28, 6 multa officia sanctorum indidi in nostro -o ex Romano, quae non habet Metensis -us. 80,1 inveni in vetusto Romano -o responsoria ad vesperos. al. (v. ind. p. 444). ACOB. epist. 18,3 -um . . . correximus. CATAL. biblioth. Lehm. I 53 p. 260, 28 -us gradualis. 76 p. 416,22 -sonarium . . . de tempore et de sanctis non scripsit, sed notavit. Ps. ODO CLUN. mus. p. 280^a, 26 qui -um per monochordi litteras notare debet. ADEMAR. hist. 2,8 p. 81,30 tribuit *papa Carolo* . . . os sancti Gregorii, quos ipse notaverat nota Romana. GUIDO ARET. ign. cant. I p. 35^b,37 -um neumare. BENO MODUL. psalm. 14 p. 113^b,21 in emendatoribus -is. EKKER. IV. cas. 47 authenticum -um docere et melodias Romano more tenere sollicitus. HONOR. AUGUST. sacram. 91 p. 796^b -us et missalis habent quatuor officia. PETR. CAS. (?) chron. 3,63 p. 747,2sq. -a de die duo in choro semper habenda, -um de nocte. saepe.

*antiphonatim *adv.* more antiphonarum -antiphonisch: AMALAR. off. 3,5,2 constituit *Caelestinus papa*, ut psalmi . . . ante sacrificium psallerentur -m ([ex Libr. pontif. p. 94,5 M. antefanatum]. cf. MARIAN. chron. a. Chr. 451. GERH. psalm. 64 p. 445,37. al.). 4,7,9 hos quinque psalmos -m solemus cantare. WALTH. TER. Karol. 38 p. 554,33 'te Deum laudamus' . . . -m cantare cepit. REIN. LEOD. inept. 1 p. 598,49 cantica canticorum aliquanta ex parte -m modulatus est. CHART. Brem. 181 p. 216,24 in vespere incipient duo custodes chori -m alleluia feriale.

antiphrasis (-ifr.), acc. -in (-im) f. (ἀντίφρασις)
script.: -typh.: I. 44. -phres.: GESTA Bereng. 1,154 gloss.
rhet. i. q. *notio contraria* - *Gegensinn* (cf. H. Lausberg, Handb. d. lit. Rhetorik. I. 1960. p. 303). HRABAN. hom. II 163 p. 462^b Roboam interpretatur latitudo vel impetus populi per -im, eo quod angustum regnum . . . habuit. THEOD. AMORB. comm. p. 20,41 per -in, id est per contrarietatem. EGBERT. sec. rat. 1,1101 lucus enim -frasin a non lucendo vocatus (cf. Isid. orig. 17,6,7). BONIZO ad amic. 5 p. 584,18 Theophylatus . . . , qui cata -frasin vocabatur Benedictus. COSMAS chron. 2,35 p. 132,3 quasi per -in loquens. CAES. HEIST. Engelb. 2,1 p. 251,20 per antyphrasim, id est contrarium. IUSTIN. Lippfl. 323 mutat in -frasim mulieris in hoc epithetum. 971 -frasim floris defloret honorem. al.

*antiphrasius (-ifr.-), -a, -um. *contrarie appellatus - entgegengesetzt benannt*: EPIST. Alcuin. 182 p. 301,1 fratri Albino . . . non Christi ministro, sed -frasi Beati foetidissimi discipulo (p. 301,18 -frasius Beatus. p. 305,9. 183 p. 308, 15).

*antiphraso (-ifr.-), -avi, -are. *per antiphrasim loqui - im Gegensinn sprechen*: NICOL. BIBER. carm. 7 (ed. Th. Fischer. 1870) est fortasse, qui me putat -frasasse (ana. var. l.).

*antiphraasticus vel *antiphraasticos (-ifrat-) *adv.* sensu contrario, perferam - mit entgegengesetztem Sinn, fälschlich: LUP. FERR. epist. 49 villa, quae -frasticos Viniacus vocatur. TRAD. Ensd. 128 Laideratestorff -fratice dictum, sed veraciter Libidorf.

antipodes, -um m. vel antipodae, -arum m. (ἀντίποδες)
antichthones - Bewohner der andern Erdhälfte, Antipoden: BEDA temp. rat. 34,60 neque . . . -arum . . . est fabulis accommodandus assensus. FLOR. LUGD. ad Drogen. 5 instar -arum capite deorsum, pedibus sursum versis. BOVO CORB. Boeth. 12 -arum fabulas. ALBERT. M. summ. creat. I 3,8,1 p. 410^b,42 Pythagoras dixit illos, qui habitant sub sphæra occulta . . . , esse immediate orbis inferioris in parte sinistra, hoc est, illos -es, qui sunt versus polum antarcticum versus orientem. nat. loc. 1,10 p. 549^b,43 convertunt contra se pedes invicem, ita quod diameter inferior circuli paralleli per zenith caput et per pedes et per centrum semicirculum transit, et isti vocantur -es. al. v. et *antipedes.

*antipodus, -a, -um. *ex adverso situs - gegenüber liegend*: ARNOLD. RATISB. Emm. 1,14 p. 1013^A ad aram suae requietionis -am.

antipophora v. anthypophora. Ladner

5 antiquarius, -a, -um. 1 adi.: a artis librarii peritus - des Bücherabschreibens kundig, kalligraphisch: ALDH. ad Acirc. 142 p. 203,19 Theodosius . . . alimoniam . . . i. (ris P¹) scriptoris mercimoniam indeptus est. CHRON. Noval. 3,20 ubique sua manu -a libros a se conscriptos . . . invenimus.

10 b *vetustus, obsoletus - altertümlich, veraltet*: HINCM. Remig. praef. p. 250,40 librum maxime quantitatis manu -a scriptum (ODO GLANN. Maur. praef. p. 463,25 quaternunculus . . . a et obtunsa olim conscriptos manu. HERIG. Land. 19 [MGScript. XV p. 603,34]). c *priscis temporibus conscriptus vel editus - in alter Zeit schriftlich niedergelegt, alter Zeit entstammend*: VITA Leutfr. prol. (MGMer. VII p. 8,1) quae ex -is monumentis partimque relatione maiorum nobis comperta sunt. FOLCUIN. vita Folcuin. prol. p. 425,13 si quippiam vobis manu venisset -a, quod eorum (*sanctorum*) cuique festivitatibus . . . congrueret. CHART. Rhen. med. I 310 p. 365,25 quicquid -a traditione a fratribus . . . possideri videtur. 2 subst. masc.: a *scriba, librarius - (Bücher-)Schreiber* (cf. WATTENBACH, Schriftwesen. p. 423sqq.): ALDH. virg. I 59 p. 320,15 dictandi tenorem notariis excipientibus et -is describuntibus usurpare. b *auctor prisci temporis - alter, früherer Schriftsteller*: EPIST. var. II 20,12 cum haec, quae scribimus, de -orum antiqua scriptura sint, . . . cum auctorum nominibus deflarmus. ENGELH. WIRZ. Burch. 2,11 p. 36,17 que decerpta a nonnullis -orum (AC, antiquorum D) relationibus sat satis simpli- citer exaratis nostras in manus devenerant. c *antiquitatis gnarus - Kenner der alten Zeit*: EPIST. FRID. I. (ArchDipl. 1 p. 319,8) recolite librarios et percunctamini -os vestros egs. d *qui vetus est - ein Alter*: EGBERT. fec. rat. 1,1222 levis adhuc tyrunculus, -us actu.

25 antiquatio, -onis f. alch. i. q. *reservatio, resolutio - das Abstehen, Zersetzung*: PS. GERH. CREM. sal. I 4 accipias de alumine . . . et effundas super ipsum . . . de urina puerorum; post decoctionem eorum et ipsarum -e ergo bulli eam super ignem.

30 40 antiquitas, -atis f. script. -quet-: CONC. MEROV. p. 25,11. plur.: I. 63.

I *tempus prius vel praeteritum, praeterita - die frühere, alte Zeit, Vorzeit, Altertum, Vergangenheit* (cf. W. FREUND, Mo-

45 dernus und andere Zeitbegriffe des Mittelalters. 1957. p. 445sqq.): A gener.: WALAHFR. exord. 26 p. 507,25 plenarius officiorum ordo . . . post -em multis temporibus evolutam institutus . . . est. VITA SEV. Col. 15 nobis quasi per densissimam -ti)s nebulae prospicientibus. EPIST. WORM. I 34 p. 64,9 ut ait -is delator (sc. Sallustius; item de temporibus Romanorum): OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 135,35 nobili illo -is insigni - senatum loquor . . . neglectui dato). ADAM gest. 1,3 p. 6,13 de -e . . . Saxonum meminit Gregorius. EPIST. Ratisb. 13 p. 333,8 -em, que est honesta et sobria, . . . inspiciamus. HERM. ALTAN. annal. a. 1180 marchio . . . , mutato -is nomine, dux appellari gloriatur. al. usu adverb. ab, ex -e i. q. antiquitus - von alters her: LEG. WISIG. 2,1,5 quas (leges) . . . ex -e iuste tene- mus (CHART. TURIC. 67 Lucerna ex -e est dictus locus. al.). CHART. TURIC. 197 p. 89,1 quod pars decimationis . . . ab -e separata esset. B c. *colore quodam*: 1 *primordium - Ursprung(szeit)*: DIPL. OTTON. III. 2 p. 395,40 abbatiam . . . debitam . . . ex -e ipsius constructionis suae (sc. episcopi) sedi. 2 *scientia rerum antiquarum - Kenntnis der Vergangenheit*: EPIST. WIBALD. 10 propter -es et rerum gestarum re- lationes eius (sc. Petri Casin.). C meton.: 1 *status vel mos antiquus - alter Zustand, Sitte, Brauch*: GODESC. SAXO THEOL. 2,73 p. 447,22 displicet . . . vocum novitas, ubi regulari- ter stat -is veritas. MIRAC. URSM. 2,1 nihil residui fuit -is praeter lapides. CHART. ARGENT. I 80 quarum (litterarum) usu -sredit ad memoriam (cf. CHART. POMM. B 666 p. 58,33 quo canescens -s . . . valeat renovari). GERLAC. annal. a. 1197 p. 708,52 quod usque ad istum episcopum -s transmisit. HIST. WALC. cont. 1 uti nostrorum consueverat -s. al.

spectat ad vetus testamentum: HILDEG. scivias 2,4 p. 470^c te (*Moysen*) ... magistrum huius -is nominans, quam Filius perforabit. OTTO FRISING. chron. 7,33 p. 365,1 episcopum ... iure -is exemplo Abrahae decimas ... exigentem. 2 *traditio antiqua, fabula, historia – alte Kunde, Überlieferung, Geschichte:* RUD. FULD. Alex. 1 sicut tradit -s. PASS. Ursulae I 1 cuius (*regis*) nominis notam mundana occuluit -s. THIETM. chron. 6,24 testatur idem -s errore delusa vario. PAUL. FULD. Erh. 2,2 (1) -e repudiata ea tantum, quae ... diffamat novitas, promere. ADAM gest. 2,26 p. 86,1 episcoporum vix aliquem sic clarum -s prodit. HELM. chron. 18 p. 37,22 quae (*praedia*) olim ad ... episcopium pertinuisse -s commemorat. *al. narratio fundationis – Gründungsgeschichte:* PRIMORD. Windb. 1 p. 561,12 hec est honorabilis et amabilis -s Winithbergensis ecclesiae. 3 *homines prisci temporis, genus hominum antiquorum, maiores – die Alten, Menschen der Vorzeit, alte Generation, Vorfahren:* a latius. TRANSL. Chrys. et Dar. 24 quam (*villam*) -s Tabernam voluit appellare (CHART. Wirt. IV 1110 p. 173,18 vulgaris -s). VITA Liutw. I 5 posteritati fidelis tradit -s (CHART. Turg. III 632 p. 502,6 patrum). CHART. Hall. I 131 facta ... scripto commendare provida decrevit -s (CHART. Tirol. 679). *al.* b strictius de Graecis vel Romanis: ALDH. ad Acirc. 3 p. 73,4 quas (*hyadas*) Romulea latinitatis -s suculas vocitavit. 123 p. 170,23 sacra ... orgia nuncupari veterum -s ... decreverat. EPIST. Hann. 78^a p. 126,25 Nestorem ... fabulosa miratur -s. 4 *prosapia, progenies – Geschlecht, Ahnenreihe:* IOH. METT. Ioh. 7 -is enumeratio et nomina ... maiorum. CHRON. Albr. a. 513 cuius (*Crothildae*) talis exstat -s. a. 810 ab isto Pipino ... -s comitum Campani descendit. a. 1055.

II *vetus, annositas – (hohes) Alter, langjähriger Bestand:* A de rebus: 1 gener.: ADAM gest. 4,36 p. 272,9 quod eadem glacies ... arida videatur propter -em. EPIST. Ratisb. 8 p. 311,17 quin in divinis maior -s, maior auctoritas ... perpendatur (cf. ALBERT. M. euc. 5,1 p. 340^a,10sqq. -em autem et auctoritatem similiter imponimus, quia auctoritas partim pendet ex -e). CASUS Petrish. 1,22 -s ei (*picturae*) iam decorum abstulerat. ALBERT. M. animal. 6,16 modus corruptionis est -s ovi. *al.* c. sensu venerabilitatis: DIPL. Otton. I. 86 p. 169,15 -e ac vetustate precedit alias ... ecclesias Trevernensis ecclesia. 2 c. colore quodam: a status senilis -Alterszustand: Casus Gall. cont. prol. p. 4,9 ab exordio ... loci usque ad senissimam -em nostram (cf. notam ed.). b diuturnitas – (lange) Dauer: DIPL. Conr. II. 281 p. 390,47 (spur. s. XII. in.) temporum transeuncium -s ... ingerit oblivionem (CHART. ord. Teut. [Thur.] 3. CHART. Tirol. 584 p. 62,23). c assiduitas – ständiges Auftreten: LEG. Wisig. 2,1,5 innovare leges veternos peccaminum -s inpetrabit.

3 spec.: a iur.: a ius antiquum – alter Rechtsanspruch: CHART. Basil. C I 43 (a. 1169) quas (*ecclesias*) tenore -is ... abbatiam ... subegisse asserimus. B praescriftio – Verjährung: TRAD. Patav. 121 (a. 1121/38) ne possit commutatio ... -e aboleri. b medic. i. q. inveteratio – Persistenz: IORDAN. RUFF. equ. 6,48 p. 90,20 quod accidit ex longa -e vulneris incurati. 4 meton. i. quod antiquum est – das Alte: ADALBOLD. Heinr. pref. p. 683,36 in omnibus scriptis -s ... veneratur, novitas ... repudiat. p. 683,41 dicimus haec, non ut abiciatur -s, sed ut recipiatur novitas. ibid. *al.* B de animalibus (de plantis: l. 66): EPIST. Ratisb. 21 p. 347,14 tua ... -s, quam nos omni honoramus reverentia (v. notam ed.). CHRON. reg. cont. I a. 1191 p. 154,2 (rec. I) homo mirae -is. CONR. FAB. Gall. 2 p. 137,7 dierum. ALBERT. M. animal. 4,101 viri et mulieres, qui usque ad -em suam nunquam somniaverunt. 8,111 astarem ... antiquum et quasi album factum ex multa -e. 23,10 dicunt ... aquilam ... exuere -is habitum. veget. 1,188 arbor ... -e nimis induratur. *al.* habitus (*aetatis*) – (Alters-) Stadium: ALBERT. M. animal. 7,165 quaedam (*animalia*) remanent in -e sue generationis.

*antiquitor, -atus sum, -ari. medic. i. q. inveterari – persistent werden: BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106^b vulnus postquam -tum est et non recipit consolidationem.

antiquitus adv. ... form. -to: p. 716,17.

- 1 antiquis temporibus, primitus, prius, olim – vor langer Zeit, ursprünglich, früher, einst: LEG. Wisig. 10,3,3 que (*arbores*) -s probantur incise. GODSC. SAXO gramm. 1,70 'recenseo' habuit -s duo praeterita. DIPL. Karoli III. 35 p. 60, 5 29 molendina, que constructa -s fuerunt et nunc usque nova construuntur. THANGM. Bernw. 15 decimae ... et -s et moderno tempore impensae (DIPL. Heinr. III. 34). HELM. chron. 1,2 p. 7,25 qui -s Wandali, nunc autem Winithi ... appellantur. saepe. 2 ab antiquo, diu, semper – von alters her, seit langem, (schon) immer: CAPIT. reg. Franc. 61,8 ut mercatus ... in nullo loco habeatur, nisi ubi -s fuit. HRABAN. epist. 8 p. 391,17 magnorum virorum conamen -s fuit, ut egs. HROTSV. Abr. 4,4 hoc meretricibus -s fuit in more. WIDUK. gest. 3,65 Dani -s erant Christiani. CHART. Raitenh. 356 ita 10 quod eam (*capellam*) ... teneant, sicut ipsam -s tenuerunt. saepe. nota: CHRON. Fred. 4,48 Winidi befulci Chunis fuerant iam ab a -to (4,38).
- antiquo, -atum, -are. script. -tic: CHART. Bern. III 189 p. 183,5.
- 20 I act.: A in pristinum statum revocare – in den früheren Zustand zurückversetzen: ABBO SANGERM. bell. 3,88 amantes solet idem (*sc. caelebs*) -are (gloss: ad statum revocare). B removere, tollere – abschaffen, aufheben: RAIN. GAND. Gisl. 12 (MGScript. XV p. 584,52) ut ... placaret Domino flagellum ... -are. WIBALD. epist. 167 p. 278,11 quae (*verborum novitates*) multorum sunt correctione -tae.
- II medial.: A gener.: 1 in antiquum statum relabi – in den alten Zustand zurücksinken: RUOTG. Brun. 28 (impers.) ut non, sicut prius, -etur, sed de virtute in virtutem ut eatur. 2 veterascere, senescere – alt werden, altern: CHART. Raitenh. 4 p. 6,21 (a. 1143) omne, quod -atur et senescit (cf. Vulg. Hebr. 8,13). ALBERT. M. animal. 9,18 mulieres multos portantes infantes citius -antur. veget. 3,116 malum vinum novum efficitur optimum, cum -tum fuerit. *al.* 3 diutius existere – dauern: HAIMO BAMB. comput. (DtArch. 16 p. 193,27) cuius (*Christi*) regnum ... non ideo -atur, quia finis mundi prolongatur ..., sed in eternum stabit. B spec.: 1 medic. i. q. inveterari – persistent werden: BRUNUS LONG. chirurg. 1,16 p. 114^b si cancer fuerit -tus. THEOD. CERV. chirurg. 2,7 p. 147^a fiat epithema ex ... arsenico citrino, si livor fuerit -tus. *al.* 2 alch. i. q. reservari, resolvi – abstehen, sich zersetzen: Ps. GERH. CREM. sal. I 9 p. 18,12 postquam -atur ali- quod diebus aqua casei.
- adi. antiquatus, -a, -um. I antiquus – (ur)alt:
- 45 A gener.: 1 antiquis temporibus actus – vor langer Zeit geschehen: CARM. Bur. B 58,1,11 fatum -um querule retractat philomela. CONR. FAB. Gall. 2 p. 137,7 cum sit ... moris ... senibus juvenilia sua facta -a repetere. 2 priscus – altertümlich: NOTKER. BALB. Gall. 3^c -i operis ornamenta. 3 vetus effectus – alt geworden: ALBERT. M. animal. 3,13 pinguedo -a ... cicius liquefit. 6,114 tauri. ibid. *al.* 4 aetate corruptus, dilapsus – durch Alter schadhaft geworden, zerfallen: STEPH. EDD. Wilfr. 16 culmina -a tecti. CHART. Mog. A 324 p. 214,24 -a ... privilegia sua et iam senio confecta ... innovere. 5 diu existens, antiquitus constitutus vel notus – seit langem bestehend oder gültig, altbekannt: GERHOH. psalm. 31,5 p. 52,8 -ae impietatis deleri ... reatum. CHART. cell. Paulin. 45 privilegi -i auctoritate civium ... conatus evicit. CHART. episc. Misn. 72 p. 69,2 ex antiqua et -a consuetudine. CONR. MEND. Attal. p. 111,26 nemo ... approbet illa, quia veteri auctore scripta et -a. *al.* B alch. i. q. reservatus, resolutus – abgestanden, zersetzt: Ps. GERH. CREM. sal. I 18 proiece super ipsum (*sulphur*) de urina -a. 60 de aqua -a. ibid. *al.*
- 65 II futurus – künftig: CHART. Pommerell. 301 (a. 1278) temporalem non recipit actionem posteritas -a.
- subst. antiquatum, -i n. quod aetate corruptum est – durch Alter schadhaft Gewordenes: ROB. TOR. chron. a. 1158 p. 508,30 meliorans ... quedam -a in capsula sancti Auberti.
1. antiquus, -a, -um. script.: -tic: DIPL. Karoli III. 29. DIPL. Otton. I. 274 p. 390,34. -tequ-: p. 718,42.

I *vetus* – *alt* (cf. W. Freund, *Modernus und andere Zeitbegriffe des Mittelalters*. 1957. p. 43sqq.): *A prior, anterior, antecedens* – *früher, vorig, vorangehend*: *1 gener.*: EIGIL Sturm. 21 cum omnibus, quae in illa villa-i reges possidebant. TRAD. Ratisb. 38 in -is . . . temporibus (DIPL. Otton. I. 143 -is et priscis t. al.). WALTARIUS 12 -os . . . renovare triumphos. WIDUK. gest. 1,38 p. 56,5 ab -is opem petunt amicis. 3,44 p. 123,9 ob -am fidem ac gratiam. RUOTG. Brun. 38 p. 41,16 ut . . . episcopo bis iam destituto -a sedes . . . redderetur. THIETM. chron. 8,20 -iorem . . . confirmacionem diu esse abolitam. LEG. Lang. p. 337^a,55 iudices (p. 339^a, 10; de re cf. E. Hoyer, *Die Ehen minderen Rechts in der fränkischen Zeit*. 1926. p. 166²⁸⁴). OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 136,5 quatinus . . . Romano imperio tuaeque personae -a redeat magnificentia. CHART. Raitenh. 378 p. 302^b,17 in -o privilegio. *saepe*. *de schola philosophorum* (cf. p. 719,47): ALBERT. M. sent. 1,19,14 p. 535^b,9 dicunt -i magistri. 26,3 p. 7^a,11 sententia -orum doctorum. *2 c. colore quodam*: *a primordialis* – *ursprünglich*: ALDH. virg. I 29 p. 267,5 cum . . . in -um chaos omnia redire cogerentur. LEX Baiuv. 12,4-i . . . ab inspectoribus fines agnoscuntur. DIPL. Otton. I. 314 (*de praebenda*) ut calices . . . in -um et pristinum statum redeant. *b qui (ante) fuit, quondam -ehemalig, vormals*: *a de personis officio functis*: CHART. Rhen. med. II 295 (c. 1210) Henricus, -us villicus ('Altmeier'). CHART. ord. Teut. (Thur.) 213 Gotfridus, -us iudex. ANNAL. Erf. praed. a. 1237 p. 93,1 Bernhardum in Pragensem consecravit episcopum cooperantibus . . . istis presulibus . . . ac Peregrino -o Pragense. al. *β de rebus*: OTTO FRISING. gest. 2,27 p. 132, 14 -um regum Langobardorum palatum.

B qui olim fuit, priscus, praeteritus – *der Vorzeit angehörig, einstig, altertümlich, vergangen*: *1 latius*: EINH. Karol. 29 p. 33,12 -issima carmina, quibus veterum regum actus . . . canebantur, scripsit. THEGAN. Ludow. 19 ut ante nec in -is libris nec modernis temporibus auditum est. NOTKER. BALB. gest. 1,34 p. 46,16 -orum ornatus vel paratura Francorum. 2,18 p. 89,7 *Karolus* in -os hominum artus et animos exurgens. THIETM. (?) chron. 6,37 lucum . . . ab evo -o numquam violatum. OTLOH. Dion. 13 p. 834,33 in -issimis . . . passionarii . . . legitur. VITA Agric. 2 revolutis . . . annalibus . . . civitatis gesta -issima continentibus. HELM. chron. 6 p. 16,9 tradit . . . veterum -a relacio. OTTO FRISING. gest. 1,61 p. 88,1 novis et -is probatur testimoniois. al. *obsoletus* – *veraltet*: LUP. FERR. epist. 5 p. 17,23 -arum litterarum (*sc. uncialium*) . . . mensuram. *2 strictius*: *a spectat ad Graecos, Romanos sim.*: BEDA temp. rat. 37,2 -os diversarum gentium populos. LEX Baiuv. prol. p. 20,6 viros sapientes, qui . . . legibus -is erudit erant (CONST. II 213,2 sicut -is l. est inductum. 213,4 [de re cf. O. Kellner, *Das Majestätsverbrechen im Deutschen Reich*. 1911. p. 62sq.]). GODESC. SAXO gramm. 1,17 Latini. NOTKER. BALB. gest. 1,28 basilicam -is Romanorum operibus praestantiorem (THIETM. chron. 4,47 -am R. consuetudinem . . . renovare. al.). WIPO gest. 2 p. 16,2 de -o genere Trojanorum regum. ADAM gest. 4,21 p. 250,11 -i autores, Solinus et Orosius. BERNOLD. CONST. chron. a. 1091 p. 451,29 multa . . . -is doctoribus incognita elucidavit. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 66,9 iuxta Troiam -am. *saepe*. *b spectat ad tempus veteris testamenti*: ALDH. virg. II 244 -ae . . . littera legis. ANNAL. Xant. a. 873 p. 33,3 -a Epiptiorum plaga. OTTO FRISING. chron. 1,3 capit. p. 11 de longevitate -orum patrum . . . auctoritates. al. *c spectat ad Christianos primorum saeculorum*: BEDA hist. eccl. 5,12 p. 303,27 miraculum memorabile et -orum simile (POETA SAXO 3,481. al.). WALAHFR. Wett. 872 moribus -os sequitur . . . patres (OTTO FRISING. gest. 1,60 p. 86,17. al.). RIMB. Anscar. 42 p. 77,8 -orum vigeant exempla sanctorum. v. et l. 55. *d spectat ad paganos*: ALDH. virg. II 692 -i confracta fraude sacelli fabricat altithrono . . . templa sacerdos. SERMO de sacril. 2 -as aras aut lucos. 22 ducere ad monumenta, id est sarandas -as. THIETM. (?) chron. 4,28 ab -e pravitatis errore.

G vetustus – *reich an Jahren*: *1 de rebus*: *a gener.* i. q. *diu existens, notus, usitatus* – *seit langem bestehend*,

(alt)bekannt, (alt)gewohnt: ARBEO Emm. 1 Pictavis vocabulo urbs -a. DIPL. Karoli III. 104 villam . . . cum omni -a integrata ad eam pertinente. TRAD. Salisb. I 1 p. 252,34 in -issimo coenobio. ADALBOLD. Heinr. praef. p. 683,37sq. quae recipiuntur ut -a, nisi primitus essent nova, non essent -a. OTTO FRISING. gest. 1,60 p. 85,32 modernas amicitias -is . . . preponere. CHART. episc. Misn. 121 p. 111,6sq. per -am stramat . . . in -um vadum trans Alestram. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 235,10 que (*mansuetatio*) fit sine capello, . . . est -ior penes nos. *saepe*. *in nominibus propriis locorum, fluminum sim.*: BONIF. epist. 73 p. 150,10 in -a Saxonia. DIPL. Ludow. Germ. 26 p. 32,14 ad Corbegiam -iorem. NOTKER. BALB. gest. 1,23 in Francia . . . que dicitur -a (*v. notam ed.*). DIPL. Otton. III. 135 in loco . . . -iore Hagenenrod vocato. THIETM. chron. 1,5 quam (*urbem*) A-am civitatem nominamus (HELM. chron. 12 p. 23,31 Aldenburg . . . Slavica lingua Stariagd, hoc est -a civitas, dicitur. al.). CHART. archiep. Magd. 253 que (*aqua*) vocatur Albis -a. CHART. Eichsf. 213 p. 127,13 mansos in Antiqua-Indagine ('Altenhagen') al. *adde*: DIPL. Otton. II. 199 intra ductum nove et -e urbis. *b c. colore quodam*: *a ex longo tempore celeber* – *altberühmt*: RUOTG. Brun. 27 prope -um locum, ubi ecclesia . . . martyris erat. WIDUK. gest. 2,1 p. 65,25 quia -ior sedes esset (*Trevirensis*). OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 136,33 -am tuae proponis urbis nobilitatem. al. *β diu excultus* – *seit langem in Kultur befindlich*: CHART. Laus. 293 p. 260,24 (c. 1200) tam de -is agris quam de novalibus. CHART. Merseb. 236 p. 189,14 terre citra terminos istos site vocantur -e. CHART. episc. Misn. 121 p. 110,15 ab -o campo. *γ insitus, innatus* – *innwohnend, angeboren*: WALAHFR. Mamm. 20,11 saevitiae memor -ae ursa. GODESC. SAXO theol. 21 p. 283,10 illud -um originale peccatum. ANNAL. Xant. a. 795 -a illorum (*Saxonum*) infelicitas. WIDUK. gest. 3,10 Heinricum . . . -a stimulatio invidia. THIETM. chron. 5,11 -o more . . . refrenato. EPIST. Ratisb. app. 4 p. 375,1 a pervagata bonitate et -a sanctitate domini vestri. al. *δ vulgaris* – *volkstümlich*: WILLIB. Bonif. 4 p. 16,5 *locus usque hodie -o Anglorum* . . . vocabulo appellatur Lundenewich (EIGIL Sturm. 8). *c spec.*: *a publ. et iur. i. q. antiquitus acceptus vel constants* – *seit langem gültig*: CAPIT. reg. Franc. 8,1 ut . . . -i iuris norma servetur (CHART. Brixin. 54. al.). LEX Alam. 36,1 ut conventus secundum consuetudinem -am (-tequ. 4,12) fiat (CHART. Rhen. inf. I 524 monetas . . . cudi non permetimus nisi secundum -am c. al.). CAPIT. reg. Franc. 74,4 constitutio (THIETM. chron. 5,14). 202,3 mensuram. POETA SAXO 5,539 -as leges correxit (OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 136,14. al.). CHART. eccl. Werd. 10 p. 15,4 ad -am pertinere . . . annonam. CHART. Traiect. 1252 decime. al. *hereditarie susceptus* – *(alt)ererb*: WIPO gest. 6 p. 28,19 -a beneficia parentum nemini . . . auferri sustinuit. CHART. Tirol. notar. I 518 p. 252,12 feodium. al. *β medic. i. q. chronicus, inveteratus* – *chronisch, persistent*: AESCULAPIUS 19 p. 23,39 febribus. ALBERT. M. animal. 22,45 fluxum. veget. 6,44 solutioni. THEOD. CERV. chirurg. 3,1 p. 157^b alia (*fistula*) est recens, alia est -a. al. *2 de animantibus (de plantis)*: 1,58. p. 719,33,34: *a gener.*: *α grandaeus, annosus* – *hochbetagt, bejährt, uralt*: WALAHFR. hort. 424 (*de Christo*) flos unicus -ae reparator stirpis. WANDALB. mens. 320 arbor (ALBERT. M. veget. 5,42). GODESC. SAXO theol. 22,21 p. 322,1 Christe . . . deus aeternaliter -us et homo nove. HROTSV. Mar. 525 altithroni prolem mundo satis -iorem. BERNOLD. CONST. chron. a. 1090 Adelbero . . . unus de -ioribus episopis. FUND. Heinrichow. 1 p. 41,17 rusticus . . . valde -us. al. v. et p. 715,64. *adde*: DIPL. Otton. I. 405 -ioris erat etatis et annosior. *β maior natu* – *älter*: PAUL. DIAC. Lang. 6,35 quam (*basilikam*) -us Aripert construxerat. HRABAN. carm. 16,30 -um populum praevenit ecce minor. ODILIO SUESS. Seb. 40 (22) antistes . . . Rothadus -ior. DIPL. Otton. III. 68 p. 475,42 qui -ior in materno suo genere inveniatur. BRUNO QUERF. Adalb. A 9 duorum . . . oblitera Ottonum -um (*sc. primum*) nominat ecclesia. CHART. civ. Erf. 74 testes . . . Hermannus -us Monetarius (cf. 79 senior). ALBERT. M. animal.

8,93 (*de avibus*) -us gugulus, qui ovat in nido avis. CHART. ord. Teut. (Hass.) 320 Angelus, filius quondam Angeli -i. CHART. Basil. C II 203 testes . . . Nicolaus -ior et . . . Nicolaus iunior sacerdotes. al. **b c. colore quodam:** a qui veteris nobilitatis est - altadelig: WIDUK. gest. 1,2 gentem -am et nobilem. 1,30 erat . . . nobili genere ac familia -a natus (OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,5). RUOTG. Brun. 39 Lotharium . . . de -a regum prosapia ortum. al. **B aetate venerabilis** - (alt)ehrwürdig: CONST. I 190,5 p. 267,41 Imarum . . . episcopum, omnium cardinalium priorem et -iorem egs. CHART. Salem. 268 p. 300,35 IV viri -iores et meliores eiusdem ville. **y antiquitus incolens - alteingesessen:** ALCUIN. epist. 7 p. 32,7 -i Saxones . . . ad fidem Christi conversi sunt (VITA Leb. 2 transmarinis, id est -is Saxonibus). OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 115,32 artatis -is eiusdem provinciae incolis. **d veteranus, diuturnus - langjährig, ständig:** CAPIT. reg. Franc. 93,5 libellarii -i vel illi novitii facti. WALAHR. Gall. 1,6 dñi veteres et -i huius loci tutores. THIETM. chron. 8,32 -us fornicator Bolizlavus. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 292,48 non solum vero novitii milites, set etiam -i . . . apostataverant. al. **diuturna familiaritate coniunctus - altvertraut:** BRUNO MAGD. bell. 33 p. 35,19 rex quibusdam de suis -is familiaribus occulte praecepit, ut egs. CARM. Bur. A 112,3 ubi est -us meus amicus? **e antiquitus existens, sempiternus - seit eh und je vorhanden, Erb-:** WIDUK. gest. 2,5 -i hostes Ungarii venerunt (*ibid.* al. cf. RUOTG. Brun. 19 p. 19,3 Ungros, -am pestem patrie). **de diabolo:** VITAE patr. Iur. 1,11 contra spiritum persecutoris -i. 1,13 p. 138,7 enervatum est consilium hostis -i (ARBEO Corb. 4 p. 191,7. ORD. coron. imp. 1,9. saepe). NOTKER. BALB. gest. 1,23 p. 32,2 furis. HROTSV. Abr. 3,4 serpentis (*cf. Vulg. apoc. 12,9*). al. **¶ perennis - ausdauernd, perennierend:** WALAHR. hort. 52 temptamus holuscula . . . stirpibus -is priscae revo- care iuuentae. 82 progenies florum . . . facit -os defungier . . . ramos.

II praestans, gravis - vorrangig, angelegentlich: EINH. Karol. 27 neque . . . quicquam duxit -ius (*ex Suet. Claud. 11*). EPIST. Ratisb. 8 p. 301,26 tua . . . clementia . . . nihil -ius.

III futurus - künftig: DIPL. Conr. II. 159 ut . . . auctoritas . . . inconvulsa per -a seculorum curricula permaneat (160, 161). **subst. masc.:** **qui vetus est - ein Alter (fere plur.; sing.: p. 720,18,20):** I priores, antecedentes - die Früheren, Vorangehenden: DIPL. Heinr. II. 219 quod (*praedium*) a modernis Tareisa, ab -ioribus vero Sintherishüsun est nuncupatum. OTTO FRISING. gest. 1,17 p. 30,34 id iuris . . . Maguntini archiepiscopi ab -ioribus esse traditur. **de philosophis scho- lae anterioris (opp. moderni; de re cf. M.-D. Chenu, Rev. Sc. Phil. Théol. 17. 1928. p. 82sqq.):** ALBERT. M. sent. II 37,7 p. 575^a,1 -i circa hanc questionem . . . duobus modis opinabantur. euch. 6,2,3,5 p. 402^b,32 -i quidam sicut Stephanus Cantuariensis et Praepositus . . . dixerunt. summ. theol. I 7,30,3,2 p. 319^a,35. *ibid.* al.

II homines temporis praeteriti, maiores - Menschen der vergangenen Zeit, der Vorzeit, des Altertums, Vorfahren: A latius: EDICT. Roth. 74 maiorem compositionem posuimus quam -i nostri. WILLIB. Bonif. 4 p. 14,10 coenobium . . ., quod -orum nuncupatur vocabulo Glestingaburg. EINH. Karol. 24 p. 29,8 legebantur ei historiae et -orum res gestae. THIETM. chron. 5,33 approbata sunt . . . -orum proverbia. al. **B strictius:** **1 spectat ad Graecos vel Romanos:** ALDH. ad Acirc. 134 p. 186,24 -issimi non 'vetus', sed 'veter' protulere ut Ennius. WALAHR. Wett. 117 artes septenas . . ., -i quas auribus induit nobilium. WIPO gest. prol. p. 6,17 victoribus statuas . . . fecerunt -i. BERNOLD. CONST. chron. a. 1091 p. 451,31 in quadruvio . . . -is videbatur praeminere. OTTO FRISING. gest. 1,28 senatoriam dignitatem equestremque ordinem renovare ad instar -orum. al. **2 spectat ad tempus veteris testamenti:** RATHER. epist. 3 p. 26,32 dicite, quod -i solebant dicere: 'quid mihi egs.' ALBERT. M. resurr. 37 p. 259,5 ex fide -orum. 38 p. 259,56 meritum -orum effectum habuit ex virtute . . . Christi. *ibid.* al. **3 spectat ad Christianos primorum saeculorum:** HRABAN. epist. 9 p. 395,

33 ubi minus -orum invenire potui, explanationes nostras . . . inserui (*cf. 20 p. 426,6*). **4 spectat ad paganos:** THIETM. chron. 2,2 ubi prius ab -is Irminsul colebatur.

III qui aetate proiecti sunt, senes - die Bejahrten, Greise, 5 alte Leute: A gener.: THIETM. chron. 1,13 hiis similia accidisse ab -issimis percepi. OTTO FRISING. gest. 1,8 p. 25,14 adhuc ab -ioribus . . . dicitur, quod egs. al. parentes - Eltern: CHART. Westph. III 751 p. 388,25 (c. 1265) dicit, quod et ea vidit et audivit ab -ioribus suis. **B c. colore quodam i. q. honorabiles, seniores - die Angesehenen, Ältesten:**

CHART. Salem. 159 p. 177,10 (a. 1225) ut seniores . . . adhibiti secum -ioribus de Runstal limites . . . distinguerent. *apud Graecos i. q. senatores - Katscherren:* ALBERT. M. pol. 5,4^e oportet . . . esse -os et senes et digniores, qui usque hodie in civitatibus -i (*cf. p. 1306^a,17 γερόντων*) dicuntur; aliquando autem oritur contentio inter demagogum et -os sive antrans.

IV usu bibl. c. sensu aeternitatis (cf. Vulg. Dan. 7,9): SALOM. III. carm. 1,195 in A-um qui credit . . . dierum (RUP. TUIT. off. 10,1 p. 263^A). HILDEG. epist. II 10 p. 349,7 advocemus A-um.

subst. neutr.: **quod vetus est - das Alte:** 1 solitum - das Altgewohnte: EGBERT. fec. rat. 1,251 'Iudimus -um' rapiens aquila inquit ad aucam. EPIST. Meginh. 35 iterum certe -um prestabimus egs. 2 plur. i. q. fabula - Sage.

25 MILO carm. 3,4,1,821 de vertice cuius (*anguis*) ortos multiplices ydros -a loquuntur. 3 usu adverb. de tempore ab, ex -o (-is) i. q. antiquitus - von alters her: DIPL. Arnulfii 112 que (*abbatiae*) ab -o collatae fuerant (DIPL. Ottom. I. 287 ut ab -is fuit. CHART. Solod. 404. al.). DIPL. Heinr. II. 58 p. 72^a,3 regalium ex -is coenobiorum nostri regni . . . libertate concessa (OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 49,16 provincia . . . ex [ab A] -o Pannonia dicta. al.).

adv. antique. secundum morem - nach alter Sitte: CHRON. Sigeb. cont. Aquic. a. 1157 p. 408,24 (epist. Frid. I.)

55 cum Romano pontifici scribimus, iure et -e nomen nostrum vestro preponimus.

2. antiquus v. anticus.

*antira (-ci) subst. (*orig. inc.*) *tithymallus - Wolfs-* milch (*Euphorbia L.*, cf. Marzell, Wb. dt. *Pflanzennam.* II.

40 p. 362; v. et Diefenbach, *Gloss.* p. 37^c s. v. *anthera*): *Gloss.* III 524,35 St.-S. -cira woluesmilch (535,53 -tira [-cira var. l.]. 549,8 -tira [aut. var. l.]).

*antiron (ati, -ci, -ria, -rinon) subst. (*orig. inc.*) *Sabina - Sadebaum* (*Iuniperus Sabina L.*, cf. Marzell, Wb.

45 dt. *Pflanzennam.* II. p. 1094): *Gloss.* III 469,25 St.-S. -n id. savina seuiboum (*cf. 485,38 -ria. 494,5 -rinon. 535,60 -n* [-ci a, atiron b]).

antismagia (-imma) n. (ἀντίσημα) sigma inversum - umgekehrtes Sigma, Gegensigma: HINCM. Remig. prol. p. 259,4 paragraphus Γ preponatur ad separandas res . . . -imma vero ο subiungatur, ubi sunt finienda, quae paragra-

50 phus prenotavit.

*antisma v. *anthisma.

antispasis (-ipa-), acc. -im (-in) f. (ἀντισπάσις)

55 script.: ante-: l. 61. -ifra-: l. 68. -ipa-: *Gloss.* Salern. p. 14,1. TRACT. de aegr. cur. p. 121,1. al. v. et l. 58,66,68. -ipha-: l. 65. -ipass-: l. 66. ?form. acc. sg. -en: TRACT. de aegr. cur. p. 215,39 antipasen.

medic. i. q. deductio humoris in oppositam partem - das Abziehen der Flüssigkeit nach der entgegengesetzten Seite: Ps. HIPPOCR. phleb. 90 antepasin fit, quando ex ipsa parte, que infirmatur, proximum patienti loco vena incidatur (*ex Oribas. syn. 1,10*). MAURUS phleb. p. 6^a minucio alia fit per metacentesim, alia per -im egs. *Gloss.* Salern. p. 21,28 -iphasis ab anti, quod est contra, et phasim, quod est positio. TRACT. de aegr. cur. p. 373,38 per -ipassim, id est contrariam detractionem, evacuare sanguinem. WILH. CONG. chirurg. 1095 fiat flebotomia per -ifrasim (-ipasym B). al.

70 antispasticus, -a, -um. (ἀντισπαστικός) metr. i. q. ex antispastis constans - aus Antispasten bestehend, antispa-

stisch: BONIF. metr. p. 585,10 metra . . . octo esse principalia . . ., choriambicum, -um.

antispastus, -i m. (*ἀντίσπαστος*) *script.*: ante-: l. 7,8,9. *al.* -tip-: l. 8,11. -spat-: l. 8.

metr. i. q. pes constans e duabus syllabis brevibus duas longas circumcludentibus – Versfuß, der aus zwei Kürzen und zwei von ihnen umschlossenen Längen besteht, Antispast: ALDH. ad Acirc. 112 p. 151,11 pedes, qui aequam divisionem sortiuntur . . . id est pirrichius . . . -us (ante- N). 129^{ut}. de ante-o (anti-, -tip-, -spat- var. l.). 129 p. 177,16 exempla . . . ante-o congruentia. BONIF. metr. p. 578,11 partimur ergo in aequo . . . ditrochaeum, -um. ANON. mus. plan. Coussemaker p. 491^b antipastus dicitur ab anty, quod est contra, quasi contrarius suis spatis; constat enim ex iambo et trocheo, qui sibi sunt contrarii. *al.*

antistes, -itis m. (*f.: l. 45. p. 722,17*); *script.*: ante- (*cf. EUGEN. VULG. syll. 35,16 antestes, non -s, quia reguliter non corruptitur; occurre vid. tantummodo usque ad s. XI.^{ta}.*): l. 19,45-52,72. p. 722,6. *adde* CONC. Merov. p. 2,18. DIPL. Heinr. II. 291 p. 356,19. *al.* -stet-: CONC. Merov. p. 32,31. 60,28. *form.*: sing.: nom.: -testis: l. 45,72. p. 722,9. *adde* CONC. Merov. p. 143,7. *al.* -tistis: l. 45. p. 722,5. *adde* ALCUIN. carm. 1,210. *al.* -istitis (var. l.). VITA Lupi Trec. 5 (MGMer. VII p. 298,2). *v. et l. 45.* -stites: TRAD. Frising. 1112. THIETM. chron. 7,31 (*cod.*). 7,56 (*cod. a. corr.*). gen.: -stite(s): FORM. Marculfi suppl. 1. VITA Lamb. Traiect. 29 (MGMer. VI p. 384,16). -stites: WILLIB. Bonif. 5 p. 20,5 (-stitis var. l.). decl. isosyllaba (*occurre vid. fere usque ad s. XI.^{ta}*; *cf. N. Fickermann, JbGeschMitteld. 6. 1957. p. 53.*): sing.: gen. -is: LIBER diurn. 84 p. 97,4. THIETM. chron. 6,31. *al. v. et p. 722,14.* dat. -i: FROTH. epist. 7^{ut}. THIETM. chron. 5,5 (*cod. a. corr.*). acc. -em: TRAD. Frising. 394. abl. -e: THIETM. chron. 5,4 (*A; -it- suprascr. V*). plur.: dat.-bus: LIBER diurn. 9. acc. -es: BEDA hist. eccl. 5,8 p. 295,31 (var. l.). *al. v. et l. 54.* etym. et signif.: HONOR. AUGUST. sacram. 24 p. 760^c -s quasi ante stans sive contra stans, scilicet haereticis eqs. (*cf. FORM. Sangall. II 44.*

I sacerdos – Priester (*de re v. l. 45.*): A paganorum: ALDH. epist. 3 Lupercorum bacchantium -es. VITA Otton. Bamb. III 3,12 p. 97,11 profanus . . . ydolorum -s. B christianorum: WILLIB. Bonif. 8 p. 54,7 Domini (FORM. Sangall. II 48 p. 430,11. *al.*). LIUTG. Greg. 5 electus Dei -s. EIGIL Sturm. 15 p. 372,24 sanctum Christi -em (HRABAN. epist. 20 p. 426,16). WALAHFR. Wett. 340. v. et l. 35. tutor, advocatus – Sachwalter, Anwalt: LEG. Wisig. 1,2,2 lex est emula divinitatis, antestis (-tistis V,2, -istitis E1, V3) religionis. HUGEB. Willib. praef. p. 87,26 (*de Christo*) Dominus Deus nosterque -s.

II rector (*ecclesiae episcopalis vel congregationis ecclesiasticae*, praelatus – Vorsteher (*einer Bischofskirche oder eines kirchlichen Verbandes*), geistlicher Würdenträger: A strictius i. q. episcopus – Bischof: 1 in univ.: IONAS BOB. Columb. 2,13 p. 263,8 beati antestitis Martini. BEADA hist. eccl. 5,11 p. 303,15 Willibordus alios quoque . . . ipse constituit -es ([antistes N]. *de re cf. V. Fuchs, Der Ordinationstitel. 1930. p. 219.* LULL. epist. 128 Lullus, . . . humilis antestis. CHART. Sangall. A 135 Constantiensis urbis . . . antestis. TRAD. Frising. 353 vir venerabilis Hitto, dilectus antestis. EPIST. var. II 22 (*de chorepiscopo*) Theganus peccator, licet -s. DIPL. Karlom. (II.) 15 tradidit . . . in manum . . . -is advocatione illius. ANNAL. Ful. II a. 864 Karolus . . . Liutbertum archiepiscopum et Altfridum -em elegit. GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 416,17 legebant canonicas lectiones de electione -um. DIPL. Heinr. II. 1 ob interventum . . . Mognontiae sedis venerandi archipresulis et . . . Wircburgensis aeclesiae illustris -is. THIETM. chron. 6,30 concilium . . . ab omnibus cisalpinis -bus visitatur. THANGM. Bernw. 48 futurum pontificem cum . . . consecrare deberet . . . -s Bernwardus. CHART. Salem. 54 p. 83,36 (privil. papae) liceat vobis, quemcumque malueritis, catholicum adire -em. saepissime. 2 de archiepiscopis, patriarchis: ALDH. virg. I 28 p. 265,4 Athanasius, Alexandrinus -s. TRAD. Lunaelac. 7 p. 4,30 venerabilis Arn, Salzburgensis antestis. LIBRI Karol. 2,20

Cyrillum, Alexandrinae urbis antestitem. RUOTG. Brun. 17 designatum -em. 43 summus -s Bruno. ADAM gest. 2,82 p. 140,18 corpus -is . . . tumulatum est. saepe. 3 de papa: LIBER diurn. 83 p. 90,10 futurus . . . huius apostolicae sedis

5 antistitis (-stes var. l.). CONC. Karol. 5 p. 38,26 iubente . . . antestis apostolico (NOTKER. BALB. gest. 1,26. p. 36,16. *al.*). ARBEO Corb. 6 sub ditioni summi antestitis huius liminis (POETA Saxo 3,461. *al.*). ERMOLD. Ludow. 2,235 o sacer antestis, Romani pastor ovilis. REGINO chron. a. 655 p. 40,12 nec Augustorum nec -um numerus annorum. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 132,29 Romanus -s Adrianus. HEINR. LETT. chron. 4,7 Romane sedis. *al.* B latius i. q. abbas, abbatisa – Abt, Abtissin: BOBOL. Germ. 14 (MGMer. V p. 39,14) corpus beati antistitis. FORM. Dion. 9 p. 503,3 monasterii. MIRAC. Furs. 2 (MGMer. IV p. 440,13) pius . . . antistitis (-stes var. l.) Furseus. EPITAPH. var. II 42,3 candida lacteoli coetus -s (*sim. PASS. Ursulae I 8.*)

antistitium (-cium), -ii n. *praelatura, officium episcopi – geistliche Würde, Bischofsamt (spectat fere ad episcopatum; ad archiepiscopatum: l. 22).* VITA Rigob. 28 (MGMer. VII p. 77,8) corpus . . . transtulit . . . Remorum archiepiscopus . . . anno . . . -i (ti 2^b) sui primo. FOLCUIN. Lob. 21 qui (pontifex) . . . Farabertum . . . -i sui reliquit heredem. WOLFHER. Godeh. I 9 p. 175,19 -cii . . . regimen subire. VITA Leon. Nobil. 3 (ASBoll. Nov. III p. 151^B) cupiunt infulas -cii. ANNAL. Hild. a. 1036 p. 41,10 regalis capellanus . . . -cium (*Mindonense*) . . . accepit. CHRONOGR. Corb. p. 53,3 -cii locus illius dispositore vacabat. CONST. III 16 p. 19,25 prefulgentes -cii dignitate. *al. adde*: WOLFHER. Godeh. I 8 p. 174,8 eum . . . a suad dignitatis -cio dieicit.

*antistito, -are. *praelati vel episcopi officio fungi – das Vorsteher-, Bischofsamt ausüben:* VITA Bard. 4 p. 324,50 cum rex . . . nullum -are volentem invenerit, . . . me constituet antistitem. 14 p. 329,19 te eiusdem ovilis (*sc. dioeceseos*) -are statuimus. Pape

antisto v. antesto.

antithesis, -is f. (*ἀντίθεσις*) *oppositio, contrapositum – Gegenüberstellung, Gegensatz:* HONOR. AUGUST. eluc. 3,21^{ut}. -es beatorum et damnatorum. ALBERT. M. summ. theol. II 11,62,2 p. 600^b,31 dicit Augustinus . . . quod pulchritudo universi contextur per -im (*civ. 11,18 antitheta*), sicut pulchritudo sermonis, in qua etiam malum commendat bonum, ut eminentius appareat (*cf. p. 603^b,21; v. et l. 51.*)

an(ti)theticus, -i m. (*ἀντίθετικός*) *adversarius – Gegner:* GESTA Apoll. 373 illius (*Apollonii*) antitheticum saevo mucrone paratum.

antithetum, -i n. (*ἀντίθετον*) 1 *oppositio, contrapositum – Gegenüberstellung, Gegensatz (cf. ALDH. ad Acirc. 124 p. 171,11 -a contraposita):* ALBERT. M. sent. 1,47,2 p. 465^b,27 Augustinus . . . loquitur de ordine universi, quod est distinctum quibusdam -is interpositionibus mali (*cf. l. 41.*) 2 *contradiccio, obiectio – Gegenrede, Einwand:* EPIST. var. II 32 p. 354,42 quin . . . singulis . . . perverse obiectis rationalibus atque piissimis -is ad liquidum obviarem. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,239 contra nullum vox regia fecit -um.

antitona v. antichthona. *antivolatum v. *antiboladium.

antlia, -ae f. *script.*: ancla: p. 627,36. anthlia: l. 61sg.

antlia: Gloss. ZDTAlt. 64 p. 78. anthlia: l. 63.

instrumentum putei aptum ad aquam hauriendum – Schöpfvorrichtung am Brunnen (*cf. Gloss. II 14,39 St.-S. -thlia curba [a] galgaruota ruota fontana [c] egs. 22,4 uuazaruuinda*): ALDH. virg. I 9 p. 237,7 limpha, quam anthlia (-thlia var. l.), hoc est rota hauritoria, exanthlamus (*cf. II 219.*) ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1065^B per -am laticem de puto exantlavi. HUGO TRIMB. laur. 226 (*v. p. 627,36.*)

antoeici, -orum m. *script.* -thec-: p. 723,1. qui in contrariis partibus (terrae) habitant – Bewohner entgegengesetzter Teile (der Erde): MANEG. c. Wolfh. 4 (PL 155,154^c) quod . . . de quatuor habitabilibus maculis in circuitu terreni puncti secundum fidem tui Macrobi constitutis et de antipodis seu -is per eas incommeabiliter dispositis affirmatur (*cf. Macr. somn. 2,5,33.*) OTTO FRISING. chron. 1,1

[Sroder]

p. 37,27 (cod. B²) quia anthecos nostros quidam manere somniant (cf. notam ed.).

*antofalus, *antofanus v. *antofilus.

*antofilus (-um?), -i subst. (fort. ab ἄνθος et φύλλον, cf. ital. antofilli; v. et Diefenbach, Gloss. p. 38^c s. v. antofalus; DuC. gr. s. v. ἀντόφαλον) script.: aut.: l. 13. anch.: l. 15. -tiof.: l. 12. -fan.: l. 11.

caryophyllum, sc. *flos vel fructus siccatus loti Indicae* (*Eugenia caryophyllata* Thunb., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 336) - *Gewürznelke*: ANTIDOT. Augiens. p. 62,30 muscu <, -fani -i s. Gloss. Salern. p. 6^b,39 gariophilii magni, -fali, id est ante nati. TRACT. de aegr. cur. p. 247,14 fiat . . . pulvis aromaticus ex . . . gariofilo, auto-o. ALPHITA I p. 277,8 -i, id est maiores gariofili, et sunt idem antio-i gariofili quod grossi fuccubus. II p. 10,3 ancho-i . . . gariofili magni idem.

*antola v. *antora.

antonomasia, -ae f. (ἀντονομασία) substitutio vocis communis pro speciali, pronominatio - Verwendung einer allgemeinen Bezeichnung statt der speziellen, Antonomasie: BERTH. ENGELB. assert. 13 (Angelomontana p. 160) aer solum avium, aqua vero navium, terra demum hominum . . .; enimvero terra, licet pro sua mole solidior ceteris hoc vocabulum sibi per -am prea aliis principaliter vindicaverit egs.

*antonomasiatum adv. substitutione vocis communis pro speciali, modo pronominationis - mit einer allgemeinen Bezeichnung statt der speziellen, nach Art der Antonomasie: BERTH. ENGELB. assert. 13 (Angelomontana p. 161) si dicimus: apostoli est auctoritas ista, -m intellegitur Paulus. v. et l. 37.

antonomastice (anth-, aut(h)-, antin-, -asi-, -ati-) adv.

1 strictius i. q. modo pronominationis - nach Art der Antonomasie: a substitutione vocis communis pro speciali, per excellentiam - mit einer allgemeinen Bezeichnung statt der speziellen, vorzugsweise: RUP. TUIT. medit. 1,12 p. 370^a istum specialem sive proprium angelum, qui antinomatice dicitur angelus. OTTO FRISING. gest. 1,54 p. 77,2 -asice Paulum solemus vocare apostolum vel gloriosam Dei genitricem virginem singularem (CHART. Livon. B 25 p. 33,35 auto-e). CAES. HEIST. mirac. I 5,1 p. 274,24 daemones anthonomasice (anthonomatice var. l.) dicuntur tentatores. IOH. IANAT. chirurg. 8,9 p. 58,18 ydopem quidem anthonomatice leucoglegmantiam appellant. ALBERT. M. bon. 268 p. 155,54 sic -e (-masice codd.) dicitur hic mundum. cael. hier. 7,14 p. 208^b,14 causa finalis (sc. Dominus), que -e dicitur causa. veget. 6,423 auto-e (-atice, anthonomasice, anthonomatice var. l.) radix vocatur herba, cuius radix est valde magna. Is. 22,2 p. 261,18 apud nos -e ursb ut Roma intelligitur. CONR. MUR. summ. 6,1 p. 425,8 papa et imperator anthonomasice appellantur principes (cf. 6,61 p. 449,17). ANON. mus. Sowa 2^b p. 97,11 que . . . hoquetatio . . . anthonomatice nuncupari poterit armonia. al. b substitutione vocis partem principalem significantis pro voce totam compositionem significante - mit der Bezeichnung des Hauptbestandteiles statt derjenigen einer Zusammensetzung: MAURUS urin. I p. 4,14 Theophilus . . . per sanguinem anthonomasice intellexit alias humores, cum sanguis dignior sit aliis.

2 latius: a de una eademque voce i. q. egregie - auf besondere Weise: ALBERT. M. resurr. 79 p. 287,35 -e dicitur de Christo homine, quod sit in dextera patris, de aliis (sanctis) autem communi modo. CONST. II 424,14 cui (Friderico) antiqua consuetudine imperandi -asice (-mastice var. l.) natura imperii arridebat (cf. 424,22). ANON. mus. Sowa 1^b p. 41,30 que (figurae) cum proprietate propria nominantur anthonomaticae, quia sunt aliis pulchriores. al. b modo eiusdem significationis pluribus vocibus expressae - nach Art einer Tautologie: GUNTH. PAR. (?) orat. 11,5 p. 205^c forma . . . orandi canonica est eorum, qui -e canonici regulares appellantur, cum tamen canonicus nihil aliud quam regularis.

*antora subst. (ital. an(t)i)tora, fort. ab anti et φορά, cf. C. Battisti-G. Alessio, Dizion. etim. ital. I. 1950. p. 230,232) script.: ancho-: p. 724,10. antho-: p. 724,4. -tola: p. 724,4.

1 *aconitum salutiferum* - fahler Sturmhut (*Aconitum anthona* L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 98): BOTAN. Sangall. 48,4 herba -a dragmas III teris egs. RECEPTE. Sangall.

II 58 herba antola. ALPHITA I p. 276,45 anthona herba est sic dicta, quod contra thoram, id est herbam venenosam (sim. II p. 10,27). 2 *luparia* - gelber Sturmhut (*Aconitum vulparia* Rchb., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 108sg.): GLOSS. IV 362,19 St.-S. -a wolsageda (wolfegelecheda ci. ed. in nota). 3 *sanicula* - Sanikel (*Primula auricula* L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 280): ALPHITA II p. 11,11 anchora i. sanicula gilba.

*antraculus, -i m. (ab antrum?) ?(oculi) cavae - ?(Auge-)Höhle: BENVEN. GRAFF. ocul. 2 p. 8,23 (rec. B) -us ille, in quo est oculus positus.

15 *antranus v. *antianus. antrax, -ix v. anthrax.

*antropus sim. v. *anthropus.

*antrosum adv. (ante et versum, cf. retrosum) in parte antica - worn: CHART. Wirt. II 330 p. 49,30 (a. 1149/52?) circa ipsum monasterium, dextrorum, sinistrorum, retrosum et -m sita bona. Odo Ern. duc. 5 p. 349^D paratur -m clypeis.

antrum, -i n. (f. l. 26) script. -thr.: l. 57. p. 725,5.

I strictius i. q. spelunca, caverna - Höhle, Grotte: A proprie: ALDH. virg. II 787 in obliquum latices fontis effuderat glarea -um. VITA Cond. 9 (MG Mer. V p. 650,14) vulpis . . . ad suam (suum var. l.) . . . remeabat -um. ERMENR. ad Grim.

25 29 p. 567,5 -a Musarum. ECBASIS capt. 430 leonis ad -um. al. (v. ind.). ADAM gest. 4,41 homines in -is subterraneis . . . latitantes. OTTO FRISING. chron. 7,35 p. 373,16 alii vitae sueae

30 solum Deum testem habere cupientes -is, speluncis, parietibus se includunt. ALBERT. STAD. annal. p. 338^b,36sq. est -um naturale in monte et urbs de -o facta. ALBERT. M. animal. 22,46 cuniculus est animal . . . in -is sub terra habitans. al.

in nom. propr.: MARTYR. Ful. VIII. kal. Apr. in pago 35 Namnetico insula, quae dicitur A-um ('Indre', olim 'Antre'). CHART. Carniol. II 317 p. 249,27 Carniole A-um et castrum Lapis (cf. p. 250,3). B in imag.: I c. sensu obscuritatis vel pravitatis: ALDH. carm. eccl. 4,12,6 tetris herebi gaudens emersit Christus ab -is (MILIO carm. 1,6,2,271 malis poenae 40 quae conserventur in -is). HRABAN. epitaph. EIGIL. (MG Poet. II p. 117) perparvi domatis -um (cf. VITA Gang. I 13 [MG Mer. VII p. 166,19] corpus in -o tumulandum sepulchri. al.). EINH. (?) Marc. et Petr. II 17,1 -i carceralis (cf. HROTSV. Dion. 174 tristifico . . . in -o. PURCH. Witig. 6 sub carceris 45 -o. al.). HROTSV. Agn. 210 in . . . lupanaris nigrum . . . -um (cf. 224 sordidulum . . . in -um. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,134 obscoenum . . . libidinis -um [cf. Arator act. 2,7]. al.). EKKEH. IV. bened. I 54,25 absint p̄dnonum specora, procul -a (cf. Vulg. Marc. 11,17 speluncam) latronum (cf. PETR. 50 DAM. grat. praef. p. 17,19 -a monetae). LAMB. LEON. Matth. I 1489 demonis egit opus aliquis, fit demonis -um. 2 c. sensu absconsionis vel profunditatis: WALAHFR. carm. 24,33 intima cordis -a (CARM. Walahfr. app. 5,5,5 c. mundi -a. AMARC. serm. 4,140 amor conponit c. in -o. al.). EPIST. var. II 34 conservato vobis . . . in -o pectoris mei fide et amore (GODESC. SAXO carm. I app. 2,10,6. al.). SEDUL. SCOT. carm. app. 2,39 altitronus denudat anthra sophiae. fort. add.: AETHICUS ISTER 79 p. 60,14 -a e contrario tamdui polita Hister resumit. 3 c. sensu ambaginis vel difficultatis:

60 CARM. Scot. II 1 sol. 4,2 lector . . . expedit numerorum numinis -a ordinibus variis. CHRON. Gozec. 1,25 laborintheo . . . in -o. 4 c. sensu secessus: WALAHFR. Wett. 138 redeunt . . . Augense sub -um (cf. 88). C alleg.: HRABAN. univ. 13,8 p. 370^D -um significat hominem peccatorem. D meton. i. qui in antro congregati sunt - die in der Höhle Versammlten: ECBASIS capt. 556 qui te commorit . . . verbere contorto toto torquebitur -o.

II latius: A cavitas - Hohlräum: VITA Erasmi 360 statue . . . ab -o. NORB. IBURG. Benn. 18 p. 884,17 -um . . . interius (altaris) reperit ad sui receptionem corpusculi sufficienter extentum. B fovea, cavum - Grube, Loch: EKKEH. IV. pict. 522 super -a (gloss.: latibula; cf. Vulg. Dan. 14,35

[Sroder]

acum) leonum. NARR. itin. nav. p. 189,22 ab -o (aratro *Ta*) quodam, quo frumentum servabatur. *in imag.*: ARNULF. delic. 247 precaveat lapsum, qui fratri suffudit -um (foveam *Vulg. prov. 27. al.*). C *sepulchrum* - *Grab*: HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,10 fudentes ad anthro (-thor 1) venerunt. EPITAPH. var. I 22,1 ossibus et nervis iam sum disiunctus in -o. TRANSL. Athan. Neap. 11 ad beatissimi presul -um. THEOD. TUIT. revel. p. 293,28 hic iacet in -o sanctus martyr Quirillus. al. D *crypto*-*Krypta*: CAND. FULD. Eigel. I 17 subtus terram, ubi pervium circuit -um. II 15,25 in parte occidua constructum cernitur -um. 19,4. E *caser* - *Gefängnis*: VITA Erasmi 216 sunt visę . . . in -o ardere lucerne. F *cellula* - *Eremitenselle*: ANNAL. Sangall. IV a. 980 Hartker mox -um postquam se dannat in ipsum. G *latebrae* - *Unterschlupf*: WALAHFR. Mamm. 4,3 praecisis . . . arboribus struit -a magis quam . . . tecta.

antrus (andr-, adtr-, anstr-, andustr-, -scio, -ssio, -utio, -sticio, -usco sim.), -onis m. (*franc. *antrōstjo, theod. vet. trōst*) form.: gen. pl. -onorum, -anorum: l. 39. 9 abl. pl. -onis: l. 43.

1 comes, satelles regum Francorum - Begleiter, Gefolgsmann der Frankenkönige (cf. H. Mitteis, *Lehnrecht und Staatsgewalt*. 1958. p. 20sgg.): LEX Sal. Merov. 42,1 (rec. B) si quis . . . hominem ingenuum . . . adsallierit . . . si andrustio dominicus (in truste dominica [rec. A. C]) fuerit (inde LEX Sal. Pipp. 70,1 [rec. D]) -scio, -sticio. 70,1 [rec. E] si quis . . . -em [anstru(c)tionem var. l.] . . . adsallierit). 42,2 (rec. B). 70,2 (rec. A) si -scione (-ussionem [rec. B]) vel feminam tamē ordine interficit. 73,1 (rec. A) si -scione -scio (andrustione [rec. A 17]) . . . admallare voluerit. 73,6 p. 376,67 (rec. B) -sco. 73,7. 106 cum viris magnificentissimis obtimatis vel -bus. al. (*v. ind.*). LEX Sal. Merov. caus. 8,7 si quis andrustio, qui inter duos reges pagaverit, qui eum adsallierit et occiderit. FORM. Marculf. 1,18 capit. de regis -e (-em A 2, andrustione A 1, andrustione A 3). p. 55,9 fidelis . . . noster veniens ibi in palatio nostro . . . in manu nostra trustem et fidelitatem nobis visus est coniurasse: propterea per presentum preceptum decernemus ac iobemus, ut deinceps memoratus ille inter numero -scionorum (-stionum A 2, andrustiorum A 3) computetur. LEX Sal. Karol. app. p. 534,48 qui -ussionem, quo puer regis est, occiserit. al. 2 *adiutor* - *Helfer*: LEX Sal. Merov. 113 p. 430,25 graphio cum vii rachymburgiis antrusionis bonis creditibus . . . a casa illius ambulet. p. 430,53 qui mallat, ipsum ad nos adducant et adtrusionis secundum legem consecutus habuerit.

*anuabile (annu-) subst. (orig. inc., ni cohaeret c. manus, manualis; vix ab annalis, ut ci. Diefenbach, Gloss. p. 39^b s. v. annuabile) 1 *genus ferramenti* - ein Eisenwerkzeug: Gloss. III 265,61 St.-S. -e halbisen; agum (i. sagum ed.) lachin (cf. 294,17 annuabile halbisin lachin). 639,37 -e habenisen. 2 *genus vestimenti* - ein Kleidungsstück: v. l. 50.

*anuativum adv. (1. anus) retrorsum - nach hinten: RUODLIES XIV 21 per sepem ut -m sit sibi t⟨ractum⟩.

*anudum macht man Gloss. III 525,38 St.-S. (orig. et interpr. inc., subesse vid. nomen plantae).

1. anula, -ae f. muliercula senex - alte Frau (Gloss. II 445,47 St.-S. -a alticha [spectat ad Prud. perist. 6,149]): VITA Austrig. 3 (MGMer. IV p. 192,29) pauper veteranus cum -a (anenula 1^a) sua.

2. *anula. (orig. inc., ni cohaeret c. Ani El; cf. A. Franz, l. c.) vox quedam arcana: ADIUR. febr. 6 (ed. A. Franz, Kirchl. Benediktionen im Mittelalter. II. p. 481,13) Christus, qui venturus est . . . : -a, sinula, adea, libera . . . de frigoribus.

anularia (angu-), -ae f. genus coloris albi ex gemmis anularibus effecti, anulare - Ringfarbe, Ringkreide (cf. Vitr. 7,14,2; Plin. nat. 35,48). HERACLIUS II 55 cum in formosam seu angulariam vitro miscentes inficiunt ex ea colores (*v. notam ed. p. 145sq.*).

anularis (annu-), -e. 1 adi.: ad anulum pertinens - Ring: WILH. SALIC. chirurg. 1,42 p. 316^a inter ann-em digitum et auricularem manus. remissius de digito pedis:

WILH. SALIC. chirurg. 5,2 p. 356^H in planicie . . . pedis inter auricularem digitum et -em. 2 subst. masc.: *digitus, qui anulum ferre solet* - *Ringfinger* (cf. Gloss. III 178,19 St.-S. -is vel medicinalis goltfinger. 439,17 vingerlaere. IV 34,25 golt trago): LEX Frision. 22,31 si ann-em absiderit, VIII solidis componat (cf. add. 2,4). HILDEG. fragm. 728 sensus in pollice, intellectus in indice, electio in medio, incepit in -i, perfectio in auriculari, et sic sunt quinque sensus hominis . . . ut quinque digiti in manu. ALBERT. M. animal. 1,332 iste *musculus* duas cordas -i et auriculari transmittit (cf. 1,412).

anulatus (annu-), -a, -um. *anulo ornatus* - mit einem Ring versehen: GERHOH. glor. 21,2 p. 1152^D filius ann-us ferendo annulum non mutatur in illum nec annulus in ipsum (20,4 p. 1149^B. tract. p. 290,24 filio -o [*v. notam ed.*]). subst. masc.: ALBERT. M. princ. 7,1 p. 360^B,42 ann-us secundum digitum simpliciter est ann-us, quia annulus digiti est ornamentum totius.

*anulifex, -icis m. *anulorum faber* - *Ringmacher*: BERNH. PROV. comm. 5,5 p. 289,7 margarite pertusate, que reperiuntur apud -es.

*anulositas, -atis f. zool. i. q. figura in seriem anulorum disposita - ringförmig aufgeteilte Form: URSO anat. 109 -i eius (trachiae) alliditur vox. ALBERT. M. animal. 4,6 terrestria animalia, quae sunt anulosi corporis, quorum est multa diversitas, quia -s (p. 523^b,14 ἐντομάς) eorum aut erit in ventre aut in dorso aut in utroque simul. 4,66 est *membrum erucae* aequalis -is per totam corporis longitudinem (cf. 4,46). 14,3 per -em . . . efficitur *animal* curtum, postquam fuit longum egs.

*anulosus (annu-), -a, -um. in seriem anulorum dispositus - ringförmig aufgeteilt: 1 zool.: URSO anat. 107 trachea . . . rotunda et -a (cf. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 91,29 canna . . . pulmonis cartilaginosa et -a est. ALBERT.

M. spirit. 2,2,2 p. 248^b,21 est compositio eius [trachiae] ex ann-is circulorum portionibus. ALBERT. M. anim. 1,2,16 p. 188^b,42 in his animalibus, quae ann-a vel rugosa (p. 411^b, 20 τῶν ἐντομῶν) dicuntur. veget. 4,57 per totum corpus -am (annu-var. l.) accipiunt *animalia lumbricalia* figuram. animal.

4,65 in genere . . . -i animalis multi sunt modi sicut vespa et apis egs. 12,138 animalia . . . -a habent suum exterius durius . . . et positi sunt in ipso sui anuli ligati egs. ibid. saepe (*v. ind.*). subst. neutr. i. q. animal, cuius corpus in seriem anulorum dispositum est - Insekt: ALBERT. M. animal. 1,9 in consideratione vermium et -orum. 1,176 -a, ut apis genera.

ibid. al. 2 bot.: ALBERT. M. veget. 6,56 in corticibus muscularum cypressi inventiuntur maculae albae, ac si sint incisae in eis in loco rupturae foliorum per circuitum, quasi cortex eius compositus est ex corticibus -is.

anulus (annu-), -i m. (*?n.*: p. 727,45sq.) script.: an(n)o1- l. 69sq. p. 727,44,46,48,71,728,17,35sq. al. anal.: p. 727,65, -ull(us): p. 727,54,69,728,14,16. form. acc. pl. -us: l. 69sq. p. 728,20. metr. an.: p. 728,22.

circulus - Ring: I de circulis in digito portandis (fere metallinis; vitreis: l. 63; de usu cf. HONOR. AUGUST. gemm. 1,216 annuli usus ex evangelio [Luc. 15,22] acceptus creditur. alleg.: HRABAN. univ. 21,24 p. 584^A annulus . . . fidei signaculum significat . . . item annulus obsignatio sacrae legis est. in libri titulo: REIN. LEOD. inept. 1 p. 596,40 tractatum . . . A-um titulavit *Rupertus Tuitiensis*: A de ornamento: VITA Boniti (MGMer. VI p. 123,22) non praeponet pauperi divitem neque aureum habentem -um. ALCUIN. epist. 34 p. 76,25 digitos -is ostentationis radiare. THEOPH. sched. 2,31^{ln}. ex vitro etiam fiunt -i hoc modo egs. VITA Otton. Bamb. III 2,13 p. 58,17 filii . . . potentum -os et baltheos . . . contulit. CAES. HEIST. Elis. I 9 p. 358,25 -os et quodlibet aliud ornamentum. saepe. proverb.: EGBERT. fec. rat. 1,330 -us in digito, digitus cenosus in ungue. in chart. de cessione, pignoratione: FORM. Andec. 1° p. 5,10 cido tibi inaures . . . annolus valentus soledus tantus. 54 transcribo ad ipsa (sponsa) . . . anolus de soledus tantus. CHART. Tirol. notar. II 440 -os de argento, quod dicebat sibi pignus stare (cf. 172).

B de signo dignitatis: 1 principum (cf. Waitz, Verf. [Sroder]

*Gesch. 2VI. p. 300sg.): Ioh. NEAP. Sever. 4 (1) -um, quod magni regis erat insigne. PONTIF. Rom.-Germ. p. 135^{a,1} armillas et pallium et annulum accipiat rex dicente metropolitano: accipe regiae dignitatis annulum et per hunc in te catholicae fidei cognosce signaculum (cf. ORD. coron. imp. 11,7. 14,33). ORD. coron. imp. 13,1 in dígito habet *imperator* unum annulum episcopalem (cf. BENZO ad Heinr. 1,9 p. 602,30 cum -o pontificali; *de re cf. B. Schwincköper, Der Handschuh im Recht*. 1938. p. 42). BENZO ad Heinr. 7,2 p. 671,12 despensator rex patriciali -o. ANNAL. Bland. a. 1106 misit *Heinricus IV.* filio -um imperiale cum gladio. HELM. chron. 32 p. 60,1 coronam, -um et purpuram ceteraque ad investituram imperiale pertinetia. al. *nobilium Romanorum*: CONR. HILD. ad Hartb. p. 194,5 cum -is tunc temporis (sc. *Hannibalis*) tantum nobiles uterentur. 2 *episcoporum* (cf. Waitz, *Verf.-Gesch. 2VII. p. 279sgg.; LThK. VIII. p. 900*): CONC. Karol. 61,3 p. 810,22 dedit *Ebo episcopus eis (episcopis electis)* ... -os et baculos suae auctoritatis in confirmationem eorum ordinationis. BRUNO QUERF. Adalb. A 15 episcopus ad episcopium redit, pro cuius regimine virgam, pro pignore -um dante apostolico, accepit. HUMB. Sim. 3,6 p. 205,13 quid ... ad laicas pertinet personas sacramenta ecclesiastica ... distribuere, camyros scilicet baculos et -os? CHRON. Hild. 20 p. 856,5 -os ... duos pontificales suo nomine inscriptos. CARM. de anulo 4,1 (MG Lib. Lit. III p. 726) -us et baculus sunt pontificalia sacra, que falso cesar arrogat esse sua. CONST. I 91 papa Paschalis concedet ..., quod dominus rex illum (*episcopum electum*) -o et virga investiat. COSMAS chron. 3,8 cesar ... dans Hermanno -um et virgam episcopalem. CONST. I 107,1 ego Heinricus ... dimitto ... catholice ecclesie omnem investituram per -um et baculum. *saepe. expressius de iure investiendi episcopos*: OTTO FRISING. gest. 1,29 p. 46,38 papa concessit Siculo virgam et -um, dalmaticam et mitram atque sandalia. 3 *abbatum*: DIPL. Karoli III. 182 p. 304,33 (spur. s. XII.) investientes ipsum abbatem <et comitem> per -um aureum de prefato comitatu. CHRON. reg. a. 1143 (rec. I) hic *abbas* a domino apostolico ad decus ecclesie sua promeruit -um antecessoribus suis non concessum. HERM. ALTAH. advoc. p. 375,9 abbas per Hermannum ... privilegium infuse et -i ... inpetravit. 4 *magistrorum ordinis Teutonici*: STATUT. ord. Teut. p. 95,14 frater ... ducat electum (sc. *magistrum*) ante altare ... assignans sibi officium cum -o et sigillo eqs. 5 *de signo sponsalium*: 1 saec.: CHRON. Fred. 2,62 p. 85,23 commutantis ab invicem anolis. 3,18 p. 99,30 hoc -um tibi direxit *Chlodoveus*. p. 99,32 accipe ... anolum hoc meum. LEG. Wisig. 3,4,3 cum ... -us arrarum nomine datus fuerit vel acceptus. LIBER hist. Franc. 11 p. 255^{a,17} (rec. A) anolus eius et reliqua ornamenta sponsalia. CAPIT. reg. Franc. 296 p. 426,6 accipe -um, fidei et dilectionis signum atque coniugalis coniunctionis vinculum. CHART. Argent. I 617,45 p. 480,16 annuli visitales, annuli sponsales. OTTO SANBLAS. chron. 51 p. 86,16 a quo (*rege*) ... amplexata filia *Philippi* publici signo osculi mutacioneque -orum subarratur. CHART. Tirol. notar. I 47^a p. 21,37 eam anullo desponsavit. al. 2 eccl.: ALDH. virg. I 45 p. 298,19 ab alio amatore praeventa sum, qui me -o fidei suaue subarravit. PONTIF. Rom.-Germ. p. 143^{b,26} accipe annulum fidei ..., ut sponsa Dei voceris. LAND. MEDIOL. hist. I 2,35 p. 72,44 urbani sacerdotes in manibus dexteris -os cotidie deferebant, quatenus ecclesiae sponsos esse ostenderent. WIBALD. epist. 235 misimus tibi -um subarrationis, ut nullum preter Christum amatorem admittas. al. 6 *D de sigillo* (cf. Bresslau, *Urkundenlehre. 2II. p. 548sgq.*): 1 *propre*: a *principum*: FORM. Marculfi add. 2 manu propria subter firmavimus et de -o (analo cod.) nostro sigilavimus. LEX Baiuv. 2,13 -um aut sigillum. DIPL. Pipp. 3 p. 6,4 -o regio affirmare. 15 p. 21,29 -i nostri impressione adsignari (DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 16,32. THEGAN. Ludow. 19. DIPL. Conr. I. 14 annulli nostri i. DIPL. Heinr. III. 228 p. 305,4 *saepe. cf. DIPL. Arnulfi* 30 p. 45,19 -o nostrae impressionis). CHART. Fuld B 43 p. 76,19 de anolo nostro sigillare. VITA Boniti 2 (MGMer. VI p. 120,18) -o ex manu regis accepto referendarii officium*

adeptus est *Bonitus* (cf. VITA Ansb. 4 [MGMer. V p. 621,24] gerulus -i regalis; *de re cf. Brunner, Rechtsgesch. 2II. p. 156*). VITA Melan. 5 (MGMer. III p. 374^{a,29}) per -um suum ... concessit rex villam. TRAD. Ratisb. 95 praecepto 5 -o que prefate magnitudinis firmetur *commutatio*. DIPL. Karoli III. 143 p. 230,19 de annulo nostrae dignitatis consignari. DIPL. Arnulfi 25 p. 37,25 -o ... imaginis nostrae ... insigniri. DIPL. Zwent. 3 -um ... nostrum imprimere. DIPL. Otton. I. 140 p. 221,21 -o nostre munitionis. DIPL. Otton. II. 10 63 -o ... nostri imperialis palatii. CHRON. Reinh. a. 1227 p. 610,53 annulum, quo pro discreto sigillo utebatur *princeps Heinricus*. CHART. Burgenl. 510 p. 342,6 privilegium ... regis dupliciti sigillo et annulo ... signatum *saepe. b magistratum sim.*: LEG. Wisig. 10,2,6 p. 394,21 -o (anullo var. l.) iudicis aut saionis (cf. p. 395,21). p. 395,20 si aliquid ibi repositionis habeatur et -o (anullo var. l.) domini sui non est signatum. DIPL. Merov. I 78 p. 70,5 de anolo ipsius Grimoaldo, maiorem domus nostri, sigillatum *sacramentum*. LEX Raet. Cur. 3,19,4 pecunia omnia in uno collegatur ... et de anulus (-os var. l.) ipsorum bonorum hominum segellatur. AUDRAD. carm. 3,12,132 praeses ... precipit illum ... carcere claudi cum sanctis -oque suo signavit et ipse. c *episcoporum*: CAPIT. reg. Franc. 1 vestras epistulas de -o vestro infra signatas. FORM. extrav. 20 -o ecclesiae nostrae bullare. ADSO Frolob. 30 (MGMer. V p. 85,16) ossa ... pontificali -o diligentius signans. Sido ad Gozw. p. 244,4 episcopus ... -o suo libertatem resignans privilegio sua bulla insignito confirmavit. al. 2 *in imag.*: FORM. Laudun. 5 p. 515,6 dilectio(nis) -o in corde nostro esse signatum. 3 *meton. i. q. vocatio in ius anulo ducis obsignata - gerichtliche Vorladung, die das herzogliche Siegel trägt*: CHART. Pommerell. 214 p. 176,15 (a. 1266) coram nobis, cum nostro annulo fuerint evocati, ... respondebunt. E *de signo virtutis cuiusdam magicae sim.*: SERMO de sacril. 21 qui de anolo aureo vulnus circat, vel qui propter dolorem oculorum annulum qualecumque sibi super ipsum oculum ligat (cf. 22). GODESC. SAXO gramm. 2 p. 476,15 Gigas ... vident -um in dígi-to hominis mortui (cf. EPIST. Ratisb. 6 p. 294,2 [v. et notam ed.]). HILDEG. phys. 5,8 oculum piscis ... in argenteo annulo besmyde (cf. 6,7 p. 1292^a). RAHEW. gest. 4,45 p. 285,8 preciosa ... quasi munuscula ... medicinas, -os, gemmas ... venenatis furfuribus circumlita (cf. THEOD. PALID. annal. a. 998). fort. sensu symbolico: ARS med. 1 p. 418,13 chirurgiae ... -um ferreum, diaeteticae ... baculum. 45 II *usu vario*: A *strictius*: THEOPH. sched. 3,56 -us, per quem inserto dígo portari possit *colum*. CAES. HEIST. Elis. I 3 p. 350,14 in quolibet ... ludo sive -orum sive denariorum (cf. 12 p. 361,6. VITA Ermin. 35 p. 497,2 cum ... vitreis -is [annulis 4] more luderet *Leukardis* puellaris). FRID. II. IMP. 50 art. ven. 2 p. 150,14 hii annuli (sc. *in iactis*) sive sint ferrei sive enei sive cornei eqs. CHART. Hans. I 432 p. 144,21 navis ..., que habet retro -os ('Ösen' P. Heinsius, *Das Schiff der hansischen Frühzeit*. 1956. p. 123) ferreos. al. v. et p. 729,4 alleg.: ABSAL. serm. 28 p. 163^a per quatuor -os (circulos Vulg. exod. 25,14) aureos quatuor exercitia praelatorum ... debemus accipere. B *latius de rebus circuli formam exhibentibus*: 1 zool. *de dispositione continua circulorum*: CONSTANT. AFRIC. theor. 3,20 p. 12b^r deforis panniculos habet unusquisque -us sicut operimentum canalis pulmonis (cf. Ps. GALEN. anat. 23 p. 203^c). ALBERT. M. animal. 1,29 quod (*animal*) habet rugas -orum (p. 487^a,33 *έρυθρας*) in corpore suo anterius aut posterius. 4,7 habent *animalia* -os duplicatos, ita quod unus corrugatur super alium, quando se contra-hunt *animalia* illa. 26,1 corpora eorum (*animalium*) ubique esse insecta et quasi ex -is ex centro generationem habentibus composita. summ. theol. II 4,14,3,1 p. 175^{a,15} pennas, pin-nulas, annulos. ibid. al. 2 *techn. de corona ex granis formata*: THEOPH. sched. 3,26^{med.} designabis -um, qui inter nodum et pedem *calicis* ... debet esse eqs. 3,43 -um ... deaurabis eqs. 3 *de compede*: CHRON. Albr. a. 1208 p. 888,12 quos (*fratres*) ... in diligenter custodia in annulis detinuit.

1. anus, -i m. metr. än-: l. 23.

I gener. i. q. *circulus* – *Ring* (cf. GLOSS. IV 223,35 St.-S. ringa): CHRON. Noval. 2,7 p. 86,9 in cuius (*baculi*) summitate plurimis configi precepit anulis, qui per singulis ipsorum -orum singulis tintinnabulis appendi fecit. NIVARD. Ysengr. 5,1263 quod foribus nostris omnes detraxeris -os (cf. 1295).

II anat.: A *strictius* i. q. *orificium intestini recti, culus -Mündung des Mastdarms, After* (cf. GLOSS. III 433,54 St.-S. arsloch): AESCULAPIUS 43 p. 73,5 in -o multe fuit caussae egs. (sim. GLOSS. med. p. 77,11). UNIBOS 18,1 (ed. K. Langosch, Waltharius, Ruodlieb, Märchenepen. p. 256) -um dum certat tergere, herbam festinat rumpere. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 61,1 trahentes *pulli* -um ad marginem nidi ... non sordidant nidum. BRUNUS LONG. chirurg. 2,6 p. 124^d exitura -i. ALBERT. M. animal. 1,480 quod circumstat ipsum (*sphincterem*), est -us, qui est callis stercoris vehementis sensu positus in clibanis parte infima. 4,45 habet *membrum intestinale* -um (p. 529^a,13 ἡ τελευτὴ τοῦ ἔντερου) supra caput suum. 22,97 ericius ... duos -os ad sternus eiendum solus dicitur habere. WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 37,10 longaon ... finitur in -o, et circumdant ipsum -i foramen quinque venae. al. c. *sensu detractionis*: EGBERT. fec. rat. 1,32 ignis -o, cibus ore licet – privignus at idem (cf. notam ed.). SALUTARIS POETA 67 (ed. P. Leyser, Hist. poet. et poem. p. 2061) in nebulone nihil differt sonus oris et -i. NICOL. BIBER. carm. 932 (ed. Th. Fischer. 1870) iuris perversor, -i cum pollice tensor. v. et l. 55. B latius: 1 *sphincter -Aftermuskel*: TRACT. de aegr. cur. p. 323,37 sister, id est -us, paralism pati dicitur. 2 *intestinum rectum - Mastdarm*: Ars med. 5 p. 423,22 longaon vel -us. RICHARD. ANGL. anat. I 374 ultimum *intestinum* longaon vel -us, qui etiam rectum intestinum nuncupatur. 3 *infima pars spinae - unterster Teil der Wirbelsäule, Steifbein*: CONSTANT. AFRIC. theor. 2,4 p. 6^b r spondiles . . . que sunt iuxta -um, duorum sunt ossium, quorum unum vocatur iuxta -um . . . alterum os vocatur ipse -us, similiter de tribus factum ossibus (cf. 2,8 p. 6a^v. IOH. IAMAT. chirurg. 6,1 reliquum os appellatur -us).

2. **anus, -us f. acc. sg.: -em: l. 50. -am: l. 51.**

mulier senex – alte Frau (cf. GLOSS. III 437,10 St.-S. altzwiß. 715,25 -us vel vetula quene. add: II 470,31 -us i. stiuf<muoter> [ad Prud. c. Symm. 2,177, non accurate versum]): 1 gener.: CONC. Karol. 39^a,23 propter -us . . . et infirmas debet intra claustra ab abbatissis mansio fieri. MIRAC. Trud. 6 quaedam -us mansionarii officio functa. ALBERT. M. animal. 10,46 mulier multum pariens . . . cito fit -us. al. 2 c. *colore quodam*: a c. *sensu verecundiae*: COSMAS chron. 3,11 dimitte -um (cf. app. crit.) quiescere in pace. EPIST. Hildeg. 25 p. 401,10 hauriendo de pectore veterano sanctae -us aquas sapientiae (cf. p. 402,3). b c. *sensu detractionis*: ARBEO Corb. 29 ut ipsam iam anem (-um 1 p. corr., canem corr. in anam 2) propriis cederet vir Dei manibus. EMBOLIS Amalar. 15 -us . . . dicuntur vetulae feminae, de quibus . . . dicitur, quod habent usum supervacua quaeque . . . referre. CONFL. ovis et lini 28 foeda . . . -us. NIVARD. Ysengr. 2,128 anus -usque pavent, sed magis anus -u. CARM. Bur. B 81,4,5 -us, licet vetula, mire petulatur. al.

anxia, -ae f. constrictio, angustia (spiritus) – Beklemmung, (Atem-)Beschwerde: ANTIDOT. Bamb. 38 nec angustiam nec -am, sed confortationem . . . corpori prestat antidotum epilepticis.

*anxiabilität adv. studiose, enixe – eifrig, angelegentlich: CHRON. Salern. 128 cenobium beati Benedicti -r pergere cupit *Guaiferius*. 153 eadem . . . verba anxiabiliter repetebat.

*anxialis, -e. *trepidus – angstvoll*: ANNAL. Xant. a. 871 ecclesia . . . i spiritu gemens.

*anxianus v. *antianus.

*anxiatio (ansiacio), -onis f. dubitatio, ambiguitas – Ungewißheit, Zweifel: ACTA imp. Winkelm. I 633 p. 512,33 (a. 1233) si . . . oriretur . . . aliqua dubitacio inter partes . . . illa dubitacio et anxiatio diffiniatur . . . et interpretetur ad . . . voluntatem dicti domini Persavalli.

anxetas, -atis f. script. ansi-: l. 35.

1 a *trepidatio, sollicitudo, tristitia – Angst, Kummer, Betrübnis* (def.: ALBERT. M. bon. 366 p. 201,4 dicit . . . Gregorius et Iohannes Damascenus, quod quattuor sunt genera tristitiae, scilicet achos, -s [PG 40,688A et 94,932B ἀχθος], invidia, misericordia. 375 p. 205,27 -s . . . vocatur tristitia aggravans et praeccludens cordi et rationi vias evasionis et ideo dicitur angustum et anxium): RIMB. Ansar. 26 p. 57,4 cum . . . pro hac re in maxima esset positus -e. POETA Saxo 10 1,103 ut . . . pontificis succurreret -i. HROTSV. Gall. I 2,1 -e cordis fatigor. RUOTG. Brun. p. 18,4 -s et metus . . . comitum (gen. obi.): CARM. Bur. B 163,4^a,4 (p. 274) laxum mee vinculum fac -is. al. seq. qualiter: OTTO FRISING. gest. 2,7 p. 107,19 erat . . . multa . . . principis -s, . . . qualiter controversia . . . terminari posset. proverb.: ADALBOLD. Heinr. 32 cuique modesto . . . proximi calamitas propria fit -s. c. *sensu misericordiae*: CONC. Merov. p. 32,29 quidquid aerumnarum . . . unus suscipiter, consolatio fraternae anxietates relevit tribulantes. b *afflictio, pressura – Bedrückung, Drangsal*: WETT. Gall. 9 meroris -s. ANNAL. Ful. Ratisb. a. 896 p. 127,25 totus . . . exercitus maxima -e et penuria preoccupatus (cf. p. 127,27). EPIST. Worm. I 10 p. 27,12 sollicitudinum oppressi -bus. TRAD. Frising. 1458^a soluti ab omni servili -e. SIGEB. GEMBL. Theod. 22 p. 482,14 evomens . . . ab animo omnem curialis -is nauseam. DIPL. Heinr. IV. 351 p. 464,8 magnis difficultatibus et -bus. ALBERT. M. eccl. hier. 3,11 p. 586^a,16 in . . . multitudine -um (PG 3,430C τῶν ἀνίστρων [ἀνίστρων var. l.]), id est tribulatum. al. meton. de homine ipso: PAUL. BERNR. Greg. 45 p. 498,19 pater furum . . . custos susurrationis, -s conspirationis. c *intentio, cupiditas – Spannung, Verlangen*: AGIUS vita Hath. 19 quanta -e et parumper cellula egressos nos requisierte (cf. epic. Hath. 76 qua -e meam gestierit faciem).

2 a *constrictio, angustia (spiritus) – Beklemmung, (Atem-)Beschwerde*: ANTIDOT. Glasg. p. 114,25 non ansietate facit antidotum, . . . sed fortitudinem prestat (cf. p. 126,42). CONSTANT. AFRIC. theor. 5,11 p. 20b^d multa pessima accidentia . . . sicut alienationes . . . nimie -es. MAURUS urin. I p. 33,32 si -em haberet mulier. b *dolor, vexatio – Schmerz, Pein*: PEIN. Triumph. Remacl. 2,16 sitis -e. METELL. Quir. 43,6 corporeis super -bus. *anxieta, -inis f. dolor, vexatio – Schmerz, Pein*: WOLFER. Godeh. II 26 p. 210,26 cogente gravissima doloris -e. CARM. de Rob. 22 vulnere te crudo tristis necat -o.

45 45 anxi, -atum, -are vel anxiior, -atus sum, -ari. 1 a act. i. q. *afflictare, premere – bedrücken, bedrängen*: TRAD. Ratisb. 773 (c. 1126/29) femina . . . pro iniusta servitate ab Adalwardo . . . ta. b *medial. i. q. pavere, sollicitari, se afflictare – sich ängstigen, sich beunruhigen, bedrückt sein*: AGIUS vita Hath. 16 -ari tam vehementer coepit Hathumoda, ut pene decessura videretur (cf. 17). TRANSL. Libor. 25). LAUR. LEOD. gest. 31 Raynaldus . . . aeger anxiabatur (sic?) iraque et dolore extra se rapiebatur. seq. quod: FROTH. epist. 12 inde me usquequa fateor -ari, quod egs. ?intrans.: HROTSV. Cal. 9,14 cordetenus contristor, -o, gemo, doleo super impietate mea.

2 sibi -are i. q. *constrictione affici, dolere – sich beklemmt fühlen, Schmerz empfinden*: ANTIDOT. Augiens. p. 44,34 qui sibi -ant in stomacho languente.

60 60 adi. 1. **anxiants, -antis. pavidus – ängstlich**: ROLAND. PATAV. chron. 8,10 p. 109,12 Tolbertus . . . et Albertus . . . -es et fugientes secuti sunt fugientem.

2. **anxiatus, -a, -um. 1 pavidus, sollicitus, afflictus – ängstlich, besorgt, bedrückt**: BONIF. epist. 63 p. 129,5 anxiatae mentis solacium . . . quaerere. RIMB. Ansar. 36 p. 71,17 qua de causa cum nimium esset . . . episcopus -us. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 312,32 exercitus . . . satis superque -us. al. 2 *angustus, artus – eng, straff*: STEPH. EDD. Wilfr. 38 coangusta et anxiata vincula.

70 70 anxius, -a, -um. script. ansi-: p. 731,36. 1 a *pavidus, sollicitus, afflictus – ängstlich, besorgt, bedrückt*: CAND. FULD. Eigin. I 11 non turbulentus vultu, non

[Sroder]

-us animo. WANDALB. martyr. invoc. 35 aeger et -us. RIMB. Anscar. 19 p. 39,33 pastor . . . nimio merore -us. THIETM. chron. 4,40 -a mente. 7,23^{ex}. cor -um. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 138,9 implorasti (*Roma*) misera felicem, . . . -a securum. al. 9c. acc.: IONAS BOB. Columb. 1,20 p. 195,23 -us pater tantorum membrorum dispensia (-o var. l.). de: RIMB. Anscar. 38 p. 73,10 de hac re . . . -us. *inconstans - schwankend*: THIETM. chron. 3,26 nutat anxia . . . populi sententia (6,32). b *studiosus, intentus, cupidus - eifrig, bedacht, begierig*: IONAS BOB. Ioh. 2 -a cordis vota. WILLIB. Bonif. 1 p. 6,13 ancxiae voluntatis augmentum. 8 p. 44,21 coepit *Pippinus* -us vota Domino devota persolvere. TRAD. Frising. 394 -e petitioni obtemperans. CARM. Bur. B 105,10,2 sine re iactantiam -i venantur *moderni*. al. c. gen.: DECRET. Burch. 19,5 p. 971^a dum -i fuerint hospitii. TRANSL. Auct. 5 ne quisquam forte furti -us alicubi lataret. al. ad: LEO MARS. chron. 2,64 p. 672,39 ut sunt ad rapinam avidi, ad invadenda aliena bona inexplebileiter -i. c *terrificus, sollicitans, gravis - beängstigend, beunruhigend, bedrückend*: IONAS BOB. Ioh. 3 -o cordis stimulo (4^{ex}). WILLIB. Bonif. 5 p. 20,4 ancxio . . . dolore. RUORG. Brun. 19 p. 18,14 sollicitudo. BRUNO QUERF. Adalb. A 32ⁱⁿ. mors. THIETM. chron. 2,20 rebus . . . in -is (4,71). CARM. Bur. B 108,1^a,5 mens . . . estuat in tumultus -os. *difficilis - beschwerlich*: EPIST. ad Hildeg. 63 p. 283^b commissum . . . arduum et -um, regimen scilicet animarum.

2 *constrictus, angustus - beklemmt, beengt*: TRACT. de aegr. cur. p. 217,6 -us spiritus. WILH. CONG. chirurg. 912 faciunt *glandulae* . . . -am aeris attractionem.

adv. anxie. 1 a *pavide, sollicite - angstvoll, besorgt*: AGIUS vita Hath. 2 -e ingemuit. HROTSV. Cal. 2,1 -e diuque gravem sustinui dolorem. al. *inconstanter - schwankend*: OTTO FRISING. gest. 2,41 p. 150,16 hac illaque ad inquisitio- nem veritatis non circumfertur dubie anxius et -e dubius. b *intente, studiose - angeleghentlich, eifrig*: ALTFR. Liutg. 1,30 cupiens -e. CHRON. Salern. 105 p. 105,30 quid est, quod domino meo ipsum nimurum ansie (anxie ed. in nota) querit? EKKEH. IV. pict. Mog. 830 -e querebant, quapropter et inventiebant. NARR. de lib. Fab. 1 -e die noctuque . . . meditatur. al. *vehementer - heftig*: LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 256,16 -e aestuaverat. 2 *dolenter - schmerhaft*: UF- FING. Ida 1,14 haec . . . paralisi per quinquennium -e torquebatur.

anxu(n)gia v. axungia.

*anypostatos (anap.), -on. (ἀνυπόστατος) *subsistens carens - substanzlos*: ALBERT. M. summ. theol. I 8,35,3,1 p. 364^b,28 dicit Damascenus, quod 'verbum Dei non est anap-on (PG 94,805A ἀπυπόστατον), sed subsistens' (cf. p. 366^b,13). Sroder

anzer v. anser. *anzinga v. *andecinga.

aorasia, -ae f. (ἀօρασία) script.: acra-: l. 58. acris-: l. 55,60,62. aoris-: l. 59,61. auris-: l. 64.

caecitas momentanea et partialis - vorübergehende und teilweise Blindheit (cf. Vulg. gen. 19,11 [gr. ἀօραστα] et Aug. quaest. hept. 1,43; def.: ALBERT. M. eth. 3,1,10 p. 207^a,17 quae [caecitas] dicitur acrisia, in qua caecitate caecus omnia videt praeter hoc solum, quod ibi et nunc convenit): SIGEB. GEMBL. Theod. 5 barbaros percussos ea coecitate, quae Graece dicitur acrisia. SICARD. chron. a. 649 p. 146,24 percussus -isia (ab orisia var. l.). THIETM. peregr. 21,3 latrones . . . mentali cecitate percussi et acrisia. OLIV. hist. Dam. 31 p. 220,10 noctibus velut -isia percussi apertis oculis nichil videre dicebantur. VITA MARiae rhythm. 6885 luminis acrisia percutebantur. THOM. Tusc. gest. p. 514,36 divina . . . voluntate percussus aurisia.

*aorta, -ae f. vel saepius *(ad)ort(h)i (adh-, ab-, -y, abhar sim.) indecl. (ἀօρτη; inde arab. awurti, cf. A. Fohnahn, Arabic and Latin anatomical terminology. 1922. p. 22)

1 arteria magna a corde exiens - *Hauptschlagader, Aorta*: CONSTANT. AFRIC. theor. 2,13 p. 8^b altera vena est priore maiori, quam Aristotelici vocant orthy, audacem vero medici. 3,22 p. 12a^v unde (e sinistra parte cordis) maior arteria exit, que vocatur orthy, et omnium est fons arteriarum totius cor-

poris (sim. MAURUS anat. I 58 adhorti [adhorti, aborti var. l.]. RICHARD. ANGL. anat. I 223 adhorti [abortis var. l.]. II p. 85,22 adhorti). MAURUS (?) anat. II p. 20,4 arteria . . . dicitur adorthi, quae . . . bifurcatur. Ps. GALEN. anat. 22 p. 201^b alia vena egrediens a corde est illa, quae dicitur -a (adhorti p. 25,35 [rec. Vind. m.]). quae defert sanguinem vitalem per totum corpus. ALBERT. M. somn. 1,2,7 p. 148^b,18 quarum (*venarum*) una vocatur magna et alia maior; illa proprio nomine vocatur adhorti. animal. 1,452 *venae* derivantur a duabus venis, quarum una est pulsans, quae orti vocatur, et altera est quieta, quae vocatur ventrem habens (cf. 1,615 ab orthy descendente exuent duas venas, una . . . quieta, quae venit a vena maiori . . . altera est pulsans, quae venit ab orthy). 3,17 quam (*venam*) quidam . . . Graecorum vocant orthyn (p. 512^a,20 ἀօρτην). 9,72 quaedam (*venae*) . . . sparguntur iuxta venam, quam abhar (p. 586^b,20 πρὸς τὴν ἀօρτην) Arabes vocant. 12, 116 ut habeat cor . . . calorem . . . in duabus venis, scilicet in vena maiori et in adhorti (p. 652^b,29 ἀπὸ . . . τῆς καλουμένης ἀօρτης). 13,39 de ea (*vena*), quae Graece orthy (p. 667^b,16 τῆς ἀօρτης) vel adhorty vocatur ab Arabo, qui articulum Arabicum paeponit Graecae dictioni. ibid. saepe. 2 arteria in tempore sita - *Ader an der Schläfe*: ANTIDOT. Glasg. p. 141, 28 deunguis frontem et -as, templas et naribus.

ap v. 2. a(b). *apactuo v. *appactuo.

25 *apaedeusia (apedeps-), -ae f. (ἀπαιδευσία) *defectus doctrinae - Mangel an Bildung*: ALBERT. M. metaph. 4,2,2 p. 221^b,8 iste error contigit eis (*imperitis*) propter apedessiam (p. 1006^a,6 ἀπαιδευσάν); est autem apedepsia ignorantia, qua non cognoscitur, quorum oportet quaerere demon- strationem.

30 *apagesis (-isis) subst. (cf. apage sis) *per confusionem (v. notam ed.) i. g. nugigerulus - Lügenbote*: GLOSS. IV 34,29 St.-S. -is gibostrago. 130,62 -isis gipostrago.

35 *apallarea, -ae f. (ἀπαλός, cf. A. Ernout-A. Meillet, Dictionn. étym. de la langue Lat. 1959. p. 38) *cochlear - Löffel*: COD. Karol. 17 p. 517,37 pro . . . benedictionis causa direximus vobis -am unam. cf. ThLL. s. v. applar.

40 *apallie subst. (orig. inc.) *species herbae, fort. i. g. polygala - Pflanzengattung, viell. Kreuzblume*: MAPPAE CLAVIC. 277 -is (gloss.: alii ramitan, alii cordenan, alii poli- galla; herba est alta egs.) lactis eius collecti et sicci aureas IIII.

*apalo, -are. (apalus) *mollire, testa privare - weich- machen, abschälen*: BERNH. PROV. comm. 7,1 p. 294,28 ova sorbilia vel apala, id est sine pelle, id est sine testa exteri- ori nata; dura etiam ova potes -are sic: pones ea in aceto egs.

45 *apalus, -a, -um. (ἀπαλός) *script.* apul-: l. 52. apol-: l. 57.

molis, testa privatus - weich, abgeschält: AESCULAPIUS 33 p. 51,33 pisces teneros, quos aspratiles (spapodases cod.

50 Augiens. 120, apalos sarces cod. Sangall. 751, apalos cod. Casin. 97, Bruxell. lat. 1342-50) vocant. AURELIUS 13 p. 715, 9 dabimus ova apula (TRACT. de aegr. cur. p. 186,22. Ioh. IAMAT. chirurg. 8,26 p. 68,5. v. et l. 44). ALPHITA I p. 277,13 sqq. -um interpretatur sine pelle, inde et dicuntur ova -a, id est sine pelle vel sine testa seu mollia, inde dicitur -a sarcos, id est caro mollis . . . et ab hac mollitis quaelibet sorbilia di- cuntur -a vel appola.

55 *apanteria, -ae f. (cf. ἀξενθήμα et ἀπεστημα) *species apostematis - Geschwürart*: ANTIDOT. Glasg. p. 141,41 mira- copum pro -as et scabiola minuta . . . sic conficis.

*aparachytus (paratic, paracit-), -a, -um. (ἀπαράχυτος) *merus - unvermischt*: DYASC. p. 193^b vinum, quod dicitur paraticum (aparachytu Diosc. lat. 5 p. 172,9; cf. DIAETA Theod. 326 vinum paraticum [paracitum var. l.]).

60 65 *aparctias (m.) (ἀπαρκτία) *ventus septentrionalis - Nordwind*: HONOR. AUGUST. imag. 1,55 primus cardinalis. *ventus septentrio*, qui et -as, faciens frigora et nubes.

*aparilla, *apatilla v. *asparilla. *apathia* (aphatia), -ae f. (ἀπάθεια) *impassibilitas - Empfindungslosigkeit*: ABBO SANGERM. bell. 3,72 ἀφάτια (gloss.: impassibilitatem) amendant.

70 *apedepsia v. *apaedeusia. *apeliotes* v. apheliotes.

Apella (Apae-, Appē-), -ae m. *de Iudeo i. qui sine pelle (fidei) est - einer der ohne das Kleid (des Glaubens) ist (pendet ab Hor. sat. 1,5,100 ut Papias s. v. -a Iudeus sine pelle): EGBERT. fec. rat. 1,1036 scissa tibi pellis fidei, Iudeus -a. THIETM. chron. 6,16 antistiti mercatores et Iudeos Apaelas (Appellas CHRON. Thietm. 6,16) . . . reddidit.*

Apelaeus (apileos) (m.) ('Απελλαῖος) *nomen mensis Graeci - griechischer Monatsname: BEDA temp. rat. 14,14 vocatur . . . apud eos (Graecos) ipse December Apileos (Aphi-, Apelios var. l.; cf. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz V 167,24).*

1. appello, -ere. (ab et pellere) *depellere - vertreiben (cf. Gloss. II 733,40 St.-S. -i [app. ED] fartriban): CARM. Cent. 95,13 quem (dolorem) Deus -at (app. B). 126,4 poscite divum, ut procul -at debita cuncta sua. v. et asperlo.*

2. appello v. 1. appello. **3. appello v.** 2. appello.

*apendis, *apennis v. *appennis.

*apepsia (apicia) (f.) (ἀπέψια) *indigestio - Unfähigkeit zum Verdauen: GLOSS. med. p. 8,10 apepsia (-tia var. l.) vel oxyregmia, hoc indigestio vel acres ruptus. Baader*

aper, apri m. *script. abro: LEX Sal. Pipp. 52,3. RECEP. Sangall. I 51. v. et l. 27. form. acc. pl. -es: l. 33. metr.: apr: l. 47,58. al. apr: l. 44,54. al.*

1 sus silvaticus, singularis - Wildschwein, wilder Eber, Keiler (*Sus scrofa L.*, cf. Gloss. III 33,26 St.-S. -r ebir, eberswein, wilswein, swein): **a propriæ:** LEX Sal. Merov. 33,5 si quis -um lassum, quem canes moverunt, occiderit (cf. PACTUS Alam. V 7 [fabro 4,5]). ALDH. ad Acirc. 131 p. 180,1 -i frendunt (CARM. Bur. B 132,3^a,10). WALAHFR. imag. Tetr. 122 ursus, -r . . . domitique dracones. WANDALB. mens. 317 -os silvis . . . duros querere . . . dum . . . praedurant ictibus armos antiquaque fricant solidandas arbore costas (cf. ALBERT. M. animal 6,97). DIPL. Arnulf 184 p. 285,23 (spur. s. X. med.) ad venandos ursos et -es (*inde* DIPLO. Otton. II. 165 p. 186,47 -os. al.). DIPL. Otton. III. 93 cervum aut cervam, -um vel apram . . . capere (cf. DIPL. Heinr. II. 80 de genere cervorum . . . aut -orum . . . agitare . . . marem seu feminam. 367 -um vel lefam. GESTA Halb. p. 89,30 -um vel suem). ECBASIS capt. 721 lupus infestus pecori, venantibus -i. EKKEH. IV. cas. 48 canes . . . ad Tuscos, ut quidam ait (*Iulien. 1,22*), minandos aluerant -os. CHRON. Ebersb. I p. 10,17 repperit . . . insolitae magnitudinis vel singularem -um silvarum (cf. ALBERT. M. animal. 22,20 -r silvestris bestia est saeva, quae . . . a nonnullis singularis ferus appellari consuevit). NIVARD. Ysengr. 3,48 Grimm tribunus -is. METELL. Quir. 3^a,47 campos innumeri sanguine Martios pardi, linx, -r inbuunt. CARM. Bur. B 64,3 Erymantheum . . . um. ALBERT. M. animal. 1,50 *animalia* non recipientia doctrinam bonorum morum sicut -r agrestis ([p. 488,14 ὡς ἄγριος]. 5,57 -r sive porcus agrestis [p. 546^a,7 κάτηρος]). 2,46 quaedam autem *animalia* inter dentes habent culmos duos . . . sicut -r et porcus masculus (p. 501^a,15 οἱ ἀρρενεῖς ὄβες). al. usurpatur pro cibo, medicina: **ANTIDOT.** Cantabr. p. 167,4 -i testiculi cum aqua potui dare. **ABBO SANGERM.** bell. 1,129 non tibi nunc Cererem vel -os (gloss.: carnes) Bacchumque litavi? EKKEH. IV. bened. II 120 dente petulcus -r cruce tactus sit minus asper. WALTH. AGIL. med. 4 p. 95,43 carnes -i venati. al. **b per compar.:** ALDH. ad Acirc. 100,10 setigero . . . audacior -o. WALTHARIUS 899 spumantis -i frens de more. WILH. APUL. gest. 2,508 ut duo cum certant productus dentibus -i. ALBERT. M. animal. 1,132 capilli stabiles vel nigri . . . animum indicant violentum: et -o sunt similes tales egs. al. **c alleg.:** HRABAN. univ. 7,8 p. 207^a,^b significat autem -r ferocitatem principum huius saeculi . . .; spiritualiter autem -r . . . diabolus intelligi potest. **d in nominibus:** *rerum:* GLOSS. III 485,41 St.-S. -i radix eberwurz (493,12). GODESC. BENED. brev. 5 p. 223,14 abbas de Monte -i ('Ebersberg'). *hominis:* TRAD. Patav. 826 (a. 1200/20) testes sunt . . . Henricus et Aper.

2 verres - Eber des Hausschweins: CHART. episc. Hild. 271 p. 251,1 (s. XII.^a) -um 1 domesticum. REGISTR. abb. Werd. 9,2 vi porcos et in tercio anno -um. CHART. Turg. III 330 p. 68,27 cellararius debet nobis dare -um. ALBERT. M. animal.

22,21 -r . . . domesticus secundum minus istas participat proprietates egs. al.

*aperanum (-us), -i subst. (ἀπέρανον vel -ος) *substantia quaedam medicamenti - ein Arzneigrundstoff: PAUL. AEGIN. cur. 131 p. 77,10 leviores vero parotidum et calefactio cum muria diaforesin habere facit et ex -o farmacum (3,23,13 τὸ δὲ τοῦ ἀπέρανου φάρμακον).*

*Aperiens adi. (vel subst.) (ab aperio, cf. THLL. II 211,725qq. s. v. aperilis) *de mense Aprili i. q. aperiens, apertor - erschließend, Erschließer: CATAL. Mediol. (MG Script. VIII p. 107,37 vs.) ante Kalendas illius mensis, qui dicitur -is.*

aperio, -rui, -rtum, -ire. *script. et form.:* **apep-** l. 48. p. 735,26,736,35. **adde** HRABAN. epist. 15,12 p. 415,26. **al.** apparuendo: l. 25. **perf.:** apparuit: l. 23. **9-rivit:** p. 735,59. **-ririt:** l. 33. **depon.:** l. 46.

I proprio i. g. patefacere, reserare - öffnen, aufschließen: A strictus: 1 de mansionibus, portis, saeptis sim.:

a gener.: LIUTG. Greg. 15 ostium. HROTSV. Pafn. 12,1 fenestram. WALTH. SPIR. Christoph. I 16 -to carcere. THIETM. chron. 6,11 portas. **saepe.** *in imag.:* WILLIB. Bonif. 3 p. 11,28 portam Domini Dei nostri, quam iusti intrabunt, ipse ingressus -uit (apparuit var. l.). HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,40 caelorum regna per arctam . . . callem omnibus apparuendo patefecit. WALTHARIUS 1047 animae valvas. DIPL. Otton. III. 304 p. 730,29 misericordiae portum. HIER. MOR. mus. 11 p. 48,8 quae (claves) -tae -unt dulcedinem organicae melodiae. al. **b iur.:** *a c. sensu facultatis adeundi:* Cod. Wang. Trident. 13 p. 40,18 (a. 1172) ut castrum illud et domus . . . episcopo . . . tam in werra quam in pace -antur (CHART. Tirol. 426 p. 222,8 castra. p. 222,34). al. **B de saeptis violatis:** LEX Sal. Merov. 9,9 si quis . . . sepem alienam -uerit (-ierit var. l.). 34,1 (rec. B) virgas. **2 de vasculis, sepulcris sim.:** COMPOS. Luc. a 9 tolles obum et -es. LEX Baiuv. 22,9 vasculum apium non -etur (-atur var. l.). ARBEO Corb. 43 monumentum. WETT. Gall. 34 p. 276,5 capsellam. HROTSV. Cal. 9,1 -to sepulchro. CHART. Hans. I 746 p. 262,4 veniens cum navi ad portum tytulo vendicionis -it et dividit res suas, quod sic nominamus: ofte he sinen bounich breket. al. **absol.:** THIETM. chron. 3,4 ut -rent ei (sc. episcopo in sepulcro expurgiscenti) velociter. **3 de libris, epistolis, chartis:** **a gener.:** WALAHFR. Mamm. 3,9 legit -tum euangeliū. THIETM. chron. 8,10 volumen . . . prius caeteris confessoribus suis ostensum mihi -uit. **b iur.:** LEX Raet. Cur. 26,7,2 heres ipsum testamentum ante iudices -atur. REIN. LEOD. annal. a. 1209 p. 661,52 atestationes non -uerunt inquisitores. ACTA imp. Winkel. I 58 p. 54,2 iudices . . . preceperunt apperiri litteras commissionis eis facte super causa. CHART. Tirol. notar. II 298 ad -endum et intelligendum testes (*i. testimonia*) . . . de causa (*de re cf. ed. vol. I. p. CLXIVsg.*). al. **adde:** ORD. iud. Dei app. I 2^a p. 715,25 manus culpati ferrum ignitum portantis sigilletur . . . et post tres noctes -atur. **4 de partibus corporis:** *a de usu naturali:* GODESC. SAXO theol. 23 p. 331,1 oculos et aures -at et haec videat et audiatur. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 124,9 -unt airones parvuli rostrum petentes cibum. ALBERT. M. animal. 1,367 ad cimbalarem -endam et claudendam. 4,36 quaedam ostrea numquam -unt concam. al. *in imag.:* DIPL. Heinr. III. 48 precibus viscera misericordie -ire. *de restitutione usus:* BEDA hist. eccl. 4,9 p. 223,17 os et oculos -uit Christi famula linguae motu carent. HUGEB. Willib. 4 p. 99,16 -ti sunt oculi eius (*cæci*) et visionem recipit. ALTFR. Liutg. 2,14 subito -tae sunt aures eius (*surdi*). **b de sectione sim. (fere medic.):** HINC. annal. a. 877 p. 137,7 quem (*imperatorem mortuum*) -entes . . . ablatis interaneis . . . coepерunt ferre versus monasterium. RUODLIEB V 119 -to cautius alvo lyncis. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 93,13 -at falconarius peccatus gruis cum cultello. WILH. CONG. chirurg. 1041 -atur vulnus cum spatamine. THEOD. CERV. chirurg. 3,18 p. 165^a si patiens timet ferrum, -atur cum medicinis -entibus exituras. al. **5 de viis:** **a gener.:** PETR. CAS. (?) chron. 4,11 p. 766,47 iter ad sepulchrum Domini -ire. OTTO FRISING.

gest. 2,40 p. 148,9 quo . . . -iri posset via ingenio, . . . edoceri petit. *in imag.*: WIDUK. gest. 3,32 quo via eis(*hostibus*) iterum laedendi -retur (WALTH. SPIR. Christoph. I 6. al.). **b iur.**: LEG. Wisig. 8,4,24 qui viam clausuram, . . . priorem viam -ire cogatur (LEX Baiuv. 10,20). CHART. Carinth. V 2 p. 2,32 (a. 1269) si . . . regi placuerit, quod . . . strata debet -iri. **6 de humo, aqua:** a c. *sensu effodiendi*: CARM. Salisb. 11,17 semina Septimber sulcis immittit -tis. VITA Udalr. Cell. II 58 sarculo terram -it. CHART. Naumb. 264 p. 247,24 fossatum . . . arbusta excidendo ad aque ductum usque in montem -iri. **b c. sensu excavandi**: CHART. Gosl. II 274 p. 293,38 (a. 1280) quantum terre aqua . . . -uerit. **c c. sensu defundendi**: DIPL. Conr. II. 65 p. 81,25 (*ex dipl. Guidonis 11 p. 31,7*) fossata cavare, molendina construere . . . et aquam -ire et claudere. *in imag.*: ALDH. epist. 5 p. 491,12 orthodoxiae -ito gurgitem et sientia rigato arva mentium. **7 de instrumentis**: THEOPH. sched. 2,24 duos ferros . . . copulabis . . . ita ut possint claudi et -iri. **B latius**: **1 pandere - ausbreiten**: COMPOS. Luc. L 18 -is aurum per medium. WIDUK. gest. 1,5 -it sinum et accipit humum. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 202,17 -it *falco* caudam <et> alas. al. refl. *sensu milit.*: BALDER. Alber. 25 p. 256,9 notares milites modo condensatos, modo subito sese -ire. cf. p. 740,13. *in imag.*: HERM. AUGIENS. mus. p. 20,18 aptissima duobus tropis sinum biformitas -it. DIPL. Heinr. III. 47 pauperum indigentis . . . sinum nostrum largitatis apperire. **2 relaxare, dilatare - auflockern, er-western**: WANDALB. mens. 78 vocitamus mensem Apriliem, . . . quod terras brumali frigore clausas in varios -it factus (cf. ALBERT. M. meteor. 3,1,2 p. 588^b,9 -it *auster* plus aquas et terram et attrahit . . . vaporem humidum ad pluvias). TRACT. de aegr. cur. p. 228,38 caliditate . . . poros *venae* -ente sanguis resudat. **medial**: ALBERT. M. animal. 12,132 -untur *cellae cerebri*. alch. i. q. *corrodere - zersetzen*: ALBERT. M. miner. 4,1,6 p. 91^b,4 -it *sal* cupri substantiam. **3 instituere - eröffnen**: BEDA hist. eccl. 3,30 p. 200,3 ut relictis . . . fanis . . . -rent ecclesias. ANNAL. Hild. a. 5117 p. 5 scolam. **4 prodere - preisgeben**: THIETM. chron. 5,33 qui prius . . . suam ab hoste defendere studuit patriam, tunc -uit huic in rapinam. **5 techn. i. q. detegere - erschließen**: WIDUK. gest. 3,63 qualiter . . . venas argenti -uerit *imperator*. CHART. Naumb. 264 p. 247,16 fontium . . . venas -iri. *in imag.*: PONTIF. Rhen. sup. 349 p. 98,7 fontem . . . baptismatis -is (sc. Domine) . . . gentibus innovandis.

II translate: **A manifestare, publicare - offenbaren, kundtun**: WILLIB. Bonif. 4 p. 15,17 cuncta animi sui secreta . . . patenter -uit. STEPH. COL. Maurin. 10 (6) langoris sui inclemiam. DIPL. Otton. III. 146 summatum hic -atur *traditio*. THIETM. chron. 6,47 Deum rogavi, ut aliquam de me certitudinem dignaretur -ire. TRAD. Ratisb. 791 p. 370,9 clamor illorum nobis frequenter rem -uit. *saepe*. **c. sensu deferendi**: THIETM. chron. 2,6 si consocios talia machinantes -ret et sibi traderet puniendos. **c. acc. c. inf.**: CAND. FULD. Egil. II 12,17 fratres . . . venisse . . . coram . . . patenter rege -it. **pendet quod**: OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,27 quod non amicus, sed ut hostis advenierit, re et voce -itur. CHART. Brixin. 143 p. 150,33 -imus, quod . . . contulimus. **interrog. indir.**: WILLIB. Bonif. 5 p. 21,14 quali . . . desiderio . . . desudasset, -uit. HROTSV. Abr. 7,2. LAUR. LEOD. gest. 24 Iohanni . . . quoniam iret, -ivit (*sic?*). al. **B explicare, enarrare - erklären, darlegen**: LIUTG. Greg. 9th. Gregorii facta et virtutes . . . paucis -ire. WALAHFR. Gall. 1,3 sacras scripturas -ens. WALTH. SPIR. Christoph. I 5 totam sibi catholice fidei normam . . . luce sermonis -uit. ANNAL. Pegav. a. 1090 p. 243,43 ex ordine causas et eventus itineris sui -ens. al. **pendet interrog. indir.**: CAPIT. reg. Franc. 80,13 qualiter. WANDALB. Goar. 1,23. THIETM. chron. 7,47. al. **C medial**. i. q. *obtingere - sich bieten*: THIETM. chron. 7,71 papae securitas regique nostro amplior potestas -itur. **D incipere - beginnen, eröffnen**: EPIST. Hann. 7 p. 25,24 cum . . . oriri et -iri dissensio cepta est. **E iur.**: **1 medial**. i. q. *vacare - frei werden, anheimfallen*: VITA Poppon. 19. p. 305,11 quascumque abbatias rectoribus viduatas -iri contigit.

CHART. Lux. I 325 p. 480,23 si forsitan villa . . . vel plures ditioni nostre -antur. COD. Wang. Trident. 97 p. 228,8 Brianus . . . ab omni iure suo illius domus cadat . . . et in episcopatum -atur et veniat. 126 p. 290,5 in episcopatum revertatur et -atur illa *canipae* venditio (CHART. Tirol. notar. I 726 quod . . . feudum . . . fratribus ledice -atur et r.). al. **2 vacuēfacere - frei machen**: COD. Udalr. 117 ad regios usus multa modo sunt -ta, multa cito -enda. **3 ad utendum tradere - für die Benützung freigeben**: CHART. Frauens. 37 (ed. W. Küther, UB Frauensee. 1961. p. 21,24; a. 1240) bona cum omni iure et usu . . . monasterio -uimus. **adi. apertus, -a, -um**. **I proprie i. q. patulus - offen** (*stehend*): **A strictus**: **1 de mansionibus, portis, saep-tecta**: a gener.: WALAHFR. Blaithm. 139 cohors per -a ruebat tecta. THIETM. chron. 5,9 portis . . . eundem suscipiunt -is. CHART. Wirt. IV 1239 p. 313,10 ne unquam ostium stet -um. al. **per compar.**: BEDA hist. eccl. 3,8 p. 144,4 ut . . . quasi opobalsami cellaria esse viderentur -a. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,177 -is in foribus. **b iur. i. q. accessibilis - zugänglich**: LEX Ribv. 64,1 si quis servum suum libertum fecerit et civem Romanum portasque -as conscriberit (FORM. Arvern. 3 p. 30,19. FORM. Augiens. B 42). CHART. Sangall. A 51 si mihi oportuerit, quod ianuas -as volo habere. COD. Wang. Trident. 6 p. 28,5 castrum debet esse -um per werram . . . episcopo (CHART. Tirol. 426 p. 221,41). CHART. Livon. A I 140 p. 180,12 ut flumen sit liberum et -um. al. **2 de libris, epistolis, chartis**: a gener.: OTFR. carm. 1,39 liber . . . -us. **b iur.** (cf. Bresslau, *Urkundenlehre*. I. p. 655qq.; II. p. 587,59q.): DIPL. Karoli M. 151 p. 205,27 per -am cartam. ACTA imp. Winkelm. I 142 p. 119,37 (a. 1217) ex -o scripto . . . imperatoris. 768 facte sunt littere -e Philippo . . . per quas constitutur iusticiarius (RYCCARD. chron. a. 1226 p. 141^b,33. CONST. II 156 p. 193,25 omnia privilegia, l. -as et clausas . . . in irritum revocamus). CHART. Tirol. notar. I 62 iudex pronunciavit testes . . . appertos de causa egs. (cf. p. 734,50). al. **remissius**: SALOM. II. epist. 36 hanc breviculam -am illi signatae coallige. **3 de partibus corporis sim.**: ALDH. virg. II 2436 ut . . . lacertos . . . rictu rodat *gypsa* -o. ad Acirc. 52,1 palmis plasmabar (*sc. candela*) -is. BEDA hist. eccl. 4,17 p. 245,34 pro -o et hiante vulnere (cf. GLOSS. Roger. III 131 dimittatur orificio *vulneris* -um). WETT. Gall. 18 -is oculis. al. *in imag.*: ARBEO Emm. 23 -is oculis eius agnoscentes sanctitatem. WALAHFR. carm. 76,50 Spira . . . gremio profugum collegit -o. al. **4 de viis**: a gener.: WALAHFR. carm. 67,2,4 ne sit demonis huc via -a choris. WIDUK. gest. 1,13 viam habeto -am a nobis discedendi. *in imag.*: WILLIB. Bonif. 5 p. 18,11 ut -ior . . . vitae morumque eius . . . pateat callis. **b iur.**: TRAD. Lunaelac. 128 vias nostras -as ad illa mulina. CHART. Carinth. V 2 p. 2,16 (a. 1269) quod omnes strate, terre et districtus . . . debeant esse -e. **5 de voragine**: BEDA hist. eccl. 5,14 p. 314,15 quia videret inferos -os. **per compar.**: WALTHARIUS 1101 qui saltu baratrūm sponte attemptarit -um. **6 de forma instrumenti**: THEOPH. sched. 3,7 forcipes . . . quea sint in una summitate integri et plicati, in altera -i et modice curvi. **B latius**: **1 spatus, extensus, liber - weit, ausgebreitet, frei**: a gener.: LEG. Wisig. 8,4,26 de -orum et vacantium camporum pascuis. CARM. de Tim. 89 planicie. WALTHARIUS 1119 campos ubi calcet -os. DIPL. Otton. III. 54 p. 459,24 frascarium . . . cum aliquantis terris -is . . . corroboramus . . . episoco. **b mus.**: REMIG. ALTISS. mus. p. 73^b,20 'alia diastemata spissa', scilicet sunt, 'alia rariora', id est -iora. HIER. MOR. mus. 25 p. 184,9 -i flores harmonici autem sunt, quorum vibratio est morosa metasque toni non exedit. ibid. al. **2 detectus - offen** (*daliegend*): AGIUS vita Hath. 12 aedificia . . . -a suis oculis et perspicua prorsus fuisse. CONSTANT. AFRIC. theor. 2,12 p. 7b^v vocatur *arteria* -a, cum appareat. al. **3 publicus - öffentlich (zugänglich)**: CHART. episc. Halb. 236 p. 203,47 (a. 1151) in -a sinodo nostra. **4 non consitus - unbepflanzt**: CAPIT. reg. Franc. 233,24 flumina, que -a habuerunt . . . , ab hodie in annos triginta reaperiantur. **5 non occupatus - unbesetzt**: STATUT. ord.

Teut. p. 111,38 si viderit *frater* locum sibi cum suis servis sufficientem in rotta vacuum et -um, potest intrare.

II translate: A non secretus, manifestus - unverhohlen, offen: **BEDA** hist. eccl. 3,25 p. 181,26 -um veritatis adversarium. **EINH.** Karol. 7 p. 9,26 bellum. **WALAHFR.** Mamm. 6,9 minas. **WALTHARIUS** 1265 iram. **WIPO** gest. prol. p. 5,22 -is disputationibus rationis fidem faciebant philosophi. **CHART.** Brixin. 145 p. 155,4 machinationibus . . . occultis et -is. *al.* c. *sensu insolentiae*: **ARBEO** Emm. 17 impietatem cordis -o testimonio eructuant. **BERTH.** (?) annal. a. 1080 p. 326,4 fronte satis -a . . . regi suo pervicaces apostatae rebellabant. *notus* - bekannt: **CHART.** Eberb. 287 (a. 1254) -um esse volumus universis . . . , quod *eis*. **B perspicuus, evidens - klar, offenkundig, deutlich**: 1 gener.: **WALAHFR.** Wett. 605 Valentinius specie cognovit -a. **GODESC.** SAXO gramm. 2 p. 446,12 propter planiorem et -iorem sensum. **Ps. BOETH.** geom. p. 409,12 facilimum et -issimum . . . exemplum. **THANGM.** Bernw. 8 -is signorum miraculis. **EPIST.** Ratisb. 8 p. 304,3 quid his verbis lucidius? quid -ius? **ALBERT.** M. sent. 4,17,33 p. 705,22 -a haeresis, quae expresse contrarium praedicit. **CONR.** MUR. summ. 6,64 p. 465,30 cum exordium constat ex verbis nimium -is. *al.* 2 iur.: **CAPIT.** reg. Franc. 294,1 p. 422,32 sine -a convictione. **CHART.** Eberb. 69 p. 139,6 (a. 1209) iure debito et -issimo. **CHART.** Walkenr. 380 litteram . . . vidisse . . . -am, nullam habentem cancellationem aut vicium (*cf.* **CHART.** Eichsf. 563 per -issima instrumenta). C sincerus, simplex - lauter, offenerherzig, schlicht: **WALAHFR.** Wett. 306 psalmi . . . canuntur -a veracique fide. **EKKEH.** IV. cas. 124 praedicator altissime -us. **EPIST.** Hann. 105 p. 175,23 quam simplex, quam -us, quam humilis incedit scriptor. D clarus - hell, laut: 1 de luce: **EKKEH.** IV. carm. var. II 12,3 (*in imag.*) Notker, -us doctrine fomes. 2 de voce: **SCHOL.** enchr. 1 p. 184^a exhibebis . . . altitudinem ad congruentiam morae cum -is et suavibus neumis. **CONSUE.** Mell. p. 229,6 pueri . . . legant -a voce. E de feudis sim. i. g. vacuus - unbesetzt, aufgelassen: **EINH.** epist. 34 consolacionem ei faciat de beneficiis, que . . . absoluta et -a esse noscuntur. **CAPIT.** reg. Franc. 281,8 si . . . aliqui honores interim -i fuerint. **COD.** Wang. Trident. 85 p. 202,12 -um sit feodium in episcopatu. 141 p. 319,31 quod feodium de infrascriptis hominibus . . . esset -um per laudum curie in . . . episcopum . . . a filii . . . Olradini. **CHART.** Tirol. notar. I 733 ei post mortem eius ledice -um fuit feudum. *al.*

subst. apertum, -i n. 1 spatirositas - Weite: **WALAHFR.** hort. 322 aestus solis in aero si te perflari -o. 2 in -o i. g. in publico - in der Öffentlichkeit: **THIETM.** chron. 1,22 quod baculum pastoralem . . . in -o portaret. 6,75 severus in -o, mitissimus fuit in occulto. **CHART.** Brixin. 143 p. 151,34 omnes donationes . . . in publico et -o dedimus . . . nostris avunculis. *al.* 3 quod facile intellegi potest - etwas Leichtverständliches: **FORM.** Augiens. C 13 in -is gavisi sumus, in topicis vero acumen ingenii laudavimus.

adv. aperte. 1 non secreto, manifeste, publice - unverhohlen, offen, öffentlich: a gener.: **WILLIB.** Bonif. 6 p. 31,4 clanculo . . . -e. **RIMB.** Anscar. 40 p. 75,12 non . . . per somnium, sed -ius consolari. **BERTH.** (?) annal. a. 1078 p. 309,20 offendicula . . . -e cognita. *al.* impudice - frech: **THIETM.** chron. 4,63 quod venale habet matrona in se, cunctis amatoribus ostendit -e. b iur. et publ.: **LEG.** Wisig. 2,1,6 p. 52,5 vel silenter musitans vel -e resultans. **CAPIT.** reg. Franc. 254,2 si quis quencumque contra nos . . . aliquod moliri . . . cognoverit, . . . -e prodat atque denotet. *al.* 2 perspicue, evidenter - klar, offenkundig, deutlich: a gener.: **ARBEO** Corb. 11 si tam -e non apparuisset insignia. **GODESC.** SAXO fragm. p. 44,12 claret . . . satis -e, quoniam *eis*. **EPIST.** Hann. 5 p. 22,12 de quo (*consilio*) ut -ius tibi iussisti a me rescriberetur. **CONST.** II 213,10 ut . . . edictum in libris statutorum suorum faciant seriatis et -e transcribi. saepe. c. subst.: Agius vita Hath. 7 -e mala . . . mente execrata est; -e bona . . . adimplere contendit. **ADAM** gest. 3,63 p. 208,17 hanc perniciosa . . . Adalberti commutationem . . . et -ius deteriorationem dum . . . fama . . . dispergeret. b iur. et canon.:

TRAD. Frising. 360 (a. 816) cunctis . . . -ius demonstramus, qualiter *eis*. **GODESC.** SAXO theol. 22 p. 295,15 Nestorium . . . -issime convincit scriptura divina (**CAPIT.** reg. Franc. 275,10 qui peccavit et inde aut sponte confessus aut -e convictus fuerit. **BERTH.** [?] annal. a. 1076 p. 285,16 in . . . causis . . . -e convictis). **DIPL.** Conr. II. 281 p. 391,12 (spur. s. XII.ⁱⁿ) forestum nostro regali dominio pertinere -e cognovimus. **ACTA** imp. Winkelm. I 214 p. 195,11 quecumque alia in . . . privilegiis -ius continentur. **CHART.** episc. Halb. 848 p. 126,28 quod . . . ad cautelam presentium et notitiam futurorum -issime protestamur. *al.* 3clare - hell, laut: a de luce: **WILLIB.** Bonif. 2 p. 10,26 (*in imag.*) fama eius multis per monasteria . . . -issime claruit. b de voce: **BEDA** hist. eccl. 3,19 p. 164,31 quod -e eos (*angelos*) . . . resonare audiret. **ALTFR.** Liutg. 2,14 -e sonum cloccarum audire. **CONSUE.** Trev. 44 p. 64,32 abbas cum suo dextro choro incipiat plenam vigiliam -e. 4 omnino - vollständig: **GERB.** geom. 2,6 qui (*solidus pes*) in planitie cum aequalitate non potest -e figurari. **BERTHA** Adelh. 4 filiae . . . nec -e vigilanti nec integrę dormienti visus est quidam astitisse.

aperitio v. apertio.

aperitus, -a, -um. script.: app.: l. 42. apert: l. 35. 1 adi.: a aperiens - öffnend, offen haltend: **MATTH.** PLATEAR. gloss. p. 382^a loco prius inuncto cum oleo calido et -o. **GLOSS.** Roger. I A 1,24^{med}. si . . . tumores reprimi non possunt, tunc utendum est emplastro maturativo, attractivo, -o. b relaxans, dilatans, solvens - auflockernd, erweiternd, lösend: **CONSTANT.** AFRIC. grad. p. 366,10 asphodeli . . . sunt -i, urinę et menstruum provocativi. NOTULAE Wilh. Cong. 506 (cod. B) artemisia -a est. **ALBERT.** M. meteor. 3,1,2 p. 588^a,41 quia calidum est -um et resolutivum, resolvit austor materiam vaporis. veget. 1,138 est humor origani calidus et siccus et -us valde. 4,131 planta . . . retinens suum calorem -um pororum (animal. 22,122 cinis eius mustelae apertivus est pororum. pol. 7,9^b p. 691^b,23). alch. i. g. corrosivus - zersetzend: **ALBERT.** M. miner. 4,1,6 p. 91^b,3 est . . . sal -um et ideo aperit cupri substantiam. 2 subst. neutr. i. g. fomentum vel emplastrum tumoris apertione provocans - Umschlag, der ein Geschwür zum Aufbrechen bringt, Zugpflaster: **MAURUS** phleb. p. 11^a si ex punctura nervi tumuerit, . . . -is . . . est insistendum. **GLOSS.** Roger. III 102 istud app-um tumor superponatur. 601 istud emplastrum interpolet in -a.

aperto (-cio), -onis f. script.: app.: l. 57,61. -rit: l. 61,68. p. 739,23sq.

I de actione: A proprie: 1 strictius i. g. patefactio - das Öffnen, Öffnung: a de mansionibus sim.: a gener.: **FRID.** II. **IMP.** art. ven. 2 p. 176,2 per -em et clausuram fenestrarum. in imag.: **MIRAC.** Adalb. Wirz. 14 p. 72,23 si per severaverit pulsans puella infirma, -em pollicetur (*cf.* **Vulg.** act. 12,16. *al.*). β iur. c. sensu facultatis adeundi: **CHART.** Livon. A I 140 p. 180,15 (a. 1234) libertas et -o aquae permaneat omnibus temporibus. **CHART.** Rhen. inf. II 489 p. 274,23 altera partium parti alteri tempore necessitatibus ad surorum -em castrorum et munitionum . . . erit exposita. b de sepulcro: **VITA** Steph. reg. I 22 (MGScript. XI p. 241,22) in -e (apparitione 1) ipsius (*tumbae*). c de libris, chartis sim.: a gener.: **SALIMB.** chron. p. 440,1 de -bus sigillorum (*cf.* **Vulg.** apoc. 5sq.). β iur.: **ACTA** imp. Winkelm. I 58 p. 54,5 (a. 1210) que littere . . . fuerunt aperte . . . quas dicti iudices iusserunt me . . . notarium exemplare et appertionem scribere. **CHART.** Westph. V 276 p. 131,36 licet . . . procurator . . . -em testium (*i. testimoniorum*) . . . postularet ([antea] dicta t. clausa sub . . . sigillis). **CHART.** Beron. 175 ad videndum -em t.). d de partibus corporis: a de usu naturali: **HILDEG.** scivias 1,2 p. 397^a est fluxus sanguinis -o occultorum membrorum uteri. **FRID.** II. **IMP.** art. ven. 2 p. 238,28 donec . . . perdat falco ferox -ritionem rostri. **ALBERT.** M. animal. 4,35 in modo clausurae et -is concharum. *al.* in imag.: **EKKEH.** IV. bened. I 20,129 credere post tardis ut in hoc sit -o cordis. de restituitione usus: **LUP.** FERR. Wigbert. 30 miraculo affatum repente obstructarum-

[Humperdinck]

que aurium sortitus -em. **B liturg.** in scrutinio baptismali (cf. L. Eisenhofer, Handb. der kath. Liturgik. II. 1933. p. 256): **AMALAR.** off. 1,8,2 quarta feria . . . in -e aurium dicitur; . . . tanguntur aures et nares categuminorum digitis presbiterorum (PONTIF. Rhen. sup. 315. ORDO Rom. ant. p. 35^b,30). **γ iur.**: **LEX Frision.** iud. Wul. 3 totidem solidis -em vulnerum componat, quot pro ipsis vulneribus compositus. **DECRET.** Frision. A 8 p. 54,14 pro qualibet interiorum ostiorum nasi transfossi -e duodecim solidi. **δ medic.**: **TRACT.** de chirurg. 956 multis causis flebotomi facimus -em. **BRUNUS LONG.** chirurg. 2,6 p. 124^c quaedam exiturarum faciunt -em per se. **ALBERT.** M. (?) animal. quae. 9,7 p. 206,38 fluit sanguis propter -em earum venarum. **GLOSS.** Roger. II 151 quando fit -o vulneris in modum crucis. **al. e de granis:** **ALBERT.** M. veget. 6,60 -o . . . cooperculorum granorum cypri est secundum omnem partem. **1 de humo:** **ALBERT.** M. veget. 7,25 quarum (arationum) una est terrae -o (-itio var. l.), secunda . . . eiusdem adaequatio eqs. **2 latus i. q. extensio, dilatatio, relaxatio – Ausdehnung, Erweiterung, Lockerung:** a medic.: **TRACT.** de aegr. cur. p. 236,11 diaforesis, id est pororum -o. **ALBERT.** M. veget. 6,415 sunt in effectibus eius (Pyoniae) . . . stypticitas cum resolutione, -ritione eqs. animal. 3,162 signa . . . spermatis calidi -ritio magna venarum in virga. 12,132 ad clausuram et -em cellularum cerebri. **b bot.:** **ALBERT.** M. veget. 2,17 -o . . . pororum plantae et divisio substantiae nutriti per calorem. 7,18 aqua . . . illo calore coadiuvat ad . . . radicum -em. **B translate:** 1 revelatio – Offenbarung: HRABAN. hom. II 121 p. 378 quod autem fregit panes, quos discipulis daret, -em designat sacramentorum. **ALBERT.** M. anim. 3,1,9 p. 328^a,7 phantasia dicitur visio vel -o latine. **2 explicatio, solutio – Erklärung, Lösung:** THEUTM. ad Claud. 8 (MG Epist. IV p. 606,36) quaestiones xxx atque -es illarum. **3 praefatio – Einleitung:** CONR. MUR. summ. 6,60 p. 441,4 thema . . . est . . . -o dictorum, per quam auditor loquentis intelligit voluntatem.

II de statu: A foramen, apertura – Loch, Öffnung: WILH. CONG. chirurg. 1039 ad faciendam maiorem -em vulneris. **ALBERT.** M. animal. 1,165 si . . . fuerint oculi multae -is et paucæ clausurae (p. 492^a,11 & revet), significatur stultitia et inverecundia. **B spaciositas – Weite:** SIGEBOTO Paulin. 38 p. 928,45 campestris -o (antea: latitudo camporum).

apertivus v. aperitivus.

apertura, -ae f. **I de actione i. g. patefactio – das Öffnen, Öffnung:** A proprie: 1 de mansionibus sim.: a gener.: **WANDALB.** Goar. 2,14 (c. sensu destructionis) qua eam (turricalam) sui -a et solutione transierit domus eruta. **b iur. c. sensu facultatis adeundi:** Cod. Wang. Trident. 62 p. 138,10 (a. 1198) securitatem de -a castri faciat episcopatu. **2 de corpore:** **ALBERT.** M. animal. 19,22 in -a . . . oris . . . sentit oscitans aurium magnam repletionem. **3 de fructibus:** **ALBERT.** M. veget. 3,54 separaret natura semina per cessuram et -am a carne fructuum cadentium. **B translate de navibus i. q. praeparatio – Zuriistung:** GREG. IX. registr. 791 p. 698,17 solvere debet . . . papa . . . pro magisterio et -a uniuscuiusque taride libras XXVI. p. 699,18 libre XXVI, que spenderentur in preparatione, hoc est in -a, uniuscuiusque taridarum.

II de statu i. q. foramen – Loch, Öffnung: A de mansionibus, structuris: RUODLIEB IX 2 per -as in domate monedularum (cf. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 145,25). MIRAC. Virg. Salisb. praef. (MGMer. VI p. 545,28) fratibus . . . -as . . . muri latius patefientibus inventa est . . . tumba. CHART. Traiect. 740,3 de latitudine . . . -e damni. **B de capsula:** CAES. HEIST. mirac. I 10,29 p. 239,4 -a facta est in ea (capsula). **C de corpore:** 1 de foraminibus naturalibus: ARNO REICHERSB. apol. p. 59,11 per foramen, id est -am sensus parietis corporei, . . . ad spiritum theorieae illuminatio pervenit. NICOL. anat. 594 orbis dicitur intestinum tertium propter unicam -am. **ALBERT.** M. animal. 1,192 per -am nasi. 1,241 -a oris in inferiori sui parte in duo dividitur foramina. **ibid. al.** **2 de foraminibus arte vel vi factis:** CONR.

EBERB. exord. 5,1 p. 1125^c plaga recens terribili -a dehiscentis. WILH. CONG. chirurg. 255 craneum perforetur cum trepano . . . et, si aliquid ibi sit, quod per illam -am expurgari possit, expurgetur. **al. ALBERT.** M. animal. 22,64 foramen -ae gibbi apertum servetur. WILH. SALIC. chirurg. 2,1 p. 326^c -a aut vulnus. **D de voragine:** **ALBERT.** M. epist. Dion. 8^a p. 96^a,8 terra videbatur sibi aperta et videbat quamdam obscuram et tristem -am vel profunditatem vel hiatum.

E de figura geom.: BURCH. URSB. chron. p. 111,5 dum pugna intra ipsos dispositos quasi in formam trianguli figure ex una parte -am habentis ageretur. **F de acie exercitus:** ALBERT. M. pol. 5,2^r p. 446^b,26 quando . . . turmas timens aliquis hostium aperit et irrumpt acie ordinata, tales -ae (cf. 1303^b,13 al διαβάστες τῶν ὁχετῶν, sc. prave versum) 'distranhunt acies'. Humperdinck

*apeschediasmenos. (ἀποσχεδίασμενος) parum accuratus, inconsultus – unsorgfältig, unüberlegt: **ALBERT.** M. eth. 5,2,2 p. 342^a,32 malam civilitatem Aristoteles vocat (p. 1129^b, 25) ἀποσχεδιασμένος α νόος, quod est regula, et &, quod est sine, et ποσχεδία, quod est adiectum regulas, et sonat idem quod imperscrutatum vel irrationalis.

apex, -icis m. (f.: l. 42 p. 741,45-57sq.60sq.63sqq.70. 742,8.11sq.14; n.: l. 54) script.: app.: p. 741,58. ab.: p. 742,13. form. acc. pl. -is: p. 741,57-742,13.

I strictius: A cacumen, culmen – Spitze, Gipfel: 1 proprie: HUGEB. Willib. 4 p. 102,1 in -e montis. ANON. II mus. Gerbert I p. 342 summus -x mediis (digitii). DIPL. Heinr. IV. 47 ad -em Gemeingebundet. TRAD. Brixin. 407 ad -em silicis, qui vocatur Crispa de Laitemar, usque ad alium -em Limidar alt. pars supra – oberster Teil: ALDH. virg. I 36 p. 283,17 rotundum sperae -em. EINH. Karol. 22 p. 26,22 -e capitii rotundo (POETA SAXO 5,337).

2 in imag. vel translate i. q. fastigium, summa dignitas, sublimitas, celsitudo – Höhepunkt, höchste oder sehr hohe Würde, Erhabenheit, Höhe: a publ. et canon.: LIBER diurn. 86 p. 111,7 summe apostolice dignitatis -x. Vita Willeh. 5 qui (Karolus) . . . imperiali fuerat -e sublimatus (cf. HELM. chron. 41 p. 83,24 promotus est ad -em imperii per manus . . . papae). Vita Anstr. 5 (MGMer. VI p. 68,35) -em assecutus levitici ordinis. DIPL. Otton. I. 365 Adalbertum . . . in primi archiepiscopatus -em . . . promovendo. THIETM. chron. 5,14 ad regni -em acquirendam. GODESC. BENED. Anast. 6 ut -em abbatiae . . . illi traderet. RANGER. Anselm. 697 ut . . . Lucanus -x non . . . inminuatur. OTTO FRISING. chron. 3,6 p. 142,27 monarchiae -x, id est singularis super totum mundum principatus. saepe. c. sensu potestatis: IULIAN. TOLET. iudic. 2 tyrannicae sortis -e provocatus. DIPL. Otton. II. 232 p. 260,32 cum decessorum nostrorum . . . -es . . . aeccliarum Dei munitionibus creverint. OTTO FRISING. gest. 1,60 cervicem contra Romanae sedis primatum et -em erexit, 2,6 p. 107,14 Ungaros ad monarchiae -em reducere. **al. meton. de imperatoribus, regibus, papis, episcopis:** EPIST. Bonif. 84 p. 188,20 egregie et sacerdotale prefulgium -x. PAUL. DIAC. carm. 22,52 (de Karolo Magno) celsus -x. HRABAN. carm. 7,1 pontificalis -x. CARM. var. I 26,3,22 Hludowicus . . . divus et orbis -x. CAND. FULD. Eigil. II 14,19 urbis -x sic incipit ore. RANGER. Anselm. 32 Hildebrandus, -x et columen fidei. 95 regalis -x. NIVARD. Ysengr. 1,468 nec coram Remico metuit nec presule Rome, sedis, ute libeat, sollicitetur -x. **b eccl.:** INVENT. Memmii praef. (MGMer. V p. 365,19) episcopatum . . . in Christi -e acceperunt. ANSO ERMIN. 4 (MGMer. VI p. 464,3) ad summum -em christianaee religionis adtigit. Vita Eucher. praef. (MGMer. VII p. 46,29) prolixus pollit decalogi -is fulvum. VITA FILIB. 8 (MGMer. V p. 589,10) cuius (ecclesiae s. Mariae) -em obtinet alma virgo Maria. HRABAN. epist. 17^a p. 421,17 de terreno regno ad caelestis regni -em concendere. hom. II 79 p. 300^c cuius (legis) . . . -x et perfectio est evangelium. **al. meton. de Deo:** WALAHFR. carm. 37,15 nobilitatis -x, hominum pater unus. SYLL. Sangall. 7,18 trinus et unus -x. **al. c usu vario:** THEODULF. carm. 28,296 firmus stet tibi (iudici) mentis -x (cf. Prud. c. Symm. 2,629). ANON. geom. I

4 prol. p. 336,34 ad -em huius scientiae pertingere. HILDEG. scivias 3,7 p. 649^c potestas, voluntas, ardor, hi tres -es in uno culmine operationis sunt. CHART. episc. Hild. II 314 ad aliquem litterature -em promoveri. al. meton. de poeta. PAUL. DIAC. carm. 29,3 Fortunatus, -x vatum. B lapis terminalis - Grenzstein: CHART. Salem. 125 p. 163,2 (a. 1222) in -bus, que per varia loca eriguntur. C lingula librae - Waagenzünglein: NIVARD. Ysengr. 5,618 quas (partes) probat equato pondere rectus -x.

II *latius de litteris*: A notula, lineola - Hækchen, kleiner Strich, Apex (spectat fere ad Vulg. Matth. 5,18 ut GLOSS. I 709,1 St.-S. -x strikko: 720,16 -x titela vel puncto [a] mal [b] egs. II 329,45 -x riz vel stuph): HRABAN. hom. II 79 p. 300^c -x ... ipsius (iota) est aliqua in summa particula. ANSELM. HAV. dial. 2,22 p. 1198^b nolis vel unum iota vel unum -em addere vel demere vel ... mutare. al. c. emphasi de exigitate: LIBER. diurn. 83 p. 91,17 sancta ... universalia concilia ... usque ad unum -em inutilata servare. STEPH. EDD. Wilfr. 57 ne unius quidem litterae -em ... condempnabo. CONC. Karol. 21 p. 189,10 ne unus quidem -x intermittatur. al. B gramma - Buchstabe: AETHICUS ISTER 73 suos ... -es in medium positos. FORM. extrav. II 12 scedulam ... Grecis -bus ... insignitam. AGIUS comput. 8,8 maior -x huius cycli primordia monstrat. CHART. Rhen. med. I 235 p. 292,18 -es huic cartae ... insertos eradere. EGBERT. fec. rat. 1,980 dedicunt -es, quos turpis inertia vexat. EKKEN. IV. bened. I 6,13 sevus -x (gloss.: littera occidens; cf. Vulg. II Cor. 3,6) legis mitescat nomine regis. cas. 28 (de litteris initialibus) in -bus L et C longi ewangelii primis videre est. GESTA Camer. 1,89 p. 437,26 (in lusu litterarum) primum faciunt -emque secundum (sc. nominis) octavumque decem bis ducti. LAMB. HERSF. Luill. 19 p. 333,3 privilegi ... cassos ... -es. GOZEBH. epist. 1 male tornatos -es. CHART. Oelsn. 9 p. 17,17 lapides -bus mei nominis insculptos. saepe. proverb.: ANSELM. HAV. dial. 2,14 p. 1183^c lupus positus ... ad discendos -es ... semper clamavit agnum. signum abaci - Abacusfigur: Ps. BOETH. geom. p. 397,2 habeant ... diverse formatos -es vel caracteres. ductus - Schriftzug: ALDH. virg. I 21 p. 251,21 flexis litterarum -bus in quadrata parietis pagina caraxatis. C verbum - Wort: ALDH. ad Acirc. 6 Simfosiis ... enigmatum propositiones ... ludibridis -bus legitur cecinisce. SMAR. carm. 1,13,5 -es coniunctio necit. fort. de versibus: CARM. Cent. 24,14 hos -es relege. 72,16. 81,23. ibid. al. D scriptio - (Nieder-)Schrift: HUGEB. Willib. praef. p. 87,24 istas ... litterarum -es non ... disputare inchoo (COSMAS chron. 10 p. 22,9. al.). VITA Libor. 5 certa de eius meritis -um monimenta. CHART. Babenb. 182 p. 248,8 (a. 1212) certis ... -bus annotari. CHART. Raitenh. 232 ad monumentum futurorum -bus tradere. CHART. ord. Teut. (Hass.) 233 nisi sigilletur actio temporalis -e firmitatis. CHART. Welt. 21 p. 130,28 ea sigillatis -bus perhennare. CHART. Castell. 17 (Mon. Boica XXIV p. 329,28) litterali -e necnon testium subscriptione ... roborari. saepe. E epistola, charta - Brief, Urkunde (plur. fere sensu sing.; form. sing.: p. 742,13): 1 publ. (fere de scriptis imperatorum, regum, paparum; persaepe in diplomatis aevi Karolini): FORM. Marculfi 2,46 hos (has B) -es (-is A 2,3) vilitatis nostrae (sc. papae). cf. suppl. 4 hos appices [has -es A 3] parvitas meae). EPIST. Bonif. 105 p. 230,24 per hunc ... baulum harum -um reverentiae vestrae. COD. Karol. 59 p. 585,9 in ipsas vestras (sc. Karoli Magni) mellitus -es. CAPIT. reg. Franc. 294 p. 422,28 per hos (has 1) nostrae (sc. episcopi) humanitatis -es. MILO Amand. 2 (MGMer. V p. 456,11; epist. papae) cum has synodales -es nostras. DIPL. Ludow. Germ. 88 p. 127,6 has -es serenitatis nostrae (DIPL. Ottom. I. 379 hos -es. DIPL. Heinr. II. 12). DIPL. Karoli III. 124 p. 198,41 hos privilegi -es. DIPL. Arnulfi 60 hos praesentes regalitatis nostrae -es. DIPL. Zwent. 10 eminentię nostre ... -es. DIPL. Conr. II. 65 p. 80,3 (e dipl. Guidonis 11 p. 29,22) has nostre auctoritatis -es ..., per quos egs. DIPL. Heinr. III. 203 p. 266,1 contra hos nostros regales -es. RANGER. Anselm. 114 Teutonicos -es iussaque nota facit. CHART. Heinr. Leon. 19

p. 28,14 -es concedimus cum sigilli nostri impressione. CHART. Ital. Ficker 127 p. 169,32 senatus Romani -es ... fieri iussimus. CHRON. Reinh. a. 1215 p. 588,19 papa ... ad cunctas orbis partes dirigit -es preceptivos. CHART. 5 Frauens. 15 (ed. W. Küther, UB Frauensee. 1961. p. 8,6) subscriptis ... -bus ... volumus (sc. abbas), ut innoscet egs. ACTA imp. Winkelm. I 359 spetiales nostri culminis -es. saepe. 2 usu communi: EPIST. var. I 2 -es hae minime in uno retinentur loco. LIBRI Karol. 1,6 p. 21,5 Hieronimus ... papam Damasum humillimis -bus, ut -es accipiat, deprecatur. ALCUIN. epist. 32 p. 74,9 hos (has cod.) ... legentes -es. 111 p. 159,27 ammonitorios (-as H) ... -es. FORM. Morb. 23 istum -em ... remeare faciatis. FORM. Senon. I 37 abicis nostros vobis direximus. EPIST. Einh. 69 per vestras -es ... remandare. GODESC. SAXO epist. p. 50,2 exiguitas mea semel lustravit -es. saepe. F scriptura - Schrift, Werk (praecipue de libris sanctis; semper plur., fere sensu sing.): ALDH. virg. I 35 p. 277,5 ad sacratissimos evangeliorum -es. 49 p. 303,9 a nostris litterarum sedulis et -um pittaciolis excludatur. WALAHFR. Wett. epil. 4 extortos -es protege. ORDO Rom. 35,1 dum infans ... sacris -bus fuerit edoctus. ECBASIS capt. 984 -es, quos scribit virgo Iohannes. THEOD. TUIT. revel. (MG Script. XIV p. 569,51) quorum (sanctorum) nomina ... sedulis et -bus ... annotari. saepe. Gars - Kunst: AETHICUS ISTER 79 p. 59,15 (de Athenis) doctrix liberalium forma -um. aphaeresis (afe-, affe-, ause-, eparis-, eparas-), acc. -in (f.) (ἀφαίρεσις) 1 gramm. i. q. ablatio principii dictiois - Entfernung des Wortbeginns: GESTA Bereng. 1,15 ferre (gloss.: referre; aferesis est). LAMB. LEOD. Matth. I 263 quod oportunum venit (gloss.: auferesis). 2 medic. i. q. phlebotomia - Aderlaß: PAUL. AEGIN. cur. 209 p. 145,3 frequenter aferesin faciendum (3,46,6 συχνὸν ἀφαιρετέον). 210 facientes aferesin (3,47 ἀφαίρεσιν). Ps. HIPPOCR. phleb. 88 eparisin ... tempus est egs. 90 eparasin facere melius est. 35 aphatia v. apathia. aphedros (afredos) (f.) (ἀφεδρος) marrubium - Andorn (Marrubium vulgare L., cf. André, Lex. bot. p. 34): Gloss. med. p. 64,11 prasios herba a Graecis dicitur, alii ... afredos (e Ps. Apul. herb. 45 l. 29 afedros). 40 aphelotes (ape-) (m.) (ἀπτλιώτης, ἀφηλιώτης) subsolanus - Ostwind: HONOR. AUGUST. imag. 1,55 secundus cardinalis ventus subsolanus, qui et apelotes, temperatus (ex Isid. nat. 37,2). *aphesis (affe-) f. (ἀφεσις) remissio - Vergebung: 45 HERM. AUGIENS. hymn. 1,6^b,2 (de Christo) ἀφεσις (affesis var. 1.) benignula tu τῶν ἀμαρτιῶν. *aphilotimia (f.) (ἀφιλοτιμία) pusillanimitas - Kleinknut: ALBERT. M. eth. 4,2,8 p. 309^b,28 φιλοτιμία scilicet et ἀφιλοτιμία (cf. p. 1125^b,22) sive ambitio et pusillanimitas (p. 309^b,31). 50 *aphilotimus, -a, -um. (ἀφιλοτιμος) ambitionis negligens - gegen Ehreiz gleichgültig: ALBERT. M. eth. 2,2,7 p. 185^a,16 'qui autem deficit (desideriis honorum), vocatur -us' (p. 1107^b,29 ἀφιλοτιμος) ab &, quod est sine, et amore honorum, quia non curat honores sibi congruos (cf. bon. 116 p. 76,41). *aphlegmantus (affl.), -a, -um. (ἀφλέγμαντος) medic. i. q. inflammationem praecavens - Entzündung verhütend: PAUL. AEGIN. cur. 214 p. 155,11 cataplasmatibus ... affis (3,50,2 ἀφλέγμαντος) utendum. 60 aphlopho (calfu, talfy sim.) subst. (orig. Aegypt. ut vid.; cf. Diosc. gr. 4,189 [RV]) mercurialis - Bingekraut (Mercurialis annua L., cf. André, Lex. bot. p. 207): ALPHITA I p. 296,40 laxanatis, mercurialis, linotides, talsum vel talsa (calfu II p. 95,20; sim. I p. 317,2 talfy [talphi II p. 181,47]. cf. Ps. Apul. herb. 83 l. 34 altof [codd. interp.]). *aphobia (f.) (ἀφοβία) audacia - Furchtlosigkeit: ALBERT. M. eth. 2,2,7 p. 182^b,31 ea, quae Latine dicitur intimiditas et Graece ἀφοβία ab &, quod est sine, et φόβος, quod est timiditas. 70 aphorismus (aflo-, affo-, amphi-, anfo-, apophor-, emphorim-), -i m. (ἀφορισμός) definitio, sententia (brevis) - De- [Beader]

finition, Kernspruch: 1 gener. (cf. GLOSS. Salern. p. 14,7 apophorismus est sermo diffinitivus): ABBO SANGERM. bell. 3,25 af-os (gloss.: breves sermones) os tibi servet. 2 spec. in titulis librorum medic.: a Hippocratis: RICHER. REM. hist. 4,50^{ln.} ad -orum lectionem. ODO MAGD. herb. 1814 in ... suis Ippocras-is (amph., aff. var. l.)... meminit (sim. TRACT. de chirurg. 904 in anf-is). ALBERT. M. summ. creat. II 1,61,2 p. 531^a, i in secunda particula emphorimorum, al.). PETR. CAS. (?) chron. 3,35 p. 729,12 expositionem af-i a Constantino Africano scriptam. b alitorum medicorum: ANTIDOT. Augiens. ut. liber anf-orum medicinalium (EKKEH. IV. cas. 123^{med.} in aff-is m.). Urso gloss. 43 huius aff-i expositionem. 1. aphorus v. aphros. 2. *aphorus v. *aphrurus.

*aphrodisius (afr., affr., -a, -um. (cf. ἀφρός) spumosus -schaumig: AETHICUS ISTER 26 afrodica terra et safarica.

Aphrodisia (Afr., Affr., -icia, -ina), -ae f. (Ἀφροδίσιος) 1 bot.: a acorus - (gelbe) Schwerlilie (*Iris pseudacorus L. vel sim.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 1031sqq.): GLOSS. III 494,9 St.-S. Afrodisia suertia (535,42 Affrodina. 548,54 Affrodisia. 570,5 Afrodisia). DYASC. p. 2^b acorus, id est herba Venerea vel Affrodisia (cf. Ps. Apul. herb. 6 l. 11 Afrodias). b species orchis - Orchideenart (*Serapias L.*, *Orchis L.*, *Ophrys L.*, cf. André, Lex. bot. p. 229sq.): DYASC. p. 141^a orchis, quem alii ... Afrodisiam ... dicunt (cf. Diosc. gr. 3,126 [RV]). 2 usu communis i. q. aetas amoris - Liebesalter: ALPHITA I p. 273,19 Affrodisia (-icia II p. 3,7), id est aetas Veneris.

*aphron (afon) subst. (hebr. אָפָר cft. J. Ruska, Das Steinbuch des Aristoteles. 1912. p. 39) meridies - Süden: ARNOLD. SAXO fin. 4,8,21 angulus eius (magnetis) oppositus est, cuius virtus attrahendi ferrum est ad afon, id est meridiem (inde ALBERT. M. miner. 2,3,6 p. 56^a,37 ad aphron, id est polum meridionalem).

*aphronemos (afr-) (m.) (cf. ἀφρών et φρόνιμος) qui impudens est - ein Schamloser: GLOSS. II 676,17 St.-S. afronemoc Grece, unde infrunitus i. scamelöser. IV 196,17 afronomes vel infrunitus vn(s)gameliner.

aphronitrum (afr., affr.), -i n. (ἀφρόνιτρον) script.: aff(o): l. 45,52. -t(um): l. 52,57. adde COMPOS. Luc. 2. RECEPTE. Bamb. 7. anfrovinum: l. 48. afronitria: ANTIDOT. Glasg. p. 153,22. form. gen. sg. -u: l. 45. 1 spuma salis alkali, sc. flos nitri - auswitterndes alkalisches Salz, nämlich Soda oder Pottasche: PAUL. AEGIN. cur. 172 p. 96,17 afonitru (3,29,1 ἀφρονίτρου) partes II. COMPOS. Luc. G 28 afronitru ... nascitur in loco nitri. 2 14 compositio afronitri secunda egs. MAPPAE CLAVIC. 33 sal granum aut certe affronitrum (inde COMPOS. Matr. 20,3 anfrovinum. THEOPH. sched. 1,37^{med.}). 280 hoc erit affronitrum ad solidaturam. DYASC. p. 38^a afronitrum eligendum est, quod est lenissimum et splendidum. GLOSS. Salern. p. 11^b,7 affronitrum spuma nitri (ALPHITA I p. 273,17 affronitrum [affo-var. l.]). CHIRURG. Sudhoff I p. 102,20 r.(cepit) ... afronitri eronici l.(ibram) i. al. v. et aphros l. 61. 2 per confusionem i. q. abrotanum - Eberreis (*Artemisia abrotanum L.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 412sqq.): GLOSS. III 606,6 St.-S. humore afronito, id est cartuurz.

*aphros (afr., affr.), -i (m.) (ἀφρός) script. et form.: affros: l. 68,72. affroz: l. 67. afforez: l. 68. aforon: l. 68. alforaz: l. 68.

1 spuma - Schaum: PAUL. AEGIN. cur. 173 nitri afri (3,29,2 γέτρου ἀφροῦ) triobolon. ALPHITA I p. 273,19 affros spuma, idem affrosum. 2 genus piscium parvorum - Art kleiner Fische: a aphyte - Sardellenart (*Engraulis encrasicholus L.*, cf. R. Strömberg, Studien zur Etymologie und Bildung griech. Fischnamen. 1943. p. 131): ALBERT. M. animal. 6,83 sicut affroz (p. 509^a,20 ἀφρός) dictum. 6,86 afforez. 8,106 aforon. 24,9 alforaz piscis est egs. 24,11 afforus piscis est, qui propter exiguitatem hamo capi non potest (ex Isid. orig. 12,6,40). b spinata - Stichling (*Gasterosteus aculeatus L.*, cf. Diefenbach, Gloss. p. 16^b): GLOSS. III 46,13^b St.-S. afforus phrille (293,26). cf. ThLL. s. v. aphorus.

*aphroselinum (afr., affr.), -i n. (ἀφροσέληνος) 1 strictius i. q. species gypsi, selenitis - Gipsart, Selenit: MAPPAE CLAVIC. 1 terre lunaris ..., que Grece dicitur affroselinum (inde COMPOS. Matr. 2,2. Ion. sacerd. 169). DYASC. p. 34^a 5 afroselinum in Egipto tantummodo invenitur (cf. Diosc. gr. 5,141). 2 latius i. q. vitrum album ad instar selenitidis - weiße Glasmasse ähnlich dem Selenit (cf. Lippmann, Alchem. I. p. 113): COMPOS. Matr. 74,4 (de confectione margaritarum) accipies afroselinum, quod nascitur in Edretia Apollinis.

*aphrosum (affr.) subst. (cf. ἀφρός) spuma - Schaum: ALPHITA I p. 273,19 (v. p. 743,63).

*aphruronius (aphur-, -a, -um. (cf. ἀφρουρος) procuratorius - Verwalter: ALBERT. M. pol. 2,7^k (v. l. 18).

15 *aphrurus (aphur-, aphor-, -i m. (cf. ἀφρουρος) falso versum i. q. procurator - Verwalter: ALBERT. M. pol. 2,7^k eum (*Spartiatum*), qui genuerit tres filios, aphuron (p. 1270^b,4 ἀφρουρος) esse, id est aphuroniam dignitatem eligi; in civitate enim dicebantur aphori vel ephori procuratores publicorum negotiorum.

20 aphtha (afta), -ae f. (ἀφθα) apostema circa os nascens - Mundschwamm: PAUL. AEGIN. cur. 157 aliud facit ad aftas (aftas codd., id est laviorum ulcera gloss. cod. A; 3,26,13 πρὸς ἀφθας). ARI. med. 7 p. 426,21 afta dicitur ulceratio circa superficiem linguae (circa facie et lingua G)..., quod maxime infantibus evenire solet (cf. Galen. ed. Kühn XVII 2 p. 627,7 sqq.).

*aphutna v. *haftunna.

*aphuronius, *aphuros v. *aphruronius, *aphrurus.

30 *aphyctos (afi-), -on. (ἀφυκτος) log. i. q. ineffugibilis - zwingend: LIBRI Karol. 2,30 p. 95,5 qui (sylogismus) ... afiction, id est inevitabilis, nuncupatur (ex Hier. in Matth. 12,33).

aphye (f.) (ἀφύη) aphros - Sardellenart (cf. p. 743,64sqq.):

35 ALBERT. M. animal. 6,85 species generis piscis, quod vocatur aconiz (p. 569^b,26 ἐκ ... ἀφύης). huc spectare vid.: ALBERT. M. animal. 24,11 abydes est animal marinum egs.

apiacum n. vel apiago f. melissophyllum - Melisse (*Melissa officinalis L.* vel sim., cf. André, Lex. bot. p. 34): GLOSS. III 106,26 St.-S. -um <...> binsoga (spectat ad Isid. orig. 17,9,80 -go [co DK] ut III 173,1. 199,11 -cu. V 36,12. GLOSS. p. 248,44 Th. -go). HILDEG. phys. 1,59 binsuga (-go ed. pr.) calida est egs.

40 apiana f. chamaemelon - Kamille (*Matricaria chamomilla L.*, cf. André, Lex. bot. p. 34): GLOSS. III 199,17 St.-S. <camemelon> (suppl. ex 107,52) vel -a vel thoban.

apiaria (-asia) f. melissophyllum - Melisse (*Melissa officinalis L.* vel sim., cf. André, Lex. bot. p. 34): ALPHITA II p. 115,7 melissa, -asia (-apia var. l.; cf. Aug. gen. ad litt. 50 12,25 -aria), mellilempnia, suringula, citrago (spectat ad Diosc. gr. 3,104 [RV] ἀπικτοροῦ).

apiarium, -i n. (f. -a: l. 55) script. app.: l. 545qq. mellarium, alwearium - Bienenstock, -stand: LEG. Wisig.

8,6,2 si quis app-a ... construxerit. 8,6,3 p. 350,3 si quis ... in app-a (apiario var. l.) furti causa fuerit comprehensus. LEX Ribv. 46,6 (add. A 5) si quis de app-o apem furaverit. TRAD. Fuld. I 9 (s. XII. med.) in Wingardi ... vinea una et -um. TRAD. Weihenst. 10 p. 438,2 nisi ... -a prestaret. CHART. Babenb. 51 p. 67,36 ut ... nec stabula peccorum aut -a illic collocentur. CHART. Westph. III 1054 p. 548,2 domum ... cum aptario (sic!), quod vulgariter dicitur ymmehof. al.

apiasia v. aparia.

apiastellum (-ate-) n. scelerata - Hahnenfuß (*Ranunculus sceleratus L.* vel sim., cf. André, Lex. bot. p. 34): GLOSS.

65 III 107,45 St.-S. -atellum ha<necruti> vel birnnecreut. 525,20 -um bremcrute. 546,35 -um bramelchrut (b). 592,39¹ herba scelerata vel -um vel apium rusticum prennewrz vel hanwurz (spectat ad Ps. Apul. herb. 8 l. 15 [cf. app. crit.]).

1. apiaster, -i m. (apis) examen apium - Bienenfolk: CHART. Fuld. A 540 (c. 841) tradidit ... oves XII, -os XL.

2. apiaster, -i m. vel apiastrum (app.), -i n. (apium) 1 apium (rusticum) - (wilder) Eppich (*Apium graveolens* [Boeder]

L. var. sativum vel silvestre, cf. André, Lex. bot. p. 35 s. v. apium: GLOSS. II 369,33 St.-S. -r aliud genus herbae vvil-derephi (*spectat ad Prisc. gramm. II 127,10*). 371,72 -r agreste apium esse (*spectat ad Prisc. gramm. II 223,19 ut 376,3*). 2 melissophyllum - Melisse (*Melissa officinalis L.* vel sim., cf. André, op. cit. p. 34): GLOSS. IV 245,28 St.-S. -um biniuurt. *fert. add.*: ANTIDOT. Glasg. p. 112,17 appii astrum L. appii semen L. 3 sclerata - Hahnenfuß (*Ranunculus scleratus L. vel sim.*, cf. André, op. cit. p. 34): HONOR. AUGUST. imag. 1,36 in ea (*Sardinia*) est et herba similis -o, quae comedentibus rictus contrahit (cf. Plin. nat. 20,116). apialta, -ae f. script. et form.: app.: l. 17. abiat: l. 16.

1 aristocholia - Osterluzei (*Aristolochia clematitis L.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 393sq.): GLOSS. III 569,8 St.-S. -a biuerwrz. 2 aqua apio condita - Eppich-wasser: ANTIDOT. Glasg. p. 122,26 oleo . . . partes II, abiat -I, vino L. p. 152,37 antidotum in appiata aut in condito . . . ieiuens accipiat.

apicula, -ae f. 1 apis - Biene: ABSAL. serm. 16 p. 101^a cerae operaticem -am. ALBERT. M. animal. 2,165 -ae iuvenes (p. 625^b,30 ol veotrol). 8,178 pulli aut debiles -ae et aniles. al. per compar.: VITA Bard. 9 p. 327,1 ut prudens -a (sc. Bardo). alleg.: ABSAL. serm. 16 p. 101^b per -am . . . sanctam accipe meditationem. 2 species papilionis vel tineae - Schmetterlings- oder Mottenart: ALBERT. M. animal. 4,69 quaedam anulosorum habent maculas supra oculos . . . sicut -ae (p. 532^a,27 ψυχατ). 5,6 ex coitu -arum (p. 539^b,12 ἐκ τῶν φυῶν) producuntur vermes. 15,77 muscae quaedam et -ae (p. 723^b,5 τὰ γένη τῶν καλούμενων φυῶν). *huc spectare vid.*: ALBERT. M. animal. 15,5 animalia anulosa sicut sunt -ae et pediculi et pulices. 3 nympha - (Insekten-)Puppe: ALBERT. M. animal. 17,49 in -is aurei coloris existentibus (p. 758^b,31 αἱ καλούμεναι . . . χρυσάλλιδες) . . . ex vermbus vesparum et apium generantur ea, quae Graece harynos vocantur, et sunt quaedam -ae longae.

*apiculare (apec-sim.), -is n. (apis) alvearium - Bienenstand: EDICT. Roth. 318 si quis de apeculare (apeclare, apiclare, apiclaro, apiculare(m), apiculari var. l.) vas cum apes furaverit.

*apiculus, -i m. (apex) 1 littera - Buchstabe: VITA Beth. 16 (MGMer. III p. 619,28) ne oculi valeant notare -os. 2 verbum - Wort: CARM. Cent. 22 epil. 5 ut hi -i presse legantur. 3 plur. i. q. epistolium - Brieflein: RATHER. epist. 30 p. 170,12 dum -os vel ineptiunculas . . . mihi mittitis.

*apifusus v. *aprifusulus.

*apile, -is n. (apis) mellarium, alvearium - Bienenstock, -stand: LEX Baiuv. 22,8 si apes, id est examen alicuius, ex -e (-em, -i, apele var. l.) elapsus fuerit.

apiorius v. apium p. 748,50.

*apirocalia (ep-, -pyr-, -phyr-, -per-, -chal-, -tal-), -ae f. (ἀπειροκαλα) infinita bonitas, immoderata liberalitas - unbegrenztes Erwiesen des Guten, schrankenlose Freigebigkeit: ALBERT. M. bon. 116 p. 76,29 dicitur apyrocalia ab 'a', quod est sine, et 'pyr' ignis et 'chalo' bonum quasi 'sine igne bonum', cum dilapidet omnia, unde Latine dilapidatio dicitur; vel ab 'apyr', quod est infinitum, et 'chalon' bonum, quasi infinita bonitas non restricta termino virtutis. 153 circa pecunias . . . superabundantia . . . apyrocalia (*Arist. p. 1107^b, 19 ἀπειροκαλα*) et vanusia (116 p. 76,28 apyrocalia [apir-, aphy- var. l.]. eth. 4,1,9 p. 288^b,5 apercocalia [p. 1122^a,31 ἀπειροκαλα]. pol. 1,8^a p. 66^a,44 apyrocalia. 5,8^a secundum epirocaliam. 6,5^a hoc est . . . epirocaliae).

apirocalos (apyr-), nom. pl. -oi m. (ἀπειροκαλος) qui immoderata liberalitate est - einer der schrankenlos freigebig ist: ALBERT. M. pol. 2,3^f p. 125^b,28 quia sub luxu vivere non est bene vivere et banausi efficiuntur et ἀπειροκαλοι, ut dicit in Ethicis (p. 1122^a,31).

*apiros (apyr) adj. (ἀπειρος) infinitus - unbegrenzt: ALBERT. M. bon. 116 p. 76,32 (v. l. 56).

apis, -is f. (m.: p. 746,10) script.: ab: p. 746,7. adde BOTAN. Sangall. 9,1. GLOSS. III 15,40 St.-S. av: p. 746,44. adde LEX Baiuv. 1,13 codd. L. P6. form.: sing.: nom.

-es: l. 22,47sq. 50,57. p. 747,26. acc. -im: p. 747,28. abl. -i: p. 747,28. plur.: gen. -ium vel -um passim. metr.: nom. sg. -es: fere -es (cf. Prob. cath. gramm. IV 26,16sqq.); -es: l. 50,57.

5 I gr. μέλισσα - (Honig-)Biene (*Apis mellifica L.*): A strictius: 1 gener.: LEX Sal. Merov. 8^{ut} de furtis -ium (abium, apum var. l.). ALDH. ad Acirc. 131 p. 179,19 -es ambizant vel bombizant (cf. CARM. Bur. B 132,2^b,15 -es bombilat). LEX Baiuv. 22,9 quae (*capturae*) ad capiendas (capiendos var. l.) -es ponuntur, id est vascula -ium. CHART. Ful. B 232^a p. 335,16 sex examina -ium . . . trado. WANDALB. mens. 65 -bus sedes statione parandae. WOLPHARD. Waldb. 2,1 ceriferae . . . -es. BENEDICTIO apium (ed. A. Franz, Die kirchl. Benediktionen. II. p. 136^a) ad -es conformandas. DIPL. Karoli M. 169 p. 228,10 (spur. s. X.²) septa apum. DIPL. Heinr. II. 3 cum . . . venationibus apumque pascuis, quae vulgo dicuntur cidaluueldis. THIETM. chron. 7,20 excepto apum magistro. CHART. Nuremb. 5 accipiant . . . -bus ponendi capsulas, quod rustice cideleueida dicitur. CONSTANT. AFRIC. theor. 8,29 p. 40a^a vespe atque -es eis, quos pungunt, tumorem . . . faciunt egs. RUP. TUIT. off. 3,25 -es . . . nullo concubitu miscentur. MARC. VALER. buc. 3,105 gaudet -es calathis. HILDEG. phys. 6,63 -is de calore solis est egs. CHART. Wirt. II 389 p. 156,13 (dipl. Frid. I.) silvam . . . cum omni iure et usu . . . apum investigationis. CHART. Babenb. 362 p. 207,18 non truncos apum . . . exquirat. CHART. march. Misn. III 375 p. 264,29 cum . . . venationibus et in omni utilitate apum. HEINR. LETT. chron. 10,13 p. 44,7 arbores apum. ALBERT. M. veget. 1,23 -is gusanes generat. 6,177 in casulis apum, quae omnes sunt hexagonae. animal. 1,68 in aliis (*animalibus*) . . . non est sanguis sicut in -bus (p. 489^a,32 μέλιττα). 4,65 in genera . . . anulosi animalis multi sunt modi sicut . . . -is communis . . . et -is citrina magna, quae a quibusdam vocatur caeca, . . . -is magna varia et -is rubea. 5,33 generantur . . . -es ex carnibus putribus. 8,151 kynceon et pulli apum cibantur ex habundantia mellis. 8,152 -es feminae interficiunt et regem et mares. 8,171 genus apum (p. 626^b,1 μέλιττῶν) forte . . . facit melius mel . . . et . . . illae sunt -es de montanis floribus colligentes egs. 8,178 -es . . . quae expeditiores sunt et maioris laboris, sunt parvae fuscae, quasi sint combustae. al. (v. ind.): ALBERT. M. (?) animal. quæst. 8,26 -is est animal frigidæ et siccae complexionis. saepe. v. et p. 747,3,5,12,15. 2 a per compar.: VISIO Baront. 17 p. 391,4 animarum quasi -ium (apum, avium var. l.) similitudinem recurrentium ad vascula sua. WETT. Gall. 6 qui in morem parvissimæ matris -is ingenium exercebant in artibus diversis. FORM. Augiens. C 8 si tam rabula -es, ut tu is (i. es), suissem, aculeum . . . sensisses. VITA Paulin. Trev. 2 seu -es prudentissima colligere non distulit. EKKEH. IV. bened. I 2,76 (*de populo Iudeorum*) vellera das ut oves, -es ut sibi parca sapores. CASUS Petrish. 2,5 ex ipso (*Lamperto agro*) quasi examina apum . . . de auribus . . . prodibant pediculi. saepe. b in imag.: HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,24 prudens populi pedagogus monachicalem -ium examen . . . alendo pascebat. WALAHFR. carm. 8,26 (*de hominibus*) quae se hoc non sponte nectare pascat -es. EKKEH. IV. bened. I 24,36 dux -es est illa (sc. Christus). c proverb.: ERMENR. Sval. praef. 1 -is . . . quod nequit viribus, conatur ingenio (cf. ERMENR. ad Grim. 29 p. 567,19). EGBERT. fec. rat. 1,123 praestat -es una immensis per moenia muscis. 1,250 delusor promisit -es . . . albas. BERTH. ZWIF. chron. 20 p. 208,19 qui examen apum inconsulte fugerunt, examen vesparum temere incurserunt. al. d alleg.: ALDH. virg. I 5 -is . . . pudicissimæ virginitatis tipum et ecclesiae portendere speciem . . . assipulatur. HRABAN. univ. 8,7 p. 256^b -es formam virginitatis sive sapientiae tenent. p. 256^b typice per muscam Pharaonem et per -em Nabuchodonosor demonstrat, qui populum Iudeorum peccantem dignis flagellis castigaverunt. CARM. Cantabr. 23,6,1 nulla inter aves similis est -i, que talem gerit tipum castitatis nisi Maria. e in nomine plantarum: GLOSS. Salern. p. 8^a,29 millefolfili, venter -is. DYASC. p. 2^b acorus, id est herba Venerea vel Affrodisia vel piper apum. al.

3 spec.: a rex ap(i)um i. g. *apis sexus feminini secunda - Bienenkönigin*: ALBERT. M. animal. 1,164 -is . . . rex, quae regit alias. 17,56 semen apum . . . numquam inventur sine regibus apum (p. 759^b, 10 βασιλέων). 26,4 quod rex apum generaliter omnium apum sit mater. v. et p. 746,37. b -is mala, masculina, secunda sim. i. g. *masculus apum - Drophne*: ALBERT. M. animal. 8,141 secundum . . . genus (*animalium anulosorum*) est mala -is, propter quod etiam kakym (p. 623^b, 9 κηφήν) Graece vocatur. 8,149 apothecas kakyneon (p. 623^b, 34 τὰ κηφήνα), hoc est apum secundarum. 8,152 quod -is, quam kakyn vocavimus, sit non alia quam masculus -is operatricis, quae est femina. 8,178 -es . . . ornatae et pulchrae et longae et bonae figurae . . . nichil nisi inutilia et mala facientes. 26,4 -es . . . maiores generatae dicuntur masculiniae . . . tertiae -es parvae sunt, quae aculeum habent. v. et p. 746, 35,37. c -is (adulterina) mascula mala i. g. *fur - Raubbiene*: ALBERT. M. animal. 8,156 in dominibus . . . apum mascularum, quae kakyn (p. 625^a, 5 φωρες) dicuntur, aut nichil aut parum mellis inventur. 8,159 -es . . . adulterinae masculae malae . . . , quas vocant coroh (p. 625^a, 14 τοῦ δὲ φωρές), nichil omnino operantur et insuper corrumpunt aliarum apum operationes. 8,173 custos examinum . . . interficit -es extraneas praedatrices. **B latius:** 1 *examen - (Bienen-)Schwarm*: LEG. Burgund. const. I 70,3 si . . . minora furta, id est . . . capram, -em involaverit (91,95). LEX Ribv. 46,6 (add. A 5) si quis de appario -em furaverit. LEX Baiuv. 22,8 si -es, id est examen, alicuius ex apile elapsus fuerit. WANDALB. Goar. 2,32^{tt}. promissa a patre -i. 2,32 -im unam - sic enim vocare rustici examen apum consueverunt . . . afferam.

2 vas - (Bienen-)Korb: LEX Sal. Merov. 8,1 si quis unam -em, hoc est unum vasum, . . . furaverit (8,2,3).

II species vesparum - Wespenarten: A -is (citrina) caeca i. g. *species crabronis - Hornissenart (Vespa crabro L. vel sim.)*: ALBERT. M. animal. 7,114 -is crocea aptus nos, valde magna et insidiatur equis. 8,142sq. quantum . . . genus (*animalium anulosorum*) est -is caeca secundum tres diversitates . . . et primum . . . genus est -is citrina parva, quae Graece hakyhyheuz (p. 623^b, 10 ἀνθρήψη; cf. 8,156) . . . vocatur . . . ; secundum . . . est medium genus -is citrinae . . . , a Graecis tryby vocatur; tertium . . . genus est maximae quantitatis et vocatur -is citrina caeca, . . . post succinctorium posterius habet oculos (cf. somn. 1,2,3 p. 143^b, 29sq. -is tritea, quae vocatur -is caeca) . . . ; hoc . . . genus Graecae karameridos (p. 623^b, 10 τενθρηδών) vocatur et est acerrimum. 8,184 quod . . . in tertia specie vespae possumus et Germanice hornezech vel hornuz vocatur et . . . a quibusdam vespa sive -is caeca vocatur. v. et p. 746,33. **B -is magna varia i. g. species vesparum solitiarum - Lehmwespe (Eumenes coarctata L. vel sim.)**: ALBERT. M. animal. 1,42 quaedam . . . faciunt sibi foveas . . . sicut . . . -es quaedam magnae. 1,95 -is magna varia . . . per se nidum habet in terra. 8,144 inter . . . tria genera apum . . . tertium genus, quod atacum quidam vocant, est minimae longitudinis. v. et p. 746,34.

III species muscarum - Fliegenarten: A *musca carnaria - Schmeißfliege (Calliphora erythrocephala Meig.)*: ALBERT. M. animal. 7,60 -es quaedam magnae (p. 596^b, 13 αἱ μύται), quae lupi dicuntur. **B porca apum i. g. species muscae - Mistbiene (Eristalis tenax L. vel sim.)**: ALBERT. M. animal. 4,88 -is quaedam (p. 535^a, 3 κώνωψ) . . . , quae non diligit nisi fetida . . . a quibusdam porca apum quasi spurca vocatur.

apiscor, -i. studio assequi - erstreben: EGBERT. fec. rat. 1,554 virtutum flores . . . -ere (gloss.: -or . . . inquirio).

1. apium (appi), -i n. (m. -us: p. 748,66sq., cf. p. 748,60) plur.: p. 748,18sq.

1 -um (domestic sim.) i. g. *selinum - Sellerie, Eppich (Apium graveolens L. var. sativum, cf. André, Lex. bot. p. 35; Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 354sqq.)*: ANTI-DOT. Bamb. 20 radices appii. ibid.: dabis in apodium appii. ANTIDOT. Glasg. p. 101,2 appii viridis fassiculum. CAPIT. reg. Franc. 32,70 volumus, quod in horto omnes herbas habeant, . . . petresilinum, -um (cf. FORMA mon. Sangall. p. 14^a -um). WALAHFR. hort. 327 quamvis in nostris -um vilesceret hortis.

Gloss. III 547,11 St.-S. -um eppe vel merk. RUODLIEB VI 84 panes semine conditos -i. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 379,5 -um calidum est in initio tertii gradus, siccum in medio (cf. HILDEG. phys. 1,69). IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 3b^v sunt et alii maneries -i sicut -um raninum vel reninum et -um risus et -um emorroydarum. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 371^b cum inventur -um, simpliciter commune tantum intelligendum est . . . , etiam debet intelligi semen et non radix et non folia. ROGER. SALERN. chirurg. 1,230¹⁰ pultes de succo -i . . . confiantur. PS. OTHO med. 25 ut sibi laus detur ameos -umque meretur. ALBERT. M. veget. 6,281 -um est herba . . . , aliud . . . est montanum, aliud silvestre et aliud est domesticum et aliud est aquaticum et quoddam est . . . declinans ad albedinem. ALPHITA I p. 277,17 -um domesticum (-um domesticum sive ortolanum II p. 11,44), cuius semen selinum dicitur. p. 277,22 trifolium est genus -i. saepe. alch. ex arab. karafs versum (cf. J. RUSKA, QuellstudGeschNat. 6. 1937. p. 68): ANON. secret. p. 15,3 capitulum de solutione -orum. p. 83 dissolutio cum -is. 2 -um agreste: a scelerata - Hahnenfuß (*Ranunculus sceleratus L. vel sim.*, cf. André, l. c.): DYNAMID. Hippocr. 2,44 butracion, hoc est -um agreste sive -um risus. b *holus atrum - Pferdeeppeich (Smyrnium olusatrum L., cf. André, l. c.)*: ALPHITA I p. 301,8 minor, id est -um agreste. II p. 13,21 -um agreste (*Diosc. gr. 3,71 ἄριποτλον*) minoci idem. p. 197,35 yposelinum, quod alii -um agreste vocant sive ut Latini olixatrum, melius ortino et albidius. v. et l. 13. c *selinum - Sellerie (cf. p. 747,66sq.)*: v. p. 745,4. 3 -um aquaticum fort. i. g. *species sceleratas -vielli. Wasserhahnenfuß (Ranunculus aquatilis L., cf. G. Pritzel-C. Jessen, Die deutschen Volksnamen der Pflanzen. 1882. p. 324)*: v. l. 13. 4 -um caerefolum i. g. *caerefolium - Echter Kerbel (Anthriscus cerefolium Hoffm., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 259)*: IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 8a -um, quod vulgas cerfolium vocat, calidum est. 5 -um haemorrhoidarum i. g. *ficaria - Scharbockskraut (Ranunculus ficaria L., cf. G. Pritzel-C. Jessen, op. cit. p. 325)*: ALPHITA I p. 277,20 -um hemorrhoidarum, quod est simile ranino, nisi quod habet guttas nigras in foliis. II p. 115,32 mentula episcoli . . . secundum antiquos appellatur -um emorroydarum. v. et l. 6. 6 -um montanum i. g. *petroselinum Macedonicum - Mazedonischer Eppich (Athamanta Macedonica Sprengel, cf. Tschirch, Hb. d. Pharmakogn. II. p. 1259)*: ALPHITA II p. 11,40 -um silvestrum vel montanum, petroselinum Macedonicum idem. v. et l. 12. 7 -um ranarum, raninum i. g. *species filipendulae - Pferdesamen (Oenanthe aquatica Lamarck, cf. Tschirch, op. cit. II. p. 904)*: TRACT. de chirurg. 550 -i ramni (cf. 566 -i ranini). ALPHITA I p. 277, 18 -um ranarum sive raninum. v. et l. 5,37. 8 -um risus i. g. *scelerata - Hahnenfuß (cf. l. 20)*: GLOSS. III 294,50 St.-S. a priori vel butracion heininfuo (295,49. V 35,27). 589,8 -um risus scelerata wolfuürz. ROGER. SALERN. chirurg. 3,514¹⁷ radix -i risus. ALPHITA I p. 277,19 -um risus, quod idem est quod scelerata vel vertillana sive balaneca. II p. 64,1 ferula, -um risus herba est scelerata. v. et l. 5,21sq. fort. add.: ALPHITA II p. 13,29 aquileia, columbina idem secundum Laurantium, sed secundum hunc est -um risus. 9 -um rusticum i. g. *scelerata - Hahnenfuß (cf. l. 20)*: GLOSS. III 324,1 St.-S. -um rusticum hannenfūz (cf. 172,6). v. et p. 744,67. 10 -um silvestre, silvaticum: a scelerata - Hahnenfuß (cf. l. 20): GLOSS. III 588,13 St.-S. -um silvester vel . . . wilder eppich wolfwurz (cf. Fischer, op. cit. p. 281). b *holus atrum - Pferdeeppeich (cf. l. 22sq.)*: ALBERT. M. veget. 6,441 semurion est -um silvestre. v. et l. 12. c *petroselinum Macedonicum - Mazedonischer Eppich (cf. l. 41sq.)*: l. 43. d *solsquium - Wegwarze (Cichorium intybus L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 990sqq.)*: GLOSS. IV 179,12 St.-S. ambrosia -us silvaticus hindilape. V 46,13.

2. *apium v. 1. *apius.

1. *apius, -i (m.) vel *apium, -i (n.) (ἀπίος, -ον) form. acc. pl. -us: p. 749,1.

10 **1 pirum - Birne:** PAUL. AEGIN. cur. 30 -um (3,4,7 ἀπίου) edant. 176 p. 100,14 mala granata, mala, -a. p. 102,5 [Baeder]

-orum . . . decoctionem. p. 102,13 pomorum . . . mala, -us (3,31,4 ἄπλοις). 2 *Species liquaminis* – ?Flüssigkeitsart: PAUL. AEGIN. cur. 225 siccum (medicamentum) insperge prius abluens -o (3,59,2 οὐνω [ἀπλῷ var. I.]).

2. *apius* v. 1. *apium*.

aplanes. (ἀπλανής) *script. appl.*: l. 32sgg. *form.*: *gen. sg.* . . . *-es*: l. 36sg. *-etis*: l. 32sg.35. *acc. sg.* . . . *-en*: l. 28. *gen. pl.* *-orum*: l. 39.

1 adi.: *astron. i. q. non devians, regularis* – nicht abweichend, regelmäßig: AUREL. REOM. mus. 8 p. 40^a,32 superiore esse circulum coeli, qui . . . -es appellatur, id est sine errore, eo quod recto cursu feratur. ALBERT. M. cael. 3,2,9 p. 191^b,33 isti . . . duo motus sunt in superioribus, qui Graece vocantur πλανῆς et ἀπλανῆς, hoc est erraticus et sine errore. anim. 1,2,7 p. 155^b,5 unus . . . primus motus et motor, qui est -es vocatus quasi sine errore existens et rectus, qui est motus diurnus (caus. element. 1,2,2 p. 602^a,4. gener. 1,6,4 p. 410^b,20. metaph. 2,1,6 p. 123^b,6). animal. 20,71 peryodium . . . componebant ex motu planes et ex motu -es. metaph. 1,3,13 p. 56^a,15 unum mobilium coelorum habere motum -es vocatum, hoc est regulariter super polos aequinoctialis . . . a dextro mundi per sinistrum revolutum. summ. theol. II 1,4,2,5,1 p. 96^b,39 *Deus caelestem circum divit . . . in circulum -es et in circulum planes. al.*

2 subst. (masc. [l. 34] vel fem. [l. 28], ceterum genere dubio): *a sphæra suprema, caelum stellarum fixarum – oberste Sphäre, Fixsternhimmel*: DUNGAL. epist. 1 p. 571,12 qui (circuli) -en illam ambiunt. p. 571,27 septem . . . speras maximae sperae XII signa continent, quae -es vocatur, subiectas (cf. *Macr. somn. 1,14,23*). RADBOD. carm. 4,56 orbibus -es (gloss.: *spera summa*) obvius empyrii. ADALBOLD. Boeth. 278sqq. dum spaeram applanetis ab oriente in occidentem . . . convertit . . . applanetis . . . festinationem . . . obrotacio planetarum retardando temperat, ut nec ipse applanes pronimio impetu suo corrut. 288 ex hac applanetis rotatione. remissius: THIOFR. flor. 4,6 p. 398^b conditoris yles et -es. Willibr. II 1,153 -es quis volvat spiritus orbem. b *stella fixa – Fixstern*: ALBERT. M. metaph. 11,2,22 p. 647^b,30 dedit Eudoxus eis (*soli et lunae*) sphaeram -orum (p. 1073^b,19 τῶν ἀπλανῶν ἀστρῶν), hoc est eam, quae sine errore est (p. 648^a,22).

*aplastos adi. (ἀπλαστός) *verax – wahrhaftig*: CHRON. Gladb. (ed. P. Ropertz, Publ. aus der rhein. Gesch. II. p. 1, 17) incipit μιχρολόγος ἀπλαστός (gloss.: sermo brevis, non fictus vel sine dolo vel simplex) de . . . monasterii Gladebachensis constructione.

*aplatonans, -antis. (cf. ἀπλατός et tonare) *horribiliter tonans – schrecklich tönend*: CARM. cod. Guelf. Gud. f. 39^v (s. X./XI.) mox atrox erebi princeps tremit -is.

*aplatos, -on. (ἀπλατός) *horribilis – schrecklich*: ALBERT. M. animal. 7,127 in Libia invenitur genus serpentum, quod -on (p. 606^b,9 μέγεθος . . . ἀπλατόν) Graeci saepius dixerunt.

aplestia, -ae f. (ἀπληστία) *(insatiabilis) cupiditas* – (unersättliche) Begierde (cf. GLOSS. I 48,22 St.-S. apustia ummez [e Corp. gloss. Lat. ed. Goetz IV 207,11 aplistia]): AMARC. serm. 1,357 maxime -a mentes dissicit et venas distendit et incitat inguen.

aplictum v. *aplictum*. *apliricon v. *pleres.

apluda, -ae f. *script. et form.*: ablund(a): l. 64. *apludi(um)*: l. 63.

furfur – *Kleie* (cf. GLOSS. IV 34,46 St.-S. -as chliwa): ANTIDOT. Bamb. 25 in apludii potionem. ABBO SANGERM. bell. 3,18 agagulam cœlebs aginat, pecudes nec ablundam (gloss.: paleam).

aplustre, -is n. vel *aplustra*, -ae f. (ἀπλαστόν) *script. amp.*: p. 750,3.

1 plur. i. q. *armamenta navis* – *Ausrüstung des Schiffes* (cf. GLOSS. IV 34,48 St.-S. -a [-ia i] girusti. 167,17): MILO carm. 1,6,2,230 iactant -ia navis. *in imag.*: EGBERT. sec. rat. 1,3 lintris foeta iocis diversa -ia (schol.: -e dicitur in(s)trumentum naviculæ) portat. 2 *gubernaculum* – *Steuerruder* (cf. GLOSS.

III 658,22 St.-S. -e stiur<ru>der): RANGER. Anselm. 3514 ipsum manibus fluctus -e rapit. ODO ERN. duc. 4 p. 338^a hi fractum amp-e retentant. *in imag.*: WOLFHER. Godeh. I praef. p. 168,27 inscius sine vestri magisterii -a rudis navigator.

5 **apo praep.* (ἀπό) *script. appo*: l. 8. *metr. ἄπο*: CARM. cod. Vat. (5330) 6,3.

1 *de derivatione i. q. de - von*: GLOSS. med. p. 36,11 dicta est fleumone apo (appo var. I.) flegi (i. φλέγειν). ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 110,20 dicta . . . syllaba apo toy syllabannita grammaton, id est conceptione litterarum.

10 2 *de confectione i. q. ex - aus*: MAPPAE CLAVIC. 129 oxipofiron to apo rodinis. 3 *de modo i. q. secundum - gemäß*: GODESC. SAXO gramm. 1 p. 394,13 per figuram, quae dicitur apocynu, id est a communi (cf. p. 387,8).

15 *apobalsamum* v. opobalsamum. *apoca* v. apocha.

*apocaligus (-alli-), -i m. (cf. ἀπὸ καλίγων, a caliga) tiro – Neuling: IOH. VIII. epist. A 208 p. 178^a,21 Hadriani pape . . . hec ponimus verba . . . ‘quia . . . in patriarchatus culmen erectus est -alligus’ (p. 178^b,22 ἀπὸ καλίγων).

20 *apocalista m. (cf. ἀποκάλυψις) *de Iohanne i. q. apocalypsis auctor – Apokalyptiker*: INSCR. reliq. (ed. H. GRUNDMANN, Der Cappenberger Barbarossakopf. 1959. p. 6) -a, datum tibi mu[nus] sus<cipe gr>atum.

apocalypse (-lip-), -is (-eos) f. (ἀποκάλυψις) *script.*:

25 *appo*: l. 29,48. -kal-: l. 32,41. -chal-: l. 38. -col-: MARIAN. chron. a. Chr. 2,7 capit. p. 496. *metr.*: ἄποcāl-: l. 43. *ἀποcāl*-: l. 42.

1 *gener. i. q. revelatio, visio – Enthüllung, Offenbarung*:

ALDH. ad Acirc. 2 p. 65,18 in eodem . . . -ipsoes (appo var. I.) oromate . . . cernere promeruit Iohannes (cf. ALEX. MIN. apoc. prol. p. 5,4). ALEX. MIN. apoc. 13 p. 278,18 prophetia ista vocatur -kalipsis Iesu Christi (l. Vulg. apoc. 1,1]. 19 p. 398,5. cf. 20 p. 449,8). al. sing. sensu plur.: VITA SERV. 12 p. 37,6 Servatius . . . -eos (gloss.: revelationum sibi a Deo factarum) sue unum de mille revelare discipulis dignatus. 2 meton.: a -is (Iohannis) i. q. liber *revelationis s. Iohannis – Offenbarung des Johannes*: EPIST. Alcuin. 182 p. 303,26 in exposito -chalipsis dixit Hieronymus. HRABAN. epist. 18 p. 423,14 in -ipsim (-i, -in var. I.) liber . . . ostenditur. CATAL. biblioth. Lehmk. I 18 p. 84,29 actus apostolorum et -kalipsis in volumine I. CARM. potat. 10 (MG Poet. IV p. 350) Danihel -ipsisque Iohannis. DONIZO Matild. 2,220 bestia, quam videt dilectus in -ipsi. SALIMB. chron. p. 559,27 expositionem abbatis Ioachym super -ipsim. saepe. b -is Primatis i. q. carmen q. d. metamorphosis Goliae – *Offenbarung des Golias* (cf. M. Manitius, Gesch. der lat. Liter. des Mittelalt. III. 1931. p. 269sq.): SALIMB. chron. p. 83,27 cuius (Primatis) appocalipsim, quam fecerat, vidi. *apocatastasicus* (-kat-), -a, -um. (ἀποκαταστατικός)

50 50 *astron. i. q. in uno loco consistens – am selben Ort stehenbleibend*: EUGEN. VULG. syll. 24 -us dicitur uno loco consistens . . . utpote Saturnus, qui ob tarditatem sui cursus -us, id est uno loco consistens, dicitur. RADBOD. Mart. 3 triumphus Iosue sole -katastico (apostatico var. I.) stupendus (cf. Vulg. Ios. 10,13).

apocha (-ca), -ae f. (ἀποχή) *charta confirmationis – bestätigende Urkunde*: PETR. DAM. disc. p. 87,24 si . . . non potuerit ab aula regia pragmaticae sanctionis . . . -ca reportari.

apochrifus v. apocryphus.

55 *apochyma (-quimatos) (n.) (ἀπόχυμα) 1 *rasura navium – Schiffsharz* (cf. DIOSC. gr. 1,72,5): ALPHITA I p. 277,44 -quimatos succus seminis lini idem . . . vel sordes navium. *huc spectare vid.*: ANTIDOT. Glasg. p. 142,39 -quimatos.

2 *sucus seminis lini – Saft aus Leinsamen*: v. l. 62.

60 65 *apocima* v. apozema. *apocisticus* v. apocrusticus.

apocode (f.) (ἀποκόπη) *ablatio finis dictionis – Entfernung des Wortauslauts*: WALAHFR. hort. 181 absinthi (gloss.: -e pro absinthii) frutices.

*apocoopo, -atum, -are. (cf. ἀποκόπη) *metr.*: ἄπο-:

70 l. 72. ἄπο-: p. 751,6.

1 *proprie: a amputare – abschneiden*: CHRON. rhythm. Col. 1,54 sincopat hic partus dolor, alter -at artus. b *prae-*

{ Beader}

dere-beschneiden (in imag.): ACTA imp. Böhmer 923 p. 633,38 (spur. s. XIII.) Romanum imperium longe lateque diffusum, -tum sincopa capit et rectoris. **c abbreviare - verkürzen:** CARM. Bur. B 42,13,3 si verbum Gallicum (*sc. paies*) vis -are. **2 translate:** **a abradere - abzwacken:** EBERH. ALEM. labor. 860 sudoris pretium mendax astutia . . . -are solet. **b tollere - beseitigen:** CHART. episc. Halb. 1350 p. 427,4 (a. 1279) cum omnium ymago vite mortalium -etur. **apocrifus sim. v. apocryphus.**

apocrisarius (-sar-), -i m. (*ἀποχριστάριος*) **script.:** apro: p. 752,7. -chris: l. 21.25.44.63. p. 752,7sq. -crys: p. 752,25. -iss(i)ar: l. 23.33.43. -ifa: l. 37. -anus: NICOL. I. epist. 37 p. 308,30 cod. -ar(us): p. 752,5. **adde MARIAN.** chron. a. Chr. 349 p. 526,11 -ris. metr. apōcr: p. 752,5.

I strictius i. q. nuntius, responsalis - Gesandter, (bevollmächtiger) Vertreter (cf. Gloss. IV 34,50 St.-S. -us rationator poto): **A de nuntiis assiduis paparum (cf. J. Parroire, Dict. d'archéol. chrét. I 2. 1924. p. 2544sqq.):** **1 apud imperatorem Byzantium:** PAUL. DIAC. Lang. 3,13 beatus Gregorius diaconus, qui papa post extitit, cum esset -us. 4,29 **Gregorius M.** scribens . . . epistulam Saviniano suo -chrisario, qui erat apud Constantinopolim. BENZO ad Heinr. 7,2 p. 670,14 **Constantinus imp.** de manu papae accipiens -issarium. al. **2 apud exarchum Ravennatum:** LIBER diurn. 63 ad -chrisarium Ravenne egs. **B de nuntiis cum certis mandatis directis:** **1 eccl.:** **a paparum (spectat ad concilia celebranda, ecclesiam corrigendam sim.):** EPIST. divort. Loth. 9 p. 223,10 Engelramnus . . . summus capellanus eius (*Karoli M.*) et -us apostolicae sedis in istis regionibus. NICOL. I. epist. 34 p. 305,18 Arsenium, . . . episcopum Ortensem, -um et missum apostolicae sedis et dilectum consiliarium nostrum. IOH. VIII. epist. B 56 Gregorio, dilecto filio, nomenclatore, misso et -o (-issi- var. l.) sancte sedis nostre. CAPIT. reg. Franc. 279⁶,5 Leonem . . . Gabinensem episcopum et sanctae Romanae ecclesiae missum et -um. CONST. I 6 p. 13,12 sinodus . . . collecta est presidente . . . domini Agapiti pape -sario (-fario var. l.). COSMAS chron. 2,29 dirigitur in Boemiam Rúdofus -sarius et consiliarius Gregorii pape. 3,10 a cardinali Rópero, Clementis pape -sario, . . . ordinatus est . . . episcopus. MART. OPP. chron. p. 429,34 celebrata fuit v. synodus Constantinopoli . . . cui prefuit Petrus, presbiter cardinalis, et . . . Eugenius, Hostiensis episcopus, -sari (-issa- var. l.) domni pape. saep. remissius: NICOL. I. epist. 87 p. 453,37 per lationes, syllabas et -chrisarios nostros . . . mittere . . . dogmata. al. **b archiepiscoporum:** CHRON. patr. Grad. 7 patriarcha Primogenitus -um suum dirigens in regiam urbem ad . . . Iustinianum. CONC. Rem. 23 (MGScript. III p. 670,5) vocations . . . eius (*archiepiscopi Remensis*) ad synodum per epistolatas canonicas et per -os. CHRON. Reinh. a. 1205 p. 569,14 **Adolfus archiepiscopus occultus ad Philip-pum dirigit -os.** **c variorum:** PETR. CAS. (?) chron. 4 praef. p. 755,31 dum . . . pro . . . Casinensis coenobii causis imperiali curiae -sarius adaerem. CHRON. Hugon. Weing. (MGScript. XXI p. 475,14) quam (*epistolam*) idem presbyter Emmanueli imperatori Grecorum per -sarium suum misit. **2 publ.:** **a imperatoris Byzantini:** EKKEH. URAUG. chron. a. 803 -i (legati ANNAL. regni Franc. a. 803) Nicephori. OTTO FRISING. gest. 1,24 Iohannis, regiae urbis imperatoris, -i . . . Romanorum principem adeunt (cf. 1,25 p. 38,28). **b imperatoris Romani:** AMALAR. ad Hild. 5 quando fui -sarius . . . in partibus Grecorum. ANSELM. HAV. dial. 1,10 p. 1156^c cum essem in . . . Constantinopoli -us Lotharii . . . imperatoris. CONST. I 231 p. 237,26 quicquid . . . -chrisari nostri apud vos (*Cameracenses*) ordinaverint. **c aliorum principum:** TRANSL. Heliani 1 (MGLang. p. 581,13) quem Constantinopolim destinarent *Beneventani* -saram. ERCHEMB. CAS. hist. 38 *Saugdan, rex Sarracenorū, Annosum et Abadelbach ante -sarios miserat.* CHRON. Salern. 16 princeps *Arichisus* . . . Constantinopolim -ch(r)sarios direxit. al.

II latius: **A officialis cancellariae - Kanzleibeamter:** **1 in aula Merov. i. q. referendarius - Kanzleivorstand (cf.**

- J. Parroire, Dict. d'archéol. chrét. I 2. 1924. p. 2552.:** **VITA Audiomi** 6 (MGMer. V p. 555,40) Audiomenus, -us regis. **VITA Chrod.** 9 p. 557,35 cuius gloriae -i sit dignitas (*syn. referendarius*). **2 usu vario** (cf. ABBO SANGERM. bell. 3,25 -sarus [gloss.: minister secretorum] ades): CHART. Ital. Ficker 51 p. 75,20 (a. 1029) misit in manu d(omini) Geberhardi archiepiscopi *Ravennatis* et Iohannis tabellionis aprocristiarum. HONOR. AUGUST. gemm. 1,185 -o, id est secretorum sigillatori. CONR. MUR. summ. 6,1 p. 425,28 quedam . . . officia communiter . . . commode habentur in foro et curia ecclesiastici principis et secularis ut . . . circumductor, -us, petitionarius, abbreviator, grossarius. DIPL. Conr. II. 284 p. 400,2 (spur. s. XIII. ex.) Henrigus -sarius et iudes curia in perratoris. **B (archi)capellanus sacri palatii - Hofkaplan** (cf. J. Bärmann, ZRGerm. 75. 1958. p. 42sqq.). HINCM. ord. pal. 13 per -um, id est responsalem negotiorum ecclesiasticorum. 16 -us . . . quem nostrates capellanum vel palatii custodient, omnem clerum palatii . . . regebat. 19,20,32. **C in usu Cluniac. i. g. custos monasterii - Klosterschatzmeister** (cf. E. Tomek, Studien zur Reform der deutschen Klöster im 11. Jh. 1910. p. 198): WILH. HIRS. const. 2,27 -us, qui custodit ecclesiae thesaurum . . . sacerdos esse debet. 2,31 p. 1086^B. 2,34. **huc spectare vid.:** VITA Richardi 11 beatus hic (*sc. Richardus*) cum Gervino, ecclesiae huius venerabili -crysario, advenerat.
- ***apocrisis, acc. -in (f.)** (*ἀπόχρισης*) **responsio - Antwort:** LIUTPR. antap. 2,23 p. 48,23 ab eis audivit ἀπόχρισην, apocrisia, id est responsem.
- apocrusticus, -a, -um** (*ἀποχρουστικός*) **script.:** aprocu: l. 39. -cist: l. 34. form. gen. pl. -on (-um): l. 38.
- 1 adi.:** **repercussivus - abwehrend:** PAUL. AEGIN. cur. 99 p. 62,2 -a (3,22,21 *ἀποχρουστικής*) . . . virtute (100). IOH. IAMAT. chirurg. 9,9 unguentum album -um. ALPHITA I p. 277,24 apocisticus, id est percussivus. **2 subst. neutr.:** **substantia vel medicina percussiva - abwehrende Substanz oder Medizin:** PAUL. AEGIN. cur. 30 infrigdantibus et -is (3,4,7 τοῖς ἀποχρουστικοῖς) uteatur. 120 in . . . elixatura aliquorum -con (-um var. l.) velut lentis aut rosarum. ROGER. SALERN. chirurg. 2,144³ apponenda sunt aprocustica, id est percussiva (TRACT. de aegr. cur. p. 147,27).
- ***apocrypho (-criph-, -crif-, -grif-), -are.** **haereticum declarare - für glaubenswidrig erklären:** CONC. Merov. p. 129,13 quos (*auctores*) sedis apostolica . . . -grifare non fecit. GERHON. psalm. 64 p. 448,11 cetera scripta Cassiani sunt -ifata. tract. app. p. 374,25 quem (*librum Cosmae de transitu s. Mariae*) . . . Gelasius -iphavit.
- apocryphus (-cryf-, -crif-), -a, -um.** (*ἀπόχρυφος*) **script.:** -chr: l. 53,62. -if(us): GLOSS. I 51,40 St.-S. metr.: apōcr: l. 55. apōcr: p. 753,8.
- I adi.:** **A strictius de libris in scripturae sanctae canonem non receptis i. g. non canonicus - nicht kanonisch:** LIBRI Karol. 6,10 p. 189,36 epistolae *Abgari ad Iesum et Iesu ad Abgarum directae* . . . inter -chrisias scripturas . . . deputatae. BERNOLD. CONST. libell. X 28 prophetiam *Enoch sancta ecclesia quasi -ifam repudiavit.* RANGER. Anselm. 675,1 -ifas voces . . . in aeccliesiae non tulit officio. EPIST. Reinh. 35 p. 36,1 *passiones apostolorum* -ife sunt. HUGO TRIMB. sols. epil. 65 quod omnis -a doctrina non dampnetur. al. **B latius:** **1 haereticus - häretisch:** EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 40,14 -ifas et omne dirisione dignas nenias. EPIST. var. I 40 p. 563,17 neve aliquo fatigeris a superstitioso argumento inscio de fide, -chriso. **2 spurius, incredibilis - nicht beglaubigt, unglaublich:** THEOD. AMORB. Firman. prol. p. 25,3 quod *opuscula* . . . proprii auctoris omissio vocabulo . . . amphibola ac potius sint -ipha nuncupata. OTTO FRISING. chron. 4,1 p. 185,18 ea, quae in . . . Silvestri vita de lepra . . . leguntur, -ifa videntur. CHRON. Albr. a. 774 p. 714,38 licet . . . narratio videatur esse in aliquibus -ifa. al. **3 non legitimus - nicht rechtmäßig:** CAPIT. reg. Franc. 293,10 p. 400,28 talium -iphorum rectorum *monasteriorum.* DIPL. Merov. III A 44 p. 163,35 (spur. s. XII.) ut posteris non videatur -ifum donum, sed stabile.

II subst. A masc.: *haereticus* - Häretiker (cf. *Hier.* prae*Vulg.* pent. p. 65,10): ALDH. virg. I 54 -iforum . . . naenias . . . nequaquam catholica receptat ecclesia. *huc spectare vid.*: HUGEB. Willib. prae*p.* 87,20 ista non -iforum venia (nenia 4) . . . relata esse cognoscamus. **B neutr.:** 1 *strictius i. q. liber in scripturae sanctae canonem non receptus* - nicht kanonisches Werk: WARN. synod. 79 scripta . . . discernit bene, quisquis -ifa spernit. BERNOLD. CONST. libell. X 28 -ifa . . . dici . . . tradunt . . . quia dubiae et suspectae auctoritatis esse videantur. LIBER ordin. Patav. 7,4 si quis episcoporum -a habere non prohibuerit. al. 2 *latius:* a liber spurius vel incredibilis - nicht beglaubliche oder unglaubliche Schrift: COD. Karol. 70 p. 600,32 quem (*Verecundum*) in -is reperientes. THEOD. AMORB. (?) Tryph. et Resp. p. 291,12 ne inter -a opus titulo carens . . . censeatur. ANNAL. Pegav. a. 1187 p. 265,39 multa -iforum somnia . . . scriptis . . . delata de tonitruis . . . timidos perculerunt. b quod adulteratum est - Unechtes: ORTL. chron. 2,2 p. 110,28 (*de reliquiis*) ne vera tradantur aliis, -ifa remaneant nobismet.

*apocynu v. *apo.
apodelon v. asphodelus.
*apodemus adi. (ἀπόδημος) *peregrinus* - fremd: Goss. carm. 39 (MGPoet. I p. 621) Gosbertus tapinos, micos, -us et exul.
*apodexa v. *apodixa. apodexis v. apodixis.
apodicticos, -a, -on. (ἀποδεικτικός) 1 adi.: (firmiter) probans, demonstrativus - (schlüssig) beweisend: ALBERT. M. anal. post. 1,2,1 p. 22^b,27 demonstrationem dico . . . syllogismum, qui proprie dicitur ἀποδεικτικόν (p. 74^b,10 ἀποδεικτικός) Graece, Latine autem dicimus syllogismum facientem scire. p. 22^b,29 ἀποδεικτικόν dicimus syllogismum, secundum quem in habendo ipsum perfecte in principiis et consequentia scimus vere. 2 subst. fem.: ars (firmiter) probandi, ars demonstrativa - (schlüssige) Beweisführung, Apodiktik: TRACT. cod. Mon. (ed. M. Grabmann, Gesch. d. schol. Meth. II. 1911. p. 43,41) logica rationalis . . . subdividitur in . . . dyialectam . . . , in -am i. demonstrativam, in sophisticam i. fraudulentam et fictam.

apodima v. apozema. apodix v. appodix.
*apodio sim. v. *appodio.
*apodixa, -ae f. (cf. ἀπόδειξις) script.: -dex-: l. 58.
-diss.: l. 60. -disi.: l. 54.

1 *confirmatio scripto facta* - schriftliche Bestätigung: a de pecuniae solutione i. q. apocha - Quittung: ACTA imp. Winkelm. I 841 p. 648,37 (a. 1239) recipientes ab eo (magistro aerarii) de omnibus, que sibi assignaveritis, ydoneam -am. CONST. II 338 p. 447,6 inventum est in -a sua, quod nos debemus egs. ACTA imp. Winkelm. II 1036 p. 707,11 plures -as factas ab ipso domino archiepiscopo. I 994 p. 748,26 pecuniam . . . recipient et facient inde predictis officialibus -as. 995 p. 749,17 fieri -am secundum formam, quam ipsi rationales rescribebant eisdem. al. (v. ind.). ANNAL. Ianuens. V p. 32,30 *commune Ianuae* armari fecit galeas VI ad solidos . . . et XXVIII et unam sagiteam ad -isias (cf. p. 23,18). b de privilegio i. q. *quitatio* - Bestätigungsurkunde: ACTA imp. Winkelm. I 257 p. 234,18 (a. 1223) Ugoni . . . ipsam (baroniā) . . . restituit per privilegium suum, quod inde apparent -exa (-ixa) b propria confirmatum. 2 *libellus accusatorius* - Ankageschrift: CHART. Ital. Ficker 470 (a. 1273) quia fuerunt Cio et Iohannellus denunpiati per -issam.

apodixis, acc. -im f. (ἀπόδειξις) script.: -dex-: l. 64sq. form. acc. sg. -en: l. 68. metr. ἄρδο: l. 65.
probatio - Beweis: GODESC. SAXO theol. 21 p. 292,7 illud arbitretur in -exim, id est argumentum seu probamentum suae assertorionis. VITA Agnet. 251 magiae . . . artis -exim . . . monstrare (e Ps. Ambr. epist. 1,10). RATHER. serm. 8,3 ecce -is, ecce conjectura. Hist. Aquic. 5 (MGScript. XIV p. 588,4) pater . . . non ignobilem virtutis suae -en dedit.

*apodora (f.) (ἀποδορά) chirurg. i. q. *actio deglubendi* - das Wegschinden: Ps. HELIOD. chirurg. 2 genera septem incisionum: . . . -a, ypodora. 10 -a est a loco debili vel membrano sublatio.

*apoecia (f.) (ἀπούσια) non accurate versum i. q. vicinitas - Nachbarschaft: ALBERT. M. pol. 1,19 viciniae, quae ad eandem cognationem pertinent, et dicuntur Graece ἀπούσιαι (p. 1252^b,21).
5 *apoferasis, -esis v. *apophoresis.
apofera v. apophoresa.
apoflatismo, -flatizo v. apophlegmatismus, -phlegmatizo.
*apoforesis, -xis v. *apophoresis.
apogenum v. hypogaeus. apogima v. apozema.
10 apographus (epi-), -i (m.) (ἀπόγραφον) exemplar - Abschrift: FORM. Morb. 20 ego ille epigraphus curavi tibi carraxere de 'agiacafru'.
*apolegium v. *apologium.
Apollinaris (-illon-, Abollena) (f.) 1 *mandragora* - Alraun (*Mandragora officinalis* L. vel sim., cf. André, Lex. bot. p. 36): DYNAMID. Hippocr. 2,119 mandragora dicitur et -is. GLOSS. III 536,5 St.-S. Abollena alrun. 2 species strychni - einschläfernde Schlute (*Withania somnifera* Dun., cf. André, op. cit. p. 139): GLOSS. III 472,6 St.-S. -onaris uiuenwrcz. V 40,17 alpheta i. -onaris uiuiuuonuurz.
*apollogenesis sim. v. *apologesis.
*apologesis, -is (f.) (cf. ἀπολογία) script. appo-: l. 24. defensio - Verteidigung: 1 gener.: GERHOH. Antichr. 1,73^{ut} app-is. 2 meton. i. q. scriptum defensorium - Verteidigungsschrift: ARNO REICHERSB. apol. p. 247,17 quae (persona) mihi huius -is . . . occasionem . . . praebuit.
apologeticus, -a, -um. (ἀπολογητικός) script.: appo-: l. 62. -ollo-: l. 33,36,38.41sq.47,49sq.56,62sq. p. 755,7. -git-: l. 32sq.41,50,55. -tum: l. 50.
20 1 adi.: defensorius, purgatorius, excusatorius - verteidigend, rechtfertigend, entschuldigend: ALDH. virg. I 32 p. 274,3 -itica verborum veritate . . . defenditur Athanasius. ALCUIN. epist. 82 p. 125,2 litteras . . . -llogeticam tenentes rationem. 237 p. 382,6 parafrasticas -itici sermonis excusationes. ANNAL. Ful. II a. 859 p. 53,25 -a (-git- var. l.) intentione. CONR. HIRS. dial. 164 est -llogeticum carmen, id est excusatorium. GERHOH. Antichr. 1,19 p. 326,20 ipsius (*Gregorii VII.*) testatur -llogetica epistola episopis . . . directa. CHRON. Albr. a. 1203 p. 882,27 Guido de Bazochis scripsit librum unum -um. al. sensu attenuato: THEOD. AMORB. Bened. I prae*v.* incipit -llogetica (apologitica var. l.) prefatio. CONR. HIRS. dial. 129 est . . . prologus aut -llogeticus aut commendaticius, vel enim se excusat aut commendat.
II subst. masc. vel neutr. (sem.: l. 51): A defensio, purgatio, excusatio - Verteidigung, Rechtfertigung, Entschuldigung: 1 gener.: EPIST. var. II suppl. 7 p. 626,19 nullo -o (apollo- var. l.) anfractuque excusationis. UDALSC. Egin. 21 p. 441,1 canonicus -um 'verum', inquit, egs. RAHEW. apol. tit. -llogeticum. sensu attenuato: VITA Elig. 2,81 capit. p. 669,20 -iticum (-itium, -ollo- var. l.) in calce libri. ALCUIN. epist. 240 (lemma) ad dominum regem -itica, quod ad palatium venire non possit. 2 meton. i. q. scriptum purgatorium vel defensorium - Rechtfertigungs- oder Verteidigungsschrift: a strictius ad defensionem fidei orthodoxae spectans: ALDH. virg. I 27 p. 263,9 in prologo -itici *Gregorii Nazareni*. BERNOLD. CONST. libell. III^{ut} incipit -us (apollo- var. l.) super decreta, quae . . . papa Gregorius . . . promulgavit. VITA Anselmi Luc. 26 -um unum diversis ex sanctorum patrum voluminibus compilavit. WIBALD. epist. 1 p. 77,4 ut -os vestros . . . nobis mittere velitis. ARNO REICHERSB. apol. p. 1,9 quod (opus) . . . -um dici volumus. OTTO FRISING. gest. 1,51 Petrus Abaelardus . . . -llogeticum (appo- var. l.) scribens. CATAL. biblioth. Becker 129,113 -llogeticum Bernardi abbatis. al. b latius: RATHER. epist. 30 p. 170,21 -um dictitare. LAUR. LEOD. gest. 17 -um de se scripsit Guido. ALBERT. M. top. 5,1,1 p. 392^a,29 proprium est anima ad corpus et coniunctum respiciendo, ut dicit Plato in -get(ic?) is (sc. Phaedone p. 82e). B responsio - Antwort: 1 gener.: LIUTPR. antap. 4,28 p. 123,33 rex . . . nuntiis -um dedit (5,13 -éticum. 5,32 p. 150,24). leg. 12 cui (Nicephoro) cum respondere et -um dignum . . . evomere vellem. 2 meton. i. q. scriptum resonatorium - Antwortschreiben: LIUTPR. hist.

13 *papa* huiusmodi -um (apollo- var. l.) scripsit. **C liturg.** i. q. *confessio* (*ad praeparationem missae spectans*) – *Schuldbekenntnis* (*bei der Meßvorbereitung*; cf. J. A. Jungmann, *Missarum sollemnia. I. 1952. p. 354*): *Ordo Illyr.* (PL 138, 1305^a) quomodo sacerdos -a celebrare debeat. **D iur.** i. q. *polyptychum* – *Besitzverzeichnis*: *DIPL.* Karoli M. 235 p. 325,17 (spur. c. 882) -llogeticum . . . , in quo . . . res . . . ecclesiae per singula loca . . . insita erant.

apologia, -ae f. (ἀπολογία)

I defensio, purgatio, excusatio – *Verteidigung, Rechtsfertigung, Entschuldigung*: *A gener.*: ALDH. epist. 4 p. 482, 22 se . . . tali excusationis -a . . . defendentes. IOH. SCOT. epist. 14. (MGEPIST. VI p. 159,22) nostra . . . translatio *Dionysii Areopagitae* non . . . prolixiae indiget . . . -ae. EPIST. divort. Loth. 12 p. 227,15 -arum nostrarum litterae. CHRON. Andag. 81 p. 201,7 hanc epistolarem -am scripsit ecclesie Leodiensi. METELL. Quir. 12^{tit.} -scribentis. *al.* *sensu attenuato*: MIRAC. Bav. praef. mihi facilis -ae patet occasio. ALBERT. M. eccl. hier. 3,27 p. 621^b,16 -am, id est excusationem, ‘facit’ (PG 3,441^D ἀπολογεῖται). *al. c. notione propositionis*: CONR. FAB. Gall. 24 p. 207,3 -am eis . . . propositus abbas. **B c. colore quodam**: *I contradictio* – *Widerrede*: EPIST. pont. Rom. sel. I 14 p. 74,14 haec . . . absque ulla -a . . . inpleantur. THEOD. TREV. transl. Celsi 1 omni -ae dimota ambage. **2 tergiversatio** – *Ausflucht*: VITA Ger. Bron. 16 aduersus -am huiusmodi . . . dicentes. **C meton.** i. q. *scriptum defensorium* – *Verteidigungsschrift*: ANAST. BIBL. epist. 9 p. 423,33 -am quarti Iohannis Romani pontificis pro Honorio papa. *al.*

II responsio – *Antwort*: LIUTPR. antap. 2,13 -am, ἀπολογεῖται, id est responsionem, remittunt.

III liturg. i. q. confessio (ad offertorium spectans) – *Schuldbekenntnis* (*beim Offertorium*; cf. J. A. Jungmann, *Missarum sollemnia. II. 1952. p. 104sqq.*): *Ordo Illyr.* (PL 138,1326^b) a sacerdotis: suscipe confessionem meam *egs.*

***apologium**, -i n. (cf. ἀπολογία) *script.*: -ollo-: l. 40sq. -leg-: l. 46.

I defensio, purgatio, excusatio – *Verteidigung, Rechtsfertigung, Entschuldigung*: *a gener.*: WOLFHER. Godeh. I praef. p. 169,51 hoc rationabili -llogio. 8 p. 174,17 se convenienti -llogio ad hoc regimen imparem humiliter excusavit. 34 p. 192,42. **b meton.** i. q. *scriptum defensorium* – *Verteidigungsschrift*: CATAL. biblioth. Ruf 90 p. 358,33 -um in tribus voluminibus. **2 iur. i. q. polyptychum** – *Besitzverzeichnis*: MIRAC. Gorg. 1 p. 239,33 *Chrodegangus, episc. Metensis*, in -egii suis scribit, quae penes nos . . . servantur.

apologus, -i m. (f.: l. 49) (ἀπόλογος) *metr. āp-*: l. 53.

1 a narratio ficta – *Lügenrede*: LAMB. ARD. hist. 95 p. 605,49 Arnoldus . . . -um aviam (*comitissae*) minus prudenter intelligens. ALBERT. M. pol. 3,10^{te} in quibus (*legibus*) consuetudo facit credi -os, id est falsas responsones, pro veris accipere. **b fabula** – *Fabel*: EBERH. ALEM. labor. 607 instruit -is . . . Avianus. **2 defensio, purgatio** – *Verteidigung, Rechtsfertigung*: ADAM gest. 2,50 haec in -um presulis dicta sufficiant. Baader

apomel(!), -itos n. (ἀπωμέλι) *aqua mellea* – *Honigwasser*: PAUL. AEGIN. cur. 64 p. 40,24 *vetus* -i dabimus. 174 p. 98,5 cum . . . ydromilo aut -itos (3,30 ἀπωμέλιτος) aut ydrorosatu. ALPHITA I p. 277,30 -l, id est aqua frigida, in qua mellis abluitur.

***apommaton subst.** (orig. et signif. inc., ni subest ἀπὸ δημάτων, cf. ed. ad l.) *Gloss. med. cod. Leninopol.* p. 273,17 (*inter morbos et partes corporis*) abomaton.

apopanax v. opopanax.

apophasis (-ofa-), *acc.* -im f. (ἀπόφασις) **1 rhet.** i. q. *negatio, recusatio* – *Verneinung, Ablehnung*: *Gloss. med. cod. Trev.* p. 148,1 apofasis i. depulsio vel negatio. RATHER. prael. 4,10 p. 258^c cataphasim et -im . . . decidemus. **2 apospasis** – *das Ausreißen (per confusionem)*: v. l. 67.

***apophaticus** (-ofa-), -a, -um. (ἀποφατικός) *log. i. q. negativus* – *negativ*: EPIST. var. III 14 p. 161,23 *mystica theologia* in duas maximas logicae disciplinae dividitur par-

tes, kataphaticam plane et -am (apof- C), id est in esse et non esse (cf. 15 p. 162,26,30).

apophlegmatismus (-ofl-), -i m. (n.: l. 11,13) (ἀποφλεγματικός) *script. et form.*: apoflatisma: l. 13. -ple-: l. 12. -eum-: l. 14.

medicamentum vel curatio ad pituitam purgandam apta – Heilmittel gegen Verschleimung oder deren Behandlung:

PAUL. AEGIN. cur. 64 p. 40,16 utamur et -flegmatismis (3,18,2 ἀποφλεγματικοῦς) ex timo et origano cum aceto elixatis. 73

10 p. 54,21 sternutamentis et -flegmatismis utendum. *al.* (v. ind.). RECEPT. Donauesch. 36^{tit.} aliud (alium cod.) -um (-ple- cod.). BERNH. PROV. comm. 8,4 p. 309,15 piretrum masticum educit flegma a cerebro; apoflatisma mirabile.

ALPHITA I p. 277,25 -fleumatismus, id est omne, quod per os vel per nares fleuma deponit a capite, sive sit gargarismus sive masticatio sive fricatio interioris oris sive caput-purum per nares immissum sive sternutatorium *egs.*

apophlegmatizo (-ofl-), -are. (ἀποφλεγματίζειν)

script. -adi: l. 20. *pituita liberare – vom Schleim befreien*:

20 Ps. GALEN. fragm. 6,20 stomachum -flegmadizandum est. *Gloss. med. p. 8,14* -flegmatizandi sunt, id est caput eis purgandum est. *Gloss. Salern. p. 11^b,1* -fl(egm)atizare, id est purgare a flegmate.

***apopholus**, -i m. (ἀπόφωλος) *iron. in lusu verborum de apostolis i. qui vanus est – ein Eitler*: CARM. Bur. A 189,2 p. 249,6 lectio actuum -orum.

***apophoresis** (-ofo-), -is f. (ἀποφόρησις, cf. ἐπαφαρεσίς) *script.:* op-: l. 37. -pher-, -fer: l. 33,34,36. *al. -ras-:* *Gloss. med. cod. Trev. p. 135,3.* -ris-: l. 36. -ex(is):

30 l. 34.

phlebotomia (iterata) – *(wiederholter) Aderlaß*: PAUL. AEGIN. cur. 200 p. 131,11 flebotomandum . . . secundum apoferesin ([im var. l.]. 3,44 ἐπαφαιροῦντας). 252 p. 196,10 flebotomiā a cubito assumamus cum apoferesi ([forexi var. l.]. 3,77,1 μετὰ ἐπαφαιρέσωες). AESCULAPIUS 4 p. 7,25 flebotomentur cum multis apoferisibus (-res- cod. Augiens. 120). 24 p. 41,4 sanguinem emittere debent cum opopherisi (apoferesin cod. Augiens. 120). TRACT. de chirurg. 952¹⁴ est -is reperita effluxio. MAURUS phleb. 7^a,22 fit minucio per apoforesim, id est per temp(er)antiam detractionem (*sic?*). *Gloss. Salern. p. 11^a,34* apoferesis eventatio. *al. v. et epaphaeresis.*

apophoreta (-ofo-), -ac f. *vel apophoretum*, -i n. (ἀποφόρητος) *script. -fer:* l. 45. *metr. āp-*: l. 45.

1 lanx – Schale: ABBO SANGER. bell. 3,83 malis etiam

45 -fereta (*gloss.:* vasa pomis ferendis apta) autumnus honustat (cf. 3,89). **2 arca – Schrein**: ROD. GLAB. hist. 4,6 p. 96,20 imposita ossa in diversis -foretis. 4,14 p. 103,24 innumerabiles sanctarum -forete reliquiarum.

apoplecticus, -i m. (ἀποτλητικός) *script. -eti:* l. 54.

qui apoplexia laborat – ein Gelähmter: PAUL. AEGIN. cur. 63 p. 39,16 -i (3,18,1 ἀπότλητος) igitur iacent sine voce et sine motu et insensibiles sine febre. AESCULAPIUS 29 p. 44,35 quomodo -i lumbricos discernis? ANTIDOT. Glasg. p. 113,41 colici, -etici. p. 115,47 facit antidotum . . . ciliacis, -is.

55 apoplectus (-pli-), -a, -um. (ἀπότλητος) *apoplexia ictus – gelähmt*: PAUL. AEGIN. cur. 63 p. 39,3 dicit . . . Ypocrates: apoplicton (3,16,1 ἀπότλητον) ei crus factum est.

apoplexia, -ae f. (ἀπότλητια) *script.:* epropxia: CHRON. Fred. 2,46. -plix-: PAUL. AEGIN. cur. 63^{tit.}

60 **2-epsia**: p. 757,10. -exa: l. 65. *metr. āpōpl-:* p. 757,2.

1 ictus sanguinis, species paralysis (cerebri) – Schlaganfall, (Hirn-)Lähmung: PAUL. AEGIN. cur. 64 p. 40,2 -e (3,17,2 ἀπότλητις) passio nunquam aut raro curatur. AESCULAPIUS 22 p. 33,43 *paralysin* cum sensu -am dicimus. AURELIUS

65 praef. p. 481,22 -exa: subita gelatio sanguinis, et aut omnium membrorum aut alicuius partis resolutio. *Gloss. med. p. 8,16sqq.* -a est depressio atque lapsus atque subductio plerumque sine febre veniens adrepentinus, talis ut sine sensu . . . efficiat eum, cui venit; . . . -e causae duae sunt. p. 8,22

70 maior . . . -a venit aut per cibos nimios aut per vinum multum aut per balnearum calorem; hii subito cadunt et moriuntur. p. 9,7 signa haec -a (*sc. minor*) sibi habet: lingua eis tenetur, [Ladner]

ut loqui non possint *eas*. Ps. GALEN. febr. 173 urina pinguis ... -a(m) facit. ABBO SANGERM. bell. 3,86 haud huic est -a (gloss.: mors subita; passio similis paralisi) cure. RICHER. REM. hist. 2,37 Heribertus ... maiore -a ob superfluitatem humorum captus. 4,108 Richardus ... -a minore periit. CONSTANT. AFRIC. theor. 6,21 p. 28a^v si incipiente nucha contigerint (*frigida complexio, apostema sim.*), totum corpus emollitur et minor -a vocatur. 9,6 p. 42a^r est ... -a, cum omnes ventriculi cerebri omnino opplicantur. TRACT. de aegr. cur. p. 112,11 maior -epsia (*sic?*) incurabilis est. HILDEG. phys. 4,17 qui ... -am habet, id est hanc pestem, quae medietatem corporis apprehendit, ita quod se movere non potest. ALBERT. M. veget. 6,380 multus ... usus mandragorae et odoramentum eius facit -am. metaph. 9,2,2 p. 527^a,34 -a minor, quae ignorantiam scitorum inducit. al. 2 species morbi gutturus - Art von Kehlkopfkrankheit: SALIMB. chron. p. 609,22 ex quadam infirmitate gutturus mortuus est, quam Graeci -am vocant.

*apoplexicus, -i m. qui apoplexia laborat - ein Gelähmter: AMARC. serm. 4,420 os -us a basilica contrahit.

apopompaeus (-eus), -i m. (ἀπομπαῖος) script. opumpum-: l. 28.

1 qui expulsus est - ein Ausgestoßener (cf. Itala lev. 16,8 [Rufin. Orig. princ. 3,2,1]): BENZO ad Heinr. 3,29 p. 634,4 Annas autem habens similitudinem -ei. 7,3 p. 674,32 erit de sorte Domini, non sequax -ei. 2 fort. i. q. emissarius -viell. 'Abgesandter': JULIAN. TOLET. Wamb. prol. ibi invenies opumpum grandem (*aliter ed. in nota*), cum quo possis legitimate concertare.

*apopsectrum (-psictr) n. (ἀπόψητρον) medicamentum detergens oculos - Augenspülmittel (cf. Galen. ed. Kühn XII p. 818,45gg.): PAUL. AEGIN. cur. 143 p. 81,24 aliud apopsis-trum (3,25,4 ἀπόψητρον).

apoquima v. apochyma. *aporema v. *aporia.

aporia, -ae f. (ἀποτάξια) script. abo-: l. 38. metr. āp-: l. 42.

1 gener. i. q. angustia, molestia, acedia - Ausweglosigkeit, Verlegenheit, Verdrüß (cf. Gloss. I 576,41 St.-S. -a [abovar. l.] avizzod suvintilunga. III 349,46 -a armode. 382,40 -a úrdroz. IV 177,10 -a vertigo suimo): ABBO SANGERM. bell. 3,38 amphiteatra ... scrupulum (gloss. cod. Q p. 122: -am, angorem) generant. 3,69 -am (gloss.: anxietatem) ... patiaris. THEOD. TRUD. BAV. 13 Allowinus -a seculari non ultra se sustinens accidari. ALBERT. M. Is. 59,16 p. 563,70 -a est destitutio ex labore vel ex privatione bonorum. 2 philos. i. q. dubitatio - Ungewißheit, Aporie: ALBERT. M. metaph. 8,2,4 p. 513^a,46 ista enim -a sive angustia et ambiguitas est eadem cum hoc si dicamus, quod teres dicens rationem teretis sive spherae est. 3 vertex - Scheitel (confunduntur 'vertex' et 'vertigo', cf. l. 40): GLOSS. III 435,28 St.-S. -a sceitela.

*aporinisia subst. (cf. ἀπορίνια) chirurg. i. q. actio delimandi - das Abfeilen: Ps. HELION. chirurg. 38 cyrurgiae genera x: ... -is. 46 -is est, ut de lima ossa limentur.

apotor, -atus sum, -ari vel apotor, -atum, -are. script.: abo.: GLOSS. I 354,22 St.-S. 615,9. al. appo-: l. 67.

1 praevalet notio act. i. q. opprimere, urgere - bedrängen, bedrücken: GERHON. Antichr. 1,25 p. 335,4 ad de honestandam vel apporiandam ecclesiam. LAMB. WAT. annal. a. 1167 p. 544,18 missi ... a rege valde -ti. CHART. Altenberg. 355 p. 257,13 conventus ... per nobilem virum ... iniuste -tus. al.

2 praevalet notio act. i. q. opprimere, urgere - bedrängen, bedrücken: GERHON. Antichr. 1,25 p. 335,4 ad de honestandam vel apporiandam ecclesiam. LAMB. WAT. annal. a. 1167 p. 544,18 missi ... a rege valde -ti. CHART. Altenberg. 355 p. 257,13 conventus ... per nobilem virum ... iniuste -tus. al.

*aporia (n.) (ἀπόρημα) log. i. q. syllogismus contradictionis - dialektischer Widerspruchssyllogismus: ALBERT. M. top. 8,2,7 p. 515^b,18 -a (p. 162^a,17 ἀπόρημα) autem

dicitur syllogismus dialecticus contradictionis, qui maxime est in obviatisis disputationibus, et est graecum nomen compositum ab &, id est sine, et πόρης, quod est apparito ... melius ... dicitur a πορία, quod est conturbatio *eas*.

5 *aporrheuma v. *aubrema.

*aporiatus, -a, -um. (cf. ἀπόρωτος) affluens, abundans -reichlich zuströmend, im Überfluß vorhanden: ALDH. epist. 3 p. 479,9 -is vitreorum fontium limpidis laticibus.

*aposeparnismus subst. (ἀποσκεπταρνισμός) species vulneris calvariae (securi effecta) - Art einer Schädelverletzung (durch Axt): ARS med. 7 p. 428,20 specialia catagmata haec sunt: ... camarosis, -us (aposciparamimosus *H*, aposciparaminos *G*). p. 429,3 -us (aposciparnimon *H*, aspare-parminon *G*) dicitur ossis divisio in circuitum ... praecisus usque ad duplarem calvariam. *Ladner*

10 *aposia v. *apusia. apospasis v. apophasis.

*apostamia, -ae f. (cf. apostema) in imag. i. q. apostema - Geschwür: HUGO FLAV. chron. 1 p. 321,30 (conc.) dum parvum vulnus in te neglectum est, insanabilis adcrevit -a *eas*.

15 apostasia, -ae f. (ἀποστασία) eccl. i. q. defectio, praevaricatio - Abfall, Abtrünnigkeit, Ketzerei (de re v. Plöchl, Kirchenrecht. II. p. 297; cf. CONC. Karol. 50^b,9 p. 616,6 in -am aut infidelitas aut heretice pravitatis aut fraterni schismatis): 1 de deserteione Dei vel fidei christiana: ALDH. virg. I 38 p. 288,4 Julianus tyrannidem et -am pariter arripuit. BEDA hist. eccl. 3,1 p. 128,11 propter -am regum Anglorum. RATHER. epist. 16 p. 101,28 christianitatis initia -a sequente comburet. CHART. Pruss. II 106 p. 92,10 per aliquos christiane fidei inimicos et aliquorum -am. 137 Berischo Sambite in -a terrarum ad nos confugenti (138. 144. CHART. Samb. 73 p. 39,8 propter servicia in -a terre ... exhibita). ALBERT. M. sacram. 190 p. 122,74 illa virtus est fides et privat per -am *eas*. (p. 123,37). summ. theol. II 4,18,2,1 p. 232^b,20 quod (*tempus*) fuit inter instans creationis et instans -ae angelorum. al. vice versa de defectione a cultu idolorum: RHYTHM. 150,163,1 sicut vestram audire cuncti -am, sic vestram conversionem aequae cuncti videant. 2 de laesione doctrinae christiana vel unitatis ecclesiae, haeresi, schismate: NICOL. I. epist. 93 p. 541,30 in -am multos demergere. 98 p. 562,35 quatinus in illa excrabilis -a fautores existatis, videlicet ut ... in consecratione Photii ... consentiat. ITIN. Petr. Dam. 6 Kadaloi nefandam -am ... condempnavit. GREG. VII. registr. 3,10^a episcopum ... iuste depositum pro simonia, periuriis, sacrilegiis et -a ... excommunicamus. GEBEH. SALISB. ad Herm. 31 ad -am et per fidiam ... constringimur. al. 3 de recessione ab ordine vel religione, de discessione a monasterio illicita: CONC. Karol. 52 p. 685,9 monachi in -am prolapsi fuerant. REGINO chron. a. 870 p. 102,2 Carlomannus ... per -am recedens ab ecclesiastica religione ... alter Julianus efficitur. GERHON. aedif. 10 (23) p. 153,27 regales et militares administrationes ab episcopis sine certa sui ordinis -a gubernari non possunt. CHART. Turic. 303 p. 186,12 fratres ... professi ac denuo in errore -e Iude proditoris vestigia imitantes. HONOR. III. registr. 305 p. 232,38 alium de -a monachatus publice infamatum ... in canonicos ... receperunt. CAES. HEIST. hom. exc. 183 tacita -a ordinem intravit Predicatorum monachus. ALBERT. STAD. annal. a. 1144 p. 325,17 ut -am elemosinis redimeret. al.

20 *apostasis, -eos f. (ἀπόστασις) medic. i. q. ulceratio, abscessus - Geschwür, Abszeß: PAUL. AEGIN. cur. 185 in -in (3,35,1 ἀπόστασι) ... converso tumore ... his, que dicenda sunt de apostematis, utendum. 240 p. 179,4 flegmone in -in converso. al. AESCULAPIUS 40 p. 63,9 collectio fit in renibus, quod apostema vel apo(s)tasin Graeci dicunt (Ps. GALEN. fragm. 5,23. ALPHITA I p. 277,46). Ps. OTHO med. 354 oxyrocereo vis ... solvit -eos mala.

25 *apostata, -ae m. (f.: p. 759,13,25) (ἀπόστατης) script.: appo-: p. 759,60,67. -stata: p. 759,67. form. -orum: BONIF. epist. 65 cod. 1. adi.: p. 759,9sqq.25,27.49sqq.64sqq. compar.: p. 759,51sq.

desertor, praevaricator, rebellis - Abtrünniger, Abgefallener, Ketzer, Rebell: I eccl.: A de desertoribus Dei vel

[Payer]

fidei: *1 de angelis vel hominibus a Deo deficientibus:* ALDH. virg. I 11 p. 239,10 Lucifer . . . -arum satellitibus glomeratus. WALAHFR. Mamm. 20,32 a cunctis patitur iam factus -a poenas homo. AMARC. serm. 2,459 concidit ipse de superis . . . et -a semper in igne est. HILDEG. epist. I 47 p. 223^B Deus tenebris deputat omnes, qui sibimetipsis attribuunt ea, quae gratia spiritus sancti in eis operata fuerit, et ipsi -ae nominantur. *adi.:* GODESC. SAXO theol. 6 p. 131,2 Deus hominem condidit, ut locum -ae angeli suppleret (CHART. Naumb. 261. 270. 277). LIUTOLF. Sever. II 3 praesbitero libellum exorcismi legente -a spiritus dixit (ANAL. Fuld. II a. 858 p. 53,1). *al. 2 de christianis fidem abientibus:* *a strictius:* ALDH. virg. I 47 p. 302,1 earundem probrosas -arum cicatrices. BEDA hist. eccl. 3,9 p. 145,4 ut nomen . . . -arum de catalogo regum christianorum . . . aboleri deberet. PRUD. TREC. anal. a. 847 p. 35,6 ut memoratus -a (*sc. Bodo Iudeus factus*) reposceretur. EKKEB. HERSF. Heimer. 15 (*pro convicio*) beatum virum . . . delirum et -am appellare. RANGER. Anselm. 4625 in fidei gremio famosus -a (*sc. Julianus*) crevit. COSMAS chron. 3,57 p. 232,9 post baptismum factus -a. HEINR. LETT. chron. 27,1 p. 194,10 ad preliandum prelia Domini contra -as illos. *al. vice versa de paganorum conversione:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,202 ut . . . errorum mundi merearis -a dici. *adi.:* THIETM. chron. 8,6 confrater Parthenopolitanus et -ae istius gentis (*cf. Vulg. Ezech. 2,3*) tunc episcopus. ARNOLD. LUB. chron. 2,11 p. 134,3 (*c. sensu impietatis*) viros illos -as secum educere. *b latius i. q. paganus - Heide:* ANAL. Bar. a. 1003 (MGScript. V p. 53^B) obsessa est civitas Bari a Saphi -a atque caiti. **B de haereticis, schismaticis sim.:** LUDOW. II. ad Basil. (MGEPIST. VII p. 389,26) -is (*sc. Graecis*) desertis . . . papae adhaeserunt genti adhaerenti Deo (*sc. Francorum*). IOH. VIII. epist. B 7,2 vos tamquam -as et refugas . . . anathematis vinculis innodabimus. LIUTPR. hist. 16 p. 172,13 reprobato ob improbos mores Iohanne -a. INSTIT. regal. 21 (MGScript. XXX p. 1458,3) Iohannes Grecus, qui fuit verus -a . . . et hereticus (ANAL. Quedl. a. 997 p. 74,20 *Iohannem non tam papam quam -am constituens*). GREG. VII. registr. 7,28 p. 510,2 *Macharum* -am et christiane unitatis inimicum. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 315,23 *Simoniaci et Nicolaiti heretici synodalibus . . . diffinitionibus . . . scienter inobedientes -arumque pertinacia eis recalcitrantes.* BERNOLD. CONST. chron. a. 1081 p. 437,6 Heinricus . . . cum suo non apostolico, set -a Guiberto. GESTA Vird. cont. II 12 p. 525,8 Friderici (*II. imp.*) -e. STATUT. ord. Teut. p. 86,16 -a catholice ecclesie. ANAL. Div. a. 1266 (MGScript. V p. 50,19) Menfredum -am. *al. remissius:* ABBO SANGERM. bell. 3,78 noxis ne -a (gloss.: transgressor) fias. *adi.:* EPIST. Hann. 34 p. 73,24 crede matrem ecclesiam . . . auxilium suorum non -arum filiorum . . . implorare. *nota compar.:* BENZO ad Heinr. 5,1 p. 648,24 'non est Deus' asserentes, quid -acius? 6 prol. p. 660,33 abusive coronatur, quid -acius? **C de clericis vel religiosis ordinem deserentibus:** VITA Filib. 24 (MGMer. V p. 596,14) Ebroinus . . . clericus Luxovium egressus, -a factus. WILH. HIRS. const. 1,2 p. 933^C si quis . . . de alieno monasterio -a venit *egs.* WOLFGER. itin. comput. I p. 9,23 cuidam calvo -e de Enstorf xxxiiii den. CHRON. Reinh. a. 1245 p. 618,36 *Jacobus* fuit -a Cisterciensis ordinis. ALEX. MIN. apoc. 20 p. 425,28 trecenti milites, omnes -ae literati. CHART. Sangall. A III 895 p. 111,26 gyrovagi et app-e. CHART. Argent. I 548 p. 416,20 -as . . . dicti monasterii . . . nunc vagantes. DECRET. Frision. B p. 286^A,16 si quis proscriptos vel -as sive excommunicatos publice ad se colligerit. *al. adi.:* OLIV. epist. 5 p. 299,11 Sergius monachus -a. ALBERT. STAD. anal. a. 1172 p. 347,23 omnes monachi -ae. CHRON. Erf. min. p. 660,10 -a Cisterciensis. *?nom. propr.:* CHART. Turic. 159 (a. 893) Wolfger, Appostota, Erimprecht.

II publ.: DIPL. Arnulfii 97 quia ille -a factus est et regnum nostrum . . . depredavit. DIPL. Conr. II. 54 p. 63,18 Veronimo olim Vicentino episcopo periuro -e, qui . . . Ardoino . . . associatus est. BERTH. (?) anal. a. 1080 p. 325,28 arma . . . pro

Deo deposita . . . -a resumserat. p. 326,5 regi suo pervicaces -ae rebellarunt. *al.*

apostatus, -us m. officium antipapae - Stellung als Gegengapst: ANAL. Winch. a. 1168 (MGScript. XVI 5 p. 481,46) successit ei (*Widoni*) in -um quidam Ricardus . . . qui et Calixtus III. dictus est.

apostaticus, -a, -um. (ἀποστατικός)

I adi.: *qui apostasia vel apostatae est, praevaricatorius, rebellis, impius - den Abfall oder den Abtrünnigen betreffend, abtrünnig, ketzerisch, gottlos:* **A de apostasia a Deo vel fide:** *1 strictius:* GODESC. SAXO conf. p. 52,6 diabolum . . . cum omnibus angelis suis -is (OTLOH. Wolfsk. 15^{med.}). RATHER. laps. 4 (PL 136,484^A) *peccatum -um.* serm. 6,2 cum . . . pugnare contra domini mei fideles . . . non solum per fidum, sed et . . . -um sit *egs.* WIPO gest. 33 p. 52,7 *Liutizi* olim semichristiani, nunc per -am nequitiam omnino sunt pagani. RANGER. Anselm. 2860 spiritibus. RAHEW. Theoph. 560 codicillos. *al. 2 latius:* *a diabolicus - teuflisch, Teufels-:* EPIST. Ratisb. 15 p. 335,28 filii sancte ecclesie . . . aciem i decursus non metunt. **b paganus - heidnisch:** ALDH. virg. I 52 p. 309,20 Diana . . . -o ritu turificare. VITA Aldeg. II 2 (ASBOLL. Ian. II p. 1035) nobis -ae diu servituti addictis.

B de haeresi vel schismate: ALCUIN. epist. 280 p. 437,21 erumpunt . . . -a (apostolica cod.) seducti calliditate pseudo-doctores (*antea: adversarios apostolicae doctrinae*). CONC. Rem. app. (MGScript. III p. 686,41) ad dominum apostolicum reverti et . . . ei -um libellum portare. LAMB. HERSF. anal. a. 1077 p. 299,4 papae huius -i (*sc. Wiberti*). BERTH. (?) anal. a. 1078 p. 308,41 -a praesumptione. RAHEW. gest. 4,63 p. 308,17 cum intruso et -o Octavianio. **C de apostasia a religione monastica:** LEG. Wisig. 3,5,3 p. 161,12 -e calamitatis obprobrium . . . extirpari compellimus.

II subst. masc.: *A eccl. i. q. apostata, praevaricator - Abtrünniger, Ketzer:* *1 de christianis fidem abientibus:* ERINH. Heimer. p. 610,393 exstat -us. GUNTH. PAR. (?) orat. 2,1 p. 117^D alius . . . fidei christiana renuntiat, cum tamen nequeat non esse christianus ut apostata vel -us. *2 de schismaticis:* DICTA de disc. (MG Lib. Lit. I p. 459,16) ut . . . non iam papa vocaretur, sed sathanas, non apostolicus, sed -us diceretur. COD. UDALR. 245 p. 424,13 Petrum . . . contra Deum et . . . ecclesiam erectum . . . non apostolicum, sed -um, . . . abdicamus. **B publ. i. q. rebellis - Empörer, Verräte:** RICHER. REM. hist. 4,102^{med.} cui . . . fidum obsequium praebui, donec eum . . . apostatare intelligens . . . cum omnibus suis -is dereliqui.

adv. *apostatice. more vel conditione apostatae - als Abtrünniger: COD. UDALR. 201ⁱⁿ. canonicum nostrum -e redeuntem. GERHOH. aedif. 51 (162) p. 193,6 si clerici . . . canonice, apostolice et non -e viverent.

apostato, -avi, -atum, -are. script.: app. p. 761,25. adde SALIMB. chron. p. 165,11. -stot. l. 62. adde SICARD. chron. a. 585 p. 144,22 (var. l.). CHRON. Merseb. 2 p. 168,14 cod. 3. apost(o) l. 57,71. p. 761,3,25.

I intrans. i. q. apostatam fieri, deficere, desciscere - abtrünnig werden, abfallen: *A strictius:* 1 eccl.: *a de apostasia a Deo vel fide:* ALDH. virg. I 34 p. 275,15 nolentes . . . -are (apostare var. l.) . . . capitalem compulsi sunt subire sententiam. 47 p. 301,25 feminis, quae . . . a Christi consortio -verant. GREG. VII. registr. 4,19 a Deo -are atque contra eum . . . superbire (*cf. Vulg. Sirach 10,14*). GESTA Trev. cont. I 17 p. 191,28 aliis *Iudeis* . . . -antibus iste . . . in fide remansit. CHRON. Basil. a. 364 *Iulianus* -stotavit. HEINR. LETT. chron. 27,2 p. 195,33 fidei sacramenta -ando violare. CHRON. Erf. min. cont. I p. 678,32 soldanus publice -antibus . . . multis milibus dedit vitam. SALIMB. chron. p. 181,12 Iudas Scarioth et Iulianus Apostata et omnes, qui -ant. *al.*

b de apostasia ab ordine vel religione: BERNOLD. CONST. chron. a. 1092 p. 454,2 laicus communem vitam . . . professus . . . cepit -are. VITA Annon. I 1,32 p. 480^B,6 propter cuius (*uxoris*) mortiferam dulcedinem -verat. CHART. Mar. Magd. 12 qui ab eodem conventu apostaverint. CAES. HEIST. mirac. II 1,28 p. 53,6 habitum abicere et -are. ALBERT. STAD. anal.

a. 1105 p. 318,15 abbas loci illius -are volens. CHART. scrin. Col. B 963 si . . . ordinem suum . . . infra annum probationis abiecerit et apostaverit. CHART. Argent. IV 255 p. 154,20 que -vit a sororibus. SALIMB. chron. p. 325,30 (*de episcopo*) quod tu . . . quasi -veris, quia cum esses in statu perfectionis et in vita contemplativa, ad activam redisti. p. 427,22 Iohannes stetit in ordine fratrum Predicatorum et postea -vit et intravit ordinem canonicorum sancti Frigidani. al. remissius: Cod. Udalr. 56 p. 116,24 qui tibi votum continentaliae . . . faciens postea voluerit -are. 2 publ.: BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 298,49 regis Roudolfi . . . milites turpis lucri causa ab eo -bant. OTTO SANBLAS. chron. 51 p. 84,15 principes Ottoni prius adherentes demum -verant. al. iur. de censuali: CHART. Eichsf. 213 p. 127,1 (a. 1221) Heinricus obtulit se . . . dicte ecclesie . . . ; qui cum postmodum -asset egs. B latius i. q. (*a virtutibus christianis*) desistere - ablassen (*von den christlichen Tugenden*): VITA Aldeg. I 17 (MGMer. VI p. 88,13) ne a bonis actibus -ret. CONR. FAB. Gall. 7med. a caritate . . . -are. al.

II trans.: A corrumpere - zerrüttten: DIPL. Heinr. III. 62 quomodo . . . imperator eandem sedem episcopalem ab antecessoribus suis informatam, sed peccancium culpis -tam in priorem sui ordinis statum reparavit. B repudiare - verlassen: LAMB. ARD. hist. 129 p. 625,35 cum iuvenula a quodam compatriota . . . appostata esset ut a multis et eum in maritum habere vellet.

adi. apostatans, -antis. apostaticus, praevaricatorius, impius - abtrünnig, ketzerisch, gottlos: 1 de apostasia a fide (cf. Vulg. Ezech. 2,3): MEGINH. FULD. (?) Ferr. 6 per -em populum Domini prophetae sancti mortificantur. HEINR. LETT. chron. 16,4 p. 108,12 Lyvones -es. 27,1 p. 195,2 Deus victoriā de gentibus -bus semper concessit. al. 2 de schismate: GESTA Rom. eccl. X p. 419,19 in . . . -em (apostantem 2) Liberum spiritualiter manum misit Eusebius. p. 419,20 Anastasi papae -is (apostantis 2).

apostatrix, -icis f. praevaricatrix, peccatrix - Abtrünnige, Sünderin: 1 de apostasia a fide, de impietate: NICOL. I. epist. 39 p. 313,21 quod scelus Ingiltrudis -x et adulera perpetravit. adi. (cf. Vulg. Ezech. 2,3): ION. CANAP. Adalb. 25 vir . . . sanctus . . . ad -em gentem pergere coepit. EBO BAMB. Ott. 3,1 p. 650,14 ignis Dei cecidit de coelo super -em civitatem. al. 2 de apostasia a religione monastica: FORM. Sangall. II 6 p. 400,24 ille apostata vel illa -x . . . possessionem . . . reddantur extores.

apostoma, -atis n. (f.: l. 52sq.72) (ἀπόστημα)
script.: opost: TRACT. de caus. mul. 37. TRACT. de chirurg. 1119. epost: RECEPTE. Bamb. 67. CHIRURG. Sudhoff II p. 386, 69sq. al. post: ANTIDOT. Cantabr. p. 165,20. abost: BOTAN. Sangall. 18,5. apust: RECEPTE. Bamb. 25. TRACT. de chirurg. p. 144°. -stom(a): p. 762,18sqq. adde BOTAN. Sangall. 7,2. 18,5. -stom(a): GLOSS. med. p. 9,16. RECEPTE. Sangall. I 183. al. form.: decl. I.: acc. sg. -am: ANTIDOT. Augiens. p. 61,4. acc. pl. -as: l. 68. adde RECEPTE. Bamb. 24,67. al. decl. II.: nom. sg. -um: p. 762,20. gen. sg. -i: p. 762,18. metr. āp: l. 70.

1 medic. i. q. abscessus, suppuratio, vomica - Abszeß, entzündung, Geschwür: a def.: CONSTANT. AFRIC. theor. 8,8 p. 38ar -a est grossitudo et inflatio, quas de superfluis humoribus membrum aliquid patitur egs. TRACT. de aegr. cur. p. 373,14 -ta . . . aut sunt sanguinea vel colerica vel fleumatica aut melancolica. GLOSS. Salern. p. 13,41 -a est tumor vel inflatio membra preter naturam. GLOSS. Roger. II 492 est -a morbus compositus ex tribus generibus morborum egs. al. b de speciebus: PAUL. AEGIN. cur. 203^{lit}. de -e (3,45,5 ἀποστήματος) et ulcere urinalium particularum. Ps. GALEN. febr. 55 urina . . . rubea et turbulenta . . . -ta, id est parrotidas, nascitura adnuntiat. ANTIDOT. Sangall. p. 82,40 qui inter costas -as habent in epate, in splene, a foris inponis emplastrum et intus rumpitur. ODO MAGD. herb. 379 althaea rumpit . . . -ta dura. TROTULA 8 p. 9,22 nascuntur in matrice inflationes et -ta diversi coloris. HILDEG. caus. 2 p. 153,36 de -bus: nam quaedam est velut nigra egs. MAURUS phleb.

p. 13^a cerebri -te. p. 15^a -te pleuretico. ROGER. SALERN. chirurg. 2,121 -a . . . quod fit de colera rubea, dicitur herpes estiomenus, quod autem fit de melancolia, dicitur cancer interior egs. TRACT. de aegr. cur. p. 161,10 -a aurium. p. 201,22 5 quinantia est -a, quod fit in gutture. TRACT. de chirurg. 433 <s>crofula, id est durum -a. CAES. HEIST. mirac. II 1,9 p. 28,28 mala congeries -is rupta est. CHRON. Reinh. a. 1204 p. 568,18 -ta foraminosa. BRUNUS LONG. chirurg. 2,5,3 p. 123^H-a, quod ignis Persicus nominatur. ALBERT. M. veget. 5,115 radix lili -dirumpit superficiem -um. WILH. SALIC. chirurg. 1,36 p. 315^C cognoscitur -a calidum . . . per rubedinem loci. NOTULAE WILH. Cong. 1438 ex venenos -e. SALIMB. chron. p. 614,11 medicus invenit -a super cor gallinarum. saepe. sarcosis - Auswuchs: CAES. HEIST. mirac. I 10,42 monstruosum illud -a (antea: de . . . latere pendebat caro miri horroris).

2 philos. i. q. distantia - Abstand: ALBERT. M. sens. 3,7 p. 93^b,3 est . . . ultimatas -imi (cf. p. 449^a,22 ἀπόστημα) dicta ab Euclide et Platone unum indivisibile, quod numquam videatur (p. 93^a,35 -imum . . . voco indivisibile egs.).

apostematicus, -i m. (ἀποστηματικός) qui apostemate laborat - einer der an einem Geschwür leidet: ANTIDOT. Sangall. p. 82,37 apostolicon facit . . . -is.

*apostematico, -onis f. formatio apostematis, ulceratio - 25 Abszeßbildung, Eiterung: BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106^a ex hac . . . ligatura sanguis ad locum infirmum transmitti non potest, unde -o evitatur (sim. THEOD. CERV. chirurg. 1,4 p. 136^b). p. 106^b ut prohibeamus eorum (vulnerum) -em egs. ALBERT. M. animal. 9,79 accidit infirmitas mamillae et -o. 10,16 retentio . . . menstrui signum est -is. WILH. SALIC. chirurg. 2,15 p. 337^A ibi fiet quaedam -o. al.

*apostemo, -are. 1 trans.: a act. i. q. apostemate corrumpere - zum Eitern bringen: ALBERT. M. veget. 6,83 coloquintida adhaeret partibus stomachi et involutioni intestinorum et -at ea. b medial. i. q. apostemate corrupti verturgere, suppurare - eitern, anschwellen, schwären: GLOSS. Roger. I A 1,14 p. 539,45 -antur nervi. BRUNUS LONG. chirurg. 1,17 p. 115^D siphac . . . vehementer solet ulcerari et -ari. ALBERT. M. animal. 1,608 splen intumescit et forte -aturn. 40 6,111 -antur ora exteriora matricum. 25,15 locus, ubi morsus est, -aturn et denigratur. WILH. SALIC. chirurg. 2,19 p. 338^A quin membrum -etur. al. 2 intrans. i. q. apostema gignere - einen Abszeß bilden: WILH. SALIC. chirurg. 3,28 p. 351^E ne . . . humores superflui ad locum fluant et -ent.

45 *apostemosus, -a, -um. 1 purulentus, ulcerosus - eitrig, schwären: CONSTANT. AFRIC. theor. 7,8 p. 33a^r propter membra -i cum alio colligationem. BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106^c huiusmodi vulnera sunt dolorosa, -a, quorum apostema necesse est ad sanium devenire. WILH. SALIC. chirurg. 1,21 50 310^F eminentia. 3,14 p. 346^F tumor (3,24 p. 350^B). 2 apostemate effectus - durch einen Abszeß verursacht: WALTH. AGIL. med. 66 p. 170,14 cura colyce -e calide. 3 comitantia apostematis exhibens - die gleichen Begleiterscheinungen aufweisend wie ein Abszeß: CONSTANT. AFRIC. theor. 6,23 p. 29a^r tertia fatigatio exterior est -a ex nimio calore laceratorium propter motum naturalem; unde infirmus -os sentit omnes pulsus egs.

apostimum v. apostema.

*apostizo, -are. (a religione) apostatare - (vom Ordensstand) abtrünnig werden: LEG. Wisig. 3,5,3 p. 162,2 qui cumque . . . ad laicalem conversationem postmodum -ando (apostatizando var. 1.) redierint. p. 162,24 -andi (apostatizandi var. 1.) precipitatio.

aposto v. apostato.

65 apostolaris (-stul-), -e. apostolicus - apostolisch: 1 de Paulo apostolo: CHRON. Gozec. 2 praef. p. 151,38 -is . . . allocutionis Pauli. 2 de papa: COD. Karol. 16 p. 513,20 commissa me -ularis cura provocat.

apostolatus, -us m. form. abl. -o: p. 763,17.26.

70 1 missio (apostolica) - Sendung, Apostolat: a strictius de Christo et apostolis: RATHER. epist. 33 p. 187,4 Deus dedit . . . Iude -um neque reliquit. WALTH. SPIR. Christoph. I 27

[Payr]

Christophorus dominici -us particeps fuit. VITA Serv. 4 p. 12,2 quatuor probabilium species -uum . . . discernuntur . . . in Christo, Petro, Materno et Servatio; Christus a patre missus est, . . . Petrus a Christo egs. b latius de praedicatoribus fidei (cf. Vulg. II Cor. 12,12) : HINCM. Remig. 5 p. 267,32 signa . . . us eius Franci sunt. WOLFHARD. Waldb. 1,2 (1) gens Anglorum per -um . . . papae Gregorii . . . christianitatem coepit amplecti (cf. OTLOH. Bonif. 1,1 p. 117,19). Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 1,30 quam praeclara tanti -us societas (Heinrichi II. imp. et Stephani regis). VITA Karoli M. 3,11 p. 78,28 quis sui -us signa, Saxoniam, Hispanorum . . . multitudinem . . . non extollat. HILDEG. epist. II 13,4 p. 373,29 ut -us sui (Martini) signa ex conversione . . . multorum ostenderet.

2 officium apostolicum, dignitas apostolica - apostolisches Amt, apostolische Würde: a episcopatus - bischöfliche Würde, Bischofsamt: EPIST. Desid. Cad. 15 vos merear in -o videre. VITA Eptad. 9 (MGMer. III p. 190,2) pro summo . . . honore -us ad hunc se . . . poenitentie gradum . . . inclinans. v. et l. 53. meton. in allocutione: DIPL. Merov. I 7 p. 9,22 suggestionis meae paginam manibus -us vestri . . . porrigo. EPIST. Desid. Cad. 7 commendo -ui vestro servellos vestros. LIBER diurn. 3 precanunt -um vestrum. al. b pontificatus - päpstliche Würde, Pontifikat: CONC. Karol. 14 p. 86,23 ut . . . in -us culmen unus de cardinalibus presbiteris aut diaconibus consecraretur. ANNAL. Engol. (MGScript. XVI p. 485,27) de -o . . . Marcellini usque tempus . . . Karoli regis. CONST. I 26 p. 56,18 ad incrementa sui -us nostrique imperii. ANNALISTA Saxo a. 1074 p. 702,26 cum . . . Alexandro in -u successisset. CHART. Solod. 217 p. 117,1 anno -us eius (Alexandri) XXIII. CHART. Naumb. 426 p. 382,29 Innocentio -um tenente, Philippo regnante. CHRON. Reinh. a. 1215 p. 588,31 papa regem Anglie . . . suo -ui subiciens. ACTA imp. Winkel. I 136 ad cathedram -us fuitis de communi cardinalium assensu promoti. GREG. IX. registr. 413 ex iniuncto nobis -us officio. al. meton. in allocutione vel titulo honorifico: CONC. Karol. 3^B p. 28,13 gratia diffusa cor -us vestri succensum est. EPIST. divort. Loth. 3 p. 214,7 orationum vota vestro sanctissimo -ui humiliter intimamus. EPIST. Col. 5 p. 248,26 ut . . . vester -us pallii largitione . . . antistitem nostrum . . . praemuniat. Ioh. VIII. epist. A 6 p. 5,28 non legatus quilibet, . . . sed ipse per semetipsum -us noster adveniens. DIPL. Otton. III. 212 abbatem Petrum vestro commendamus -ui. POPPO TREV. ad Bened. (MGScript. VIII p. 178,14) dato nobis vestri -us decreto. CHART. episc. Misn. 62 p. 63,33 cum de . . . episcopo vestro olim sinistra quaedam -ui nostro delata fuissent. saepe.

*apostolicalis, -e. pontificalis - päpstlich: ALBERT. MIL. temp. 165 p. 444,47 (add. cod. Cas.) -i privilegio.

*apostolicus, -us m. officium apostolicum, dignitas apostolica, apostolatus - apostolischs Amt, apostolische Würde, Apostolat: 1 episcopatus - bischöfliche Würde, Bischofsamt: HILDEG. Far. 63 (MGMer. V p. 190,10) germanos aequales sacratissimo -us (apostolatus var. l.) officio. remissus: RATHER. prael. 4,17 p. 265^a angelicatum illum, -um illum, pontificatum illum. 2 pontificatus - päpstliche Würde, Pontifikat: PAUL. DIAC. Lang. 4,29 ad -us officium Savinianus est ordinatus. RATHER. epist. 16 ad -um Romane illius sedis. LIUTPR. hist. 22 p. 174,27 papam Leonem tu nobiscum . . . ad -us culmen elegisti. CHART. archiep. Magd. 52 p. 73,25 anno -us nostri secundo. OTTO MOR. hist. p. 13,1 in honoris -u. ANNAL. Iauens. I p. 213,19 dominus apostolicus Alexander . . . -um regebat. al.

apostolicus, -a, -um. (ἀποστολικός) script.: app.: ANNAL. Rod. a. 1129 p. 708,33. -stho: DIPL. Merov. I 57 p. 51,33. 70 p. 62,30. -lec: FORM. Andec. 32. DIPL. Merov. I 64. al. neutr. (indecl. ut vid.) -con: p. 765,70sqq.

adi.: I strictius de apostolis (evangelista: l. 70): A qui apostolus est - der Apostel ist, apostolisch: WALAHFR. Mamm. 20,28 spiritus dat -is ignea corda viris. CARM. imag. 23^c,4,2 vir -us (sc. Lucas). EKKER. IV. bened. I 28,17 amicos. al. B qui apostolorum vel apostoli est - die Apostel betrefend, Apostel: 1 gener.: RHYTHM. 151,67,1 liber acta nar-

rans -a. WILLIB. Bonif. 8 p. 48,9 iuxta -ae institutionis normam. LIUTG. Greg. 11 p. 75,22 -um illud . . . testimonium (Vulg. act. 10,35). HRABAN. carm. 34,9 agmen -um primus et in ordine Petrus. WALAHFR. Mamm. 26,18 ardor -us fervore que propheticus. RIMB. Anscar. 14 p. 36,20 Gauzbertum honore -i nominis Symonem vocaverunt. POETA Saxo 5,89 oris -i terram sonus ivit in omnem. CARM. cod. Vat. (5330) 17,5 nubis -us specie signatur Olympus (cf. Isid. nat. 33,3). VITA Walari. 30 (MGMer. IV p. 173,1) reliquis. RITUALE Flor. p. 57,1 symbolum. saepe. remissus: LUP. FERR. epist. 84 p. 75,28 nos ex -a successione debitores sumus omnibus, ut egs. p. 77,16 tua culpa separatus ab -a et nostra societate. TRANSL. Wandr. (MGScript. XXX p. 818,41) Martino tertio vices -as agente. al. 2 de Paulo apostolo: ALDH. virg. I 18 p. 248,5 -ae iubilationis tripudio. WILLIB. Bonif. 5 p. 22,23 ratiocinationis. THEGAN. Ludow. 44 p. 599,23 praecepta. HRABAN. epist. 24 -orum dapium (sc. collectarii in Paulum) inedia. WALAHFR. exord. 23 p. 499,1 lectiones -as vel evangelicas. VITA Rimb. 23 -am praetendebat fortitudinem, de qua dicit: 'quando enim infirmior egs.' CHART. Raitenh. 50 p. 46,28 auctoritas. saepe.

b latius: A c. respectu successionis i. q. institutionis apostolorum traditione conservans, successione cum apostolis cohaerens, ad apostolos eorumque successores spectans - die apostolische Tradition fortiführend, in der Nachfolge der Apostel stehend, apostolisch: 1 de ecclesia: LIBER diurn. 1,12 episcopus sanctae ecclesiae catholicae atque -ae urbis Romae (CONC. Karol. 23 p. 203,15). CAPIT. reg. Franc. 289 p. 377,10 assensus c. et -ae matris nostrae). THANGM. Bernw. 36 p. 774,28 senatus -ae aecclesiae. GREG. VII. registr. 2,5 p. 132,35 matrem vestram, sanctam Romanam et -am ecclesiam (4,16). al. 2 de personis vice apostolorum (Petri: l. 43 sgg.) fungentibus: a de episcopis: CONC. Merov. p. 147,20 meritis -o fratri Egidio episcopo Remensi. EPIST. Desid. Cad. 17 -o in Christo patri domino Desiderio papae (CHART. Ful. B 18 -o p. Bonifatio). FORM. Marculfi 1,7 vir -os (-us var. l.) ille, illius urbis episcopus (Cod. Lauresh. 281 ubi . . . v. -us Rütgangus abbas esse videtur. EBERW. Magner. 11). EPIST. var. I 2 -o apostolorumque imitatione colendo . . . episcopo. FROUM. epist. 8 L(uitoldo) -is agminibus . . . connumerato. VITA Theog. 2,17 p. 474,50 ut . . . Metensem electum in sacerdotem -um consecraret. al. (rarescit a s. XI.^{tn}). b de episcopo Romano, papa: STEPH. EDD. Wilfr. 51 unitas -orum virorum (BERTH. [?] annal. a. 1076 p. 285,17. 1077 p. 289,6 virum vere -um). WILLIB. Bonif. 7 p. 36,20 pontificis p. 36,22 patris. RHYTHM. 145,17,1 pastor. POETA Saxo 2,282 antistes. 2,291 presul. TRANSL. Libor. 4 vere -us papa sedis Romanae Leo. persaepe. qui papae est - päpstlich: THANGM. (?) transl. Epiph. 1 contra -um hostem (Berengarium). BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 307,7 legatus -us. al. 3 de rebus ab apostolis (Petro: l. 60sqq.) institutis eorumque successorum propriis: a episcopalis - bischöflich, Bischofs-: CAPIT. reg. Franc. 1 p. 2,9 orate pro me, domini sancti et -a sede dignissimi papae (CHART. civ. Spir. 4 p. 5,3 -e sedis [Spirensis] Reginboldum episcopum. EPIST. Teg. I 82). LEG. Wisig. suppl. p. 484,22 -i vestri ordinis dogmata. VITA Elig. 2,2 -am benedictionem. app. p. 741,15 domino . . . culmine -o sublimato. THANGM. Bernw. 22 p. 769,15 -am ferulam. al. (rarescit a s. XI.^{tn}). b pontificalis, papalis - päpstlich, Papst: CONC. Merov. p. 101,12 sectas sedes -a sancta condemnat (DIPL. Otton. II. 315 p. 371,41 Benedicti . . . universali pape in -a sacratissima beati Petri . . . sede undecimo . . . anno. BERTH. [?] annal. a. 1077 p. 298,22 assumpto cardinali -ae sedis. saepe). FORM. Sangall. I 2 p. 381,14 annum Karoli . . . imperatoria . . . potestatis et -e benedictionis tertium (COSMAS chron. 1,22 p. 43,10 Iohannes . . . Bolezlao . . . -am benedictionem). HRABAN. hom. I 24 p. 48^c Bonifatius vice -a legatus Germanicus . . . est destinatus. NICOL. I. epist. 59 p. 368,9 diffinitiones in . . . synodo -is canonicisque auctoritatibus . . . roborasti. 117 p. 636,1 pallio. HADR. II. epist. 2 -ae recordationis decessor <nos>ter. Ioh. VIII. epist. A 214 noster -us animus. NOTKER. BALB. gest. 1,26 p. 35,16 ut . . . nomen

{Payr}

... imperatoris ... -a auctoritate gloriouſius assequeretur. REGINO chron. a. 865 p. 83,6 ecclieſtia cauſa -a... decretal. HROTSV. prim. 178 -i iuris ... coenobium. THANGM. Bernw. 19 -o et imperiali antidoto. 28 insigniis -is. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 288,18 anathema. a. 1077 p. 300,6 litteras ... non ut -as, set quasi diabolicas ... profanabant. a. 1078 p. 307,22 iudicio -o et synodali. GREG. VII. registr. 2,73 p. 234,9 sub obediencia -i principatus. VITA Meinw. 6 p. 9,14 privilegium -e confirmationis. CHART. Heinr. Leon. 92 banno -o et episcoporum banno. ALEX. MIN. apoc. 16 p. 349,17 Eugenius Cysterciense monasterium ... manu propria et -a dedicavit. persaepe. B c. respectu similitudinis: 1 apostolorum similis, apostolo dignus - den Aposteln gleich, eines Apostels würdig: CONC. Karol. 5 p. 39,33 quod ipse eset vir -ae sanctitatis et signa ... fecisset. WALAHFR. Wett. 722 pulcher -ae vita e pervertitur ordo (TRAD. Welt. 86 canonice sive -e v. reparator). POETA Saxo 3,586 Martinus confessor -a virtute choruscus. de praedicatoribus fidei: VITA Audom. prol. (MGMer. V p. 754,7) Deus ... populis ... signis ac virtutibus ... notum Audomarum -um donavit doctorem. BRUNO QUERF. ad Heinr. II. p. 705,3 nonne magnus honor ... regis eset, ut aecclesiam augeret et -um nomen coram Deo inveniret. VITA Otton. Bamb. III 2,17 p. 65,6 cum sanctis et -is viris ... conferendum Ottонem al. 2 ecclesiasticus, christianus - kirchlich, christlich: ALDH. virg. I 55 p. 314,8 contra -a statuta et legalia scita. WILLIB. Bonif. 3 p. 11,24 -ae eruditioſis norma. VITA Ansib. 5 (MGMer. V p. 622,25) -a et monastica docet regula. CARM. Bur. B 39,3,1 doctores -i et iudices katholici.

subst.: I masc.: A apostolus - Apostel: ALDH. carm. eccl. 4,11,2 Simon zelotes ... inter -os Petri cognomine functus. B episcopus - Bischof: DIPL. Karoli M. 66 p. 95,39 Karolus ... -is, ducibus, comitibus. SEDUL. SCOT. carm. 2,33,6 (add. p. 751) -o ... novo (sc. episcopo Leodiensi). MIRAC. Huchberti 1,3 ad mausolum ... almi -i ... adiit. C summus pontifex, papa - Papst: 1 de episcopo Romano (cf. HONOR. AUGUST. gemm. 1,188 papa -us nuncupatur, quia principis apostolorum vice fungitur): ORDO Rom. 23,7 communicat solus -us. 35,5 -us ... pontifex maximus est. TRAD. Frising. 7 quando dominus -us in partibus Gallie venerat (LIUTPR. leg. 47 domini -i et universalis pape. OTTO SANBLAS. chron. 9^{capit.} de reconciliatione domini -i et cesaris. saepe). AMALAR. ord. antiph. 11,4 interrogavi -um Gregorium. ANNAL. Xant. a. 815 -us ... fecit benedictionem imperiale super Ludewicum. THIETM. chron. 7,2 cesar ... episcopum ab -o ... consecrari precepit. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,22 ab -o actum est anathema. CHRON. Pol. 1,6 p. 17,7 Bolezlavus ... episcopos per -um, ymmo -us per eum ordinavit. HONOR. AUGUST. 8 si princeps episcopo, tunc iustissime rex ... subiectus erit -o. CAES. HEIST. hom. exc. 259 p. 169,29 -i ... condiderunt decreta, imperatores leges. ALEX. MIN. apoc. 16 p. 363,13 Wicberto, imperatoris Heinrici -o. 20 p. 442,19 -i ... regnantes cum ceteris episcopis. persaepe. 2 abusive: a de haeretico: CHRON. Albr. a. 1229 p. 923,18 captus fuerat et igni traditus ille pestifer, qui dicebatur -us Albigensium, Guilelmus nomine. b de califa: CHRON. Albr. a. 1195 p. 872,25 unus frater eius factus est califas, id est -us, in Baldach. a. 1217 p. 906,13.

II ?sem. plur. (sc. litterae?): litterae appellatoriae, apostoli - Bescheinigung über Einlegung und Zulassung der Appellation, Apostol (cf. p. 767,36sqq.): CHART. episc. Vratisl. 45 p. 48,28 (a. 1271) sanctitati vestre presentibus -is declaramus.

III neutr.: A sententia apostoli (Pauli) - Wort des Apostels (Paulus): ALCUIN. Willib. 1,6 (MGMer. VII p. 121,15) iuxta -um illud: quomodo praedicabunt egs? VITA Odil. 2 (MGMer. VI p. 38,9) memor illius -i, quo dicitur egs. 13 (ibid. p. 44,20). B -on i. g. genus emplasti q. d. apostolorum - Apostelpflaster (cf. p. 766,52; MATTH. PLATEAR. gloss. p. 382^c non dicitur emplastrum -on, ut quidam dicunt, sed -on, id est principale, quia inter cetera emplastra praecipuum est): ANTIDOT. Sangall. p. 82,32sq. inplastrum -on:

-on facit ad omnes causas. WILH. CONG. chirurg. 1538 calefiat ad ignem -on. TRACT. de chirurg. 859 -on corio inductum superponi humero iubemus. ROGER. SALERN. chirurg. 1,159 de -on chirurgico (1,171). Ps. OTHO med. 345, al.

5 adv. apostolice. 1 sententia apostoli (Pauli) - durch das Apostelwort: ANAST. BIBL. epist. 7 p. 421,13 industria tua interim -e doctus in nomine Domini opus ... arripiat.

10 2 more apostolorum - in der Art der Apostel, apostolisch. LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 288,23 papa tam eximie tamque -e vitam instituebat. GERHOH. ad Innoc. p. 204,19 -e viventibus. 3 sollemniter (more missae pontificalis) - feierlich (wie in der Papstmesse): NECROL. Ful. (MG Script. XIII p. 210,34 cod. 1) publica missa -e incepta.

15 *apostolissa (app.), -aef. de haereticis (cf. p. 767,30sg.): SALIMB. chron. p. 564,3 iuvenculae se dicebant sorores app-as esse hominum supradictorum egs.

apostolium v. epistolum.

20 apostolus, -i m. (ἀπόστολος) script.: -thol.: CONC. Merov. p. 19,14 cod. K. -ul.: FORM. Marculf 2,1 p. 71,24. LEX Baiuv. 1,11. CHART. Sangall. A 67. al. attrib.: p. 767,19.

I eccl. i. q. missus Christi, praedicator fidei (christiana)

- Apostel, Glaubensbote: A strictius de discipulis Christi eorumque adiutoribus: 1 gener.: LIBER diurn. 84 p. 95,12 fidem Christi, quam -i tradiderunt, -orum discipuli docuerunt. BEDA hist. eccl. 3,28 p. 195,21 -orum more pedibus incendendo. ARBEO Corb. 9 recepto pallo cum sanctiones beati principis -orum Petri. TRAD. Ratisb. 20 p. 25,24 sanc-

50 torum Petri et Pauli -orum limina querens. HRABAN. carm. 41,14,1 Timotheus, -us almus. epist. 23 collectarium in epistles Pauli -i ... confeci. univ. 4,1 p. 73^a -i ... totius ecclesiae portant typum egs. RIMB. Anscar. 42 p. 77,25 cum sancto -o et evangelista Iohanne. DIPL. Ludow. Inf. 63 p. 193,2 coenobium sub honore ... -orum Symonis et Tathei dicatum. THIETM. chron. 3,11 coram altari -orum Philippi et Iacobi. LIBER ordin. Rhenaug. p. 158,8 in quolibet festo minorum -orum. VITA Otton. Bamb. III 2,1 p. 36,5 illud de -is responsorium. TRAD. Ransh. 6 in die Barnabe -i. TRAD.

40 Scheftl. 444 p. 432,42 infra festa sanctorum Andree et Thome -orum. ALEX. MIN. apoc. 4 p. 52,20 principes ecclesiae ex auctoritate XII -orum ... iudicant subditos. 21 p. 475,26 sanctus Franciscus, imitator -orum. ALBERT. M. sacram. 226 p. 147,80 successoribus -orum relictiae sunt claves egs. per-

55 saepe. in nominibus rerum ab apostolis nomen trahentium: LEG. Wisig. 12,2,18 p. 427,8 simbolum ... -orum. FORM. extrav. II 1 p. 550, 10 de canone -orum ... legatur (item de canonibus apostolicis): CAPIT. reg. Franc. 113 capitul(a) -orum. THEGAN. Ludow. 20 p. 595,36 scripturam canonicam, quod -orum concilium nominatur). HRABAN. epist. 33 p. 466,44 in actibus -orum ... legimus. THEOD. CERV. chirurg. 3,1 p. 158^b unguentum veneris, quod dicitur XII -orum (WILH. SALIC. chirurg. 1,22 p. 311^d cum unguento -orum. 5,5 p. 358^E). saepe. 2 per antonomasiā: a de Paulo (Petro: l. 59) epistolarum auctore: a proprie (cf. OTTO FRISING. gest. 1,54 p. 77,2 antonomasice Paulum solemus vocare -um): WILLIB. Bonif. 6 p. 36,6 iuxta illud -i. WALAHFR. imag. Tetr. 218 tu dicis, -e Christi. CAND. FULD. Egil. I 23 p. 232,34 secundum -i commonitionem (Vulg. I Petr. 5,6).

60 RIMB. Anscar. 42 p. 78,30 iuxta -um. CARM. de Germ. 1,104,2 (MGPoet. IV p. 129) 'omnibus omnia factus' sequitor -i. CHART. Raitenh. 4 p. 6,26 testante -o. persaepe. B meton.

i. q. epistolarum apostolicarum (fere Pauli) lectio vel codex - Epistol. Apostelbriefe: ORDO Rom. 17,32 ingreditur lector ad legendum -um. HINCM. epist. I 125 p. 60,17 post -um, id est post epistulam. TRAD. Scheftl. 118 traditionem bonorum matutinalium et -i glosat. CATAL. biblioth. Gottlieb 14 p. 100,18 introductiones, -us et cantica canticorum glosata in uno volumine. CAES. HEIST. hom. exc. 195 hic cum ... -um in manibus haberet. al. b plur. de Petro et Paulo: WILLIB. Bonif. 5 p. 19,17 ad limina -orum Romanum venire. DIPL. Otton. III. 389 p. 819,47 Otto, servus -orum. THIETM.

chron. 6,68 in natali -orum. GREG. VII. registr. 1,40 p. 63,15 ad visitationem -orum venire. 2,30 p. 164,5 super corpora -orum. OTTO FRISING. gest. 2,6 p. 107,6 in festivitate -orum. saepe. *B latius de discipulorum Christi successoribus vel imitatoribus*: 1 c. respectu successionis de episcopis vel papa: VITA Desid. Vienn. 2 sanctus . . . -orum ordinem decoratus. GUNTH. COL. diab. cap. A praef. dominus Nicolaus, qui dicitur papa et qui se -um inter -os adnumerat. TRACT. Ebor. V (MG Lib. Lit. III p. 680,17) apostolorum vice et officio si vere fungitur *Romanus pontifex*, consequens est, ut etiam -us nominetur. 2 c. respectu imitationis: a de praedicatoribus fidei: BEDE hist. eccl. 2,1 p. 73,12 *Gregorium papam recte nostrum appellare possumus . . . -um*. CHART. Ful. B 198 p. 296,39 omnium ecclesiarum Gallie, Alamanni et Germanie -us et predictor extitit sanctus Bonifacius. ANNAL. Quedl. a. 814 Carolus imperator magnus et Saxonum -us. ADAM gest. 1,33 Ansgarius . . . foris -us, intus monachus. Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 1,29 *Heinricus II. -us fit Ungarorum* (cf. 1,30 per reges -os). EBO BAMB. Ott. praef. p. 588,21 -us gentis Pomeranorum. OTTO FRISING. gest. 1,35 p. 55,8 *Bernhardus Clarevallensis ut propheta vel -us habebatur*. RUD. collect. (MGScript. XI p. 17,31) beatus Rudbertus -us factus est Babarie. DIPL. Karoli M. 284 p. 425,46 (spur. s. XII.) glorio Francofurti -o Remigio. al. b de viris sanctis: CHRON. Lippold. 7 p. 550,10 Betto, vere Christi discipulus . . . et primus, ut ita dicamus, -us. CHRON. Andag. 9 Fulcaudus Montensis pro bonis moribus cognominatus Iohannes -us. c de haereticis ('Apostoliker', cf. LThK. 21. p. 757): CHRON. Siegb. cont. a. 1148 (MGScript. VI p. 454,4) qui . . . de suis quosdam quidem angelos, alias autem -os faciebat. SALIMB. chron. p. 281,11 revera isti . . . -i errant. p. 287,27 quod isti -i Ghirardini Segalelli multum stultizant. ibid. al.

II saec. i. q. nuntius - Gesandter: LIUTPR. leg. 19 ut omnium gentium -is, id est nuntiis, penes nos Bulgarorum -i praeponantur egs.

III iur. et canon. i. q. libelli appellatorii, litterae remissoriae - Bescheinigung über die Einlegung und Zulassung der Appellation, Apostel (cf. Plöchl, Kirchenrecht. 2.II. p. 358): CHART. Tirol. notar. 431 (a. 1236) Albertinus . . . appellavit ad dominum imperatorem vel ubi de iure procedere debet -osque cum instancia petiti (sim. 433^b. 523 p. 255,18. 568 p. 276,29. 574 p. 280,30). CHART. Turic. 1087 ut eadem appellationem coram nobis innovet viva voce -os postulando. CHART. episc. Vratisl. 45 p. 50,6 a vobis iterum appellamus nos . . . protectioni sedis apostolice subponentes, -os petimus et instanter (cf. p. 51,8). CONR. MUR. summ. 6,6^m p. 460,21sq. rarum est tamen, ut iudex, a quo appellatur, det -os secundum petitionem appellantis, nisi iudex in -is datis errorem . . . possit . . . excusare. al. Payr

apostoma v. apostema.

apostropha, -ae f. (ἀπόστροφή) script. -straph: l. 66.

1 allocutio, affatus - Anrede, Ansprache: a strictius usu rhet. i. q. conversio ad certam personam - das Sichhinwenden zu einer bestimmten Person (cf. H. Lausberg, Handbuch der literar. Rhetorik. 1960. p. 377sqq.; v. et GODESC. SAXO gramm. 2,54 p. 474,7, 'a' aversio): RUP. Tuit. medit. 1,12 p. 370^a per tropum, qui -a dicitur, id est conversio, sermo ad eos omnes reducitur (*a filio Dei*). LAMB. WAT. annal. a. 1153 p. 526,32 mihi heu! dicendum est -a (sc. ad personam absentem). GERHON. psalm. 36,38 p. 577,5 strophe . . . dicitur conversio, unde et dicitur -a locutio in medio sermonis ad aliquem vel praesentem vel quasi praesentem conversa. EBERH. ALEM. labor. 317 thematis in tractu mihi servit -a, sermo cuius ad absentem se rapit arte sua. b latius: ANSELM. LEOD. gest. 74 -a ad Lethgiam, ut religionem teneat. COSMAS chron. 40 p. 73,29 hanc -am (-straph- var. l.) euofonizat *iuvens secum*: egs. SUMMA dict. Saxon. 7,12 p. 244,21 ad eum, cum quo dispensat *papa*, -am facit et dirigitur sermo eius. ALBERT. M. Is. 45,2 p. 458,94 'gloriosos terrae humiliabo', -a ad Cyrus et ad Christum. 45,17 p. 465,26 -a est ad populum, ut consoletur. GESTA Ern. duc. II 18 p. 215,20 ad quos (milites) iterum dux sub -a ait: 'egs.' al. 2 mutatio -

Wandlung: AMALAR. ord. antiph. 5,20 -a fit de converso homine per paenitentiam ad evangelicum virum. 44,3 nos -am facere de laetitia in tristitiam. 3 mus. i. q. genus neumatis formam apostrophi exhibentis - Neumenzeichen in Form eines Apostrophs (cf. P. Wagner, Neumenkunde. 1905. p. 205g.): FRUTOLF. (?) brev. 14 p. 101 -a, distropha.

*apostrophato, -onis f. allocutio, alloquium - Anrede, Ansprache: LAMB. ARD. hist. 155 capit. p. 563,50 -o ad invidos. ALBERT. M. Is. 45,3 p. 459,25 apostropha ad Cyrus

10 . . . quae iterata -o signum dilectionis divinae est.

apostropho, -avi, -are. (verbis) se convertere, alloqui sich (mit Worten) wenden, anreden: GESTA Ern. duc. II 2 p. 195,16 -ans ad filium in haec verba prorupisse narratur: 'egs.' 3 p. 196,9 ducem . . . in horum tenorem verborum -vit: 'egs.'

15 apostrophus (-ofus) subst. (ἀπόστροφος) form. nom. sg. -fos: l. 22,24.

1 gramm.: a signum loco subtractae vocalis positum - Zeichen an Stelle eines ausgefallenen Vokals, Apostroph:

20 ALDH. ad Acirc. 141 p. 199,21 sunt . . . prosodiae x: acutus, gravis . . . -fus' (de fontibus v. notam ed.). p. 200,13 -fus (-fos var. l.) est signum extritae vocalis. p. 201,1 -fus ponitur supra. b diastole - Trennungszeichen: EPIST. var. II 15 p. 322,9 -fus (-fos var. l.) . . . separat male coniuncta, ut 'conspicitur sus' (sc. per errorem, cf. Pomp. gramm. V 132).

25 2 allocutio - Anruf: VITA Agnet. 173^a -us (cf. 180^a).

3 homo strophosus - ränkevoller Mensch: ANNAL. Magd. a. 1030 si . . . rex, quare praedo? si simplex, quare -us?

*apostasis v. *apostasis.

30 *apotauros adi. (ἀπόταυρος) de bubus i. g. non admis-sus - nicht zugelassen: ALBERT. M. animal. 7,55 custodiunt tauros (p. 595^b,18 βοῦς) novem annis, ne coeant, et vocantur . . . tales tauri affocoroz (p. 595^b,19 ἀποτάύρους).

35 apotelesma, -atis n. (ἀποτέλεσμα) script.: -thel-: l. 39. -lis: l. 47.

1 quod fabrefactum est, opus - das Hergestellte, Erzeugnis: ALBERT. M. phys. 2,1,2 p. 95^a,1 sunt . . . omnia talia artis -ta

sive opera ut lectus et indumentum. animal. 15,84 ars est principium -thelesmatis (p. 724^a,34 τῶν δημοιργουμένων) sive artificati. eth. 6,2,7 p. 416^a,20 ars . . . tres habet fines:

40 . . . secundus . . . est operationis finis, et hoc est opus sive operatum, quod iamdudum -a vocari diximus. metaph. 2,8 p. 127^a,5 in liberalibus . . . finis est operatio ipsa, in mecha-nicis autem -a sive operamentum. 9,4,2 p. 539^a,29 aedificatio

45 . . . quae est actio, et aedificatum, quod est -a egs. ibid. al.

2 documentum - Beweis: GLOSS. med. cod. Trev. p. 148,21

-lismata i. documenta (cf. Aug. gen. ad litt. 2,17 p. 60,1).

46 apotelesmatice, acc. -en (f.) (ἀποτελεσματική) per-fectio - Vollendung: EPIST. var. III 26, 2 p. 182,37 regenti magistro . . . in -en, perfectam scilicet consummationem.

50 apotheca (-tec-), -ae f. (n. -um: l. 58) (ἀποθήκη) script.: -t(h)ic: l. 62. -ech: p. 769,20. pot: l. 56.

I repositarium, receptaculum - Aufbewahrungsart, Be-hälter: A proprie: 1 de aedificiis, camenis: a hor-

55 reum, promptuarium, cellarium - Lagerhaus, Speicher, Vorratskammer (cf. Gloss. III 630,16 St.-S. potheca khellari. 660,31 -teca vel orreum stadii): VITA Lupi Senon. 18 (MG Mer. IV p. 184,17; add. VII p. 832) inlesa -a (inlesum -um 1 a. 3d¹, recte) reservatur. VITA Elig. 2,18 p. 709,30 -tecam

60 plenam (item de cella vinaria: RHYTHM. 149,220 cum in -teca vel peno exundans aluit baccum. URSIN. Leod. 27 [MGMer. V p. 351,14] intra -tica [-thicam, -thecam var. l.]. MIRAC.

Firm. 2,15 [MGScript. XV p. 811,21] cui [fratri] -arum tunc erat custodia. WILLIR. cant. 2,4 p. 12). AGOB. epist. 9 p. 201,1 esse . . . maledicta eorum cellaria, horrea, -as (cf. Vulg. deut. 28,17). ANSELM. LEOD. gest. 53 p. 221,9 frumenta coemere et tutis -is recondere. HERBORD. Ott. 1,33 -as suas aperuit

65 episcopus, panes praeparat, alit egentes. ACTA imp. Winkelm. I 104 p. 91,28 concedimus eidem monasterio . . . domos, -tecas, vineas. CHART. civ. Spir. 82 una -teca, que dicitur stadel.

70 BERTH. RATISB. serm. 18 p. 94,11 quarta camera fuit -a sive [Sroder]

esca, ubi omnia genera escarum . . . erant (cf. p. 96,17). CHART. Friedb. Hass. 46 mansum unum . . . -am unam in Frideberg et omnes agros. CHART. Eberb. 385 p. 149,23 duas -tecas apud Monetam sitas et ortos quosdam . . . vobis . . . confirmamus. ALBERT. M. animal. 8,149 faciunt apes domos et -as (cf. 26,5 domos . . . habitationum et . . . mellis -as). al. meton. de rebus in horreo conditis: CHART. Fuld. A 529 p. 235,29 (c. 840) que possidemus in substantia, in pecunia . . . in pecoribus et in omni -a mea, trado. b gazophylacium - Schatzkammer: COSMAS chron. 3,21 p. 188,9 non abbas . . . non laicus . . . fuit, qui non conferret invitus aliquid duci de sua -a. CHRON. Cosmiae cont. I a. 1136 p. 142,11 plurima bona in -a sui pontificis in eadem villa reposita esse cognoverat Wratzlaus. per compar.: RICHARD. ANGL. anat. II p. 83,4sq. sicut . . . in templo sunt tres partes principales, scilicet vestibulum, consistorium, -a, sic in cerebro . . .; in memoriali cellula quasi in -a . . . ea, que imaginacio suscipit, racio decernit <et> memoriae commendat conservanda.

c fort. i. q. crypta - viell. 'Krypta': LAND. MEDIO. hist. I 3,30 p. 96,1 in arce Trevali in -techa sancti Ambrosii. 2 de vasis: a dolium - Faß: UNIBOS 167,3 (ed. K. Langosch, Waltherius, Ruodlieb, Märchenepen. p. 292) in -a mittite, in qua me missum claudite (cf. 175,2). b unguentarium - Salzgefäß (alleg. de Maria, cf. A. Salzer, Sinnbilder und Beiworte Mariens. 1893. p. 320): ABSAL. serm. 1 p. 16^a attende huius unguenti artificem, attende -am . . .; artifex . . . fuit spiritus sanctus, -a beata Dei genitrix . . ., nonne videtur tibi artifex iste in -am hanc descendisse? c Pscrinum - Schrein: VITA Meinw. 135 p. 70,20 prolatis de -is suis (sc. episcopi) reliquiis sanctorum apostolorum. B translate: ANSELM. LEOD. gest. 19 p. 200,6 quam (animam) . . . caelestibus -is credimus reconditam (cf. WILLIR. cant. 5,1 p. 37 in aeternis . . . -is). ARNO REICHERSB. apol. p. 93,1 in quem (Iesum) . . . omnes gratiarum et bonitatis suae (sc. Dei) -as contulerit. GERHOB. tract. p. 267,4 congregando in pectoris virginei -am divitias virtutum. Emo chron. p. 484,44 quasi spiritus sancti -a afficiebatur Emo et reficiebatur dulcedine mirabili. al.

II taberna - Verkaufsstand, Bude (huc spectare possunt etiam nonnulla exempla supra allata, e. g. l. 4. p. 768,70): A gener.: ACTA imp. Stumpf 205 p. 286,34 (a. 1197) ut in domo eorum . . . habeant . . . fenestras, uscias, -as. ACTA imp. Winkelm. I 271 p. 246,38sq. in prefata planca sive -a . . . concedimus, . . . ut liceat in ea emere et vendere . . ., que in legitima planca vel -a fieri debent egs. CHART. Pruss. II 323 p. 219,36 -tecas institutorum vulgariter Creme dictas egs. REGISTR. Mog. p. 54,27 redditus in Ascaffenburg . . . in -teca, que sita est in cimiterio. CHART. civ. Erf. 189 p. 112,6 pensiones, que de -tecis sitis in ponte mercatorum in Erfordia persolvuntur (cf. 225). al. per compar.: DAVID compos. 3,3,3 sicut . . . mercator non in uno foro vel -a omnia simul invent . . ., sed in diversis diversa, ita religiosus egs. in nom. propri.: CHART. Wetzlar. I 19 p. 7,2 (a. 1233) Wigandus inter A-as (de eodem: I 69 p. 23,7 W. de Apotecis). CHART. Mar. Magd. 134 Heinricus de -a. B spec. i. q. taberna aromatica vel medicamentaria - Gewürzladen, Apotheke (de re cf. R. Schmitz, Das Apothekenwesen von . . . Trier. 1960. p. 205qq.; H. Dadder, Das Apothekenwesen von . . . Mainz. 1961. p. 185qq.): TRACT. de aegr. cur. p. 338,29 accipe cobaturam (sic?) -tece. GLOSS. Roger. III 94 unguentum fuscum, quod fit in -tecis. CAES. HEIST. hom. II p. 84^a specionaria . . . -am, vestem et manus aromaticas habere consuevit. ALBERT. M. animal. 7,44 in serpentibus, qui venduntur in -is (p. 594^a, 23 παρὰ τοῖς φαρμακοπόλατος). 8,133 medici, qui -tecas faciunt et vendunt species et venena et antidota. per compar.: EPIST. Dominic. 26 p. 67,22 memorialis . . . potentia, penes quam ingenialis virtus . . . aromaticam constituit -am.

III iur. i. q. depositio, hypotheca - Hinterlegung, Unterpfand: CHART. Wirt. VII 2310 p. 219,6 (a. 1272) sub -a rerum mearum.

apothecarius (-tec-), -i m. script.: appo-: p. 770,5. -eka-: p. 770,5,27.

1 mercator (sere aromaticorum vel medicamentorum) - (Gewürz-)Händler, Apotheker: CHART. Rhen. med. III 932 p. 700,25 (a. 1248) quilibet mercennarius sive -tecarius. CHART. Basil. C I 238 a Iohanne -tecario et uxore sua (de eodem: 249 -tecario civi Basiliensi. C II 104 app-us. ibid. al. v. ind.). CHART. Const. 45 (ed. K. Beyerle, Konstanzer Grundeigentumsurk. p. 55,18) magistri Wernheri Apotekers (de eodem: 57 -us Constantiensis). REGISTR. Mog. p. 54,40 mercatores de Selegenstat . . . -i Ascaffenburgenses libram piperis dant. CONR. MUR. summ. 6,1 p. 426,1 stabularius, scrinarius, -tecarius, claviger. CHART. Nuremb. 550 testes sunt . . . Iohannes -us de Nurnberc, Heinricus institor. ORDO liturg. (ed. Young, Drama I p. 435) -tecarius audiens eas vocet . . .: 'unguentum, si vultis, emite.' SALIMB. chron. p. 377,36 medici, stationarii et -tecarii specierum. al. de confectoribus medicamentorum: IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 25b^b peiores margaritae, quas -i in medicinis ponunt. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 374^c -i de illo rufo zuccharo . . . faciunt zuccharum et cum eo conficiunt medicinas suas. BERNH. PROV. comm. 8,1 p. 298,25 pisa alba, que -i Salernitanii ponunt in tyriaca pro orobo (cf. 8,3 p. 306,22). THEOD. CERV. chirurg. 3,47 p. 174^b praedictum unguentum habui a quadam amico meo -o. ALBERT. M. eth. 1,5,17 p. 81^b,32 medicus . . . dicitur -us; servus commixtione specierum subserviens medico. al.

2 cellarius - Beschließer: GLOSS. III 373,10 St.-S. cellarius kelner -tecarius idem, (l. add. cod.).

[*]apothema. ALBERT. M. cael. hier. 2,15 p. 69^b,29 alia littera loco 'imaginationum' habet 'apothematum', id est absurditatum. fort. per corruptionem ex ἀπηχθυάτω (PG 3, 1454)].

apothecosis (-teo-), -eos f. (ἀποθέωσις) deificatio - Vergötterung: TRACT. Ebor. IV (MG Lib. Lit. III p. 665,31) si Greci sermonis utaris ethimologia, consecratio, id est -is (-ia B p. corr.), sonabit tibi deificatio. in libri titulo: CATAL. biblioth. Becker 28 p. 62,10 opus ipsius (Boethii) de dividitate, idem -teosis. LANB. LEOD. Matth. I 95 (gloss.) Prudentius libro -eos.

apotoma, apoxima v. apozema.

40 apozema (-zim-), -atis n. (f.: l. 43sq.) (ἀπόξεια) script.: epo-: l. 57. -cim-: l. 54. -dim-: l. 56. -gim-: l. 54,57. -tim-: l. 55. -xim-: l. 47,60,63. form.: nom. plur. -ma: l. 64. decl. I.: sing.: gen. -e: l. 51. acc. -am: l. 52. abl.: -a: l. 51. cf. l. 53,56. ?plur. acc.: -as: l. 55. metr. āpo-: l. 58.

decocio, elixatura - Dekukt, Absud (cf. GLOSS. III 477, 8 St.-S. -xima piza [IV 359,25 -cima i. puza; cf. E. Karg-Gasterstädt, Beitr. z. Gesch. d. dt. Liter. 65. 1941. p. 188sq.], 485,40 -zima tranc): AESCULAPIUS 15 p. 19,21 accipiant -zima, hoc est elixaturas. PAUL. AEGIN. cur. 16 ablue... lupinorum -zima (3,3,1 ἀποζεια). 203 misce in coclearia II -zime nardi. 204 da . . . -zimam artemisie bibere. ANTIDOT. Lond. p. 17,16 davis antidotum . . . cum -a (ANTIDOT. Glasg. p. 123,16 -cima). ANTIDOT. Glasg. p. 137,41 -gima, qui facit ad fel nigrum. ANTIDOT. Bamb. 19 cum -timas fenigreci. 20 dabis in -dima apii. RECEPT. Sangall. II 153^{capit.} ad febres incindendas epogima, que febrem tollit. ABBO SANGERM. bell. 3,21 convenit invalidis -zima (gloss.: aqua cum variis cocta condimentis). ODO MAGD. herb. 2001 pruritus . . . scabies . . . illius (paratellae) . . . cedunt -zimate (-ximate, -zemate var. l.) fota. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 376,9 muliere in eius (amomi) -e sedente. TRACT. de aegr. cur. p. 159,4 cum -ximate mirobalanorum. GLOSS. Roger. III 601 omnia -zima valent ad consolidationem vulneris. ALPHITA I p. 278,1 -zima interpretatur defervescens, nos intelligimus de coctionem ab 'apo', quod est 'de' et 'zeo' quod est 'ferveo'. saepe.

*appactuo(-apa-), -avi, -are. (cf. *appactum, v. p. 771,7)

50 pacisci - einen Vergleich abschließen: CHART. Bund. 34 (c. 791/806) debuerant iurare et non iurarunt, et postea apactuarunt parentes, que de ipsu agru . . . dederunt tercia porcione in pacalia.

[Sroder]

*appalto, -are. (*cf. *appaltum*) 1 *locare - verpachten*: CHART. ord. Teut. 98 p. 76,20 (a. 1244) *quod ea (bona)* non vendent nec pignori dabunt nec -bunt nec permutabunt in aliquam personam. 2 *conducere - pachten*: CHART. ord. Teut. 116 p. 102,13 (a. 1258) *in dominio alterius domus de cetero emere, -are, scambire*.

*appaltum (*vel-us*), -i *(m.)* (**appactum, ital. appalto, cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 533*) *conductio - Pacht(ung)*: CHART. ord. Teut. 112 p. 94,3 (a. 1257) *que . . . acquirantur per donum . . . seu per concambium aut per -um perpetuum. meton. de proventu rerum locatarum*: CHART. ord. Teut. 112 p. 91,40 (a. 1257) *decimam de proventibus molendinorum suorum, -is et alii redditibus nobis . . . persolvi*.

*appans *v. *appennis.*

*appar (adp.), -is. (*ad et par*) *accommodatus - angepaßt*: VITA Erasmi 410 fuerat tunica . . . erea . . .; Erasmi stature adpar fuit hec operata. *v. et *appare.*

apparmentum, -i *n.* 1 *gener. i. q. instrumentum - Gerät(schaft)*: WOLFGER. itin. comput. 3 p. 23,23 pro operenda sella . . . et aliis -is 5 p. 34,16 pro suffe^r?atoriaiis -is. 2 *eccl. i. q. ornatus sacer - liturgischer Ornat*: CHRON. Cosmae app. II p. 254,8 qualicumque -o septem cardinales altari sancti Petri ministrare student, mitra, sandaliis *eques*.

apparatio, -onis *f. script. apa-*: I. 32,40.

1 *comparatio, praeparatio - Zurüstung, Vorbereitung*: CHRON. Median. 13 p. 215^c fratribus . . . usibus -o piscium omnino deerat. *milit.* NORB. IBURG. Benn. 13 p. 879,21 diutino certamine et magnis bellorum -bus laborasse. VITA Annon. I 1,32 p. 480^b,18 cessavit . . . tam operosa bellicae conventionis -o. 2 *res praeparata, ornatus - Einrichtung, Ausstattung*: a strictius: BENED. ANDR. chron. p. 149,10 apa-o eius (*ecclesiae*) . . ., destructure cuncte monasteriae eius. HONOR. AUGUST. anim. 13 in quo (*caelesti regno*) sunt multae mansiones, hoc est multiplices divinae -es (*cf. Vulg. Ioh. 14,2*). b *latius i. q. pompa, magnificentia - Prunk, glänzende Ausstattung*: URSIO Marc. 2,5 (2) albis et stolis induiti *abbas et fratres* ad locum accedunt quanta possunt -e. 3 *per confusione i. q. apparitio, epiphania - Offenbarung, Erscheinen*: MARIAN. chron. a. Chr. 2,66 capit. p. 497,38 in apa-e Domini. *v. et apparitio.*

apparator, -oris *m.* *minister, famulus - Diener, Gehilfe*: GESTA Rom. eccl. I 8 missis -bus (-rit- var. I.) suis (*sc. Gregorii VII.*) filium viduae apprehendit. *v. et p. 777,50sqq.*

apparatura, -ae *f. ornamentum - Schmuck*: AGIUS vita Hath. 2 aurum et -am pretiosam.

apparatus (adp.), -us *m. script.: adp.- l. 52sq. p. 772, 31sq. apa- l. 52. p. 772,49. abpa- p. 772,27. parat- (var. I.) l. 52. p. 772,62. form. abl. pl. -is: p. 772,52.*

I *de rebus praeparatis*: A strictius: 1 *instrumentum, supellex, res necessaria - Gerät(schaft), Ausstattung, Zubehör*: a gener.: LEG. Burgund. const. I 27,9 p. 65,11 boves cum iunctura et -u (adparatum, aparatum, paratum sim. var. I.; cf. app. crit.) aratri. CHRON. Fred. 3,65 ad-um . . ., cum quo filaret Narses. CHART. Stir. I 167 tradidit . . . curtem unam, -um unius taberne, -um unius vinee, mansum unum ad -um forensem. CONST. II 190,3 preter omnem -um, aurum et argentum laboratum et vasa, equos, pannos *eques*. CHART. Ypolit. 60 p. 87,13 pro comparando -u, quo indigent coriatores ad opus suum. *al. in imag.*: EPIST. Hann. 78^a p. 127,16 mechanicis -bus e Carinthia evolvendus eritis. de operibus civitatis: DIPL. Ludow. Inf. 9 p. 110,18 civitatem cum omni -u munitionis seu utilitatis. b spec.: a milit. i. q. ornatus militaris, armatura - Ausrüstung, Bewaffnung: IULIAN. TOLET. Wamb. 13 p. 513,26 apparuere . . . acies, armorum pariter et animorum -u dispositae. CAPIT. reg. Franc. 274,13 cum . . . necessario hostili -u. ANNAL. Quedl. a. 999 p. 75,19 bellicorum instrumentis -uum. ANNAL. Hild. a. 1105 p. 53,20 transmeandi fluminis . . . -um. OTTO SAN-BLAS. chron. 23 p. 32,31 -um, quem ad expugnationem . . . civitatis fecerat caesar. HONOR. III. registr. 44 octo naves cum -u earum. STATUT. ord. Teut. p. 103,17 omnem milicie -um. *al. in imag.*: RUP. MEDIOLO. Adalb. 4 talibus . . . heros

munitus et redimitus -bus. v. et p. 771,65. meton. i. q. exercitus, copiae - Heer, Streitmacht: ANNAL. Einh. a. 761 cum magno belli-u Aquitaniam ingressus. NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 84,9 omnes . . . sequentes et totus . . . -us. ADALB. MAGD. chron. a. 951 p. 164,31 multo se ad hoc iter -u prestruxit rex. ALBERT. AQUENS. hist. 9,48 p. 621^c virtus et -us magnus regis Babyloniae . . . tam in mari quam in arido projectus est. CHRON. reg. a. 1114 p. 53,31 coacto . . . delecte iuuentutis copioso -u. *al. β eccl. i. q. ornementum sacrum, res ad cultum pertinens - sakraler Gegenstand, liturgische Ausstattung*: CONC. Karol. 37,49 quo -u missarum sollemnia . . . celebrari debeant. GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 388,3 episcopum . . . missatico -u vestitum (*cf. THIETM. chron. 3,11 sacerdotali -u*). LIBELL. de cal. Trev. p. 740,2 partem . . . monachorum cum suo -u illuc convenire. WILH. HIRS. const. 2,34 p. 1090^b ut . . . nihil de ecclesiae -u minutiar. LIBER ordin. Rhenaug. p. 83,17 processio . . . absque sanctorum reliquis et cetero -u agitur. DIPL. Loth. III. 91 ecclesiastis omni -u necessario instruit episcopus. CHART. Port. 73 p. 98,20 missale, casulam et albam cum nola et alio -u altaris. *al. γ publ. i. q. insignia regia, ornatus - Herrschaftszeichen, Schmuck*: HINCM. annal. a. 879 p. 148,1 coronam et spatum ac reliquum regium -um. THIETM. chron. 4,50 corpus imperatoris cum -u imperiali, lancea dumtaxat excepta. remissius: REGINO chron. a. 860 p. 79,17 Carolus . . . aufugit, derelicto papilione, tentoriis et omni regio -u. LIUTPR. antap. 2,62 balteum armillasque aureas omnemque preciosum -um (abpa- B). RYCCARD. chron. a. 1194 p. 17,6 cunctum palati diripuit -um. 2 cena, epulum - Essen, Mahl: a gener.: VITAE patr. Iur. 1,13 p. 138,34 apponitur . . . ganeonibus in communi mutatus pristinus ad-us (*cf. p. 139,9*). de mensa adornata: THEOD. PALID. annal. a. 1022 p. 67,50 episcopus in cenaculo ad-um regis preconsiderans. b *eccl. de oblatione commemoratoria fere formam convivii exhibente*: VITA Leutfr. 31 (MGMer. VII p. 17,17) pro eius (*Leutfredi*) memoria nullus vobis -us a me exhibebitur. TRAD. Brixin. 423 ut ipse annuatim . . . in kalendis Augusti . . . confratribus plenum -um . . . tribueret *eques*. 450^c honestum -um aut honestam oblationem. 472. *al. CHART.* Raitenh. 39 p. 38,1 que (*talenta*) in copiosos fratrum -us ipso anniversarii sui die . . . expendantur. 3 possessio - Besitz: CATAL. biblioth. Becker 28 p. 61,21 tradidit . . . Madalwinus . . . totum -um suum. c. sensu impensa: EPIST. Meginh. 18 p. 212,4 privato -u . . . voluntati veste morem gerere. VITA Gunth. erem. 10 ut in reliquo de -u proprio nulla necessaria ei (*viro sancto*) deessent, se daturum promisit dux. 4 *commentarius, explicatio - Kommentar, Erklärung* (*cf. Feine, Rechtsgesch. p. 247*): CHART. Turic. XIII 1414^a (a. 1269) librum 'Decretalium' in cartis edinis cum apa-u Bernardi (*v. notam ed.*). B latius i. q. pompa, sumptus, magnificentia - Prunk, Aufwand, glänzende Ausstattung: CHRON. Fred. 3,83 cum magnis thinsauris et -is in Spania directa est Sedegunde (*cf. WETT.* Gall. 21 filiam cum omni -u usque ad Renum perduxit pater. CHRON. Pol. 1,5 p. 15,12 illa domina cum magno seculari et ecclesiastico religionis -u Poloniā introivit). CONC. Karol. 50^b,19 p. 626,3 discretio in vestium cultu et mense -u. WALAHFR. Gall. 1,22 p. 300,29 siebat . . . utroque in loco ingens -us laetitiaie (*item de festis*: WIDUK. gest. 3,14 -us paschalisi. CHRON. Pol. 2,18 -um . . . magnificentum in civitate Plocensi preparavit Wladizlavus. *al.*) AGIUS vita Hath. 7 cultiorum indumentorum -us. LIUTPR. antap. 2,38 miro . . . -u (paratu var. I.) ab Adelberto suscipitur *Hulodoicus* (OTTO FRISING. chron. 7,12 p. 323,18 non ut exul, sed ut rex regio -u susceptus est Heinricus. HELM. chron. 84 p. 160,28 cum grandi -u. *al.*) RUOTG. Brun. 11 locus . . . clero, populo, ecclesiis omnique -u elegantiior. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,1 maximo . . . epularum -u. ARNOLD. LUB. chron. 3,9 p. 152,1 inedicibilem -um. *al. expressius de modo se gerendi*: THIETM. chron. 6,41 p. 324,31 moribus et raris -bus huic similem numquam vidi.

II A comparatio, labor - Zurüstung, Anstrengung: GESTA Camer. 1,6 p. 405,41 in ipso congressionis -u coope-

[Sroder]

runt *Franci* mente deficere. DIPL. Karoli M. 315 p. 475,29 (spur. s. XII.^{in.}) post corporeos -us dormitum ivimus. SUMMA dict. Saxon. 11,103 p. 341,19 cum nec persecuti sint nonnulli votum emissum nec persecucionis exhibuerint tenuem -um. al. B gestus - Haltung: VITA Theog. 1,30 p. 463,47 in ipso humili corporis -u, quo humi procumbere gestiebat sacerdos. C medic. i. q. proelicitas - Neigung: MAURUS urin. I p. 17,37 urina subrubea ... timpanitem vel -um ad timpanitem significat. D iur. i. q. ius hospitii, parata - Unterkunft(sanspruch): LEO MARS. chron. 2,63 p. 670,33 ministri, qui praemissi de more fuerant ad -um regum exigendum.

*appare vel -um n. (subest a pari ut vid., cf. Bresslau, Urkundenlehre. I. p. 122sq.) ratum exemplar chartae - rechtsgültige Urkundenabschrift: HUGO FARF. opusc. hist. p. 65,5 ut acciperet illud (tertium genus) prefatus comes et -e ab illo firmatum nobis mandaret. p. 65,8 numquam stat tertium genus legaliter sine -e (cf. p. 74,17 -e de illo scripto, ut lex precipit, non fecit. p. 75,1). GREG. CAT. chron. I p. 254,21 -um, quod Transmundus dux et marchio fecit, manifeste declarat hoc. remissus: GREG. CAT. chron. II p. 12,11 fecit abbas ei (Venerando) ... libellum . . . , unde et -um ipse abbas apud se retinuit.

apparentia (-cia), -ae f. script. apa.: l. 71. plur.: l. 49.

I strictius: A de actione: 1 actio in conspectum produndi, se ostendendi - das Erscheinen, Aufreten: GESTA Ern. duc. I p. 38,4 cum . . . eiusmodi clientele -cia nulli imperatorum obvenerit. ACTA imp. Winkelm. I 261 p. 239,27 in -a potentie et evidentia virium. medic.: WILH. SALIC. chirurg. 3,12 p. 346^b usque ad saniei -am. 2 philos. i. q. actio (sensibus) se offerendi - das (sinnliche) Sich-Darbeiten: ALBERT. M. metaph. 4,3,7 p. 246^b,18sq. non . . . est proprium verum, quod apparenz sit simpliciter, quod res secundum sui substantiam non est apparenz ita, quod -a sit esse et substantia eius, sed quando apparet, apparet alicui . . . , sic in -a est et non simpliciter. p. 247^a,31 hoc non est verum in re, sed est verum huic, cui apparet, ita quod totius veritatis -a sit causa. actio (sensibus) percipiendi - Wahrnehmung: ALBERT. M. metaph. 4,3,7 p. 246^b,3 sunt ea . . . relativa, et -a aestimantis dat eis esse (cf. 4,3,9 p. 252^a,6). B de statu i. q. habitus, aspectus - äußere Erscheinung, Aussehen: DAVID compos. 3,59,4 Pharisaei in exteriori -a et nomine religionis tantum gloriantur. BERTH. RATISB. serm. 2 p. 16,26 -a vestium. CHART. Carniol. II 272 p. 211,18 florem . . . in -cia marcescibilem. MORIEN. ROM. alch. p. 514^a,20 filii et filiae in colore et aspectu vel -a . . . dissimiles. SALIMB. chron. p. 127,20 Saul habebat -am et existentiam egs. al. expressus i. q. ornatus - Ausstattung: CHART. Brem. 94 p. 110,18 (a. 1203) aliis -is, quibus maiora festa decorari solent, decenter applicatis.

II latius: A species - Anschein: 1 gener.: CONST. I 375,1 p. 523,17 (a. 1196) nos ad id non secundum -am, sed potius secundum existentiam evidenter intendere. ABSAL. serm. 9 p. 59^b quod operum -am magis quam munditiam conscientiae fuerint secuti multi. GREG. IX. registr. 355 p. 270,16 ad solam -am auferentes eis pecuniam clanculo restituunt. 2 spec.: a philos. et natur.: ALBERT. M. phys. 4,1,9 p. 258^a,26 locus materia videtur esse per similem huius phantasiam et -am (p. 211^b,34 φαντασίας), licet non sit verum. gener. 1,1,2 p. 347^b,47 quidam . . . qualitates secundum rem esse ponebant, quidam autem non nisi -am. meteor. 3,4,8 p. 674^b,40 non est ibi color verus, sed -a coloris (cf. sens. 2,1 p. 41^a,16 phantasia coloris sive -a coloris, quam φαντασίαν Graeci vocant). veget. 4,151 erit gummi in -a (p. 829^a,22 κατὰ τὸ φανόμενον) . . . valde infrigidatum. elench. 1,1,2 p. 529^a,16 aptissimus est locus sophisticus ad decipiendum per causam -ae. b mus.: HIER. MOR. mus. 25 p. 183,24 quae . . . disiunctio non pausa, sed suspirum dicitur et nihil aliud est quam -a pausationis. B iur. i. q. evidentia, certitudo - Offenlichkeit, Gewissheit: CHART. Austr. sup. II 378 p. 548,21 (dipl. Otton. IV.) si aparenzia furti vel latrociniu aut aliquid genus maleficii . . . in homine ecclesie notorie

fuerit deprehensum (383. CHART. Stir. II 376 p. 488,9. IV 30 p. 21,14).

appareo (adp.): -ui, -iturum, -ere. script. et form.: adp.: rarescit in schedulis nostris post s. VIII. apa.: l. 12,41sq.47,70. p. 775,1,21,45. al. abpa.: p. 775,43,46. ap(p)er.: p. 775,1,58. prae.: -rit: l. 41. -ias: p. 775,45. -ia(n)t: p. 775,1,58sq. metr.: -pär: p. 775,21,23,50. depon.: p. 775,66. refl.: p. 775,43sq.

I strictius: A in conspectum prodire, se ostendere, conspicuum fieri, venire - in Erscheinung treten, aufstreten, sich zeigen, sichtbar werden, kommen: 1 subi. anim.: a gener.: FORM. Morb. 1 coram vobis (sc. episcopo) apareere. TRAD. Frising. 353 presbiter . . . ei in obviam -ens. WIDUK. gest. 2,14 nec ultra . . . in Saxonia -erunt hostes. ALBERT. M. animal. 5,30 tantum . . . tempore illo -et (p. 542^b,23 δρᾶται) avis, quando . . . occidunt Pliades. al. in imag.: WALTH. SPIR. Christoph. I 21 preco noctis, quem Vesperum vocamus, -uit. b iur. i. q. in iudicium venire - vor Gericht erscheinen: CHART. Tirol. notar. I 936 (a. 1237) ex quo ipse non venit nec -uit nec . . . responsalem misit ad terminos sibi statutos.

2 subi. res.: a gener.: OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,22 cum mitigatis aquis terrarum facies -ret. CHRON. Erf. mod. I a. 1166 p. 184,21 nigro . . . caractere inter scapulas infirmorum -ente. ALBERT. M. animal. 1,621 rubor sanguinis tunc per ipsam (pellem) non -et. al. de prodigiis vel miraculis:

WILLIB. Bonif. 6 p. 31,23 quattuor . . . aequali longitudine trunci . . . -erunt. ANNAL. Chesn. a. 786 (MGScript. I p. 33^b,11) tonitrua et fulgura immensa -erunt. WETT. Gall. 41 p. 280,6 extraxit homo ceram, sed in manu eius . . . durus lapis -uit. ANNAL. Xant. a. 817 igneae acies -erunt in caelo. WIDUK. gest. 2,32 portenta quaedam -ere, scilicet cometae. OLIV. hist. Dam. 9 p. 174,1 -uit iuxta solem crux. saepe.

b spec.: a techn.: MAPPAE CLAVIC. 39 misum mitte, donec tibi -eat cyprum. 60 inunge stagnas laminas et -bunt tibi auree. THEOPH. sched. 1,16^{ex}. ut nec simplex ogra nec simplex rubeum -eat. GEBER. clar. 2,30 cum ceperit -ere vapor urinae. al. β math.: ANON. geom. 3,6 numerus partium supra halhidada -entium. c. sensu restandi: Ps. BOETH. geom. p. 408,17 quibus si unitas subtrahatur, xv -ent.

γ medic.: TRACT. de caus. mul. 68 si menstrua aliquid aparit (75). ANTIDOT. Glasg. p. 126,2 in plantra ad ficum, qui aparuerit in posteriora. B in conspectu ese, praesto esse - sichtbar sein, vorhanden sein: 1 subi. anim.: a gener.: CARM. Cent. 110,2 abiit Magenardus monacus . . . ex hac convalle plorantis et . . . -ere desivit. b iur. i. q. notum esse -bekannt sein: LEX Sal. Merov. 102,1 ut homicida illa non -eat (apareat A 2, apparent A 17). v. et l. 59. 2 subi. res.: a gener.: EINH. Karol. 13 p. 16,6 ut ne vestigium quidem . . . humanae habitationis -eat. CAND. FULD. Egil. II 14,4 ad urbem . . . , et quea . . . super glacialis aquai ripam Rheni. CHART. Brixin. 166 p. 177,14 sicut nunc -et ecclesia. al.

b spec.: a techn.: THEOPH. sched. 3,45 donec iunctura non -eat. β math.: Ps. BOETH. geom. p. 396,5 de arithmeticis . . . et geometricis, quid attinet dicere, cum, si vis numerorum pereat, nec in nominando -eat? ANON. minut. 1,5 p. 234,11 in xxiiii bis duodenarius -et. γ medic.: BEDA hist. eccl. 4,32 p. 280,29 ac si nil umquam in eo (oculo) deformitatis ac tumoris -uisset. δ iur.: LEX Alam. B 2,2 (codd. 19–37) si . . . nec carta nec testes -uerint egs. LEX Baiuv. 12,8 ubi evidencia signa non -ent. DIPL. Ludow. Germ. 2 quia auctoritas traditionis exinde minime -bat (cf. 3). CHART. Francof. 222 (a. 1258) domum . . . cum . . . universis supplectilibus . . . in eadem domo -entibus. CHART. ord. Teut. (Hass.) 181 p. 138,5 cum omni utilitate . . . , qui nunc -et vel in posterum -bit. CHART. Port. 173 p. 190,23 cum . . . utilitibus nunc in eis -entibus vel quomodolibet in evum emersuris. CHART. Turg. III 617 p. 476,31 cum omnibus . . . rebus -entibus et non -entibus. al. de partibus corporis i. q. nudatum esse -entiblöst sein: LEX Sal. Merov. 17,4 (rec. A) si quis alterum in caput plagaverit, ut cerebrum -eat ([apa- A 1]. cf. LEX Alam. 57,6 cervella. LEX Baiuv. 4,6,5,5). LEX Alam. 56,1 si eam (feminam) denudaverit, usque genitalia eius -eant

(apariant 1, -eat 3, appereat 10). 57,3 ut testa -eat (aperiat 8) et radatur (LEX Baiuv. 4,4 ut . . . in capite t. -eat. 5,3, 6,3-5. LEX Frision. 22,5). 57,18 dentes. C aspectui se exhibere - aussehen: LEX Baiuv. 4,14 si aurem maculaverit, ut exinde turpis -eat. THIETM. chron. 7,3 p. 402,3 vivarium . . . uit sanguineum. STATUT. ord. Teut. p. 63,22 sacerdotalia indu- mента nitida . . . semper -eant. D philos. i. q. se (sensibus) offerre - sich (den Sinnen) darbieten: ALBERT. M. metaph. 4,3,7 p. 246^a,44sq. non erit omne, quod -et (p. 1011^a,18 τὸ φανώμενον), verum, nam quod -et, alicui -et egs. p. 246^b,32sq. contigit . . . quod eidem homini idem secundum rem diver- sum -et secundum diversos sensus; citrina . . . cholera eidem visu potest -ere (p. 1011^a,26 φανέοθα) mel et gustu non mel egs. E theor. i. q. se manifestare - sich offenbaren, erscheinen: 1 de Christo: a in nativitate: HUGEB. Willib. prae. p. 87,14 loca, ubi Dominus noster nascendo patiendo que ac resurgendo nobis -uit. NADDA Cyriac. II 42 die . . ., quo Deus ingenitus -uit genitus. OTTO FRISING. chron. 2,47 p. 124,15 -turo in carne Dei verbo. b post resurrectionem: BERNOW. carm. 4,4 (MGPoet. I p. 414) qui (Christus) ter discipulis . . . -uit (aparuit cod.) gaudens. WALAHFR. carm. 20,7 munera suscipiens dignis -uit ipse. PASS. Petri et Pauli 217 -uit sibimet (Petro) Christus sub imagine certa. ALBERT. M. resurr. 71 p. 280,45 primo inter viros -uit Petro. al. c in iudicio novissimo: HRABAN. epist. 27 p. 442,24 cum . . . iudex . . . vivorum et mortuorum -uerit. FROUM. carm. 32,67 -ens Dominus cuncto venerandus in orbe. al. 2 de angelis, sanctis, mortuis sim. (fere in visionibus): ARBEO Corb. 4 p. 191,24 angelus . . . ei per visum -ens. HUGEB. Willib. 4 p. 98,23 locum, ubi angelus pastoribus -uit. VITA Rimb. 8 p. 86,23 -uit ei presbiter Arnulfus iam diu defunctus. GERH. AUGUST. Udalr. I 13 p. 403,18 in visu ei sancta Afra -uit. THIETM. chron. 7,32 contigit, quod in imagine mortuorum callidus homini -et inimicus. HONOR. AUGUST. eluc. 3,8 animae sanctorum -ent, quando volunt et quibus volunt. saepe.

II latius: A se praebere, existere, esse - sich erweisen, sich herausstellen, sein: 1 subi. anim.: FORM. Marculfi 1,8 ut . . . viduis . . . defensor -eas. 2,26 se hoc facere contem- sero aut . . . neglegens -uero (FORM. Sal. Bign. 14 p. 233,33. al.). TRAD. Frising. 2 si . . . contra hanc donationem venire . . . voluerit, . . . ab omni loca sanctorum excommunicatus vel extraneus -eat (cf. CHART. Sangall. A 26 ab omni eclesia excommunes abpareat. CHART. Fulde. B 63 se excommunicis -eat. al.). FORM. Marculfi 2,18 ut . . . in omnibus . . . absolutus -eas (aparias A 3). FORM. Senon. I app. 6 p. 211,4 unde . . . de ipso furtu victus abparueri. ARBEO Emm. 7 contra mites humilis -uit. 15 reus . . . criminis. CAPIT. part. Saxon. 11 si quis domino regi infidelis -uerit. RIMB. Anscar. 37 p. 72,14 blandus -bit Dominus iustis. CARM. var. III 18,12 in celo messor ut -eas (sc. diaconus). ANNAL. Fulde. Ratisb. a. 883 p. 109,32 constructor male factionis . . . mortuus non mora -uit. WALTH. SPIR. Christoph. I 1 conversacione -uit christia- nus. THIETM. chron. 4,55 quae (Bona), sicut sonuit in no- mine, -uit . . . in re. CHART. Rhen. med. II 101 p. 137,41 si . . . incorrigibilis -uunt (sic). saepe. 2 subi. res.: a absol.: CHRON. Fred. 4,25 ubi congressus erit certaminis, ibique tua et mea utilitas adparebit. LIUTG. Greg. 8 cooperunt . . . hereti- cae pravitates non -ere. ORD. iud. Dei B II 1 p. 641,19 appre- riad, Domine Iesu Christe, . . . virtus tua . . . -eat omnipot- entia tua. WALAHFR. exord. 19 p. 491,36 qui non in multitudine umbrarum -turam quaerunt veritatem. Hrotsv. Cal. 9,16 superna gratia in te. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 16,17 ut . . . sensus verborum facilis -eat. al. c. dat.: WALAHFR. carm. 1,5 pars . . . magna boni . . . omni -ere potest mundo. b c. adi.: FORM. Senon. I 36 ut haec perceptio nostra firmior -eatur. WETT. Gall. 38 p. 278,40 latitudo eius (pallae) tribus digitis maior -uit. DIPL. Heinr. II. 109 ut haec . . . auditoribus -eant vera. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,8 ut . . . per clara clariora, quae . . . dicenda fuerint, -eant. al. gen. vice adi.: HRABAN. hom. II 80 p. 302^b quae (sinapis) sit . . . vilis qui- dem passim contuentibus nullarumque virium -ens. 3 im- pers. i. q. claret, manifestum est (fit) - es ist klar, es ist (wird)

offenbar: GODESC. SAXO theol. 6 p. 189,10 ut -et et lucet et claret. RUOTG. Brun. 43 p. 46,29 ut liquido -et in eius verbis. al. c. acc. c. inf.: LEG. Wisig. 10,3,3. GODESC. SAXO theol. 23 p. 332,10 evidenter -et et . . . claret non oportuisse . . . 5 Dominum . . . pati. WIDUK. gest. 1,12. interr. indir.: AGIUS vita Hath. 2 quantae apud seculum nobilitatis sancta ista . . . fuerit, hinc -et, quod frater eius regum neptem in matrimonio habet. THIETM. chron. 1,10. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,27 ut . . ., quanta divinae celsitudinis esset potentia . . ., luce clarius -ret. al. quod: HUGEB. Wynneb. 10. GODESC. SAXO theol. 3 p. 98,17. v. et l. 7. quia: CONVERS. Afrae 5. al. quin: ANSELMO. MOC. Adalb. 1025 nec minus -et, quin vivum vulgus amaret. B videri - den Anschein haben, (er)scheinen: GODESC. SAXO gramm. 1 p. 375,26 pene velut aequales -ent digiti sub aqua. THIETM. chron. 1,20 extrinsecus -ui bonus, interiora violans pessimis cogitationibus. 8,13 quibus ignotus eram, despectus -ui. WILH. RUBRUQU. itin. p. 233,12 quando equitant plures domine simul et videntur a longe, -ent milites habentes galeas egs. al. c. inf.: 20 ALBERT. M. (?) animal. quaest. 7,29 p. 184,68 -ent tales aves iuvenescere. c. sensu suspicionis: Cod. Wang. Trident. 18 p. 52,21 (a. 1183) qui -eat ipsis vim facere posse. C contingere - widerfahren: Cod. Wang. Trident. 9 p. 33,21 (a. 1163) si werra -uerit episcopo.

25 adi. apparens, -entis. 1 medic. i. q. in superficie cutis existens - auf der Hautoberfläche befindlich: BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 111^F ulcera aut sunt -ia aut sunt pro- funda . . .; ulcera . . ., quae sunt -ia, id est quae non habent profunditatem. 2 philos. i. q. se (sensibus) offerens - (den Sinnen) erscheinend: ALBERT. M. metaph. 11,1,7 p. 590^a,40 dicamus . . ., quod materia uniuscuiusque est, cum qua est hoc aliquid ens et -s. p. 590^b,18 ens -s. v. et p. 773,34.

subst. apparens, -entis. 1 masc.: persona per visionem se ostendens - visionäre Erscheinung: METELL. Quir. 47,7 ab -e monetur, ut ad ecclesiam properaret. 2 neutr.: signum morbi - Krankheitssymptom: WILH. SALIC. chirurg. 2,5 p. 330^F propter ista -ia non steti, quin . . . ipsum (infirmum) . . . visitarem.

adv. apparenter. 1 a proprie i. q. perspicue - klar (sichtbar): HILDEG. scivias 1,3 p. 404^B faculas sursum -r posita. HELW. denar. p. 91,4 quod (aurum) et si gloriose et -r, non valde tamen gestabat utiliter. ALBERT. M. veget. 4,146 totus humor sic attractus retinebit colorem lacteum, qui etiam -r est in eo, quando decerpitur planta. b translate i. q. 40 manifeste - offensichtlich: CHART. Naumb. 218 p. 199,14 (a. 1150/54) -r . . . innotescat. CONST. II 424,4. 2 per speciem - dem Schein nach: ALBERT. M. elench. 2,5,1 p. 709^b,46 neutro modo neque vere neque -r (gener. 1,1,2 p. 347^b,44sq.). ALBERT. M. (?) animal. quaest. 7,29 p. 184,71 realiter senescunt aves, etsi -r iuvenescunt.

apparesco (advp.), -ere. script.: apa-: l. 54. -ris-: l. 60. 1 strictius: a se ostendere - sich zeigen: AESCULAPIUS 2 p. 3,24 vertigo ante eos (scotomaticos) -it. ANTIDOT. Glasg. p. 126,6 in primis dies x ligabis et non apparescat infirmitas.

55 b sensibile fieri - fühlbar werden: AURELIUS 13 p. 712,6 pulsus venae. c aspectui se exhibere - aussehen: AESCULAPIUS 19 p. 25,18 ex saniebus diverse -entibus, liquidis et fetidis. 2 latius i. q. evenire - sich herausstellen: VITA Serv. 12 p. 47,14 minaciter . . . -bant (apparebant R), que predixerat. c. adi.: COMPOS. Luc. I 16 ut curte in medio adparis- ca<n>t laminae.

*apparibilis, -e. conspicuus - sichtbar: CHRON. Ven. Alt. p. 98,13 ut nunquam sit -is lancea. p. 170,33.

apparitio (-cio), -onis f. script.: apa-: p. 777,26sg. 65 -rat- (var. l.): p. 777,5,26.

I actio in conspectum prodeundi, se ostendendi - das Er- scheinen, Aufstreten: A de anim.: 1 gener.: VITA Serv. 66 p. 145,7 Servatius . . . supplicibus . . . suis utrimque appro- prians -bus, alloquutionibus et beneficiis communicat. OTTO 70 FRISING. chron. 1,13 capit. p. 12,6 de . . . e Minervae. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 7,26 p. 182,22 tempore . . . -is (opp. latitationis) animalium. 2 iur.: CHART. Salem. 418

p. 468,8 (a. 1266) cum instaret -o dictorum testium. **B de rebus:** 1 gener.: ALBERT. M. animal. 6,77 apud -es stellarum. ANNAL. Ianuens. III p. 116,21 post -em . . . galearum. **de prodigiis vel miraculis:** EINH. epist. 40 horrendi sideris -em (apparationem V). ANNAL. Fuld. II a. 875 p. 83,32 rem stupendam . . . sua -e (-cione 2) praemonstrans *cometa*. OLIV. hist. Dam. 9 p. 174,13 tercia fuit -o . . . ubi . . . apparuit crux magna. al. 2 medic.: de nudatione partium corporis: Ps. GALEN. incis. app. 4 -o nervi. BRUNUS LONG. chirurg. 1,17 p. 115^c cerebri. **de phantasiis infirmorum:** MAURUS urin. I p. 17,20 febris adest . . . sine requie, in nocte -o quasi lampadarum. THEOD. CERV. chirurg. 4,5 p. 181^b rufae et citrinae fiunt in somno -es.

II philos.: A genus cognitionis, actio (sensibus) percipiendi - Erkenntnisweise, Wahrnehmung: ALBERT. M. anim. 2,4,7 p. 304^a,2 phantasia autem ab -e dicta est: quoniam illa est maior cognitio quam habeat anima sensibilis. **B perspicuitas - Klarheit:** ALBERT. M. top. 8,2,7 p. 515^b,18 aporisma . . . est graecum nomen, compositum ab & . . . et πόρης (sic?), quod est -o.

III theol. i. q. manifestatio, epiphanie - Offenbarung, Erscheinung: A de Christo: 1 de die epiphaniae: CAPIT. reg. Franc. 122 p. 241,25 in die -is Domini. HRABAN. inst. cler. 2,32 p. 120,14 cuius diei nomen ex eo, quod apparuit gentibus, epiphanie nuncupatur; epiphanie enim graece -o (aparatio B) vel ostensio dicitur (cf. ÓRDO Rom. ant. p. 21^a, 21). CHART. Laus. 140 (a. 1218/19) in sero Aparitionis. al. de stella nativitatibus Christi adnuntiante: EINH. epist. 40 sola . . . scriptura salutarem novae stellae -em fuisse testatur (cf. Vulg. Matth. 2,2). 2 post resurrectionem: VITA Norb. II 116^{med} quae sequantur opera tam manifestae huius -is. ALBERT. M. resurr. 57 p. 270,38 de -bus Iesu Christi post resurrectionem eius egs. 76 p. 284,45 -es multiplicantur penes ea, quae certificant in resurgentem et in ipsis, quibus factae sunt -es egs. al. v. et apparatio. **B de angelis, sanctis:** LIBER ordin. Patav. 7,14 p. 1025,20 in festivitate s. Michaelis, quae -o eius dicitur. ALBERT. M. caus. univ. 2,5,24 p. 619^b,13 de motibus et -bus et operationibus eorum (angelorum). summ. theol. II 9,36,2 p. 390^b,42 sextus effectus custodiae angelorum est, quod revelat mysteria per -es et visiones. meton. de loco: TRANSL. Dion. Ratisb. 33 p. 368^b,42 ipse locus, quia ibi . . . sanctus Dionysius augusto apparuerit, . . . ab ipsis incolis A-o Dionysii nominatur. **C de diversis manifestationibus:** ADALBOLD. Boeth. 109 bonorum . . . operatio summi boni est -o egs. ALBERT. M. incarn. 3 p. 174,8 annuntiatio erit opus -is et non missionis. p. 174,25 dicatur . . ., quod -o duobus modis consideratur, scilicet in se et in comparatione ad finem; si in se, sic manifestat naturam unius Dei egs. (cf. sent. 1,14,2 p. 391^a,33sq.). al.

apparitor, -oris m. script.: apa-: p. 778,5. adde GLOSS. II 408,45 St.-S. -rat: (var. l.): p. 778,22. -ret: p. 778,21. metr. -pär: p. 778,6. attrib.: l. 63.

1 gener. i. q. minister, famulus - Diener, Gehilfe (plur. interdum i. q. comitatus - Gefolge; cf. GLOSS. III 183,38 St.-S. -r vel minister dienestman. IV 167,37 inchineth): a principum, comitum sim. (fere de ministris armatis, cf. Waitz, Verf.-Gesch. VIII. p. 204). EPIST. var. II 20,16^{med}. qui (princeps), ut trucidaretur Dionysius, huc Roma suos -es direxerit. NOTKER. BALB. gest. 1,26^{med} statim cum -bus et scola tyronum . . . perrexit Karolus. 2,22 cuncta . . . praeter gladium . . . -bus dare conseruerat imperator. BENED. ANDR. chron. p. 6,2 consilio facto cum -bus suis (sc. Augusti). ANDR. STRUM. Ariald. 19 p. 1063,37 servos illuc . . . -es mittens. LAMB. HERSP. annal. a. 1074 p. 173,9 neque cum ea militum aut -um frequentia . . . venerant principes. GENEAL. Flandr. V 5 Rodbertus . . . comes . . . bona eorum (clericorum) per satellites et -es impios . . . diripiuit. ORTL. chron. 1,7 p. 38,25 tradiderunt . . . paene cunctos -es et milites suos cum castello. al. b episcoporum, abbatum sim.: INVENT. Phil. Cell. 2 abbas . . . sibi fidos ex -bus suis sapientes clericos . . . adesse constituit. EKKER. IV. cas. 2 episcopus cum . . . paucis suae linguae -bus. 27 missis circumquaque -bus pres-

byteros . . . collegit abbas. fort. add.: CHRON. Gozec. 1,27 ecclesiarum . . . istius et Hildesheimensis vectigalibus et -bus primus ministeriales instituit abbas. c variorum: MIRAC. Trud. 6 veniens . . . impius quidam . . . cum manipulo furum

- 5 . . . aparitoribus suis inquis iussit egs. RUODLIEB V 268 illeque (miles) non solum, quin quod fuit -um, . . . simul . . . condoluerunt. CHRON. Pol. 1,10 cocis, inquilinis, -bus, parasitū exercitūs. al. in imag.: BERTH. (?) annal. praef. p. 267,19 mirae custos patientiae, -r oboedientiae praeſentissimus Herimannus. 2 spec.: a executor, tortor - Henkersknecht, Peiniger (cf. Gloss. IV 178,61 St.-S. spiculator, -r vel lictor siegere): VITA Amand. 14 (MGMer. V p. 438,14) a ministris vel -bus . . . fur adfixus patibulo est. 23 (MGMer. V p. 446,13) -es (persecutores var. l.), qui ad interficiendum eum fuerant missi. HUGO FLAV. chron. 2 p. 388,56 pro meritis cuique pena a suis parabatur -bus in inferno. VITA Berth. Garst. (ed. PEZ. Script. rer. Austr. II p. 132^c) quidam . . . damnatus ad crucem -bus elapsus accurrit. al. b officialis - Beamter (cf. CONR. MUR. summ. 6,1 p. 425,40 preco, -r, lictor): LEG. Burgund. Rom. 30,1 ne quis . . . exequi praeceptionem praeſumat, nisi per principes -um (-ret- var. l.) officii probatoria ordinatus. 30,5 ipsi -es (-rat- var. l.). CHART. Landeshut. 123 (ed. Th. Herzog. 1959. p. 96,33; a. 1279) -r seu praeaco civitatis.

25 apparo, -avi, -atum, -are. script. apa-: l. 32. 1 gener. i. q. comparare, instruere - vorbereiten, herrichten: LEG. Wisig. 8,4,23 quia in itinere . . . hoc periculum (sc. insidias) nescientis -are non debuit. WALAHFR. carm. 54,1 donum. ABBO SANGERM. bell. 3,98sq. buggeus -at (gloss.: adorat, construit) et burgos, verum biliōsus; -at (gloss.: construit) atque bosor taphium sibi. ANNAL. Ianuens. I p. 190,1 hospitio . . . mirabiliter aparato.

2 iur.: a praestare - liefern: CHART. Eichst. 23 p. 53,10 (a. 1189) ut . . . possessores . . . unicuique canonico . . . de tritico unum . . . panem -ent. b assignare, legare - zuwenden, ver machen: CHART. scrin. Col. B 199 (a. 1230) Tripoldus -vit . . . uxori . . . partem domus sue. 778 Symon . . . -vit seu assignavit triginta solidos. 811 contulit et -vit.

adi. apparatus, -a, -um. 1 gener. i. q. magnificus - prächtig: ODO GLANN. Maur. 10 (1) ad convivium -oris (aparacionis 1) prandii. 2 spec.: a theol. i. q. promptus, inclinatus - bereitwillig, geneigt: VITA Pirmin. II 10 p. 41^b nos . . . conformare oportet -ae Deitatis gratiae. b medic. i. q. paratus, proclivus - bereit, zueigend: CONSTANT. AFRIC. theor. 8,3 p. 36a^v humores -i ad putredines; oportet, . . . discernatur inter ephemera febre et -am putredini. apparuo v. aperio.

*appater (adp.), -tris m. compater - Taufpate: GLOSS. III 68,31 St.-S. ad -r vel patronus tōte. 177,5 pheterin. Sroder appellatio (-cio), -onis f. script. ape-: l. 61,66. p. 779,16. al. etym.: ALBERT. M. praedicam. 1,4 p. 158^b,33sqq. quod dicitur '-em', quae dicitur quasi ad pulsum et componitur ab 'a' praepositione et 'pello, pellis', notat, quod alienum pulsum sit ad id, quod denominatur, sicut et nomen proprium -o vocatur proprie, quia ex collectione accidentium ad id significandum appulsum est.

I allocutio - das Anreden: A gener. i. q. actio adeundi, deprecatio, obtestatio - das Ansprechen, Anslehen, Anrufung: WALAHFR. exord. 27 p. 510,2 quicumque . . . sub - legitima . . . trinitatis fuerit baptizatus. PURCH. Witig. praef. p. 263,15 sub quadam ape -e loci personam feci meis assertionibus occurere. EPIST. Heinr. IV. 42 p. 64,7 pro Deo et pro -e . . . Romani pontificis . . . et Romanę ecclesię. c. sensu salutationis: BONIF. epist. 108 haec fuit occasio tarditatis litterarum et -is paternitatis vestrae. intercessio - Fürbitte: EPIST. Col. 5 p. 247,28 suffragium et ape -o sancti Petri. B iur.: 1 provocatio - Berufung, Appellation (de re cf. H. v. Volletini, Die Südtiroler Notariatsimbreviaturen. I. 1899. p. CLXXIVsqq.; Plöchl, Kirchenrecht. 2II. 1962. p. 358): a latius: LEG. Burgund. Rom. 33,3 -is sane tempora haec sunt, ut egs. NICOL. I. epist. 11 p. 277,32 ad apostolicam sedem libellum -is suaे misit. ACERB. MOR. hist. p. 166,11

misit . . . imperator . . . episcopum . . . ut . . . de litibus -um sua vice cognosceret. CHART. Bund. 466 p. 358,34sq. in vocem -is erupit et tamen -em, quam interposuit, . . . prosequi omnino contempsit (DIAL. cler. et laic. p. 318,22 canonice et legitime. al. cf. ACTA imp. Winkelm. I 1000 p. 760,22 de -cionibus ultimis interiectis). CHART. eccl. Halb. I 14 p. 11,39 sententias per -is remedium retractatas. CHART. Rhen. med. III 124 se . . . per frustratorie -is obiectum opponere. CONST. II 71,3 ne ab legato nostro . . . ad nostram audientiam fiat -o. SUMMA dict. Saxon. 7,9 p. 236,26 -cio secundum diffinicionem iuris est ad superiorum provocatio. p. 237,21 quod in iudicio delegatorum -cio et facta per saltum ad papam valeat. ACTA imp. Winkelm. I 977 cum . . . -e pendente nichil debeat innovari. CHART. Tirol. notar. I 240 iudex -um statuit terminum . . . de causa -is. CONST. II 421 tradita potestate . . . de ape-bus cognoscendi, quotiens in civilibus vel criminalibus causis ab ordinariis iudicibus fuerit appellatum. saepe. v. et p. 780,58. 783,8. b strictius: a ius provocandi - Berufungsrecht: CHART. Solod. 196 p. 100,29 (a. 1166/79) omni -cione ac contradictione cessante. DIPL. Loth. III. 29 p. 46,18 (spur. a. 1172/76) omni -e remota. CONST. II 158,7 proclamationis ac -is beneficium ab hereticis . . . amovemus. CHART. Merseb. 264 per censuram ecclesiasticam -cione postposita compescendo. al. β diiudicatio provocationum - Appellationsentscheidung: CONST. I 331 p. 469,40 (a. 1191) concedentes eis (Placentinis) regalia . . . exceptis -bus et fodro regali. 348,4 exceptis -bus, secundum quod in forma pacis continetur (cf. 289,10). CHRON. reg. cont. I a. 1187 p. 135,33 papa Coloniensi archiepiscopo . . . ius -is et vicem suam . . . indulget. al. c meton.: a litterae provocationem continentis, apostoli - Berufungsschreiben: SUMMA dict. Saxon. 10 p. 238,13 de hiis litteris, que sunt quasi sequaces sentencie, videlicet de -cionibus et confirmationibus eqs. CHART. select. Keutgen 162,12 -o . . . discussa cum sententia approbata debet . . . litteratorie presentari. β litterae diiudicationem provocationem continentis - Entscheidungsschreiben auf Appellationen: SUMMA dict. Saxon. 6 p. 214,12 a sede apostolica dantur . . . confirmaciones, -ciones, executorie. 2 interpellatio - Einspruch: a latius: DIPL. Ludow. Germ. 80 p. 117,34 res . . . remota . . . iudicariae potestatis inquietudine et vulgari -e quieto ordine . . . possidere. v. et p. 780,62. add: ROB. TOR. chron. a. 1182 p. 533,36 sepelierunt eum . . . contra voluntatem et -em eorum, qui corpus eius dedebant. b strictius i. q. ius interpellandi - Einspruchsrecht: DIPL. Loth. III. 29 p. 46,23 (spur. a. 1172/76) si forte quis . . . proprietatem vel quamcumque -em sibi de his presumpserit. 3 actio, accusatio - Klage, Anklage: a latius: FORM. Turon. 29 si quando cuiuscumque iniuste -o (ape- A³.B) conprobatur, sumptus . . . in quadruplicem ab accusatore cogatur restituui (de fonte v. notam ed.). CAPIT. reg. Franc. 299,6 rex . . . synodo libellum -is (cf. PRUD. TREC. annal. a. 859 p. 52,4 accusationis) . . . porrexit. CHART. Ital. Ficker 46 p. 68,22 judices . . . litis -em . . . audientes. b strictius i. q. ius litigandi - Klagerecht: CHART. Tirol. 961^b (a. 1231) omnem -em, que possit exire occasione illius debiti . . . ei remiserunt. 1090. 1103^b. ibid. al. (v. ind.). 4 a postulatio - Antrag, (Heraus-)Forderung: CHART. Ital. Ficker 91 p. 135,43 (a. 1098) invita parte ecclesiae iudices fecerunt -em et responsionem de pugna. Pax Valenc. p. 606^a,45 si dampnificatus potest . . . probare intentum . . . per -em duelli. b vindicatio - Anspruch: TRAD. Frising. 1447 (a. 1039/47) episcopus . . . inquisitionem vel -em eiusdem decimationis . . . remisit. CHART. Heinr. Leon. 2 p. 2,19 paludem . . . ab omni tam nobilium . . . seu ruricolarum -e liberam factam. CHART. Stir. I 394 p. 374,16 XII talenta accepit et verbum -is sue dimisit. al.

II nominatio - das (Be-)Nennen, Benennung: A gener. i. q. nomen, terminus - Name, Ausdruck: CHART. Rhen. inf. I 11 (a. 799) unus (rivulus) vocatur Diapanbeci, alter . . . est absque nominis -e. WALAFR. exord. 7 p. 481,16 fit . . . ut rerum intellectus alii ab aliis addiscentes nomina quoque

- et -es earum . . . cum nova intellegentia in suam proprietatem trahant. EINH. Karol. 29 ventos duodecim propriis -bus insignivit. MUS. ENCHIR. 6 notarum. WALTH. SPIR. Christoph. I 1 dictus . . . est angelica -e Christoforus. MEGINH. 5 BAMB. fid. 4 p. 269,18 ut veritas geniti . . . non -e, sed in utraque nativitate filii nomen . . . haberet. CHART. Rhen. med. II 292 p. 327,2 quod (*ius*) vulgari -e herwede dicitur. al. cognomen - Beiname: WALTH. SPIR. Christoph. I 2 eiusdem . . . -is (sc. Chananei), licet non eiusdem loci ambo 10 in terra sortiti essent vocabulum. B spec.: 1 publ. i. q. titulus - Titel: CHRON. Salern. 107 p. 112,17 (epist. Ludow. II.) apud quos (*Romanos*) . . . primum tantae culmen . . . -is (sc. imperatoris) effulsi. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 297,28 Augustus -em domini ut homo declinavit. ANNAL. Disib. a. 1081 p. 8,42 Henricus . . . una cum uxore . . . cesarea imposita -e coronatus est. al. 2 gramm. i. q. nomen commune - Gattungsname, Appellativum: ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 66,3 (ex Prisc. gramm. II 54,8) quinque sunt partes orationis: nomen, -o, verbum eqs. fort. add.: CATAL. biblioth. Lehm. I 82 p. 463,5 duo Donati cum -bus . . . expositiones super declinationes. 3 philos. i. q. designatio - Bezeichnung: ALBERT. M. praedicam. 1,4 p. 157^b,27 denominativa ab aliquo principali solo casu differentia secundum nomen ad casum inflexum habent -em (p. 1^a,13 προσηγόρων). p. 157^b,38 quae sunt eiusdem naturae, denominationis non suscipiunt praedicationem vel -em. ibid. al. v. et p. 778,52-55.
- appellatus, -a, -um. GLOSS. IV 2,13 St.-S. -um kinanlicher.
- 30 1 adi.: a gramm. i. q. communis - Gattungs-: ALDH. ad Acirc. 10 p. 81,16 genus dictandi ab undecima -orum nominum specie translatum. ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 8,20 omne nomen aut proprium est aut -um. ALBERT. M. herm. 1,5,1 p. 41^a,2 quamvis 'omnis' sit nomen -um, hoc est, multis secundum naturae sue aptitudinem conveniens. metaph. 8,2,6 p. 516^a,22 'substantia' est nomen -um, quod qualitatem communem significat. praedicam. 1,4 p. 158^b,41 nomen . . . commune . . . dicitur -um, eo quod in eo multa pelluntur in unum. al. alleg. vel tropice: CAES. HEIST. hom. I p. 63^a si quaeritur, assumpta natura (*Christi*) cuius qualitatis? respondetur, -ae, quia homo est nomen multis commune. HUGO TRIMB. sols. pil. 179 in qua (*significatione*) vere propriam servat qualitatem -am coacervans culpa quantitatem Babylon. b usu communi i. q. invocatus - ersuchend: CONR. MUR. summ. 6,6^a p. 472,25 sunt verba epistolarum . . . absolutiva, -a, auctorabilia. 2 subst. neutr.: nomen commune - Gattungsname, Appellativum: ALDH. ad Acirc. 140 p. 193,21 haec . . . tam propria quam -a . . . pentapta sunt. SMAR. carm. 1,2,16 *discretio* concedit propriis proprium, concedit et illis -is nomen habere suum. GODESC. SAXO gramm. 1,88 -a ut 'aer, aera'. GESTA Bereng. prol. 8 prosequitur gressum nulla Thalia (gloss.: nulla Musa; proprium pro -o posuit) tuum.
- appellator, -oris m. script. ape-: l. 60. 1 qui provocationem facit - einer der Berufung einlegt, Appellant: GERHOB. Antichr. 1,52 p. 359,25 iudiciorum iustorum contemptores et iniqui -es. ALBERT. STAD. annal. a. 1179 p. 349,5 audimus . . . appellationem factam, quam coactus est resignare -r. 2 interpellator - einer der Einspruch erhebt: LEX Raet. Cur. 11,11 si . . . ape-bus (app- Ac) consentire voluerit (cf. Cod. Theod. 11,11,5). CAPIT. Bened. 3,251^{tit.} ut liceat litigatoribus vitiatam causam appellationis remedio sublevare et ut -es in nullam custodiam redigantur. ibid. iterum.
- 65 65 appellatorius, -a, -um. ad provocationem spectans - auf eine Appellation bezüglich: CONR. MUR. summ. 6,6^a p. 464,39 in literis, que dicuntur . . . dimissorie, -e, commendative.
- *appellatus, -us m. potestas provocationes diiudicandi - Appellationsgerichtsbarkeit, Berufungsinstanz: SUMMA dict. Saxon. 11,89 p. 334,5 privilegium . . . vestro (sc. papae) non potuit -ui presentari vel etiam apportari.

1. **appello** (adp.), -avi, -atum, -are. *script.*: adp.: occurrit perraro in schedulis nostris, v. l. 11. p. 782,2. ape: l. 11,13,24,38,65. al. -pel(o): l. 24. p. 782,68. al. form.: prae. ap(p)ellit: l. 26. p. 782,53. adde LEG. Burgund. Rom. 33,3 (var. l.). inf. -ere (var. l.): p. 783,38.

I **alloqui** - ansprechen: A gener. i. q. adire, affari, deprecari - angehen, anreden, ansehen: BEDA hist. eccl. 4,20 p. 259,23 eum . . . salutans ac suo -ans nomine . . . inquit. FORM. epist. IV 2 illum tuum mihi (i. me) . . . -are iussisti fidelem. RUD. FULD. mirac. 12 p. 338,10 sanctam Gerdrudam ad-bat. PURCH. Witig. 461 talibus in votis appellans iura tonantis. BRUNO QUERF. Adalb. A 15 de redditu pastoris papam appellant. EPIST. Hann. 55 p. 101,26 maiestatem vestram -o pro paupere sorore nostra. EPIST. Heinr. IV. 42 p. 64,18 ut ipse (*filius*) cesseret nos persequi . . . -vimus et iam tertio -amus . . . Romanum pontificem . . . et ecclesiam. al. *pendet* ut: BRUNO QUERF. Adalb. A 12^{ex}. legatos mittit regina, elemosinas et orationes multorum, per quos . . . redemptorem -ret, ut . . . regem . . . liberaret. NARR. de rel. Scafhus. 4 p. 956,11. cf. l. 15. in imag.. HABRAN. epist. 34 p. 468,5 -amus humum et pretium poscimus anni. B publ. et iur.: 1 adhortari, evocare - mahnen, auf-, herausfordern: CHART. Solod. 7 p. 14,20 (a. 1030) si . . . inde semel aut bis apelatus . . . non emendaverit. PAX Valenc. p. 606^a,14 si damnificatus -et reum de duello. *pendet* ut: LEX Sal. Merov. 1,3 uxorem illius . . . -et (apellet A 1,2; appellat C 5), ut *egs.* 2 **invocare** - um Rechtsbeistand ersuchen: ALCUIN. epist. 245 p. 393,36 reus . . . ad ecclesiam confugit . . . cesarem -ans (p. 394,21). CAPIT. reg. Franc. 141,25 comitem. 252,2 p. 214,14 communem episcoporum synodus. VITA Norb. I 21 p. 701,14 iudicii et iusticiae tribunal -verunt. CHART. Babenb. 65,19 quod si . . . clementer gubernare despexerit *dux* . . . -andi (ape- A) et adeundi imperatoris curiam . . . habeant licentiam. al. 3 provocare - Berufung einlegen, appellieren (de re v. p. 778,67). LEG. Burgund. Rom. 33,3 pendente sententia quisque -are voluerit *egs.* STEPH. EDD. Wilfr. 47 p. 242,27 de hac . . . questione . . . sedem apello apostolicam (NICOL. I. epist. 11 p. 277,30. OTTO FRISING. gest. 1,48 p. 71,12. al.). HINCM. epist. I 160^b,6 episcopus ad primatum alterius provintiae . . . non habet licentiam -andi . . . nisi apud Romanum pontificem. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,33 ad illam (*Romanam ecclesiam*) de qualibet mundi parte -andum est, ab illa autem nemo est -are permisus. WIBALD. epist. 240 utrum a sentencia, non ab executione -andum sit (CHART. Tirol. notar. I 431. al.). CHART. archiep. Magd. 292 p. 361,18sq. abbas . . . -vit in hec verba: ego . . . -o dominum papam (CHART. Hall. I 106 absolute ad dominum p. -vit. al.). CHART. Bund. 390 p. 290,15 iudex . . . protulit sententiam dicendo . . . male esse -tum (CHART. Tirol. notar. I 57. al.). CHART. Tirol. notar. I 574 p. 280,27 si ipsos . . . vellent . . . agravare, ab illo gravamine -bant ante sententiam. CHRON. reg. cont. III a. 1203 p. 202,9 (rec. I) -verunt Coloniam ad audiendum cardinalis. STATUT. ord. Teut. p. 161,34 quicumque frater ad ordinem et consuetudines rationabiliter -verit, audiatur. CHART. Rhen. med. III 1461 p. 1058,4 nos ab eodem archidiacono ad . . . archiepiscopum -amus in scriptis. CHART. Raitenh. 336 potestatem agendi . . . -andi et prorogandi. CHART. select. Keutgen 162,12 si forte ab aliquo civium pro sententia ad curiam regiam . . . -atur. saepe. v. et p. 783,11. ref.: CHART. Tirol. notar. II 249 (a. 1242) se ad . . . potestatem . . . viva voce de hoc laudo -vit (296). in iudicio novissimo: CARM. Bur. B 6,50 quem iudex tunc arguerit, -are non poterit. 4 **interpellare** - Einspruch erheben: LEX Raet. Cur. 11,11 si aliquid contra hunc factum testamentum appellare (app- Ac), vedare voluerit, ut *egs.* (cf. Cod. Theod. 11,11,5; de re v. E. Meyer-Marthalier, Schweizer Gesch. 3. 1953. p. 50¹⁶⁷). CHART. Salem. 442 p. 24,11 (a. 1268) nichil exceptum fuit contra predicta omnia nec ab aliquo -tum. 549 p. 153,4. 5 in ius vocare, accusare, arguere - vor Gericht ziehen, anklagen, anschuldigen: EDICT. Roth. 365 si quis post mortem patris filium de debitum -verit. LEG. Wisig. 2,1,24 p. 71,8 aput

audiendum principis -are iudicem. 2,8,9 p. 86^a,13 nihil horum, unde ad-atur, scire . . . neque fecisse. al. (v. ind.). LEX Raet. Cur. 9,26 ille absolutus est, quem -vit. CAPIT. reg. Franc. 214,1 de servitio. IOH. VIII. epist. A 101 p. 95,6 archiepiscopus de his nichil me postea -vit, sed ad accusationem regis me respondere . . . precipiebat. WIPO gest. 35 p. 55,7 in ipso placito . . . Italici -bant archiepiscopum . . . pro multis causis. al. citare - vorladen: DIPL. Loth. III. 41 presbiter . . . suos -at . . . et culpas eorum . . . corrigit. CHART. 10 select. Keutgen 139,45 precones . . . in suo officio ad -andum homines ad iudicium . . . debent parati esse. GERHON. Antichr. 1,52 p. 359,5 -o . . . te ad Romanum pontificem, ut . . . coram eo mihi . . . respondeas. 6 a postulare, requirere - fordern, beantragen: CONST. I 429,6 (s. XI.^{ex}) si quis . . . quasi reus acclamatus fuerit et ipse innocentie sue expurgationem -verit. NIVARD. Ysengr. 5,299 -o duelum. c. acc. c. inf.: NICOL. I. epist. 109 p. 625,10 quodsi . . . episcopus . . . -verit se de hoc in nostra praesentia iudicium agere. seq. ne: CHRON. Mont. Ser. a. 1205 p. 173,16 super sigillo ecclesie -antes, ne quid . . . contra ipsos . . . scriberetur. b vindicare - beanspruchen: TRAD. Ratisb. 864 p. 417,32 (a. 1149/60) posteri iniuste ad servitium -ti sunt (cf. p. 417,36). CHART. Austr. sup. II 234 p. 344,5 filios . . . eadem bona -antes ab eis amoverunt datus xx talentis. remissius: CHART. select. Keutgen 139,39 (s. XII.¹) quicunque pro aliqua causa coram consilibus terminata testimoniun ipsorum -verint.

II **nominare** - (be)nennen (pass.: heißen): A gener. i. q. designare, nomen imponere - bezeichnen, Namen geben: 30 BEDA hist. eccl. 3,25 p. 184,33 quare stultum -are velitis laborem nostrum. LEX Baiuv. 10,2 de illo granario, quod parc -ant. WILLIB. Bonif. 8 p. 44,13 in loco, qui -atur Wirzaburch. EINH. Karol. 28 in episolis fratres eos (*imperatores Graecos*) -ando. CHRON. Salern. 107 p. 112,14 (epist. Ludow. II.) quod non Francorum, set Romanorum imperatores -emur. THIETM. chron. 4,56 quem (*filium*) fratris sui nomine Bolizlavi -vit. TRAD. Teg. 13 cum universis rebus qualicumque modo -andis. saepissime. in explicationibus etyologicis: WIDUK. gest. 1,18 a . . . duce nomine Gotha Gothi -ti sunt. OTTO FRISING. gest. 2,41 hystoria ab hysteron . . . -ari consuevit. al. c. sensu increpandi: GESTA Trev. cont. I 10 p. 183,24 insultanter eos ecclesianos -antes. CHRON. Mont. Ser. a. 1225 p. 222,12 verbis . . . in eundem invectus est, ut . . . leccatorem publice -ret. al. B spec.: 1 iur.: 45 CHART. Heinr. Leon. 112 homines . . . , sive censuas sive ascripticias . . . secundum consuetudinem terre -entur. CHART. Burgel. 94 p. 113,8 in quo (*sigillo*) me 'de Kamburc' -o. CHART. select. Keutgen 139,50 qui in iudicio advocati 'anspreken' -antur. al. intrans. (sensu pass.): FORM. Senon. I app. 1^a p. 208,9 ipsi filii mei secundum lege naturalis -ant. v. et l. 68. declarare - bestimmen, erklären: LEX Sal. Merov. 46,4 illum, quem heredem -at (ape- A 2,4, -it A 1), publici similiter nominent. CAPIT. reg. Franc. 215,6 de cartis, quae a quibusdam personis falsae -antur. al. 50 2 publ. i. q. acclamare, approbare, titulo honorare - (er)nen-nen, anerkennen, mit einem Titel auszeichnen, proklamieren: ANNAL. Fuld. I a. 801 Karolus rex a Romanis est -tus augustus (ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 896 p. 128,22. al.). ANNAL. Einh. a. 750 secundum Romani pontificis sanctionem Pippinus rex . . . -tus est (THIETM. chron. 4,2 publice. al.). REGINO chron. a. 898 p. 146,25 a summo pontifice coronatus imperator -atur Ludowicus (WIDUK. gest. 3,49 ab exercitu. al.). WIDUK. gest. 1,13 socii quoque Francorum et amici -ti (sc. Saxones). BERTH. (?) annal. a. 1061 Heinricus patritius Romanorum -tus est. saepe.

III per confusionem i. q. appellere - ansteuern: v. p. 783,38. adi. 1. appellans, -antis. intrans. (sensu pass.) i. q. vocatus - namens: DIPL. Otton. I. 416 in laubia app<elant>e Reges ecclesie. v. et l. 51.

2. **appellatus**, -a, -um. 1 vocatus - genannt, namens: ANNAL. Xant. a. 815 in loco -o Paderbrunnon. NICOL. I. epist. 71 p. 393,13 ecce sedem Petri caput -am. Ps. BOETH.

geom. p. 393,17 *rectus angulus ... latine normalis -us.*
 TRAD. Frising. 1288 presbiter Ratoit appellatus. *al. 2 com-*
memoratus - erwähnt: NICOL. I. epist. 57 p. 358,3 -am sedem.
 subst. 1. *appellans, -antis m. qui provocat, appellator -*
einer der Berufung einlegt, Appellant: NICOL. I. epist. 58
 p. 363,4 -em aliquem apostolicam sedem ... sustinere detrimentum.
 CONST. II 217 p. 302,21 nisi ... appellationum numerus appellationis subsidium adimbat -i. CHART. select.
 Keutgen 148,1 -s sententiam suam ... prosequatur. CONR.
 MUR. summ. 6,6^m p. 459,35 dimissorie etiam litere dicuntur
 apostoli, quos -i iudex dat, a quo appellatur. p. 460,13 ut
 habeat *libellus* nomen -is et iudicis. *al. v. et p. 767,48.*

2. *appellatus, -i m. reus ad superiori iudicem provocatus - Berufsbeklagter:* GEROH. Antichr. 1,52 p. 359,7
 que verba eis scripta porrigit, ut maiorem terrorem suis -is
 incutiant. p. 359,11 quasi ape-i plerique non supersident
 egs. *ibid. al.*

3. *appellatum, -i n. philos. i. quod certo termino desi-*
gnatur - das durch einen bestimmten Ausdruck Bezeichnete:
 ALBERT. M. metaph. 7,2,1 p. 431^a,9 nullius nominis primum
 significatum est -um eiusdem (p. 432^b,13). p. 432^a,30
 homo in praedicato stat pro natura multiplicata per sua
 supposita sive singularia vel -a. *ibid. al.*

2. *appello, -puli, -pulsum, -ere. script.: apu-: l. 46.*
 -*pel(o): l. 29.*

I *propre:* A strictius i. q. compellere, adigere - hin-
 treiben, hinbringen: 1 gener.: CHART. Sind. 13 p. 122,7
 (a. 1274) ordinamus de appulsione equorum ... in pratum
 ... facienda, quod appelli debeant duodecim equi. 2 in re
 nautica i. q. (*navem*) applicare - anlegen, landen: LAMB.
 HERSF. annal. a. 1076 p. 267,15 ut -sa navi ... ad ecclesiam
 procederent. *intrans.:* HELM. chron. 1,15 p. 32,21 -erunt
 litoribus Albiae fluminis. *in imag.:* CARM. Bur. B 76,5,2
 (c. sensu advehendi) qualis ad hec litora appulit te ventus?
 B latius i. q. (*navigando*) assequi - ansteuern, erreichen:
 ANNAL. regni Franc. a. 810 p. 131,6 classem ... Frisiā -isse
 (cf. p. 130,20). VITA Ludow. Pii 33 p. 625,28 naves pyraticas
 ... praedatum nostros fines appellare (-ere var. l.) velle. *in*
imag.: VITA Ludow. Pii 6 p. 610,1 ense, iam -ens (transcen-
 dens var. l.) adolescentiae tempora, accinctus est.

II *translate:* A (ad)vertire, accommodare - hinlenken,
 hinwenden: ALTFR. Liutg. prol. animum ad illud scri-
 bendum appuli (Adso Frodob. 22 [MGMer. V p. 80,7]. *al.*).
 WALT. SPIR. Christoph. II 1,111 studiis fallacibus aures.
 HIST. Torn. 6,5 p. 348,50 manum ad scribendum minime
 -erunt (apu- 1). *v. et p. 778,56. refl.:* ADAM gest. praef.
 p. 2,3 appuli me ad scribendum. B inferre - antun:
 IULIAN. TOLET. Wamb. 28 quae eidem terrae ... depra-
 datione nostrorum ... -sa sunt. *v. et appulo.* Pape

3. *appello v. 1. appello. appencio v. appensio.*
 1. *appendentia (adp., -cia), -ae f. *script. adp-:*
l. 57,61. form. abl. pl. -ces: l. 57.

1 res pertinens, *pertinentia, attinentia - das Zugehörige,*
Zubehör, 'Drum und Dran': a de terris adiacentibus vel
pertinentibus (interdum de confinio, marcha: l. 57,59;
de re cf. p. 785,9): TRAD. Weiss. 240 p. 231,3 (a. 699)
 dono ... curtilis, campis ..., silvis, aquis ... cum ad-ces
 earum. DIPL. Arnulfi 57 cum curtilibus ..., mancipiis ... et
 cum universis -ciis et adiacenciis finibus ad ... hobas iuste
 aspicientibus. CHART. episc. Hild. I 746 bona ... cum
 universis ad-is suis, agris ..., aquis. CHART. Bern. III 212
 p. 204,13 quicquid habet ... infra dominium seu -as ipsius
 dominii. fort. add.: FORM. Andec. 46 p. 20,33 cum terris
 ..., iunctis et -diensi abiecentiis in se habentis. *de aedificiis*
adiacentibus, ut vid.: CHART. Lux. I 19 p. 24,10 (a. 732/33;
 interp.?) donamus ... villam ... cum omni integritate sua,
 tam dominibus, aedificiis, -ciis (appendicis CD), casis egs.
 b de summa possessionum, aedificiorum, mancipiorum sim.:
 DIPL. Zwent. 5 omnia (*loca nominata*) ... cum omnibus -is
 (appendiciis C), id est ecclesiis, vineis et mancipiis ...
 molendinis egs. DIPL. Otton. II. 62 p. 72,28 abbatiam ...
 cum omnibus -is ... teneant. DIPL. Heinr. II. 100 civitatem

Scidere cum omnibus -is suis in pagis ... sitis. DIPL. Heinr.
 III. 278 mansos ... cum omnibus pertinentiis et -is suis.
 CHART. Rhen. med. I 603 p. 662,13 grangiam ... cum
 omnibus -is et usuarii suis. CHART. Rhen. inf. I 428 ut cum
 omni iure et omnibus -is in proprietatem ... ecclesi cederet
 praedium. CHART. Pomm. A 77 emit eam (*possessionem*) ...
 abbas cum omnibus -is suis. *al. 2 status adhaerendi - das*
Daranhängen: CHART. Walkenr. 426 (a. 1273) cuius (*co-*
mitis) consensus per -am sigilli sui poterit comprobari.

10 2. *appendentia, -ium n. v. appendeo l. 50.* Schneider
 appendeo, -ere. 1 strictius i. q. adhaerere, suspensum
 vel affixum esse - (daran) hängen, angehängt oder hängend
 befestigt sein: a proprie: AGIUS vita Hath. 14 quae
 (cortina) parieti -bat. BENED. ANDR. chron. p. 86,1 que
 (crux) in suis cervicibus -bat. THEOPH. sched. 2,11 fistulam
 cum vitro, quod ei -et. 3,82 p. 315,19 foramina fenestra lignea
 -et. b translate: a gener. i. q. dependere - abhängen, be-
 ruhen: WALT. SPIR. Christoph. II 2,53 quia totius natura
 medendi -et fidei. β iur. i. q. pertinere - zugehören: TRAD.
 Ratib. 95 p. 86,27 (a. 882) ad Fileisia, cui subsequentia -ent,
 sunt mancipia XI. CHART. Lux. I 168 p. 218,27 ut ... per-
 fecta possessione ad ... cenobium -eat praedium. DIPL.
 Heinr. II. 22 dedimus ... xx hobas ... et quicquid in illis
 utilitati -et. *al. 2 latius i. q. pondus habere, aequivalere -*
 wiegen, wert sein (c. acc. mensurae): CHART. Laus. 584
 (a. 1216) cuius monete ... XVII solidi et VI denarii debent
 -ere marcham. 727 calix marcam et dimidiā -et.

adi. appendens, -entis. 1 strictius usu iur.: a pertinens
 - zugehörig: BREV. Notir. a p. A 8,5 dedit in heremo

30 eiusdem loci -e locellum. CHART. Sangall. A 357 mansum ...
 cum mancipiis tam ibi commandentibus quam ei -bus. DIPL.
 OTTON. I. 289 p. 405,18 villam ... cum hominibus ... camerae
 ipsius episcopi -bus. TRAD. Brixin. 63 cum ... omnibus ...
 rebus iure et legaliter ad eandem proprietatem -bus. DIPL.

35 Heinr. IV. 265 de LX porcis ... xx cum omni -e servicio
 nostro usui detraximus. HILLIN. Foill. 15 (MGScript. XV
 p. 926,50) transiens per ... vicum -em usibus ... ecclesiae.
al. b alligatus - angehängt: CHART. Mulh. Thur. 107
 (a. 1250) instrumentum ... -ium sigillorum testimoniis
 roborari (124,137). 2 latius i. q. pondus habens, aequivalens -
 schwer, wert (c. acc. mensurae): CATAL. thes. (ZGesch-
 Oberrh. 4. 1853. p. 250,15; s. IX.) calix argenteus -s unc(ias)

xi, patena eius argentea -s unc(ias) VIII (CHART. archiep.
 Magd. 381 p. 501,4). LEO MARS. chron. 1,53 p. 618,11
 vascula aerea ... -ia libras sextcentas. CASUS PETRISH. 1,20
 tabula ... de auro optimo -s auri talentum. CHART. Laus. 844
 magna campana ... -s v milia librarum et cc libras. CHART.
 episc. August. 65 p. 65,4 porcum libram -em. *al. v. et supra*
p. 641,22.

50 50 subst. *appendentia, -ium n. 1 pertinentia - das Zuge-*
hörige, Zubehör: CHART. Hagenow. 59 (a. 1036) ut de
 quesitis et inquirendis omnia -ia causa luminis ad custoriam
 pertinerent. *v. et p. 785,48. 2 res cuiusdam pretii - Sachen*
 im Wert von: PETR. DAM. disc. p. 91,8 usque ad mille ...
 libras -ia rapuit.

55 appendicia v. appendix.

*appendiclio (-tio), -onis f. 1 terra pertinens - zuge-
 höriges Landstück: CHART. Turic. 765 p. 236,10 (a. 1249)
 donationem ... cum omnibus pertinentiis suis, decimaruim
 videlicet, ... nemorum necnon et omnium -um tam in poscho
 quam in piano. 2 actio suspendendi - das Anhängen:

60 CHART. Rhen. med. III 329 (a. 1227) scriptum ... -tione
 sigilli ... confirmari. CHART. Turic. 1442 ea, que geruntur,
 ... cum sigillorum -tione roborantur.

65 65 *appendicitia, -ae f. villa pertinens - zugehöriger Hof:
 CHART. Epternac. 206 p. 342,25 (a. 1156) quicquid iuris
 habuimus in ecclesiis et eparum -is, quarum hec nomina sunt:
 Flarding egs. (sed cf. 207 p. 344,33 appenditiis).

appendiculum (adp., -iti), -i n. (m.: cf. p. 785,36. adde
 70 DIPL. Merov. I 5 [spur. a. 1003/05] -tiis . . . , qui) vel rarius
 (a s. XI., ut vid.) appendicia, -ae f. (v. p. 785,28,69. 786,2.
 3.11.14.35)

script.: adp.: occurrit in schedulis nostris usque ad s. IX., v. l. 13.14. adde CHART. Sangall. A 12 p. 15,9. TRAD. Frising. 627. al. abp.: TRAD. Lunaelac. 124. DIPL. Otton. I. 114. ape.: l. 40,42,56,71. p. 786,40. al. form. -ies: CHART. Traiect. 35 (dipl. a. 713) adiecentias vel -ties (-cias B.).

I res pertinens, pertinentia, attinentia - das Zugehörige, Zubehör, 'Drum und Dran': A spec.: 1 iur.: a de terris ad fundum quendam pertinentibus (interdum de confinio, marcha, e. g. l. 13.16.19; de re cf. A. Dopsch, Wirtschaftl. und soz. Grundlagen der europ. Kulturentw. 2.I. 1923. p. 355, 372; K.-H. Ganahl, ZRGerm. 60. 1940. p. 217sqq.): DIPL. Merov. I 57 p. 51,39 villa cum terris... campis, pratis, ... cum adiecenii, ad-is (CHART. Sangall. A 7 p. 7,20 omnes res ... condonare ... cum omnibus adiacentia vel ad-is eorum in areas vel silvas. DIPL. Karoli M. 73 cum omnibus adiacentia vel -tis, cum omnibus terminis et marchis suis. NOTIT. Arnon. 1,1 oppidum ... et castrum ... cum terminis ... et confinibus vel omnibus -tis suisque adiacentia. TRAD. Patav. 44^b -is. al.). CHART. Rhen. inf. I 52 tradidi unum bivang ... cum omnibus -tis suis, id est terris, silvis egs. TRAD. Welt. 14 predium ... cum omnibus -is sive in agris sive in silvis sive in pascuis. CHART. scrin. Col. A 1 p. 37,27 tradiderunt ... partem suam domus ... cum -o, id est werf. CHART. Bund. 363 p. 271,13 partem castri ... cum omnibus -is suis infra Clusam sitis. CHART. Eberb. 32 p. 68,1 curia non de omnibus -is, sed de paucis agellis et pratis suis tantillum decime solvebat. CHART. Lux. III 169 p. 173,30 si vero extra dominium vel -as ... castri ... acquestavimus aliqua, saepe. b de summa possessionum, aedificiorum, mancipiorum sim. vel partibus eius: CHART. Rhen. med. I 19 p. 24,9 (a. 765) villas ... cum omnibus -is vel quicquid ad ipsas villas aspicit (CHART. Rhen. med. I 41 p. 46,19. cf. CHART. Lux. I 167 p. 215,14 cetera ad eandem villam -tia). BREV. NOTIT. a p. A 10,22 curtem cum territorio suo et ... cum molendinis et aliis -is suis. DIPL. Ludow. Germ. 96 p. 139,16 medietatem unius fisci ... cum omnibus -is eius, ... qui ad ipsum fiscum pertinent, tam mancipiis quam vineis, terris egs. DIPL. Karlom. (II.) 5 cellulam ... cum universis intrinsecus et extrinsecus -is. DIPL. Karoli III. 125 p. 200,30sqq. Alano cum omnibus ape-is suis, exceptis paucis, qui ... monasterio deserviunt, ... et Salsurias cum omni suo apenditio. TRAD. Ratisb. 137 beneficium ... cum omnibus -tis suis. DIPL. Zwent. 3 p. 21,11 capellam unam cum -is eius. Cop. Lauresh. 68 mansos VIII cum omnibus legitimis -tis suis. DIPL. Heinr. III. 102 bonum ... donavimus ... cum omnibus suis -is, hoc est ... mancipiis, areis, aedificiis egs. ANSELM. LEOD. gest. 26 p. 204,1 ut ... cuncta illuc -tia (appendentia 1) ... diriperet. CHRON. rhythm. Leod. 419 emptis tot -is, castellorum tot necessariis. CHART. archiep. Magd. 257 p. 325,17 syn. pertinentia, attinentia. saepissime. v. et *pendicium. nomine proprio accedente i. g. villa pertinens, curtis - Nebenhof, Vorwerk: CHART. Epternaco. 3 p. 19,28 (a. 697/98) dono ... portionem meam in ipsa villa Epternaco ... cum -is suis, id sunt Baidalingo egs. DIPL. Karoli M. 116 p. 163,9 Hamalumburg ... cum ... ape-is suis Achynebach egs. CHART. Wirt. II 491 p. 307,12 locum ... cum ... -tio eius Vorst. al. c de iuribus, servitiis, redditibus sim.: DIPL. Heinr. IV. 264 xxx porcos cum omnibus suis -is exsolvat. 298 comitatum ... cum omnibus -tis legum ... tradidimus. FUND. Boson. 2 (MGScript. XV p. 979,28) donantes villas quasdam cum allodiis suis, cum fiscalium reddituum -tis. CHART. Wirt. II 340 p. 66,7 ut ... suum servitium, videlicet duas victimas cum suis -tis, accipiat. CHART. Heist. 41 p. 146,24 duas amas vini cum suis minutis -is ... persolvet. CHART. Laus. 287 menaidas pro viridario cum -is. CHART. Friburg. 126 silvam ... cum suis -is ... vendidimus. al. 2 eccl. i. g. ecclesia filialis - Tochterkirche: DIPL. Heinr. II. 115 p. 142,14 ut et ipsa (ecclesia Leodiensis) et sue -tie ... libere ... consisterent. ANSELM. LEOD. gest. 8 p. 195,29 in maiori aecclisia inque omnibus, quea ad illam videntur apendita. GESTA Trev. cont. I 20 p. 193,35 Ivodii, quod ... diocesis -um est, fuerunt ...

heretici. CHART. Lamb. Leod. 78 p. 124,19 hee ecclesie ... sunt -tie matricis ecclesie. p. 125,3 instituere ... capellanum in ... -tia. al. in hac regione. 3 liturg. i. g. additamentum - Zusatz: WILH. HIRS. const. 2,48 p. 1106^c 'benedixisti' cum reliquis sine -tio. p. 1106^d sequitur 'kyrie eleison' cum familiaribus -is 'adiutorium nostrum'. LIBER ordin. Rhenaug. p. 44,10 canitur matutina laus ... cum -is suis de adventu Domini. p. 116,18. al. 4 philos. i. g. accidens, adnexum - das Hinzu kommende, Anhängende: ALBERT. M. cael. hier. 11,1 p. 312^a,17 virtutes sunt, quae non operantur circa materiam et -as eius. mot. proc. 2,13 p. 74,59 intellectus ... separatus est ... ab omni materia et materiae -is. eth. 10,2,2 p. 625^a,29 quae autem immersa sunt in materiam et conditiones et -as materiae acceperunt. al. 5 anat. i. g. appendiculum - Anhängsel: ALBERT. M. animal. 1,467 scimus subnexa esse ventri genitalia cum suis -is. in imag. de aquila spirituali: THIOFR. flor. 4,7 p. 400^c in ... artibus et in omnibus eorum -is tam substantialibus quam accidentalibus. B usu communis: 1 de territoriis, aedificis sim.: a districtus pertinens, regio vicina - zugehöriger Bezirk, Nachbarschaft: THEOD. TREV. mirac. Celsi 12 in b. Eucharii septulis vel in eiusdem monasterii -is. GESTA Camer. cont. IA 15 in civitate Cameracensi et circumquaque in omnibus -tis. GESTA Ern. duc. I p. 12,25 terra ad ducem Ernestum pertinuit cum -is suis. CHRON. Sigeb. cont. (MGScript. VI p. 438,28) Normannia et Aquitania cum universis -tis relicta. b aedificium vel conclave adiacens - Nebengebäude oder -raum: CAPIT. reg. Franc. 128,25 invenimus ... casas ... XVII cum totidem cameris et ceteris -is bene compositis. GESTA Trud. cont. I 10,13^{med.} quam (caminata) ... abbas latam ... edificavit cum necessariis eius -is. GERLAC. annal. a. 1173 p. 685,37 caminata ... cum stuba et aliis -is. amplificatio aedificialis - bauliche Erweiterung, Anbau: CHART. civ. Erf. 203 p. 126,10 (a. 1266) quod in circuitu ... nulle ... fieri debeant -e sive receptacula seu structure alie. 2 de vase, ornatu: WILH. HIRS. const. 1,84 p. 1011^a urceus argenteus cum -o suo ad manuum ablutionem. CATAL. thes. Cur. (ZSchweizKirchGesch. 21. 1927. p. 154,34; a. 1240) novem paria distincta ex stolis, manipulis, apendiciis. 3 de rebus familiaribus: Cosmas chron. 2,2 p. 84,3 ut eos ... cum suis peccoribus et ceteris rerum -is transferat. 4 de rebus adiunctis: THIOFR. flor. 3,1 p. 365^b in omnibus eorum (sanctorum) -is exterioribus. HILDEG. div. op. 1,4,105 p. 899^a Deus hominem cum omnibus -is suis ... creavit. GESTA Hort. Mar. 25 seculum cum suis -is ... relinquens. 5 de stemmate i. g. suboles - Zweig, Nachkommenschaft: CHRON. Albr. a. 1031 p. 783,51 de Hadewide ... processit tota progenies de Rumiaco cum -is suis.

50 II actio suspendendi - das Anhängen: CHART. Pomm. A 234 (a. 1236) presentibus eam (donationem) litteris bonum duximus cum signili nostri -tis communire. CHART. Pruss. II 262 p. 188,31 sigillorum -is perhennantur illa. *appendiculus (-tius), -a, -um.

55 pertinens - zugehörig: 1 iur.: ANSELM. LEOD. gest. 25 maluit sedem regiam honore his, quae prius ad memoratum oppidum erant -tia. 61 p. 225,34 Aquisgrani palatum ... iuri suo (sc. regis) -um. DIPL. Heinr. III. 390 (spur. s. XII.) castrum ... cum omnibus rebus -is. CHART. Eberb. 36 p. 76,6 super villam ... et terras illi -tias erat advocatus. al. remissius de ministerialibus: LAMB. ARD. hist. 111 barones castro Ardee -tios. 2 eccl. i. g. subditus - unterstellt: CHART. Traiect. 245 p. 221,33 (a. 1085; spur.?) dedi eis ecclesiam ... cum tribus -tis capellis (258). CHART. Lux. I 361 p. 518,12 ecclesiam ecclesie Romane -am ... fundavit. 3 rhet. i. g. accessorius, adiunctus - zusätzliche, Neben-: GERHOH. Sim. p. 255,31 orationem ex nomine ac verbo constantem perimunt seu perficiunt reliqua orationis partes -e, dempte vel addite. remissius: GERHOH. Sim. p. 260,9 sacramentorum effectus, quem diximus passivum, semper est uniformis ..., in secundariis et -is partibus modus est interdum varius.

70 [Rudolph]

appendiculum, -i n. 1 gener.: *a apparatus suspendendi* - Haken zum Aufhängen: HERM. SANGALL. Wibor. 2,4 med. viderunt illius (*virginis*) pectinem sine -o ab aere sustentari. b *appendix parva ex metallo confecta* - kleiner metallener Anhänger: CONVERS. Otgar. II 3 (MGMer. V p. 205,24) dum . . . baculum cum suis -is pavimento . . . impelleret. Odo Erm. duc. 7 p. 367^a subsellia (*muli*) raris incipit. dum . . . baculum cum suis -is pavimento . . . impelleret. Odo Erm. duc. 7 p. 367^a subsellia (*muli*) raris incipit. dum . . . baculum cum suis -is pavimento . . . impelleret. Odo Erm. duc. 7 p. 367^a subsellia (*muli*) raris incipit.

c *pensatio* - Erwägung, Überlegung: WIBALD. epist. 374 med. subtili -o cavendum, ne egs. 2 iur. i. q. *actio suspendendi* - das Anhängen: CHART. Westph. VI 439 (a. 1245) hoc factum . . . sigilli -o volumus communiri (CHART. Gosl. II 103 cedulam nostri s. -o communivi. CHART. eccl. Halb. II 37 p. 321,17).

***appendimentum**, -i n. *pertinentia* - Zubehör: CHART. Turic. XII 386^a p. 41,8 (a. 1218) donavit filio . . . castrum Doutedenges cum militibus et -o et Hieuestorf cum -o egs. appenditia v. appendix. ***appenditio** v. *appendicio.

appenditum sim. v. appendix.

appendium, -i n. *actio suspendendi* - das Anhängen: CHART. Eichsf. 487 (a. 1268) litteram sigilli nostri -o fecimus roborari.

appendix, -icis. *script. et form.*: ape: l. 32. adde DIPL. Conr. II. 287 p. 404,13. nom. sg. -ex: l. 54. gen. pl. -ium: l. 33.

I subst. (fere fem.; masc.: l. 32): A res pertinens, pertinentia, attinentia - das Zugehörige, Zubehör, 'Drum und Dran': 1 iur.: DIPL. Karoli III. 154 optulit . . . praecarium . . . de Urtis . . . villa . . . cum suis -bus, de Salis . . . villa . . . cum -bus pagi Atoariorum. TRAD. Corb. 23 premium cum silvis, pratis . . . et cum omnibus -bus, utilitatibus. CHRON. Noval. 3,14 p. 101,46 dedit . . . cortem magnam . . . ubi cum apendices suos erant mansas mille. CHART. Argent. I 122 p. 101,32 molendini trium rotarum et eius -ium, scilicet saltus egs. 2 anat. i. q. *appendiculum* - Anhängsel: Ps. GALEN. anat. 4 p. 179^b stomachus cum suis -bus. B additamentum, subdivisio, adiunctum - Ergänzung, Unterteilung, Neben.: 1 *philos.*: EKKEH. V. Notker. 38 p. 589^a,1 quatuor virtutes cardinales et earum -es (cf. WOLBERO cant. 3 p. 1143^B). 2 *rhet.*: CONR. HIRS. dial. 258 istae vi particulae principialium partium, id est nominis et verbi, quasi -es vocantur sinkategorematia. v. et l. 59. 3 *math.*: FRUTOLF. (?) rhythmmach. 1,12 p. 177,25 in tabula huius, quam descripsimus, tabulae -e fac figuram . . . quadratam. 4 *astron.*: AETHICUS ISTER 16 mensa solis dicta, eo quod alia signa illius notitiam subministrant et -es sint.

II adi.: A iur. i. q. *pertinens* - zugehörig: CHART. Lux. I 129 p. 140,18 (a. 896) decimationes . . . ut ad eandem capellam -es fierent, . . . impetravi. CHART. Austr. sup. II 44 p. 60,15 capellam . . . cum -e servicio . . . delegavi (REGISTR. Frising. 8 p. 16,2). CHART. Basil. A II 23 in ecclesia Stetin et in villis -bus. B eccl. i. q. *subditus* - unterstellt: DIPL. Otton. I. 169 nulli alii ecclesiae vel sedi -em aut subiectum . . . repperimus locum. DIPL. Otton. II. 7 ut . . . coenobium . . . nec alicui sedi aut aecclesie . . . famulum aut -ex subiaceat (inde DIPL. Heinr. II. 94. al.). SIMON SITH. gest. 2,85 cellam . . . aecclesie sancti Vedasti -em. al. C rhet. i. q. *accessorius*, *adiunctus* - zusätzlich, Neben.: HUGO TRIMB. registr. 208 *orationis* partes . . . nomen atque verbum sepe scruplum gingnerent . . . si partes -es sex non declararent sensum. v. et l. 40.

appendo (adp.), -pendi, -pensum, -ere. *script.*: habe: p. 788,19. adp.: occurrit in schedulis nostris usque ad s. VIII., v. l. 68. p. 788,27,29. ape: l. 64. p. 788,13,61. 789,7. asp: p. 788,21. form. inf. *praes.* apendire: PIRMIN. scar. 22 p. 55,2 cod. E.

I trans.: A strictius i. q. *suspendere*, (*suspendendo*) affigere, adnectere - an, aufhängen, (*anhängend*) befestigen: 1 *proprie*: a gener.: BEDA hist. eccl. 3,10 adpendens linteolum cum pulvere . . . in una posta parietis. CAPIT. reg. Franc. 23,34 ut . . . nec cartas per perticas -ant propter grandinem. WETT. Gall. 11 in quam (*crucem*) -it capsellam. ANON. geom. I 3,10 p. 324,17 perpendiculari aequipendium.

- FROUM. carm. 14,19 sepibus infantes -ant corpora . . . ut talia cernant. COMPOS. Matr. 1,7 *vasculum* -e ad solem duobus diebus. VITA Vicel. 310 portas extruxit, valvas -ere cepit. GUIC. (?) bers. 4 -e curnum ad collum. CHART. Hans. I 746 p. 261,23 (*in ordine vehicularum*) si due rote vel plures posterius -se sunt vacue. al. apponere - hinsetzen: TRAD. Ransh. 29 (c. 1070) ut . . . illam (*aegrotam*) coram . . . altari -ret. b *publ. et iur.*: a de damnatis ad suspendim: CAPIT. reg. Franc. 51,5 de hominibus -sis. RATBER. epist. 1 p. 18,1 furca . . . -ere. OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 149,26 a . . . iudice patibulo -si sunt. al. β de sigillis ad chartas alligatis: CHART. Eichsf. 214 (c. 1221) bullam nostram fecimus -i. CHART. Brixin. 84 sigillum . . . iussit apendi (CHART. Eichsf. 262 testibus sigillisque -sis. CHART. ord. Teut. [Hass.] 374 p. 278,16. al. cf. CHART. Brixin. 150 p. 163,1 privilegio . . . munimenta sigilli domini . . . comitis . . . -i et apponi). γ de libellis i. q. proponere - öffentlich aushangen: FORM. Arvern. 1^a ista (i. istam contestatiunculam) . . . per triduum habendi (i. appendimus ed.) vel custodivimus (*de rectif. K. Zeumer, ZRGGerm. 1. 1880. p. 93sqq.*). FORM. extrav. 3^a edictus . . . in foro . . . debit aspedi ([app. Lex Rom. Visig. ed. Hael. p. 454]. 3^b). 2 translate usu iur. i. q. adiungere - hinzufügen: CHART. Pomm. B 491 (a. 1249) in defectus . . . compensationem duo mansi ex parte nostra . . . parti monasterii sunt -si. zeugmatice: v. l. 14. B latius i. q. expendere - abwiegen: 1 *proprie* usus medic., pharm., techn.. Ps. HIPPOCR. phleb. 39 sanguis (*missus*) ad-i debet usque ad libras duas. ANTIDOT. Glasg. p. 113,11 tunde illa singula separati cribella pariter ad-is. THEOPH. sched. 3,37 -e ipsam deauraturam in statera. CYMBALA II 3 ad primum . . . tintinnabulum . . . quali volueris pondere, ceram -e. in imag.: GODESC. SAXO theol. 16 p. 243,3 statera illa, in qua sunt . . . -sa peccata ([cf. Vulg. Job 6,2]). GESTA mon. Mans. [MGScript. XV p. 933,26] in st. considerationis). pendendo admitti - zuwieggen: GODEFR. VINDOC. libell. I (MG Lib. Lit. II p. 682,41) quorum stateris dolosis viris fidei non -itur. 2 translate: a solvere - (be)zahlen: a gener.: PETR. DAM. Rom. 40 (MGScript. IV p. 854,17) Romualdus . . . unum . . . aureum pro aqua . . . -it. ORTL. chron. 1,5 p. 30,8 pecuniam. al. pass. i. q. constare - kosten: GESTA Trev. cont. I 6 p. 180,32 quia . . . modius unus frumenti -return solidis xxv. β iur.: TRAD. Frising. 1617 (c. 1053/78) -sis ad idem altare tribus aureis. CHART. archiep. Magd. 375 pro . . . possessione . . . legitimis heredibus . . . publica emptione coram nobis per manum . . . camerarii . . . octoginta libre argenti -se sunt. b *aestimare*, arbitri - ermessen, erkennen, einschätzen: a gener.: GODESC. SAXO theol. 21 p. 294,8 hoc . . . attendatur, -atur perpendaturque. al. in hac iunctura (v. ind.): EPIST. Meginh. 9 p. 202,4 nostrę parvitatis officium . . . magnifica -itis estimatione. CONR. HIRS. (?) epithal. 12^b,1 (AnalHymn. 50 p. 501,5) -it visu stupido, quod profertur in praemio. pendet interr. indir.: HRABAN. hom. I 57 p. 107^a ex vita tua . . . -e, quanti valeat aeterna. comparare - vergleichen: HRABAN. hom. I 57 p. 107^b -e cum bucella tua vitam aeternam, divitias semperitinas, nulla est comparatio. β iur. i. q. taxare - schätzen: CHRON. Afflig. 19 cuius (*allodii*) fiscus . . . decem libris argenti -itur. CHART. eccl. Halb. I 3 p. 3,39 si tantum uno talento -se fuerint res litonum.
- II intrans.: A pharm. et techn. (c. acc. mensurae) i. q. pondus habere - wiegen: ANTIDOT. Sangall. p. 98,45 facis fasciculum rute . . . et urtic, qui apendant singuli lib(ras) binas. THEOPH. sched. 3,28 pondera tantum plumbi, quantum -it medietas ipsius cupri. B iur. i. q. *pertinere* - zugehören: DIPL. Conr. I. 17 quicquid ad ipsa loca -it, . . . roboramus (GESTA Camer. 1,68 p. 425,42 q. ibi in omnibus rebus iuste et legaliter -it). DIPL. Otton. II. 84 ut hec ecclesie . . . ad illam . . . ecclesiam . . . -ant perpetuoque pertineant. v. et appendeo (-ens), unde nonnulla exempla huc trahi possunt.
- adi. appensus, -a, -um. 1 suspensus, (*haerendo*) affixus - aufgehängt, (*hängend*) befestigt: a gener.: EPIST. Teg. I 2 claves . . . cingulo undique -os . . . porto. ENGELH. epist. (NArch. 6 p. 525,11) non collotenus . . . sed ut canes aut lupi

calcanei -i. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 77,29 selle arconi posteriori debet esse -a carneria grandis. al. b anat.: RICHARD. ANGL. anat. I 531 per hunc (*nervum*) videntur testiculi -i. ALBERT. M. animal. 1,391 cum panniculis -a pars illa (*arteriae*). c iur. i. q. propositus - öffentlich ausgehängt (*de re v. p. 788,19*): FORM. Arvern. 1^b plancturia per triduum partibus foris apensa. 2 expensus - abgewogen: EPIST. Teg. I 23 materies metalli aqua lance . . . iacet -a. per compar.: WIBALD. epist. 37^{med.} verba, quae ad dominum papam . . . diriguntur, tanquam -a et dimensa memoriter retinebant.

subst. 1. appensa, -ae f. 1 aequipondus - gleiches Gewicht (cf. LThK. III. 1931. p. 592 s. v. 'Eigengewicht'): GONZO Geng. 28 eius (*puerilae claudicantis*) -am tibi (sc. s. Gengulfo) . . . devovo. 2 actio suspendendi - das Anhängen: CHART. Brand. suppl. 5 (a. 1233) cartulam cum sigillorum . . . -a ordinari decrevimus.

2. appensum, -i n. 1 aequipondus - gleiches Gewicht (*de re cf. l. 13*): GONZO Geng. 18 faciunt ei (s. Gengulfo) praecordiale votum, corpusculi scilicet illius (*filiae*) -um. 2 plur. i. q. pertinentia - Zubehör: GESTA Lob. 17 altare de Hom cum -is suis.

*appennie, -is m. (9n.: l. 34,36) (appendo) script.: adp.: l. 36. ape.: l. 34,36,39. al. appa.: FORM. Turon. 28 capit. p. 134,45 cod. A 3. -pen(is): l. 37. -pend(is): l. 34. form. acc. sg. -o: l. 36.

charta vice authentici perditi appensione publicata et confirmata - an Stelle des verlorenen Originals durch Aus-hang veröffentlicht und bestätigte Ersatzurkunde (cf. Bresslau, Urkundenlehre. I. p. 60sq.): FORM. Andec. 32 ut hanc carthola, qui vocatur -is, . . . roboratas accipere et adfirmare deberet . . . ita ut duo -is quoequalis ex hoc adfirmatus accipiatur, unum, quem . . . reteniat, et alium, quem in foro publico suspenditur; facto apendi (FORM. Andec. 33 -e in civitate . . . prosequaere et a. FORM. Turon. 28). 33^{ut}. notitia ad -o firmare. FORM. Turon. 28^{ut}. item -em (adp., ape., appenem var. l.). FORM. Senon. I 38 ut, se (i. si) cuiuscumque domus igne cremetur, pro seriam scripturarum cartolam relatione, que dicitur apennis, recipiat. al. in formulis (v. ind.). Rudolph

appensa v. appendo p. 789,12.

appensio (adp.), -onis f. script.: adp.: CHART. Raitenh. 230. ape.: l. 45,71. adde CHART. ord. Teut. (Thur.) 333. al. -ci(o): Cymbala III 1. CHART. Lux. III 65. apenti(o): CHART. Pomm. A 170. CHART. Lux. II 399.

I strictius de pendendo, haerendo sim.: A actio appendendi vel suspendendi, alligatio - das An-, Aufhängen, Anbinden: 1 iur.: a de sigillis (cf. Bresslau, Urkundenlehre. II. p. 586sqq.): TRAD. Werd. 138 (a. 1182/96) concessionem . . . sigilli nostri -e confirmavimus. CHART. Hall. I 229 paginam . . . prepositi et capituli . . . sigillorum -bus . . . consignari. CHART. Tirol. 1131 p. 174,1 ut . . . munimen . . . sigillorum per -em . . . prestaretur. CHART. Argent. I 321 instrumentum . . . episcopi, civitatis . . . et mei sigillorum -bus feci sollempniter roborari. saepe. expressius de modo alligationis: CHART. Livon. A I 224 p. 283,23 (c. 1251) sigillorum aptis -bus. CONR. MUR. summ. 7 p. 480,33 sigilla . . . si plura fuerint, equalibus -bus et intersticis debent decenter ordinari. b de poena: THEOD. HIRS. loc. sanct. 25 p. 63,4 crucis -i . . . adiudicatus est Dominus. 2 medic.: WILH. SALIC. chirurg. 3,22 p. 349^H nec omittatur brachii ligatio et -o eius ad collum cum fazolo. B status (ad)haerendi, inhaerendi, dependendi - das Daran-, Herab-, Aus-hängen: 1 iur.: a de sigillis: CHART. Turic. 418 (a. 1223) scripturam ipsam cum suorum -e sigillorum . . . contradidisse. CHART. Babenh. 342 apponimus sigilla . . . ut eorundem -o . . . perpetuo corroboret ipsum factum. al. expressius de modo alligationis: HEINR. TREV. gest. 46 p. 440,24 (chart. a. 1264) que (instrumenta) . . . sunt sigillata uno sigillo, una -e sigilli et eadem circumscriptione. b de promulgatione chartarum: FORM. Bitur. 7 triduum ape-is secundum lege consuetudinis. c de poena: SIGEB. GEMBL.

chron. a. 620 Anastasius . . . post diutinam -em per unam manum . . . martyrizatur. 2 usu communi: ODO GLANN. Maur. 30 sursum ascendere illius (*naucleri in malo suspensi*) intercepti -e non valentes nautae.

5 II latius de ponderando, solvendo sim: A propri: 1 librato, ponderatio - das Ab., Auswiegen: HELM. chron. 1,38 p. 77,8 posuit . . . in -e stateram gravissimi ponderis. Cymbala II^{ut}. (cod. M) -o cymbolorum. II 2 caute providendum est in -e cerae, qua formantur tintinnabula (*de re v. notam ed. p. 22 et W. Theobald, Technik des Kunsthanderwerks im 10. Jahrh. 1933. p. 434sqq.*). 2 pondus - Gewicht: ORD. iud. Dei app. I 3 p. 715,34 (codd. 2,3,4) quorum (*panis et casei*) -o est unus unciae (sc. in exorcismo). Cymbala II 3 recipias sequens B, videlicet eiusdem -is iterum octo partes alias addita insuper nona parte (sim. II 4; de re v. l. 10). copia ponderata - abgewogene Menge: Cymbala II 5 primi tintinnabuli -em divide in tres partes. III 2. B translate usu iur.: 1 pensio - Rente: CHART. Basil. C II 49 (a. 1270) ambobus defunctis erit ecclesia nostra -e (sic? cf. ibid. bis pensionem) predicta libera. 2 obligatio pertinens - zugehörige Verpflichtung: CHART. archiep. Magd. 431 p. 567,46 (a. 1191) quam (*villam*) liberam esse decernimus ab omni iure advocati et -e omnis serviti.

*appensorius, -a, -um: 1 adi.: pendulus - herab-hängend, Hänge: AGNELL. lib. pont. 36 calices -i, quos in ornamentis cernimus habere . . . ecclesia (*de re cf. J. Braun, Das christl. Altargerät. 1932. p. 29*). 2 subst.: cremaculus - Kesselhaken: REGISTR. Geisenf. 41 tenetur ignifactor expedire cum -is (*suprascriptum: haln*) sive catenis in ollis.

30 30 *appensum, -us m. 1 pertinentia, villa pertinens - Zubehör, zugehöriger Hof, Nebenhof: CHART. Argent. I 25 p. 20,37 (spur. s. XII.²) Munzinga villa cum suis -bus, basilica, vicis . . . , mancipiis egs. p. 21,1sq. dominicam curtem . . . cum salica terra et suis -bus; das *curtes* . . . cum suis -bus Lumarschein, Lupotheshain. 2 actio appendendi - das Anhängen: CHART. Merseb. 367 (a. 1270) paginam . . . abbatis et conventus sigillorum -bus fecimus confirmari.

35 40 1. *appertinentia (adp., -cia), -ae f. script.: adp.: l. 45,47,53. al. atp.: CHART. Sangall. A 790. CHART. Salisb. III 1086 (a. 1246). ape.: l. 44. -ten: l. 47.

iur. i. q. res pertinentia, pertinentia, attinentia - das Zugehörige, Zubehör, 'Drum und Dran': CHART. Sangall. A 3 (a. 716/20) tradimus . . . de colonis meis Erfoinum . . . cum omni ape-a sua, cum casa egs. CHART. Bund. 17 p. 18,12 curtem meam . . . cum omni ad-a sua. ibid. al. (v. ind.).

45 CHART. Sangall. A 81 p. 77,30 donat . . . colonicas duas, id est Baltfritus et Achilmunt, cum omnibus adpertinentias eorum. DIP. Otton. I. 365 abbatiam . . . cum omnibus eiusdem abbatiae legalibus iustisque -is (DIP. Otton. II. 51

50 res earumque legales -as. cf. 204 omnibus ad . . . terminum iuste legitimeque -is). THIETM. chron. 5,9 Budusin civitatem cum omnibus -ciis (appertinentibus sibi CHRON. Thietm.): CHART. Hamb. 248 predium . . . cum universa rerum ad-a.

55 CHART. Rhen. med. III 584 nobiles viros investimus cum comitatu Wede cum universis -is suis. saepe. de terris adiacentibus, ut vid.: TRAD. Brixin. 56 (a. 996/1005) II iugera arabilis terre et III iugera pratorum . . . cum omnibus legitimis ad-is.

2. appertinentia, -ium n. v. appertineo p. 791,14. 60 appertineo (adp.), -ui, -ere. script. et form.: adp.: l. 67,68. p. 791,2. al. adde CHART. Sangall. B 12 adpirnit. atp.: p. 791,24. adde CHRON. Thietm. 3,16 p. 117,24. ape.: l. 70. p. 791,4,20. -pir.: l. 61. -ten: l. 61,67,70. ind. praes.-tenit: l. 61,67.

65 65 pertinere, attinere - (zu)gehören: 1 iur.: CHART. Sangall. A 9 (a. 744) dare . . . de parvola terrola mia . . . , quantu ad me adpertent, casa, sola egs. CHART. Bund. 17 p. 18,2 quidquid ad ipsam curtem ad-et. CHART. Sangall. A 81 p. 77,26 colonicas duas Erfones et Sandratus cum omnibus, que eis apertenent (cf. p. 77,36). DIP. Otton. I.

70 419^b p. 573,19 locum . . . equius ad suam aeclesiam . . . -ere. spectat ad terras adiacentes: CHART. Bund. 17 p. 17,17

[Schneider]

(a. 765) villam meam cum casa . . . et omnibus, que circa ipsam curtem ad-ent (p. 19,15). **2 usu communi:** VITA Brun. Querf. 9 (MGScript. XXX p. 1363,16) quidquid ad veram eternamque vitam apertinuerat.

adi. appertinens, -entis. abl. plur. -iis: 1.9. pertinens, attinens - zugehörig: FORM. imp. 42 res proprietatis nostre . . . -es ad ipsos mansos (DIPL. Otton. II. 51 res . . . ad eandem aeccliasiam . . . iuste -es. DIPL. Heinr. II. 265^a p. 315,14 cum omnibus -iis rebus). **ibid.:** mansos . . . -es ibi. DIPL. Otton. II. 90 forestum . . . cum banno ad-i. THIETM. chron. 6,59 monasterium . . . cum edificiis -bus (adp- CHRON. Thietm.). **CHART.** Eichsf. 76 p. 45,13 bona . . . ecclesie Moguntine -ia. al.

subst. appertinentia (-cia), -ium n. res pertinentes, pertinentia, attinentia - das Zugehörige, Zubehör, 'Drum und Dran': 1 iur.: THIETM. chron. 1,3 civitatis ad-cia . . . univit (3,1 p. 98,9 Suenciam civitatem cum -bus [adp- CHRON. Thietm.] cunctis ad servitutem . . . tradidit). al. **CHART.** march. Misp. II 481 ut ecclesia . . . in universis sibi ape-bus . . . sit libera. al. v. et p. 790,52. **de usufructu:** THIETM. chron. 8,20 cum maxima parte -ium . . . hunc (forestum) restituit. **2 usu communi:** THIETM. chron. 4,25 quantum . . . valuisset ministrare, de vino ac de caeteris -bus (atp- CHRON. Thietm.) sibi deferre. **Schneider**

appetentia, -ae f. cupiditas, concupiscentia - Streben, Verlangen: HONOR. AUGUST. spec. p. 1087^b hinc cibi abstinentia, inde boni -a. GERHON. Antichr. 2,18 p. 226,27 veritatis amator vanitatis -am suadenti diabolo respondit. DAVID compos. 3,67,3 p. 364,9 spiritus sanctus dilatato cordi per desiderii sui -am profusioem gratiam infundit.

appetibilis, -e. I adi.: A usu pass. i. qui appeti potest vel appetendum est, desiderabilis - begehrbar, begehrenswert, begehrt: 1 gener.: a latius: WANDLB. Goar. 2,11 magnos et -es . . . mundi honores . . . contempnit. GUMP. Wenc. prol. p. 213,9 audax prudencia -em laudis gloriam promeretur. **EPIST.** Ratisb. 10 p. 322,20 cum id . . . sit . . . depromptu -e. **B strictius de nutrimento:** ARNULF. delic. 304 dulcedinem favorum -em. **FRID.** II. IMP. art. ven. 2 p. 221,2 que carnes sint -iores falconi. **in imag.:** ELIS. SCHON. epist. 14^{med.} nobis sapidior et -ior est gustus suavitatis Domini. **2 philos.:** ALBERT. M. bon. 435 non dicitur antecedere in actu operis voluntas, sed in acceptance scientiae . . . secundum quod est -e. anim. 1,2,5 p. 150^a,7sqq. id, quod est per se bonum et propter se . . . , sit propter aliud bonum aut ex alia causa -e. mot. proc. 2,1 p. 58,76 ambulat animal ad appetitum . . . eligens secundum rationem, dum alteratur . . . ab -i bono. al. **B usu act.:** 1 philos. i. q. appetens - begehrend: ALFAN. premn. phys. 16^{ut} de irrationali animae parte, quae et passibilis et -is (PG 40,671C δρεπτυχόν) nominatur. **2 medic. i. q. nutrimenti cupidus - Appetit habend:** CONSTANT. AFRIC. theor. 1,17 p. 3b^v si calidum et siccum est corpus, . . . homo intellectualis . . . -is et digestibilis.

II subst. neutr. sensu philos. et theol.: A usu pass. i. quod appeti potest vel appetendum est, desiderabile - das Begehrbare, Begehrungsvermögen, Begehrte: 1 sing.: ALBERT. M. phys. 1,3,16 p. 86^b,44 cum enim forma sit quoddam divinum et . . . -e (p. 192^a,17 ἐφετοῦ). animal. 21,18 fantasticam aestimationem de operabili vel -i. eth. 6,1,4 p. 401^a,14 formam . . . -is determinat ratio per formam rationis. al. v. et p. 792,10,793,52. **remissius:** ABSAL. serm. 50 p. 283^d quid -ius, quid maius hac mercede promitti potuit. **2 plur. i. q. res desiderabiles - begehrte Dinge:** ALBERT. M. bon. 197 sunt quaedam -ia temporalia, in quibus post habitum est aliquid utilitatis . . . , sicut est appetitus divitiarum vel honorum egs. animal. 21,24 p. 1335,16 animalia aliquando statim ex ipso sensu moventur ad -ia. summ. theol. II 14,86,1 p. 139^b,23 ad plura illicita -ia non potuit esse una inclinatio per appetitum, sed multae. al. **B usu act. i. q. virtus appetendi - Begehrungsvermögen:** ALFAN. premn. phys. 15,4 Aristoteles . . . in physicis quinque dicit esse partes animae, hoc est nascibile et sensibile et mobile . . . et -e (PG 40,669A τὸ δρεπτυχόν), 27^{ut}.

appetitio (adp-, -cio), -onis f. script. adp-: l. 14,16. 1 proprie i. q. actio adeundi - das Aufsuchen, Hingehen: WOLFER. Godeh. I 4 p. 171,44 quidque super hac heremi -e sentiret.

5 **2 translate i. q. cupiditas, concupiscentia - Streben, Verlangen: a philos. et theol. i. q. cupidio, actio appetendi - Begehrn, Begehrtenhandlung:** HONOR. AUGUST. cant. 8,7 p. 482^b dilectio . . . est magna -o alicuius rei perfruenda. ALBERT. M. eth. 9,2,3 p. 574^b,21 appetitus . . . non -is, sed appetibilis est. p. 574^b,23sqq. **b medic. i. q. cupiditas (nutrimenti) - Appetit:** AESCULAPIUS 31 p. 48,25 cibi -o et bona digestio. **C publ. et iur. i. q. intercessio, petitio - Antrag, Bitte:** DIPL. Ludow. Germ. 75 p. 109,37 si . . . necessitates ecclesiasticas per ad-es sacerdotum nostro relevamus iuvamine (sim. 80 p. 117,3. 115 per -ciones fidelium. al. [v. ind.]. DIPL. Ludow. Iun. 12 per adpeticiones). DIPL. Karoli M. 85 p. 123,14 ad peticionem (appetitione cod. Eberhardi s. XII^{med.}) . . . abbatis.

appetitivus, -a, -um. I adi.: ad appetitum pertinens - zum Begehrn gehörend, Strebe-, Begehrungs-: A philos. et theol.: 1 appetens, ad actionem appetendi directus - strebend, auf das Begehrn gerichtet: ALFAN. premn. phys. 16,10 passio est motus sensibilis -ae (PG 40,673A δρεπτυχής) virtutis (ALBERT. M. bon. 355 p. 195,13). ALBERT. M. anim. 1,1,4 p. 123^a,18 alii . . . , ut Plato, dixerunt, . . . quod . . . anima concupisibilis sive -a (cf. p. 407^a,5 τὰ θυμητικά) sit in hepate. animal. 20,73 virtus distinctiva distribuitur in potestates sensitivas et ymaginativas et -as. eth. 6,1,2 p. 395^a,49 vires sive potentiae -ae non sunt subiecta virtutem nisi per formam rationis participatam ab eis. al. remissius: ALBERT. M. miss. 3,3,1 p. 81^b,20 (c. sensu zelandi) dicit Dionysius: 'Dominus superpositionis et dominationis incessanter est -us' ([PG 3,237C χωρίστηται . . . ἐφετεύην; sc. non accurate versum]. 1,2,3 p. 17^a,11). p. 81^b,28 dominationis suea (sc. Dei) incessanter -i continue ad moenia civitatis, quae domina gentium est, ascendamus. v. et p. 795,67. **2 appetitu effectus - durch Begehrn veranlaßt:** ALBERT. M. mot. proc. 1,2 p. 48,79 de motu -o, quo animalia a seipsis moventur. **B medic. et alch. i. q. nutrimentum appetens - Appetits-:** CONSTANT. AFRIC. theor. 4,2 p. 15b^r quattuor virtutes . . . sibi (virtuti pascitiae) servientes, id est -am, contentivam egs. TRACT. de aegr. cur. p. 242,41 appetitus . . . stomaci . . . a dupliciti virtute perficitur, scilicet ab -a naturali et sensibili influente. AURORA consurg. 9 in cholera virtus -a intelligitur, quia colorat egs. Ps. ARIST. interpr. p. 383 maior mundus creatus est ex quatuor virtutibus naturalibus . . . , quarum prima est -a, secunda digestiva, tertia attractiva seu retentiva, quarta vero expulsiva. al.

II subst. fem. et neutr.: **virtus appetendi - Begehrungsvermögen:** A philos.: ALBERT. M. bon. 435 dicit . . . Philosophus . . . , quod 'appetitus movet et propter hoc intelligentia movet, quia principium ipsius -um (p. 433^a,20 τὸ δρεπτόν) est'. eth. 1,2,5 p. 24^b,13 quando -o moveunt vult. 7,1,4 p. 472^b,16 quae (propositio) irrationali -o concepta est. **B medic. i. q. virtus nutrimentum cupiendi - Appetit(svermögen):** ALBERT. M. anim. 2,2,8 p. 226^a,25 -a . . . appetit cibum appetitu naturali (cf. p. 226^a,24).

appetitor (adp-), -oris m. script.: adp-: p. 793,4. ape-: GLOSS. IV 131,1 St.-S. appetores: p. 793,1. usu attrib.: l. 67.

qui appetit, concupiscit - ein Begehrender, Strebender, Begieriger: 1 gener.: AGOB. apol. 2,4 -es divitiarum, gloriae. EPIST. var. II 34 rerum . . . fieri -em labentium. VITA Chrod. 16 p. 561,16 humilitatis et abiectionis summus -r. WILH. CLUS. Bened. 8 p. 203^a,34 miraculorum -r et amator. RUP. TUIT. dial. 3 (PL 170,59^b) hominem similitudinis Dei nimium -em. **CHART.** Rhen. med. I 501 p. 556,5 dux . . . -r pia devotione supernorum. VITA Norb. II 106 p. 1333^b avidiores crudelis illius necis -es. CONR. EBERB. exord. 4,17 p. 1106^a non ut scientiae -es generaliter condemnemus. al. cultor, procerus - Verehrer, Bewerber: WIBERT. GEMBL. Hildeg. 2 p. 408,24 cum pro exteriori decore . . .

multos haberet -es (appetores cod.) *Iutta*. 2 *iur. i. g.* *usurpator, impugnator* – einer der ungerechte Ansprüche erhebt, *Anfechter*: CAPIT. reg. Franc. 145,3 ut ecclesiarum defensores res suas contra suos ad-es eadem lege defendant *eas*.

appetitus (adp.), -us m. *script.*: adp.: GLOSS. I 271,36 St.-S. 312,3. 316,14. *ape.*: GLOSS. II 318,15 St.-S. *metr.* -tl.: l. 11. v. et p. 794,35. *plur.*: l. 11.28,56. *adde ALBERT.* M. animal. 12,15.

cupiditas, desiderium, concupiscentia, impetus – *Streben, Verlangen, Begierde, Lust, Trieb*: 1 *gener.*: ALDH. virg. II 2578 haec (*philargyria*) ... -us turpis lucri et peruria ... conglobat in cuneum (WILLIB. Bonif. 5 p. 25,12. *al.*). VITA Mathild. II 22 p. 298,10 non pro -u humanae laudis, sed solo desiderio aeternae remunerationis. RUP. TUR. omnip. 8 (PL 170,461^a) *Adam* superbia tumens ex -u divinitatis plus voci uxoris sua obediuit. EKKEH. URAUG. Hieros. 1,3 -um mundi (*opp. contemptum*). RAHEW. gest. 3,12 p. 179,31 Burgundia ... ex -u libertatis ... insolentiam ... induerat. CHART. Pomm. A 136 humanae condicione fragilitas ... res transitorias nimio amplectitur -u. al. v. et p. 791,64.

II c. *colore quodam*: A c. *sensu intentionis*: HRABAN. epist. 50 p. 505,12 iuxta bone voluntatis -um. ANNAL. Ful. II a. 876 p. 87,29 refrena ... animum tuum ab huiuscemodi -u. B c. *sensu irritationis*: ALBERT. M. animal. 1,218 quando fit -us sternutationis, statim sequitur sternutatio. C c. *sensu libidinis veneriae*: VITA Eberh. Salisb. II 10 p. 103^b,12 mulier ... insaciabilem fovere cupiens -um. CHART. Basil. A I 414 p. 595,18 pravos carnis -us. D c. *sensu deliciarum*: THIETM. chron. 4,55 non propter triforamen mundi huius nocivi -um (*cf. Vulg. I Joh. 2,16*), quin pocius propter futurae mercedis ... desiderabilem fructum.

III spec.: A *philos. et theol.* (def.: ALBERT. M. bon. 7 est -us perfectus, et ille est cum apprehensione; et est -us naturalis, qui nihil aliud est quam aptitudo et inclinatio eius, quod est in potentia, ad perfectionem. cael. hier. 11,1 p. 312^b,34sqq. -us [*cf. Arist. p. 1369^a,4 δρέξεις*] ..., qui dividitur per irascibilem et concupisibilem, est -us irrationalis *eas*; *cf. A. Schneider, Die Psychologie Alberts d. Gr. 1903/06. p. 255sq. 278sq.*): 1 *absol.*: a de anim. (*plantis*: l. 60): ALBERT. M. bon. 7 malum in ratione mali, ut dicit Dionysius, est 'praeter -um (PG 3,732C σχολήν) et praeter voluntatem et praeter causam'. sent. 1,45,1 p. 402^a,19 in Deo ... nulla est indigentia, ergo nullus -us. mot. proc. 2,1 p. 57,33 voluntas ... et ira et desiderium, hoc est concupiscentia, omnia in movendo habent in communi rationem desiderii sive -us (*p. 700^b,22 δρέξεις*), qui facit impetum in motu. p. 57,40 fit opus -us in acquisitione vel fuga. nat. anim. 2,6 p. 27,90 omnis ... -us et inquisitio per aliquid simile perficitur *eas*. eth. 1,3,6 p. 37^b,4 bonum ipsa sui forma et ratione movet -um. 4,1,6 p. 282^b,2 electio ... est -us consiliativus *eas*. 6,1,4 p. 401^a,10 non ... determinatur -us nisi per formam appetibilis sibi nuntiativam. *saepe. v. et p. 791,68. 792,9. 51. 795,31. expressius i. g. virtus appetendi - Begehrungsvermögen*: AMALAR. off. 1 praef. 2 p. 25,12 voluntas quasi quidam stipes est, ... cui inherenter quasi quidam ramusculi -us. ALBERT. M. bon. 435 omnes potentiae motivae uniuntur in -u (*cf. Arist. p. 433^a,21 τὸ δρεπτικόν*). *ibid.*: -us (*p. 432^b,3 τὸ δρεπτικόν*) ... in rationali voluntas fit, ut dicit Philosophus. veget. 1,67 Plato dixit desiderium inesse plantis et -um. eth. 6,1,4 p. 400^a,17 tria sunt dominativa in anima actus et veritatis, scilicet sensus, intellectus et -us (*p. 1139^a,18 δρέξεις*). pol. 7,14^a p. 733^b,9 sensualis -us (*p. 133^a,22sq. θυμός ... βούλησις ... ἐπιθυμία*) mox natus pueris existit, intellectus ... non. al. b *de rebus*: ALBERT. M. phys. 1,3,16 p. 87^a,14 est ... potius -us materiae, non ut salvetur, sed ut transmutetur in id, quod appetit. animal. 3,159 -us spermatis feminae est ad formam masculi. al. 2 c. *gen. obi.*: VITA Liutb. 18 omnes in -u boni ... consentiunt (ALBERT. M. eth. 1,3,5 p. 36^b,13). ABSAL. serm. 31 p. 185^b ut motus sensualitatis ex una parte stent ad -um necessitatis. ALBERT. M. bon. 223 p. 135,27 dicit Philosophus, quod ira est -us (*p. 156^a,32 δρέξεις*) poenae in vindictam *eas*. al. B *natur.*

- et medic.: 1 *latius*: CONSTANT. AFRIC. theor. 3,34 p. 13b^v *panniculus matricis necessarius* -ui trahendi spermatis. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 72,6 faltones in hiis horis perdunt ... -um venandi. ALBERT. M. anim. 2,2,8 p. 226^a,30 -us (*cf. 414^b,12 τρύπula*) cum sensu ... vocatur fames et sitis *eas*. animal. 1,605 ut mordicando ea (*intestina*) excitet ad ... -um attractionis fel. 22,2 in coitu tria esse necessaria, -us ... ymaginativus et spiritus et humor *eas*. al. v. et p. 792,57. 2 *strictius i. g. cupiditas nutrimenti - Appetit, Eßlust, Freßlust*: TRACT. de aegr. cur. p. 244,21 defffectio -us fit ex humoribus concreatis in stomacho. HILDEG. phys. 1,63 p. 154^c comedendi. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 143,17 videatur -us, quem habuerit ... unusquisque *falco* (*sim.* p. 143,20. 3 p. 50,14). WALTH. AGIL. med. 55 p. 163,27 erroneus. ALBERT. M. animal. 12,69 caninum. 18,80 turbatio -us ex imprægnatione. veget. 6,92 qui (*syrupus*) confortat -um mortuum et deiectum. 6,128 *mala* dantur ... ad provocandum -um. ALBERT. M. (*? animal.*) quaest. 14,2 frigidum et siccum est causa -us. WILH. SALIC. chirurg. 1,37 p. 315^x -us necessarius ad vitam totius corporis. al. v. et p. 792,42. *remissus*: VITA Rimb. 13 ut ... corporis frangeret -um. GESTA Trud. cont. I 10,4 p. 292,43 si quid -ui eius (*infirmi*) non conveniebat. TRANSL. Modo. 34 p. 305,32 abbate ... de -u se excusante. C publ. i. g. intercessio, petatio - Ersuchen. Bitte: DIPL. Heinr. II. 116 pro ... conjectalis nostrae ... dulci -u ... preedium ... monasterio ... donavimus.
- appete (adp.): -peti(vi), -petitum, -ere. *script.*: adp.: occurrit in schedulis nostris usque ad s. VIII., e. g. l. 50,54. 70. a. p. 795,14,59. abp.: p. 795,60. anp.: l. 70. -ciit: l. 48. p. 795,14. form.: indic. praes. -ent: LIBER hist. Franc. 19 p. 274,21 (-unt Greg. Tur. Franc. 3,3). stirp. perf.: -iv(i): l. 34. p. 795,10. *adde LEG. Wisig.* 9,1,16 apetiverit (V2). ?-tit: p. 795,46,53. metr.: ERMENR. ad Grim. 11 p. 546,15 compositum -o, -is, -vi vel -ii², supinum -Itum, -Itu² et participium -Itus facit, nomen vero 'appetitus' penultimam corripit.
- I *proprié i. g. accedere, se conferre, aggredi - aufsuchen, sich begeben, angehen, sich wenden an*: A gener.: MEGINH. FULD. Alex. 5 p. 429,13 Hludowicum ... -iit (-itit cod.). THANGM. Bernw. 13 imperatoris ... filia ... Willegisum -it, indignum aestimans nisi a palligero consecrari. B c. *colore quodam*: 1 c. *sensu intrandi*: AETHICUS ISTER 59 p. 39,8 aquila ... t(h)ermosiles specus voragine -it. HROTSV. Gong. 174 nec spineta pede horruit -ere. 2 c. *sensu asse- quendi*: EKKEH. IV. bened. I 4,54 accipiter ... Aurelius (gloss.: Augustinus) ... hanc (gloss.: aquilam [i. Iohannem evang.]) cupit -ere (gloss.: evolare). 3 c. *sensu moriendi*: THIETM. chron. 4,43 imperatrix ... gaudens -ciit, de quibus orta fuit. 4 c. *sensu capiendi ad coitum*: CHRON. Fred. 3,9 bista Neptuni Quinotauri similis eam (*uxorem*) adipisset. C spec.: 1 de invasione hostili i. g. invadere, impugnare, opprimere - angreifen, anfallen, überfallen: a corpor.: CHRON. Fred. 3,36 Chlotarius et Hildebertus Burgundias adaptent. WALTHARIUS 1243 ut ... nos -at arms amicus. THIETM. chron. 8,24 antistes ... in sua curte a quadom tirone ingenuo -itur. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,45 acies castrorum ... in eos (*Saxones*) ex improviso -endos ... ordinaverat rex. al. refl. i. g. se interficere - sich entleiben: PASS. Kil. II 16 gladio semet -iit. b spirit.: EPIST. Mog. 9 p. 327,6 occulta persecutione ... ab eis (*archiepiscopis*) ... iniuriis -itur primatus in sede s. Petri. THIETM. chron. 8,16 a talibus (*phantasiis*) -itur. 2 de petitione publica: DIPL. Otton. II. 116 clementiam nostri mox -iit precatu supplici mansum ... licere ... tradere. 3 de voce organali: GUIDO ARET. form. epil. 392. 394 G cum terminatur, organum f -at, a cum finem ponit cantus, organum G -at.
- II translate i. g. concupiscere, captare, intendere, velle - begehren, trachten, erstreben, wollen: A gener.: LEG. Wisig. 2,1,6 p. 48,20 eminentie celsitudo terrene tunc salubrius sublimia probatut adpetere (an- R1). suppl. 3 p. 483,9 regale fastigium. WALTHARIUS 701 gazam. TRAD. Ratisb. 153 rerum suarum oportunitates -ere et indagare.

RUOTG. Brun. 2 cum omne, quod bonum esset, vivacissime semper -ret. THANGM. Bernw. 5 frugalitatem . . . in -endis ciborum deliciis in eo laudare. *al.* *c. gen.*: ERMENR. Sval. 10 p. 161,32 quod servitii mei (servitium meum var. *l.*) est dignatus -ere rex. *c. (acc. c.) inf.*: HRABAN. epist. 39 p. 477,38 qui . . . ab hominibus videri -unt. CHRON. Thietm. 6,75 laudari se ab aliis non -bat. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 195,7 -it fugere falco. *al.* *pendet ut*: GERHOH. vigil. 17 p. 517,36. **B c. colore quodam:** 1 *c. sensu petendi*: TRAD. Frising. 5 (a. 750) -vi locum ad proprios heredes. FORM. Senon. I 33 unde precaria (*i. am.*) nobis vel ab ipso monasterio adpetisti. 2 *c. sensu nuptias cupiendi*: LEG. Wisig. 3,6,2 p. 167,11 alias . . . uxores adpetere. HELM. chron. 1,13 p. 26,16 quam (*sororem episopi*) -iit (apieciit 1) regulis Obotitorum. *al.* 3 *c. sensu discendi, explorandi*: AGIUS vita Hath. 2 litteras . . . ultroneo studio -iit. *pendet ut*: NADDA Cyriac. I prol. 1 que (*inquisitio*) -ere et que investigare desiderat, ut . . . aliquid novi proferrem. 4 *c. sensu eligendi*: CAND. FULD. Eigel. I 5 p. 224,21 quem una societas -bat, altera denegabat. RUOTG. Brun. 33 p. 34,9 solitariam vitam. *al.* 5 *in lusu verborum i. q. obtingere - zukommen*: ALCUIN. epist. 99 p. 143,28 vicinitas locorum tibi (*sc. patriarchae*) competit et sapientiae decus subpetit et auctoritatis excellentia tibi -it. *C spec.:* 1 *philos. et theol.* (*cf. A. Schneider, Die Psychologie Alberts d. Gr. 1903/06. p. 257*): *a subi. anim.*: ALBERT. M. bon. 197 ipsa (*temperantia*) . . . facit nihil -ere paenitendum. eth. 3,3,5 p. 261^b,32 talem . . . lectum non ad hoc omnes secundum unum modum concupiscentiae -unt (*cf. p. 118^b,10 ἐπιθυμεῖται*). 9,2,3 p. 574^b,24 benevolentia . . . est ad id, quod -itur. *al.* **b subi. res**: AMALAR. off. 1 praef. 2 p. 25,16 ratio dirigit radios appetitus ad verum solem Deum, ut sua luce . . . sciat, . . . quale sit, quod -it. HILDEG. Disib. prol. 6 corpus . . . propter gustum carnis peccatum -it. ALBERT. M. bon. 1 dicit Aristoteles . . . 'optime annuntiant bonum, quod omnia -unt' (*p. 1094^a,4 ἀφέτατο*). phys. 1,3,16 p. 87^a,4 si . . . non esset privatio in materia, non esset nata -ere (*p. 192^a,18 ἐπειδόθαται καὶ δράγεσθαται*) formam (p. 87^a,16sq. *al.*). eth. 1,3,5 p. 36^b,2 omnis actus et electio bonum quoddam -ere videtur (*cf. p. 38^a,6*). *al. v. et p. 793,66. 796,5,6. remissius*: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 8,26 quod natura earum (*aquaticarum avium*) hoc -it, ad aquas redeunt. 2 *natur. et medic.:* **a latius**: ALBERT. M. animal. 6,106 *veteres porcae tardius -unt* (*Arist. p. 573^a,33 δύσθυνται*) coitum. 9,90 ut idem membrum, quod -it et attrahit aliquid secundum naturam, illud ipsum reicit peracta utilitate, propter quam -it et attraxit ipsum. *ibid. al.* **b strictius i. q. nutrimentum cupere - Appetit haben:** AESCULAPIUS 22 p. 34,34 si in ipsa passione paralisis cibum non -erint. *cf. p. 792,57. absol.*: ROGER. SALERN. chirurg. 1,273 si non bene -at, male digerat *eqs.* 3 *iur.:* **a usurpare, postulare - beanspruchen, beantragen, fordern**: LEG. Wisig. 6,1,5 p. 255^b,2 qui eum iniuste questionandum adpetuit (appetit *var. l.*). CHART. Sangall. A 20 quod adpetit, vindicare non valeat. CAPIT. reg. Franc. 260 p. 274,19 quatenus . . . indebita iniuste non -ant. **b affectare - zu erreichen suchen**: CONC. Merov. p. 190,13 ut nullus Iudeorum qualemcumque militia . . . super Christianos . . . adpetere a principe . . . presumat. LEG. Wisig. 3,1,9 cum quisque . . . coniunctionis copulam -it (*lape. R1*). 9,1,16). 12,2,6 nullus (*Iudeus*) festa nuptialis aliter . . . adpetat (abp. *R1*) vel usurpet. COSMAS chron. 2,32 p. 128,12 legitimum -ere coniugium. *v. et oppeto.*

adi. appetens, -entis. 1 *gener. i. q. avidus - begehrlich*: LUP. FERR. epist. 60 si eius (*potus*) -ior fuerit deprehensus. 2 *philos. et theol. i. q. intendens - (er)strebind*: ALBERT. M. cael. hier. 8,1 p. 218^a,14 dominationem dico -em (*PG 3,237^C ἐποίειν*), id est appetitivam dominationis. eth. 1,3,4 p. 36^a,11 *factio* cum principiis bonum aliquod -bus non numeratur.

subst. 1. appetens, -entis m. 1 *gener. i. qui affectat - einer der erstrebt*: HRABAN. epist. 6 qualiter eas (*species virtutum*) -es et custodientes Deo placerent. 2 *iur. i. qui*

usurpat - einer der Anspruch erhebt: LEG. Wisig. 10,3,4 si vero idem aliena -s aliquid . . . repetit non presumptive.

2 *appetens, -entis n.* *philos. i. quod cupit - ein Begehrendes*: ALBERT. M. bon. 3 ubicumque est aliquid, quod appetitur, ibi erit etiam aliquid -s *eqs. nat. anim.* 2,6 p. 27,92 nec umquam aliquid appetitur nisi per hoc, quod est simile -i. eth. 6,1,4 p. 401^a,7 in multis . . . -bus agitur et non agit appetitus. Schmidt

apparium v. apiarium.

10 *appingo, -pinxi, -pictum, -ere. script. api-: l. 19. inf.-ier: l. 14.*

1 *proprie:* a (*im)pingere - (auf)malen*: EKKEH. IV. cas. 76med. Benedicti, cuius imago -ta sedebat, . . . solium. VITA Annon. I 2,17 p. 491^b,25 (vs.) astantes -ier ordine patres. *de signatione crucis*: PAUL. BERNR. Greg. 8 signum crucis -xit et . . . incendium protinus extinxit. b *ascribere - aufschreiben*: CARM. de Iuda 2,421 (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. p. 275) causa suo (*sc. Christi*) capitl regali proxima liti ponitur apicata. 2 *translate i. g. imputare - zuschreiben, 'ankreiden'*: GERHOH. Antichr. 1,56 p. 366,10 de conspiratione, que electione in Alexandrum facte ab adversariis -itur (p. 367,18).

**appirum, -i n.* (*orig. inc., ni cohaeret c. ἀπούσιον*) *herba quaedam, fort. vitrum - eine Pflanze, viell. Färberwaid (Isatis tinctoria L., cf. André, Lex. bot. s. v. apision)*: RECEPTE. Sangall. I 118 appirio tere cum uncto et sal, . . . et folia eius . . . coquere.

aplanes v. aplanes.

30 *aplanio (adp.), -are. planum reddere, levigare - flach machen, glätten*: COMPOS. Luc. L 20 ad-are *laminae auri* cum matiola lignea. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 206,1 -at *falco caput*. p. 206,11 -at *falco timens* plumas capitis (p. 229, 25).

35 **applarium, -i n.* (*orig. inc., ni cohaeret c. appilare, appiliarius, cf. DuC. s. v.*) *appendicium - Nebenbesitz*: GREG. CAT. chron. I p. 228,18 in Quinto concessit *abbas casam, que est -um ad Sanctum Laurentium*.

40 *applaudo (adp.), -plausi, -plausum, -ere. script.: apl.: p. 797,5. -plos.: p. 797,5. form.: prae- -et: l. 51. partic. -ant- (cf. N. Fickermann, JbGeschMitteld. 6. 1957. p. 62) - l. 49sg.65.*

I intrans.: A strictius: 1 *gestibus blandiri, adulari - mit Bewegungen schmeicheln, schöntun*: HILDEG. phys. 6,3 cum pennis suis illis (*pullis*) -it *pavo masculus* et *gaudium* se habere ostendit. ALBERT. M. animal. 1,50 -it *canis dominis suis. v. et p. 797,9. 2 mus. i. q. consonare - zusammenklingen*: ELIAS SAL. mus. 30 p. 58^a per quartam vocem habetur secunda, quia secum -it. B *latius:* 1 *acclamare - (zu-)jubeln*: THIETM. chron. 3,19 -antibus cunctis, quos obviam habuere. 6,1 omni populo -ante. THEOD. AMORB. Bened. I 3. non tacebo, quod . . . -et (-it var. *l.*) monachorum *(chorus)* Benedicto. VITA Serv. 14 p. 61,7 ignis . . . divinus . . . servasse ardenter Servatium - ad-itel - ultimum ostendit. *al.* *remissius i. q. laetari - sich freuen*: PS. ADALB. BAMB. Heinr. 1 p. 816^b,43 universitas principum eius (*imperatoris*) glorie congaudebat, habundantia pacis, qua per eum fruebantur, -bant. 2 (*plaudentendo*) *assentiri - (unter Beifall) zustimmen*: CONST. I 235 cui (*marchioni sententiam profrenti*) omnes -serunt et unanimi acclamatione . . . assensem prebuerunt. II 352 p. 460,15 communi voto principum, qui in electione cesaris ius habere noscuntur, in Romanorum regem, -entibus ceteris principibus, est electus (*de re cf. supra p. 93,70sq. et H. Mitteis, Die deutsche Königswahl. 1944. p. 184*). CHART. Lux. IV 570 p. 664,12 principum -ante consensu. *al.* 3 *favere - begünstigen*: HEIRIC. Germ. I 3,69 dicitur . . . haec experientia . . . -sisse viro. THANGM. Bernw. 1 p. 758,40 tanta ergo facilitate cupitum eius ingenium michi -bat. HIST. peregr. p. 120,12 Turcis -it *victoria*. 4 *se dedere - sich hingeben*: HINC. epist. I 198 p. 217,9 pompa ac ostentationi . . . in ecclesiastico ministerio ad-ere aut . . . inservire. CHART. episc. August. 117 (a. 1273) quanto divino cultui a vere creditibus est -endum. 5 *sibi -ere i. q.*

gloriari - sich rühmen. IULIAN. TOLET. insult. 1 de erecto
tibi fastus supercilio ad-bas. HUMB. Sim. 2,22 p. 167,4 quae
(haereses) sibi -unt de nomine christiano. al.

II trans.: **A strictius**: 1 *prosternere - niederwerfen*: NIVARD. Ysengr. 7,649 vix applosa (apl. var. l.) solo tenuerunt corpora fortes. 2 *palpare - streicheln*: OFFIC. Willig. p. 27,19 -endo digitos offerentis inpingebat. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 61,30 nichil dabitur cani ad comedendum super anserem, nisi quod -etur cani, et -etur caput eius, dum mordet anserem. **B latius**: 1 *laetanter adnuntiare - froh verkünden*: HARIULF. Arnulf. 2,27 p. 893,6 (vs.) nuntius -it, quae presul letior audit. 2 sibi -ere i. g. *sibi arrogare - sich anmaßen*: ALDH. virg. I 44 p. 297,10 qui (*haruspices*) sibi ... latentium rerum peritiam -unt.

ad. applaudens, -entis. *blandus* — schmeichlerisch, zutunlich: ALBERT. M. animal. 1,50 quaedam *animalia* autem iracunda ad quosdam et quibusdam -ia (p. 488°, 21 φιλητικὰ καὶ θωρευτικά) sicut canis.

*applausio, -onis f. favor, assensio – Begünstigung, Zustimmung: CHRON. Merseb. 2 p. 168,24 Giselherus donativa ... principibus ... distribuit, quatenus adulatoria -e dignitatem archiepiscopatus ... concederent.

*applausivus, -a, -um. *inclinatus, benignus* — geneigt, wohlwollend: CHART. Rhen. inf. II 667 (dipl. a. 1275) *archiepiscopum ad benivolos -e dulcedinis amplexus admittentes.* CONST. III 159 sublimacionis nostre fastigiis -o congratulantes affectu.

*applausor, -oris m. sautor, assensor – *Beifallsspende*, Gleichgesinnter: CHRON. Ebersh. 35 p. 449,35 ad furorem suum multos habet -es.

applausus, -us m. 1 *strictius*: a *strepitus* – *Rauschen*: FUND. Schild. 2 p. 1047,30 *nemorum* -us. b *percussio* (*alarum*) – (*Flügel*) *Schlag*: HEIRIC. Germ. I 6,565 *seraphin* ... *modulantia δωξαλογίαν* ... *panduit blandis* -bus (*gloss*: *percussionibus*) *alas*. 2 *latius*: a *acclamatio* – *Jubel*, *Beifall*: LAUR. LEOD. gest. 15 p. 499,46 *rex* ... *susceptus est cum totius urbis* -u. b *assensus* (*plausu expressus*) – (*durch Beifall ausgedrückte*) *Zustimmung*: OTTO FRISING. gest. 2,3 p. 104,19 *cum omnium qui aderant* -u ab Arnaldo ... *archiepiscopo* ... *coronatus rex*. GESTA Mett. cont. I 3 *communi clericorum electione et tam militum quam civium* -u *successorem habuit episcopus* ... FridericuM. GESTA Trev. cont. V 4 p. 413,12 *regem Hyspanie* ... in Romanorum *regem* ... *elegit archiepiscopus*, *omnium qui aderant* *accidente*-u *letifico et consensu*. CHART. Basil. A II 2 p. 3,17 *pontifex* ... *ecclesiam* ... *consensu* *advocati et totius urbis nobiliorum* -u ... *prediis dotavit*. al. c. *sensu gratulationis*: CONST. II 252,1 (a. 1244) in -um honoris sui misimus ad eum (*papan*) *sollempnes nuncios*. c *favor* – *Gunst* (*bezeugung*): CONST. II 263,4^B (a. 1245) sub humane quodam dilectionis -u et amplexus. d *pompa*, *ostentatio* – *Prunk*, *Aufwand*: RYCCARD. chron. a. 1212 p. 45^A,37 (epist. papae) *cum non secularis* -us, *set spiritualis* *profectus in hoc sit negotio* (*sc. concilio*) *requirendus*.

applecto (adp.), -ere. *in imag. i. q. amplexi – liebend umfangen:* CHART. Rhen. med. II 207 p. 245,1 (spur. s. XIII. ex.) paterno affectu inclinati ... monasterium ... tanquam nostrum membrum speciale ad-entes.

applene (adp-) *adv.* *ad plenum, omnino - ganz, vollständig:* IONAS BOB. Columb. 2,12 p. 261,15 ad-e saeculum non reliquisti. THANGM. (?) vita Epiph. 4 in hac quietis tranquillitate beato viro necdum biennio ad-e constituto. ANNAL. Floriac. a. 1003 (MGScript. II p. 255,29) civitas ... necessariis ... rebus ad-e referta. EKKEH. V. Notker. 11 p. 579^a,26.

*appleo (adp.-), -ere. exsequi, efficere - ausführen, verwirklichen: Cop. Karol. 21 p. 523,9 omnia adpleri et ... conservari adfirmantes, quae ... polliciti ... estis. FORM. Morb. 16 p. 333,41 si adples cito isto verba.

*applicabilis, -e. 1 *proprie i. q. flexibilis, mollis - bieg-sam, geschmeidig*: ALBERT. M. animal. 12,197 - e (p. 659^a, 33 δυνάμενον ἀλττεσθαι) . . . fecit *natura nasum elephantis*,

eo quod utitur ipso loco manus. WILH. SALIC. chirurg. 2,15
p. 336⁸ esset *intestinum animalis* - e. 2 translate: a
inclinabilis, obsequiosus - geneigt, willfährig: ACTA pacis

Sangerm. 1,10 p. 13,12 *(quod)* satis se -em tunc desiderii
5 ecclesie obtulisset. ALBERT. M. eth. 4,1,7 p. 284^a,44 quia
dativus et consumptivus in multos per amorem in multis -is
est prodigus. b *philos.* i. g. *aptabilis* - *anpassungsfähig*:

ALBERT. M. caus. element. 2,2,2 p. 646^a,24 sermo -is intellectui ad comprehendendum. intellect. 2,1,11 p. 519^a,8 anima humana per intellectum -is et quasi immissibilis . . . lumini intelligentiarum. praedicab. 1,4 p. 7^a,12 quod (*subjectum*) omnibus in omni aequaliter -e est. herm. 2,1,3 p. 431^a,33 qualitates et formas . . . cuiilibet -es. summ. theol. I. p. 4,4 scientia *sacrarum litterarum* intellectui nostro maxime est -is. al. c astron. i. q. *communicabilis* -mitteilbar, -sam: ALBERT. M. eth. 6,2,17 p. 430^a,36 lux . . . solis omnium formarum sensibilium constitutiva est immediate -is ipsis existens. metaph. 11,2,25 p. 653^a,35 qui (*Mercurius planetes*) commiscibilem et -em habet virtutem.

*applicabilitas, -atis f. *aptabilitas – Anpassungsfähigkeit*: ALBERT. M. summ. theol. I praef. p. 1,11 ad intellectum nostrum -s *scientiae sacrarum litterarum*.

25 applicatio, -onis f. I de actione: A proprie: 1
a apposito - das Hinhalten, Hinstellen: THADD. FLORENT.
cons. 183,30 cum -e candele ad cannutum inferius. b sup-
positio - das Darunterlegen: ALBERT. M. cael. 3,1,3 p. 243^b,19
si . . . sibi supponantur superficies, nunquam fiat ex eis pro-
fundum, sed potius per talem -em dicuntur esse aequales vel
inaequales. c impositio - das Daraufhalten: HIER. MOR.

30 *maequales. et impositio - das Durcheinander*: HIER. MOR.
mus. 28 p. 289,4sq. duas chordae rubetiae per se, id est sine -e
digitorum super ipsas necnon et cum -e sonum reddunt decem
clavium. *ibid. al.* 2 *admotio - das Heranbringen*: OLIV.
hist. reg. 6 p. 89,2 -e castri ... muros ... ascenderunt
(hist. Dam. 12 p. 181,8). ALBERT. M. animal. 5,14 celeti ...
35 coit ... per -em dorsi ad dorsum (17,36). 3 *appulsus - das*
Anlegen, Landung: CHART. Eberb. 397 p. 161,12 (a. 1265)
naves sue sine -e ... descendentes et ascendentes. CHART.
Hamb. 704 causa, que ... super -e navium et thelonio verte-
batur. B *translate*: 1 *gener.: a appetitio, studium -*
40 *das Streben, Bemühung*: WOLBERO cant. 3 p. 1211^b dentes
intelliguntur ... mentis ... vehementes cum studio -es ...
Scripturarum ... oppositiones infringentes. CONR. FRISING.
gest. p. 323,4 vehementes circa omnem litteralis scientia dis-

45 gest. p. 323,4 venientis circa omnem literaturam scientiarum disciplinam -o. ALBERT. M. bon. 68 p. 41,82 studium ponit actualem -em animi ad rem. b *inclinatio, obsequientia - Geneigtsein, Willfährigkeit*: ALBERT. M. eth. 4,1,7 p. 284^a,44 per -em delectari querit *prodigus* in aliis. c *institutio - Einführung*: Ps. GERH. CREM. sept. p. 327,5 dicam -em ad

50 *Einführung*: PS. GERH. CREM. sept. p. 327,5 dicam -em ad preparationem. **2 spec.**: *a medic. i. q. adhibitio - Anwendung*: WILH. SALIC. chirurg. 1,4 p. 305^d dentur ei pilulae . . . et istud fiat ante localium -em. **b iur.** *i. a. collatio traditionis*

et istud nat ante locandum -em. β iur. i. q. collatio, traditio
-Zuwendung, Übereignung: CHART. Lux. III 349 (a. 1261)
collationem . . . ipsarum usibus applicatam . . . ratam haben-
tes . . . collationi sive -i . . . prebemus assensum. c astron.
55 et philos.: a infusio, communicatio - Einfluß, Mitteilung:
ALBERT. M. veget. 7,70 virtus illarum (stellarum) communi-
catur lumini solis et lunae per -em lunae ad eas. β adaptatio,
coniunctio - Anpassung, Verbindung: ALBERT. M. eth. 6,2,17
60 p. 430^a,11 intellectus . . . immediatam -em habet ad primas
formas intelligibiles. metaph. 1,4,12 p. 83^a,20 ut exsequantur
dii inferiores eum (sementem primum) . . . in omnibus lumi-
narium -bus et praeventoribus. 11,2,32 p. 663^b,12 inferior
intelligentia applicatur superiori . . . et haec -o fit usque ad
movens primum. ibid. al.

65   II de statu: *A adhaerentia - das Anhaften*: ALBERT. M. animal. 2,39 in . . . virgarum absolutione et -e differunt animalia secundum plus et minus. *ibid. iterum*. B *iunctura - Zuordnung*: ALBERT. M. veget. 6,61 in pomo . . . cypressi . . . concavitates quaedam fuit secundum -es ramulorum in pomo ad se invicem factas. animal. 1,542 ipsum, per quod fit -o *cannae ad cor*, est ligamentum. *ibid. al.* C *alch. i. q. compositio - Verbindung*: TURBA phil. 18 p. 128,2 quae . . .

ex gumma fiunt -es . . . , nunquam diminuuntur (cf. p. 127,30).

applico (adp.) -ui (*rarius -avi*), -atum (*rarius -itum*), -are. *script.*: adp- (cf. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 480,10 'apprehende' et 'appropinquat' scatet vitio, contra 'approbat' et 'at placet egs.'): *praevaleat in schedulis nostriss. V.-VII., rarescit a s. VIII.*, apl.: l. 31. p. 800,22.52.802,16. abpl.: p. 800, 46. ampl. (*var. l.*): p. 801,48. form. -ict(us): p. 802,16.

I proprie: A de actione ponendi, collocandi sim.: 1 *apponere, adiungere, iuxtoponere - an-, hin-, daneben-, zusammenlegen, -fügen*: a gener.: WALTARIUS 1158 cuiuscumque trunco suum caput -at. NOTKER. BALB. carm. 2,4,2 p. 149 mortuus -atur illi. ALBERT. M. animal. 1,282 ut manus cum manu . . . ante pectus -etur. b spec.: a iur.: CHART. Sangall. B 377 p. 285,14 (a. 1241) nostrum presenti pagine sigillum fecimus -ari (CHART. Port. 165). β math.: ALBERT. M. cael. 3,1,3 p. 244,7 sicut linea cum linea -atur ex parte una, quae est sua longitudine. medial. i. q. adiacere - anliegen: RAGIMB. epist. 4 p. 524,4 ad tres superficies solidorum unum angulum -ari. al. γ medic.: RECEPT. Bamb. 35 puleum tritum . . . naribus ad-ato. δ archit. i. q. astruere - anbauen: CHART. Naumb. 316 p. 300,2 (c. 1182) ius . . . clausuram . . . , quantumcunque fracta fuerit, ad litus -andi. medial. i. q. continuari - sich fortsetzen: DIPL. Karoli III. 35 p. 60,29 mercata vel portus, qui currunt a rivo frigido et -antur usque ad vadum sancti Iohannis. ε anat. usu medial. i. q. adnexum esse, cohaerere - verbunden sein, zusammenhängen: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 83,23 extremitati . . . huius ossis -ati sunt . . . digiti pedis. ALBERT. M. animal. 1,32 petris . . . -ata (p. 487^b,8 τῷ προσπερφένεται) nutrimentum inundat super ea (*animalia*). 1,432 qualiter est applicata *creatio mery cum spondilibus*. 1,541 canna . . . -atur (p. 495^b,6 συνίρηται) mediante corde venae pulsanti magnae. 1,549 ysophagus . . . -atur (p. 495^b,20 συνεχῆς ὁν) cum ea (*canna*). 1,611 epar . . . -atum (p. 496^b,20 προσπέρεψε) venae maiori.

2 *imponere, imprimere - auflegen, aufdrücken*: a gener.: FLOD. annal. a. 937 p. 66,7 cum quidam Hungarorum . . . aerae manum -uisset. WILH. HIRS. const. 1,64 p. 993^a in loco suo sedens mensale -at. CHRON. Reinh. a. 1206 p. 571,17 codici . . . os suum osculando -uit. b spec.: a iur.: CHRON. Andag. 16 p. 40,17 filii . . . sui dexteram super . . . altare . . . -uit. β mus.: HIER. MOR. mus. 28 p. 289,10 si quis . . . tangat cum arcu primam chordam non -ans aliquem digitorum super ipsam. ibid. al. γ medic.: RECEPT. Sangall. II 67 lauri folia . . . renibus ad-bis. MATT. PLATEAR. gloss. p. 382^a si . . . theriaca morsurae . . . -etur. al. 3 *induere - anziehen*: GODESC. SAXO gramm. 2 p. 488,6 ephod et theraphim (cf. Vulg. I reg. 23,9). 4 *erigere, collocare - auf-, hinstellen*: IOH. VEN. chron. p. 145,11 tentoria -are. CHART. Pomm. A 391 p. 796,23 concessit . . . res eorum in utroque littore Visle . . . -are. ALBERT. M. animal. 4,101 si quis . . . avertit candelam apibus. c. sensu appendendi: CHART. Merseb. 162 p. 137,3 (a. 1216) habeant potestatem . . . retia sua in littore . . . cum piscibus -andi. medial.: ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 894 p. 123,20 utriusque in acie ut murus inter eos constanter -ati sunt. refl. i. q. considerere - sich niederlassen: HROTSV. Gong. 216 se . . . mensā -at appositiā. ALBERT. M. animal. 7,87 hyrundines plantis . . . concavis se -uerunt. v. et p. 800,65. B de actione ducenti, admovendi sim.: 1 *adducere, arcere - hin-, herbeiführen, holen*: a gener.: LEX Ribv. 34^a postquam eum (*servum*) ad igneum placuerit (-uerit B). EPIST. Alcuin. 184 p. 308,27 -ate ipse Ermedeo ad vos. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 189,24 -itis propere . . . equis. ALBERT. AQUENS. hist. 5,37 p. 456^b in terminos civitatis . . . suum -uit commeatum. CHART. Argent. I 616,19 usque ad scalam reum -are. METELL. Quir. 3^a,41 praebent -itas . . . ludi . . . feras. CARM. Bur. B 162,3,3 Venus . . . venit -ans Bachum. al. de tempore: ALCUIN. carm. 62,80 omnis paulatim loeto nos -at hora. -are post se i. q. trahere post se - an seine Fersen heften: CARM. Salisb. 7,11 Orpheus . . . -uit post se montes. b refl.: a appropinquare - sich nähern: CHART. Carinth. V 238 (a. 1277/80) dum . . . se domui -ret

ignis. β se associare - sich zugesellen: RUODLIEB V 93 se mulieribus -uere ursi saltantes. γ impingi - sich stoßen: HROTSV. Gong. 171 -at . . . se paliuris. c medial.: a per-venire - kommen, sich einfinden: AGNELL. lib. pont. 158 p. 380,2 infra episcopium eius -itus est papa. HELM. chron. 73 p. 141,5 fratres lecto egrotantis -iti. CARM. Bur. B 76,4,3 unde es . . . huic -atus? c. sensu appendendi: WALAHFR. Gall. 1,22 p. 300,27 ut . . . tuis possim -ari (-are var. l.) conspectibus. β illabi, converti - hineingeraten, sich hinwenden.

10 ALBERT. M. animal. 4,85 reti . . . infecto sorditie . . . non -antur ei pisces . . . novis . . . -antur. summ. theol. I praef. p. 4,23 oculi . . . herodii -antur lumini solis in rota. γ (sub-)sequi - (dicht) folgen: HELM. chron. 81 p. 153,14 -itus . . . vestigii tuis. 2 appellere, admovere - anlegen, heranbringen: RUD. FULD. mirac. 7 navis litori ad-ita (REGINO chron. a. 873 p. 106,10). FLOD. annal. a. 937 p. 66,2 aecclias ignibus -itis . . . succendere. WIDUK. gest. 3,36 machinas muris ad-ari. LAMB. HERSF. Lull. 24 p. 338,21 cum . . . osculum fixura . . . caput . . . altari -uisset. ALBERT. M. animal. 5,10 iricci . . . erecti coeunt -antes dorsum dorso. al. CHART. Wirt. VII 2321 tempore messium instante ad bladum falces non aplicent (cf. ORTL. chron. praef. p. 2,19 suffragii confisi manum -avimus). c. sensu adhibendi: ALDH. virg. I 47 p. 301,24 torrentes lampadarum flamas -vit carnifex (cf. 51 p. 307,16). medial. i. q. allabi - sich anschmiegen: ALBERT. M. animal. 7,42 comedunt serpentes . . . carnem sugendo humiditatem animalis, cuius carni -antur. 3 porrigerere - (dar)reichen: a gener.: WILH. HIRS. const. 1,64 p. 993^c ut . . . inferius sedenti -etur scutella. ibid. al. b iur. de manibus coniunctis in homagio (cf. H. Mitteis, Lehnrecht u. Staatsgewalt. 1958. p. 305qq.): THIETM. chron. 5,3 quamquam . . . manus eidem non -uit. 5,11 Francorum . . . primatus regi manus tunc -ans gratiam eiusdem meruit. 6,91 manibus -atis miles efficitur. C de actione attingendi: 1 navigando adire - ansteuern, anlaufen: ALDH. epist. 5 p. 489,10 territorii marginem Britannici sospitem -uisse. REGINO chron. a. 810 p. 69,32 Mauri . . . classe collecta primo Sardiniam, deinde Corsicam -uerunt. 2 veniendo assequi - zu Lande erreichen: CARM. Cantab. 6,5,9 pergentes litora maris -arunt. LUP. PROT. chron. a. 1093 -uit papa coenobium. PETR. CAS. (?) chron. 4,108 p. 820,22 per furcas Caudinas Beneventum -uerunt. al. in imag.: VITA Bonif. III 18 fama beati Willibaldi . . . aures Bonifaci -uit. D intrans. de actione adveniendi sim.: 1 (naves) appellere - landen: 45 BEDA hist. eccl. 1,25 p. 45,10 in hac insula ergo ad-uit . . . Augustinus. ARBEO Corb. 19 loca ad applicandum. OTTO FRISING. gest. 1,62 p. 88,28 qui tam mature -uerant. CONST. I 205,5 in eo (liture) . . . -are cum mercibus. CHART. Heinr. Leon. 60 p. 89,14 navium ad eandem civitatem -antium. HIST. peregr. p. 96,16 in eodem portu . . . necessitate cogitur -are. ACTA imp. Winkelm. I 217 p. 199,14 tam per mare quam per terram ibi venire et aplicare. saepe. navigare - segeln: REGINO chron. a. 810 p. 69,42 classem . . . de Nortmannia in Fresiam -uisse. 2 (ad)venire - (an-, hin)kommen: a gener.: HROTSV. Gong. 202 -uere sui in propriis domini. HARTW. Emm. 112 ad Helpendorf -uit. LEO MARS. chron. 1,27 p. 599,13 secus Caietam -antes castrametati sunt. PETR. CAS. (?) chron. 4,11 p. 767,40 ubicumque -bant, gloria-bantur. al. v. et l. 8. b c. colore quodam: a accedere - hinzutreten: TRANSL. Callisti 2 (MGScript. XV p. 419,29) cumque alii atque alii presbiteri -uisserint. β appropinquare - sich nähern: COSMAS chron. 2,10 p. 96,26 cum -uisserint munitioni. γ se reficere - rasten: LEG. Burgund. const. I 38,8 p. 70,18 si quis in agro regio . . . voluerit ad-are. LEG. Wisig. 8,2,3 qui in itinere constitutis in . . . campo ad-verit (se a. var. l.). 8,4,25 ut iter agentibus ad-andi spatium non vetetur. δ albergare - Quartier nehmen: CAPIT. reg. Franc. 224,3 comes . . . neque per suam fortiam in mansionem arimanni -et. ε acclinari - sich anlegen: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 84,1 replicationes . . . iuncturarum in coxis . . . contrarie sunt replicationibus iuncturarum in aliis, in sursum scilicet et deorsum -ando ad corpus.

II translate: A gener.: 1 advertere - (hin)richten, zuwenden: VITA Rimb. 6 p. 84,16 ad quem . . . animum -asse (CHRON. Pol. 1,30 p. 57,2 stilum et a. WOLBERO cant. 3 p. 121^b). CONST. I 235 eidem sententie auctoritatis nostre maiestatem clementer -antes. CHART. archiep. Magd. 406 securitati ecclesiarum . . . desiderium et intentionem -antes. al. 2 instituere - einführen: Ps. GERH. CREM. sept. p. 328,41 radices vero -andi ad ipsum (*sperma*) preparandum sunt ita. 3 assignare, ascribere - beimesen, zuschreiben: LIBER diurn. 46ⁱⁿ ne . . . eius ad nostram . . . etur poenam perditio. WALAHFR. exord. 27 p. 511,20 cum . . . omnia . . . suis erroribus quasi propria -arint haeretici. GODESC. SAXO theol. 13 p. 233,7 gratiae Dei . . . totum semper -ant. GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 397,10 non suis meritis, sed Dei . . . misericordiae. CHART. Ital. Ficker 133 p. 175,33 nostris laudibus . . . -ant, quod . . . ordinatur. 4 conectere, conciliare - verbinden, gewinnen: WALTHER. SPIR. Christoph. II 1,19 grammaticis opibus me tercium -at annus. BERNOLD. CONST. chron. a. 1083 p. 438,47 pro eis suaे parti -andis . . . laboravit. THEOD. PALID. annal. a. 1046 p. 69,10 qui miro ordine primum literis ad -atus est. a. 1147 p. 82,36 cultui divino . . . artius eos ad -are cupientes. CHART. Hall. I 209 p. 195,24 eos nostris et nos eorum . . . familiaritatibus -are. HIER. MOR. mus. 28 p. 291,2 arte usui -atā. al. 5 incipere - unternehmen: ANNAL. Ful. Ratisb. a. 891 p. 120,3 nec mora meditatum est proelium -ari. B spec.: 1 iur.: a conferre, trade -re - zukommen lassen, überreichen: LEG. Wisig. 6,5,17 facultatem paricide parentes occisi . . . iuri suo ad -are non dubitant. CONC. Karol. 56^a,37 p. 745,31 ea, queae ecclesiae . . . sunt conlata, . . . ecclesiae sunt usibus -anda. TRAD. Ratisb. 834 monasterio nostro -uit tradiditque . . . Emmerammo . . . hereditatem. CHART. archiep. Magd. 412 ius . . . omni sue utilitati -andi alveum aque. CHART. Solod. 254 ut . . . agros . . . in suis necessariis usibus -rent. ACTA imp. Winkelm. I 60 p. 55,43 se noverit . . . centum libras auri . . . compositurum, quarum medietas imperiali fisco -etur. CHART. Livon. A I 292 p. 381,2 domum seu fundum suum ad ius civile spectantem religioni, quam ingreditur, -are. CHART. Basil. C II 201 p. 112,39 cedent et -buntur supellectilia dominio monasterii. al. adhibere - heranziehen: CONC. Merov. p. 90,10 clericus (i. -os) . . . publicis actionibus ad -are. b adnectere - angiedern: CHRON. Pol. 1,19 p. 42,17 suo . . . dominio . . . quisque castella . . . contigua . . . -bat. HELM. chron. 54 p. 106,19 Nordalbingorum fines partibus eius -iti sunt. HIST. Augiens. II 2 predia circumquaque comparari et -ari. c per confusione, ut vid., i. q. amplifiicare - erweitern: LEX Baiuv. 10,18 signum, quod propter defensionem ponitur . . . vel campum . . . -andum (amplicandi sim. var. l.). 2 eccl. et publ.: a incorporare, recipere - eingliedern, aufnehmen: COD. Udalr. 206 p. 378,2 -antur ordinibus filii virginum per vim raptarum. ARNOLD. LUB. chron. 5,7 p. 183,25 militari collegio -ati sunt *comitis filii*. VITA Berth. Garst. 6 (ed. J. Lenzenweger. 1958. p. 271,29) Dominicis castris -atur. intrans. i. q. intrare - eintreten: TRAD. Ratisb. 279 p. 227,7 (c. 1066) regularis vitae succensi desiderio huic -uerunt monasterio. medial. i. q. consociari - sich zusammenschließen: CONC. Karol. 50^b,23 quicunque . . . sacris officiis servituri sub quolibet ordine ad -antur. b praeficere - zum Vorgesetzten geben: FUND. Werth. p. 166,44 (cod. B) aliquem eis cum . . . electione fratrum . . . -are. c subicere - unterstellen: a medial.: HELM. chron. 88 p. 173,21 ut recipenter episcopi ab eo (duce) dignitates suas et -rentur ei per hominii exhibicionem. β refl.: GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 387,16 ut suo se vellet -uisse servicio. 3 astron. et philos. usu mediali: a (radiando vel formando) infundi, communicari - (ausstrahlend oder gestaltend) beeinflussen, sich mitteilen: ALBERT. M. veget. 7,70 -atur luna omnibus respectibus earum (*stellarum*). eth. 6,2,17 p. 430^b,1 quodlibet principium formale -atur secundis. ibid. al. b adaptari, coniungi - sich anpassen, sich verbinden: ALBERT. M. intellect. 2,1,11 p. 519^b,33 quando animae eorum (*excellentium virorum*) formis mundi -antur. animal. 1,73 virtus cordis est sicut virtus luminis

solis, cui -antur omnia alia et accipiunt virtutem ab ipso. 5,54 Mars . . . bis . . . -atur eidem (*Saturno*). metaph. 11,2,32 p. 663^b,15 movens primum, quod largitur omnibus et a nullo accipit et ideo nulli dicitur -ari. ibid. al. v. et *amplico. 5 adi. applicatus, -a, -um. 1 adhaerens, adiacens - anhaftend, anliegend: ALBERT. M. animal. 2,39 quaedam animalia . . . habent virgas per follem ad ventrem -as. 2,79 quidam branchi sunt -i corpori piscis. 2 pertinens - zugehörig: CHART. Turic. 858 (a. 1253) ecclesiam . . . tenuit hactenus sui monasterii usibus -am. 3 deditus - ergeben, zugewendet: OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 68,30 terra clericorum acuta ingenia et artibus -a habentium . . . ferax. subst. applicum, -i n. 1 appendiculum - Ausläufer: GREG. CAT. chron. I p. 277,34 (chart. a. 756) planities . . . montis . . . cum suis vocabulis, id est Pes de Fista . . . et aplictio de Cavallari. apploido v. applaudo. apploro, -are. cum querelis nuntiare - unter Klagen berichten: COSMAS chron. 2,41 p. 146,14 ut -ret apostolico . . . iniustiam. 3,20 p. 185,17 iniuriam. appobalsamum v. opobalsamum. *appodiamentum, -i n. 1 sustentaculum - Stütze: ALBERT. M. (?) animal. quaest. 8,15/20 p. 194,74 corpus eius (*gruis*) cum dormit, indiget maiori -o (apo-, appe-, aper-). 2 substructio - Unterbau: CHART. Lamb. Leod. 341 p. 421,3 (a. 1242) potest . . . -a . . . pontis sursum . . . extollere. *appodiatio (-cio), -onis f. script. apo.: l. 38. 1 proprie i. g. actio innitendi - das Sich-Aufstützen: CAES. HEIST. hom. II p. 115^b nudo capite et sine -e orationes solemnes dicere. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 86,12 fit . . . -o avis ad posterius super ipsum (*digitum posteriorem*). 2 meton.: a eccl. i. q. stalla chori (*fulcris praedita*) - Chorgestühl (mit Stützen): CAES. HEIST. hom. exc. 50 contemplatus sum in choro abbatis . . . super -cionem circulum lucidum. b archit. i. q. substructio - Stützmauer: OLIV. hist. Ierus. 90 p. 63,32 (*ex Petro Comest.*) non erexit Cyrus muros templi nisi usque ad apodiacionem (ALBERT. STAD. annal. p. 288,5). c Anat. i. q. sessio, inhaesio - Ansatz: PS. GALEN. anat. 4 p. 175^c ut elongetur pars superior cordis ab inhaesione (-e *V*) super ossa pectoris (cf. 8 p. 186^b quasi inhaesio [ut sit quasi -o *V*]). *appodio, -avi, -atum, -are. (ad et podium; cf. ital. appoggiare, francog. appuyer; v. et Corominas, Dicc. etim. castell. I. p. 239sq.) script. apo.: l. 49,52,67,72 al. I proprie: A trans. i. q. acclinare, fulcire, sustentare - (an)lehnen, stützen, halten: 1 gener.: VITA Karoli M. 2,22 p. 64,30 -vit *Gelasius* feretro affructabulum. CONO LAUS. notae p. 788,9 lignum apodiatum ad murum. WILH. RUBRUQU. itin. p. 270,11 cum . . . at maxillam vel mentum super manum. ALBERT. M. miner. 3,2,5 p. 84^a,28 ligna viridia ad lapidem aeris apodiata . . . cremabantur. miss. 2,7,6 p. 55^a,27 liber ab omnium manibus -tus. al. medial.: COSMAS chron. 2,10 p. 96,23 alii stant -ti arboribus. FUND. Sletst. (MGScript. XV p. 999,35) ad hostium monasterii -tam sanctam Fidem. CHRON. Albr. a. 1197 p. 874,33 corruit . . . de fenestra . . . ubi incaute fuit -tus. ALBERT. M. animal. 2,15 -tus parieti . . . dormit elephas. al. v. et l. 70. p. 803,1. refl.: COSMAS chron. 2,49 -ans se mense. ROGER. SALERN. chirurg. 3,355 ne infirmus supra illud (*brachium*) se -et. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 232,20 -at se falco super manum cum cauda sua. ALBERT. M. miss. 2,7,6 p. 55^a,30 si diaconus se in eam (*crucem*) -at manu. al. v. et l. 67,69,72. p. 803,5,9. 2 in imag.: WOLBERO cant. 3 p. 1141^b ad internae refectionis epulas quasi fatigatam ignorantia mentem -at. CAES. HEIST. hom. IV p. 77^a paxilli validi iustorum sunt exempla, in quibus se apodiare debet infirmitas nostra. 3 spec.: a archit.: RUD. TRUD. gest. 9,33 columnam . . . -antem se super . . . trabem. CHART. Carinth. V 127 que (*domus*) . . . ad murum civitatis -ta est. b Anat.. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 76,23 super quod (os) quodammodo apodiat se pollex. ALBERT. M. animal. 1,414 antequam

(Humpondinck)

dorsum -etur vena. **B** *intrans.* i. q. *inniti* - sich anlehnen, stützen: NIVARD. Ysengr. 6,100 posti ... retrorsum -at *tupus*. GESTA Halb. p. 112,26 -ans ad cancellos. CAES. HEIST. mirac. I 5,5 p. 282,13 cui (*formae*) idem novicius <se> (add. ed., *vix recte*) apodiat.

II translate: A in re nautica i. q. (*navem*) applicare - landen: WILBR. OLD. peregr. 1,19,5 in portum ... -verunt. **B** *tur.* i. q. tradere - übereignen: CHART. Laus. 579 (a. 1215) nec potest aliqua persona illius loci se vel locum dare vel sociare vel -are alicui loco vel personae.

appodix f. (cf. appendix, podex) *script.* apo.: I. 16.

1 socia - Gefährtin: ABBO SANGERM. bell. 3,70 aporiām ... patiaris, ut acam atervam -x (gloss.: socia; cf. ThLL. II 277,35 s. v. appendix) tua mens sibi congerat eius. **2 meretrix - Dirne:** VITA Conw. I 1,10 (MGScript. XV p. 456,40) reperit eum una apodix, id est meretrix.

appolus v. apalus.

***appondero**, -avi, -are. *script.* apo.: I. 23. **1 (aequo pondere) compensare, expendere - aufwiegen:** COSMAS chron. 2,5 p. 90,15 dux Mesco ter semetipsum hoc -arat auro. **2 (elevatione) secundum pondus aestimare - (durch Anheben) im Gewicht abschätzen:** ANNAL. Prag. III a. 1279 p. 198,38 rapuerunt scrinia aponderantes cistas graviores. **3 pondus habere, pendere - Gewicht haben, wiegen:** COSMAS chron. 2,5 p. 90,22 (vs.) ter centum libras -at hoc opus auri. Humperdinck

appono (adp.), -posui, -positum, -ere. *script.*: adp.: rarescit in schedulis nostris a. s. IX. amp.: p. 806,16. abp.: p. 804,58. apo.: p. 804,10,46.

I proprie: A iuxtaponere, collocare, (figendo vel ponendo) addere - an-, hin-, dazulegen, auf-, hinstellen, an-, hinzufügen: **1 gener.**: WALAHPR. hort. 113 -tas ... furcas. VITA Corb. 35 *sancetus feretoro ad-tus* (superposito ARBEO Corb. 35). UFFING. Ida 1,20 medicant tumbae -tus *contractus*. LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 126,6 ossa beati Remacli ... super mensam ... -unt. a. 1076 p. 256,3 -tus extra domum spiculator confudit eum (*ducem*). CONR. SCHIR. annal. a. 1225 abbas ... signum crucis cruci -ens. CHART. Rhen. med. III 667 plantulas inserendo ac simum necessarium -endo. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 204,29 prius -at tiratorium in pedibus falconis. **al.** **c. sensu circumligandi:** OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 149,23 funibus cervicibus singulorum -tis. (*mortuos*) *deponere - beisetzen:* RUD. FULD. mirac. 8 *corpus in arca ... condidit cineresque sanctorum martyrum ... pariter ad-uit.* GESTA Camer. 1,88 *Ansbertus ad patres ... suos -tus* (cf. OTTO FRISING. gest. 1,15 patribus). **al.** **2 spec.:** **a iur.:** CHART. Solod. 254 (a. 1202) *sigillum ... ecclesiae volumus -i* (CHART. Friburg. 42. CHART. Gosl. II 28 p. 127,41. al.). **b math. de abaco:** PS. BOETH. geom. p. 400,14 primis articulis dividendo vel secundatis -tis. **c archit. i. q. astruere - anbauen:** BEDA hist. eccl. 3,17 p. 160,28 destina in munimentum est parietis ... forinsecus ad-ta. **ibid. al.** ANNAL. Quedl. a. 997 p. 74,10 aedificium -ere curavit. **d techn. i. q. affigere - anbringen:** THEOPH. sched. 3,30 aures calici -ere. 3,84 p. 325,8 ubi folles -i debent. **ibid. al.** **e anat. usu mediali i. q. adiacere - anliegen:** ALBERT. M. animal. 1,473 quod -untur ei (*panniculo ventris*) ibi venae et arteriae. **B** *admoveare - heranbringen, anlegen:* BEDA temp. rat. 1,50 laevam medio pectoris supinam -es. ANON. geom. I 3,16 oculo humi -to. WALTHER. SPIR. Christoph. II 2,48 -ta ... marra. UNIBOS 103, (ed. K. Langosch, Waltherius, Ruodlieb, Märchenepen. p. 276) -it ori bucinam. CHART. archiep. Magd. 368 qui cum manus -ret et ... edificia ampliare vellet. CHART. Port. 19 p. 34,4 ut ... nullus ... ignem -ere ... audeat. **saepe.** *de personis usu mediali i. q. convenire - zusammenkommen:* BRUNO QUERF. Adalb. A 5 -untur (ad unum add. B) pedagogus et herus legere. **C** *imponere - auflegen, aufsetzen:* **1 gener.:** VITA Corb. 10 ad-tam super se sagmam ... ursus ... sagmam usque ad Romanum perduxit. **2 spec.:** **a iur.** (*liturg.*: p. 804,139.) *de impositione manus:* TRAD. Ratisb. 190 p. 142,9 (a. 901) Urolfo ... manum in rebus sororis -ente.

LAMB. WAT. annal. a. 1116 quae (*personae*) mihi (*sc. clericu*) manus -uerunt. TRAD. Salem. p. 108,1 proles ... donationi manus -uit (CHART. Brixin. 209). **al.** **b archit.:** VITA Richardi 7 ecclesiae culmen -uit. CHART. Laus. 363 aquitionem ... cum edificio ibidem -turo. **c medic.:** BEDA hist. eccl. 4,30 p. 279,27 ad-tis pigmentorum fomentis. ODO MAGD. herb. 1067 -to ... medicamine. **d techn. i. q. inducere - auftragen:** HERACLIUS I 16,5 hoc (*sel.*) eque ... -atur ubique (16,6). **D (cibos sim.) ministrare - vorsetzen, auftragen:** ORDO iud. Dei A 30^b p. 633,40 aponatur ei panis et caseus. WALTHARIUS 440 hos (*pisces*) dum ... -uisset regi. THIETM. chron. 8,15 p. 512,8 de -ta mihi testa aliquid manducare. CHART. Friburg. 185 p. 157,18 quale (*vinum*) in mensa ... fratribus -etur. **saepe.** **absol.:** EKKER. IV. cas. 18 per presbyteros -itur episcopo. **remissius:** CARM. Bur. B 77,30,4 cuncte ... delicie simul -untur. *de mensa i. q. parare - herrischen:* ARBEO Corb. 26 sibi ad-tam mensam. HROTSV. Pafn. 452 -tae ... fercula mensae. **al.** **E induere - anziehen:** GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,38 cuti ... laneum -ens vestimentum. BURCH. URSB. chron. p. 40,13 mantum ei ad-uit. **F 1 de ludo i. q. in medium (con)ferre - (ein)setzen:** CAES. HEIST. mirac. I 5,34 p. 318,16 diabolus denarios liberaliter -uit, tesseres iactavit. **2 componere - zählen:** LEX Baiuv. 5,7 cum vi sol(i)-d(is) conponat (adponatur, apponatur var. l.). **G admiscere - beimischen:** MAPPAE CLAVIC. 95 -e gluten eri. THEOPH. sched. 1,1 plus -e albi. **medial. i. q. affluere - zufüßen:** BERTH. RATISB. serm. 7 p. 40,20 (*in imag.*) -untur eis aquae. **II translate:** **A 1 adiungere - hinzufügen:** *a gener.:* ALCUIN. epist. 172 p. 285,13 Beselel ... de paternis versibus ad-ere poterit. HUCBALD. harm. inst. p. 112^b una voce -ta. RUD. TRUD. (?) mus. 1,19 initia ... irregulariter cantui -ta. OTTO FRISING. chron. 3,18 p. 157,12 cum Iudei ... peccatum peccato -uissernt. **saepe.** **seq. quod:** EPIST. var. II suppl. 11 diabolus ... resistebat angelo -ens, quod eqs. **absol.:** HUNALD. carm. 28 (MG Lib. Lit. III p. 721) rex legis -it. *ascibere - hinzuschreiben:* AGIUS comput. 6,9 his tribus -tis annis. ANON. ad Ragimb. p. 536,1 quem (*pedem*) superioribus -tum. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 129,23 linea recta curvo parieti -ta (opposita A). STATUT. ord. Teut. p. 102,2 cum superscriptione -ta. **al.** **b spec.:** **a iur.:** ECBASIS capt. 1105 testibus -tis. CHART. archiep. Magd. 362 auctoritatem privilegii nostri -imus. CHART. march. Misn. III 405 ne quis contra hec ... venire presumat, vite et rerum -imus condemnationem. CHART. Raitenh. 325 p. 262,24 tali aposita paccione. **al.** **seq. quod:** CHART. Sangall. B 244 p. 202^b,37 (a. 1209) est ... sub conditione -tum, quod eqs. **B gramm.:** GODESC. SAXO gramm. 2 p. 456,18 praepositiones, quando nominibus -untur, gravantur. **γ math. i. q. adnumerare - zuzählen:** BEDA temp. rat. 65,10 -tis ... bissextis. RHYTHM. 113,5,3 praesens anni -atur ibidem indictio. HROTSV. Abr. 1,4 si unius rotatus mansurni -retur. ANON. algor. Salem. p. 5,3 si vis probare ..., deme, quod -uisse scis te. **saepe.** **2 associare - zugesellen:** VITA Bard. 2 p. 323,39 scolaribus alis -tus. **ref.:** ADALB. MAGD. chron. a. 954 p. 168,14 ipse se ... secundum *inimicum* -uit. **3 augmentare - erweitern:** CHART. Bund. 1075 p. 37,16 (a. 1277) si necesse habent ista statuta renovari, meliorari, abponi vel minui in aliqua clausula. **4 adnectere - angliedern:** OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 137,33 si ... principes ... urbem cum Italia ... Francorum ... -uerint terminis. **B 1 advertere - hingeben, -wenden:** NOTKER. BALB. gest. 1,29 cor *divitiae* (cf. Vulg. psalm. 61,11). ANNAL. Ved. a. 885 p. 58,27 ingenium suum -unt ad captionem civitatis. CHART. eccl. Halb. I 24 p. 24,26 universis huic pagine animum -entibus. **al.** **seq. quatenus:** CHART. Hall. I 99 p. 103,27 (a. 1185) -ui animum, quatenus eqs. **2 ad effectum adducere - zur Ausführung veranlassen:** LAMB. TUIT. Herib. 2,26 pertinaci infidelitate vir non -itur et rusticorū corde. **3 convertere - bekehren:** HER-BORD. Ott. 2,5 p. 727,16 reliquos de gente perfida ... fidei christiana -ere. 2,37 p. 744,31 tota civitas ... -ta est ad Dominum. **4 adhibere - anwenden:** LEG. Wisig. suppl. p. 482,34

pro quo . . . extirpando scelere edictum tale in regulis -atis, ut egs. HROTSV. Agn. 121 -unt variis aptas morbis medicinas. LAMB. LEOD. Matth. IV 2 p. 8^d quidquid a physicis ad-tum est. CHART. Pruss. I 289 ut . . . salubre consilium -atur. 5 commendare - anvertrauen: a gener.: ANNALISTA Saxon. a. 1074 p. 702,7 hunc (*Gregorium VII.*) litteris erudiendum -uit. CHART. Worm. 293,4 pueri pauperum, quos de novo -ent scolis. al. seq. ut: TRAD. Lunaelac. 34 (s. IX. ex.) cogitationi . . . -ere, ut egs. ref. i. q. se accommodate - sich anpassen: GESTA Camer. cont. II G 1,2 p. 247 his scriptis nostra subdivimus et stilo nos -imus. b mus. i. q. adaptare - zuordnen: HUCBALD. harm. inst. p. 117^a,33 notae musicae unicum chordarum -tae. EBERH. FRISING. fist. p. 279 quot choros fistularum musici solent ipsi organico instrumento -ere. 6 tribuere - verleihen: a gener.: CHART. episc. Halb. 56 p. 42,15 (epist. a. 984/96) quidquid superna manus nostre humiliata aut digito introsus depinxit aut transitior extrinsecus -uit. EGBERT. fec. rat. 1,429 quem Deus -it, letus servabis honorem. b iur. i. q. conferre, tradere - zuwenden, übereignen: DIPL. Karoli III. 188 p. 316,20 (spur. c. 886) quod (*beneficium*) . . . abbatiae per cartae scriptum ad-uit. CHART. Pomm. B 889 p. 217,6 civitati . . . addidit, adiecit et -uit silvam Submerio. al. C 1 irrogare - auferlegen: a gener.: HROTSV. Pafn. 1,13 tanto difficiliora nobis non desinis (*sc. magister*) -ere. b iur. i. q. praecipere, constituere - auftragen, festsetzen: BURCH. URSB. chron. p. 94,2 quatenus . . . in prediis . . . -ret annum. c. inf.: CHART. Carinth. V 70 (a. 1271) uxori . . . -uit legare denariorum marcas . . . usualis monete. 2 instituere - einsetzen: CARM. Cantab. 13,3^a,2 duces gentis -iusti (*sc. Christus*). VITA Burch. Worm. 17 -to gubernatore. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 301,29 Heinricum . . . patriarcham . . . qualitercumque -uit. a. 1078 p. 310,10 qui (*episcopus*) a rege . . . episcopio non canonice -tus sit. c. sensu illegitime opponendi: BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 280,4 cui (*Annoni*) . . . Hildulfus . . . -tus et . . . substitutus est. a. 1079 p. 317,35 cui (*abbati*) rex . . . antiabbatem . . . -uerat. ibid. al. 3 exequi - vollziehen: HROTSV. Gong. 422 loetali poena ocius -ta. 4 tendere - stellen: WIPO gest. 18 p. 38,5 insidias sibi . . . omnibus modis -uit. D afferre - anführen: c. interr. indir.: FORM. Senon. I 20 p. 194,8 ipse ille nullatenus potuit dicere nec ad-ere . . . per quid egs. seg. quod: CONST. II 178 (a. 1233) ut ipse (*papa*) -ret in dicto suo sive ordinamento, quod egs. E 1 substituere -ersetzen: FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 2,9 -uius illa verba, que magis videbantur esse propinqua. 2 supponere - unterschreiben: LEX Raet. Cur. 24,22 quod si . . . obstretrices infante . . . ad-uerint. F insuper facere, praesumere, decernere - noch dazu tun, sich unterfangen, beschließen (*usus bibl.*): 1 c. inf.: HRABAN. epist. 21 p. 427,4 -ui . . . solatium tuae . . . impendere sollertiae. HROTSV. gest. praef. 6 nec augustalis proceritatem excellentiae sine ducatu -o subire. STEPEL. Trud. 13 iterato Dominus laetificare ad-uit nos per . . . virtutum suarum opera. LEO MARS. chron. 2,75 ut . . . Normanni neque praedationis gratia venire in hanc terram -rent (*praesumerent var. l.*). ALBERT. AQUENS. hist. 6,15 -uerunt . . . instrumenta quatuordecim mangenarum erigere. CHART. Altenberg. 277 p. 193,36 quod neque nos neque posteri . . . emus in . . . silvam . . . invadere. saepe. 2 seg. ut: HIST. Franc. Sen. (MGScript. IX p. 367,34) non -uit ultra Otto rex, ut veniret . . . in Frantium. GESTA Lob. 3. G proponere, respicere - vor Augen stellen, berücksichtigen: DIPL. Karoli M. 226 p. 305,30 (spur. s. X. ex.) si . . . beneficium . . . necessitates ecclesiasticas -entes ad petitionem sacerdotum nostrorum relevamus. WIPO gest. prol. p. 4,22 cum . . . posteris . . . bene vivendi -ta sit forma. H 1 obicere - entgegenhalten: LEX Baiuv. 12,4 nec contra signa evidenter ullum longe possessionis tempus opponit (apponat, apponis var. l.). 2 ref. i. q. se opponere - sich entgegenstellen: CHART. Turic. XIII 387 p. 25,5 (privil. papae a. 1218) electioni abbatisae moniales . . . se -ere curaverunt. v. et l. 355g. adi. appositus, -a, -um. 1 adiacens, vicinus - anliegend, benachbart: EINH. Karol. 15 p. 18,18 Panno-

niam et ad-am in altera Danubii ripa Daciam. HROTSV. Mar. 819 urbibus -is. 2 amice consociatus -freundschaftlich verbunden: HELM. chron. 25 p. 47,20 Butue -us . . . populo Saxonum . . . provinciam involvet doloribus. 3 exhibitus - beigezogen: GREG. CAT. chron. II p. 232,19 ut per -am personam ipsum faceret sacramentum. 4 mus.: a iuxtapositus - danebengesetzt: GUIDO ARET. micr. 16,16 -us motus, id est, cum in eadem voce unius motus finis erit alterius principium. 16,22 voces -ae. al. b eadem voce (ut sequens antiphona) finiens - in gleicher Tonhöhe (wie die folgende Antiphona) schließend: GUIDO ARET. form. praef. 6 vox autem fit preposita, -a et supposita. v. et appositus. 5 adversarius, oppositus - gegnerisch: TRAD. Frising. 17 (a. 762) si . . . quis -a persona contra hanc donationem venire temptaverit (112). FORM. Augiens. B 18 [ex FORM. Marculf 2,32 opposita p.]. 41 amposita p. CHART. Rhen. inf. I 11 ad-a p. CHART. Old. V 8 p. 11,32. DIPL. Otton. I. 121). subst. 1. appositus, -i m. 1 qui institutus est - ein Eingesetzter: BENNO OSN. ad Sigew. (MGScript. XXX p. 883,27) depositus -o, electus electo salutem. qui intrusus est - ein widerrechtlich Eingesetzter, ein Aufgedrungener: BERTH. (?) annal. a. 1071 Karlomannus, Constantiniensis ille -us (Cod. Udalr. 37 p. 73,20). a. 1078 p. 313,47 Hildulfus, symniacus ille Coloniensis -us. 2 mus. i. q. appositio - Anschluß: ARIBO FRISING. mus. p. 52 diatesseronice . . . ascendit -us . . . ; diapenticus -us. ibid. al. 2. appositum, -i n. 1 terra adiacens, vicinitas - angrenzendes Gebiet, Nachbarschaft: CHART. Mar. Magd. 58 (a. 1173/84) litus in -o molendini Rodenburg. 2 quod ministratum est - das Aufgetragene: GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 391,18 -a cum gaudio sumpsit. adv. apposite. apte, congrue - geeignet, angemessen: RADBERT. Arsen. 1,21 p. 51,4 -e ad curandum peccati vulnera medici . . . officia peregit abbas. WOLBERG cant. 2 p. 1104^b quorum (oratorium) est dicere -e ad persuadendum. BALDER. Alber. 22 Baldricum . . . sepe -e perorantem. aprior v. aprior. apportatio, -onis f. allatio - Überführung: CONO LAUS. notae p. 785,9 ea die in ipsa -e reliquiarum beatae Mariae venit . . . puellula. *apportator (apo-), -oris m. allator - Überbringer: INVENT. sang. dom. (MGScript. XV p. 921,41) quis -r esset hic in nostram patriam tanti thesauri. CHART. Turic. XIII 1609^a presencium reliquiarum exhibitor et apo-r. *apportatura (apo-), -ae f. census (pro vectura solvendus) - (Fuhrleistungs-)Ablöse: CHART. Tirol. 672 p. 127,42 (a. 1215/18) servit . . . pro apo-a in nativitate VIII galvaias frumenti. p. 128,12. *apportatus (adp., apo-), -us m. census (pro vectura solvendus) - (Fuhrleistungs-)Ablöse: CHART. Tirol. 515 (c. 1200) -um sancti Vigili (Cod. Wang. Trident. 286 p. 509,22 -um s. V., qui est vacca una egs.). 672 p. 127,22 percipit . . . pro apo-u VI panes et II carnes. p. 128,3 solvit . . . in nativitate apo-um VI panes et III carnes. p. 128,29 servit . . . ad-um et steuram. p. 128,39 in -um IIII galvaias. p. 129,3 duos alias apo-us. saepe in hac regione. apporto (adp., apo-), -avi, -atum, -are. 1 proprie i. q. afferre, adducere - heranbringen, -führen: WETT. Gall. 11 ad-tum rete. NOTKER. BALB. gest. 1,16 p. 20,3 murem . . . episcopo venalem ad-vit. THIETM. chron. 6,14 igne iam ad-to. WIPO gest. 39 p. 59,15 crucem sanctam . . . -ari fecerat. ALBERT. M. animal. 1,523 sanguinem, quem ad-ant veneae. saepe. c. sensu solvendi: CHART. ord. Teut. (Hass.) 49 (a. 1235) censem . . . ad . . . cenobium . . . apo-vi (CHART. Tirol. notar. I 415 p. 194,13). c. sensu perforandi: DIPL. Conr. II. 144 Manigoldus . . . nostrae ad-vit presentiae preceptum. CHART. Bund. 1067 -ta est indulgentia de peratione officii corporis Christi. 2 translate: a nuntiare - melden: BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 322,40 oboedientiam . . . ex parte Heinrichi pseudolegatus -vit. OTTO FRISING. gest. 1,8 p. 25,15 nuncius aliqua tristia ipsi -ans. al. b tradere - übereignen: LEX Ribv. 50,1 facultatem suam . . . cuicumquelibet . . . (Baader)

adoptare (adportare var. *I.*) n hereditate vel adfati-mi(re).

***apportus vel -um** (*apo-*), -i m. (n.) (apportare) *census* (*pro vectura solvendus*) – (*Fuhrleistungs-*)*Ablöse*: CHART. Tirol. 672 p. 128,16 (a. 1215/18) solvere aportum et steuram (p. 128,34). p. 129,15 solvit . . . in aporto vi panes et ii carnes. p. 132,40 ii predia solvunt iii libras cum bono aporto.

apposco (adp.), -ere. *poscere - fordern*: VITA Serv. 12 p. 38,5 ad-unt voce unanimi Servatium legationi.

appositio (adp., -cio), -onis f. *script. apo*: *I. 58. plur.* l. 39,64,67sqq.72.

I de actione: A proprie: 1 *actio (corporaliter) addendi* – das *Hinzufügen*, -tun: a natur.. ALBERT. M. animal. 15,124 postquam *animalia anulosa* mutata sunt ex ovis venti per solam masculini spermatis -em. b iur.: TRAD. Teg. 315^b (a. 1163) paginam . . . sigilli nostri -e confirmari (CHART. Berg. Magd. 101 p. 75,16. al.). 2 *impositio* – das *Auslegen*: a iur. de manu imponenda: DIPL. Otton. III. 60 *donationis concessionem manus* . . . propriet -e . . . notamus. DIPL. Heinr. III. 408 (spur. s. XII.) contradendo manus -e hanc donationem confirmantibus Beatrice . . . filioque. CHART. Eberb. 83 p. 160,17 qui ipsum factum per -em manum confirmarunt. b medic.: BEDA hist. eccl. 4,32 p. 280,20 tumorem . . . horum (*capillorum sancti*) ad-e comprimere . . . curabat. ALBERT. M. animal. 22,85 propter ferri super iuncturas -em. WILH. SALIC. chirurg. 1,21 p. 310^b emplastri.

c techn. i. q. *inductio* – das *Austragen*: GUNTHER. PAR. (?) orat. 2,2 p. 121^b linea menta pictoris ante coloris -em. 3 de cibis i. q. *ministratio* – das *Austragen*, *Vorsetzen*: WILH. HIRS. const. 2,57 p. 1125^b cum huiusmodi -o incipitur. de cibatione falconum: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 144,10 -o crudi. 3 p. 48,29 sine -e carnium. 4 *actio induendi* – das *Anlegen*: HUGO FLAV. chron. 2 p. 498,16 -o sacrarum vestium. 5 *admixtio* – das *Beimischen*: MATTH. PLATEAR. gloss. p. 368^b opium ponitur in aurea propter modicam similitum -em. B translate: 1 *adiunctio* – *Zufügung*: a gener.. RUD. TRUD. (?) mus. 1,19 p. 43 quae (*cantiones*) parent psalmorum . . . -bus. TRACT. de schism. (MG Lib. Lit. III p. 127,13) canonice scripture pessimam mendacii -cionem faciunt. ANON. mus. Sowa 2^b p. 98,4 per discantus -em. *asscriptio* – das *Hinzuschreiben*: MUS. ENCHIR. 8 p. 157^b notarum -e per syllabas. b spec.: a iur.: CHART. Tirol. 1102 p. 146,23 (a. 1239) ea . . . corroborari cum testium -e. **gramm.**: ALBERT. M. eth. 7,1,3 p. 470^b,44 incontinenis est, hoc est sine -e determinationis (p. 1046^b,19 δ ἀτάκως ἀκρατής). herm. 1,2,5 p. 394^b,17 per -em negationis. 2 *auctio* – *Vermehrung*: GESTA Lob. 7 p. 312,15 ad hanc . . . -em (*sc. canonicorum*) perficiendam. 3 *adversio* – das *Hinwenden*: RUP. TUIT. medit. 1,9 p. 366^a locus *scripturae* -em significat sensuum ad metandum tantae rei negotium. 4 *adhibitus* – *Hinzuziehung*: URBAN. IV. registr. 632 p. 625,2 nostri (*sc. papae*) -e consilii. 5 *medic.* i. q. *accessio* – *Anfall*: AESCU-LAPIUS 20 p. 26,39 aliquibus . . . contingit circa initium -is, ut tumidi fiant.

II de statu: A *positio*, *existentia* – *Lage*, *Vorhandensein*: 1 gener.: CHRON. Ven. Alt. p. 64,2 tam mirabilis aque apo-em vidit Narses (cf. p. 63,2. 80,7). IOH. WIRZ. descr. 16 p. 164,20 locus . . . publico usu discretus sine ecclesiae -e venerabilis. 2 anat.: ALBERT. M. animal. 1,120 -o . . . additamentorum in quibusdam (*ossibus*) est, ut sint armata. B *ferculum* – *Gericht*: GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,1 prima -o panum atque ciborum. SALIMB. chron. p. 218,16 XII ferculorum diversitates, id est ciborum -es sive varietates. ibid. al. C *Additamentum* – *Zutat*, *Zusatz*: 1 gener.: WALAHFR. exord. 23 p. 502,11 sequitur *canonem* oratio dominica cum -bus congruis. HILDEG. scivias 3,3 p. 591^b spectaculum hoc cum -bus suis demonstrat. ARNO REICHERSB. apol. p. 131,34 anima nec paulatim -bus completa, figurata, sed subito perfecta. LUDOLF. summ. 2,1 p. 361,29sq. debemus eum aliquo honoris titulo honorare vel laudis -cione . . .; oportet . . . -ciones has accipi a persona. p. 362,8 hoc solet fieri per hanc

-cionem ‘Dei gracia’. ALBERT. M. cael. hier. 15,7 p. 426^b,31 purum ab -e eorum, quae sunt extra (PG 3,332^D καθαρεύον τῆς τῶν ἔκτος προσθήκης). 2 spec.: a gramm. i. q. *iuxta-positionum est* – *Beifügung*: ALCUIN. epist. 162 p. 262,4 ‘spicio’ multas in compositione recipit praepositiones et nullam in -e. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 401,10 praepositiones eidem (*adverbio*) in -e copulentur . . . ut ‘ab intus’ p. 417,27 ‘epithema’ superpositio vel -o. 2 p. 466,19 significat ‘con’ in compositione, quod ‘cum’ significat in -e. b philos. i. q. *accidens* – *Akzidens*: ALBERT. M. metaph. 7,1,10 p. 423^b,31 nec unquam possunt *definientia* per aliquam -em vel determinationem ita separari. c medic. i. q. *tumor* – *Schwellung*: IOH. IAMAT. chirurg. 8,14 venarum ad anum terminantium fuit... -es.

15 **appositivus**, -a, -um. *script. -bus*: *I. 27.*

1 gramm. i. q. *more epitheti usurpatus* – *appositionell*: ALBERT. M. summ. theol. I 13,51 p. 529^b,5sq. nec construir cum hoc nomine (*sc. ‘alium’*) ‘Deum’ ut adiectivum cum substantivo, sed cum eo habet -am constructionem vel quasi -am, ut sit sensus ‘genuit alium Deum’, hoc est ‘alium, qui est Deus’ (p. 529^b,26. cf. sent. 1,4,5 p. 162^b,9,13). 2 mus. i. q. *eadem voce* (*ut sequens antiphona*) *finiens* – *in gleicher Tonhöhe* (*wie die folgende Antiphon*) *schließend*: GUIDO ARET. form. 1 -e . . . *formulae* sunt, que in eadem voce quam formula finitur, antiphone principium ponitur. v. et *appositus p. 806,9sqq.* 3 *suppositicus* – *untergeschoben*: LEX Raet. Cur. 24,22 ut ipse infans adulter non sit nec ad-bus.

adv. *appositive: gramm. i. q. *more epitheti* – *appositionell*: ALBERT. M. sent. 1,4,5 p. 163^b,10 -e vel quasi -e construir ‘alium’ (cf. supra l. 175sqq.).

appositor, -oris m. 1 *in imag.* i. q. *ministrator* (*ciborum*) – *einer der (Speisen) aufträgt, vorsetzt*: ACTA imp. Winkelm. II 1025 p. 686,38 (a. 1236) pape . . . dispensationis contrarie mensa preponitur, cui -es fel ministrant et mortem.

35 2 *translate* i. q. *augmentator* – *Vermehrer*: HIER. MOR. mus. 12 p. 53,4 noluerunt -es plures litteras ad opus musicae quam septem assumere.

appositus, abl. -u m. *medic. i. q. impositio* – das *Auflegen*: ODO MAGD. herb. 603 -u potuque . . . *nepeta menstrua* purgat. Ps. ODO MAGD. herb. 26 *folia agrimoniae* -u . . . suo cromacrum vulnera sanant. al.

*apposta, -ae f. (*apponere*) *destina* – *Stützpfiler*: BEDA hist. eccl. 3,17 caput. ut -a (*syn. destina*) ecclesiae . . . flammis absumi nequierit.

45 1. *apposto, -are. (*ital. appostare*; cf. *apponere*) *attribuere* – *zuweisen*: FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 214,12 dicere de loco convenienti falconi, -ando locum suo modo falconis. p. 214,31 ut . . . -emus loca, secundum quod convenit cuique.

2. *apposto v. apostato*.

50 *appotitius, -a, -um. (*ad et potio*) (*potione*) *venenatus* – (*durch Trank*) *vergiftet*: ARNOLD. LUB. chron. 1,2 p. 117,18 rex veneno interit, -tus . . . a fratre suo. Baader

*appaedtor (adpre-), -ari. *despoliare, deprædarī* – *ausrauben, plündern*: PRUD. TREC. annal. a. 849 p. 37,11 Mauri . . . civitatem adpredantes (depredantes vel adprehendentes ci. Pertz) . . . maritima omnia . . . devastant.

appaehendo v. apprehendo.

*appaeparo, -atum, -are. *apparare* – (*zu*)*bereiten*: Ps. PLATO quart. 2 p. 108,37 in eo, quod -tum est ei ex figura.

60 *appaesento (adp., -pres-), -avi, -atum, -are. *script. ap-*pr. l. 71. p. 809,9.

1 obi. anim. i. q. *adducere, producere, repræsentare* – *herbeis, vorführen, vorstellen*: a gener.: COD. KAROL. 91 p. 628,10 Erminbertus episcopus . . . nostris . . . adpresentatus apostolicis aspectibus. b iur.: DIPL. Heinr. II. 507^a p. 649,40 fideles . . . adquirant et ad predictam poenam presentibus nunciis utrorumque abbatum adpresentent reum.

refl. i. q. (*in iudicio*) *apparere* – (*vor Gericht*) *erscheinen*: DIPL. Karoli M. 216 ut infra noctis XLII ante nos sibi ad-are debuisset homo pro aliquas causas in rationis. CHART. Ital. Ficker 55 p. 80,32sq. nullus se ibi se minime apresentavi (i. vit), qui ipsis rebus aiere aut causare voluisset, nisi se apre-

[Sredor]

sentavit Bulgarello (sim. DIPL. Conr. II. 258 p. 357,9. CHART. Ital. Ficker 72 p. 99,16).

2 obi. res i. q. ostendere, proferre - (vor)zeigen, darreichen: a gener.: GESTA Dagob. 14 p. 405,3 cum . . . regi abscisam particulam de capite filii sui ad-asset armiger. EPIST. var. II 18 litteras . . . magnitudini vestrae. b iur.: DIPL. Karoli M. 130 advocatus . . . suam noticiam . . . ante nos legibus optulit vel adpresentavit ad relegendum. CHART. Ital. Ficker 231 p. 281,20 (a. 1210) Marchabrunus apresentavit et dare voluit Armanno . . . unum breve sigillatum. 270 p. 312,13 litteras . . . regis.

*appresto (-prest-), -tum, -are. (ad et praestare; cf. francog. vet. aprester) script. apr.: l. 21.

1 proprie i. q. offerre - (dar)bringen: CHART. Turic. XIII 1710^a (a. 1278) ut . . . luminaria altaribus apprestentur.

2 translate i. q. concedere, praestare - zugestehen, gewähren: FOLCUIN. Bert. 1,47 p. 66,17 (chart. a. 800) appresto (fort. -<it> o leg., ni subest praesto adv.) beneficio vestro. 1,50 p. 69,1 benivolentia vestra habuit pietas -tum beneficium tam mihi quam et infantibus meis. CHART. Osn. II 364 p. 285,7 (a. 1237) viri . . . contra delinquentem auxilium apestabunt.

apprecio v. appresto.

apprehendo (adp.), -hendi, -hensem, -ere. script.: adp. (cf. p. 810,44sq.): praevaler in schedulis nostris s. VII./IX., rarecitat s. X. apr.: l. 63. p. 810,9. -prah.: l. 38,9. 48. p. 810,2 sq. 5,28,31. -preen.: p. 810,9,16,32. -hin.: p. 810,4sq. -prind.: p. 810,7. form.: inf. -ire: p. 810,5. perf. -diderunt: l. 50.

I proprie i. q. capessere, accipere, amplecti - ergreifen, erfassen, umfassen: A strictius: 1 gener.: a obi. res: THEOD. REV. mirac. Celsi 14 stipham lectuli -it nonna paralytica. ARNOLD. LUB. chron. 7,19 p. 249,27 strepam ipsius (papae) devote -it imperator. al. b obi. anim. vel partes corporis: BEADA hist. eccl. 5,2 p. 284,1 ad-ens eum (pauperem) de mento. WETT. Gall. 5 ad-sa manu eius. WIPO gest. 5 p. 27,3 quem (expulsum) rex per brachium -ens . . . attraxit usque ad solium. al. c sensu violentiae i. q. arripere - pakken: CHRON. Fred. 2,57 p. 84,19 adprahendit leo cornum cervi. LEX Alam. 78,6 si ipse canis eum per vestimentum adprahenderit. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,6 ubi natantes issent natandi indocti. al. c absol.: ALBERT. M. animal. 1,486 digitos ad fortiter -endum. 2 spec.: a natur.: ALBERT. M. meteor. 4,2,9 p. 761^b,17 humidum . . . fortiter -sum est a siccio. animal. 20,54 aqua -it aerem et tenet et -itur et tenetur ab eo. b iur. et canon. de actione sollemni (de investitura cf. H. v. Voltolini, Südtiroler Notariats-Imbreviatur d. 13. Jahrh. I. 1899. p. XLIVsqq.): a obi. res: LEX Sal. Merov. 50,3 p. 304,36 ille, cui fides facta est, . . . adprahendat festucam. TRAD. Frising. 142 ad-sum pallium altaris (274,281). DIPL. Ottom. III. 396 p. 828,41 adprehendiderunt abbas et advocator in manibus suis virgam et miserunt in manu supradicto Petro. GREG. CAT. chron. I p. 176,2 axem hostii de molino. II p. 24,3 presbyteri -erunt baculum et in manibus . . . abbatis . . . ecclesias refutarunt. **B obi. homines vel partes corporis:** LEX Baiuv. 17,6 ad-at (prendat sim. var. l.) testis manum proximi sui et dicat: 'egs.' (TRAD. Frising. 11 ad-sis manibus et elevatis filii nostri . . . offeravimus filium nostrum in altarem. ARBEO Emm. 39 ad-sam . . . mulieris dexteram m. . . tradidit eam . . . in matrimonium. FORM. Turon. 30 p. 153,10 ad-sam m. vel arma . . . iudicis . . . coniuratus dixit). DIPL. Ottom. II. 315 p. 372,37 -it . . . episcopos suum missum . . . ut de ipsis rebus eum (presbyterum) investiret (DIPL. Heinr. III. 192 p. 243,11 apr-it . . . cancellarium Dominicus . . . misitque in manus . . . abbatis egs.). c theolog. (in imag.): ARNO RECHERSEB. apol. p. 47,22sq. homines -it Deus, angelos autem non -it (cf. Vulg. Hebr. 2,16), quos et -ere naturae ordine non potuit (cf. infrap. 811,29). ALBERT. M. euch. 3,1,9,2 p. 276^a,46sq. quasi duobus brachiis intellectus et affectus -amus Christum . . . sicut ipse nos . . . -it et comprehendit. **B latius:** 1 comprimere - (zusammen)drücken: ALBERT. M. meteor. 4,3,7 p. 78^a,13 non omnia pulsui cedentia formantur nec -untur. 4,3,9 p. 782^b,44

spongiam. 2 captare, deprehendere - festnehmen, fangen, aufgreifen: CHRON. Fred. 2,57 p. 81,28 adprahensa cum esset vulpis in poena. LEX Ribv. 85,2 peculum in messe adprahenso (-sum, -hino var. l.). LEX Alam. 35,1 si pater . . . eum (filium) vicerit et adprahendere (-ire 1, adprehendere 8, adprehendi 4) potuerit. LEX Sal. Pipp. decr. Child. 3,2 (rec. D 6) ad malefactorem adprindendum. BREV. NOTIT. p. A 7 piscationem habere vel castores -ere. DIPL. Ottom. I. 340 p. 465,28 aperredit meam personam et misit me in vincula. al. in imag. i. q. superare - überwinden: HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,11 prudentiam ad-it vir Dei serpentis (cf. Vulg. apoc. 20,2). 3 occupare, potiri - in Besitz nehmen, sich bemächtigen: a iur.: LEG. Wisig. 4,5,4 p. 200^a,17 facultatem eius (patris) . . . fratres . . . ad-suri sunt. 8,1,4 qui domum alienam . . . ad-ere, describere aut obsignare presumserint (cf. DIPL. Heinr. IV. 336 p. 442,26 nec casas appreendere nec dissipare nec sigillare). CHART. Ital. Ficker 1 p. 1,22 casalem . . . Liutpertus sibi -it (CONR. SCHIR. chron. 2). CHART. Turic. 199 p. 91,3 preium auferendo et filii suis . . . adprehendo (sic). CHART. Ital. Ficker 192,8 p. 238,44 se habere animum -endi possessionem illius (*Ansereti*) et retinenda, et sic eam possessionem recepit (417 p. 428,47 in retinendo tenutas et possessiones -sas et -endas. CHART. civ. Erf. 174 res . . . quarum p. et dominium personaliter non -isset. al.).

CHART. Helv. arb. 123 p. 192,2 Humbertum de eisdem corporaliter investimus concedentes, ut ipse . . . debeat -ere res predictas. al. b milit.: CHRON. Fred. 2,62 p. 88,13 ordinans (*Belisarius*) suis pueris circum adprahendere, ubi cathedra imperiae Floriani parabatur. LIBER hist. Franc. 38 p. 308,30 civitatem. CHRON. Cas. 25 p. 487,12 possedit *Aistolfus* Romam et apprahendit Ravennam. ANNAL. Rom. p. 471,28 castella . . . appreendere, depredare et incendere. al. c de rebus adversis, diabolo c. sensu invadendi: WETT. Gall. 4 stupor ac dementia eos ad-ant. 37 ab antiquo hostile ad-si sunt. EBO BAMB. Ott. 2,1 p. 618,21 omnis pressura et calamitas -it eos (fratres). CHART. archiep. Magd. 290 quem . . . infirmitas . . . -isset. al. 4 a obi. res i. q. pervenire - gelangen (zu): NOTKER. BALB. gest. 8 p. 59,4 litus Italie. HELM. chron. 55 p. 107,25 sacerdoties . . . Falderense presidium -erunt. b obi. homines i. q. incidere - treffen (auf): HELM. chron. 7 p. 18,20 Karolus . . . cum grandi exercitu Northmannos iuxta Mosam fluvium -it. 5 incendere - anzünden: COMPOS. Luc. L 25 tolle carbones . . . , ad-e illos in focario. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 480,7sq. inter 'ad-ere' et 'ere' differentia est: 'ad-e arma' et 'e lucernam', id est accende. 6 math. i. q. terminare - begrenzen: PS. BOETH. geom. p. 375,12 ea, quam diametrus -it (ad-it q. comprehendit m) circumferentia.

II translate: A concipere - (geistig) erfassen: 1 intellegere, cognoscere - begreifen, erkennen: AESCULAPIUS 1 p. 1,10 unde eum (dolorem) -is. ALDH. epist. 1 p. 477,11 haec (metra) . . . brevi temporis intercapidine . . . i nequaquam valebunt. 2 comprehendere, percipere - auffassen, wahrnehmen: ALBERT. M. incarn. 51 p. 226,82 apprehensiva vis animae . . . -it triste. veget. 1,16 desiderium . . . quod nunquam fit in desiderante nisi prius -so desiderabili. 1,72 dixerunt plantas animas habere apprehensivas, sed non -ere. c. sensu imaginandi: ARNOLD. SAXO fin. 2,1 p. 49,35 accidit in coitu regis, cum ymaginatus esset in picturis monstruosum, et hoc cum -erit eius apprehensiva in commixtione seminum. 3 discere - lernen: COD. Karol. 41 p. 553,36 quam (modulationem) ab eo (Simeone) ad-ere . . . nequiverunt monachi. B assequi, adipisci - erlangen, erreichen: 1 obi. res: THIETM. chron. 6,48 p. 334,25 beatitudinem -ere studeat. mus. c sensu ascendendi: HIER. MOR. mus. 21 p. 160,16 si . . . nusquam duplam suae finalis -it cantus. 2 obi. anim. i. q. prope assequi - annähernd heranreichen: EKKEH. IV. (?) prol. Gall. p. 1096,2 non dico eis (*Notker et Ratpero*) se aequiperare, sed et ipsos -ere nullo quidem pacto sufficiat aliquis. C promere - vorbringen, mitteilen: CHRON. Ven. Alt. p. 164,4 -amus et dicamus . . . , qualiter egs. D de tempore i. q. tenere - einnehmen: BEADA hist. eccl. 5,21 p. 337,19

{Sroder}

etsi . . . ipsum septimum diem ad-erit pascha. E attinere - zugehören: CHART. Stab. I 120 (a. 1088) si per se staret villa vel alias -ret (cf. J. Balon, *Ius medii aevi*. II 1. 1960. p. 77).

apprehensibilis, -e. 1 *proprie i. qui comprimi potest, qui prementi corpori cedit* - (zusammen)drückbar, elastisch: ALBERT. M. meteor. 4,3,9 p. 782^b,36 corpus -e. p. 783^a,2 quaecumque . . . porosa sunt . . . -ia (p. 386^b,7 μερτά) sunt quemadmodum spongia. 4,3,10 p. 783^b,47 lana, quae tractiva est et -is. *ibid. al.* *subst. neutr.*: ALBERT. M. meteor. 4,3,9 p. 782^a,26 sunt . . . -ia, quaecumque . . . facile impelluntur in seipsa egs. *ibid. al.* 2 *translate i. q. comprehensibilis, qui percipi potest* - erfassbar, wahrnehmbar: ANON. tab. p. 196,31 nihil scientes et mirantur de dictis philosophorum . . . , cum apud eos non sit ars -is. ALBERT. M. praedicab. 5,1 p. 80^a,39 quando unum ab altero alteritate quadam cuiuscumque communiter -is accidentis differre dicitur.

apprehensio (adp-), -onis f. *script.*: apr.: l. 40sq.

-prach.: l. 65. plur.: l. 59.

1 *proprie i. q. actio attingendi, accipiendo, amplectendi - das Ergreifen, Erfassen, Umfassen*: A strictius: ALBERT. M. animal. 1,288 quodlibet . . . os cuiuslibet digiti est aliquantulum curvum . . . , quia hoc fortem . . . perficit -em et tentionem. 2,16 ista flexio *pedum* competit natationi et -i. 15,40 -o humoris a specie membr. veget. 5,98 lubricatio . . . contingit humidio per -em sicci. *ibid. al. v. et infra p. 821,38.* per compar.: DAVID compos. 1,33,3 p. 45,14 ex conjectura aliquius verbi quasi ex caudae -e (cf. *Vulg. exod. 4,4.*) in imag. (cf. p. 809,65sqq.): ARNO REICHERSB. apol. p. 47,27 mirabile . . . quod . . . in seminis Abraham -e a Deo factum est. ALBERT M. euc. 3,1,9,2 p. 276,30 adhaesio (xc. quando Christo incorporamur) . . . fit primo . . . fortitudine -is; secundo . . . glutino amoris (p. 276^a,43). B latius: 1 *compressio - das (Zusammen-)Drücken*: ALBERT. M. meteor. 4,3,7 p. 781^a,10 illa, quae pulsui cedunt, sunt, sine quibus nec formatio fit nec -o. 4,3,9 p. 782^b,37 non impedit illa plenitudo *spongiae mafactae* -em corporis illius. 2 *captio (per vim facta)* - *Gefangenahme*: DIPL. Heinr. II. 303 neque aliqua superinposita . . . fiat, scilicet de fodro, de ad-e hominum (*sim. ACTA imp. Winkel. I 33 p. 24,32.*) ACTA imp. Winkel. I 217 p. 200,26 vim aut iniuriam . . . , apprehensionem vel saximentum. c. sensu invasionis: LAND. MEDIO. hist. II 47 in ipsa apprehensione interfecit Ottonem. ACTA imp. Winkel. I 507 p. 420,24 venit . . . comes . . . furtivo . . . remigio gallearum ad -em honoris nostri. 3 a iur. i. q. occupatio - *Besitznahme*: DIPL. Karoli M. 306 p. 462,23 (spur. s. XII./XIII.) alodes, quos . . . adquisierunt . . . per scripturam donationis seu et per suam -em. v. et *aprisio. b milit. i. q. expugnatio - *Einnahme*: ALBERT. AQUENS. hist. 11,14 p. 668^a in prima -e civitatis.

II *translate*: A *comprehensio, perceptio(nis facultas)* - *geistiges Erfassen, Wahrnehmung(svermögen)*: 1 gener.: GESTA crucig. Rhen. 4 p. 37,16 latitudo maris . . . orizuntha in -e hominis equitantis intelligibilem parumper excedit. 2 philos.: ALBERT. M. phys. 4,3,4 p. 313^a,35 quando non determinamus esse aliquam mutationem, sed in uno et eodem indivisibili videtur manere -o animae nostrae. veget. 1,16 neque -e aliqua videmus eas (*plantas*) res sensibles consequi. 1,17 prima . . . cognitio, quae est in animatis, est -o sensibilium. animal. 12,102 multa animalia carentia sanguine subtiliora sunt in -bus (p. 650^b,19 τὴν διάβολον) sensibilium. 21,22 aestimatio componitur . . . ex -e fantasiae et appetitu desiderii. eth. 6,2,4 p. 413^b,22 necessariorum . . . comprehensio ante existimabilis est -em. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 13,16 p. 246,76 provenit . . . fletus ex -e disconvenientis. al. B medic. i. q. epilepsia - *Epilepsie*: AESCULAPIUS 3 p. 4,24 Graeci . . . epilepsiam appraehensionem vocaverunt (cf. Isid. orig. 47,5).

***apprehensivus**, -a, -um. 1 *adi.*: ad comprehensionem pertinens, cognoscens, aptus ad perceptionem - auf-fassend, erkennend, der Wahrnehmung fähig: ALBERT. M. incarn. 48 p. 223,48 in potentii . . . -is est recipere et non tantum recipere, sed etiam iudicare. anim. 1,2,4 p. 145^a,16 omnem virtutem -am sive cognitivam sensum vocantes

antiqui. mot. animal. 1,2,7 p. 281^a,26 virtutes appetitivae et motivae retrahunt vires -as et e converso. eth. 1,2,7 p. 27^b,30 in viribus animae tam -is quam motivis, quae sunt partes animae naturales. summ. theor. I 3,15,2,2,1,3,2 p. 100^b,34sq.

5 *potentia* . . . dividitur in duo, in -am scilicet et motivam; -a . . . cognitiva est, motiva autem operativa. *ibid. al. v. et p. 810,54-57.* c. gen.: ALBERT. M. phys. 7,1,4 p. 494^a,40 non habent *inanimata* virtutes -as suarum alterationum. nat. anim. 2,2 p. 20,83sqq. quaecumque est virtus operans in corpore, non est -a nisi formarum corporalium . . . intellectus autem . . . -us est simplicium, infigurabilium. *ibid. al.*

2 *subst.:* a fem.: *imaginatio - Vorstellung(skraft)*: v. p. 810,60. b neutr.: *perceptio - Wahrnehmung*: ALBERT. M. praedicab. 9,1 p. 144^a,34sqq. sensibile . . . est quasi species huius, quod dicimus -um; omne enim sensibile -um est et non convertitur, scilicet quod omne -um sit sensibile sive sensitivum.

***apprehensor**, -oris m. minister, famulus - Diener, Gehilfe: ALBERT. M. summ. creat. I 3,16,2 p. 440^b,10 item Rabbi Moyses (*Maimonides, Dux neutr. 2,5*): coeli sunt animalia rationalia, scilicet -es creatoris. metaph. 7,2,10 p. 448^b,45 natura est causa et intellectus -r et minister. Sroder appressio, -onis f. *impressio - das Aufdrücken*: CHART. episc. Halb. 249 p. 217,58 (a. 1156) suprascripta . . . sigilli nostri -e signamus. CHART. Ypolit. 27 p. 42,13 scriptum . . . sigilli nostri -e plenius munimus.

1. ***appresso** (adpresso, apriso sim.): (ad et presse, presso; cf. v. Wartburg, Frz. etym. Wb. IX. p. 365sqq.)

30 *prope - nahe (bei)*: 1 *praep.:* ORIGO Lang. 6 rupit . . . castra Romanorum, quae fuerant circa litora apriso (a prope 2) Lune usque in terra Francorum. 2 *adv.:* LEX Alam. 57,17 si autem totus *natus* a presso (adpresso 1, a pressu 4,12; gloss.: biselbemo) abscisus fuerit, cum *XL* solidis conponat.

2. ***appresso**, -ere. *urgere - dringen (auf)*: CHRON. Ven. Alt. p. 135,14 ingressi . . . illi ecclesia servi -bant intus ecclesie interficere illos.

appretatio (eci-, -cio), -onis f. 1 *premium, taxatio - Preis, (Gegen-, Schätzungs-)Wert*: DIPL. Conr. II. 106 Gebhardus . . . pro absolucione . . . decime xxx libras in -ciacione unius missalis paramenti Hartwico episcopo tradidit. SIMON SITE. gest. 1,36 codices . . . non modicae -is conscribi fecit. CHART. episc. Hild. I 272 p. 251,29 -ciationis quantitas. CONST. III 175 p. 161,34 de extenta seu -ciacione terrarum (p. 161,38). al. 2 *pensatio - Bezahlung*: CHART. Anhalt. II 341 (a. 1267) in edificiis reparandis et -ciacione sartaginis inpendebant *duae marcae*.

***appretiator** (eci-, -cio), -oris m. 1 *aestimator - Schätzer, Taxierer*: CHART. Ital. Ficker 95 p. 141,19 (a. 1115) ego . . . una cum doctis hominibus rerum stavilium -bus ad ipsam obligationem perxi. 2 *procurator, thesaurarius - Finanzverwalter*: CHART. Argent. I 610 (a. 1266) -ciator fabrice.

appretio (adp., -cio), -avi, -atum, -are. *script.*: apr.: EDICT. Roth. 377 (var. l.). ROB. ARR. fund. (MGScript. XV p. 1124,23). abp.: CHART. Ital. Ficker 75 p. 102,24. -raet: l. 62,64sqg.67. *depon.*: p. 813,34-37.

I strictius: A *aestimare, taxare - (ein)schätzen, taxieren, bewerten* (cf. Gloss. IV 131,2 St.-S. -cio fuerdon. 196,39 -cior iho geuerdon): 1 *iur.:* LEX Sal. Merov. 50,1 *prae-tium adpretiare* (CHART. Sangall. A 68 in precio adpreciato). LEX Ribv. 75,6 qualiter adpretiatus fuerit *animal*. EDICT. Roth. 11 componat *homicida* ipsum mortuum, sicut adpretiatus fuerit, id est wergild. 374 ad-etur (appr. var. l.) *homicida* pro libero hominem. LEX Alam. 62,1 adpretiatus eum (*caballum*) dominus eius cum sacramento usque ad sex solidos. 65,1 licet eam (*ductricem*) dominum eius adpretiare XII solidos. LEX Baiuv. 1,4 cum XV solidis conponat auro adpreciatis (TRAD. Frising. 200^a XL solidos auro ad-tos). 70 14,8 ad- et illud pecus quid valet. CAPIT. reg. Franc. 88,2 existimatores . . . ad-ent res. PRUD. TREC. annal. a. 860 p. 53,23 ut . . . domus eorum et omnia utensilia adpreciaren-

tur et inde statutus census exigeretur. CHART. Mar. Magd. 23 quam (*curiam*) ... adpreciatam emimus. CONO LAUS. notae p. 783,7 dedit rex ... vasa sua ... et lapides ... quod -ciatum fuit IX m(ilia) marcarum. WILH. ANDR. chron. 134 cappam ad quinque solidos sterlingorum annuatim -tam ... confirmar fecit. CHART. Bund. 705 p. 181,11 solidi mercedis in ovibus -ciatis. *saepe*. 2 *usu vario*: VITA Menel. 1,6 (MGMer. V p. 139,24) parentum ... generositatem multo adpreciavit. CARM. Teg. 37,8 quos precio tali voluit Deus -ciari. EKKEH. IV. cas. 124 animas hominum carissime -tas. *de numero*: GESTA Frid. imp. A p. 30,17 milites fuerunt -ti quindecim milia. *expressius c. sensu magni aestimandi*: ANGILB. eccl. Cent. 3 p. 177,36 instrumenta ..., quae ... tunc temporis -ciata sunt a fidelibus Dei. ALBERT. M. animal. 24,50 sunt *raythae* -tae in cibum. B *aequiperare - im Wert gleichsetzen*: GERHOH. Sim. p. 248,20 quibus omnibus (*creatulis*) -ciari vel comparari non potest creator spiritus. C *animadvertere, respicere - beachten, berücksichtigen*: VITA Menel. 1,16 (MGMer. V p. 144,40) Meneleus nec varias gladii discussiones nec ventosas minarum -cians verbositates. 2,8 (ibid. p. 153,1) angustias pii Menelei.

II *latius*: A *pregio agere, emere, vendere - um Geld verhandeln, kaufen, verkaufen*: EKKEH. IV. bened. I 54,23 nemo sacer sanctas velit -ciare columbas. CARM. invent. (NArch. 13 p. 571,24sqq.) hinc Ellenhardus ... -ciatarum raptore ecclesiarum omnes mutavit, aliis curiisque locavit; ast his ablatis pro partibus -ciatis, is qui vendebat velut immunis residebat. B *locare, conducere - leihen, dingen, pachten*: FUND. Aquic. (MGScript. XIV p. 582,42; s. XII³) fossores lapidum -ciati. WOLFGER. itin. comput. 5 p. 37,21 presbytero -ciavimus equum usque Mutinam (CHART. Meckl. 1377). 7 p. 57,17 pro -ciando curru v solidos. ALBERT. M. eth. 4,1,1 p. 273^b,41 qui de furto scortum solvit et -atur. pol. 6,3^m-antur (φ. 1319^a,17 τημῶνται) ... non totas possessiones, id est, sub pretio locant non totas possessiones uni. C *compensare, solvere - entschädigen, vergüten, bezahlen*: VITA Godefr. Cap. I add. p. 529,26 quia licet digne -ari non sufficerit, libens tamen aliquantum pretii ad illorum offeret arbitrium. CHART. march. Misn. III 101 p. 84,4 custos non serviet sacerdoti ..., nisi ... -ciaverit eum. OTTO SANBLAS. chron. 43 p. 69,29 ubi se sperabant liberalius -ciari milites. D *in rationes referre - verrechnen*: CHART. Wirt. VII 2609 p. 456,28 (a. 1276) quod etiam de parte nostra tenemur -are.

adi. *appretiatus*, -a, -um. *aestimatus - geachtet*: VITA Menel. 2,3 (MGMer. V p. 150,19) innote parentele nec adprecate persone quidam (sc. Meneleus).

subst. *appretiatum*, -i n. *taxatio - Schätzungswert*: TRAD. Frising. 432 (a. 819) quod superfuit de ad-o, hoc tradiderunt ad altare sanctae Mariae.

*appretium (adp., -eci-), -i n. *script. apr.: l. 51,54.* 1 *pretium — Wert*: GLOSS. IV 34,58 St.-S. -cium (*appretium b*) wert. 173,22 adprecision wert. 2 *fort. i. quod notario solvit — viell. Notariatsgebühr*: CHART. Ital. Ficker 16 p. 21,19 (a. 886) aprecium recipiatum et publica notario scripta de testibus roboratum secundum legem.

*apprimitus (adp.) *adv. primo, primitus - zuerst, zunächst*: HUGEB. Willib. 6 p. 106,13 *Willibaldus cum paucis ad-us satellitum subsidiis sanctae conversationis inchoaverat exercitum et tandem egs. Wynneb.* 4 p. 109,26. 7 p. 111,29. 11 p. 115,7.

apprimo (adpremo), -ere. *affligere - bedrücken*: RHYTHM. 54,1,3 me adpremit vulnus insanabilis.

apprimus (adp.), -a, -um. *script. apr.: p. 814,6. adde* FORM. Dion. 2 p. 496,34. *singularis, egregius - einzigartig, hervorragend*: CHRON. Lippold. 10 p. 552,11 vir -e prudentiae. *fort. add.*: CHRON. Erf. mod. I a. 1183 Cristanus Mogontinus ..., vir facie, consiliis, eloquence et bellicis apparatus -is (sic; an -us leg.?) et elegans.

adv. apprime. 1 *sensu modali*: a strictius i. q. *imprimis - besonders*: WILLIB. Bonif. 2 p. 8,4 *Bonifatius divino exarsit ingenio ac lectionis ad-ae se subdidit exercitio*. WALAHFR. hort. 89 dicitur occultis ad-e obstare venenis ruta.

RUD. FULD. mirac. 1 p. 330,7 in scripturis divinis ad-e eruditus. DIPL. Otton. II. 22^a p. 30,37 illis ... ad-e favendum est, quos egs. al. b *latius i. q. valde, optime - sehr (gut)*: VITA Pirmin. I 3 utramque linguam ad-e sciebat. HROTSV. 5 lib. 2 praef. 2,3 cum philosophicis ad-e studiis enutriti ... sitis. EPIST. Ratisb. 11 p. 330,19 Fabius a prime eruditus. THANGM. Bernw. 1 p. 758,43 in scribendo vero ad-e enuit. al. 2 *sensu temporali i. q. primo - zuerst*: ERMENT. Philib. 1,29 (MGScript. XV p. 300,20) non ... ad sepulturam capienda fundamenta ipsius ecclesiae -e iacta fuerant, sed postea egs. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 34 *Swanahilt* salutavit ad-e fratres ... ac deinde egs.

apprendo v. apprehendeo.

approbabilis, -e. *probabilis, laudabilis - gutzuheissen(d)*, 15 *lobenswert*: RATHER. prael. 5,12 p. 296^b esset fortassis venibile, etsi non -e. epist. 30 p. 178,7 non episcopum ... in cathedra episcopali sedere, estne, rogo, -e atque legale? ALBERT. M. epist. Dion. 8cc p. 963^a,14 motus suos 'non zelabiles', id est non -es. CHART. Basil. C I 259 si *vinum minus -e visum fuerit*. CHART. Carinth. V 431 p. 277,15 personas ornatas ... vita -i. al. abp.: l. 62.

I *comprobatio, consensus - Billigung, Zustimmung, Genehmigung*: A iur. et canon.: NICOL. I. epist. 86 p. 449,9 ex laicali ordine sine canonica -e ad patriarchatus dignitatem subito transcendere. HINCM. ord. pal. 9 electione cleri ac plebis et -e episcoporum provinciae quisque ad ecclesiasticum regimen ... provehi debet. RATHER. epist. 26 p. 139,31 *Romae*

50 *examinatio canonum, -o recipiendorum, reprobatio spenendorum*. EPIST. Hann. 20 p. 49,17 ut nullus umquam papa fieret nisi per electionem cardinalium et -em populi et per consensum ... regis. CHRON. Cosmae cont. I a. 1135 p. 141,12 quatenus electio sua (sc. episcopi *Pragensis*) imperial

55 *assensu et -e corroboraretur*. TRAD. Teg. 369 facta sunt hec petizione ... abbatis ... et ad-e ministerialium. CHART.

Carinth. V 243 *innovationis, -cionis et confirmationis* paginam (Const. III 225 p. 213,30). ANNAL. Mell. Vind. I a. 1267 p. 700,26 (chart.) concilii -e precipimus. al. *remissius i. q. confirmatio, communatio - Bekräftigung, Androhung*: THANGM. Bernw. 18 p. 767,8 *episcopus* ... synodus suam ... cum banni -e denunciat. B theol.: ALBERT.

M. eccl. hier. 6,1 p. 739^b,41 'ad vitalem -em' (*Dionysiaca*. II p. 1378 δπόδειξιν), scilicet baptismum, per quem capientes

40 *spiritualem vitam approbant a Deo. miss. 3,4,1 p. 84^a,36 in praefatione missae quatuor continentur, scilicet responsionis -o, approbatae responsionis determinatio egs.*

II *ostentatio - (nachdrückliche) Darlegung*: A strictius i. q. demonstratio - Beweis: 1 iur.: CONC. Karol. 56^a,47

50 sine -e ... in causis reprehensibilis. CHART. Bund. 441 p. 341,4 *episcopus* ... ecclesiam suam ... semper fusse abrus multis ostendebat. 2 math.: RAGIMB. epist. 8 p. 532,20sq. miror te dixisse meam sententiam -is inopem, dum nostra ... facilius in propositionibus quam in illa figura capiat -em.

55 3 log.: EPIST. Ratisb. 7 p. 295,18 ubi ... modi syllogismorum cum -bus laborant. 4 *usu communi*: TRANSL. Pus. 1 (praef.) illa ... duritia ... argumentis et -bus validis... expugnata est. B *latius*: 1 *testificatio - Beglaubigung, Bestätigung*: DIPL. Otton. I. 163 nos ... veritatem eiustem donationis ... testium ... -e coram omnibus investigantes.

COD. Thietm. 11 p. 217,10 cum consensu clericorum et laicorum et testium abp-e. 2 *iustificatio - Rechtfertigung*: LEG. Wisig. 6,1,5 p. 254,15 dispendium, quod dominus ... in ad-em innocentis servi pertulerit, ... ab iniusto accusatore

60 ... restituatur.

III *examinatio - Prüfung*: ALBERT. M. bon. 538 p. 282,71 maiores natu non sanciunt legem per auctoritatem, sed per -em et consilium.

65 *approbativus, -a, -um*. 1 *laudativus - lobend*: VITA

Karoli M. 3 praef. p. 67,17 est ... epistola per omnes et singulos sue porrectionis articulos iustissimi ... Karoli Magni -a. 2 *demonstrativus - beweisend*: ALBERT. M.

epist. Dion. 9° p. 998^{a,23} 'illam (*traditionem non symbolicam esse . . . philosophicam . . . et receptivam*)' (PG 3,1105^D ἀποδεικτικήν), id est -am, quae in ipsa approbat. 3 *approbatus* - anerkannt: REMIG. ALTISS. mus. p. 91^{a,17} *species numerorum docimenae (per errorem pro dochmiaceae, cf. Mart. Cap. 9,990)*, id est approbatae, nominantur: docimenae a verbo δοκῶ 'approbo', inde docimenae species, id est -ae dicuntur.

approbator (adp.), -oris m. 1 *assentator* - einer der zustimmt, gutheißt: RICHER. REM. hist. 4,6 si vera proferat, eius verborum -es nos sine dubio habebit. CHART. archiep. Magd. 221 p. 278,38 haereseos. CHART. Brem. 323 p. 366,12 conservatoribus . . . statutorum et -bus eorumdem . . . introitum ecclesie denegamus. 2 *testis, auctor - Zeuge, Gewährsmann*: DIPL. Merov. II 10 p. 98,¹ Wulframnus . . . ad-es suos . . . et testatores ad monasteria sancti Petri . . . interpellavit. CHART. Solod. 171 p. 90,25 (a. 1156) huius vero cause in presentia beate memorie -es et confirmatores aderant eqs. CHART. Salisb. II 349 p. 488,29 colloquio nostro super ista questione habitu . . . idonei -es interfuerunt.

*approbatrix, -icis f. *quae consentit, confirmat - eine die gutheißt, bestätigt*: ANAST. BIBL. epist. 13 p. 432,19 *quae (sapientia) fuit alterius interpretationis hortatrix et auxiliaria*, sit etiam nostrae qualiscumque susceptrix et -x.

aprobo (adp.), -avi, -atum, -are. *script.* adp.: rarescit in schedulis nostris post s. IX. apr.: p. 816,51. abp.: l. 55. addit. GLOSS. II 538,63 St.-S.

I *comprobare, assentiri, consentire - billigen, zustimmen, gutheissen*: A strictius: 1 iur. et canon.: NICOL. I. epist. 100 p. 601,20 promotionem non solum non -vimus, sed et damnavimus. ANAST. BIBL. epist. 9 p. 424,37 *quae (capitula)* . . . quia sedes apostolica non -vit, tota latinitas reprobavit. CAPIT. reg. Franc. 252 p. 247,3 subscriptio . . . confirmata et laudabiliter -ta. DIPL. Otton. I. 209 p. 288,22 precatum . . . pontificis congruum -antes. GREG. VII. registr. 5,5 p. 354,5 *quam (personam) nostra . . . auctoritas -are et confirmare debeat* (DIPL. Loth. III. 86. CHART. Brixin. 85. al.). 5,6 p. 355,5 quia rem . . . in prima auditione tam subito -are tutum non fuit. CHART. Babenb. II 281 curie vendicionem. CONST. II 323 lata est sententia et a principibus ac magnatibus imperii -ta. ANNAL. Mell. a. 1274 *Gregorius X. electionem Rudolfi regis -vit. saepe. de chartarum roboratione i. q. confirmare - bestätigen*: TRAD. Frising. 745 (a. 855) ut haec commutatio firmior habeatur, manu firmatione regis ad-bitur. DIPL. Loth. III. 80 p. 126,4 ego . . . Lotharius . . . traditiones . . . inspexi et -vi. CHART. archiep. Magd. 272 p. 341,20 patrum . . . facta . . . diligendo -are et -ando ad posteros eciam per scripta transmittere. CHART. Rainh. 352 hec omnia filius suus sub publico testimonio -vit. al. 2 theol.: GODESC. SAXO theol. 16 p. 243,15 quod ita . . . probamus et -amus et satanae ministros . . . refutamus et improbamus. THANGM. Bernw. 11 Deo . . . aecclesiae operis effectum exterius -anti. HELM. chron. 30 p. 58,19 divina voluntate -ante sive permittente. 3 *usu communis*: REGINO chron. praef. ut *chronica vestro perspicaci iudicio aut -etur (probetur, abp-etur var. 1.) aut condempnetur*. pendet quod: BEDA hist. eccl. 3,17 p. 161,34 quod . . . pascha non suo tempore observabat, . . . non ad-o nec laudo. quia: BEDA hist. eccl. 3,17 p. 162,1. B latius i. q. *laudare - loben*: CARM. Bur. B 50,14,3 cuius (*marctionis*) vires -at Grecus et Latinus.

II *ostendere - (nachdrücklich) darlegen*: A strictius i. q. *demonstrare - beweisen, nachweisen*: 1 iur.: LEX Sal. Merov. 30,3 si quis mulierem ingenuam . . . alteram meretrice clamaverit et <ei> non potuerit ad-are. 33,2 si . . . hoc per testibus <ei> fuerit ad-tum. CONC. Merov. p. 47,24 apostolicis dogmatibus adversarius ad-atur. LEG. Wisig. 3,6,2 p. 169,15 si mulieris maritus masculorum concubitor ad-atur. CAPIT. reg. Franc. 88,3 si -are potuerit, reddit launegild. 201,11 interrogentur *testes*, si audent per pugnam illorum testimonium -are. saepe. c. nom. c. inf.: LEG. Wisig. 7,5,2 p. 304,24 illis consignentur . . . servituri, quibus scripturam . . . lessisse fuerint ad-ti. pendet quod: LEG. Wisig. 9,1,4

si certe potuerit ad-are, quod fugitivum non celaverit. CONC. Karol. app. 9 p. 836,18. c. acc. rei i. q. *convincere - überführen*: HYMN. de Ansb. 14,3 (MGMer. V p. 643,3) *Ansbetus nullum ad-tus crimen*. 2 math.: PS. BOETH. geom. 5 p. 412,20 quod Architae iudicio in hoc eodem orthogonio -tum est. 3 theol.: v. p. 815,3. 4 *usu communis*: RIMB. Anscar. 35 p. 69,36 ut misericordiae ac pietatis eius viscera exemplis -emus. THIETM. chron. 1,13 ut idoneum in multis -at exemplum. al. c. acc. c. inf.: EINH. Karol. 3 p. 6,13 in hoc plus suspecti quam periculi fuisse ipse rerum exitus ad-vit. B latius: 1 *testificari - bezeugen*: CAPIT. reg. Franc. 253,2 gubernatore navis hoc ad-ante cum iuramento. THIETM. chron. 4,7 si . . . id . . . sacramentis credibilibus -ret. al. c. acc. c. inf.: THANGM. Bernw. 20 p. 768,21. pendet quod: GODESC. SAXO fragm. p. 38,15 ego Gothescalcus . . . adfirmo atque -o coram Deo . . . quod eqs. 2 *iustificare - nachweisen, rechtfertigen*: LEG. Wisig. 7,2,8 ad-et se aut sacramento aut testibus innocentem. CAPIT. reg. Franc. 293,68 si *clericus . . . suspicionibus fuerit propulsatus et canonice nequiverit -ari, . . . se purgare cogatur*. EPIST. var. III 7 p. 146,13 si *vestro vestrorumque iudicio -tus vestraque defensus sententia fuero*.

III *examinare, probare - prüfen, feststellen*: CHART. Bund. 46 p. 40,10 (a. 823) si ad-are vultis, utrum vera sint an non. DIPL. Karolm. (II.) 9 si necessitas fuerit . . . per inquisitionem regalem rei veritas -etur. GERB. geom. 5,2 ut et quivis facile intelligere et in figuris . . . oculis valet -are. LEO MARS. chron. 1,3 *quam (historiam) praedictus papa Bonifatius -ans laudare dignam duxit*. FRID. II. IMP. epist. (DtArch. 18 p. 197,25) tuam industriam -antes de eo, quod eqs. *aestimare - halten (für)*: LEG. Wisig. 2,5,8 iniustum penitus ad-amus, ut eqs.

adi. 1. *approbandus*, -a, -um. *laudabilis - lobenswert*: CHART. Heinr. Leon. 108 vir vita -us.

2. *approbatus*, -a, -um. 1 *cognitus, probatus - anerkannt, bewährt*: DIPL. Heinr. II. 337 p. 428,32 *dignum et iustum . . . insuper legibus -um perspicientes libenter donamus eqs.* GESTA Vird. cont. II 2 vir generosus et -i merit. CHART. Brixin. 65 p. 70,7 usus -us suadet et regula rationis dictat.

40 FRID. II. IMP. art. ven. 5,26 p. 169,9 *falco -us est. al. v. et supra p. 815,6.* 2 *laudabilis - lobenswert*: VITA Corb. 33 cum . . . ad-is ecclesiasticis viris. PAUL. BERNR. Greg. 58 p. 505,23 *veridicis et -is religiosisque viris*. CHART. Brixin. 68 a *principibus et magnatibus imperii -is*. CHART. Merseb. 296 p. 235,17 *conventui sanctimonialium . . . -issima liberalitate ius patronum . . . tradidit. al.*

subst. *probans, -antis m. assentitor - einer der zustimmt*: GUNTH. COL. diab. cap. A 1 *quae pariter . . . et adicentibus et -bus notum esse potuit*. Ladner

50 55 *adv. *approbate. pro certo - genau*: LAND. MEDIOLO. hist. II 44 p. 39,42 *Rolandum esse mentitum aprobatissime novit.* Ladner

*approfero (adp.), -tuli, -re. *inferre - einflößen*: v. p. 353,35.

55 **appropecto, -pexum, -ere. prorsus permulcere - nach vorn streichen*: LAMB. ARD. hist. 96 p. 607,37 ea (barba) digitis insertis appexa et -xa.

60 65 *appropero* (adp.), -are. *velociter accedere, accurrere, celeriter appropinquare - (herbei-, hin)eilen, -laufen, rasch herannahen*: 1 local.: FLOD. hist. 1,22 p. 440,18 quo decreverat aegrota se trahere, agili coepit incessu gaudens -are. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,156 ovis ad notę cantica vocis -at. ANNAL. Quedl. a. 1024 p. 89,46 locum . . . festive -at imperator. al. 2 temp.: LIBER diurn. 42 dies . . . ad-at.

65 **appropriatio, -onis f. accessus - das Herankommen, Ankunft*: GUNTH. PAR. (?) orat. prol. p. 103^a Samaritanus . . . redemptor noster est; cuius -o (approprians Vulg. Luc. 10,34) nostrae susceptio infirmitatis.

70 *appropinquatio, -onis f. I de actione: A appropriandi: 1 proprii i. q. accessus, approximatio - das Herankommen, Hinzutreten, Annäherung*: FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 140,30 prohibeat falconarius per suam -em aironem

[Schneider]

descendere. ALBERT. M. meteor. 2,1,5 p. 523^a,32 tali . . . -e solis vapor roris ascendit. c. sensu facultatis: ALBERT. M. meteor. 2,1,5 p. 523^a,28 cum sol liberam habet -em ad inferiora. 2 translate i. q. assimilatio - Anpassung: ALBERT. M. meteor. 2,1,7 p. 525^a,38 ad quam (formam) continue est -o per motum. B adducendi i. q. allatio - das Heranführen: ALBERT. M. metaph. 4,3,1 p. 235^a,46 est . . . fascinatio, quando anima unius per visum vel aliam -em imaginationis vel excitationis operationem impedit alterius.

II de statu i. q. propinquitas - Nähe, Nahsein: ALBERT. M. animal. 11,82 scientia ipsorum (*animalium et arborum*) levior est propter ipsorum ad nos -em. 18,8 hoc accidit propter -em (p. 764^b,24 σύνεγγυς) quorumdam membrorum ad invicem, sicut ad patrem vel matrem, ad quam . . . appropinquat sperma.

appropinquatio (adp.), -avi, -atum, -are. script.: adp. (cf. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 480,9 [v. supra p. 799,5]): praevalet in schedulis nostris usque ad s. VIII., deinde rarescit. atp.: l. 53. -nc(o): l. 35,36. adde MARIAN. chron. a. Chr. 2,56^c capit. adpropincaset. struct. local.: dat.: passim. acc.: l. 26,27,30,31,36. al. ad: l. 14,28,35. al. in: l. 31. prope: l. 30. super: l. 37.

I proprie i. q. appropriare, advenire, prope accedere - (heran)nahen, -kommen, sich nähern: A local.: 1 subi. anim.: a gener.: BEDA hist. eccl. 3,11 p. 150,19 ad-vit atrio. VITA Hugberti 15 (MGMer. VI p. 492,11) cum ad-rent locum. ARBEO Corb. 22 p. 213,8 cum . . . urbis ad-asset portam. HUGEB. Willib. 4 p. 100,26 ad-verunt ad illo leone. VITA Magni Fauc. 28 cum . . . prope oppido . . . praesul -ret. IOH. VEN. chron. p. 166,4 urbem. CHRON. Noval. 2,13 illo in loco. OTTO MOR. hist. p. 32,11 Veronam. saepe. v. et p. 818,15. in imag. de Deo: RUOTG. Brun. 44 p. 47,15 ut mens morientis . . . iudici suo -anti assurgat. b c. colore quodam: a c. sensu adoriendi: VITA Pard. 15 (MGMer. VII p. 33,23) cum iam ad portam monasterii eminus ad-carent hostes. ibid. p. 34,1 ianuas . . . -cant. WIDUK. gest. 2,11 p. 76,12 quia super se cum valida manu -asset. OTTO FRISING. gest. 1,18 cum milicia sua castro -ant. al. v. et p. 818,23. β c. sensu intrandi: CONST. II 418,5 (a. 1223) de Lombardia non recedet comes, ut regno -are debeat, nisi cum egs. 2 subi. res: a math.: HERIG. reg. 2,20 lineis divisor dividendo -at. b mus.: ANON. mus. (La Fage) p. 358 discantus . . . suo cantu -are nullo modo debet. IOH. GARL. mus. mens. I p. 106^a iste sex species . . . multum -ant ipsi equalitatibus (opp. distant). c natur.: ALBERT. M. meteor. 2,1,5 p. 523^a,24 sol -at (p. 347^a,3 πληστόν . . . δύο) vapor. animal. 1,342 tertio sunt musculi, qui elongant, et quarto, qui -are faciunt, („appropinquant cod. m.”). 16,92 distillatio . . . humoris fit a pueris . . . per confricationem genitalium, quando -ant sibi per coitum, antequam spermazent. v. et l. 14. d usu communi: BEDA hist. eccl. 3,19 p. 165,33 ignis mihi ad-at. AETHICUS ISTER 59 ut . . . nullus hominum accessus audeat at-are. al. B temp. (subi. fere res; anim.: l. 59): 1 gener.: ARBEO Corb. 4 p. 191,11 vespero ad-ante. TRAD. Ratisb. 7 finis mundi . . . ad-are dinoscitur. FORM. Augiens. A 23 ad-are cernimus . . . diem Domini (THIETM. chron. 8,6 iudicii). OTTO FRISING. gest. 2,24 -bat paschale festum. al. 2 spectat ad obitum: Ps. HIPPOCR. progn. B praef. cum Ypocras morti -ret. FORM. Marculfi 1,7 finem ad-antem ab hac luce migravit (EINH. Karol. 32 p. 36,3. al.). ARBEO Corb. 33 cumque exitus viri Dei ad-asset. THIETM. chron. 4,36 -ante iam carnis eius dissolucione. al.

II translate: A similem esse - ähnlich sein: BRUNO QUERF. fratr. 2 p. 720,1 abbas . . . similis Benedicto, quantum . . . lutum ad-at auro. v. et p. 820,44. B adaequare - gleichkommen: FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 179,19 peregrinus -at girofallo in velocitate.

adi. 1. appropinquans, -antis. propinquus, coniunctus -nahestehend, verbunden: TRAD. Teg. 210 (a. 1127/47) filii Israhel et universo populo ad-i Deo notificamus (cf. Vulg. psalm. 148,14]. 219. 248).

2. appropinquatus, -a, -um. instans - nahe bevorstehend: MIRAC. Bert. 3 p. 510,48 gratulabundus pro -a pene consummatione . . . operis.

*appropinquus, -a, -um. affinis - nahestehend, verwandt: WOLFH. Godeh. II prol. p. 197,46 quantum brutis (sc. animalibus) excellentiores, tantum rationabilibus sunt iores canes.

approprio (adp.-), -avi, -atum, -are. script.: abp.: l. 47. adp.: l. 15,31,38,53. apr.: SALIMB. chron. a. 1187 p. 5,21. -opr. (var. l.): l. 22,44. struct. local.: dat.: passim. acc.: l. 17,18,29. ad: l. 19,25,27.

I proprie i. q. appropinquare, advenire, prope accedere - (heran)nahen, -kommen, sich nähern: A local.: 1 subi. anim.: a gener.: VITA Emm. 36 p. 84^b,9 prope non erat mulier, quia ad-are (adpropinquare ARBEO Emm. 36) non poterat. RUODLIEB I 123 metropoli. CHRON. Gladb. 6 (MG Script. IV p. 76^a,1) ultra terminum diocesis -erunt Molensium fines. THEOD. THEOL. Conr. 8 p. 219^b,5 valvas. ROM. SALERN. annal. a. 1177 p. 452,39 cum . . . ad papam -asset.

CHRON. Reinh. a. 1195 p. 554,18 -are (appropriare 1) ei (corpori exanimi). al. b c. colore quodam: a c. sensu adoriendi: PAUL. DIAC. Lang. 3,1 gens -at (adpropriat, appropriat, appropiat, appropinquat sim. var. l.). CHRON. Gladb. 7 [MGScript. IV p. 76^a,13] Ungarorum . . . gente . . . ad istas partes -ante). WIDUK. gest. 1,9 p. 12,23 cum gravi exercitu -ans terminis Thuringorum. al. β c. sensu prorumpendi: CHRON. Reinh. a. 1208 p. 575,6 ad penetrale regis -at. γ c. sensu obrependi: CHRON. Ved. p. 688,26 duo iuvenes quasi legationem ferentes regem -ant. EKKH. IV. pict. Mog. 36 Satanas . . . -at mulieri. δ c. sensu reverenter adeundi: PASS. Quint. 198 (MGPoet. IV p. 984) nisi . . . ad-es venerando deos. SYLL. Sangall. 7,6 sacris. ε c. sensu advehendi: RHYTHM. 151,52,1 quidam . . . homo nobis cum navi -at.

2 subi. res: BEDA temp. rat. 26,44 hoc (luminare; sc. luna) . . . nobis -at. POETA Saxo 5,618 sol superis partibus -ans. EKKH. IV. bened. II 183 -are botris sit nulla licentia tetris.

B temp.: BEDA hist. eccl. 4,29 p. 274,7 quia dies sibi mortis vel vitae magis . . . ad-ret introitus. ANNAL. Xant. a. 871 p. 30,29 sentiens tempora antichristi -are (HELM. chron. 59 p. 115,3). THIETM. chron. 3,19 -ante . . . nocte.

II translate: A 1 imminere - (drohend) bevorstehen: EPIST. ad Wrat. 9 de parvis maiora vobis -are timeatis. 2 manere - in Aussicht stehen: NIVARD. Ysengr. 1,1034 futuras divinans epulas -are (appropriare BE) sibi. B se convertere - sich zuwenden: v. p. 776,68. C adaequare - gleichkommen: VITA Serv. 8 p. 29,5 utriusque virtuti . . . abp-bat (appropriabat sim. var. l.) Servatius. D (a veritate) non multum abesse - (der Wahrheit) nahe kommen: EKKH. IV. bened. I 57,37 multi querebant, . . . nulli prendebant, aliqui tamen -bant (gloss: quantum velamine carnis poterant).

E promptum paratumque adesse - sich bereit erklären, bei der Sache sein: TRAD. Frising. 394 (a. 818) omni intentione statim ad-vit (cf. 391) et vociferavit se . . . hereditare. v. et proprio.

adi. appropians, -antis. preeeps - schnell hereinbrechend: RATHER. epist. 11 p. 59,29 non -s intempestivitas, sed proximans aevi affirre cooperat . . . maturitas canos.

subst. appropiatum, -i n. conveniens - das Gemäße: ALBERT. M. animal. 4,88 quilibet modus animalis diligit omne sibi -um.

*appropriabilis, -e. 1 qui attribui vel ascribi potest - zuweisbar, zuschreibbar: ALBERT. M. incarn. 3 p. 173,7isqq. donum gratuitum datur a Deo -e alicui personae, sicut donum sapientiae . . . et scientiae sunt dona -ia filio egs. sent. 1,5,9 p. 191^a,40 in nos . . . transit dilectio essentialis -is spiritui sancto (1,10^b,6 p. 320^b,1,14,22). bon. 265 p. 152,89 secundum . . . quod generaliter sumitur sobrietas, dicit actus pluriū virtutum, -es tamen sobrietati. summ. theol. I 12,50,1 p. 515^a,24 sapientia . . . essentialis est et -is et non propria.

ibid. al. v. et p. 819,21,25,820,9. subst. neutr.: ALBERT. M. elench. 1,5,6 p. 636^b,15 dialectica . . . generale accipit ut genus . . . et -e ut proprium. 2 qui transfundit potest - über-

[Schneider]

tragbar: ALBERT. M. intellect. 1,1,7 p. 488^a,34 Abubacher et Averroes . . . intellectum universalem esse posuerunt nec -em nobis nisi per imaginationem et sensum.

***appropriabilitas, -atis f. facultas attributionem suscipiendi — Zuweisbarkeit:** ALBERT. M. incarn. 3 p. 174,20 missio per -em . . . doni manifestat personam, per effectum . . . doni manifestat essentiam.

appropriatio, -onis f. 1 iur. i. g. actio in proprium tradendi, donatio (iure integræ proprietatis addito) — Übereignung, Schenkung (zu vollem Eigen): CHART. Pomm. A I 490 (a. 1253) testes huius donationis et -e sunt . . . dominus Hermannus egs. (CHART. ord. Teut. [Hass.] 243. al.). CHART. ord. Teut. (Hass.) 329 ad . . . gratiam in -e . . . bonorum prefatis viris . . . factam nos . . . induxit, quod egs. **2 philos. et natur.:** a attributio, actio ascribendi (qualitatem quandam) — Zuweisung, Zuschreibung, Beilegung (einer bestimmten Eigenschaft): ALBERT. M. incarn. 17 p. 188,7 per attributionem tamen loquendo et per -em conceptione spiritu sancto est rationibus assignatis ex evangelio (sent. 1,10,3 p. 315^b,4 non multiplicatur ratio verbi per -em: verbum . . . semper est appropriabile filio. al.). sent. 1,9,10 p. 288^b,20 appropriatum . . . supponit proprium nec potest fieri -o nisi . . . praexistente proprio (summ. theol. I 7,30,2 p. 309^b,6 omnis . . . o fit per convenientiam ad p. al.). 1,10^b,6 p. 320^b,9 operati -o non aequaliter convenit tribus, sed est . . . operatum appropriabile uni personae. eth. 6,2,11 p. 420^b,6 propter -em et non propter proprietatem temperantiae attribuitur, quod sit salvativa prudentiae. miss. 1,3,23 p. 35^a,9 -o personae quoad sanctificationem. *ibid. al.* **b actio transfundendi, translatio — Übertragung:** ALBERT. M. somn. 3,1,11 p. 194^a,26 non nisi formam communem non appropriatam elicere potest divinans ex astris: -o autem est commixtions et materiae et virtutum . . . quae sunt in materia. metaph. 2,1,5 p. 121^a,32 (p. 96,7 G.) si movens primum distat per infinita, numquam fiet -o (-pia- G.) et cessabit omnis motus. v. et p. 820,14. **c qualitas attributa vel ascripta, proprietas — die zugewiesene oder beigelegte Eigenschaft, Eigentümlichkeit:** ALBERT. M. summ. theol. I 12,50^{ut}. de -bus divinis. praef. p. 511^a,10 quaeritur, qualiter horum trium (sc. Patris, Fili, spiritus sancti) sit -o. **qualitas translatione effecta — durch Übertragung bewirkte Eigenschaft:** ALBERT. M. animal. 3,59 hoc (lumen solis) autem, secundum quod stellis quasi quibusdam membris applicatur, diversas accipit -es.

***approprietas, -atis f. actio in proprium tradendi — Übereignung:** CHART. Otterb. 200 (a. 1276) pratum . . . assignabimus pleno iure proprietatis et consuetudinis -e.

***approprieto, -are. in proprium tradere — übereignen:** CHART. Carinth. V 17 (a. 1270) mansum . . . conventui -amus. **approprio (advp.), -avi, -atum, -are. script.:** advp.: I. 69. p. 818,22. adde GERH. STED. annal. p. 217,35. aprp.: p. 820, 37-38. 44,50. adde CHART. Gosl. II 254. -obr.: CHART. Francof. 316 p. 157,30sq. struct. local.: dat.: passim. acc.: p. 820,37-38.

I subest proprius: **A iur.:** 1 in proprium dare, (iure integræ proprietatis possidendum) tradere — übereignen, zu eigen geben: TRAD. Frising. 1565^b (post 1187) predium . . . per commutationem . . . sibi -um vendidit. CHART. march. Misn. II 587 eam (advocatiam) . . . ecclesiæ -vimus. CHART. ord. Teut. (Hass.) 15 mansos . . . cum omni integritate . . . possidendos liberaliter -amus (CHART. Muhl. Thür. 144 mansum . . . vit pro quodam manso alio. 233. al.). CHART. Gosl. I 486 hospitale fratribus . . . vi taliter, ut nullus . . . iurisditionem sibi usurparet. CHART. episc. Wirs. I 428 p. 500,7 decimam. CHART. Pomm. B 1159 p. 419,25 titulo donationis -vimus . . . conventui . . . villas. **saepe. assignare — anweisen:** CHART. Helv. arb. 38 p. 65,3 (a. 1234) -are episcopali mense . . . l libras monete. **2 vindicare — beanspruchen:** CHART. Ital. Ficker 21 p. 27,42 (a. 918) fines per sacramenta . . . sibi ad-are. CHART. Basil. A I 221 p. 339,5 nec . . . aliquid iuris in eis (hominibus) sibi -et. CHART. Bern. II 486 p. 508,5 sine . . . consensu nostro predictorum (hominum ligiorum) fidelitates sibi -vit. **remissius:** ALBERT. STAD. Troil. 2,603

laudes alterius -are sibi. **proprium habere — als eigenen Besitz halten:** WILH. RUBRUQU. itin. p. 291,5 qui (homines) haben villas, sed nulla animalia sibi -ant. **B philos.:** 1 attribuere, ascribere — zuweisen, zuschreiben, beilegen: ALBERT. M. bon. 193 p. 119,42sqq. firmitas . . . -atur fortitudini . . . et positio modi et mensurae -atur temperantiae (eth. 6,2,11 p. 420^b,2). summ. theol. I 7,30,2 p. 309^b,2 istud est primum, quod intelligi potest in processibus, qui fiunt a prima intelligentia agente; ergo non est appropriabile ad aliud, sed alia possunt ad ipsum -ari. 12,50,1 p. 512^a,15 voluntas . . . -anda est Patri egs. *ibid. al.* **2 transfundere, transferre — übertragen:** ALBERT. M. metaph. 2,1,5 p. 121^a,12 (p. 95,68 G.) si commune primum distat per infinita, numquam contingit fieri appropriationem (-pia- G.) usque ad propriam istius vel illius materiam, quia, quotcumque additis, non -bitur (-pia- G.), quod a proprietate istius distat per infinita. animal. 11,61 forma semper remanet communis, nisi sit aliquid eam -ans: quod autem -at eam, non est aliquid formae. **C natur. i. q. recipere, incorporare — aufnehmen, einverleben:** ALBERT. M. animal. 6,65 *galea* post partum ipsorum (*pullorum*) -at (p. 565^b,21 δέχονται εἰς ταῦτα) eos iterum sibi. **D medic. i. g. addere, applicare — bei, hinzugeben:** WILH. SALIC. chirurg. 1,67 p. 324^f patiens purgetur cum pilulis foetidis . . . primo syrupo -to noto. **E usu vario:** 1 committere — überlassen: FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 186,4 diximus de venatione ad grues, quam -vimus girofallo. **2 destinare — zuordnen:** FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 176,10 falcones sacros -vimus ad venationem aironum. **3 conciliare — gewinnen:** ALBERT. M. pol. 7,15^m p. 750^a,35 nulli . . . permisit Theodorus ante se inducere neque vilium hypocritarum tamquam -tis theatris (p. 1336^b,30 ὁκτευμάτων τῶν θεατῶν). **4 medial. i. g. proprium esse — charakteristisch sein:** NICOL. BIBER. carm. 690 (ed. Th. Fischer. 1870) rosa laudatur, quod ei rubor -atur.

- 35 **II subest prope (sc. per confusionem):** A proprie i. q. appropinquare, appropriare — nahen, sich nähern: ERCHEMB. CAS. hist. 58 Capuam -ans (*sive apr- codd.*, appropians ed.). 64 Teanum appropantes (*cod.*, appropiantes *ed.*). RATHER. prael. 4,24 p. 276^b praedicatoribus . . . non obaudierunt eius (*Dei*) -are cupientis (*cf. Vulg. gen. 26,16*). DIPL. Loth. III. 121^b partibus illis. WILH. RUBRUQU. itin. p. 294,4 litori. al. v. et p. 818,20. **B translate i. q. similem esse — nahestehen, ähnlich sein:** ALBERT. M. veget. 4,137 aliud lignum quodlibet, quod -at (appropriat(ur), appropinquat var. l.) illi in proprietate. v. et appropio.
- 45 **adi. appropriatus, -a, -um. 1 spec.:** a iur. i. q. integræ proprietatis iure pertinens — mit vollem Eigentumsrecht zugehörig: GERH. STED. annal. p. 230,13 ut . . . ecclesiae iure perpetuo sit -um *praedium*. CHART. ord. Teut. (Hass.) 19 emancipavimus . . . eosdem (*curiales*) tradentes eos apr- os domui hospitalis. DIPL. Loth. III. 128 A¹ p. 220,3 (spur. s. XIII.^{er.}) in silvis, montibus . . . ecclesie -is. **b philos. et natur. i. qui unius est, singularis, specialis — eigentümlich, charakteristisch, speziell:** ALBERT. M. sent. 1,31,2 p. 100^a,17 -um est alicui, quod semper convenit ei et non alii. animal. 1,104 unumquodque eorum (*modorum animalium*) habet formam essentialē sibi -am (p. 490^b,32 καὶ δὲ ἔχετο αὐτῶν) sicut homo, leo (11,61 habere sanguine<m> est quae-dam forma . . . substantialis non -a. v. et p. 819,31). 2,69 (*de alis*) hoc membrum est -um (p. 503^b,35 οὐλον) volatili pennato. *ibid. al.* **2 usu communis:** a aptus, idoneus — passend, geeignet: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 64,24 si natura . . . membra formasset propter operations, ad quas -a sunt. al. **accommodatus — geschaffen:** LUDOLF. summ. 3 p. 369,14 que-dam . . . dictiones sunt quasi -e ad principia. **per errorem:** ALBERT. M. pol. 7,15^m p. 750^a,39 talia spectacula -a (*cf. supra l. 30*) sunt theatris et 'primis auditibus', qui sunt iuvenum auditus. **b approbatus — anerkannt:** FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 174,26 alia sedes est, que -o vocabulo sedile seu seditorium nuncupatur.
- 70 **subst. 1. appropians, -antis n. quod transfundit, vis transfundens — das Übertragende, die übertragende Kraft:** [Schneider]

ALBERT. M. animal. 3,63 aliud est principium sensus et aliud sensus virtutem . . . distinguens et -s; principium autem sensus . . . est cor: -s autem et distinguens . . . sensus est organa determinatorum sensuum. *v. et p. 820,17.*

2. appropriatum, -i n. 1 *quod attributum est, qualitas attributa vel ascripta — das Zugeschriebene, die zugewiesene oder beigelegte Eigenschaft:* ALBERT. M. incarn. 3 p. 173,32 quae (*incarnatio*) est unum de -is . . . Filio. myst. theol. quaest. p. 815^b,19sqq. prius est proprium quam -um; . . . propria . . . sunt occulta, -a vero manifesta (summ. theol. I 7,30,2 p. 309^b,4sq. primum . . . necesse est, quod sit p. et non -um; omne enim -um ante se ponit p. *al. v. et p. 819,21.*)

2 qualitas singularis — charakteristische Eigenschaft: ALBERT. M. animal. 3,59 assimilatio (*sc. ad membra*) est determinatio ex universalis forma cibi ad -um huic membro et illi.

adv. *appropriate. 1 *ratione attributionis, per attributionem (sc. qualitatis cuiusdam) — im Sinne der Beilegung, durch Zuweisung (einer bestimmten Eigenschaft):* ALBERT. M. incarn. 17 p. 188,37 licet Pater det Filium, tamen -e loquendo incarnatio non est de ipso. sent. 1,3,21 p. 121^b,7 imago -e convenit Filio, qui est imago Patris. bon. 193 p. 119,40 dictum Bernardi non verificatur de iis, quae convenient virtuti proprie, sed de iis, quae convenient -e in conexione aliarum virtutum (summ. theol. I 14 praef. p. 573,4. al.). 2 *specialiter — speziell:* ALBERT. M. (?) animal. quaest. 13,17/18 p. 247,74 risus sibi (*homini*) inest -e ([proprietate var. l.]. p. 673^a,8 τὸ μόνον . . . τῶν ζώων].

***approprior, -ius. aptior — geeigneter:** FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 7,26 debet fieri ligatura cum una alia -i parte, qua coniungitur corpori columbi, et non cum coxis.

approximatio (adp.), -onis f. script.: adp.: l. 36. apr.: l. 36.

I de actione: A *appropinquandi i. q. appropinquatio, accessus — Annäherung, das Herankommen, Hinzutreten:* 1 gener.: NICOL. I. epist. 51 p. 336,26 quidam . . . etsi approximare videntur . . . apero (adp. C) turbatione adducit (cf. Vulg. *Luc. 8,43sqq.*). ALBERT. AQUENS. hist. 9,52 p. 625^b equus . . . nullius -is aut apprehensionis patiens. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 80,9 grues . . . propter -em hominis versus eas non coadunant se. *ibid. al. in imag.:* EKKEB. SCHON. opusc. 4 p. 279,22 a tue (*sc. Christi*) divinitatis immediata -e totus caritate ignitus. c. *sensu adoriendi:* ALBERT. AQUENS. hist. 11,20 Turci comperta . . . illius -e . . . recesserunt. 2 spec.: a *philos.:* ALBERT. M. (?) animal. quaest. 1,2 p. 80,10 perfectio attenditur . . . in immaterialibus penes -em (per comparationem VT) ad principium simplicissimum (opp. remotionem). b *alch.:* GEBER. summ. 2,13 p. 650 Saturni . . . praeparatio multiplex adhibetur essentiae et Iovis . . . secundum ipsorum multiplicis perfectionis -is aut elongationis ab ea gradum. c *medic.:* v. l. 52. B *admodum:* i. q. *adhibito — Anwendung:* WILH. SALIC. chirurg. 1,1 p. 304^b timendo . . . de -e cauterii propter -em maiorem aquae ad cerebrum. 5,9 p. 359^c per unicam -em . . . per plures -es.

II de statu i. q. propinquitas — Nähe, Nahesein: ALBERT. M. caus. univ. 2,5,18 p. 610^b,19 necesse est, quod tria sint media: unum . . . per aequidistantiam, duo . . . per -em extre- morum.

approximo (adp.), -avi, -atum, -are. script.: adp.: p. 822,4,6.13,16. al. apr.: l. 35. struct. local.: dat.: passim. ad: l. 65. al. versus: l. 67.

I intrans.: A *proprius i. q. appropinquare, advenire, prope accedere — (heran)nahen, -kommen, sich nähern:* 1 loc. : a *subi. anim.:* a gener.: VITA Audom. 16 (MGMer. V p. 764,10) ad . . . basilicam. VITA Norb. I 6 p. 675,33 villis. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 80,23 quando -atur ad lactandum fal- conem. 6 p. 235,23 secundum quod falco . . . verit versus eum, sic ipse -et anatibus. p. 238,32 collateraliter. al. v. et l. 35. β c. *colore quodam:* c. *sensu adoriendi:* BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 325,1 castris. c. *sensu appetendi:* LIUTG. Greg. 4 frequentius -are palatio . . . et loqui cum regibus. c. *sensu reverenter adeundi:* UDALSC. Egin. 6 p. 435,10 cui (*sacra-*

mento) . . . quanta reverentia . . . -bat *puella clauda.* cf. BERNOLD. Constr. libell. III 18 p. 82,5 non tamem divinis sacramentis tam temere -ant *paenitentes.* b *subi. res.:* BARDO serm. p. 334,64 nubes soli ad-ant. URSO qual. 467 siccitas partes extremas facit mediis -are. 2 temp.: PAUL. DIAC. Lang. 6,55 rex . . . morti ad-vit. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 68,16 -at iam estati ver. B translate: 1 *investi- gando accedere — forschend eindringen:* HELM. chron. prol. p. 1,18 arcans Dei -are cupientes scriptores. 2 *pervenire — gelangen:* PETR. MUSAND. summ. p. 254,9 quibus (*sex rebus non naturalibus*) impossibile est corpus humanum non -are ad hoc, ut diu vivat. 3 *mereri — Anspruch haben:* WIPO prov. 12 (*in proverbio*) qui fidus est seniori, ad-at honori. (sim. TRANSL. Dion. Ratisb. 32 p. 368^b,10). 4 *impers. i. q. convenire — entsprechen, gemäß sein:* CHART. Naumb. 264 p. 246,36 (a. 1168) racioni ad-at nos . . . diligere (271 p. 254,32. CHART. archiep. Magd. 335 p. 438,25. cf. CHART. Naumb. 279 p. 262,27 iudicio racionis). CHART. archiep. Magd. 334 p. 436,22 debitum officii . . . expostulat et iusticie -at, ut egs. 5 a *philos. i. q. propinquum esse — nahestehen:* ALBERT. M. eth. 8,3,6 p. 547^b,27sqq. magis -atur pater filio . . . genito enim magis -at (p. 1161^b,21 οὐνωκετωτα) id, quod est, a quo genitum est. p. 547^b,43 generanti . . . genitum per aliquid sui nihil -at (p. 1161^b,22 οὐτετο). p. 547^b,48 caput plus -at capillo quam capillus capiti. ibid. al. b *natur. i. q. similem esse — ähnlich sein:* GEBER. summ. 1,34 plumbum . . . dicunt multum in natura sua auro -are. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 127,32sq. qui (*girofalcii*) vero -bunt hiis (*albis*), quanto plus -bunt, tanto laudabiliores erunt.

50 50 II trans.: A *propre:* 1 gener. i. q. *admoveare — heran- bewegen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 217,23 manus, super quam sedet falco, -etur balneo. ref. i. q. *appropriare — sich nahen:* CHART. episc. Hild. I 62 p. 56,13 (a. 1019) quantis . . . ritibus . . . se Deo -verit . . . Salemon. *medial. i. q. se adiun- gere — sich anschließen:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 44,7 (*de avibus*) -ari societati propter sui defensionem. 2 *tur. i. q. ad iudicium adducere, educere — vor Gericht bringen, vorführen:* PAX Valenc. p. 606^b,57 si vir -tus fuerit ab aliquo. B translate: 1 *medic. i. q. adhibere — anwenden:* THADD. FLORENT. cons. 184,5 curat aqua vitae egritudines . . . exte- riuss -ta. BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 107^A non est rectum, ut in eis (*vulneribus*) -etur aqua. 2 *natur. i. q. adunare — verbinden:* ALBERT. M. veget. 5,56 commixtio eius (*plantae*) proxima est elementis et materiae inter ea, quae -ta (eis add. A, complexionata V) sunt. *medial. i. q. adaptari — sich an- passen:* ALBERT. M. meteor. 3,4,17 p. 687^a,16 colores . . . ibi (*sc. in semiglobo rorationis*) generati . . . -antur aeri inter- mixto roratione subtili et grossiori. 3 *philos. usu mediali i. q. coniunctum esse — sich verbunden fühlen:* v. l. 21.

50 50 adi. *approximans, -antis. vicinus, propinquus — nahe- stehend, verwandt:* GEBER. summ. 1,50 p. 588 cum ea (*de- stillatione*) . . . subtiliores et . . . ad naturam aqueitatis sim- plis -es (*terrae partes*) magis elevari contingit.

***approximus (adp.), -a, -um. propinquus — nahe (be- findlich):** FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 100,33 si iactabitur falco -iori loco versus gruem.

adv. *approxime. in proximo — in nächster Nähe: DIPL. Heinr. II. 143 p. 170,46 tradens . . . mansos . . . in ad-e iacen- tibus locis.

60 ***appublico (adp.), -are. pronuntiare — öffentlich be- kanntmachen:** FORM. Wisig. 25 ut post transitum suum apud gravitatem vestram eam (*voluntatem*) ad-rem.

appulo, -ere. 1 (navem) appellere — landen: HINCM. annal. a. 869 p. 106,24 (*abl. absol.*) -entibus (applicantibus A) ad ipsum castellum Sarracenis. 2 *adverte — hinwenden:* EPIST. var. II suppl. 7 p. 626,24 stilum -ere (appellere T 1; vel apponere T 2 in marg.) ad exarandum.

65 ***appulsio, -onis f.** 1 a *actio propellendi — das (Aus-) Treiben:* CHART. Sind. 13 p. 120,18 (a. 1274) ordinamus . . . de -e pecorum in augiam et prata. v. et supra p. 783,28. b *appulsus — das Anlegen, Landen:* ODO GLANN. Maur. 30 hoc . . . contigit in littore scilicet -is piscatorum. 2 *pulsatio —* [Schneider]

*das (An-)Klopfen: VITA Annon. I 2,1 p. 484^a,62 ad primam digitorum eius (*pontificis*) -em resiliente repagulo *capsulae* sonitus . . . exortus est.*

***appulso** (adp.), -are. 1 *pulsare* - *anklopfen*: EPIST. Worm. I 41 pauperes . . . pietatis tuę ianuam . . . -ant. 2 *in-* *citare* - *antreiben*: RHYTHM. 149,30 dulcedo . . . adpulsans plus quasi malleus instat.

appulus, -us m. 1 *offensio* - *das Anstoßen*: REGINO harm. inst. 17 p. 245^b omnis . . . sermo his novem rebus formatur: primo -u quatuor dentium egs. (cf. Mart. Cap. 3,261). 2 *concitatus motus sonum efficientis* - *Erregung der den Ton hervorbringenden Schwingung*: HUCBALD. harm. inst. p. 105^b,31 nec possibilas humani -us hic accommoda erit, ut in tam longe distantibus vocibus uno quasi ictu tam facile et summo ad infima reflectatur (sim. BERNO ton. prol. 2 p. 64^b,29). Schneider

apra, -ae f. *sus fera-Bache* (*Sus scrofa L.*): v. p. 733,35. *aprasion* v. *prasion*.

***apraximeron** (aprox.) subst. (cf. ἀπράξια, μέρος) *defectus potentiae generandi* - *Impotenz*: GLOSS. Salern. p. 13,34 apraximeron est genitalium partium inoperatio (sim. TRACT. de aegr. cur. p. 327,25. cf. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 368^a *zingiber* valet contra apraxim eorum, id est contra inoperationem illarum partium).

aprehendo sim. v. *apprehendo*.

***apresento** v. *appaesento.

***appresso** v. 1. *appresso. 2 *apresto* v. *appaestio.

?***apricantia** subst. (orig. inc., nisi cohaeret c. *apricari*) *colles, sara-Erhebungen, Klippen*: ALBERT. M. caus. element. 1,2,6 p. 612^b,38 ex . . . collibus, qui sunt intra mare, qui colles -a vocantur, et apud Graecos dicuntur scyllae.

apricitas, -atis f. 1 *situs soli expositus* - *sonnige Lage*: ADREV. Bened. praef. opacitate . . . nemorum, collum -e. 2 *calor* - *Wärme*: EINH. Marc. et Petr. I 1,14 aeris tam . . . iucunda tranquillitas, ut veris temperiem -e blanda praecedet. v. et *aprilax.

apricor, -ari. in *imag.* i. q. *conquiescere* - *ruhen*: EPIST. Hann. 62 p. 110,23 ne librum hunc otiani et velut -ari apud vos sinatis.

apricus, -a, -um. metr.: äpr.: l. 44sq. 49,52. äpr.: l. 47. 1 *soli expositus* - *besonnt*: HRABAN. univ. 13,15 p. 372^b (alleg.) amoena . . . et -a loca species virtutum possunt designare. *sub sole existens* - *in der Sonne lebend*: ERMOLD. Ludow. 1,302 ales -a. 2 *tepefaciens, protegens* - *wärmend, schützend*: ALDH. virg. II 784 fruitur foliis pro -o tegmine pepuli CARM. Aldh. 1,171 genestarum -a . . . velaminapellunt parietibus. WANDALB. mens. 255 poma carpere et -is . . . componere tectis. 3 *a vernus* - *im Frühling stattfindend*: LAMB. LEOD. Matth. I 676 ut -a venerit insicio. b *aestivus* - *sommerlich*: GLOSS. IV 112,27 St.-S. -us calor . . . sumerhizza. 131,5. 196,23. 4 *meridianus* - *Mittags*: MARC. VALER. buc. 1,93 cernis, ut ardorem crescens obducat -um Phesus.

***aprificatio** v. *aptificatio.

?***aprifulus** subst. (orig. inc., ni corruptum ex acrifolum; aliter E. Steinmeyer ad l. 50) *ilex* - *Stechpalme* (*Ilex aquifolium L.*, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 987sq.): GLOSS. III 294,44 St.-S. apifusus h(erba) washulant. 478,12 -us holent.

***aprilax** m. (*corruptum ex apricatas*, cf. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz VI p. 84^a) *calor* - *Wärme*: ABBO SANGER. bell. 3,77 aulea ne angustent animam scleris, sed -x (gloss.: calor) alluat ethereus.

Aprilis, -is m. *vel rarius Aprilius*, -i m. script.: Abr.: DIPL. Merov. I 71. Aper.: p. 824,9. addit CHART. Sangall. A 414 p. 35,12. -rel.: CHART. Rhen. med. I 42 p. 48,27,39. CHART. Rhen. inf. I 38. DIPL. Karoli III. 23 p. 39,25. 25 p. 43,10. v. et p. 824,1,5. metr.: Äpr.: p. 824,3. Äpr.: p. 824,8sqq. *interdum adi.*, e. g. l. 72. p. 824,3,5.

quartus anni mensis - *April*: COMPUT. cod. Bern. 3 quia . . . VIII kl. -ius factus mundus traditur. ibid.: Marcius et -ius. BEDEA hist. eccl. 2,14 p. 114,3 pridie iduum -ium. WILLIB.

Bonif. 5 p. 21,25 Nisan mensis, qui est -elis. EINH. Karol. 29 p. 33,22 -em Ostarmanoth . . . appellavit. WALAHFR. carm. 42,17 -es . . . kalendas. 89,1,1 bissextis, -is, habes vernale kalandis par spatiū noctis . . . et diei. CHART. Sangall. A 299

5 in nonas -elis. 325 p. 300,17 in mense -io (ANNAL. Fuld. II a. 841 p. 31,33. OTTO FRISING. gest. 1,64 p. 90,20 m. -i). WANDALB. martyr. 178 purpureo quem flore sibi ver sancti -em. mens. p. 607 de -i. EKKEH. IV. carm. var. II 6,1 euphonie semis Aperilis in arte kalandis Notker conticuit. NIVARD. Ysengr. 5,193 undecies denis plures barbe eius -es impendent. HILDEG. caus. 4 p. 191,9 in -i. saepe.

aprimia v. *aprunum*.

aprinus, -a, -um. 1 adi.: ad *aprum pertinens* - Eber- (cf. GLOSS. III 368,35 St.-S. -a eueren): MAPPAE CLAVIC. 33 -o dente literas perfīca. WALTHARIUS 1436 carnem vitabis -am (DIAETA Theod. 70). ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1072^c -a spadulae. 2 subst. fem.: *caro aprina* - Schwarzwildbret: BERNH. PROV. comm. 11,1 p. 318,29 ursina, -a, iuvencula, passeris comesti prosunt paraliticis. v. et *aprugnum*.

20 10 ***aprioratus**, -a, -um. (prior) *praeveniens, repentinus* - *zuvorkommend, überraschend*: CHRON. Sigeb. auct. a. 1203 (MGScript. VI p. 474,48) -i Franci inopinata audacia . . . urbem impellunt.

25 25 ***aprisio** (adp.), -onis f. (apprehensio) 1 *occupatio terrae per extirpationem effecta, capture* - *Besitznahme durch Rodung, Bifang* (cf. E. Rodon Binué, El lenguaje tecnico del feudalismo. 1957. p. 26): DIPL. Karoli M. 179 concedimus ei . . . quantum ille . . . occupaverit vel -e fecerit cum homines suos. CAPIT. reg. Franc. 76 p. 169,34 quod per triginta annos abuerint per -em, quieti possideant. 2 *meton. i. q. terra per extirpationem occupata* - *durch Rodung in Besitz genommenes Neuland*: CAPIT. reg. Franc. 132,3 in portione sua, quam ad-em vocant.

35 35 *apriso v. 1. *appresso. aprobo sim. v. approbo. *aprolensis v. *proleusis. *apropima* v. *aprunum*.

aprop(r)io v. *aprop(r)io*. *aprosegoria (-oterig-, -sig-), -ae f. (ἀπροσηγορία) *resalutacionis omissione* - *Nichterwidern des Grusses*: ALBERT.

40 M. eth. 8,1,5 p. 526^a,23sq. quod multas amicitias aproterigoria (p. 1157^b,13 ἀπροσηγορία) dissolvit; aproterigoria autem dicitur irresalutatio et irreappellatio egs. (sim. miss. 3,3,3 p. 83^b,39 -igoria. summ. theol. II 4,14,4,2 p. 201^a,32). *aprostonus* v. *opisthotonus*. *aprotanum* v. *abrotanum*.

45 45 *aproterigoria v. *aprosegoria. *aproximeron v. *apraximeron.

aprugnus, -a, -um. ad *aprum pertinens* - Eber- : GLOSS. IV 219,6 St.-S. -us eberiner. v. et *aprinus*.

50 50 *aprunum*, -i n. (orig. inc.) *meliatum* - *Honigapfel* (*Pirus Malus mitis L.*, cf. Fischer-Benzon, Gartenflora. p. 145): ALPHITA II p. 12,5 *apropima* vel *aprima* (cf. Diosc. lat. 1 p. 99,7 *apruma*), id est melimela, solvunt ventris ardorem egs. v. ThLL. s. v. *aprugnus*.

apsinthium v. 1. *absinthium*. *apsis* v. *abisis*. *apsoxitus v. *absacitus.

*apepus v. *abspus. *apsyctos* v. *absictus*.

1. *aptabilis*, -e. script. abt.: l. 65.

60 1 qui accommodari potest - *anpassbar*: AEG. ZAM. mus. 13 p. 387^a primus tonus est mobilis et habilis et ad omnes secundum affectus -is. 2 *idoneus, utilis* - *geeignet, brauchbar, fähig*: a *de rebus*: MILO carm. 1,6,2,15 carmen . . . ostendunt vanum nullisque -e lucris. HONOR. AUGUST. spec. p. 944^c lignum ad crucem. p. 1019^c aedificio Dei -es *lapides*.

b *de hominibus*: DIPL. Ludow. Germ. 48 si talis *frater* . . . abt-is et idoneus tam in moribus quam in scientia . . . inveniatur (58).

65 2. *aptabilis* v. *optabilis*. *aptamentum, -i n. *involucrum, formella-Hülle, Form*: TRACT. de aegr. cur. p. 135,15 pones ea (sc. *psylliticum, triseratram*) in pasta involuta prius in aliquo -o, ne possit per pastam diffuiere dissoluta a calore.

70 *aptarium* v. *apiarium*. *aptaticus* v. *heptateuchus*.

aptatio (-cio), -onis f. *I de actione:* A *proprie:* 1 *accommodatio - Anpassung:* RUP. TUIT. off. 1,22 casula ... -e manuum, quae extensionem manuum crucifixi Domini apte depingit, in anteriorem et posteriorem partem quadammodo dividitur. 2 *actio apte collocandi - das Richtig-Lagern, Richtig-Stellen:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106^a Galenus sanavit magnum vulnus ... solum cum -e figure, quod est, quia aptavit profundum superius et orificium inferius *eis.* ALBERT. M. animal. 7,51 dentium inaequalitas linguae et maxillarum impedit -em. **B translate:** 1 *attributio - Verleihung:* HROTRSV. Mar. 634 postquam fuit ergo repleta ... circumcisio Christi nominis atque sui fulgens -o. 2 *adhibito, operatio - Anwendung, Wirkung:* DIPL. Karoli M. 295 p. 441,44 (spur. s. XII.) locum, qui Aquis ab aquarum calidarum -e traxit vocabulum. *alch.:* PLATO TIBURT. tab. 1 p. 491,6 Hermetem ... tractasse ... solis -em ex libro Galieni. p. 492,10 sunt nate res omnes ab hac re una -e. 3 p. 494,12 alchimie operis -em. *ibid. al.*

II de statu i. q. apparatus - Vorrichtung: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 71,14 modi ... mergorum habent rostrum cum -e, qua iuvantur in piscatione.

aptator (-ur), -oris m. 1 *dispositor - Ordner:* ALBERT. M. eccl. hier. 3,30 p. 630^b,27 Graecus ἀρμοστὴν (*PG* 3,445^B) habet, quod aptius compaginatorem seu disponentem vel -em dicere possumus. *v. et *adaptator.* 2 *auctor - Urheber, Stifter:* CHRON. Fred. 3,1 pacis -ur caelebris, nullius avariae sectatur.

***aptificatio (apri), -onis f.** *consensus - Einverständnis:* DIPL. Merov. I 94 p. 84,24 quod ipsa villa ... abbati ... vindexit et iuxta sui apr-e (*sic?*) precio exinde recepitis.

aptifco, -avi, -atum, -are. *script. abt.: l. 48.*

1 *gener.:* a *congruerter collocare - richtig anbringen:* VITA Ger. Bron. 4 p. 657,28 quomodo quaque inibi (*sc. in oratorio*) oportet -ari. b *idoneum reddere, praeparare - geeignet machen, vorbereiten:* ARNULF. delic. 393 ante diem belli sollet alipes -ari. EKKEB. SCHON. cath. 9,9 Deus in ea purgatione eos (*bonos*) locat, in qua ad futuram gloriam eos -at. EPIST. Hildeg. 6 p. 340,14 animae ... ad receptaculum ipsius claritatis-antur. c *exstruere, parare - errichten, bereiten (in imag.):* HEIRIC. Germ. I 27 ut ... sapientia ... -are domum dilectio in pectore posset. VITA Aldeg. I 4 (MGMer. VI p. 87,21) Deus auxilium suae dilectae virginis ..., geminatum donum sibi ex una lucida massa -vit (ampl. var. l.). 2 *iur. (cf. A. Uddholm, Formulae Marculfi. 1953. p. 160):* a subi. homines i. q. *conveniens iudicare, convenire, consentire - für richtig halten, übereinkommen, einverstanden sein, (gemeinsam) festlegen:* FORM. extrav. 1,8 sic inter<venientes> boni omnibus inter medio in ambus partis ab-verunt, ad ... concordia fuissent revocati. FORM. Dion. 25 sic consideraverunt sacerdotes nostri et nos omnes ita -vimus. DIPL. Karoli M. 130 p. 181,2 viris venerabilibus ita -antibus. CAPIT. reg. Franc. 27 p. 71,15 omnes ... consenserunt et -verunt, ut *eis. al. refl.:* FORM. Andec. 30 ut, quamdiu ipsi illi se -vit, ipsas vinias ... habere debiat. FORM. Sal. Merk. 10 ille non perdit, qui se -ante ex pretio in compensu recipit. b subi. res vel *impers.* i. q. *conveniens esse vel videri, placere - richtig, angemessen sein oder scheinen:* *pass.*: FORM. Sal. Merk. 12 quod premium mihi bene complacuit vel -tum fuit (FORM. Turon. add. 2). FORM. Sal. Bign. 20 iuxta quod nobis -tum vel conventum fuit. *al. act.:* FORM. Marculf. 2,27 iusta quod mihi -vit, taliter inter nos convenit. FORM. Pith. B p. 659,11 sicut inter nos bene complacuit et -vit (FORM. Sal. Merk. 11 quod premium mihi c. vel -vit. *al.*) Cod. Lauresh. 233 accepi a vobis premium, iuxta quod nobis placuit atque -vit. *al.*

***aptis(c)o, -are.** *convenire - übereinkommen:* FORM. Pith. B p. 654,14 taliter placuit ... apud parentes nostros communis ab utrasque partes -scantes (-santes D), ut *eis.*

***aptitudinaliter adv.** *potentialiter - der Möglichkeit nach:* ALBERT. M. summ. theol. I 6,25,1 p. 205^b,46 incomplexa ... veritatis modo non designantur actualiter, quamvis -r enuntiari possint *eis.* p. 206^a,1 -r vera sunt.

aptitudo, -inis f. *I de accommodatione:* A *proprie:* 1 *conformitas, iunctura - Anpassung, Verbindung:* 1 *strictius:* RUP. TUIT. off. 9,6 p. 255^c ut Christo tanquam corpus consona membrorum -e cohaereamus. 2 *latius:* GUIDO 5 ARET. micr. 13,4sq. ex quarum (*neumarum*) -e ita modum cantionis agnoscamus, sicut saepe ex -e corporis, quae cuius sit tunica, reperimus. IOH. AFFLIG. mus. 11,5 tenoribus, vide-licet tonorum -bus. *formula - Psalmiformel:* IOH. AFFLIG. mus. 11,26 *cantiunculas* etiam -es sive formulas modorum appellare possumus. **B translate:** 1 *satisfactio - Ent sprechung, Erfüllung:* EPIST. Hann. 36 p. 77,15 tuo studio ut -em inquirem. CONST. III 95 votis ... successiva processum -o non affuit. 2 *consensus - Einverständnis:* CHART. Meckl. 1206 p. 396,21 (a. 1270/71) cum amicis suis caute cecidit in -em. 3 *institutio - Einrichtung:* CHRON. Bened. II 3 ecclesia est ... preter ceteras cenobialis cautele -es ab introitu mulierum ... alienata.

II de conditione, indole: A *opportunitas - günstige Lage, Gelegenheit:* CHART. Rhen. inf. I 301 p. 197,37 (a. 1126) de -e loci. HELM. chron. 53 p. 104,10 viros ..., qui specularentur -em montis. 90 p. 175,28 locus munitor et omni prorsus -e commodior. *remissus:* CARM. Bur. B 160,3,4 furabar vi nocturne -is oris basia. **B dispositio, potentia, habilitas - Eignung, Hinordnung, Anlage, Fähigkeit:** 1 *philos. et natur.:* NICOL. anat. 38 'pars animalis' potest notare actum vel -em *eis.* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 120,21 hoc totum opinamur accidere ex motu superiorum et diversis -bus materie. ALBERT. M. bon. 10 p. 7,7 substantiale est ei (*bono*) appeti secundum -em, licet non secundum actum. 487 p. 254,50 *docilitas* potius sonat in -em quandam ingenii quam in habitum aliquem virtutis. sent. 1,13,1 p. 370^a,27sq. *filius* non ponit -em ad hoc, quod donetur ..., sed -em ad hoc, quod sibi impendatur *eis. animal.* 3,157 in qua (*materia*) est forma per -em et incoationem, sed non per efficiendi potestatem. *al.* 2 *usu communii:* WOLBERG cant. 2 p. 1107^D secundum illum (sanctorum) -em ... per inspirationem suam venire afferetur *spiritus sanctus.* HELM. chron. 80 p. 151,2 quam (*electionem*) perfecisset ... -o personae. RYCCARD. chron. a. 1216 p. 76^a,19 (epist. papae) cum ... operandi vigeat cordis -o. FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 5,17 illa quadrupedia non habent tantam -em fugiendi. URBAN. IV. registr. 594 p. 588,30 principum ... -e ad hoc et promptitudine ... pensatis. *al.* C meton. i. q. *apparatus - Vorrichtung:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 71,21 rostrum habet suam -em capiendum ... pisces.

1. *apto, -avi, -atum, -are.* *script. abt.: p. 827,45 828,2,7.* opt- (var. l.): TRANSL. Marci in Aug. 3.

I de actione accommodandi: A *proprie:* 1 *strictius:* a *applicare, convenienter apponere - an, auflegen, passend anfügen:* WALAHFR. Gall. 1,34 quicumque ... laborantes ... quippiam cerea ... locis, quae huiusmodi tenebantur incommidis, -verunt. THEOPH. sched. 3,20 cum ... fuerint ... suis manubriis -ti ferri fossori. 3,52 partem maioris fili -bis cum forcipe ... circa oram auris. *al.* BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106^a -etrum ligatura vehementior apud vulneris profunditatem. *al.* *remissus:* POETA Saxon 4,329 nunc cytharis David digitos ..., nunc capulis -are manus armisque solebat. *in imag.:* WALAHFR. Gall. prol. p. 281,3 grande onus humeris -vi debilibus. b *apte collocare - passend anbringen, aufstellen:* CAND. FULD. Eigil. I 24 p. 233,11 sarcophagum vero in locum monumenti -vit (cf. EBERW. Magner. 53). c *porrigere - darreichen:* CARM. imag. 12,1,6 -at et hic (*angelus*) ensem regi. 2 *latius i. q. addere - hinzufügen:* LIUTG. Greg. 12 p. 77,1 in conclusione praedicationis suae annexere voluit et -are, quod dictum est *eis.* EPIST. var. II 34 p. 359,5 glosas vestras ... operi meo -vi. CARM. Sangall. II 6,5,3,3 eradere, quod superest, et ... -are, quae desunt. REGINO chron. a. 91 annus, qui hoc in loco -at. *al.* **B translate:** 1 *adhibere, usurpare - an, verwenden:* EPIST. var. II 6 p. 307,29 versus in quisbusdam responsoriis a nostris ... cantoribus inconvenienter -bantur. WALAHFR. Gall. 2,40 rusticus ... cerea particulam suis -andam usibus ab altari ... diripiuit

[Page]

(CHART. Lux. I 88 p. 83,31 si . . . magistri proprii vel alienis u. . . ex his quicquam -verint. al.). WILH. SALIC. chirurg. praef. p. 303^a ille est melior medicus, qui melius novit -are vel contrahere, quod docetur in universali, ad particulare. al.
2 conferre, tribuere - geben, verleihen: a gener.: FORM. Augiens. A 18 res suas ad sustentationem servorum Dei . . . -are (cf. COD. Lauresh. 53 p. 336,9 ut . . . aliquid . . . sancte congregationi in usum -rem). TRANSL. Viti 4 p. 34,18 ut . . . locum sanctificaret episcopus . . . nomenque, ut Corbeyva vocaretur, -ret (WIPO gest. 9 p. 32,1 regium n. . . sibi -vit. al.). DIPL. Merov. I 8 p. 12,8 (spur. s. XI.) ut ecclesia . . . famulantibus . . . Dei -etur. b c. colore quodam: a committere, tradere - überlassen, anvertrauen: ALDH. virg. II 2758 frustra virginitas laudem rumoribus -at. WANDALB. mens. 130 classem . . . ventis -are secundis. RHYTHM. 149,9 cogito . . . -are carmine plectro, sermone tandem vel tenui acta narrare Eligii (sim. 149,4). VITA Meginr. 2 cum iam eam attigisset actatem, qua -ari possit literarum studii. β adiudicare - überantworten: WANDALB. creat. mund. 254 facta luci -anda vel umbbris. HROTSV. Cal. 9,33 Deus unumquemque . . . praemiis suppliciisve -bit. γ subministrare - verschaffen: HEINR. TEG. Quir. p. 344,10 quorum (comitum) posterior priori advocati coram rege -arat. δ refl. et medial. i. q. se dedere, se convertere - sich widmen, sich zuwenden: WALTHARIUS 998 nec dubitat princeps tali se -are labori. CARM. Sangall. I 5,10 iam celsus festis in terra -are coactis ac requiem caeli da scandere. 3 aequare - angleichen: a attribuere - zuordnen: BEDA temp. rat. 55,28 singulis his (articulis) singulos -antes annos. medial. i. q. respondere - entsprechen: CAND. FULD. Eigel. II 21,30 octona . . . columnae tot . . . beatitudinibus -antur. b comparare - vergleichen: AMALAR. cod. expos. II 10,6 diaconi bene martyrum choro -ari possunt. c medial. i. q. congruere - übereinstimmen: AUREL. REOM. mus. 10 p. 43^a,4 extollitur . . . vox in sublime, ut capit possit -ari introitum. d refl. i. q. aemulari - nacheifern: EIGIL Sturm. 14 ad omnia, quae eis dicta . . . fuerant, sanctorum exemplis semetipsos toto adnisi -are. e iur. i. q. approbare - anerkennen: LEX Raet. Cur. 11,10 si ipsum iudicium -are noluerint.

II de actione (convenienter) parandi: A proprio:
1 strictius: a praeparare - (vor)bereiten, herrichten: MAPPAE CLAVIC. 290 fricabis angulos, quos prius -are nequivisti in lamina. WALDR. carm. 3,62 cultro membranas ad libros presulsi -ans pumice corrodo egs. ECBASIS capt. 645 piscibus -andis. AMARC. serm. 1,388 tabulam . . . abta. OTTO FRISING. gest. 1,34 p. 53,13 -tis . . . triremibus. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 158,26 unguis -are (cf. 3 p. 46,5 si grus -ta de unguibus, oculis et rostro). COD. Wang. Trident. 206 p. 408,13 coperire et -are et reparare ipsam turrim. al. c. abl. i. q. instruere, ornare - ausstatten, schmücken: GESTA Vird. cont. I 11 p. 49,51 auro . . . -vit duas cappas. LAMB. TUIT. Herib. 2,4 p. 1247,47 eiusmodi vestibus singuli episcopi et abbates -bantur. CHART. civ. Magd. 82 p. 40,37 ut domum illam (concrematam) . . . burgenses propriis expensis ac novis edificiis recuperarent et -rent egs. b congruenter parare, conformare - entsprechend oder in angemessener Weise bilden, gegenüberstellen: WALAHFR. Wett. 538 operi tanto veracem -are staturam aut decus excellens veris disponere verbis. THEOPH. sched. 3,60 p. 257,18 -bis unicuique apostolo convenientem prophetam. STATUT. ord. Teut. p. 39,5 ut ita . . . decenter -entur fratrum indumenta . . . quatenus pro diversitate personarum egs. remissius: GERB. epist. math. I 5 p. 31,4 ad quem (numerum) -etur sesqualtera . . . proportio. ADALB. SAMAR. praec. dict. p. 45,9 (ed. F.-J. Schmale. 1961) responsionem. 2 latius: a confidere, instituere, exstruere - herstellen, einrichten, errichten: CHRON. Fred. praef. p. 123,20 de hisdem libris breviatem (brevitate var. I.) . . . -are presumsi. EPIST. Aldh. 2 p. 497,2 una eademque littera comparis linearum transmitibus -ta. WANDALB. mens. 26 dominibus classique -are secures. 352 lentandis avibus . . . pedicas -are. DIPL. Otton. II. 88 forum et monetam . . . -are et facere. DIPL. Heinr. II. 231 cum omnibus utensilibus, que ibi inveniri vel -ari possunt. LEO

MARS. chron. 2,25 basilicam. al. b configere - ersinnen: SISEB. Desid. 4 talia fraudis documenta fraudator abtavit (cf. 9). B translate: 1 strictius: a idoneum reddere - geeignet, fähig machen: HELM. chron. 65 p. 123,8 ceteris retentis, quos servicio robustior -verat etas. CARM. Bur. B 61,1^a,2 siquem Pieridum ditavit contio, nulli Teiorum -etur otio. b assuefacere - abrichten: GUIC. (?) bers. 2 abtare bracetum ad sanguinem. c se parare - sich anschicken: intrans.: TIT. metr. III 7,76 talia de sacris -bat dicere verbis. refl.: VITA Bonif. II 12 p. 104,13 dum se -vit piscator extendere lina. 2 latius i. q. reddere - machen: VITA Arnulfi 3 Arnulfum regis ministerio dignum -vit. DIPL. Ludow. Inf. 76 fideles in nostro promotores credimus -ari obsequio. OTLOH. doctr. 39 p. 294^b non homo, non aurum poterit -are beatum. 15 adi. aptatus, -a, -um. 1 de rebus: a idoneus - geeignet: ALBERT. M. animal. 1,612 quia tunc sanguis -us est, qui vadat ad membra. b destinatus - bestimmt: DIPL. Conr. I. 10 locis divinis cultibus -is. BERTH. ZWIF. chron. 40 p. 266,27 mappulae vel fanones ceteris maiores ad epistolam legendas -ae. 2 de hominibus i. q. dignus - würdig: CHRON. Merseb. 4 p. 173,13 quovis honore erat -us.
2. apto v. opto.
 aptotos, -on. (ἀπτωτος) indeclinabilis - undeklinierbar: ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 82,18 ea nomina, quae non sunt -a (ex Don. gramm. IV 378,4), id est . . . , quae integrum habent declinationem. EUGEN. VULG. syll. 30,5 unum est -on, quod est 'in calce' i. in fine.
aptus, -a, -um. script. abt.: l. 32.
 I accommodatus - angepaßt: A proprio: BEDA hist. eccl. 30 4,19 p. 246,24 -um corpori virginis sarcofagum inventum est. remissius i. q. repositus - hingelegt: AMARC. serm. 3,313 (abl. absol.) ad nidum pullis villosis unguibus abitis. B translate: 1 congruus, conveniens - entsprechend: a gener.: AGIUS vita Hath. 24 psalmos decessioni eius -issimos. RUOTG. Brun. 5 p. 6,24 locum . . . tam lucidissimo -um speculo (sc. Brunoni). HROTSV. Pafn. 3,10 pretium piachi -um esse ad opus beneficii. THIETM. chron. 4,75 p. 218,18 voluntati bonaie vires -as suggerere. al. subst. neutr.: WOLFHER. Godeh. I 30 p. 189,38 pluribus -is ineptis congregatis. b c. colore quodam: a dignus - würdig: HROTSV. gest. 122 Liudulfum, tantis genitoribus -um. β efficax - wirksam: WALTH. SPIR. Christoph. II 3, 183 fessis rebus -am . . . promitte medelam. GERH. AUGUST. Udalr. I 6 p. 394,31 morbis vitorum -issima fomenta emendationum opposuit.
45 γ comparatus - relativ: ABSAL. serm. 22 p. 133^b plenitudo . . . -a est, quae replet secundum rei congruentiam egs. 2 acceptus, gratus - angenehm, wohlgefällig, recht: a de rebus: HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,10 locum menti suae -um investigare (Willib. 4 p. 94,33). PAUL. DIAC. carm. 6,134 sint, precor, a -tibi poemata. TRAD. Frising. 679 accepit a . . . episcopo unam colonican sibi -am. iur. i. q. ratus - verbindlich: FORM. Senon. I 13 quicquid exinde aegeris . . . , apud me in omnibus . . . ratum et -um atque transactum . . . esse cognoscas. b de hominibus: PAUL. DIAC. carm. 6,109 o nimis -e Deo. WALAHFR. (?) carm. 50,2,2 inclyte, salve, quem nobis -um facit experientia rerum. DIPL. Ludow. Inf. 44 infra regiam curtem illis -um querant episcopum. al. 3 decens, commodus - angemessen, gehörig, passend: WETT. Gall. 30 p. 274,32 vexillum crucis cum omnibus exsequiis -is tollebatur. WALAHFR. carm. 63,7 vestra pax ut pace cunctos firmet -a subditos. DIPL. Karlom. (II.) 15 -am utilemque compilationem (sic) facere. CHART. Lux. I 173 p. 235,4 liberam et -am protestatem tenendi. DIPL. Otton. III. 189 benivolentia qua scimus et possumus -issima. LIBELL. de Willig. 1 p. 744,15 vices temporum -as apte servabat. al. c. inf.: WIPO gest. prol. p. 4,22 rerum . . . memoriam litterarum vinculis connectere . . . -um et conveniens esse putavi.
II apparatus - zugerichtet: A strictius: 1 paratus - bereit: HUGEB. Wynneb. 4 p. 109,29 prophetarum vaticinios . . . manu -os habere solet. LIBELL. de conv. Baiuv. 13 -a fuit ecclesia consecrandi. 2 instructus, ornatus - versehen, geschmückt: PAUL. DIAC. carm. 1,14 -a est . . . foliis mirtea virga

suis. STATUT. ord. Teut. p. 106,27 balistas -as pedibus ad trahendum. 3 *?constitutus - ?eingesetzt*: CARM. de Lamb. 206 ut reddatur eis Landberti gratia sancti, pastoris prisci sub eorum vocibus -i (v. notam ed.). B latius i. g. idoneus, utilis, habilis, opportunus, capax - geeignet, nützlich, brauchbar, günstig, fähig: 1 gener.: a de rebus: a c. dat.: Cod. Lauresh. 3080 (s. VIII,IX.) serviles hube ... nullo usui -e. WETT. Gall. 2 p. 258,31 officina habitationi -a. NOTKER. BALB. gest. 1,34 p. 47,16 bellicis rebus ... -ior habitus. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 19,11 divina essentia nec diffinitioni nec divisioni ... -a est. al. B c. praep.: ad: EIGIL Sturm. 4 -um ... servis Dei ad inhabitandum ... locum. HRABAN. epist. 21 p. 427,14 instrumentum ad hoc -ius esse putavi. al. pro: ALDH. epist. 10 de terra ... pro capture piscium -a. γ c. inf.: CHART. Dortm. 67 p. 21,26 (a. 1230) agri semina avene ... -i recipere. al. δ absol.: GERH. AUGUST. Udalr. I 17 p. 406,3 cum ... alia vada -iora quaerent. OTTO FRISING. gest. 1,12 p. 28,6 castrum in aliquo -o loco edificans. al. remissus de tempore: ALDH. virg. II 903 tempus festis paschalibus -um. WALAHFR. carm. 64,1 votis -a vestris venit hora. THIETM. chron. 4,13 inimicitiam ulisci eveniunt nobis tempora hiis multo -ciora. al. b de hominibus: a c. dat.: WALAHFR. Wett. 56 vita probus, -us amori. DIPL. Karoli III. 131 eidem officio -us dignusque. HROTSV. prim. 70 sceptris Henricum ... satis -um. BRUNO QUERF. Adalb. A 24^a. socios -iores portando evangelio. WIPO gest. 1 p. 10,6 -us regalibus consiliis. al. β ad: TRAD. Frising. 1301 (a. 981/94) postquam -i fuerint ad opera facienda. ADAM gest. 3,36 p. 178,12 -i ad verbum seu callidi ... ad servitium. al. γ c. acc. gerund.: PASS. Trudp. 4 servos ... salutum ... purgandum -issimos. δ c. abl.: BEDA hist. eccl. 3,29 p. 196,12 episcopatu. VITA Vicel. 163 hoc munere. ε c. inf.: HROTSV. Theoph. 51 sese dicens fore ... non -um sancto Christi populo dominari. ζ absol.: WETT. Gall. 6 cum Gallo, -issimo discipulo. POETA Saxo 2,429 rex ... Baivariam commendavit rectoribus -is. DIPL. Heinr. IV. 280 p. 360,36 -um et utilem advocationem. al. de equo: GERH. AUGUST. Udalr. II 29 sano et -o cavallo ad Augustam pervenit. 2 c. colore quodam: a de rebus: a destinatus - bestimmt, dienend: INVENT. Quint. I 189 solvere ... census divinis cultibus -os. RUOTG. Brun. 33 p. 33,10 edificia servitio ... Dei sui et honori sanctorum eius -a. DIPL. Heinr. III. 236^b p. 314,26 ecclesias divinis laudibus -as. al. β necessarius - notwendig (subst. neutr.): WETT. Gall. 2 p. 258,6 -a ... omnia ... illis praeparari iussit. ibid. al. b de hominibus i. g. morigerus, obsequiosus - ergeben, willfährig: WALAHFR. Wett. 659 mulieres pluribus -as. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 4 Einhardum ... in omnibus ... ministeriis sibi (*Karolo*) semper -issimum. GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 416,35 episcopus ... duci -ior mansit in omnibus. al. 3 sensu attenuato: a de rebus i. g. praestans, bonus - trefflich, gut: WALAHFR. carm. 47,1,6 stat ... -us amor. HRABAN. carm. 33,9 quis tegumenta parat, ornatum quaerit et -um. WALTHARIUS 898 parmam ... concusserat -am. VITA Liutb. 5 -is ... moribus pollens. al. b de hominibus i. g. iucundus, comis - freundlich, gefällig: WALAHFR. Wett. 130 fulget in ingenio verax, probus, -us, honestus. CARM. var. I 11,14 pacificus, verax, mitis et -us erat. DIPL. Ludow. Germ. 72 dono Dei -issimus rex Ludowicus. CARM. Salisb. 2,9 miseris largus, simil omnibus -us. CARM. Bur. B 168,1,7 pulchrior et -ior in mundo non est ea. al.

adv. apte. 1 proprio i. g. congruenter - passend, übereinstimmend: BEDA hist. eccl. 4,19 p. 246,27 locus ... capit is seorsum fabrefactus ad mensuram capitis illius -issime figuratus apparuit. HROTSV. Agn. 228 vestem ... eius mensurae conformata satis -e. 2 translate: a commode, decenter, digne, recte, bene, iuste - in angemessener, rechter Weise, schön, gut, richtig: PAUL. DIAC. carm. 7,15,3 pinxit -e linea vitae sacrae sequacibus Benedictus. HRABAN. carm. 82,1,2 laudes proferre cogit -e nunc sanctorum gloria. CAND. FULD. Eigil. II 17,7 vexilla ... luminibus roseis -e stipata. HROTSV. Dion. 108 sedis apostolicae culmen rexit satis -e.

GERH. AUGUST. Udalr. I 13 p. 402,42 imminentia dampna -issime superare. THIETM. chron. 1,21 huic Bawarios ad tuendum -cius assignari. STATUT. ord. Teut. p. 49,30 quia ... quiete noctis silencio talia consilia ... magis -e tractantur. 5 saepe. b tempore opportuno - rechtzeitig: WIPO gest. 5 p. 26,20 viri constantis est nequaquam differre, quod -e fieri valet. Payr apud (-ut) praep. raro in poesi secundum schedulas nostras (cf. B. Axelson, Unpoetische Wörter. 1945. p. 77sq.). 10 postponitur vel interponitur: p. 831,39,57. struct.: c. abl.: l. 26,43,48,63. p. 832,2. al. c. dat.: p. 831,63. 832,37. struct. mixt.: l. 28. p. 831,259. 832,40. paene vicem gerit dat.: p. 832,5,10.

I nupt. penes - bei: A coniungitur c. rebus: 1 de loco: a prope, iuxta - (nahe) bei, neben, an: EINH. Karol. 2 p. 4,8sq. duobus magnis proeliis, uno in Aquitania -d Pictavium civitatem, altero iuxta Narbonam -d Birram fluvium. p. 5,3 -d ecclesiam beati Silvestri constructo monasterio. WIDUK. gest. 3,2 coacto -d Camaracam urbem exercitu. persaepe. in nom. propri.: TRAD. Patav. 727 (a. 1180/1200) Richolfus -d Danubium ..., Diethmarus -d Danubium ..., Pernoldus super Danubium. CHART. Frauens. 55 (ed. W. Küther, UB Frauensee. 1961. p. 34,36) Henricus -d ecclesiam. CHART. Eberb. 460 Godesfridus -d puteum. b in - in, auf: CONVERS. Afrae 1 -t provinciam Retiam in civitate Augusta. ANNAL. Lauresh. a. 795 -d Aquis palatio. EINH. Karol. 3 p. 5,20 Pippinus ... -d Parisios ... obiit. REGINO chron. a. 906 p. 152,4 -d Triburias villa regia. WIDUK. gest. 3,38 locus ... concilii -d Fridisleri notabatur. EGBERT. fec. rat. 25 1,19 in curte est pecus adveniens nutritus -d rus. ADAM gest. 4,8 p. 236,2 Heinricus -d Orchadas ante fuit episcopus. OTTO FRISING. gest. 2,2 p. 103,15 -d Galliae Germaniae fines. 2,16 p. 118,21 rege -t Roncalias ... sedente. TRAD. Salem. p. 83,6 decimam, quam ... milites ... -d fodinam lapidem habebant. saepe. pendet a subst.: EINH. Karol. 32 p. 36,10 pons Rheni -d Mogontiacum. CHART. Friburg. 272 p. 243,23 (a. 1273) Sororibus Penitentibus -t Friburg. al. de scriptis: FORM. Andec. 1 habeo, quid -d acta prosequere debiam. CHART. Pruss. I 260 p. 198,7 causa facti conscribitur -t acta. 40 2 de tempore i. g. in - an, während: ALBERT. M. animal. 7,136 omnes fere pisces -t principium suae impregnationis sunt boni. ibid.: -t tempus impregnationis. 3 de modo i. g. secundum - gemäß: FORM. Morb. 17 -t recta ratione. EPIST. Teg. I 35 -d legum conditores. DIPL. Heinr. III. 284 p. 386,10 -d humanas leges. v. et l. 70. B coniungitur c. personis: 1 strictius: a de positione, commemoratione, habitatione: LEX Sal. Merov. 37,2 ille, -d quem inveniuntur res. FORM. Wisig. 25 gesta -d nobis habita subscripsit. BEDA hist. eccl. 4,20 p. 250,29 an forte litteras ... -d se haberet. ARBEO Corp. 13 cuius sepulchrum ... -d nos manens. ANNAL. Ful. II a. 838 p. 28,10 terra motus -d sanctum Nazarium ... factus est. WIDUK. gest. 1,16 ultimus ... Karolorum -d orientales Francos imperantium. CHART. Salem. 435 p. 16,30 equi, quos habet -d Conradum. saepe. pendet a subst.: TRAD. Ratisb. 55 1046 p. 533,28 (a. 1223) die sepulture prefati -d nos militis. iuxta - neben: WETT. Gall. 22 p. 269,3 fecit rex virginem discubere -d se. b de eruditione, commemoratione sim.: EINH. Karol. 25 p. 30,14 -d quem (*Alcuinum*) ... plurimum et temporis et laboris impertivit. WIDUK. gest. 1,14 cum -d plures inveniatur lex ... descripta. THIETM. chron. 4,16 me ... -d suam materteram ... litteris bene adhuc instruunt. al. c de consuetudinibus, institutis: PASS. Praeicti I prol. p. 225,3 studii fuit -d ... eruditissimis viris, ut eis. LEX Saxon. 48 hoc -d Westfalois; -d Ostfalois ... nihil accipiat mulier. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 297,20sq. -d veteres ... fortis reges tyranni vocati sunt, -d Grecos ... basilei vocantur. CHART. Eichsf. 94 p. 57,26 ut ... depositionis dies -d ... fratres ... celebris habeatur. CHART. Hamb. 756 exactionis, que ... unghelt dicitur -d vulgum. saepe. adde: ALBERT. M. animal. 1,582 quod (*animal*) -d nostram linguam hamester vocatur. d de possessione, potestate: WILLIB. Bonif. 6 p. 29,4 ut ... -d se pontificalis ... ordo permaneret. HRABAN.

epist. 14 p. 402,16 -d quem librorum maxima copia est. DIPL. Heinr. II. 249 ut . . . eadem etiam lege ipse . . . -d vos et vestris successoribus . . . permaneat. al. *de culpa*: LEX Sal. Merov. 79^{prae}. -d quemcumque . . . latrocinium conprobatur. e de aestimatione, recordatione, cogitatione sim.: FORM. Marculf 1,5 quem . . . t animos nostros . . . accio probata commendat. LEX Baiuv. 9,5 quamvis deliciosus sit servus -d dominum suum. EIGIL Sturm. 15^a p. 373,22 coepit . . . locus . . . magnus -d omnes haberi. LIUTG. Greg. 7 p. 73,6 quantum valeret oratio -d Deum. AMUL. epist. 2 p. 371,3 his . . . tranquille -t te tractatis. RIMB. Anscar. 39 si dignus essem -d Dominum meum. WIDUK. gest. 2,28 nullo -d vos infidelitatis scrupulo notari. DIPL. Heinr. III. 109 in . . . beneficiis -d fidelium mentes perfecta dileccio comparatur. saepe. pendet ab adi.: THANGM. Bernw. 17 p. 766,21sq. virum . . . -d se qui-dem . . . humilem, sed -d Deum . . . eiusque fideles vere sublimem. de indole, mente: WALAHFR. Mamm. 11,4 nihil esse nefandae artis -d Mammem. CAND. FULD. Eigel. I 5 p. 225,5 foedum est . . . -d te, ut egs. 2 *latius*: a coram, adversus -angesichts vor, gegenüber: a publ. et canon.: LEX Baiuv. 9,18 ut causa . . . -d iudicem sit iudicata. FORM. Senon. I 39 cartolam . . . -d defensore vel omne curia . . . adfirmare. EIGIL Sturm. 16 p. 373,38 beatum virum -d illum (regem) accusabant (THIETM. chron. 3,9. al.). VITA Cunib. B¹ 4 -d Sigibertum . . . vel proceribus eius semper intervenire. THIETM. chron. 2,8 cum se -d regem excusare non possent. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,3 qui pro symoniaca heresi . . . -d Romanam sedem canonice delatus. saepe. B eccl. de Deo et Christo iudicibus: TRAD. Frising. 23 p. 765,22 (a. 765) qui . . . -d Dominum intercedat (WALAHFR. Wett. 552. al.). EIGIL Sturm. prol. tu me -d Christum . . . sustenta. THIETM. chron. 4,61 ut hui omnes . . . -d Deum omnipotentem recordentur mei. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,42 ut . . . velut praevericator . . . -d Dominum reus existat. saepe. pendet a subst. vel adi.: THIETM. chron. 6,3 sancti Mauricii -d Deum intercessionem. WIPO gest. 1 p. 11,4 archiepiscopus . . . bonus -d Deum et homines. γ usu vario et remissiore: LIUTG. Greg. 2 p. 70,20 laudem . . . -d regem . . . non celare. WALAHFR. carm. 6,28 nos -d es mutus. HRABAN. epist. 11 p. 398,9 qua (excusatione) me a tanto onere -d te absolvere volui. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,7 nullum . . . profectum -d apostolicae sedis adversarios se nec habuisse nec habitandum fore. al. b inter - unter, zwischen: HRABAN. epist. 2^b -d saeculares et -d ecclesiasticos plurimi inveniuntur, qui egs. CAND. FULD. Eigel. I 12 utilitas ecclesiarum . . . disputabatur -d eos. TRAD. Ratisb. 82 commutatio . . . -d Ambrochonem episcopum et quandam nobilem . . . peracta est. RUOTG. Brun. 30 p. 31,15 -d mites et humiles nemo humilior. THIETM. chron. 4,63 matronibus, quae -d modernos sunt. al.

II ab - von: A de acquisitione, acceptance, impetracione sim.: LEX Alam. 18 ut comparasset res -t (a var. l.) pastorem ecclesiae (CHART. Mulhus. Thur. 215 bona . . . comparavit -d dominum abbatem). 53,2 antequam illo mundio -d (ad, a var. l.) patrem adquirat (DIPL. Karoli III. 1 p. 3,31 hereditatem, qualem -d Richgerum acquisivit. al.). VITA Eucher. prol. (MGMer. VII p. 46,37) quod . . . -d veraces coevisque nostris didicimus. TRAD. Frising. 38 p. 66,15 pio -d Domino veniam . . . accipere. ARBEO Emm. 36 p. 82,28 veniam -d Deum . . . impetrare. EIGIL Sturm. 17 Lullus . . . obtinuit -d Pippinum . . . , ut egs (THIETM. chron. 4,20 patris bona -d regem optiminuit. al.). DIPL. Ludow. Germ. 2 p. 2,35 premium nobis -d Dominum . . . recipere. TRAD. Frising. 860 quod filii sui aliquantulum servitutis indulgentiae -t pio pontifici Annoni habuissent. DIPL. Ludow. Iun. 13 premium . . . -d Deum . . . rependi. saepe. B de auctoribus: CONC. Merov. p. 148,5 hoc -d . . . concilium constitutum. LEX Alam. 10 qui (presbyter) in parochia positus est -t (ab var. l.) episcopo. LEX Baiuv. tit. p. 267,3sq. hoc decretum est -d regem et principes eius et -d cunctum populum. 1,1 -d (ab var. l.) episcopum defendantur res ecclesiae. HIST. Daret. p. 195,26 quanta calumnia sua -d eorum exercitum . . . perpessi sunt. TRAD. Frising. 9^a -d pater meo utebatur hereditas. al.

III ad - zu, nach, an: A strictius de motu: EPIST. Bonif. 17 p. 30,15 Bonifatium . . . -d eisdem partibus dirigere. CHART. Worm. 17 p. 9,34 quanticumque negotiatores . . . -d Wangionem civitatem devenissent. DIPL. Ottom. II. 266 5 p. 310,25 ubi . . . illa -d nos non remiserit. OTTO FRISING. gest. 1,50 p. 70,3 ad audienciam -t Senonas evocatur Abaelardus. CONST. II 158,9 quocumque et -d quemcumque vestrum pervererint. al. pendet a subst.: THANGM. Bernw. 34 peregrinationis eius -d imperatorem. B latius: CONC. Karol. 16^a 10 ut -d monachos parrochiae commodari deberentur . . . baptis-matis obsequia. LIUTG. Greg. 7 p. 73,15 noster . . . patronus -d Deum consideravit. RIMB. Anscar. 34 p. 66,6 pro conver-sione eorum . . . -d Dei misericordiam sine cessatione rogabat. CHART. episc. Hild. II 815 p. 414,2 -t quem tota dominatio . . . spectabat. al. pendet a subst.: CHRON. Thietm. 6,43 15 p. 327,38 in predii mei dacione -d patruum. contra - gegen: EIGIL Sturm. 24 p. 377,18 prave . . . -d vos egis.

IV cum - mit (floret haec notio in Francogallia s. VI./ VIII.): A de societate, comitatu sim.: FORM. Andec. 10^a 20 ut ipsi homo -t homines XII . . . coniurare deberet (DIPL. Merov. 60 p. 54,6. al. cf. FORM. Andec. 11^a -t homines tantus . . . excusare. FORM. Senon. I 17 -d tris aloarius . . . conlaudantes). 29 veniens homo . . . -t femina. DIPL. Merov. 70 p. 62,51 quod exinde socer suos concammio -d ipso Magnoaldo ficiisset (CHART. Sangall. A 699 concambium facere -d Salomonem abbatem . . . et episcopo et cum advocate eius). LIBER hist. Franc. 10 p. 253,3 rex omnem exercitum suum -d (cum Greg. Tur.) armorum apparatu iussit venire. BONIF. epist. 73 p. 153,2 Ceolredum . . . -d comites suos splendide epulante (cf. ARBEO Corb. 17 p. 207,13 cunctis, qui -t illum sufficiens comedebantur). ANTIDOT. Berolin. 24 -d calda aqua dabis antidotum (cf. ANTIDOT. Glasg. p. 114,41 oppo-nanxis tritis -t mel). FORM. Senon. I 40 ut hias ad illa civitate -d cartolam. TRANSL. Phil. Cell. 2 cum venissemus . . . -d (cum 4,5) sanctissimum corpusculum ad locum. NADDA Cyriac. I 18,1 pactum, quod -d Romanos firmissime stabiliere. al. B de hostilitate: FORM. Andec. 6 quem (item) -t mihi abuit. CHRON. Fred. 2,40 -d (adversum Hier.) eam (Zenobiam) demicavit Pompegianus. 2,57 p. 79,15 quadam vice -d Odoagram rege et Aerolis Theudericus . . . prilium concitas-set. DIPL. Merov. I 66 p. 58,51 Chrotcharius -d ipso Amalbertho de ac causa placitum habuit incitum. al. C de instrumento: LEX Baiuv. 13,8 si quis messem alterius initiaverit maleficiis artibus (-d malefic(i)as artes sim. pars codd.). VITA Goar. 5 p. 415,21 -d (om. codd. plerr., de A 3) ipsud lacte linebat membra. FORM. Senon. I 17 homo . . . -d arma sua super me venit. 26 quod -d nostro signaculo homine . . . mannitum habuisset. D de modo: PASS. Praiecti I 12 cumque eum . . . Praiectus -d multa dolore tumultasset (syn. cum merore). E de pretio: LEX Alam. 50,1 -d (cum var. l.) cccc solidos eam (uxorem) solvat. CHART. Sangall. A 338 hoc in hereditate redimere -t solidos x. Prinz apulus v. apalus.

apus (opp.), -odis subst. (ἀποντς) avis hirundinis si-milis, cypselus - Mauerschwalbe, Mauersegler (Cypselus apus L.): ALBERT. M. animal. 8,94 avis, quae actorōs Graece (p. 618^a,31 ἀπόδες), Latine autem ciprelus vocatur; et est species quaedam hyrundinis; quidam autem Latinorum vocant hanc avem oppodem egs.

60 *apusia (abu-, apo-), -ae f. (ἀπουσία) detrimentum -Abfall, Verlust: MAPPAE CLAVIC. 16 invenies aurum optimum et sine aposia (Compos. Matr. 10,5). 86^{dt}. argentea vasa tergere sine abusia egs.

65 apustema v. apostema. apustia v. apostelia. *apyrochaila v. *apirocalia. Payr aqua, -ae f. script. acqu.: p. 835,27. form.: gen. sg. -ai: l. 72. p. 835,2. gen. pl. -(a)erum: p. 836,52. adde FORM. Marculf 1,14^d. 1,33. ibid. al. abl. pl. aquibus: p. 836,55.

66 ūðwp - Wasser: I strictius: A proprie: 1 de statu vel cursu naturali: a gener.: WILLIB. Bonif. 9 p. 56,22 -arum (maris) diminutiones infusionesque. CAND. FULD. Eigel. II 14,4 super glacialis -ai ripam Rheni. PONTIF. [Baader]

Rhen. sup. 247 exorcismus -ae super fontes. DIPL. Otton. I. 338 p. 461,24 -as ... Sipontini laci ... quas ecclesia tenuit. DIAETA Theod. 387 -a omnis frigida natura est et humida egs. CONSTANT. AFRIC. theor. 5,99 p. 242^a -a non sapida est salsa et sulphurea et picea, aluminosa, nitrea, metallina. CONST. I 228 p. 324,7 quatinus ... clausura destruta -a Rheni ... fluat. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 137,43 a pariete usque ad viam ... defendet -am, ne cadat super hereditatem Iohannis. I p. 363,40 -a (gloss.: drupa), que currit de domo Herbordi. ALBERT. M. miner. 1,1,3 p. 4^b,17 quod ... -a passa a sicco calido vel frigido sit materia communis ... lapidum. veget. 4,28 dividitur -a in dulcem -am et amaram. 4,69 in quibus (*locis*) currit -a calida thermarum. animal. 7,97 de numero ... -arum (p. 601^b,23 δέρπων δύσποτος) pluviae convenit ... -a aestivalis (p. 601^b,24 δέρπων δύσποτος). 20,4 humidum ... convertitur ad -am pluviae vel roris vel alicuius alterius ab alto cadentis -ae. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 4 add. 8 -a marina constat ex tribus elementis. *persaepe*. b de elemento: CARM. de Lamb. 32 ignem vel -am debere vocari rite deos. HONOR. AUGUST. quaest. II 1 p. 1186^c (*de creatione mundi*) est ... gemina -arum natura, una crassa ..., altera tenuis a terra suspensa, quae aer dicitur. HILDEG. epist. I 14 p. 171^a -a tenuitatem et ventum mundando et rivulos educendo habet. caus. 1 p. 21,14 -a ... vires quindicim habet egs. OTTO FRISING. chron. 8,9 p. 404,7 duo elementa, aerem et -am, ... post resurrectionem non necessaria, uno in terram, altero in etherem commutato. ARNOLD. SAXO fin. 1,3,2 p. 25,8 -a ... est corpus simplex egs. ALBERT. M. metaph. 1,3,5 p. 45^b,5 *Anaximenes* et *Diogenes* aerem priorem -a (p. 984^a,6 οὐδατος) esse dixerunt. veget. 4,38 certissimum est -am dulcem esse elementum et principium -arum. animal. 20,54 -a apprehendit aerem. *saepe*. -a vitae, ardens sim. i. q. anima vini - Weingeist: TROTULA 58 p. 33,3 recipe -ae vitae de vino meliore distillatae (THADD. FLORENT. cons. 180,2 -a v. alia simplex, alia composita egs. GEBER. test. p. 564^b,22). SALERN. comp. 48 de -a ardente ... recipe vini ... libra una egs. (GEBER. clar. 2,54. MARC. GRAEC. ign. 27. cf. MAPPAE CLAVIC. 212 fit -a, quae accensa flammans incombustam servat materiam). GEBER. clar. 2,55 -a illuminans. MARC. GRAEC. ign. app. p. 123 -a acuta omne metallum dealbans. al. c de liquore -ae simili: a anat. et medic.: ANTIDOT. Glasg. p. 106,2 facit *antidotum* ... ad infirmos, quos -a coegit. BRUNO QUERF. fratr. 11 p. 728,14 -arum humectat tristem vultum largo fumine. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 373,13 citrinam -am hydropticorum. ANON. secret. p. 78,1sqq. quaedam ... sunt -ae videlicet ex animalibus et ex animatis egredientes ..., quae non solum sunt solventes, sed etiam tingentes et perficienes; ... alii ... -am occulti lapidis, alii -am animalis ... nuncupaverunt. ALBERT. M. animal. 1,464 -am sudoris. 3,76 in quo (*foramine cartillaginis*) est modicum humiditatis -ae medullosae. 6,86 *aphros* generatur -a (p. 569^b,29 ύγρός) aliquantulum pinguecente. 6,101 quidam habent humorum decurrentem a matrice vocatum Graece someroz (p. 572^a,27 ληπομανές) aut -am spermaticam. al. b bot. i. q. sucus - Saft: TRACT. de aegr. cur. p. 208,27 siropum de -a cucurbitae. MATT. PLATEAR. gloss. p. 380^a -a vitis frigida et sicca egs. ANON. secret. p. 77,33sqq. quaedam sunt -ae solventes et haec sunt -a citrorum, granatorum et ... vegetabilium -ae. ALBERT. M. animal. 8,166 cibant eas (*apes*) humore dulci ... sicut ex -a arnid et -a liquiritiae. Y techn.: TROTULA 58 p. 33,33 -a alia (i. oleum terebinthinum). ALBERT. M. meteor. 4,2,13 p. 766^a,4 lixivium ... voce quamlibet colatam -am ... et ideo omnes -ae alchimiae lixivias sunt quaedam. al. v. et l. 58. p. 835,37,44. de metallis liquefactis: MAPPAE CLAVIC. 10 confia metallia pariter, donec -a fieri. d alch. in nominibus ficticiis: a de fermento vel mercurio: TURBA phil. 16 p. 126,7 terite ... ipsum (*lapidem*) ... -a maris. 25 p. 135,21 humidum ... est -a sulfuris. ALLEG. sapient. 1 p. 467^a,54 accipe -am -ae. ANON. tab. p. 152,30 voluit per hoc -am divinam, quae est anima. p. 155,16 per haec ... intelligent -am foliatam, quae est aurum philosophorum (cf. ALLEG.

sapient. 9 p. 473^a,57 -a nummosa). p. 179,24 haec anima rubea latet in ipsa -a alba spirituali. p. 191,8 draco ... est -a divina ... et est cinis, qui est in cinere. Ps. GERH. CREM. sal. I 19 p. 23,19 *mercurius* est -a permanens et -a vite et mortis. II 17 *argentum vivum et sulphur* sunt -a et unguentum. RICHARD. ANGL. correct. 11 p. 395,14 corpus solvitur in spiritum, id est in -am minerali. Ps. AVIC. tinct. 1 p. 627^a,7 *argentum vivum* est -a perennis, -a vitaes. *saepe*. v. et p. 833,48sq. 835,47. β de sulphure: GEBER. clar. 2,11 -a, que fetet, vocatur sulfur. γ de urina: Ps. ARIST. magist. p. 646^a,3 cum -a animalis seu urina ... destilla. Ps. GERH. CREM. sal. I 60 submerge ipsum ... de -a antiquata (reservata, id est urina II 50). δ de specie lapidis aerosi: ANON. secret. p. 37,17 unus *lapis*, qui vocatur edaus, ... dicitur -a ferri. ε de plumbō: Ps. GERH. CREM. sal. II 58 ipsum *plumbum* est -a sulphurata. 2 de usu, derivatione sim.: a gener.: FORM. Senon. II 11 mansionem ei (*itineranti*) et focum, panem et -am largire. HEITO Wett. 21 -a ... ad potandum laudabilis est. RIMB. Anscar. 35 p. 69,32 -am ad manus lavandas exhibebat. 40 p. 74,40 ut gladio trucidaretur aut igne cremaretur aut in -a necaretur. EBERW. Magnier. 3 (*de miraculo*) ut ... -am de arida terra produceret. DIPL. Pipp. 33 p. 46,44 (spur. s. XII.) per ignem aut -am instrumenta cartarum perdata sunt. HILDEG. caus. 5 p. 232,11 in -a balneare. OTTO FRISING. gest. 2,25 usibus ... humanis ineptas -as haurire. WILH. RUBRUQU. itin. p. 229,15 sclavi ... implent ventrem ... -a crassa. CHART. Friburg. 253 p. 226,19 per quos (*alveolos seu ductus privatos*) -a ad prata ... dirigitur. ALBERT. M. veget. 4,86 -a ... est alimenti vehiculum. *persaepe*. b iur. et canon.: α de iudicio Dei: ORD. iud. Dei A 6^a exorcismus -ae calidae ad faciendum iudicium. B 2,2^{tit}. coniuracio -a frigida ad iudicium. 5,3^a ut, Domine, ... sanctificis hanc -am, licet fluentem, ad discernendum iustum iudicium tuum. 18,3^{tit}. benedictio super -am ferventem. C 3 adiuro te ... per iudicium -ae frigidae. CARM. de Tim. 73 ignis, -a occultos rimantur frustra reatus. HINCM. annal. a. 876 p. 132,23 Hludowicus ... decem homines -a calida et decem ferro calido et decem -a frigida ad iudicium misit. LEX fam. Worm. 30 p. 644,8 ipse se bullienti -a adversus episcopum expurget. VULC. Bard. 6 p. 320,19 homo dives ... in -am miserabiliter missus. ANNAL. Frising. a. 1090 ad -am eas (*mujeres*) examinantes. COSMAS chron. 2,4 p. 87,3 donec ... ignito ferro sive adiurata -a ... examinentur. CHRON. Andag. 41 sacramentum iudiciali examinatione per -am confirmavit. TRAD. Frising. 1544^d mulier ... cum filiis ... per iudicium -e et ferri tributarii iuris debitores se esse comprobaverunt. CHRON. Ortl. add. 2 p. 132,26 per iudicium frigidae -ae ... virginea corpora (*i. reliquias*) sancta ... esse comprobavimus. TRAD. Salisb. I 423^a cespitibus in -a benedicta depositis probatum est iure predia ... possideri. *saepe*. β de poena, ieunio: LEG. Wisig. 2,1,19 p. 66,21 sufficiat ... illis ... panis vel -e refectionem accipere. LULL. epist. 128 excommunicate feminae ... penitentiam ... agentes in pane et -a. THIETM. chron. 6,18 (synod.) in pane, sale et *aq*ua ... ieunare. BERNOLD. CONST. libell. VII 2,3 ut ... XL dies in pane et -a ... peniteret. CHRON. reg. cont. I a. 1198 p. 165,32 omnes sceleris ... reos -ae bullient itadi iussit. THEOD. PALID. annal. a. 1097 *Gregorius papa Heinrico* ... alteram diem in pane et -a deducere iniungit. CHRON. Erf. mod. II a. 1274 p. 269,14 nichil ... detur eis (*cardinalibus*) nisi ... panis et -a, donec provideant ecclesie de papa. *saepe*. c liturg.: BEDA hist. eccl. 5,4 p. 287,19 miserat ... mulieri *aegrotae* ... de -a benedicta, quam in dedicationem ecclesiae consecraverat (CONSUIT. Trev. 28 pueri -a b. spurguntur a magistro. THIETM. chron. 7,72. HEINR. LETT. chron. 1,12. ALBERT. M. sacram. 15 p. 11,40 de -a b. dicendum, quod non est instituta ad deletionem venialis, sed ad fugandos daemones. *saepe*. v. et l. 50. p. 835,21). HRABAN. inst. cler. 2,55 benedicitur sal et -a in diversos usus fidelium egs. WALAHFR. exord. 30 -am sparsionis cum sale benefici et in habitaculis ... spargi ... papa constituit (cf. VITA Liutb. 22 episcopus ... cellulam ... [Baader]

asperonis -a salubriter sparserat). UFFING. Liutg. 36 rigat ora *Saxonum* ... aeternam in vitam puto salientis -ai (*cf. Vulg. Ioh. 4,14*). DROGO Winn. 22 (MGScript. XV p. 781,34) *daemonicus* positus in exorcizata -a. LEO MARS. chron. 2,90 p. 690,5 ex -a, qua post missarum sollempnia manus ablueret (*cf. RITUALE Flor.* p. 86,35 -a ablutionis. CHRON. Reinh. a. 1191 -am quasi sacramentalem ministris commendavit. ARNOLD. LUB. chron. 5,14 p. 190,10 -am retranssubstatiatam. *al.*) LIBER ordin. Rhenaug. p. 117,15 a famulis elemosine cum -a calida prelavantur pedes eorum (*pauperum*). RITUALE Rhenaug. 149 (Spicil. Friburg. V p. 156,31) *defunctus* turificatur et -a aspergitur. HILDEG. scivias 2,6 p. 526^c in consecratione ista vino -a immista esse debet, quia de latere filii mei sanguis et -a emanavit. ALBERT. M. sacram. 38 p. 28,29 -a est materia baptismi. euch. 3,2,3,2 p. 290^b,23 quod ... -a in sacramento ponitur, ad significandum tres sunt causae *eas. persaepe.* d *pharm.*: AURELIUS 4 p. 497,31 cataplasma ... ex oleo et mellis -a. ANTIDOT. Augiens. p. 41,30 cum -a anetata. ANTIDOT. Glasg. p. 156,32 omnia in -a pluviale aut fluviale ... coquat. ANTIDOT. Cantabr. p. 166,31 panem ... azimum cum -a benedicta pistratum. RECEPTE. Sangall. I 30 milfolio cum -a pisiva bibatur. 84 in -a mulsa. HILDEG. phys. 3,26 p. 1235^c eum (*fructum fagi*) in pura -a, scilicet springbornen, commisce. TRACT. de chirurg. 290 -e calcis, quod sufficit. TRACT. de aegr. cur. p. 94,22 -am marinam accipe. THADD. FLORENT. cons. 131,122 *substantias* bulitis in aqua. MAURUS urin. II p. 50,44 utatur ... *spleneticus* -a ferrariorum, in qua extinguuntur ferrum candens. ALBERT. M. meteor. 2,3,17 inventur in Teutonia ... -a acris, qua utuntur incolae pro medicina laxativa. veget. 6,294 praegnans sedeat in -a *camomillae*. *saepe.* e *techn.*: COMPOS. Luc. a 17 -am de gumman (*cf. HERACLIUS II 28 -a gummata*). MAPPAE CLAVIC. 55 mittis in -a melanterie (gloss.: id est -a caligariorum, qua denigrantur coria). IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 332^v -a ros(at)a sic fit *eas.* (*cf. ALBERT. M. euch. 3,2,1,3 p. 282^b,22 -a ... rosacea et caeterae -ae omnes, quae arte alchimistarum fiunt. al.*). TRAD. Salisb. I 86 locum patelle ... et VIII. partem -e ... contradidit (*cf. 127 contradidit ... duas -as [‘Solenanteile’] *eas.* 322^a*). TRAD. Bercht. 4 [QuellErörtBayerGesch. I p. 241,13]. CHART. Stir. II 6 super -a salario. CHART. Salem. 186 -am salsam. CHART. archiep. Magd. 379 p. 496,26 censem ... de salva [*an salsa leg.?*] -a ad conficiendum sal. *al.*). ANON. secret. p. 77,35 -ae solventes et figentes ut -ae salium et aluminum et atramentorum et his simili. p. 77,36sqq. -ae mineralium calcinatorum, cum quibus legantur spiritus et resurgent et vocantur -ae perennes. Ps. GERH. CREM. II 13 cum -a salis armoniaci. IOH. sacerd. 83 stagnum ... involve -a ... alkali et nitrina. Ps. CALID. lap. p. 399 da ... -am safferanicam de endacuto factam et -am viridis aeris ... et da mercurio de -a laborata. GEBER. test. p. 564^b,11 cum -a dulci distillata. *saepe.* B 1 *alleg.*: HRABAN. univ. 11,1 p. 310^b -ae ... aliquando spiritum sanctum, aliquando scientiam sacram, aliquando scientiam pravam, aliquando tribulationem, aliquando defluentes populos, aliquando mentes fidem sequentium demonstrare solent. p. 310^d -ae sunt angeli ..., -ae gentes sunt ..., -a fluenta divinae praedicationis. p. 311^b -ae persecutions huius mundi ..., -ae temptationes diaboli ..., -ae baptismum haereticorum ..., -ae multiplicatio peccatorum *eas.* p. 311^c -a luxuria carnis. IOH. SCOT. carm. 2,5,30 hic (*Christus*) est ... via, panis, -a. RUP. TUIT. spir. 3,12 p. 1653^a -a illa, quae cum sanguine de mortui Christi latere fluxit, nova creatura fuit. HONOR. AUGUST. gemm. 1,158 per -am intelligitur humanitas *Christi*. ALBERT. M. sacram. 74 p. 52,47 -a significat per appositionem suam in calice actualem unionem ecclesiae cum Christo. euch. 3,2,3,1 p. 290^a,24 -a propter suam insipiditatem significat hominem insipidum. *saepe.* 2 in *imag.*: WALAHFR. Mamm. 14,12 quod multis non possit -is pius ardor amoris extingui (*cf. Vulg. cant. 8,7*). HONOR. AUGUST. gemm. 1,99 (*de eucharistia*) ut ex -a renati fonte vitae satiemur. HILDEG. scivias 3,9 p. 681^a

Dominus in unico verbo suo -is -arum (*sc. apostolis*) dicebat, ut sua effusione aequalitatem facerent supra montes. *al.* 3 *per compar.*: AMALAR. off. 3,19,30 sicut vinum et -a unum fiunt in calice, sic populus et cantores in corpore Christi. 5 CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 226,42 malae cogitationes, quae ... quasi -a erumpunt. HILDEG. scivias 3,2 p. 582^d sicut -a semper inundat et celat in se mortifera animalia ..., ita est homo inundans in malis factis suis celans. *al.* 4 *proverb.*: MIRAC. Genes. Hier. 3 quis ... super fluvium pergens -am quaerit? THIETM. chron. 5,35 -e torrenti et homini potenti arduum esse ... resistere. EGBERT. fec. rat. 1,382 spes venientis -e, quo iam fluere ante solebat. DIPL. Karoli M. 251 p. 356,36 (spur. s. XI.^{ex.}) sicut piscis sine -a, sic monachus sine -a et sine regula. WIBALD. epist. 150 p. 251,5 mittere -as in flumina. RAHEW. (?) dial. p. 528,18 acsi molendinum -am petat a furno. ALBERT. M. eth. 7,1,2 p. 469^b,14sq. quando -a (*p. 1146^a,35 ӯðop*) suffocat, quid oportet adhuc -am bibere? NICOL. BIBER. carm. 969 (ed. Th. Fischer. 1870) non -a laudatur, que fonte carere probatur. *al.* 20 II *latius*: A flumen, rivas, stagnum, lacus, undae - Fluss(lauf), Bach, Teich, See, Gewässer: 1 gener.: RHYTHM. 80,19 -arum bestias. ALDH. virg. II 1338 Neptunus, ... regnator -arum. LEX Alam. 79 si quis aliquam clausuram in -am fecerit. HUGEB. Willib. 4 p. 96,20 dirivatio -e (*sc. Jordani*). VITA Pirmin. I 6 quem (*locum*) ob confluentiam -arum duarum vocant Gamundium. HRABAN. carm. 39,20,4 Deus -as divisorat. DIPL. Karoli III. 135 *<negociatores in* -is et arvis sine tholoneo pergant. HROTSV. Pafn. 12,6 confusae -arum gurgites. CHART. Worm. 44 -am et ripam eius et alveum dedi. DIPL. Conr. II. 65 p. 81,25 (*ex dipl. Guidonis 11 p. 31,7*) -am aperire et claudere. 242 p. 333,40 de fluminibus ... -as extrahere. DIPL. Heinr. IV. 244 ius ... piscationum in profuentibus et stantibus -is. VITA Meinw. 137 molendini -am obtulit. CHART. Bund. 508 -am coriuam. CHART. Turic. 35 1079 p. 169,6 quod (*ius*) in ... hominibus et bonis in terra, super terram, in -is, super -is habuimus. CHART. Hamb. 508 per aliquam -am, quam heydep seu woltwater vocant, aggerem ... facere. CHART. Eberb. 187 p. 321,6 alveus sive -a, que dicitur mare (*i. lacus*). CHART. Raitenh. 124 ut ... 40 victualia ... per terras et -as deferant. CHART. Pomm. A 314 p. 668,32 -am liberam usque ad portum maris ... vendidimus. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 214,4 sunt ... -e parve stantes, que dicuntur piscine vel lacune. CHART. Bern. II 280 vendidi prata ... usque ad mortuam -am. CHART. Austr. sup. III 411 concessimus ecclesie ... -e meatum. *persaepe. v. et p. 833,32.* additur nom. *propr.*: TRAD. Patav. 12 (c. 785) in alio loco, ubi dicitur Inone -a. DIPL. Otton. I. 73 in loco ... sito inter -as Emisa et Hasa dictas. 209 p. 289,1 piscationem in -a Sedes. CHART. Bund. 405 decimas ... de -a de Luuri. CHART. Tirol. 1089 p. 133,12 -a Atasis. *saepe.* 2 in *pertinentiis chartarum*: DIPL. Merov. I 57 p. 51,39 ut ... villa ... cum ... -is -erumve decursebus ... concessemus (Cod. Lauresh. 686 cum ... -is -arumque decursibus. DIPL. Otton. II. 205. DIPL. Heinr. III. 261. *saepe*). TRAD. Frising. 55 52 ecclesiam ... cum molendinis et aquibus. 443 prata cum silvis vel -arum utensiliis. DIPL. Karoli III. 47 p. 78,34 cum piscationibus et fluminibus ... -arumque ductibus (DIPL. Arduini 10 cum ... -is -arumque d. DIPL. Conr. II. 65 p. 80,5. *al.*). DIPL. Zwent. 22 res cum ... silvis, -is -arumque cursibus, molendinis. DIPL. Otton. I. 232^a urbes cum ... -is salsis et insulosis. DIPL. Conr. II. 66 portum ... cum legitima -arum riparumve districione. 208^a p. 284,30 comitatum ... cum omni districto suo, ... ripaticis, -is -arumque fluxibus, molendinis. CHART. Salisb. II 224 p. 324,33 pedium ... 60 cum omnibus pertinentiis suis, ... pratis, -is tam stantibus quam fluentibus. CHART. episc. Halb. 238 p. 206,12 mansum ... cum ... piscationibus et -arum redditibus. CHART. Tirol. 863 p. 274,3 cum ... usibus -arum et aqueductibus. CHART. Pommerell. 271 p. 229,3 quitquit ... terminis interclusum fuerit in ... -is molendaris et -arum decursibus. *persaepe.* 3 in *nom. (propr.)*: a locorum: GLOSS. III 611,25 St.-S. Torta A-a i. Zurzache. CHART. Tirol. 13 p. 7,1 qui

(*locus*) dicitur A-a Baszi ('Etschfurt'). DIPL. Otton. II. 254^b p. 291,17 ad A-a Fundata ('Acquafondata'). 285 p. 333,12 que (civitas) dicitur Caput A-is ('Cappacio'). DIPL. Heinr. II. 290 p. 353,21 castello de A-a Viva ('Acquaviva'). ANNAL. Altah. a. 1056 p. 52,15 ad Duras A-as ('Zürich'). BERNOLD. CONST. chron. a. 1091 p. 451,20 ad Duplicem A-am (gloss.: Zwuelton). ACTA imp. Stumpf 424 abbatis sancte Marie de A-a Frigida ('Acqua fredda'). ACTA imp. Böhmer 308 apud A-am Pendentem ('Acquapendente'). CHART. Tur. 1212 inter A-as ... quod vulgariter dicitur zen waszern ('Nesslau'). saepe. b rivi: CHART. Sangall. A 683 (a. 891) pradu in A-a Rubia (*cf.* B 158 ad Auua Rubia ['Flüppibach']). c hominum: CHART. Hall. I 106 p. 109,1 (a. 1192) Theodericus trans A-am. CHART. Brixin. 50 Waltherus miles de A-a. CHART. Turic. 467 Arnoldus de A-is ('Aa'). CHART. Westph. VII 399 Conradus super A-a. CHART. Old. IV 265 Herboldus prope A-am. CHART. Wirt. VIII 2805 Conradus villicus de A-a ('Ach'). saepe. nota: CHART. Sangall. B 513 p. 372,20 (a. 1263) colonia Alberti dicti de A-a ('Au'). d plantarum: ALBERT. M. veget. 6,395 nenusar ... quia aquaticus est, vocatur ... caulis -ae. 6,412 piper -ae est olus, quod in -a nascitur. ibid. al. e olei terrae: COMPOS. Luc. A 19 hamor -e lib. l. P 2 halii dicunt substantiam q. d. iscyra -e oleum, halii flore -e. 4 expressius i. q. ius (regale) ad flumen pertinens - Wasserhoheitsrecht: CHART. Ital. Ficker 288 p. 323,46 (a. 1220) -am illam regalem, quam habent in flumine Tiberis, ... confirmamus. CHART. Tirol. 1105 mansus ... -e, que pertinet ad dictum mansum in sortem. B fons - Quelle (fere plur.; sing.: l. 37): IONAS Bob. Columb. 1,10 p. 169,12 ibi (*Luxorii*) -ae calidae ... habebantur. EINH. Karol. 22 p. 27,13 delectabatur ... vaporibus -arum naturaliter calentium. DIPL. Ludow. Germ. 76 traditionem factam ... pro calidis -is, que dicuntur Balnei ('Baden-Baden'). DIPL. Karoli M. 295 p. 441,44 (spur. c. 1166) ad locum, qui A-is ab -arum calidaram aptatione traxit vocabulum. CHART. Burgenl. 176 terram cum ... pratis et -a calida ... contulimus. al. in nom. propr.: CHART. Sangall. A 218 (dipl. Ludow. Pii) actum A-is Grani (CHART. Rhen. inf. I 412 p. 283,38 quoniam Aquisgranum locus regalis est. cf. THEGAN. Ludow. 37 venit ... imperator A-is ad sedem suam. CAPIT. reg. Franc. 251 p. 194,7 abbatiam de A-is. REGISTR. Pant. Col. 1 p. 54,11 comes de A-is. WIDUK. gest. 3,14 apud A-as. OTTO FRISING. gest. 1,23 p. 36,24 in palatio A-is. CHART. Altenberg. 148 Waltherus de A-is. saepe. v. et l. 35). DIPL. Lothar. III. 120 in A-is Segestianus. DIPL. Karoli M. 230 p. 315,21 (spur. s. XII^a) actum in A-is Augustis ('Dax'). CHART. Helv. arb. 5 p. 8,30 in opido de A-is ('Aix-les-Bains'). ACTA imp. Winkelm. I 620 actum fuit hoc apud A-is ('Aix-en-Provence'). al.

*aquacius, -a, -um. in aquis vivens -in, an Gewässern lebend, Wasser-: ANTIDOT. Glasg. p. 153,28 testuginis -el[m].

*aquacunductus vel -um, -i m. vel n. cursus aquarum, fossa - Wasserlauf, -graben: CHART. Tirol. 952 (a. 1231) molendinum et casale cum rocales et -o.

*aquaductilis, -is subst. cursus aquarum, fossa - Wasserlauf, -graben: CHART. Ital. Ficker 40 p. 60,11 (a. 999) cortes ... cum ... silva ..., cum omnibus -es seu piscationibus (p. 60,33,42).

aqueductus v. aqueductus.

*aquaeducatus (aque ducatus), -us m. fossa - Wassergraben: CHART. Basil. C I 148 (a. 1238) aque ducatum cum aqua sufficien... molendino ... contulerunt.

aquaeduc(t)ium (aque-), -i n. cursus aquarum, fossa - Wasserlauf, -graben: ACTA imp. Winkelm. I 34 p. 28,11 (a. 1209) in ... rivorum ditionibus per vias et campos et aqueduis, p. 28,16 cum ... aquis aquarumque decursibus et aqueduicis (p. 28,18).

aquaeductus (aque ductus, aque-), -us m. (n. -um: l. 70sqq.) script.: aquad-: p. 838,5.37. -doct-: CHRON. Fred. 3,23. form. decl. II.: sing.: nom. -um: p. 839,47. cf. p. 838,17. gen. -i(s): p. 838,48. 839,46. acc. (neutr.) -um: p. 838,45. abl. -o: p. 838,15.35.37. plur. abl. -is: p. 838,22.

1 a structura ad aquam ducentam erecta - Wasserleitung: LEX Raet. Cur. 27,11,3 aque-um publicum conturbare. CHART. Sangall. A 680 in usus monasterii ... ad -us et ad tegulas ligna ... succidimus. GESTA Aldr. 2 p. 310,15 aquam per aquaductum in ... civitatem ... adducere. EKKEH. IV. cas. 102 ad -um ... fistulas terebrare. CHRON. Gozec. 2,21 aquae ductu locum laetificavit. CHART. episc. Wirz. I 195 p. 202,9 aque-um subterraneum, qui thol vocatur, ... cum lapidibus ... firmatum ... preparare. CHART. Wirt. VI 1964 p. 357,4 Iohannem aque-us magistrum ... educarunt. CHART. Gosl. II 243 ut ... aque-um, scilicet fistulas sub terra de fonte, ... conservet. saepe. in nomine locorum: DIPL. Karoli III. 118 in ... villa videlicet A-u ('Ahuy'). DIPL. Zwent. 24 actum villa Aque-us ('Audun-le-Roman'). DIPL. Conr. II. 238 in A-o ('Pieve Acquedotto'). b fossa, canalis - Wassergraben, Kanal (*cf.* GLOSS. III 411,19 St.-S. -um wazzerrunst): CHART. Bund. 16 p. 11,42 (a. 751/60) praedium ... cum omnibus pertinentiis ..., scilicet cum ... aquis, -bus eqs. (item in pertinentiis: CHART. Tirol. 566 cum ... omnibus rationibus, aque-us et actionibus. CHART. Tirol. notar. I 828^a cum capulo, pasculo et venacione, cum aque-is. CHART. Brixin. 210 p. 201,1 cum aque-u et alluvione. CHART. Salem. 425 p. 2,37 cum ... itineribus, aque-bus, piscationibus, al.). ANNAL. Mosell. a. 792 (MG Script. XVI p. 498,19) ad quandam -um (fossatum ANNAL. Lauresh. a. 793), quem inter Danuvium fluvium et Radantiam alveum facere caeperat, Karolus M. secessit. CATAL. abb. Fulde. (MGScript. XIII p. 272,18) partem fluminis Fuldae monasterio per -um Sturmus introduxit. EPIST. Reinh. 81 ad cataractas in nostro aquae ductu facienda. CHART. Worm. 104 p. 83,16 ut ... in usus ecclesiæ ... convertat ... terciam partem aque-us. CHART. Traiect. 557 p. 22,32 ut tres aque-us, qui vocantur weteringe, preparentur. CHART. scrin. Col. A I p. 35,22 domum super aque-um (gloss.: id est pulo) sitam. II 1 p. 317,10 de aque-o, qui dicitur canle. CHART. Bund. 558 p. 59,15 investiverunt Anselmum ... de aqueducto ipsius molendini. CHART. Steph. Wirz. 241 p. 260,19 VIII molendinorum aque-us, quod vulgariter dicitur mulewasser. CHART. Friburg. 139 concessionem aque sive aque-us defluentis per molendina. persaepe. remissius i. q. cursus (aquarum) - (Wasser-, Fluss-) Lauf: DIPL. Otton. III. 54 p. 459,28 (spur. post 989) iuxta -um, qui pergit ad Vicoferdulsi. p. 460,7 si aliqua navis ... per Padum aut per aliquem -um Ferrarian transierit. CHART. Wetzlar. II 6 -um fluminis ... adiacens civitati ... Wigando ... concessimus. CHART. Tirol. 1100 p. 143,38 domum iacentem apud monte ex alia parte vetus aque-i Ysarcii (*cf.* p. 839,46). CHART. Brand. B I 184 aque-us, in quibus possent construi molendina. c cataracta - Schleuse: CHART. Hamb. 508 (a. 1237) aque-u, quem sluse vocant, in fluvio Crimpe destruot.

2 actio aquam duendi - das (Wasser-) Ableiten: CHART. civ. Halb. 40^a (a. 1239) quatinus per fossam faciendo foramen conveniens ad aque-um nobis licentia tribueretur. CHART. Friburg. 253 p. 226,6 super iure servitutis aque-us fluvii molendinariis ... materia questionis exorta. v. et ductus.

*aquaefluxus (aque-), -us m. cursus aquarum, fossa - Wasserlauf, -graben: CHART. scrin. Col. B 745 (s. XIII^a) emerunt sibi aream ... salvo aquefluxu cimiterii Sancti Albani, qui per eandem aream transire debet.

aquaeflicum v. aqualicium.

aquaemanile (aque manile), -is n. (m.: cf. p. 839,4) script.: aquam: l. 67sq. 70,72. p. 839,2,5. (a)qui-: p. 839,4,7sq. -min-: p. 839,7sq. form. nom. sg. -es: l. 67,

65 liturg. i. q. pelvis ad lavandum apta - Waschbecken (*cf.* J. Braun, Das christliche Altargerät. 1932. p. 537sq.; v. et GLOSS. III 634,4 St.-S. aquamaniles hantchar. IV 181,27 aquamanile [-manicus b] pelvis hantfas vel urceus. al.): CHART. Fuld. B 154 p. 230,10 (a. 784) trado ... cortinas et aquae manilia. CAPIT. reg. Franc. 128,3 urceum cum aquamanile cuprinum (HARIULF. chron. 3,3 [chart.] urcei argentei cum aquamanilibus. CHART. Rhen. med. I app. 3 p. 719,12. [Baader]

*al. cf. LEO MARS. chron. 1,53 p. 618,10 urceolum . . . cum aquamanili). AMALAR. off. 2,11,3 accipiunt subdiaconi scissum aquae et -e cum manutergio. AGNELL. lib. pont. 143 p. 372,7 ipse aquimanile (quim- *cod.*) desupra ex argento investito talis. ORDO Rom. 6,7 quae (*sacri ministerii vasa*) sunt aquamanile, hoc est vas manuale *eis*. PETR. CAS. (?) chron. 3,58 p. 744,4 concam argenteam cum aquiminiili suo. 4,90 p. 808,2 aquiminiili argentea. *al.**

*aquaglum, -i n. (*cf. aquaticum p. 841,27sqq.*) *census ad aquarum usus solvendus - Wassernutzungsabgabe*: CHART. Traiect. 142 p. 137,40 (spur. post 992) perdonavi . . . silvam . . . cum omni iure . . ., pedagio et -o.

aqualentus, -a, -um. *hydropicus - wassersüchtig*: HERM. SANGALL. Wibor. prol. p. 294^b ut . . . illud (*cilicum martyris*) . . . super -a extenderet membra. *cf. ThLL. s. v. aquilentus*.

aqualex, -egis m. *scrutator aquarum - Wassersucher*: ALBERT. M. meteor. 2,2,4 p. 548^b, liquorem sudorem -es (a quileges *Sen. nat. 3,15,7*) vocant.

aqualictum, -i n. *cursus aquarum, fossa - Wasserlauf, -graben*: CHART. Hely. arb. 142 p. 222,7 (a. 1275) habeat . . . capitulum . . . viridarium . . . cum . . . -is eidem pertinentibus et coherentibus. *cf. ThLL. s. v. aquaelicium*.

aqualiculus, -i m. (*n. -um: l. 33*) *script.* : aquic-: l. 26. -licus: l. 37. -col.: l. 265g.

1 alveus - Bauch, Wanst (*cf. Gloss. IV 196,2 St.-S. aquicolus vel aqualiculus uuamba*): THIOFR. flor. 2,7 p. 358^c *pignerum electorum sepulcra sunt avium et bestiarum -i*. Willibr. I A 33 p. 479^b cum . . . rapto letatus inani farsisset -um. 36 p. 482^a protensus -us *energumeni crebris et gravissimis exagitari pulsibus*. II 1,332 pectus, -us . . . dexter et armus. *2 pars intestini, venter - Teil des Darms, Magen* (*cf. Gloss. IV 35,4 St.-S. -um gulidarm*): AURELIUS 14 p. 716,12 stomachus est, qui laborat, et -us et intestina. HINCM. annal. a. 865 p. 80,27 quidam intestina cum -o per anum emittentes moriuntur. *3 arvina (ventris) - (Bauch)-Fett*: Gloss. III 265,9 St.-S. -licus vel -us pinguedo ventris i. arvina smero.

aqualis, -e. *1 adi.:* *ex aqua constans - aus Wasser bestehend, Wasser-*: CARM. cod. Vat. (5330) 15,6 traicit impressus humores splendor solis -es (*cf. Isid. nat. 31,1 humor nubilo*). *2 subst. neutr.:* *a cursus aquarum - Wasserlauf*: CHART. Bund. 297 (a. 1137/39) ad -e, quod intrat in Lacum Album et ad -e de Campofare (*raet. aual cft. ed. v. et *agolare*). CHART. Tirol. notar. II 398 p. 257,12sq. terram . . . iacente . . . ex alia parte antiqui -is et aqueductis usque ad monte et sicut vadit dictum -e et aqueductum de via (*cf. 401*). *b excrementum liquidum - flüssige Ausscheidung*: AESCULAPIUS 32 p. 49,40 -ia multum egerunt lienteriaci humecta et spumosa vel alba.

aquamanicus, aquamanile(s), -minile v. aquaemanile.

*aquando (*a quando*) *coni. ex quo (tempore) - seit(dem)*: Cod. Karol. 29 p. 535,17 numquam nobis suas *Marinus* direct litteras, a quando illuc . . . properatus est.

*aquaricum, -i n. *salsugo - Sole*: TRAD. Salisb. I 180 (a. 1125/47) hallarius . . . dimidium patellaris loci necnon octavum -i tradidit.

**aquaritia v. *equaritia*.

aquarius, -a, -um. *script. -e(us): l. 72. form. gen. sg. -ri: p. 840,6.*

I adi.: *A de materia i. q. aquosus - wasserreich*: BENEDE. ANDR. chron. p. 75,10 castrum antiquum -um, qui ad radices montis . . . emanat aquas. DIPL. OTTON. III. 46 p. 447,16 proprietates . . . obtulerunt . . . cum . . . rivis ac paludibus -is.

B de usu: *1 ad aquam condendam aptus - zum Wasseraufbewahren geeignet, Wasser-*: Gloss. IV 269,23 St.-S. cantarus -us drancoph. GESTA ERN. DUC. I p. 21,34 omnes . . . in vasis -is aureis abluti sunt. *2 (aqua) madefactus - (mit Wasser) befeuchtet*: MAPPAE CLAVIC. 126 adamantem in cote -a exacus. *C de situ, positione i. q. in aquis crescentis - in, an Gewässern wachsend, Wasser-*: Gloss. III 49,22 St.-S. balsamita, menta -ea i. bachm̄nza.

II subst.: *A masc.:* *1 aquae portator - Wasserträger*: ECBASIS capt. 581 officiis . . . non desit -us istis. *astron. i. q. hydrochoos - Wassermann* (*cf. Gloss. IV 173,24 St.-S. -us wazersterno*): BEDA temp. rat. 16,55 undecimum est -i sidus a parte solari mediantis Ianuarii. WANDALB. mens. 30 bis sex hunc stellis astrum praesignat -ri. THIOFR. Willibr. II 3,264 non infudit aquam studiosus -us unquam. HONOR. AUGUST. imag. 1,102 -us, scilicet Ganymedes. ARNOLD. SAXO fin. 1,2,2 p. 16,42. *al.* *2 vas ad aquam condendam aptum - Wassergefäß*: Gloss. III 265,53 St.-S. -us àchari (294,14). *B fem.:* *1 vas ad aquam condendam aptum - Wassergefäß*: Gloss. III 373,51 St.-S. -a eger. *2 cursus aquarum - Wasserlauf*: DIPL. HEINR. III. 31 da szera -a, quae tenet usque in via. *C neutr.:* *1 aquae - Gewässer*: CHRON. Ven. Alt. p. 62,20 molendinus . . . in illud -um machinans erat. p. 66,15 totum . . . -um . . . subiugavit . . . episcopo. *ibid. al.* *plur. in pertinentiis*: CHART. CARNIOL. I 106 p. 104,26 (a. 1152) allodium . . . cum . . . aquis, -is aquarum que decursibus. ACTA IMP. STUMPF 149 p. 198,17 villa . . . cum -is et piscationibus aquarumque decursibus. CON. WANG. TRIDENT. 39 p. 101,13 semiteria, -a, rizalia aquarumque ductus. *2 fossa - Wassergebunden*: DIPL. KARLOM. (II.) 23 molen-dinum regium . . . cum -o suo.

**aquates, abl. -bus adi. in aquis viventes - in, an Gewässern lebend, Wasser-*: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 11,24 de -bus *avibus* . . . et de mediis nulle sunt rapaces. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 1,8 p. 85,51 de agrestibus et de -bus *animalibus* (4,1/2 p. 139,33).

**aquatices plur. adi. in aquis viventes - in, an Gewässern lebend, Wasser-*: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 10,25 sive sint -es sive terrestres sive medie aves (p. 11,26).

aquaticus, -a, -um. *script. -dic. -cod. c.* *Gloss. I 168,29 St.-S.*

I adi.: *A propriæ: 1 de materia: a strictius:* *a ex aqua constans, aquam continens - aus Wasser bestehend, wasserhaltig, Wasser-*: Gloss. II 9,30 St.-S. bulla -a . . . uuazar platra. HONOR. AUGUST. quaest. II 3 dicuntur quae-dam corpora . . . ignea, quaedam terrestria, quaedam -a, quaedam aerea. ALBERT. M. summ. creat. II 1,29,5 p. 266^a,17 ligna sunt -a, quia magis sunt frigida et magis humida humili-tate aquae. gener. 1,3,8 p. 383^b,47 humor . . . -us. PS. ARIST. pract. p. 659^b,23 elementa -a . . . sunt aer et aqua. THEOD. CERV. chirurg. 3,11 p. 162^b utilior . . . est panis, si sit opyrus seu autopyrus nec -us. *aqua allegorice significatus - durch Wasser symbolisiert*: GERHOB. psalm. 36,38 p. 574,12 -a legis scientia saporem vini assumente in nuptiis universalibus Christi et Ecclesiae. novit. 4 p. 44,13 -a fluxe mutabilitatis infirmitate deposita. *B aquosus - wasser-reich*: CHART. WIRT. II app. 1 p. 393,21 (s. XII. med.) offre-rens . . . dimidium -um septum. CHART. STIR. I 655 p. 635,10 fodinam illam Zezen, quam dicunt -am. *B latius i. q. aquae similis - wasserähnlich*: AESCULAPIUS 37 p. 57,15 hydropisis dicta est . . . ab humoris profusione -a. *2 de usu i. q. aqua pulsus - durch Wasser betrieben, Wasser-*: CHART. POMM. B 792 (a. 1266) in molendino -o. HIER. MOR. mus. 2 p. 12,7 in hydraulis, id est in -is instrumentis. *3 de situ, positiōne i. q. aquae - Wasser-*: *a in aquis vivens - in, an Gewässern lebend*: CARM. WALAHFR. APP. 5,8,4 mensis . . . est imposita -a praeda. VITA LIUTG. III 2,677 demon -us hominem . . . illudens. ARNOLD. SAXO FIN. 1,3,6 p. 27,41 sunt . . . animalia terrestria, alia aerea, alia -a. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 110,15 modi gallorum tam campestrium quam -orum. ALBERT. M. animal. 1,48 -orum . . . animalium . . . quaedam sunt pelagalia et quaedam undalia. 2,79 lupi. 4,16 draconem. 7,9 animal vocatur marinum sive -um natatile (p. 589^a,15 ἔνδρα). 7,10 tortucae -ae (p. 589^a,26 θυλάτται) . . . et equus -us (p. 589^a,27 ποτάμιοι). saepe. *b in aquis crescens - in, an Gewässern wachsend*: Gloss. III 605,15 St.-S. mentam -am waterminten. HILDEG. PHYS. 1 CAPIT. (cod. G) nasturtium -um burnekarse. TRACT. DE AEGR. CUR. P. 87,15 bal-samitam. ALBERT. M. veget. 6,304 est . . . caulis silvestris videlicet et domesticus . . . et marinus et -us. 6,317 cicuta.

ALPHITA II p. 23,22 lanceolata. p. 61,17 fabaria. *saepe.* in aquas dependens - in Gewässer herabhängend: CHART. Gelr. 838 p. 821,21 (a. 1260) forestarii possunt secare ramos -os, qui materna lingua vocantur vater tuellegin. c in mari existens - im Meer befindlich: ALBERT. M. animal. 5,68 hacynda, quae generatur in fissuris lapidum -orum. d in aquis aedificatus - in, an Gewässern errichtet: CHART. episc. Misn. 103 (a. 1227) Heinricus de A-o Castro. CHART. Turic. 860 p. 321,23 in Túrego sub tekto capelle, que dicitur A-a. e in terra prope mare sita habitans - Küstenland bewohnend, See: GESTA Camer. 3,22 p. 472,32 A-orum Frisonum. iron. de dominatione minuta: GALB. Karol. 70 p. 598,19 arcessito fratre suo, consule -o Roberto. B translate: 1 caeruleus - wasserblau: ARNOLD. SAXO fin. 3,44 iacintus -us gemma est. 2 pallidus - verwaschen: ALBERT. M. animal. 1,132 capilli . . . -coloris sordidi. 3 inutilis - unbrauchbar: ALBERT. M. veget. 1,124 habent . . . plantae . . . pullulationes surculorum in diversis locis corporum suorum, quae sunt flagra quaedam -a ("Wasserschößling").

II subst. neutr. (?masc.: l. 31): A animal in aquis vivens - Wassertier: ALBERT. M. animal. 7,11 omnia -a (p. 589^a,33 ἐνύδρων) habentia cannas . . . ; utrum plus sequuntur naturam marinorum simpliciter -orum (p. 589^b,4 ἐνύδρα) aut egs. B 1 aqua fluvialis - Flusswasser: ECBASIS capt. 642 latices luter, deducat -a fiber. 2 aquae - Gewässer: DIPL. Otton. II. 220 p. 249,37 quicquid habere videmur . . . in omnibus . . . planiciebus, -is, fossatis. C census ad aquarum usus solvendus - Wassernutzungsabgabe: DIPL. Karoli III. 111 thelonium, ripaticum, -um, stirpaticum, erbaticum . . . exigere. DIPL. Otton. I. 374 Tanagri fluminis omnem ripaticum et -um . . . concedimus. DIPL. Otton. III. 99 p. 510, 19 quicquid ad publicum ius . . . in . . . redibitione . . . i atque ripatici pertinere videtur. ACTA imp. Winkel. I 196 p. 174,30 donamus . . . districtum . . . cum -o, pascuatico. 213 p. 193,20 ut . . . nullus herbaricum vel glandaticum aut -um tollat. 783 p. 613,39 -um, scilicet pars piscium, . . . est curie. al.

aquatilis, -e. 1 adi.: a de materia i. g. aquam continens - wasserhaltig: HILDEG. phys. 7,14 (ed. pr.) quia boves aliquantum -es sunt. medic.: DYASC. p. 113^b si fuerint putust -es. b de situ, positione i. g. in aquis vivens - in, an Gewässern lebend, Wasser-: SISEB. Desid. 13 aquila pulmentum -e deferens. HONOR. AUGUST. cant. praef. p. 348^b leo -is est piscis in aqua. HILDEG. phys. 5,33 p. 1283^A anguis. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 7,25 -es . . . dicuntur aves de rivera . . . , quarum mansio est in aquis et circa aquas. ALBERT. M. anal. post. 2,2,3 p. 171^b,8 per negationem animalis -is (p. 90^b,19 ἐνύδρον). al. 2 subst. neutr.: animal in aquis vivens, pisces - Wassertier, Fisch: EKKEH. IV. bened. II 41 pneuma sibi sanctum perfundat -e cunctum.

aquatio, -onis f. 1 lavatio - das Waschen: CHART. civ. Hild. 365 (a. 1278) quam (immunditiam) civitas habuit de -e allecium. 2 locus ad aquandi - Tränkstelle: DIPL. Contr. II. 292 p. 414,33 -es aquarumque cursus . . . dominus.

aquatus v. aquo, arcuo.

*aqueitas, -atis f. 1 status materiae aquam continentis vel aquae similis - wasserhaltige oder wasserähnliche Beschaffenheit: ALFRED. ANGL. miner. p. 50,14 que (siccitas) alterat -em ad terreitatem. Ps. AVIC. tinct. 3 p. 628^b,36 cum argentum vivum habet in se . . . -is substantiam. ALBERT. M. meteor. 3,3,19 p. 661^b,28 -s ipsius vaporis fulminis mixta est cum terrestreitate calore corruptum. miner. 3,2,5 p. 81^a,16 sulphur suum (sc. argenti) habet aliquid -is sulphureae. veget. 3,92 spissitudine substantiae proportionatur ei (dulci) cum -e et pauca aeritate. 6,130 arbor . . . composita est ex terreitate plurima et -e pauca. animal. 5,51 propter spermatis parvitatem et -em. al. 2 substantia aquam continens vel aquae similis - wasserhaltige oder wasserähnliche Substanz: GEBER. summ. 1,42 -em ex sublimandis substantiis exprimere. 1,45 p. 573 modus . . . remotionis -is ipsius superfluae. ALBERT. M. animal. 7,96 frigiditatem et -em grossam piscium. al.

*aquesens, -antis. lucidus - durchsichtig: PAUL. ALBAR. carm. 6,9 (de carbunculo) lapillus -s. 9,106 iacintus adest undose nobis -s.

*aquestris, -e. aquis formatus - durch Gewässer gebildet, Wasser-: CHART. Old. II 85 p. 33,7 (a. 1243) stratum regiam . . . per vias -es quam terrestres . . . pacificabimus (inde 132).

*aquestum v. *acquaestum.

*aqueus, -a, -um. I adi.: A de materia: 1 strictius i. q. ex aqua constans, aquam continens - aus Wasser bestehend, wasserhaltig: GEBER. summ. 1,50 p. 585 distillatio vaporum -orum. ALBERT. M. veget. 2,107 humor multus -us in vite et platano. 2,113 complexio folii . . . est ex humido -o et terrestri faeculento. 2,143 in . . . flore duplum esse substantiam, terrestrem et simplicem -am. 7,6 quae (plantae) cibantur laetamine -o. saepe. animal. 2,52 equus habundat humore -o. 2 latius i. q. aquae similis - wasserähnlich: a anat.: ALBERT. M. animal. 1,441 quod exprimitur ex manillis masculorum, non est nisi substantia -a. 3,1 generalis pars corporis . . . est sanguis -us. 5,44 sperma immaturum hominis est adhuc -um. b natur. de caelo: HONOR. AUGUST. imag. 1,138 super firmamentum sunt -ae instar nebulae suspensae, quae coelum in circuitu ambire dicuntur, unde et -um coelum dicitur. ALBERT. M. summ. theol. II 11,48 p. 529^b,26 coelum, quod supra firmamentum est, propter . . . convenientiam cum aqua in substantia dicitur -um et propter soliditatem dicitur coelum crystallinum (p. 530^b,3. cf. summ. creat. I 3,14 p. 430^b,12). v. et supra p. 341,54sq. B de situ, positione i. g. in aquis vivens - in, an Gewässern lebend, Wasser-: PS.

ARIST. lap. I p. 189,7 est cancer marinus et lepus -us. ALBERT. M. animal. 2,82 -i et marini serpentes (p. 505^b,7 ἐνύδρων). de signis zodiaci: ALBERT. M. miner. 2,3,4 p. 52^b,38 triplicitas signorum -orum vocatur aquilonaris (i. cancer, scorpio, pisces).

55 II subst. neutr.: 1 status materiae aquam continentis vel aquae similis - wasserhaltige oder wasserähnliche Beschaffenheit: ALBERT. M. veget. 2,120 florum . . . substantia . . . ebulli . . . propter abundantiam -i. 2 substantia aquam continentis vel aquae similis - wasserhaltige oder wasserähnliche Substanz: ALBERT. M. veget. 1,138 acutum . . . -um vel viscosum terreum multum extenditur in longum. 2,40 substantia plantae . . . latitudinem habens foliorum propter multum -um facile dilatabile. 2,123 quod florum substantia sit ex subtili -o (2,126. cf. animal. 3,86 totum est subtile -um et aereum). Baader

aquicolus v. aqualicus. aquiesco v. acquiesco.

aquila, -ae f. (m.: cf. l. 63) script. agrali: p. 845,18.

etym.: ALBERT. M. animal. 23,7 -a ab acumine dicitur; tres enim habet acuitates, visus videlicet et irae et instrumentum venandi (cf. Isid. orig. 12,7,10).

I de avibus rapacibus: A latius i. g. æterbæ - Adler (Falco aquila L.; cf. GLOSS. III 354,47 St.-S. -a är. 464,17 -a adelare): 1 proprie: LEX Baiuv. 19,5 si . . . -e vel ceteri aves cadaver reppererint. ALCUIN. epist. 213 p. 356,21 cunctis . . . avibus -a celsius volare . . . consuevit. FLOD. hist. 1,24 p. 443,33 misticus ales -a . . . girando circumvolans . . . locum monasterii capacem . . . designavit. CARM. Cantabr. 23,4,1 ad astra volans -a. HONOR. AUGUST. spec. p. 842^c dicitur, quod -ae senescenti cornu oris . . . incurvetur egs. SIGEBO TO Paulin. 15 cum . . . Dei famula -ae quasi auguriatri minus intenderet. HILDEG. phys. 6,8 -a valde calida est, velut ignea sit. CARM. Bur. B 58,4,2 mergus aquaticus, -a munificus. 132,2^b,9 -a clangit. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 10,31 multo minus . . . quidam modus -arum innobilium . . . dici debent rapaces. 6 p. 194,2 -e . . . consueverunt exaurare, de quibus timent falcones. p. 223,8 propter -as aut vultures aut ossifragos aut alias aves huiusmodi . . . ascendet falco. ALBERT. M. animal. 23,7 omnis . . . -a viget acumine visus, maxime vero illa, quae nobilis -a vocatur et haec herodius Latine. 23,13sq. sex inveniuntur -arum genera, quorum primum quidem est herodius; secundum . . . nobilis est, quod accipit anseres et cignos . . . ; tertium autem est, quod . . .

[Rudolph]

truncatis libenter insidet arboribus et ideo truncorum -a... vocatur et accipit... anates et... anseres... et est minus quantitate duobus praeinductis et est cinerei coloris; quartum autem est id, quod accipit pisces...; quintum autem est parvulum valde et... vocatur frangens os...; sextum autem genus -ae est rarum... et est totum album nivei candoris... et vivit de venatione leporum et cunicularum. *al. v. et p. 844,31,34.* 845,40,52. *in fabulis:* WALAHFR. carm. 19,23 -a... inquit (EBERT. fec. rat. 1,251). *al. proverb.:* NOTKER. BALB. gest. 1,25 p. 34,3 cum... fama malum... de minima meis super-arum magnitudinum excresceret. *2 symbolice* (*sc. de ave picta vel ficta;* cf. E. Gritzner, *Symbola und Wappen des alten deutschen Reiches*. 1902. p. 13sqq.; J. Deér, *ÄbhGött. Phil.-hist. Kl. III/36. 1955. p. 111sqq.*) : *a in paramentis:* LEO MARS. chron. 2,59 p. 667,41 abstulit... pannos de altari, ... alium cum cruce..., alterum... cum -is. PETR. CAS. (?) chron. 3,58 p. 743,43 planetam purpuream... cum -a de margaritis. *3 in ambone* (*cf. H. Otte, Handb. der kirchl. Kunsthäologie. I. 1883. p. 301².*) FOLCUIN. Lob. 29 p. 70,48 quae (*emicedia pulpiti*)... fusilem habent -am optime deauratam, quae... alis extensis capacem evangeliorum codici locum pandit. HUGO FLAV. chron. 2,8 p. 374,15 instrumentum..., quod paratum est receptu textus evangelii, Iohannes evanuelista in similitudine -ae volantis adornat. *al. v. et supra p. 549,1. 613,59.* *b publ. de insigni maiestatis, dignitatis, honoris sim.* (*cf. W. Wegener, ZRGerm. 72. 1955. p. 715qq.*) : RICHER. REM. hist. 3,71 aeream -am, quae in vertice palati... acsi volans fixa erat, in vulturnum converteunt (*sim. THIETM. chron. 3,8. BONIZO ad amic. 4. p. 581,7.*). WILH. APUL. gest. 3,50 indicis -ae (*sc. loricae applicatis*)... Graecorum dominus cognoscitur. OTTO MOR. hist. p. 61,23 ponere signum -e super campanile... in signum fidelitatis. ACTA IMP. Winkelm. I 340 -arum imperii signis explicitis. CONR. MUR. clip. 1^b rex Romanorum... -am nigre forme croceo clipeo fert (17^a dux Merantinus -am c. gerit albam). *al. in investitura:* ANNAL. Rom. p. 477,9 prefecturam per -am confirmavit. *c milit. de vexillo* (*cf. Gloss. II 500,1 St.-S. victrices -as gunfanon; de re v. C. Erdmann, Quell-ForschArch. 25. 1932. p. 18sqq.*; P. E. Schramm, *Herrschzeichen und Staatsymbolik. II. 1955. p. 644.*) : WIDUK. gest. 1,11 signum... leonis atque draconis et desper -ae volantis insignitum effigie. TRANSL. Dion. Ratisb. 11 p. 360^b,53 tribus... signiferis frontem exercitus munito, -am in medio, ventosos dracones utrimque... sistito. COSMAS chron. 1,13 p. 29,21 victrices -as... referunt (EPIST. Reinh. 8 v. -as... versus urbem direximus. CHRON. Erf. mod. a. 1162 p. 181,22. *al. v. et l. 54,58,59.*) GESTA Ern. duc. I p. 13,1 palatinus erectis -is suos convocavit. HERBORD. Ott. 3,10 p. 754,17 versis -is ad sua redire. IOH. CODAGN. annal. a. 1208 p. 34,2 tensis -is -am premium incipitur. ANNAL. RUP. Salib. II a. 1278 p. 803,10 una turma portavit vexillum Romane -e. ANNAL. Plac. a. 1268 p. 528,25 qui ferebat -am, ... fuit mortuus (*opp. vexillum crucis*). *al. in imag. de militia caelesti:* ALCUIN. carm. 1,10 o sancti, ... victrices -as caeli qui fertis in arcem (SIMON SITH. gest. 2,1 p. 644,4. al.). METELL. Quir. 4,39 triumphales -as super astra... effert. meton. i. q. legio, turma - Legion, Schar: WALTHER. SPIR. Christoph. II praef. 48 victrices -as mentitus Apollo delusit... Latinos (METELL. Quir. 15^a,1 v. -ae renovant decus urbis herile). METELL. Quir. 14^a,39 -as Romuleas Noricus ensis regit. *al. d usu vario:* RUODLIEB V 344 in medio cuius (*fibulae*) -e stat imago volantis. GESTA mon. Mans. (MGScript. XV p. 933,15) cuius (*turris*) tecti cacumen cruce deaurata et triumphali -a... decoravit (ANON. tab. p. 147,6 vidi in tecto imagines novem -arum pictas). *al. 3 alleg., per compar., in imag.:* ALCUIN. epist. 181 p. 299,11 quae esset convenientia inter leonem (*sc. regem*) et -am (*sc. papam*). HRABAN. carm. euang. 30 ille (*Christus*)... -ae probus inditur arti. univ. 8,6 p. 243^b vocabulo -ae aliquando maligni spiritus raptore animarum, aliquando praesentis saeculi potestates... vel incarnatus Dominus... designatur. p. 244^a. *al. ORDO Rom. ant. p. 38^b,15* Iohannes evanuelista habet similitudinem -ae, eo quod nimis

alta petierit (*de eodem: EKKEH. IV. bened. I 4,10* pande, voluntans -a de se quid clanxerit ipsa). THIOPR. flor. p. 400^b cum... praepeti mentis annisu ad aethera libraretur more -ae Reginbertus eqs. VITA Norb. I 12 p. 683,3 quod docebat, 5 velut -a provocans ad volandum pullos suos, operibus premonstrabat. ALBERT. M. cael. hier. 15,11 p. 440^a,22 censemendum est 'ipsam' speciem (*angelorum*) -ae significare 'regale'; ... dicitur enim rex avium. ALEX. MIN. apoc. 4,7 p. 62,24 -a designat temperantiam. p. 63,5 quod papa sit -a. BERTH. RATISB. serm. 12 p. 64,5 immunda erat -a, quae signat superbos in religione (*cf. Vulg. deut. 14,12.*) *al. usu physiognomico:* ALBERT. M. animal. 1,224 -ae... nares magnanimis attributa sunt. *in vaticiniis de personis potentibus:* SALINB. chron. p. 540,10 -a (*sc. gens vicecomitum Mediolanensis?* ed.)... turrim... delebit. p. 544,31 Karolus, rex Siciliae, partes -e trucidabit (*item de Frid. II. imp. et progenie eius:* p. 546,19. *al. [v. ind. p. 711^a et J. Deér, op. cit. p. 1215qq.]* p. 544,33 surget -a (*sc. Petrus III., rex Aragoniae*) habens rostrum fortius. orientalis -a fere i. q. imperator aeternus - etwa: Endkaiser: PETRUS DE PRECE epist. (DtArch. 13 p. 169,15) de orientali... -a, quam dicitis occidisse, que... vivit tamen in pullis multis (*cf. notam ed. p. 1555qq.*) . 4 *in nominibus:* a hominum: ALCUIN. carm. 18,2 fac paucos A-ae (*sc. Arnoni, archiep. Salisburgensi*) versiculosque meo (*de eodem: epist. 59 patri A-ae antistiti transmarinus cignus...* salutem. *al. [v. ind. s. v. Arn et supra p. 685,67].*) PETR. CAS. (?) chron. 3,39 p. 731,47 una cum Richardo cognomento de A-a. *al. b locorum, civitatis:* TRANSL. Callisti 7 (MGScript. XV p. 420,51) ad locum, qui A-ae silva dicitur. CHART. Livon. B 7 p. 7,25 citerior... vocetur Mons A-e eo, quod -a nidificat ibi. ALEX. IV. registr. 439 clero de A-a Furconensis diocesis. CHART. Friedb. Hass. 73 domum... nominatam ad A-am. *al. c sideris:* HONOR. AUGUST. imag. 1,120 deinde est -a; Iupiter in -am versus Ganimedem rapuit. *v. et supra p. 343,8sq.* *d alch.:* ALLEG. sapient. 4 p. 471^b,41 dictum est misadar (*i. sal Ammoniacus; cf. J. Ruska, SBHeidelb. Phil.-hist. Kl. 1923/V. p. 6.*) -a properter nimiam velocitatem. IOH. sacerd. 158 -a, id est sal Ammoniacus. *al. meton. i. q. sal Ammoniacus - Salmiak:* Ps. GERH. CREM. sal. I 1 regimen ipsius (*atramenti*) est cum -a. sept. p. 356,9 ut sumas... de alahinem sublimata -a. GEBER. clar. 1,8 -a facit eum (*vitriolum*)... penetrare usque ad profundum. *al. 5 translate i. q. gloria - Ruhm(estate):* CHRON. NOVAL. 2,7 p. 86,3 cuius (*Waltharii*) fama... ultra caesareas scandit abhinc -as. *B strictius:* 1 aquila nobilis, fulva - Stein-, Goldadler (*Aquila chrysaetos L.*): ALBERT. M. animal. 6,50 -a... magna, quae aput nos est et herodius vocatur. *v. et p. 842,69,71.* avis aquilina cinerei coloris - Kaiser-adler (*Aquila heliaca Savign.*): ALBERT. M. animal. 23,16 est... minor -a truncali accipiter. *v. et p. 843,1.* 2 halietus - Seeadler (*Haliaetus albicilla L.*): ALBERT. M. animal. 23,13 haec -a quantitate minor est herodio... et alba est in pennis ani. *v. et p. 842,71.* 3 pandion - Fischadler (*Pandion haliaetus L.*): FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 9,4 genus -arum, que dicuntur... -e piscatrices. ALBERT. M. animal. 2,70 quaedam inveniuntur in uno pede habent<t>es distinctos digitos et in alio coniunctos per membranam sicut -a parva, quae vocatur -a piscium. *v. et p. 843,3.* 4 aquila minuta - Zwergadler (*Eutolmaetus pennatus Gmel.*): ALBERT. M. animal. 8,105 avis... Latine vocatur ossifragus; est autem avis de genere -arum parvarum... et... dicit ossa in altitudinem eqs. *v. et p. 843,4.* 5 aquila nivei coloris - Islandfalke (*Hierofalco caniceps Gmel.*): *v. p. 843,5.* 6 aquila serpentes venans - Schlängenadler (*Circætus gallicus Gmel.*): ALBERT. M. animal. 8,12 quoddam genus est -ae, parvum in quantitate, quod venatur... serpentem. 7 aquila asturi similis - Habichtsadler (*Eutolmaetus fasciatus Vieill.*): ALBERT. M. animal. 8,20 avis dicta yricez (p. 620^a,18 διρόχος) et est genus -ae valde forte et magnum, pugnat cum vulpe et lepore et cuniculo. 8 triorchis - Bussard (*Buteo buteo L.*): ALBERT. M. animal. 7,31 carnes autem comedunt -ae, quae vocantur Graece tharyagroz (p. 592^b,3 δ τριόρχης), quae est in

quantitate milvi. **9 vultur barbatus** - *Bartgeier* (*Gypaetus ossifragus Savign.*) : ALBERT. M. animal. 7,31 kyni . . . est cinerei coloris et hoc genus -ae quidam grifen esse existimant. **10 de strigibus**: a fort. i. q. *Surnia ulula* (*L.*) - viell. *Sperbereule*: ALBERT. M. animal. 7,33 -a kalon (p. 592^b, 11 ἔλεός) et -a agolieus (p. 592^b, 11 αἰγώλωος) dicta assimilantur multum avi illi (*corvo nocturno*). **b fort. i. q. Syrnium uralense** (*Pall.*) - viell. *Habichtseule*: v. l. 6. **11 phoenix** - *Phönix* (*usu alch.*): ANON. tab. p. 191, 17 est . . . lapis -ae lapis cognitus et est lapis, in cuius ventre est lapis, qui movetur, per quem significavit aquam ascendentem et cinerem extractum a cinere. ROSIN. interpr. 1 p. 294, 1 nota de -a . . . sicut moritur et dirimirut eodem modo, relevatur et regeneratur.

II de pice i. q. species piscis marini (fort. *Sciaena aquila Lacops vel Myliobatis aquila L.*) - *Meerfischart* (viell. *Adlerfisch oder -rochen*; cf. R. STRÖMBERG, *Studien zur Etymologie und Bildung griech. Fischnamen*. 1943. p. 112sq.): ALBERT. M. animal. 5,15 agrali (p. 540^b, 18 ἀρτός; *Mich. Scot.* -a) et rana et lamya sunt etiam in mari.

***aquillanus**, -a, -um. (cf. *aquilinus*) *fucus* - *dunkel*, *schwarzlich*: GLOSS. III 580, 56 St.-S. musa -a erdebere (cf. 574, 32 *muras suarz peri*).

***aquilaria** v. *aquileia.

***aquileia**, -ae f. (orig. inc., cf. MARZELL, *Wb. dt. Pflanzennam.* I. p. 359sq.; theod. *vet. ageleia*, cf. *Ahd. Wb. I.* p. 55sq.) *script.*: lacel.: l. 34. ack.: l. 38. aco.: l. 36. age.: l. 35. agi.: l. 32. agl.: l. 35, 37. al. aqua.: l. 43. -lari(a): l. 44. -le(a): l. 40, 41, 43. al. -legi(a): l. 32, 39. al. -ley(a): l. 35, 37, 43. al.

1 anchusa - Akelitei (*Aquilegia vulgaris L.*, cf. MARZELL, l. c.; ANDRÉ, *Lex. bot.* p. 37): GLOSS. III 125, 3 St.-S. -a agileia (*E.*) . . . àglei (*A.*) . . . legia strorchensnabel. 719, 33 -a storkesneuel. al. TRACT. de aegr. cur. p. 194, 35 tere laceleiam et inde iussum extractum pone in vulnere. HILDEG. phys. 1, 133 capit. p. 1128 ageleia. 1, 132 p. 1184^b agleya (acoleia ed. pr.) frigida est . . . in quo (*homine*) orfimae crescere incipiunt, agleyam crudam saepe comedat. 1, 210 eis (*scrofulis*) ackeleiam primo superponat. ROGER. SALERN. chirurg. 1, 936¹⁸ succus -legie. ALBERT. M. veget. 2, 135 flos oleris, qui vocatur -ea, eo quod quatuor aquilas flos eius figurare videtur. 3, 36 in semine . . . -eae. al. **2 scelerata - Hahnenfuß** (*Ranunculus sceleratus L.*): ALPHITA I p. 278, 4 -alea (-leya var. l.), columbaria idem, dicitur herba quaedam calida, idem est, quod pes gallis (*sic*). II p. 13, 31 -laria vel -a unum stipitem habet et folia fissa . . . et florem album, secundum antiquos apium risus appellatur. al. v. et supra p. 683, 13, 748, 55. **3 verbenaca - Eisenkraut** (*Verbena officinalis L.*): v. l. 43 et p. 748, 55.

aquileia v. *aqualea*.

***aquileius**, -i m. *lapis aquilae - Adlerstein*: ALBERT. M. miner. 2, 2, 5 p. 35^b, 5 echites gemmarum optima est . . . et vocatur a quibusdam -us . . . , eo quod aquilae hunc aliquando ad nidum suum iuxta ova collocantes egs.

aquilex v. *aqualex*.

***aquilianus**, -a, -um. (cf. *aquilinus*) *caliginosus* - finster: ORB. iud. Dei B XII 3^d p. 671, 13 exorizo te, inmundissime draco, serpens antique, -a nox.

aquiller, -era, -erum. **1 adi.**: *aquila exornatus* - mit einem Adler geschnückt, *Adler* -: EKKEH. IV. cas. 59 med. reliquias . . . cappa illa -a induit . . . domum reportabat (cf. J. BRAUN, *Die liturgische Gewandung*. 1907. p. 311). **2 subst. masc.**: *qui aquilam portat* - *Adlerträger*: PETR. CAS. (?) chron. 4, 37 obviam ei pontifex misit . . . stauroferos, -os, leoniferos (cf. J. DETR., *AbhGött. Phil.-hist. Kl.* III/36. 1955. p. 119³).

***aquillinitas**, -atis f. *aduncitas rostro aquilae similis - dem Adlerschnabel ähnliche Krümmung*: ALBERT. M. praedicab. 5, 1 p. 82^a, 3 quamvis simum et aquilum sit aliud per substantiam nasi, hoc tamen non est per similitatem et -em (p. 1360^a, 27 η γρυπότης), quae sunt accidentia.

aquilinus, -a, -um. **1 subest aquila**: *aquilae similis - adlerähnlich*, *Adler* -: LAND. MEDIOLE. hist. I 3, 14 p. 82, 52

Herlembaldus . . . oculis -is, pectore leonino. *alleg. de Io-hanne evangelista*: EKKEH. IV. bened. I 4, 45 homo . . . -us. **2 subest aquilus**: *fucus - dunkel, schwärzlich* (cf. GLOSS. III 581, 12^a St.-S. musa -a; v. et p. 845, 21): HIST. 5 Daret. p. 196, 26 Achimaycus decorus aspectu et corpore -o (ALBERT. STAD. TROIL. 2, 31. 2, 57). **3 subest aquilo**: v. p. 848, 19.

aquillo, -onis m. (f.: cf. l. 42) *form. nom. et voc. sg. -on*: l. 11, 42. *plur.*: l. 22. *usu attrib.*: l. 46, 51. p. 847, 30. **signif.**: RICHARD. ANGL. anat. II p. 89, 13 *kylos succus latine*, inde -on *ventus sine succo*.

I apactias - Nordwind (cf. GLOSS. II 704, 25 St.-S. -o norduunt): **A latius**: *1 proprie*: HONOR. AUGUST. cant.

4, 16 p. 429^b -o est *ventus durus et frigidus*, qui transtringit (an terram stringit leg.?) ac flores necat. HELM. chron. 110 p. 218, 3 *frigus* -is. HILDEG. epist. I 49 p. 256^b *septentrio cum -e bacchabatur*. ALBERT. M. meteor. 3, 1, 20 p. 605^a, 18 *inter -em sive septentrionem et favonium sunt duo venti*. 3, 1, 21 p. 606^a, 30sq. non *movetur -o ad inferiorem partem terrae vel ulterius procedendo ad -em*. al. **2 in imag.**: CARM. SCOT. I 11, 34 *raptus e portu -is arte*. RADBOD. carm. 5, 5 *turbabant hostia flatu exagitata feris . . . -bus* (gloss.: *diaboli immissionibus*). **3 alleg.**: HRABAN. univ. 9, 25 p. 282^c -o . . . *significat . . . diabolum vel homines infideles, ut iniuritatis abundanti et defectum charitatis*. HILDEG. epist. I 70 p. 291^a -o . . . *firma correptio est*. ABSAL. serm. 36 p. 209^b *nomine -is . . . spiritus malignus intellegitur*. **B strictius i. q. ventus sep-tentri vicinus ad orientem vel ad occidentem versus - Nordost- oder Nordwestwind** (cf. GLOSS. III 113, 645q. St.-S. -o nordösterwind [B] . . . nortwestirwind [F]): EINH. KAROL. 29 p. 34, 6 ut . . . vocaret . . . -em nordostroni. CHRON. MERSEB. 13 p. 187, 12 flante borea aspirat -o. ALBERT. M. meteor. 3, 1, 22 p. 610^a, 19 *septentrio . . . a sinistris . . . versus orientem habet -em*. 3, 1, 23 p. 611^a, 1 *corus collateralis est boreae ex parte orientis et -o ex parte occidentis*. ibid. al.

II regio septentrionalis, septentrio - Norden (interdum de regione septentrionali paulum in orientem vergente velut l. 53): **A gener.** (cf. GLOSS. III 606, 26 St.-S. -o nordan): **1 proprie**: BEDA hist. eccl. 5, 23 p. 349, 11 *portabant . . . faciem ignis contra -em (aquilonalem M) cometae*. ANNAL. PETAV. a. 722 (MGSCRIPT. I p. 7^b) *bella contra -em*. AETHICUS ISTER 33 p. 20, 12 tu, -on, mater draconum et nutrix scorpiorum. WALAHFR. carm. 5, 59 *ventus . . . a Scithico ducens -e fragorem*. EPIST. VAR. III 16 *evangelizandi licentiam in partibus -is accepit* (DIPL. HEINR. II. 299 p. 369, 26 *iusta palacio . . . da parte -o*). RIMB. ANSCAR. 12 p. 33, 25 *quae (provin-cia) erat in -e ultra Albiam*. POETA SAXO 3, 370 -is ad axem. LIUTPR. ANTAP. 5, 15 p. 137, 32 *lingua . . . Teutonom nörd -o, man autem dicitur homo, unde et Nordmannos aquilonares homines dicere possumus*. DIPL. HEINR. II. 257 *extra murum ad -em plagam urbis*. CHRON. POL. 3, 24 *Prussiam, terram -i contiguam*. HELM. chron. 86 p. 169, 14 *transmisit dux nuntios ad . . . regna -is, Daniam, Suediam, Norwegiam, Ruciām*. ARNOLD. SAXO FIN. 1, 2, 2 p. 17, 9 *<in> vicesimo tertio gradu . . . piscis -is et oryon . . . oriuntur*. CONST. II 235 p. 324, 4 qui (HEINR. VII.) . . . sibi sedem assumperat -is (sc. GERMANIAM). ALBERT. M. meteor. 3, 1, 10 p. 595^b, 40sq. *dupliciter possumus accipere -em et meridiem, scilicet secundum quod sunt partes, quae sunt iuxta polos mundi, secundum quod sunt in mundo -o et meridies egs. saepe. v. et l. 20. p. 847, 33*.

55 **2 in imag. de sede diaboli** (cf. VULG. IS. 14, 13; v. et l. J. GRIMM, Deutsche Mythologie. 4875/76. p. 28, 836): RAHEW. THEOPH. 166 *delegit tua (sc. diaboli) perdita mens -em*. HILDEG. epist. I 51 p. 261^b *oculos in ante, ad -em dirigentibus, ne belator -is . . . eos corrue re faciat*. p. 262^a ne . . . -i appropinquent, ut morte aeterna suffocentur; . . . oriens, austus et occidens Deum ostendunt, sed -o . . . ei subiectus est. **3 alleg.**: HRABAN. UNIV. 9 PRAEF. p. 261^b -o *significat populum gentium*. HONOR. AUGUST. GEMM. 1, 22 *per -em quoque diabolus designatur spec. p. 833^b per -em, ubi sol sub terra latet, Ma-thaeus exprimitur*. **B publ. et iur. in descriptione terminorum**: TRAD. FRISING. 8 p. 35, 10 (a. 755) ab oriente . . . , ab

occidente . . . contra -em . . . a meridie. TRAD. Ratisb. 11 p. 10,32 tradiderunt parte meridiana miliaria III, -e miliaria II. DIPL. Ludow. Germ. 8 in parte -is. DIPL. Heinr. III. 316 ab -e silva. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 49,30 attingitur . . . inter -em et . . . orientem Pecenatorum . . . campania Pannonia. CHART. Tirol. 1161 p. 205,24. al. fort. add.: CHART. episc. August. 84 p. 85,29 (a. 1257) tam ex parte australi, boreali, -is quam etiam septentrionali. C abusive i. q. plaga meridionalis - Süden: PAULIN. AQUIL. carm. 6,2,1 occasus, ortus, -o, septentrion, . . . lati polarum iubilate cardines.

aquilonalis, -e vel aquilonaris, -e. script.: acq.: CHART. Wirt. VII 2527 p. 387,13. -nia: l. 30. aquilonalis a s. XII. rarescere videtur.

I adi.: ad aquilonem pertinens, septentrionalis - nördlich, Nord-: A a septentrione veniens - von Norden kommand: ALBERT. M. meteor. 2,1,13 p. 530^a,33 flante -ri vento. veget. 7,125 quamvis . . . -ris ventus impedit fructus, miro tamen modo . . . custodit sanitatem. pol. 4,3,2^b p. 328^a,45 'boreales' id est -res venti. al. B qui in regione septentrionali est - im Norden befindlich: 1 de rebus i. q. in regione septentrionali situs - im Norden gelegen: a gener.: ALDH. ad Acirc. 1st. Acircio -lis imperii sceptra gubernanti. WALAHFR. exord. 4 p. 477,37 partes templorum . . . -les (-res 3) sinistra . . . dicebantur (ANNUAL. Fuld. II a. 875 p. 83,29. al. v. et l. 35). WALTHARIUS 524 cum bella cierent contra -res (-les PT, aquilonenses B) . . . regiones (THIETM. chron. 7,39 ad comprehendendas -ris regionis [i. Scandiae] varietates. ALBERT. M. animal. 7,71. al.). LIUTPR. antap. 4,15 mundi partes -ris. BERTH. (?) annal. a. 1070 filius Ottonis, ducus Saxoniae -ialis. HELM. chron. 18 p. 39,12 in -li (-ri edd., aquiloni 1) absida . . . ecclesiae. CHART. Bern. II 40 facta sunt hec . . . ante fores -res ecclesie. ALBERT. M. meteor. 3,1,18 p. 603^b,24 aer in aquilone tunc incipit infrigidari propter discessum solis a signis -ribus. 3,1,22 p. 609^a,27 parallelum -rem. veget. 5,22 capillaritas magis invenitur in parte -ri arboris et in locis -ribus silvarum. saepe. b publ. et iur. in descriptione terminorum: DIPL. Ludow. Germ. 25 territorium . . . terminatur . . . ab -li parte de . . . strata egs. DIPL. Arnulfi 184 p. 283,18 usque dum Tuontina in -ri (-li C) parte fluit. al. 2 de animantibus i. q. regionem septentrionalem habitans - im Norden heimisch, ansässig: BEDE hist. eccl. 3,24 p. 180,13 qui (Mercii australes) sunt . . . discreti fluvio Treanta ab -ribus (-ibus M) Mercii. ANNUAL. Mett. a. 780 Saxones. ADAM gest. 3,74 concilium . . . omnium -lium (-rium B 1^b,2) episcoporum. ALBERT. M. animal. 8,107 fortissimum . . . genus (accipitrum) . . . capit grues . . . quando est -re bene nutritum. al. v. et p. 846,49.

II subst. masc. plur.: incolae plague septentrionalis - Nordländer, -männer: STEPH. EDD. Wilfr. 43 p. 237,12 (de Northumbria) ad Aldfridum, regem -lium. 60 p. 255,2.

*aquilonarius, -a, -um. septentrionalis - nördlich: GESTA Trud. cont. I 12,9 p. 309,1 edificavit sibi cellulam versus -am partem iuxta occidentalem monasterii absidem. CHART. Salib. II 328 p. 456,31 ex parte -a fluminis Isare. in imag.: ACTA imp. Winkel. I 725 p. 571,13 (a. 1246) ille -us princeps Sathanas . . . , qui deitati solis suam ex obposito sedem voluit adequare.

*aquillonensis, -e. 1 adi.: septentrionalis - nördlich, Nord-: v. l. 26. 2 subst. masc. plur.: incolae plague septentrionalis - Nordländer, -männer: STEPH. EDD. Wilfr. 51 p. 245,29 (de Northumbria) regem Aldfridum -lium.

aquilonia, -ae f. plaga septentrionalis - Norden: v. p. 848,1.

aquilonialis v. aquilonalis.

*aquilonicus, -a, -um. septentrionalis - nördlich: CHRON. Moiss. (MGScript. I p. 298,34) in -is partibus Saxoniae.

aquilonius, -a, -um. 1 adi.: septentrionalis - nördlich: CHART. Sangall. A 440 (a. 855) in marzo Wangon prope Argunam -iorem. 2 subst. neutr.: plaga septentrionalis - Norden: ANNUAL. Mosell. a. 722 (MGScript. XVI p. 494,30)

pugna contra -um (aquinoniam ANNUAL. Lauresh. a. 722; cf. p. 846,41).

aquilius, -a, -um. script.: aci-: l. 6,8. acy-: l. 6. 1 subst aquila: a adi.: aduncus modo rostri aquilae - gekrümmmt nach Art eines Adlerschnabels (cf. GLOSS. II 366,29 St.-S. acylum chirrunden. III 384,41 acilus nascrumber): OTLOH. Wolfsk. 28^{med}. accidens est . . . quadriforme: unum quod nec accidit nec recedit, ut acilus et simus (ALBERT. M. praedicab. 5,2 p. 85^a,9 homo est risibilis, nasus est simus vel -us. p. 85^b,40sq. -um [p. 1360^a,29 γρυπά] esse vel simum sunt formae, quae permixtibiles invicem sibi non sunt et . . . non suscipiunt magis et minus, quod falsum est, quia . . . -o -ior. ibid. al. v. et p. 845,68). b subst. neutr.: aduncitas - Krümmung: ALBERT. M. praedicab. 5,2 p. 84^b,24 -um (p. 1309^b,24 τὸ γρυπόν) vero ex retorsione anterioris partis nasi . . . causatur, quando . . . cartilago . . . ad modum rostri aquilae ad superius labium recurvatur.

2 subst aquilo (sc. per errorem): septentrionalis - nördlich: GLOSS. I 46,21 St.-S. -um (a. b) aquilinum (c) nordanondi . . . nigrum egs. Rudolph

aquimanile, -minile v. aquamanile.

aquimolus, -i m. vel aquimolum, -i n. script.: -bol: l. 35. -mul: l. 31. form. decl. I. non occurunt in schedulis nostris, nisi hic illuc subsunt in abl. plur. -is.

molendinum aquae impetu motum - Wassermühle: CONC. Karol. 12 p. 67,24 concessimus . . . salinas et -a. GREG. CAT. chron. I p. 182,18 (epist. papae a. 817) aquas necon et -os . . . concedimus. DIPL. Ottom. I. 336 p. 453,2sq. delegavit . . . -um . . . et alias (sic) duo -a. 337 p. 455,24 confirmamus . . . fundum . . . cum . . . silvis et -is. CHART. Ital. Ficker 54 p. 78,21 nego decimam . . . de uno -mulo posito in flumine. GREG. CAT. chron. II p. 45,11 dederunt . . . -um molentem. p. 51,18 in quo (loco) sunt -a. DIPL. Frid. II. (NArch. 20 p. 464,14) concedimus castrum . . . cum . . . molendinis, aquis, -is (-bolis cod.). al. usu adi. ut vid.: DIPL. Heinr. II. 29 p. 32,39 quicquid ibi . . . concessum est . . . cum . . . piscationibus, molendinis -is in utraque parte fluminis Danubii (inde DIPL. Conr. II. 31). DIPL. Heinr. IV. 355 aquam de Manicone . . . cum -is molendinis . . . , aliud molendinum in fundo Intedocrinio . . . proclamavi (inde GREG. CAT. chron. II p. 169,20). cf. ThLL. s. v. aqu(a)e-mola.

*aquindinas subst. (ἀκίνδυνος) medicamentum sine periculo adhibendum - gefahrlos anwendbares Heilmittel: ANTIDOT. Augiens. p. 45,24 antidotum seu catapotias, que vocatur -s.

*aquinus, -a, -um. aquam continens, aquae similis - wasserhaltig, wasserähnlich: ALLEG. sapient. I p. 468^a,52 sanguis, qui -us est de corpore animato, est terra nostra. TRACT. Micrer. p. 99,29 sulphur -um calidum est.

*aquirica subst. (orig. inc., nisi corruptum ex ἀκίνδυνος [Diosc. gr. 3,1 RV] i. q. aristolochia - Osterluzei, Hohlwurz) ?sedum - ?Hauswurz (Sempervivum tectorum L.): GLOSS. III 536,14 St.-S. -a huzwurz (an corruptum ex holwurz?, cf. l. 52).

aquiero, *aquistio sim. v. acquiro, *acquisto.

aquo, -avi, -atum, -are. 1 adaquare - tränken (cf. GLOSS. I 818,32 St.-S. -are [adaquare Vulg. Luc. 13,15] trenchi): FROUM. carm. 30,9 pecus . . . dicit -andum. EGBERT. fec. rat. 1,42 dum ducis bovem -tum. STATUT. ord. Teut. p. 112,9 de -andis equis. 2 irrigare - bewässern: CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 450,36 (c. 1220) pratum. 3 conspergere, lavare - benetzen, waschen: TRACT. de caus. mul. 30 os eorum -bitur. VITA Mariae rhythm. 4315 non solum pedes ad lavandum, dabo manus atque caput totum ad -andum. CHART. civ. Hild. 365 infra murum antiquum -ari allecia nulla debent.

4 aqua perfundere - unter Wasser setzen: CHART. Pfedd. 4 (ed. Bonin, UB Pfeddersheim. p. 2,34; spur. c. 1175) in vindemiis torcular verrere et -are. 5 in aquam infundere - ins Wasser schütten: MILO carm. 3,4,1, 257 Moses illam (iuvencam) arripiuit, fregit, combussit, sparsit, -vit (sparsit in aquam Vulg. exod. 32,20).

adi. aquatus, -a, -um. 1 *aqua confectus vel dilutus - mit Wasser hergestellt oder verdünnt:* AURELIUS 25 p. 729,22 decoctionem fenograeci -am (cf. 4 p. 497,18). AESCULAPIUS 46 p. 76,4 utantur . . . cibis et potibus -is. ALBERT. M. pol. 3,1^a p. 207^b,41 Athenienses occiderunt cicuta -a Socratem. 2 *aquae similis - wasserähnlich:* AESCULAPIUS 40 p. 63,2 attestante urina -a et mucilenta qualitate. Ps. GALEN. febr. 413 paulo -ior ipsa urina inventur. TRACT. de caus. mul. 25 si decursio -a fit ex loca dilectablia mulieris. 84 menstrua. al. *aquositas, -atis f.* 1 *ubertas aquarum - Reichtum an Gewässern:* MENKO chron. p. 546,41 cum reliquam partem terre propter -em et fossata non posset optimere. 2 *a status materiae aquam continentis vel aquae similis - wasserhaltige oder wasserähnliche Beschaffenheit:* HILDEG. div. op. 1,4,6 aquosus aer . . . -e sua vires fortitudinis illius (*nebulae*) attenuat. ALBERT. M. miner. 4,1,2 p. 87^b,38 albedo eius (*argenti vivi*) est ab -e et terreatate subtili decocta. veget. 4,137 quod . . . apprehensa fuerit tota -s a proprietatibus terrae. animal. 3,145 propter sanguinis -em. b *substantia aquam continentis vel aquae similis - wasserhaltige oder wasserähnliche Substanz:* ARNO REICHERSB. apol. p. 199,33 casei tenacitatem et seri -em (cf. p. 199,35 -s . . . lactis, quam serum dicimus). SALERN. comp. 48 -s descendens per nasum ventosae colligatur. GLOSS. Roger. III 729^a ventositas vel -s *cancri* . . . cum sagittella fomentetur. IOH. IAMAT. chirurg. 8,9 -s inter siphac et intestina ydropicorum coadunata. ALBERT. M. nutrим. 1,3 p. 329^b,16 fit depuratio in hepate ab -e superflua. veget. 3,75 albumen ovi insipidum . . . vocatur propter superfluitatem suae -is. animal. 1,444 superflua -s pauca, quae exsudat in gummis plantarum. 3,110 partes quaedam colericiae . . . -i fleumatis immiscentur. 3,141 propter saginosam -em, quae illuc declinat ab epate. 12,77 cum cibo commixta est -s per potum accepta. saepe.

aqueous, -a, -um. script. acqu-: l. 43.

I adi.: A proprie: 1 *de materia:* a strictius: a aquā exuberans - wasserreich: WILLIB. Bonif. 8 p. 47,3 -a Fresonum arva. WETT. Gall. 10 heremus . . . asper et -us. HILDEG. scivias 1,3 p. 407^c aerem. CHART. com. Mansf. VII 10 p. 393,30 tribuum pratum . . . cum locis -is et inaquos. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 67,1 terre paludosae sunt -iores. ALBERT. M. veget. 1,165 in . . . -is locis dulcibus. al. pluviosus - regenbringend, regnerisch: ALDH. ad Acirc. 16,3 nubis -ae. AGNELL. lib. pont. 138 p. 368,1 acqueosus Orion (cf. Verg. Aen. 4,52). FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 66,32 tempus est humidum et -um. β ex aqua constans - aus Wasser bestehend: PURCH. Witig. 453 qua (*hydria*) fieri vinum fluxum precepit -um. in imag.: HEINR. WIRZ. cur. 634 decipit . . . Bachum mater -a senem. aqua allegorice significatus - durch Wasser symbolisiert: HILDEG. epist. I 47 p. 236^a (*de aquis diluvii*) qui (*Christus*) in ea (*Maria*) omnem livorem -i peccati exsiccavit. γ aquam continens - Wasser enthaltend, wasserhaltig: BONIF. epist. 9 p. 5,30 luto. HILDEG. phys. 1,9 hirs . . . cerebrum hominis -um facit. 8,5 frorsch frigidus est et aliquantum -us. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 73,2sq. vallones -i et non -i. ALBERT. M. veget. 2,38 genera cirpi sunt debilis substantiae valde et -et. 2,92 sunt . . . in ventre plantae . . . vapor . . . humidus et -us et vapor siccus ventosus. al. medic.: AESCULAPIUS 37 p. 57,13 quid est hydropisie? extensio ventris innaturalis -a. BRUNUS LONG. chirurg. 2,11 -a . . . hernia nihil aliud est nisi aggregatio humiditatis (WILH. SALIC. chirurg. 1,51 p. 319^a). b latius i. g. aquae similis - wasserähnlich (interdum spectare potest etiam ad l. 51sqq.): a anat. et medic.: LEX Frision. add. 3^a,44 ut non sanguis, sed humor -a decurrat. Ps. GALEN. febr. 110 si . . . e naribus . . . fluxerit sanguis -us (ALBERT. M. animal. 3,148 [p. 521^a,33 *λυποειδές*]). 119 urina alba et -a. EKEKH. IV. bened. I 11,32 (*de lacrimis*) sanguis . . . -us. HILDEG. div. op. 1,2,27 p. 771^d qui (*oculus*) -um circum infra albedinem suam situm habet. ALBERT. M. animal. 3,60 quae (*vasa epatis*) recipiunt coleres aut -os aut terrestres. 3,69 in aliquo nervo inventur humiditas -a (p. 515^b,28 *λύπος*). 3,70 modus filositatis -ae

(p. 515^b,35 *λύες*) non invenitur in sanguine cervi. al. β bot.: ALBERT. M. veget. 1,138 vitis . . . humor est subtilis et -us magis. 2,33 plantae . . . -um habentes succum. γ de aliis rebus naturalibus: URSO qual. 18 calor . . . salis terrestres partes dissolvit in -as. IOH. S. PAUL. diaet. 550 vinum . . . subtile et -um. ALBERT. M. animal. 1,83 in ovantibus . . . est humor citrinus . . . aut aliis humor -us. 2 de usu: a aqua dilutus - mit Wasser verdünnt: ODO MAGD. herb. 648 quod (*acetum*) sit -um. CONSTANT. AFRIC. theor. 5,101 p. 24b^c vinum. ALPHITA I p. 277,27 si . . . plus habeat aquae et minus mellis, dicitur mulsa -a. in imag.: ALDH. virg. II 2796 ni fallax caupo strofas infundat -as. b ex aqua instructus - aus Wasser hergerichtet: Ps. GERH. CREM. sal. I 26 solve . . . in balneo -o. c (aqua) madefactus - (mit Wasser) befeuchtet: ALDH. virg. II 914 lichinos. 3 de situ, positione i. g. aquaticus - Wasser-: a in aquis vivens - in, an Gewässern lebend: ALBERT. M. animal. 1,25 quaedam animalia sunt -a (p. 487^a,16 *τρυπά*), quaedam . . . agrestia. 2,106 -us anser (p. 508^a,3 *λάρος*). 25,15 serpens est -us. b in aquis crescents - in, an Gewässern wachsend: CONSTANT. AFRIC. grad. p. 377,3 calamentum. 4 de relatione i. g. ad aquas spectans - Wasser-, Meeres: ALDH. ad Acirc. 49,2 in limphas . . . quod mergar (*sc. tippula*) -as. 67,5 in fundo, tranat qua piscis, -o. virg. II 2483 qui (*Deus*) turmas flustris densas Aegyptiorum perdebat -is. B translate: 1 pallidus - verwaschen: ALBERT. M. veget. 2,80 aliquid albi in profundius nigri -i penetravit. 2 sapore carens - schal: ALBERT. M. euch. 3,1,2,1 p. 239^b,23 quamvis . . . novem sint sapores corporales, scilicet . . . acutus et acetosus, salsus, a- 50 marus et -us, qui insipidus vocatur.
II subst. neutr.: A area aquis exuberans - wasserreiches Gebiet: CHART. Carinth. 138 p. 133,5 (a. 1145) delegavit . . . predia . . . videlicet . . . prata, pascua et palustria . . . -a et in aquosa, molendina (CHART. Turic. 1502). B substantia aquam continentis vel aquae similis - wasserhaltige oder wasserähnliche Substanz (interdum ab adi. vix discerni potest): MAPPAE CLAVIC. 280 quicquid . . . lexivae vel -um remansit. ALBERT. M. veget. 2,40 secunda digestio separat -um, quod calore compleri non potest. 2,86 cum fungi . . . ex 40 humido -o putrescente et vaporante nascantur. animal. 3,55 calor magnus . . . consumit superfluum -um, quod est in nutrimento. C animal in aquis vivens - Wassertier: ALBERT. M. animal. 2,82 genus . . . serpentum medium esse videtur inter habentia sanguinem agrestia et -a (p. 505^b,7 *τρυπών*). Baader 45 1. ara, -ae f. script. arra: p. 851,1. form. gen. pl. ararium: MARIAN. chron. a. Chr. 381. plur. sensu sing.: l. 54,65. al. etym.: HONOR. AUGUST. gemm. 1,122 -a . . . quasi area, id est plana.
50 50 altare, mensa sacra - Altar, Altartisch: I proprie: A strictius (cf. J. Braun, Der christliche Altar. I. 1924. p. 21sqq.): 1 gener.: a de altaribus paganorum: SERMO de sacril. 2 antiquas -as aut lucos. WANDALB. mens. 187 farre . . . imbutas libare per -as. WIDUK. gest. 1,12 -am . . . victoriae construentes . . . sacra sua . . . venerati sunt. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,22 gentiles præterit -as. ORIGO Franc. 3 (MGMer. VII p. 525,17) Iovis. al. expressus de cultu: WALTH. SPIR. Christoph. I 14 si illum . . . vestri (*sc. puellarum*) amplexus ad -as deorum revocarent. II 4,29 detestandas horremus demonis -as. ibid. al. b de altaribus Iudeorum: WALAHFR. carm. 20,9 qui (*Christus puer*) . . . in templo est oblatus ad -am. HROTSV. Ioh. 14 testes claramentes voce sub -a (cf. Vulg. apoc. 6,9sqq.). al. spectat ad sacrificium: WALTH. SPIR. Christoph. II 4,218 quem (Isaac) dum verus amor patris decreverit -is. c de altaribus christianorum: EIGIL Sturm. 18 cum ad sacras -as Deum . . . exorasset rex (CAND. FULD. Eigel. II 14,61. al.) WALAHFR. Wett. 551 quibus (*sancitis*) officia ornatas praebetis ad -as. CAND. FULD. Eigel. II 17,132 occidua martyr tumulatus 65 . . . compta iacet altus in -a. NOTKER. BALB. carm. 5,4 p. 139 -arum speciem fugiens, discursor hararum. WOLFH. Godeh. I 31 ante principalem -am. NOTAE Monast. (MG
70 [Pape]

Script. XVI p. 439,15) occidentalis arra. ALBERT. STAD. annal. a. 1172 archiepiscopus ... assistens -ae ... celebravit ... divina. CARM. Bur. B 42,11,4 est minus celebris -a quam sit arca. saepe. v. et l. 58. remissius: HROTSV. Dion. 20 inter ... simulachra ... deorum ... poni praeciperat -am eqs. (cf. Vulg. act. 17,23). expressus de cultu: WANDALB. martyr. 94 Polocronus et Donatus, fides, sanguis quos iungit et -a. 567 pontifices -a, meritis vitaque colendi. ibid. al. tabula altaris - Altarplatte. ARDO Bened. 17 p. 206,6 in altare ... tres -as censuit subponi. 2 in imag.: WALAHFR. Welt. 13 cui (Deo) cordis in -a fertur adeps (RADOB. carm. 4,17 ignis ... c. ferrebat ab -a [gloss.: conscientia bona]). HRABAN. carm. 16,57 victima hic (Christus) placita est aque, ille ipse sacerdos. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,223 prece Dei superas iam victima dignus ad -as. VITA Meinw. 182 p. 105,5 qui (Christus) se ... Patri optulit in -a crucis. al. 3 iur. et publ.: a spectat ad refugium: WALAHFR. Mamm. 7,4 supplex alius complectitur -am. WIDUK. gest. 2,11 p. 77,7 quidam ... militum ... secus -am extinxit Thancmarum (THIETM. chron. 2,2). b spectat ad oblationes: CONC. Merov. p. 166,24 ut omnibus Dominicis diebus -is oblatio ... offerre. CHART. Rhen. med. I 8 p. 10,33 (a. 720) parva pro magnis ... in -a summi Dei ... offerre. c spectat ad confirmationem chartarum, traditionum sim.: TRAD. Frising. 220 (a. 805/08) cartulam fieri rogavi et ... in -am ... Mariae reponi. TRAD. Ratisb. 73 accessit ad -am ... et renovavit traditionem (cf. 213^b huius traditionis vestitram ... presentavit ad -am). d spectat ad officium deferendum: VITA Sollemn. 5 (MGMer. VII p. 315,17) duxerunt episcopum ad -as templi ... tradentes et baculum pastoralem. 4 in nom. propri.: LAMB. LEOD. Matth. I 19,15 castrum, quod dicitur Ara Lunæ ('Arlon'; cf. IV 33). B latius: 1 de loco ministerii sacerdotis. CAND. FULD. Egil. II 17,21 presbyteri ... intrant -aeque ministri. met-on. de ministris altaris: ANGILB. carm. 1,7 (MGPoet. I p. 358) plebs, clerus, -a (tuba ci. ed.), sacerdos adventus vestri gaudia magna metunt. 2 de institutis ecclesiasticis (ecclesiis, abbatis sim.): a spectat ad donationes vel censem: CHART. Bund. 89 p. 75,7 (a. 909) ut ... censem ... persolvat ... ad illius (Galli) -am. TRAD. Salisb. I 11 qualiter quedam mulier ... servum ... tradiderit ad -am sancti Petri ..., ubi cenobite sunt monachi. TRAD. Patav. 97 se ipsam ... in -am ... tradidit. TRAD. Welt. 46 tradidit ... famulas ... ad -am sancti Georii in manum ... abbatis. CHART. Tirol. 846 contulit ad -am ... agros et vineas. CHART. Babenb. 289 p. 126,31 delegavit ... super -am ... villam. saepe. b spectat ad ingressum monachorum: DIPL. Heinr. II. 525 (spur. s. XI,med.) se contulit monasterio ... et, ne vacuus ad -am Domini veniret, ... tradidit praedium. METELL. Quir. 18,33 gladios -ae ... imposuere ... seque Deo tribuunt.

II translate i. q. possessio, praebenda altaris - Altargut, -pründe: BERNH. GEIST. palp. 1,115 aula tibi praebendas dat et -as.

III per confusionem pro area: A locus triturae - Tenne: Gloss. I 38,24 St.-S. -e arin altare eqs. (cf. 100,2). B locus apertus - offener Platz: CHART. Tirol. notar. II 516 (a. 1272) due quarum (peciarum) iacent in -a ('erhöhter Platz?' ed. in ind.) ante castrum. C piscina - Fischfanganlage: DIPL. Ottom. I. 338 p. 461,17 oppidum ... cum aquis et -is ibidem structis (cf. p. 461,25). D salina - Salzsiedeanlage: CHART. Anhalt. I 693 (a. 1195) salis -am apud Stasfort ... sitam ... donavi. E curtile - Hofstatt: ACTA imp. Stumpf 149 p. 198,8 (a. 1164) concedimus ... curtas, ... -as et alias possessiones. fort. add.: TRAD. Frising. 215 (a. 804/09) tradidi ... sex -as.

2. *ara, -ae f. (ἀρά) precatio - Gebet: TIT. metr. III 3,16 votiferas ... Christo offeras [et] -as. HONOR. AUGUST. gemm. 1,122 -a ... Graece dicitur, Latine imprecatio. v. et supra p. 687,29.

3. ara v. hara. arabiacus v. obryzus.
Arabica, -ae f. de succo speciei acaciae i. q. gummi Arabicum - arabischer Gummi (cf. Tschirch, Hb. d. Pharmakogn. II. p. 454): THEOPH. sched. 1,34 moniaculum ... misces cum -a.
arabilis, -e script.: ha.: FORM. Sal. Bign. 12. arr.: DIPL. Karoli M. 300 p. 451,17 (spur. s. XII). v. et l. 14. -rib: l. 14. -avi: TRAD. Frising. 465. form.: abl. sg. -e: Cod. Lauresh. 1056. FORM. Senon. II 12. al. abl. pl. (terrī) -is: l. 14,15. saepe.
1 adi.: a qui arari potest, aratorius - pflügbar, kulturfähig, Acker- (cf. GLOSS. IV 35,17 St.-S. -is ... arrhast): a latius: DIPL. Merov. II 13 donamus ... terram -em bonarios xxx. CHART. Sangall. A 107 terris aribilis, campis, pratis. TRAD. Frising. 321 cum ... curtiferis, terris -is, campis. TRAD. Lunaelac. 149 mansum unum -is terre et pratorum. DIPL. Ludow. Germ. 83 de territorio -i. TRAD. Ratisb. 46 dedit ... inter terram -em et silvam extirpativam iugera cl. DIPL. Karoli III. 94 cum terris ... -bus cultis et incultis. Cod. Frid. 19 iugera xl agri -is. SIGEBOTO Paulin. 38 area ... infecunda, lutuosa nec -is. CHART. Basil. B 90 terras ... tam -es quam nemorosas. ALBERT. M. veget. 7,37 tales agri nec -es nec sativi dicuntur. persaepe. de mensura agri: CHART. Rhen. med. I 653 p. 709,41 (a. 1168) sunt ... ad ecclesiam pertinentes: ... decem dies -es in Isenach. β strictius i. q. excultus - in Kultur befindlich, bebaut: TRAD. Ratisb. 55 (a. 863/85) terre -is iugera LXX et novalis iugera x. TRAD. Frising. 1222 III hobas -is terre et inculte. 1240 -is terra et inaratae. ibid. al. b ad arandum utilis - zum Pflügen tauglich: CHRON. Pol. praef. p. 8,14 equi durabiles, boves -es. 2 subst. fem.: terra aratoria - Ackerland: TRAD. Frising. 1349 (a. 994/1005) dedit ... inter prata et -em utileque lignum LXIII iugera.
*araboth subst. (אַרְבָּתָה) septimum caelum - der siebente Himmel (cf. H. L. Strack-P. Billerbeck, Kommentar zum Neuen Testament. III. 1934. p. 532sq.): AGOB. epist. 8,10 p. 190,3 alterum (caelum) vero appellant Iudei -th, in quo Dominum astruunt residere et hoc esse in psalmo (sc. 67,5).
40 arachne, -es (f.) vel *arachnes m. (ἀράχνη vel ἀράχνης)
aranea - Spinne: Ps. Odo MAGD. herb. 449 acetum morsus pellit -es. ALBERT. M. animal. 8,17 avis vocata ascalonitz aliquando comedit abachyez (p. 609^a,29sq. ἀράχνη ... τούς ἀράχνας), quando paevalent adversus eum.
45 arachnoides adi. (ἀράχνοειδής) anat. i. q. telae araneae similis - spinnewebartig: ARS med. 5 p. 422,24 quorum (oculorum) prima tunica ceratoidea dicitur, secunda vero -es (aragoïdes H). cf. p. 854,71.
*arachnos (m.) (ἀράχνης) aranea - Spinne: IOH.
50 Scor. carm. 2,4,11 miratur opera reginae fugitans numquam que propinquat -os.
*aracia v. *haracium. arado v. arrado.
*aradoricius v. *aratoricius.
*araglatus, -i (m.) (orig. inc., cf. DuC. s. v. aragaicus)
55 morbus intestinus quidam equorum - eine Darmkrankheit der Pferde: IORDAN. RUFF. equ. 6,15^{tit.} de infirmitate -i. ibid. p. 47,24 equus ex ... evacuatione ventris debilitatur .... quae infirmitas -us vulgariter nuncupatur. p. 48,2 contra infirmitatem equi -i, quae vix fit nisi in equo ... equitando ex nimia comestione hordei indigesti eqs.
aragne v. andrachne. *arahum v. *harahum.
*arale n. (arealis) locus curtis - Hofstatt (de re cf. infra p. 918,65): CHART. Rhen. med. I 167 p. 231,24 (a. 926) traduntur ... mansi quinque ... et -e unum ... cum suis appenditiis. GLOSS. III 350,12 St.-S. -e vel casale vel mansura houestat. 352,10 -e curale curtis colonia hovestat. ibid. al. v. et arealis.
*aralicus, -a, -um. (ab arare, arealis) qui fundum possidet - einer, dem der Grund gehört: FUND. Boson. 2 (MGScript. XV p. 979,39) quicquid melius in mobilibus reliquerit, indigena capitali et advena -o terre domino dare debebit.

*aralis, -e. (cf. arare, arabilis) ad arandum utilis - zum Pfügen tauglich, Pflug.: TRAD. Fuld. I 44,26 (s. XII.^{med.}) boves -es LVIII, boves armentales XII.

*aramannus v. *arimannus. aramatha v. maranatha. Aramenos v. Amineus. aramio sim. v. 1. adramio. *arancium, -i n. vel *arancia, -ae f. (persice närläng; v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1555; Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 1029, 1387) fructus pomi aurantii - Frucht der (bitteren) Pomeranze (*Citrus Aurantium L. subsp. amara L.*, cf. Tschirch, Hb. d. Pharmakogn. II. 1918. p. 582sqq.; v. et ALPHITA II p. 15,3 arange citromilum idem. p. 40,31): ANON. secret. p. 77,23 super-aponnatur . . . acetum granatorum vel limonum vel -orum. THADD. FLORENT. cons. 4,28 cum . . . suco berberis vel limonum vel -arum (44,39 -orum). WILH. SALIC. chirurg. 1,62 p. 323^b utatur . . . vino de granatis, -is et limonibus. cf. *arangus.

aranea, -ae f. script.: are-: l. 62. arauca: l. 26. form. gen. sg. -ne (in fine hexametri): EGBERT. fec. rat. 1,1280. usu attrib.: l. 69.

I de animalibus arachnidibus i. g. arachne - Spinne (cf. Gloss. III 17,45 St.-S. -a spinna. al.): A gener.: 1 proprie: PASS. Leod. 33 (MGMer. V p. 361,4) cuius (matronae) caput morsu cuiusdam vermiculi, quem -a vocant, . . . tumuerat (Ioh. S. PAUL. diaet. 274 p. 29,6 [add. B] apozima bibitum araucarum morsibus occurrit. al.). THEOD. AMORB. comm. p. 17,22 -am insidiaticem esse muscarum, que . . . in iuncturis parietum manet. EGBERT. fec. rat. 1,363 tabida quam facili quassatur -a tactu. DYASC. p. 39^b -e tela . . . vires habet constringentes (Ps. ODO MAGD. herb. 391. ALBERT. M. animal. 21,47. saepe). CONSTANT. AFRIC. theor. 8,30 p. 40b^c -arum multe sunt species, que ubi mordent, faciunt multum dolorem . . . et citrinum colorem. HILDEG. phys. 8,10 -a plus calida est quam frigida. ALBERT. M. animal. 5,31 nidum faciunt -ae; . . . ovant . . . in autumno. 26,7 -arum . . . diversitas est ex venatione, ex opere, ex quantitate et ex colore; dicimus enim omnem vermem -am, qui rotundus est longorum crurium, quae sunt numero octo egs. 26,8. saepe. 2 a in imag.: BONIF. epist. 9 p. 5,15 fragilia -arum . . . tetendisse retia (item de insiditis: VITA Liutb. 19 diversis -arum cassibus . . . animos capere). EPIST. Ratisb. 13 p. 332,32 (de opere frustrato) ne, si ab expertise petitur consilium, tela -e texatur. b per compar.: NICOL. I. epist. 29 p. 295,29 quasi -arum tela . . . dissipatur astutia. HILDEG. epist. II 39 occulte insidiantur sicut -ae, quae pungunt. LAMB. LEOD. Matth. I 56 ut tenui que pendet -a filo. BERTH. RATISB. serm. p. 2,2 est talibus ut -ae, quae . . . multum laborat . . . et se exviscerat egs. al. c alleg.: HRABAN. univ. 8,4 p. 236^b -a . . . humanam fragilitatem significat. d nom. propri.: CHART. scrin. Col. B 1103 (a. 1261) domunculam, que dicitur ad A-am. 3 translate: a lucerna (ad araneae formam facta) - Leuchter (in Spinnenform): CHART. Col. II 531 p. 572,23sq. (s. XIII.) candelabrum et -a per totas matutinas ardebit, que quidem -a cum septem candelis . . . in quolibet dupli festo . . . incendetur. ibid. al. b tela aranea - Spinnwebe: a gener.: ALBERT. M. animal. 26,27 (per compar.) egreditur aliquid cum ea (urina), quod videtur esse sicut -a. β anat. i. q. anterior pars retinae - vorderer Teil der Netzhaut (*Zonula Zinnii*; cf. p. 854,71): BENVEN. GRAFF. ocul. B 2 p. 9,3 VII sunt tunice . . . oculorum, quarum . . . vocatur . . . tertia filius, quarta arenea (Ps. GALEN. anat. 6 p. 184^d dicitur -a [sc. tunica oculi], quia ad modum telae -ae subtilis est). ALBERT. M. sens. 1,13 p. 31^b,34 per ipsum foramen uvaea deveniunt formae visibles ad cellam, quae vocatur -a. γ medic. herpes -a i. q. serpulus - Blasenflechte (*Herpex simplex vel sim.*): GLOSS. Roger. I A 2,2 p. 586,35 cum . . . fel . . . fuerit . . . putrefactum, tunc generatur herpes cingulus vel herpes -a.

B spec.: 1 arachne quaedam saltans (sc. ex familia Salticidarum) - Spinne aus der Familie der Springspinnen: ALBERT. M. animal. 8,133 aliud autem genus parvarum

valde -arum . . . stat super terram: et est haec -a valde acris et acuta et saltans et saltando comprehendit muscas . . .; graece hoc genus -arum kaklenach (cf. p. 622^b,31 ψύλλα), hoc est malum, vocatur. 26,8 quaedam -ae sedent in foraminibus

5 terrae et insiliunt per saltum in parva animalia egs. ibid. al. 2 arachne quaedam nigra (sc. ex familia Agelenidarum) - Spinne aus der Familie der Trichter- oder Labyrinthspinnen: ALBERT. M. animal. 8,133 aliud . . . -arum genus . . . est nigri coloris, cuius crura anteriores sunt longiora posterioribus egs. 8,134 lacon (p. 623^a,2 λύκων) autem est genus -ae . . . et hoc subdividitur in genera multa: lacon enim idem sonat quod operatrix egs. ibid. al. 3 arachne quaedam maculis retialibus conspersa (sc. ex familia Argopidarum, fort. i. q. Araneus diadematus Cl.) - Spinne aus der Familie der Radnetzspinnen (viell. Kreuzspinne): ALBERT. M. animal. 8,135 aliud genus -ae . . . textit sub tecto contra fenestras . . . et . . . habet maculas sicut rete et habitat in medio . . . retis egs. 4 arachne quaedam viridis (sc. ex familia Thomisidarum, fort. Diaea dorsata F.) - Spinne aus der Familie der Kugelspinnen (viell. grüne Kugelspinne): ALBERT. M. animal. 8,133 apud nos . . . -a, cuius morsus est venenosior . . . est -a viridis, quae textit inter folia plantarum. 5 araneola quaedam venenosa (sc. ex familia Lycosidarum) - Spinne aus der Familie der Wolfs-spinnen: ALBERT. M. animal. 26,20 phalangiae sunt de genere -arum parvarum, habentes morsum venenosum egs. (cf. 22,43). 6 arachne quaedam rotunda (sc. ex ordine Phalangidorum) - Spinne aus der Ordnung der Afterspinnen, Weberknechte: ALBERT. M. animal. 26,8 quaedam -ae non operantes sunt longorum pedum et sunt rotundae et discurrent in gramine et sugunt humiditates fructuum egs.

II de cinice i. q. animal quoddam super aquam currrens (sc. ex familia Gerridarum) - Tier aus der Familie der Wasserläufer: ALBERT. M. animal. 8,139 est . . . aliud genus -arum aquaticarum, quae . . . stant super aquam in pedibus suis et currunt velociter super eam egs. 26,8 quaedam -ae currunt erectis curribus super aquam egs.

III de tinea i. q. pyrausta - Wachsmotte (*Galleria mellonella L. vel Achroea grisella F.*): ALBERT. M. animal. 7,119 in examine corrupto inveniuntur nisi et telae -arum; -a autem illa Arabice felydeoz (p. 605^b,11 κλῆρος) vocatur egs. 8,157 ex cuius (mellis) corruptione generantur quaedam -ae, quae corrumpunt favos. ibid. al.

IV de paguro i. q. cancer parvus (sc. ex familia Majidae) - See-, Meerspinne (*Hyas aranea L. vel Maia squinado Rond.*, cf. Diefenbach, Gloss. p. 44^b -a merspinne): ALBERT. M. animal. 4,20 aliud autem genus cancrorum est parvum valde . . . et hoc apud nostros marinarios -a maris appellatur. 4,49.

50 V de pisce i. q. draco marinus - Petermännchen (*Trachinus draco L.*, cf. Diefenbach, Gloss. p. 44^b -a petermanche): ALBERT. M. animal. 24,11 -a piscis est marinus spicula habens in auribus brancorum (cf. Isid. orig. 12,6,18).

*aranealis, -e. anat. i. q. telae araneae similis - spinnwebartig: ALBERT. M. animal. 1,407 ex istis . . . ramis separantur multi rami, qui dicuntur -es (cf. Galen. ed. Kühn II p. 808,12 ἀπαγγείλεις) venae, eo quod sensui non subiacent.

araneola, -ae f. (parva) aranea - (kleine) Spinne: SEDUL. Scot. carm. 1,16,6 loricae textura rigente metallo ut fragilis telae nutat -ae.

55 1. araneus, -i m. (?n. -um: l. 63) arachne - Spinne: 1 proprie: WANDALB. Goar. 2,3 ductam -i telam. IOH. DIAC. cen. 2,155 Tecla -um (-am var. l.) sustollit et Noe coracimum. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 21,1 comedunt quaedam animalia . . . modos -orum et modos vermiculorum. 2 translate i. q. tela aranea - Spinnwebe: RECEPT. Sangall. I 13 -o in purris teris.

60 2. araneus, -a, -um. ad araneam spectans, telae araneae similis - Spinn(web)-: 1 pharm.: RECEPT. Sangall. I 56 ovo cum -a tela trito crudo bibatur. 2 anat. de anteriore parte retinae (cf. J. Hyrtl, Das Arab. und Hebr. in der Anatomie. 1879. p. 55,58; Cl. Bäumker, Witelo. 1908. p. 611):

[Pape]

MAURUS (?) anat. II p. 35,23 sub qua (*tunica uvea oculi*) est quaedam subtilissima, quae tela a sive pupilla est dicta (WILH. SALIC. chirurg. 1,10 p. 307^a). WILH. SALIC. chirurg. 4,1 p. 19,6 ex rethino autem panniculo (*sc. oculi*) generatur panniculus -us.

***arangus**, -i (f.) (*persice nārāng, cf. p. 853,7*) **1 arbor pomii aurantii** - Pomeranzenbaum (*Citrus Aurantium L.*): ALBERT. M. veget. 6,54 -us pomum habet breve et rotundum ... et truncus -est grossus et altus. **2 arbor pomii citrini** - Zitronatzitronenbaum (*Citrus medica L.*, cf. Marzell, Wb. dt. *Pflanzennam. I. p. 1031*): ALBERT. M. veget. 6,53 haec autem cedrus vocatur a quibusdam -us. cf. *arancium.

***aranza v. *arariza.** **arapentis v. aripennis.**

***ararius**, -a, -um. qui arari potest, aratorius - pfügbar, Acker-: RUD. TRUD. (?) gest. 9,32ⁱⁿ. inter silvam et terram -am ... XL mansi.

***arariza** (aranza) f. (*orig. inc.*) species aristolochiae - Osterluzeiart (*Aristolochia longa L.* vel *Aristolochia clematitis L.*, cf. Marzell, Wb. dt. *Pflanzennam. I. p. 389sq.*): GLOSS. Salern. p. 4^b,36 aristologia longa, -a. ALPHITA I p. 278,7 aranza longa, aristologia longa idem.

arata v. aro. **arather v. crater.**

***aratia v. *haracium.**

aratio (-cio), -onis f. **1 gener. i. q. actio arandi, aratus** - das Pfügen, Ackern (cf. GLOSS. III 212,18 St.-S. -o erunga. 407,26 -o art. al.): **a proprie:** ANON. Has. 29 universum paene tempus stercorationis, -is totiusque agriculturae dum solis lapidibus componentis iugiter impenditur. ALBERT. M. veget. 5,2 opera rusticana iuvant coelestem effectum -e et cultu. 7,25 -es autem et fossiones ... quatuor conferunt utilitates. 7,67 talis ager ... non potest etiam per -es aut fossas ad hoc redigi, ut in eo fiat ... domesticatio plantarum. ibid. al. b in imag.: HILDEG. scivias 2,5 p. 499^c homines sunt inutiles absque -e legis Dei. **2 iur.:** a debitum opus arandi - Ackerfron (de rev. p. 858,42): CHART. Argent. I 41 p. 33,13 (a. 961) singuli mansi in vernali -e duo iugera, in autumnali similiter. REGISTR. abb. Werd. 8,17 p. 288,15 pro -e III d(enarii), pro missione I. REGISTR. Patav. p. 68,15 dantur ... pro -e III sol(idi). al. b ius arandi - Ackerrecht (*spectat ad novalia*): DIPL. OTTON. I. 384 ut incensiti ... in silva Alferia capellaticum, seminationem, -em et pascua ... habeant (cf. F. Schneider, *Burg und Landgemeinde in Italien. 1924.* p. 178).

aratiuncula (-aci-), -ae f. *sulcus, parva fossa* - Furche, kleiner Graben (cf. Vulg. III reg. 18,32): GLOSS. IV 35,27 St.-S. araciuncula modica fossa hūli vel sūele. 131,13 -as huohih vel svoli. ibid. al.

***aratius**, -a, -um. **1 adi.:** qui arari potest, aratorius - pfügbar, kulturfähig, Acker-: a latius: CHART. Sangall. A 25 (a. 759/60) unum iornalem de campo -o. 531 inter -am terram et silvosam iugera cv. saepe (v. ind.): FORM. Sangall. I 2 unam hobam ... de terra -a. ORTL. chron. 1,4 p. 20,17 quae ... cum herbida tellure ..., -o vel sterili rure ... pro c mansis aestimabantur. COD. Wang. Trident. 74 p. 170,34 in ... terris -is, prativis. al. in his regionibus. b strictus i. q. excultus - in Kultur befindlich: ORTL. chron. 1,6 p. 36,8 cum ... agris -is vel inaratis. **2 subst. fem.:** terra aratoria - Ackerland: CHART. episc. Spir. 370 p. 336,36 (a. 1273) fratres ... in recompensam ... -e superflue ... villanis modium siliginis dabunt. **3 subst. neutr.:** debitum opus arandi - Ackerfron: LEX Alam. 21 servi dimidiad partem sibi et dimidiad in dominicum (-ico var. l.) -um reddant.

arator, -oris m. script. arr.: l.67. usu attrib.: p. 856,10. qui arat, agricola - Pfüger, Ackermann, Bauer (cf. GLOSS. I 409,55 St.-S. -es erun. II 371,16 -r akkerman. al.): **1 gener.:** a proprie: LEX Sal. Pipp. 46,3 si quis aratrum (arr. D7) cum -e (arr. D9) de campo alieno ostaverit. VITA Emm. I 23 quosdam -es de membris beati martyris inquirebant. EGBERT. fec. rat. 1,564 Nabal, cum parcis, est durus -r habendus (cf. Vulg. I reg. 25,21). COSMAS chron. 1,7 p. 17,13 ascendit equum -r. **b in imag.:** WETT. Gall. 28 p. 272,8 nunc fiam -r evangelicus, qui retro respiciens non est

regno Dei aptus? (cf. Vulg. Luc. 9,62). RUP. TUIT. off. 4,7 p. 93^c seminator ... sapientiae coelestis (*sc. Dominus*) ... -es suos, id est sanctos apostolos, conducens. al. c alleg.: HRABAN. univ. 19,1 p. 505^a -r crux sive praedicationis officium vel inchoatio bonorum operum. al. **2 iur. de condicione:** LEG. Burgund. Rom. 2 p. 125,22 (cod. 5) pro -e tringita ... solidos inferatur. CHRON. Cosmae app. 4 p. 258,22 monasterium ... dotavimus ... -bus. CHART. Francof. 42 testis Heinricus -r (an nom. propr.?). CHART. Burgenl. 136 servos -es. CHART. episc. Vratisl. 2 p. 3,5 (epist. papae) cum ... quidam homines, vulgariter appellati smardones ..., -es, decimas non solverent (cf. notam ed.). FUND. Schild. 15 ut ... XI curtibus II -es, II -um ministriores ... provideret. al. v. et p. 858,1.

15 *aratoricius (-dor-, arraturec-), -a, -um. qui arari potest, aratorius - pfügbar, kulturfähig, Acker-: CHART. select. Schubart 18 p. 18,2 (a. 780) in ... vineis, terris arratureciis, pratis. DIPL. Karoli M. 313 (spur. s. XII.) inter terra aradoricia et terra vidata. v. et l. 35.

20 *aratorius, -a, -um. script.: arr.: CHART. Tirol. notar. I 718. ?ardu-: CHART. Fuld. B 172 p. 258,37. -tur-: CHART. Fuld. B 22,32. Cod. Lauresh. 482. al. v. et l. 27,28,38. **1 adi.:** qui arari potest, arabilis - pfügbar, kulturfähig, Acker-: CHART. Arnstadt. I p. 1,29 (a. 704) donamus ... centum ... iugera de terra -a. CHART. Epternac. 16 p. 45,13 cum ... terris, pratis, pascuis et -a terra. CHART. Fuld. B 37 p. 64,26 dono ... id est areis, mansis, ... terris araturis. COD. Lauresh. 987 in ... terra araturia (arturia cod.), campis, pascuis. CAPIT. reg. Franc. 77,19 terram -am studeant femare. CHART. Hersf. 26 p. 46,37 in ... terris araturiis (-ris C), vineis, campis. CHART. Rhen. med. I 63 p. 71,24 de terra -a dominicata. TRAD. Frising. 700 terras -as, extirpatas sive extirpandas. DIPL. OTTON. II. 22^a p. 31,27 cum manso I et terra -a. DIPL. OTTON. III. 226 p. 640,39 cum ... campis -is (aratoriciis BD), pratis, pascuis. CHART. Tirol. 1072 terram -am, roncatam, diboscata et inplantata. 1259 p. 299,6 de quadam pecia terre vineate et grezive et partim -e. saepe. de mensura agri: CHART. Fuld. B 40 p. 70,21 (a. 763) dono araturia iugera xxv. CHART. Tirol. notar. I 99 (a. 1236) tradidit uno quartam unius plodii -i. **2 subst. fem. et neutr.:** terra arabilis - Ackerland: CHART. Tirol. 961 p. 22,38 (a. 1231) cum -is, pradivis et buskivis. 1152 p. 196,15 vineam et -am et decimam et pratum. CHART. Tirol. notar. II 91 p. 52,12 mansum ... cum ... terra et vineis et -is. al. in hac regione.

45 nom. propr. (fort. per confusionem): HIST. FOSS. (MGScript. IX p. 370,42) dedit ... possessionem, quae Oratorium sive A-um dicitur eqs.

***aratratus**, -a, -um. operi arandi obligatus - zur Ackerfron verpflichtet (cf. Ch.-E. Perrin, *Recherches sur la seigneurie rurale en Lorraine. 1935. ind. s. v.*): CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 432,40 (c. 1220) mansionarius arat nobis in vere duos dies sicut -us est (p. 434,22 m. servit nobis sicut -us est). p. 443,5 servit nobis mansus, sicut -us est, ... uno die (p. 451,11 m. ... servit tribus diebus aratro, sicut aratus [sic] est). ibid. saepius.

***aratrilia**, -e. ad aratrum pertinens - zum Pflege gehörig: v. l. 71.

aratrum, -i n. (f.: p. 857,14) script.: arr.: p. 855,67. aro-: GLOSS. III 666,14 St.-S. -thr(um): CHART. PRUSS. I 140 p. 105,21. form. acc. sg. -am: p. 857,14. metr.: LUP. FERR. epist. 5 p. 17,3 in eiusmodi dictiobus, ut est 'um' ... , quae ... paenultimam videntur habere productam, magna haesitatio est eqs. (cf. D. Norberg, *Introduction à l'étude de la versification latine médiévale. 1958. p. 13sq.*). rhythm. ár.: CHRON. rhythm. Leod. 42.

65 instrumentum, quo aratur - Pfleg (fere de carruca; de unco Slavorum: p. 857,68,71; de re cf. K.-J. Hollyman, *Le développement du vocabulaire féodal en France. 1957. p. 68*): I gener. (cf. GLOSS. III 650,9 St.-S. -um fluoc. 681,22. IV 35,24): A proprie: LEG. Burgund. const. I 27,9 duos boves cum iunctura et apparatu -i (adparatum aratrile sim. var. l.) ... tradere. WANDALB. mens. 35 tractis terram pro-

scindere -is. AMARC. serm. 3,855 ars ab eo (*Deo*) conponendi processit -i; illa quibus constat: buris, dentalia, themo, stiva, rotæ egs. THEOPH. sched. 3,82^{med.} quo (*terebro*) forantur medioli in rotis -i. COSMAS chron. 1,2 p. 6,9 regio . . . intemptata iacebat -o. PETR. WILH. Aegid. (MGScript. XII p. 322^{b,6}) ut octo boves . . . -o uno adiungantur, quod . . . karruca vocatur. ALBERT. M. veget. 7,54 evertunt eam (*humum*) . . . aut -o aut ligone. REGISTR. Mog. p. 54,19 ferramenta -i, que dicuntur scar, saepe. v. et p. 855,67. addit: CHART. march. Misn. III 266 p. 196,2 (a. 1219) ecclesia . . . cum . . . IIII mansis sub -o. B in imag. et per compar.: 1 spectat ad praedicationem, vitam monachorum sim.: ALDH. virg. I 28 Antonius, caelestis -i stibarius. HUGEB. Willib. 6 p. 106,16 per . . . Baguariorū provinciam -am (-a var. l.) trudendo, . . . messen metendo . . . Domino delibat dona. CHART. Mog. A 327 p. 218,12 qui (*abbas*) . . . manum misit in -um . . . m(*onasterii*). CHART. Heinr. Leon. 4 p. 5,22 neminem . . . Deo famulantum, dum -um tenet, retro cogat respicere . . . paupertas (cf. Vulg. Luc. 9,62). al. 2 spectat ad opus scribendi, corrigit: ALDH. ad Acirc. 43,5 ferri stimulus . . . sulcos obliquat ad instar -i. ARBEO Corb. prol. nisi per -um rationabilis normae vestrae locutionis fuerit delimitatum *opus*. REIN. LEOD. inep. 2 p. 599,44 ceras obrue et, quae exarata erant, emulo unguis -o confundere. C alleg.: HRABAN. univ. 22,14 p. 610^d -um . . . mystice significat opus praedicationis evan geliae.

II iur.: A proprie: 1 strictius: a spectat ad fines designandos: LEX Baiuv. 16,17 per IIII angulos campi . . . tollat de ipsa terra vel -um circumducatur traditor. ANALISTA Saxo a. 1126 p. 764,11 ut tantum . . . sibi condonaret, quantum . . . cum -o suo posset circuire. b spectat ad arationem illegitimatam campi alieni: LEX Sal. Merov. 127,2 qui in ipsam mansionem aut sortem aliquid erpi<ce au>t -o (ed., petrio taratro cod.) fuerit factum. c spectat ad refugium: CONST. I 277,2 (a. 1179) si reus ad -um, molendinum seu vil lam confugerit, firma pace potiatur. d spectat ad poenam: OTTO FRISING. gest. 2,46 p. 154,14 ut . . . ministerialis sellam, *rusticus* -i rotam (cf. desunt BC) . . . in proximum comitatum gestare cogatur. e spectat ad debitum opus arandi: CHART. Rhen. med. I 135,24 p. 155,7 (a. 893) facit corvadas IIII cum -o, qui boves habent. CHART. episc. Misn. 241 (a. 1276) vendidimus proprietatem . . . cum . . . decem -is servientibus ter in anno. al. v. et p. 856,54. f spectat ad culturam propriam (cf. A. Dopsch, Herrschaft und Bauer. 1939. p. 145sq.): CHART. Rhen. med. II app. 10 p. 339,41 (s. X./XII.) de dominicali terra habemus IIII crruades; II arantur ex nostro -o et alię II cum familia. CHART. Naumb. 146 quas (*possessions*) . . . Hartwicus . . . sub -i sui cultu . . . tenuit. CHART. Rhen. inf. II 1 p. 1,12 quos (*mansos*) colunt -a nostra. al. 2 latius: a spectat ad mensuram agri (cf. R. Kötzschke, Allgemeine Wirtschaftsgeschichte des Mittelalters. 1924. p. 399): Cod. Odalb. 55 casam cum curte et territorio ad -um unum. CHART. Heinr. Leon. 111 quod (*allodium*) quatuor excolitur -is et amplius. ACTA imp. Winkelm. I 71 p. 66,36 terram . . . sedecim -is plene sufficientem (112 terras laboratorias ad decem -a, quatuor bobus per -um computatis. CHART. Burgenl. 458 p. 308,8 t. . . trium -orum et dimidiis usui competen tem). CHART. episc. Spir. 380 p. 344,20 dedimus . . . curiam . . . cuius agri ad culturam unius -i sufficiant egs. saepe. b spectat ad censem, decimam mensuram agri accommodatam (cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. p. 371): DIPL. Ludow. Germ. 140 largiens . . . decem mansos litorum . . . et ducenta -a decimorum (sim. CHART. Westph. I 86 triginta -orum decimas . . . prestitit). DIPL. Heinr. III. 103 p. 131,4 octoginta -a decimationum . . . monasterio condonavit (VITA Meinw. 43 X -a decimationis. al. [v. ind.]). CHRONOGR. Corb. p. 44,15 debere . . . nomismata . . . de uniuscuiusque soli sui uncī cultura, quem nostrates -um vocitant. HELM. chron. 14 p. 28,4 de quolibet . . . -o, quod duobus bobus aut uno constat equo, mensura grani. CHART. Pruss. I 105,21 de . . . Teutunicali -o . . . et de Polonicali -o, quod hake dicitur, unus modius tritici. CHRON. Reinh. a. 1212 p. 581,3 de sin-

gulo -orum (aratorum 1), novo exaccionis genere excogitato, numnum . . . emungere. al. B meton.: 1 terra arabilis, ager - Acker(land): DIPL. Conr. II. 114 p. 160,10 decimaciones . . . de suo -o de Gezze. CHART. scrin. Col. B 738 curtim cum centum iurnalibus -i et xxx iurnalibus nemoris. remissius: HEINR. LETT. chron. 23,5 Letti relinquente -a sua terram Ruthenorum incolebant. 2 huba - Huſe: LEG. Wisig. 10,1,14 ad tota -a, quantum ipsi . . . in sua sorte suscepserant. REGISTR. abb. Werd. 2,15 p. 40,2 (s. X.) selihoua cum duobus -is uno anno, altero anno cum duobus -is malterot. DIPL. Heinr. II. 107 tradidit . . . centum -a in aliis locis. VITA Mariani 20 triginta -a . . . cum silvis et . . . appendicis suis. CHART. Wirt. III app. 17 curtis fructuosa conficiens duo -a. CAES. HEIST. mirac. I 7,51 p. 71,8 conversus quidam . . . nemorali -o cuiusdam grangiae deputatus. CHART. Salem. 145 p. 183,32 si -a in grangiis . . . adauxerint egs. CHART. Burgenl. 246 dimisi . . . unum -um cum pertinentiis suis. CHART. Lux. III 396 p. 428,30 culturam agrorum ad dimidium -um. FUND. Heinrichow. 1 p. 19,25 contulit . . . partem hereditatis . . . in quantitate ad duo -a. saepe. 3 societas hominum debitum opus arandi communiter exsequentium - (Fron-) Pflegengossenschaft: CHART. Rhen. med. I 135,24 p. 157,4 (a. 893) ad centenam unoquoque -o panes II. REGISTR. abb. Werd. 2,3 p. 17,19 debetur uni -o sextarius de cervisa egs. CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 440,41 recipit -um . . . obolum pro caseo. CHART. Friburg. 162 cum . . . monasterium -a conduxit, peccora ipsiis -is attinentia similis . . . conditione gaudebunt. CHART. Altenberg. 355 p. 257,8 percipie mus medietatem omnium proventuum residua medietate -o remanentem. al.

aratura, -ae f. form. abl. pl. -bus: 1. 61. al. usu attrib.: 1. 59,61. p. 856,31.

actio arandi, aratio - das Pfügen, Ackern, Feldbestellung: I gener.: CAPIT. reg. Franc. 57,2 ut liberi homines nullum obsequium comitibus faciant . . . neque in messe neque in -a. FUND. Mur. 20 p. 63,2 ter in anno . . . arabunt hōbarii . . . ; quartam autem -am provideat prepositus. CHART. episc. Halb. 496 p. 440,20 tempore seminum arabuntur ab ipsis tria iugera in seminum -a egs. CHART. Ger. Col. 136 antiqui limites . . . per -am diutinam sunt amota. al.

II iur.: A proprie: 1 debitum opus arandi - Ackerfron (cf. Ph. Dollinger, L'évolution des classes rurales en Bavière. 1949. p. 156sqq.): CHART. Sangall. A 91 (a. 779) censum solvat . . . et -a per tempora iornales tres. 226 opera vel -as . . . exigere. CHART. Rhen. med. I 135,45 p. 170,4 homo absus facit -am iornalem dimidium. DIPL. Heinr. II. 438 colonis . . . -am . . . perdonamus. CHART. Epternac. 197 p. 322,28 ius advocati in -a et messione. REGISTR. Patav. II p. 75,4 husimanni . . . agunt cxx -as in anno. REGISTR. Mog. p. 46,25 dantur . . . pro -a IX sol(idi). al. 2 cultura propria - Eigenbau (de re v. p. 857,44): CHART. Leub. 14 p. 44,11 (a. 1211) sive nostra (sc. ducis) . . . seu quorumque aliorum -a ibi fuerit. CHART. Sil. C 7 p. 282,18sqq. ad -am nostram sex mansos excipimus . . . Walthero . . . ad suam -am . . . concedentes . . . quinque partes. CHART. Oelsn. 42 in allodium Sawnona de -a et laboribus propriis decimam . . . retinebunt. B meton.: 1 terra arabilis, ager - Acker(land): CHART. Hersf. 21 p. 38,9 (a. 802) quicquid . . . visi sumus habere . . . in . . . terris -is, mansis (TRAD. Ratisb. 37 cum terra -a, vineis atque pratis. CHART. Epternac. 164 p. 255,16 tam terris -bus, pratis, pascuis). COSMAS chron. 1,40 p. 75,28 qui de suo pheodo vel allodium -am haberet. CHRON. Camer. 3,32 cuius (allodi) partem -ae Gerulfus . . . redemit. al. v. et p. 856,31. 2 plaga agri dominici, quae arari debet - in Fronarbeit zu bestellendes Ackerstück (de re cf. l. 42): CAPIT. reg. Franc. 128,8 unusquisque mansus servilis . . . arat dimidiā -am. REGISTR. Patav. II p. 75,17 (s. XII. ex.) qui (husiman) . . . arat in hovasacha v -as. p. 76,21. 3 tertia pars agorum, sicio - Flurabteilung der Dreifelderwirtschaft, Zelge (cf. Gloss. III 647,19 St.-S. -a zelga; de re v. Heyne, Hausalt. II. p. 115g.): CHART. Sangall. A 80 (a. 776/79) per singulas -as singulas iuches arare. 368 in unaquaque -a iurnales III.

al. (v. ind.). TRAD. Frising. 1305 tradidit . . . hobam i legalem, id est in unaqueque -a iugera xv. *al.* 4 *huba - Huſe*: CHART. Babenb. 404 p. 250,36 (a. 1242) octo -as, quas in feodo habuit quidam nobilis. ANNAL. Prag. I a. 1250 rex . . . collegit collectam . . . de singulis -is accipiens. 5 *instrumenta arandi - Ackerbauerat*: CHART. Pomm. B VI 3916 p. 321,1 (a. 1208/19) ut ego (sc. dux) villam ad meliorem culturam instituam -a et equis et bobus *eqs*.

araturius v. aratorius. arauca v. aranea.

arax, dat. arachi (m.) (ἀράχη) *species cicerculae - Platterbenart (Lathyrus annuus L. vel sim.; cf. André, Lex. bot. p. 37; v. et Diesenbach, Gloss. p. 44^b aracus, arachus wicken): PAUL. AEGIN. cur. 72 opistonotis potus: . . . da arachi equale (3,20,4 ἀράχη λόγον) ante somnum. Pape*

arbalista v. arcubalista.

arbegla, arbella sim. v. ervilia.

arbiter, -tri m. (f.: cf. p. 860,69) form.: nom. pl. -ii: p. 860,8sq. decl. III. (cf. N. Fickermann, JbGesch-Mitteld. 6. 1957. p. 55): sing.: nom. -tror: l. 63,65. gen. -is: l. 28. p. 860,24,28. addē WETT. Gall. 39 p. 279,8. CHART. Rhen. med. I 235. saepe. dat. -i: p. 860,15. addē LIBELL. de cal. Trev. p. 739,27. acc. -em: IOH. VIII. epist. A 92. abl. -e: p. 860,29,45,59. plur.: nom. -es: l. 37,49. p. 860,13,39,46,64. gen. -um: l. 31. addē CHART. Tirol. notar. I 803. CHART. Turic. 833 p. 293,15sqq. -ium: l. 59. addē CHART. Tirol. notar. II 323 p. 212,39. abl. -bus: CHART. Tirol. notar. II 323 p. 212,22. usu attrib.: VITA Sigir. 17 (MGMer. IV p. 616,25) iusti -is Dei.

I testis, confirmator - Zeuge, Gewährsmann: A proprio: MIRAC. Bertini (MGMer. V p. 779,32) praevaluuit contra eum (reum) ius -um. EPIST. Teg. I 113 -i . . . testes adhibentur . . . nihil a nobis esse usurpatum. ADAM gest. 3,65 p. 212,18 asserunt . . . paucos interfuisse -os, in quorum presentia *eques*. CHART. march. Misn. III 103 testes et facti nostri -os fideles. CHRON. Erf. mod. I a. 1160 p. 181,1 Cristanum . . . paucis -is episcopum constituerunt. *remissius*: IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 222,25 qui sui vademonii -es essent. *fere i. qui ex officio animum attendit - etwa: bestellter Ohrenzeuge*: ANSELM. HAV. dial. 2,1 p. 1163^b positusque silentiariss. . . et datis -is et sedentibus notariis. *B meton. i. qui per se ipsum testimonio est - lebendiger Beweis*: THEOD. TREV. mirac. Celsi 4 qui (*contractus miraculo sanatus*) cum in medium adactus fuisset -r et ab omnibus fuisset agnitus *eques*.

II disceptrator, sequester - Schiedsrichter, -mann (cf. H. Krause, Die geschichtliche Entwicklung des Schiedsgerichtswesens in Deutschland. 1930): A strictius: 1 *eccl.:* CONC. Karol. 19^a p. 161,24 congregationi sacerdotum auditor et -r adsedi (sc. Karolus M.). HINCM. epist. I 184^a p. 177,10 cuius (*restitutionis*) estis a domino apostolico -es constituti. CHRON. Reinh. a. 1206 p. 570,47 *episcopus -r instituitur*, ut, qui ab eo denominatus fuerit, . . . electus habeatur. *al.* 2 *iur.:* CHART. Helv. arb. 10 p. 20,5 (a. 1198) *instrumentum sigillatum septem sigillis -orum, in quos tam canonici quam episcopus compromiserunt* (CHART. Salem. 101 p. 143,34 in nos, non tamquam -os, sed sicut iudices delegatos, c. CHART. Welt. 6^a p. 113,29. REGISTR. abb. Werd. 7,20 p. 245,29. *al.*). CHART. Hall. I 138 ordinationis -i. CHART. Babenb. 194 p. 271,17 super . . . controversia -os statuentes. CHART. Tirol. notar. I 768^c p. 391,7 precepta dictorum -ium. II 125 p. 77,4 -i . . . cum . . . coarbitriis ex utraque parte electis. CHART. Burgenl. 343 quod magister Dionisius non fuerit ordinarius iudex eorum, set fuit -r inter eos et intellector. CHART. Brixin. 138 p. 145,25sq. -tror in eum compromissum dominus Fridericus . . . debet diffinire et frater suus . . . erit unus -tror inter sex. CHART. Friburg. 180 p. 153,5 cum . . . coram iudice . . . causa fuisset . . . non fine debito terminata, tandem ex utraque parte in -os . . . consenserunt. CHART. Frising. 273 p. 298,18 in -os sive in arbitratores seu in amicabiles compositores (cf. p. 862,25sqq.). *saepe. fort. add.:* VITA Matild. II 5 rex egressus a iudicio . . . -is reliquit discutienda, quaeque fuerant legaliter punienda. 3 *publ.:* CHART. Tirol. notar. II 323 p. 212,10 (a. 1242) *comites compromiserunt*

unus alteri . . . et de hoc IIII -os inter se acceperunt. CONST. III 4 p. 10,20 -i sunt electi, quibus . . . comes . . . pro mediaatore est adiunctus. 113 p. 104,2 nos . . . i dominorum Romanorum et Boemie regum . . . arbitrando pronunciamus. 5 CHART. Carinth. V 637 p. 405,33 ducem . . . pro communi -o, qui vulgariter uberman dicitur, eligentes. *al.* B *latius (usu iur.) i. q. aestimator - (Schieds-)Gutachter*: LEX Alam. 67,2 quantum aestimaverint -ii (-ium A 4), . . . tantum . . . restituat. 68,4 secundum quod -ii (-ium A 1, -io 3,5, -i 6,7) ad praetiaverint. TRAD. Salisb. I 245 suppleto precio . . . possessionum, quantum -i iudicaverint.

III iudex - Richter: A strictius: 1 *iur. et eccl.:*

FORM. Wisig. 40 p. 593,14 cum inter illum et illum -es sedissemus . . . , legis auctoritate illis preecepimus. EINH. (?) Marc. et Petr. II 98,1 donec taetro nuntiarent tormentorum -i atque ipso conperirent decernente iudice. HROTSV. Gong. 424 princeps . . . -r egregius, mandans, ut . . . damnandus clericus . . . pergeret a patria. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 130,24 iudicetur . . . a iusto rerum -o aequalance primo Tycinum. in curia Romana i. q. auditor litterarum contradictarum -Untersuchungsrichter (cf. B. Rusch, Die Behörden und Hofbeamten der päpstlichen Kurie. 1936. p. 46sq.). HEINR. WIRZ. cur. 319 contradictarum certus sedet -r illuc. 2 *theol. de Deo, Christo:*

TRAD. Frising. 33 (a. 769) iram summi -is incurrat (Dipl. Zwent. 16 p. 46,20). WALAHFR. carm. 38,82 Deus occulti iudex atque -raequus. CAND. FULD. Eigel. II 17,77 tu patris in dextra regnas . . . certus . . . -r orbis. GODESC. SAXO theol. 22 p. 313,8 interni -is iudicio placere (TRANSL. Dion. Ratisb. 25 p. 366a,12. al.). DIPLO. Otton. I. 242 p. 344,1 ab aeterno -e . . .

30 retributionem percipiat. *saepe. remissius i. q. vox interna - innere Stimme* (cf. l. 28): LAMB. LEOD. Matth. I 771 quandoquidem resipiscere deputet ipsa (*humana superbia*) pudori, si tamen accedit huic -r, absque magistro desinet. B *latius:* 1 *iur.:* a qui sententiam quaerit -Urteils-

35 finder: WIDUK. gest. 2,10 factumque est, ut causa inter -os iudicaretur debere examinari (de re cf. notam ed.). b *scabinus - Schöffe* (cf. GLOSS. ed. Steffen, Public. de l'Inst. de Lux. 62. 1928. p. 449,43 sub -i schefinum): CHART. OberbayerArch. 32 p. 11,30 (s. XII.^a) legitimi -es huius provincie (cf. Waitz, Verf.-Gesch. VIII. p. 57).

40 c *custos, executor - Wahrer, Vollzieher*: BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 298,27 rex aequitatis et paternarum illius gentis legum -r iustissimus. 2 *eccl.:* a *existimator - Beurteiler*: ANAST. BIBL. epist. 1 p. 397,12 neque enim fas est, ut . . . absque te (sc. papa) omnium -o (-e T) aliquid summetur aut divulgetur. b *consiliarius - Ratgeber*: ODILO SUESS. Seb. 20 (9) erant -es diffinitionis universae apud papam. 3 *usu communis i. q. intellector - Interpret*: CARM. anon. 1,130 (SBMünch. 1873/ III p. 699) paternorum malus -r officiorum (sc. Phaethon).

45 50 IV dominus - Herr: A strictius: 1 *publ. i. q. princeps - Herrscher*: ALDH. ad Acirc. 150 Romanus miles equester, -r imperio dum regni sceptra regebat. PAUL. DIAC. carm. 32 epil. 4 Carole princeps atque togate -r orbis. PASS. Mauric. 190 -r infelix (antea: tirannus). LIGURINUS 3,536 Siculac. . . -r aulae. 2 *theol. de Deo, Christo:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 85,32 -r omnipotens mundi dempsit peccata. PASS. Praiecti 1,8 p. 230,10 -r ille, qui pio moderamine cuncta disponit et regit. EPIST. var. III 24 p. 177,22 cum regum rege -o (-e var. 1.) saeculorum. LAMB. LEOD. Matth. III 4 novit Deus, -r aevi. *saepe. 3 usu communis:* WILLIR. carm. 3,14 sunt in pace quidem, quae possident -r idem (cf. Vulg. Luc. 11,21). B *latius:* 1 *rector, praeses - Leiter, Vorsitzender*: HRABAN. epist. 36 p. 471,36 viri ecclesiastici si terrenis negotiis preponantur . . . ita ut in . . . conventibus quasi -es presidente et eorum (*saecularium*) conflictuum iudices fiant.

55 60 2 *machinator - Anstifter*: BURCH. WORM. iejun. p. 120,29 erat (*diabolus*) . . . fratrum accusator ac nequitiae -r mendaciique inventor. 3 *vis agitans - treibende Kraft*: WETT. Gall. 28 p. 272,30 ubi -r humilitas exstitit. 4 *in ludo sca-*

65 chorum i. q. latrunculus magni discriminis - wichtige Spielfigur: CARM. Bur. A 185,9,1 p. 247 *pedes* factus mulier regi ferus -r h̄et, imperat et regnat.